

70 ani

A decorative flourish consisting of several elegant, swirling lines that curve upwards and outwards, positioned below the text "70 ani".

Recomandată pentru publicare de Senatul Universității de Stat din Moldova
(proces-verbal nr. 1 din 31.08.2016)

Compartimentele volumului au fost realizate de autorii:

ION EREMIA – II.2; II.6; II.7.
ANATOL PETRENCU – II.9; II.10.
LILIANA ROTARU – I.6; II.4.
PAVEL COCÂRLĂ – I.4.
OTILIA DANDARA – II.12.
EMIL DRAGNEV – 1.7.
ION EREMIA, TEODOR CANDU – I.3.
ION EREMIA, ION GUMENÂI – II.3.
ION EREMIA, ANATOL PETRENCU – II.11.
SERGIU MATVEEV – II.8.
ELENA MURARU – II. 5.
GHEORGHE PALADE – II.1.
VIRGIL PÂSLARIUC – 1.2.
DUMITRU SÂRGHI – I.5.
VALENTIN TOMULEȚ – I.1.

ION EREMIA (coordonator)

ISTORIA UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA

CENTRUL EDITORIAL POLIGRAFIC AL USM
Chișinău, 2016

Redactor științific – ION NICULIȚĂ

Redactor literar – ALEXANDRA GHERASIM

Tehnoredactare și copertă – SERGIU MATVEEV

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Istoria Universității de Stat din Moldova / Ion Eremia (coord.), Anatol Petrencu, Liliana Rotaru [et al.] ; red. șt.: Ion Niculiță. – Chișinău : CEP USM, 2016. – 740 p.

Referințe bibliogr. în subsol. – 300 ex.

ISBN 978-9975-71-823-3.

378.4(478-25)(091)

I-87

SLUJIRE ÎNTRU... DATORIE

*„Istoria este martorul care confirmă trecerea timpului;
iluminează realitatea, vitalizează memoria,
oferă călăuzire în viața de zi cu zi și ne
aduce știri din antichitate.”*

(Cicero)

La 1 octombrie 2016 se împlinesc 70 de ani de istorie instituțională a Universității de Stat din Moldova. Volumul de față, elaborat cu această ocazie, necesită câteva cuvinte scrise de actuala conducere a Universității de Stat din Moldova. Și atunci când zicem „actuala”, ne dăm seama că fiecare prezent devine trecut, la fel precum fiecare zi la Universitatea de Stat din Moldova devine istorie. Cu ce litere va fi înscrisă această zi? Aurul pe care îl imprimăm trebuie să fie de probă înaltă, iar această probă ține de controlul minții omului, care este autodisciplina și încrederea acordată. Ea, autodisciplina, a fost o prevedere în identificarea scopurilor bine definite, urmate de un plan concret de acțiuni, pentru realizarea acestora. Și atunci prezentul, surâzând cu subînțeles viitorului, va rămâne un trecut demn.

Astăzi scrisul meu se contopește cu trăirea ce se așterne rânduri de neșters în viața unei instituții de învățământ, care a avut mereu ca deziderat educația și instruirea tinerei generații întru pregătirea specialiștilor calificați pentru toate domeniile economiei naționale. Și simt cum cuvintele devin un tumult al anilor ce s-au perindat. În calitatea mea de cel de-al 8-lea rector, am trăit un timp dificil al unor schimbări continui. Erau necesare ca aerul, pentru că era vorba de încadrarea în respectarea unui set de legi și a unor acte normative adoptate de Uniunea Europeană, care implicau nemijlocit conducerea spre aceste schimbări și transformări importante în sistemele de funcționare a universităților, pentru a ne menține cu titlul de universitate prestigioasă, recunoscută pe plan național și internațional. Adept al performanței și excelenței, apreciind omul ca valoare, ne-am propus un șir de inițiative, aplicând, în primul rând, **strategia schimbării** – în mentalitate, în atitudine, în management, în generații, având la baza lor un concept de transformare prin dezvoltare durabilă, centrat pe forța potențialului intelectual, pe valorificarea excelenței și performanței acestui potențial, antrenându-l în evoluții intensive cu obiective concrete și realiste, care au accelerat și ne-au ajutat să stabilizăm situația, să consolidăm cercetarea științifică universitară, să contribuim și în continuare la extinderea imaginii Universității de Stat din Moldova în societate.

Așadar, toate cele menționate plus o cultură organizațională presupuneau modificarea normelor de comportament, aderarea la un nou sistem de valori, la o atitudine academică creatoare, corelată cu devotamentul față de munca nobilă, cu flexibilitate în gândire, inteligență, înțelepciune, toleranță... – un climat care urma să favorizeze creativitatea, inovația, competiția și care constituia bună înțelegere și o distincție a lucrurilor mari de cele mici. Or, „dintre cele mici se nasc lucrurile mari”. Sunt convins – acum și pentru toate timpurile – anume ea, această cultură, generează și va genera, promovează și va promova elite științifice, didactice și sociale, competitive pe plan național și internațional, acestea constituind fundamentul ce ne va garanta o poziție de frunte în sistemul educațional național, dobândindu-se treptat recunoașterea internațională. Nu ne rămâne decât să contăm și în continuare pe propriile forțe și pe potențialul intelectual pentru a asigura un viitor strălucit printr-o generație pregătită pentru inovare prin creativitate. Așa precum „Destinul omului este creația”, desigur, cel mai important centru de creație este, totuși, o universitate care are, în primul rând, misiunea de a sădi în solul fertil sămânța bună, care ne va aduce roadele scontate.

Sunt încântat și rămân fidel și în continuare triumfului cunoașterii, a cărui esență este: bunăstarea omului, care își are originea într-o economie competitivă bazată pe inovare și trans-

fer tehnologic, ce rezultă dintr-o cercetare performantă. Aceasta din urmă este direct proporțională cu o educație de calitate. Așadar, educația, cercetarea și inovarea pot fundamenta și consolida în permanență următoarele categorii de valori:

- competența profesională;
- creativitatea, dinamismul și personalitatea;
- armonizarea interesului individual cu cel comunitar;
- respectul, atenția și grija față de persoană și comunitate;
- deschiderea către mediul socio-economic național și internațional;
- ralierea la standardele europene în educație, cercetare și inovare;
- formarea unui management modern și performant și asigurarea transparenței managementului universitar;

- elaborarea unor politici de încurajare și stimulare a tineretului talentat;
- motivarea și stimularea personalului prin politici de salarizare diferențiată;
- asigurarea unui climat de lucru care să stimuleze performanța.

Trebuie să recunoaștem că pentru subsemnat, în calitatea mea de rector, perioada de conducere de la 2008 încoace a fost una a dilemelor, a căutărilor continue întru a rezista acestei tranziții de lungă durată. Dar noile politici aplicate în cadrul unui joc al diagramelor, cu eternele coborâșuri mereu bazate pe urcușuri, ne-au ajutat să demonstrăm că a fost un examen al vieții care s-a soldat cu notă maximă, ce ne-au făcut să ne simțim în zvâcnire forțele, potențialul intelectual. Împreună și numai împreună cu universitarii le-am descoperit, le-am orientat ca să bucure sufletul. Constatând situația reală, am identificat problemele și mecanismele de soluționare, am determinat căile de redresare a situațiilor și a domeniilor critice în evoluția universitară. Punând accentele pe schimbările instituționale, am ales calea modernizării procesului educațional, cu strategiile și abordările sale. Pe acest segment de timp al schimbărilor complexe la toate nivelurile – conceptual, instituțional, managerial, științific și didactic – Universitatea de Stat din Moldova s-a axat pe respectarea a patru principii fundamentale:

1. asigurarea creativității și calității în educație;
2. excelența în cercetare;
3. competitivitatea academică la nivel național și internațional;
4. responsabilitate și management participativ.

Pornind de la ideea că ***nu aveam o altă cale decât cea de aplicare a metodelor managementului strategic universitar***, ne-am propus în context:

1. Elaborarea Cartei Universitare – „Constituția” academică a Universității de Stat din Moldova.

2. Determinarea organigramei Universității de Stat din Moldova – structura academică și administrativă, solicitând anticipat din partea tuturor subdiviziunilor universitare prezentarea regulamentelor, a obligațiilor de funcție, pentru a o propune spre aprobare Senatului în lunile februarie-martie 2008.

3. Elaborarea Planului strategic al Universității pentru o perioadă de 3 ani – și a celui operațional (pentru fiecare an) – care urmau să reflecte acumularea veniturilor și gestionarea lor adecvată, a cărei schemă consta din planuri operaționale pentru fiecare an și 6 programe de implementare, inclusiv:

Programul de modernizare a învățământului superior;

Programul de consolidare a excelenței naționale și de formare a celei internaționale în cercetare și inovare;

Programul de motivare a salariaților și de creștere a satisfacției acestora;

Programul de modernizare a bazei materiale pentru desfășurarea activităților tuturor membrilor comunității universitare;

Programul de promovare a unui management modern, participativ și de performanță;

Programul de motivare a studenților și de promovare a aspirațiilor acestora.

70 de ani... Schimbări, schimbări, schimbări... Le simt fiorul și trăiesc multiplu frenezia slujirii Almei Mater, convins că rectorul este slujire. E o vârstă mult prea tânără, când este vorba

de o instituție de învățământ, dar, fiind raportată la oameni, vorbim de generații de profesori, personalități marcante, care au pregătit generații de specialiști excepționali, aceștia din urmă, la rândul lor, asigurând continuitatea. Nu pot să nu amintesc aici un citat din Napoleon Hill, devenit la sfârșitul secolului al XIX-lea unul dintre cei mai importanți specialiști în domeniul filosofiei succesului și unul dintre inițiatorii scrierilor motivaționale, care afirma: „Viața este o tablă de sah, iar partenerul de joc este TIMPUL. Dacă eziți înainte să faci o mutare sau neglijezi o anumită mișcare, pionii tăi vor fi înlăturați de pe tablă de către TIMP. Așadar, joci împotriva unui partener care nu va tolera lipsa de fermitate în luarea deciziilor!”. Față în față cu timpul, ținem să subliniem: toți cei 70 de ani sunt niște pași concreți în realizarea unor decizii, toate constituind pentru fiecare etapă de dezvoltare a unei instituții de învățământ superior o lecție bine asimilată, ce permite și asigură noi deschideri pentru a fi și a rămâne Universitatea de Stat din Moldova, instituție cu o imagine de prestigiu, bazată pe meritele celor șapte generații, conduse în diverse timpuri de rectorii: **Ivan Leonov, Victor Cepurnov, Alexei Medvedev, Artiom Lazarev, Boris Melnic, Petru Chetruș, Gheorghe Rusnac, Gheorghe Ciocanu**, dar și cele ale tuturor universitarilor din toate timpurile. Acestea gândind, subliniez repetat semnificația poate a celor mai frecvente cuvinte-cheie rostite la USM, pe care le-a conștientizat comunitatea universitară și de care urmează să ne pătrundem în continuare, acestea fiind: „*exelență*”, „*performanțe științifice și educaționale*”, „*responsabilitate*”, „*exigență*”.

Comoară a locașului sfânt **ALMA MATER**, profesorul rămâne carte deschisă ce-l susține pe student în pelerinajul de asimilare a cunoștințelor și îl face să se regăsească în pietrele nestemate ale acestei comori, revenindu-i misiunea importantă a unei continue transformări a USM într-o structură performantă, dinamică, optimală, utilă, atractivă, cu vizibilitate europeană, acest vector al integrării europene a Republicii Moldova prinzând rădăcini sănătoase în societate. Datoria noastră sfântă e de a fortifica aceste rădăcini și de a obține roadele respective în continuare, ele urmând să se reflecte în cel mai fertil și valoros pentru noi sistem – de educație, cercetare și inovare – principala condiție a vieții fiind considerată munca, iar răsplata cea mare pentru ea constituind-o succesele noastre deosebite. Indiferent de orice realitate, într-un colectiv bine consolidat, identificând problemele și mecanismele de soluționare, determinând toate căile de redresare a domeniilor critice în evoluția universitară, avem o misiune comună – cea de a păstra verticalitatea Universității de Stat din Moldova, aura acestei citadele a științei și educației, promovând prin activitatea noastră nobilă valorile și dimensiunea educațională, conceptul strategic de integrare neabătută în circuitul academic actual al valorilor europene și mondiale.

Desigur, avem multe probleme. Totuși, dincolo de ele, comunitatea universitară privește cu încredere în viitor. Suntem mulți și buni, de aceea avem garanția și capacitatea respectivă de a găsi soluțiile pentru evoluția ulterioară a Universității de Stat din Moldova în optimizarea ofertei educaționale, pentru afirmarea noastră pe plan național și internațional, conștientizând mereu:

- ***în viața unei universități nu legile scrise pe hârtie, ci spiritul care conduce și mecanismele care se aplică sunt determinante;***
- ***cercetarea științifică este o sursă nepuizabilă pentru cunoaștere, iar performanța cercetării științifice este o sursă nepuizabilă de finanțare;***
- ***un manager este bun, dacă îi face pe cei din jur să creadă în El. Un manager este foarte bun, dacă îi face pe cei din jur să creadă în Ei.***

Tuturor celor interesați în lectura acestui volum le doresc să simtă sufletul epocilor reprezentate, în primul rând, de oamenii care au educat și instruit **OAMENI**. Or, istoriei îi este dat ca să cuvânte; ce, cui și unde îi este oferit spațiu doar timpul o va determina, iar lecția cea mai repetată în toate timpurile a fost și rămâne cea despre datoria de om... Nu întâmplător, istoricul american Sidney E. Mead sublinia că istoria „este o analiză a trecutului cu scopul de a înțelege prezentul și de a ne călăuzi comportamentul în viitor”.

Rector USM, doctor habilitat, profesor universitar
Gheorghe CIOCANU

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

LA CEA DE-A 70-a ANIVERSARE

Vremea, după cum se știe, este o noțiune relativă, doar rezultatele obținute într-o anumită perioadă sunt măsurabile. Vârsta de 70 de ani de activitate a Universității, vis-a-vis de tot ce s-a înfăptuit, pare incredibil de scurtă.

Pe parcurs ea a devenit nu numai o forjerie de cadre de înaltă calificare, dar și o bază solidă științifică și didactică în stare să contribuie semnificativ la crearea majorității covârșitoare a institutelor de cercetare din cadrul Academiei de Științe a Republicii Moldova, precum și la fondarea actualelor instituții de învățământ superior, cum sunt Universitatea Tehnică a Moldovei și Academia de Studii Economice a Moldovei. Un suport benefic, prin intermediul corpului profesoral, USM a acordat Universității Libere Internaționale și Universității de Studii Europene a Moldovei, majorând astfel numărul de centre universitare și de cercetare, amplificând concomitent și procesul de studii.

Tratatul de față nu pretinde la o expunere exhaustivă a evenimentelor ce s-au perindat de la momentul deschiderii prestigioasei instituții și până în zilele noastre. El se constituie dintr-o serie de compartimente fondate pe materiale din arhivă, în majoritatea lor inedite, în care se analizează detaliat și competent:

- fondarea și etapele constituirii Universității;
- organizarea și derularea procesului de studii;
- completarea și activitatea doctoranturii (aspiranturii);
- criteriile de înmatriculare și completare a contingentului studențesc;
- formarea școlilor științifice și rolul lor în pregătirea specialiștilor de înaltă calificare;
- dezvoltarea bazei tehnico-materiale și însemnătatea ei în procesului științifico-didactic;
- USM – mesager al mișcării naționale pentru independență;
- constituirea noului concept de studii: necesități și priorități.

Deși toate aspectele abordate, precum și concluziile la care se ajunge în fiecare compartiment rezultă din studierea și analiza materialelor din arhivă și reprezintă aproape în totalitate documente autentice, totuși e necesar de menționat că multe din ele, mai cu seamă cele din anii puterii sovietice, au fost radical redactate. Din ele nu se poate stabili cauza demiterii primului rector, sau transferul la alt post de lucru al doctorului conferențiar A. Medvedev și al academicianului A. Lazarev, situație care, la vremea aceea, a generat diverse explicații eronate. Lipsesc ori sunt mușamalizate unele „... *încălcări ale disciplinei financiare...*”, sau alte abateri ce au avut loc în primii ani de funcționare a instituției. Obiectivitatea altor documente, tot din aceeași perioadă, lasă de dorit.

În unele cazuri documentele vremii nu reflectă adecvat realitatea. În ședința din 13.07.1948 a celui mai înalt for de conducere din R.S.S.M. – biroul C.C. a P.C.(b), universitatea la cei doi ani de activitate e criticată vehement sub toate aspectele, dar, în special, pentru „*pierderea vigilenței de clasă*” și „*insuficiența inspirației studenților a sentimentului de patriotism sovietic și a mândriei naționale sovietice*”. Și aceasta în anii 1947-1948 – vremea deportărilor de proporții și a foametei cumplite, soldate cu o mortalitate indescritibilă a populației (cu cazuri de canibalism) – situație nemaipomenită în istoria Basarabiei, regiune cu cel mai fertil sol din Europa. Despre ce fel de patriotism sovietic putea fi vorba, când în sălile de curs erau prezenți studenți care, ani la rând, au luptat pe front pentru o viață mai bună, dar de fapt ei nu-și puteau realiza nici bonurile/cartelele de alimentare pentru subzistență. Se lasă impresia că cei din înaltul for partinic se găseau în altă comensurabilitate. În asemenea cazuri, utilizarea documentelor de arhivă necesită o realterare serioasă pentru a fi percepută de generația tânără, dar mai ales de cei care vor urma. Astfel de texte „*trafaret*” cu caracter „*ezopovist*”, de regulă, însoțesc majoritatea hotărârilor organelor de resort. E ridicol, dar aceasta este realitatea. Așa era timpul.

Analizând etapele de constituire a USM, se evidențiază un șir enorm de dificultăți de ordin obiectiv și subiectiv, pe care le-au înfruntat cei ce au purces pe această cale. Însăși ideea „...despre deschiderea Universității de Stat din Moldova” pentru a pregăti „...lucrători științifici și specialiști de înaltă calificare, mai ales din rândurile populației băștinașe, care cunosc limba moldovenească...”, cum se stipula în „Documentul informativ” prezentat în ședința biroului C.C. al P.C. (b) al Moldovei și aprobat la 23 octombrie 1944, prezintă o faptă demnă de cel mai înalt respect. Acest gest nobil bărbătesc demonstrează dragostea fără de seamă și grijă față de propriul popor al celui grup de consângeni care au ticluit „Documentul” și „Hotărârea”. Însă din perspectiva zilei de azi e imposibil de imaginat ca în condițiile economice, sociale și culturale dezastruoase, când războiul încă nu se terminase, când era o penurie de cadre capabile să conceapă procesul de studii, demersul despre deschiderea Universității pare o utopie cu spirit de aventură. Pentru a înțelege de ce autorii proiectului erau ferm convinși de reușită, trebuie cunoscută mentalitatea „oamenilor sovietici” ce se conduceau de sloganul „... noi vechea lume vom distruge și alta nouă vom crea”. În viziunea acelor generații totul trebuia construit de la zero în spiritul socialismului creativ. În ceea ce privește grupul de inițiativă pentru înființarea USM, atât liderul – Comisarul Învățământului Public din R.S.S.M. Macarie Radul, cât și membrii grupului, toți erau descendenți din mediul rural, unde pragmatismul a fost, este și rămâne piatra de căpătâi a oricărei afaceri. Anume din aceste considerente s-a născut ideea ca Universitatea să fie creată pe baza Institutului Pedagogic, unde funcționa deja un colectiv de cadre didactice și științifice, care în majoritate cunoșteau limba băștinașilor, unde exista un contingent de studenți și cât de cât o infrastructură. Anume în baza acestor argumente s-a și adoptat hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului și a biroului C.C. al P.C. (b) al Moldovei din 23 octombrie 1944, în care se stipula clar și definitiv „... să se organizeze în or. Chișinău Universitatea de Stat din Moldova pe baza Institutului Pedagogic...” . Dacă până aici totul pare a fi limpede, mai departe urmează un șir de curiozități și nedumeriri:

- de ce și cine a abandonat hotărârea celor mai înalte foruri de conducere din R.S.S.M.?
- de ce în postul de rector, fie și interimar, a fost „investit” un „vareag”, o persoană din afara republicii, fără grad științific și titlu didactic, pe când în R.S.S.M. erau specialiști corespunzători cum ar fi: dr. hab., profesor universitar A. Ablov, doctorii conferențieri: Ia. Grosu, A. Baranovski? Candidaturi convenabile puteau fi selectate și din rândurile nomenclaturii de partid și de stat: M. Radul, S. Țaranov, A. Afteniuc etc.
- de ce atât de simplu și de reticent a fost posibilă schimbarea denumirii Universității, fără abrogarea hotărârii din 23 octombrie 1944?

Un răspuns clar la aceste și alte întrebări legate de formarea USM, din lipsa de documente autentice, actualmente nu poate fi dat. Din aceste considerente, autorii, pentru a nu aprinde spiritele, au decis să nu se bazeze pe anumite supoziții ce au fost lansate pe parcurs, lasând rezolvarea acestor deziderate pentru vremea când și dacă vor fi în posesia documentelor respective. Aserțiunea vehiculată în unele publicații că lucrurile puteau să evolueze în altă direcție dacă în fruntea grupului de creare a USM ar fi fost un savant autohton e lipsită de temei. Istoria, după cum se știe, nu dispune de modul condițional-optativ.

Dintre multiplele dificultăți, cele mai stringente se reduceau la:

- lipsa de specialiști, care în mare măsură era condiționată de lipsa fondului locativ;
- contingentul studențesc;
- baza tehnico-materială insuficientă și, în special, lipsa laboratoarelor respective, a sălilor de curs, a cabinetelor, a bibliotecii, care nici pe departe nu corespundea cerințelor etc.

Concursurile anunțate, de regulă, mizau pe tinerii absolvenți ai doctoranturii, din rândurile cărora au fost recrutați: Bregovskaja N., Polotebnova N., Brâseakin S., Engelgardt R. Concomitent, se invitau și specialiști cu stagiu: Borșci A., Munteanu M., Perlin Iurie din Kiev, Kot M. din Cernăuți, Zamorzaev Al. din Sankt- Petersburg etc.

În studiul de față sunt evidențiate riguros dificultățile, care, după cum e și firesc, apăreau mereu, dar și succesele în domeniul științei și instruirii, care progresau permanent, dând speranță serioasă tânărilor colectiv pe cale de consolidare.

În primii ani de studii, contingentul studențesc prezenta un colectiv destul de pestriț, fiind constituit din persoane de diferite vârste, etnii, nivele de pregătire, aptitudini. Mulți erau participanți la Cel de al II-lea Război Mondial, alții erau veniți din diverse ramuri de producție din orașele industriale ale URSS sau din mediul rural și doar un număr mic îl alcătuiau proaspeții absolvenți ai școlilor medii. Fostii militari, în cea mai mare parte comandanți de diferite ranguri inferioare, psihologic se simțeau incomod în postura de învățăcei. La aceasta se mai adăugau: condițiile nesatisfăcătoare de cazare și de alimentație, lipsa literaturii, a instrumentarului și a componentelor necesare pentru lecțiile practice și lucrările de laborator. Toate acestea, în ansamblu, nu puteau să nu se răsfrângă negativ asupra procesului de studii. Frecventarea prelegerilor și seminarelor a scăzut până la 30%, iar exmatricularea în anul de studii 1947-1948 a atins cota de 19%. Desigur, asemenea situație nu putea fi tolerată. La ședința biroului C.C. a P.C. (b) al Moldovei din 13 iulie 1948, la care s-a dezbătut chestiunea „*Despre activitatea Universității de Stat din Chișinău*”, conducerea instituției și corpul didactic au fost supuse unei critici aspre. Se constata că punctul virulent al insuccesului în majoritatea domeniilor rezidă în faptul că catedrele socioumanistice „... *nu demonstrează la nivelul cuvenit și convingător justa valoare și prioritatea orânduirii sovietice...*”. Prin hotărârea sa, acest for „partiinic” obliga rectorul și tot corpul profesoral să lichideze urgent neajunsurile indicate, să „... *obțină, pe orice cale, însușirea cât mai profundă de către studenți a „Cursului scurt al istoriei P.C.(b) din U.R.S.S.” și a altor opere ale clasicii marxism- leninismului...*”. La finele acestui document se stipula: Consiliul de Miniștri să „...*studieze problema posibilității de întărire a bazei tehnico-materiale, întreprinzând un demers la Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. despre o finanțare suplimentară, necesară pentru procurarea literaturii și utilajelor speciale*”.

Despre ignorarea/nerespectarea deplină a hotărârii biroului C.C. al P.C. (b) al Moldovei din 4 martie 1946, în care se prevedea „...*înzestrarea cu utilaj didactic a specialităților: fizică, chimie, zoologie, botanică, geografie, geologie, pedologie*”, „...*a obliga „Gosplan-ul” de a pune la dispoziția Universității în trimestrele II și III ale anului 1946 case-standat în număr de 80 de apartamente...*” – nici pomină.

Suntem departe de gândul de a lua apărarea conducerii de atunci a Universității, dar oricât de reușit și de profund ar fi însoțit studenții teoria marxist-leninistă, lecțiile practice, în lipsă laboratoarelor, utilajului și reactivelor necesare, nu se puteau desfășura. Tot astfel și cu învinuirea de lipsă de cadre. Completarea corpului profesoral cu specialiști de înaltă clasificare, în penuria de spațiu locativ, era imposibilă. Concursurile anunțate pentru suplinirea posturilor vacante eșuau unul după altul. Discordanțele ce se observă cu ochiul liber în hotărârile organelor de partid și guvernamentale în niciun caz nu reflectă o situație de „*haos creativ*”, când stânga nu știe ce face dreapta. Așa ceva era completamente exclus. Persoanele din fruntea organelor decisive din U.R.S.S. erau trecute prin „*ciur și prin dârmoi*” încă în vâltoarea anilor '30 ai secolului trecut, trăindu-și viața pe muchie de cuțit. Acești oameni, în majoritatea lor destul de competenți, dar și iscușiți „*în activități de culise*”, erau conștienți că hotărârile luate nu puteau fi realizate dintr-un motiv simplu – lipsa de fonduri. Însă discutarea problemelor cu care se confrunta universitatea, măsurile importante luate de forurile de conducere, fiind protocoale, prezentau un argument forte ce demonstra că problemele Universității se găseau în permanență în vizorul conducerii de vârf a republicii.

Una dintre problemele primordiale cu care s-au confruntat fondatorii USM a fost completarea corpului profesoral. Lipsa de cadre științifice de înaltă calificare era un impediment caracteristic pentru întreaga țară. Membrii grupului de organizare și, în primul rând, Ia. Grosul și N. Dîmo au atras „cu arcanul” din diferite centre universitare specialiști, care cât de cât cunoșteau limba. Concomitent, ei au folosit cu măiestrie represaliile postbelice contra intelectualității, atrăgând din Leningrad, Kiev, Moscova etc. savanți cu renume ce au activat toată viața fie în cadrul USM, fie în cadrul Academiei de Științe, fapt ce nu poate fi dat uitării. Prin eforturile acestor

ra și ale altor oameni inimoși, înfruntând dificultăți, uneori indescriptibile, Universitatea, lent, dar sigur, își consolida pozițiile. Deja la finele mandatului primului rector instituția se constituia din 6 facultăți, 29 de catedre, cabinete și un muzeu.

Trecut-au anii, s-au perindat mai multe generații de studenți, s-a întremat substanțial corpul profesoral, înrolând noi specialiști de înaltă calificare, în majoritate pregătiți în cadrul USM, au apărut centre de cercetări științifice, unele de însemnătate unională, s-au deschis noi laboratoare etc.

Odată cu venirea la cârma Universității a lui A. Lazarev, urmat de B. Melnic, lucrurile s-au schimbat radical. Se finisase etapa de *evoluție*, s-a început perioada de *dezvoltare* ascendentă a *Alma Mater*. Crește numărul studenților băștinași, în 1974 constituind cca. 65%. Se pregătesc cadre naționale prin intermediul doctoranturii în cadrul celor mai prestigioase centre universitare și academice din U.R.S.S. Concomitent, se deschid noi facultăți (cert e că a fost lichidată facultatea de geologie), s-au diversificat specialitățile și s-a mărit nomenclatorul specializărilor. S-a îmbunătățit radical baza tehnico-materială, s-a mărit fondul locativ pentru colaboratorii universității. Au fost date în exploatare noi blocuri de studii și cămine studențești. USM a devenit un centru științifico-didactic prestigios, cu școli științifice și centre de cercetare, unele de însemnătate unională.

Activitatea științifică și didactică e analizată detaliat în compartimentul respectiv al acestei lucrări.

Un rol aparte îi revine *Alma Mater* în luptă pentru afirmarea demnității naționale și dobândirii independenței. Cu lux de amănunte este ilustrată activitatea studențimii universitare în vederea obținerii statutului de limbă română și revenirii la grafia latină, păstrării istoriei românilor ca obiect de studiu în școli, gimnazii, licee și în instituțiile de învățământ superior. Din documentele organelor de resort și universitare rezultă clar că s-au depus eforturi susținute pentru determinarea principiilor fundamentale ce trebuiau puse la baza noului concept didactic al planurilor și programelor de studii.

Abordând problema transformărilor radicale ce au avut loc la începutul anilor '90 ai sec. al XX-lea, trebuie menționat că *decomunizarea* procesului de studii a fost realizată *de comuniști*, drept că deja „foști”. Paradoxal, dar aceasta a fost realitatea.

Aplicarea noului concept de studii a fost anevoioasă, pe alocuri dureroasă, însoțită de unele greșeli și neînțelegeri etc., care, în majoritatea cazurilor, se explică și prin mentalitatea celor ce le-au realizat – toți fiind produsul epocii comuniste. Cea mai gravă situație se crease la unele facultăți socioumanistice și la mai multe catedre universitare: a fost sistată activitatea unor catedre și au fost organizate altele, s-au anulat mai multe cursuri universitare, propunându-se altele etc. E de remarcat că, în asemenea circumstanțe complicate, Senatul și rectorul au făcut și continuă să facă tot posibilul pentru a reduce substanțial dificultățile apărute în urma reducerii inevitabile a cursurilor respective, angajând colaboratorii în alte subdiviziuni.

Abordând problema activității rectoratului, menționăm că în acești 70 de ani la cârma universității s-au perindat 7 rectori, incluzându-l și pe actualul rector. Până la proclamarea independenței, rectorii, de iure, erau numiți de Ministerul Învățământului Superior al U.R.S.S., iar de facto – la recomandarea organelor de partid unionale și republicane. Demiterea se realiza prin aceleași proceduri. Adevăratele cauze ale acestor proceduri așa și au rămas învăluite de mister, provocând diverse comentarii și interpretări, de cele mai multe ori, departe de a fi adevărate. Alegerea rectorului de către universitari, inclusiv de către studenți, au mușamalizat lucrurile, liniștind spiritele, care adesea se aprindeau în astfel de perioade.

În ultimii 10 ani situația după „*haosul creativ*” s-a mai limpezit. Corpul profesoral, dar și studenții s-au familiarizat cu noile forme, norme și programe de studii prevăzute de actualul concept didactic, iar senatul, rectoratul, decanatele, departamentele au în vizor în permanență pulsul activității universitare.

În lucrarea de față nu a fost analizată aparte activitatea organizațiilor obștești din simplul motiv că și sindicatele – școala comunismului, și organizația comsomolistă – rezerva partidului

comunist – erau constituite din aceiași studenți, cadre didactice și personal auxiliar, care trădeau în sălile de curs, în laboratoare, la practicile didactice și de producție, în biblioteci, la stații biologice etc. Or, rezultate frumoase se obțineau nu la ședințele birourilor de partid, sindicale sau comsomoliste. Deși e cazul să recunoaștem că aceste organizații au contribuit substanțial la consolidarea colectivului universității, care, pe tot parcursul activității, a fost ocolit de disensiuni, lupte de grup sau de clan etc. Se zice că universitarii, fiind mereu ocupați cu munca științifico-didactică, nu au când să se ocupe de alte lucruri.

La cei 70 de ani, *Alma Mater*, recăpătându-și adevărata sa denumire – Universitatea de Stat din Moldova – pe bună dreptate, ocupă un loc merituos printre cele mai prestigioase centre universitare ale „bătrânei” noastre Europe. Dispunând de un solid potențial științifico-didactic, de o bază materială modernă și de un contingent valoros de tineri învățăcei, USM va dăinui în timp! Nouă nu ne rămâne decât să-i dorim: „...la trecutu-i falnic, mare viitor!”

Vivat! Crescat! Floreat! în vecii vecilor, SCUMPA NOASTRĂ UNIVERSITATE.

Absolvent al celei de-a 14-a promoții (1958-1963),
Doctor habilitat, profesor universitar **Ion NICULIȚĂ**

Partea I

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA ÎNTRE ANUL 1946 – SFÂRȘITUL ANILOR '80 AI SECOLULUI AL XX-lea

I.1. FONDAREA ȘI ÎNCEPUTUL ACTIVITĂȚII UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA

Interesul față de tematica ce vizează instituirea și activitatea Universității de Stat din Moldova¹ a fost unul sporit în istoriografia sovietică moldovenească. Fiind concepută, chiar de la bun început, ca parte componentă a sistemului universitar sovietic, după cum constată Valeriu Cozma, unul din cercetătorii acestei probleme, Universitatea de Stat din Moldova a fost opera școlii sovietice, constituită ca centru științific și de pregătire a specialiștilor de înaltă calificare în diverse domenii ale economiei naționale. În condițiile regimului totalitar-comunist, ea urma să devină un important centru ideologic și politic din URSS².

Istoriografiei sovietice întotdeauna i-a fost specifică tratarea unilaterală și tendențioasă, de pe pozițiile doctrinei marxiste, atât a problemelor ce se refereau la viața social-economică și politică, cât și a celor ce țineau de viața spirituală. Prin prisma paradigmei marxiste au fost scrise și majoritatea lucrărilor ce au avut ca tematică diverse subiecte legate de fondarea și activitatea Universității de Stat din Moldova, deși era vădit interesul și efortul autorilor de a prezenta în altă optică evoluția acestei instituții de învățământ. Practic, se poate constata că studierea istoriei Universității de Stat din Moldova este un obiectiv a cărui actualitate rămâne neștirbită. Prin actuala sinteză vom încerca să aprofundăm cercetările și să punem în discuție mai multe probleme care nu au ajuns în vizorul cercetătorilor sau care au fost trecute cu vederea. În alte cazuri, problemele legate de dezvoltarea acestei instituții vor fi tratate în baza unor noi izvoare, de pe poziții noi. De menționat în acest context constatarea făcută de cercetătorul Valeriu Cozma, potrivit căreia „tradiția istoriografică, ce se conturează în ultimii ani, reprezintă întâi de toate un nou mod de a concepe și a înțelege natura cunoașterii științifice. Schimbarea în timp a esenței problemelor abordate de cercetători este condiționată de cerințele contemporaneității. Trecerea de la tradiție la o etapă calitativ nouă necesită o schimbare a conceptelor de bază ale investigațiilor științifice”³. De fapt, acest principiu a fost pus de către colectivul de autori la baza elaborării acestei lucrări. Schimbările care au intervenit în ultimii zece ani în știința istorică din Republica Moldova, dar și cele care au avut loc în sistemul de învățământ universitar, au impus revederea anumitor poziții în investigația științifică legată de istoria Universității de Stat din Moldova.

Una dintre primele încercări de a prezenta o schiță rezumativă a istoriei Universității de Stat din Moldova o întreprinde chiar administrația Universității în primăvara anului 1947, când, la cererea ministrului Învățământului Superior din URSS S.V. Kaftanov din 22 martie 1947, aceasta a fost obligată să prezinte o schiță a istoriei Universității de Stat din Moldova pentru culegerea „Instituțiile de învățământ superior din URSS”⁴. Prezentarea schiței a fost o problemă

¹ Denumirea **Universitatea de Stat din Chișinău**, deținută de această instituție de învățământ superior până în anul 1989, este folosită în textul lucrării doar în cazul în care aceasta se regăsește în actele oficiale, în celelalte cazuri este folosită denumirea **Universitatea de Stat din Moldova**.

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 9.

³ Ibidem, p. 10-11.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f. 1.

pentru administrația Universității, deoarece, după cum scria la 17 aprilie 1947 N.A. Dîmo¹, care, la acel moment, îndeplinea (temporar) funcția de rector interimar, „Universitatea nu dispune de niciun fel de schemă, după care ar putea expune acest material”². Elaborarea schiței a fost pusă în sarcina lectorilor N.A. Mohov și V.A. Rujina³, care însă nu s-au isprăvit cu însărcinarea ce le-a fost dată, din care motiv rectorul I.G. Leonov a fost nevoit să elaboreze el singur și să prezinte această schiță⁴. Intitulată „Istoria Universității de Stat din Chișinău” și semnată de rectorul I.G. Leonov⁵, schița a fost trimisă locțiitorului redactorului-sef al culegerii „Instituțiile de învățământ superior din URSS” Kodjaev abia la 18 ianuarie 1949⁶. Ea includea 30 de pagini și prezenta, de fapt, mai mult un raport despre activitatea Universității în această perioadă⁷. Varianta finală, redactată și adăugată, a schiței „Istoria Universității de Stat din Chișinău” a fost transmisă șefului Departamentului metodic al Ministerului Învățământului Superior al URSS, profesorului Vuteaghin, abia la 1 august 1949 pentru a fi publicată în culegerea „Instituțiile de învățământ superior din URSS”⁸.

Unele informații cu privire la fondarea Universității de Stat din Moldova găsim și în lucrările monografice publicate, la timpul lor, de istoricii din Moscova A.S. Buteaghin și Iu.A. Saltanov⁹, S.I. Zinoviev și B.M. Remenikov¹⁰, dedicate fondării instituțiilor de învățământ superi-

¹ **Nicolae A. DIMO** (1873-1959) – agrolog, unul din fondatorii agrologiei biologice, membru al Academiei Agricole din URSS. Originar din or. Orhei, Basarabia. În anii 1885-1894 învață la Școala reală din Chișinău. După absolvirea școlii se înscrie la Institutul Agricol și de Silvicultură din Novo-Alexandrovsk, gubernia Lublin, în apropiere de Varșovia, pe care îl absolvște în 1902, obținând diplomă de gradul I.

În anii 1898-1909 lucrează ca agronom-agrolog al zemstvei guberniale Saratov. Ține un curs de lecții la Universitatea populară, organizează o stație de control al semințelor. În perioada 1910-1917 este membru, apoi președinte al Comitetului Solului al Societății agricole din Moscova. Timp de doi ani (1912-1914) conduce o expediție în guberniile Penza și Cernigov. În 1913-1918 predă la Universitatea populară „Șaneavski”. Din 1917 până în 1920 deține funcția de șef Catedră Agrologie la Institutul de ingineri-hotarnici din Moscova. Ca membru și președinte al comitetului organizatoric, contribuie la fondarea Universității din Tașkent. Din octombrie 1920 și până în 1930 este decan al Facultății Agricole de la această Universitate, concomitent director al Institutului de cercetări științifice în domeniul agrologiei și geobotanicii, consultant în Comisariatul Norodnic pentru agricultură, în Comitetul pentru bumbac, în Direcția pentru gospodăria apelor, membru al Comitetului Executiv Central al RSS Uzbece. Participant la expediția în Karakum și în bazinul râului Amu-Daria. În anul 1930 este arestat, fiind învinuit de sabotaj, și eliberat în 1932. În anii 1932-1945 este șef Secție Agrologie la Institutul transcaucazian al gospodăriei apelor din Tbilisi, în același timp predă lecții de meliorație la Institutul Agricol din Gruzia. Fără a susține special teza de doctorat, în 1939 lui N.A. Dîmo i se conferă titlul științific de doctor în geologie și mineralogie. În anii 1945-1946 este șef Catedră Agrologie la Institutul Agricol din Chișinău. Din 1946 până în 1948 deține funcția de prorector al Universității de Stat din Moldova, șef Catedră Agrologie.

La 15 iulie 1948 este ales membru al Academiei Agricole din URSS (VASHNIL). Din 1949 este șef Secție Agrologie a Filialei Moldovenești a AȘ din URSS. În perioada 1951-1959 lucrează ca redactor al revistei „Analele Filialei Moldovenești a AȘ din URSS”. Din 1952 până în 1959 deține funcția de director al Institutului de Agrologie, Agrochimie și Ameliorare al Filialei nominalizate. Pentru merite deosebite i-au fost acordate premiul „N.M. Sibirțev” (1908), titlul de Om emerit în știință din RSS Moldovenească (1946), Medalia de Aur „V.V. Docuceaev” (1950).

Autor a circa 150 de lucrări științifice (Nicolae A. Dîmo: [agrolog]). În: *Academicieni din Basarabia și Transnistria: (a doua jumătate a sec. al XIX-lea – prima jumătate a sec. al XX-lea): portrete biobibliografice*. Chișinău, 1996, p. 54-56; И.Корецкий. Русские имена Бессарабии. Кишинев, 2011, с. 100-102).

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f. 2.

³ Textul integral, pe 10 pagini, prezentat de N.A. Mohov și V.A. Rujina a se vedea în: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f. 41-50.

⁴ Ibidem, f. 38.

⁵ Ibidem, f. 5.

⁶ Ibidem, f. 3.

⁷ Textul integral al „Istoriei Universității de Stat din Chișinău”, semnat de rectorul universității I.G. Leonov, a se vedea în: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f. 6-35.

⁸ Ibidem, f. 38, 40.

⁹ Бутягин А.С., Салтанов Ю.А. Университетское образование в СССР. Москва, 1957, с. 275-277.

¹⁰ Зиновьев С.И., Ремеников Б.М. Высшие учебные заведения СССР. Университеты, экономические и юридические вузы. Москва, 1962, с. 116-118.

or din URSS. Însă aceste informații sunt destul de fragmentare, rezumative și nu reflectă veridic și amplu actul fondării Universității de Stat din Moldova.

Nici publicațiile care au urmat, în diferite reviste și ziare, ale rectorilor și profesorilor Universității de Stat din Moldova I.G. Leonov¹, V.S. Cepurnov², M.P. Muntean³, S.C. Brâseakin⁴ și A.I. Medvedev⁵ nu prea au adus claritate în cercetarea acestei probleme.

Una dintre primele tentative de a elucida istoria fondării și activității Universității de Stat din Moldova este schița istorică semnată de Polina Poprujnaia, editată în 1971 cu prilejul sărbătoririi a 25 de ani de la inaugurare⁶, publicată ulterior (1974) și în limba română⁷. Autoarea analizează etapele de bază în evoluția Universității de Stat din Moldova, evidențiază condițiile care au contribuit la fondarea Universității; descrie procesul de inaugurare și activitatea primelor facultăți; greutățile cu care s-a confruntat administrația instituției în constituirea corpului profesoral-didactic; expune conținutul și formele activității didactice; determină rolul Universității în pregătirea specialiștilor de înaltă calificare; evidențiază locul ei în dezvoltarea științei și culturii din RSS Moldovenească etc. Lucrarea continuă, de fapt, valoroasa tradiție de reconstituire a istoriei instituirii și activității instituțiilor de învățământ superior din URSS⁸.

Totuși, această lucrare, scrisă în spiritul timpului, poartă un caracter nuanțat politic, instituirea Universității de Stat din Moldova fiind privită de autoare ca rezultatul victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care „a deschis calea pentru crearea statului sovietic moldovenesc, pentru o rapidă dezvoltare politică, economică și culturală a poporului”⁹.

Unele aspecte privind constituirea și începutul activității Universității de Stat din Moldova au fost abordate în lucrările cercetătorilor Dumitru Antoniu¹⁰, Gheorghe Bârcă¹¹, Vasile Cherdivarenco¹², Margareta Dimitriev¹³, Gheorghe Rusnac¹⁴, Oleg Tarasov¹⁵ ș.a. consacrate activității diferitelor instituții științifice și de învățământ superior de specialitate din republică. Dar și în acestea, lipsește o abordare temeinică și multilaterală a problemei privind instituirea și activitatea Universității de Stat din Moldova. Problema este analizată mai mult prin prisma celei ce vizează formarea potențialului științific în RSS Moldovenească.

Un loc aparte în studierea istoriei Universității de Stat din Moldova revine cercetătorului Valeriu Cozma, doctor habilitat, profesor universitar, care, începând cu anii '80 ai secolului trecut, a fost preocupat în mod special de studierea unei tematici controversate – învățământul

¹ Леонов И.Г. Первый выпуск «Ученых записок КГУ». În: Ученые записки Кишиневского Государственного Университета, т. 1. Кишинев, 1949, с. 3-6.

² Чепурнов В.С. Кузница квалифицированных кадров. În: Ученые записки Кишиневского Государственного Университета, т. XX (биологический). Кишинев, 1955, с. 3-5.

³ Мунтян М.П. О работе историков Кишиневского университета. În: Вопросы истории (Москва), 1963, № 1, с. 100-103.

⁴ Брысякин С.К. О работе исторического факультета Кишиневского госуниверситета. În: Вопросы истории, (Москва), 1959, № 12, с. 191-192; Idem. К вопросу о складывании основных научных направлений в Кишиневском Государственном Университете (1946-1958 гг.). În: Ученые записки Кишиневского Государственного Университета, т. 113 (серия историческая). Кишинев, 1970, с. 81-103 (În colaborare cu O.Iu. Tarasov).

⁵ Медведев А.И. Славное двадцатилетие. În: Советская Молдавия, 12 октября 1965 г.

⁶ Попружная П.И. Кишиневский Государственный Университет. Исторический очерк. Кишинев, 1971.

⁷ Poprujnaia P.I. Universitatea de Stat din Chișinău. Schiță istorică. Chișinău, 1974.

⁸ Ibidem, p. 11.

⁹ Ibidem, p. 15.

¹⁰ Антонюк Д.И. Динамика культурного строительства советской Молдовы: отчет партийного руководства. Кишинев, 1984.

¹¹ Быркэ Г.И. Подготовка кадров высшей и средней квалификации в Молдавской ССР. Кишинев, 1981.

¹² Кердиваренко В.А. Народному хозяйству – квалификационные кадры. Кишинев, 1986.

¹³ Димитриева М.И. Сотрудничество Молдавской ССР с союзными республиками в народном образовании и науке (1961-1975). Кишинев, 1984.

¹⁴ Руснак Г.Е. В партийном руководстве – залог успеха. Кишинев, 1981; Idem. Руководство Компартией Молдавии высшей и средней школой (1961-1986). Кишинев, 1988.

¹⁵ Тарасов О. Формирование и развитие научного потенциала Молдавской ССР. Кишинев, 1987.

istoric în universitățile din URSS¹. Pe parcursul anilor cercetătorul publică două lucrări de sinteză² și mai multe articole³ dedicate istoriei Universității de Stat din Moldova⁴.

După cum menționează însuși autorul în partea introductivă a primei lucrări, „se face o încercare de a revedea imaginea istoriei Universității de Stat din Moldova oferită de studiile elaborate în perioada regimului totalitar sovietic, sunt analizate și reconstituite, pe baza documentelor, etapele principale din istoria înființării și dezvoltării, timp de jumătate de secol (iar în cea de a doua – timp de 10 ani), a primei Universități de Stat din Republica Moldova. Pentru prima dată sunt elucidate confruntările în jurul ideii despre înființare și prezentate etapele de afirmare a Universității Naționale, politica etnolingvistică promovată în această instituție”⁵. Autorul constată, pe bună dreptate, că „...în toate sferele de activitate a Universității – științifică, didactică, educativă, obștească etc. – limba rusă și cultura sovietică erau dominante, ceea ce stagnează dezvoltarea limbii și culturii naționale. În mare măsură politica națională și lingvistică sovietică au avut consecințe nefaste pentru activitatea didactico-științifică și instructiv-educativă. Ea urmărea scopul de a deznăționaliza popoarele din URSS și de a forma un popor nou – „sovietic”. De fapt, sub această „mantie” se înfăptuia rusificarea”⁶.

În pofida lucrului enorm realizat de autor, multe aspecte din istoria fondării și activității Universității de Stat din Moldova au rămas neelucidate, majoritatea fiind puse în discuție și examinate în cadrul acestei lucrări.

Cercetătorul Valeriu Cozma constată că ideea deschiderii unei Universități în Basarabia se referă la anii '30, deși nu descrie în ce împrejurări și cum urma să fie înființată această instituție de învățământ. Însă evenimentele din iunie 1940, războiul ce a urmat au amânat fondarea Universității⁷.

Întemeierea Universității de Stat din Moldova a avut loc în condiții destul de complicate: situația dezastruoasă de după război în care s-a pomenit republica, seceta și foametea din 1946-1947, provocată de politica antinațională a conducerii de vârf a Partidului Comunist din Moldova, slaba pregătire a intelectualității băștinașe, deportările masive, colectivizarea forțată, politica de rusificare și de deznăționalizare promovată intens, pe parcursul anilor, de statul sovietic etc.

Reanexarea la 28 iunie 1940 a Basarabiei la URSS și formarea RSS Moldovenești puneau în fața instituțiilor sovietice sarcina de a include noua republică în procesele generale de sovietizare și de aplicare a „revoluției culturale”, scopul căreia era de a inocula în convingerile cetățenilor, aflați o anumită perioadă de timp în componența Marelui Stat Român, principiile ideologiei marxist-leniniste.

Ideea înființării unei universități în RSS Moldovenească apare, de fapt, în toamna anului

¹ Profesorul universitar Valeriu Cozma. In memoriam. Chișinău, 2013, p. 38.

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996; Idem. Rectorii Universității de Stat din Moldova (1946-2006). Chișinău, 2005 (În colaborare cu Gheorghe Rusnac); Idem. Universitatea de Stat din Moldova (1996-2006). Vol. I-II. Chișinău, 2006 (În colaborare cu Gheorghe Rusnac).

³ Cozma V., Dolghi A. Aservirea învățământului istoric superior din URSS intereselor politice (1944-1964). În: Revista de istorie a Moldovei (Chișinău), 2009, nr. 2-3, p. 207-216; В.Козма, В.Потлог, Е.Унтила. 40 лет исторического факультета Кишиневского университета. În: Вопросы истории (Москва), 1987, № 3, с. 99-101; V.Cozma. 45 de ani... (de la fondarea Universității de Stat din Moldova). În: Făclia. Săptămânal social-politic și cultural-pedagogic independent. 4 octombrie 1991, nr. 40 (2971), p. 6-7; V.Cozma. File din istoria Universității. În: Moldova Suverană, 1994, 27 octombrie, p. 2; V.Cozma. Rectorul Ivan Leonov (1946-1951): primul ctitor al USM. În: Universitatea de Stat din Moldova. Octombrie, 2002, anul 3, nr. 7 (27), serie nouă, p. 1.

⁴ Lista completă a lucrărilor publicate de profesorul Valeriu Cozma a se vedea în: Profesorul universitar Valeriu Cozma. In memoriam. Chișinău, 2013, p. 109-117.

⁵ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 11.

⁶ Ibidem, p. 9.

⁷ Cozma V. 45 de ani... (de la fondarea Universității de Stat din Moldova). În: Făclia. Săptămânal social-politic și cultural-pedagogic independent. 4 octombrie 1991, nr. 40 (2971), p. 6.

1944, când Macarie Radul¹, comisar al poporului pentru învățământ în RSS Moldovenească, și Mihail Pavlov, șeful Direcției școlii superioare din același comisariat, prezintă CC al PC(b) al Moldovei un document informativ intitulat „Despre deschiderea Universității de Stat din Moldova” în capitala Moldovei – orașul Chișinău, în care era înaintată ideea despre necesitatea înființării unei universități, idee argumentată prin faptul că bazele prosperității republicii le constituie bogățiile naturale, fauna și flora, clima și regimul râurilor, economia, istoria, limba și literatura, cultura și teatrul, care „sunt încă puțin cunoscute și necesită a fi studiate”. Autorii „Documentului informativ” menționau: „Pentru realizarea acestor scopuri este nevoie de lucrători științifici și specialiști de înaltă calificare, mai ales din rândurile populației băștinașe, care cunosc limba moldovenească și care pot fi pregătiți numai la facultățile respective ale Universității”. Autorii considerau că prin sintagma „din rândurile populației băștinașe care cunosc limba moldovenească” se au în vedere toți locuitorii Republicii Moldova. În opinia lor, Universitatea trebuie să fie înființată în baza Institutului Pedagogic din Chișinău și să dispună de 9 facultăți, dintre care 5 funcționau deja în componența acestei instituții, alte 2 facultăți (medicină și economie) urmau să fie deschise în 1944, de chimie – în 1945 și de drept – în 1946².

Profesorul Valeriu Cozma, deși consideră că este foarte îndoielnic faptul că facultățile la care se refereau autorii demersului să fi putut lua ființă în condițiile dezastrului postbelic, din simplul considerent că în anii 1946-1947 numărul absolvenților școlilor medii din republică era foarte mic, deci Universitatea nu s-ar fi putut completa cu un număr suficient de absolvenți, înaintează totuși ipoteza că Macarie Radul și Mihail Pavlov au expus ideea fondării în RSS Moldovenească a unei Universități Naționale³. Probabil, din acest considerent autorii demersului prevedeau instituirea Universității în baza Institutului Pedagogic din Chișinău. În următorii doi ani de activitate a Universității autorii prevedeau introducerea de „noi specialități la facultățile existente”. În ceea ce privește alte elemente ale sistemului universitar, se preconiza înființarea în anul de studii 1944-1945 în componența Universității a 30 de catedre, 25 de cabinete, 10 laboratoare, 3 muzee, a unui observator, a unei săli anatomice, a unei clinici, a unei săli sportive și a unui stadion. Problema limbii nu-i preocupa pe autorii documentului. Din lipsa de cadre didactico-științifice naționale, de manuale, a planurilor și programelor de studii etc. învățământul în școlile superioare din RSS Moldovenească se desfășura în limba rusă⁴. În ce ne privește, considerăm că autorii „Documentului informativ” doreau, ca prin intermediul cadrelor de înaltă calificare temporar delegate din alte centre universitare din URSS pentru a preda diferite cursuri, să fie formate cadre naționale. Însă o asemenea modalitate de soluționare a problemei puțin probabil că s-ar fi soldat cu crearea Universității Naționale.

¹ **Macarie RADUL** (4.09.1910-2.05.1971) – fost geograf moldovean, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei. Originar din satul Martonoșa, regiunea Kirovograd (Ucraina). În anii 1929-1933 studiază la Facultatea de Fizică și Matematică a Institutului Pedagogic din Tiraspol. Între anii 1933 și 1938 – doctorand, lector superior la Catedra de Geografie a Institutului Pedagogic din Tiraspol. În 1939-1940 – lector superior, director adjunct și director al Institutului Pedagogic din Tiraspol; din august 1940 și până în martie 1942 – director al Institutului Pedagogic din Chișinău, evacuat în timpul războiului la Buguruslan. Din iunie 1942 până în noiembrie 1944 – comisar al poporului pentru învățământ. În perioada 1947-1951 – președinte al Sovietului Suprem al RSS Moldovenești. În anul 1951 a fost eliberat din funcție, fiind acuzat de apărarea „naționaliștilor”. Acuzația, stupidă, dar caracteristică pentru acea vreme, se baza pe faptul că profesorul de la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău Naum Narțov a elaborat un curs de istorie a Moldovei în care Rusia și rușii erau prezentați, deși cu anumite rezerve, ca ocupanți. Din 20 mai 1960 – director al Institutului de Economie. Între anii 1961 și 1965 este director adjunct pentru știință al Institutului de Economie. Prin hotărârea Guvernului RSS Moldovenești din 1 august 1961 este desemnat membru corespondent al Academiei de Științe a RSS Moldovenești. În anii 1965-1971 – director al Secției Geografie a Academiei de Științe a RSS Moldovenești (V.Cozma. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 18).

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 18.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

La 23 octombrie 1944 Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și CC al PC(b) al Moldovei adoptă hotărârea nr.385 „Cu privire la organizarea Universității de Stat din Moldova”, în care se prevedea de a se adresa CC al PC(b) din URSS cu rugămintea ca acesta să permită instituirea, în baza Institutului Pedagogic din Chișinău, a Universității de Stat din Moldova. Hotărârea guvernului urma să oblige organizațiile respective și Comisariatul pentru agricultură să repartizeze Universității 100 de hectare de pământ arabil (inclusiv livezi și vii) pentru efectuarea lucrărilor de cercetări științifice, pentru desfășurarea orelor practice cu studenții, pentru organizarea unei gospodării auxiliare etc. Hotărârea mai prevedea ca Universitatea să fie asigurată cu literatura didactică și științifică necesară, cu apartamente pentru profesori și cu cămine pentru studenți, cu spațiu locativ pentru cca 250 de persoane¹.

Valeriu Cozma constată că în condițiile dezastrului economic de după război deschiderea unei Universități în baza Institutului Pedagogic din Chișinău ar fi fost soluția optimă². Transpunerea în viață a acestei idei ar fi adus, de fapt, la lichidarea institutului respectiv. Însă această idee nu era susținută de toți. Notițele lăsate de S.V. Țaranov, pe atunci secretar al CC al PC(b) din Moldova, care a contribuit într-o anumită măsură la constituirea Universității de Stat din Moldova, denotă că problema fondării Universității de Stat din Moldova în 1944 nu putea fi pusă, din simplul considerent că la acel moment, în condiții de război, nu erau premise reale pentru soluționarea acestei probleme. Nu era momentul potrivit pentru a pune în discuție acest subiect în 1944³.

Inițiativa înaintată în toamna anului 1944 de Macarie Radul și Mihail Pavlov, susținută de instituțiile republicane, poate fi considerată, convențional, drept primă etapă a procesului anevoios și complicat de fondare a acestei prestigioase instituții de învățământ superior din republică.

La ideea înființării Universității de Stat din Moldova s-a revenit peste un an, în 1945, când un grup de savanți în frunte cu profesorii N.A. Dîmo, M.A. Pavlov, A.B. Ablov și V.N. Andreev vin cu inițiativa de a fi creată la Chișinău Universitatea de Stat din Moldova. Guvernul URSS susține această inițiativă⁴. În Hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 12 octombrie 1945 „Cu privire la măsurile privind acordarea ajutorului în desfășurarea lucrărilor de importanță vitală în vederea restabilirii orașului Chișinău”, în punctul 4 al acesteia, era prevăzut: „A obliga Comitetul Unional pentru Problemele Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS (S.V. Kaftanov) să organizeze către începutul anului de învățământ 1946-1947 în orașul Chișinău Universitatea de Stat din Moldova, în baza Institutului Pedagogic Moldovenesc”⁵. Și de această dată o asemenea decizie ar fi adus, de fapt, la lichidarea Institutului Pedagogic din Chișinău. Împotriva acestei decizii s-a pronunțat secretarul CC al PC(b) din Moldova S.V. Țaranov, care considera că e necesar nu doar de a păstra Institutul Pedagogic din Chișinău, dar și de a crea în republică câteva noi instituții de învățământ superior. Însă, președintele Comitetului Unional pentru problemele Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS S.V. Kaftanov considera că decizia luată la 12 octombrie 1945 este una corectă, din simplul considerent că la acel moment în Chișinău nu exista o altă bază reală pentru înființarea Universității⁶.

În asemenea împrejurări, S.V. Țaranov, aflându-se în primăvara anului 1946 în vizită la Moscova, se adresează secretarului Biroului CC al PC(b) din URSS A.A. Kuznețov cu rugămintea ca acesta să susțină punctul lui de vedere, potrivit căruia Universitatea de Stat din Moldova urmează a fi creată pe o bază complet nouă, fiind păstrat Institutul Pedagogic din Chișinău. A.A. Kuznețov i-a promis să-l susțină în soluționarea acestei probleme. Prin dispoziția lui S.V. Țaranov, profeso-

¹ Cozma V. 45 de ani...(de la fondarea Universității de Stat din Moldova). În: Făclia. Săptămânal social-politic și cultural-pedagogic independent, 4 octombrie 1991, nr. 40 (2971), p. 6.

² Ibidem.

³ Стратиевский К.В. Царанов Степан Васильевич. Страницы жизни. Кишинев, 2004, с. 24.

⁴ Ibidem.

⁵ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 19.

⁶ Стратиевский К.В. Царанов Степан Васильевич. Страницы жизни. Кишинев, 2004, p. 24-25.

rilor N.A. Dîmo, M.A. Pavlov, A.B. Ablov și V.N. Andreev li s-a pus în sarcină să elaboreze propuneri concrete cu privire la viitoarea structură a Universității de Stat din Moldova¹.

Prin crearea Universității de Stat din Moldova se urmărea scopul de a depăși dificultățile economice în care s-a pomenit republica în perioada de după război și de a asigura cu cadre nu doar instituțiile de învățământ, dar și diferite ramuri ale economiei naționale. În plus, prin fondarea Universității se promova politica stabilirii unor relații durabile între Centru și periferiile naționale, prin care instituțiile centrale puteau controla realizarea politicilor imperiale promovate.

La început toate universitățile fondate în republicile unionale, inclusiv în RSFSR, erau finanțate de Guvernul URSS. Mai târziu aceste universități urmau să fie finanțate din bugetul republicilor respective².

Pentru a dirija activitatea universităților, pe lângă Comisariatul Poporului pentru Învățământul Superior al URSS a fost înființată o direcție specială a universităților – Comitetul Unional pentru problemele Școlii Superioare. La 22 octombrie 1945 acesta emite un ordin care prevede fondarea către anul de învățământ 1946-1947 în orașul Chișinău a Universității de Stat din Moldova. Prin ordinul nr. 535 din 22 octombrie 1945 au fost aprobate și facultățile care urmau să fie deschise în componența Universității: de fizică și matematică, de istorie și filologie, de geologie și pedologie, de biologie și chimie. Comisariatul Poporului pentru Învățământ din RSS Moldovenească trebuia să prezinte Comitetului Unional pentru problemele Școlii Superioare candidatura rectorului, statutul și registrul de state didactice ale Universității³.

În postul de rector al Universității de Stat din Moldova urma să fie numit doctorul în istorie Iachim Grosul. Istoricul Valeriu Cozma constată că „în anii 1944-1945 s-au cristalizat intențiile intelectualității băștinașe de a organiza o Universitate Națională”⁴. Puțin probabil. De fapt, sub noțiunea de Universitate Națională se subînțelegea o instituție de tip universitar care la acel moment era unica în republică și care urma să asigure cu cadre științifice calificate diferite ramuri ale economiei naționale; celelalte instituții de învățământ superior purtau denumirea de *institute (institut)* specializate în diferite domenii ale economiei naționale. Tentativa a rămas însă la nivelul intențiilor. Această realitate își are explicație în diverși factori obiectivi și subiectivi: situația dezastruoasă din cadrul economiei postbelice din republică, lipsa profesoriilor pregătiți să predea în limba băștinașilor, lipsa cu desăvârșire a manualelor și a materialelor didactice necesare pentru procesul de instruire în limba națiunii titulare; se simțea și o acerbă opoziție din partea conducerii de vârf a Moldovei, dar și din partea unor așa-zisi moldoveni care de fapt nici nu-și cunoșteau limba maternă, desconsiderând-o⁵.

Faptul că hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 12 octombrie 1945 a început să fie tradusă în viață poate fi demonstrat prin scrisoarea președintelui Sovietului Comisarilor Poporului din RSS Moldovenească N.G. Koval din 20 februarie 1946 adresată locțiitorului președintelui Sovietului Comisarilor Poporului al URSS V.M. Molotov. În demersul său N.G. Koval insistă ca Comitetul Unional pentru problemele Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS (S.V. Kaftanov) să fie obligat: să repartizeze Universității, din contul bunurilor capturate din Germania și al fondurilor unionale, utilajul necesar laboratoarelor de chimie, fizică, geologie, pedologie, zoologie, fiziologie, botanică și catedrelor militară și de educație fizică; să completeze personalul didactic cu 12 profesori și 9 conferențieri și doctori în științe, repartizați din alte regiuni; să aloce pentru anul 1945 suma de 50.000 de ruble în valută pentru procurarea utilajului didactic și a literaturii în limbi străine; să completeze biblioteca cu 100 mii de exemplare de literatură științifică și artistică și să dea dispoziții Sovietului Comisarilor Poporului al URSS pentru a comanda mobilierul necesar Universității. La rândul său, Comitetul de Stat pentru Planificare al URSS urma să asigure Universitatea, în semestrul

¹ Ibidem, p. 25.

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 19-20.

³ Ibidem, p. 20.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

II, cu utilajul solicitat, autocamioane, hârtie și cu alte rechizite și utilaje necesare. Totodată, cerea ca același Comitet să planifice în semestrul II pentru necesitățile Universității case de tip standard cu 80 de apartamente pentru lucrătorii științifici și 1000 de paturi pentru amenajarea căminelor studențești ale Universității¹.

De menționat că fondarea Universității de Stat din Moldova a fost dictată de numeroși factori, inclusiv de situația creată la acel moment în republică, în general, și în sistemul de învățământ, în particular. Polina Poprujnaia constată că „necesitatea de a deschide o astfel de instituție de învățământ superior în RSS Moldovenească a fost dictată, în primul rând, de sarcinile progresului tehnico-științific, precum și de cerințele multilaterale ale economiei naționale și ale vieții spirituale. Pe lângă acestea, extinderea rețelei de școli superioare, creșterea contingentului de elevi în școala medie, precum și a numărului de instituții științifice au creat o necesitate acută de cadre științifice și științifico-pedagogice. În sfârșit, era nevoie de specialiști cu studii universitare și pentru rețeaua școlilor medii de cultură generală, aflată și ea în proces de extindere”².

Însă, nu toți acești factori erau prezenți în 1945-1946. Spre exemplu, la sfârșitul anului 1946 în Republica Moldova erau înregistrate 1870 de instituții de învățământ, inclusiv: 68 de școli medii, 375 de școli necomplete și 1427 de școli primare, cu un contingent de 400 de mii de elevi. Conform datelor expuse în hotărârea Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 3 iulie 1946 „Cu privire la planul de stat de restabilire și dezvoltare a economiei naționale pentru anul 1946”, la începutul anului de studii 1946-1947 în instituțiile de învățământ superior din republică își făceau studiile 3130 de studenți, dintre care 1200 de studenți au fost înmatriculați în noul an de studii, iar 416 au absolvit aceste instituții. În instituțiile de învățământ mediu special își făceau studiile 6320 de elevi, inclusiv 2090 de elevi înmatriculați în anul nou de studii, și doar 179 au absolvit aceste instituții³.

În plus, potențialul republicii după război era încă foarte slab, iar necesitățile – foarte mari. Conform aceleiași hotărâri a Sovietului Suprem al RSS Moldovenești din 3 iulie 1946, către începutul anului de studii 1946-1947 ministerele Învățământului, Ocrotirii Sănătății și Construcției locativ-comunale urmau să pregătească încăperi, să asigure cu inventar, cu profesori, cu programe de studii și cu manuale instituțiile medii nou-create: instituțiile școlare din orașul Chișinău cu un număr de 60 de elevi, școlile de felceri și moașe din orașele Tiraspol (60 de elevi) și Cahul (90 de elevi) și școala medie tehnică de construcții din orașul Chișinău (90 de elevi)⁴. Pentru restabilirea școlilor din mediul rural, Ministerul Finanțelor a fost obligat să aloce din bugetul de stat, pentru anul 1946, 4 mil. rub., în loc de 1,7 mil. rub. planificate anterior⁵.

Deschiderea Universității de Stat din Moldova a fost dictată și de necesitatea pregătirii și perfecționării cadrelor de învățători. În anul de studii 1945-1946 în republică erau doar 9 mii de învățători. Un număr mare dintre aceștia au fost trimiși în Moldova de către republicile uni-onale. Majoritatea își făcuseră studiile la cursuri de scurtă durată, iar unii din ei nu aveau nici măcar studii medii. În republică se simțea o lipsă acută de cadre. Mulți învățători au fost înrolați, chiar din primele zile ale războiului, în rândurile Armatei Sovietice, alții au fost evacuați în regiunile de răsărit ale URSS. Școala, îndeosebi cea medie, avea nevoie stringentă de învățători bine pregătiți. Institutul Pedagogic din Chișinău, reevacuat din Buguruslan (regiunea Orenburg), nu putea pregăti un număr suficient de cadre. Iar instituțiile învățătorești din Tiraspol și Bălți abia reușeau să pregătească cadre pentru școlile de șapte ani. Din acest considerent, Universitatea nou-creată trebuia să pregătească cadre didactice care să asigure instruirea elevilor la un înalt nivel științific și prin aceasta să contribuie la dezvoltarea învățământului mediu din republică, fiindcă altfel nu putea fi desfășurat procesul de pregătire a specialiștilor în instituțiile de învățământ superior⁶.

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 6, f. 1-2.

² Poprujnaia P.I. Universitatea de Stat din Chișinău. Schiță istorică. Chișinău, 1974, p. 19.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 45.

⁴ Ibidem, f. 47.

⁵ Ibidem, f. 48.

⁶ Poprujnaia P.I. Universitatea de Stat din Chișinău. Schiță istorică. Chișinău, 1974, p. 19-20.

La 19 ianuarie 1946, CC al PC(b) din URSS îl trimite în Republica Moldova pe Ivan Leonov¹ (pe atunci locțiitorul directorului Școlii Superioare de Diplomatie din Moscova) în funcția de rector interimar al Universității de Stat din Moldova, pentru a organiza fondarea instituției. La 4 februarie 1946 el este confirmat în calitate de rector interimar al Universității de Stat din Moldova în ședința Biroului CC al PC(b) al Moldovei, iar la 5 februarie 1946 și de Comisariatul Învățământului Public al RSS Moldovenești².

I.G. Leonov adună în jurul său un mic colectiv cu care a început să întreprindă toate măsurile în vederea organizării Universității. Printre aceste persoane se numărau: prorectorul pentru probleme gospodărești F.Ia. Alifanov, fost învățător în școală, cu o bogată experiență de activitate gospodărească (primul angajat în statele de funcții ale Universității), academicianul N.A. Dîmo, profesorul A.V. Ablov, profesorul M.A. Pavlov și conferențiarul Ia.S. Grosul³.

În urma confruntărilor dintre funcționarii locali, susținuți, în anumite probleme, și de unii funcționari unionali, Universitatea urma să fie instituită pe un loc gol.

În prima perioadă de organizare, ianuarie-aprilie 1946, Universitatea se afla în subordinea Ministerului Învățământului al RSS Moldovenești. De fapt, în această perioadă Universitatea ca atare nu exista ca instituție de învățământ. Personalul ce se ocupa cu organizarea Universității se subordona Ministerului Învățământului al RSS Moldovenești și toate măsurile legate de fondarea instituției erau coordonate cu acest minister⁴.

La început, potrivit proiectului academicianului A.V. Șciusev, se prevedea ca Universitatea să fie amplasată în fosta clădire a Școlii Eparhiale, o clădire frumoasă situată la intrare în orașul Chișinău, în regiunea gării feroviare. Însă, prin realizarea acestui plan se creau un șir de incomodități. În primul rând, pentru reconstruirea blocurilor distruse ale clădirii era nevoie de cel puțin 2 ani, iar problemele stringente ale economiei și culturii naționale necesitau soluționarea urgentă a celei ce ținea de deschiderea Universității. În al doilea rând, calea ferată din apropiere putea crea impedimente în desfășurarea normală a procesului didactic și în dezvoltarea Universității. În plus, amplasarea Universității la periferiile (în acea vreme) orașului crea și alte incomodități: deplasarea anevoioasă în centrul orașului făcea dificilă colaborarea cu alte instituții guvernamentale și de cultură din republică etc. Cu aceste argumente au fost de acord persoanele cu funcții de conducere din cadrul CC al PC(b) al Moldovei și al Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești⁵.

Pentru amplasarea Universității a fost ales cartierul între străzile Kiev (31 august 1989), Podolia (București), Pușkin (A. Pușkin) și Gogol (mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni), pe te-

¹ **Ivan LEONOV** (3 mai 1900 – 30 august 1972) – primul rector al Universității de Stat din Moldova. Originar din satul Bahmetievo, regiunea Tula (Rusia), descendent din familia unui învățător din mediul rural. În 1912-1916 face studii la Școala superioară primară. În 1919 absolvă Seminarul învățătoresc, participă la războiul civil din Rusia (1918-1920). Membru al Partidului Comunist din anul 1920. De la sfârșitul anului 1921 și până în vara anului 1930 ocupă diverse posturi în diferite instituții de partid din Eriomov, Tula, Peatigorsk, Rostov-pe-Don și Stavropol. În anii 1930-1932 este doctorand la Universitatea de Stat din Rostov-pe-Don. În perioada 1932-1933 activează în calitate de director al Institutului Pedagogic din Rostov-pe-Don. În 1933-1939 ocupă diferite posturi de conducere în organele de partid, perioadă în care este arestat și închis (iulie 1937 – mai 1939), fiind învinuit că a fost membru al organizației troțchiste de dreapta. În perioada august 1933 – august 1942 deține funcția de director al Institutului Pedagogic din orașul Mikoian-Șahare, ținutul Stavropol (Karaceaevo-Cerkesia). Din septembrie 1942 și până în august 1943 – vicedirector al Școlii Superioare din cadrul Administrației Comisariatului pe problemele Învățământului. În perioada august 1943 – ianuarie 1946 este director adjunct al Școlii Superioare Diplomatice din Moscova. După numirea la 19 martie 1951 în funcție a noului rector V.S. Cepurnov, începând cu 15 mai, este numit conferențiar la Catedra Marxism-Leninism a Universității de Stat din Odesa, în numele lui I.I. Mecinikov (Arhiva curentă a Secției Serviciul Personal, Secretariat și Arhivă a Universității de Stat din Moldova (ACSSPSA a USM), F. 1, inv. 5, d. 105, f. 3-3 verso, 7, 8, 21, 26, 39, 40, 42, 46-47, 48-51).

² Cozma V. Rectorul Ivan Leonov (1946-1951): primul ctitor al Universității de Stat din Moldova. În: ziarul Universitatea de Stat din Moldova. Octombrie, 2002, anul 3, nr. 7 (27), serie nouă, p. 1.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f. 8-9.

⁴ Ibidem, f. 9.

⁵ Ibidem, f. 16.

Figura nr. 1. Clădirea Școlii Reale din Chișinău (Carte poștală. Muzeul Național de Istorie a Moldovei), în prezent blocul nr. 1 al Universității de Stat din Moldova.

ritoriul căruia se aflau 2 clădiri mari ale fostului gimnaziu din Chișinău cu câteva anexe. Însă, deoarece în una din clădiri era sediul CC al PC(b) al Moldovei, iar alta era distrusă, administrația Universității a fost nevoită să se dezică de acest cartier. În cele din urmă, administrația Universității a fost direcționată spre un alt cartier, încadrat într-un loc destul de pitoresc al orașului, între străzile Pirogov (M. Kogălniceanu), Livezilor (A. Mateevici), Pușkin și Gogol. În acest cartier s-a păstrat una dintre cele mai frumoase clădiri din oraș – clădirea fostei Școli Reale din Chișinău¹, cu câteva clădiri auxiliare. O clădire situată pe strada Pirogov nr. 65 era ocupată de Institutul Pedagogic din Chișinău, iar alta, situată pe strada Gogol nr. 2 – de Ministerul de Interne al RSS Moldovenești. În baza deciziei Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a CC al PC(b) al Moldovei din 4 martie 1946 aceste clădiri au fost cedate Universității de Stat din Moldova².

Având la bază hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 12 octombrie 1945 privind organizarea Universității de Stat din Moldova, Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și Biroul CC al PC(b) al Moldovei adoptă la 4 martie 1946 hotărârea „Cu privire la fondarea Universității de Stat din Moldova”³, ce constituie, de fapt, un pas important și decisiv în realizarea acestui obiectiv.

Hotărârea din 4 martie 1946 stipula: „În scopul pregătirii cadrelor de specialiști de înaltă calificare pedagogică pentru economia națională, efectuării cercetărilor științifice și pregătirii tinerilor cercetători științifici, a organiza în orașul Chișinău Universitatea de Stat din Moldova”⁴.

¹ Despre Școala Reală din Chișinău, deschisă la 6 decembrie 1873, a se vedea în amănunte: Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni). Ediția a III-a, revăzută și adăugată. Iași: Editura „Tipo Moldova”, 2014, p. 577-584.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f. 16-17.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 13.

⁴ Ibidem. În legătură cu publicarea Culegerii cronologice a legislației în vigoare a RSS Moldovenești, CC al PC(b) al Moldovei și Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești au hotărât la 16 mai 1969 modificarea punctelor 1,7,11, subpunctul „b” al punctului 16 și subpunctele „b”, „g”, „d” și „e” ale punctului 17 din hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 4 martie 1946 nr.202 „Cu

Din acest prim articol al hotărârii reiese concludent că Universitatea de Stat din Moldova urma să devină un centru important de pregătire a cadrelor pedagogice și științifice din republică.

Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și Biroul CC al PC(b) al Moldovei au susținut propunerea Comitetului Unional pentru problemele Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS de a crea în cadrul Universității 5 facultăți: de fizică și matematică (cu specialitățile – fizică și matematică), de biologie (cu specialitățile – botanică și zoologie), de geologie și pedologie (cu specialitățile – geologie și pedologie), de chimie (cu specialitățile – chimie neorganică, chimie organică, chimie analitică și chimie fizică) și de istorie și filologie (cu specialitățile – istorie, limba și literatura moldovenească, limba și literatura rusă și limbi vest-europene)¹.

Articolul 3 al hotărârii prevedea ca de la Comitetul Unional pentru problemele Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS să se solicite permisiunea de a organiza în cadrul Facultății de Geologie și Pedologie Secția de geografie.

Hotărârea din 4 martie 1946 stabilea pentru anul de studii 1946-1947 un contingent de 300 de studenți, iar conform dispoziției Comitetului Unional pentru problemele Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS, studenții facultăților de Fizică și Matematică, Istorie și Filologie ale Institutului Pedagogic din Chișinău, care au finalizat anul I de studii, urmau să fie transferați în anul II de studii la Universitate.

Se preconiza ca în anul de studii 1946-1947 în cadrul Universității să fie create 17 catedre, 12 cabinete, 6 laboratoare, un muzeu, un observator și 2 stații – una hidrobiologică și alta meteorologică².

În scopul organizării activității de cercetare științifică și a practicii de teren/câmp axate pe flora Moldovei, în organigrama Universității a fost inclusă Grădina Botanică. Pentru organizarea acestei unități, Comitetul Executiv orășenesc Chișinău (în persoana lui Smirnov), trebuia să repartizeze, în limitele zonei orășenești, un teren cu o suprafață de 50 de hectare³.

Comisariatul pentru Educație (în persoana lui S.Ia. Afteniuc) și rectorul interimar al Universității I.G. Leonov urmau să prezinte către 20 aprilie 1946 Comitetului Unional pentru problemele Școlii Superioare pentru confirmare statele de funcții, proiectul Statutului individual al Universității de Stat din Moldova, iar Comisiei de Stat pentru Buget de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului – statele de personal administrativ-gospodăresc.

Rectorului interimar I.G. Leonov i s-a acordat dreptul ca, până la confirmarea statelor de funcții ale Universității și începutul anului de studii, să purceadă, pe măsura necesităților, la completarea statelor de funcții, pentru efectuarea lucrului organizatoric, în număr de 23 de unități, în care scop din bugetul alocat Universității pentru întreținerea acestor unități urmau să fie cheltuite 79 mii ruble⁴.

Comisariatul pentru Finanțe (în persoana lui Mozolevski) era obligat să examineze până la 1 iunie devizul de cheltuieli al Universității pentru anul 1946 de studii. Până la această dată, Universitatea urma să primească din suma stabilită 350 mii ruble pentru cheltuielile organizatorice⁵.

După cum am menționat, pentru amplasarea și construcția Universității a fost rezervat cartierul între străzile Pirogov, Livezilor, Gogol și Pușkin, cu clădirile care se aflau în acest perimetru: clădirea Institutului Pedagogic din Chișinău (clădirea fostei Școli Reale, astăzi blocul

privire la organizarea Universității de Stat din Moldova”, cuvintele „Universitatea de Stat din Moldova” urmând a fi schimbate cu cuvintele „Universitatea de Stat din Chișinău” (ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 1238, f. 116). Prin această decizie se legifera, de fapt, schimbarea denumirii Universității fixate în actul de transfer din mai 1946, prin care Universitatea era subordonată Ministerului Învățământului Superior al URSS.

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 13.

² Ibidem.

³ Ibidem, f. 14.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

nr.1 al Facultății de Litere a USM) și clădirea Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne (NKVD)¹.

Hotărârea din 4 martie 1946 obliga Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne (în persoana lui Tutușkin) să elibereze, în trimestrul IV al anului 1946, clădirea fostului Seminar Teologic, care, potrivit deciziei Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 12 octombrie 1945, va aparține Universității².

În baza aceleiași hotărâri a fost anulat punctul 8 al deciziei Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești din 12 septembrie 1945. Astfel, clădirile de pe strada Muncești nr.6, ocupate în trecut de Institutul Pedagogic, au fost restituite Comisariatului Poporului pentru problemele Învățământului, în ele urmând a fi amplasat Institutul Pedagogic³.

Comisariatul Poporului pentru problemele Învățământului (S.Ia. Afteniuc) a fost obligat să transfere suma de 1 mil. rub., alocată în 1946 pentru construirea căminelor studențești, pentru a o folosi la restabilirea unui bloc repartizat Institutului Pedagogic, în care va fi amplasat căminul studențesc al acestei instituții. Suma de 1.400.000 rub., alocată în 1946 pentru restabilirea clădirii Institutului Pedagogic, trebuia să fie folosită pentru restabilirea clădirilor de pe strada Muncești ce aparțineau institutului. În anul de studii 1946-1947 se preconiza ca studenții Universității să fie cazați în căminele Institutului Pedagogic⁴. Locțiitorul Președintelui Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești G.R. Kvasov era obligat să asigure căminele studențești cu mobilierul necesar din contul bunurilor (patrimoniului) reîntoarse din România.

În scopul satisfacerii necesităților stringente ale Universității în materiale de construcție și alte materiale de ordin gospodăresc, Comitetul de Stat pentru Planificare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești (Ceremisîn), planifica să aloce în trimestrele II și III ale anului 1946 mijloace din fondul republican, rectorul interimar I.G. Leonov urmând să supravegheze realizarea acestei sarcini⁵.

Ținând cont de faptul că în anul de studii 1946-1947 Universitatea avea nevoie de 25 de apartamente pentru profesorii și lectorii care activau în cadrul ei, Comisariatul pentru problemele construcției locativ-comunale (Skulski), trebuia să asigure în 1946 reconstrucția și amenajarea unor clădiri: a casei nr.122 de pe strada Lenin (bl. Ștefan cel Mare și Sfânt) și a casei nr.17 de pe strada Pușkin – până la 15 aprilie 1946; a casei nr.15 de pe strada Miciurin (Sfatul Țării) și a casei nr.47 de pe strada Gogol – până la 1 iulie 1946. Președintele Comitetului Executiv orășenesc Chișinău, Smirnov, avea sarcina să supravegheze transmiterea acestor clădiri, în termenele stabilite, Universității pentru a asigura cu spațiu locativ profesorii și lectorii universitari⁶.

Hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 4 martie 1946 avea și un compartiment de uz intern, adresat Sovietului Comisarilor Poporului al URSS, prin care se solicita ca Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne al URSS să dea dispozițiile de rigoare Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne al RSS Moldovenești (Tutușkin) ca până la 1 octombrie 1946 să fie eliberată și transmisă la balanța Comisariatului Învățământului clădirea fostului Seminar Teologic, în care urma să fie amplasată Universitatea de Stat din Moldova.

Hotărârea din 4 martie 1946 mai prevedea ca Comitetul Unional pentru problemele Școlii Superioare de pe lângă Comisariatul Poporului al URSS să fie obligat să trimită din republicile unionale la lucru la Universitatea de Stat din Moldova, în anul de studii 1946-1947, 12 profesori, 9 conferențieri și doctori în științe⁷ (Tabelul nr. 1).

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, f. 15.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

Tabelul nr. 1

**Numărul de profesori, conferențieri și doctori în științe care urmau să fie trimiși din URSS
la lucru la Universitatea de Stat din Moldova, la începutul anului de studii 1946-1947***

Disciplinele	Numărul de unități didactice			
	Profesori	Conferențieri și doctori în științe	Numărul total	Raportul, în %
Bazele marxism-leninismului	1	-	1	4,8
Pedagogia	1	-	1	4,8
Limba rusă	1	1	2	9,5
Literatura rusă	1	-	1	4,8
Limbi străine	-	3	3	14,3
Limba și literatura română**	1	1	2	9,5
Matematica	1	-	1	4,8
Istoria lumii antice	1	-	1	4,8
Istoria Evului mediu	1	1	2	9,5
Istoria modernă	1	1	2	9,5
Istoria URSS	1	1	2	9,5
Geografia economică	1	-	1	4,8
Geografia fizică	1	1	2	9,5
Numărul total	12	9	21	100,0
Raportul, în %	57,1	42,9	100,0	-

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 6, f. 9.

** În izvor – limba și literatura moldovenească.

Universitatea avea să primească inventarul științific necesar pentru desfășurarea orelor la disciplinele: fizică, chimie, zoologie, botanică, geografie, geologie, pedologie și inventarul pentru desfășurarea orelor de instruire fizico-militară, iar biblioteca universitară – 100 mii de volume de carte, corespunzător profilului disciplinelor prevăzute în planul de învățământ¹. Utilajul științific, în valoare de 50.000 rub. în valută, urma să fie comandat peste hotare de către Comisariatul Poporului pentru Comerțul Extern, iar Comisariatului pentru Finanțe al URSS i s-a pus în sarcină să finanțeze această comandă pentru anul 1946. Comitetul de Stat pentru Planificare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS trebuia să asigure Universitatea de Stat din Moldova, în semestru II al anului 1946, cu: țesături, autocamioane, hârtie și alte produse de uz gospodăresc. În trimestrele II și III ale anului 1946 Comitetul de Stat pentru Planificare urma să comande uzinelor ce se aflau în subordinea Comisariatului RSFSR pentru industrie 1000 de paturi pentru căminele Universității, iar întreprinderilor aflate în subordine unională – mobilierul necesar Universității; să repartizeze acestei instituții 80 de apartamente în case vechi. La rândul său, Combinatul de prelucrare a lemnului din Moldova trebuia să confecționeze 1000 de scaune, 300 de mese pentru auditorii și 100 de dulapuri pentru cărți².

Deși hotărârea din 4 martie 1946 a Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei conținea prevederi concrete referitoare la organizarea Universității de Stat din Moldova, realizarea acestor prevederi s-a dovedit a fi anevoioasă, necesitând, pe parcurs, modificări și adoptarea unor decizii suplimentare. La 18 martie 1946 președintele Comitetului Unional pentru problemele Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS S.V. Kaftanov trimite Sovietului Comisarilor Poporului al URSS și președintelui Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești N.G. Koval o scrisoare, în care se referă la demersul Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești privind măsurile de acordare a ajutoarelor Universității de Stat din Moldova ce urmau a fi întreprinse. În ea se menționa că, deși Comitetul Unional pentru problemele Școlii Superioare susține propune-

¹ Ibidem, f. 16.

² Ibidem.

rea Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești de a i se acorda ajutor Universității de Stat din Moldova, consideră totuși că proiectul cu privire la măsurile ce i-a fost prezentat nu va soluționa problema privind asigurarea activității normale a Universității. S.V. Kaftanov considera că baza material-didactică (blocul de studii, căminele studențești, utilajul didactic etc.) de care dispune Institutul Pedagogic din Moldova nici pe departe nu este suficient pentru a asigura funcționarea a două instituții de învățământ – a Institutului Pedagogic și a Universității de Stat – și nu corespunde cerințelor minime pentru pregătirea specialiștilor¹. În mare măsură aceasta se referă și la problema ce viza asigurarea Universității cu cadre didactice – profesori, conferențieri și doctori în științe. Pentru soluționarea acestei probleme Universitatea trebuia asigurată cu apartamente, cu blocuri de studii, cu cămine pentru studenți, cu utilaj didactic pentru desfășurarea lucrărilor de laborator etc. Proiectul prezentat nu prevedea soluționarea concretă a acestor și altor probleme. Din aceste considerente, S.V. Kaftanov a propus ca proiectul privind măsurile de ajutor necesar Universității de Stat din Moldova, înaintat Sovietului Comisarilor Poporului al URSS, să fie substanțial înnoit și completat cu măsuri concrete², adică mai aproape de posibilitățile reale. Aprecierea dată de S.V. Kaftanov era cât se poate de justificată, dat fiind că reflecta, de fapt, situația reală la acel moment în republică.

Prin decretul Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești din 26 martie 1946 Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești a fost reorganizat în Consiliul de Miniștri al RSS Moldovenești, iar comisariatele poporului ale RSS Moldovenești – în ministere ale RSS Moldovenești. Respectiv, Universitatea a trecut în subordinea Ministerului Învățământului al RSS Moldovenești. Ulterior, prin decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 10 aprilie 1946 a fost înființat Ministerul Învățământului Superior al URSS³. Din acest considerent, în mai 1946 Universitatea, cu denumirea **Universitatea de Stat din Chișinău**, a fost subordonată acestui minister. Actul de subordonare a Universității Ministerului Învățământului Superior al URSS a fost semnat de împuternicitul Ministerului Învățământului Superior al URSS Yu.M. Pokrovski și de împuternicitul Ministerului Învățământului Superior al RSS Moldovenești G.S. Dobânda. În acest document de transmitere-primire se menționează că Universitatea a fost creată la 4 martie 1946 prin hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 12 octombrie 1945 și prin dispoziția Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești (nr.202) și a CC al PC(b) al Moldovei (nr.108) din 4 martie 1946⁴. Cercetătorul Valeriu Cozma consideră că „rectorul Leonov a schimbat în mod arbitrar denumirea oficială a instituției „Universitatea de Stat din Moldova” în „Universitatea de Stat din Chișinău” începând cu 12 aprilie 1946”⁵. Puțin probabil. În opinia noastră, această constatare nu corespunde întru totul adevărului. Drept argumente aducem următoarele: **1.** Documentele de epocă atestă că până la trecerea Universității în subordinea Ministerului Învățământului Superior al URSS (mai 1946) figura denumirea „Universitatea de Stat din Moldova”, ceea ce atestă că denumirea a fost schimbată nu de rectorul I.G. Leonov, care nu putea de unul singur să adopte o asemenea decizie, dar a fost luată la Moscova ori schimbată la dispoziția Moscovei, sau cel puțin prin decizia organelor de resort republicane; **2.** Urmează să constatăm că majoritatea universităților din URSS și din Europa purtau (cu unele excepții) denumirea orașelor în care erau fondate, ceea ce nu însemna că ele erau lipsite de caracterul lor național, dar presupune și faptul că în aceste instituții puteau să-și facă studiile persoane din toată URSS; **3.** În plus, forma abreviată a denumirii în rusește a Universității noastre – *Молдавский Государственный Университет* (МГУ) – coincidea exact cu forma abreviată a denumirii în rusește a Universității de Stat din Moscova – *Московский Государственный Университет* (МГУ). Poate și acest factor a determinat schimbarea denumirii Universității.

În scurt timp, după hotărârea CC al PC(b) al Moldovei și a Sovietului Comisarilor Poporului din 4 martie 1946 a urmat hotărârea Sovietului Miniștrilor al URSS „Despre măsurile privind

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 6, f. 14.

² Ibidem, f. 14-15.

³ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 21.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 5, f. 1.

⁵ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 21.

**Figura nr. 2. Macheta clădirii Universității de Stat din Moldova.
Proiectul arhitectului A.V. Șciusev, 1946
(Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Fondul de Arte Plastice)**

organizarea Universității de Stat din Moldova”, în care erau implicate diferite ministere unionale și se stipulau măsuri concrete în vederea soluționării acestei probleme¹.

Ministerul de Interne al URSS (Kruglov) era obligat, în baza deciziei Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 12 octombrie 1945, să elibereze către 1 octombrie 1946 clădirea fostului Seminar Teologic, ocupată de Ministerul de Interne al RSS Moldovenești, pentru amplasarea în ea a Universității de Stat din Moldova. Ministerul de Finanțe al URSS (Zverev) trebuia să includă în devizul de cheltuieli pentru anul 1946 cheltuielile destinate organizării Universității de Stat din Moldova pentru procurarea inventarului didactic în valoare de 800.000 rub. și a inventarului gospodăresc în valoare de 600.000 rub. Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești avea dreptul să distribuie în 1946 suma de 200.000 de rub. pentru reparația capitală a clădirilor transmise Universității, din contul sumelor alocate din bugetul Ministerului Învățământului al RSS Moldovenești. Ministerul Construcțiilor Materiale urma să asigure Universitatea, din fondul reparațiilor capitale al RSS Moldovenești, cu materiale de construcții pentru construirea clădirii principale a Universității².

În plus, în trimestrele III și IV ale anului 1946 ministerele de resort din URSS erau obligate să repartizeze Universității de Stat din Moldova utilaj și chimicale pentru laboratoarele și cabinetele didactice. Ministerul Comerțului Extern al URSS urma să procure în 1946 pentru necesitățile Universității de Stat din Moldova echipament, diferite materiale și reactive în valoare de 40.000 de dolari și literatură în limbi străine în valoare de 10 mii de dolari.

În același timp, Universitatea de Stat din Moldova avea dreptul să comande în Germania utilaj și materiale pentru activitatea didactică și științifică în valoare de 50.000 de mărci, în care scop urma să trimită în această țară doi profesori. Din fondurile unionale se preconiza să fie donate 50.000 de volume de carte cu caracter didactic și științific, reieșind din profilul

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 23-24.

² Ibidem, f. 23. Proiectul clădirii principale a Universității de Stat din Moldova a fost pregătit în 1946 de cunoscutul arhitect A.V. Șciusev, dar n-a fost realizat în viață. Machetele și planurile clădirii se păstrează în Fondul de Arte Plastice al Muzeului Național de Istorie a Moldovei.

Universității. În trimestrele II și III ale anului 1946 Ministerul Industriei de Automobile a fost obligat să pună la dispoziția Universității, din contul fondurilor RSS Moldovenești, 3 autocamioane de diferite mărci, o remorcă de automobil și un autobuz, iar în semestrul III un alt minister, pentru stațiile experimentale ale Universității – 2 tractoare, 2 semănători, 3 pluguri și 3 boroane pentru tractoare. În plus, Universitatea avea să primească 20 de case standard cu o suprafață de 1000 m², 1000 de scaune, 300 de mese pentru sălile de studii, 40 de mese de scris, 500 de fotolii, 100 de dulapuri, 10 complete de garnitură pentru cabinete și 50 de canapele¹.

Dat fiind faptul că după război în URSS s-a păstrat sistemul de cartele² pentru alimentație, colaboratorii și studenții Universității trebuiau să fie asigurați cu produse alimentare conform normelor pentru muncitori; se preconiza ca, începând cu luna mai 1946, 75 de colaboratori, iar din septembrie și 420 de studenți ai Universității să fie hrăniți gratis cu felul doi fierbinte. Din trimestrul III al anului 1946 se planifica ca studenților și profesorilor Universității să li se vândă încălțăminte din piele în valoare totală de 50.000 rub., articole de croitorie în valoare totală de 100.000 rub., țesături din lână în valoare totală de 50.000 rub. și 20 de radiodifuzoare. Biblioteca Universității a fost inclusă în lista instituțiilor care vor primi în mod obligatoriu un exemplar de carte de la toate tipografiile și editurile ce activau pe întreg teritoriul URSS³.

În plus, începând cu 1 mai 1946, pentru personalul tehnic și administrativ, cel didactic-auxiliar de la atelierele universitare, pentru personalul de la Grădina Botanică, de la gospodăria auxiliară a Universității au fost prevăzute norme de salarizare stabilite prin dispoziția Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești din 18 februarie 1944 pentru personalul administrativ-gospodăresc și cel didactic-auxiliar din cadrul instituțiilor Comitetului pentru problemele Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Miniștrilor al URSS⁴.

Deși această decizie conținea măsuri concrete în vederea instituirii Universității de Stat din Moldova, implementarea lor în practică a fost dificilă. Mult a depins de instituțiile de resort din republică, pe seama cărora a fost pusă aplicarea în practică a acestor măsuri.

Asigurarea Universității cu cadre didactice depindea în mare măsură de nivelul de asigurare cu spațiu locativ. Pentru soluționarea acestei probleme, prin dispoziția din 28 mai 1946 Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești a obligat Ministerul Construcției locativ-comunale (ministru Skulski) să reconstruiască casele de locuit nr.5 de pe strada Miciurin și nr. 47 de pe strada Gogol – până la 1 septembrie, iar casele nr.17 de pe strada Pușkin și nr. 122 de pe strada Lenin – până la 1 octombrie 1946, case în care va fi asigurat cu spațiu locativ corpul profesoral-didactic al Universității⁵.

O altă dificultate prezenta asigurarea Universității cu mobilier. Conform dispoziției din 4 iunie 1946 a Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești, Ministerul Industriei Silvice (ministru Oleinic) trebuia să îndeplinească o comandă specială – confecționarea mobilierului pentru Universitatea de Stat din Moldova în valoare de 50.000 rub., ca termen-limită fiind stabilită data de 20 august 1946⁶.

Pentru a urgenta lucrările de reparație a blocurilor de studii ale Universității de Stat din Moldova, la 4 iunie 1946 Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești și Biroul CC al PC(b) din Moldova adoptă hotărârea „Cu privire la blocurile de studii pentru amplasarea Universității de Stat din Moldova”. Această hotărâre venea să urgenteze transpunerea în viață a deciziei

¹ Ibidem, f. 24-25.

² **Sistem de cartele** – sistem de asigurare a populației, în special, cu produse alimentare în condițiile deficitului de mărfuri. Apare în țările din Europa care au suferit în anii Primului Război Mondial. În sec. al XX-lea acest sistem era practicat în țările lagărului socialist pentru a acoperi deficitul marfar, iar în țările cu economie de piață – pentru a susține păturile vulnerabile ale populației. Cartelele stabileau norma de consum al produselor pentru o persoană, timp de o lună, din care considerent acest sistem a mai fost numit repartizare raționalizată a produselor. În URSS, în anii celui de-al Doilea Război Mondial, sistemul de cartele a existat din iulie 1941 până în decembrie 1947.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 26.

⁴ Ibidem, f. 27.

⁵ Ibidem, f. 32, 79.

⁶ Ibidem, f. 35.

Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) din Moldova din 4 martie 1946. În dispoziție se menționa că Universitatea de Stat din Moldova va fi amplasată în clădirea ocupată de Institutul Pedagogic, iar acesta din urmă – în localul școlii nr.4, în care la acel moment se afla căminul studențesc al Institutului de Medicină. Căminul Institutului de Medicină se preconiza să fie transferat în clădirea Serviciului de supraveghere aeriană, înștiințare și comunicație, situată pe strada Pușkin, colț cu strada Lenin. Ministerul Construcției locativ-comunale trebuia să înceapă reparația clădirilor repartizate corpului profesoral-didactic al Universității de Stat din Moldova, conform dispoziției Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 4 martie 1946¹. Președintele Comitetului de Stat pentru Planificare de pe lângă Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești, Ceremisin, a primit dispoziția să achiziționeze materialele de construcție necesare pentru reconstrucția caselor de locuit destinate profesorilor universitari, iar rectorul interimar I.G. Leonov trebuia să ia în primire, până la 15 iunie 1946, clădirea blocului de studii al Universității².

Ministerul de Interne al RSS Moldovenești (ministru Tutușkin) era obligat să urgenteze restabilirea clădirii ministerului, să asigure eliberarea către 1 ianuarie 1947 a fostei clădiri a Seminarului Teologic și s-o treacă la balanța Universității de Stat, conform deciziei Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 12 ianuarie 1946³.

La 4 iunie 1946 a urmat dispoziția Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești, prin care Ministerul Industriei Silvice a primit dispoziția ca în trimestrul III al anului 1946 să pregătească din fondurile republicane mobilierul necesar Universității de Stat din Moldova în valoare de 50.000 ruble. Data limită pentru îndeplinirea acestei comenzi a fost fixată 20 august 1946⁴.

În pofida acestor măsuri, lucrările axate pe deschiderea Universității de Stat se desfășurau anevoios. Nici sumele alocate de organele centrale unionale nu erau suficiente pentru a soluționa toate problemele ce vizau acest subiect. La 13 iunie 1946 a fost emisă o hotărâre specială a guvernului „Despre măsurile de finanțare a Universității de Stat din Moldova în legătură cu pregătirea anului de studii 1946-1947”, semnată de viceprim-ministrul G.R. Kvasov, în care se sublinia că, deoarece sumele alocate de Ministerul de Finanțe al URSS pentru asigurarea instituției cu utilaj gospodăresc și didactico-științific în valoare de 1.000.000 rub. sunt insuficiente, Ministerul de Finanțe al RSS Moldovenești (ministru Mozolevski) a primit dispoziția să aloce până la sfârșitul semestrului II Universității de Stat 344.000 rub., sumă necesară pentru achitarea costului utilajului și materialului didactico-științific primit⁵. Sovietul Miniștrilor al URSS a fost rugat să oblige Ministerul de Finanțe al URSS să țină cont de această sumă alocată Universității de Stat din Moldova pentru procurarea utilajului și materialelor didactice necesare procesului de instruire⁶.

O dispoziție similară, semnată de viceprim-ministrul G.R. Kvasov, este emisă de Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești și Biroul CC al PC(b) al Moldovei la 19 iulie 1946, în care se făcea referire la necesitatea îndeplinirii deciziei Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 4 martie 1946 „Despre organizarea Universității de Stat din Moldova”. Prin aceasta dispoziție directorul Institutului Pedagogic A. Baranovschi era obligat să elibereze și să transmită în termen de două zile Universității clădirea Institutului Pedagogic situată pe strada Pirogov nr.65. Ministerul Construcției locativ-comunale era obligat să repare 25 de apartamente către 1 august și 35 de apartamente – către 1 septembrie 1946; acestea urmau să fie repartizate cadrelor didactice ale Universității de Stat din Moldova. Comitetul Executiv orășenesc Chișinău era obligat să transmită la balanța Universității clădirea de pe strada Haralampie (Alexandru cel Bun) nr. 19, în care va fi amplasat căminul pentru studenții acestei instituții⁷.

¹ Ibidem, f. 36.

² Ibidem, f. 37.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, f. 82.

⁵ Ibidem, f. 40.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, f. 41-42, 43.

O nouă încercare de a soluționa problemele legate de inaugurarea Universității se regăsește în proiectul de decizie referitor la organizarea Universității de Stat din Moldova. În acest proiect de decizie se prevedea ca până la 20 august 1946 să fie eliberate clădirile ocupate de Institutul Pedagogic (responsabil A. Baranovschi) pentru a fi transmise Universității, iar viceprim-ministrul G.R. Kvasov și președintele Comitetului Executiv orășenesc Chișinău D.I. Smirnov trebuiau să găsească, până la aceeași dată, o clădire care nu necesita reparație capitală, pentru a fi cazați în ea 300 de studenți ai Universității, iar instituțiile abilitate să efectueze, până la 1 septembrie 1946, reparația clădirilor destinate acestei instituții. Comitetul de Stat pentru Planificare de pe lângă Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești era obligat să asigure, în regim de urgență, Universitatea cu materialele de construcție necesare, astfel încât până la 1 septembrie 1946 să fie reparate clădirile ce-i aparțin, iar căminul universității să fie dotat cu tot utilajul și inventarul necesar. Ministerul Construcției locativ-comunale era obligat să finiseze până la 1 septembrie 1946 reparația celor 25 de apartamente destinate profesorilor, iar președintele Comitetului Executiv orășenesc Chișinău D.I. Smirnov urma să le transmită rectorului interimar al Universității I.G. Leonov. La rândul său, rectorul era obligat să urmărească realizarea în practică a acestor decizii, iar după finisarea lucrărilor de construcție și reconstrucție să înceapă procesul de instruire în Universitate¹.

Un alt pas spre inaugurarea Universității de Stat din Moldova a fost făcut prin decizia Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 5 septembrie 1946 „Despre amenajarea casei de pe str. Haralampie nr.26 din Chișinău în calitate de cămin pentru studenții Universității de Stat din Moldova”, prin care Comitetul Executiv orășenesc Chișinău era obligat să restabilească, din contul fondurilor orășenești, această clădire, transformând-o în cămin și s-o dea în exploatare: la 15 septembrie 1946 etajele I și II și la 20 septembrie al aceluiași an – etajul III².

În pofida acestor decizii, lucrările de construcție și reconstrucție decurgeau cu întârziere. Termenele stabilite prin deciziile luate de instituțiile republicane și cele unionale au fost depășite. Universitatea nu a putut fi inaugurată la 1 septembrie 1946. Eforturile depuse de rectorul interimar I.G. Leonov, în vederea îndeplinirii deciziilor luate, sunt atestate de numeroasele lui adresări înaintate instanțelor regionale și municipale în care solicita asigurarea Universității cu utilajul și echipamentul necesar³.

În frecvente cazuri, deciziile luate nu corespundeau posibilităților reale de care dispunea la acea vreme republica, din care considerent erau realizate anevoios. Ca urmare Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești era nevoit să adopte noi decizii. Spre exemplu, în septembrie 1946 este adoptată decizia „Privind repartizarea casei nr. 99 de pe strada Bulgară Universității de Stat din Moldova, în calitate de cămin studențesc”, prin care Kravcikov, șeful bazei de desfacere/realizare a mărfurilor industriei ușoare, era obligat să elibereze până la 25 septembrie această casă, bazei urmând să i se pună la dispoziție 2 odăi în casa nr. 37 de pe strada Frunze (Columna), iar Ministerul Construcției locativ-comunale era obligat să asigure până la 1 octombrie 1946 reparația clădirii. Comitetul Executiv orășenesc Chișinău era obligat să încheie cu Universitatea de Stat și cu Kravcikov contracte dearendă a acestor încăperi⁴. Au fost luate și alte decizii menite să grăbească inaugurarea Universității de Stat din Moldova⁵.

¹ Ibidem, f. 51-52.

² Ibidem, f. 50, 76.

³ A se vedea, în acest sens, demersul rectorului I.G. Leonov pe numele președintelui Comitetului de Stat pentru Planificare Ceremisîn, din cadrul Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești, privind asigurarea căminului studențesc cu inventarul necesar (Ibidem, f. 53).

⁴ Ibidem, f. 58, 77.

⁵ La 19 septembrie 1946 este adoptată o decizie specială a Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești „Despre confecționarea paturilor din fier”, pentru asigurarea grădinițelor, căminelor studențești și școlilor de meserii, prin care întreprinderile Ministerului Industriei Locale (ministru Popovici), erau obligate să confecționeze 9000 de paturi până la sfârșitul anului 1946, inclusiv pentru căminul Universității de Stat din Moldova (Ibidem, f. 59).

Pregătirile pentru fondarea Universității de Stat din Moldova sunt discutate la ședința Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 17 septembrie 1946. Subiectul al 7-lea de pe ordinea de zi a ședinței era „Cu privire la situația creată în ce privește pregătirea Universității de Stat din Chișinău către anul de studii 1946-1947”. Biroul CC al PC(b) al Moldovei a constatat că pregătirea pentru noul an de studii la Universitatea de Stat se tergiversează. Planul de înmatriculare a studenților în anul II de studii nu a fost realizat, iar din cele 320 de persoane care au depus actele pentru a fi înmatriculate în anul I de studii 97 nu au prezentat documente despre studii în original. În plus, concursul pentru suplinirea posturilor vacante de șefi de catedră – profesori și conferențieri – s-a desfășurat cu încălcări. Datele de arhivă atestă: din 12 catedre doar 4 au fost completate cu numărul necesar de profesori, conferențieri și lectori. Universitatea nu dispunea de inventar suficient pentru cabinete și laboratoare, iar reparația blocului de învățământ abia începuse și decurgea destul de încet. În același rând, nu toți studenții erau asigurați cu locuri în cămin¹.

În temeiul acestor constatări, Biroul CC al PC(b) al Moldovei a hotărât să oblige rectorul interimar I.G. Leonov: să înceapă anul de studii la 1 octombrie 1946; să finiseze lucrările de reparație a blocului de studii până la 30 octombrie 1946; până la 1 octombrie 1946 să completeze catedrele cu profesori de limbi moderne, de limbă moldovenească și de fizică generală, cu numărul necesar de asistenți și lectori universitari. Biroul CC al PC(b) al Moldovei a obligat Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești să asigure Universitatea, din fondurile republicane, cu materialele de construcție necesare pentru finalizarea reparației blocului de studii și cu inventarul necesar pentru căminul studențesc; să repartizeze, suplimentar, Universității o încăpere, în calitate de cămin, pentru 100 de studenți.

În același timp, Biroul CC al PC(b) al Moldovei s-a adresat Ministerului Învățământului Superior al URSS (ministru Kaftanov), cu rugămintea să trimită Universității 5 profesori în calitate de șefi de catedră: (Istoria URSS, Limba Rusă, Literatura Rusă, Analiza Matematică și Geometrie) și să întreprindă măsurile de rigoare pentru asigurarea acestei instituții cu utilaj didactic pentru cabinete și laboratoare².

În procesul de instituire a Universității de Stat din Moldova s-a dovedit a fi dificilă realizarea deciziei Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 4 martie 1946. În scrisoarea adresată la 7 mai 1946 președintelui Sovietului Miniștrilor N.G. Koval și secretarului CC al PC(b) al Moldovei N.L. Salagor, rectorul interimar I.G. Leonov scria: „De la data adoptării dispoziției au trecut deja două luni, dar niciunul din punctele indicate în decizia adoptată nu este îndeplinit, cel puțin nici nu s-a început realizarea lor. Se reține și construcția clădirii principale a Universității. În pofida faptului că din partea rectoratului Universității se întreprind toate măsurile pentru a începe lecțiile la 1 septembrie curent, situația legată de organizarea Universității rămâne destul de complicată. Până la începutul procesului de învățământ au rămas doar trei luni, însă Universitatea nu dispune nici de bloc de studii, nici de cămin, nici de apartamente pentru profesori și lectori”³. În plus, Ministerul Învățământului Superior al RSS Moldovenești declara că, dacă până în luna august 1946 nu vor fi găsite încăperi pentru Universitate (bloc de studii, cămin pentru studenți și 25 de apartamente), în acest an inaugurarea Universității nu va fi posibilă⁴. De soluționarea acestor probleme depindea, în mare măsură, și desfășurarea concursului pentru ocuparea posturilor vacante de profesori, conferențieri și lectori și înmatricularea studenților pentru anul de studii 1946-1947⁵.

I.G. Leonov scria că în aprilie 1946 la Moscova a fost perfectat proiectul deciziei Sovietului Miniștrilor al URSS „Despre măsurile privind organizarea Universității de Stat din Chișinău”, la care, după ce a fost examinat minuțios, au fost anexate toate comenzile pentru utilajul didactic și gospodăresc necesar. Atât proiectul, cât și anexele au fost coordonate cu Comitetul de

¹ Ibidem, f. 78, 80.

² Ibidem.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 6, f. 19-20.

⁴ Ibidem, f. 20.

⁵ Ibidem.

Stat pentru Planificare, cu Ministerul Învățământului Superior și cu alte ministere ale URSS. Proiectul, însoțit de un memoriu pe numele lui V.M. Molotov, semnat de N.G. Koval, a fost vizat la Moscova și transmis Sovietului Miniștrilor. Ulterior, în legătură cu reorganizarea Comitetului Unional pentru problemele Școlii Superioare în Ministerul Învățământului Superior (10 aprilie 1946), V.M. Molotov a transmis proiectul de decizie lui S.V. Kaftanov și Comitetului de Stat pentru Planificare, însă despre soarta lui până la acel moment nu se știa nimic¹.

Mai târziu a apărut și o altă problemă. Conform actului de primire/transfer a clădirii ocupate de Institutul Pedagogic din Chișinău, alcătuit de rectorul Universității I.G. Leonov, administrația Institutului urma să transfere la balanța Universității clădirea până în iulie 1946. Însă directorul Institutului Pedagogic din Chișinău A.G. Baranovschi a refuzat să semneze acest act, motivând că ministrul Învățământului al RSS Moldovenești S.Ia. Afteniuc i-a interzis să facă acest lucru. În discuție cu I.G. Leonov, S.Ia. Afteniuc i-a declarat că nu-i va permite lui A.G. Baranovschi să semneze actul respectiv până când acesta nu va primi clădirile necesare pentru amplasarea Institutului Pedagogic. Mai mult ca atât, S.Ia. Afteniuc nu doar că nu întreprindea măsuri concrete în vederea eliberării clădirii ocupate de Institutul Pedagogic și transferării acesteia Universității de Stat din Moldova, dar și caza în clădirea Institutului profesori. Respectiv, la 19 iunie 1946 I.G. Leonov s-a adresat locțiitorului președintelui Sovietului Miniștrilor G.V. Kvasov și secretarului CC la PC(b) al Moldovei V.D. Salagor cu rugămintea să întreprindă toate măsurile necesare pentru realizarea deciziei Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 4 iunie 1946².

Conform actului de primire/transfer, semnat la 31 mai 1946 de ministrul Învățământului al RSS Moldovenești și de ministrul Învățământului Superior al URSS, directorul Institutului Pedagogic A.G. Baranovschi ceda Universității de Stat din Moldova clădirea de pe strada Pirogov nr.65, ocupată de Institut, iar rectorul Universității de Stat din Moldova I.G. Leonov lua în primire blocul de studii și toate clădirile auxiliare destinate Universității, imobilul (care avea nevoie de reparație capitală: schimbarea podelei, vopsirea și repararea sobelor, tencuirea pereților, repararea acoperișului etc.), în valoare de 159.722 ruble. Din momentul semnării actului de primire/transfer a blocului de studii, directorul Institutului Pedagogic era obligat să păstreze în ordine încăperea până la finele anului de studii 1945-1946 – 1 iulie 1946³.

O altă problemă cu care s-a confruntat rectorul interimar I.G. Leonov era completarea personalului administrativ-gospodăresc cu cadre calificate. Din cauza salariilor mici stabilite de Comisia Bugetară de pe lângă Sovietul Miniștrilor al URSS, rectoratul Universității întâmpină mari greutăți în ceea ce privește completarea personalului administrativ-gospodăresc cu cadre calificate. La 19 iulie 1946, I.G. Leonov l-a rugat pe ministrul Învățământului Superior al URSS S.V. Kaftanov să intervină pe lângă Sovietul Miniștrilor al URSS ca, începând cu 1 august 1946, să fie aplicată dispoziția Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 18 februarie 1944 cu privire la salarizare și Universității de Stat să i se atribuie categoria întâi, ca instituție nou-creată în capitala RSS Moldovenești⁴.

Din demersul rectorului interimar I.G. Leonov, adresat la 19 iulie 1946 ministrului Învățământului Superior al URSS S.V. Kaftanov, constatăm că din cauza întârzierilor în asigurarea instituției nou-create cu blocuri de studii, aparatul ministerului și rectoratul Universității au început să realizeze măsurile de bază privind organizarea Universității doar în luna iulie. Deși la acel moment blocul de studii a fost transmis Universității, reparația lui capitală putea fi inițiată doar la 10 august, deoarece în el continua procesul de instruire a studenților de la secția cu frecvență redusă a Institutului Pedagogic. Din cauza acestor întârzieri, I.G. Leonov l-a rugat pe S.V. Kaftanov să permită ca anul de studii să înceapă nu la 1 septembrie, ci la 15 septembrie 1946⁵.

¹ Ibidem.

² Ibidem, f. 20.

³ Ibidem, f. 24.

⁴ Ibidem, f. 33-34.

⁵ Ibidem, f. 36.

Reieșind din situația grea în care s-a pomenit Universitatea, I.G. Leonov a fost nevoit să se adreseze din nou, la 6 august 1946, cu o scrisoare către președintele Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești G.Ia. Rudi și către primul secretar al CC al PC(b) al Moldovei N.G. Koval¹, în care menționa că, în conformitate cu dispoziția Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 19 iulie 1946, administrația Institutului Pedagogic trebuia să elibereze clădirea repartizată Universității în termen de două zile – până la 22 iulie; la rândul său, Comitetul Executiv orășenesc Chișinău – să transfere unitatea militară din clădirea nr.19 de pe strada Haralampie în una din afara orașului, iar aceasta s-o pună la dispoziția Universității, în calitate de cămin. Deși de la data adoptării acestei decizii au trecut 10 zile, n-au fost întreprinse măsuri concrete întru soluționarea acestor și altor probleme: nu s-a început reparația clădirii; Comitetul de Stat pentru Planificare refuza să asigure Universitatea cu paturi și albituri; apartamentele pentru profesori nu erau oferite la data fixată – 15 august etc. I.G. Leonov scria că în timpul vizitei sale la Moscova a soluționat în cadrul Ministerului Învățământului Superior al URSS toate problemele organizatorice legate de pregătirea Universității pentru începutul anului de studii: au fost confirmate devizul de cheltuieli al Universității și statele de funcții pentru corpul profesoral-didactic și cel auxiliar; a fost stabilit contingentul de studenți; au fost precizate și confirmate comenzile Universității privind asigurarea cu utilaj didactic și gospodăresc; a fost permisă și deja a început înmatricularea studenților la anul I de studii². Despre aceste probleme cu care s-a confruntat administrația Universității a fost informat și secretarul CC al PC(b) al Moldovei (secția propagandă) S.V. Țaranov³. Probabil, implicarea lui S.V. Țaranov în soluționarea acestor probleme a fost una evidentă, deoarece peste două zile, la 8 august 1946, a urmat un raport detaliat al lui I.G. Leonov intitulat „Despre pregătirea Universității de Stat din Chișinău către anul de studii 1946-1947”, prezentat pe numele lui S.V. Țaranov. Raportul includea 6 compartimente: blocul de studii; planificarea și finanțarea; utilajul gospodăresc și didactic; biblioteca; cadrele și admiterea studenților, în care erau descrise în amănunt toate greutățile cu care s-a confruntat și se mai confruntă administrația Universității în această perioadă⁴.

I.G. Leonov scria că, deși în baza deciziei Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 4 martie 1946 Universități de Stat din Moldova i-a fost atribuit un cartier întreg pentru amplasarea instituției, clădirile din acest cartier n-au fost puse încă la dispoziția Universității. Motiv din care administrația Universității nu poate începe reparația acestor clădiri. Universitatea nu dispune de cămin pentru studenți. Deși au fost stabilite câteva clădiri în acest scop, niciuna din ele n-a fost eliberată. Clădirea de pe strada Haralampie, repartizată prin decizia Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 19 iulie 1946, care se află la câțiva kilometri de blocul central al Universității, era ocupată de o unitate militară; aceasta la fel trebuia eliberată și reparată capital. Lipsa căminului studențesc pune sub semnul întrebării înmatricularea studenților. I.G. Leonov menționa că la moment a început înmatricularea studenților, însă din lipsa căminelor administrația Universității este nevoită să-i cazeze în auditoriile fostului Institut Pedagogic, unde vor sta la podea. Aceeași era situația și cu apartamentele pentru cadrele didactice. Clădirile repartizate în aceste scopuri nu puteau fi reabilite, în afară de clădirea nr.17 de pe strada Pușkin. În plus, menționa el, dacă în trecut aceste clădiri erau destinate doar profesorilor Universității, acum profesorii vor fi asigurați cu spațiu locativ și în alte clădiri din oraș, care, la fel necesită reparație, reconstrucție⁵. I.G. Leonov scria că „...dacă până la 15 august Universitatea nu va primi blocul de studii, iar până la 1 septembrie căminul și 25 de apartamente pentru profesori, anul de studii va începe cu întârziere”⁶.

Din raportul prezentat de I.G. Leonov constatăm că în perioada februarie-iulie 1946 Universitatea nu dispunea de deviz de cheltuieli și se folosea de credite (în special, pentru

¹ Ibidem, f. 46.

² Ibidem, f. 47.

³ Ibidem, f. 46.

⁴ A se vedea raportul integral în: Ibidem, f. 49-54.

⁵ Ibidem, f. 49-50.

⁶ Ibidem, f. 50.

cheltuieli organizatorice), alocate de Sovietul Comisarilor Poporului, în valoare de aproximativ 330.000 ruble. În iulie 1946 Ministerul Învățământului Superior a confirmat devizul de cheltuieli al Universității pentru anul 1946 în valoare de 2.700.000 ruble. Deși devizul de cheltuieli a fost redus aproape în jumătate, I.G. Leonov considera că și această sumă poate asigura realizarea tuturor măsurilor organizatorice, didactice și gospodărești. În luna iulie, prin ordinul ministrului Învățământului Superior al URSS a fost confirmată componența corpului profesoral-didactic și s-a anunțat concursul în vederea ocupării posturilor vacante de profesori, conferențieri și lectori universitari. În cadrul Universității de Stat din Moldova urmau să funcționeze 17 catedre și să activeze 45 de unități didactice, inclusiv 15 profesori și 13 conferențieri. Concomitent a fost confirmat și contingentul de studenți pentru anul I de studii – 10 grupe, cu un număr de 250 de studenți și pentru anului II de studii (în baza a două facultăți de la Institutul Pedagogic) – 4 grupe, cu un număr de 100 de studenți¹.

Importantă în procesul de organizare a activității Universității de Stat din Moldova era completarea bibliotecii cu lucrări didactico-științifice. În afară de cărțile donate Universității în mod planificat prin dispoziția Ministerului Învățământului Superior, administrația a mai procurat cărți de la buchiniști și persoane particulare, a primit în dar cărți de la unele instituții de învățământ din Moscova (1000 de exemplare de la Școala Superioară de Diplomatie), se preconiza să primească un lot de carte de la Academia de Științe a URSS și din fondul de carte adus din Germania, ce se afla la Universitatea de Stat din Moscova. În decurs de 3 luni Universitatea a procurat 5.000 de exemplare de carte. Administrația Universității planifica să completeze biblioteca până la sfârșitul anului de studii cu cca 50.000 de volume².

I.G. Leonov i-a raportat secretarului CC al PC(b) al Moldovei S.V. Țaranov că deja a început concursul pentru ocuparea posturilor vacante de profesori, conferențieri și lectori universitari, care urma să se desfășoare până la 1 septembrie 1946; până la 8 august cereri pentru a participa la concurs au depus 8 profesori, 31 de conferențieri și peste 40 de lectori și asistenți. La concurs au participat mulți cercetători științifici din republică, care doreau să activeze în cadrul Universității. Însă angajarea profesorilor depindea mult de numărul și calitatea apartamentelor ce urmau să fie puse la dispoziția Universității la 15 august 1946³.

La cele 250 de locuri bugetare acordate Universității de Stat din Moldova, la momentul prezentării acestui raport (8 august 1946) au fost depuse 251 de cereri. Reieșind din considerentul că depunerea cererilor avea să dureze până la 27 august, administrația Universității spera la un număr mult mai mare de candidați. La cele 250 de locuri I.G. Leonov aștepta că vor fi depuse vreo 700-800 de cereri, deși era conștient de faptul că un asemenea număr ar fi prea exagerat. În plus, în rândurile studenților Universității se preconiza să fie înscrise 60-70 de persoane care, din lipsă de locuri, n-au putut fi înmatriculate la Universitatea de Stat din Moscova. Comisia de admitere trebuia să acorde prioritate candidaților din rândurile băștinașilor – moldovenilor și celor eliberați din rândurile Armatei Sovietice. Dar încadrarea moldovenilor în mediul studențimii universitare era dificilă din mai multe considerente: în 1946 din totalul de doar 250 de absolvenți ai școlilor medii moldovenești din republică moldovenii erau în număr de doar 87 de persoane; la rândul lor, instituțiile de învățământ superior din republică urmau să înmatriculeze un număr total de 1250 de persoane. Din care considerent acestea au fost nevoite să înmatriculeze și absolvenți ai școlilor din regiunile limitrofe ale Ucrainei, precum și, după cum am menționat, persoane din rândurile celor care n-au fost înmatriculate la Universitatea de Stat din Moscova⁴.

Pentru a urgenta soluționarea problemelor legate de fondarea Universității, la 9 august 1946 I.G. Leonov adresează președintelui Biroului CC al PC(b) din Moldova F.M. Butov un demers, în care solicită ajutor în acest sens. Evidențiind greutățile cu care se confruntă Universitatea, I.G. Leonov scria: „Nu mă pot plânge că guvernul și CC al PC(b) al Moldovei nu se

¹ Ibidem, f. 51.

² Ibidem, f. 52-53.

³ Ibidem, f. 53-54.

⁴ Ibidem, f. 54.

interesează de problemele Universității. Din contra, față de Universitate se manifestă un interes deosebit, dar, cu părere de rău, acest interes se exprimă doar în numărul deciziilor adoptate. Decizii ce vizează problemele Universității sunt destul de multe, dar, spre regret, nimeni nu se ocupă serios de soluționarea lor”¹.

Peste câteva zile I.G. Leonov raportează sefului Direcției Principale a Universităților de pe lângă Ministerul Învățământului Superior al URSS, profesorului N.A. Figurovski, despre situația ce s-a creat în legătură cu organizarea și pregătirea Universității de Stat din Moldova pentru primul an de studii. I.G. Leonov scria că, deoarece studiile la secția cu frecvență redusă a Institutului Pedagogic au fost finalizate, clădirea în curând va fi transmisă la balanța Universității, iar reparația acesteia va putea fi începută între 15 și 20 august. După adoptarea deciziei Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 19 iulie 1946, au fost înregistrate unele progrese și în soluționarea problemei privind apartamentele pentru profesori, care urmau să fie gata doar către 1-15 septembrie. Mai complicată este situația cu asigurarea studenților cu cămin, deoarece Ministerul de Interne nu elibera clădirea în care e amplasată unitatea lui militară. În acest raport I.G. Leonov informa că până la moment au fost depuse 320 de cereri pentru înmatricularea la anul I de studii, iar la 12 august își va începe activitatea comisia de examinare. În acest context, I.G. Leonov atenționa că, în pofida tuturor măsurilor întreprinse, inaugurarea Universității la 1 septembrie 1946 nu va fi posibilă².

În scopul de a urgenta soluționarea problemelor legate de organizarea Universității, la 14 august 1946 I.G. Leonov adresează repetat pe numele președintelui Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești G.Ia. Rudi și al primului secretar al CC al PC(b) N.G. Koval scrisoarea din 6 august 1946³.

Din scrisoarea adresată de I.G. Leonov la 26 august 1946 secretarului Comitetului raional de partid Șevcenko, cu privire la organizarea în incinta Universității a organizației primare de partid, aflăm că în perioada 26 august – 1 septembrie în cadrul Universității a început să activeze comisia instituită pentru desfășurarea concursului în vederea ocupării locurilor vacante de profesor și conferențiar. La acel moment Ministerul Învățământului Superior al URSS a confirmat pentru Universitatea de Stat din Moldova 45 de unități didactice, 26 de laboranți și 123 de unități pentru personalul auxiliar⁴.

O problemă de importanță majoră era confirmarea aparatului de conducere al Universității, în primul rând a prorectorului pentru activitatea didactică și științifică. În martie 1946, la propunerea lui I.G. Leonov, Ministerul Învățământului Superior al URSS l-a confirmat în acest post pe profesorul A.V. Ablov. În iunie 1946 profesorul A.V. Ablov și rectorul interimar I.G. Leonov au fost chemați la Ministerul Învățământului Superior al URSS pentru a fi stabilite direcțiile prioritare în activitatea Universității și pentru confirmarea candidaturii noului prorector. Însă, în timpul aflării lor la Moscova, în primele zile ale lunii iulie, I.G. Leonov a primit dispoziția secretarului CC al PC(b) din Moldova I.S. Zâkov, prin care era informat că la ședința Biroului CC al PC(b) din Moldova din 27 august 1946 în această funcție a fost confirmat profesorul N.A. Dimo⁵.

O altă problemă pe care o avea de soluționat rectorul interimar I.G. Leonov a fost asigurarea Universității cu personal administrativ-gospodăresc. La 18 iulie 1946 Comisia de Stat pentru statele de personal de pe lângă Sovietul Miniștrilor al URSS a aprobat statele de personal în număr de 136,5 unități. Ca urmare, în luna august 1946 administrația Universității a început completarea acestor unități, însă, în temeiul dispoziției Sovietului Miniștrilor al URSS din 13 august 1946, acest lucru a fost stopat și 42 de unități preconizate pentru personalul administrativ-gospodăresc au rămas necompletate. În scrisoarea din 29 octombrie 1946, adresată președintelui Comisiei de Stat pentru statele de personal de pe lângă Sovietul Miniștrilor al

¹ Ibidem, f. 57.

² Ibidem, f. 55-56.

³ Ibidem, f. 58-59.

⁴ Ibidem, f. 60.

⁵ Ibidem, f. 62.

URSS L.Z. Mehlis, I.G. Leonov scria că „prin această dispoziție, Universitatea, la începutul activității sale, s-a pomenit fără personal gospodăresc: dereticătoare, paznici, portari, garderobieri, pompieri, șoferi, contabili, lucrători tehnici etc.”¹. În plus, administrația Universității a primit dispoziția ministrului Învățământului Superior al URSS, prin care i se indica să reducă personalul administrativ-gospodăresc cu încă 10%.

În pofida greutăților enorme cu care s-a confruntat administrația Universității, la 1 octombrie 1946 studenții au putut, în sfârșit, să-și înceapă studiile. La acea dată Universitatea avea în proprietate un bloc principal de studii, un mic cămin pentru 80 de persoane, o bibliotecă cu un număr de 20.000 de exemplare de carte, amplasată în două săli, un contingent format din 58 de cadre didactice și 410 studenți (în loc de cei 275 planificați), dispunând și de minimumul de utilaj didactic și gospodăresc².

Insuficiența sălilor de studiu a complicat desfășurarea orelor de laborator și activitatea cabinetelor didactice. Din cauza că a doua clădire destinată pentru căminul studențesc nu era gata, administrația Universității a fost nevoită să cazeze studenții (100 de fete) în 3 săli de studii ale Universității. Aceasta măsură a creat studenților incomodități și a lipsit Universitatea de sălile de studii necesare procesului de instruire. În plus, lipsa apartamentelor a făcut dificilă completarea Universității cu numărul necesar de cadre didactice și științifice. Ca urmare, 5 profesori trimiși la Universitate de către Ministerul Învățământului Superior al URSS au fost cazați în 5 săli de studii, iar profesorii care au trecut concursul pentru ocuparea posturilor vacante, din lipsă de apartamente, n-au putut să se angajeze la serviciu. Lăsa de dorit și biblioteca Universității, care nu satisfacea nici cerințele studenților, nici ale profesorilor. Lipsa utilajului didactic era un impediment serios în desfășurarea orelor practice și activității științifice. Insuficiența de mijloace bănești, în special în anul 1947, a făcut dificilă asigurarea Universității cu utilaj didactic și gospodăresc. Era mic numărul studenților moldoveni, care nici pe departe nu satisfacea cerințele republicii în ce privește asigurarea cu cadre naționale³.

O altă problemă a fost asigurarea logistică (mese, scaune, paturi, mobilier special pentru desfășurarea orelor de laborator etc.). Abia după 3 luni de la începutul studiilor, prin dispoziția Ministerului Învățământului Superior al URSS, a Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei, Universitatea a primit, cu greu, 1000 de saune, 250 de mese, 100 de paturi și un număr suficient de albituri pentru cămin, în valoare totală de 400.000 ruble. Totuși, Universitatea nu a fost asigurată cu mobilier special pentru desfășurarea orelor de laborator la disciplinele: chimie, fizică, geologie, zoologie și botanică. Lucrul în aceste laboratoare se efectua în mare parte în baza celor mai primitive metode, la mese simple, special amenajate în acest scop⁴.

Blocul de studii, pe care Universitatea l-a primit abia la 1 septembrie 1946, necesita reparație capitală. În clădire nu era apă și canalizare, în jumătate de clădire lipseau rețelele electrice. Geamurile aveau doar un singur rând de sticlă, iar multe din ele erau acoperite cu placaj. În mare majoritate, cele 57 de sobe nu puteau fi utilizate pentru încălzire și necesitau reparație. Și pereții clădirii trebuiau reparați. Cu sprijinul organelor republicane, reparația clădirii a fost finisată abia la sfârșitul lunii decembrie. Astfel, în prima jumătate a anului universitar activitatea instructiv-educativă se desfășura în paralel cu lucrările de reparație⁵.

O altă problemă era legată de finanțare. La sfârșitul lunii decembrie, din vina Direcției Finanțe a Ministerului Învățământului Superior al URSS, Universitatea a fost pusă într-o situație dificilă. În pofida faptului că șeful Direcției Finanțe a ministrului Naidis i-a promis rectorului I.G. Leonov că creditele în sumă de 430.000 rub. nu vor fi anulate, acestea au fost totuși anulate și Universitatea n-a mai putut procura utilaje și achita lucrările de reparație. Ca urmare, pe parcursul primului trimestru al anului 1947 Universitatea aproape că n-a mai procurat utilaj didac-

¹ Ibidem, f. 63.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 1.

³ Ibidem, f. 2-5.

⁴ Ibidem, f. 5-6.

⁵ Ibidem, f. 6.

tic și gospodăresc și a rămas datorare organizațiilor de construcție. În plus, în trimestrul doi al anului 1947 Ministerul Învățământului Superior al URSS a redus articolele care vizau asigurarea Universității cu utilaj didactic și gospodăresc și cu literatură pentru bibliotecă. Pentru achitarea utilajului didactic administrația Universității a cerut suma de 1.250.000 rub. și cam aceeași sumă pentru utilajul gospodăresc. Deși, în urma protestului rectorului I.G. Leonov, în soluționarea problemei a intervenit Ministerul Învățământului Superior al URSS, pentru anul 1947 au fost alocate doar 500.000 rub., iar pentru necesitățile bibliotecii – doar 80.000 rub. în locul celor 800.000 rub. solicitate. Toate acestea n-au putut să nu se răsfrângă asupra activității Universității¹.

Universitatea, având în permanență nevoie de bani, alocațiile bănești destinate ei erau în creștere continuă, deși în unele cazuri acestea erau acordate cu întârziere: în 1946 – 2.839.000 rub., în 1947 – 3.637.000 rub., în 1948 – 6.578.000 rub. și în 1949 – cca 10 milioane de ruble².

După cum am menționat la început, Universitatea avea nevoie stringentă de utilaj pentru activitatea laboratoarelor științifice și pentru necesitățile de uz gospodăresc. La cererea administrației Universității, Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești se adresează cu o cerere specială instituțiilor financiare unionale și, în octombrie 1946, acestea i-au alocat suplimentar suma de 1.300.000 de ruble. Deși era destul de greu să folosești operativ această sumă, fiindcă la acel moment fără comandă preventivă era dificil să primești utilaj didactic și gospodăresc (uzinele din țară abia se adaptau la noul proces de producție, în condiții pașnice), la sfârșitul lunii decembrie 1946 aproape întreaga sumă alocată suplimentar a fost cheltuită pentru procurarea utilajului didactic și gospodăresc necesar³.

Pe parcurs, instituțiile republicane, dar și cele unionale, au fost nevoite să adopte decizii suplimentare care urmau să urgenteze inaugurarea Universității și buna ei funcționare. Spre exemplu, în baza deciziei Comitetului Executiv orășenesc Chișinău din 24 octombrie 1946, Universității de Stat din Moldova i-au fost repartizate, la cererea acesteia, 2,3 hectare de viță de vie de pe strada Livezilor, aflate în posesia Comitetului de Stat pentru Planificare⁴. La 14 noiembrie 1946, conform deciziei aceluiași Comitet Executiv orășenesc Chișinău, Universității de Stat i-au fost repartizate, în raza șoselei Muncești, 4 ha de livadă și 5 ha de viță de vie (cu toate construcțiile amplasate aici). Până în 1944 acestea aparțineau proprietarului Bordian, după care au fost date în folosință direcției căilor ferate, însă au rămas nelucrate și erau prost administrate⁵. De menționat că nu toate aceste hotărâri au fost pe deplin realizate.

În ceea ce privește inaugurarea, administrația Universității considera că aceasta urmează să aibă loc la 12 octombrie. Dată la care, în 1945, Sovietul Comisarilor Poporului al URSS, la cererea Guvernului RSS Moldovenești, a adoptat hotărârea cu privire la fondarea în orașul Chișinău a Universității de Stat din Moldova. În planul de manifestări organizate cu prilejul inaugurării Universității de Stat, semnat la 7 decembrie 1946 de rectorul I.G. Leonov, se menționa că „această dată (12 octombrie – *V.T.*) va intra în istoria Universității și va fi sărbătoarea ei tradițională”⁶. I.G. Leonov explica că n-a fost posibil de sărbătorit la 1 octombrie 1946 deschiderea solemnă a Universității, fiindcă la acea dată blocul de studii încă nu era reparat și lipsea utilajul gospodăresc și didactic necesar. De aceea, s-a decis ca inaugurarea Universității să fie sărbătorită la 21 decembrie 1946, în ziua de sâmbătă⁷. Pentru organizarea festivității au fost cheltuite 34.000 rub., inclusiv: pregătirea invitațiilor – 2.000 rub., arenda sălii – 1.500 rub., amenajarea clădirii, placate, lozinci etc. – 2.000 rub., sesiunea foto – 2.000 rub., cazarea, diurna pentru 10 persoane invitate (3 zile) – 4.500 rub., cheltuieli pentru organizarea concertului – 5.000 rub., recepția pentru 400 de persoane – 10.000 rub. și pentru premiarea colaboratorilor Universității – 7.000 de ruble⁸. A

¹ Ibidem, f. 6-7.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f. 18.

³ Ibidem, f. 18-19.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 61.

⁵ Ibidem, f. 64-66.

⁶ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 4, f. 5.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem, f. 9.

Figura nr. 3. Macheta invitației pentru deschiderea solemnă a Universității de Stat din Moldova ce a avut loc la 21 decembrie 1946 (ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 4, f. 14)

doua zi, la 22 decembrie, la ora 15.00, în cantina Ministerului de Interne urma să fie organizată și o recepție pentru studenții Universității¹.

Deschiderea solemnă a Universității de Stat din Moldova a avut loc în seara zilei de 21 decembrie 1946, în sala cinematografului „Expres”, situat pe str. C. Schmidt, nr.86 (astăzi str. Mitropolit Varlaam, segmentul dintre str. Pușkin și str. Ismail), unde au venit reprezentanți ai organelor de partid, sovietice și obștești din Chișinău (primul secretar al CC al PC(b) din Moldova N.G. Koval, președintele Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești G.Ia. Rudi, secretarul CC al ULCT din Moldova V.N. Kostakov, secretarul Comitetului orășenesc al comsomolului A.S. Fedko etc.), delegați ai Congresului II republican al intelectualității din Moldova.

Adunarea solemnă a fost deschisă de președintele Sovietului Miniștrilor al RSSS Moldovenești G.Ia. Rudi, care, în numele CC al PC(b) din Moldova, Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești și al Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești, a salutat profesorii și studenții Universității cu prilejul marelui eveniment cultural – deschiderea Universității de Stat din Chișinău.

S-a propus ca în prezidiul de onoare al adunării să fie aleși membrii Biroului Politic al CC al PC(b) din URSS în frunte cu I.V. Stalin, propunere care a fost primită cu aplauze furtunoase. Președinte al adunării solemne a fost ales I.V. Stalin.

Raportul „Despre sarcinile Universității de Stat din Moldova” a fost prezentat de locțiitorul președintelui Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești M.M. Radul, care a considerat evenimentul drept unul epocal în viața culturală a poporului moldovenesc, noua instituție având menirea „de a crește o armată de cadre științifice naționale”. Raportul purta un caracter nuanțat politic. În el se menționa că Universitatea nou-creată „este chemată să pregătească, în primul rând pentru Moldova, cadre de calificare înaltă: viitori colaboratori științifici pentru instituțiile de învățământ superior, instituțiile de cercetări științifice, gospodăria națională și pedagogi pentru clasele superioare ale școlilor medii și școlilor medii tehnice... Întreaga activitate științifică a Universității se va desfășura în strânsă legătură cu Academia de Științe a URSS... Toată activitatea didactică și educativă în rândurile studenților urmează să fie îmbibată de spiritul războinic bolșevic și de intransigență față de toate manifestările antiștiințifice ale ideologiei burgheze și servilismul față de cultura din apus... Noii reprezentanți ai tinerii intelectualități, pregătiți de Universitate, trebuie să fie în stare să devină constructori activi ai societății comuniste”².

¹ Ibidem, f. 19.

² Ibidem, f. 29-30.

Participanții la ședință au ascultat mesajul CC al PC(b) din Moldova, al Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești și al Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești adresat corpului profesoral-didactic și studenților Universității, care purta și el un caracter nuanțat politic, în care se mai semna că deschiderea Universității a devenit posibilă grație orânduirii sovietice socialiste. În mesaj se sublinia că Universitatea are ca obiectiv să pregătească pentru toate ramurile economiei naționale și culturii din republică specialiști de înaltă calificare, să desfășoare muncă de cercetare științifică, să contribuie activ la înflorirea Moldovei Sovietice¹.

După prezentarea referatului, au fost citite telegramele și felicitările de salut cu prilejul inaugurării Universității trimise de Academia de Științe a URSS, de Ministerul Învățământului Superior al URSS, de cele 14 universități din URSS, de Ministerul Învățământului al RSS Moldovenești, de diferite persoane particulare și instituții de resort. În numele studenților a vorbit studentul Facultății de Istorie și Filologie V.V. Sâci, erou al URSS, care și-a exprimat recunoștința pentru grija față de tineretul studios².

Din partea colectivului didactic al Universității a luat cuvântul profesorul N.A. Dîmo, Om emerit al RSS Moldovenești, mulțumind călduros celor care au salutat adunarea solemnă și încredințându-i pe cei prezenți că Universitatea își va îndeplini cu cinste sarcinile ce stau în fața ei.

După deschiderea solemnă a Universității de Stat din Moldova, instituțiile republicane, ținând cont de situația grea a studenților în perioada de după război, trebuiau să le acorde ajutorul necesar. Pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale studenților, la 30 decembrie 1946 a fost adoptată decizia Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești „Despre măsurile de îmbunătățire a condițiilor de trai ale studenților din instituțiile de învățământ superior”, care prevedea ca în toate cantinele instituțiilor de învățământ superior să fie organizată, de două ori pe zi, gratuit, hrana studenților; tineretul studios să fie asigurat cu produse alimentare fără surogat; la dispoziția cantinelor să fie puse 220,2 tone de cartofi, livrate de RSS Ucraineană, și 106 tone de legume din RSS Moldovenească; în toate instituțiile de învățământ din republică să fie organizată vânzarea la preț de piață a ceaiului, cafelei, gustărilor reci și fierbinți (pateuri, tartine); până la 15 ianuarie 1947 cantinele să fie asigurate cu veselă; să fie stabilit un control riguros în vederea asigurării studenților cu hrană. Prin aceeași decizie Ministerul Industriei Cărnii și Laptelui (ministru Smirnov) era obligat să pună lunar la dispoziția Ministerului Comerțului al RSS Moldovenești, pentru necesitățile cantinelor instituțiilor de învățământ superior, 10 tone de piftie și 15 tone de oase, iar Ministerul Industriei Alimentare (ministru Țurcan) – 4 tone de fructe uscate³.

Despre alimentarea studenților în diferite instituții de învățământ superior din RSS Moldovenească putem judeca după cantitatea de cartofi și legume stabilită pentru hrana studenților, conform deciziei Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 30 decembrie 1947, pentru perioada 1946-1947, sistematizată în Tabelul nr. 2.

În pofida acestor măsuri, condițiile în care învățau studenții Universității de Stat din Moldova erau foarte grele. Aceasta o constatau și autoritățile republicane. În dispoziția CC al PC(b) din Moldova adresată la 28 februarie 1947 șefului sectorului instituțiilor de învățământ de pe lângă CC al PC(b) din Moldova privind realizarea dispoziției nr.1243 a Sovietului Miniștrilor din RSS Moldovenească din 30 decembrie 1946 „Despre măsurile de îmbunătățire a condițiilor de trai ale studenților din instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească (cu referire la Universitatea de Stat)” se constă că, din lipsă de încăpere, Universitatea nu dispune de cantină, din care cauză studenții iau masa în cantina nr.1, amplasată în clădirea Ministerului de Interne al RSS Moldovenești. Deoarece produse nu ajung, studenții iau masa doar o singură dată în zi. Calitatea hranei în ultimul timp s-a înrăutățit, aceasta din cauza că cantina n-a primit deloc legume, iar în loc de 7200 kg de cartofi, reieșind din norma de 9 kg în lună stabilită pentru

¹ Mesajul integral a se vedea în: Moldova Socialistă. Organul Comitetului Central al PC(b) din Moldova și al Sovietului Suprem al RSS Moldovenești, 1946, 22 decembrie, nr. 249 (426I), p. 1.

² Creangă M. Deschiderea solemnă a Universității de Stat din Chișinău. În: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 4, f. 114.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 2, f. 6-8.

un student, a primit doar 530 kg. Piftie, oase și fructe uscate cantina aproape că nu a primit¹. În plus, Universitatea nu dispune de gospodărie auxiliară. Lotul acordat Universității prin decizia Comitetului Executiv orășenesc Chișinău din 14 noiembrie 1946, ce aparținea proprietarului Bordian (9 hectare de viță de vie și livadă, aflate în zona șoselei Muncești) a fost retrocedat, prin dispoziția Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 14 februarie 1947, direcției căilor ferate din Chișinău. Universitatea nu dispunea de magazin, unde studenții și-ar fi putut procura alimente. Studenții orășeni alăturau cartelele lor pentru alimentație la cele ale părinților, iar studenții din alte localități se alimentau pe ele la cantină. Pentru lunile ianuarie și februarie, studenții nu primiseră deloc produse alimentare în baza cartelelor pentru alimentație. În incinta Universității era organizată o ospătărie unde se vindea ceai, gustări reci și calde, articole de băcănie. Solicitate erau terciurile, în special de ovăz și grâu, însă trustul cantinelor și restaurantelor pregătea doar 200 de porții, numărul studenților fiind însă mai mare de 500. În luna ianuarie a fost pregătit terci doar pentru acele instituții de învățământ superior care asigurau trustul cu combustibil pentru pregătirea terciului comercializat, însă Universitatea de Stat nu dispunea de combustibil; respectiv, timp de două săptămâni studenții n-au primit terci.

Tabelul nr. 2

Cantitatea de cartofi și legume necesară pentru hrana studenților din diferite instituții de învățământ stabilită, conform deciziei Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 30 decembrie 1947, pentru perioada 1946-1947*

Denumirea instituțiilor	Cartofi			Legume		
	Norma pentru o persoană în lună (în kilograme)	Necesitatea pentru o lună (în tone)	Necesitatea pentru 7 luni (în tone)	Norma pentru o persoană în lună (în kilograme)	Necesitatea pentru o lună (în tone)	Necesitatea pentru 5 luni (în tone)**
Institutul Agricol din Chișinău	9	4,5	31,5	6	3,0	15,0
Institutul Pedagogic din Chișinău	9	4,5	31,5	6	3,0	15,0
Universitatea de Stat din Moldova	9	3,6	25,2	6	2,4	12,0
Conservatorul de Stat	9	1,6	10,2	6	1,0	-
Institutul de Medicină din Chișinău	9	6,6	46,2	6	4,5	23,0
În total	-	20,8	144,6	-	13,9	65,0
Institutul din orașul Bălți	9	5,4	37,8	6	3,6	18,0
Institutul din orașul Tiraspol	9	5,4	37,8	6	3,6	18,0
În total	-	10,8	45,6	-	7,2	36,0
În total, pentru toate instituțiile	-	31,6	220,2	-	21,1	101,0

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 2, f. 9.

** În documentul de arhivă cantitatea în legume pentru 5 luni este indicată greșit. Calculele ne aparțin.

O problemă majoră era și pâinea comercializată de 2 ori pe săptămână la Universitate. Pentru procurarea pâinii studenții pierdeau mult timp. Terminau lecțiile la 15.00-15.30, iar pâinea era adusă între orele 17.00 și 22.00 seara, din care cauză mulți dintre ei nu plecau acasă, ci rămâneau la Universitate așteptând să cumpere pâine. Pentru a înlătura această incomoditate, pâinea comercializată trebuia adusă concomitent cu pâinea livrată pe cartele².

Pentru a crea condiții favorabile studenților, administrația Cooperației Meșteșugărești a organizat în incinta Universității o cizmărie, care însă nu a lucrat mult timp, din lipsa materialelor pentru reparație. Și frizeria era în prag să se închidă, deoarece în a doua jumătate

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 2, f. 13.

² Ibidem, f. 13-14.

a lunii ianuarie (când studenții erau în vacanță) venitul ei a constituit doar 300 rub., din care cauză frizerul a fost lipsit de cartela pentru alimentație. Cusătoria urma să-și înceapă lucrul abia la 1 martie. În pofida diferitelor decizii și hotărâri privind asigurarea studenților cu cămin, doar 35% din studenți erau asigurați cu locuri în cămin. Clădirea nr.36 amplasată pe strada Haralampie nu a fost reparată până la capăt: sobele erau defecte, lipsea apa potabilă și canalizarea. Reparația clădirii care s-a făcut era nesatisfăcătoare. Studenții suportau în continuare mari incomodități¹.

Greutățile pe care le avea de depășit în activitatea sa rectoratul Universității țineau și de faptul că instituția nu putea să folosească toate blocurile de studii ce i-au fost repartizate conform dispoziției nr. 202 a Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenească din 4 martie 1946 și dispoziției nr. 546 a Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești și a Biroului CC(b) al Moldovei din 19 iulie 1946, în care se prevedea eliberarea și transferarea la balanța Universității a celor trei clădiri de pe străzile Pirogov și Gogol. La 20 august 1947 a urmat dispoziția locțiitorului președintelui Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești N. Korâeev, adresată ministrului de Interne, general locotenentului F.Ia. Tutușkin, în care se menționa că, deși Ministerul de Interne a eliberat două blocuri de pe strada Pirogov, urmează să elibereze în decurs de 10 zile încă un bloc cu construcțiile auxiliare de pe strada Gogol și să-l transmită la balanța Universității².

Grija pentru buna funcționare a Universității de Stat din Moldova și a altor instituții de învățământ superior din republică și-a găsit reflectare și în dispoziția Sovietului Miniștrilor din 9 septembrie 1947 „Despre acordarea ajutorului instituțiilor de învățământ superior din republică în pregătirea către noul an de studii 1947-1948”³. Urmează să constatăm că organizațiile de partid și cele obștești din republică nu reușeau să adopte în termen rezonabil decizii cu privire la funcționarea instituțiilor de învățământ superior. Spre exemplu, proiectul dispoziției de mai sus a fost pregătit pentru adoptare în luna august, iar ca termen limită pentru realizarea ei a fost stabilită data de 25 august sau de 1 septembrie 1947, însă decizia a fost adoptată abia la 9 septembrie. Prin această dispoziție Ministerul Învățământului al RSS Moldovenești (ministru Lazarev), Administrația pe problemele artelor de pe lângă Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești (Ermuratschi), rectorul Universității de Stat din Moldova (I.G. Leonov), directorul Institutului de Medicină (Sorocean) și directorul Institutului Agricol (Gherasimovici) erau obligați să înmatriculeze la anul I de studii 1325 de studenți, inclusiv: în instituțiile subordonate Ministerului Învățământului al RSS Moldovenești (Institutul Pedagogic din Chișinău, Institutul de Învățători din Bălți și Institutul de Învățători din Tiraspol) – câte 200 de studenți; în instituțiile subordonate Administrației pe problemele artelor de pe lângă Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești (Conservatorul de Stat din Chișinău) – 50 de studenți; în instituțiile subordonate Ministerului Învățământului Superior al URSS (Universitatea de Stat din Moldova și Institutul Agricol din Chișinău) – 275 și, respectiv, 200 de studenți și în cele subordonate Ministerului Sănătății al URSS (Institutul de Medicină din Chișinău) – 200 de studenți⁴.

Rectorii și directorii acestor instituții de învățământ erau obligați să completeze, până la 15 septembrie 1947, corpul profesoral didactic cu cadre; să asigure reparația blocurilor de studii și a căminelor studențești și să asigure instituțiile de învățământ cu combustibil pentru perioada de iarnă 1947-1948⁵. Concomitent, Ministerul Învățământului al RSS Moldovenești a fost împuternicit să majoreze investițiile pentru reparația capitală a instituțiilor de învățământ superior cu 250.000 rub., care urmau să fie alocate din bugetul anual repartizat acestui minister, inclusiv: pentru Institutul Pedagogic din Chișinău cu 100.000 rub., pentru Institutul de Învățători din Tiraspol cu 100.000 rub. și pentru Institutul de Învățători din Bălți cu 50.000

¹ Ibidem, f. 14.

² Ibidem, f. 47.

³ Textul integral al proiectului a se vedea tot acolo, f. 25-30.

⁴ Ibidem f. 31, 34, 37.

⁵ Ibidem, f. 34.

ruble.¹ Universității de Stat din Chișinău nu i se alocau mijloace suplimentare din considerentul că instituția era subordonată Ministerului Învățământului Superior din URSS. În schimb, comitetele executive Chișinău, Tiraspol și Bălți erau obligate să acorde ajutor instituțiilor de învățământ superior în ce privește finalizarea lucrărilor de reparație, asigurarea cu combustibil și cu mobilierul necesar pentru blocurile de studii și căminele studențești. Spre exemplu, Comitetul Executiv Chișinău trebuia să pună la dispoziția instituțiilor de învățământ din Chișinău, până la 15 septembrie, 100 m³ de material de construcție, Universității de Stat revenindu-i 25 m³. În plus, Universitatea de Stat avea să primească, în baza dispoziției Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 24 martie 1947, mobilier în valoare de 30.000 ruble².

Dispoziția Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 9 septembrie 1947 „Despre acordarea ajutorului instituțiilor de învățământ superior din republică în vederea pregătirii pentru noul an de studii 1947-1948” avea și un compartiment special adresat Ministerului Învățământului Superior al URSS, în care ministerul de resort era rugat să aloce Universității de Stat din Moldova sume suplimentare: pentru asigurarea cu mobilier a blocurilor noi de studii ce i-au fost date în gestiune – 70.000 rub. și pentru procurarea inventarului și literaturii metodico-didactice necesare procesului de instruire – 1.300.000 ruble³. Dar, după cum constata I.G. Leonov în raportul despre activitatea Universității de Stat din Moldova în anul de studii 1947-1948, aceste sume nici pe departe n-au fost suficiente pentru a amenaja laboratoarele și auditoriile instituției cu utilajul și mobilierul necesar⁴.

Timp de două luni și jumătate (aprilie-iunie 1947) comisia CC al PC(b) al Moldovei a examinat activitatea Universității. În legătură cu aceasta, I.G. Leonov a prezentat, la 13 iulie 1947, Biroului CC al PC(b) al Moldovei un raport despre activitatea Universității, iar comisia CC al PC(b) a Moldovei – un raport despre rezultatele controlului efectuat. În martie 1948 rectorul I.G. Leonov a prezentat un raport în fața comisiei de bilanț a Administrației Universităților de pe lângă Ministerul Învățământului Superior al URSS. Toate aceste controale și decizii aveau menirea să eficientizeze activitatea Universității⁵.

La 1 septembrie 1947 Universitatea a primit în folosință al doilea bloc de studii – clădirea fostului Seminar Teologic, ocupată de Ministerul de Interne, cu o suprafață de 1524,5 m², în care au fost amplasate Facultatea de Chimie, Facultatea de Biologie, biblioteca cu sala de lectură, Catedra Pregătire Militară, Catedra marxism-leninism și căminul pentru 300 de studenți și 12 familii ale profesorilor⁶.

În pofida faptului că în anul de studii 1947-1948 au fost deschise 2 laboratoare noi pentru Facultatea de Fizică și Matematică, unele catedre, ca cele de Pedologie, Mineralogie, Cristalografie, Geologie, Microbiologie, Fiziologia Animalelor, Fiziologia Plantelor etc., nu dispuneau de numărul necesar de laboratoare și cabinete. Catedrele experimentale – de Chimie, Fizică, Geologie, Botanică, Fiziologie etc. – nu erau asigurate cu mobilier special⁷.

La momentul deschiderii, în cadrul Universității activau 4 profesori și 11 conferențieri universitari, număr insuficient pentru asigurarea procesului didactic. Potrivit statelor de funcții, Universitatea dispunea de 42 de titulari, 5 cumularzi și 16 laboranți; 6 lucrători științifici erau angajați pe ore, aceștia urmau să țină cursuri mici. Însă, în primul semestru nu toate aceste unități au fost ocupate⁸. Datele privind angajarea cadrelor didactice și științifice la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova, în anul de studii 1946-1947, sistematizate în Tabelul nr. 3, demonstrează elocvent această constatare.

¹ Ibidem.

² Ibidem, f. 35.

³ Ibidem, f. 36.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 23, f. 3.

⁵ Ibidem, f. 3-4.

⁶ Ibidem, f. 6.

⁷ Ibidem, f. 6-7.

⁸ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 11.

Tabelul nr. 3

Componenta corpului profesoral-didactic angajat la diferite facultăți ale Universității, conform titlului didactic și gradului științific, în anul de studii 1946-1947*

Titlul didactic	Gradul științific	Numărul lucrătorilor angajați			Numărul total	Raportul, în %
		Titulari	Cumularzi	Plătiți cu ora		
Profesor	Doctor habilitat	3	-	-	3	5,2
Profesor	Fără grad	1	-	-	1	1,7
Conferențiar	Doctor în științe	7	2	-	9	15,5
Conferențiar	Fără grad	2	-	-	2	3,4
Lector superior	Doctor în științe	2	-	-	2	3,4
Lector superior	Fără grad	9	4	-	13	22,4
Lector-asistent	Fără grad	14	8	6	28	48,3
Numărul total		38	14	6	58	100,0
Raportul, în %		65,5	24,1	10,3	100,0	-

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 12.

Datele Tabelului nr. 3 atestă că distribuția cadrelor didactice, conform calificării, nu corespundea cerințelor Universității. Din cele 42 de unități de titulari de care dispunea Universitatea în realitate erau ocupate doar 38 de unități, iar în loc de 5 unități de cumularzi erau ocupate 14 unități, ceea ce demonstrează lipsa de cadre.

Potrivit statelor de funcții, posturile de șef de catedră erau prevăzute pentru persoane care dețin titlul didactic de profesor universitar. Aceste posturi erau deținute de doar 4 profesori: șeful Catedrei Pedologie – doctorul habilitat în științe geologice și mineralogice, profesorul N.A. Dimo; șeful Catedrei Botanică – doctorul habilitat în științe biologice, profesorul V.N. Andreev; șeful Catedrei Chimie Neorganică – doctorul habilitat în științe chimice, profesorul A.V. Ablov și șeful Catedrei Fizică – profesorul M.A. Pavlov. Până în aprilie 1947 Catedra Pregătire Militară a fost condusă de general-locotenentul L.I. Dulșcikov. Celelalte catedre erau conduse de conferențieri și doctori în științe, iar catedrele de geologie, de limbă română (mol-dovenească) și de limbi străine – de lectori superiori¹.

În luna februarie 1947 a fost creată Catedra Matematică, care până atunci era comasată cu Catedra Fizică, în frunte cu doctorul în științe matematice V.A. Andrunachevici, proaspăt angajat la Universitate. Din lipsă de profesori și conferențieri, Catedra Limbă Rusă și Catedra Literatură Rusă la fel au fost comasate într-o singură catedră, condusă de doctorul în științe filologice M.A. Fiodorova².

În iulie 1947, în urma deciziei Ministerului Învățământului Superior al URSS, în cadrul Universității a fost constituit Consiliul Științific, în care au intrat: rectorul Universității I.G. Leonov, prorectorul pentru activitatea didactico-științifică, profesorul N.A. Dimo, profesorii A.V. Ablov, V.N. Andreev, M.A. Pavlov, conferențierii A.I. Kokorin, Ia.S. Grosul, N.A. Mohov, A.S. Bolotin, Z.D. Sergheeva, I.I. Meșceriuk, P.A. Kovcegov, doctorul în științe matematice V.A. Andrunachevici, doctorul în științe economice V.T. Malinski, doctorul în științe geologico-mineralogice N.D. Topor, secretarul organizației de partid Ia.M. Saenko, secretarul interimar al Consiliului Științific N.E. Vartepetova, decanul Facultății de Istorie și Filologie, conferențiarul M.A. Pustânnikova, decanul Facultății de Geologie și Pedologie I.M. Suhov, șeful Catedrei Literatură, conferențiarul M.P. Starenkov, șeful Catedrei Limbi Străine M.L. Kano, șeful Catedrei Limba Moldovenească N.G. Corlăteanu, lectorul superior S.B. Lukianov, prorectorul pentru activitatea gospodărească F.Ia. Alifanov și șefa bibliotecii N.S. Olșevskaia³.

La 25 august 1947 rectorul I.G. Leonov a prezentat în demers, prin care argumenta necesitatea organizării aspiranturii în cadrul Universității. În calitate de conducători științifici pentru

¹ Ibidem, f. 12.

² Ibidem.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 14, f. 6-7.

conducerea tezelor de doctorat erau propuși profesorii N.A. Dîmo, doctor în științe geologo-mineralogice (specialitatea Pedologie), M.A. Pavlov, profesor de fizică (specialitatea Electronică), A.V. Ablov, doctor în științe chimice (specialitatea Chimia neorganică), V.N. Andreev, doctor în științe biologice (specialitatea Botanica plantelor superioare), D.D. Verderevski, doctor în științe biologice (specialitatea Botanica plantelor inferioare), D.A. Șutov, doctor în științe biologice (specialitatea Fiziologia plantelor) și D.P. Serdiucenko, profesor (specialitatea Mineralogie și Petrografie). Fiecare din acești profesori putea fi conducător a doi aspiranți¹.

În pofida acestui fapt, distribuția profesorilor, conferențiarilor și lectorilor angajați la diferite catedre ale Universității, în anul de studii 1946-1947 lăsa mult de dorit în ceea ce privește experiența lor didactică. În acest sens, elocvente sunt datele sistematizate în Tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4

**Experiența didactică a cadrelor angajate la diferite facultăți ale Universității
de Stat din Moldova în anul de studii 1946-1947***

Denumirea posturilor ocupate	Titulari			Cumularzi			Numărul total	Raportul, în %
	Peste 10 ani	Până la 10 ani	Până la 5 ani	Peste 10 ani	Până la 10 ani	Până la 5 ani		
Profesori, dr. hab.	3	-	-	-	-	-	3	5,2
Profesori fără titlu	1	-	-	-	-	-	1	1,7
Conferențieri	4	4	1	-	2	-	11	19,0
Doctori în științe	-	-	2	-	-	-	2	3,4
Lectori superiori	1	1	7	3	1	-	13	22,4
Lectori și asistenți	-	1	13	3	5	6	28	48,2
Numărul total	9	6	23	6	8	6	58	100,0
Raportul, în %	15,5	10,3	39,7	10,3	13,8	10,3	100,0	-
Raportul, în % (titulari/ cumularzi)	23,7	15,8	60,5	30,0	40,0	30,0	100,0 100,0	65,5 34,5

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 13.

Din datele Tabelului nr. 4 devine clar că în anul de studii 1946-1947 la diferite facultăți ale Universității activau 38 (65,5%) de cadre didactice titulare, inclusiv: 9 (15,6%) – cu un stagiul de peste 10 ani, 6 (10,3%) – cu un stagiul de până la 10 ani și 23 (39,7%) – cu un stagiul de până la 5 ani; 20 (34,5%) de cumularzi, inclusiv: 6 (10,3%) – cu un stagiul de peste 10 ani, 8 (13,8%) – cu un stagiul de până la 10 ani și 6 (10,3%) – cu un stagiul de până la 5 ani. Dar, raportată la numărul de titulari/cumularzi, această diferență era și mai mare: titulari cu un stagiul de peste 10 ani – 23,7%, cu un stagiul de până la 10 ani – 15,8% și cu un stagiul de până la 5 ani – 60,5%; cumularzi cu un stagiul de peste 10 ani – 30%, cu un stagiul de până la 10 ani – 40% și cu un stagiul de până la 5 ani – 30%, ceea ce constituia 65,5% titulari și 34,5% cumularzi.

Deși la concursul pentru ocuparea posturilor vacante de profesori și conferențieri universitari a participat un număr suficient de cadre didactice, angajarea lor a fost dificilă, din lipsa apartamentelor. Deoarece nu au fost asigurați cu normă didactică deplină, unii lectori au fost nevoiți să abandoneze Universitatea (la Facultatea de Biologie, din insuficiența orelor s-a concediat doctorul în științe biologice A.A. Buianovskaia), iar cei care n-au dat dovadă de calificare pedagogică necesară au fost concediați (lectorul V.A. Popov de la Catedra Limba Rusă, avertizați de concediere G.A. Tkaciuk de la Catedra Limba Moldovenească și E.G. Svirski de la Catedra Matematică)².

În plus, instituțiile de stat urmăreau cu strictețe ca profesorii să fie persoane devotate regimului totalitar-comunist. Orice caz de abatere sau de suspiciune de abatere de la politica pro-

¹ AOSRRM, F. 51, inv. 5, d. 299, f. 123.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 14-15.

movată de partid era drastic sancționat. Spre exemplu, în anul de studii 1948-1949 din cauza așa-numitului servilism față de ideologia burgheză, slabei pregătiri teoretice și metodologice, falsei obiectivități și pentru manifestare de cosmopolitism, admise în timpul orelor de studii și în articolele publicate, profesorii Pilășevski și Kaușanski, lectorul superior Rujina și lectorul Djamilinski au fost concediați¹.

O problemă importantă ce stătea în fața administrației Universității era înmatricularea contingentului necesar de studenți. I.G. Leonov a prezentat Ministerului Învățământului Superior al URSS un demers, prin care ruga să permită înmatricularea în anul II de studii la două facultăți – de Istorie și Filologie și de Fizică și Matematică – a studenților care au absolvit anul I de studii la Institutul Pedagogic din Chișinău. La 3 iulie 1946, rectorul Universității a primit decizia Ministerului Învățământului Superior al URSS, prin care Universității de Stat din Moldova i s-a confirmat contingentul de studenți pentru anul de studii 1946-1947: pentru anul I – 10 grupe, cu un număr de 250 de studenți; pentru anul II – 4 grupe, cu un număr de 100 de studenți². Acest număr de studenți (350) figurează și în comanda pentru asigurarea Universității de Stat din Moldova, începând cu 1 septembrie 1946, cu produse alimentare, semnată la 19 iulie 1946 de rectorul interimar I.G. Leonov și transmisă Administrației Universităților de pe lângă Ministerul Învățământului Superior al URSS. Din același document aflăm că pentru asigurarea activității didactico-științifice, la Universitate urmau să fie angajați 11 profesori, 12 conferențieri și 17 lectori, iar pentru asigurarea lucrului administrativ-gospodăresc și al personalului didactic de deservire – 135 de persoane³.

În urma susținerii examenelor de admitere, dintre cele 501 persoane care au depus cereri au fost înmatriculate 318 persoane, ceea ce depășea cu 27,2% planul de admitere. În anul II de studii, din numărul total de 151 de persoane care au depus cereri au fost înmatriculate 93 de persoane. Pe parcursul anului de studii au abandonat, din diferite motive, Universitatea 93 de studenți, în schimb alți 47 de studenți au fost înmatriculați: unii transferați de la alte instituții de învățământ, alții demobilizați din rândurile Armatei Sovietice. O altă parte din studenți au fost înmatriculați în urma transferului părinților, din diferite republici unionale, la lucru în RSS Moldovenească⁴.

Datele privind contingentul de studenți înmatriculați, la 1 septembrie 1946, în anul I de studii la diferite facultăți ale Universității, conform apartenenței naționale, de partid, studiilor, locului de trai etc., sunt sistematizate în Tabelul nr. 5.

Datele Tabelului nr. 5 atestă că din cei 320 de studenți înmatriculați în anul I de studii 147 (45,9%) erau de sex masculin și 173 (54,1%) – de sex feminin. Această discrepanță se explică prin componența populației pe sexe ce se stabilise în republică după război. După apartenența națională prevalau studenții de etnie rusă – 178 de studenți (55,6%), urmați de evrei – 45 (14,1%), moldoveni – 42 (13,1%), ucraineni – 40 (12,5%) și alte etnii – 15 (4,7%) studenți. Cât privește apartenența de partid: 24 de studenți (7,5%) erau membri de partid, 171 (53,4%) – comsomoliști și 125 de studenți (32,1%) – fără de partid. Din numărul total de studenți, 294 (91,9%) aveau studii medii, iar 26 (2,1%) – studii medii tehnice și pedagogice; 207 (64,7%) studenți – erau din mediul rural și 113 (35,4%) – din orașul Chișinău. 84 de studenți (26,3%) erau participanți la cel de-al Doilea Război Mondial.

Cea mai numeroasă era Facultatea de Istorie și Filologie, care avea 127 de studenți (39,7%), după care urmau facultățile de Fizică și Matematică cu 57 de studenți (17,8%), de Chimie – 55 (17,2%), de Geologie și Pedologie – 49 (15,3%) și de Biologie – cu 32 de studenți (10%).

Datele privind contingentul de studenți înmatriculați, la 1 septembrie 1946, în anul II de studii la facultățile de Istorie și Filologie, de Fizică și Matematică conform apartenenței naționale, de partid, studiilor, locului de trai etc. sunt sistematizate în Tabelul nr. 6.

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 37, f. 10.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 27.

³ Ibidem, f. 35.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 15-16.

Tabelul nr. 5

**Contingentul de studenți înmatriculați în anul I de studii la diferite facultăți ale
Universității de Stat din Moldova (situația la 1 septembrie 1946)***

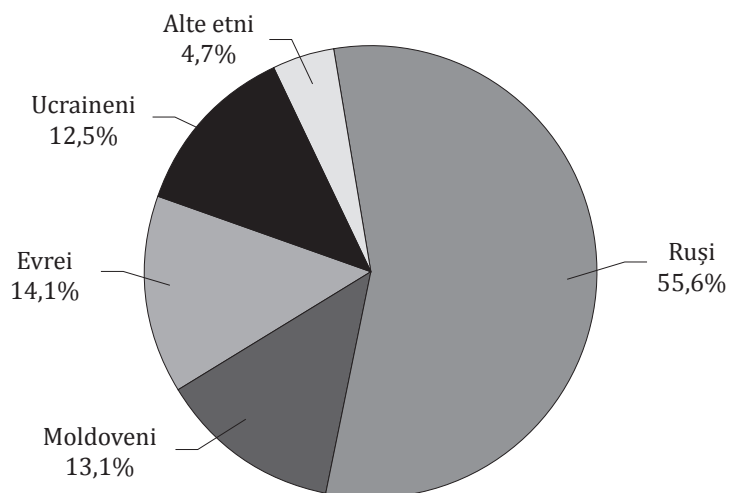
Contingentul de studenți	Facultățile							Numărul total	Raportul, în %
	Istorie și Filologie			Fizică și Matematică	Chimie	Biologie	Geologie și Pedologie		
	Istorie	Limba și literatura rusă	Limba și literatura română**						
Numărul total	59	51	17	57	55	32	49	320	100,0
Sex masculin	35	11	11	45	15	6	24	147	45,9
Sex feminin	24	40	6	12	40	26	25	173	54,1
<i>Apartenența națională</i> Ruși	33	34	3	26	21	20	31	178	55,6
Moldoveni	8	-	9	7	7	4	7	42	13,1
Evrei	6	6	4	12	12	1	4	45	14,1
Ucraineni	8	9	1	8	4	6	4	40	12,5
Alte etnii	4	2	-	4	1	1	3	15	4,7
<i>Apartenența de partid</i> Comuniști	12	3	-	5	1	-	3	24	7,5
Comsomoliști	34	32	9	18	31	15	32	171	53,4
Fără de partid	13	16	8	34	23	17	14	125	32,1
<i>Conform studiilor</i> Studii medii	54	48	14	53	49	28	48	294	91,9
Studii medii tehnice și pedagogice	5	3	3	4	6	4	1	26	2,1
<i>Participanți la război</i>	17	11	11	22	6	6	9	84	26,3
<i>Înmatriculați fără susținerea examenelor</i>	27	14	11	26	11	17	37	143	44,7
<i>Locul de trai</i> Din mediul rural	40	26	11	37	30	23	40	207	64,7
Din Chișinău	19	25	6	20	25	9	9	113	35,4

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 6, f. 65.

** În izvor – limba și literatura moldovenească.

Diagrama nr. 1

Raportul, în procente, privind apartenența națională a studenților înmatriculați în anul I de studii la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova (situația la 1 septembrie 1946)

Tabelul nr. 6

Contingentul de studenți înmatriculați în anul II de studii la facultățile de Istorie și Filologie, de Fizică și Matematică ale Universității de Stat din Moldova (situația la 1 septembrie 1946)*

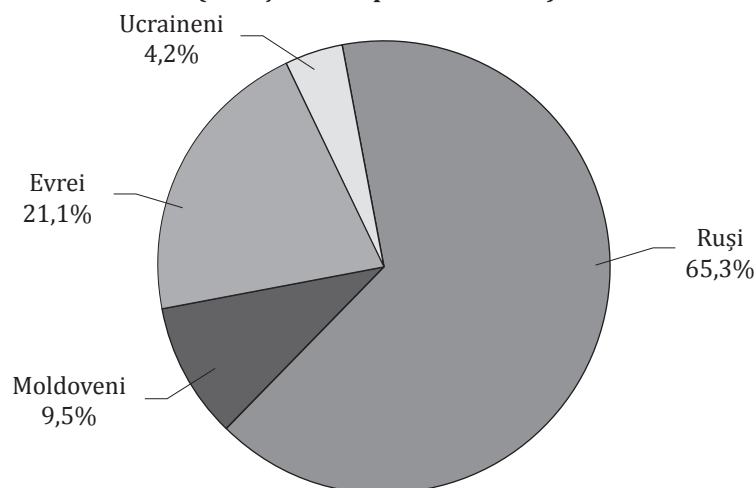
Contingentul de studenți	Facultățile			Numărul total	Raportul, în %
	Istorie și Filologie		Fizică și Matematică		
	Secția Istorie	Secția Filologie			
Numărul total	32	36	27	95	100,0
Sex masculin	20	4	18	42	44,2
Sex feminin	12	32	9	53	55,8
<i>Apartenența națională</i>					
Ruși	22	28	12	62	65,3
Moldoveni	4	1	4	9	9,5
Evrei	4	5	11	20	21,1
Ucraineni	2	2	-	4	4,2
<i>Apartenența de partid</i>					
Comuniști	6	-	1	7	7,4
Comsomoliști	7	9	11	27	28,4
Fără de partid	19	27	15	61	64,2
<i>Participanți la război</i>	11	2	6	19	20,0
<i>Locul de trai</i>					
Din mediul rural	18	16	10	44	46,3
Din Chișinău	14	20	17	51	53,7

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 6, f. 66.

Datele cuprinse în Tabelul nr. 6 denotă că din cei 95 de studenți înmatriculați în anul II de studii 42 (44,2%) erau de sex masculin și 53 (55,8%) – de sex feminin. După apartenența națională, ca și în cazul studenților din anul I de studii, prevalau studenții de etnie rusă – 62 (65,3%) de studenți, urmați de evrei – 20 (21,1%), moldoveni – 9 (9,5%) și ucraineni – 4 (4,2%) studenți. Cât privește apartenența de partid: 7 (7,4%) studenți erau membri de partid, 27 (28,4%) erau comsomoliști și 61 (64,2%) de studenți erau fără de partid. Din numărul total de studenți, 44 (46,3%) erau din mediul rural și 51 (53,7%) – din orașul Chișinău. 19 (20%) studenți erau participanți la cel de-al Doilea Război Mondial. De constatat că majoritatea covârșitoare a studenților înmatriculați în anul II de studii la Universitatea de Stat din Moldova o alcătuiau studenții care au absolvit anul întâi de studii la Institutul Pedagogic din Chișinău, facultățile de Istorie și Filologie, de Fizică și Matematică.

Diagrama nr. 2

Raportul, în procente, privind apartenența națională a studenților înmatriculați în anul II de studii la Facultățile de Istorie și Filologie, Fizica și Matematică ale Universității de Stat din Moldova (situația la 1 septembrie 1946)

Trebuie să constatăm că ponderea studenților moldoveni era mică și în celelalte instituții de învățământ superior din republică. În 1946, din numărul total de 3800 de studenți din instituțiile de învățământ superior din Moldova doar 932 (24,5%) erau moldoveni. Din lipsă de cadre care ar poseda limba moldovenească (română) procesul de instruire se efectua, de regulă, în limba rusă, fapt ce crea mari dificultăți în ceea ce privește însușirea materialului de către studenți. Erau și cazuri când studenții răspundeau la examene în limba română, iar profesorii, necunoscând limba, obligau studenții care cunoșteau limba rusă să traducă răspunsul în rusă, ca să-l poată aprecia (cazul lectorului Țulimov)¹.

Din cauza necunoașterii limbii române s-a dovedit a fi dificilă și activitatea absolvenților Universității, veniți din diferite republici unionale, care s-au încadrat în diferite ramuri ale economiei naționale. La începutul anului 1947 șeful interimar al Catedrei Limba și Literatura Moldovenească Nicolae Corlăteanu s-a adresat rectorului I.G. Leonov cu o circulară privind „predarea cursului practic de limbă moldovenească la facultățile Universității”. Nicolae Corlăteanu scria: „Din toate republicile frățești ale Uniunii Sovietice au venit în Moldova tineri entuziaști... dar tineretul acesta nu cunoaște limba poporului moldovenesc. El nu se poate apropia de masele largi ale oamenilor muncii fără să știe limba moldovenească. Se resimte o nevoie acută de a da studenților noștri cunoștințe elementare de limbă moldovenească”. Reacția lui Leonov a fost categorică: „Universitatea de Stat din Chișinău nu are indicații din partea Ministerului Învățământului Superior al URSS cu privire la predarea limbii moldovenești”².

Conform datelor de arhivă, din 1 iulie 1947 numărul studenților care au absolvit anulul I și al celor care au absolvit anul II de studii a crescut ușor, constituind 374 de persoane, inclusiv: la Facultatea de Istorie și Filologie – 191 (51,1%) de studenți (inclusiv: secția Istorie, anul I – 57, anul II – 30 de studenți; secția Limba și Literatura Rusă, anul I – 47, anul II – 39 de studenți; secția Limba și Literatura Moldovenească, anul I – 18 studenți); la Facultatea de Fizică și Matematică – 70 (18,7%) de studenți (inclusiv: anul I – 49, anul II – 21 de studenți); la Facultatea de Chimie – 48 (12,8%) de studenți; la Facultatea de Biologie – 27 (7,2%) de studenți și la Facultatea de Geologie și Pedologie – 38 (10,2%) de studenți³.

În Tabelul nr. 7 aceste date sunt sistematizate după apartenența pe sexe, națională și de partid a studenților.

Astfel, potrivit datelor din Tabelul nr. 7, din cei 374 de studenți, care au absolvit anul I și, respectiv, anul II de studii la diferite facultăți ale Universității, 163 (43,6%) erau de sex masculin și 211 (56,4%) – de sex feminin. În ceea ce privește componența națională, prevalau, ca și la începutul semestrului, studenții ruși, aceștia fiind în număr de 207 (55,3%), urmați de evrei – 76 (14,1%), moldoveni – 39 (10,4%), ucrainenii – 39 (10,4%) și de reprezentanți ai altor etnii – 13 (3,5%) studenți. Prin urmare, se atestă o tendință de scădere a numărului de studenți de toate etniile, în afară de reprezentanții celei evreiești, numărul cărora a crescut cu 11 studenți. Această scădere are ca explicație greutățile cu care s-au confruntat studenții în procesul de învățământ în primii ani de după război. Cât privește apartenența de partid: 31 (8,3%) de studenți erau membri de partid, 187 (50%) – comsomoliști și 156 (41,7%) de studenți – fără de partid. 80 (21,4%) de studenți erau participanți la cel de-al Doilea Război Mondial, 61 (16%) din ei fiind înmatriculați după demobilizarea din rândurile Armatei Sovietice, după ce a avut loc susținerea examenelor de admitere.

Cea mai numeroasă era Facultatea de Istorie și Filologie, la cele trei secții ale căreia învățau 191 (51,1%) de studenți, deci mai mult de jumătate din contingentul total de studenți, după care urmau facultățile de Fizică și Matematică cu 70 (18,7%) de studenți, de Chimie – cu 48 (12,8%), de Geologie și Pedologie – cu 38 (10,2%) și de Biologie – cu 27 (7,2%) de studenți.

Prezintă interes apartenența socială a studenților înmatriculați la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova în anul de studii 1946-1947. Aceasta este reprezentată de datele sistematizate în Tabelul nr. 8.

¹ AOSPRM, F. 51, inv. 4, d. 297, f. 161.

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 31.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 59.

Tabelul nr. 7

Contingentul de studenți care au absolvit anul I și, respectiv, anul II de studii, la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova (situația la 1 iulie 1947)*

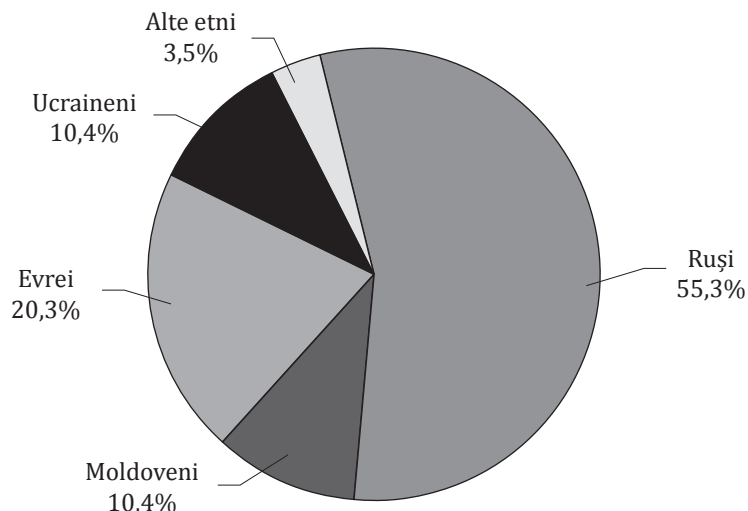
Contingentul de studenți	Facultățile										Numărul total	Raportul, în %
	Istorie și Filologie					Fizică și Matematică	Chimie	Biologie	Geologie și Pedologie			
	Istorie		Limba și literatura rusă		Limba și literatura română**							
	Anul de studii		Anul de studii									
	I	II	I	II						I		
Numărul total	57	30	47	39	18	49	21	48	27	38	374	100,0
Sex masculin	29	16	11	3	13	39	13	18	4	17	163	43,6
Sex feminin	28	14	36	36	5	10	8	30	23	21	211	56,4
<u>Apartenența națională</u>												
Ruși	27	20	30	28	3	19	8	29	18	25	207	55,3
Moldoveni	8	4	-	-	9	8	2	3	1	4	39	10,4
Evrei	11	4	7	9	6	11	11	12	2	3	76	20,3
Ucraineni	7	1	9	2	-	8	-	3	5	4	39	10,4
Alte etnii	4	1	1	-	-	3	-	1	1	2	13	3,5
<u>Apartenența de partid</u>												
Comuniști	14	7	3	-	-	4	-	1	-	2	31	8,3
Comsomoliști	31	9	33	9	7	26	11	26	15	20	187	50,0
Fără de partid	12	14	11	30	11	19	20	21	12	16	156	41,7
Participanți la război	17	9	10	2	5	19	2	7	3	7	80	21,4

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 59.

** În izvor – limba și literatura moldovenească.

Diagrama nr. 3

Raportul, în procente, privind componența națională a contingentului de studenți care au absolvit anul I și, respectiv, anul II de studii la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova (situația la 1 iulie 1947)

Tabelul 8

Apartenența socială a studenților înmatriculați în anul de studii 1946-1947 la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova (conform datelor din 1 iulie 1947)*

Facultățile	Categoriile sociale				Numărul total	Raportul, în %
	Muncitori	Funcționari	Țărani colhoznici	Țărani cu gospodărie individuală		
Istorie și Filologie	17	116	53	5	191	51,1
Fizică și Matematică	13	51	6	-	70	18,7
Geologie și Pedologie	12	20	5	1	38	10,2
Chimie	8	37	3	-	48	12,8
Biologie	2	22	3	-	27	7,2
Numărul total	52	246	70	6	374	100,0
Raportul, în %	13,9	73,3	18,7	1,6	100,0	-

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 60.

Diagrama nr. 4

Raportul, în procente, privind apartenența socială a studenților înmatriculați la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova (conform datelor din 1 iulie 1947)

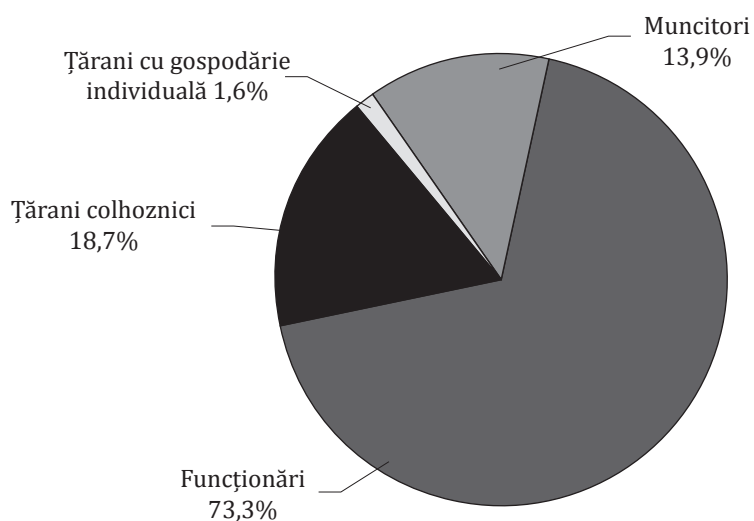
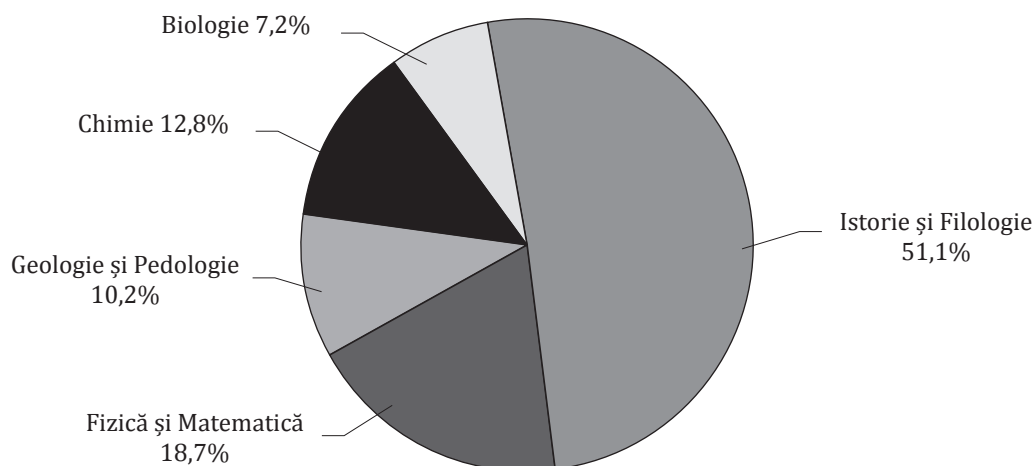

Diagrama nr. 5

Raportul, în procente, privind contingentul de studenți la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova (conform datelor din 1 iulie 1947)

Potrivit datelor din Tabelul nr. 8, referitoare la apartenența socială a studenților, prevalau studenții ai căror părinți erau funcționari – 246 (73,3%) de studenți, urmați de cei ai căror părinți erau țărani colhoznici – 70 (18,7%), muncitori – 52 (13,9%) și țărani cu gospodărie individuală – 6 (1,6%) studenți. Datele respective demonstrează, cu lux de amănunte, că în perioada grea de după război în care s-a pomenit republica posibilități mai mari de a-și face studiile în instituții de învățământ superior aveau copiii de funcționari, care erau mai bine asigurați din punct de vedere material și mai bine pregătiți pentru studii universitare, deși aceasta nu era o regulă.

În anul de studii 1947-1948, Ministerul Învățământului Superior al URSS a stabilit pentru Universitatea de Stat din Moldova un plan de înmatriculare de 275 de studenți, inclusiv: pentru facultățile de Fizică și Matematică, de Biologie și Pedologie, de Chimie – câte 50 de studenți, de Istorie și Filologie – 100 de studenți (inclusiv: secția Istorie – 50, secția Limba și Literatura Rusă – 25 și secția Limba și Literatura Moldovenească – 25 studenți) și pentru Facultatea de Biologie – 25 de studenți¹.

Pentru a cunoaște cum se derula procesul de înmatriculare a studenților la Universitatea de Stat din Moldova comparativ cu alte instituții de învățământ superior din republică și care era ponderea moldovenilor în contingentul de studenți, să analizăm datele prezentate în Tabelul nr. 9.

Tabelul nr. 9

**Înmatricularea studenților în instituțiile de învățământ superior din
RSS Moldovenească (situația la 1 septembrie 1947)***

Denumirea instituției	Planul de înmatriculare 1947-1948	Raportul, în %	Au finalizat secții preuniversitare	Au fost depuse cereri	Înmatriculați		Raportul moldovenilor, în %
					În total	Inclusiv moldoveni	
Universitatea de Stat din Moldova	275	20,8	-	383	238	32	13,4
Institutul Pedagogic din Chișinău	200	15,1	87	220	168	118	70,2
Institutul de Medicină din Chișinău	200	15,1	-	441	220	65	29,5
Institutul Agricol din Chișinău	200	15,1	73	225	210	46	21,9
Conservatorul de Stat din Chișinău	50	3,8	-	105	32	11	34,4
Institutul pentru învățători din Bălți	200	15,1	64	151	136	101	74,3
Institutul pentru învățători din Tiraspol	200	15,1	64	193	180	148	76,7
Numărul total	1325	100,0	288	1718	1184	521	44,0

*ANRM, F. 3007, inv. 1, d. 40, f. 329.

Astfel, putem constata că cel mai mare concurs pentru susținerea examenelor de admitere a fost la Institutul de Medicină din Chișinău (441 de cereri pentru 200 de locuri planificate), urmat de Conservatorul de Stat din Chișinău (105 – pentru 50 de locuri), Universitatea de Stat din Moldova (383 – pentru 275 de locuri), Institutul Agricol din Chișinău (225 – pentru 200 de locuri) și Institutul Pedagogic din Chișinău (220 – pentru 200 de locuri). În celelalte instituții (Institutul pentru Învățători din Bălți și cel din Tiraspol) numărul solicitărilor era mai mic decât numărul locurilor oferite. În schimb, în instituțiile de învățământ pedagogic, institu-

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 16.

ții deja cunoscute unor locuitori din republică, numărul moldovenilor înmatriculați era mult mai mare: la Institutul de Învățători din Tiraspol – 148 de studenți, la Institutul Pedagogic din Chișinău – 118 studenți și la Institutul de învățători din Bălți – 101 studenți. La Universitatea de Stat din Moldova, din numărul celor 238 de studenți înmatriculați la 1 septembrie 1947 doar 32 (13,4%) erau moldoveni.

Totuși, măsurile organizatorice legate de înmatricularea studenților la Universitatea de Stat din Moldova întreprinse în 1947 n-au dat rezultatele scontate din cauza numărului redus de absolvenți ai școlilor medii din republică. De aceea, rectoratul Universității, ținând seama de dispozițiile șefului Administrației Centrale a Universităților, profesorul Jigaci, l-a trimis pe asistentul Catedrei marxism-leninism T.R. Gorbadei la Moscova, unde acestea a făcut o înmatriculare suplimentară a studenților pentru Universitatea de Stat din Moldova. A fost stabilită o legătură strânsă cu Universitatea de Stat din Moscova, a fost organizat un serviciu care timp de 2 săptămâni a realizat înmatricularea; în incinta Universității și a Ministerului Învățământului Superior al URSS, în incinta diferitelor instituții de învățământ au fost afișate avize și Regulamentul de admitere a studenților la Universitatea de Stat din Moldova. În urma acestei activități, la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova au fost înmatriculați peste 100 de studenți, care n-au trecut concursul la Universitatea din Moscova și la alte instituții de învățământ superior din același oraș¹. Ulterior, o bună parte din acești studenți vor considera aflarea lor la Chișinău ca fiind temporară și cu prima ocazie, sub diferite pretexte, vor abandona Universitatea².

Datele privind contingentul de studenți la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova, în anul de studii 1947-1948, sunt sistematizate în Tabelul 10.

Tabelul nr. 10

**Contingentul de studenți la diferite facultăți ale
Universității de Stat din Chișinău (anul de studii 1947-1948)***

Facultățile și secțiile	La începutul anului			Numărul total	Raportul, în %	La sfârșitul anului			Numărul total	Raportul, în %
	Anul de studii					Anul de studii				
	I	II	III			I	II	III		
<i>Secțiile:</i>										
<i>Istorie</i>	60	53	26	139	48,9	62	53	34	149	50,2
<i>Limba și literatura rusă</i>	40	43	36	119	41,9	41	37	37	115	38,7
<i>Limba și literatura română**</i>	9	17	-	26	9,2	14	19	-	33	11,1
<i>În total:</i> Istorie și Filologie	109	113	62	284	40,7	117	109	71	297	45,3
Fizică și Matematică	59	43	20	122	17,5	41	31	20	92	14,0
Chimie	55	46	-	101	14,5	50	44	-	94	14,3
Biologie	36	26	-	62	8,9	34	30	-	64	9,8
<i>Secțiile:</i>										
<i>Geologie</i>	31	19	-	50	39,1	32	20	-	52	47,7
<i>Pedologie</i>	59	19	-	78	60,9	38	19	-	57	52,3
<i>În total:</i> Geologie și Pedologie	90	38	-	128	18,4	70	39	-	109	16,6
Numărul total	349	266	82	697	100,0	312	253	91	656	100,0
Raportul, în %	50,1	38,2	11,8	100,0	-	47,6	38,6	13,9	100,0	-

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 23, f. 17.

** În izvor – limba și literatura moldovenească.

Astfel, potrivit datelor din Tabelul nr. 10, în anul de studii 1947-1948 erau înmatriculați 349 (10,1%) de studenți la anul I de studii, 266 (38,2%) – la anul II și 82 (11,8%) – la anul III

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 23, f. 16.

² Ibidem, f. 19.

de studii. La sfârșitul anului de studii numărul studenților s-a micșorat ușor, constituind 312 (47,6%) studenți la anul I de studii și 253 (38,6%) – la anul II de studii; s-a majorat puțin numărul studenților la anul III de studii, constituind 91 (13,9%) de studenți. Doar numărul studenților de la Facultatea de Istorie și Filologie a crescut de la 284 (40,7%) la începutul semestrului la 297 (45,3%) la sfârșitul anului de studii. La celelalte facultăți numărul studenților a fost în descreștere: la Facultatea de Fizică și Matematică – de la 122 (17,5%) la 92 (14%) de studenți, de Chimie – de la 101 (14,5%) la 94 (14,3%), de Geologie și Pedologie – de la 128 (18,4%) la 109 (16,6%) de studenți.

Situația creată în sistemul de învățământ la Universitate era monitorizată de organele de partid republicane și unionale. În una din informațiile instructorului Școlii de Partid, prezentate secretarului CC al PC(b) al Moldovei N.G. Koval, se menționa că în anul de studii 1947-1948 din numărul total de 697 de studenți au abandonat studiile 138 de persoane, iar pe parcurs au fost înmatriculate 119 persoane. El scria că „la Universitate nu s-a optat pentru păstrarea contingentului permanent de studenți. Administrația Universității n-a întreprins măsuri concrete în vederea completării contingentului cu studenți moldoveni: doar 79 de studenți din cei care învață la Universitate sunt moldoveni, sau 11% din tot contingentul de studenți”¹. Rectorul Universității era învinuit că nu a elaborat un plan de învățământ reieșind din specificul instituției și nu a asigurat îndeplinirea lui. În anul de studii 1946-1947 planul de învățământ a fost îndeplinit doar cu 82%, iar 6 discipline n-au fost în genere predate sau au fost predate parțial. În următorul an de studii, 1947-1948, n-au fost predate 10 discipline din planul de învățământ. Orarul prelegerilor și seminarelor nu corespundea planului de învățământ. Nu se respecta numărul de ore prevăzut pentru fiecare disciplină. Spre exemplu, la disciplina *Istoria limbii ruse* erau prevăzute doar 4 ore pe săptămână, iar în orar erau incluse 12 ore; la disciplina *Economia politică* în loc de 3 ore pe săptămână erau predate 5 ore; la disciplina *Istoria URSS* în loc de 2 ore pe săptămână erau predate 4 ore etc. În plus, numărul de ore inclus în orar nu corespundea cu cel din planul de învățământ. În locul celor 34 de ore incluse în planul de învățământ, studenții anilor I și II îndeplineau de fapt 42-44 de ore². Rectoratul era învinuit și de faptul că nu cunoștea în detalii specificul lucrului catedrelor; nu efectua controlul activității lor. Ca urmare, șefii catedrelor nu-și onorau obligațiunile de serviciu: nu pătrundeau în esența procesului instructiv-educativ, nu controlau calitatea lecțiilor predate de profesori; „profesorii și lectorii nu sunt în relații strânse cu studenții, nu-i învață să lucreze individual și creativ cu cartea, nu-i atrag în cercetarea științifică”³.

Cercetătorul Valeriu Cozma constată că cadrele universitare autohtone au fost nevoite să limiteze predarea disciplinelor în limba moldovenească, studenții moldoveni fiind siliți astfel să învețe limba rusă ca unicul mijloc de acces la realizările științei sovietice și universale, metodă pe larg propagată și stimulată de Centrul Unional. Politica privind extinderea funcționării limbii ruse e reflectată în ordinul ministrului Învățământului Superior al URSS din 11 septembrie 1948 „Cu privire la introducerea învățării limbii ruse în universitățile din republicile naționale”, în conformitate cu care „învățarea limbii ruse este obligatorie”⁴.

Analiza izvoarelor demonstrează că situația nu s-a schimbat nici în următorul an de studii. Conform datelor de arhivă din 1 mai 1949, la diferite facultăți ale Universității își făceau studiile 314 studenți, inclusiv: 134 (42,7%) ruși, 58 (18,5%) moldoveni, 29 (9,2%) ucraineni, 86 (27,4%) evrei și 7 (2,2%) de alte etnii. Din punct de vedere social, contingentul de studenți prezenta următorul tablou: fii și fiice de funcționari – 204 (65%) studenți, de muncitori – 57 (18,2%), de țărani colhoznici – 24 (7,6%), de țărani cu gospodărie individuală – 22 (7%), de mic burghezi – 6 (1,9%) și reprezentanți ai cultului – 1 (0,3%) student⁵.

¹ AOSPRM, F. 51, inv. 7, d. 37, f. 77.

² Ibidem, f. 77-78.

³ Ibidem, f. 78-81.

⁴ Cozma V. *Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996)*. Chișinău, 1996, p. 31.

⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 46, f. 14.

De situația alarmantă în ce privește componența națională a contingentului de studenți era îngrijorată și administrația Universității. La 19 noiembrie 1950, Nicolae Dîmo, prorectorul Universității, declara la una din ședințele ce avea pe ordinea de zi problemele educației în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească: „Noi (se are în vedere Universitatea de Stat din Moldova – *V.T.*) avem 18% de moldoveni, pe când în alte instituții de învățământ superior sunt 60% de studenți moldoveni... Conducerea de vârf a instituțiilor de învățământ superior nu cunoaște limba moldovenească”¹.

Datele privind numărul de persoane care au absolvit în anii 1951-1955 Universitatea de Stat din Moldova sunt sistematizate în Tabelul nr. 11.

Tabelul nr.11

Numărul de absolvenți ai Universității de Stat din Moldova (anii 1951-1955)*

Facultățile și specialitățile	A n i					Numărul total	Raportul, în %
	1951	1952	1953	1954	1955		
Fizică și Matematică	30	29	40	47	47	193	15,7
<i>Inclusiv:</i>							
<i>Fizică</i>	24	20	23	21	21	109	56,5
<i>Matematică</i>	6	9	17	26	26	84	43,5
Chimie	40	41	56	44	44	225	18,3
Biologie și Pedologie	45	62	45	49	49	250	20,3
<i>Inclusiv:</i>							
<i>Biologie</i>	29	33	30	26	26	144	57,6
<i>Pedologie</i>	16	29	15	23	23	106	42,4
Istorie și Filologie	104	111	81	76	66	438	35,6
<i>Inclusiv:</i>							
<i>Istorie</i>	47	58	35	28	22	190	43,4
<i>Limba și literatura rusă</i>	41	40	30	26	22	159	36,3
<i>Limba și literatura română**</i>	16	13	16	22	22	89	20,3
Geologie	16	33	28	25	29	124	10,1
Numărul total	235	276	250	241	228	1230	100,0
Raportul, în %	19,1	22,4	20,3	19,6	18,5	100,0	-

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 3, f. 97.

** În izvor – limba și literatura moldovenească.

Datele Tabelului nr. 11 atestă că în acești 5 ani (1951-1955) au absolvit Universitatea de Stat din Moldova 1230 de persoane, inclusiv: Facultatea de Istorie și Filologie – 438 (35,6%) de persoane, Facultatea de Biologie și Pedologie – 250 (20,3%), Facultatea de Chimie – 225 (18,3%), Facultatea de Fizică și Matematică – 193 (15,7%) și Facultatea de Geologie – 124 (10,1%) de persoane.

Dacă în anul 1952 au absolvit Universitatea de Stat din Moldova 274 de persoane (22,4% din numărul total), atunci în următorii ani se observă o tendință de descreștere: în 1953 – 250 (20,3%) de persoane, în 1954 – 241 (19,6%) de persoane și în 1955 – 228 (18,5%) de persoane.

O problemă majoră în activitatea Universității rămânea asigurarea cu cadre didactice și fluctuația cadrelor didactice. Datele privind numărul cadrelor didactice angajate la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova (situația la 1 septembrie 1947) sunt sistematizate în Tabelul nr. 12.

¹ AOSPRM, F. 51, inv. 9, d. 332, f. 90.

Tabelul nr. 12

**Componenta corpului profesoral-didactic angajat la diferite facultăți ale Universității
de Stat din Moldova (situația la 1 septembrie 1947)***

Posturile ocupate	Numărul lucrătorilor		Numărul total	Raportul, în %
	Titulari	Cumularzi		
Profesori, dr. hab.	2	3	5	8,3
Profesori, fără titlu	1	1	2	3,3
Conferențieri, dr. în științe	8	-	8	13,3
Conferențieri, fără titlu	2	1	3	5,0
Lectori superiori, dr. în științe	2	1	3	5,0
Lectori superiori, fără titlu	16	-	16	25,0
Lectori	13	-	13	21,7
Asistenți	9	-	9	15,0
Șef Catedră Militară	1	-	1	1,7
Numărul total	54	6	60	100,0
Raportul, în %	90,0	10,0	100,0	-

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 23, f. 7.

Datele Tabelului nr. 12 denotă că la 1 septembrie 1947 la Universitatea de Stat din Moldova au fost angajate 60 de cadre didactice: 54 (90%) titulari și 6 (10%) cumularzi, dintre care 39 (65%) de persoane erau fără titlu științific. Fluctuația cadrelor pe parcursul anului de studii 1947-1948 era destul de mare. Astfel, din diferite motive (de boală, arest, trecere cu traiul în alte localități, comportamentului inadecvat în afara orelor de lucru, reducerii unităților de la Catedra Militară etc.) au fost concediate 9 cadre didactice: D.A. Șutov, profesor, dr. în științe biologice, M.P. Starenkov, conferențiar, dr. în științe filologice, M.A. Pustânnikova, dr. în științe filologice, H.T. Zolotarev, lector superior la Catedra Limbi Străine, M.L. Kano, lector superior, N.I. Kapustin, B.T. Șteinvil, V.A. Tkaciuk, A.D. Lander – lectori la Catedra Militară și au fost angajate alte 9 cadre didactice, în exclusivitate de etnie rusă: A.V. Simonov, I.F. Kuznețov, D.O. Merzleakov, I.A. Maslikov, F.F. Krivonos, S.V. Semeneev, F.F. Vakulenko, I.I. Sinenko și T.P. Gorbadei¹. Conferențiarul Ia.S. Grosul și lectorul superior N.G. Corlăteanu activau la Universitate în calitate de cumularzi.

Prezintă interes analiza componenței naționale, a apartenenței de partid și a stagiului de muncă al corpului profesoral-didactic angajat la Universitatea de Stat din Moldova în anul de studii 1947-1948 (Tabelul nr. 13).

Astfel, potrivit datelor sistematizate în Tabelul nr. 13, în anul de studii 1947-1948 la Universitatea de Stat din Moldova au fost angajate 84 de cadre didactice, inclusiv: 56 (66,7%) titulari, 14 (16,7%) cumularzi și 14 (16,7%) plătiți cu ora. Ca și în primul an de studii, prevalau cadrele didactice de etnie rusă, în număr de 43 (54,8%) de persoane, urmate de moldoveni – 18 (21,4%) persoane, evrei – 15 (17,9%) persoane și alte etnii – 8 (9,5%) persoane. Numărul cadrelor didactice de etnie rusă este mai mare și la categoria „profesori titulari” – 32 (57,1%) de persoane, moldovenii – 9 (16,1%) persoane, evrei – 9 (19,1%) persoane, alte etnii – 6 (10,7%) persoane.

În ceea ce privește apartenența de partid, constatăm că 33 (39,3%) de persoane erau membri de partid și 51 (60,7%) – fără de partid. Referitor la stagiul de muncă: 29 (34,5%) de persoane aveau un stagiu de până la 5 ani, 22 (26,2%) – un stagiu de la 5 până la 10 ani și 33 (39,3%) – un stagiu mai mare de 10 ani.

La începutul anului de studii 1947-1948 în cadrul Universității activau 19 catedre: 4 catedre interuniversitare și 15 catedre în cadrul facultăților.

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 46, f. 7-8.

Tabelul nr. 13

Componența corpului profesoral-didactic angajat în anul de studii 1947-1948 la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova, conform apartenenței etnice, de partid și stagiului de muncă*

Posturile ocupate (titulari/cumularzi/plătiți cu ora)	Apartenența etnică				Apartenența de partid		Stagiul de muncă			Numărul total	Raportul, în %
	Moldoveni	Ruși	Evrei	Alte etnii	Fără de partid	Membri de partid	Până la 5 ani	De la 5 până la 10 ani	Mai mult de 10 ani		
<i>Titulari:</i>											
Profesori, dr. hab.	-	2	-	-	1	1	-	-	2	2	3,6
Profesori, fără titlu	1	1	-	-	2	-	-	-	2	2	3,6
Conferențieri, dr. în științe	-	6	-	-	3	3	-	1	5	6	10,7
Conferențieri, fără titlu	-	1	1	-	1	1	-	-	2	2	3,6
Lectori superiori, dr. în științe	1	2	1	-	1	3	1	2	1	4	7,1
Lectori superiori, fără titlu	1	10	3	3	12	5	7	4	6	17	30,4
Lectori	4	3	1	3	8	3	9	1	1	11	19,6
Asistenți	2	7	3	-	7	5	6	4	2	12	21,4
În total	9	32	9	6	35	21	23	12	21	56	100,0
În %	16,1	57,1	16,1	10,7	62,5	37,5	41,1	21,4	37,5	100,0	-
<i>Cumularzi:</i>											
Profesori, dr. hab.	-	2	-	-	1	1	-	-	2	2	14,3
Profesori, fără titlu	-	1	-	-	1	1	-	-	1	1	7,4
Conferențieri, dr. în științe	1	-	1	-	1	1	-	1	1	2	14,3
Lectori superiori, dr. în științe	1	1	-	-	1	1	-	2	-	2	14,3
Lectori superiori, fără titlu	3	2	1	-	4	2	2	3	1	6	42,9
Lectori	-	-	1	-	1	-	1	-	-	1	7,4
În total	5	6	3	-	9	5	3	6	5	14	100,0
În %	35,7	42,9	21,4	-	64,3	35,7	21,4	42,9	35,7	100,0	-
<i>Plătiți cu ora:</i>											
Profesori, dr. hab.	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	7,1
Profesori, fără titlu	-	1	1	-	1	1	-	-	2	2	14,3
Conferențieri, fără titlu	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1	7,1
Lectori	3	3	2	2	6	4	3	4	3	10	71,4
În total	4	5	3	2	7	7	3	4	7	14	100,0
În %	28,6	35,7	21,4	14,3	50,0	50,0	21,4	28,6	50,0	100,0	-
Numărul total	18	43	15	8	51	33	29	22	33	84	-
Raportul, în %	21,4	54,8	17,9	9,5	60,7	39,3	34,5	26,2	39,3	100,0	-

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 23, f. 10-11.

În pofida măsurilor întreprinse de rectorul I.G. Leonov, în primii ani de existență, Universitatea a dus lipsă permanentă de cadre calificate, în special de profesori și conferențieri universitari. În anul de studii 1947-1948 în cadrul Universității erau vacante 10 posturi de profesor, șef catedră (pentru catedrele: marxism-leninism, Geologie, Analiză Matematică, Geometrie, Fizică Experimentală, Fizică Generală, Istorie Universală, Literatură Rusă, Limba Rusă și Zoologie) și 10 posturi de profesor, conferențiar și lector superior la următoarele cursuri: marxism-leni-

nism, filosofie, mineralogie și petrografie, pedologie, chimie fizică și coloidală, chimie anorganică, fizică teoretică și experimentală, zoologie, botanică și istorie universală¹.

Mulți șefi de catedră încadrați în procesul de instruire nu erau confirmați în posturile pe care le ocupau. Spre exemplu, la 2 din cele 4 catedre interuniversitare și la 10 din cele 15 catedre universitare șefii de catedră activau fără a fi confirmați în funcție². La confirmare se lua în calcul nu doar prezența titlului științific, dar și devotamentul față de regimul totalitar. Decisivă la numirea în posturile de conducere era și apartenența etnică. Datele privind componența națională a corpului didactico-științific al Universității de Stat din Moldova între anii 1946 și 1951 sunt sistematizate în Tabelul nr. 14.

Tabelul nr. 14

Componența națională a corpului didactico-științific al Universității de Stat din Moldova între anii 1946 și 1951*

Naționalitatea	1946		1951	
	Persoane	În %	Persoane	În %
Moldoveni	9	25,7	18	13,0
Ruși	18	51,4	89	64,5
Ucraineni	-	-	9	6,5
Evrei	5	14,3	16	11,6
Alte etnii	3	8,5	6	4,3
Numărul total	35	100,0	138	100,0

* ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 95, f. 78; d. 727, f. 3.

Datele Tabelului nr. 14 demonstrează că, deși tendința de creștere a numărului de cadre didactice naționale este una evidentă – de la 9 în 1946 la 18 în 1951, totuși, raportat la numărul celor de alte etnii, el este în descreștere, constituind doar 13% în 1951, spre deosebire de 25,7% în 1946.

Ulterior, numărul catedrelor și al profesorilor încadrați în activitatea didactică și științifică a crescut. În 1950 la cele 5 facultăți ale Universității existau 28 de catedre în care activau 127 de colaboratori științifici, inclusiv: 9 (7%) profesori, 19 (15%) doctori conferențieri și 99 (78%) de lectori și asistenți. Aceste date demonstrează că 78% din numărul total al colaboratorilor Universității nu dispuneau de grad științific și titlu științifico-didactic, iar 31,5% activau în instituții de învățământ superior timp de doar un an sau doi.

O problemă majoră în activitatea Universității era completarea catedrelor cu șefi de catedră, având titlu științific și grad didactic. Din 28 de șefi de catedră doar 8 dețineau gradul de profesor universitar, (3 dintre care activau la Universitate prin cumul), 17 erau doctori în științe, conferențieri universitari și 3 – lectori superiori³.

Într-o situație complicată se afla secția Filologie, în special Catedra de Limba și Literatura Rusă. Pe parcursul celor 5 ani de activitate a Universității contingentul de lectori de la această catedră s-a schimbat de câteva ori. Numai în anul de studii 1949-1950 din cei 11 lectori 9 au fost schimbați. Comisia instituită, în frunte cu șeful Secției propagandă și agitație a CC al PC al Moldovei C. Cernenco, care a verificat în mai 1950 activitatea Universității, a ajuns la concluzia că o asemenea situație s-a creat din cauza „atitudinii eronate a rectorului Leonov față de cadrele didactice, dar și din motivul că la aceste catedre au fost angajate persoane cu un trecut dubios”⁴. În plus, la sfârșitul anului de studii 1948-1949, în pofida necesității stringente în cadre didactice calificate, rectorul Leonov i-a eliberat din funcție pe doi lectori pregătiți la un nivel adecvat – Vartapetov și Andronov; din cauză criticii aduse de aceștia la adresa rectorului Universității, le-au fost create condiții insuportabile de muncă⁵.

¹ Ibidem, f. 11-12.

² Ibidem, f. 12-14.

³ AOSPRM, F. 51, inv. 9, d. 39, f. 20.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, f. 22.

De fapt, situația creată era condiționată și de atitudinea organelor de partid și sovietice față de trecutul profesorilor sau față de pregătirea lor politică și ideologică: mulți din ei erau învinuiți că în timpul ocupației fasciste au rămas pe teritoriul ocupat și au colaborat cu cotropitorii. Printre aceștia: profesorul Pilașevski (șef catedră de Limba rusă, unde lucra și fiica sa) – în perioada războiului a rămas pe teritoriul ocupat și a colaborat cu fasciștii¹; lectorul Ohrimenko (șef catedră) – în perioada războiului s-a aflat pe teritoriul ocupat, în regiunea Poltava, unde colabora cu fasciștii și publica în presa burghezo-naționalistă articole antisovietice; lectorul Marcenko (șef catedră) – în timpul războiului a dezertat din rândurile Armatei Sovietice și s-a refugiat în orașul Odesa, ocupat de trupele fasciste; conferențiarul Murzaev – în perioada războiului s-a aflat în orașul Kiev, ocupat de trupele germane, și timp de doi ani a activat în calitate de colaborator științific la Institutul de Geologie; fostul menșevic Trofimenko și asistenta Radul în perioada războiului au rămas pe teritoriul ocupat și au colaborat cu fasciștii. Condamnabile erau și viziunile politice dușmănoase puterii sovietice. Astfel, profesorul Dașkevici, decanul Facultății de Chimie, era învinuit că în trecut a fost menșevic și împărtășea idei antisovietice; conferențiarul Kokorin, șef catedră Analiză Chimică – pentru faptul că era fiu de culac; conferențiarului Lobanov, venit din Polonia în 1945, i se imputa că întreținea relații de prietenie cu preotul din localitate, pe care îl invita în apartamentul său ce i-a fost repartizat în căminul Universității, astfel discreditându-se nu doar pe sine, dar și instituția în care activa; lectorul superior Andriușcenko nu însufla încredere din cauza viziunilor sale politice, în perioada războiului acesta a rămas pe teritoriul ocupat și a colaborat cu cotropitorii; lectorul Reveca Glinberg de la Facultatea de Limbi Străine – pentru faptul că și-a făcut studiile în Franța și în Cehia, iar soțul ei, fost șef catedră la Institutul Agricol, arestat în anul 1949, încriminându-i-se că era înfăcărat naționalist burghez și troțchist².

Rectorul Leonov era învinuit de faptul că „nu face față lucrului instructiv-educativ și științific din cadrul Universității, ...a pierdut simțul responsabilității pentru soluționarea problemelor importante privind selectarea cadrelor didactice; a uitat de principiile bolșevice de care trebuie să se conducă în rezolvarea problemei cadrelor; aplică metode eronate de administrare; ... din punct de vedere teoretico-științific nu crește: de trei ori a amânat termenele de prezentare a tezei de doctorat și de două ori a modificat tema acesteia; ...deseori înlocuiește conducerea operativă prin fraze goale și promisiuni declarative, se ocupă de lucruri mărunte, scăpându-i din atenție problemele fundamentale ce țin de îmbunătățirea lucrului instructiv-educativ și științific; ...nu suportă critica îndreptată împotriva sa, deseori nu ține cont de sfaturile organizației de partid și de opinia publică universitară”³. În plus, în pofida situației create, în anul de studii 1948-1949 a angajat 26 de lectori, dintre care 12 s-au aflat temporar pe teritoriul ocupat de trupele germano-fasciste, alții fiind foști menșevici, foști fii de culaci etc.⁴

În schimb, profesorii (Andreev, Ablov, Pavlov, Șutov etc.) și conferențiarii (Mohov, Grosul etc.) de frunte ai Universității erau suprasolicitați atât în cadrul Universității, cât și în alte instituții de învățământ sau în filiala moldovenească a Academiei de Științe din URSS⁵.

Importantă în activitatea Universității era și conlucrarea administrației cu cadrele didactice transferate de la Institutul Pedagogic, atât în primii ani de la fondarea Universității, cât și după fuziunea, în 1960, a Universității de Stat din Moldova cu Institutului Pedagogic din Chișinău⁶.

Administrația Universității s-a confruntat cu încă o problemă – rezultatele slabe ale studenților la sesiunea de examinare din vara anului 1948. Ca urmare, în proiectul dispoziției Sovietului Miniștrilor al URSS din 31 august 1948 se prevedea că în anul I de studii studenții cu

¹ În vara anului 1949, în baza deciziei Guvernului, tatăl și fiica Pilașevski au fost expulzați din republică, ca elemente de clasă dușmănoase puterii sovietice (Ibidem, f. 21.)

² Ibidem, f. 21-25.

³ Ibidem, f. 24.

⁴ Ibidem, f. 23.

⁵ Ibidem.

⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 22, d. 88, f. 180-182).

reușită slabă nu vor mai fi asigurați cu burse. La 25 august, același an, știind despre proiectul unei asemenea decizii, președintele Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești G.Ia. Rudi s-a adresat locțiitorului președintelui Sovietului Miniștrilor al URSS C.E. Voroșilov cu rugămintea ca printr-o dispoziție specială a Sovietului Miniștrilor al URSS bursele să fie acordate, ca excepție, pe o perioadă de încă doi ani tuturor studenților moldoveni: nu doar celor care au susținut cu note bune și foarte bune examenele de admitere și examenele din sesiunile anuale, dar și celor care au susținut aceste examene cu note satisfăcătoare, cerând totodată ca timp de doi ani ei să nu plătească taxa pentru studii. G.Ia. Rudi explica reușita slabă a studenților moldoveni prin faptul că aceștia și-au făcut studiile generale în perioada când Basarabia s-a aflat în componența României, deci n-au studiat asemenea discipline ca limba rusă, istoria și geografia popoarelor URSS etc., că după eliberarea Moldovei școlile de șapte ani și cele medii din republică nu erau asigurate cu cadre calificate naționale. În plus, recolta slabă din 1946 a afectat grav situația materială a populației. Toate acestea au influențat semnificativ și reușita studenților. În primul semestru ei n-au putut să obțină note bune și foarte bune la toate disciplinele. În schimb, în semestrele următoare studenții moldoveni au început să se acomodeze, învață limba rusă și reușesc de rând cu studenții de naționalitate rusă sau de alte naționalități. În afară de aceasta, în anul de studii 1947-1948 numărul de moldoveni care au absolvit școala medie era destul de mic – în total 160 de persoane. Asigurarea cu burse ar fi garantat majorarea contingentului de studenți moldoveni în instituțiile de învățământ superior din republică¹.

Una dintre problemele majore în activitatea Universității era asigurarea cu blocuri de studii și cu cămine pentru studenți. Deciziile adoptate de instanțele republicane cu privire la asigurarea cu blocuri de studii și cămine se realizau anevoios. Spre exemplu, pentru transferarea la balanța Universității a clădirii cu două etaje de pe strada Gogol nr.2 au fost adoptate numeroase decizii ale Sovietului Comisarilor Poporului al URSS (din 12 octombrie 1945), Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești (din 4 iunie 1945), ale Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești (din 4 iunie 1946, 10 iunie 1947 și 15 august 1947), dar problema a rămas nesoluționată. La fel era situația și cu transferarea la balanța Universității a Casei de Cultură situate pe strada Livezilor (care se afla în gestiunea Ministerului Securității de Stat al RSS Moldovenești), în calitate de cămin pentru studenți. Pentru soluționarea cazului au fost adoptate decizia Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 12 octombrie 1945 și decizia Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești din 4 martie 1946².

Conform dispoziției Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 4 ianuarie 1948, Universității de Stat din Moldova i-a fost pus la dispoziție etajul doi în casa nr.100 de pe strada Șciusev. Ulterior s-a constatat că în timpul cutremurului din 1940 clădirea a fost serios avariata și nu putea fi utilizată în calitate de bloc locativ. Această constatare a făcut-o și comisia creată special de arhitectul principal al orașului Chișinău E.M. Bedenkov³.

În fața Universității stătea sarcina de a asigura diferite domenii ale economiei naționale cu cadre naționale. Despre atitudinea instituțiilor republicane față de asigurarea diferitelor domenii ale economiei naționale cu cadre naționale putem judeca după proiectul de decizie al Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din august 1948 „Cu privire la măsurile de consolidare a bazei tehnico-materiale și acordarea ajutorului Universității de Stat din Chișinău în anul de studii 1948-1949”, în care era prevăzut ca rectorul Universității I.G. Leonov să organizeze înmatricularea la timp și calitativ a 250 de studenți și să acorde o atenție deosebită înmatriculării studenților moldoveni⁴. Aceeași constatare o putem depista și în decizia Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 9 iunie 1949 „Cu privire la pregătirea instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate pentru noul an de studii 1949-1950”, în care se menționa că „instituțiile de învățământ superior trebuie să asigure înmatricularea studenților la anul I de studii 1949-1950, numărul prevăzut de planul de înmatriculare pentru anul 1949, în special de

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 2, f. 49.

² Ibidem, f. 51.

³ Ibidem, f. 56-56 verso.

⁴ Ibidem, f. 52.

pe seama tinerilor de naționalitate moldoveni. În care scop, este necesar de a efectua lucrul de popularizare a instituțiilor de învățământ în rândurile absolvenților școlilor de șapte ani și ai celor medii, în care limba de instruire este limba moldovenească”¹.

După mai multe eforturi depuse de organele de resort civile și de partid, în 1948 în republică studii superioare au obținut 588 de persoane, iar studii medii - 1525 de persoane. În pofida acestui fapt, unele ministere, departamente și instituții de învățământ n-au îndeplinit planul de înmatriculare pentru anul de studii 1948-1949 (din 45 de instituții de învățământ superior și mediu de specialitate doar 30 au îndeplinit planul de înmatriculare) și au admis o exmatriculare substanțială a studenților². Pe parcursul anilor exmatriculările din instituțiile de învățământ superior din republică au continuat. Spre exemplu, în decizia Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 25 iulie 1952 „Cu privire la pregătirea instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate pentru noul an de studii 1952-1953” se menționa că în primul semestru al anului de studii 1951-1952 din instituțiile de învățământ superior au fost exmatriculați 250 de studenți, ceea ce constituia 4,1% din numărul total de studenți, inclusiv: din instituțiile subordonate Ministerului Învățământului al RSS Moldovenești – 7% (Institutul Agricol – 3%, Universitatea de Stat – 2,6% etc.), iar din instituțiile de învățământ de specialitate 732 de elevi, sau 7% din numărul total de elevi, inclusiv: din instituțiile subordonate Ministerului Agriculturii al RSS Moldovenești – 10,8%, Ministerului Sănătății al RSS Moldovenești – 10%, Ministerului Învățământului al RSS Moldovenești – 5,9% (școala medie de construcții comunale – 10,9%, școala medie de cultură fizică și sport – 7,3% și școala medie de drumuri auto – 7,7)³.

O problemă importantă, de care depindea în mare parte reușita la învățătură, era asigurarea studenților cu cămin. Din lipsa căminelor, studenții erau cazați în sala de lectură a bibliotecii, în clubul Universității și în 10 auditorii ale blocului de studii, iar 120 de studenți au fost cazați, până la 20 ianuarie 1949, în sala sportivă. În plus, 15 auditorii din blocul de studii erau date profesorilor în calitate de apartamente, din care cauză procesul de instruire avea loc în două schimburi, ceea ce se reflecta negativ asupra calității studiilor, în special la Facultatea de Istorie și Filologie, la care studenții învățau în schimbul doi⁴.

Analiza izvoarelor de arhivă inedite și a literaturii monografice permite să concluzionăm că în anii de după război necesitatea fondării Universității de Stat din Moldova a fost determinată de numeroși factori, inclusiv de situația ce exista la acel moment în republică, în general, și în sistemul de învățământ, în particular, înființarea ei fiind justificată atât din punct de vedere social-economic și politic, cât și din punct de vedere cultural. Din acest considerent, întemeierea Universității de Stat din Moldova trebuie privită în contextul spațiului ex-URSS. Instituită după modelul universităților din Uniunea Sovietică, Universitatea de Stat din Moldova reprezenta o parte componentă a sistemului de învățământ universitar sovietic. Toate problemele legate de organizarea activității științifice, a procesului instructiv-educativ, de aprovizionarea cu literatură științifică și didactică, de elaborarea planurilor și programelor de studii erau coordonate și controlate de Ministerul Învățământului Superior al URSS și de secțiile speciale ale CC al PC(b) din URSS.

Fondată în condiții destul de complicate: situația dezastruoasă de după război, seceta și foametea din 1946-1947 provocată de politica antinațională a conducerii de vârf a Partidului Comunist din Moldova, slaba pregătire a intelectualității băștinașe, deportările masive, colectivizarea forțată, politica de rusificare și de deznăționalizare promovată intens, pe parcursul anilor; de statul sovietic etc., Universitatea în evoluția ei s-a confruntat cu un șir de dificultăți atât de ordin obiectiv, cât și, în special, de ordin subiectiv.

În procesul de instituire instituția a cunoscut, convențional, două perioade. *Prima perioadă* cuprinde anii 1944-1945, când în republică începe restabilirea economiei naționale, iar guvernarea moscovită, preocupată de gravele probleme de război, nu putea să se ocupe ple-

¹ Ibidem, f. 60.

² Ibidem, f. 59-60.

³ Ibidem, f. 71-72.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 37, f. 2-3.

nar de cele ce țineau de învățământ. Tot atunci în rândurile intelectualității locale se cristalizează ideea creării unei instituții de învățământ superior de tip universitar. Ideea înființării în RSS Moldovenească a unei asemenea instituții de învățământ apare în 1944 și este expusă de Macarie Radul, comisar al poporului pentru învățământ din RSS Moldovenească, și de Mihail Pavlov, șeful Direcției școli superioare din cadrul acestui comisariat. Însă, această idee a rămas nerealizată, cauzele fiind atât de ordin intern, cât și de ordin extern. Fondarea Universității de Stat din Moldova a necesitat timp și eforturi din partea instituțiilor republicane, dar și a celor unionale, abilitate cu soluționarea acestei probleme.

Cea de-a doua perioadă începe cu anul 1946, când sunt întreprinse măsuri concrete și evidente în acest sens. Astfel, pe parcursul anului 1946 au fost adoptate un șir de decizii concrete care, în cele din urmă, s-au soldat cu deschiderea la 1 octombrie a Universității de Stat din Moldova. Iar la 21 decembrie 1946, conform deciziei Biroului CC al PC(b) al Moldovei, a avut loc inaugurarea solemnă a Universității de Stat din Moldova.

I.2. BAZA MATERIALĂ A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA

O Universitate se definește, în primul rând, prin capitalul său simbolic. Prestigiul, statutul și recunoașterea din partea societății constituie acel *raison d'être* al unei instituții de învățământ superior. Dar existența și buna funcționare a unei universități depinde de activele și resursele sale. Cu cât acestea sunt mai mari, cu atât fundamentele de dezvoltare a unei asemenea instituții vor fi mai solide. Istoria Universității de Stat din Moldova demonstrează această aserțiune cu lux și amănunte.

Ca bază documentară a prezentului studiu ne-au servit materialele oferite de arhiva universității¹, cea a Partidului Comunist din Moldova², precum și referințele din presa epocii. Istoriografia problemei încapă în cele două contribuții dedicate istoriei universității³.

Conceptul de bază materială, destul de lax, trebuie și el explicat. Dicționarul Explicativ al Limbii Române îl definește ca „totalitatea mijloacelor (clădiri, instalații, forță de muncă etc.) care permit desfășurarea unei activități economice sau științifice”. Cu alte cuvinte, sunt activele instituției, generate atât din alocațiile bugetare, cât și din activitățile (serviciile prestate, contractele cu agenți economici, exploatarea unor resurse etc.) structurilor universității. Baza materială, așa cum era înțeleasă la acel moment, se împărțea în fondul imobil (clădirile, gestionate de universitate, termenul de „proprietate” nu era utilizat în sensul modern), și cel mobil (materialele didactice și utilajele destinate cercetării). În capitolul de față, ne vom preocupa, în special de fondurile imobiliare, chiar dacă nu vom trece cu vederea și evoluția activelor mobile.

Primele documente care vizează deschiderea unei universități vin din anul 1944, imediat după ocuparea Chișinăului. Macarie Radul, comisarul poporului pentru învățământ, și Mihail Pavlov, șeful Direcției școli superioare, întocmesc un memoriu informativ denumit „Despre deschiderea Universității de Stat din Moldova”, în care se demonstrează necesitatea deschiderii unei instituții naționale de învățământ în Moldova Sovietică⁴. Chiar dacă în RSSM au existat instituții de învățământ superior, acestea au avut cu precădere un profil pedagogic. O instituție

¹ Păstrate în fondurile Arhivei Naționale din Republica Moldova (ANRM), F. 3186, cu materialele până în 1970 și în fondurile Arhivei USM între 1971-1989.

² Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (AOSPRM), F. 51.

³ Poprujnaja P. I. Universitatea de Stat din Chișinău. Schiță istorică, Chișinău, 1974; V. Cozma, Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-2006), Chișinău, 2006. De altfel, regretatul profesor V. Cozma menționează o lucrare în mss., aflată în arhiva sa personală, semnată de prorectorul de atunci Mihail Postolache, Clădirile USM, la care, din păcate, nu am avut acces.

⁴ Poprujnaja P. I. Universitatea de Stat din Chișinău. Schiță istorică, Chișinău, 1974.

polivalentă, care, pe lângă dimensiunea didactică, mai avea și o misiune academică, de cercetare n-a existat în Basarabia. Nici în perioada țaristă și nici în cea interbelică, basarabenii nu au putut să beneficieze de o instituție de învățământ superior. Lipsa unei tradiții universitare locale¹ a însemnat necesitatea de a *o lua de la zero*, necesitatea de a înnoda o tradiție și de a căpăta o instituție.

Decizia politică de a fonda o universitate la o periferie națională a constituit un exemplu clasic al statului acțiunii afirmative², pentru reușita căruia nu era necesară doar inițiativa și dorința Centrului, dar și entuziasmul și angajamentul total al „beneficiarilor” de la periferie. În cazul Universității de Stat din Moldova, aceste două elemente au funcționat, cel puțin la prima etapă, în asemenea măsură, încât să asigure reușita proiectului. În primii ani de existență, toate universitățile nou-fondate, mai ales cele de la periferii, erau finanțate din bugetul unional, ca treptat să fie trecute la balanța republicilor unionale respective³. Considerăm că în această sincronizare a fost pusă baza universității noastre.

La 8 ianuarie 1946 ministerul educației din URSS l-a recomandat în funcția de rector al Universității de Stat din Moldova pe Ivan Grigorievici Leonov (membru de partid din 1918)⁴. Acesta a adunat în jurul său un nucleu de savanți cu care a organizat universitatea: prorectorul pentru activitate administrativă și economică Fiodor Iakovlevici Alifanov, fost profesor, cu un mare stagiu de muncă în domeniul administrativ, membru al partidului din 1920. Meritul său în formarea și dezvoltarea bazei materiale a universității între anii 1946-1963 (cât a fost prorector) nu poate fi subapreciat. Anume el a și fost primul angajat oficial al universității⁵. Din același grup de lucru au mai făcut parte academicianul A. Dîmo, profesorii A. Ablov, M. Pavlov și istoricul Iachim Grosul⁶.

Pentru formarea Universității de Stat din Moldova, istorică a fost decizia Consiliului de Miniștri nr. 202 din 4 martie 1946⁷, în care se face referință directă la crearea bazei materiale a noii instituții. Astfel, la punctul 5, pentru facilitarea activităților didactice și de cercetare, se preconiza crearea unei grădini botanice (dendrariu) cu o suprafață de 50 ha în aria orașului, cerându-i-se executivului orășenesc să ia măsuri în această privință. Tot acolo se stipula ca, pe lângă crearea catedrelor și a laboratoarelor, să fie instituit un muzeu de științe naturale, un observator, o stațiune hidrobiologică și meteorologică. La p. 7 al deciziei se preconiza rezervarea unor fonduri bugetare în sumă de 79 de mii de ruble pentru angajații universității în număr de 23 de persoane. La p. 8 se cerea întocmirea în regim de urgență a unui deviz de cheltuieli pentru necesitățile universității. Până la întocmirea acestuia, Guvernul aloca suma provizorie de 250 de mii de ruble, de care rectorul putea dispune pe proprie responsabilitate, pentru organizarea instituției⁸. Chiar dacă primul buget nu era foarte însemnat, trebuie să ținem cont de circumstanțele în care a fost realizat, dar și în aceste condiții se poate vedea voința factorilor de decizie din RSS Moldovenească de a ajuta, în măsura posibilităților, tânăra instituție cu cele necesare pentru începerea studiilor.

Deoarece universitatea a pornit de la zero, ideea unei absorbții instituționale fiind abandonată încă de la început, problema de bază a fost cea a sediului. În primele luni ale existenței sale, din ianuarie până în aprilie 1946, „sediul”, adică nucleul de colaboratori, a fost găzduit

¹ Facultățile de Agricultură și Teologie ale universității ieșene au existat ceva mai mult de un deceniu și, pe lângă tot simbolismul lor, nu au putut crea tradiții universitare palpabile, pentru care este nevoie de decenii, ori chiar mai mult. Adăugăm și tratamentul aplicat intelectualității basarabene, obligată să se retragă dincolo de Prut, care a creat acel vid de cadre, suplinit de transnistreni și de originari din Rusia, cu toate efectele imediate și de durată inerente.

² Martin Terry. *The Affirmative Action Empire: Nation and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939*. Cornell University Press, 2001.

³ Cozma V. *Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-2006)*. Chișinău, 2006, p. 20.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d.13, f. 8.

⁵ Ibidem, f. 9.

⁶ Ibidem.

⁷ ANRM, F. 3186, inv.1, d.1.

⁸ Ibidem, f. 2.

într-unul din birourile Ministerului Educației. Căutarea locului pentru campusul universitar a fost una din problemele ce trebuia soluționată urgent, fiindcă de ea depindea deschiderea cursurilor în toamna lui 1946, așa cum era decis. Inițial, după proiectul academicianului Alexei Sciusev, chișinăuian de origine și autorul planului general de restabilire postbelică a orașului, principalul corp al Universității trebuia să fie amplasat în complexul fostului Liceu Eparhial de fete (str. Muncești, 6), care, cu toate că a fost avariat în timpul seismului din noiembrie 1940 și al războiului, avea o poziție centrală (chiar la începutul arterei principale a orașului) și o infrastructură solidă, în jurul căreia se putea înfirișca ușor carcasa viitoarei instituții de învățământ superior. Problema era că reparațiile preconizate pentru aducerea edificiului în stare funcțională puteau să dureze o perioadă de doi ani, iar cei însărcinați cu fondarea universității nu erau dispuși să aștepte atât. S-a mai invocat ca unul din impedimente și circulația intensă a trenurilor, dar, după părerea noastră, principalul motiv pentru care această clădire nu a putut fi obținută consta în faptul că în ea se afla sediul principal al Lagărului prizonierilor de război (GULAG), din subordinea NKVD-ului. Chiar dacă s-a dorit inițial evacuarea prizonierilor și amplasarea Universității în clădirea fostului liceu, apoi a Institutului Pedagogic, autoritățile de partid nu au reușit să convingă Centrul în această privință. Fără investiții și reparații capitale¹ – pentru prizonieri nu era prevăzut un asemenea lux – unul dintre cele mai frumoase edificii din oraș, Liceul eparhial, s-a deteriorat definitiv și în câțiva ani a fost demolat.

Ulterior s-a examinat posibilitatea amplasării campusului în cartierul cuprins între actualele străzi 31 august, Pușkin, București și Bănulescu-Bodoni, unde, de asemenea, exista o infrastructură academică alcătuită din două licee (liceul regional, „B.P. Hașdeu”, actualmente Muzeul Național de Istorie a Moldovei și liceul „Dadiani”, actualmente Muzeul de arte). Dar, deoarece ultima clădire aparținea la acel moment Comitetului Central al PCM, s-a renunțat și la această idee².

Până la urmă, sediul noii instituții, așa cum ne vorbește p. 9 al documentului analizat, a fost amplasat în cartierul cuprins între străzile Pirogov (Kogălniceanu), Sadovaia (Alexe Mateevici), Gogol (Bănulescu-Bodoni) și Pușkin, în gestiunea universității trecând toate clădirile cuprinse în acest perimetru. La acel moment, aprilie 1946, în cartier se aflau mai multe clădiri ce aparțineau altor instituții. Bunăoară, în sediul fostului Liceu Real (str. Kogălniceanu, 65) se afla Institutul Pedagogic, iar în clădirea fostului Seminar teologic (Kogălniceanu, 67), precum și în casa de pe str. Gogol (Bănulescu-Bodoni) 2, azi demolată, se aflau instituțiile Ministerului de Interne și cele ale Ministerului Securității Naționale (MKGB)³. Dacă în privința transferurilor de spații, probleme cu Institutul Pedagogic practic nu au existat⁴, actul de semnare-primire, parafat în iunie 1946, stipula evacuarea clădirii la 1 iulie⁵, atunci cu cele ocupate de NKVD a fost mult mai complicat. Nici în august, nici chiar în septembrie, autoritățile universității, nici chiar cele republicane de partid nu au reușit să impună executarea deciziei din martie a guvernului. Discuțiile pe marginea acestui subiect au constituit obiectul unei largi corespondențe care s-a întins pe câțiva ani⁶. Acest fapt a dus la amânarea inaugurării universității cu o lună⁷, din care cauză lecțiile au început la 1 octombrie și nu la 1 septembrie ca în toate școlile sovietice. De

¹ Printr-o decizie anterioară, din 29 septembrie 1945, Consiliul de Miniștri din RSSM decidea ca pentru construcția căminelor universității în acel loc să fie eliberată importanta sumă de un milion de ruble, dar ulterior aceasta a fost redirecționată pentru restaurarea și reparația capitală a campusului actual al universității, v. ANRM, F. 3186, inv. 1., d.1, f. 9.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f.16.

³ Ibidem, f. 3.

⁴ Un proiect de hotărâre al Consiliului de Miniștri în privința Universității îl obliga pe rectorul de la Institutul Pedagogic Baranovschi să elibereze toate clădirile Universității ocupate de instituția pe care o conducea până la 20 august 1946, aici avându-se în vedere nu doar corpul de pe str. Pirogov (Kogălniceanu), 65, ci și căminele din str. Muncești și str. Haralampie (Alexandru cel Bun), 26 (ANRM, F. 3186, inv.1, d. 1, f. 57).

⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 2, f. 24, V. Cozma, op. cit., p. 440.

⁶ De altfel, clădirea din str. Gogol (Bănulescu-Bodoni), 2 a fost eliberată de structurile de forță și transmisă la balanța universității abia în anul 1950.

⁷ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 13, f.17.

altfel, faptul că Universitatea a fost fondată pe data de 1 octombrie este mai mult decât semnificativ și ar fi putut impulsiona trecerea definitivă la calendarul academic pan-european, despre care se discută intens în ultimul timp. Această trecere este imperioasă, deoarece poate facilita mobilitatea studenților și a cadrelor didactice în cadrul proiectelor sistemului de la Bologna, știindu-se că în prezent decalajul de o lună este un inconvenient, dacă nu chiar un impediment pentru multe programe științifico-didactice. Amintim, de altfel, că data de 1 octombrie ca început al anului universitar în întreaga Europă nu este aleasă întâmplător – în sinaxarul romano-catolic este ziua Sf. Remigius, patronul Universității din Paris și, prin extensiune, al universităților în general.

Între timp, pe data de 21 august 1946 Ministerul Învățământului din Moldova îl însărcina pe rectorul interimar Ivan Leonov să dispună de creditul și asigurațiile anuale, eliberate pentru organizarea Universității din Chișinău în sumă de 1.500.000 ruble. Prin această procură rectorul primea dreptul să dispună de toate fondurile necesare, să efectueze toate operațiunile financiare și bancare prevăzute de lege în limitele sumei indicate. Prima linie de creditare în cadrul Ministerului Învățământului a fost deschisă din 1 iulie 1946. Universitatea făcea totul din mers: recruta studenții, corpul profesoral, procura utilajul didactic, organiza baza materială etc. Crearea unei instituții atât de complexe și mari se lovea, în mod firesc, de multiple greutăți¹.

Problema cadrelor, alături de cea a spațiului, a fost piatra de încercare pentru conducerea/managementul noii instituții. Unitățile planificate – și așa destul de modeste – încă până la începutul anului de învățământ au început să fie reduse de către instituțiile financiare republicane din cauza „lipsei de fonduri”. Astfel, dacă în 18 iulie 1946, statele universității, conform planului inițial, aprobat de Ministerului Învățământului și de Comisia de Stat, trebuiau să constituie 135,5 unități, deja în 13 august 1946 acestea au fost reduse mai întâi până la 82,5, apoi, în general, la 42 de unități, lăsând universitatea fără statisticieni, secretari ai facultăților (2 din 5), paznici, tâmplari, portari și chiar femei de serviciu (7 din 19)². Remarcăm că Universitatea s-a ciocnit cu „optimizările” încă înainte de a-și începe activitatea didactică propriu-zisă!

O atenție sporită a fost acordată bazei materiale a universității și completării cu utilaje necesare pentru efectuarea cercetărilor. Chiar dacă inițial aceste utilaje au lipsit, practic, din cauza războiului, dar mai multe achiziții, schimburi academice și producția proprie a permis depășirea unui asemenea impediment, astfel, în câțiva ani universitatea a devenit cea mai înzestrată instituție din Moldova din punctul de vedere al materialelor.

Cu toate acestea, cursurile au început fără mobilier special și fără utilaje³. Alocațiile din bugetul de stat pentru anul 1946 în sumă de 2.839.000 de ruble au început să vină abia în trimestrul al IV-lea. Cu acești bani s-a reușit doar o reparație așa-zis capitală, de fapt fiind parțială în ambele clădiri, și s-a completat sumar fondul bibliotecii. Din cauza lipsei fondului locativ, o parte dintre studenți trăiau chiar în incinta corpurilor de studii, o problemă, cum vom vedea, constantă în primul deceniu de existență a Universității.

Autoritățile republicane stăruiau pe lângă guvernul unional ca universitatea să fie asigurată cu material didactic și instrumentarul necesare pentru disciplinele fizică, chimie, zoologie și pedologie, precum și donarea a 100.000 de volume pentru bibliotecă. În practică, prima bibliotecă avea nu mai mult de 1000 de volume, deci de 100 de ori mai puțin decât se pretindea, și acestea, în marea majoritate, din donații private. Dar un început bun este un început. Se mai cerea acordarea a 40.000 de dolari americani pentru procurarea din străinătate (se viza, înainte de toate, Germania) a utilajelor, materialelor și reactivelor necesare pentru științele exacte, mai ales, iar a 10.000 de dolari pentru procurarea cărților, cu precădere literatură de specialitate străină. De asemenea, se propunea ca depozitul central de carte să ofere noii bibliotecii universitare volume în sumă de 50.000 de ruble „în corespundere cu profilul universității”.

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1. d. 11, f. 83.

² Ibidem, f. 122.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1. d. 13, f. 17.

Același lucru era prevăzut și pentru procurarea literaturii de specialitate din străinătate. Se mai cerea includerea bibliotecii în depozitul de carte legal, conform căruia orice exemplar tipărit pe teritoriul URSS trebuia să vină obligatoriu în fondurile noii instituții¹. Mobilierul, băncile și scaunele sunt și ele obiectul demersurilor făcute de autoritățile moldovenești².

Pe lângă aceasta, ministerului de resort din industria automobilistică i se cerea să expedieze pentru universitate, din fondurile rezervate RSS Moldovenești, două autoturisme, două camioane și o mașină ZIS-5 și GAZ AA, adică cele mai noi autovehicule la acel moment. Se cereau și tractoare pentru stațiunile științifice și auxiliare aflate în gestiunea universității³.

O altă preocupare a fost cea referitoare la acordarea de fond locativ, atât pentru studenți, cât și pentru cadrele didactice. Pentru acestea din urmă era nevoie de cel puțin 25 de apartamente, dar găsirea lor în condițiile distrugerii fondului locativ a fost problematică. Se știe că orașul Chișinău a avut de suferit de pe urma războiului, fiindu-i afectat până la 80% din fondul locativ, fapt care propulsa capitala RSSM în topul celor mai distruse orașe din URSS. Clădirile pe care Consiliul de Miniștri era gata să le cedeze universității erau dintre cele mai faimoase din oraș. Sigur, nu se mai puneau deja problema proprietarilor, toate imobilele fiind naționalizate, dar problema consta în numărul redus de clădiri neavariate, avându-se în vedere proporțiile dezastrului prin care a trecut orașul în timpul războiului⁴. Patru clădiri care trebuiau să compenseze lipsa fondului locativ universitar erau următoarele: Vila Gracevski, construită de Șciusev pentru cumnatul său, situată în vecinătatea imediată a universității (str. Bernardazzi), conacul Semigradov, cu 8 apartamente de pe str. București (actuala ambasadă a României), conacul Donici-Katakazi de pe str. Bodoni (azi ... fostul Muzeu de Arheologie și Etnografie) și o clădire de pe str. Kogălniceanu, colț cu Sfatul Țării, în care mulți ani au locuit cadrele didactice ale universității. Ulterior, în locul clădirii pe str. Bernardazzi, care a fost dată, se pare, lui Șciusev, a fost propusă o clădire pe bulevardul Lenin, 122. Prin decizia 1147-p din 28 mai 1946 al Consiliului de Miniștri al RSSM Ministerul construcțiilor era obligat să reamenajeze în intervalul dintre 1 august și 1 octombrie al aceluiași an cele patru clădiri menționate⁵, pentru ca cele 25 de apartamente să fie transmise universității⁶.

Pentru studenți situația a fost tot atât de complicată. Pentru cămin a fost rezervată clădirea de pe str. Haralampievskiaia (Alexandru cel Bun), 26, care a servit câțiva ani universității, până la darea în exploatare a orașelului studențesc de pe str. Benderului (Tighina)⁷. Astfel, pe bază documentară, putem reconstitui de la ce a pornit „zestrea” inițială a universității⁸. Restul studenților, dar și profesorii care aveau nevoie de cămin au fost cazați în incinta corpurilor de studii, fapt care a redus substanțial suprafața destinată procesului didactic.

Baza materială era atât de slabă, încât nici nu s-a făcut inventarierea ei, deoarece pe parcursul anului 1946 universitatea se afla în stadiul de acumulare și organizare. Abia în trimestrul al IV-lea al anului respectiv au început să vină mijloacele financiare și materiale⁹. Lipsa de materiale didactice era atât de acută, încât acestea erau produse chiar de profesori și studenți într-un mod rudimentar. Gravă era situația, mai ales, la Facultatea de Chimie, unde lipsa de utilaj făcea practic nefuncțional procesul de predare-învățare. Din lipsă de fonduri, universitatea nu dispunea de elemente „de bază”, cum ar fi amiacul, acidul boric, argintul.¹⁰ Din cauza unor

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 26.

² Ibidem, f. 12.

³ Ibidem, f. 18.

⁴ Pâslariuc Virgil. Cine a devastat Chișinăul în iulie 1941? În: *Historia*, nr.8, 2011.

⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 1, f. 32.

⁶ Ibidem, d. 13, f. 35.

⁷ Decizia din 5 septembrie 1946, prin care Consiliul de Miniștri obliga Executivul orașenesc să treacă la balanța universității casa din str. Haralampievskiaia (Alexandru cel Bun), 26, fiind utilizată cu statut de cămin.

⁸ Aflăm, printre altele, că Universitatea avea: 300 de paturi, 10 spălătoare, 30 de căldări de zinc, 16 lighene, 1800 de cearșafuri (câte 6 pentru fiecare pat), 300 de perne, 10 ceasuri de perete, 20 de covoare etc. (Ibidem, d. 1, f.53).

⁹ Ibidem, d. 11, f. 125.

¹⁰ Ibidem.

deficiențe de comunicare interinstituțională, chiar din primele luni ale existenței instituției, corpul didactic și cel auxiliar a suportat „plăcerea” reținerilor salariale!¹ Dar, spre onoarea colectivului universității, aceste dificultăți nu au diminuat din „entuziasmul” inerent unui început de drum².

Am arătat că în actele de fondare a universității se stipula crearea unor stații auxiliare didactico-științifice, absolut necesare pentru unele specialități de profil (biologie, pedologie, geologie, zoologie etc.). De aceea, autoritățile republicane au pus problema transmiterii în gestiunea universității a câtorva terenuri. Astfel, în toamna lui 1946 Comitetul Executiv al Consiliul orașenesc Chișinău dispunea transmiterea unei vii de 2,3 ha de pe str. Sadovaia (Alexe Mateevici) în folosința universității³. O altă vie, cu o suprafață de 5 ha și cu o vilă neterminată, situată pe șoseaua Muncești, aflată în posesia fostului șef al căii ferate, Bordeianu, de asemenea a fost transmisă universității în noiembrie 1946, în urma acestor demersuri⁴.

Planul construcției campusului universitar din cartierul cuprins între actualele străzi Mateevici – Pușkin – Kogălniceanu – Bănulescu-Bodoni era conceput drept unul de durată, cu 2-3 etape și pentru o perioadă de 2-3 cincinale⁵. Proiectul, conceput de Șciusev, prevedea construcția corpului principal de studii, începând cu anul 1950, dar a fost amânat în 1947 printr-o decizie a Comitetului de Stat pentru Planificare (GOSPLAN) pentru o perioadă nedefinită⁶. Venea perioada confruntării cu realitățile. Nu toate proiectele inițiale, cu tot suportul autorităților republicane, puteau fi realizate. Singura soluție pentru a elibera spațiul necesar procesului didactic a fost accelerarea construirii orașelului studențesc pentru a asigura studenții cu cămine.

Într-adevăr, în anul academic 1947-1948 condițiile de trai rămâneau dificile. Universitatea nu dispunea de blocuri de locuit proprii, din această cauză majoritatea studenților din afara Chișinăului erau nevoiți să se adăpostească în spațiile prost amenajate pentru trai din interiorul corpurilor de studii. Astfel, temporar, ca spațiu locativ pentru studenți erau utilizate câteva săli de curs de la etaj al corpului II de studii (Kogălniceanu, 67), precum și spații din fosta Biserică *Întâmpinarea Domnului*, amenajate inițial pentru căminul de fete, apoi ca sală de sport. Condițiile erau dificile, fiecărui student revenindu-i câte 3 m², în locul regulamentarilor 6 m². În total, în corpurile de studii locuiau 350 de studenți și 20 de cadre didactice cu familiile, inclusiv rectorul⁷. Alți 346 de studenți locuiau în afara căminului sau corpurilor de studii, conducerea universității fiind nevoită să plătească parțial chiria, ceea ce din nou „toca” fondurile pentru dezvoltare⁸.

După un șir de demersuri adresare Ministerului Educației unional, s-a aprobat construirea unui orașel studențesc format din șapte cămine, cu o capacitate totală de 1000 de locuri. Ca locație pentru acesta a fost stabilit terenul fostei piețe *Sennaja*, cuprins între străzile Tighina, București, Ismail, Tighina și Șciusev, între închisoare și viitorul stadion. Însă proiectarea (adică finanțarea) unui asemenea volum de lucru a fost din nou prohibită de către GOSPLAN, fiind amânată pentru următorul cincinal, astfel încât conducerea universității s-a văzut nevoită să-și concentreze resursele la construirea măcar a unui cămin de 230 de locuri (căminul 1). Fondurile trimise de ministerul de resort erau insuficiente, dar în ajutor a venit Ministerul Construcțiilor din RSSM, cu ajutorul căruia s-a reușit demararea construcției în iarna-primăvara anului 1949. Ce-i drept, ajutorul a fost suficient doar pentru săparea fundamentului, procesul de construcție amânându-se pentru anul viitor⁹. Pentru a accelera construirea căminului,

¹ Ministerul Educației din URSS a retras creditele de la bănci cu mult înaintea Anului Nou, fapt care nu a permis salarizarea pentru luna decembrie. Ibidem, f. 126.

² Ibidem, d. 13, f. 22 și următoarele.

³ ANRM, F. 3186, d. 1, f. 61.

⁴ Ibidem, f. 62-64.

⁵ ANRM, F. 3186, d. 13, f. 32.

⁶ Ibidem. A fost inaugurat abia la 13 ianuarie 1966.

⁷ Ibidem, f. 34.

⁸ ANRM, F. 3186, d. 67, f. 97.

⁹ ANRM, F. 3186, d. 13, f. 35.

studenții Facultății de Istorie și Filologie lansează inițiativa de a ajuta la edificarea acestuia, angajându-se să lucreze la șantierul de construcție nu mai puțin de 50 de ore fiecare până la sfârșitul anului, inițiativă ce a fost preluată la scurt timp de toate facultățile. În toți anii cât s-a construit orașelul studentesc, tineretul universității a prestat în total 105 mii de ore de muncă¹. Suma totală a alocațiilor guvernamentale pentru construcția căminului studentesc s-a ridicat în toți acești ani la 1.200.000 ruble².

Pentru a ameliora cumva situația cu spațiul locativ destinat profesorilor, rectoratul a încercat procurarea și asamblarea a 11 case-tip germane, a câte un apartament, care ar fi permis cazarea temporară a unei părți a corpului didactic. Inițial trăgănată, ca de obicei, situația s-a schimbat cu o viteză ieșită din comun după ce s-a obținut o decizie pozitivă în acest sens cu semnătura lui Stalin³. Era anul de grație 1949!

Tot atunci s-a obținut finanțarea reparațiilor capitale pentru cele două corpuri de studii, pentru care s-au alocat 300.000 de ruble, în următorii ani investițiile la acest capitol triplându-se⁴.

Continuă investițiile și în bibliotecă. Sursele de completare a fondului de carte sunt achizițiile publice, donațiile de la alte universități (Moscova, Leningrad, Odesa, Kazan) sau donațiile particulare. Creșterea a fost atât de semnificativă, încât în 1948 au fost alocate 8.000 de ruble doar pentru crearea catalogului acesteia⁵, iar în anul următor fondul de carte constituia deja 100.246 de volume, suma totală a achizițiilor ridicându-se la 569.276 de ruble⁶.

Baza materială continuă să se dezvolte pe măsura investițiilor ce vin. Costul utilajului special, necesar în procesul didactico-științific, în anul 1949 se ridică la suma de 2.082.789 de ruble⁷, pe când totalul inventarului din parcul de automobile atinge în aceeași perioadă suma 1.689.596 de ruble⁸. Personalul auxiliar din sfera administrativ-gospodărească număra deja 151 de persoane, ceea ce vorbește despre evoluția bazei materiale⁹.

În anul de învățământ 1949-1950 universitatea continua să se afle la balanța bugetului unional, finanțarea efectuându-se prin intermediul Direcției principale privind universitățile Ministerului Educației din URSS, devizul de cheltuieli fiind stabilit tot de această structură¹⁰. Preocuparea pentru dezvoltarea constantă a universității din Chișinău a fost reflectată într-un ordin special al ministerului moscovit, emis la 10 iunie 1950 „Despre măsurile de ajutorare a Universității de Stat din Moldova”. Printre măsurile adoptate se numără și indicația dată Universității de Stat din Moscova de a transmite utilaje necesare pentru facultățile de Chimie, Fizică, Biologie și Geologie. De asemenea, se prevedea mărirea alocațiilor pentru procurarea literaturii de la 100.000 la 175.000 de ruble, precum și continuarea donațiilor de carte, în speță, a literaturii didactico-metodice¹¹.

Problema majoră cu care se confrunta Universitatea rămânea cea a spațiului. În anul 1950 situația nu s-a îmbunătățit, din contra, din cauza numărului tot mai mare de studenți, 388 dintre aceștia locuiau în sălile de curs¹², căminul de pe str. Haralampievskaja (Alexandru cel Bun) având o capacitate redusă¹³.

După ce a fost dat în exploatare Căminul 1 de pe str. Bender (Tighina), aici au fost cazați 308 studenți¹⁴. În Căminul nr. 2, din str. Gogol (Bănulescu-Bodoni), locuiau 120 de studenți (ac-

¹ Poprujnaia P. Universitatea de Stat din Chișinău. p. 60.

² Ibidem, p. 55.

³ ANRM, F. 3186, d.13, f. 35.

⁴ ANRM, F. 3186, d. 67, f. 3.

⁵ ANRM, F. 3186, d. 67, f. 5.

⁶ Ibidem, f. 97.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem, f. 98. Universitatea deține un garaj cu 10 automobile, dintre care 9 autoturisme.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Cozma V, op. cit., p 441.

¹² AOSPRM, F. 51, inv. 8, d. 398, f. 37.

¹³ La 1 ianuarie 1952 aici locuiau doar 73 de studenți, ANRM, F. 3186, d. 111, f. 76.

¹⁴ Ibidem, f. 77.

tualul corp II a)¹. Numărul total al studenților cazați în căminele aflate în subordinea universității se ridica la 499 de oameni².

Totuși, decalajul dintre spațiul disponibil și numărul crescând al studenților pune la dispoziție serioase și procesul de studii. Astfel, suprafața utilă în cele două corpuri de studii era de 6050 m², în loc de 26330 m², cât se cerea după normative pentru numărul existent de studenți³. Iată de ce, pentru a optimiza suprafața destinată asigurării procesului didactic, s-au eliberat unele spații din subsolul clădirilor, s-au restrâns cele acordate organizațiilor obștești și chiar spațiile destinate rectoratului (sic!), fapt care, de rând cu strămutarea unui număr de studenți în căminul nou-construit, a dus la rezultate palpabile. Astfel, au putut fi organizate cinci laboratoare (mineralogie și petrografie, hidrologie, chimia solurilor și două laboratoare de fizică), un cabinet („darwinismul științific”) și muzeul zoologic. Plus la aceasta, în incinta fostei Biserici a Seminarului Teologic (unde până atunci se situa un cămin de fete), au fost organizate sala de sport, clubul universității (350 de locuri) și sala de lectură a universității (250 de locuri). Cu toate acestea, situația rămânea dificilă. Din lipsa de spațiu locativ, în incinta corpurilor de studii continuau să mai trăiască 15 cadre didactico-științifice, chiar în sălile de laborator și auditorii⁴, inclusiv rectorul cu familia sa⁵.

În 1951 universitatea avea două corpuri de studii și patru cămine studențești⁶. În ambele corpuri se aflau doar nouă auditorii și 32 de laboratoare, 11 cabinete și două muzee. Din instituțiile auxiliare, finanțate din bugetul universității, sunt menționate biblioteca, stațiunea bio-agricolă, parcul auto, spălătoria, atelierul de producere a sticlei, atelierele pe lângă Facultatea de Fizică și Matematică, cantina studențească. Pentru corpul profesoral au fost construite încă două case standardizate de tip german, cu o suprafață de 556 metri pătrați⁷. De asemenea, în construcție se afla o clădire cu opt apartamente, darea în exploatare a căreia întârzia din cauza insuficienței de fonduri venite de la Ministerul Educației⁸.

Conform datelor furnizate, în urma inventarierii bunurilor de bază de la universitate, costul total al acestora la data de 1 octombrie 1951 se estima la 2.644.592,37 ruble⁹. Din darea de seamă contabilă reiese că bugetul universității pe anul 1951 se ridica la suma de 11.164.443 rub. 96 copeici, iar pentru alocările extrabugetare se prevedea suma de 337.000 ruble. Pentru anul 1952 balanța era stabilită la 16.578.643 rub. 42 cop¹⁰.

În anul 1952, clădirea de pe str. Gogol nr. 2 (demolată în timpul construirii corpului principal actual) cu o suprafață de 269 m² a continuat să fie ocupată de Ministerul de Interne, nefiind transmisă universității. Încercările Rectoratului de a obține spații de studii pentru învățământul seral în școlile orașului nu s-au încununat, nici ele, de succes¹¹.

Toate aceste probleme au obligat conducerea să ia serios în calcul posibilitatea trecerii la un regim din trei schimburi, în loc de 2,5 care era la acel moment¹². Rectorul solicita ministerului de resort să întreprindă măsuri pentru darea în exploatarea cât mai urgent a căminului nr.

¹ Ibidem, f. 77a.

² Ibidem, f. 131-135.

³ AOSPRM, F. 51, inv. 12, d. 323, f. 90.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 110, f. 5.

⁵ Abia în 1952 autoritățile municipale au distribuit universității din fondul locativ un singur apartament, care a fost oferit rectorului Cepurnov, care până la acea dată, timp de 11 luni, a locuit cu familia într-unul din auditorii (Ibidem, f. 129).

⁶ În documentele vremii, sub noțiunea de cămin se includeau și spațiile din corpurile de studii oferite temporar drept loc de trai pentru studenți și cadre didactice. Celelalte două erau căminul de pe str. Haralampievskaia, 26 și un cămin pe str. Sadovaia (A.Mateevici) într-o clădire la parter, demolată în timpul construcțiilor Corpului Central de azi.

⁷ Ibidem, d. 111, f. 172.

⁸ Ibidem, d. 110, f. 129.

⁹ Ibidem, d. 111, f. 135.

¹⁰ Ibidem, d. 111, f. 5.

¹¹ Ibidem, d. 110, f. 5.

¹² Ibidem, f. 6.

2 cu o capacitate de 227 de locuri și demararea construcției, în anul 1953, a corpului principal de studii în locul fostului „auditoriu” (teatru) Pușkin¹.

Cu toate că Ministerul Educației interzicea cazarea studenților și a cadrelor didactice în spațiile destinate asigurării procesului didactic, din cauza lipsei unui fond locativ propriu pentru profesori și cercetători (în 1952 la concurs au mai fost scoase încă 15 posturi, neasigurate, însă, cu spații de locuit), universitatea era nevoită să încalce aceste prevederi². Drept rezultat, în anul 1952 în sălile de curs continuau să locuiască 121 de studenți, alți 300 fiind nevoiți să stea cu chirie, parțial plătită de universitate. Problema era că în anul ce urma, cheltuielile pentru cazarea studenților la gazde se reducea semnificativ. Astfel, după cum recunoștea însuși rectorul, darea în exploatare a celui de-al doilea cămin (noiembrie – decembrie 1952) putea doar parțial să amelioreze situația³.

În anul 1952 biblioteca universitară număra deja 161203 volume, dintre care 68353 de unități constituia literatura social-politică, 31551 – cea artistică, 56783 de manuale și materiale auxiliar-didactice, 2358 de ediții din străinătate, 2154 de complete de reviste⁴. Doar în acel an fondul de carte s-a majorat cu 29.958 de volume, dintre care 7000 au venit ca donații din partea Academiei de Științe Sociale, procurate fiind 22.958⁵.

Cu toate acestea, literatura din biblioteca universității nu putea să satisfacă necesitățile crescânde, atât la nivel cantitativ, cât și calitativ. De aceea, o practică curentă devenea schimbul interbibliotecar cu alte instituții academice din URSS. Fondul de carte trebuia să fie mult mai mare, dar cele 35000 de volume ce trebuiau să fie trimise de universitățile din Tomsk, Kazan, Moscova și Leningrad, în conformitate cu ordinul Ministerului Educației din 10 iunie 1950, nu au mai fost expediate de către donatori⁶. În 1952 biblioteca universității a deservit 23.570 de cititori, fiind eliberate 82.374 de cărți după abonament și 181.297 de volume în sala de lectură. În același an a început să fie creată cartoteca universitară⁷.

Dar și administrația bibliotecii întâmpina greutăți. Din raportul anual al acesteia, vedem că principalele impedimente erau insuficiența fondurilor pentru procurare de carte, capacitatea redusă a sălii de lectură, ce nu mai satisfăcea cerințele cititorilor (sic!), lipsa spațiului de depozitare, numărul mic de bibliotecari angajați (10), salariile mici etc.⁸

În anul 1953 dublarea numărului de studenți și trăgănarea dării în exploatare a căminului nr. 2, cu o capacitate de 227 de locuri făcea ca universitatea să resimtă lipsa a 28 de auditorii. Pentru a ieși din impas, rectorul universității propunea să se înceapă cât mai grabnic construcția corpului principal al universității și adăugarea celui de-al treilea etaj la ambele corpuri de studii existente⁹. Dar soluția din urmă nu a fost acceptată, deoarece construcțiile mai mult ar fi periclitat procesul de studii, iar spațiul obținut în acest mod oricum nu ar fi fost suficient.

Mai mult de 60% din studenți aveau nevoie de cămin, deoarece proveneau din afara orașului. În căminele sale, universitatea putea să găzduiască doar 600 de studenți, dintre care mai mult de 100 locuiau în corpurile de studii. Peste 300 de studenți locuiau la gazdă, universitatea plătind parțial costul chiriei pentru 143 dintre ei, cheltuind în acest sens 50.000 de ruble. Dar, cu toate acestea, 500 de studenți nu puteau beneficia de niciun fel de ajutor din partea universității, fiind nevoiți să-și achite gazdă din cont propriu, din cauza lipsei de fonduri necesare alocate de Minister¹⁰.

¹ Ibidem, f. 7.

² Ibidem, f. 129.

³ Ibidem, f. 128.

⁴ Ibidem, d. 101, f. 54.

⁵ Ibidem, f. 55.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, f. 55-56.

⁸ Ibidem, f. 58.

⁹ Ibidem, d. 138, f. 7.

¹⁰ Ibidem, f. 185.

Nu mai puțin dificilă era situația cu spațiul locativ rezervat corpului didactic. Universitatea nu dispunea de fonduri de apartamente proprii (cu excepția căminelor), destinate profesorilor și aparatului administrativ, tot mai numeros. Majoritatea dintre ei erau nevoiți să locuiască în chirie cu tot cu familii, adesea în cămăruțe de 10-12 m², plătind pentru aceasta sume importante – între 200-300 de ruble pe lună. Pe parcursul anilor 1951-1953 universitatea nu a primit niciun apartament din fondul comunal orășenesc pentru asigurarea cu spațiu locativ a cadrelor didactice. Situația ar fi putut să se amelioreze, dacă se dădea în exploatare un bloc de locuit din 8 apartamente, dar din lipsă de fonduri acesta încă nu era terminat¹.

Situația creată provoca o altă problemă greu de surmontat. Din cauza lipsei fondului locativ propriu, universitatea nu putea să invite cadre didactice calificate din alte centre universitare (profesori, doctori habilitați, conferențieri etc.), deoarece aceștia condiționau venirea cu asigurarea unui loc de trai (situație care nu și-a găsit rezolvarea nici în prezent). Rectoratul cerea insistent să înceapă, în sfârșit, construcția unui bloc de locuit din 40 de apartamente, promis universității, care ar fi permis soluționarea acestei probleme, dar și asigurarea cadrelor proprii².

Erau consemnate dificultăți și la capitolul utilaje. Materialele didactice primite de la Universitatea din Moscova, în sumă de 310.000 de ruble, în conformitate cu ordinul ministerial din 1950, nu erau suficiente nici în raport cantitativ, nici calitativ. Rectorul era nemulțumit că a fost trimis utilaj învechit, probabil radiat din balanța universității donatoare³. Continuau să existe probleme în privința utilajului experimental pentru Facultățile de Chimie, de Fizică și Matematică, bugetul rezervat procurării acestuia scădea din an în an, mai ales după ce universitatea, ca și tot învățământul superior, a trecut în subordinea Ministerului unional al Culturii. Astfel, dacă în 1952 universității i s-a permis procurarea utilajului în sumă de 200.000 de ruble, atunci în 1953 această sumă s-a micșorat de 2 ori (rektorul cerea măcar 150.000). De asemenea, din cauza penuriei bugetare instituția avea mari probleme și la capitolul procurarea mobilierului, fapt resimțit acut atât în sfera didactică, cât și în cea a cotidianului (căminele). Prost dotate erau și stațiunile biologice și agricole⁴.

Nici schimbările survenite în țară după moartea lui Stalin n-au afectat atitudinea rezervată a Centrului față de nevoile universității. Chiar dacă erau semnalate anumite ameliorări de ordin general la capitolul „baza materială”, în general, problemele rămăneau aceleași. Reducerile de fonduri și de personal, decretele periodice de autoritățile centrale, stagnau dezvoltarea universității. Sub pretextul luptei pentru o economie mai eficientă, un stat hipercentralizat trece iremediabil prin asemenea perioade⁵, se impuneau restricții bugetare. Astfel, conform deciziei Consiliului de Miniștri din URSS din 25 decembrie 1953 (a doua zi după executarea lui Beria), urmată de cea a Ministerului Finanțelor și al Educației, s-a cerut reducerea aparatului administrativ al Universității de Stat din Moldova cu cel puțin 3% și al cheltuielilor din sectorul administrativ cu 28.100 de ruble. În legătură cu aceasta, rektorului universității i se cerea să stabilească de urgență lista posturilor ce urmau să fie suprimate și scoase din evidența contabilă⁶. Astfel, pentru anul 1954, bugetul prevăzut pentru procurarea inventarului și a utilajului didactic era de 160.000 de ruble, pentru procurarea inventarului gospodăresc – 74.000 de ruble, pentru reparația capitală a clădirilor – 250.000 de ruble, reparația inventarului și utilajului – 110.000 de ruble. Dotațiile pentru cămin nu se ridicau mai sus de 19.000 de ruble, iar compensația pentru chirie acordată studenților – de 40.000 de ruble⁷.

¹ Ibidem, f. 187.

² Ibidem, f. 188.

³ Ibidem, f. 8.

⁴ Ibidem.

⁵ A se vedea: David Christian. *Imperial and Soviet Russia: Power, Privilege and the Challenge of Modernity*. Palgrave Macmillan, 1997.

⁶ ANRM, F. 3186, inv.1., d. 186, f. 64.

⁷ Ibidem, d. 18, f. 5.

În anul 1953-1954 universitatea dispunea deja de 27 de auditorii, 29 de laboratoare, șase cabinete și două muzee, care deserveau 3000 de studenți înmatriculați (față de 723 din 1947)¹. În nota informativă privind cadrele universității pentru anul 1954² se preciza că suprafața totală a spațiilor destinate procesului didactic era de 9303,9 m², din care nemijlocit pentru audiorii erau 5181,1 m², iar pentru activități auxiliare - 3322, 8 m². Creșterea numărului de studenți păstra actuală problema spațiului locativ și a celui de studii, ambele fiind, la acea vreme, strâns legate între ele.

Ca urmare, se cerea accelerarea construirii corpului principal de studii (actualul corp IV) și al unui bloc de locuit, până atunci era nevoie de a arenda un spațiu de cel puțin 20-25 de auditorii. Se renunță, însă, la cererea de a construi etajul 3 pentru corpusurile de studii, din considerentele anunțate mai sus³.

O altă problemă stringentă o constituia lipsa utilajului didactic. Cel de care dispunea universitatea, în mare parte era deja învechit din punct de vedere fizic și moral, dar alocațiile pentru procurarea unui utilaj modern erau în continuă scădere. Dacă în 1953 bugetul prevedea pentru aceasta o sumă de 195.000 de ruble, în 1954 era deja doar de 160.000 de ruble⁴.

Construcția corpului de studii principal așa și nu începuse, iar construcția căminelor în orășelul studentesc și al blocului locativ pentru profesori decurgea cu ritmuri prea lente, raportate la necesitățile crescânde ale universității⁵. Conducerea universității afirma că din cauza lipsei unui bloc locativ permanent, instituția nu avea posibilitatea să invite la lucru cadre didactice de înaltă calificare din alte universități, cu toate că „dorința de a lucra la universitatea din Chișinău este foarte mare”⁶, din care afirmație trebuie să înțelegem că prestigiul universității era în creștere.

La sfârșitul anului 1953 universitatea a reușit să finiseze construcția unui bloc locativ cu 8 apartamente în care au fost cazați o parte din angajați, dar cei mai nevoiași au fost cazați în cămine⁷.

Oarecum compensatoriu, se făceau eforturi pentru ameliorarea condițiilor de trai și de muncă ale angajaților și studenților. Astfel, pe lângă universitate funcționa o cantină pentru corpul didactic, cu produse la preț redus, și trei bufeturi, dintre care două erau amplasate în corpurile de studii și unul în campusul universitar. De asemenea, corpul didactic beneficia de ajutor material pentru procurarea materialelor de încălzit pe timp de iarnă (lemne, cărbune), dar și legume (cartofi, varză). Cei mai nevoiași erau trimiși la sanatorii sau case de odihnă pe linia sindicatelor⁸.

La 1 iulie 1954 fondul de carte al bibliotecii universitare constituia deja 255.804 de unități. Doar pe parcursul ultimului an de studii instituția a fost completată cu 49953 de exemplare. Distribuția tematică a literaturii era următoarea: social-politică – 78405, artistică – 37556, ediții din străinătate – 2357, reviste – 50596, diverse – 86890. Se preconiza ca până la 1 ianuarie 1955 biblioteca universității să mai primească 38.000 de exemplare de carte, dintre care de la Universitatea din Odesa – 20.000, Universitatea din Kazan – 7.000, Universitatea din Kiev – 5.000, Universitatea din Moscova – 6.000⁹.

Cu toate acestea, fondul de carte devenea insuficient pentru numărul studenților și aspirațiile universității. Fondurile de schimb interbibliotecar erau deja insuficiente pentru asigurarea documentării lucrărilor de diplomă (licență). O parte din cărți trebuiau să fie comandate din străinătate, cu toate acestea, numărul mic de cărți editate în străinătate pare a fi explicabil prin regimul de izolare, care a fost impus societății, inclusiv comunității academice (prin abonamen-

¹ Ibidem, d. 170, f. 7.

² Ibidem, d. 186, f. 65.

³ Ibidem, d. 170, f. 7.

⁴ Ibidem, f. 8.

⁵ Ibidem, f. 9.

⁶ Ibidem, f. 14.

⁷ Ibidem, f. 127.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, f. 53.

tul străin au fost achiziționate 1873 de cărți). Depozitul legal de carte, adică fondul de publicații constituit prin trimiterea cu titlu gratuit de către agenții producători a unui anumit număr de exemplare, începea abia acum să funcționeze, dar într-un ritm necorespunzător cerințelor crescânde ale comunității universitare chișinăuiene. Statistica comenzilor este și ea interesantă. În anul 1953-1954 au fost comandate 322627 de exemplare de cărți și ediții periodice prin 573 de comenzi scrise și 1013 comenzi orale. Totodată, biblioteca făcea „curățări”, atât din edițiile învechite, cât și la indicațiile Ministerului Educației. Din cauza lipsei de spațiu, biblioteca nu-și putea permite deschiderea unei săli de lectură speciale pentru doctoranzi și corpul profesoral¹.

În anul 1955 Universitatea avea la balanță următoarele subdiviziuni: stațiunea biologică, muzeul de zoologie „L. Berg” cu peste 1000 de exponate, biblioteca, atelierul de producție a sticlei pentru Facultatea de Chimie, un laborator foto, ateliere ale Facultății de Fizică și Matematică, un parc auto din 7 automobile (dintre care un camion)². Universitatea dispunea, de asemenea, de un orașel studențesc în str. Tighina 2, compus din patru cămine a câte 3 etaje, în care la 24.12.1955 locuiau 1209 studenți, o baie și o spălătorie³.

Într-un bilanț al activității universității pe anul 1956, rectorul Victor Cepurnov face câteva constatări interesante privind evoluția instituției pe care o conducea, arătându-se surprinzător de critic (pentru acea vreme) față de autoritățile centrale. Cu toate că universitatea era chemată să pregătească cadre de înaltă calificare pentru o republică care „a rămas în urmă față de celelalte republici la nivel cultural, economic și industrial”⁴, din cauza echipării sale slabe, aceasta îndeplinește tot mai greu funcția de instituție principală de învățământ superior din republică. Laboratoarele și cabinetele nu sunt echipate în măsură să devină model pentru alte centre didactice și de producție, baza muzeografică lasă și ea mult de dorit, cele trei muzee (de geologie, zoologie și pedologie) neavând exponate suficiente pentru expozițiile de bază.

Din analiza discursului ne dăm seama că descrierea în culori sumbre a situației pregătea teren pentru formularea unor critici pentru bugetul care se preconiza de către Ministerul Educației pentru anul 1956. Rectorul și-a concentrat atacul asupra punctului 12 din proiect, ce prevedea cuantumul de alocări „doar” de 150.000 de ruble, care, în viziunea conducerii universității, în niciun fel nu putea satisface necesitățile în creștere ale instituției. De la fondarea universității, aceasta n-a primit mijloace pentru procurarea utilajului necesar pentru facultățile experimentale, iar, ca rezultat, procesul de studii și cercetarea se efectua cu utilaj învechit fizic și moral, care nu corespundea exigențelor pentru pregătirea tinerilor specialiști, nici nu contribuia la preconizata tehnologizare a școlii medii, impuse de partid. Cererile repetate pentru finanțarea necesară procurării utilajului modern au fost respinse⁵. După părerea autorului, cel mai mult avea de suferit Facultatea de Economie, fondată în 1953, care nu putea beneficia de un laborator de mașini de calcul și pentru desenul liniar, chiar dacă doar în acel an s-au procurat utilaje în sumă de 31.000 ruble⁶.

Lipsa unui fond de carte adecvat pentru cercetare impunea deplasarea corpului didactico-științific în alte centre universitare, pentru deplasări cerându-se suma de 90.000 de ruble anual, aceeași problemă fiind semnalată și pentru expedițiile științifice, pentru care se cereau 80.000 de ruble. Facultățile au întocmit un deviz de cheltuieli provizoriu necesar procurării inventarului didactic și mobilierului pentru catedre și laboratoare în sumă de 2.338.000 ruble, dar care depășea cu mult suma pe care era dispus Ministerul de resort să o plătească⁷.

Replica din partea instituțiilor financiare nu s-a lăsat așteptată. Universității i s-au adus critici pentru depășirea alocărilor bugetare. Se constata că pentru pregătirea cadrelor s-au cheltuit din buget 153.050 de ruble, pe când s-au alocat 154.130 ruble. De asemenea, din devi-

¹ Ibidem, f. 54.

² Ibidem, d. 235, f. 74.

³ Ibidem, f. 103.

⁴ Ibidem, d. 263, f. 117.

⁵ Ibidem, f. 118.

⁶ Ibidem, d. 233, f. 10.

⁷ Ibidem, d. 263, f. 118.

zul de cheltuieli reieșea că nu s-au realizat toate sumele destinate reparațiilor capitale, pentru care erau preconizate 250.000 de ruble, fiind cheltuite cu 5 mii mai puțin. Pe de altă parte, excedente de cheltuieli erau semnalate la capitolul birotică și cheltuieli pentru activitate gospodărească. Astfel, au fost depășite sumele pentru аренда spațiilor cu 10.000 de ruble; pentru practica de producție – cu 31.000 de ruble. În total, în anul 1956 evidența contabilă consemnează o depășire a cheltuielilor față de venituri cu 24.000 de ruble¹.

Totodată, planul investițiilor capitale era îndeplinit în proporție de 96% (1.743.000 din 1.800.000 planificate), dintre care cheltuielile pentru echipamente – 131.000 de ruble sau 7,3%. Dările de seamă contabile atestă și neexecutarea planului pentru construcția corpului principal de studii (str. Mateevici 60, actualul corp IV) cu o suprafață de 2570 m², cu un cost de producție preconizat la 4.310.000 de ruble, în schimb a fost dat în exploatare un cămin cu o suprafață de 1051 m², care a costat *de facto* 1.796.000 de ruble, construcția căruia trebuia să fie finisată în al IV-lea semestru al anului 1955².

Pe baza raportului financiar, Direcția principală a Universităților a Ministerului Educației din URSS cerea rectorului Victor Cepurnov să elimine încălcările indicate și să ia măsuri pentru îmbunătățirea situației material-financiare. În mod special se cerea să nu se permită admiterea studenților de la anul I de studii peste cota planificată, să nu se admită cheltuieli suplimentare față de cele planificate în devizul de cheltuieli al instituției. De asemenea, vicerectorului pentru activitatea gospodărească F. Alifanov i se cerea să lichideze stocurile de materiale suplimentare aflate la depozitele universității, aducându-le la nivelul cerințelor normative, iar contabilului-șef să îmbunătățească evidența contabilă la instituție³.

În scrisoarea explicativă la darea de seamă contabilă pentru anul 1956 se preciza că toate construcțiile pentru universitate se efectuează prin lucrări de antrepriză asigurate de Direcția de construcții a Ministerului construcții urbane și rurale al RSSM. Construirea orașelului studențesc (str. Tighina), gestionată de universitate, era finanțată prin intermediul Băncii Comunale din Moldova (cont Nr. 87009)⁴.

Căminul studențesc nr. 5 (str. Kogălniceanu), avea, conform documentației oficiale, un spațiu locativ de 1051,2 m², iar cel util – 1945,2 m². Căminul era preconizat pentru un număr de 221 de locatari, iar una din aripi a fost dată pentru locuit în decembrie 1955⁵. Actul oficial de primire a obiectului a fost semnat la 24 octombrie 1956, lucrările începând în decembrie 1952. Prețul clădirii, conform devizelor de cheltuieli, era de 1.857.800 ruble, prețul real fiind 1.755.000 ruble⁶. Pentru a pregăti terenul necesar construcției acestuia, universitatea a plătit pentru demolarea Bisericii de Campanie a Regimentului 54 Minsk, construită la 1903, suma de 30.944 ruble⁷.

Problema spațiului devenise endemică. În anul 1955-1956 nu aveau propriile cabinete următoarele catedre: pedagogie, botanică, fiziologie și biologia plantelor, fizică teoretică și limbă rusă. Chiar nici unele decanate nu-și aveau spațiile proprii, cum a fost cazul celor de la Facultățile de Istorie și de Economie. Unele facultăți, cum ar fi cea de Chimie și, parțial, cea de Biologie și Pedologie, nu-și aveau auditoriile proprii, care ar fi putut fi amenajate pentru optimizarea procesului didactic. Din cauza penuriei spațiului, universitatea era nevoită să organizeze procesul didactic în 2 schimburi, de la 8 dimineața până la 22.00, fapt care periclita organizarea acțiunilor politico-educative și de masă, ceea ce, pentru acea perioadă, într-adevăr părea a fi o problemă serioasă⁸.

Universitatea îndeplinea, pe măsura posibilităților, și acțiuni edilitare. Astfel, din bugetul instituției a fost construită porțiunea de drum (pietriș cu bordură din piatră de Cosăuți) de pe stradela Universității (de unde-și trage și numele) în perimetrul actualelor str. Mateevici

¹ Ibidem, f. 58.

² Ibidem, f. 60.

³ Ibidem, f. 60-61.

⁴ Ibidem, f. 27.

⁵ Ibidem, f. 104.

⁶ Ibidem, f. 88-89.

⁷ Ibidem, d. 235, f. 65.

⁸ Ibidem, d. 592, f. 11.

(Sadovaia) și Mihai Eminescu (Komsomolskaia) pe o suprafață de 1020 m². Suma totală a lucrărilor pe acest tronson a costat universitatea 36305 ruble. Actul de trecere a drumului de la balanța universității la cea a serviciilor comunale a fost semnat la 31 iulie 1956. Acest drum lega universitatea cu vile sale din str. Mateevici (Lacul Morilor)¹.

Problema principală cu care se lovea biblioteca în acea perioadă consta în faptul că nu avea practic literatură editată înainte de 1946, anul fondării ei, când a fost inclusă în fondul legal de carte. Pentru a depăși această situație, în anul 1956 a fost alocată suma de 150.000 ruble pentru a procura literatura respectivă. Cei 14 angajați ai bibliotecii nu erau însă în stare să prelucereze cele 37.000 de exemplare, primite ca donații de la diferite universități și persoane particulare, numai în 1956 cerându-se majorarea fondului salarial cu 15.000 ruble pentru a face față aflului de cărți².

De altfel, numărul total al angajaților din sectorul administrativ-economic, atât angajați de bază, cât și prin cumul, se ridica la 201 persoane³. În anul 1957 salariu mediu al unui lucrător din serviciu administrativ constituia 504 ruble pe lună, pe când al celor din serviciile auxiliare de 609 ruble. Spre comparație, media salariilor profesorilor era de 2376 ruble pe lună⁴.

Spre sfârșitul anilor '50 putem observa o schimbare a retoricii din documentele oficiale, care tind să devină mai triumfaliste. În rapoartele anuale se subliniază rolul partidului și al guvernului central, ajutorul altor universități din URSS la creșterea bazei materiale a universității. Dacă la etapa precedentă se pune accent pe probleme și pe greutățile cu care se confruntă tânăra instituție, mai ales din lipsă de fonduri și la capitolul baza materială, acum se subliniază că universitatea dispune de minimumul necesar, chiar dacă există anumite probleme. Acestea sunt semnalate, mai ales, la facultățile fundamentale, care nu corespundeau cerințelor moderne, insistându-se pe creșterea volumului alocațiilor în acest sector⁵.

Pentru nou-deschisa Facultate de Inginerie și Tehnică, în anul 1959 s-au alocat nu doar fonduri suplimentare, dar și s-a dispus transmiterea în gestiunea noii structuri a unui corp de studii și a căminului Școlii Superioare de Partid (bul. Lenin, 168), actualul corp de studii al Universității Tehnice din Moldova. Pe lângă aceasta, secția cu frecvență redusă primea o clădire pe str. Ostrovschi, 25 (Alexandru Lăpușneanu)⁶.

Încă de la fondarea Universității se pusese problema construirii unui corp de studii modern, capabil să asigure procesul de studii la nivelul cerințelor moderne. Cele două corpuri de studii, pe care le avea universitatea la acel moment, chiar dacă erau edificii proiectate și destinate pentru învățământ, fiind din secolul al XIX-lea, nu aveau infrastructură necesară unei concepții moderne de studii. Primul proiect a fost realizat chiar de Alexei Șciusev, dar acesta, cum am arătat, nu a ajuns la faza de executare, toate eforturile conducerii universității, financiare, în primul rând, fiind îndreptate spre construirea orașelului studentesc și asigurării spațiului locativ. În anii '50 a fost aprobată noua concepție a corpului principal, cu o suprafață de 16.440 m², construcția căruia ar fi costat peste 2 milioane de ruble⁷.

Abia în luna decembrie 1960 Consiliul Științific al Universității a aprobat proiectul corpului principal de studii, ce trebuia să fie edificat pe locul fostului auditoriu Pușkin și al postului Radio Basarabia, distrus în timpul războiului. Autorul proiectului a fost arhitectul Israel L. Șmurun, iar în anul următor construcția, în sfârșit, a demarat⁸. Volumul total de investiții în anii

¹ Ibidem, d. 383, f. 92. Pe lângă motivația oficială, mai există și alta, mai prozaică: pe str. Universității și-au construit case private prorectorul Alifanov, profesorul Totrov ș.a.

² Ibidem, f. 120-121.

³ Ibidem, f. 12.

⁴ Ibidem, d. 273, f. 37.

⁵ Ibidem, d. 397, f. 3-5.

⁶ Poprujnaia P. op. cit., p. 63.

⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 13, d.279, f. 12; v. și P. Poprujnaia, op. cit., p. 62.

⁸ Ibidem, p. 62-63.

1959-1965, care includea atât construirea corpului principal, dar și a căminelor din orașelul studențesc nr. 2 din str. Noul Ismail (Pan Halipa) s-a ridicat la 6.350.000 de ruble¹.

La începutul anului de învățământ 1960-1961 autoritățile de partid și de stat iau decizia de a comasa Institutul Pedagogic „Ion Creangă” cu Universitatea de Stat². Comasarea instituțiilor și mărirea numărului de studenți a repus problema spațiului.

Totuși, organele de partid încep să controleze mai minuțios utilizarea fondurilor de către universitate (de obicei, cu cât alocațiile sunt mai mici, cu atât controlul este mai riguros). Astfel, pe data de 28 martie 1962 rectorul V. Cepurnov și contabilul-șef Litvințev sunt convocați la Ședința Comitetului de evidență contabilă al Ministerului Educației (балансовая комиссия), prezidată de ministrul S. Țaranov. Ordinea de zi a ședinței era dedicată raportului financiar al Universității pe anul 1961, în care au fost depistate mai multe încălcări ale „disciplinei financiare”. Bunăoară, s-a evidențiat un exces de cheltuieli ale fondurilor publice/de stat la majoritatea capitolelor declarate. S-a constatat, de asemenea, că la art. 5, „cheltuielile didactice” (учебные расходы) s-au depășit cu 10 mii de ruble față de cele prevăzute în bugetul instituției. Cu 1.400 de ruble au fost depășite sumele pentru procurarea utilajului și a inventarului (art. 12), iar pentru mijloacele speciale, extrabugetare, cheltuielile au atins suma de 13.600 de ruble. Pe lângă neregulile din domeniul managementului didactic³, s-a depistat stocarea peste normă a materialelor neutilizate, în sumă de 11.300 de ruble. În același timp, s-a constatat neîndeplinirea planului pentru reparațiile capitale ale clădirilor cu 19.000 de ruble sau 21%. Totodată, Comisia s-a arătat îngrijorată de volumul mare de mijloace trecute la pierderi (списанных), în uriașa, pe acele timpuri, sumă de 171.400 de ruble (era după reforma monetară)⁴. Conducerii universității i s-a adus la cunoștință că în cazul repetării unor asemenea încălcări, vor fi luate măsuri serioase⁵.

În anul 1961-1962 este finisată construcția încă a două cămine din orașelul studențesc. Plus la aceasta, în gestiunea universității este transmisă clădirea fostei școli-internat nr. 2 din str. Cernășevschi (Ion Creangă, 80, azi liceul „Dante Alighieri”), unde a fost amplasată Facultatea de Istorie și Drept⁶.

Din perspectiva rectoratului, în anul 1961-1962 baza materială a universității încă nu se putea considera satisfăcătoare, mai ales din cauza învechirii inventarului. Ca exemplu sunt aduse din nou facultățile experimentale⁷. Această situație se constată, bunăoară, la Facultatea de Fizică, la capitolul „fizică atomică și nucleară”, declarată la nivel central a fi una din prioritățile strategice de dezvoltare științifică. Se cerea procurarea urgentă a camerei de difuzare a lui Wilson, necesară pentru fotografierea particulelor, deoarece fără un asemenea instrument, laboratorul de fizică nucleară nu ar fi avut niciun rost⁸. Până la darea în exploatare a noului corp de studii, mai multe facultăți continuau să se confrunte cu problema penuriei spațiului. Este vorba despre Facultățile de Economie, Construcție, de Drept și de Catedra de educație fizică⁹.

Pe de altă parte, la 1 octombrie 1962 universitatea avea deja 3858 de studenți la secția zi, fapt care făcea imposibilă cazarea tuturor în căminele universității. Universitatea plătea în continuare fie parțial, fie total chiria pentru cei care rămâneau fără spațiu de cazare universitar. O parte a cadrelor tinere au fost cazați în căminele studențești, fapt care, la acea vreme, era conceput drept o soluție „temporară”. În 1962 municipalitatea a oferit cadrelor didactice de

¹ ANRM, F. 2991, inv. 5, d. 253, f. 7.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 361, f. 1.

³ Cum ar fi admiterea peste limitele impuse de plan a 147 de studenți și exmatricularea (отсев) a 366 de studenți.

⁴ Ibidem, d. 402, f. 2.

⁵ Ibidem, f. 3.

⁶ ANRM, F. 3007, inv. 1, d. 19, f. 41.

⁷ Ibidem, F. 3186, inv. 1, d. 400, f. 3.

⁸ Ibidem, f. 5.

⁹ Ibidem, f. 7-11.

la universitate încă 8 apartamente, dar cu toate acestea, 68 de profesori rămâneau fără spațiu locativ, fiind nevoiți să stea cu chirie, plătind pentru aceasta 20-30 de ruble lunar¹.

Biblioteca universitară își continuă dezvoltarea. După comasarea Universității și a Institutului Pedagogic, are loc și comasarea bibliotecilor de la aceste instituții. Prelucrarea și catalogarea fondului de carte a devenit mai dificilă din cauza modalităților învechite de evidență și păstrare a cărților la cea din urmă². În 1960 este încheiat contractul cu Colectorul Central de carte, fapt care a permis o mai bună completare a fondului de carte de la universitate. La 1 august 1961 fondul de carte de la biblioteca universitară constituia deja 703.000 de exemplare. În paralel, creștea și numărul de cititori, fiind semnalată chiar o depășire a planului cu 111%. Din această cauză, un bibliotecar era nevoit să deservească 110-130 de studenți, norma fiind de 80³.

În anul următor s-a deschis o filială a bibliotecii la Facultatea de Istorie și Drept. Achiziția de carte se făcea prin intermediul depozitului legal, prin schimburi interacademice interne și internaționale. În anul 1962-1963 a crescut vizibil volumul literaturii la specialitățile tehnice, științelor reale, precum și volumul literaturii social-politice. Drept rezultat, către 1 ianuarie 1964 numărul total de volume din biblioteca universitară se ridica la 862.853 de exemplare, dintre care 443.000 constituiau literatură științifică și 419.853 – cea didactică⁴. S-a încheiat procesul de catalogare, început cu trei ani urmă, a întregului fond de literatură disponibil la universitate. Simultan au fost introduse și noi modalități de evidență. Ca și în anii precedenți, pentru optimizarea spațiului, biblioteca a trecut la pierderi 15.946 de exemplare de carte expirată (manuale, ziare), dar mai ales lucrări din perioada stalinistă, editate până în 1953, considerate la acea vreme nocive din punct de vedere ideologic⁵.

În 1963 biblioteca universitară avea următoarele unități: sala de lectură centrală, abonamentul central, filiala de pe str. Kiev, 78 (clădirea fostului Seminar teologic, astăzi corpul II al Bibliotecii Naționale), biblioteca secției cu frecvență redusă, biblioteca Facultății de Istorie și Drept, secția periodice, secția de literatură străină, abonamentul de schimb interbibliotecar (MBA) și secția de bibliografie. În acel an, biblioteca a fost vizitată de 284262 de ori de către 23583 de cititori, ceea ce constituia o creștere față de anul precedent (268.585 față de 19.380)⁶. Biblioteca Facultății de Istorie și Drept se afla la distanță mare de sediul central (Kogălniceanu, 67), de aceea activa, mai ales, pe bază de abonament. Biblioteca avea 39 de angajați⁷.

Până la darea în exploatare a corpului principal, conducerea universității nu înceta să atenționeze ministerul de resort și organele de partid despre lipsa acută de spațiu. Bunăoară, în 1963-1964 Catedra de optică deținea doar trei cabinete pentru 6 laboratoare, ceea ce periclita nu doar volumul de cercetare, dar și planurile de studii. Concentrarea unui număr mare de preparate și ustensile nu permitea efectuarea sarcinilor și constituia un potențial pericol din punctul de vedere al tehnicii securității. De loc mai bună nu era situația și la alte catedre ale Facultății de Fizică și Matematică⁸. A avut probleme și Catedra de Fizică Generală care, după crearea Institutului Politehnic (pe baza USM), pierduse sediul (clădirea fostului Seminar Teologic și a Facultății de Teologie, azi corp. II al Bibliotecii Naționale) și o parte din utilaje⁹. Facultatea de Biologie și Pedologie se lovea și ea de problema lipsei spațiului, neajungându-i 27 de cabinete și auditorii. Normele curriculare cereau pentru un asemenea volum de muncă un spațiu de cca 1100 m², spațiul pe care universitatea nu i-l putea asigura. Facultatea mai cerea

¹ Ibidem, f. 103-104.

² Ibidem, d. 402, f. 56.

³ Ibidem, f. 68.

⁴ Ibidem, d. 452, f. 4.

⁵ Ibidem, f. 7.

⁶ Ibidem, f. 8.

⁷ Ibidem, d. 491, f. 69-70.

⁸ Ibidem, f. 2-3.

⁹ Ibidem, f. 4.

să-i fie repartizat un autobuz pentru efectuarea excursiilor la natură și a practicii de teren¹. La Facultatea de Electrotehnică, din cauza lipsei aparaturii și a instrumentarului necesar, lucrările de laborator la disciplinele *mașini electronice*, *electrotehnologie* sau lucrări cu materiale electrice au fost efectuate la alte instituții academice (Institutul Agricol) sau de producție (uzina Kotovski etc.). O situație mai mult sau mai puțin satisfăcătoare era semnalată la proaspăt înființata Facultate de Construcții, cu cele două catedre: de Construcții și Arhitectură și Construcții Industriale².

Asigurarea procesului didactic la Facultatea de Economie a fost posibilă doar prin închirierea unor spații în Casa Educației Științifice, unde au fost adăpostite decanatul, catedrele și sălile de curs (14 auditorii și 6 cabinete). Cu toate acestea, din cauza fluxului mare de studenți, lecțiile se țineau în două schimburi, fapt care trăda insuficiența spațiului și în acest caz³. În acel an (1964) pe lângă Facultate a fost fondat laboratorul de tehnică de calcul (stația de mașini de calcul), dotată cu cele mai noi la acea vreme modele sovietice și de import. Cu toate acestea, spațiul disponibil era destul de restrâns, fapt ce crea incomodități în utilizarea lor⁴.

Probleme și mai mari întâlnea Facultatea de Educație Fizică. Sala de sport, amplasată în incinta Bisericii *Întâmpinarea Domnului*, nu putea satisface decât 50% din necesitățile curriculare. De la fondarea facultății, infrastructura existentă putea asigura grupe a câte 25 de studenți pe an. Însă, după comasarea cu Institutul Pedagogic, fluxul de studenți a crescut într-atât, încât la secția zi erau înscriși anual câte 100 de studenți, plus încă 50 la cea cu frecvență redusă. Din această cauză, necesitatea construirii celei de-a doua săli de sport devenea pentru conducerea universității imperativă. Din darea de seamă anuală vedem că bazinul nu funcționa 50% din timp, deoarece distanța mare de la locul desfășurării lecțiilor din campusul universitar până la el (fostul ștrand Bivol, bazinul „Lokomotiv”), ducea la suspendarea mai multor lecții. Universitatea nu avea nici baza proprie de atletism, de fotbal și de handbal. De aceea, se puneau problema construirii unei baze proprii fie pe Nistru, fie la Ghidighici⁵.

Facultatea de Drept întâmpina de asemenea dificultăți, deoarece, din lipsă de spațiu, era amplasată în trei locații diferite. Secția de zi se afla în clădirea școlii-internat de la Buiucani, secția serală în clădirea filialei bibliotecii (Kiev, nr. 78, azi str. 31 august,), secția frecvență redusă pe str. Ostrovsky, 28 (azi Alexandru Lăpușneanu). Mai persista și problema asigurării cu literatură juridică adusă la zi, dar și cea a completării laboratorului de criminalistică⁶. Facultatea de Istorie, găzduită și ea de fosta școală-internat de la Buiucani, era asigurată doar la nivelul cabinetelor și laboratoarelor. Problema consta însă în insuficiența spațiului de auditorii, deoarece cele 22 de grupe academice nu puteau încăpea în doar 16 aule de care dispunea spațiul școlii, decât prin efectuarea programului de studii în două schimburi și utilizându-se în acest scop și spațiul catedrelor și laboratoarelor. Aceleași probleme le avea și Facultatea de Filologie⁷.

Din cauza lipsei de spațiu, universitatea era nevoită să închirieze spații în diferite colțuri ale orașului, dar distanța mare între corpurile de studii devenea o problemă pentru respectarea orarului de studii. Încercarea de a închiria spații pentru auditorii în proximitatea universității, dar mai puțin amenajate, putea duce la efecte inverse. Astfel, în anul 1964, lecțiile la Facultatea de Matematică (catedra Analiza matematică) erau efectuate în clădirea fostului cinematograf „Felix Dzerzhinsky” de pe str. Sadovaia (Mateevici). Sala, însă, nu era amenajată pentru lecții, fiind prea mare și cu acustică proastă. Studenții din ultimele rânduri nu vedeau tabla și nici nu auzeau cuvintele lectorului. Din această cauză, din semestrul II facultatea a decis să abandoneze acea clădire, transferând orele în clubul universității de pe str. Tighina⁸. În același cinema-

¹ Ibidem, f. 6.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, f. 7.

⁵ Ibidem, f. 10.

⁶ Ibidem, f. 11.

⁷ Ibidem, f. 12.

⁸ Ibidem, d. 539, f. 4.

tograf aveau ore și studenții Facultății de Istorie. Facultatea de Limbi Străine, plasată inițial în clădirea fostului internat nr. 2, dar din decembrie, din lipsă de spațiu, s-a mutat în clădirea fostei Procuraturi de pe str. Șciusev 98 (azi nu s-a păstrat, pe teritoriul Liceului Teoretic „Nicolae Gogol”)¹.

Spațiul de cazare al universității, cu toate construcțiile finisate sau demarate, tot rămânea insuficient, din cauza creșterii progresive a numărului de studenți. În anul 1963-1964 unui student din afara Chișinăului îi revenea 3,42 m² de spațiu locativ, din care cauză 350 de studenți au fost nevoiți să locuiască în chirie. Aceștia au fost asigurați cu paturi, saltele, la cerere și cu materiale de încălzit, plus o compensație de 3 ruble de persoană pe lună din bugetul universitar². În anul următor spațiul era deja de 3,57 m², 400 de studenți fiind nevoiți să trăiască cu chirie³.

În 1964 au fost asigurați cu spațiu locativ în case noi 10 reprezentanți ai corpului didactic. Cu regret, numărul apartamentelor ce erau alocate de către Consiliul Municipal universității rămânea insuficient. Din această cauză, în acel an în căminele studențești mai locuiau 110 familii ale profesorilor universității. Unii dintre aceștia stăteau în cămin timp de 5-8 ani, din care cauză 450 de locuri rezervate studenților erau indisponibile anual⁴. Rectoratul propunea să se stăruie pe lângă Consiliului de Miniștri de a permite construirea în anul 1965 a unui bloc de locuit de 80 de apartamente pentru profesorii universității⁵. De altfel, în anul următor, doar șapte cadre didactice au primit apartamente de la stat. În cămine continuau să trăiască 105 familii⁶.

De la începutul anilor '60 Universitatea avea o bază de odihnă proprie pe malul mării Negre, la Zatoca, unde se puteau odihni profesorii și studenții pe timp de vară. Până atunci, una din baze era oferită de universitatea din Odesa. În 1964 la Zatoca a fost organizată o tabără de odihnă pentru cadre didactice și studenți, unde pe timpul verii au fost găzduiți 500 de oameni⁷.

După darea în exploatare a clădirii Clubului studențesc, rolul acestuia în viața studențească devine central. În semn de recunoaștere a importanței acestei instituții, în conformitate cu ordinul nr. 119, din 9 octombrie 1965 a Rectorului USM A. Medvedev, Clubul studențesc a fost transformat în Casa de cultură a studenților universității⁸.

Pe data de 13 ianuarie 1966, corpul principal de studii (actualul corp IV) a fost, în sfârșit, inaugurat. Suprafața de 16.440 m² a acestuia permitea soluționarea (temporară) a problemei spațiului destinat activităților didactico-științifice. Odată cu corpul principal au fost date în exploatare și mai multe instalații tehnice moderne, pentru exploatarea eficientă a cărora a fost creat un serviciu ingineresc special, în frunte cu N. M. Balan⁹.

Corpul principal a fost dat în exploatare fără secția rezervată bibliotecii, finisată ceva mai târziu. Acest eveniment a permis o mai bună amplasare a Facultăților de Chimie, de Fizică și Matematică, de Biologie și Pedologie, a celei de Filologie și a câtorva laboratoare¹⁰. Aici au putut fi amplasate și câteva laboratoare de cercetare performante pentru acea vreme, cabinete metodice, catedra de științe sociale, trei cabinete lingafonice, atât pentru Facultatea de Limbi Străine, cât și pentru cea de Filosofie¹¹. Cu toate acestea, problema spațiului rămânea acută, inclusiv la facultățile menționate, deoarece, rezolvând problema laboratoarelor și cabinetelor, a rămas cea a auditoriilor.

¹ Ibidem.

² Ibidem, d. 491, f. 71.

³ Ibidem, d. 539, f. 65.

⁴ Ibidem, d. 491, f. 71.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, d. 539, f. 65.

⁷ Ibidem, d. 491, f. 71.

⁸ Ibidem, d. 701, f. 149.

⁹ Poprujnaia P. op. cit., p. 64.

¹⁰ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 592, f. 1-2.

¹¹ Ibidem, f. 2.

Facultatea de Litere, cu cele patru catedre ale sale, s-a transferat din corpul universității transmis Institutului Politehnic de pe str. 31 august, 78A (fosta Facultate de Teologie, azi corpul II al Bibliotecii Naționale) în corpul I de pe str. Kogălniceanu, 65, unde se află până în zilele noastre. Au fost amenajate câteva laboratoare lingvistice, dotate cu tehnică la zi. Lecțiile se făceau în schimbul II¹.

Tot în clădirea transmisă Politehnicii se afla Facultatea de Educație Fizică, care și-a pierdut astfel o bună parte din spații, dar neafectând baza materială, de altfel, oricum insuficientă, mai ales din cauza supraaglomerării despre care s-a discutat mai sus².

Facultatea de Istorie își continua activitatea în clădirea fostei școli internat nr. 2 din str. Cernișevski (Ion Creangă), nr. 80, arendată de universitate, unde tot continua să înfrunte problemele spațiului pentru auditorii³.

Facultatea de Limbi Străine arenda clădirea fostei Procuraturi (Sciusev, 122) neadaptată pentru studii (auditorii mici, multe din ele fiind săli „de trecere”). Imposibilitatea de a organiza cabinete de studii pentru limbile franceză, spaniolă și engleză făcea mai dificilă organizarea procesului didactic⁴. Iată de ce, imediat după darea în exploatare a corpului principal de studii, acolo a fost organizat primul cabinet lingafonic pentru 40 de locuri, care lucra în 2 schimburi pentru a permite instruirea unui număr cât mai mare de studenți.

În anul 1966 a fost procurat echipament în sumă de 70.000 de ruble, iar costul total al inventarului pe toată universitatea era de 855.500 de ruble. Rămânea o problema procurarea mașinilor electronice de calcul performante, de care era tot mai multă nevoie în procesul de predare-învățare. Se simțea nevoia de mai multe manuale în limba română la unele discipline (biologie generală, citologie, biofizică, microbiologie, virusologie, biometrie, la unele discipline fizico-matematice, la filosofie)⁵.

Biblioteca universitară continua să se dezvolte. Numărul total de cititori în toate secțiile a fost de 12148, față de 11420, cât a fost planificat, iar numărul de cărți eliberate – 448073 față de 425750 planificat⁶.

Fondul de carte pe data de 1.01.1966 îl constituia 1.004.695 de unități, dintre care în anul 1965 au fost procurate 58500 de exemplare⁷. Conducerea bibliotecii acorda o atenție sporită calității servirii cititorilor, chiar dacă sala de lectură lucra peste capacitatea cerută de normative cu 10% la raportul studenți/locuri (secția destinată bibliotecii din corpul principal de studii nu era dată în exploatare la acea dată). Astfel, capacitatea sălii era de 120-130 de cititori la 3900 de studenți câți număra universitatea la acea dată. În total, în cei zece ani de activitate a bibliotecii au fost deserviți 109212 cititori, fiind eliberate 262.307 exemplare de cărți, reviste, ziare⁸. Capacitatea medie zilnică de servire a bibliotecii în acești ani atingea cota de 400-500 de cititori pe zi, cărora li se eliberau 957-1000 de exemplare. În ultimul an, însă, sala de lectură lucra fără zile de odihnă, iar programul zilnic era prelungit, ceea ce constituia un efort în plus pentru micul colectiv al bibliotecii. Aceste măsuri au dus la majorarea semnificativă a numărului de cititori deserviți zilnic, (822 de cititori, cu eliberarea a 1702 exemplare). Se ducea lupta cu studenții care nu returnau cărțile. Dacă la 1 septembrie 1965 numărul acestora era de 1200, cu un an mai târziu – doar de 158⁹.

După decizia de a reînființa Institutul Pedagogic cu baza materială proprie, orășelul studențesc de la Buiucani, cu corpul de studii și clădirea de pe str. Ostrovski (Al. Lăpușneanu) i s-a transmis acestuia, universitatea a rămas cu 28.286 m² de spațiu util, inclusiv sala de sport de

¹ Ibidem, f.11.

² Ibidem.

³ Ibidem, f.10.

⁴ Ibidem, f. 12.

⁵ Ibidem, d. 710, f. 70-71.

⁶ Ibidem, d. 592, f. 170.

⁷ Ibidem, f. 171.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, f. 172-173.

pe str. Ștefan cel Mare (Alexandru cel Bun, lăsată inițial universității). Celor 4.859 de studenți înmatriculați le revenea 5,8 m², norma regulamentară constituind 12 m² per student. Față de cei 6,25 m² per student, situație semnalată în anul 1966-1967, se observa o înrăutățire la acest capitol¹.

În căminele universității erau 9770,3 m² de spațiu de locuit, inclusiv cel din căminul nr. 4, unde locuiau profesorii cu familiile lor. Prin urmare, numărul de studenți care aveau nevoie de cămin a crescut la 3490, ceea ce constituia 80% din numărul total al studenților de la secția zi. La această cifră mai trebuie adăugați și cei 200 de studenți de la secția cu frecvență redusă, care au nevoie de cazare în timpul sesiunii (din numărul total de 4763). Pornind de la normativul de 6 m² per persoană în căminele universității se constata o lipsă de 2238 de locuri (sau un deficit de 13424 m²). Conducerea universității a fost nevoită să recurgă la supraaglomerarea cămineelor, pentru a asigura cu loc de trai un număr cât mai mare de studenți, astfel metrajul normativ a scăzut până la 2,4 m² per student. Menționăm că în 1966-1967 unui student îi reveneau 3,27 metri pătrați². Problema supraaglomerării spațiilor de studii era discutată la nivelul conducerii partidului, atrăgându-se atenția și asupra insuficienței asimilării fondurilor destinate construcțiilor capitale³.

Nu mai puțin problematică se prezenta și situația cu asigurarea spațiului de trai pentru cadrele didactice. În 1967 în rând la apartamente erau înscrise 110 familii, din care cauză aceștia au fost cazați în căminul nr. 4, ceea ce priva de spațiu de cazare 250 de studenți. Cauza era lipsa fondului de apartamente proprii și numărul tot mai mic de apartamente repartizat cadrelor didactice de către municipalitate din fondul de locuințe noi. Astfel, Comitetul Executiv Orășenesc Chișinău a oferit universității cu 18 apartamente mai puțin decât se planificase pentru anii 1965-1967⁴.

În luna iulie 1968 a fost dată în exploatare a IV-a secție a corpului principal (actualul corp IV), destinat bibliotecii și sălii festive. Din spațiile eliberate de bibliotecă (corp. II) au fost create 11 auditorii pentru Facultatea de Istorie și Drept (evacuate de la Buiucani și din str. Ostrovschi), precum și pentru catedra de pregătire militară și apărare civilă (6 auditorii)⁵. După reparația din corpurile I și II, toate facultățile au obținut spațiile, mai mult sau mai puțin necesare, pentru activitate. Toate facultățile, cu excepția celei de Filologie și a unor grupe de la Facultatea de Limbi Străine, făceau lecțiile în schimbul I⁶.

Dar, cu toate acestea, rămânea eterna problemă a spațiului auditorial. Astfel, având 216 grupe academice, universitatea dispunea doar de 72 de auditorii în cele trei corpuri de studii. Dacă la Facultățile de Fizică și Matematică (42 de grupe la 38 auditorii proprii) și Chimie (13 grupe la 21 de laboratoare), care au fost găzduite de corpul principal, situația era mai mult sau mai puțin satisfăcătoare, iar Facultatea de Biologie și Pedologie la 19 grupe avea 13 laboratoare și 5 auditorii, restul facultăților continuau să aibă dificultăți. Cea mai dificilă se prezenta situația la Facultatea de Limbi Străine, unde celor 60 de grupe academice le reveneau doar 10 auditorii permanente, studiile fiind organizate în două schimburi. Facultatea de Istorie la 13 grupe dispunea de 6 auditorii, cea de Drept la 10 grupe – de 4 săli. Pentru a facilita cumva situația, facultățile sunt nevoite să utilizeze spațiile destinate activităților administrative (decanate, catedre, unele laboratoare) sau să „împrumute” spațiul disponibil al altor facultăți⁷.

Numărul total de clădiri aflate la balanța universității în anul 1967 era de 32, cu o suprafață totală de 52231 m², dintre care se arendau 1312,4 m². Cele 9 cămine aveau un spațiu total de 17687,5 m². Media anuală a locurilor în cămin pentru studenți era de 2728, iar pentru docto-

¹ Ibidem, d. 646, f. 67.

² Ibidem, f. 68.

³ AOSPRM, F. 52, inv. 29, d. 43, f. 189.

⁴ Ibidem, f. 188.

⁵ ANRM, F. 3168, inv. 1, d. 646, f. 68.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, f. 69.

ranzi – 32¹. Bunăoară, în anul 1967 distribuția studenților în cămine era următoarea: Căminul nr. 1, – 342; nr. 2 – 325; nr. 3 – 313; nr. 4 – 176 (toate de pe str. Bender (Tighina), 2), nr. 5 (str. Ismailul Nou (Pan Halippa)) – 357; nr. 6 – 316; nr. 7 – 715; nr. 8 (str. Cernîșevski (Ion Creangă), 80) – 534; nr. 9 (str. Jukovski (N. Iorga)) – 75².

Din 1965 universitatea a început construcția unei stațiuni balneare lângă satul Primorskoe, raionul Chilia, regiunea Odesa. A fost construită o cantină pentru 200 de locuri, trei căsuțe tip finlandez și 20 de case montabile de tip pavilion. De asemenea, au fost plantați copaci și arbuști decorativi. Se preconiza să fie terminată în anul 1967, dar pentru finisarea lucrărilor Rectorul universității Medvedev cerea Ministerului Educației să-i permită realocarea sumei de 9.000 ruble din bugetul universității, prevăzut inițial la capitol „cheltuieli de studii”. Viceministrul Andrei Corobceanu a permis realocarea. Conform devizului de cheltuieli, suma totală a construcției stațiunii balneare pentru anul 1967 se ridica la 15.000 ruble³. Pe timp de iarnă Universitatea de Stat dispunea de un bazin cu încălzire, cu dimensiunile de 25 m x 11,65 m x 2,52 m = 500 m³.⁴

În actul de predare-primire la schimbarea rectorului, semnat în 26 iulie 1968, avem o radiografie a stării de dezvoltare a universității⁵. În ceea ce privește baza materială a universității, se menționa că spațiul util total în corpurile de studii era de 25649 m², ceea ce la 4643 studenți înmatriculați constituia o medie de 5,5 m² per student, norma prevăzută de regulamente fiind de 11 m². Prin urmare, și în acel an universitatea se lovea de problema supraaglomerării spațiului. O situație similară se înregistra la capitolul spațiului și în căminele studențești, unde erau cazați 2111 studenți, ceea ce la suprafața totală de 10120 m² dădea o medie de 4,8 m² per student⁶. De asemenea, în afară de studenți, în cămine mai locuiau și 52 de familii ale cadrelor didactice ale universității⁷. Însă, din datele de care dispunea CC al PCUS, numărul camerelor ocupate de profesori și familiile acestora se ridica la 63⁸.

În anul 1968 a fost finisată proiectarea unui nou corp de studii cu 5 etaje (actualul corp III), pentru care s-au alocat 140.000 de ruble. Totodată, universitatea avea planuri pentru construirea unui alt corp, cu 7 etaje, destinat facultăților umanistice. În acest sens, institutul de proiectare «Moldgiprostroj» se obliga să elaboreze un proiect către 1 martie 1968, dar nu și-a mai onorat promisiunile. Tot atunci s-a făcut comanda pentru proiectarea unui nou complex studențesc cu 2000 de locuri de pe str. Vinogradnaia (Gh. Cașu)⁹.

În același an, conform planurilor inițiale, trebuia să fie terminată construirea observatorului astro-fizic din satul Lozova, volumul total al obiectului ridicându-se la 211.000 de ruble¹⁰. Până la acea dată, observațiile astronomice se făceau din clădirea fostului castel de apă, construit de Bernardazzi la 1892, situat la intersecția str. Mateevici și G. Bănulescu-Bodoni. Dar evoluția tehnicii (aparatele optice de performanță nu mai puteau încăpea în turnul neamenajat) și locația proastă (vizibilitatea redusă din cauza poluării aerului în Chișinău) au impus conducerea universității să caute un alt plasament, găsindu-se loc în stațiunea agricolă din s. Lozova. Însă, din cauza tărgănării lucrărilor, universitatea a decis să schimbe trustul de construcție, comanda fiind dată altei instituții, specializată în construcțiile rurale.

Una din problemele, ce nu mai putea fi camuflată în această perioadă, era calitatea nivelului de trai în căminele studențești. Problema situației mizerabile din căminele republicii, inclusiv ale celor de la USM, s-a discutat chiar la o ședință a Biroul Central al PCUS din 23 iulie

¹ Ibidem, d. 710, f. 72.

² Ibidem, d. 701, f. 132.

³ Ibidem, d. 710, f. 104-106.

⁴ Ibidem, d. 701, f. 179.

⁵ Ibidem, d. 727.

⁶ Ibidem, f. 28.

⁷ Ibidem.

⁸ AOSPRM, F. 52, inv. 29, d. 43, f. 188.

⁹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 701, f. 26.

¹⁰ Ibidem, f. 27.

1968¹. S-au observat probleme la dotarea camerelor cu mobilier/inventar. Cu toate că completarea căminelor se făcea în conformitate cu normele de rigoare, în căminele USM lipseau 2020 de piese de mobilier (noptiere, mese, scaune), adică nici mai mult nici mai puțin decât o piesă de inventar per student². Informația pe care o dețineau organele de partid era mai detaliată, dar, în același timp, și mai sumbră în această privință. Astfel, într-o notă a Sectorului Știință și Instituții de Învățământ din 6 iunie 1968 se vorbea că în căminele Universității nu se ajung 266 de mese, 517 dulapuri, 930 de noptiere, 668 de cuiere, 1685 de cearșafuri, 5257 de ștergare, 16 plite de gaz, 259 de difuzoare radio³. O problemă, care va deveni majoră, a fost starea generală și situația sanitară a căminelor. Perioada când orașul studentesc de la Chișinău a fost considerat cel mai bun din URSS, fiind decorat cu *Drapelul Roșu transmisibil* al Ministerului Învățământului Superior din URSS și al CC al Sindicatelor lucrătorilor Școlii Superioare „pentru cea mai bună organizare a vieții studenților, a regimului lor de muncă și de odihnă”⁴ a trecut ireversibil. În doar 10 ani situația s-a schimbat dramatic. Așa cum recunosc înșiși conducătorii universității, aprovizionarea cu apă caldă în toate căminele din cele 2 complexe studentești nu era posibilă întotdeauna. Mai mult, chiar asigurarea cu apă rece rămânea problematică pentru etajele superioare, fapt care compromitea situația sanitară, mai ales pe timp de vară⁵. Cu toate acestea, infrastructura continua să se dezvolte, grație investițiilor făcute.

Progrese continui pot fi consemnate pentru bibliotecă, care în acea perioadă se transformă într-un departament vital pentru universitate. La 1 ianuarie 1969 biblioteca număra 1078719 de volume. Fondul de carte didactică se ridica la 371068 de exemplare. În 1968 au fost procurate 23024 de volume. La capitolul gradul de asigurare cu literatură didactică raportul manual/student era satisfăcător la disciplinele sociale 1:2, precum și la fizică și matematică 1:3, în schimb, la disciplinele umanistice (filologie, istorie, drept) sau chimie biblioteca universitară continua să aibă probleme serioase, raportul ajungând la 1:10 sau chiar 1:20. Cauzele erau fie ne reeditarea multora din ele, fie slaba aprovizionare prin Colectorul Republican de Carte, prin care se făceau circa 30% din achizițiile noi în anul 1968 (26773 ex.). De altfel, autoritățile universitare erau nemulțumite de prestația acestei instituții, din care cauză se întârzia procesul de asigurare a studenților cu materiale didactice, fapt care făcea procesul de studii mai anevoios⁶. Procurarea de carte de la rețeaua academică din URSS necesita sume mai mari de achiziție, din cauza livrărilor prin poștă. În anul 1968 pe această cale au fost procurate 5342 de manuale. Deservirea cititorilor se făcea prin abonament, sala de lectură, sau schimbul interbibliotecar (MBA), prin intermediul cărora au fost primite 1700 de cărți pentru 257 de cititori. Cititori ai bibliotecii în anul 1968 erau 94% din corpul didactic și personalul auxiliar, 100% din doctoranzi și 99% din studenți. Numărul total al cititorilor pe bază de abonament se ridica la 9617⁷.

Anii '70 au fost epoca în care se schimbă discursul oficial privind baza materială a universității. Dacă în anii 1940-1950 se discuta despre o penurie cronică a resurselor, de sărăcia bazei materiale, în anii 1960 se vorbește simultan despre realizări și curențe, epoca brejnevistă, a socialismului „dezvoltat” este cea în care discursul oficial pune accentul pe „împlinire”. Performanțele nu pot fi ignorate. Universitatea ajunge cea mai mare instituție de învățământ din Moldova. Poate prea mare, încât era nevoie de diviziune (Politehnica, ASEM, o serie de universități private din anii Independenței). Cifrele vorbesc de la sine. Dacă în anul 1946 spațiul de studiu din toate corpurile universității era de 3877 m² și fără niciun spațiu locativ, în 1971 avea deja de 16692,1 m², edificiile auxiliare ajungând și ele la 5786 m². De asemenea, dacă în 1956 universitatea dispunea de cămine cu 1100 locuri, în 1970 spațiul locativ universitar atinge 2073 de locuri⁸.

¹ AOSPRM, F. 52, inv. 29, d. 43, f. 190.

² ANRM, F. 3168, d. 727, f. 28.

³ AOSPRM, F. 52, inv. 29, d. 43, f. 196.

⁴ Poprujnaia P. op. cit., p. 60.

⁵ ANRM, F. 3168, d. 727, f. 29.

⁶ Ibidem, d. 751, f. 56-57.

⁷ Ibidem, f. 58.

⁸ Poprujnaia P. op. cit., p. 65.

Alocațiile au sporit și ele de peste 20 de ori de la fondarea universității. În 1946, pentru procurarea utilajelor au fost alocate 50.000 de ruble, pe când în 1966 deja - 237 mii. Pentru construcțiile capitale în 1956 erau destinate 180.000 ruble, iar în 1971 - 1.485.400. Sporirea bugetului a fost și ea evidentă. Dacă în 1946 era de 276 mii ruble, în 1971 era deja de 4.993.800 ruble, adică a crescut de 18 ori¹.

În anul 1970 universitatea avea câteva corpuri de studii: principal, pe str. Mateevici 60 (actual corp. IV), corpurile I, II și III, de pe str. Kogălniceanu 67 (actualul corp II, cu anexa Biserica *Întâmpinarea Domnului*) și corpul IV, pe str. Șciusev 98 (actualul teatrul Alexe Mateevici). Pe lângă acestea, erau multiple anexe și construcții auxiliare adaptate pentru diverse laboratoare și ateliere, mai ales în perimetrul campusului universitar. În toate corpurile de studii universitatea avea 59 de aule, 47 de catedre, 23 de cabinete didactico-metodice, 73 de laboratoare didactice, 3 laboratoare de cercetare științifică, muzeul de științe naturale în numele lui „A. Dîmo”, serviciile administrative și gospodărești².

Mobilierul, în afara de corpul principal, era destul de uzat, din care cauză pe parcursul anului 1970 a fost procurată mobilă în sumă de 51.500 de ruble. Au fost procurate dulapuri pentru laboratoarele Facultăților de Fizică și Chimie, mobilier specializat pentru cabinetul de informatică. În același an, au fost procurate utilaje pentru activitatea științifică în sumă de 59.500 ruble (în speță, mașini de calcul, potențioetre, spectrografe, polarografe etc.). Pentru laboratoarele Facultății de Chimie au fost procurate un galvanometru IG-55 și un termostat TC-16, precum și alt utilaj.

Progresele informaticii și importanța crescândă a acesteia pentru economia națională a impus universitatea să investească în acest domeniu de perspectivă. Astfel, cabinetul de programare cu o capacitate de 25 de locuri a fost dat în exploatare pe 1 septembrie 1970. La rândul său, laboratorul de matematică avea în dotare 40 de mașini de calcul, inclusiv modele performante la acea dată ca „Vilnius” și „Cellatron”. Cu toate acestea, mai erau necesare astfel de mașini pentru catedrele de matematică aplicativă și fizică teoretică. Din cauza lipsei unui laser, catedra de optică și spectroscopie nu era în stare să organizeze procesul didactic și specializarea necesară conform programelor de studii³.

Proaspăt înființata Facultate de Jurnalism avea nevoie stringentă de 25 de mașini de dactilografiat, 50 de aparate foto și alt utilaj necesar pentru pregătirea unor ziariști calificați (magnetofone, dictografe și camere de luat vederi)⁴.

Mult mai dificilă era situația Facultății de pregătire a studenților străini, înființată și ea la acea dată, mai ales la capitolul sălilor de studii. Eficiența pregătirii acestora depindea în mare măsură de organizarea procesului didactic în cadrul unor grupuri restrânse de studenți (5-8 persoane). Însă, pe de o parte, majorarea numărului de studenți la această secție (determinată (geo)politic), pe de alta, creșterea numărului de catedre noi a dus imediat la generarea crizei de spațiu, însuși procesul de studii la această subdiviziune fiind pus în pericol. Creșterea numărului de grupe academice (219 și 187 subgrupe la Facultatea de Limbi Străine) a făcut să se resimtă o criză a fondului de auditorii. Conducerea universității a fost nevoită să reamenajeze o parte din spații destinate cercetării (laboratoare și cabinete) pentru auditorii. Din această cauză la Facultatea de Limbi Străine și la cea de Istorie se observa fenomenul găzduirii a câte 2-3 catedre într-o singură încăpere, nemaivorbind de imposibilitatea creării unor laboratoare proprii. Aceeași situație dificilă era și la Facultatea de Jurnalism care, chiar dacă beneficia de un corp aparte, acesta nu era amenajat adecvat pentru efectuarea procesului de studii⁵.

În același timp, Universitatea dispunea de opt cămine, în care erau cazați 2200 de studenți. Într-un cămin (nr. 4) erau cazați aspiranții, tinerii specialiști, unii asistenți și familiile lor, în total 198 de persoane. Conform datelor oficiale, doar 55% dintre studenții din afara Chișinăului erau

¹ Ibidem, p. 67.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1455 a, f. 79.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, f. 80.

⁵ Ibidem, f. 81.

asigurați cu cămine, restul fiind obligați să caute gazdă în oraș (f. 82)¹. În 1970 a fost dat în exploatare căminul studențesc nr.6 de pe strada Novozmailovskaya (Pan Halippa), 6/6, cu o capacitate de 229 locuri și o suprafață utilă de 2272 m². Costul căminului se ridica la 214.662 ruble².

De altfel, documentația de evidență financiară arată că în anul 1970-1971 balanța investițiilor pentru construcțiile capitale constituia 271.077 ruble. În aceeași ordine de idei, la capitolul construcții capitale neterminate, suma era de 180.403 ruble, 83 copeici³.

Una din preocupările universității la acea dată era cea a balanței bugetare, adică echilibrării, pe măsura posibilităților, a veniturilor și cheltuielilor. Veniturile au încetat să acopere cheltuielile, acestea din urmă fiind compuse din prețul la încălzire, lumină și diverse servicii prestate. Scăderea veniturilor era legată de micșorarea fluxului de turiști sovietici, cărora universitatea le închiria camere în cămine. Aceeași situație (discrepanța dintre venituri și cheltuieli) era constatată și pentru stația bioagricolă (roadă slabă) și tipografia rotaprint (politica de prețuri ineficientă), fapt care a impus conducerea universității să caute modalități de ameliorare a situației⁴.

Bunăoară, veniturile complexului studențesc se compuneau din următoarele poziții: plata chiriei de la studenți (10 luni x 1,5 ruble pe an de student x 2200 x 10) = 33000 ruble. Studenții care doreau să locuiască pe timp de vară (2 luni) trebuiau să plătească pentru chirie 1 rub. = 4400 ruble. De la cei 180 de profesori și lucrători tehnici, care locuiau în cămine, se percepeau 6100 ruble. De la aspiranți – 2000 ruble (adică 4 ruble pe 10 luni). „Abiturienții” care trăiau în cămine pe timpul sesiunii plăteau câte 3 ruble, 75 copeici. Turiștii cazați în căminele universității, livrau în bugetul universitar în total 14.000 ruble. Arenda spațiului diverselor organizații – 640 ruble. Din fondurile universității se făcea încălzirea școlii nr. 6, care se afla în perimetrul orașelului studențesc (actualmente Secția de poliție) – 1900 ruble. Dotațiile erau de 7700 ruble. Prin urmare, în total, bugetul orașelului studențesc la capitolul venituri era de 77240 ruble⁵, pe când cheltuielile erau evaluate la 76.900 ruble, deci un excedent ușor⁶.

Creșterea cheltuielilor pentru întreținerea universității și scăderea veniturilor obținute din diverse activități planificate a impus conducerea universității să caute modalități de economie a resurselor. De altfel, la nivel de guvern (Colegiul Ministerului Educației din RSSM) s-a luat decizia de a reduce cheltuielile la USM. Printre măsurile preconizate se numărau: delegarea la conferințele științifice doar a raportorului oficial (nu și a unei delegații întregi, cum se mai practica), sporirea termenului de exploatare a uneltelor prin eficientizarea utilizării lor (în acest sens se impunea propaganda eticii muncii în rândul studenților), economisirea cheltuielilor de papetărie, reducerea și controlul cheltuielilor la energie și apă ș.a.⁷.

Economisirea resurselor a impus și reguli noi pentru întreținerea parcului auto, care în 1970 avea 34 de unități de transport, dintre care 23 se întrețineau din fonduri speciale⁸. Bunăoară, în conformitate cu decizia Ministerului Educației din RSSM, universității i se impunea o limită de 1600 de ruble pentru întreținerea autovehiculelor (f. 106)⁹. Au început să se facă economii și la angajările în serviciul administrativ. Astfel, universitatea își putea permite întreținerea a 5 unități de intendent (la 8 cămine), cu toate că, în conformitate cu normativele în vigoare la acea dată, se prevedea 1 intendent la 400 de studenți. Având în vedere că numărul studenților care locuiau în căminele universității era de 2800, era nevoie de încă 2 unități. Același lucru era valabil și la măturători, din buget fiind plătiți doar 6 din 10 prevăzuți de normă (1 măturător la 2500 m²)¹⁰.

¹ Ibidem, f. 82.

² Ibidem, d. 853, f. 58.

³ Ibidem, f. 66.

⁴ Ibidem, f. 11.

⁵ Ibidem, f. 128.

⁶ Ibidem, f. 129.

⁷ Ibidem, f. 84.

⁸ Ibidem, f. 133.

⁹ Ibidem, f. 106.

¹⁰ Ibidem, f. 104.

Cu toate acestea, nu erau abandonate vechile proiecte deja demarate. Astfel, în 1970 au continuat investițiile pentru construcția observatorului astro-fizic din s. Lozova. Suma eliberată pentru construcția complexului observatorului pentru anul 1970 constituia 358.000 de ruble¹. Numai telescopul ACT-453 a costat universitatea 70.375 de ruble². Pentru asigurarea personalului cu spațiu locativ, universitatea a finanțat din bugetul propriu construcția unui bloc de locuit din 8 apartamente în localitate³.

În anul universitar 1971-1972 Universitatea avea șase corpuri de studii. În cel principal, cu 4 etaje (Mateevici, 60) cu o suprafață utilă de 16 000 m² erau situate Facultățile de Fizică și Matematică, de Chimie, decanatul Facultății de Limbi Străine, două catedre interuniversitare (economie politică și limbă franceză), precum și serviciile de bază ale universității (administrația, contabilitatea, syndicatele etc.). Restul корпусurilor aveau în total 10.000 m². Astfel, în corpul I (str. Kogălniceanu, 65) era situată Facultatea de Litere cu catedrele și cabinetele sale, un laborator lingvistic și trei catedre interuniversitare (Istoria partidului, Comunismul științific, Pedagogie și psihologie). În corpul II (str. Kogălniceanu, 67) era situată Facultatea de Biologie și Pedologie cu catedrele și laboratoarele sale, Facultatea de Istorie și Drept, Catedra de Apărare civilă și pregătire medicală, Muzeul de Științe naturale, Clubul sportiv și sala de sport în incinta *Bisericii Întâmpinarea Domnului*, anexată clădirii fostului seminar teologic. Corpusurile III și IV se situau pe strada Bănulescu-Bodoni (actualul corp II și clădirea de pe str. Bănulescu-Bodoni, 2 care nu s-a păstrat în ziua de azi), unde erau situate catedra de pregătire militară, iar în corpul VI de pe strada Șciusev, Catedra de Jurnalism cu laboratoarele și cabinetele sale, precum și Catedra de Educație fizică. Spațiul util din toate corpurile de studii era de 26.826 m², dintre care 4501 m² – fondul de auditorii⁴.

În căminele universității erau cazați 2536 de studenți. Crește procentul de studenți din afara Chișinăului care sunt asigurați cu loc de trai (de la 55% la 64%), datorită faptului că în acel an a fost dat în exploatare căminul nr. 9 de pe str. Izmailul Nou (azi Pan Halippa), nr. 6⁵.

La 1 septembrie 1972 era preconizată darea în exploatare a încă două blocuri de locuit pentru studenți, nr. 10 și 11 de pe strada Viilor nr. 32 (azi Gh. Cașu), a câte 227 de locuri fiecare. În orașelul studențesc continua să funcționeze baia, frizeria, atelierul de cusut, atelierul pentru reparația încălțăminte, curățătoria etc. Fiecare cămin al universității era dotat cu câte un televizor. Pentru cămine în acel an a fost procurat inventar și mobilă în sumă totală de 45.000 de ruble⁶. Casa de cultură avea o capacitate de 550 de locuri, iar în orașelul studențesc nr. 1 existau terenuri de volei, baschet și fotbal. La dispoziția studenților și cadrelor didactice rămânea și sanatoriul de pe litoralul pontic, cu o capacitate de 2000 de locuri⁷. Pentru reparațiile capitale pentru 1972 Universitatea a primit fonduri în valoare de 90.000 de ruble⁸.

Continuă alocările pentru achiziționarea tehnicii. De exemplu, pentru procurarea unor utilaje de producție germană (RDG) la specialitățile fizico-matematice (centrifuge, fotometre, mașini de calcul etc.) au fost alocate 14.400 de ruble⁹, în schimb, pentru producția similară sovietică – 111.900 de ruble¹⁰.

Analiza documentelor de contabilitate arată o interesantă (dar de loc surprinzătoare pentru cine este familiarizat cu sistemul socialist de evidență și control) ajustare a balanței de venituri și cheltuieli pentru anul 1972. Astfel, dacă totalul veniturilor se ridica la 60.600 de ru-

¹ Ibidem, f. 71.

² Ibidem, f. 73.

³ Ibidem, f. 75.

⁴ AUSM, F. 1. inv. 1, d. 1455 b, f. 60.

⁵ Ibidem, f. 61.

⁶ Ibidem, f. 62.

⁷ Ibidem.

⁸ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 923, f. 47.

⁹ Ibidem, f. 62.

¹⁰ Ibidem, f. 89-90.

ble, iar împreună cu dotațiile – la 94.700 de ruble¹, atunci suma cheltuielilor făcute în rezultatul exploatării campusului (încălzirea, canalizarea, serviciile prestate către populație) se ridicau exact la aceeași sumă²!

Exact aceeași situație se constată și în privința parcului auto al universității. În 1972 acesta avea aceleași 32 de unități de transport, dintre care 21 (cu 2 mai puțin decât în 1971) erau întreținute din fonduri speciale. Veniturile pe care le aduceau mijloacele de transport aflate la balanța universității se ridicau la suma de 49.300 de ruble, iar cheltuielile de exploatare erau identice³.

Fiind o instituție de învățământ de însemnătate națională, baza materială a universității nu se limita doar la perimetrul orașului Chișinău sau al RSSM. Bunăoară, ea dispunea și de centre de observație în delta Dunării. Astfel, consiliul științific al Facultății de Biologie și Pedologie, printr-o decizie din 1 iulie 1972, a cerut păstrarea bazei de observare din localitatea Vilcovo (Ucraina), necesară colectării materialelor pentru muzeul de zoologie și efectuarea practicii de teren a studenților. Pentru aceasta se cereau investiții suplimentare pentru procurarea utilajului necesar (barcă, plase, pușcă), care au fost aprobate de conducerea universității⁴.

În 1973 universitatea avea șase corpuri de studii cu o suprafață utilă totală de 35.804 m², ceea ce la numărul de studenți înmatriculați de 4197 constituia o medie de 8,5 m² per student (norma fiind de 11 m²). Darea în exploatare a corpului III de studii a adus schimbări în dislocarea Facultăților și Catedrelor. Astfel, în corpul I continuau să fie amplasate Facultatea de Filologie cu toată infrastructura sa, Facultatea de instruire a studenților străini cu catedrele și fonolaboratorul propriu, Facultatea de Biblioteconomie, catedra de Istorie a PCUS și catedra de Pedagogie și psihologie. În corpul II se aflau facultatea de Istorie și Drept, catedra de Apărare civilă și Sala sportivă (Biserica) împreună cu clubul sportiv al universității, precum și catedra de Filosofie. În noul corp de studii III (construit pe locul fostului „velodrom” și antenei Radio Basarabia, între corpurile I și II de pe str. M. Kogălniceanu), au fost amplasate Facultățile de Limbi Străine, Facultatea de Biologie și Pedologie cu catedrele și laboratoarele sale, secția Pregătitoare și catedrele interuniversitare de economie politică și comunism științific. În corpul IV (Gogol 2, azi dispărut) se afla catedra militară, iar în corpul VI, pe str. Sciusev 93 – catedra de Jurnalism⁵.

Totodată, numărul căminelor a crescut la 11, unde în 1973-1974 erau cazate 3062 de persoane. Studenții veniți din afara orașului erau cazați în proporție de 73%. În acel an se încheia construirea preventoriului cu o capacitate de 50 de locuri, pe lângă căminul nr. 5, pe str. Pan Halippa, 6⁶. Cele trei cantine aflate la balanța universității erau: cantina nr. 8 de pe str. Tighina, 2 (160 de locuri), cantina nr. 34 de pe str. Pușkin (120 de locuri) și cantina „Junosti/Tinerețe” de pe str. Ismail, 6 (80 locuri). Bufetele erau situate în corpurile I și III, în cantina nr. 8 a Casei de Cultură, în căminele nr. 7 și 11⁷.

În decursul a patru schimburi din anul 1973 la sanatoriul de pe litoralul pontic s-au odihnit peste 600 de studenți. Pe lângă perioada estivală la sanatoriu au început să fie organizate ture și în cea hibernală, de care au beneficiat 60 de studenți și cadre didactice⁸.

În anul academic 1975-1976 suprafața utilă a tuturor corpurilor de studii rămânea aceeași (35804 m²), dar deservea un număr mult mai mare de studenți, contingentul căruia atingea deja 5030 de oameni, ceea ce dădea un coeficient de 6,3 m² per student. În corpul principal suprafața utilă era de 15.600 m², corpul I - de 3.900 m², corpul II - 5.600 m², corpul III - 10.500 m². În același an, contingentul universității era deservit de 13 cămine pentru 2571 locuri, unde

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 923, f. 98.

² Ibidem, f. 99.

³ Ibidem, f. 101.

⁴ Ibidem, f. 91.

⁵ AUSM, F.1, inv.1, d. 1455 B, f. 63.

⁶ Ibidem, f. 63-64.

⁷ Ibidem, f. 64-65.

⁸ AUSM, F. 1. inv. 1, d. 1455 B, f. 63.

locuiau 3462 de studenți și cadre didactice cu familiile lor. Din alocațiile bugetare prevăzute pentru acel an s-a efectuat reparația capitală a căminului nr. 3 din str. Tighina 2, cu schimbarea totală a mobilierului, și a demarat construirea unei conducte termice către complexul studențesc de pe str. Gh. Cașu, unde se finisa construcția unui cămin pentru 410 locuri (nr. 12-13), a început construirea unui corp de studii (actualul corp VI al USM)¹.

În anul 1974 se introduce funcția de prorector pentru construcții capitale, care a schimbat strategiile edilitare ale universității. Primul titular a fost Vitalie Pepeleaev, care a activat aici între 1974-1979. În timpul mandatului său a fost finisată construcția căminelor nr. 12 și 13, a Centrului de Calcul, a corpului de studii nr. VIII și a cantinei *Prietenia*, a fost proiectat și construit căminul 16 și Observatorul Astrofizic de la Lozova².

O piatră de încercare pentru fondul material, mai ales al clădirilor istorice, a fost seismul din 4 martie 1977. Prejudiciile în urma cataclismului au costat universitatea peste 500.000 de ruble³.

Alocațiile pentru procurarea instrumentelor și inventarului pentru anul de studii 1976-1977, din totalul bugetului universitar pentru acel an de 6.064.200 de ruble, atingeau suma de 180.000 de ruble, iar pentru reparațiile capitale ale clădirilor din gestiune – 120.000 de ruble⁴. Bugetul universității pentru anul 1977 era planificat în felul următor: la capitolul venituri, provenite din activitatea de cercetare științifică, exploatarea transportului, veniturile provenite din instruirea abiturienților, gospodăriile auxiliare, extragerea gazului de șist, prestarea diverselor servicii, se ridica la 1.832.000 de ruble, pe când cheltuielile pentru aceleași activități – la 1.773.200 de ruble, deci cu un ascendent de 23.500⁵. Suma investițiilor pentru anul 1977 față de cel precedent era într-o ușoară creștere la capitolul procurarea echipamentului (190.000) și aceeași la investiții capitale⁶.

Stațiunea agro-biologică în același an avea o suprafață de 9 ha de pământ, dintre care 6 ha – teren arabil, o vie de 0,5 ha, dendrariu de 1 ha și terenuri sub construcții și drumuri – 0,5 ha⁷.

În anul 1979 este emis un ordin al Rectorului USM, nr. 64 din 18 iunie, care reglementează modalitățile de cazare a studenților în căminele subordonate universității. Numărul maximal al locurilor era limitat la 3519, care erau împărțite proporțional printre facultăți. În conformitate cu acest ordin, până în data de 25 iunie al fiecărui an, decanii facultăților erau obligați să trimită la rectorat lista studenților ce vor beneficia de cămin și care vor fi trecuți obligatori în ordinul dat pe universitate. Pe baza acestuia, prorectorul pentru activitate administrativă va elibera documentele de cazare și doar la înaintarea acestora, intențenții vor oferi deținătorilor spații de cazare în căminele lor⁸.

Anii '80 au fost de ani de răspântie în istoria universității noastre. Începând cu perioada „stagnării brejneviste”, trece prin anii schimbării caleidoscopice a liderilor sovietici între 1982-1984, ca, într-un final, să fie zguduită din temelii de suflul nou al „Perestroikăi”, ce a prefigurat etapa Renașterii naționale, în care Universitatea a avut de jucat un rol ce nu poate fi subapreciat.

La începutul anilor '80 universitatea continuă să suporte aceleași probleme: creșterea progresivă a numărului de studenți, rezultat al exploziei demografice din anii 1950-1960, apogeul căreia a căzut pe anii 1982-1983, dublată de creșterea exponențială a studenților din lumea a III-a trimiși la studii în URSS, Universității din Chișinău fiindu-i rezervat de către Centru un loc aparte în acest proces, a pus din nou presiune pe spațiul pe care-l deținea instituția.

¹ AUSM, F.1, inv.1, d. 1455, f. 83-84.

² Cozma V. op. cit., p. 443.

³ Ibidem, p. 444.

⁴ AUSM, F. 1, d. 1821 a, f.1.

⁵ Ibidem, f. 155.

⁶ Ibidem, f. 104.

⁷ Ibidem, f. 174.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2334, f. 72.

Corpul principal a fost dat în exploatare abia în 1986, astfel că soluția aleasă de conducerea universității era închirierea unor spații din centru și reducerea spațiului destinat cercetării.

Pentru o mai bună evidență și exploatare a bunurilor aflate în gestionarea universității, anual se făceau inventarii generale, pentru care erau formate Comisii de la toate unitățile și subdiviziunile instituției (facultăți, catedre, laboratoare, corpuri de studii, cămine, garaj etc.). Președinte al comisiei era prorectorul pentru activitate administrativă. Comisia trebuia să facă un raport anual al bilanțului fondurilor¹.

A fost revizuită organigrama universității prin divizarea Facultății de Economie în 2 Facultăți separate: de Economie și Planificare economică și Merceologie. Facultatea de Economie a fost plasată în corpul VI de pe str. Karl Marx (Miron Costin) din sectorul Râșcani, iar căminele de pe str. Florilor, aflate înainte în gestiunea Politehnicii, au fost transmise universității².

Campania de construcții, operate de universitatea în acest deceniu, a fost supravegheată de doi prorectori. Între 1979-1983 în funcția de prorector pentru construcții capitale a fost A. Sadovenko. Pe timpul acestuia s-a lansat ideea construirii corpului principal și al campusului universitar în cartierul Botanica, unde exista o infrastructură academică. Avantajul acestui proiect consta în concentrarea tuturor corpurilor, dar și a căminelor studențești într-o singură zonă, fapt care ar fi permis eficientizarea procesului de predare și de cercetare. S-au făcut chiar și unele schițe, dar, până la urmă, acesta a fost abandonat, considerat prea costisitor și de durată. Pe timpul acestuia a fost proiectat și finalizat căminul nr. 16 pentru doctoranzi. Al doilea prorector, între 1983-1991, a fost A. Ciumac. Pe timpul acestuia s-au materializat eforturile de construire a actualului corp principal de studii, precum și a clădirii BSCZ „Optoelectrotehnica”, a Tipografiei universității, precum și demararea construcției unei noi catedre militare³.

Cu toate acestea, criza spațiilor, până la darea în exploatare a corpului principal, a fost din ce în ce mai profundă. S-a ajuns chiar la aceea că, din cauza insuficienței bazei didactico-materiale, conducerea universității a decis să reducă numărul de studenți la unele specialități în anul de învățământ 1982/83 (evidența contabilă, limba și literatura rusă, bibliologie și biblioteconomie, finanțe și credite - toate reduse cu câte 25 de locuri)⁴.

În anul 1982-1983 universitatea dispunea de 8 corpuri de studii cu o suprafață de 43323 m², cu un contingent de 8200 de studenți, adică unui student îi revenea 5,3 m² de spațiu, cu norma de 11-12 m² pentru universități. Spațiul destinat activităților didactice constituia 26266 m², adică 3,2 m² per student⁵.

În Corpul principal, cu o suprafață utilă de 15.600 m² erau amplasate serviciile administrative și conducerea universității, Facultatea de Fizică, Matematică și Cibernetică, Chimie, Centrul de Calcul, laboratorul de biochimie și alte centre de cercetare în științele fundamentale. În corpul I, cu suprafața de 3.900 m², erau amplasate Facultățile de Filologie, Biblioteconomie, Economie și Merceologie, catedrele de Istoria PCUS, Limba rusă pentru străini, Pedagogie și psihologie. Corpul II găzduia Facultatea de Drept, Catedra de Apărare civilă, de Educație fizică, Clubul sportiv și sala de sport, Catedra de Filosofie și Muzeul de științe naturale. Corpul III (10.500 m²) – Facultatea de Limbi Străine, de Istorie, Biologie și Pedologie, catedrele de Economie politică, Comunism științific, laboratorul de Plante aromatizatoare. Corpul V era ocupat de Facultatea de Jurnalism și tipografie, în Corpul VI (5.500 m²), Facultatea de Economie (str. Miron Costin, fosta Karl Marx), corpul VII – secția frecvență redusă de la Facultatea de Economie a Comerțului și Merceologie și, în sfârșit, corpul VIII – Cursurile pregătitoare și Facultatea pentru instruirea studenților străini (str. Gh. Cașu)⁶.

În 1983 universitatea dispunea de 19 cămine cu o capacitate de 4900 de locuri, dar în care locuiau doar 4700 de studenți, deoarece căminul nr. 8 de pe str. Pan Halippa 6 (Malinovsky) se

¹ AUSM, F.1, inv. 1, d. 2335, ff. 154-160.

² Ibidem, f. 74.

³ Cozma V. op. cit., p. 444.

⁴ AUSM, „Darea de seamă pe anul 1981/82”, f. 66.

⁵ AUSM, „Darea de seamă USM pe anul 1982/83”, f. 56-57.

⁶ Ibidem.

afla în reparație capitală. Căminele erau grupate în câteva sectoare, după cum urmează: pe str. Bender (Tighina), 2 se aflau căminele nr. 1- 4; pe str. Malinovski (Pan Halippa), 6 - căminele nr. 5-9; pe str. Vinogradnaia (Gh. Cașu), 32 - căminele nr. 10-13 și 16; pe str. Florilor, 2 - căminele nr. 14, 15 și 17 și pe str. Belschi (Cuza Vodă), 12 - căminul nr. 18¹.

În conformitate cu Ordinul Ministerului Educației din URSS nr. 816, din 25.12.1967, care reglementa modalitățile de cazare în cămine, decanatele erau obligate să transmită listele persoanelor ce aveau dreptul la cămin. În 1982, prin ordinul Rectorului nr. 82 din 25 iulie, distribuirea s-a făcut în felul următor: Facultatea de Filologie primea 378 de locuri, dintre care în căminul nr. 7 – 230; nr. 17 – 112, nr. 9 – 36. Facultatea de Biblioteconomie – 230 de locuri, dintre care în căminul nr. 6 – 214; nr. 10 -16; Facultatea de Fizică – 118 locuri, dintre care în căminul nr. 3 – 155; nr. 4 – 33; Facultatea de Matematică și Cibernetică – 442 de locuri, dintre care în căminul nr. 11 – 24, nr.16 – 418; Facultatea de Limbi străine – 232 de locuri, dintre care în căminul nr. 18 – 223, nr.10 – 9; Facultatea de Biologie și Pedologie – 246 de locuri, dintre care în căminul nr.9 – 176, nr. 2 – 70; Facultatea de Istorie – 203 locuri, dintre care în căminul nr. 12 – 100; nr. 13 – 103; Facultatea de Drept – 208 locuri, toate în căminul nr. 10; Facultatea de Chimie – 124 de locuri în căminul nr. 1; Facultatea de Economie – 852 de locuri, dintre care în căminul nr. 14 – 302; nr. 15 – 350; nr. 17 – 200; Facultatea de Economie și Merceologie – 295 de locuri în căminul nr. 11; Facultatea de Jurnalism – 110 locuri în căminul nr. 9; Facultatea Studenților străini – 350 de locuri, dintre care în căminul nr. 1 – 50, nr. 2 – 101; nr. 3 – 37; nr. 14 – 58; nr. 16 – 52, nr. 10 – 60; nr. 4 – 7; Secția Pregătitoare (studenți sovietici) – 180 de locuri, dintre care în căminul nr.1 – 9; nr. 3 – 18; nr. 6 – 16; nr. 9 – 25; nr.11 – 23; nr. 16 – 30; nr. 17 – 38, nr. 18 – 17; Secția Pregătitoare (studenți străini) – 270 locuri, dintre care în căminul nr. 12 – 135, nr. 13 – 135. Doctoranzii au primit 43 de locuri în căminul nr. 4².

Observăm că distribuția în cămine, în general, nu era una aleatorie, ci se urmărea gruparea majorității studenților de la o facultate într-un cămin și, pe măsura posibilităților, cât mai aproape de corpurile de studii, unde făceau lecțiile. Studenții străini erau cazați în mod proporțional cam în toate căminele, de obicei câte 1-2 în cameră cu alți studenți „sovietici”, pentru facilitarea procesului de aculturalizare. În următorii ani această distribuire s-a păstrat, în linii generale, aceeași.

În orașelul studențesc infrastructura și serviciile de deservire au rămas aceleași. Există băi publice, spălătorie, frizerie, ateliere pentru haine și încălțăminte. Fiecare cămin era dotat cu camere special amenajate pentru călcat și reparat haine, precum și câte o cameră pentru informații (camera „Roșie” sau „Leninistă”), care era dotată cu televizor. Pentru anul 1983 se preciza că acestea erau color. În căminele nr. 6, 7 și 4 au avut lor reparații capitale, schimbându-se în totalitate și mobilierul³.

Universitatea dispunea de patru cantine: pe str. Tighina 2 se afla cantina nr. 8 pentru 160 de locuri (în clădirea Casei de Cultură), în care la acel moment era în reparație capitală cu schimbarea mobilierului, cantina nr. 34 de pe str. Pușkin (în corpul IV de studii), pentru 120 de locuri și o cafenea pentru cadrele didactice de 40 de locuri, cantina de pe str. K. Marx a Facultății de Economie, din corpul VI de studii pentru 140 de locuri, cantina de pe str. Vinogradnaia (Gh. Cașu), 32 pentru 530 de locuri, cu patiserie și cafenea („Drujba”). De asemenea, în corpurile de studii și cămine mai funcționau șapte bufete, dotate cu aparataj frigorific și instrumentar mecanic. Conducerea universității evalua starea sanitară a acestor unități drept satisfăcătoare⁴.

Tot în 1983 tabăra de pe litoral, care deținea 205 locuri, era prevăzută să funcționeze în cinci schimburi, ridicând capacitatea de servire pentru 1025 de oameni anual. De câțiva ani, la baza universității se odihnesc studenții Universităților din Lvov, Ivano-Frankovsk și Ujgorod.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1., d. 2771, f. 118-119.

² Ibidem, d. 2772, f.20-21.

³ AUSM, „Darea de seamă USM pe anul 1982/83”, f. 58.

⁴ Ibidem.

În schimb, în fiecare iarnă, 150 de studenți de la USM aveau posibilitatea să se odihnească la munte în bazele sus-numitelor universități¹.

După decesul lui L. Brejnev (10.11.1982) și venirea la putere a lui Y. Andropov, în URSS începe o campanie acerbă de control asupra evidenței activității economice și muncii. Pe lângă reviziile obligatorii anuale, încep o serie de controale inopinate cu scopul de a depista cazurile de corupție sau de furt al bunurilor „poporului”. În urma unor asemenea controale, Ministerul Educației din RSS Moldovenească emite ordinul Nr. 225 din 25 august 1983 „Cu privire la rezultatele reviziei activității financiar-economice de la Universitatea de Stat din Moldova pentru anii 1981-1982”, la care s-au depistat un șir de nereguli și abateri de la „disciplina financiară”, ce necesitau intervenții din partea conducerii universității, inclusiv o evidență mai strictă a bazei materiale².

În 1984, în conformitate cu ordinul Rectorului USM nr. 131 din 12.09 s-a făcut mai strictă modalitatea de scoaterea din clădirile și depozitele universității a bunurilor materiale. S-au elaborat certificate speciale, contrasemnate de conducătorii subdiviziunilor, care erau valabile doar timp de 24 de ore. Se interzicea scoaterea bunurilor fără asemenea documente³.

Se întetesc controalele la subdiviziunile *serviciului administrație și economie*. Unul dintre acestea a avut loc la depozitul central, rezultat după moartea intendentului I. Kristallov, rezultatele căruia au fost ogindite în ordinul nr. 18 din 26 ianuarie 1985. S-a depistat lipsa a trei casetofoane „Electronika - 321” în valoare totală de 510 ruble. Printr-un control repetat s-a mai depistat că în iulie 1981 universității i s-a transmis 5 diaproiectoare AVU-2/3 în sumă de 6140 ruble. Unul din ele a fost transmis la Catedra de Istorie URSS, unde nu a fost folosit niciodată în procesul de studii, privând studenții istorici de un suport didactico-metodic modern. Alte patru aparate au fost transmise la Facultatea de Biblioteconomie, unde au fost transmise doar ... carcassele, din care cauză, evident, nu au fost funcționale. Acest lucru a fost posibil, așa cum a stabilit ancheta, în rezultatul creării unei practici nocive de evidență a bunurilor materiale, tolerată de conducerea depozitului și de incompetența contabilității. Au fost administrate pe-depse, inclusiv contabilului-șef⁴.

În 1986 a fost suprimată stațiunea agrobiologică a Universității de la Schinoasa, în locul căreia a fost format un laborator agrobiologic pe lângă Facultatea de Biologie și Pedologie. Din cele 19,5 unități, cu un fond salarial de 1907 ruble și 04 copeici. anual, au fost lăsate doar 4 unități, în scop de economie⁵.

Fără îndoială, principalul eveniment al deceniului la capitolul bază materială a fost proiectarea, demararea, finisarea și darea în exploatare corpului Central al universității. Proiectat inițial ca un corp pentru Facultatea de științe umanistice, apoi de Filologie, treptat, investițiile s-au mărit, astfel încât a devenit corpul principal în care a fost strămutată și conducerea Universității cu serviciile de bază. Au existat mai multe speculații în privința trăgănării construcției corpului și a numărului de etaje preconizate și construite, de fapt. Nu este scopul nostru să le analizăm aici.

Ordinul Rectorului nr. 122 din 10 iulie 1986 cu privire la redistribuirea fondului de audierii stabilește că acest corp se va numi Principal, iar fostul corp din str. Mateevici, 60 va deveni corpul IV. În Corpul principal au fost transferate următoarele facultăți și servicii de bază: la parter și etajul I (numit, după model sovietic, 2) conducerea universității și biblioteca, la etajul III – Facultatea de Drept, la etajul IV – Facultatea de Jurnalism și Facultatea de Calificare a Cadrelor, la etajul V – Facultatea de Istorie, catedra de Filosofie, Catedra de Pedagogie și Psihologie. La subsol au fost amplasate serviciile inginerești, bufetul, depozitul de carte și câteva încăperi ale serviciului de apărare civilă⁶.

¹ Ibidem.

² Ibidem, f. 73-75.

³ Ibidem, d. 3210, f. 136.

⁴ Ibidem, d. 3439, f. 74-76.

⁵ Ibidem, d. 3635, f. 75.

⁶ Ibidem, d. 3657, f. 42.

În rezultatul redistribuirii spațiilor de studii, ordinul Rectorului stabilește următoarea configurație. În corpul I au fost amplasate Facultatea de Filologie și cea de Biblioteconomie, catedra de Istorie a partidului. Se ordona ca Sala Festivă și sala 3 să fie transformate în Muzeul lui Lenin, iar sala 5 să fie dată ca spațiu pentru Muzeul istoriei universității¹. Corpul II de studii era destinat Facultății de Economie și Merceologie, catedrei militare, catedrei de apărare civilă și muzeului de științe naturale. Corpul III era prevăzut pentru Facultatea de Biologie și Pedologie, Facultatea de Limbi străine, catedra interuniversitară de ateism științific și catedra de cercetare a biochimiei eterogenelor. Corpul IV – pentru Facultatea de Matematică și Cibernetică, Facultatea de Fizică și Chimie, laboratoarele de cercetare a chimiei proteinelor, fizica semiconductoarelor, și laboratorul de înregistrări foto-termoplastice, precum și catedra de comunism științific, catedra de economie politică, catedra de limbă rusă pentru studenții străini, stagiați și doctoranzi și, temporar, Biroul de Proiectare și Centrul de Calcul Interuniversitar Republican (centrul de calcul al universității a fost suprimat în 1980)². Același ordin mai stabilea distribuția fondului de auditorii și cabinete în toate corpurile de studii în funcție de facultăți și servicii³.

Într-un ordin adițional, emis a doua zi, se făcea precizarea că ambele secții (zi și frecvență redusă) de la Facultatea de Economie și Merceologie se va muta în corpul V de studii, eliberat de Facultatea de Jurnalism, precum și unele schimbări operate în corpul IV⁴. Iar pe 15 iulie ordinul nr. 122 a mai fost completat cu unele modificări privind câteva spații din corpul III de studii și soluționarea unui, probabil, „conflict de hotar” dintre secția financiară și cea administrativă (cab. 105 și 107 din corpul principal)⁵.

După soluționarea (temporară) a problemei spațiului, în următorii ani universitatea s-a concentrat asupra completării fondului de materiale didactico-științifice. Suma investițiilor capitale pentru procurarea inventarului și aparaturii pentru anul 1988 constituia 1,8 milioane de ruble, accentul fiind pus, mai ales, pe procurarea tehnicii de calcul⁶.

Pentru construcțiile capitale din anii 1988-1989 universitatea a încheiat contracte cu 9 organizații de construcții și cu 8 cooperative, care au reparat 33 de obiecte în sumă totală de 795.500 de ruble, dintre care, alocate de Ministerului Educației (adică a bugetului) – 510.300 de ruble, iar 285.200 de ruble - din mijloace proprii. Toate reparațiile capitale se făceau în conformitate cu un plan, coordonat și avizat cu Ministerul Educației⁷.

Pentru anul 1989 universitatea planifica să deschidă laboratoare noi de radiotehnică, chimie ecologică, ecologia mediului ambiant, microelectronică. De asemenea, se propunea amenajarea cabinetelor de genetică, economia muncii, fizică experimentală, metodică predării fizicii, chimiei, matematicii, esteticii și eticii, precum și completarea cabinetelor de economie politică, filosofie, pedagogie și psihologie și chiar cel al comunismului științific⁸. Venea anul 1989...

În concluzie, Universitatea de Stat din Moldova s-a format în dificilii ani imediat postbelici, în condițiile ruinei economice și a politicilor de austeritate implicite. Cu toate acestea, autoritățile de stat și de partid din RSSM și-au propus un plan ambițios de creare a unei universități naționale. Deoarece s-a luat decizia ca universitatea să nu fie creată prin absorbție cu altă instituție, baza materială a acesteia trebuia să pornească de la zero. Începând cele două corpuri de studii ruinate, fără cămine și fond de locuințe, grație unui colectiv energic de entuziaști, în câțiva ani universitatea s-a pus pe picioare, devenind cea mai mare instituție de învățământ superior din republică.

Problema cea mai dificilă pe care a avut-o a fost cea spațiului de studii în condițiile creșterii graduale al numărului de studenți. Din an în an, autoritatea instituției creștea, ceea ce

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem, f. 43-51.

⁴ Ibidem, f. 58.

⁵ Ibidem, f. 192.

⁶ AUSM, „Darea de seamă pe anul 1988/89”, f. 3.

⁷ Ibidem, f. 5.

⁸ Ibidem, f. 6-7.

atrăgea tot mai mulți și mai mulți tineri dornici să o absolutească. Construcția căminelor, apoi a corpurilor de studii, luarea în arendă a diferitor spații din oraș, tot nu era suficientă pentru a ține pasul cu „presiunea demografică”. Altă problemă conexasă era cea a completării fondului de materiale destinate activității didactice și cercetării (utilaje, instrumente, bibliotecă). Investițiile din an în an creșteau, chiar dacă existau perioade în care penuria financiară era mai accentuată. Pe parcursul anilor, baza materială a universității devenise atât de impunătoare, încât pentru „decentralizare”, în câteva rânduri, s-a decis desprinderea unor structuri ale sale în instituții autonome: Institutul Politehnic, ASEM sau diferite universități particulare din perioada Independenței. Universitatea a reușit nu doar să supraviețuiască acestor „viviseccii”, dar, grație potențialului și tradiției academice formate, să se restructureze și să meargă înainte, fiindcă, parafrazându-l pe Sf. Isidor din Sevilla, „universitatea nu sunt pietrele, ci oamenii”.

I.3. FACULTĂȚI, CATEDRE, CORPUL DIDACTICO-ȘTIINȚIFIC

După cum s-a menționat și în primul compartiment al acestei părți, structura inițială a Universității de Stat din Moldova a fost determinată de Hotărârea CC al PC(b) al Moldovei și a Sovietului Comisarilor Norodnici din 4 martie 1946 *Cu privire la organizarea Universității de Stat din Moldova*. Conform acestui document se prevedea organizarea a cinci facultăți: Fizică și Matematică, Biologie, Geologie și Pedologie, Chimie, Istorie și Filologie. Prin același document se mai prevedea formarea a 17 catedre, fără a fi indicate care anume și, de asemenea, a 12 cabinete, 6 laboratoare, a unui muzeu, a unui observatoriu, a unei stații hidrobiologice și meteorologice¹.

Conform ordinului Ministerului Învățământului Superior al URSS din 1 iulie 1946, la USM urmau să fie deschise următoarele catedre: marxism-leninism, pregătire militară, limbi străine, limba rusă, limba moldovenească, istorie, literatură, analiză matematică, geometrie, fizică generală, fizică experimentală², chimie anorganică, chimie generală, chimie analitică³, zoologie, botanică, geologie⁴, în total 17 catedre⁵. Totuși, conform datelor de care dispunem, prezentate în Tabelul nr. 15, nu toate catedrele au fost deschise în anul de studii 1946-1947.

Ținând cont de numărul mic de studenți, doar 320, care urmau a fi înmatriculați în anul de studii 1946-1947, numărul cadrelor didactico-științifice, de asemenea nu a fost prea mare⁶.

Conform datelor invocate de Valeriu Cozma în studiul publicat în 1996, către 1 noiembrie 1946 numărul total al corpului didactico-științific era de 35 cadre didactice⁷. Ulterior, într-un studiu semnat de Valeriu Cozma și Gheorghe Rusnac, numărul cadrelor didactico-științifice era de 45⁸, dintre care 3 profesori universitari, 2 doctori habilitați, 9 conferențieri, 8 doctori

¹ Rusnac Gh., Cozma V. Rectorii Universității de Stat din Moldova (1946-1993). Chișinău, CEP USM, 2005, p. 30.

² Catedra Fizică experimentală lipsește din enumerarea lui V. Cozma de la p. 24, dar o găsim menționată ulterior în textul lucrării.

³ Catedra Chimie analitică lipsește din enumerarea lui V. Cozma de la p. 24, dar o găsim menționată ulterior în textul lucrării.

⁴ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 24. Numărul de catedre este indicat incorect – 12, sunt enumerate 15, în realitate erau 16.

⁵ Cu toate acestea, Rusnac Gheorghe și Cozma Valeriu scriu că la 1 octombrie 1946 au fost deschise 12 catedre: Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma. Rectorii Universității de Stat din Moldova (1946-1993). Chișinău, CEP USM, 2005, p. 33.

⁶ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 29-30.

⁷ Număr indicat în: Cozma Valeriu. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 24.

⁸ Număr indicat de Valeriu Cozma și Gheorghe Rusnac în: Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu, Rectorii Universității de Stat din Moldova (1946-1993). Chișinău, CEP USM, 2005, p. 37.

în științe, 10 lectori superiori și 13 asistenți fără titluri didactico-științifice¹. Conform acestor date, în total avem 45 de cadre didactico-științifice. Autorii ne prezintă și componența națională a cadrelor științifico-didactice: 18 ruși, 9 moldoveni, 5 evrei, iar 3 persoane sunt indicate ca aparținând altor naționalități². Conform acestor date, avem în total 35 de cadre didactico-științifice. Contradicția se rezolvă simplu, dacă pornim de la faptul că din cei 3 profesori universitari, erau doar 2 doctori habilitați, adică în realitate erau 3 persoane, nu 5. Exact așa și în cazul conferențiarilor din 9 persoane, doar 8 erau doctori, adică real erau 9 persoane, nu 17. Ținând cont de aceste precizări obținem cifra de 35 de cadre didactico-științifice angajate la USM către începutul anului de studii 1946-1947.

Tabelul nr. 15

Structura USM în anul de studii 1946-1947³

Facultăți						
Facultatea de Fizică și matematică	Facultatea de Biologie	Facultatea de Chimie	Facultatea de Geologie și pedologie	Facultatea de Istorie și Filologie		
				Secția Limbă și literatură moldovenească	Secția Limbă și Literatură rusă	Secția Istorie
Catedre						
1. Catedra de matematică	1. Catedra Botanică	1. Catedra Chimie generală	1. Catedra Geologie	1. Catedra de Limbă și literatură moldovenească	1. Catedra de Limbă rusă	1. Catedra Istoria popoarelor URSS
2. Catedra de Analiză matematică	2. Catedra Zoologie	2. Catedra Chimie anorganică			2. Catedra de literatură rusă și universală <i>(ambele catedre au fost unite în 1946 și formată Catedra de limbă și literatură rusă)</i>	2. Catedra Istorie universală
3. Catedra de Geometrie		3. Catedra Chimie analitică				
4. Catedra de Fizică experimentală						
5. Catedra de Fizică generală						

Către începutul anului următor de studii, în structura universității au loc unele modificări. Conform datelor fixate în *Statele de personal pentru anul de studii 1947-1948* (Tabelul nr. 16), sunt menționate 18 catedre, dintre care trei catedre noi: Catedra de marxism-leninism, Catedra de Limbi străine și Catedra Militară. În lista respectivă lipsește Catedra de Matematică. La cele 18 catedre indicate erau angajate 60 de cadre didactico-științifice, adică au mai fost angajate încă 25 de persoane, inclusiv 3 doctori habilitați și 1 doctor în științe, numărul total al acestora ajungând la 5 doctori habilitați și 9 doctori în științe. 45 de persoane, ceea ce alcătuia 75% din numărul total al angajaților, nu aveau titlu didactico-științific. Majoritatea absolută a cadrelor didactico-științifice erau bărbați (44), din cele 16 femei angajate doar 2 aveau titlul didactico-științific de doctor, conferențiar universitar.

¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 24.

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 24; Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu. Rectorii Universității de Stat din Moldova (1946-1993). Chișinău, CEP USM, 2005, p. 38.

³ Tabelul a fost alcătuit după: Valeriu Cozma. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). p. 69-292.

Tabelul nr. 16

Cadrele didactico-științifice în anul de studii 1947-1948¹

Nr.	Catedra	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
1	Marxism-leninism	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	3	-	3
2	Istorie Universală	3	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	2	-	2
3	Istoria URSS	2	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	1	-	1
4	Limba rusă	-	3	3	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	-	2	2
5	Literatură	2	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	1	-	1
6	Limba și literatura moldovenească	2	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3
7	Limbi străine	4	5	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	5	9
8	Fizică generală	2	-	2	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1
9	Fizică experimentală	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
10	Analiză Matematică	2	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	1	-	1
11	Geometrie	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
12	Geologie	4	-	4	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	-	2	-	2
13	Botanică	3	1	4	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	-	1	1	2
14	Zoologie	1	1	2	1	-	1	-	1	1	1	-	1	-	1	1	-	-	-
15	Chimie anorganică	1	2	3	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2	2
16	Chimie generală	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
17	Chimie analitică	2	1	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	1	1	2
18	Militară	7	2	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	2	9
Total		44	16	60	5	0	5	7	2	9	5	0	5	6	2	8	31	14	45

Conform Statelor de personal, în anul de studii 1949-1950, la Universitatea de Stat din Moldova activau 31 de catedre, adică numărul lor aproape că s-a dublat față de anul precedent de studii. Dintre acestea erau 6 catedre universitare (marxism-leninism, economie politică, materialism dialectic, limbi străine, militară și educație fizică și sport), care asigurau predarea disciplinelor respective la toate facultățile de la USM, și 25 de catedre în cadrul facultăților. Numărul cadrelor didactico-științifice aproape că s-a dublat și constituia 115 persoane, dintre care 89 (77, 39%) de sex masculin și 26 (22, 60%) de sex feminin. Dintre aceștia 73 de persoane (50 de sex masculin și 23 de sex feminin) nu aveau titluri didactico-științifice. Gradul științific de doctor habilitat îl dețineau 8 persoane, doar de sex masculin, iar gradul de doctor în științe era deținut de 27 de persoane, dintre care 3 de sex feminin. Este de menționat și faptul că titlul de doctor habilitat era deținut de persoane care activau în domeniul chimiei, biologiei, pedologiei și geologiei. Titlul de doctor în științe era deținut de 9 persoane care activau la facultățile științelor umanistice și de 18 persoane care activau la facultățile științelor exacte (Tabelul nr. 17).

¹ Tabelul a fost alcătuit după ANRM, F. 3186, inv.1, d. 17, f. 1-9.

Tabelul nr. 17

Cadrele didactico-științifice în anul de studii 1949-1950¹

Nr.	Catedra	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
1	Marxism-leninism	3	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	2	-	2
2	Economie Politică	2	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	1	1
3	Materialism dialectic	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	2	-	2
4	Limbi străine	4	7	11	-	-	-	1	-	1	1	-	1	-	-	-	3	7	10
5	Militară	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	5
6	Educație fizică și sport	3	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	4
7	Istoria URSS	5	-	5	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	4	-	4
8	Istorie Universală	4	-	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	1	-	1	2	-	2
9	Literatură	1	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	4
10	Limba rusă	3	1	4	-	-	-	-	1	1	1	-	1	-	-	-	2	-	2
11	Limba și literatura moldovenească	4	3	7	-	-	-	1	1	2	-	-	-	1	-	1	3	2	5
12	Analiză Matematică	4	-	4	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	3	-	3
13	Geometrie și Algebră	3	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	2
14	Fizică generală	5	-	5	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	4	-	4
15	Fizică teoretică	3	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	2
16	Fizică experimentală	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3
17	Chimie organică	3	2	5	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	-	1	2	3
18	Chimie anorganică	2	2	4	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	2	2
19	Chimie fizică	2	1	3	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	1	1
20	Chimie analitică	2	2	4	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	1	2	3
21	Plante superioare	1	2	3	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	1	1
22	Fiziologia Plantelor	2	-	2	-	-	-	1	-	1	1	-	1	-	-	-	1	-	1
23	Fitopatologie	1	-	1	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
24	Zoologie	3	-	3	-	-	-	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1
25	Fiziologia animalelor	3	1	4	1	-	1	2	1	3	1	-	1	2	-	2	-	-	-
26	Pedologia solului	3	-	3	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1
27	Geologie și paleontologie	4	-	4	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	2	-	2
28	Mineralogie și petrografie	2	-	2	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	-	-	-
29	Sondaje geologice	2	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3
30	Darwinism	2	-	2	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	-	-	-
31	Fizica și chimia solului	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Total		89	26	115	8	0	8	24	3	27	13	0	13	20	1	21	50	23	73

Așadar, în legătură cu creșterea numărului de studenți (către anul 1951 erau 1435 de studenți), au fost formate noi catedre: Catedra de Limbă Rusă (1947-1948)²; Catedra de Chimie

¹ Tabelul a fost alcătuit după ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 56, f. 1-14.

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996), Chișinău, 1996, p. 277.

organică (1948)¹; Catedra de Pedologie (1948); Catedra de Materialism Istoric și Dialectic (1948)²; Catedra de Filosofie (1949)³; Catedra de Chimie Fizică (1949)⁴; Catedra de Fiziologie și Biochimie a Plantelor (1949)⁵; Catedra de Limbi Germanice (1950)⁶. Prin ordinul Ministerului Învățământului Superior din URSS a fost înființată Catedra de Genetică și Darwinism (1949)⁷, dar în anul 1955, după cercetările lui V. Cozma, în legătură cu reducerea volumului de lucru, care stătea în fața catedrelor de darwinism și de zoologie a animalelor nevertebrate, aceste catedre au fost comasate și s-a format o singură catedră – Catedra de Darwinism și a Animalelor Nevertebrate⁸. În anul 1948, în cadrul Facultății de Istorie și Filologie a fost organizată Catedra de Limbi Străine. Dar, ținându-se cont de volumul mare de lucru și pentru a-i asigura un grad mai mare de autonomie, în același an catedrei respective i s-a stabilit statutul de catedră universitară, fiind subordonată direct Secției Studii a Universității. Puțin mai târziu, la 26 octombrie 1948 denumirea catedrei a fost modificată în Catedra de Limbi Străine și Clasice⁹.

De asemenea, au fost modificate unele facultăți. Spre exemplu, la 2 martie 1949 Facultatea de Biologie a fost transformată în Facultatea de Biologie și Pedologie, iar fosta Facultate de Geologie și Pedologie a devenit Facultatea de Geologie¹⁰.

În rezultatul modificărilor intervenite, în anul 1951 în cadrul celor 5 facultăți de la USM activau 23 de catedre și, de asemenea, 6 catedre universitare¹¹ (Tabelul nr. 18).

Tabelul nr. 18

Structura USM în anul 1951¹²

Facultăți				
Facultatea de Fizică și matematică	Facultatea de Biologie și pedologie	Facultatea de Chimie	Facultatea de Geologie	Facultatea de Istorie și Filologie
Catedre				
1. Catedra Analiza matematică	1. Catedra Botanică	1. Catedra Chimie analitică	1. Catedra Hidrologia dinamică și pedologie	1. Catedra Istoria URSS
2. Catedra Algebră și geometrie	2. Catedra Fiziologia plantelor și biochimie	2. Catedra Chimie organică	2. Catedra Geologia istorică și paleontologie	2. Catedra Istorie Universală
3. Catedra Fizică generală	3. Catedra Fiziologia omului și a animalelor	3. Catedra Chimie Anorganică	3. Catedra Mineralogie și spectrografie	3. Catedra Limba și literatura moldovenească
4. Catedra Fizică experimentală	4. Catedra Plante și fitopatologie	4. Catedra Chimie fizică		4. Catedra Limba rusă
	5. Catedra Zoologie			5. Catedra Literatura rusă
	6. Catedra Darwinism			
	7. Catedra Pedologie			

¹ Ibidem, p.160.

² Ibidem, p.381.

³ Ibidem, p.381

⁴ Ibidem, p.163.

⁵ Ibidem, p.194.

⁶ Ibidem, p.349.

⁷ Ibidem, p.197.

⁸ Ibidem, p. 197. Totuși, referința se face la ordinul nr.11 din 18 februarie 1953.

⁹ Ibidem, p.283, 331.

¹⁰ Ibidem, p.179.

¹¹ Ibidem, p. 27-28.

¹² Tabelul a fost alcătuit după: Valeriu Cozma, Istoria Universității de stat din Moldova, p. 27-28.

Catedre universitare
1. Marxism-leninism
2. Filosofie
3. Economie politică
4. Catedra specială (militară)
5. Limbi străine
6. Cultură fizică

În prima jumătate a anilor '50 ai secolului al XX-lea, tendința de schimbări progresive în cadrul USM a continuat. Spre exemplu, în cadrul Facultății de Fizică și Matematică au loc mai multe modificări. În anul 1952, prin ordinul Ministerului Învățământului superior din URSS a fost fondată Catedra de Fizică Teoretică¹. În anul 1953, în baza Catedrei de Geometrie, se organiza o nouă Catedră de Algebră și Geometrie². Încă peste doi ani, în 1955, Catedra de Fizică Experimentală era divizată și se formau alte două catedre, Catedra de Fizică experimentală și Catedra de Electrofizică³. În același an, 1955, a fost fondată Catedra de Pedagogie și Psihologie⁴. Ținând cont de funcția ideologică importantă pe care o acordau autoritățile sovietice școlii superioare, la Universitatea de Stat din Moldova a fost organizată Catedra de Istorie a PCUS⁵. În iulie 1956 apărea ordinul nr. 14 al Ministerului Învățământului Superior din URSS cu privire la predarea în instituțiile de învățământ superior din URSS a Istoriei PCUS, Economiei politice și a Materialismului dialectic și istoric. În conformitate cu ordinul respectiv, la USM au fost formate catedrele respective. La 29 august 1956 avea loc ședința catedrei de istorie a PCUS, fondată prin reorganizarea Catedrei de marxism-leninism, la care a fost repartizată norma didactică⁶.

De asemenea, în această perioadă, în cadrul facultății de Istorie și Filologie a fost fondată Secția de Economie. Pe 1 septembrie 1955, prin separarea Secției de Economie de la facultatea de Istorie și Filologie a fost formată Facultatea de Economie cu două catedre: Planificarea economiei, ulterior Economie ramurală⁷, și Finanțe și Credit⁸.

Conform datelor oferite de Statele de personal pentru anul de studii 1956-1957 în cadrul Universității de Stat din Moldova activau 6 catedre universitare, 25 de catedre în cadrul Facultăților și Laboratorul Chimie a proteinelor. Numărul cadrelor didactice angajate s-a mărit cu 76 de persoane și a atins cifra de 191 de persoane, dintre care 131(68,58%) de sex masculin și 60 (31,41%) de sex feminin. Dintre aceștia, 58 de bărbați și 42 de femei nu aveau titluri didactico-științifice. De asemenea, în cadrul Universității activau 13 persoane de sex masculin, care dețineau titlul de doctor habilitat în științe și 56 de persoane care dețineau titlul de doctor în științe, dintre care 44 de persoane de sex masculin și 12 persoane de sex feminin (Tabelul nr. 19).

Pe data de 17 iunie 1959 Consiliul de Miniștri al URSS a adoptat Hotărârea nr. 671 prin care era restructurată conducerea supremă a instituțiilor de învățământ superior și mediu, urmărindu-se scopul dezvoltării și perfecționării învățământului superior și mediu de specialitate din țară și, de asemenea, lărgirea drepturilor și mărirea responsabilității republicilor unionale în conducerea instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate. Conform acestei Hotărâri, Universitatea de Stat din Moldova era scoasă de sub jurisdicția Ministerului Învățământului Superior al URSS și trecută sub jurisdicția Consiliului de Miniștri al RSSM⁹.

¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 123.

² Ibidem, p. 74.

³ Ibidem, p.120, 129.

⁴ Ibidem, p.412. La p. 385 se afirmă că această catedră a fost înființată în anul 1956.

⁵ La Universitatea de Stat din Moscova în numele lui M.V. Lomonosov, catedra de Istorie a PCUS a fost formată în anul 1953.

⁶ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 157, f. 1, 4.

⁷ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 220, f. 9-11.

⁸ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 220, f. 1.

⁹ Постановление Совета Министров СССР от 17 июня 1959 г. № 671.

http://www.kgasu.ru/sved/structure/museum/postanovlenie_sov_min.pdf.

Ulterior, prin Hotărârea Consiliului de miniștri al RSSM din 29 iulie 1959, Universitatea trecea în subordinea Ministerului Învățământului al RSSM¹.

Tabelul nr. 19

Cadrele didactico-științifice în anul de studii 1956-1957²

Nr.	Catedra	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
1.	Istoria partidului*	6	2	8	-	-	-	2	-	2	-	-	-	5	2	7	1	-	1
2.	Materialism istoric și dialectic **	4	-	4	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	2	-	2
3.	Economie Politică**	4	2	6	-	-	-	2	1	3	-	-	-	-	1	1	2	-	2
4.	Educație Fizică	6	4	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	4	10
5.	Pedagogie și Psihologie	3	-	3	-	-	-	3	-	3	-	-	-	2	-	2	-	-	-
6.	Limbi străine	4	14	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	14	18
7.	Limba și Literatura moldovenească***	8	1	9	-	-	-	2	1	3	-	-	-	5	1	6	3	-	3
8.	Literatură***	5	2	7	-	-	-	2	1	3	-	-	-	3	2	5	1	-	1
9.	Limba rusă**	2	3	5	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	2	3	1	1	2
10.	Istoria URSS **	6	-	6	1	-	1	3	-	3	1	-	1	4	-	4	1	-	1
11.	Istorie Universală	2	2	4	-	-	-	1	2	3	-	-	-	1	-	1	1	-	1
12.	Economie de ramuri	2	2	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	1	-	1	-	2	2
13.	Finanțe și evidență	3	1	4	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2	1	3
14.	Geologie istorică	2	1	3	-	-	-	2	-	2	-	-	-	1	-	1	-	1	1
15.	Petrografie și mineralogie**	3	1	4	-	-	-	1	-	1	-	-	-	2	-	2	1	1	2
16.	Analiză Matematică ***	8	1	9	-	-	-	2	-	2	-	-	-	5	-	5	3	1	4
17.	Algebră și Geometrie	4	-	4	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	3	-	3
18.	Fizică generală**	3	2	5	-	-	-	2	-	2	-	-	-	3	-	3	-	2	2
19.	Fizică electrică	6	-	6	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	5	-	5
20.	Fizică experimentală	6	-	6	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	4	-	4
21.	Fizică Teoretică	3	1	4	-	-	-	1	1	2	-	-	-	1	-	1	2	-	2
22.	Chimie Analitică**	4	3	7	1	-	1	2	1	3	1	-	1	2	-	2	-	2	2
23.	Chimie anorganică	2	5	7	1	-	1	-	2	2	1	-	1	-	1	1	1	3	4
24.	Chimie organică	4	2	6	1	-	1	1	2	3	1	-	1	1	2	3	2	-	2
25.	Laboratorul Chimie a proteinelor	3	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	5
26.	Chimie fizică	4	2	6	2	-	2	2	-	2	1	-	1	2	-	2	-	2	2
27.	Fiziologia și biochimia plantelor	3	1	4	1	-	1	2	-	2	1	-	1	2	-	2	-	1	1
28.	Fiziologia omului și animalelor	3	-	3	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1

¹ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 316, f. 54-58.

² Tabelul a fost alcătuit după ANRM, F. 3186, inv.1, d. 246, f. 14-32.

29.	Darwinismul și evoluția nevertebratelor	2	1	3	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	1	1
30.	Zoologia vertebratelor	6	1	7	1	-	1	2	-	2	1	-	1	2	-	2	3	1	4
31.	Botanică	4	2	6	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	2	2	4
32.	Pedologia solului	6	2	8	2	-	2	-	1	1	2	-	2	-	1	1	3	1	5
Total		131	60	191	13		13	44	12	56	11		12	50	12	62	58	42	100

* 5 conferențieri fără grad științific.

** 1 conferențiar fără grad științific.

*** 3 conferențieri fără grad științific.

**** 4 conferențieri fără grad științific.

O filă importantă în istoria Universității de Stat din Moldova a fost deschiderea la 1 octombrie 1959 a Facultății de Drept. Facultatea respectivă a fost formată în baza Filialei din Chișinău a Institutului Juridic Unional. Inițial au fost deschise trei catedre: Dreptul de Stat (Discipline Statale); Drept și Proces Civil; Drept Penal și Criminalistică. În legătură cu formarea acestei facultăți, V. Cozma scrie că necesitatea înființării ei a fost determinată de „sarcinile consolidării în continuare a legislației în republică și perfecționării aparatului de stat”. Concomitent, „deschiderea Facultății de Drept rezolva și problema constituirii unui centru juridic științific în Moldova, care era necesar în legătură cu lărgirea drepturilor republicilor unionale în domeniul legislației și cu elaborarea codurilor de legi republicane”¹.

Către anul de studii 1959-1960 în cadrul Universității de Stat din Moldova erau 6 facultăți care includeau 35 de catedre, dintre care 6 catedre universitare și Laboratorul de Chimie a proteinelor, inclusiv Catedra Militară, care nu apare în Statele de personal pentru anul de studii 1959-1960 și Catedra Rezistența Materialelor, cu o singură unitate didactico-științifică. Față de anul de studii 1956-1957 numărul cadrelor didactice a sporit nesemnificativ de la 191 persoane la 211 persoane, dintre care 150 (71,09%) persoane de sex masculin și 61 (28,90%) de persoane de sex feminin. Dintre aceștia 115 (54,50%) cadre didactice nu aveau titluri didactico-științifice, inclusiv 75 bărbați și 40 de femei. Către anul de studii 1959-1960 în cadrul Universității activau 10 persoane doctori habilitați în științe și 70 de persoane cu titlul de doctori în științe, dintre care 56 de bărbați și 14 femei (Tabelul nr. 20).

Tabelul nr. 20

Cadrelor didactico-științifice în anul de studii 1959-1960²

Nr.	Catedra	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
1.	Istoria partidului	9	2	11	-	-	-	4	-	4	-	-	-	3	-	3	5	2	7
2.	Materialism istoric și dialectic	5	-	5	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	3	-	3
3.	Economie Politică	6	3	9	-	-	-	2	-	2	-	-	-	1	-	1	4	3	7
4.	Educație Fizică	5	3	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	3	8
5.	Pedagogie și Psihologie *	3	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	3	-	3	-	-	-
6.	Limbi străine	-	14	14	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	13	13
I	Facultatea de Istorie și Filologie																		

¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 300.

² Tabelul a fost alcătuit după ANRM, F. 3186, inv.1, d. 320, f. 20-38.

7.	Limba și Literatura moldovenească**	9	2	11	-	-	-	2	-	2	-	-	-	6	1	7	3	1	4
8.	Literatură***	4	2	6	-	-	-	1	1	2	-	-	-	3	2	5	1	-	1
9.	Limba rusă*	2	3	5	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	2	3	1	1	2
10.	Istoria URSS	5	-	5	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	--	1	3	-	3
11.	Istorie Universală	2	1	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	1	1	2
II	Facultatea de Economie																		
12.	Economie de ramuri	6	2	8	-	-	-	2	1	3	-	-	-	2	-	2	4	1	5
13.	Finanțe și evidență	5	1	6	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	4	1	5
14.	Evidență contabilă și statistică	4	1	5	-	--	-	2	-	2	-	-	-	1	-	1	2	1	3
III	Facultatea de Fizică și Matematică																		
15.	Analiză Matematică	9	2	11	-	-	-	4	-	4	-	-	-	4	-	4	5	2	7
16.	Algebră și Geometrie	5	1	6	-		-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	3	1	4
17.	Fizică generală	6	2	8	-	-	-	4	1	5	-	-	-	3	1	4	2	1	3
18.	Electrofizică	5	-	5	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	4	-	4
19.	Fizică experimentală	4	-	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	2	-	2
20.	Fizică Teoretică	3	1	4	-	-	-	1	1	2	-	-	-	1	1	2	2	-	2
IV	Facultatea de Chimie																		
21.	Chimie analitică	3	2	5	2	-	2	1	1	2	2	-	2	1	1	2	1	-	1
22.	Chimie anorganică ****	2	5	7	1	-	1	-	3	3	1	-	1	-	2	2	1	1	2
23.	Chimie organică ****	6	1	7	1	-	1	1	1	2	1	-	1	1	-	1	3	-	3
24.	Chimie fizică	3	2	5	1	-	1	2	1	3	1	-	1	1	-	1	1	-	1
V	Facultatea de Biologie și pedologie																		
25.	Fiziologia și biochimia plantelor	3	1	4	1	-	1	2	-	2	1	-	1	2	-	2	-	1	1
26.	Laboratorul de chimie a proteinelor	3	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	5
27.	Fiziologia omului și animalelor	3	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	2	-	2
28.	Darwinismul și evoluția nevertebratelor ****	3	1	4	-	-	-	2	-	2	1	-	1	2	-	2	-	1	1
29.	Zoologia vertebratelor	4	1	5	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	2	1	3
30.	Botanică	1	4	5	1	-	1	-	2	2	1	-	1	-	2	2	-	2	2
31.	Pedologie	8	1	9	1	-	1	3	1	4	1	-	1	3	-	3	4	-	4
32.	Chimie Tehnologică ****	3	-	3	-	-	-	2	-	2	-	-	-	3	-	3	-	-	-

33.	Facultatea de Drept																		
34.	Disciplinele statului și dreptului	4	-	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	1	-	1	2	-	2
35.	Drept civil și procesual civil	3	1	4	1	-	1	2	-	2	-	-	-	2	-	2	-	1	1
36.	Drept penal și procesual	3	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	2
37.	Rezistența materialelor*****	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Total		150	61	211	10		10	56	14	70	10		10	56	12	68	75	40	115

* 2 conferențieri fără grad științific.

** 7 conferențieri fără grad științific.

*** 3 conferențieri fără grad științific.

**** 1 conferențiar fără grad științific.

***** evident, nu era în componența Facultății de Drept.

Pe data de 30 aprilie 1960 era adoptată Hotărârea CC al PC din RSSM și a Consiliului de Miniștri nr. 195 cu privire la comasarea Universității de Stat din Moldova și a Institutului Pedagogic de Stat în numele lui „Ion Creangă” care prevedea ca până la 1 august 1960 să fie finalizat procesul de comasare a celor două instituții de învățământ superior cu păstrarea denumirii Universitatea de Stat din Chișinău; studenții de la Institutul Pedagogic, cu excepția celor de la secția de pregătire a învățătorilor de clase primare, care erau transferați la Institutul Pedagogic din Bălți, de asemenea, să fie transferați la USM¹. Comasarea, în conformitate cu ordinul nr. 250 al Ministerului Învățământului al RSSM din 13 mai 1960, a câtorva facultăți (Istorie, Filologie, Fizică și Matematică, Cultură Fizică) de la Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă” cu facultățile Universității de Stat din Moldova duce la noi modificări în cadrul Facultăților și al catedrelor. Spre exemplu, se înființează două catedre: Catedra de Filologie Romanică și Clasică; Catedra de Limbi Germanice², iar în baza Catedrei de Limbă și Literatură Moldovenească au fost formate două catedre noi: Catedra de Limbă Moldovenească și Catedra de Literatură Moldovenească³. În același an, 1960, în cadrul Facultății de Fizică a fost organizată Catedra de Optică și Spectroscopie⁴. De asemenea, Catedra de Istorie Universală s-a completat cu noi cadre didactice care posedau și predau cursurile în limba română⁵.

Prin anexa II la ordinul 250 din 13 mai 1960 se prevedea funcționarea următoarelor facultăți: Facultatea de Istorie și Filologie; Facultatea de Economie; Facultatea de Drept; Facultatea de Chimie; Facultatea de Fizică și Matematică; Facultatea de Biologie și Pedologie; Facultatea de Inginerie și Tehnică; Facultatea de Educație Fizică și Sport⁶.

Drept consecință, către anul de studii 1960-1961, în structura facultăților și catedrelor Universității intervin schimbări semnificative. Conform Statelor de personal pentru anul de studii indicat, au fost formate două facultăți noi. Este vorba de Facultatea de Inginerie și Tehnică cu trei catedre: Catedra de Mecanică, Catedra de Construcții Industriale și Civile, Catedra de Geometrie Liniară. Catedra Rezistența Materialelor nu mai este amintită. Problema întemeierii acestei facultăți a fost pusă de guvernul URSS care, în 1959 a adoptat Hotărârea de a pregăti în RSSM specialiști în domeniul construcțiilor industriale și civile, electrificării întreprinderilor industriale etc⁷. La nivel republican problema data s-a discutat încă în iulie 1959. La 10 iulie

¹ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 343, f. 20-23.

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p.331.

³ Ibidem, 1996, p.263

⁴ Ibidem, p. 122.

⁵ Ibidem, p. 231.

⁶ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 343, f. 41-42.

⁷ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 365, f. 3-4.

CC al PC din RSSM și Consiliul de Miniștri adoptau Hotărârea nr. 320 prin care se prevedea amplasarea Facultății de Inginerie și Tehnică în edificiul unde se afla situată Școala superioară de partid republican¹. Deja în primăvara anului 1960 au fost procurate o parte din utilajele necesare pentru funcționarea acestei facultăți. Cea mai mare parte din utilaje a fost primită de la Institutul de Inginerie și Construcții și de la Institutul de Energetică, ambele din Moscova. Dar, ulterior s-a constatat că cea mai mare parte dintre aceste utilaje nu mai pot fi utilizate².

Cea de a doua facultate formată a fost Facultatea de Educație Fizică cu două catedre: Catedra Teoria și Metodica Educației Fizice și Catedra Anatomia și Fiziologia Omului. În afară de facultatea numită, mai era și catedra universitară de Educație Fizică și Sport. În rezultatul comasării celor două instituții de învățământ superior, la Universitate a crescut considerabil (cu 152 de persoane) numărul cadrelor didactico-științifice – de la 211 în anul de studii 1959-1960 la 363 de persoane în anul de studii 1960-1961. Dintre acestea 239 (65,84%) de persoane de sex masculin și 124 (34,15%) de persoane de sex feminin. Totuși, doar 11 (3,03%) persoane dețineau titlul de doctor habilitat în știință, iar 129 (35,53%) – titlul de doctor în știință, inclusiv 95 (73,64%) de persoane de sex masculin și 34 (26,35%) de persoane de sex feminin³.

Unele modificări au intervenit la Facultatea de Fizică și Matematică unde, prin ordinul Comitetului pentru Învățământul Superior și Mediu de Specialitate al Consiliului de Miniștri al RSSM, în octombrie 1961 a fost creată Catedra de Matematică aplicată⁴. Ținându-se cont de numărul mic al studenților de la Facultatea de Drept (doar 72 de studenți la secția de zi), prin ordinul nr. 111 din 6 august 1962 această Facultate a fost comasată cu Facultatea de Istorie și Filologie și s-a format o nouă facultate, Facultatea de Istorie și Drept în cadrul căreia au fost organizate două secții: Secția de Istorie și Secția de Drept. Concomitent, a fost organizată și Facultatea de Filologie⁵ cu trei secții: Limba și Literatura Moldovenească; Limba și Literatura Rusă; Limba și Literatura Străină⁶. Și tot în acest an a fost deschisă Catedra de Protecție Civilă, ca o consecință a încordării situației internaționale, în condițiile „războiului rece”⁷. După cum menționează V. Cozma, cu anul 1962 începe și istoria Decanatului Universitar pentru instruirea studenților, stagiatorilor și doctoranzilor străini, atunci când la Universitate este înființată prima grupă de studenți din Vietnam⁸.

Ideologizarea învățământului superior din URSS a continuat și în această perioadă. La 23 iunie 1963 a fost emis ordinul nr. 214 al Ministerului învățământului superior și mediu de specialitate din URSS prin care se introducea disciplina Bazele comunismului științific⁹. În legătură cu aceasta în instituțiile de învățământ superior din URSS, inclusiv și la USM au fost formate catedre de comunism științific. La ședința catedrei respective din 25 octombrie 1963 deja s-au discutat planurile seminarelor la această disciplină, iar pe 26 februarie 1964 a avut loc ședința comună a catedrelor de comunism științific de la instituțiile de învățământ superior din RSSM la care au fost stabilite obiectivele activității ulterioare¹⁰.

În anul 1963 Catedra de Fiziologie și Biochimie a plantelor a fost divizată în Catedra de Biochimie a Plantelor și Catedra de Fiziologie a Plantelor¹¹. Tot în acest an a fost fondată Catedra de Filologie Engleză, care asigura predarea limbii engleze la toate facultățile Universității¹².

¹ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 316, f. 40-55

² ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 365, f. 5.

³ ANRM, F. 3186, inv.1, d. 346, f. 1-32.

⁴ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 79.

⁵ Ibidem, p. 218.

⁶ Ibidem, p. 257.

⁷ Ibidem, p.416

⁸ Ibidem, p.402.

⁹ Detalii despre introducerea disciplinei comunismul științific a se vedea în: Немцев Михаил. Против анти-советской идеологии маоизма. Зачем в СССР был создан научный коммунизм и как он стал оружием против Китая (<http://lenta.ru/articles/2015/08/08/sciencecommunism/>).

¹⁰ ANRM, F. 3186, nr.inv. 1, d. 470, f.1 și următoarele.

¹¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 195.

¹² Ibidem, p. 345.

Prin decizia Colegiului Ministerului Învățământului Public al RSSM din 17 octombrie 1964, în noiembrie același an la Universitate a fost deschisă Facultatea de Profesii Sociale cu patru Secții: Dramatică, Coregrafică, Fotografică și Sportivă¹. Necesitatea stringentă de a pregăti specialiști în domeniul cunoașterii limbilor străine a determinat fondarea în anul 1964 a Facultății de Limbi străine, creată în baza ordinului Ministerului Învățământului Public al RSSM din 3 martie 1964. Printr-un ordin separat al rectorului Universității, facultatea respectivă a fost creată în baza Secției de Limbi Străine a Facultății de Filologie și includea trei catedre: Limba Franceză; Limbi Germanice; Limbi Romanice și Clasice². Ulterior, ținând cont de necesitatea îmbunătățirii procesului de pregătire a specialiștilor, prin ordinul nr.19 din 16 martie 1965, Catedra de Limbi Romanice și Clasice a fost divizată în trei catedre: Filologie Clasică; Filologie Spaniolă³, Filologie Franceză⁴. Nu a avut o viață lungă nici Facultatea de Istorie și Drept. La 16 iunie 1964 guvernul sovietic a adoptat hotărârea despre îmbunătățirea învățământului juridic în URSS. Drept consecință, în același an, 1964 facultatea respectivă a fost reorganizată și formate două facultăți distincte: Facultatea de Istorie și Facultatea de Drept⁵.

De asemenea, în anul 1964 de la USM a fost desprinsă Facultatea de Economie și Facultatea de Inginerie și Tehnică și a fost înființat Institutul Politehnic din Chișinău.

Conform Tabelului 23, structura Facultăților USM în anul de studii 1965-1966 se prezintă în felul următor. În cadrul Universității activau 9 facultăți, inclusiv Facultatea de Profesii sociale, care nu apare în Statele de personal pentru anul 1965-1966. În pofida faptului că de la USM au fost desprinse mai multe catedre și în baza lor a fost format Institutul Politehnic, numărul cadrelor didactice de la facultățile universității a crescut de la 363 de persoane, câte erau în anul de studii 1960-1961, la 473 de persoane, dintre care 298 (63%) de sex masculin și 175 (37%) de sex feminin în anul de studii 1965-1966. Dar rămânea destul de ridicat numărul persoanelor fără titluri didactico-științifice, 285 (60,25%) de persoane, dintre care 155 (32,76%) de sex masculin și 130 (27,48%) de sex feminin. În același timp, gradul științific de doctor habilitat îl dețineau doar 13 (2,74%) persoane, iar titlul de doctor 172 (36,36) de persoane, dintre care doar 45 (9,51%) de sex feminin (Tabelul nr. 21).

Tabelul nr. 21

Cadrele didactico-științifice în anul de studii 1965-1966⁶.

Nr.	Facultatea	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
I	Fizică și Matematică																		
1	Analiză Matematică	9	2	11	-	-	-	5	-	5	-	-	-	3	-	3	4	2	6
2	Matematică generală	4	-	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	1	-	1	2	-	2
3	Matematică aplicată	6	2	8	-	-	-	3	-	3	-	-	-	3	-	3	3	2	5
4	Algebră și geometrie	12	2	14	1	-	1	7	-	7	1	-	1	6	-	6	4	2	6
5	Fizică generală	4	2	6	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	2	2	4

¹ Ibidem, p. 408.

² Ibidem, p. 331.

³ La p. 341 autorul indică Catedra de Filologie Spaniolă și Italiană (Cozma Valeriu, Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996), Chișinău, 1996, p. 341).

⁴ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 332.

⁵ Ibidem, p. 218, 300.

⁶ Tabelul a fost alcătuit după ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 565, f. 1-43.

6	Fizică experimentală	7	2	9	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	5	2	7
7	Fizică electrică	7	-	7	-	-	-	4	-	4	-	-	-	4	-	4	3	-	3
8	Fizică teoretică	5	1	6	1	-	1	2	-	2	1	-	1	2	-	2	2	1	3
II	Chimie																		
9	Chimie anorganică	3	4	7	1	-	1	-	3	3	1	-	1	-	3	3	2	1	3
10	Chimie analitică	3	6	9	1	-	1	2	1	3	1	-	1	1	1	2	-	5	5
11	Chimie organică	5	1	6	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	3	1	4
12	Chimie fizică	5	3	8	1	-	1	3	2	5	1	0	1	2	1	3	1	1	2
III	Biologie și pedologie																		
13	Biochimia plantelor	4	1	5	1	-	1	3	-	3	1	-	1	1	-	1	-	1	1
14	Fiziologia plantelor și darwinismul	3	3	6	-	-	-	2	1	3	-	-	-	2	1	3	1	2	3
15	Fiziologia animalelor	4	1	5	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	2	1	3
16	Zoologie*	5	3	8	-	-	-	2	1	3	1	-	1	1	-	1	2	2	4
17	Botanică	2	5	7	-	-	-	2	2	4	-	-	-	1	2	3	-	3	3
18	Pedologie*	7	1	8	1	-	1	1	1	2	2	-	2	1	1	2	4		4
IV	Istorie																		
19	Istoria URSS	14	6	20	2	-	2	9	1	10	1	-	1	10	1	10	3	5	8
20	Istorie Universală	13	2	15	-	-	-	7	1	8	-	-	-	5	-	5	6	1	7
V	Drept																		
21	Disciplinele statului și dreptului	8	-	8	-	-	-	5	-	5	-	-	-	3	-	3	3	-	3
22	Drept civil și procesual	6	1	7	1	-	1	3	1	4	1	-	1	1	-	1	1	-	1
23	Drept penal și procesual	4	1	5	-	-	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	3	-	3
VI	Filologie																		
24	Filologie rusă și generală	5	21	26	-	-	-	5	10	15	-	-	-	2	5	7	-	11	11
25	Limbă rusă (pentru studenți străini)	6	11	17	-	-	-	5	6	11	-	-	-	4	4	8	1	5	6
26	Literatură moldovenească	7	1	8	-	-	-	4	-	4	-	-	-	3	-	3	3	1	4
27	Limbă moldovenească*	9	3	12	-	-	-	4	2	6	1	-	1	3	2	5	5	1	6
VII	Limbi străine																		
28	Filologie engleză	3	19	22	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	3	18	21
29	Filologie germană	2	9	11													2	9	11
30	Filologie clasică	5	3	8	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	4	3	7
31	Filologie spaniolă	8	-	8	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	6	-	6
32	Filologie franceză	2	15	17	-	-	-	1	1	2	-	-	-	-	1	1	1	14	15
33	Limbă franceză	3	13	16	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	3	12	15
	Educație fizică																		
34	Teoria și metodică educației fizice	11	2	13	-			1	-	1							10	2	12
35	Jocuri sportive și gimnastică	11	4	15													11	4	15
36	Anatomia și fiziologia omului	5	3	8				2	1	3				-	1	1	3	2	5
	Catedre universitare																		

37	Istoria PCUS	19	4	23	1		1	10	3	13	1		1	6	1	7	8	1	9
38	Economie politică	12	4	16				6	2	8				4		4	6	2	8
39	Bazele comunismului științific	7		7				3	-	3				2		2	4		4
40	Filosofie**	18	2	20				11	1	12	2	-	2	5	1	6	7	1	8
41	Pedagogie și psihologie	3	4	7				3	2	5				2	1	3	-	2	2
42	Educație fizică și sport	11	6	17													11	6	17
43	Apărare civilă și pregătirea surorilor medicale	4	2	6													4	2	6
44	Militară	7		7													7		7
Total		298	175	473	13		13	127	45	172	17	0	17	85	27	111	155	130	285

* un profesor fără grad științific.

** 2 profesori cu titlul de doctor.

În perioada următoare, modificările facultăților și catedrelor din cadrul Universității au continuat. În august 1966 a fost organizată Catedra de Ecuații Diferențiale¹. În anul 1967, având în vedere numărul mare de studenți de peste hotare, la Universitate a fost organizată Secția pregătitoare, care, în același an, a fost transformată în Facultatea de pregătire pentru cetățenii de peste hotare. În anul următor, 1968, la această facultate a fost deschisă Catedra de Limbă Rusă². De asemenea, în anul 1967, în cadrul Facultății de Filologie a fost fondată Secția Biblioteconomie și Bibliografie³.

Pe data de 9 mai 1967 Sovietul Miniștrilor al RSSM a adoptat hotărârea despre restabilirea Institutului Pedagogic de Stat⁴ și, evident, de la USM au plecat o parte din cadrele didactico-științifice.

În anul 1969 a fost reorganizată Facultatea de Istorie și prin ordinul nr. 192 al Ministerului Învățământului Public al RSSM din 27 mai, alături de Catedra de Istorie a URSS, au fost create trei catedre noi. În baza Catedrei de Istorie Universală au fost create alte două catedre: Istorie Antică și Evul Mediu; Istorie Modernă și Contemporană. Suplimentar, a fost creată Catedra Istoria Moldovei. După cum sublinia V. Cozma, formarea Catedrei de Istorie a Moldovei „a încheiat procesul de formare a catedrelor de istorie națională în cadrul universităților din republicile fostei URSS”⁵.

Necesitatea pregătirii cadrelor de jurnaliști a determinat fondarea pe 30 mai 1969 a Catedrei de Jurnalistică în cadrul Facultății de Filologie, unde au și fost deschise încă din anul 1966 primele grupe de specialități duble: filologie și ziaristică⁶. De asemenea, în anul 1969, în baza catedrei de Literatură Rusă și Universală, a fost înființată Catedra de Literatură Universală⁷.

În anul de studii 1970-1971 la USM activau 8 facultăți, inclusiv Facultatea de Profesii sociale, și 8 catedre universitare. În legătură cu restabilirea Institutului Pedagogic și plecarea unei părți a cadrelor didactico-științifice de la USM, numărul cadrelor didactice de aici nu numai

¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 84.

² Ibidem, p. 402

³ Ibidem, p. 258

⁴ Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din mun. Chișinău (<http://site.roinno.ro/data/pdf/ca/md/574.pdf>).

⁵ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p.219-220, 232.

⁶ Ibidem, p. 359.

⁷ Ibidem, p. 351. În altă parte a lucrării sale, V. Cozma scrie că în anul 1972, în baza Catedrei de Literatură Rusă și Universală a fost înființată Catedra de Literatură Sovietică și Catedra de Literatură Universală (Cozma Valeriu, Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996), Chișinău, 1996, p. 292).

că nu s-a micșorat, dar a și crescut nesemnificativ față de anul de studii 1965-1966 și a atins cifra de 491 de persoane față de 473, câte erau în anul de studii 1965-1966. Dintre aceste 491 de persoane, 303 (61,71%) erau de sex masculin și 188 (38,28%) de sex feminin. Din numărul indicat de cadre didactico-științifice, 293 (59,67%) de persoane nu aveau titluri didactico-științifice (151 (30,75%) de sex masculin și 142 (28,92%) de sex feminin). Numărul doctorilor habilitați a rămas la nivelul anului de studii 1965-1966, 13 persoane de sex masculin, iar al doctorilor în științe a crescut nesemnificativ - de la 172 de persoane la 183 de persoane, dintre care 137 de sex masculin și 46 de sex feminin (Tabelul nr. 22).

Tabelul nr. 22

Cadrele didactico-științifice în anul de studii 1970-1971¹

Nr.	Facultate/ Catedră	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
I	Fizică și Matematică																		
1	Analiză matematică	6	2	8	-	-	-	5	-	5	-	-	-	3	-	3	1	2	3
2	Algebră și geometrie	12	1	13	1	-	1	8	-	8	1	-	1	5	-	5	3	1	4
3	Matematică aplicată	12	1	13	1	-	1	2	-	2	-	-	-	3	-	3	9	1	10
4	Ecuatii diferențiate	6	2	8	-	-	-	4	-	4	-	-	-	4	-	4	2	2	4
5	Fizică generală	5	3	8	-	-	-	2	2	4	-	-	-	2	-	2	3	1	4
6	Fizică experimentală	6	1	7	-	-	-	3	-	3	-	-	-	3	-	3	3	1	4
7	Electrofizică	10	-	10	-	-	-	4	-	4	-	-	-	3	-	3	6	-	6
8	Optică și spectroscopie	4	-	4	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2	2	-	2
9	Fizică teoretică	6	1	7	1	-	1	3	-	3	1	-	1	1	-	1	2	1	3
II	Chimie																		
10	Chimie anorganică	2	5	7	-	-	-	1	4	5	-	-	-	-	3	3	1	1	2
11	Chimie analitică	3	7	10	1	-	1	2	3	5	1	-	1	1	1	2	-	4	4
12	Chimie organică	6	-	6	-	-	-	3	-	3	-	-	-	1	-	1	3	-	3
13	Chimie fizică	5	4	9	1	-	1	4	2	6	1	-	1	3	2	5	-	2	2
III	Biologie și pedologie																		
14	Biochimia plantelor	3	1	4	1	-	1	2	1	3	1	-	1	1	-	1	-	-	-
15	Fiziologia plantelor și darwinismul	6	2	8	-	-	-	3		3	-	-	-	2	-	2	3	2	5
16	Fiziologia animalelor	5	2	7	1	-	1	2	1	3	1	-	1	2	-	2	2	1	3
17	Zoologie	6	4	10	1	-	1	5	1	6	1	-	1	3	1	4	-	3	3
18	Botanică	4	3	7	-	-	-	2	1	3	-	-	-	2	1	3	2	2	4
19	Pedologie*	8	1	9	-	-	-	5	1	6	1	-	1	2	1	3	2	-	2
IV	Istorie																		
20	Istoria URSS	7	6	13	1	-	1	4	2	6	1	-	1	3	1	4	2	4	6
21	Istoria Moldovei	5	1	6	-	-	-	4	-	4	-	-	-	3	-	3	1	1	2
22	Istoria antică și evul mediu	4	2	6	-	-	-	2	1	3	-	-	-	2	-	2	2	1	3

¹ Tabelul a fost alcătuit după ANRM, F. 3186, inv.1, d. 851, f. 4-57.

23	Istorie modernă și contemporană	7	1	8	-	-	-	6	-	6	-	-	-	4	-	4	1	1	2
V	Drept																		
24	Disciplinele statului și dreptului	8	-	8	-	-	-	3	-	3	-	-	-	3	-	3	5	-	5
25	Drept civil și procesual	5	1	6	-	-	-	3	1	4	-	-	-	3	1	4	2	-	2
26	Drept penal și procesual	6	-	6	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	5	-	5
VI	Filologie																		
27	Filologie rusă și generală	3	14	17	-	-	-	3	8	11	-	-	-	2	4	6	-	6	6
28	Limba rusă (pentru studenți străini)	1	11	12	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	10	11
29	Literatură rusă și sovietică**	4	11	15	-	-	-	2	4	6	-	-	-	2	3	5	1	7	8
30	Literatură universală	2	3	5	-	-	-	2	3	5	-	-	-	2	2	4	-	-	-
31	Literatură moldovenească	7	2	9	-	-	-	4	-	4	-	-	-	3	-	3	3	2	5
32	Jurnalism	3	1	4	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2	1	3
33	Limbă moldovenească	10	3	13	1	-	1	5	1	6	2	-	2	3	1	4	4	2	6
VII	Limbi străine																		
34	Filologie engleză	6	11	17	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	6	10	16
35	Filologie germană	-	16	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	16
36	Filologie clasică	4	3	7	1	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	3	3	6
37	Filologie spaniolă	8	3	11	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	7	3	10
38	Filologie franceză	3	16	19	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	2	16	18
39	Limbă franceză	2	17	19	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	2	16	18
VIII.	Profesii sociale	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
40	Catedre universitare																		
41	Istoria PCUS	13	4	17	1	-	1	10	3	13	1	-	1	4	1	5	2	1	3
42	Economie politică	14	2	16	-	-	-	6	1	7	-	-	-	4	1	5	8	1	9
43	Comunism științific	10	-	10	-	-	-	7	-	7	-	-	-	3	-	3	3	-	3
44	Filosofie	15	3	18	1	-	1	8	-	8	2	-	2	4	-	4	6	3	9
45	Pedagogie și psihologie	2	3	5	-	-	-	2	3	5	-	-	-	2	2	4	-	-	-
46	Educație fizică și sport	14	11	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	11	25
47	Apărare civilă	3	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	5
48	Militară	22	-	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	-	22
Total		303	188	491	13		13	137	46	183	15		15	93	27	120	151	142	293

* un profesor fără grad științific.

** un conferențiar fără grad științific.

Unele modificări au loc spre sfârșitul anului 1970 în cadrul Facultății de Filologie. Ținând cont de necesitatea pregătirii lingvistice fundamentale a specialiștilor în domeniul filologiei, în baza Catedrei de Limbă Moldovenească a fost formată Catedra de Lingvistică Generală și Romanică¹.

¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 263.

Prin ordinul rectorului din luna august 1971, în cadrul Facultății de Fizică și Matematică, în baza Catedrei de Matematică Aplicată, a fost formată Catedra Limbaje Algoritmice și Programare¹. Înființarea acestei Catedre a fost determinată de „eficiența înaltă obținută la aplicarea Calculatoarelor Electronice ... în procesele de prelucrare automată a informației și de soluționare a problemelor științifice, ingineresti și economice”, dar și de succesele colaboratorilor facultății, care întrețineau strânse legături cu colegii de la instituțiile academice din URSS².

În anul 1972, prin ordinul nr. 269 al Ministerului Învățământului Public din 27 iulie 1972, Facultatea de Fizică și Matematică a fost divizată și s-au format două facultăți: Facultatea de Matematică și Cibernetică și Facultatea de Fizică³.

Tot în anul 1972 a fost lichidată Catedra Biblioteconomie și Bibliografie din cadrul Facultății de Filologie și în baza ei a fost formată Facultatea de Biblioteconomie cu două catedre instituite în anul următor: Catedra de Biblioteconomie și Catedra de Bibliografie⁴.

Prin hotărârea Ministerului Învățământului Public al RSSM din anul 1973, Catedra de Algebră și Geometrie de la Facultatea de Matematică a fost divizată și s-au format două catedre: Catedra de Algebră și Catedra de Geometrie Superioară⁵.

În anul 1973, ținând cont de creșterea numărului de studenți, de introducerea unor noi specializări, de necesitatea largirii practicii juridice au loc și unele modificări în cadrul Facultății de Drept. Spre exemplu, Catedra de Drept Penal, Drept Procesual și Criminalistică a fost divizată în două Catedre: Catedra de Drept Penal și Criminologie și Catedra de Procedură Penală și Criminalistică și, de asemenea, Laboratorul de Criminalistică⁶.

În anul 1974, Facultatea de pregătire pentru cetățenii de peste hotare a fost transformată în Decanatul Universitar pentru instruirea studenților, stagiariilor și doctoranzilor străini cu deschiderea unei noi catedre, Catedra de Discipline Teoretice Generale⁷. De asemenea, în anul 1974, în baza Facultății de Filologie a fost creată Facultatea de Filologie și Biblioteconomie, frecvență redusă⁸. Tot în anul 1974 în cadrul Facultății de Biologie și Pedologie a fost modificată denumirea Catedrei de Darwinism și a Animalelor Nevertebrate, care a devenit Catedra de Fiziologie a Plantelor și Genetică⁹.

În rezultatul modificărilor efectuate, constatăm faptul că la începutul anului de studii 1975-1976 la USM activau 10 facultăți în cadrul cărora erau 45 de catedre, la care se mai adăugau 9 catedre universitare și două subdiviziuni pentru instruirea studenților străini. (Tabelul nr. 23)

Conform datelor statistice, în următorii 5 ani la USM s-a înregistrat o creștere cu 58 de cadre didactico-științifice și către începutul anului de studii 1975-1976 numărul acestora a ajuns la 549 de persoane, dintre care 336 (61,20%) de sex masculin și 213 (38,80%) de sex feminin. Dintre aceștia, 270 (49,18%) de cadre didactico-științifice, inclusiv 132 (24,04%) de sex masculin și 138 (25,13%) sex feminin nu dețineau titlu științific. Cu alte cuvinte, către anul de studii 1975-1976 numărul persoanelor cu grad didactico-științific a depășit numărul cadrelor didactico-științifice care nu aveau gradul respectiv. În același timp, la USM activau 31 de doctori habilitați, ceea ce alcătuia 11,11% din numărul total (279) de cadre didactico-științifice, inclusiv 29 (10,39%) de sex masculin și 2 (0,7 %) de sex feminin și, de asemenea, 248 de doctori în științe, inclusiv 173 de sex masculin și 75 de sex feminin (Tabelul nr. 24).

¹ Ibidem, p. 80.

² Ibidem, p. 95-96.

³ Ibidem, p. 96.

⁴ Ibidem, p. 374.

⁵ Ibidem, p. 76, 92.

⁶ Ibidem, p. 317-321.

⁷ Ibidem, p. 402-403.

⁸ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). Chișinău, 1996, p. 258.

⁹ Ibidem, p.198.

Tabelul nr. 23

Structura USM în anul de studii 1975-1976¹

Facultăți									
Matematică și ciber- netică	Fizică	Chimie	Biologie și Pedologie	Istorie	Drept	Filologie	Biblioteconomie și bibliografie	Limbi străine	Instruirea studentilor străini
									Fac. universitară pentru instruirea studentilor străini
									Profesii sociale
Catedre									
1. Analiză matematică	1. Fizică gene- rală	1. Chimie neorganică	1. Biochimia plantelor	1. Istoria URSS	1. Disciplinele statului și dreptului	1. Limba rusă contemporană	1. Biblio-teco- nomie	1. Filologie engleză	1. Limba rusă
2. Algebră supe- rioară	2. Fizică experi- mentală	2. Chimie ana- litică	2. Fiziologia plantelor și animalelor	2. Istoria Moldovei	2. Drept și pro- ces civil	2. Literatură rusă și sovietică	2. Bibliografie	2. Limbi germa- nice	2. Discipline teo- retice generale
3. Geometrie superioară	3. Fizica semiconduc- torilor	3. Chimie organică	3. Fiziologia animalelor	3. Istoria lumii antice și epocii medievale	3. Proces penal și cri- minalistică	3. Literatură universală		3. Filologie clasică	
4. Matematică aplicată	4. Optică și spectroscopie	4. Chimie fi- zică	4. Zoologie	4. Istoria nouă și contempo- rană	4. Drept penal și criminalis- tică	4. Literatură moldovenească		4. Filologie spaniolă	
5. Calcule diferențiale	5. Fizică teoretică		5. Botanică			5. Jurnalism		5. Filologie franceză	
6. Limbaje algoritmice și programare			6. Pedologie			6. Limbă mol- dovenească			
						7. Lingvistică generală și romanică			
Catedre universitare									
1. Limba franceză									
2. Istoria PCUS									
3. Economie politică									
4. Comunism științific									
5. Filosofie									
6. Pedagogie și psihologie									
7. Educație fizică									
8. Apărare civilă									
9. Catedra militară									

¹ Tabelul este alcătuit după: Штатный формуляр профессорско-преподавательского состава за 1975-1976 уч. год, 83 листов (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1480).

Tabelul nr. 24

Cadrele didactico-științifice în anul de studii 1975-1976¹

Nr.	Facultatea	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
1.	Matematică și cibernetică	41	5	46	3	0	3	22	2	24	3	0	3	14	1	15	16	3	19
2.	Fizică	32	5	37	6	0	6	21	4	25	3	0	3	14	4	18	5	1	6
3.	Chimie	18	13	31	3	1	4	13	12	25	2	0	2	10	6	16	2	0	2
4.	Biologie și Pedologie	32	13	45	6	0	6	23	9	32	3	0	3	17	4	21	3	4	7
5.	Istorie	23	11	34	3	0	3	16	8	24	1	0	1	12	3	15	4	3	7
6.	Drept	28	1	29	1	0	1	12	1	13	0	0	0	5	1	6	15	0	15
7.	Filologie	34	31	65	4	1	5	19	14	33	4	1	5	13	9	22	9	18	27
8.	Biblioteconomie și bibliografie	3	11	14	0	0	0	1	1	2	0	0	0	0	0	0	2	10	12
9.	Limbi străine	21	44	65	2	0	2	5	7	12	2	0	2	2	1	3	14	37	51
10.	Instruirea studenților străini	7	28	35	0	0	0	1	2	3	0	0	0	0	1	1	6	26	32
11.	Fac. un. pentru instruirea studenților străini	0	9	9	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	8	8
12.	Profesii sociale	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Catedre universitare																			
13.	Limba franceză	2	16	18	0	0	0	1	3	4	0	0	0	0	1	1	1	13	14
14.	Istoria PCUS	13	3	16	1	0	1	9	2	11	1	0	1	4	2	6	3	1	4
15.	Economie politică	15	2	17	0	0	0	9	2	11	0	0	0	5	1	6	6	0	6
16.	Comunismul științific	7	0	7	0	0	0	6	0	6	0	0	0	3	0	3	1	0	1
17.	Filosofie	13	5	18	0	0	0	9	2	11	1	0	1	4	0	4	4	3	7
18.	Pedagogie și psihologie	4	4	8	0	0	0	3	3	6	0	0	0	3	3	6	1	1	2
19.	Educație fizică	17	8	25	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1	16	8	24
20.	Apărare civilă	6	3	9	0	0	0	2	2	4	0	0	0	0	0	0	4	1	5
21.	Catedra militară	19	0	19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	19	0	19
Total		336	213	549	29	2	31	173	75	248	20	1	21	107	37	144	132	138	270

În anii următori în structura USM intervin unele schimbări. În vederea pregătirii specialiștilor în domeniul ziaristicii, în anul 1976, în cadrul Facultății de Filologie a fost creată Secția de Ziaristică². Tot în acest an, 1976 a fost înființată Catedra de Teorie și Practică a Presei Sovietice și de Partid³ și Catedra de Jurnalistică și Mijloace Tehnice de Informație⁴. De asemenea, în anul 1977, în cadrul Facultății de Limbi Străine a fost inclusă Catedra de Limbă Franceză, cu statut de catedră universitară⁵.

Pentru îmbunătățirea pregătirii specialiștilor în domeniul matematicii aplicate, în rezul-

¹ Tabelul este alcătuit după: Штатный формуляр профессорско-преподавательского состава за 1975-1976 уч. год, 83 листов (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1480).

² Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). p. 258.

³ Ibidem, p. 364.

⁴ Ibidem, p. 368.

⁵ Ibidem, p. 332.

tatul reorganizării Catedrelor de Matematică aplicată și Limbaje Algoritmice și Programare, prin ordinul rectorului din 15 aprilie 1977 a fost formată Catedra de Cibernetică Matematică și Cercetări Operaționale. Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 77 din 17 iunie 1977 catedra respectivă a fost redenumită în Catedra de Analiză Numerică și Optimizare¹. Ordinul nr. 26 din 15 aprilie 1977, Cu privire la reorganizarea Catedrei de Fizică a Semiconductorilor și organizarea Catedrei de Electronică a fost realizat în practică printr-un alt ordin, nr. 116 din 19 august 1977, când a fost formată Catedra de Electronică².

De asemenea, la 1 septembrie a anului de studii 1977-1978, la USM își începe activitatea Facultatea de Economie, care a fost transferată de la Institutul politehnic în numele lui Serghei Lazo. Odată cu aceasta, Facultatea a trecut la planuri noi de studii și au fost fondate, pe lângă cele trei catedre existente, încă trei catedre noi – Matematică superioară, Economia comerțului și Merceologie³. Spre sfârșitul anului de studii, Facultatea de Economie dispunea de 61 de grupe academice, cu 1179 de studenți, 6 catedre cu un număr de 84 de cadre didactico-științifice, dintre care 2 profesori, doctori habilitați, 42 de doctori în științe, conferențieri, 40 de cadre didactice fără titlu științific⁴. În anul 1978 Facultatea de Economie a fost divizată și în anul de studii 1978-1979 și-a început activitatea Facultatea Economia comerțului și Merceologie cu 2 catedre, Economie și organizarea comerțului, Merceologie, cu un număr de 150 de studenți admiși la anul I. În componența catedrelor activau 5 și respectiv 6 cadre didactico-științifice, dintre care 6 erau doctori în științe (4 conferențieri) și 5 cadre didactico-științifice fără grad științific. Concomitent, pentru predarea unor discipline au fost invitate încă 6 persoane⁵. Noua Facultate întâmpina mai multe greutăți în procesul de organizare, ceea ce i-a determinat pe unii profesori să afirme că ea „n-a fost deschisă la momentul oportun” și, în general, n-ar mai trebui admiși studenți la secția de zi⁶.

Anumite modificări intervin și la Facultatea de Drept. În anul 1978 în baza Catedrei Discipline Statale a fost formată Catedra de Teorie a Statului și Dreptului⁷.

Unele schimbări intervin și la Facultatea de Biologie și Pedologie. În anul 1979, în aprecierea lui V. Cozma, ținând cont de decesul șefului Catedrei de Biochimie, s-a pus problema divizării Catedrei în Catedra de Fiziologie a Plantelor și Catedra de Biochimie⁸.

Tot în acest an, 1979, a fost desființată Catedra de Filologie Clasică. Cadrele didactice de la această catedră au fost transferate la Catedra de Lingvistică Generală și Romanică, unde au format Secția de Limbă Latină. După cum menționează V. Cozma, cauza desființării acestei catedre a constituit-o faptul că „factorii de decizie continuau să ignore importanța studiilor clasice în formarea specialiștilor”⁹.

Concomitent, pentru intensificarea procesului de pregătire a cadrelor de jurnaliști, prin ordinul nr. 136 din 4 septembrie 1979 a fost înființată Catedra de Redactare și Activitate Editorială. Cadrele didactico-științifice pentru noua catedră au fost selectate de la următoarele catedre: Limba Moldovenească; Istoria Presei, Radiodifuziune și Televiziune; Limba Rusă Contemporană¹⁰. Ținând cont de necesitatea pregătirii cadrelor de ziariști în republică, în anul 1980 la Universitatea de Stat din Moldova a fost fondată Facultatea de Ziaristică. În componența acesteia erau trei catedre: Teoria și Practica Presei Sovietice și de Partid; Istoria Presei, Radioului și Televiziunii; Redactare și Activitate Editorială¹¹.

¹ Ibidem, p. 81, 102, 515.

² Ibidem, p. 126, 516.

³ AUSM, F.1, inv. 1, d. 1928, f.1.

⁴ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1929, f. 1-4.

⁵ AUSM, F. 1, inv.1, d. 2114a, f. 2.

⁶ AUSM, F. 1, inv.1, d. 2113, f. 48.

⁷ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). p. 304.

⁸ Ibidem, p. 198.

⁹ Ibidem, p. 284.

¹⁰ Ibidem, p.371

¹¹ Ibidem, p.359-360.

Unele schimbări intervin la Facultatea de Biologie și Pedologie. În anul 1980 Catedra de Biochimie a Plantelor și Catedra de Fiziologie a Plantelor au fost comasate, revenindu-se la vechea denumire Catedra de Fiziologie și Biochimie a Plantelor¹. În același an la facultatea respectivă a fost formată Catedra de Genetică².

În rezultatul modificărilor efectuate, către anul de studii 1980-1981, structura facultăților și catedrelor USM se prezintă în felul următor (Tabelul nr. 25).

Tabelul nr. 25

Structura USM în anul de studii 1980-1981³

Facultăți											
Matematică și cibernetică	Fizică	Chimie	Biologie și pedologie	Istorie	Drept	Filologie	Jurnalism	Biblioteconomie	Limbi străine	Economie	Economia comerțului și merceologie
De pregătire pentru instruirea studenților străini	Decanatul universitar pentru instruirea studenților, stagiarilor și doctoranzilor de peste hotare	Profesii sociale	Catedre								
5. Cibernetică matematică	5. Fizică teoretică	5. Botanică	4. Zoologie	4. Istorie nouă și contemporană	4. Drept penal și criminalistică	4. Literatură moldovenească			5. Limbi germane	5. Prelucrarea automatizată a informației economice	
4. Calcule diferențiale	4. Optică și spectroscopie	4. Chimie fizică	4. Zoologie	4. Istorie nouă și contemporană	4. Drept penal și criminalistică	4. Literatură moldovenească			4. Filologie spaniolă	4. Contabilitate	
3. Geometrie superioară	3. Fizica semiconducturilor	3. Chimie organică	3. Genetică	3. Istoria lumii antice și epocii medievale	3. Proces penal și criminalistică	3. Literatură universală	3. Redactare și editare		3. Filologie engleză	3. Planificarea industriei	
2. Algebră superioară	2. Fizică experimentală	2. Chimie analitică	2. Fiziologia omului și animalelor	2. Istoria Moldovei	2. Drept și proces civil	2. Literatură rusă și sovietică	2. Istoria presei, radioului și televiziunii	2. Bibliografie	2. Filologie franceză	2. Finanțe și credit	2. Merceologie
1. Analiză matematică	1. Fizică generală	1. Chimie neorganică	1. Fiziologia și biochimia plantelor	1. Istoria URSS	1. Disciplinele statului și dreptului	1. Limba rusă contemporană	1. Teoria și practica presei sovietice și de partid	1. Biblioteconomie	1. Limba franceză	1. Economia municipală	1. Economia și organizarea comerțului
											1. Limba rusă

¹ Ibidem, p. 196.

² Ibidem, p. 198.

³ Tabelul este alcătuit după: Штатный формуляр профессорско-преподавательского состава за 1980-1981 уч. год, 191 листов (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2372).

6. Limbaje algoritmice și programare	6. Electronică		6. Pedagogie și agrotehnică			7. Lingvistică generală și romanică				6. Matematică superioară						
7. Cercetări operaționale																
Catedre universitare																
1. Istoria PCUS																
2. Economie politică																
3. Comunism științific																
4. Filosofie																
5. Ateismul științific																
6. Pedagogie și psihologie																
7. Educație fizică																
8. Apărare civilă																
9. Catedra militară																

Datele statistice indică că în anul de studii 1980-1981 numărul cadrelor didactico-științifice de la USM a atins cifra de 834 de persoane, adică, față de anul de studii 1975-1976 s-a majorat cu 285 de cadre didactico-științifice, majorare datorată, în temei, deschiderii noilor facultăți. Din numărul total de persoane angajate la USM, 513 (61,51%) erau de sex masculin și 321 (38,48%) de sex feminin. Dintre aceștia 382 (45,80%) de persoane, inclusiv 158 (41,36%) de sex masculin și 224 (58,64%) de sex feminin, nu aveau titlu științific. În același timp, în cadrul USM activau 43 de doctori habilitați în științe, ceea ce alcătuia 5,15 % din numărul total al angajaților la USM, inclusiv 37 de sex masculin și 6 de sex feminin, și 409 doctori în științe, ceea ce alcătuia 49,04 % din numărul total al angajaților, inclusiv 311 de sex masculin și 98 de sex feminin (Tabelul nr. 26).

Tabelul nr. 26

Cadrele didactico-științifice în anul de studii 1980-1981¹

Nr.	Facultatea	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
1	Matematică și cibernetică	56	7	63	4	0	4	36	2	38	4	0	4	16	1	17	16	5	21
2	Fizică	39	7	46	7	0	7	29	5	34	7	0	7	16	5	21	3	2	5
3	Chimie	20	14	34	2	2	4	18	10	28	2	3	5	8	5	13	0	2	2
4	Biologie și Pedagogie	33	13	46	6	0	6	21	10	31	5	0	5	16	4	20	6	3	9
5	Istorie	30	12	42	6	1	7	14	6	20	4	1	5	12	6	18	10	5	15
6	Drept	35	1	36	1	0	1	23	1	24	1	0	1	8	0	8	11	0	11
7	Filologie	31	39	70	3	2	5	20	16	36	6	2	8	14	12	26	8	21	29
8	Jurnalism	13	6	19	2	0	2	6	1	7	1	0	1	3	0	3	5	5	10
9	Biblioteconomie	5	14	19	0	0	0	3	3	6	0	0	0	0	1	1	0	13	13

¹ Tabelul este alcătuit după: Штатный формуляр профессорско-преподавательского состава за 1980-1981 уч. год, 191 листов (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2372).

10	Limbi străine	26	59	85	2	0	2	10	12	22	2	0	2	2	5	7	14	47	61
11	Economie	58	43	101	0	0	0	42	15	57	1	0	1	16	7	23	12	32	44
12	Economia comerțului și merceologie	10	11	21	1	0	1	6	2	8	1	0	1	3	0	3	3	9	12
13	De pregătire pentru instruirea studenților străini	21	43	64	0	0	0	10	1	11	0	0	0	1	1	2	10	43	53
14	P/u instruirea studenților, stagiarilor și doct. străini	2	11	13	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1	1	11	12
15	Fac. Profesii sociale	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Catedre universitare																			
16	Istoria PCUS	24	3	27	2	0	2	17	1	18	2	0	2	8	1	9	6	1	7
17	Economie politică	29	11	40	0	1	1	21	5	26	0	0	0	10	4	14	7	6	13
18	Comunism științific	13	1	14	1	0	1	9	1	10	1	0	1	4	0	4	3	0	3
19	Filosofie	16	6	22	0	0	0	14	4	18	1	0	1	8	0	8	2	2	4
20	Ateism științific	4	2	6	0	0	0	4	0	4	0	0	0	1	0	1	0	2	2
21	Pedagogie și psihologie	Datele nu sunt complete, doar pentru 4 cadre didactice																	
22	Educație fizică	19	11	30	0	0	0	3	0	3	0	0	0	0	0	0	16	11	27
23	Apărare civilă	8	6	14	0	0	0	4	3	7	0	0	0	1	1	2	4	3	7
24	Catedra militară	20	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20	0	20
Total		513	321	834	37	6	43	311	98	409	38	6	44	148	53	201	158	224	382

În penultimul deceniu al secolului al XX-lea modificările structurii facultăților și catedrelor a continuat. În anul 1985 și-a încetat existența Facultatea de Filologie și Biblioteconomie, frecvență redusă¹. În anii '80 ai secolului al XX-lea a fost modificată denumirea Facultății de Limbi Străine în Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, în cadrul acesteia funcționând 6 catedre: Filologie engleză; Filologie Spaniolă; Filologie Franceză; Filologie Clasică; Limbi Germanice și Catedra universitară Limba Franceză². Ulterior, în anul 1988, Catedra de Limbi Germanice a fost comasată cu Catedra de Limbă Franceză³.

În această perioadă au început să fie întemeiate și catedre interuniversitare. Spre exemplu, prin ordinul nr. 17-B al Ministerului Învățământului Superior și mediu de specialitate al RSSM din 1 februarie 1980 în cadrul USM a fost creată Catedra Interuniversitară de ateism științific în fața căreia s-au pus obiective de îmbunătățire a metodelor de predare și ridicare a nivelului teoretic și metodic al lecțiilor la disciplina ateismul științific, cercetarea problemelor de religie și ateism, propagarea cunoștințelor teoretico-științifice printre tineretul studios și populația republicii⁴. De asemenea, în anul 1986, Catedra de Istorie a Moldovei din cadrul Facultății de Istorie a fost reorganizată în catedră interuniversitară⁵. În anul 1988, la inițiativa profesorului universitar Ion Dediu, a fost înființată, prin hotărârea Ministerului Învățământului al RSSM din 23 iunie 1988, Catedra interuniversitară Ecologie și protecție a mediului înconjurător⁶. Către începutul anului de studiu 1988-1989 structura facultăților și catedrelor de la USM se prezenta în felul următor (Tabelul nr. 27).

¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). p. 258.

² Ibidem, p.332.

³ Ibidem, p. 349.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d.2529, f. 1.

⁵ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). p. 224.

⁶ Ibidem, p. 200.

Tabelul nr. 27

Facultăți							
Matematică și cibernetică	Fizică	Chimie	Biologie	Istorie	Drept	Filologie	Jurnalism
Biblioteconomie	Limbi străine	Economie	Economia comerțului	De pregătire pentru instruirea studenților străini	Decanatul universitar pentru instruirea studenților, stagiarilor și doctoranzilor de peste hotare	Profesii sociale	
Catedre							
7.Cercetări operaționale	6.Limbaje algoritmice și programare	6.Electronică	5.Cibernetică matematică	4.Calcul diferențiale	3.Geometrie superioară	2.Algebră superioară	1.Analiză matematică
			5.Fizică teoretică	4.Optică și spectroscopie	3.Fizica semiconducturilor	2.Fizică experimentală	1.Fizică generală
				4.Chimie fizică	3.Chimie organică	2.Chimie analitică	1.Chimie neorganică
	6.Pedologie și agrochimie		5.Botanică	4.Zoologie	3.Genetică	2.Fiziologia omului și animalelor	1.Fiziologia și bi chimia plantelor
				4.Istoria nouă și contemporană	3.Istoria lumii antice și epocii medievale	2.Istoria Moldovei (interuniversitară)	1. Istoria URSS
			5. Teoria statului și dreptului	4. Drept penal și criminalistică	3. Proces penal și criminalistică	2. Drept și proces civil	1. Disciplinele statului și dreptului
	6.Lingvistică generallă și romanică		5. Limba moldovenească	4.Literatura moldovenească	3.Literatura universală sală	2.Literatura rusă și sovietică	1. Limba rusă contemporană
					3.Redactare și editare	2. Istoria presei, radioului și televiziunii	1. Teoria și practica presei sovietice și de partid
						2. Bibliografie	1. Biblioteconomie
				4. Filologie spa niolă	3. Filologie engleză	2. Filologie franceză	1. Limbi străine
7.Metode economico-matematice	6.Prelucrarea automatizată a informației economice		5. Evidență contabilă și analiza activității economice.	4.Statistică	3.Planificarea industriei	2. Finanțe și credit	1.Economia muncii
						2.Merceologie	1.Economia și organizarea comerțului
					3.Disciplinile sociale	2.Disciplinile reale	1. Limba rusă
							1. Limba rusă

¹ Tabelul este alcătuit după: Штатный формуляр профессорско-преподавательского состава за 1988-1989 уч. год, 97 листов (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4064).

Catedre universitare	
1.	Istoria PCUS
2.	Economie politică
3.	Comunism științific
4.	Filosofie
5.	Ateism științific (interuniversitară)
6.	Etica și estetica marxist-leninistă
7.	Pedagogie și psihologie
8.	Educație fizică
9.	Apărare civilă
10.	Catedra militară
11.	Ecologie și prot. med. natural (interuniversitară)

La începutul anului de studii 1988-1989 numărul cadrelor didactico-științifice de la USM a atins cifra de 881 de persoane, majorându-se față de anul de studii 1980-1981 cu 47 de persoane, inclusiv 522 (59,25%) de sex masculin și 359 (40,75 %) de sex feminin. Dintre acestea 346 (39,27%) de persoane, inclusiv 146 de bărbați și 200 de femei nu aveau titlu științific. În același timp, în cadrul USM activau 52 de doctori habilitați în științe, ceea ce constituia 5,90 % din numărul total al angajaților la USM, inclusiv 47 de bărbați și 5 femei, și 483 de doctori în științe, ceea ce constituia 54,82% din numărul total al angajaților, inclusiv 329 de bărbați și 154 de femei (Tabelul nr. 28).

Tabelul nr. 28

Cadrele didactico-științifice în anul de studii 1988-1989¹

Nr.	Facultatea	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Prof. universitari			Conf. universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
1	Matematică și cibernetică	58	7	65	4	0	4	44	3	47	4	0	4	28	2	30	10	4	14
2	Fizică	40	5	45	11	0	11	27	4	31	10	0	10	19	3	22	2	1	3
3	Chimie	21	10	31	1	1	2	20	9	29	1	2	3	13	5	18	0	0	0
4	Biologie și Pedologie	31	9	40	6	0	6	23	8	31	5	0	5	18	5	23	2	1	3
5	Istorie	28	13	41	6	1	7	17	7	24	6	1	7	9	5	14	5	5	10
6	Drept	34	4	38	1	0	1	28	2	30	0	0	0	15	1	16	5	2	7
7	Filologie	29	49	78	2	2	4	18	20	38	3	2	5	16	10	26	9	28	37
8	Jurnalism	14	5	19	2	0	2	9	4	13	1	0	1	4	0	4	3	1	4
9	Biblioteconomie	2	16	18	0	0	0	2	7	9	0	0	0	1	0	1	0	9	9
10	Limbi străine	20	61	81	2	0	2	7	24	31	2	0	2	2	7	9	11	37	48
11	Economie	60	45	105	5	0	5	46	29	75	4	0	4	21	12	33	9	16	25
12	Economia comerțului	17	14	31	1	0	1	8	5	13	1	0	1	4	1	5	8	9	17
13	De preg. p/u instr. stud. străini	24	44	68	0	0	0	11	4	15	0	0	0	7	1	8	13	40	53

¹ Tabelul este alcătuit după: Штатный формуляр профессорско-преподавательского состава за 1988-1989 уч. год, 97 листов (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4064).

14	P/u instruirea studenților, stagiarilor și doct. străini.	4	19	23	0	0	0	1	4	5	0	0	0	1	1	2	3	15	18
15	Profesii sociale	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1
Catedre universitare																			
16	Istoria PCUS	20	2	22	2	0	2	14	1	15	2	0	2	10	0	10	4	1	5
17	Economie politică	26	11	37	0	1	1	20	7	27	0	1	1	13	3	16	6	3	9
18	Comunism științific	12	2	14	1	0	1	6	1	7	1	0	1	3	1	4	5	1	6
19	Filosofie	14	8	22	0	0	0	13	7	20	1	0	1	7	1	8	1	1	2
20	Ateism științific	4	2	6	1	0	1	2	0	2	0	0	0	3	0	3	1	2	3
21	Etica și estetica marx.-lenin.	5	2	7	0	0	0	3	1	4	1	0	1	0	1	1	2	1	3
22	Pedagogie și psihologie	5	7	12	1	0	1	4	4	8	0	0	0	4	1	5	0	3	3
23	Educație fizică	26	17	43	0	0	0	3	0	3	0	0	0	1	0	1	23	17	40
24	Apărare civilă	8	5	13	0	0	0	3	3	6	0	0	0	0	1	1	5	2	7
25	Catedra militară	18	0	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18	0	18
26	Ecologie și prot. med. natural	1	1	2	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	1
Total		522	359	881	47	5	52	329	154	483	43	6	49	199	62	261	146	200	346

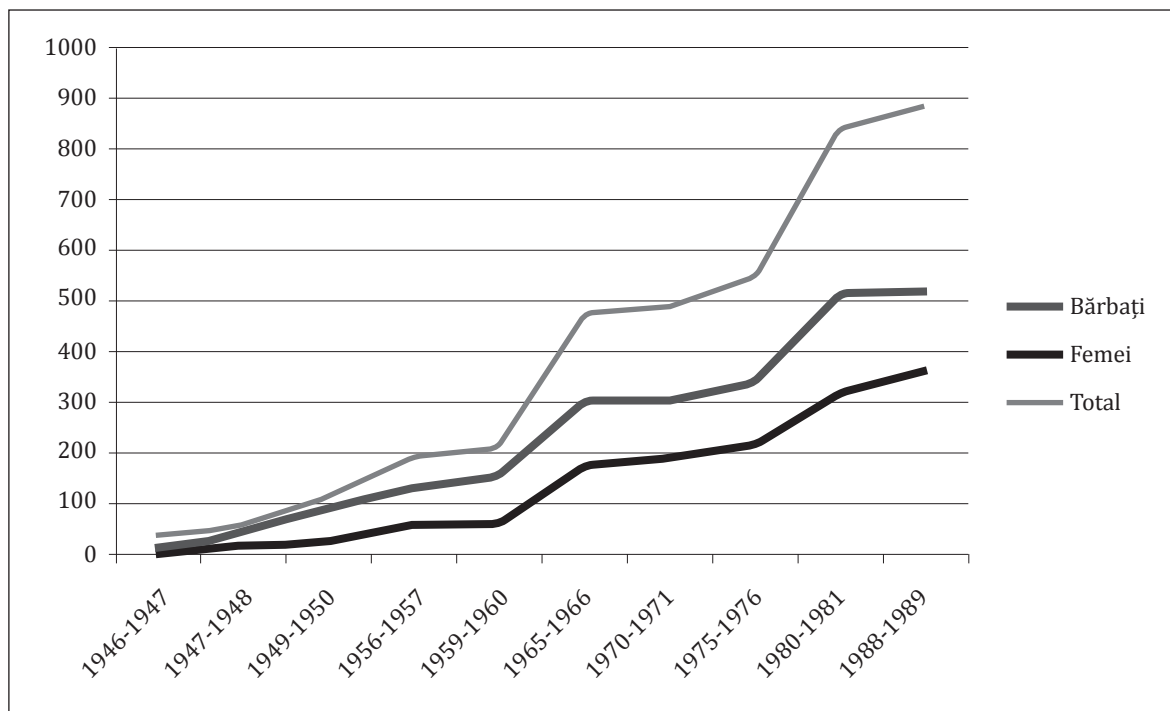
În concluzie la cele indicate mai sus, este de subliniat evoluția, nici pe departe simplă, a Universității de Stat din Moldova. Pe parcursul timpului, ținându-se cont de necesitățile societății, au fost create mai multe facultăți și catedre. Progresul este mai mult decât evident: de la 5 facultăți și 16 catedre deschise în anul de studii 1946-1947 s-a ajuns la un număr de 15 facultăți și 61 de catedre în cadrul acestora și la 11 catedre universitare în anul de studii 1988-1989.

De asemenea, s-a mărit simțitor numărul cadrelor didactico-științifice - de la 35 de persoane în anul de studii 1946-1947 la 881 de persoane în anul de studii 1988-1989. Este de remarcat faptul că, pe parcursul anilor, cadrele didactico-științifice de sex masculin au fost predominante la USM, totuși, în acest interval de timp, s-a mărit și ponderea persoanelor de sex feminin de la 26,66% în anul de studii 1947-1948 la 40,74 % în anul de studii 1988-1989. De asemenea, datele invocate atestă persoanele de sex feminin, angajate la USM, cu gradul științific de doctor habilitat în științe abia din anii '70 ai secolului al XX-lea. Totuși, ponderea acestora era foarte mică: în anul de studii 1975-1976 din 31 de doctori habilitați doar 2 erau de sex feminin, iar în anul de studii 1988-1989, din 52 de doctori habilitați, doar 5 erau de sex feminin. Cât privește doctorii în științe, în anul de studii 1947-1948 persoanele de sex feminin alcătuiau 22,22%, doar 2 persoane din cele 9 care dețineau titlul științific de doctor, iar în anul de studii 1988-1989 persoanele de sex feminin care dețineau titlul de doctor în științe alcătuiau deja 31,88%. Este de remarcat și faptul că până la începutul anilor '70, persoanele de sex masculin fără titlu didactico-științific au deținut întâietatea până la începutul anilor '70 ai secolului al XX-lea, numărul lor se diminuează nesemnificativ de pe la mijlocul anilor '70, pentru ca în anul de studii 1988-1989 persoanele de sex masculin să alcătuiască 42,19% din numărul total al persoanelor angajate la USM fără titlu didactico-științific (Tabelul 29, Graficele 1 și 2). Este de subliniat și faptul că, în perioada de timp examinată, în cadrul USM au activat și cca 16 membri corespondenți și academicieni ai AȘM¹.

¹ Detalii despre aceștia în: Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu. Profesorii Universității de Stat din Moldova (1946-2001). Dicționar istorico-biografic. Chișinău, USM, 2001, p. 11-221.

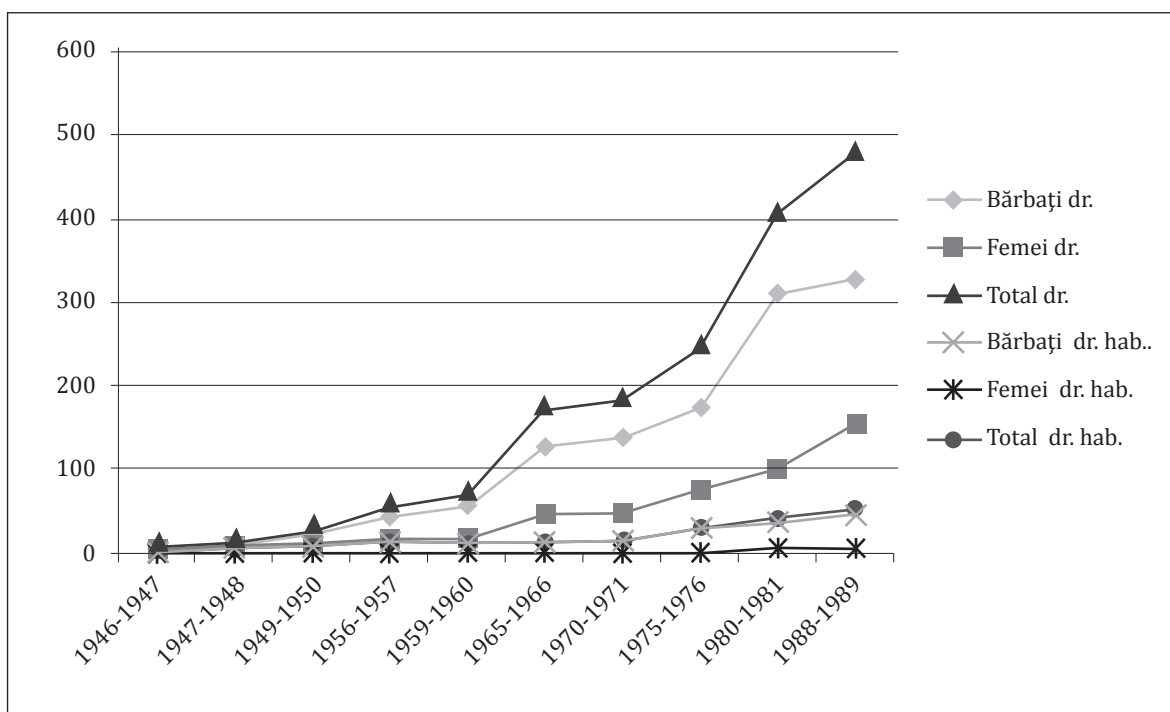
Graficul nr. 1

Evoluția personalului de bază de la USM de la întemeiere până la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea

Graficul nr. 2

Evoluția potențialului științific de la USM de la întemeiere până la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea

Tabelul nr. 29

Structura cadrelor didactico-științifice în anii de studii 1946-1947 – 1988-1989¹

Nr.	Anii de studii	Personal de bază			Doctori habilitați			Doctori			Profesori universitari			Conferențieri universitari			Fără titlu		
		Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei	Total
1.	1946-1947	-	-	35	-	-	2	-	-	8	-	-	3	-	-	9	-	-	23
2.	1947-1948	44	16	60	5	-	5	7	2	9	5	-	5	6	2	8	31	14	45
3.	1949-1950	89	26	115	8	-	8	24	3	27	13	-	13	20	1	21	50	23	73
4.	1956-1957	131	60	191	13	-	13	44	12	56	12	-	12	50	12	62	58	42	100
5.	1959-1960	150	61	211	10	-	10	56	14	70	10	-	10	56	12	68	75	40	115
6.	1965-1966	298	175	473	13	-	13	127	45	172	17	-	17	85	27	111	155	130	285
7.	1970-1971	303	188	491	13	-	13	137	46	183	15	-	15	93	27	120	151	142	293
8.	1975-1976	336	213	549	29	2	31	173	75	248	20	1	21	107	37	144	132	138	270
9.	1980-1981	513	321	834	37	6	43	311	98	409	38	6	44	148	53	201	158	224	382
10.	1988-1989	522	359	881	47	5	52	329	154	483	43	6	49	199	62	261	146	200	346

I.4. ROLUL UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA ÎN EVOLUȚIA ȘCOLII SUPERIOARE ȘI A INSTITUȚIILOR DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ DIN RSSM

În pofida dificultăților existente în a II-a jumătate a anilor '40 ai secolului al XX-lea Universitatea a reușit într-un timp relativ scurt să creeze (în condițiile economice grele din a doua jumătate a anilor '40, amplificate de foametea din 1946-1947) o bază didactico-științifică capabilă să pregătească cadre de pedagogi pentru școlile superioare și de cultură generală, dar și de cercetători care s-au încadrat activ în munca științifică.

Pentru a fonda o universitate ai cărei absolvenți să se poată încadra plenar în soluționarea problemelor stringente era necesar, în primul rând, ca instituția să aibă o organigramă modernă, care să asigure îndeplinirea sarcinilor puse în fața ei. De aceea, după cum s-a menționat în compartimentele precedente, în primii ani de existență, administrația a fost preocupată de organizarea catedrelor, de selectarea cadrelor didactice care aveau o anumită practică de activitate în instituțiile de învățământ superior, de formarea laboratoarelor și asigurarea lor cu aparate performante etc.

¹ Tabelul a fost alcătuit în baza tabelor din acest compartiment care reflectă cadrele didactico-științifice de la USM pentru anii respectivi.

Criza acută de cadre, inclusiv didactice¹, cu o pregătire corespunzătoare, susceptibile să facă față cerințelor vremii, ce se făcea simțită în RSSM, era rezultatul politicii promovate de autoritățile regimului sovietic față de intelectualitatea basarabeană. După stabilirea puterii sovietice s-a declanșat o adevărată vânătoare menită să depisteze „dușmanul de clasă”². Se știe că printre cei care au reușit să se refugieze în România în zilele de 28 iunie – 3 iulie 1940 era o bună parte a intelectualității basarabene: învățători, preoți, funcționari, avocați, lucrători medicali etc. Intelectualii care au decis să rămână la baștină fie că au fost trimiși în GULAG-urile comuniste, fie că au fost marginalizați în activitatea lor³. Tot în primul an de ocupație sovietică regimul stalinist instaurat în Basarabia a promovat o politică de distrugere a culturii naționale: Biblioteca Centrală din Chișinău a fost transformată într-un centru de promovare a ideilor comuniste, pentru ca mai târziu o altă bibliotecă, care aparținea Primăriei municipiului Chișinău, să fie arsă până la temelie. Aceeași soartă au avut-o și muzeele din Basarabia: acestea au fost distruse, iar colecțiile – împrăștiate. Loviturile de grație date intelectualității și culturii basarabene au creat un șir de obstacole în activitatea Universității, mai ales în primii ani de existență.

Cu toate acestea, Universitatea a contribuit în mod substanțial la pregătirea cadrelor de înaltă calificare în domeniul didactic și de cercetare. În același timp, absolvenții Universității au adus o contribuție substanțială la organizarea și dezvoltarea învățământului în școlile de cultură generală, în colegiile pedagogice, de construcții, agricole etc., deoarece cea mai mare parte a absolvenților era repartizată în instituțiile de învățământ preuniversitar. Pe măsura consolidării bazei științifico-didactice, diversificării științelor, perfecționării cadrelor didactice, Universitatea a devenit treptat cel mai important centru științific și didactic din RSSM.

După cum s-a menționat în compartimentele anterioare, pe parcursul existenței sale Universitatea a cunoscut o dezvoltare ascendentă: a sporit numărului cadrelor didactice cu grade științifice, baza materială a instituției, numărul catedrelor, precum și nivelul de pregătire al absolvenților.

Conform listei alcătuite la 5 ianuarie 1950 de administrația Universității, în ultimul an de studii erau înregistrați 249 de absolvenți, dintre care: la Facultatea de Istorie și Filologie – 112, la Facultatea de Fizică și Matematică – 31, la Facultatea de Chimie – 42, la Facultatea de Biologie și Pedologie – 46, la Facultatea de Geologie – 18⁴. Datele depistate în Arhiva Națională a Republicii Moldova (AN a RM) diferă substanțial de cele publicate în 1971 de P.I. Poprujnaia, potrivit cărora în 1950 Universitatea a avut 87 de absolvenți (dintre care 36 istorici, 32 filologi, 15 fizicieni și 4 matematicieni)⁵. Chiar dacă admitem că la examenele de stat au „picat” 10 persoane (și, prin urmare, ar fi rămas 239), numărul absolvenților depistat în Arhiva Națională a Republicii Moldova e mai mare de 2,7 ori.

Pentru a înțelege mai profund contribuția USM la evoluția școlii superioare și a instituțiilor de cercetare științifică din RSSM, e necesar să analizăm coraportul numeric al absolvenților Universității și al celor repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetare.

Materialele de care am dispus atestă că absolvenții care manifestau aptitudini și interes față de munca științifică și își exprimau dorința de a continua cercetările în domeniul în care s-au specializat în timpul anilor de studenție fie că erau recomandați pentru a-și continua studiile la aspirantură, în calitate de aspiranți (doctoranzi), fie că erau repartizați în calitate

¹ Detalii a se vedea: Pasat Valeriu. Politica conducerii RSS Moldovenești în domeniul învățământului în perioada 1944-1953. „Școala nouă” de sorginte sovietică. În: Akademos, 1, 2013, p. 39-48.

² A se vedea: И. Кашу. У истоков советизации Бессарабии. Выявление «классового врага», конфискация имущества и трудовая мобилизация. 1940-1941 гг. Кишинёв, 2014, с. 111, 138, 195, 224, 268, 303, 411.

³ A se vedea: Moraru A. Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993). Chișinău, 1995, p. 319.

⁴ Informații despre numărul studenților de la USM la 5 ianuarie 1950. În: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 84, f. 59.

⁵ Попружная П.И. Кишинёвский государственный университет. Исторический очерк. Кишинёв, 1971, с. 78. Autoarea a făcut referință la Arhiva USM, F. 1, inv. 16, d. .5, f. .3, fond care nu este de găsit nici în ANRM, nici în Arhiva USM.

de cercetători științifici la Universitate sau la instituțiile de profil, la care erau solicitați sau erau angajați ca lectori universitari sau laboranți, participând în continuare la cercetările științifice.

Selectarea studenților-absolvenți pentru cercetare științifică sau pentru a predă în instituțiile de învățământ superior se realiza ținându-se cont de necesitățile instituțiilor de învățământ superior sau de cercetare, precum și de necesitățile economice ale republicii. De aceea, numărul absolvenților repartizați în instituțiile de cercetare și de învățământ superior a variat de la an la an.

Un factor deosebit de important care a favorizat dezvoltarea științei în RSSM a fost fondarea în 1961 a Academiei de Științe a RSSM, ceea ce a necesitat o sporire substanțială a numărului de cadre științifice. Fiind cea mai prestigioasă instituție de învățământ superior din RSSM, Universitatea a contribuit substanțial la asigurarea Academiei cu cadre și la formarea centrelor ei științifice.

Rezultatele cercetărilor întreprinse întru elucidarea rolului Universității de Stat din Moldova în evoluția școlii superioare și a instituțiilor de cercetare științifică din RSSM (a cărui esență consta în asigurarea acestor instituții cu cadre calificate) și-au găsit reflectare într-o serie de tabele. Ele au fost elaborate în baza informațiilor depistate în dosarele USM referitor la repartizarea la muncă a absolvenților Universității în instituțiile de învățământ superior și în cele de cercetare începând cu anul 1951 – dosare pe care le-am găsit în Arhiva Națională a Republicii Moldova. De remarcat că o parte din dosare nu conțin informații depline despre absolvenți (instituția, locul concret al repartizării, funcția de bază), iar dosarele de la începutul anilor '50, scrise de mână, abundă în rectificări. Aceste lacune ne-au determinat să includem în tabele rubrici ca: „alte instituții” (A.i.); „funcția și locul concret al repartizării neidentificate” (F. n.). Sau: „...repartizat la Ministerului Agriculturii”, „...la Ministerul Învățământului”, „...la dispoziția administrației instituției” etc.

Pentru a avea o imagine de ansamblu asupra rolului USM în evoluția școlii superioare și a instituțiilor de cercetare științifică din RSSM privind cota-parte de studenți-absolvenți repartizați la diverse instituții de învățământ superior și de cercetare, a fost alcătuit Tabelul nr. 30.

Cei 15.740 de studenți-absolvenți (fără numărul absolvenților din anul 1950) erau înscrși la 29 de specialități. Datele Tabelului atestă că, în pofida unui număr relativ mic de absolvenți, în primii ani de activitate (1951-1952) Universitatea asigura instituțiile de învățământ superior și de cercetare cu un număr relativ mare de specialiști (11-12%), ea însăși având nevoie de cadre științifice și didactice calificate. În următorii ani însă (1953-1956) numărul absolvenților repartizați în instituțiile de cercetare și de învățământ superior s-a redus (de la 8% la 4,3%). Admitem că aceasta se explică parțial prin faptul că în acești ani instituțiile de cercetare și de învățământ superior aveau cadre suficiente, dar și baze relativ mici de cercetare. Nu excludem și faptul că în această perioadă administrația USM era preocupată mai mult de sporirea propriului potențial științific și didactic.

Datele Tabelului denotă că în perioada anilor 1957-1969 (adică, ani în care a avut loc fuziunea Universității cu Institutul Pedagogic din Chișinău, iar mai apoi restabilirea acestei instituții, precum și formarea în baza USM a Institutului Politehnic), numărul absolvenților Universității repartizați în instituțiile de cercetare și în calitate de cadre didactice în instituțiile de învățământ superior din republică rămâne în general constant și constituie în medie 6,3% din numărul total al acestora (cu excepția anului 1965, an în care au fost repartizați 10,6% dintre absolvenți).

Informațiile de care dispunem atestă că în perioada respectivă în instituțiile de învățământ superior și în centrele științifice au fost repartizați absolvenți atât de genul masculin, cât și de genul feminin. Această constatare este confirmată de datele tabelelor invocate. Fiecare tabel include informații pentru o perioadă de 5 ani, ceea ce ne permite să analizăm evoluția raportului bărbați-femei repartizați în instituțiile de cercetări științifice și în cele de învățământ superior într-o perioadă relativ scurtă de timp.

Tabelul nr. 30

Coraportul dintre numărul total al absolvenților USM și al celor repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetare în anii 1951-1978¹

Anul absolvirii	Absolvenți ai USM		Repartizați în instituții de învățământ superior și de cercetare	
	nr.	%	nr.	%
1950	Datele complete lipsesc	Datele complete lipsesc	Datele complete lipsesc	Datele complete lipsesc
1951	255	100	31	12,1
1952	266	100	30	11,2
1953	247	100	20	8,0
1954	238	100	16	6,7
1955	284	100	22	7,7
1956	320	100	14	4,3
1957	364	100	24	6,5
1958	455	100	22	4,8
1959	430	100	25	5,8
1960	380	100	19	5
1961	507	100	30	5,9
1962	462	100	39	8,4
1963	471	100	30	6,3
1964	532	100	37	6,9
1965	460	100	49	10,6
1966	569	100	40	7,0
1967	592	100	32	5,4
1968	723	100	50	6,9
1969	862	100	62	7,1
1970	698	100	72	10,3
1971	878	100	76	8,6
1972	663	100	50	7,5
1973	712	100	69	9,6
1974	728	100	80	10,9
1975	809	100	104	12,8
1976	812	100	98	12,0
1977	868	100	114	13,1
1978 ²	1155	100	146	12,6
În total	15.740	100	1401	8,9

Conform datelor din Tabel, decalajul dintre numărul bărbaților și femeilor repartizați în instituțiile de învățământ superior și în cele de cercetare nu este substanțial (cu excepția anului 1955, an în care numărul absolvenților – bărbați a fost cu mult mai mare). Pe de altă parte însă, putem observa lipsa discriminării femeilor, acestea nu doar manifestând interes, dar având și posibilitatea de a face studii la USM și de a se încadra activ în procesul de cercetare științifică și în cel didactic din sistemul de învățământ superior. Decalajul pe care l-am constatat (în defavoarea femeilor) se explică, în viziunea noastră, prin faptul că femeia este legată mai strâns de familie, de

¹ Tabelele nr.1-8, 10-16, 20-30 au fost alcătuite de noi în baza materialelor depistate în ANRM, F. 3186, dosarele: 97, 125, 154, 188, 217, 248, 274, 301, 323, 349, 385, 421, 465, 513, 514, 569, 570, 677, 738, 783, 850, 919, 1041, 1172, 1322 (în total – 2108 file) și în Arhiva USM, F. 1, inv.1, d. 1479, 1639, 1814, 2001 (în total – 558 file).

² Tentativele de a găsi dosare referitor la reparizarea absolvenților USM în anii 1979-1987 și 1989-1991 nu s-au încununat de succes.

educația copiilor, având menirea de a „menține focul în vatră”, în timp ce bărbații dispun de mai mult timp pentru munca de cercetare. Trebuie să ținem cont și de politica demografică promovată de regimul stalinist în anii postbelici orientată spre sporirea numărului populației.

Tabelul nr. 31

Corelația bărbați-femei în numărul de absolvenți ai Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior (inclusiv la USM) în anii 1951-1955

Anul repartizării în instituțiile de învățământ superior și de cercetare	În total repartizați	Bărbați		Femei	
		nr.	%	nr.	%
1951	31	17	54,8	14	45,1
1952	30	16	53,3	14	46,6
1953	20	8	40	12	60
1954	16	8	50	8	50
1955	22	17	77,2	5	22,7
În total	119	66	55,4	53	44,5

Tendința de a menține ponderea numerică a bărbaților în instituțiile de învățământ superior și în cele de cercetare s-a păstrat și în perioada ulterioară, fenomen reflectat în Tabelul 32.

Tabelul nr. 32

Corelația bărbați-femei în numărul de absolvenți ai Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior (inclusiv la USM) în anii 1956-1960

Anul repartizării în instituțiile de învățământ superior și de cercetare	În total repartizați	Bărbați		Femei	
		nr.	%	nr.	%
1956	14	8	57	6	43
1957	24	20	83,3	4	16,6
1958	22	13	59,0	9	40,1
1959	25	13	52	12	48
1960	19	9	47,3	10	52,6
În total	104	63	59,72	41	40,06

Datele cuprinse în acest Tabel atestă că numărul absolvenților USM în perioada anilor 1956-1960 a fost mai mic (cu 15) comparativ cu perioada precedentă, deși micșorarea nu este una considerabilă. Observăm că și în acești 5 ani o mai mare prioritate (comparativ cu perioada precedentă) la repartizarea în instituțiile de învățământ superior și de cercetare au avut bărbații (59,72% față de 40,06%), explicația fiind, probabil, numărul mai mare de absolvenți de gen masculin. Această prioritate se face evidentă mai cu seamă pentru anul 1957, an în care numărul femeilor repartizate a fost de 5 ori mai mic comparativ cu al bărbaților. Excepție de la această tendință se observă în anul 1960, când în instituțiile de cercetare și în cele de învățământ superior au fost repartizate 10 femei (52,6%) și doar 9 bărbați (47,3%) din numărul total de absolvenți repartizați în aceste instituții.

Tabelul nr. 33

Corelația bărbați-femei în numărul de absolvenți repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior (inclusiv la USM) în anii 1961-1965

Anul repartizării în instituțiile de învățământ superior și de cercetare	În total repartizați	Bărbați		Femei	
		nr.	%	nr.	%
1961	30	21	70	9	30
1962	39	23	58,9	16	41,0
1963	30	18	60	12	40
1964	37	31	83,7	6	16,2
1965	49	37	75,5	12	24,4
În total	185	130	70,2	55	29,7

Din datele însumate în acest Tabel constatăm că și la începutul anilor '60 majoritatea absolvenților repartizați în instituțiile de învățământ superior și în cele de cercetare au constituit-o absolvenții de gen masculin. Observăm însă că, comparativ cu a doua jumătate a anilor '50, decalajul dintre bărbați și femei este cu mult mai mare, în special pentru anul 1964, an în care numărul femeilor repartizate în instituțiile de învățământ superior și în cele de cercetare a constituit doar 16,2% din numărul acestora. Pe de altă parte, comparația datelor cuprinse în tabelele 33 și 34 demonstrează o creștere numerică substanțială a numărului de absolvenți ai USM repartizați în instituțiile de învățământ și în cele de cercetare – de la 104 până la 185 (cu 56,2%). Această creștere numerică a fost determinată, probabil, de necesitățile în creștere ale economiei republicii, ale instituțiilor de învățământ superior și, în special, ale instituțiilor de profil din cadrul Academiei de Științe a RSSM. Datele Tabelului 33 demonstrează că, deși în anii '60 ai secolului al XX-lea în RSSM activau și alte instituții de învățământ superior, USM deveniseră cel mai important centru de pregătire a cadrelor didactice și de cercetători științifici din RSSM, asigurându-se pe sine, instituțiile de cercetare atașate Academiei de Științe și alte instituții de învățământ superior din republică cu cadrele necesare. Modul în care a evoluat coraportul bărbați-femei în numărul de absolvenți ai USM repartizați instituțiilor respective în a doua jumătate a anilor '60 ai secolului al XX-lea este reflectat în Tabelul 34.

Tabelul nr. 34

Corelația bărbați-femei în numărul de absolvenți ai Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior (inclusiv la USM) în anii 1966-1970

Anul repartizării în instituțiile de învățământ superior și de cercetare	În total repartizați	Bărbați		Femei	
		nr.	%	nr.	%
1966	40	22	55	18	45
1967	32	19	59,3	13	40,6
1968	50	27	54	23	46
1969	62	42	67,7	20	32,2
1970	72	44	61,1	28	38,8
În total	256	154	60,1	102	39,6

Tabelul reflectă o sporire numerică în continuare a specialiștilor – absolvenți ai USM – repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetare. Este o creștere numerică substanțială (de la 185 la 256, adică cu 71 de absolvenți mai mult), ceea ce demonstrează că, în pofida faptului că Institutul Pedagogic „Ion Creangă” a fost separat de USM (în 1967), numărul de absolvenți ai Universității era, în general, în creștere. Totodată, constatăm același decalaj evident (specificat în tabelele precedente) dintre numărul bărbaților și al femeilor, deși, în ansamblu, ponderea femeilor repartizate în instituțiile de învățământ superior și în cele de cercetare este mai mare comparativ cu anii 1961-1966 (ea a crescut de la 29,7% la 39,6 %, adică cu 9,9%). Această creștere se explică, în viziunea noastră, atât prin creșterea numărului studenților de la USM, cât și prin diversificarea specialităților la care își făceau studiile cu precădere femeile. Afirmția noastră este confirmată de datele Tabelului 35.

Tabelul nr. 35

Corelația bărbați-femei în numărul de absolvenți ai Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior (inclusiv la USM) în anii 1971-1975

Anul repartizării în instituțiile de învățământ superior și de cercetare	În total repartizați	Bărbați		Femei	
		nr.	%	nr.	%
1971	76	46	60,5	30	39,4
1972	50	23	46	27	54
1973	69	22	31,8	47	68,1
1974	80	34	42,5	46	57,5
1975	104	47	45,1	57	54,8
În total	379	172	45,3	207	54,6

Datele sistematizate în acest tabel atestă o creștere substanțială a numărului de cadre științifice și didactice pregătite la USM și repartizate în instituțiile de învățământ superior și de cercetare din RSSM (de la 256 la 379, adică cu 123 de persoane mai mult decât în anii precedenți). Observăm în același timp o schimbare vădită a corelației numerice bărbați – femei, numărul femeilor prevalând cu 35 de persoane. Considerăm că această prevalență numerică se explică prin creșterea relativă a nivelului de trai în republică, a rețelei de instituții preșcolare, prin procesul de emancipare a femeilor în societate, prin continuarea procesului de diversificare a facultăților și specialităților în domeniul științelor exacte, precum și în cadrul facultăților de Limbi Străine și de Filologie, unde majoritatea absolută a studenților erau de gen feminin. Numărul sporit al absolvenților repartizați în diverse instituții pedagogice și de cercetare demonstrează cu prisosință că USM deveniseră centru didactico-științific de prim rang în RSSM.

În anii 1976-1978 se atestă o continuare a tendințelor specificate anterior în procesul de repartizare a absolvenților Universității după gen (Tabelul nr. 36).

Tabelul nr. 36

Corelația bărbați-femei în numărul de absolvenți ai Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior (inclusiv la USM) în anii 1976-1978¹

Anul repartizării în instituțiile de învățământ superior și de cercetare	În total repartizați	Bărbați		Femei	
		nr.	%	nr.	%
1976	98	41	41,8	57	58,1
1977	114	38	33,3	76	66,6
1978	146	43	29,4	103	70,5
În total	358	122	34,0	236	65,9

Deși datele sistematizate în acest Tabel cuprind o perioadă de doar 3 ani, constatăm că numărul absolvenților USM repartizați în aceste instituții este totuși mare (rata medie anuală de repartizare fiind de 119,3 absolvenți). Atestăm aceeași sporire a ponderii femeilor comparativ cu cea a bărbaților. Dacă în anii precedenți (1971-1975) diferența dintre numărul femeilor și al bărbaților repartizați în instituțiile de învățământ și de cercetare a fost de doar 35 de persoane în favoarea femeilor, apoi în anii 1976-1978 ea a constituit 114 persoane (și aceasta în timp de doar 3 ani!). Acest decalaj se observă mai ales pentru anul 1978, an în care numărul femeilor absolvente repartizate în instituțiile de învățământ superior și de cercetare a fost aproape de două ori mai mare decât al bărbaților. Considerăm că această diferență în detrimentul bărbaților a fost condiționată de sporirea numărului de absolvenți în ansamblu, în special la facultățile de Filologie, Jurnalistică, Biblioteconomie și Bibliologie, Chimie etc.

Dinamica generală a corelației numerice bărbați-femei repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetare în anii 1951-1978 este reflectată în Tabelul nr. 37.

Tabelul nr. 37

Dinamica generală a corelației bărbați-femei în numărul de absolvenți ai Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior (inclusiv la USM) în anii 1951-1978

Anul repartizării în instituțiile de învățământ superior și de cercetare	În total repartizați	Bărbați		Femei	
		nr.	%	nr.	%
1951-1955	119	66	55,4	53	44,5
1956-1960	104	63	59,72	41	40,06
1961-1965	185	130	70,2	55	29,7
1966-1970	256	154	60,1	102	39,6
1971-1975	379	172	45,3	207	54,6
1976-1978	358	122	34,0	236	65,9
În total:	1401	707	50,4	694	49,5

¹ Reducerea datelor prezentate în tabelul 37 la o perioadă de doar 3 ani se explică prin lipsa dosarelor despre repartizarea absolvenților USM în anii 1979-1987 și 1989-1991. Din această cauză, repartizarea absolvenților Universității în anul 1988 a fost analizată separat.

Datele cuprinse în Tabelul nr. 37 indică o prevalare minimală (cu doar 13 persoane) a numărului bărbaților absolvenți comparativ cu al femeilor absolvente, ceea ce atestă o încadrare activă a femeilor în procesul de instruire și în cel de cercetare, creșterea rolului femeilor în societate, asigurarea reală a egalității dintre bărbați și femei în RSSM. Deci, este evidentă contribuția substanțială a femeilor la formarea intelectualității din republică.

În deceniul ce a urmat (1978-1988) în procesul de repartizare a absolvenților USM au intervenit unele remanieri cauzate de dezvoltarea economică, socială și culturală a RSSM. Despre schimbările intervenite pe parcursul a 10 ani în procesul de repartizare a absolvenților Universității, deci și despre rolul ei în evoluția școlii superioare și a instituțiilor de cercetare științifică din RSSM ne putem informa analizând datele cu privire la repartizarea absolvenților acestei instituții în anul 1988, an în care au absolvit Universitatea 1135 de specialiști. O bună parte din ei – 493 de persoane (43,4%) au absolvit Facultatea de Economie, iar restul – 642 de persoane (56,5%) au absolvit facultățile de Istorie, Filologie, Chimie, Fizică, Matematică, Biologie etc. Corelația numerică bărbați-femei, absolvenți ai Universității (anul 1988), este reflectată în Tabelul 38¹.

Tabelul nr. 38

Corelația bărbați-femei în numărul de absolvenți ai Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior (inclusiv la USM) în anul 1988

Anul repartizării în instituțiile de învățământ superior și de cercetare	În total repartizați	Bărbați		Femei	
		nr.	%	nr.	%
1988	89	15	16,8	74	83,1

Tabelul indică o pondere net superioară a numărului femeilor în raport cu numărul bărbaților. Asistăm deci la o feminizare sporită a absolvenților USM repartizați în diferite instituții de învățământ superior și de cercetare. Un număr mai mare de femei absolvente repartizate în aceste instituții constatăm la specialitățile: *Matematică aplicată* – 30 din 33 de absolvenți; *Fizica* – 12 din 15 absolvenți; *Chimie* – 9 din 10 absolvenți; *Biologie* – 7 din 8 absolvenți; *Economie* – 5 din 6 absolvenți. Decalajul dintre numărul de absolvenți bărbați-femei a fost relativ mai mic la Facultatea de Economie, la care dintre cei 493 de absolvenți femeile erau în număr de 383 (77,6%), iar bărbații – de 110 (22,3%). Numărul redus al absolvenților acestei facultăți repartizați în instituțiile de învățământ și de cercetare din RSSM se explică prin specificul facultății, profilul ei, specializarea absolvenților, aceștia fiind solicitați în ramura producerii (merceologie; finanțe și credit, economia muncii), angajați în calitate de contabili la uzine, fabrici, colhozuri și sovhozuri, întreprinderi industriale și comerciale de nivel republican și unional.

Un interes deosebit prezintă datele ce reflectă evoluția componenței etnice a absolvenților USM repartizați în instituțiile de cercetare și de învățământ superior din RSSM în perioada anilor 1951-1978 și în 1988. Întru a aduce claritate în acest sens, în baza dosarelor la care ne-am referit, datele au fost sistematizate (la fel pe perioade de cinci ani) în tabelele ce urmează.

Tabelul nr. 39

Componența etnică a absolvenților Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior din RSSM în anii 1951-1955

Anul repartizării	În total repartizați	Români		Ruși		Ucraineni		Evrei		Găgăuzi		Bulgari		Alte etnii	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1951	31	9	29	17	51,8	5	16,1	0	0	0	0	0	0	0	0
1952	30	10	33,3	14	46,6	3	10	0	0	0	0	1	3,3	2	6,6
1953	20	8	40	9	45	3	15	0	0	0	0	0	0	0	0
1954	16	6	37,5	5	31,2	2	12,5	1	6,2	0	0	0	0	2	3,24
1955	22	15	68,1	4	18,1	2	9,0	1	4,5	0	0	0	0	0	0
În total	119	48	40,3	49	41,1	15	12,6	2	1,6	0	0	1	0,8	4	3,2

¹ Tabelul a fost alcătuit în baza dosarului depistat în Arhiva USM: F. I, inv. 1, d. 4234, f. 1-178.

Datele din acest tabel atestă o pondere clară a două etnii: a etnicilor ruși (41,1%) și români (40,3%), urmași de etnicii ucraineni (12,6%). Numărul redus al românilor se explică prin situația ce s-a creat în RSSM în primii ani postbelici: tineri cu studii medii erau puțini la număr, din cauza că în anii războiului sistemul de învățământ din Basarabia a fost în mare măsură dereglat; școli erau puține; mulți tineri se refugiaseră în România; absolvenții liceelor nu erau admiși la Universitate. În afară de Universitate, în republică erau și alte instituții de învățământ superior la care se înscriau tinerii ce dispuneau de documentele corespunzătoare și a căror situație materială le asigura cât de cât existența. Trebuie să ținem cont și de faptul că în primii ani studiile la Universitate se desfășurau în limba rusă, pe care localnicii o cunoșteau slab sau n-o cunoșteau deloc.

Evoluția componenței etnice a absolvenților Universității în următorii 5 ani este reflectată în Tabelul nr. 40.

Tabelul nr. 40

Componența etnică a absolvenților Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior din RSSM în anii 1956-1960

Anul repartizării	În total repartizați	Români		Ruși		Ucraineni		Evrei		Găgăuzi		Bulgari		Alte etnii	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1956	14	8	57,1	5	35,7	1	7,1	0	0	0	0	0	0	0	0
1957	24	19	79,1	2	8,3	2	8,3	0	0	0	0	0	0	1	4,1
1958	22	14	63,6	5	22,7	2	9,0	0	0	1	4,5	0	0	0	0
1959	25	10	40	11	44	2	8	2	8	0	0	0	0	0	0
1960	19	4	21	10	52,6	4	21	1	5,2	0	0	0	0	0	0
În total	104	55	52,8	33	31,7	11	10,5	3	2,8	1	0,9	0	0	1	0,9

Datele prezentate în acest Tabel denotă că în perioada anilor 1956-1960 componența etnică a absolvenților USM repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetare s-a schimbat semnificativ: a crescut ponderea absolvenților băștinași (de la 40,3% la 52,8%) și s-a redus ponderea absolvenților de etnie rusă (de la 41,1% la 31,7%). În ceea ce privește absolvenții de etnie ucraineană, numărul lor n-a suferit mari schimbări, ponderea lor scăzând de la 12,6% la 10,5 %. În viziunea noastră, aceste schimbări au fost condiționate de mai mulți factori: a crescut numărul de studenți autohtoni; au fost deschise școli cu predare în limba română; s-a îmbunătățit situația materială a populației din republică; politica PCUS era orientată spre formarea intelectualității autohtone (educată în spiritul marxism-leninismului etc.).

Dinamica ulterioară a componenței etnice a absolvenților Universității este reflectată în Tabelul nr. 41.

Tabelul nr. 41

Componența etnică a absolvenților universității repartizați în instituțiile de cercetare și învățământ superior din RSSM în anii 1961-1965

Anul repartizării	În total repartizați	Români		Ruși		Ucraineni		Evrei		Găgăuzi		Bulgari		Alte etnii	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1961	30	13	43	12	40	1	3,3	2	6,6	0	0	2	6,6	0	0
1962	39	19	48,7	14	35,8	5	12,8	0	0	0	0	0	0	1	2,5
1963	30	17	56,6	7	23,3	2	6,6	1	3,3	1	3,3	0	0	2	6,6
1964	37	20	54,0	13	35,1	1	2,7	1	2,7	1	2,7	1	2,7	0	0
1965	49	31	63,2	4	8,1	10	20,4	2	4,0	1	2,0	1	2,0	0	0
În total	185	100	54,0	50	27,0	19	10,2	6	3,2	3	1,6	4	2,1	3	1,6

Datele înregistrate în acest Tabel atestă o creștere în continuare (deși nesemnificativă) a ponderii absolvenților autohtoni (de la 52,8 % la 54,0%), o scădere a ponderii absolvenților de etnie rusă (de la 31,7% la 27,0%), un număr stabil al absolvenților de etnie ucraineană (10,5%) și schimbări neesențiale în ceea ce privește numărul evreilor repartizați în instituțiile

respective. În această perioadă, printre absolvenți atestăm persoane de etnie bulgară (2,1%) și găgăuză (1,6%).

Schimbările ce au modificat componența etnică a absolvenților Universității pe parcursul următorilor 5 ani sunt reflectate în Tabelul nr. 42.

Tabelul nr. 42

Componența etnică a absolvenților Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior din RSSM în anii 1966-1970

Anul repartizării	În total repartizați	Români		Ruși		Ucraineni		Evrei		Găgăuzi		Bulgari		Alte etnii	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1966	40	18	45	12	30	6	15	3	7,5	1	2,5	0	0	0	0
1967	32	22	68,7	5	15,6	4	12,5	1	3,1	0	0	0	0	0	0
1968	50	35	70	9	18	2	4	2	4	1	2	1	2	0	0
1969	62	36	58,0	17	27,4	5	8,0	3	4,8	0	0	0	0	1	1,6
1970	72	44	61,1	16	22,2	6	8,3	5	6,9	1	1,3	0	0	0	0
În total	256	155	60,5	59	23,0	23	8,9	14	5,4	3	1,1	1	0,3	1	0,3

Datele sistematizate în Tabelul nr. 42 indică o creștere substanțială a numărului total de absolvenți repartizați în instituțiile de învățământ superior și în cele de cercetare (de la 185 la 256, adică cu 71 de absolvenți mai mult), precum și o creștere evidentă a numărului absolvenților de etnie română (de la 100 la 155), deși creșterea ponderii specifice a acestora e relativ mică (de la 54,0% la 60,5%). În general însă, se observă, ca și în Tabelul precedent (nr. 42), tendința de scădere a numărului absolvenților de etnie rusă (de la 27,0% la 23,0%) și de etnie ucraineană (de la 10,2% la 8,9%). Excepție în această dinamică de scădere fac etnicii de origine evreiască, a căror pondere a crescut de la 3,2% la 5,4%.

Numărul în creștere al românilor, absolvenți ai USM repartizați în instituțiile de cercetare și de învățământ superior din RSSM, era rezultatul trecerii treptate la predarea în limba română și demonstrează că în anii '60 ai secolului al XX-lea instituția dispunea de cadre didactice autohtone de înaltă calificare, că în ea s-a format o școală de cercetare care pregătea cadre didactico-științifice corespunzătoare cerințelor vremii. Această creștere numerică se explică și prin diversitatea direcțiilor de cercetare științifică, prin vasta lor ramificare etc.

Modificările care s-au produs în componența etnică a absolvenților Universității în anii 1971-1975 sunt reflectate în Tabelul nr. 43.

Tabelul nr. 43

Componența etnică a absolvenților Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior din RSSM în anii 1971-1975

Anul repartizării	În total repartizați	Români		Ruși		Ucraineni		Evrei		Găgăuzi		Bulgari		Alte etnii	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1971	76	50	65,7	14	18,4	5	6,5	3	3,9	0	0	3	3,9	1	1,3
1972	50	29	58,0	12	24,0	7	14,0	0	0	0	0	0	0	2	4
1973	69	50	72,4	10	14,4	5	7,2	1	1,4	1	1,4	1	1,4	1	1,4
1974	80	53	66,2	18	22,5	6	7,5	1	1,2	1	1,2	0	0	1	1,2
1975	104	63	60,5	22	21,1	13	12,5	4	3,8	0	0	2	1,9	0	0
În total	379	245	64,6	76	20,0	36	9,4	9	2,3	2	0,5	6	1,5	5	1,3

Datele sistematizate în acest Tabel atestă o sporire a numărului total de absolvenți repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetare, aceștia reprezentând toate etniile conviețuitoare în Republica Moldova. În această perioadă a crescut, în special, numărul etnicilor români: de la 155 (60,5%) în perioada anilor 1966-1970 la 245 (64,6%) în anii 1971-1975, și a etnicilor ucraineni: de la 23 (8,9%) în perioada anilor 1966-1970 la 36 (9,4%) în anii 1971-

1975. Pe de altă parte, observăm o scădere substanțială, comparativ cu perioada precedentă, a numărului evreilor din această categorie de absolvenți: de la 14 (5,4%) la 9 (2,3%) și o creștere evidentă a numărului absolvenților de etnie bulgară: de la 1 (0,3%) la 6 (1,3%) repartizați în instituțiile de cercetare și de învățământ superior.

Schimbările ce au marcat componența etnică a absolvenților Universității repartizați în următorii 3 ani sunt reflectate în Tabelul ce urmează.

Tabelul nr. 44

Componența etnică a absolvenților Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior din RSSM în anii 1976-1978

Anul repartizării	În total repartizați	Români		Ruși		Ucraineni		Evrei		Găgăuzi		Bulgari		Alte etnii	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1976	98	57	58,1	27	27,5	7	7,1	2	2,0	1	1,0	4	4,0		
1977	114	72	63,1	25	21,9	13	11,4	0	0	1	0,8	2	1,7	1	0,8
1978	146	91	62,3	38	26,0	11	7,5	1	0,6	1	0,6	4	2,7		
În total	358	220	61,4	90	25,1	31	8,6	3	0,8	3	0,8	10	2,7	1	0,2

Datele cuprinse în Tabelul nr. 44 demonstrează că politica de asigurare a instituțiilor de învățământ superior și de cercetare cu specialiști de către USM a fost promovată în anii ulteriori cu aceeași intensitate: dacă în decurs de 5 ani (1971-1975) în instituțiile de cercetare și de învățământ superior ale RSSM au fost repartizați 379 de absolvenți ai USM, apoi, în numai 3 ani (1976-1978), au fost repartizați 358, adică cu doar 21 de absolvenți mai puțin. În ceea ce privește componența etnică a absolvenților, aceasta n-a suferit schimbări esențiale, întrucât în perioadă respectivă componența etnică a populației a rămas aceeași.

Tabloul general privind apartenența etnică a absolvenților USM repartizați în perioada analizată de noi în instituțiile de învățământ superior și de cercetare este reflectat în Tabelul nr. 45.

Tabelul nr. 45

Dinamica apartenenței etnice a absolvenților USM repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior din RSSM în anii 1951-1978

Anul repartizării	În total repartizați	Români		Ruși		Ucraineni		Evrei		Găgăuzi		Bulgari		Alte etnii	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1951-1955	119	48	40,3	49	41,1	15	12,6	2	1,6	0	0	1	0,8	4	3,2
1956-1960	104	55	52,8	33	31,7	11	10,5	3	2,8	1	0,9	0	0	1	0,9
1961-1965	185	100	54,0	50	27,0	19	10,2	6	3,2	3	1,6	4	2,1	3	1,5
1966-1970	256	155	60,5	59	23,0	23	8,9	14	5,4	3	1,1	1	0,3	1	0,3
1971-1975	379	245	64,6	76	20,0	36	9,4	9	2,3	2	0,5	6	1,5	5	1,1
1976-1978	358	220	61,4	90	25,1	31	8,6	3	0,8	3	0,8	10	2,7	1	0,2
În total	1401	823	58,7	357	25,4	135	9,6	37	2,6	12	0,8	22	1,5	15	1,0

Analizând datele însumate în Tabelul de mai sus observăm că în perioada anilor 1951-1978 numărul absolvenților Universității repartizați în instituțiile de învățământ superior și în cele de cercetare a avut o tendință permanentă de creștere, ceea ce confirmă o dată în plus că instituția nu doar că s-a asigurat cu cadre formate nemijlocit în aulele ei, dar a acoperit și necesitățile altor instituții în cadre de înaltă calificare. De remarcat și creșterea permanentă a numărului de absolvenți ce reprezentau etnia de bază – a românilor basarabeni.

În același timp, atestăm o pondere evidentă a absolvenților români (58,7%) în defavoarea etnicilor ruși și ucraineni, care în primii ani aveau o pondere net superioară în numărul celor repartizați pentru a efectua cercetări științifice sau pentru a perfecționa procesul de predare-învățare în școlile de învățământ superior din RSSM.

Schimbările ce au marcat componența etnică a absolvenților Universității pe parcursul unui deceniu (1978-1988) pot fi stabilite în baza datelor statistice pentru anul 1988 privind repartizarea absolvenților în instituțiile de cercetare și de învățământ superior.

Tabelul nr. 46

Componența etnică a absolvenților Universității repartizați în instituțiile de cercetări științifice și de învățământ superior din RSSM în anul 1988¹

Anul repartizării	În total repartizați	Români		Ruși		Ucraineni		Evrei		Găgăuzi		Bulgari		Alte etnii	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1988	89	54	60,6	17	19,1	12	13,4	2	2,2	2	2,2	1	1,1	1	1,1

Astfel, datele ce formează Tabelul nr. 46 indică un anumit spor al ponderii băștinașilor în totalul absolvenților USM (de la 58,7% în 1978 până la 60,6% în 1988), ceea ce demonstrează, pe de o parte, că s-a format o intelectualitate autohtonă, iar pe de alta – că a scăzut ponderea absolvenților de etnie rusă: de la 25,4% în 1978 la 19,1% în 1988. Totodată, asistăm la o creștere a ponderii absolvenților de etnie ucraineană repartizați în instituțiile de învățământ superior: de la media generală de 9,6% în 1978 la 13,4% în 1988. În același timp, scade nesemnificativ (de la 2,6% la 2,2%) ponderea absolvenților de etnie evreiască, în timp ce ponderea studenților de etnie găgăuză a fost în creștere (de la 0,8% la 2,2%). Absolvenți de alte etnii constituie un procent mai mult sau mai puțin stabil (între 1,0% și 1,5%).

Pentru a pregăti specialiști capabili să facă față cerințelor înaintate față de personalul didactic din instituțiile de învățământ superior, precum și pentru a pregăti cercetători științifici competenți, era necesar, în primul rând, ca Universitatea să dispună de cadre calificate, cu grad științific. Însă, în primii ani de existență a USM o problemă deosebit de importantă era lipsa cadrelor didactice cu grad științific; predominau cadrele didactice fără grad și fără titlu. În *Darea de seamă despre activitatea Universității în anul de studii 1950-1951* se constată că la 1.09.1950 în această instituție activau 93 de cadre didactice, iar la data de 1.07.1951 erau înregistrate 121, dintre care: 18 doctori conferențieri, ceea ce constituia 14,8% din numărul total de profesori; și 3 (adică 2,4%) conferențieri fără grad științific.² Toți ceilalți erau lectori sau lectori superiori.

Una dintre modalitățile de pregătire a cadrelor științifice calificate era angajarea la catedre în calitate de laboranți a studenților cu perspectivă, a celor care manifestau interes pentru știință. După absolvire ei rămâneau la Universitate, la început exercitând funcția de laborant, cu timpul devenind profesori universitari, doctori în științe, savanți notorii. Dovadă în acest sens servesc următoarele exemple: absolventul anului 1957, specialitatea „Botanica”, V.M. Șalaru a fost angajat la Catedra de Biologie în calitate de laborant – astăzi doctor habilitat, profesor universitar, membru-corespondent al AȘ a RM; absolventul anului 1966, specialitatea „Electrofizică” F. Pasecinic a fost angajat la Catedra de Electrofizică în calitate de laborant – viitor doctor habilitat, profesor universitar. Și exemple de acest fel sunt multiple.

În lipsa locurilor la doctoratură, unii absolvenți, care s-au evidențiat pe parcursul anilor de studii, erau angajați la catedrele USM în calitate de lectori sau asistenți, ca o rezervă sigură pentru crearea unui corp didactic capabil să facă față cerințelor școlii superioare. În perioada anilor 1951-1978 au fost repartizați în calitate de lectori 41 de absolvenți, iar în funcția de asistenți – 158, adică aproape de 3 ori mai mulți. De regulă, asistenții asigurau desfășurarea seminarelor, cu timpul deveneau cadre didactice calificate, încadrându-se activ și în cercetarea științifică. Astfel, absolventul anului 1952, specialitatea „Fizică experimentală”, A. Simașchevici (astăzi doctor ha-

¹ Arhiva USM, F. 1, inv. 1, d. 4234, f. 1-178.

² ANRM, F. 3186, inv. I, d. 83, f. 11.

bilitat, profesor, academician al AȘ a RM) a fost lăsat să activeze la catedra cu aceeași denumire în calitate de asistent; absolventul anului 1963 specialitatea „Istorie”, I. Niculiță (astăzi doctor habilitat, profesor universitar) a fost angajat ca asistent la catedra Istorie Universală. Aceste exemple vin să demonstreze că în cele mai frecvente cazuri în calitate de asistenți erau selectate persoane bine pregătite atât din punct de vedere didactic, cât și științific.

O altă modalitate de pregătire a cadrelor didactico-științifice la USM era angajarea absolvenților (care în timpul studiilor la facultate înregistrau anumite progrese în cercetare) fie în calitate de colaboratori științifici la catedrele de profil la care și-au făcut studiile, fie la instituțiile de cercetare din RSSM. Conform datelor prezentate în Tabelul 59, în calitate de colaboratori științifici la USM au fost repartizate 53 de persoane, iar la Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS (din 1961 – Academia de Științe a RSSM) – 70, ceea ce era și firesc, deoarece Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, precum și Academia de Științe a RSSM erau concepute, în primul rând, ca centre științifice, de cercetare. Este semnificativ și faptul că deja după anul de studii 1952-1953 3 absolvenți ai USM (de la specialitățile Geologie, Pedologie, Fiziologia omului și a animalelor) au fost repartizați la Academia de Științe a RSSM în calitate de colaboratori științifici. Numărul colaboratorilor științifici (absolvenți ai USM) repartizați în diferite instituții de cercetare era în creștere permanentă. Astfel, în a doua jumătate a anilor '50 absolvenții USM activau în calitate de colaboratori științifici specializați în diverse ramuri: chimia organică, biologie (FM a AȘ a URSS), pedologie (Institutul de Viticultură și Producere a Vinului al Ministerului Agriculturii); planificarea economiei naționale (Ministerul Industriei Alimentare); electrofizică (Consiliul economiei naționale) etc.

În anii '60 ai sec. al XX-lea a avut loc o creștere substanțială a numărului de absolvenți ai USM angajați în calitate de colaboratori științifici în diferite domenii de cercetare. Începând cu anul 1961, absolvenții Facultății de Economie a USM sunt solicitați frecvent la Institutul de Cercetări Științifice al Industriei Alimentare. Din anul 1962 absolvenții Facultății de Matematică a USM, specialitatea „Matematica de calcul”, sunt tot mai frecvent solicitați în diverse instituții de cercetare din RSSM, în special la A.Ș. a RSSM. În anii '60 ai sec. al XX-lea absolvenții USM fac cercetări științifice (în calitate de colaboratori științifici la diferite instituții de cercetare din republică) în 15 domenii: matematică, chimie, fizică, biochimie, pedologie, istorie, limbi străine, alte domenii ale științei.

Din sursele documentare disponibile reiese că în perioada anilor 1951-1978 USM a repartizat în instituțiile de cercetare ale RSSM (fără Academia de Științe și USM) 523 de absolvenți. Astfel, Universitatea a avut în această perioadă un rol decisiv în formarea unei pleiade de cercetători, fiind numită pe bună dreptate „forjerie de cadre” științifice și pedagogice pentru instituțiile de învățământ superior din republică.

Una dintre modalitățile de bază în pregătirea cadrelor științifice și didactice de înaltă calificare pentru școala superioară și pentru necesitățile crescânde ale economiei în dezvoltare a RSSM era **doctorantura** (*aspirantura*). Datele de care dispunem demonstrează că acestei forme de pregătire a cadrelor științifice la USM i s-a acordat și i se acordă o atenție deosebită.

În perioada inițială Universitatea nu dispunea de laboratoare performante, de o bază tehnică care să facă față cerințelor vremii. De aceea, nu întâmplător în primii ani de existență doctorantura nu figura în organigrama Universității ca subdiviziune pentru pregătirea specialiștilor. În 1946 USM avea următoarea structură: 1) Rectoratul; 2) Secția studii; 3) Secția resurse umane; 4) Cancelaria (numită în rusește „Управление делами”); 5) Contabilitatea, 6) Biblioteca; 7) Secția Gospodărie¹. Însă, deja la 3 ani după fondare, conform ordinului nr.1469 al Ministerului Învățământului Superior din URSS din 9 octombrie 1948, la USM urma să fie organizată doctorantura² (care a început să funcționeze din martie 1949³). În același an, prin ordinul ministrului Învățământului Superior din URSS nr.211/v din 20 octombrie 1948, Universității i se acorda dreptul de a primi spre susținere teze de doctor (candidat) în științe și de a conferi gradul științific de doctor în științe⁴.

¹ Informație despre USM din 24 iulie 1970. În: ANRM, F. 3186, inv.1, p. 2.

² Ibidem, p. 3.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 83, f. 78.

⁴ Informație despre USM din 24 iulie 1970. În: ANRM, F. 3186, p. 3.

Spre sfârșitul anilor '40 ai sec. al XX-lea o parte din cadrele didactice care activau la USM terminaseră studiile la doctoratură. Către 25 mai 1950 la USM activau 20 de colaboratori având finalizată doctoratură în diferite centre universitare sau de cercetare din URSS (Universitatea „M.V. Lomonosov” din Moscova, Universitatea din Leningrad, Universitățile din Kiev, Odesa, Tomsk ș.a.). Printre aceștia: matematicianul V.A. Andrunachevici, filologii I.C. Varticean și M.P. Teboeva, istoricul M. P. Muntean și alții¹.

Pe măsura sporirii numărului de cadre științifice și a dezvoltării științei în RSSM, prin ordinul ministrului Învățământului Superior și Mediu din RSSM nr.205/v din 23 mai 1963 Universității de Stat din Moldova i s-a acordat dreptul de a primi spre susținere teze de doctor habilitat și de a conferi gradul științific de doctor habilitat în științe². Un pas deosebit de important în dezvoltarea și susținerea cercetării la USM l-a constituit formarea în mai 1973 a sectorului de cercetare prin contract (cercetări contractuale), ceea ce a stimulat interesul pentru cercetările științifice³.

Cercetarea științifică era direcționată spre realizarea mai multor obiective: cercetarea problemelor legate de dezvoltarea economică a republicii, elaborarea manualelor și a materialelor didactice, îndeplinirea cercetărilor la comanda organizațiilor obștești, a întreprinderilor, a instituțiilor etc. Investigațiile științifice se realizau conform planului discutat la Consiliul Științific al Universității și confirmat de rector.

Chiar din primii ani de existență administrația USM a avut grijă să selecteze din rândurile absolvenților săi studenții care au manifestat un deosebit interes pentru activitatea științifică. Datele sistematizate în Tabelul 59 demonstrează că 110 (60,7%) din cei 181 de absolvenți au fost recomandați pentru studii doctorale la USM. Pregătirea cadrelor științifice pentru Universitate prin doctoratură a constituit în permanență un obiectiv major. În același timp, la A.Ș. a RSSM au fost repartizați doar 66 (36,4%) de absolvenți. Aceste date nu reflectă însă deplin contribuția USM la pregătirea cadrelor didactico-științifice pentru instituțiile de învățământ superior și de cercetare din RSSM prin intermediul doctoraturii, deoarece, în afară de persoanele recomandate nemijlocit de consiliile facultăților, la doctorantura acestei prestigioase instituții și-au făcut studiile și absolvenți care au decis singuri să facă studii postuniversitare. Astfel, dacă (conform Tabelului 59) în perioada anilor 1951-1978 la doctorantura USM au fost recomandați 110 absolvenți ai acestei instituții, apoi în anii 1952-1978 au absolvit doctorantura USM 622 de **doctoranzi** (*aspiranți*)⁴, inclusiv din alte instituții de învățământ superior din republică sau din alte țări. Numărul acestora a variat în dependență de mai mulți factori: de locurile distribuite de către Ministerul Învățământului, de numărul absolvenților la diferite instituții, de posibilitățile USM, de apariția unor noi direcții de cercetare etc.

Dinamica numărului de absolvenți ai doctoraturii Universității în perioada 1952-1978 a fost următoarea: în anii 1952-1956 – 119 doctoranzi (numărul absolvenților din fiecare an nu este indicat), în 1957 – 1 doctorand; în 1958 – 1; în 1959 – 5; în 1960 – 21; în 1961 – 22; în 1962 – 24, în 1963 – 36; în 1964 – 33; în 1965 – 24; în 1966 – 27; în 1967 – 5; în 1968 – 5, în 1969 – 9; în 1970 – 32 (dintre care doi vietnamezi); în 1971 – 35 (dintre care un vietnamez)⁵; în 1972 – 36; în anii 1973-1975 – 135, în 1976 – 15; în 1977 – 17; în 1978 – 20 de doctoranzi⁶.

Spre regret, documentele de arhivă care conțin informații despre rezultatele studiilor celor înscriși la doctorantura USM nu sunt complete (mai ales pentru anii '50). Astfel, conform *Informației despre pregătirea cadrelor prin doctoratură în anii de studii 1949-1968*, la doctorantura USM au fost înmatriculați: în anul de studii 1949-1950 – 9 doctoranzi (dintre care 1 prin

¹ Informație despre cadrele didactice (la data de 25.05.1950) ale USM care au încheiat studiile la aspirantura în anii 1946-1950. În: ANRM, F. 3186, inv.1, d. 84, f.10-11. A se vedea: Rusnac Gh., Cozma V. Rectorii Universității de Stat din Moldova (1946-1993). Chișinău, 2005, p. 37-38, 61, 83, 95.

² Informație despre USM din 24 iulie 1970. În: ANRM, F. 3186, inv.1, p. 9.

³ Informație despre USM din 25 iulie 1983. În: ANRM, F. 3186, inv. 1, p. .3.

⁴ Акт на сдачу личных дел аспирантов окончивших срок обучения. În: Arhiva USM, F 1, inv. II, d. 11, 12, 13, f. 1-21.

⁵ Spre regret, în listele de predare figurează doar 3 dosare ale persoanelor de origine vietnameză.

⁶ Акт на сдачу..., f. 1-21.

corespondență); în a. 1950-1951 – 7 doctoranzi (dintre care 1 prin corespondență); în a. 1951-1952 – 8; în a. 1952-1953 – 10, în a. 1953-1954 – 12, în a. 1954-1955 – 11, în a. 1955-1956 – 7 (dintre care 4 prin corespondență)¹. Conform aceluiași document, în perioada anilor 1949-1956 din doctorantură au fost exmatriculate 9 persoane.² Cauzele exmatriculării erau diferite. Astfel, aspirantul Iu. Ciurac a fost exmatriculat pentru că a tăgăduit faptul că în perioada războiului (1941-1945) s-a aflat în zona de ocupație germană; doctoranzii F. Kostik și P. Karcevschii – pentru neîndeplinirea planului de studii; doctoranzii I. Misso și G. Popovici – pe motiv de boală³.

Pregătirea cadrelor științifice prin doctorantură în primii ani de existență a Universității era un proces destul de anevoios. În *Darea de seama despre activitatea doctoranturii USM în anul de studii 1950-1951* printre motivele care împiedicau obținerea rezultatelor dorite se constata faptul că „un șir de cabinete în care lucrează doctoranzii nu sunt dotate suficient, mai ales cu cele mai noi aparate și materiale (în special la facultățile de chimie și de pedologie), precum și controlul insuficient al activității doctoranzilor din partea conducătorilor științifici”⁴.

În aceeași *Dare de seamă* se conțin date despre rezultatele activității doctoranzilor, despre rezultatele susținerii tezelor de **doctor (candidat)** în științe. Dat fiind faptul că aceste informații relevă activitatea primilor doctoranzi de la USM, considerăm necesar să oferim unele detalii la acest subiect.

Tabelul nr. 47

Rezultatele activității doctoranzilor Universității în anii 1950- 1953⁵

Anul de studii	Numele doctorandului	Specialitatea	Anul finalizării studiilor	Rezultatul studiilor
1949-50	Dușinchevici I.E.	Pedologie	1952	Neindicat
1949-50	Popova T.V.	Pedologie	1952	Susținut: 28.VI.54
1949-50	Popușoi I.S.	Plante inferioare	1952	Susținut: 25.VI.53
1949-50	Bogdanova V.N.	Plante inferioare	Neindicat	Susținut: VI.1952
1950-51	Ursul D.T.	Filosofie	Neindicat	Susținut: 1953
1950-51	Berezin V.G.	Filosofie	1953	Neindicat
1950-51	Miacicov V.S.	Istoria RSSM	1953	Neindicat
1950-51	Racul I.P.	Literatura RSSM	Neindicat	Susținut: 30.XII.1954
1950-51	Martânenco N.A.	Economie politică	1953	Neindicat
1950-51	Școlinicova T.A.	Botanică	1953	Neindicat
1951-52	Boiarscaia Iu.S.	Fizică experimentală	Neindicat	Susținut: 1955
1951-52	Coporulin A.V.	Fizică experimentală	Neindicat	Susținut??? ⁶
1951-52	Sibirschii C.S.	Matematică	Neindicat	Susținut: 1955
1951-52	Luneva R.I.	Pedologie	1954	Neindicat
1951-52	Osadcenco I.E.	Literatura RSSM	Neindicat	Susținut: 1954
1952-53	Dârul A.M.	Limba moldovenească	Neindicat	Susținut: 1955
1952-53	Berejan S.G.	Limba moldovenească	Neindicat	Susținut: 1956
1952-53	Agasieva V.G.	Chimie fizică	Neindicat	Susținut: 1955
1952-53	Ivanov V.N.	Geologie	Neindicat	Susținut: 1955
1952-53	Sacaliuc C.D.	Matematică	Neindicat	Neindicat
1952-53	Orlov V.C.	Chimie organică	Octombrie, 1955	Neindicat

¹ Справки о подготовке научных кадров через аспирантуру за 1949- 1968 годы. În: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 58, f. 1.

² Ibidem, f. 1.

³ Ibidem.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. I, d. 83, f. 85.

⁵ Deși în titlul documentului sunt indicați anii 1949-1968, informațiile ce vizează anii 1954-1968 lipsesc.

⁶ În același document e indicat însă că A.V. Coporulin activează ca docent interimar la USM, ceea ce ne permite să presupunem că el a susținut cu succes teza de doctor în științe. În: AN a RM, F. 3186, inv.1, d. 58, f. 6. Totodată, menționăm că în 1951 la USM activau în calitate de conferențieri (fără grad științific) 3 persoane. În: ANRM, F. 3186, inv.1, d. 83, f. 11.

Conform acestor date, din numărul total de 21 de doctoranzi au susținut tezele de doctor (candidat) în științe 13 persoane, adică 61,9% din numărul total de doctoranzi, ceea ce constituie o majoritate absolută, un succes al doctoranzilor, mai ales dacă ținem cont de condițiile în care aceștia au realizat investigațiile.

Treptat, specialitățile la USM au fost diversificate, însă numărul doctoranzilor nu s-a mărit considerabil. Conform listei doctoranzilor USM, alcătuite de administrația Universității, la data de 1 august 1958 doctorantura Universității avea următoarele specialități: Matematică – 5 persoane; Electrofizică – 1; Fizică teoretică – 4; Chimie organică – 2; Chimie fizică – 1; Chimie neorganică – 1, Pedologie – 1; Istoria Moldovei – 3; Limba moldovenească – 1; Literatura moldovenească – 2. În total, la aceste specialități își făceau studiile 21 de doctoranzi¹.

În anii următori numărul doctoranzilor la USM a fost în creștere: la 1 ianuarie 1959 la USM își făceau studiile în doctorantură 34 de persoane, dintre care 26 cu frecvență la zi și 8 cu frecvență redusă². Peste un an numărul doctoranzilor a crescut considerabil: la 1 august 1960 la Universitate își continuau studiile 41 de doctoranzi, dintre care 32 – la secția cu frecvență la zi și 9 – la secția cu frecvență redusă³.

Cu regret, în materialele de arhivă disponibile nu sunt date sistematizate ce ar ilustra evoluția numărului de doctoranzi și rezultatele activității lor. Astfel de date sunt doar pentru a doua jumătate a anilor '60, ele fiind reflectate în Tabelul nr. 48⁴.

Tabelul nr. 48

Rezultatele activității doctoranzilor Universității în anii 1965-1970

Catedra sau laboratorul	Anii studiilor la doctorantură. Rezultatele studiilor						În total
	1965	1966	1967	1968	1969	1970	
Catedra Comunism științific							
Au absolvit doctorantura/ Au susținut teza	0	0	1	2	2	2	7
	1	1	0	1	2	2	7
Catedra Filosofie							
Au absolvit doctorantura/ Au susținut teza	3	2	5	3	3	3	19
	1	0	0	3	1	0	5
Catedra Biochimia plantelor							
Au absolvit doctorantura/ Au susținut teza	1	1	1	2	2	2	9
	2	2	0	0	0	0	4
Laboratorul Plante etero-uileioase							
Au absolvit doctorantura/ Au susținut teza	1	2	1	2	1	2	9
	1	0	0	0	0	0	1
Facultatea de Istorie							
Au absolvit doctorantura	2	2	3	1	1	1	10
Au susținut ⁵ teza	3	3	4	2	2	2	16
Catedra Chimie Neorganică							
Au absolvit doctorantura	0	0	1	2	2	2	7
Au susținut teza	0	1	1	2	2	2	8
Catedra Chimie Organică							
Au absolvit doctorantura	1	1	1	1	1	1	6
Au susținut teza	1						1

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 58, f. 8.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 58, f. 11.

³ Ibidem, f. 14.

⁴ Notă: tabelul a fost alcătuit în baza materialelor din ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 619, f. 1-22.

⁵ Decalajul numeric dintre rubricile „au absolvit” și „au susținut” se explică prin faptul că în ultima au fost incluși doctoranzii din anii precedenți care n-au susținut în termen teza de doctor în științe.

Catedra Algebră și Geometrie							
Au absolvit doctorantura	2	3	2	4	1	1	13
Au susținut teza	0	2	1	2	2	0	7
Catedra Matematică Generală							
Au absolvit doctorantura	0	0	2	0	1	0	3
Au susținut teza	0	1	1	1	0	0	3
Catedra Electrofizică							
Au absolvit doctorantura	1	1	1	2	2	2	9
Au susținut teza	1	0	0	0	0	0	1
Catedra Optică, Spectroscopie							
Au absolvit doctorantura	1	2	1	1	1	0	6
Au susținut teza	Datele lipsesc						
Catedra Economie Politică							
Au absolvit doctorantura	3	3	3	3	3	3	18
Au susținut teza	Datele lipsesc						
Catedra Drept							
Au absolvit doctorantura	2	1	3	2	2	2	12
Au susținut teza	1	1	0	0	0	0	2
Catedra Pedologie							
Au absolvit doctorantura	0	3	4	3	1	3	14
Au susținut teza	0	1	1	1	0	0	3
Catedra Istoria PCUS							
Au absolvit doctorantura	2	2	2	2	2	2	12
Au susținut teza	2	1	2	1	1	2	9
Catedra Fiziologia Plantelor							
Au absolvit doctorantura	0	1	1	1	1	1	5
Au susținut teza	0	0	1	1	1	1	4
Catedra Chimie Analitică							
Au absolvit doctorantura	1	1	1	2	2	2	9
Au susținut teza	0	1	2	2	2	2	9
Catedra Zoologie							
Au absolvit doctorantura	0	0	0	2	0	1	3
Au susținut teza	2	1	3	1	4	0	11
Catedra Științe Agricole							
Au absolvit doctorantura	0	4	4	3	3	2	16
Au susținut teza	0	1	1	1	0	0	3
Catedra Agronomie							
Au absolvit doctorantura	0	4	4	3	3	2	16
Au susținut teza	0	1	1	1	1	0	4
Catedra Filologie							
Au absolvit doctorantura	1	2	2	3	5	4	17
Au susținut teza	0	0	0	0	0	0	0
Catedra Pedagogie							
Au absolvit doctorantura	2	1	3	2	2	1	11
Au susținut teza	0	0	0	0	0	0	0

Astfel, în perioada anilor 1965-1970 au absolvit doctorantura la USM 231 de doctoranzi, dintre care doar 98 (42,4%), adică mai puțin de jumătate, au reușit să susțină tezele de doctor (candidat) în științe, ceea ce este un rezultat mai mult decât modest pentru o atare instituție prestigioasă.

Materialul analizat în acest compartiment demonstrează că în anii 1951-1978 Universitatea a fost un important centru de cercetare și de pregătire a cadrelor didactico-științifice pentru învățământul superior din RSSM.

Fiind un important centru didactic și științific, Universitatea avea și misiunea de a asigura cu cadre didactice calificate și alte instituții de învățământ superior din republică.

Cei mai mulți absolvenți ai USM a fost repartizați ca profesori la Institutul Pedagogic „Alec Russo” din Bălți. Ei urmau să predea următoarele discipline: electrofizică – 2; limba moldovenească – 5; fizica teoretică – 1; istoria – 5; educația fizică – 4; economia – 1; matematica – 1 (în total 19).

La Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău absolvenții USM au fost încadrați în procesul de instruire la specialitățile: litere – 1; istorie – 1; fizică – 2; electrofizică – 1; matematică – 2; educație fizică – 2; limba rusă – 1; biologie – 1; limba franceză – 1 (în total – 12).

O parte din absolvenții USM au fost repartizați și la Institutul Pedagogic „T. Șevcenko” din Tiraspol, la specialitățile: istorie – 2; matematică – 1; electrofizică – 1; chimie – 1; economie – 1; chimie analitică – 1; limba moldovenească – 1 (în total – 8).

Universitatea a asigurat cu cadre didactice și Institutul Agricol din Chișinău, absolvenții USM fiind încadrați în procesul de instruire la următoarele specialități: fiziologia și biochimia plantelor – 1; matematica de calcul – 1; chimia neorganică – 1; fiziologia animalelor – 1; biologie – 2; limba franceză – 1 (în total – 7).

La Institutul de Medicină în perioada analizată au fost repartizați specialiști pentru a asigura predarea următoarelor obiecte: istorie – 1; matematică – 1; chimie generală – 1; chimie neorganică – 1 (în total – 4).

La Institutul Politehnic din Chișinău nou-format USM a repartizat tineri specialiști în următoarele domenii: matematică de calcul – 3; istorie – 2; matematică pură – 3; limba engleză – 2; chimie – 1; matematică aplicată – 3 (în total – 14).

Astfel, în perioada analizată (1951-1978) USM a repartizat în instituțiile de învățământ superior din republică, în special acolo unde era nevoie de specialiști, 64 de cadre didactice în diverse domenii.

Pentru a înțelege mai lesne rolul USM în evoluția școlii superioare și a instituțiilor de cercetări științifice din RSSM e necesar să analizăm contribuția fiecărei facultăți la dezvoltarea științei și la pregătirea cadrelor didactice de înaltă calificare. În acest scop au fost alcătuite tabele care reflectă contribuția fiecărei facultăți de la Universitate, în ele fiind incluse datele cu privire la numărul de absolvenți repartizați în instituțiile indicate.

Repartizarea absolvenților *Facultății de Matematică* în instituțiile de cercetare și de învățământ superior în anii 1951-1978 este reflectată în Tabelul nr. 49¹.

Tabelul nr. 49

Repartizarea specialiștilor în domeniul *matematicii*

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Șef cab.	F.n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Matematică generală</i>																	
14	2		5			4	11		9	3	58	4	1	5		3	119
Specialitatea: <i>Matematică de calcul</i>																	
1			5			3	18			8	27					9	71
Specialitatea: <i>Matematică aplicată</i>																	
9			17			1			14		89			3		3	136
În total:																	
24	2		27			8	29		23	11	174	4	1	8		15	326

¹ Note explicative la abrevieri: US – Universitatea de Stat; AȘ – Academia de Științe. În rubrica „Lectori”: I.P.B. Institutul Pedagogic din Bălți; Șef. cab. – șef de cabinet; F.n. Funcții neindicate, dar cu repartizarea în diferite instituții de cercetare și de învățământ superior.

Datele din tabel demonstrează că absolvenții Facultății de Matematică a USM activau în calitate de aspiranți, asistenți, laboranți, cercetători științifici etc. Totodată, se atestă că una dintre căile importante de continuare a cercetărilor științifice erau studiile la **doctorantură** (*aspirantură*): dacă în perioada analizată la doctorantura A.Ș. a RSSM au fost repartizați 2 absolvenți, apoi la doctorantura USM – 24. Observăm, de asemenea, că la A.Ș. a RSSM au fost repartizați 29 de laboranți, 11 colaboratori științifici, că administrația USM prefera să completeze numărul cadrelor didactice și științifice cu persoane care au absolvit Universitatea.

În general însă, specialiștii în domeniul matematicii erau foarte solicitați de A.Ș. a RSSM și de diferite ministere și departamente din republică: „Госплан” („Planificarea de Stat”), „ЦСУ” („Direcția Centrală de Statistică”); Centrele de Calcul de la AȘ și de la diferite ministere, departamente (Centrul de Calcul al Ministerului Industriei Alimentare; Centrul de Calcul al Ministerului Agriculturii, Centrul de Calcul al Departamentului „Planificarea de Stat”, Centrul de Calcul al Direcției Centrale de Statistică a RSSM etc.). Astfel, în 1962 au fost repartizați în diferite instituții 3 specialiști în domeniul matematicii de calcul; în 1964 – 8; în 1965 – 14; în 1966 – 11; în 1968 și în 1969 – câte 7; în 1970 – 10 etc. Concomitent, în anii '70 în diferite instituții au fost repartizați și specialiști din domeniul matematicii aplicate: în 1973 – 17 absolvenți, în 1974 – 23; în 1975 – 31, în 1976 – 19; în 1977 – 19; în 1978 – 26.

În același timp, în diverse instituții ale RSSM erau repartizați și specialiști în domeniul matematicii pure. Astfel, în 1965 au fost repartizați 5 specialiști; în 1970 – 21; în 1973 – 11; în anii 1974 și 1975 – câte 13; în 1976 – 10 etc.

Dintre matematicienii remarcabili, foști absolvenți ai USM, pot fi numiți: *academicienii* C. Sibirschi, repartizat în 1950 la USM în calitate de doctorand; V. Arnautov, repartizat în 1961 la doctorantura A.Ș. a RSSM; Iu. Reabuhin, repartizat în 1961 la doctorantura A.Ș. a RSSM; *membrii corespondenți* I. Gohberg (1951) și Gh. Mișcoi (1969), repartizați la A.Ș. a RSSM; *doctorii habilitați, profesorii universitari* B. Șcerbacov, repartizat în 1956 la USM în calitate de doctorand; V. Zolotarevski, repartizat în 1969 la USM în calitate de asistent la Catedra Matematică Aplicată; D. Lozovanu, repartizat în 1970 la A.Ș. a RSSM; A. Perjan repartizat în 1971 la A.Ș. a RSSM; Gh. Ciocanu repartizat în 1975 la Institutul de Matematică la A.Ș. a RSSM; A. Șubă, repartizat în 1976 la A.Ș. a RSSM, precum și I. Parovicenco, A. Palistrant, V. Macarov, I. Bronștein, D. Ceban, V. Glavan, M. Popa, care au devenit savanți cu renume în Republica Moldova.

O contribuție substanțială la asigurarea instituțiilor de cercetare și de învățământ superior a adus și *Facultatea de Fizică*. Repartizarea absolvenților – specialiști în acest domeniu este reflectată în Tabelul 50.

Tabelul nr. 50

Repartizarea specialiștilor în domeniul fizicii

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Şef Cab	F. n.	În total
USM	AŞ	Alte inst.	USM	AŞ	Alte inst.	USM	AŞ	Alte inst.	USM	AŞ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Fizică generală</i>																	
8	9		33			11	2		3	3	27		1				97
Specialitatea: <i>Electrofizică</i>																	
1			18			11	8		3	4				5		1	51
Specialitatea: <i>Fizică electronică</i>																	
			2														2
Specialitatea: <i>Fizică teoretică</i>																	
6	1		3			2	8		3	1	1	1	1				27
Specialitatea: <i>Fizica semiconductoarelor</i>																	
3			1								3					1	8
Specialitatea: <i>Fizică optică</i>																	
						5	4			1	2	1					13

Specialitatea: <i>Fizică optică și Spectroscopie</i>																
1			1			1			12		4					19
Specialitatea: <i>Fizică experimentală</i>																
	2		4								1					7
Specialitatea: <i>Fizică și Discipline tehnice</i>																
											2					2
Specialitatea: <i>Fizică și Bazele producerii</i>																
						1										1
Specialitatea: <i>Automatică și telemecanică</i>																
						1										1
În total																
19	12		62			31	23		21	9	38	4	2	5	2	228

Datele din acest tabel reflectă unele procese deosebit de importante: ele atestă ramificarea specialităților și grija deosebită a administrației USM pentru asigurarea Facultății de Fizică cu cadre didactico-științifice calificate. Este de observat că și la această facultate numărul doctoranzilor lăsați la Universitate pentru a continua cercetările inițiate în timpul studenției este mai mare decât al celor repartizați la A.Ș. a RSSM (la USM – 19, la A.Ș. – 12). Respectiv, la USM s-a mărit numărul colaboratorilor științifici.

În același context este de menționat numărul în creștere de absolvenți ai facultății repartizați în diverse instituții: în 1958 – 1¹; în 1962 – 6; în 1968 – 10; în 1969 – 19; în 1970 – 17; în 1973 – 17; în 1976 – 25 de absolvenți etc.

Printre fizicienii remarcabili, foști absolvenți ai USM, pot fi numiți: *academicienii* V. Moscalenco, repartizat în 1951 la USM în calitate de asistent la Catedra Fizică Teoretică; A. Simașchevici, repartizat în 1952 la USM în calitate de asistent la Catedra Fizică Experimentală; S. Rădăuțanu, repartizat în 1955 la USM la doctorantură; E. Arușanov, repartizat în 1963 la A.Ș. a RSSM; S. Moscalenco, repartizat în 1977 la USM în calitate de colaborator științific; V. Canțer, repartizat în 1977 la A.Ș. a RSSM, precum și *academicienii* A. Andrieș, M. Bologa, Iu. Boiarschi și D. Ghițu, *membrii corespondenți* ai A.Ș. a RSSM E. Pocotilov, repartizat în 1950 la USM în calitate de asistent; B. Țucherblat, repartizat în 1955 la A.Ș. a RM, I. Geru, repartizat în 1959 la „Sovnarhoz” din RSSM. O contribuție substanțială la dezvoltarea științei în domeniul fizicii au adus *doctorii habilitați, profesorii* D. Nedeoglo, repartizat în 1965 la USM ca laborant la Catedra Electrofizică; P. Gașin, repartizat în 1965 la USM ca laborant la Catedra Semiconductori ș.a.

Informațiile cu privire la numărul absolvenților *Facultății de Chimie*, repartizați în diferite instituții de învățământ superior și de cercetare sunt prezentate în Tabelul nr. 51.

Datele însumate în acest tabel indică o creștere considerabilă a interesului față de chimie ca știință, în a cărei dezvoltare era interesată conducerea de vârf a RSSM, deoarece produsele chimice erau deosebit de necesare nu doar pentru dezvoltarea industriei, dar și a agriculturii. Realizările acestei științe urmau a fi pe larg folosite în domeniul agriculturii, dat fiind faptul că RSSM servea ca grânar pentru întreaga URSS. Se cunoaște că în RSSM cantitatea de îngrășăminte chimice folosite la hectar a fost cea mai mare comparativ cu alte republici din fosta URSS.

Începând cu anii '60, absolvenții facultății încep să fie repartizați sistematic atât în instituțiile de învățământ superior, cât și în instituțiile de cercetare. Astfel, în 1961 au fost repartizați 3 absolvenți ai facultății; în 1971 – 7; în 1973 – 7; în 1975 – 12; 1976 – 11; 1978 – 13 etc.

¹ Numărul absolvenților facultății care au fost repartizați în diverse instituții (pedagogice sau de cercetare este indicat fără a fi specificată specializarea.

Tabelul nr. 51

Repartizarea specialiștilor în domeniul *chimiei*

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Șef cab.	F.n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Chimie generală</i>																	
4	11		6			17	4		1	4	24			1		6	78
Specialitatea: <i>Chimie tehnologică</i>																	
						1											1
Specialitatea: <i>Chimie anorganică</i>																	
2	2		1		1	5	15		1	8	4			1		3	43
Specialitatea: <i>Chimie fizică</i>																	
8	2	1	1			5	2		1	1	3			1		2	27
Specialitatea: <i>Chimie organică</i>																	
6			2			3	8			3	1		1				24
Specialitatea: <i>Chimie analitică</i>																	
1			1			2	4				2		1				11
În total :																	
21	15	1	11		1	33	33		3	16	34		2	3		11	184

Printre absolvenții acestei facultăți care au obținut rezultate deosebite în activitatea de cercetare științifică pot fi menționați: *academicienii* N. Gărbălău, colaborator al A.Ș. a RSSM din 1958; P. Vlad, repartizat în 1958 la A.Ș. a RSSM în calitate de laborant; A. Gulea, repartizat în 1969 la A.Ș. a RSSM ca doctorand; Gh. Duca, repartizat în 1974 la USM în calitate de laborant, precum și *membrii corespondenți* ai A.Ș. a RSSM M. Revenco, repartizat în 1969 la USM la doctorantură și T. Lupașcu, repartizat în 1972 la A.Ș. a RSSM. O contribuție substanțială la dezvoltarea științei în domeniul chimiei au adus *doctorii habilitați, profesorii* N. Samusi, repartizată în 1953 la USM ca laborant; V. Isac, repartizat în 1969 la USM ca doctorand, V. Guțanu, N. Barbă ș.a.

O ramură a științei nu mai puțin importantă în a cărei dezvoltare era interesată conducerea de vârf a RSSM, în special Ministerul Agriculturii, a fost și rămâne *Biologia* (cu specializările ei: Botanica, Fiziologia plantelor, Biochimia etc.).

Despre rolul absolvenților-biologi ai USM în evoluția școlii superioare și a instituțiilor de cercetări științifice din RSSM, despre contribuția lor la dezvoltarea acestei științe putem judeca analizând Tabelul nr. 52.

Tabelul nr. 52

Repartizarea specialiștilor în domeniul *biologiei*

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Șef cab.	F. n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Biologie</i>																	
5	1		12			15	3	1	2	9	112	1	1			1	163
Specialitatea: <i>Biologie-ihhtiologie</i>																	
										1							1
Specialitatea: <i>Botanică</i>																	
			1			2	1						1			1	6
Specialitatea: <i>Fiziologie și Biochimia plantelor</i>																	
						1				2	3						6
Specialitatea: <i>Fiziologia plantelor</i>																	
						1	1										2

Specialitatea: <i>Plante inferioare</i>															
										2					2
Specialitatea: <i>Biochimie</i>															
			1			1	6			1	2		1		12
Specialitatea: <i>Agrochimie</i>															
		1													1
Specialitatea: <i>Biologie și Botanică</i>															
										1					1
În total															
5	1	1	14			20	11	1	2	13	120	1	3		2 194

Astfel, observăm un interes sporit pentru Biologie și Biochimie – științe menite în special să sporească fertilitatea solului și să contribuie la obținerea unei roade bogate. Din datele sistematizate în tabel reiese că aceste științe erau cercetate în special la A.Ș. a RSSM, care dispunea de terenuri arabile pe care erau desfășurate lucrările experimentale necesare.

Absolvenții-biologi au început să fie repartizați în instituțiile de cercetare și de învățământ superior din anii '60. Astfel, în 1961 au fost repartizați 4 absolvenți ai facultății; în 1970 – 7; în 1971 – 15; în 1973 – 17; în 1975 – 14; în 1978 – 14 etc.

Printre biologii de seamă, foști absolvenți ai USM, menționăm *academicienii* T. Furdui, repartizat în 1959 la A.Ș. a RSSM și I. Toderaș, repartizat în 1971 la A.Ș. a RSSM; *membrii corespondenți* I. Dediu, repartizat în 1957 la FM a AȘ a URSS și V.M. Șalaru, repartizat în 1957 la USM ca laborant. O contribuție substanțială la dezvoltarea științei în domeniul biologiei au adus *doctorii habilitați, profesorii* P. Obuh, repartizat în 1959 la FM a A.Ș. a RSSM la doctorantură, și P. Corduneanu repartizat 1963 ca stagiar la Catedra de Pedologie și Agrochimie a USM ș.a.

Strâns legate de Biologie și Biochimie sunt și științele solului – *Pedologia și Geologia*.

Repartizarea absolvenților USM, specialiști în aceste domenii, este reflectată în Tabelul nr. 53.

Tabelul nr. 53

Repartizarea specialiștilor în domeniul *pedologiei și geologiei*

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Șef cab.	F.n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Pedologie</i>																	
3	2	1	1			4		2	2	2	39					1	57
Specialitățile: <i>Pedologie și Agrochimie</i>																	
2						3	1				3						9
Specialitatea: <i>Geologie</i>																	
1	3	2								2	1						9
În total:																	
6	5	3	1			7	1	2	2	4	43					1	75

Datele cuprinse în tabelul de mai sus demonstrează că USM devine treptat centru didactic și științific deosebit de important pentru republică, deoarece asigura școala superioară și instituțiile de cercetare din RSSM cu specialiști calificați în cele mai diverse domenii (în special, în geologie, pedologie, biochimie etc.), care contribuiau în mod substanțial la dezvoltarea tuturor ramurilor economiei naționale, în special, a agriculturii. În același timp, administrația Universității era interesată ca tinerii talentați să facă aspirantură la USM, și nu la Academia de Științe, care este în fond o instituție de cercetare și nu de pregătire a cadrelor didactice.

Repartizarea tinerilor specialiști în aceste domenii a început în a doua jumătate a anilor '50. Astfel, în 1956 au fost repartizați 2 specialiști în domeniul pedologiei (unul – la Institutul de Legumicultură și Viticultură al Ministerului Agriculturii, altul – la Institutul de Pedologie din

Chișinău). În anii '70 specialiștii din acest domeniu au fost repartizați după cum urmează; în 1971 – 8; în 1974 – 2; în 1975 – 6 etc.

Printre specialiștii de vază în domeniul pedologiei menționăm: *academicienii* A. Ursu, repartizat în 1953 la A.Ș. a RSSM și S. Andrieș, repartizat în 1965 la A.Ș. a RSSM; pe doctorii habilitați, absolvenții USM, profesorii V. Grati (1958) și G. Stasiev (1965).

O altă ramură a științei în domeniul căreia la USM erau pregătiți și repartizați specialiști o constituiau științele despre *Fiziologia omului și a animalelor*. Pregătirea cadrelor științifice în aceste domenii este reflectată în tabelul ce urmează.

Tabelul nr. 54

Repartizarea specialiștilor în domeniul fiziologiei omului și a animalelor

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Șef cab.	F.n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Fiziologia omului și a animalelor</i>																	
											1						1
Specialitatea: <i>Zoologie</i>																	
	1		1			2	1										5
Specialitatea: <i>Anatomie fizică</i>																	
	1					1											2
Specialitatea: <i>Fiziologia animalelor</i>																	
						1		1									2
În total:																	
	2		1			4	1	1			1						10

Observăm că și în acest domeniu relativ îngust de cercetare administrația Universității a avut grijă să lase „pentru sine” majoritatea absolvenților acestor specialități, la USM fiind repartizați 5 tineri specialiști, la A.Ș. a RSSM – 3. Cert este însă faptul că principalul „furnizor” de cadre științifice necesare pentru cercetările inițiate la A.Ș. a RSSM era Universitatea. Printre cei mai cunoscuți cercetători ai fiziologiei omului și animalelor se numără *doctorul habilitat, profesor* A. Crivoi, repartizată în 1970 la USM ca doctorandă ș. a.

O contribuție de valoare în domeniile studiate la facultate au adus și doctorii habilitați, profesorii L. Cepurnov, N. Bărbăcaru, V.V. Șalaru, V. Reva, I. Vaintraub, A. Șutov ș. a.

O anumită tangență cu științele specificate în Tabelul 55 au avut absolvenții *Facultății de Educație Fizică și Sport*, fondată la USM în 1948 și transferată (în iulie 1969) la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău. Repartizarea absolvenților acestei facultăți este reflectată în următorul tabel.

Tabelul nr. 55

Repartizarea specialiștilor în domeniul Educației fizice și sportului

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Șef Cab	F.n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Educație fizică</i>																	
												6	4	6			16
În total																	
												6	4	6			16

În afară de Facultatea de Educație Fizică și Sport, unele specialități de la USM au fost transferate ulterior Institutului Politehnic din Chișinău (odată cu formarea acestuia în 1964). O parte dintre absolvenții specializați în domeniul construcțiilor au fost repartizați potrivit datelor înregistrate în tabelul ce urmează.

Tabelul nr. 56

Repartizarea specialiștilor în domeniul construcțiilor

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. Științ.			Lectori			Șef cab.	F.n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Arhitectură</i>																	
			1														1
Specialitatea: <i>Construcții din beton armat</i>																	
			1														1
În total																	
			2														2

Datele din tabelul de mai sus ne permit să presupunem că USM nu dispunea de cele mai avansate laboratoare în domeniul construcțiilor. Însă, deoarece republica avea nevoie de specialiști în acest domeniu, ei erau pregătiți la cea mai prestigioasă pe atunci instituție de învățământ superior – Universitatea de Stat. De altfel, o astfel de catedră nu este înscrisă în lista catedrelor formate la USM în anul 1951. Facultatea de Inginerie și Tehnică a fost organizată la USM mult mai târziu – în iunie 1959; aceasta avea două catedre: a) Rezistența Materialelor și b) Construcții¹. Considerăm că anume prin aceasta se explică numărul redus de specialiști în domeniul construcțiilor repartizați la lucru conform specializării în perioada de până la 1964.

În cadrul USM a existat și *Facultatea de Economie* (fondată în august 1953) care pregătea specialiști în diverse domenii ale economiei republicii. Informațiile referitor la absolvenții USM, specialiști în economie, care au fost repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetare sunt reflectate în tabelul de mai jos.

Tabelul nr. 57

Repartizarea specialiștilor în domeniul economiei

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. Științ.			Lectori			Șef cab.	F.n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Planificarea economiei naționale</i>																	
	4					1	6		1		2						14
Specialitatea: <i>Contabilitate (evidența contabilă)</i>																	
			2								1	1					4
Specialitatea: <i>Economie generală</i>																	
						1	1				2						4
Specialitatea: <i>Planificarea industriei</i>																	
			1								3						4
Specialitatea: <i>Economia muncii</i>																	
											1						1
Specialitatea: PAIE (МОЭИ) ²																	
											1					3	4
Specialitatea: <i>Finanțe și Credit</i>																	
			1														1
În total																	
	4		4			2	7		1		10	1				3	32

Printre absolvenții acestei facultăți este de menționat *academicianul* S. Chircă (specialist în domeniul planificării economiei), repartizat în 1958 la aspirantura FM a AȘ a URSS.

¹ Informație despre Universitatea de Stat din Chișinău. 24 iulie 1970. În: AN a RM, F. 186, inv. 1, p. 5-6.

² Механическая обработка экономической информации. (Prelucrarea automatizată a informației economice).

Un rol deosebit de important în asigurarea cu cadre le-a revenit (mai ales în anii '50) *facultăților umanistice* ale USM, în special Facultății de Istorie și Filologie (română). După cum vom observa, în primii ani de existență a USM cea mai mare parte a absolvenților repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetări științifice o constituiau absolvenții acestor facultăți. Repartizarea absolvenților facultăților umanistice de la USM este reflectată în tabelul ce urmează.

Tabelul nr. 58

Repartizarea specialiștilor în domeniul *științelor umanistice*

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Șef cab.	F.n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Istorie</i>																	
9	12		9			7	1	2		6	37	3	3	13	4	7	113
Specialitatea: <i>Filologie</i>																	
17	13		8			4	2			10	19	4	2	6	1	1	87
Specialitatea: <i>Jurnalistică</i>																	
			1								2				1		4
Specialitatea: <i>Biblioteconomie și Bibliografie</i>																	
3			3			5					36	1			1		49
Specialitatea: <i>Limba rusă</i>																	
2			3			3	1	1		1	1	7		2		7	28
Specialitatea: <i>Drept</i>																	
2			5			2					1	7		1			18
Specialitatea: <i>Limba engleză</i>																	
1			1			3			1		4	2	1		1		14
Specialitatea: <i>Limba franceză</i>																	
			1			2					3	1	1		1		9
Specialitatea: <i>Limba spaniolă</i>																	
1			5			4		1						1			12
În total:																	
35	25		36			30	4	4	1	17	103	25	7	23	9	15	334

Numărul sporit al absolvenților Facultății de Istorie se explică, în viziunea noastră, prin politica promovată de regimul comunist în vederea implementării concepției marxist-leniniste despre lume, luptei cu ideologii și istoricii burghezi, care „au falsificat istoria”, „regimul sovietic” etc., istoricii marxiști pretinzând la o tratare „obiectivă” a istoriei. Istoricii pregătiți în școala superioară din RSSM (mai ales în anii '50) aveau misiunea de a propaga „prioritățile” regimului sovietic, de a ajuta partidul să convingă poporul că regimul sovietic este cel mai progresist etc. De aceea, nu întâmplător, odată cu instaurarea regimului sovietic a fost stabilit un control riguros asupra activității cadrelor didactice care, împreună cu propagandiștii, trebuiau să promoveze ideologia marxist-leninistă. În acest scop a fost organizată traducerea și editarea operelor clasice marxism-leninismului¹. La rândul lor, absolvenții Facultății de Filologie (87 la număr) trebuiau să ajute partidul să „implanteze” în conștiința basarabenilor concepția celor două limbi „diferite”: română și moldovenească, iar scriitorii și poeții urmau să „implanteze” în conștiința oamenilor principiul „realismului socialist”.

Dintre istoricii absolvenți ai USM care au obținut rezultate deosebite în cercetarea istoriei naționale și universale remarcăm: *academicienii* A. Moșanu, Membru de Onoare al Academiei Române, repartizat în 1957 la FM a AȘ a URSS în calitate de colaborator științific inferior; A. Eșanu, repartizat

¹ A se vedea: Moraru A. Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993). Chișinău, 1995, p. 409; 431-433.

în 1971 la A.Ș. a RSSM; *membrii corespondenți* V. Zelenciuc, repartizat în 1951 la doctoratură la USM, V. Țaranov, repartizat în 1955 la doctoratura la FM a AȘ a URSS, D. Dragnev, repartizat în 1957 în calitate de colaborator științific inferior la FM a AȘ a URSS; *doctorii habilitați, profesorii universitari* I. Niculiță, repartizat în 1963 la USM în calitate de asistent; G. Postică, repartizat în 1976 la A.Ș. a RSSM; I. Eremia, repartizat în 1976 la A.Ș. a RSSM în calitate de cercetător științific ș. a.

Dintre absolvenții filologi ai USM care au devenit savanți cu renume evidențiem: *academicienii* S. Berejan, repartizat 1952 la doctoratură la USM și S. Cibotaru, repartizat în 1954 în doctoratură la A.Ș. a RSSM; *membru corespondent* A. Ciobanu, repartizat în 1956 la doctoratură la USM; *doctorii habilitați, profesorii universitari* I. Osadcenco, repartizat în 1951 în doctoratură la USM; V. Marin, repartizat în 1954 în doctoratură la USM; I. Dumbrăveanu, repartizat în 1965 la USM în calitate de asistent la Catedra de Limbi Romanice ș. a. Ținem să-l menționăm de asemenea și doctorul habilitat, profesorul D. Coval precum și pe *doctorii habilitați* de la AȘ a RM, absolvenții USM – A. Dârul, N. Raevski, I. Ețcu, T. Cotelnic, A. Eremia ș. a.

Rezultate deosebite în cercetarea jurisprudenței au obținut absolvenții *Facultății de Drept – doctorii habilitați, profesorii universitari* A. Cojocari, repartizat în 1964 în calitate de asistent la USM; E. Aramă, care după absolvirea facultății de Drept (1973) a fost recomandată pentru continuarea studiilor în doctoratură la Universitatea de Stat „M.V. Lomonosov” din Moscova.

Datele generale privind repartizarea absolvenților USM în perioada anilor 1951-1978 sunt sistematizate în tabelul de mai jos.

Tabelul nr. 59

Repartizarea absolvenților USM în școlile superioare și în instituțiile de cercetări științifice în anii 1951-1978

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. Științ.			Lectori			Șef cab.	F. n.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Matematică</i>																	
24	2		27			8	29		23	11	174	4	1	8		15	326
Specialitatea: <i>Fizică</i>																	
19	12		62			31	23		21	9	38	4	2	5		2	228
Specialitatea: <i>Chimie</i>																	
21	15	1	11		1	33	33		3	16	34		2	3		11	184
Specialitatea: <i>Biologie</i> (Biochimie, Botanică, Fiziologia plantelor)																	
5	1	1	14			20	11	1	2	13	120	1	3			2	194
Specialitatea: <i>Pedologie</i>																	
6	5	3	1			7	1	2	2	4	43					1	75
Specialitatea: <i>Fiziologia omului și a animalelor</i>																	
	2		1			4	1	1			1						10
Specialitatea: <i>Educație fizică</i>																	
												6	4	6			16
Specialitatea: <i>Arhitectură, construcții din beton armat</i>																	
			2														2
Specialitatea: <i>Economie</i>																	
	4		4			2	7		1		10	1				3	32
Specialitatea: <i>Științele umanistice</i>																	
35	25		36			30	4	4	1	17	103	25	7	23	9	15	334
În total																	
110	66	5	158		1	135	109	8	53	70	523	41	19	45	9	49	1401

Astfel datele din tabelele 20-30 denotă că în perioada anilor 1951-1978 toate facultățile USM au contribuit într-o anumită măsură la asigurarea instituțiilor de cercetare și de învățământ superior din RSSM cu cadre (1401 specialiști), care, la rândul lor, și-au adus contribuția

la dezvoltarea științei și învățământului. Ce-i drept, nu toate facultățile au contribuit în aceeași măsură, ci în dependență de profilul facultății, de necesitățile economiei republicii, precum și de alți factori. După numărul de absolvenți repartizați în instituțiile de învățământ superior și de cercetări, facultățile USM pot fi prezentate în următoarea ordine: Facultatea de Matematica – 326 absolvenți (ceea ce constituie 23,2% din numărul total al celor repartizați); Facultatea de Fizică – 228 absolvenți (16,2%); Facultatea de Chimie – 184 absolvenți (13,1%); Facultatea de Biologie și Pedologie, specialitatea biologie – 194 absolvenți (13,8%), specialitatea pedologie – 75 absolvenți (5,3%). De la facultățile umanistice au fost repartizați în total 334 absolvenți (23,8%). Dintre aceștia, cel mai mare număr sunt specialiști în istorie – 113 absolvenți (8,0%) și în filologie – 87 absolvenți (6,2%).

Datele referitor la repartizarea absolvenților USM în instituțiile de învățământ și cercetare în 1988 sunt reflectate în Tabelul nr. 60.

Tabelul nr. 60¹

**Repartizarea absolvenților USM în instituțiile de învățământ superior și
în cele de cercetări științifice în anul 1988**

Doctorantură			Asistenți			Laboranți			Colab. științ.			Lectori			Șef cab.	Alte inst.	În total
USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	AȘ	Alte inst.	USM	I.P.B.	Alte inst.			
Specialitatea: <i>Matematică</i>																	
									4	8	22					1	35
Specialitatea: <i>Fizică</i>																	
							3		4	4	2					2	15
Specialitatea: <i>Chimie</i>																	
						2	5				2					1	10
Specialitatea: <i>Biologie</i> (Biochimie, Genetică, Fiziologia omului și a animalelor, Zoologie)																	
						2	3				2		1				8
Specialitatea: <i>Biblioteconomie</i>																	
																6	6
Specialitatea: <i>Istorie</i>																	
							4				2						6
Specialitatea: <i>Economie</i>																	
						1					5						6
Specialitatea: <i>Jurnalism</i>																	
												1					1
Specialitatea: <i>Limba și literatura rusă</i>																	
												1					1
Specialitatea: <i>Pedologie</i>																	
											1						1
Total						5	12	3	8	12	36	2	1			10	89

Datele înregistrate în acest tabel atestă o pondere evidentă, ca și în perioada precedentă, a absolvenților Facultății de Matematică. Ținem să subliniem că dintre cei 35 matematicieni (care constituie 39,3% din numărul total de absolvenți repartizați în diferite instituții ale RSSM) 2 s-au specializat în *matematică pură*, fiind repartizați la Institutul de Matematică al A.Ș. a RSSM, iar ceilalți 33 – specializați în *matematică aplicată*, și au fost repartizați în diferite centre de cercetare sau în ministere, în calitate de ingineri, și anume: 6 – la A.Ș. a RSSM, 4 – la USM; 1 – la Centrul Republican de Statistică; 3 – la Institutul de Cercetări ale Informației Tehnoștiințifice de pe lângă „Planificarea de Stat”; 9 – la Asociația științifică „Кварт”; 9 – la Asociația științifică „Пеpecей”; 1 – la Centrul de aprovizionare de Stat.

¹ Arhiva USM, F. 1, inv.1, d. 4234, p. 1-178.

De la Facultatea de Fizică au fost repartizați 15 absolvenți (16,8 %), după cum urmează: 4 – la Institutul de Fizică Aplicată al A.Ș. a RSSM; 1 – la USM (în Laboratorul Înregistrării foto-termoplastice (ФТП3); 2 – la Centrul de cercetări în domeniul optoelectronicii; 1 – la Catedra Fizica semiconductorilor a USM (în calitate de inginer superior); 3 – în calitate de laboranți superiori la Institutul Politehnic „S. Rădăuțanu” din Chișinău; 2 – la Filiala din Chișinău a Institutului de Cercetări „Персей”; 1 – la Uzina experimentală din Soroca (în calitate de inginer), 1 – la Asociația științifică de producere „Волна” din Chișinău.

De la Facultatea de Chimie au fost repartizați 10 absolvenți (11,2%), și anume: 5 – la Institutul de Chimie al A.Ș. a RSSM în calitate de laboranți superiori; 3 – la USM (1 – în calitate de inginer; 2 – de laboranți); 2 – la Institutul de Cercetări Științifice „БМЗР” (în calitate de laboranți superiori).

Dintre absolvenții Facultății de Biologie au fost repartizate 8 persoane (8,9%): 3 – la institutele de profil de la A.Ș. a RSSM (în calitate de laboranți); 2 – la USM (în calitate de laboranți); 2 – la Centrul de cercetări științifice „БМЗР” (fără nominalizarea funcției), 1 – la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (în calitate de lector).

De la Facultatea de Biblioteconomie au fost repartizați în diferite biblioteci ale RSSM 6 absolvenți (6,7%), după cum urmează: 1 – la biblioteca USM; 2 – la biblioteca Institutului Politehnic „S. Rădăuțanu”; 2 – la Biblioteca Națională „N. Krupskaja”; 1 – la biblioteca Institutului Pedagogic „T. Șevcenko” din Tiraspol.

Dintre absolvenții Facultății de Istorie au fost repartizați în diferite instituții 6 specialiști (6,7%), și anume: 4 – la A.Ș. a RSSM în calitate de laboranți; 2 – la muzeele din Chișinău în calitate de colaboratori științifici (1 – la Muzeul de Stat și 1 – la Muzeul ateismului științific).

Deși în 1988 Facultatea de Economie a avut 493 absolvenți, doar 6 dintre ei (ceea ce constituie 6,7% din numărul total al absolvenților USM, promoția anului 1988) au fost repartizați în școlile superioare și în instituțiile de cercetări științifice din RSSM. Aceștia au fost repartizați după cum urmează: 1 – la USM în calitate de laborant; 1 – la Institutul de Stat de planificare a economiei (de pe lângă «Госплан») în calitate de colaborator științific; 1 – la Direcția Centrală de Statistică a filialei moldovenești a Institutului Științific Unional de Planificare în Industrie (ВНИПИ); 2 – la Centrul de Calcul de la „Госаргонпром” (RSSM) ; 1 – la filiala din Chișinău a „НИЦ ЭВТ”. Numărul redus de absolvenți ai acestei facultăți repartizați în școlile superioare și în instituțiile de cercetări științifice din RSSM se explică prin specificul și profilul facultății. Absolvenții acesteia sunt pregătiți pentru a se angaja plenar în procesul de organizare și planificare a economiei naționale, precum și pentru a participa nemijlocit în procesul de producere. Trebuie să ținem cont și de faptul că în afară de Facultatea de Economie de la USM o facultate similară (în special, cu profil agrar) exista și la Institutul Agricol din Chișinău.

Câte 1 absolvent (1,1%) a fost repartizat de la facultățile: de Jurnalism – la USM (în calitate de lector la facultate); de Filologie (secția „Limba și literatură rusă”); de Biologie și Pedologie, specialitatea „Pedologie” – la asociația „Молдсельхозхимия”.

De remarcat că ponderea facultăților de științe exacte în materialul analizat în acest compartiment se explică prin dezvoltarea rapidă a acestor științe, dictată de progresul tehnico-științific, precum și de necesitățile crescânde ale economiei RSSM și a URSS.

În general, materialul investigat în acest compartiment, inclusiv datele statistice, demonstrează că în perioada analizată (1951-1978) și în anul 1988 Universitatea de Stat din Moldova a fost centrul principal de pregătire a cadrelor didactice pentru școala superioară și a specialiștilor de înaltă calificare în domeniul de cercetări științifice, abilitățile necesare fiindu-le cultivate în perioada studenției.

I.5. ACTIVITATEA DIDACTICO-ȘTIINȚIFICĂ LA UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Universitatea de Stat din Moldova și-a desfășurat activitatea didactică în conformitate cu principiile ideologice și didactice elaborate de organele de partid și instituțiile de stat. Procesul didactic a fost realizat în strictă concordanță cu planurile de învățământ, elaborate de către Ministerul Învățământului Superior al URSS, și cu legile învățământului: Legea întăririi legăturii școlii cu viața și dezvoltării continue a sistemului învățământului public din Uniunea RSS;¹ Bazele legislației URSS și republicilor unionale cu privire la învățământul public² și hotărârile CC al PCUS și CM al URSS: Despre măsurile privind modernizarea învățământului superior în țară;³ Cu privire la dezvoltarea în continuare a școlii superioare și sporirea calității pregătirii specialiștilor.⁴

Universitatea de Stat din Chișinău a început să activeze în 1946, având în componența sa 5 facultăți.

Facultatea de Istorie și Filologie era structurată în două secții: *Istorie* și *Filologie*. După mai multe restructurări, din 1964 secția *Istorie* a activat ca facultate de sine stătătoare. În perioada 1960-1967, de rând cu specialitatea „Istorie”, facultatea a asigurat și specialitatea „Istorie, limbă și literatură moldovenească”. Pregătirea cadrelor de istorici, pedagogi și cercetători științifici era realizată inițial de catedrele de profil *Istoria URSS* și *Istorie Universală*. După reorganizarea lor în anul 1969, procesul didactic a fost asigurat de catedrele: *Istoria URSS*, *Istoria Antică și a Evului Mediu*, *Istorie Modernă și Contemporană*, *Istoria Moldovei*. Planul de studii la specialitatea „Istorie” includea ciclurile de discipline: sociale, de profil, lingvistice, psiho-pedagogice, generale, auxiliare istorice.

Catedra *Istoria URSS*, condusă până în anul 1960 de dr. hab., profesor universitar Ia. Grosul, inițial i-a avut ca titulari pe conferențiarii A. Malicov, A. Simonov, I. Mișceriuc, S. Brâseakin (1952), lectorii superiori M. Muntean, V. Senkevici, A. Vasin, S. Panfilov (1962). În anul 1960 șef al catedrei *Istoria URSS* a devenit conferențiarul I. Budac. După unirea USM cu IPS „Ion Creangă” colectivul catedrei s-a completat cu dr., conferențiar A. Repida, N. Chiricenco, I. Coifman, lectorii superiori M. Șemeacova, N. Chicigina, Ia. Roitman, G. Sinița, Z. Fedico. În anii '70-'80 în fruntea catedrei au fost dr. habilitați A. Repida, A. Lisețki. La catedră și-au început activitatea o pleiadă de lectori tineri: I. Moiseev, Gh. Palade, E. Muraru, V. Tomuleț ș.a. Disciplina de profil *Istoria URSS*, cea mai importantă ca volum de ore, dar și pentru educarea studenților în spiritul „patriotismului sovietic și a devotamentului fără margini cauzei PCUS,” era predată consecutiv, pe perioade istorice. Inițial, titulari ai cursurilor au fost: I. Meșceriuc, Ia. Grosul, M. Muntean, A. Simonov și V. Senkevici. Ulterior s-au inclus în predarea lor: S. Brâseakin, A. Lisețki, A. Vasin, A. Repida, S. Panfilov, N. Chicighina, Z. Fedico. În cadrul ciclului *Istoria URSS* au fost predate: *Studiul izvoarelor istoriei URSS*, *Istoriografia istoriei URSS*, au fost realizate mai multe cursuri speciale. În urma reformelor din anii '60 și '70 numărul de ore pentru disciplina în cauză a fost treptat micșorat, deoarece au fost reduse orele de auditoriu la specialitatea „Istorie”. Concomitent, a fost majorat numărul orelor rezervate perioadei sovietice.

Inițial, în cadrul Catedrei *Istorie Universală*, sub conducerea dr. conferențiar N. Mohov, au activat dr., lector superior R. Enghelgardt, titular al cursului normativ *Istoria medievală*, lectorul superior A. Mirchind, care ținea cursul *Istoria modernă*. Pentru predarea altor cursuri au fost angajați V. Totrov – *Bazele etnografiei*, N. Bregovskaia – *Istoria Orientului Antic*, *Istoria slavilor de Sud-vest*, I. Modeli – *Istoria țărilor Asiei și Africii*, V. Antonova – *Istoria modernă*, V. Storojuc – *Istoria contemporană, c.s. Istoria României*. În anii 1952-1954 catedra a fost condusă de doctorul în

¹ Veștile Sovietului Suprem al URSS. 1958, nr. 1.

² Высшая школа. Сборник основных постановлений, приказов и инструкций. Москва, 1978, ч. 1, с. 11 – 13.

³ Ibidem, p.26 – 29.

⁴ Вестник высшей школы. 1979. № 8.

istorie, conferențiar V. Antonova, iar din 1954 - de către doctorul conferențiar R. Engelhardt. La catedră au mai activat A. Silin, M. Volodarscki – specialiști în istoria Țărilor Asiei și Africii. În anul 1960 în activitatea colectivului catedrei au fost încadrați C. Drachenberg, V. Potlog, N. Koroliov, N. Șilințev, A. Mirchind, I. Șlaen. Din anul 1962 are loc procesul de includere în activitatea catedrei a absolvenților facultăți: E. Untilă, I. Niculiță, A. Șaltoian, N. Tudoreanu, V. Bârnea, F. Caragia.

Tabelul nr. 61

Plan de studii la specialitatea 2008 – Istorie¹

	Disciplinele	1951	%	1963	%	1974	%	1983	%
d.s	Bazele m-l / Istoria PCUS	360		258		200		200	
	Mat. dial. și istor./ Filosofia m-l.	204		128		140		140	
	Economia politică	240		240		140		140	
	Istoria filosofiei	50	24,1	72	23,5	50	16,4	50	16,6
	Comunismul științific	-		-		70		80	
	Bazele ateismul științific	-		24		30		24	
	Etica și estetica marxist-leninistă	-		24		-		32	
	Logica	52		70		34		34	
	Ist. stat. și drept./Bazele dr. soviet.	46		-		50		50	
d.p.	Istoria URSS	652		464		520		594	
	Istoriografia istoriei URSS	42	19,1	72	20,0	100	15,4	100	16,9
	Izvoarele istoriei URSS	32		54		50		68	
	Cursuri speciale la ist. URSS	26		106		-		-	
d.p.	Ist. univers.: a) Ist. societății primitive	36		36		36		36	
	b) Istoria Lumii Antice	132		164		170		170	
	c) Istoria medievală	180	19,3	170	27,0	170	26,1	170	25,6
	d) Ist. modernă și contemporană	226		242		400		420	
	e) Ist. Țărilor Asiei și Africii	86		162		260		260	
	f) Istoria slavilor de sud-vest	68		100		100		100	
	Cursuri speciale la ist. universală	36		64		-		-	
	Bazele arheologiei	56	1,4	36	1,0	70	1,6	68	1,5
	Bazele etnografiei	32	0,8	34	1,0	70	1,6	70	1,6
	Discipline istorice auxiliare	104	2,6	50	1,4	100	2,3	104	2,3
	Dis. coresp. part. rep./Ist. Moldov.	194	4,9	106	3,1	190	5,5	140	3,1
d.l	Limba moldovenească	346		-		-		-	
	Limba rusă veche	32		30		50		34	
	Limba rusă (pentru abs. șc. mold.)	-	21,3	-	15,4	-	14,9	106	15,9
	Limba modernă	324		368		500		510	
	Limba latină	242		136		100		70	
d.p-p	Psihologia	46		54		60		60	
	Pedagogia	50	3,1	70	5,6	80	4,6	80	7,7
	Metodica predării istoriei	30		70		60		80	
	Disc. ale cicl. psihologo-pedagogic	-	-	-	-	-	-	128	
	Introducere în specialitate	-	-	-	-	-	-	36	0,8
d.c.g.	Istoria literaturii ruse sec. XIX	60				-		-	
	Istoria literaturii sovietice	70	4,1	70	2,0	-	-	-	
	Istoria artelor	34		-		-		-	
	Discipline de specializare					506	11,6	362	8,0
	Total ore	3954	100	3474	100	4306	100	4516	100

¹ AUSM, F. 1, inv. 4, d.306; d. 4692; 5137; Учебный план. Специальность 2008 – История, 21 января 1974 г.; Учебный план. Специальность 2008 – История, 30 декабря 1983 г.

În anul 1969 Catedra *Istorie Universală* a fost reorganizată în Catedra *Istorie Antică și Medievală* și a fost condusă până în 1983 de dr. habilitat, prof. R. Enghelgardt, ulterior - de către dr. în istorie I. Niculiță. *Catedra Istorie Modernă și Contemporană* era condusă de dr. conferențiar N. Șilințev, iar din 1980 de dr. habilitat A. Moșanu. Titularii acestor două catedre predau cursurile: *Istoria societății primitive și bazele etnografiei* – V. Totrov (l. rusă), *Bazele arheologiei* – I. Niculiță [l. rusă și l. mold. (română)], *Istoria antică* – N. Bregovscaia (l. rusă), V. Potlog, E. Untilă (l. mold.), *Istoria medievală* – R. Engelgardt, E. Podgradskaia (l. rusă), I. Șlaen, P. Cocârlă (l. mold.), *Istoria modernă a țărilor Europei și Americii* – A. Mirkind (l. rusă), C. Drachenberg (l. mold.), *Istoria contemporană a țărilor Europei și Americii* – N. Șilințev, N. Koroliiov (l. rusă), V. Storojuc, A. Moșanu (l. mold.), *Istoria țărilor Asiei și Africii* – A. Silin, M. Volodarski (l. rusă), F. Cargia, D. Sîrghi [l. rusă și l. mold. (română)], *Istoria slavilor de Sud-vest* – N. Ostapenko, V. Bârnea (l. rusă), N. Tudoreanu [l. mold. (română)].

Începând cu prima promoție, în planul de studii, la rubrica „Discipline care corespund particularităților republicii...” a fost introdus cursul *Istoria Moldovei* (66 de ore) și tot în cadrul acestei rubrici au fost realizate 4 cursuri speciale din domeniul istoriei Moldovei (128 de ore), susținute de Ia. Grosul, N. Mohov, V. Senkevici, E. Rusev. Noul plan de studii din 1963 a mărit numărul de ore de auditoriu la disciplina *Istoria Moldovei* până la 106 ore, dar a anulat cursurile speciale. Situația s-a modificat odată cu crearea Catedrei *Istoria RSSM*, condusă în 1969-1972 de rectorul USM, dr. conferențiar A. Lazarev. Titulari ai catedrei au devenit conferențiarii: M. Muntean, M. Sâtnic, lectorii G. Grosul, C. Sâmboteanu, din 1971 – dr. lector superior P. Boico. Din 1972 până în 1983 șef al catedrei a fost profesorul M. Muntean, iar în perioada 1983-1988 – profesorul A. Repida. La sfârșitul anilor '70 la catedră au fost angajați lectorii I. Eremia, L. Rusnac. În anul 1986 Catedra *Istoria RSSM*, prin ordinul Ministerului Învățământului Superior al RSSM a fost reorganizată în catedră interuniversitară și a funcționat cu acest statut până în anul 1990. Membrii catedrei asigurau predarea istoriei Moldovei studenților tuturor instituțiilor de învățământ superior din capitală, cu excepția Institutului de Medicină. În urma reformei din anii '70 numărul de ore rezervat cursului *Istoria RSSM* a fost majorat, dar ponderea lui în numărul total de ore a rămas nesemnificativă – 5,5% (1974), 3,1% (1983).

În urma reformelor sistemului de învățământ, din planul didactic a fost exclusă ca obiect de studiu limba moldovenească. În schimb, a fost menținut cursul literatura rusă și sovietică, iar în 1983 a fost introdusă disciplina *Limba rusă, curs practic*. A fost modificată semnificativ corelația dintre cursurile ciclului *Istoria URSS* și cele ce țin de *Istoria universală*. Nomenclatorul disciplinelor predate a fost schimbat parțial. În 1961 nu se mai predă cursul *Geografia economică a URSS* și *Istoria artelor*, în schimb au fost introduse disciplinele *Etica și estetica marxist-leninistă*, *Bazele ateismului științific*, *Comunismul științific*.

Viitorilor istorici li se asigura și o pregătire lingvistică serioasă. O deosebită atenție se acorda și pregătirii viitorilor istorici pentru activitatea pedagogică și științifică atât în cadrul cursurilor de pedagogie, psihologie, metodică predării istoriei, introducere în specialitate etc., cât și prin practicile: arheologică, etnografică, arhivistico-muzeistică și pedagogică.

Absolvenților, inclusiv până în anul 1961, le se atribuia calificarea tradițională „Istoric. Învățător în școala medie”. Din anul 1962 a fost stabilită o noua calificare - „Istoric. Învățător de istorie, constituție, bazele științelor politice” pentru ca, în cele din urmă, să fie stabilită calificarea „Istoric. Învățător de istorie și sociologie”, iar din anii '70 – „Istoric. Învățător de istorie și științe sociale”.

La secția *Filologie* activau trei catedre de profil: *Limba și Literatura Moldovenească*, *Limba Rusă*, *Literatură Rusă și Universală*, care realizau pregătirea filologilor la două specialități: Limba și literatura moldovenească, Limba și literatura rusă. La începutul anilor '60 a fost creată Facultatea de Filologie cu secțiile: *Limba și Literatura Moldovenească*, *Limba și Literatura Rusă*, *Limbi și Literaturi Străine*. Catedra Limba și Literatura Moldovenească a fost divizată în Catedra Limba Moldovenească și Catedra Literatura Moldovenească. Pe parcursul anilor '60-'70 facultatea a cunoscut și alte metamorfoze. Au fost introduse noi specializări: *Ziaristică*, *Biblioteconomie și bibliografie*, în baza cărora, ulterior, au fost organizate noi facultăți. În cadrul ei au apărut noi

catedre: *Lingvistică Generală și Romanică, Literatura rusă și Sovietică, Literatură Universală*. Cei care au organizat și au asigurat inițial procesul didactic în cadrul secției *Filologie*, la specialitatea *Limba și literatura moldovenească* au fost lectorii superiori: N. Corlăteanu, primul șef al catedrei, I. Vartician, decan și șef de catedră, B. Chiroșco, Gh. Bogaci, V. Coroban, F. Cojuhari. I. Maslenicov. De la mijlocul anilor '50 și-au început activitatea didactică la catedră C. Ivanenco, C. Nicova, absolvenții USM I. Osadcenco, I. Racul, ulterior – A. Ciobanu, V. Marin, C. Dobrovolschi, Gh. Dodiță ș. a.¹

Planurile de învățământ la specialitatea *Limba și literatura moldovenească* erau elaborate de către colaboratorii catedrei *Limba și Literatura Moldovenească* și confirmate ulterior de Ministerul Învățământului Superior al URSS.

Tabelul nr. 62

**Ciclurile de discipline predate la secția Filologie,
specialitatea „Limba și literatura moldovenească”²**

Nr. d/r	Cicluri și discipline	1952		1964		1974		1984	
		Ore	%	Ore	%	Ore	%	Ore	%
1	Discipline sociale și umanistice	790	19,0	816	20,0	814	17,3	908	18,8
2	L. mold. – c. n. și c. s.	562	13,5	848	20,7	710	15,1	704	14,5
3	Lit. mold. – c. n. și c. s.	394	9,5	532	16,0	569	12,1	500	10,3
4	Limba rusă – curs practic	324	7,8	134	3,3	210	4,5	210	4,3
5	Literatura rusă/sovietică	342	8,2	272	6,7	284	6,1	284	5,9
6	Literatura universală	284	6,8	252	6,2	256	5,2	300	6,2
7	Disc. de lingvistică teoretică	200	4,8	316	7,7	506	10,8	622	12,9
8	Limbi clasice și moderne	1098	26,5	700	17,1	666	14,2	560	11,6
9	Discipline psihologo-pedagog.	160	3,9	214	5,2	260	5,5	431	8,9
10	Discipline de specializare	-	-	-	-	430	9,2	320	6,6
11	Total	4150	100	4084	100	4694	100	4839	100

Disciplina de profil *Limba moldovenească*, conform primului plan didactic (1948), era segmentată în cursurile: *Dialectologia limbii moldovenești*, predat de lectorul superior F. Cojuhari, *Istoria limbii moldovenești*, predat de șeful acestei catedre, lectorul superior I. Varticeanu, *Limba moldovenească contemporană*, ținut de lectorul superior N. Corlăteanu, *Curs practic de limbă moldovenească*, ținut de lectorul superior B. Chiroșco. Disciplina *Limba moldovenească* a fost suplimentată cu cursuri speciale, dar care au purtat un conținut mai mult ideologic decât științific: *Bazele învățaturii staliniste despre limbă*; *Teoria lingvistică a academicianului Marr* ș.a. O turnură importantă în realizarea procesului didactic a survenit după sesiunea științifică din 1951. În componența catedrei au fost incluși noi specialiști: A. Borșci, șef al catedrei din 1952 până în 1970, V. Soloviov, absolvenții secției Filologie: I. Mocreac, S. Berejan, A. Ciobanu, V. Marin. Au fost introduse cursuri noi: *Introducere în studiul limbilor romanice* (A. Borșci), *Sintaxa propozițiilor compuse* (I. Mocreac), chiar și un curs special de *Limbă română pentru studenții moldoveni*, care a fost încredințat absolventului facultății N. Pecet, de origine rus.

Prin reformele ulterioare, cursul normativ *Limba moldovenească contemporană* a fost plasat în planul de învățământ pe prim-plan. Numărul de ore pentru acest curs a sporit de la 154 de ore, conform planului din 1948, la 428 de ore la începutul anilor '60 și la 460 de ore după anul 1972. Această extindere era firească și necesară pentru pregătirea specialiștilor de înaltă calificare, dar a fost generată și de dezvoltarea științelor lingvistice. Drept urmare, dar și în rezultatul comasării IPS „Ion Creangă” cu USM, cohorta lingviștilor universitari a sporit, incluzându-i pe doctorii conferențieri S. Perv și G. Grinco, pe lectorii superiori B.

¹ AUSM, F. 1, inv. 3, d. 81, f. 49 -50.

² AUSM, F. 1, inv. 4, d. 218; d. 2635; Учебный план. Специальность 2002 – Молдавский язык и литература. 18 марта 1974 г.; Учебный план. Специальность 2002 – Молдавский язык и литература. 6 июня 1984 г.

Bâhov și L. Radauțan, pe tinerii specialiști, absolvenți ai Facultății de Filologie: G. Rusnac, N. Matcaș, I. Dumeniuc, V. Zagaevschi, M. Purice, I. Melniciuc, V. Pojoga ș.a. Constituind nucleul de bază al *Catedrei Limba Moldovenească*, sub conducerea profesorului universitar I. Ciornîi, șef al catedrei în anii 1971-1993, ei au asigurat predarea disciplinei de profil *Limba moldovenească*.

După fondarea în 1970 a catedrei *Lingvistică Generală și Romanică*, predarea cursurilor de lingvistică teoretică (numărul de ore rezervat acestor discipline a fost mereu în creștere) a fost încredințată membrilor ei: *Introducere în lingvistică* (F. Cojuhari, I. Dumeniuc); *Introducere în filologia romanică* (A. Borșci, A. Ciobanu); *Lingvistică generală* (F. Cojuhari, I. Dumeniuc); *Gramatica comparată a limbilor romanice* (L. Novac); *Limba slavă veche* (A. Borșci). După specializarea studenților pe domenii, catedra a asigurat predarea mai multor cursuri speciale: *Lingvistica comparată a limbilor romanice*; *Morfologia contrastivă*; *Probleme dificile de gramatică* ș.a.

Pentru a doua disciplină de profil *Literatura moldovenească* erau rezervate mai mult de 10% din numărul total de ore de auditoriu. Ea includea cursurile: *Folclorul moldovenesc*, predat pe parcursul a mai multor decenii de dr. conferențiar B. Chiroșco, ulterior - de către conferențiarul N. Țurcanu, *Literatura veche moldovenească*, *Literatura moldovenească până în sec. al XVIII-lea*, *Literatura sovietică moldovenească* - titular al acestor cursuri până la mijlocul anilor '50 a fost lectorul V. Coroban. Dânsul a ținut și cursul special *Literatura română*. Cursul *Literatura sovietică moldovenească* a fost predat de I. Racul, după ce a susținut teza de doctor în 1954. Dr. conferențiar I. Racul a fost primul șef al *Catedrei Literatura Moldovenească*, menținându-se în funcție din anul formării - 1960 - până în 1985. După eliberarea din serviciu în 1959 a lectorului superior V. Coroban, primele două cursuri au fost preluate de către tânărul specialist, lectorul superior Gh. Dodiță, acestea rămânând în custodia sa până în anii 2000. *Literatura moldovenească din sec. al XIX-lea* a fost predată inițial de lectorul superior Gh. Bogaci. Ulterior, specialist principal în acest domeniu a devenit absolventul universității, dr. conferențiar I. Osadcenco. La hotarul anilor '50-'60 și-au început activitatea în cadrul catedrei C. Dobrovolschi, dr. conferențiar, șef al catedrei în anii 1985-1991, care preda cursul *Istoria literaturii postbelice*, T. Melnic, I. Ciocanu ș.a. În anii '70-'80 în activitatea didactică a catedrei s-au inclus N. Țurcanu, E. Țau, T. Cristei, C. Șciopu. Membrii catedrei asigurau și predarea altor cursuri normative: *Istoria criticii literare*, *Introducere în teoria literaturii*, *Teoria literaturii*, *Metodica predării literaturii*, *Literatura pentru copii* ș.a., precum și a unui număr semnificativ de cursuri speciale. Deși membrii catedrei au fost obligați să pledeze în cursurile predate pentru limbă moldovenească și literatură moldovenească și să convingă studenții că ele sunt o altă limbă și literatură decât cea română, prin prelegerile, prin cursurile speciale consacrate clasicilor literaturii române etc. au reușit să le altoiască dragostea față de limba maternă, pentru unii din ei literatura devenind ocupație profesională. E vorba de scriitorii, absolvenți ai universității: P. Zadnipru, L. Damian, V. Beșleagă, N. Dabija, L. Lari, V. Romanciuc ș.a.

Un loc important în planul de învățământ (mai mult de 16% din numărul total de ore) la specialitatea *Limba și literatura moldovenească* revenea disciplinelor: *Limba rusă - curs practic*, *Literatura rusă și sovietică*, *Literatura universală*, cursuri care erau predate doar în limba rusă. Ele erau destinate să asigure un înalt nivel de dezvoltare culturală și profesională a viitorilor pedagogi. Dar, fără îndoială, erau și mijlocul prin care se realiza rusificarea studenților moldoveni. Din cele 44 de cursuri teoretice și practice, urmate de studenții primei promoții la specialitatea *Limba și literatura moldovenească* pe parcursul celor cinci ani de studii, doar 16 au fost predate în limba moldovenească. Din 4150 de ore de auditoriu doar 956 sau 23,0% au fost audiate și realizate în limba maternă.¹

¹ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 218.

Tabelul nr. 63

Planurile de învățământ¹ la a doua specialitate „Limba și literatura rusă” includeau:

Nr. d/r	Cicluri și discipline	1951		1964		1974		1984	
		Ore	%	Ore	%	Ore	%	Ore	%
1	Discipline sociale și umanistice	1032	25,2	816	24,1	814	18,3	776	17,1
2	L. rusă. – c. n. și c. s.	850	20,7	690	20,4	760	17,4	740	16,3
3	Lit. rusă/sovietică – c.n. și c.s.	560	13,7	522	15,4	686	15,7	794	17,5
4	Literatura universală	336	8,3	252	7,4	300	6,7	300	6,6
5	L. mold. – curs practic	372	9,1	70	2,1	122	2,8	140	3,1
6	Disc. de lingvistică teoretică	324	7,9	412	12,2	326	7,5	376	8,3
7	Limbi slave, clasice, moderne	456	11,2	412	12,2	620	14,2	630	13,9
8	Discipline psihologo-pedagog.	160	3,9	214	6,3	260	6,0	395	8,7
9	Discipline de specializare	-	-	-	-	480	11,0	380	8,4
10	Total	4090	100	3388	100	4368	100	4531	100

Pregătirea specialiștilor în domeniul *Limba și literatura rusă* era considerată o sarcină de importanță majoră, a cărei realizare, în primii ani de existență a universității, a fost foarte dificilă din cauza lipsei cadrelor didactice. Către anul 1951 *Catedra de Limba Rusă* includea doar trei lectori titulari, fără grad științific sau didactic. Lectorul N. Iustratova suplinea și funcția de șef de catedră. V. Țvetkova și R. Adamia asigurau predarea în cadrul disciplinei de profil *Limba rusă*, a cursurilor: *Introducere în lingvistică*, *Limba rusă contemporană*, *Istoriei limbii ruse*. Situația a început să se amelioreze după ce a preluat conducerea catedrei în 1952 dr. conferențiar B. Ardentov, funcție pe care a deținut-o până în 1963. În acest deceniu au devenit doctori în științe filologice N. Iustratova, S. Ledeaeva, M. Zaharova, N. Ivanova, E. Kovaliova. Din 1960 în cadrul *Catedrei Limbă Rusă* au activat și lectorii fostului institut pedagogic: doctorii conferențieri Iu. Ușișceva, R. Cornfeld, M. Palevski, lectorii I. Ivanova, V. Kondratieva, M. Maliutina, V. Mohova și N. Zelinskaia.² La începutul anilor '70 catedra dispunea de cel mai numeros colectiv de la universitate – 28 de lectori, care, sub conducerea dr. conferențiar L. Donețkih, asigurau predarea în cadrul Facultății de Filologie a disciplinei de profil *Limba rusă* prin susținerea cursurilor normative: *Fonetica*, *Morfologia*, *Sintaxa limbii ruse contemporane*; *Bazele stilisticii și culturii vorbirii*; *Istoria limbii ruse literare*; *Lexicologia limbii ruse* etc., precum și a *Cursului practic de limba rusă* la toate celelalte facultăți.

Noul plan de învățământ la specialitatea *Limba și literatura rusă*, adoptat după reforma din 1958, a redus cu 702 numărul orelor de auditoriu. Micșorarea s-a realizat reducându-se numărul de ore la cursurile: limba moldovenească (micșorat de 5 ori), limba latină, limba slavă veche, istoria limbii ruse, la cursurile și seminarele speciale.

Predarea celei de-a doua discipline de profil *Literatura rusă* era asigurată de *Catedra Literatura Rusă și Universală*. Fiind condusă de dr. conferențiar T. Vasilieva, ulterior doctor habilitat, prof. universitar, membrii catedrei: M. Țeboieva, V. Șabalina, B. Kriukov, P. Mezențev. A. Nejelscaia, L. Reznicov, B. Trubețkoi, R. Adamia asigurau predarea cursurilor normative: *Teoria literaturii*, *Folclorul rus*, *Literatura veche rusă*, *Literatura rusă până în sec. al XVIII-lea*, *Literatura rusă (sec. XIX)*, *Literatura rusă (sec. XX)*, *Literatura rusă sovietică*. Această structură a disciplinei a rămas practic neschimbată.

În anul 1961 catedra a fost restructurată. Noua catedră *Literatura Rusă și Sovietică* a fost condusă în următorul deceniu de către dr. conferențiar B. Ardentov. Ulterior, catedra a avut mai mulți șefi, printre care s-au evidențiat doctorul habilitat B. Trubețkoi (1975-1980) și dr. conferențiar V. Nosov (1985-anii '90). Pe parcursul anilor s-a modificat și componența colectivului. Printre noii membri erau foștii colaboratori ai institutului pedagogic, dar și absolvenți

¹ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 98; d. 116; d. 4894; Учебный план. Специальность 2001 - Русский язык и литература, 22 июля 1975 г.; Учебный план. Специальность 2001 - Русский язык и литература, 6 июля 1984.

² AUSM F. 1, inv. 3, d. 132, f. 299 – 300.

ai USM: L. Neizvestnâh, E. Budionoc, L. Kaț, A. Kriucicova, N. Paukova, E. Rogova, M. Duda. A. Javoroncov, V. Cistov, L. Radek, V. Kompaneet, I. Starencov, M. Fiodorova, L. Reznicev, V. Șabalina, Gr. Bambuleak, V. Maximov, V. Cerneliov, O. Luțevici ș.a.

Disciplina *Literatura universală*, segmentată de asemenea pe perioade, începând cu perioada antică și încheind cu cea contemporană, era predată de aceiași profesori la ambele specialități, în același volum, prelegerile fiind ținute în serii: inițial – de V. Rujina, M. Bâk, ulterior – de O. Florovskaia, T. Vasilieva ș.a.

Începând cu anul de studii 1975-1976, după decizia despre introducerea specializărilor, în Planurile de învățământ a fost inclusă componenta „Discipline de specializare.” Absolvenților primei promoții, instruiți în baza noilor planuri de învățământ (anul 1980), le-au fost predate 14 discipline de specializare diverse.¹

La facultate, începând cu mijlocul anilor '80, a fost introdusă o nouă specializare – *Limba și literatura rusă în școala națională*. Planul de învățământ la această specialitate includea toate disciplinele prevăzute în planul de învățământ al specialității *Limba și literatura rusă*, dar cu un număr redus de ore la limba latină – de la 110 la 50 de ore, la istoria limbii ruse – de la 180 la 100 de ore, la disciplinele de specializare – de la 480 la 304 ore. În schimb, planul de învățământ includea un șir de discipline menite să-i asigure învățătorului posibilități să eficientizeze învățarea limbii ruse de către populația băștinașă: *Curs practic de limba rusă* (306 ore), *Gramatica comparativă a limbii ruse și limbii moldovenești* (62 de ore), *Teoria și practica traducerii* (36 de ore).

Viitorilor învățători de limbă și literatură li se predau psihologia, pedagogia, metodică predării limbii și literaturii și mai multe cursuri speciale din ciclul disciplinelor psiho-pedagogice. Ei efectuau practicile: folclorică, dialectologică, pedagogică. Absolvenții obțineau calificarea „Filolog” cu specificarea funcției „Învățător de limbă și literatură (se indica limba respectivă)”.

Fondată în 1946, Facultatea de Biologie și Pedologie avea drept scop să pregătească specialiști de calitate superioară: învățători de biologie și chimie pentru școala medie, cercetători științifici: biologi, zoologi și pedologi, care, începând cu anul 1948, aveau posibilitatea să se specializeze în anumite domenii: fiziologia plantelor; fiziologia animalelor; biologia plantelor inferioare; biologia plantelor superioare; zoologia nevertebratelor; zoologia vertebratelor. Ulterior, ele au fost reduse la patru: sistematica plantelor, fiziologia și biochimia plantelor, fiziologia omului și animalelor, fitopatologia.

În rezultatul reformelor sistemului de învățământ, pe parcursul anilor, planurile de învățământ au suferit unele schimbări, dar acestea nu erau principiale. Din nomenclatorul inițial al disciplinelor n-a fost înlăturată nicio poziție. Din contra, au fost introduse noi cursuri, care corespundeau noilor necesități, generate de progresul tehnico-științific, cum ar fi: *Metode matematice în biologie*, *Bazele biotehnologiei*, *Biofizica* etc. În primul plan au fost introduse disciplinele *Limba moldovenească – curs practic* (342 de ore), *Limba latină* (48 de ore), care, după 1958, au fost excluse. În schimb, în 1983 pentru studenții moldoveni a fost introdus *Cursul practic de limbă rusă* (106 ore, din contul orelor rezervate studierii limbii moderne). La începutul anilor '70 a fost inclus și cursul facultativ *Istoria RSSM* (32 de ore). La specialitatea *Biologie*, introducerea în 1948 a specializărilor a condiționat segmentarea procesului didactic în două perioade. Catedrele generale de Botanică și Zoologie în primii trei ani de studii predau studenților facultății setul disciplinelor teoretice generale de profil. Catedra Botanică, înființată în anul 1946, a fost condusă de doctorul habilitat, prof. universitar V. Andreev, fără întrerupere, un sfert de secol, până în 1962. Către mijlocul anilor '50 catedra era deja asigurată cu cadre de înaltă calificare: doctorii conferențieri T. Popova, N. Davâdova, N. Smirnova-Garaeva, asistenții E. Nica și I. Jalicova. În anii '60 catedra a fost condusă de dr. conferențiar V. Cononov, iar din anul 1972 până în anii 2000 șef al catedrei a fost dr. habilitat, prof. universitar, membru corespondent al AȘ a RSSM, Om emerit în știință, V. Șalaru. Titulari ai cursurilor normative au fost, practic, doar specialiști posesori de grad științific și titlu didactic. V. Șalaru a fost titularul

¹ AUSM F. 1, inv. 4, d. 21646, f.13.

cursului normativ *Sistematica plantelor inferioare*, dr. habilitat P. Obuh predă cursul normativ *Sistematica plantelor inferioare* (l. rusă), dr. conferențiar G. Șabanova – *Sistematica plantelor superioare; Ecologie; Geobotanică*, dr. conferențiar I. Ungureanu – *Botanica generală*, dr. conferențiar M. Mârza – *Botanica sistematică; Geografia vegetală, Agrofitecenologia* etc.

Tabelul nr. 64

Plan de învățământ la specialitatea 2019 – Biologie¹

Nr. d/r	Cicluri și discipline	1951		1964		1975		1984	
		Ore	%	Ore	%	Ore	%	Ore	%
1	Discipline sociale și umanistice	568	13,6	640	18,3	618	14,7	648	14,6
2	Ciclul psihologo-pedagogic	80	1,9	228	6,5	240	5,7	412	9,3
3	Discipline lingvistice	786	18,8	250	7,1	300	7,1	300	6,8
4	Matematica superioară	-		170		140		140	
5	Metode matematice în biologie	-	2,9	-	7,3	54	9,1	54	8,7
6	Fizica	120		86		190		190	
7	Chimia	324	7,7	324	9,3	456	10,8	456	10,3
8	Botanica	240	34,3	170	35,5	240	32,4	240	35,5
9	Zoologie	350		190		240		240	
10	Anatomia omului	90		54		-		54	
11	Citologia generală și Histologia	-		108		80		102	
12	Biologia generală	108		-		-		-	
13	Microbiologia și virusologia	102		52		90		90	
14	Biochimia	90		86		100		100	
15	Biologia dezvoltării individuale	-		-		50		50	
16	Fiziologia plantelor	130		138		136		136	
17	Fiziologia omului și animalelor	94		72		150		150	
18	Biofizica	-		64		70		70	
19	Genetica cu bazele selecției	60		44		70		70	
20	Ecologia și ocrotirea naturii	36		30		70		64	
21	Darwinismul și alte teorii evoluționiste	108		70		70		70	
22	Bazele biotehnologiei	-		-		-		30	
23	Pedologie	90		72		-		-	
24	Fitotehnia	94		45		-		-	
25	Zootehnia	-		44		-		-	
26	Discipline de specializare	428	10,2	252	7,2	500	11,9	408	9,2
27	Practicumul mare	290	6,9	308	8,8	350	8,3	350	7,9
28	Total	4188	100	3497	100	4204	100	4424	100

Catedra Zoologie a activat inițial sub conducerea celei care a întemeiat-o – dr. conferențiar Z. Sergheva, specialist recunoscut în domeniul entomologiei. În anii '50 șef al catedrei a fost dr. conferențiar V. Cepurnov, rectorul universității. Prof. V. Grimalski, specialist în domeniul hidrobiologiei, a fost ales șef al catedrei în a. 1963. În perioada 1973-1987 catedra a avut în frunte un savant de talie internațională – dr. habilitat, prof. universitar, Laureat al Premiului de Stat în domeniul științei și tehnicii, M. Lozan. Pe parcursul anilor, cursurile normative: *Zoologia nevertebratelor*, *Zoologia vertebratelor*, *Zoogeografia*, *Histologia*, *Parazitologia*, *Genetica și bazele selecției*, *Biologia dezvoltării individuale* ș.a. au fost predate de către V. Cepurnov, M. Burnașov, N. Macovețchi, I. Saienco, V. Dolghi, I. Melania, I. Dediu, L. Cepurnova, M. Lozanu, V. Așevski, O. Kravțov, A. Poddubnâi ș.a.

¹ 16 AUSM, F. 1, inv. 4, d.138; d.639; d. 5121; 5231 Учебный план. Специальность 2019 – Биология, 21 января 1974 г.; Учебный план. Специальность 2019 – Биология, 30 декабря 1983 г..

Aceste catedre, concomitent cu asigurarea predării cursurilor normative, s-au inclus și în realizarea specializării studenților în domeniile: algologie, ihtiologie, ecologie, entologie și microevoluția animalelor terestre.

La hotarul anilor '40 - '50, pentru asigurarea specializărilor anunțate au fost create catedrele: *Fiziologia Animalelor*, șef al catedrei - dr. habilitat I. Vul, *Fiziologia Plantelor și Biochimie*, condusă de conferențiarul V. Klimenco, *Entomologie și Fitopatologie Aplicativă* în frunte cu lectorul superior I. Kataev¹, *Zoologia Nevertebratelor*, șef catedră prof. V. Grimalski². Specializarea studenților era realizată prin predarea disciplinelor speciale, a cursurilor și seminarelor speciale, iar după anul 1975 – a disciplinelor de specializare. Către anii '60 colectivele acestor catedre s-au stabilizat, majoritatea membrilor lor afirmându-se în calitate de specialiști apreciați atât de studenți, cât și de opinia științifică din republică și țară. Catedra Fiziologia și Biochimia Plantelor, șef catedră dr. habilitat V. Climenko, îi includea în componența sa pe doctorii conferențieri A. Nicolaev și A. Baranovschi și pe asistentul O. Gogol. La Catedra Fiziologia Omului și Animalelor, condusă de dr. habilitat în științe medicale, profesorul universitar I. Vul, activau dr. conferențiar M. Cahana și asistentul G. Nica.

Deoarece în cadrul facultății a fost stabilită specialitatea cu profil dublu „Învățător de biologie și chimie”, un loc important în planul de învățământ revenea cursurilor normative de chimie – aproximativ 10% din numărul total de ore de auditoriu. Predarea disciplinelor: *Chimia anorganică, Chimia analitică, Chimia organică, Chimia fizico-coloidală* era asigurată de către profesorii de frunte ai Facultății de Chimie: dr. habilitați, prof. universitari A. Ablov, A. Kokorin, dr. conferențiar M. Cherdivarenco ș.a.

Studenților, care se specializau în domeniul plantelor inferioare (fitopatologiei), le-au fost predate cursurile speciale: *Micologia și insecto-fungicidele, Fitopatologia generală, Boli micotice ale plantele agricole, Entomologia agricolă, Bacteriozele, Boli virusologice, Imunitate, Plante arhegoaniale*³. Specializarea în domeniul plantelor superioare era realizată prin cursurile: *Geografia plantelor și geobotanica, Ecologia plantelor, Hrănirea minerală a plantelor, Metode speciale – hibridizarea vegetativă, stabilitatea plantelor, biochimia plantelor, vitamine, antibiotice*⁴. La specializarea „Fiziologia plantelor” erau audiate cursurile speciale: *Metabolismul, Chimia plantelor, Biologia dezvoltării plantelor, Capitole speciale la fotosinteza și rezistența plantelor, Fitotehnia, Microbiologia tehnică, Sistematica plantelor cu flori, hrănirea minerală a plantelor, Chimia albuminelor, Ecologia plantelor, Cataliza*⁵. Cei care se specializau în „Fiziologia animalelor” studiau disciplinele: *Embriologia, Histologia, Fiziologia sistemului nervos central, Activitatea nervoasă superioară, Endocrinologia, Patofiziologia animalelor, Sistemul muscular și sistemul nervos, Fiziologia tractului gastrointestinal, Capitole speciale la fiziologia evoluționistă*⁶. La specializarea „Zoologia nevertebratelor”, începând cu anul trei de studii, se predau disciplinele de specializare: *Anatomia comparativă a nevertebratelor, Embriologia, Histologia, Entomologia generală, Entomologia specială, Entomologia gospodăriei agricole, Zoogeografia, Parazitologia*⁷. Specializarea „Zoologia vertebratelor” prevedea studierea disciplinelor speciale: *Anatomia comparativă a vertebratelor, Histologia generală, Ihtiologia generală, Morfologia și anatomia peștelui, Metodele cercetărilor ihtiologice și hidrobiologice, Embriologia generală, Zoogeografia, Zootehnia*⁸.

Colaboratorii Catedrei Pedologie: prof. universitar P. Kurciatov, conferențiarul I. Krupenicov, asistenții A. Menkina, K. Zaimov, V. Volontir, sub conducerea academicianului N. Dimo, pedolog cu renume, aveau sarcina să pregătească specialiști capabili să contribuie la ameliorarea și spo-

¹ Ibidem, f. 105.

² ANRM, F.3186. inv. 1, d. 138, f. 28; AUSM F. 1, inv. 3, d. 81, f. 57.

³ AUSM, F.1, inv. 4, d. 639.

⁴ AUSM, F.1, inv. 4, d. 138.

⁵ AUSM, F.1, inv. 4, d. 639.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 125.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 246.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 107; d. 359; d. 1029.

rirea rodniciei solurilor, la protejarea câmpurilor agricole de eroziune, la organizarea pe baze științifice a cultivării plantelor etc. Ulterior, în cadrul ei au activat dr. conferențieri T. Popova, V. Filcov, succesorul academicianului N. Dimo în funcția de șef de catedră, lectorii superiori A. Vasiliev, V. Vitiu, N. Bordeniuc, C. Zaimov, N. Belkin și asistenții B. Podâmov și I. Rabinovici.¹ De la sfârșitul anilor '60 au lucrat la catedră prof. I. Dicusar, dr. habilitat, academician și prof. universitar N. Belkin, care au inițiat pregătirea cadrelor în domeniul agrochimiei. În anii '70-'80 în fruntea catedrei au fost doctorii habilitați, profesori universitari V. Grati și P. Corduneanu. Colectivul a fost completat cu noi savanți de valoare: T. Ceban, A. Boșcanean, Gr. Stasiev ș.a.

Planul de învățământ la specialitatea „Pedologie” prevedea studierea disciplinelor generale teoretice: *Botanica, Zoologia, Darwinismul, Fizica, Chimia, Matematica*, care în total însumau 1194 de ore sau 27,9%. Pregătirea teoretică în domeniul pedologiei era asigurată prin predarea disciplinelor: *Geodezia, Geologia, Geologia istorică, Mineralogia, Geobotanica, Biochimia, Agrochimia, Meteorologia și climatologia, Geografia solurilor, Cercetarea calităților fizice ale solurilor, Pedologia, Petrografia, Microbiologia pedologică, Cartarea solurilor pe teren, Ameliorarea solurilor, Fiziologia plantelor și fitotehnia, Bazele agronomiei, Practicumul mare la chimia solurilor și la fizica solurilor*. Aceste discipline înglobau 1856 de ore sau 43,3%. La specialitatea „Pedologie” în anii '60, pornind de la necesitățile republicii, au fost introduse cursurile noi: *Mecanizarea gospodăriei agricole, Economia gospodăriei agricole, Solurile Moldovei*.²

Studentii Facultății de Biologie și Pedologie realizau pe parcursul studiilor multiple practici instructive și de producție atât în cadrul republicii, cât și în alte regiuni din fosta URSS : Crimeea, Caukazu de Nord, Carpați, Grădina Botanică din Leningrad etc. Până la reforma din 1958, absolvenților li se atribuia calificarea: „Botanist”, „Zoolog”, „Fiziolog”, „Pedolog”, cu indicarea specializării. În perioada ulterioară, în urma deciziei referitoare la pregătirea specialiștilor cu profil larg, au fost stabilite calificările generale: „Biolog. Învățător de biologie și chimie”, „Pedolog-agrochimist”.

Facultatea de Chimie și-a început activitatea având în componența sa trei catedre. Organizatorul facultății, primul decan, marele savant cu renume, dr. habilitat, prof. universitar, A. Ablov conducea Catedra Chimie Anorganică. Catedra Chimie Analitică și-a desfășurat activitatea sub conducerea dr. conferențiar A. Kokorin. Catedra Chimie Generală a activat sub conducerea dr. conferențiar F. Krivonos până în anul 1948, când, în baza ei, au fost fondate Catedra Chimia Organică, în frunte cu prof. B. Dașchevici, și, în anul 1949, Catedra Chimia Fizică, condusă de prof. universitar A. Șlăghin. Deși facultatea a început să activeze în condiții foarte dificile, datorită străduinței prof. universitari A. Ablov, B. Dașchevici, A. Șlăghin, a conferențiarilor A. Kokorin, A. Șur, N. Kulikov, M. Chișinevschi și a lectorilor Iu. Perlin, E. Pokatilov, I. Iakovlev, G. Sârțova, N. Polotebnova, M. Nicolaeva, M. Mangelei ș.a. în anul 1951 a absolvit facultatea prima promoție – peste 40 de chimiști, specializați în chimia organică, în chimia anorganică, în chimia analitică sau în chimia fizică – specializări care au fost stabilite la facultate în 1949, perpetuate și completate ulterior cu altele noi. O trăsătură distinctivă, caracteristică Facultății de Chimie pe parcursul întregii perioade de activitate, o constituie stabilitatea excesivă a colectivului profesoral, precum și calificarea înaltă a membrilor catedrelor. Către sfârșitul anilor '50 titularii ai cursurilor normative erau doar doctori habilitați, profesori universitari și doctori conferențieri. Catedra Chimie Anorganică, condusă în continuare de prof. universitar A. Ablov, îi includea în componența sa pe dr. conferențieri: Ț. Konunov, N. Safronov, G. Sârțova, C. Nazarova, T. Malinovski, pe asistenții N. Samusi, Z. Burnașova, B. Bovâkina, M. Popova și G. Stratan. La Catedra Chimie Fizică, șef catedră - prof. universitar P. Migali, activau conferențierii A. Sâciou, M. Cherdivarenco, V. Țâpleakova, lectorul superior M. Mangelei. Sub conducerea prof. universitar G. Lazurevski, asigurau predarea cursurilor la Catedra Chimia Organică conferențierii A. Șur, I. Terentieva, asistenții G. Roitburd, V. Kalian. În cadrul Catedrei Chimie Analitică

¹ AUSM, F. 1, inv. 3, d. 81, f. 57 – 58.

² Учебный план. Специальность 1501 – Агрохимия и почвоведение, 17 февраля 1965 г.; AUSM F. 1, inv. 4, d. 7180.

lucrau: șeful catedrei, prof. universitar Iu. Lialikov, prof. universitar A. Kokorin, conferențiarii M. Bardin și N. Polotebnova, asistenții V. Goncareenco și C. Radul.¹ Catedra Tehnologie Chimică îi includea în componența sa pe șeful catedrei, dr. habilitat M. Chișinevski, pe dr. conferențiar N. Kulikov, pe lectorul superior L. Râkova și pe asistentul Iu. Gorodețki.² La începutul anilor '70, în componența corpul didactic s-au inclus un număr semnificativ de specialiști, absolvenți ai USM. Printre ei se aflau savanți și pedagogi deja afirmați: N. Samusi, A. Pușneac, A. Sâciiov, M. Mangelei, M. Cherdivarenco, N. Barba, C. Radul, Iu. Gorodețki, N. Gărbălău etc., dar și tineri specialiști: V. Isac, I. Pogrebnoi, N. Cebotari, S. Craciun, M. Popov, P. Chetruș etc.

Tabelul nr. 65

Planuri de studii la specialitatea 2018 – Chimie³

Nr. d/r	Cicluri și discipline	1951		1963		1975		1983	
		Ore	%	Ore	%	Ore	%	Ore	%
1	Discipline sociale și umanistice	468	12,3	672	17,0	640	14,0	618	13,1
2	Ciclul psihologo-pedagogic	-	-	94	2,4	246	5,4	382	8,1
3	Discipline lingvistice	436	11,6	328	8,3	364	8,0	406	8,6
4	Matematica superioară	226	14,3	410	19,1	352	18,0	352	16,3
5	M.E.C. și programare	-	-	-	-	86	-	88	-
6	Fizica	232	-	266	-	330	-	330	-
7	Fizica teoretică	32	-	78	-	50	-	-	-
8	Structura substanței	50	46,8	64	45,3	50	42,8	72	45,2
9	Ch. cuantică, mec. cuantică (1983)	-	-	-	-	54	-	102	-
10	Chimia anorganică	472	-	406	-	352	-	370	-
11	Chimia analitică	256	-	234	-	280	-	350	-
12	Cristalochimia	76	-	36	-	36	-	54	-
13	Metode fizice de cercetare	40	-	-	-	68	-	72	-
14	Metode de analiză fizico-chimice	-	-	54	-	90	-	-	-
15	Chimia organică	572	-	324	-	334	-	333	-
16	Chimia fizică	116	-	298	-	330	-	332	-
17	Chimia coloidală	100	-	126	-	72	-	9072	-
18	Substanțe macromoleculare	72	-	48	-	70	-	136	-
19	Tehnologie chimică și modelarea proceselor tehnologice	50	-	184	-	160	-	158	-
20	Ocotirea muncii	-	-	20	-	20	-	20	-
21	Ocotirea naturii	-	-	-	-	36	-	40	-
22	Discipline de specializare	446	11,9	316	8,0	600	13,2	410	8,7
23	Istoria chimiei	104	2,8	-	-	-	-	-	-
24	Total	3748	100	3958	100	4556	100	4715	100

Conform planurilor de învățământ, studenții Facultății de Chimie primeau o pregătire teoretică și practică fundamentală, lucru confirmat și prin faptul că mulți dintre absolvenții ei au ajuns conducători de mari întreprinderi industriale, savanți cu renume: A. Kondratenko – director al combinatului chimico-metalurgic din Kaluș, Belarusia; dr. habilitat, profesorul universitar A. Gulea a devenit membru titular al Academiei de Științe din New York etc.

Pentru cursurile normative erau rezervate peste 40% din numărul total de ore de auditoriu. Cunoștințele teoretice generale erau aprofundate prin predarea cursurilor speciale, iar de la începutul anilor '70 și a disciplinelor de specialitate, pentru care erau alocate până la 10% din numărul total de ore.

O atenție sporită în procesul didactic la Facultatea de Chimie era acordată și înzestrării

¹ AUSM, F. 1, inv. 3, d. 81, f. 55 -56; d. 132, f. 294.

² AUSM, F. 1, inv. 3, d. 132, f. 295.

³ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 573; d.5534; Учебный план. Специальность 2018 – Химия, 21 января 1974 г.; Учебный план. Специальность 2018 – Химия, 30 декабря 1983 г.

viitorilor chimiști cu abilități practice de efectuare a experiențelor, testărilor și analizelor chimice. Lucrul acesta se realiza prin sporirea numărului disciplinelor de specializare și prin modificarea raportului dintre lecțiile teoretice și practice în favoarea celor practice. Din cele 600 de ore, prevăzute de planul de învățământ din 1974, doar 200 erau pentru prelegeri, iar restul 400 erau rezervate lecțiilor practice de laborator. Același lucru a fost realizat prin noul plan de studii și în cadrul cursurilor normative. Din cele 352 de ore prevăzute pentru *Chimia anorganică*, 232 de ore au fost repartizate pentru lecțiile practice. Contribuiau la realizarea acestui deziderat și stagiile de practică cu o durată de 19 săptămâni, realizate de studenți în cadrul întreprinderilor industriale și în laboratoarele Institutului de Chimie al AȘ.

Viitorilor chimiști le era asigurată și o pregătire fundamentală în domeniile matematicii superioare și fizicii. O componentă strict necesară în pregătirea specialiștilor chimiști a fost introducerea în planul de învățământ din 1974 a cursului normativ *M.E.C. și programare*. În legătură cu decizia Ministerului Învățământului Superior al URSS de a repartiza 60% din absolvenții facultății la lucrul în școala medie, a fost sporită ponderea disciplinelor ciclului psihopedagogic practic de patru ori.¹ Pe lângă cursurile normative: *Psihologia, Pedagogia, Metoda predării chimiei*, studenților le-au fost propuse cursuri și seminare speciale, care însumau 136 de ore. Absolvenților, indiferent de specializarea pe care au urmat-o, li se atribuia aceeași calificare „Chimist. Învățător de chimie.”

Facultatea de Geologie, sub conducerea decanului, dr. în științe geologo-mineralogice, D. Harkevici, a funcționat un timp restrâns – din 1946 până în 1958, având în cadrul ei catedrele: *Geologie Istorică și Paleontologie*, șef catedră – conferențiarul C. Negadaev-Niconov, *Mineralogie și Petrografie* – în frunte cu conferențiarul A. Ciumacov, *Petrografie și Substanțe Minerale Utile* – șef catedră – conferențiarul A. Ciumacov, *Istoria Geologiei, Mineralogie și Cristalografie* – șef catedră, dr. în științe geologo-mineralogice C. Ianulov. Ulterior, a fost organizată și catedra *Geologie Dinamică și Hidrologie*. Planul de învățământ la specialitatea „Geologie” includea ciclul disciplinelor sociale, care însumau 962 de ore sau 21,9% din numărul total de ore de auditoriu.

Pregătirea nemijlocită a specialiștilor în domeniul geologiei se asigura prin predarea disciplinelor: *Introducere în geologie, Geologia URSS, Geodezia, Paleontologia, Mineralogia, Geologia istorică, Petrografia, Geofizica, Geologia dinamică, Hidrogeologia, Cartarea geologică, Activitatea de cercetare geologică, Petrochimia, Bogății subpământene, Petrografia rocilor sedimentare, Geologia petrolului și gazului natural, Ingineria geologică, Metoda cercetării geofizice, Metoda Fiodorov, Analiza micropaleontologică, Metode de prelucrare a materialelor geologice, Istoria geologiei, Geologia Moldovei*. În total, pentru cursurile normative de profil erau prevăzute 2135 de ore sau 48,7%.

O importanță deosebită se acorda pregătirii practice a viitorilor geologi. La anul întâi de studii aceștia efectuau practica instructivă la geologie – 2 săptămâni și la geodezie – 4 săptămâni, la anul doi practica la cartarea geologică – 6 săptămâni, în anul trei de studii – practica în producție la geologie – 13 săptămâni și la anul patru – practica de diplomă – 13 săptămâni. Finisau studiile primind calificarea „Geolog”.²

Facultatea de Fizică și Matematică, organizatorul căreia a fost prof. universitar M. Pavlov, un savant erudit, absolvent al universităților din Petrograd și Lvov, includea inițial în componența sa catedrele: *Matematica Generală și Fizică Generală*. Dar, pe măsura angajării noilor colaboratori, situația s-a ameliorat. În anul 1947 în baza Catedrei Matematica Generală au fost organizate catedrele: Analiză Matematică – șef catedră, dr. conferențiar A. Bolotin; Geometrie – șef catedră, dr. conferențiar V. Andrunachevici, iar în cadrul secției Fizica, de rând cu Catedra Fizica Generală, șef catedră M. Pavlov, a fost deschisă și Catedra Fizica Experimentală, condusă din 1949 de dr. conferențiar I. Balog. Către anii '60-'70 în cadrul secției Matematică, paralel cu Catedra Analiza Matematică, care s-a menținut fără schimbări până în anii '90, și-a desfășurat activitatea didactică și științifică Catedra Algebră și Geometrie, condusă între anii 1960-1966 de

¹ Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции. Москва, 1957, с. 58.

² AUSM, F. 1; inv.4, d. 2052.

dr. conferențiar I. Parno, specialist în metodica predării matematicii. Între anii 1966-1973 șef al acestei catedre a fost celebrul matematician, laureat al Premiului de Stat, dr. habilitat V. Belous. *Catedra Algebră*, condusă până în 1976 de către V. Belous, i-a avut în fruntea ei pe dr. conferențieri I. Valuța și I. Goian. Fondatorul și primul șef al *Catedrei Geometrie Superioară* a fost dr. habilitat, prof. universitar A. Zamorzaev în perioada 1973-1992. *Catedra Matematică Aplicată* a fost condusă pe parcursul anilor de către vestiți oameni de știință și pedagogi talentați: dr. conferențiar G. Kuhta, academicianul P. Soltan, dr. conferențieri P. Chirilov și L. Gherman. *Catedra Ecuații Diferențiale* a fost condusă de către dr. habilitat, prof. universitar B. Șerbacov din anul fondării 1966 până în 1991, *Catedra Limbaje Algoritmice și Programare*, care și-a început activitatea în 1971 sub conducerea specialistului de frunte în domeniul matematicii aplicate, dr. conferențiar D. Tudoroi, între anii 1982-1993 l-a avut ca șef pe dr. conferențiar M. Gonța, *Catedra Cibernetică Matematică* a fost fondată și condusă din 1977 până în anii '90 de dr. conferențiar Ch. Prisăcaru. Creșterea atât de spectaculoasă, începând cu anul 1972, a numărului catedrelor în cadrul secției *Matematică*, a Facultății de Matematică și Cibernetică a fost cauzată de dezvoltarea fulminantă a științelor matematice, dar și de necesitatea asigurării celei de-a doua specialități *Matematica aplicată*.

Specialitatea *Matematica* prevedea studierea disciplinelor teoretice generale de profil: *Algebra și Geometria*, compartimentate în cursuri normative și speciale.¹ În primul deceniu de activitate a secției *Matematica* titulari ai cursurilor normative au fost conferențieri: V. Andrunachevici, I. Bolotin, A. Katkov, A. Șterntali, lectorii: I. Ițcovici etc. La începutul anilor '60 colectivul secției a crescut simțitor în urma angajării în serviciu a absolvenților C. Sibirschi, M. Lavrova, A. Ponomariov, L. Koreneva, C. Șciukin, I. Parovicenco ș.a., a unor matematicieni profesioniști, deja cu grade științifice, unii dintre ei foști lectori ai IPS „Ion Creangă”: S. Freidkin, V. Korolenko, E. Fedoseev, B. Bâcikov, G. Kuhta, I. Șrâghin, A. Parno, V. Prigorschi; A. Zamorzaev, P. Soltan, E. Țăgulea, A. Palistrant, D. Lungu, E. Galearski, P. Vasiliev, V. Grigorievski ș.a. În anul 1972, în cadrul Facultății de Matematică și Cibernetică asigurau desfășurarea procesului didactic 5 doctori habilitați, profesori universitari, 21 de doctori conferențieri și 16 lectori superiori, lectori și asistenți.² Schimbarea planurilor de învățământ, în urma reformelor care s-au succedat pe parcursul anilor, s-a soldat cu sporirea continuă a volumului de ore rezervat disciplinelor de profil – de la 30,4% în a. 1951 până la 49,4% în a. 1983. De rând cu cursurile normative tradiționale, în anii '70-'80 au fost introduse cursuri noi, menite să asigure studenților cunoștințe temeinice în domeniul *Informaticii* și formării abilităților de utilizare a M.E.C.

Introdusă inițial la secția Matematica în anul 1962 ca specializare, *Matematica aplicată* a primit în anul 1971 statutul de specialitate distinctă. Planul de învățământ la această specialitate includea aceleași discipline teoretice generale ca și în planul specialității *Matematica*, dar, pornind de la specificul noii specialități, numărul de ore la discipline a fost modificat. Pentru *Algebra superioară* la noua specialitate erau prevăzute, în loc de 210 ore, doar 70 de ore. Situația era inversă la disciplina *M.E.C. și programare* – 240 de ore, în loc de 80 de ore. Decalajul era semnificativ și la cursul *Teoria probabilității și statistica matematică* – 170 și 90 de ore etc. Concomitent au fost incluse și unele cursuri distincte: *Radioelectronica*, *Metode de optimizare*, *Teoria jocurilor*, *Cercetarea operațiilor*, *Pachete de programe aplicative*, *Mini- și microcomputere*, *Sisteme automatizate de gestiune*, *Practicumul la M.E.C.* etc. Era stipulată și realizarea a două practici instructive de calcul a câte 4 săptămâni la anul doi și trei și practica de diplomă la specialitate de 19 săptămâni în cadrul Centrelor de Calcul.³

¹ Vezi: punctele 5 – 25 ale tabeli.

² AUSM, F. 1, inv. 3, d. 1725, f. 86 -89.

³ Учебный план. Специальность 0647 – Прикладная математика, 30 октября 1969 г.

Tabelul nr. 66

Plan de studii la specialitatea 2013 – Matematica¹

Nr. d/r	Cicluri și discipline	1951		1964		1975		1983	
		Ore	%	Ore	%	Ore	%	Ore	%
1	Discipline sociale și umanistice	620	13,6	682	17,1	618	13,4	650	14,7
2	Ciclul psihologo-pedagogic	140	3,1	132	3,3	240	5,3	366	8,3
3	Discipline lingvistice	850	18,6	470	11,8	300	6,5	406	9,2
4	Geometria analitică	168	30,4	166	42,4	140	49,2	90	49,4
5	Algebra	116		168		246		162	
6	Analiză matematică	440		278		560		560	
7	Teoria numerelor	50		38				52	
8	Algebra liniară și geometria	54		-				136	
9	Logica matematică	-		-		68		54	
10	M.E.C. și programare	-		94		140		192	
11	Geometria diferențială	-		62		105		105	
12	Tipologia	-		-		70		70	
13	Ecuatii diferențiale	404		104		174		140	
14	Ecuatii singulare	54		-		-		-	
15	Ecuatii fizico-matematice	-		196		123		140	
16	Teor. funcț. de variabilă complexă	100		100		105		105	
17	Teoria funcțiilor de variabilă reală	68		84		-		-	
18	Analiză funcț. și ecuații integrale	40		36		212		208	
19	Teoria probab. și statistică matem.	50		56		104		105	
20	Metode de calcul	-		60		212		140	
21	Metode de optimizare	-		-		102		104	
22	Sisteme automate de gestionare	-		-		51		36	
23	Cercetări operaționale	-		-		68		68	
24	Bazele geometriei	50		66		-		34	
25	Fizica	468	18,6	288	14,3	178	7,3	175	7,1
26	Fizica teoretică	70		50		-		-	70
27	Mecanica teoretică	310		234		157		140	
28	Cap. suplimentare de șt. ale naturii	-		-		90	1,9	63	1,4
29	Practicum la matematică	204	4,5	-		-		-	
30	Discipline de specializare	282	6,2	370	9,3	548	11,9	437	9,9
31	Istoria matematicii	70	1,5	-	-	-	-	-	-
32	Astronomia	70	1,5	34	0,9	-	-	-	-
33	Desen linear cu elemente de geom. liniară	90	2,0	36	0,9	-	-	-	-
34	Total	4564	100	3988	100	4617	100	4425	100

Planurile de învățământ mai prevedeau studierea la ambele specialități a disciplinelor: *Fizica generală și fizica teoretică*, importanța cărora însă în cadrul facultății de Matematică și Cibernetică a fost permanent în descreștere, volumul orelor fiind redus de la 18,6% în 1951 la 7,1% în 1983.

Studentii înscriși la specialitatea *Matematica* studiau cursurile normative și speciale ale ciclului psihopedagogic, efectuau practici pedagogice și, absolvind facultatea, obțineau calificarea „Matematician. Învățător de matematică”. Absolvenților celei de-a doua specialități, „Matematica aplicată”, li se acorda calificarea „Matematician”.

¹ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 125; d.5613; Учебный план. Специальность 2013 – Математика, 10 июля 1975 г.; Учебный план. Специальность 2013 – Математика, 30 декабря 1983 г.

Secția *Fizica* a asigurat din anii '40 până la începutul anilor '80 pregătirea specialiștilor care obțineau calificarea generală „Fizician. Învățător de fizică”. Dar cunoștințele pe care le obțineau absolvenții erau de o asemenea calitate, încât o bună parte din ei activau cu succes în cele mai diferite ramuri ale economiei naționale.

Tabelul nr. 67

Plan de studii la specialitatea 2016 – Fizică¹

Nr. d/r	Cicluri și discipline	1951		1964		1975		1983	
		Ore	%	Ore	%	Ore	%	Ore	%
1	Discipline sociale și umanistice	468	9,6	714	18,1	618	14,4	648	13,3
2	Ciclul psihologo-pedagogic	-		124	3,1	210	4,9	376	7,7
3	Discipline lingvistice	821	16,8	308	7,8	300	7,0	406	8,3
4	Matematica superioară	1104	22,6	444	11,3	666	15,6	666	13,4
5	M.E.C. și programare	-	-	30	0,8	86	2,0	106	2,2
6	Fizica	204	31,2	-	29,7	-	31,0	-	24,6
7	Fizica generală: a) mecanica	136		106		72		90	
8	b) fizica moleculară	80		142		102		102	
9	c) electricitate	100		70		126		108	
10	d) optica	180		120		102		102	
11	e) fizica atomică	-		96		54		72	
12	f) fizica nucleară	-		64		50		50	
13	Fizica teoretică: a) mecanica teor.	170		106		104		102	
14	b) metodele fizicii matematice	230		146		140		140	
15	c) electrodinamica	140		74		122		144	
16	d) mecanica cuantică	180		125		142		136	
17	e) termodinamica și fiz. statică	100		114		122		144	
18	Bazele radioelectronicii	100	2,0	120	3,0	104	2,4	108	2,2
19	Astronomie	92	1,9	72	1,8	68	1,6	68	1,4
20	Rezolvarea problemelor aplicative la M.E.C.	-		-		34	0,8	34	0,7
21	Discipline de specializare	308	6,2	450	11,4	480	11,2	490	10,0
22	Laborator de specializare	242	4,9	352	8,9	420	9,8	384	7,9
23	Practicum la fizică	235	4,8	162	4,1	402	9,4	384	7,9
24	Ocotirea muncii					20	0,5	20	0,4
25	Total	4890	100	3939	100	4280	100	4880	100

Componentele planului didactic permiteau, dar și colectivul profesoral-pedagogic al facultății asigurau viitorilor fizicieni o pregătire fundamentală atât teoretică, cât și practică. A devenit posibil acest lucru deja în anii '50 datorită creării unor componente adecvate necesităților procesului de învățământ. Până în 1955 procesul didactic a fost asigurat de *Catedra Fizică Generală*, condusă, după plecarea prof. M. Pavlov, de către dr. conferențiar S. Râjanov, Iu. Kozulin, V. Arabadji, V. Râcov și de *Catedra Fizica Experimentală*, șef catedră dr. conferențiar I. Baloga. După restructurare, în 1955, funcția de șef o va suplini până în anul 1991 dr. habilitat, prof. universitar Iu. Cozulin. În 1955 și-a început activitatea didactico-științifică *Catedra Electrofizica* (din 1970 – Semiconductorilor), condusă de dr. habilitat, profesor universitar M. Kot, specialist cu renume în fizica semiconductorilor, iar din 1967 până în 1995 în fruntea ei s-a aflat academicianul A. Simășchevici. În a. 1960 dr. conferențiar S. Râjanov a preluat conducerea catedrei nou-create *Optică și Spectroscopie*, iar din 1963, timp de 28 de ani, șef al catedrei a fost dr. habilitat, prof. universitar V. Mușinschi. *Catedra Fizica Teoretică*, organizată în 1952, a activat sub conducerea dr. habilitat, prof. universitar Iu. Perlin, Laureat al Premiului de Stat. În

¹ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 230; d. 4942; Учебный план. Специальность 2016 – Физика, 21 января 1974 г.; Учебный план. Специальность 2018 – Физика, 30 декабря 1983 г.

1977 a fost fondată *Catedra Electronică*, în funcția de șef al catedrei fiind desemnat dr. habilitat, prof. universitar L. Panasiuc. Colectivele catedrelor, deja către anii '60 în majoritate compuse din absolvenți ai USM, au avut în componența lor cel mai mare număr de doctori habilitați, profesori universitari, academicieni, laureați ai Premiului de Stat în domeniul științei și tehnicii. Despre calitatea înaltă a cadrelor didactice mărturisesc rezultatele concrete: 3 absolvenți ai facultății au devenit doctori habilitați, academicieni ai AS a RSSM, 32 – doctori habilitați, profesori universitari, iar 12 s-au învrednicit de Premiul de Stat în domeniul științei și tehnicii.¹

Studentilor fizicieni li se predau mai multe discipline teoretice generale. Inițial, titulari ai cursului normativ *Fizica generală* au fost: M. Pavlov, A. Popov, A. Putilin, L. Șcerbacov, Iu. Perlin, G. Kirkunov, ulterior: V. Râkov, Iu. Kozulin, I. Andronic, V. Mușinschi, A. Sârghi; în anii '80: I. Geru, M. Caraman, A. Kliukanov – dr. habilitați, I. Andronic, N. Balmuș, V. Dușceac, T. Jereghi, T. Luchian, T. Potlog, S. Șutov, Gh. Țurcanu, P. Catana, V. Secrieru, P. Gaugaș – toți posesori ai gradului științific de doctor. Compartimentele disciplinei *Fizica teoretică* au fost mai întâi predate de I. Balog, S. Râjanov, Iu. Perlin. Pe parcursul anilor au devenit titulari ai acestei discipline doctorii habilitați V. Gamurari, E. Pokatillov, doctorii conferențieri D. Cojuhari, V. Coropceanu, V. Enachi, K. Kabisov, M. Rusanov. Cursurile normative ale disciplinei *Radioelectronica* au fost ținute de academicianul A. Simașchevici, de dr. habilitat, prof. universitar L. Panasiuc, de doctorii conferențieri V. Casianov, P. Chetruș, I. Jurminski, V. Rotaru. Titulari ai disciplinei *Electronica* au fost dr. habilitat, prof. universitar M. Kot, Laureat al Premiului de Stat (post-mortem), doctorii habilitați D. Nedioglo, P. Gașin, doctorii conferențieri S. Daniluc, V. Korotkov. Membrii tuturor catedrelor au participat la specializarea studenților prin predarea cursurilor speciale și seminarelor speciale, la organizarea laboratoarelor de specializare, la efectuarea lucrărilor de curs și a tezelor de diplomă.

Specialiștii fizicieni, pe parcursul primilor ani de studii, obțineau o pregătire fundamentală și în domeniul matematicii superioare. Pentru aceste discipline erau prevăzute mai mult de 10% din numărul total al orelor de auditoriu. După publicarea hotărârii CM al URSS din 25 mai 1955, prin care s-a decis repartizarea la serviciu în școlile medii a nu mai puțin de 60% din absolvenții facultăților fizico-matematice, o atenție sporită a fost acordată predării disciplinelor ciclului psihopedagogic. Ponderele acestor cursuri a sporit către anul 1983 până la aproximativ 8% din numărul total al orelor de auditoriu. Viitorii pedagogi realizau trei practici pedagogice (19 săptămâni).²

La începutul anilor '80, la inițiativa decanului facultății, dr. habilitat, prof. universitar T. Pasecnic, Laureat al Premiului de Stat, s-a luat decizia de a organiza procesul didactic pe două direcții cu destinație specială – profil științifico-pedagogic și profil științific și de producție. Drept urmare, au fost elaborate două planuri de învățământ, pentru fiecare direcție deosebit, dar care, de fapt, erau identice, cu excepția că din planul pentru profilul științific și de producție au fost excluse disciplinele ciclului psihopedagogic și au fost redistribuite orele pentru cursurile normative și de specializare. Pentru profilul științifico-pedagogic erau prevăzute 480 de ore pentru predarea disciplinelor de specializare. La cel de al doilea profil, științific și de producție, disciplinele de specializare însumau 630 de ore.³ Studenții celui de-al doilea profil efectuau practica de inițiere – 4 săptămâni, practica în producție – 8 săptămâni, practica de diplomă – 7 săptămâni în cadrul institutelor de cercetare științifică din Leningrad, Moscova, Kiev, la A.Ș. a RSSM, la întreprinderile industriale din oraș „Mezon”, „Alfa” ș.a. sau în laboratoarele facultății (19 săptămâni). Absolvenților li se acorda calificarea corespunzătoare profilului: „Fizician. Învățător de fizică” sau „Fizician”.

Facultatea de Drept a fost înființată în anul 1959. Procesul didactic era asigurat în cadrul facultății de colectivele a trei catedre: *Discipline Statale; Drept și Procedură Civilă; Drept și Procedură Penală*. În anul 1973 a fost organizată *Catedra Drept Penal și Criminologie*, iar în 1978 – *Catedra Teorie a Statului și Dreptului*.

¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova. 1946 – 1996. Chișinău, 1996, p.142 – 147.

² Учебный план. Рабочий. Специальность 2016 – Физика, 30 декабря 1983 г.

³ Учебный план. Специальность 2016 – Физика, научно - педагогический профиль, 29 мая 1978 г.; Учебный план. Специальность 2016 – Физика, научно - производственный профиль, 29 мая 1978.

Tabelul nr. 68

Plan de studii la specialitatea 1801 - Drept¹

Nr. d/r	Cicluri și discipline	1964		1975		1983	
		Ore	%	Ore	%	Ore	%
1	Discipline sociale și umanistice	664	18,2	736	17,2	704	16,5
2	Discipline lingvistice	374	10,3	406	9,5	474	11,1
3	Teoria statului și dreptului	108	3,0	100	3,7	150	3,5
4	Probleme ale teoriei statului și dreptului	-		60			
5	Istoria învățăturilor politice și de drept	64	1,8	70	1,6	60	1,4
6	Ist. statului și dreptului țărilor străine	108	7,2	110	5,6	110	5,9
7	Istoria statului și dreptului URSS	108		100		100	
8	Istoria statului și dreptului RSSM	48		32		50	
9	Economia ramurilor economiei naționale	-		90	2,1		
10	Dreptul statal sovietic	108	47,1	100	45,3	100	46,9
11	Dreptul statal al țărilor socialiste	48		50		50	
12	Dreptul statal al țărilor capitaliste	80		54		50	
13	Dreptul administrativ sovietic	72		100		100	
14	Dreptul financiar sovietic	54		50		50	
15	Construcția sovietică	36		50		50	
16	Judecata și justiția în URSS	-		36		36	
17	Supravegherea procuraturii	64		72		54	
18	Bazele dreptului privat roman	32		30		30	
19	Dreptul civil sovietic	228		270		320	
20	Dreptul familiei	30		30			
21	Dreptul funciar și de ocrotire a naturii	54		90		90	
22	Dreptul muncii sovietic	136		90		126	
23	Dreptul protecției sociale	-		36			
24	Dreptul colhoznic	104		70		72	
25	Procesul civil sovietic	132		140		140	
26	Dreptul penal sovietic	120		250		320	
27	Dreptul corecției prin muncă sovietic	-		36			
28	Criminologia	50		30		54	
29	Dreptul procesual sovietic	132		140		140	
30	Criminalistica	176		140		140	
31	Dreptul internațional	64		70		70	
32	Psihologia (generală și specială)		4,4	50	4,0	50	4,4
33	Bazele contabilității și expertizei judiciare contabile	64		50		70	
34	Medicina legală	48		36		70	
35	Psihiatria legală	48		34			
36	Discipline de specializare	292	8,0	470	11,0	440	10,3
37	Total	3646	100	4278	100	4270	100

Deși în perioada 1959-1991 au fost adoptate succesiv trei planuri de studii, modificările în domeniul disciplinelor de profil au fost nesemnificative. În anul 1983 au fost doar comasate într-un curs normativ disciplinele înrudite, cum ar fi: dreptul muncii și dreptul protecției sociale, dreptul civil și dreptul familial etc. Pentru discipline de profil permanent au fost repartizate aproape jumătate din numărul de ore de auditoriu. Introducerea specializărilor la începutul anilor '70 a generat și sporirea considerabilă a orelor pentru disciplinele de specializare, pentru ele fiind repartizate peste o zecime din numărul orelor de auditoriu. O pondere semnifica-

¹ A.U.S.M. F. 1, inv. 4, d. 230; d. 4942; Учебный план. Специальность 1801 – Правоведение, 15 июля 1975 г.; Учебный план. Рабочий. Специальность 1801 – Правоведение, 30 декабря 1983 г.

tivă (~ 11%) aveau și disciplinele teoretice generale predarea cărora urma să asigure viitorilor juriști cunoștințe profunde în domeniile istoriei și teoriei statului și dreptului. Concomitent, prin însușirea unor discipline specifice, ei urmau să-și formeze anumite abilități necesare pentru suplinirea funcțiilor de anchetator, avocat, procuror sau judecător. Tot în acest scop planul de studii prevedea realizarea de către studenții Facultății de Drept a patru practici instructive, care însumau 7 săptămâni, și practica în producție, conform specializării, de 14 săptămâni.

Catedra Discipline Statale, organizată de primul ei șef, doctorul conferențiar Iu. Baskin, îi includea în componența sa pe dr. conferențiar A. Surilov și pe lectorii Iu. Tiutekin, A. Ducarev, N. Juravliov, P. Sovetov. Din 1964, anul primei promoții, la catedră au fost angajați tinerii specialiști: A. Șcigloc, L. Lavric, M. Ianovski, G. Fiodorov, G. Cușco, C. Birsa, G. Rusu, A. Smochină, N. Osmochescu, S. Cobăneanu, T. Roșca, B. Negru, V. Ivanov, E. Aramă ș.a., care, ulterior, au devenit doctori conferențieri, doctori habilitați, profesori universitari, specialiști cu renume atât în universitate, cât și în republică. Ei asigurau predarea cursurilor de profil general: *Istoria statului și dreptului*, *Teoria statului și dreptului*, *Dreptul statal*, *Istoria filosofiei dreptului* etc. După detașarea unei părți a colectivului și crearea *Catedrei Teoria Statului și Dreptului* în frunte cu dr. conferențiar G. Fiodorov, *Catedra Discipline Statale* a fost condusă de conferențierii Iu. Tiutekin, V. Lavric și de dr. habilitat, profesor universitar V. Ivanov. Cursurile normative: *Drept procesual civil*, *Dreptul civil*, *Dreptul muncii*, *Dreptul agrar*, *Dreptul ecologic*, *Dreptul familiei* aveau în perioadă inițială ca titulari membrii *Catedrei Drept și Procedură Civilă*: dr., conferențiar V. Guleaev, lectorii O. Ovcinicova și T. Guleaeva, conduși de dr. habilitat, prof. universitar H. Șvarț. În anii '60-'70 s-au încadrat în activitatea catedrei dr. habilitat, prof. universitar V. Iacovlev, șef catedră în anii 1967-1989, tinerii lectori Gh. Chibac, V. Volcinski, A. Cojuhari, T. Negru, V. Grițco, V. Crețu, M. Cotorobai, N. Slutu, A. Băieșu ș.a. *Catedra Drept Penal și Criminalistică* a fost organizată de dr. conferențiar A. Santalov, specialist cu renume în domeniu. Sub conducerea lui la catedră, ca titulari, au activat profesori, specialiști care au participat la elaborarea codurilor legislative ale RSSM: prof. D. Leoșkevici, V. Tomilina, N. Beleaev. De la mijlocul anilor '60 își încep activitatea didactică la catedră absolvenții facultății A. Televca, D. Zabunov, S. Doraș, A. Grigoriu, C. Roșca, C. Florea, T. Carpov. Ulterior, în fruntea catedrei au fost dr. D. Leoșkevici (1965-1978) și dr. conferențiar A. Televca (1978-1996). Membrii catedrei predau cursurile normative: *Criminalistica*, *Procesul penal*, *Organele de ocrotire a normelor de drept*. Până în anul 1973, când a fost creată *Catedra Drept Penal și Criminologie*, ei au fost titulari și ai cursurilor: *Drept penal*, *Criminologie*. Noua catedră *Drept penal și Criminologie* a fost organizată și a activat până în 1985 sub conducerea dr. conferențiar C. Florea, iar din 1985 șef al catedrei a devenit conferențiarul T. Carpov. Inițial, au preluat cursurile *Drept penal*, *Criminologie* doctorii conferențieri C. Florea, T. Carpov, C. Roșca, fiind secundați de lectorii asistenți I. Macari, A. Borodac, G. Hioară, R. Grecu, G. Furtună, care, reușind într-un termen scurt să obțină gradul științific doctor în drept, au devenit titulari ai cursurilor normative. Spre sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90, în legătură cu numirea în alte funcții a unor membri ai catedrei, la catedră vor începe să activeze o nouă pleiadă de tineri specialiști: S. Brânză, S. Botnaru, I. Cebanu, S. Namașco ș.a.

Facultatea de Limbi Străine și-a început activitatea în septembrie 1964, sub conducerea decanului, dr. conferențiar V. Sorbală, dispunând de un colectiv numeros de pedagogi – 62, dintre care doar 4 erau doctori în știință. Ei activau în componența a trei catedre: *Limba Franceză*, *Limbi Germanice*, *Limbi Romanice și Clasice*. Din anul 1965 *Catedra Limbi Romanice și Clasice* a fost reorganizată în trei catedre separate: *Filologie Clasică*, șef catedră - conferențiarul N. Grinbaum, membrii catedrei: S. Misiko, I. Gondelberg, L. Camerzan, E. Cucerova, M. Stamat; *Filologie Spaniolă și Italiană*, șef catedră V. Sorbală, membri ai catedrei dr. conferențieri N. Rusu, A. Ivanov, I. Dumbrăvianu, F. Balaban, M. Chirilă, C. Orehudo, E. Lianos; *Filologie Franceză*, șef catedră, doctorul în filologie G. Cinclei, membrii catedrei: A. Macarova, L. Varzari, Z. Radu, L. Ranga, P. Roșca, B. Secrieru, P. Rusu ș.a. *Catedra Limbi Germanice*, condusă de lectorul superior E. Pilarino, includea lectorii: N. Baleca, V. Gerciu, O. Korotâghina, M. Osvald, Iu. Riaboconi, C. Titarenco, T. Semionova, S. Averbuh, R. Davidson ș.a. Candiții la admitere aveau posibilitatea să aplice la specialitățile: *Limba și literatura franceză*, *Limba și literatura engleză*, *Limba și literatura germană*, *Limba și literatura spaniolă*.

Tabelul nr. 69

Disciplinele predate la secția *Filologie*, specialitatea „Limbă și literatură modernă”¹

Nr. d/r	Cicluri și discipline	1964		1975		1984	
		Ore	%	Ore	%	Ore	%
1	Discipline sociale și umanistice	594	16,4	704	15,4	738	15,8
2	Disc. psihologo-pedagogice	200	5,5	236	5,2	294	6,3
3	L. modernă (de bază).	2070	57,0	2282	50,0	2054	43,8
4	L. modernă (a doua limbă)	270	7,4	300	6,6	280	6,0
5	Limba rusă – curs practic	-		-		194	4,1
6	Literatura	480	13,2	480	10,5	470	10,0
7	Disc. de lingvistică teoretică	194	5,3	190	4,2	296	6,3
8	Limba latină	260	7,2	120	2,6	120	2,6
9	Traductologie	-		70	1,5	70	1,5
10	M.T.I.	18	0,5	18	0,4	36	0,8
11	Discipline de specializare	-		160	3,5	128	2,7
12	Total	3632	100	4560	100	4680	100

Studiile erau realizate conform unui plan de învățământ unic ca structură, însă care era axat pe limba specialității alese. Era prevăzută studierea obligatorie încă a unei limbi străine, dar la libera alegere a studentului. Planul de învățământ se distingea de planurile altor facultăți prin faptul că asigura implicarea activă a studenților în procesul de însușire a limbilor. Pentru lecții practice și seminare erau rezervate 65,1% din numărul total de ore de auditoriu, inclusiv, pentru limba de specialitate mai mult de 40%. În cadrul disciplinelor de lingvistică teoretică erau predate: *Introducere în lingvistică*, *Lingvistica generală*, *Introducere în filologia romanică (germană)* etc.

Pentru limba a doua erau prevăzute de la 6% la 7% din numărul orelor de auditoriu. Conform planului, se mai studiau cursurile: *Geografia, istoria și cultura țării limbii de specialitate*, *Tehnica auditivă și filmul didactic*, *Cursuri la alegere*. Viitorii învățători de limbă modernă învățau în mod obligatoriu disciplinele: *Psihologia*, *Pedagogia*, *Metodica predării limbii moderne*.

Absolvenților *Facultății de Limbi Străine* li se atribuia calificarea „Filolog. Învățător de limbă și literatură (se indica limba de specialitate)”.² Începând cu anii '70, odată cu introducerea în planul de învățământ a cursului *Teoria și practica traducerii* și a practicii de traducător, li se va atribui și calificarea „Translator”.

Facultatea de Biblioteconomie și Bibliografie a fost organizată în 1972 în baza *Catedrei Bibliografie și Bibliologie* a Facultății de Filologie. Din 1973 în cadrul ei au activat catedrele: *Bibliografie*, șef catedră – inițial A. Kriucikova, ulterior – dr. conferențieri I. Madan, L. Nikitina, T. Pavlic; membri ai catedrei – T. Orjehovskaia, L. Karnaeva, R. Kiseliova, T. Pavlik, S. Șelkovenko; *Biblioteconomie*, șef catedră – inițial conferențiarul A. Bejenari, ulterior, din 1979 – conferențiarul E. Lupașcu-Bodrug; membri ai catedrei: lectorul superior G. Paharcova, lectorii N. Zavtur, M. Cegan, G. Zamkovaia, N. Senokosova, E. Martin, ultimele trei au susținut în anii '70-80 tezele de doctorat.³

Pentru viitorii bibliotecari și bibliologi era obligatorie însușirea disciplinelor sociale generale: *Istoria PCUS (120 de ore)*, *Filosofia marxist-leninistă (140 de ore)*, *Economia politică (100 de ore)*, *Comunismul științific (80 de ore)*, dar și a unor discipline speciale, care aveau o tangență directă cu această profesie: *Bazele ateismului științific și practica propagandei antireligioase (34 de ore)*, *Estetica marxist-leninistă (50 de ore)*, *Bazele teoriei marxist-leniniste a culturii (36*

¹ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 2635; Учебный план. Специальность 2004 – Романо-германские языки и литература, 20 июля 1975 г.; Учебный план. Специальность 2004 – Романо-германские языки и литература, 6 июля 1984 г.

² Учебный план. Специальность 2004 – Романо-германские языки и литература / с указанием языка/ 8.08.1964 г.

³ AUSM, F. 1, inv. 3, d. 1725, f. 103 – 104.

de ore), *Etica marxist-leninistă* (32 de ore), *Introducere în specialitate* (24 de ore), *Psihologia* (70 de ore), *Pedagogia* (70 de ore), *Limba modernă* (240 de ore), *Dreptul sovietic* (36 de ore). Planul de învățământ prevedea asigurarea pregătirii temeinice a bibliotecarilor și bibliologilor în domeniile istoriei și literaturii. *Istoria URSS* era predată pe parcursul a trei semestre în volum de 180 de ore, studenții susținând două examene și un colocviu la această disciplină. Pentru cursul *Literatura sovietică* erau repartizate 150 de ore și pentru *Literatura universală contemporană* – 70 de ore. Ei erau inițiați și în domeniul științelor reale și tehnice, însușind disciplina *Probleme actuale ale științelor reale și tehnice* – 106 ore.

Disciplina de profil *Biblioteconomie* era segmentată în cursurile normative: *Curs general*, *Fonduri de bibliotecă și cataloage*, *Organizarea și gestionarea activității bibliotecii*, *Metodica lucrului cu cititorii*, *Istoria biblioteconomiei în URSS și peste hotare*, cursuri care însumau 527 de ore.

În cadrul celei de-a doua discipline de profil *Bibliografie* erau studiate: *Curs general*, *Bibliografia literaturii social-politice*, *Bibliografii de ramură* (342 de ore). În total pentru disciplinele de profil erau repartizate 934 de ore sau 23,7% din numărul total de 3944 de ore de auditoriu.

Conform planului de învățământ mai erau studiate disciplinele: *Bibliologie și istoria cărții*, *Mijloace tehnice de lucru în bibliotecă*, *Metode matematice în lucrul de bibliotecă*, *Informație științifică și sisteme informaționale*, *Discipline de specializare*, *Bibliografia ținutului natal*, *Istoria RSSM*, *Literatura moldovenească* – 1033 de ore sau 26,2%.

Studenții realizau la anul doi practica instructivă în secția Fonduri și cataloage – o lună de zile, la anul trei – practica în producție bibliografică și la metodica lucrului cu cititorii – 7 săptămâni, la anul patru – practica în producție metodică, de inspecție și informație bibliografică – 7 săptămâni. Absolvenții obțineau calificarea „Bibliotecar - bibliograf”.¹

În 1976 cursul normativ *Fondurile bibliotecii* a fost întregit cu o a doua componentă – *Sisteme informaționale de căutare*, pentru el fiind stipulate 230 de ore în loc de 80 de ore. În lista disciplinelor au mai fost introduse: *Bazele informaticii: a) introducere în informatică, b) sisteme automate de gestiune*; *Istoria universală*; *Istoriografia și studiul izvoarelor istoriei URSS*; *Studiul izvoarelor istoriei universale*.² Din anul 1975 a fost introdusă specializarea în trei domenii: *Biblioteci de masă*, *Biblioteconomia și bibliografia literaturii pentru copii*, *Biblioteconomia și bibliografia științelor reale*. Pentru realizarea specializărilor planul de învățământ mai prevedea, de rând cu discipline de specializare (460 de ore), și discipline la alegere (285 de ore).

După o practică destul de îndelungată de pregătire în cadrul Facultății de Filologie a filologilor specializați în ziariștică, iar din 1975 – a specialiștilor ziariști, în 1980 la universitate a fost organizată Facultatea de Jurnalistică. Procesul didactic era asigurat de colectivele catedrelor *Teoria și Practica Presei de Partid și Sovietice*, șef catedră fiind doctorul habilitat, profesorul universitar A. Okorokov, membri ai catedrei erau conferențiarii Gh. Gorincioi și B. Vizitiu, lectorii superiori S. Orlov și L. Ungureanu, asistentul S. Dumitraș; *Catedra Istoria Presei, Radiodifuziunii și Televiziunii* era condusă de doctorul habilitat, profesorul universitar V. Klobuțki, membri ai catedrei – conferențiarii D. Covali, I. Sologubenco, asistentul L. Tarasenco; *Catedra Redactare și Activitate Editorială* îl avea în calitate de șef pe conferențiarul I. Mocreac, membri ai catedrei: conferențiarul V. Pojoga, lectorii superiori M. Kraveț, I. Zatușevskaia, A. Monastârskiaia.³

Planul de învățământ la specialitatea *Jurnalistică* includea ciclul disciplinelor sociale: în total 700 de ore sau 15,3% din numărul de 4576 de ore de auditoriu. Erau studiate discipline generale: *Limba moldovenească contemporană*, *Limba rusă contemporană*, *Limba modernă*, *Limba latină*, *Literatura moldovenească*, *Literatura rusă și sovietică*, *Literatura universală etc.* – în total 1796 de ore sau 38,5%. Planul includea discipline de specialitate și de profil: *Introducere în jurnalistică*, *Bazele științifice ale propagandei și metodele lucrului ideologic*, *Construcția partinică și*

¹ Учебный план. Специальность 2113 – Библиотековедение и библиография, 9 июля 1971 г.

² AUSM, F. 1, inv. 4, d. 21060, f. 13.

³ AUSM, F. 1, inv. 3, d. 1725, f. 103.

sovietică, *Metodica investigațiilor sociale concrete și mass-media, Stilistica practică, Redactarea literară, Istoria ziaristicii ruse etc.* – în total 1678 de ore sau 36,7%.

Studentii jurnaliști realizau practica social-politică de inițiere, trei practici în producție și practica de diplomă în sumă – 29 de săptămâni. Absolvenții obțineau calificarea „Jurnalist”.¹

Pe parcursul anilor 1946-1990 studenții și studentele din anii doi-patru de studii de la toate facultățile și specialitățile, apți pentru serviciul militar, erau obligați să consacre o zi în săptămână pregătirii speciale militare sau medicale, obținând: bărbații – grad militar, unii din ei chiar fiind încadrați în serviciul militar, iar femeile – specialitatea „soră medicală pentru apărarea civilă”. De asemenea, toți studenții cursurilor întâi și doi frecventau obligatoriu orele de educație fizică. Obligatoriu la toate facultățile se predă și cursul *Apărarea civilă* (50 de ore).

La toate specialitățile planurile de învățământ prevedeau studierea disciplinelor sociale: *Istoria PCUS, Materialismul dialectic și istoric, Economia politică, Istoria filosofiei, Comunismul științific, Etica și estetica marxist-leninistă, Bazele ateismului științific*. Titulari ai acestor cursuri erau colaboratorii catedrelor universitare *Istoria PCUS, Filosofie, Economie Politică, Comunism Științific și Ateism Științific*. Aceste discipline au avut o pondere considerabilă în planul de studiu, înglobând practic între 10% și 15% din numărul total de ore de auditoriu. Hotărârile instanțelor superioare de partid și guvernamentale cereau obligatoriu ca pregătirea tinerilor specialiști de înaltă calificare să asigure „însușirea teoriei marxist-leniniste, educarea lor în spiritul înaltei conștiințe comuniste, patriotismului sovietic, prieteniei dintre popoare și internaționalismului proletar și înzestrarea lor cu capacități de organizare a lucrului politic de masă și educativ”.² În condițiile trezirii în societate în anii '70-'80 a spiritelor nonconformiste și dezvoltării mișcărilor disidente în țară, decizia privind necesitatea intensificării și îmbunătățirii continue a lucrului ideologic și politico-educational va fi promovată în practică de către liderii PCUS cu multă insistență. Rezultatele însă nicicând n-au fost cele scontate.

Studiile la USM până în anul 1958 au fost efectuate doar prin secțiile cu frecvență la zi. Din 1946 până în 1991 au absolvit în acest mod universitatea 36.414 de specialiști. De asemenea, la USM a fost organizat învățământul la secția serală și la secția cu frecvență redusă. Secția serală a funcționat până în anul 1970, fiind absolvită de 512 persoane.³ Secția cu frecvență redusă mai persistă și în prezent. Până în anul 1991 au absolvit-o un număr semnificativ de specialiști – 19.558.⁴

Eficacitatea procesului de învățământ depindea de rezolvarea complexă a sarcinilor: integrarea proceselor instructiv-educative, a activității didactice cu lucrul de cercetare științifică, acumularea planică, sistematică a experienței metodice și diseminarea ei, realizarea legăturii strânse dintre activitatea didactică și cea practică. Rolul central în atingerea acestui deziderat a revenit catedrei, principala verigă în structura universității, care realiza nemijlocit procesul didactic. Catedra a fost filtrul care a asigurat calitatea prelegerilor și seminarelor la facultate, care a organizat lucrul metodic-didactic și metodic-științific, care iniția direcțiile de cercetare științifică și dădea primele verdicte rezultatelor obținute, care asigura coeziunea membrilor colectivului pedagogic și celui studentesc al facultății, succesiunea generațiilor de profesori universitari și propulsarea în domeniile cercetării și învățământului a tinerilor asistenți.

Pedagogul, membrul catedrei, a fost și va rămâne personalitatea căruia îi revine nemijlocit sarcina să instruiască și să crească viitorii specialiști. Or, în cadrul USM, problemele privind selectarea, pregătirea, ridicarea calificării și a rolului profesorului-pedagog în procesul de instruire și educare a studentului au fost mereu la ordinea de zi. În pofida realităților sovietice dure, profund ideologizate și politizate, în colectivul universității au ajuns oameni destoinici, talentați. Începând cu prima promoție, din anul 1950, când 19 din cei 87 absolvenți ai universității au devenit colaboratori ai USM, s-a încetățenit tradiția de selectare și angajare la lucrul în Universitate a celor mai capabili tineri specialiști. În anii '80 mai mult de 50% din numă-

¹ AUSM, F. 1, inv. 4, d. 21985, f. 12; Учебный план. Специальность 2027 – Журналистика, 30 июля 1982 г.

² Высшая школа. Сборник основных постановлений, приказов и инструкций, с. 46.

³ Poprujnaia P. Op. cit., p. 51.

⁴ AUSM, Inventar nr.6, 1959 – 1991.

rul de 757 de membri ai colectivului didactic al universității erau absolvenți ai USM.¹ Așadar, Universității îi aparține meritul incontestabil de făuritor al propriilor cadre înalt calificate. La un sfert de secol de activitate a USM, aici activau în total 484 de pedagogi și colaboratori științifici. 225 sau 43,3% din numărul total al colaboratorilor aveau grade științifice și titluri didactice.² Către anul 1980 la universitate lucrau 817 lectori, 54,2% din ei având grad științific și didactic, inclusiv 38 de doctori habilitați sau 4,6%, 406 doctori în știință sau 49,9%.³ În perioadă anilor '70-'80 în componența corpului didactic universitar a sporit simțitor ponderea tinerilor specialiști. În 1980 la universitate lucrau 245 sau 29,8% de colaboratori cu stagiul de muncă mai mic de cinci ani, iar în 1982 – 182 sau 21%.⁴ Se desfășura un lucru firesc – schimbarea generațiilor.

Inițial activitatea didactico-metodică era organizată și realizată cu precădere în cadrul catedrelor. Cum instruirea era axată pe asigurarea acumulării de către viitorii specialiști a unui bagaj de cunoștințe, prevăzut de programele disciplinelor, membrii catedrelor au fost obligați să se implice în asigurarea suportului didactic pentru realizarea acestui scop: scrierea manualelor, pregătirea și multiplicarea conspectelor de lecții etc. La catedre se discutau textele lecțiilor, problemele metodicii examenelor și colocviilor. În 1949, odată cu inițierea specializării studenților, profesorii au fost implicați în elaborarea programelor cursurilor speciale, ale practicii instructive și în producție. Din anul de studiu 1951-1952 la toate facultățile au fost create birouri metodice, cărora le-a fost acordată prerogativa să aprobe în prealabil activitățile didactice și de cercetare științifică. În anul 1956, pentru a coordona lucrul metodic, a fost organizat pe lângă prorectorul pentru activitatea didactică biroul metodic universitar.⁵ Dinamizarea și eficientizarea lucrului didactico-metodic la mijlocul anilor '50 a fost condiționată și de faptul că în anul 1955 la universitate a fost fondată catedra de pedagogie și psihologie. În septembrie 1968 Consiliul Științific al universității a decis reorganizarea birourilor metodice ale facultăților în comisii științifico-metodice și a Biroului metodic universitar în Consiliu științifico-metodic. Conducătorul prorectorul pentru activitatea didactică, consiliul universitar a avut următoarele direcții de activitate: sporirea calității predării cursurilor normative; perfecționarea planurilor de învățământ și a programelor; fortificarea conducerii și intensificarea controlului activității pedagogilor, a calității procesului didactic; organizarea conferințelor științifico-metodice ale corpului profesoral etc.⁶ Astfel, după cum menționa șefa catedrei Pedagogie și Psihologie, conferențiarul P. Poprujnaia: „Toate acestea mărturisesc faptul că timpul gândirii metodice a venit și în instituțiile de învățământ superior.”⁷

Pentru eficientizarea pregătirii specialiștilor la USM au fost implementate în procesul didactic mijloace tehnice de instruire (M.T.I.). În acest context, către anul 1980, 49 de auditorii au fost înzestrate cu aparate de proiecție a filmelor, 120 de laboratoare, 40 de cabinete didactico-metodice au fost utilizate cu M.T.I.⁸ Randamentul utilizării M.T.I. a sporit odată cu fondarea în 1976 a laboratorului universitar al M.T.I., care avea în custodia sa, la un an de la organizare, 420 de filme și 700 de diapozitive utilizabile în procesul didactic.⁹ Concomitent, au fost inițiate acțiuni de implementare în procesul didactic a instruirii programate. Primul pas spre realizarea acestui lucru a fost făcut pe 30 noiembrie 1966. Consiliul Științific al Universității, în ședința consacrată special problemei instruirii programate, menționa că „instruirea programată se consideră a fi unul din mijloacele organizării științifice a procesului de învățământ”. În decizia adoptată atunci se stipula: consiliile științifice ale facultăților să elaboreze măsuri de

¹ AUSM, F. 1, inv. 3, d. 1725, f. 86-122.

² ANRM, F.3186, inv.1, d. 845, f. 4.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 2147, f. 3-6.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1. d. 2147, f. 6; d. 2547, f. 6.

⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 262, f. 47.

⁶ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 751, f. 1-3.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 730, f. 12.

⁸ AUSM, F.1, inv. 1, d. 1455, f. 48-49.

⁹ AUSM, F.1, inv. 1, d. 1782, f. 47-48; d. 2147, f. 24.

implementare a instruirii programate; în planurile lucrului de cercetare științifică să fie fixate sarcini privind cercetarea chestiunilor teoretice, metodice și tehnologice din domeniul instruirii programate; în cadrul facultăților să fie create catedre ale instruirii programate, care vor activa pe baze obștești, iar pe lângă aceste catedre să fie organizate seminare permanente de studiere a problemelor instruirii programate etc.”¹ Pe lângă Consiliul Universității a fost creată comisia științifico-metodică pentru instruirea programată și utilizarea M.T.I., a fost organizat cabinetul universitar științifico-metodic al instruirii programate.² Inițierea instruirii programate a fost binevenită și în concordanță cu cerințele timpului. În anul 1972 Consiliul Științifico-metodic al universității a fost restructurat, incluzând în componența sa 13 secții științifico-metodice universitare, fondate ca organe de lucru pe domenii.³ În ședințele periodice ale Consiliului Științifico-metodic erau discutate probleme din domeniul activității didactice. Consiliul a organizat multiple conferințe științifico-metodice universitare și republicane. Secțiile consiliului au acordat ajutor catedrelor și facultăților în asigurarea metodică a procesului de instruire și educare a studenților, de perfecționare a măiestriei pedagogice a cadrelor didactice, de generalizare și propagare a experienței înaintate de lucru a decanatelor și catedrelor în anumite domenii etc.⁴

Universitatea a fost fondată pentru a pregăti cadre din rândul băștinașilor. Dacă la sfârșitul primului an de studiu 1946 – 1947 moldovenii constituiau doar 12% din contingentul studențesc, și doar jumătate din ei erau vorbitori de limbă moldovenească,⁵ atunci peste 20 ani, în anul de învățământ 1966-1967, ponderea lor a sporit până la 56,1%.⁶ Dar creșterea componentei naționale a contingentului studențesc nu era urmată și de schimbarea limbii de lucru, care, tradițional, era limba rusă. În cadrul USM, până spre mijlocul anilor '50, evident se întâmpla un paradox. Instruirea se realiza exclusiv în limba rusă, dar planurile de învățământ la toate specialitățile acordau un număr semnificativ de ore pentru însușirea limbii moldovenești. Însă alolingvii nu deveneau vorbitori de limbă moldovenească, în schimb moldovenii excela în cunoașterea limbii ruse. V. Casian, I. Andronic, A. Sîrghi, S. Radauțan, A. Moșanu, I. Niculită, I. Osadenco, A. Ciobanu, M. Dolgan, N. Matcaș. I. Dumeniuc și aici mai pot fi enumerate încă zeci și sute de nume ale absolvenților USM, de obârșie moldoveni, obligați să studieze în limba rusă, au devenit specialiști cu renume. Problema limbii de predare a devenit, totuși, un impediment în calea desfășurării normale a procesului didactic în USM. Băștinașii, încă sfios, dar se pronunțau deja în anii '50 în favoarea realizării studiilor în limba maternă. Începând cu mijlocul anilor '60, datorită poziției prorectorului pentru activitatea didactică, dr. conferențiar B. Melnic, în cadrul USM s-a realizat treptat trecerea la predarea unor cursuri și în limba moldovenească. În esență, lucrurile însă continuau să se desfășoare în aceeași direcție – rusificarea băștinașilor sau, cum se exprimau promotorii acestei politici, atingerea scopului ca limba rusă să devină „a doua limbă maternă a moldovenilor”.

Calitatea formării tinerilor specialiști era în mare măsură condiționată de calitatea celor înmatriculați la studii. În perioada incipientă de activitate problema centrală pentru USM a fost atragerea la studii a tinerilor. Universitatea și-a început activitatea didactică având un contingent de 318 studenți. În pofida acestui început foarte dificil de recrutare a contingentului studențesc, rezultatele USM în perioada 1946-1991 au fost remarcabile – peste 56.500 de absolvenți, specialiști de înaltă calificare.⁷ Pentru studii la universitate erau selectați cei mai pregătiți absolvenți ai școlilor medii. Colectivul didactic realiza o amplă activitatea de stimulare și pregătire a tinerilor pentru viitoarele studii la universitate: propagarea în rândul elevilor a cultului cunoștințelor în

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 612, f.186-187.

² Ibidem, f. 186-189.

³ Vezi: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2539, f. 228 – 237.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2547, f. 29 – 31.

⁵ ASRM, F. 3186, inv.1, d. 13, p. 21.

⁶ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 646, f. 3.

⁷ AUSM, Inv.4, absolvenții U.S.M. 1950-1991, secția cu frecvență la zi; Inv. 6, absolvenții U.S.M. 1958-1991, secția cu frecvență redusă.

cadru întâlnirilor periodice a profesorilor cu elevii, organizarea zilelor ușilor deschise, crearea cercurilor școlare pe lângă catedrele universitare, stabilirea șefiei USM asupra școlilor din raioanele republicii, organizarea și asigurarea activității școlilor tânărului matematician, tânărului chimist, tânărului fizician etc. Din aceeași dorință de a înmatricula la universitate tineri bine pregătiți, începând cu anul 1956, pe lângă universitate au fost organizate cursuri pregătitoare serale. Din anul 1969 a fost deschisă Secția pregătitoare cu frecvență la zi.

Prin organizarea cursurilor și a secției pregătitoare se urmărea realizarea și a unui alt deziderat, considerat drept o realizare în domeniul învățământului superior sovietic – a principiului de clasă: corelarea componenței sociale a studenților cu structura de clasă a societății. În anii '60 studenți de obârșie muncitori și țărani constituiau 67% din numărul total al studenților.¹ Importantă pentru succesul activității didactice era încorporarea planică și perseverență a studenților anului întâi în procesul de instruire. De faptul cum se reușea încadrarea novicilor în viața multilaterală a colectivelor studențești, acomodarea lor la noile condiții și la noul ritm al procesului instructiv depindea trăinicia fundamentului pregătirii ulterioare a specialiștilor. Începând cu anul 1963, acești studenți primeau „Îndrumarul pentru studenții anului întâi”, elaborat de către Catedra Pedagogie și Psihologie. Pentru studenții anului întâi membrii acestei catedre țineau un curs de lecții privind organizarea științifică a muncii. Cu același scop, în 1974 au fost introduse la toate specialitățile cursurile normative: *Introducere în specialitate, Bazele informaticii, bibliologiei și biblioteconomiei*². Procesul de instruire a studenților se realiza în cadrul orelor auditoriale, pentru care urma să fie utilizate 60% din bugetul de timp al studentului, și prin lucrul individual al studentului, pentru care se prevedea un quantum de 40% din bugetul de timp al studentului. Pe măsura încetățenirii practicii de implicare a studenților în diverse activități extrauniversitare – la lucrările agricole, în detașamentele studențești în perioada celui de-al treilea semestru de muncă etc. realizarea proporției de 6/4 devenea tot mai problematică. Din an în an realizarea programelor de studiu se asigura prin reducerea vacanței de iarnă de la trei la o săptămână, prin depășirea normei de 36 de ore de curs săptămânale și prin fixarea sarcinii studenților de a studia de sine stătător o bună parte din temele cursurilor normative. Din aceste considerente, dar și din alte cauze, colectivul didactic universitar a fost obligat să se ocupe mai intens de organizarea lucrului individual al studenților.

Problema în cauză a generat inițierea unor studii sociologice, realizarea multiplelor conferințe științifico-metodice, inclusiv, în anul 1969, a Conferinței științifico-metodice republicane, care avea drept generic organizarea lucrului individual al studenților, conferință repetată în anul 1982. De obicei, discuțiile finalizau cu concluziile că lucrul individual al studentului este de o importanță majoră și că acesta necesită să fie planificat, direcționat și dirijat.³ O nouă încercare de a rezolva această problemă a fost întreprinsă la începutul anilor '80. Au fost elaborate planuri didactice de lucru, în care pentru prima oară a fost introdusă și rubrica „Lucrul de sine stătător”. Spre exemplu, studenții Facultății de Istorie urmau să îndeplinească pe parcursul întregii perioade de studii lucru individual în volum de 3.430 de ore, inclusiv la disciplinele sociale 380 de ore și 700 de ore la specialitate. În mediu, studentului i se fixa sarcina să realizeze, pe lângă cele 36 ore de auditoriu, încă 22 de ore de lucru de sine stătător sau zilnic să muncească încontinuu 9 ore.⁴ Intenția întreprinsă în 1984 era lăudabilă, dar nu și realizabilă. Situația va fi rezolvată parțial în procesul reformei învățământului superior, inițiate în 1987. Planurile de studii din anul 1988 au redus săptămâna de lucru la cinci zile lucrătoare și numărul orelor de auditoriu săptămânale la 28-30, iar la anul patru și cinci de studii – la 24-22.⁵

Făcând la începutul anilor '80 un bilanț al realizărilor în domeniul învățământului public, organele superioare de partid și de stat au atras atenția asupra faptului că „în procesul de învățământ nu întotdeauna sunt implementate cele mai noi realizări ale științei, tehnicii și

¹ Попружная П. Ук. соч., с. 78.

² Высшая школа. Сборник основных постановлений, приказов и инструкций. Т. 1, с. 168-170.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 751. f. 2; d. 1155, f. 24 etc.

⁴ Учебный план. Рабочий. Специальность 2008 – История, 1983 г.

⁵ Учебный план. Рабочий. Специальность 02.07 – История, 1988 г.

culturii”.¹ Colectivul profesoral al USM, în condițiile realizărilor tot mai evidente a noii faze a revoluției tehnico-științifice, stimulat și de acest imbold al instanțelor superioare, și-a întetit în prima jumătate a anilor '80 activitatea de implementare a noilor realizări tehnico-științifice în procesul didactic. Revizuirea și rescrierea în această perioadă a planurilor de învățământ s-a soldat cu extinderea semnificativă la facultățile de Matematică, Fizică, Chimie, Economie a studierii disciplinei *M.E.C și programare*, care a fost completată cu compartimentele: *Informatica, Mini- și macrocomputere, Pachete de programe aplicative* etc. Planurile de învățământ, implementate începând cu anul 1982, prevedeau predarea obligatorie la toate specialitățile a noului curs *M.E.C. și programarea* în volum de 36 de ore. Transformări esențiale se vor produce însă mai târziu, spre sfârșitul anilor '90 - începutul mileniului trei.

Colectivul primar, în cadrul căruia era realizat procesul de instruire, a fost grupa academică. În prima perioadă de funcționare a universității, funcția conducătorului de grupă nu exista. Dar o parte din profesori erau numiți în calitate de conducători ai orelor de informație politică în grupele academice. Această funcție adesea o suplineau și studenții cursurilor superioare ai secției *Istorie*. Din anii '50 grupa academică era dirijată nemijlocit de conducătorul grupei – un cadru didactic și de șeful grupei – un student, ambii confirmați în funcții prin ordinul rectorului. În activitatea lor ei erau secundați de către organizatorul comsomolist și cel sindicalist. Instituția conducătorilor grupelor didactice, care a funcționat decenii, a lăsat urme profunde în soarta studenților, contribuind esențial la acomodarea și încadrarea lor în mediul universitar, în procesul de studii și în formarea lor ca tineri specialiști. Secundat de triumviratul grupei, acesta controla frecvența orelor de curs în vederea reducerii absențelor nemotivate, reușita curentă și pregătirea sesiunilor de examene, stimula ajutorul colegial în grupă atât la învățătură, cât și în viața cotidiană, îndemna și contribuia la organizarea unui mod de viață sănătos al studenților în cămine, îi implica în activități sportive, culturale, civice. Prezența în viața studentescă a conducătorului grupei academice a fost generată, bineînțeles, de hotărârea și dorința instanțelor de partid și administrative de a dispune de o pârghie, prin care să țină sub control masele studentești, dar majoritatea conducătorilor de grupă prin acțiunile lor, prin comportamentul lor și-au câștigat reputația de oameni de omenie, despre care foștii absolvenți ai USM își amintesc cu căldură și recunoștință.

Această analiză succintă și parțială a activității didactice din cadrul Universității de Stat din Chișinău pe parcursul a 45 de ani ne permite să constatăm următoarele: colectivul profesoral, în pofida vicisitudinilor timpului și adesea a imposibilității înlăturării presiunii ideologice și politice a celor de la putere, și-a îndeplinit misiunea cu demnitate și profesionalism, a instruit și a educat zeci de mii de specialiști cu studii superioare în cele mai diverse domenii. Regimul și-a lăsat amprenta asupra desfășurării procesului de învățământ, asupra conținutului cunoștințelor acumulate de studenți, îndeosebi în domeniul științelor umanistice, dar totuși majoritatea acestei cohorte de intelectuali au fost capabili să asigure prin activitatea lor de specialiști înalt calificăți progresul cultural, economic și social al ținutului natal. Acest lucru este confirmat și mai pregnant de activitatea științifică a savanților Universității de Stat din Chișinău.

O parte componentă semnificativă a activității cadrelor didactice de la USM a fost cercetarea științifică. Regulamentul, adoptat de Consiliul Comisarilor Narodnici al URSS din 18 februarie 1944, indica: „Dezvoltarea multilaterală a activității de cercetare științifică este obligațiunea directă a instituțiilor de învățământ superior, căci fără lucrul științific de cercetare nu este posibilă pregătirea cadrelor didactico-științifice și ridicarea calificării lor”.² Conform directivelor Ministerului Învățământului Superior al URSS activitatea științifică a USM urma să se desfășoare în direcțiile: cercetări teoretice și experimentale cu caracter general științific; rezolvarea problemelor tehnico-științifice importante pentru economia națională; îndeplinirea lucrărilor științifice de cercetare la comanda ministerelor, întreprinderilor etc.³

¹ Ibidem, p. 3.

² Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции, с. 213.

³ Ibidem, p. 214.

Bineînțeles, în primii ani de activitate, în lipsa unei baze materiale adecvate și a cadrelor universitare, nu putea fi vorba de organizarea unor cercetări științifice multilaterale și de angajare. Totuși, prezența în cadrul colectivului didactic a unui academician, a trei profesori universitari, a zece conferențieri, doctori în știință¹ a permis inițierea unor investigații științifice chiar din primul an de studii (1946-1947). În acel an au fost identificate 24 de teme de cercetare științifică, 14 dintre ele fiind consacrate problemelor din domeniul economiei, istoriei și culturii Moldovei. Aceste teme, fiind completate cu alte teme de cercetare din domeniile chimiei, fizicii, matematicii, au fost încadrate în primul plan cincinal (1946-1950) de dezvoltare a științei la USM.² Pentru realizarea cercetărilor științifice în primul an de studii au fost alocate 65 de mii ruble, o sumă nesemnificativă, mai degrabă, cum menționa rectorul universității I. Leonov, simbolică.³ Finanțarea investigațiilor științifice treptat se va ameliora. Pentru procurarea echipamentului didactico-științific în primii patru ani bugetari au fost cheltuiți deja 1.641.637 de ruble, care, având în vedere valoarea rublei, era încă o sumă modestă.⁴ Important pentru desfășurarea cercetărilor științifice a fost confirmarea de către Ministerul Învățământului Superior al URSS a dreptului universității de a publica, începând cu anul 1948, „Analele științifice” ale USM.

Din anul 1947 a fost inițiată implicarea studenților în cercetarea științifică. Prin hotărârea Consiliului Științific al universității din 7 octombrie 1947 a fost organizată Societatea Științifică Studențească, fiind create secții ale S.Ș.S. în cadrul facultăților și pe lângă Catedra Marxism-leninismului. Din anul 1948 a început să funcționeze Consiliul universitar al S.Ș.S., care dirija activitatea consiliilor științifice studențești ale facultăților, organiza conferințele științifice studențești, asigura conlucrarea studenților USM cu studenții altor instituții de învățământ din țară etc. În cadrul cercurilor științifice studenții erau inițiați în tainele cercetării, își însușeau metodele și metodologia efectuării lor. Pentru mulți dintre ei acest fapt a servit ca pistă de lansare în activitatea de cercetare științifică profesională. Probabil, nu ar fi o exagerare să afirmăm că 99,9% din absolvenții universității, selectați pentru a lucra în cadrul universității, s-au manifestat obligatoriu în cadrul S.Ș.S. Actualul m.c. al A.Ș. D. Dragnev, sub îndrumarea profesorului M. Munteanu, și-a ales domeniul de activitate la mijlocul anilor '50, căruia i-a închinat activitatea de o viață – istoria Moldovei medievale. Profesorul universitar, doctorul habilitat I. Niculiță și-a manifestat predilecția pentru arheologie în cadrul cercului științific studențesc. Ca membru al S.Ș.S., el a fost delegat să participe la conferința științifică studențească la cea mai prestigioasă instituție din țară – Universitatea de Stat din Moscova „M. Lomonosov”. F. Caragea și-a manifestat atașamentul față de orientastică inițial în cadrul cercului științific studențesc, reprezentându-l în 1963 cu brio la conferința științifică studențească din orașul Lvov. În același mod, activând în S.Ș.S., au descoperit calea spre tărâmul științific viitorii doctori habilitați, profesori universitari A. Moșanu, C. Sibirski, I. Geru, A. Lisețki, I. Osadcenco, L. Panasiuk, A. Săciiov, P. Soltan, I. Vaintraub, V. Șalaru, V. Isac ș.a. La sfârșitul anilor '60 – începutul anilor '70, studenții au fost implicați tot mai insistent în realizarea cercetărilor și lucrărilor științifice planificate, fiind atrași în efectuarea unor lucrări bugetare sau în bază de contract. În anul 1976 la toate specialitățile a fost introdusă disciplina de specializare *Bazele cercetării științifice*.⁵ În anul 1977, 389 de studenți au fost implicați în 51 din cele 59 de teme pe bază de contract, cercetate în universitate.⁶ În cadrul Facultății de Fizică a fost organizat Biroul Studențesc de Construcție. Altă formă efectivă de participare a studenților la lucru științific au fost Birourile Studențești de cercetare Științifică. La Facultatea de Matematică în 1975 a fost întemeiat, în calitate de experiență, Institutul Studențesc de Cercetare Științifică în Cibernetică.⁷ Către anul 1977 în cadrul

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 12.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 8, f. 35-38.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 23, f. 52.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 77, f. 1.

⁵ AUSM, F.1, inv. 1, d. 1560, f. 27.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1782, f. 63-64.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1447, f. 44.

lui activau peste o sută de studenți, valorificând 25.000 ruble.¹ La începutul anilor '80 a fost creat *Consiliul pentru activitate tehnico-științifică a tineretului*. Astfel, stimulând studenții să îmbine învățământul cu lucrul științific, erau educați și instruiți cei care urmau să devină forța motrice a științei universitare.

Odată declanșată, activitatea științifică în cadrul USM treptat a luat amploare. În anul 1948 erau cercetate 32 de teme, în anul 1949 – 50 de teme, inclusiv 29 de teme consacrate problemelor Moldovei. 67 sau 65,7% din cei 102 colaboratori, titulari ai universității, erau implicați în cercetări științifice.² Începând cu anul de studii 1952 -1953, în scopul eficientizării lucrului de cercetare științifică, s-a purces la reducerea treptată a numărului mare de teme și concentrarea cercetărilor asupra celor mai importante dintre ele. Facultăților și catedrelor le-a fost pusă sarcina să elaboreze direcții complexe unitare de cercetare, să coordoneze cercetările științifice cu alte instituții de învățământ, științifice, economice din republică și din țară, să colaboreze cu ele atât în efectuarea cercetărilor, cât și în implementarea rezultatelor obținute în producție, în activitatea didactică.³ Stabilirea unor direcții prioritare de cercetare științifică a devenit posibilă spre mijlocul anilor '50 datorită faptului că între cadrele didactice s-au evidențiat deja specialiști-lideri, capabili să organizeze și să coordoneze abordarea de către colectivele catedrelor, laboratoarelor de cercetare științifică a unor probleme și sarcini de anvergură. Academicianul N. Dimo a organizat cercetarea complexă a solurilor Moldovei. Sub conducerea doctorului habilitat, prof. universitar A. Ablov s-au desfășurat cercetări în domeniul chimiei compușilor complecși. La *Catedra Chimie Organică* profesorul universitar G. Lazurevski a întemeiat direcția de cercetare „Chimia compușilor naturali”. Doctorul în științe fizico-matematice, conf. M. Kot a implicat inițial *Catedra Fizică Experimentală* în efectuarea cercetărilor teoretice și experimentale într-unul din cele mai importante domenii ale științei contemporane: fizica și chimia semiconductorilor⁴ etc.

La universitate în anul 1954 a fost instituită funcția de coordonator al activității de cercetare științifică – prorector pentru lucru științific. Primul care a ocupat acest post a fost doctorul în istorie, conf. A. Malikov. Ulterior, funcția dată a fost suplinită de profesorul universitar, dr. habilitat V. Klimenco, de profesorul universitar N. Belkin, de conferențiarul universitar B. Melnic, de profesorul universitar A. Sâciiov, de profesorul universitar F. Pasecinic, de conferențiarul universitar P. Chetruș. Prin activitatea lor ei au dat procesului de cercetare științifică la universitate un caracter sistemic și bine direcționat.

Inițial, în cadrul USM erau cercetate doar teme bugetare. Din anul 1952 a fost implementată și practica realizării lucrărilor științifice în bază de contract. La facultățile experimentale, începând cu anii '60, acest tip de cercetări prevalau asupra temelor bugetare. Cercetări în bază de contract au fost efectuate în 1966 în sumă de 73 mii de ruble, în 1971 – în valoare de 251 mii de ruble.⁵ În 1980 valoarea investigațiilor în bază de contract a fost de 1,233 mln. de ruble, pe când cea în baza finanțărilor bugetare – de 672,6 mii de ruble.⁶ Peste șapte ani valoarea lucrărilor efectuate în bază de contract a atins cifra 2 mln. ruble.⁷ Lucrări științifice în bază de contract au fost efectuate, începând cu anii '70, și în domeniul științelor umanistice. Doctorul în istorie, conferențiarul universitar I. Niculiță a fost primul reprezentant al tagmei istoricilor care a organizat și a efectuat cercetări arheologice în bază de contract în situl „Orheiul Vechi”. Acționând în scopul realizării în practică a sarcinii de sporire a eficacității lucrului științific, rectoratul a inițiat unirea eforturilor specialiștilor din diferite domenii ale științei. În anul 1976, în scopul asigurării studierii complexe a problemei „Ocrotirea naturii și utilizarea rațională a bogățiilor

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1782, f. 65.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 37, f. 50.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 144, f. 109; Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции, с. 215.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 401, f. 1.

⁵ Poprujnaia P. op. cit., p. 173.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2351, f. 3, 5.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3879, f. 62.

naturale”, a fost constituit Consiliul Coordonator al facultăților de Biologie și Pedologie, Chimie, Matematică, Juridică și al Centrului de Calcul pe problema în cauză¹. În mai 1978 a fost organizat Consiliul coordonator al facultăților de Economie, Biologie și Pedologie, Drept, Chimie, care au colaborat în rezolvarea problemelor de producție, organizaționale, de drept, agrotehnice din raionul Râbnîța.

Pentru a coordona lucrările de cercetare științifică prin contract cu diferite instituții și întreprinderi și în legătură cu sporirea considerabilă a volumului investigațiilor științifice și pentru asigurarea dirijării mai efective a acestor activități, în anul 1971 și-a început activitatea *Sectorul pentru Știință*,² transformat în anul 1973 în *Secția pentru Știință*.

CC al PCUS și CM al URSS în martie 1987 au adoptat hotărârea „Despre sporirea rolului științei universitare în accelerarea progresului tehnico-științific, creșterea calității pregătirii specialiștilor.” În conformitate cu această hotărâre, USM a fost inclusă în numărul instituțiilor de învățământ superior-pilot ale țării, cercetările științifice ale căreia aveau o importanță esențială pentru economia națională. Pentru această decizie, într-adevăr, a existat un temei solid. În a doua jumătate a anilor '80 ai sec. al XX-lea, USM era coexecutantă a trei programe științifico-tehnice unionale, care erau realizate în concordanță cu hotărârea Comitetului de Stat pentru Știință și Tehnică: a programului complex pentru progresul științifico-tehnic al țărilor membre ale CAER-ului; a programului unional interuniversitar „Procesoare optice”; a trei programe republicane științifico-tehnice interramurale; a programului complex al Ministerului Învățământului Superior al URSS „Omul și mediul înconjurător”; a programului științifico-tehnic ramural „Colaborarea interramurală”; a 32 de teme coordonate de A.Ș. a URSS, a 2 teme coordonate de A.Ș. a RSSM Aceste cercetări erau efectuate de colectivul profesoral-didactic, de aspiranți și studenți organizați în cadrul a 70 de catedre, de lucrători științifici și ingineri ai Secției Cercetări Științifice, ai celor 4 laboratoare pe problemă și ai unui laborator de ramură, ai Observatorului Astrofizic, ai B.S.C.T. „Optoelectronica” și ai Centrului de Calcul.

Pentru a asigura realizarea hotărârii din martie 1987 în domeniul cercetării științifice, prin ordinul rectorului a fost constituit *Departamentul Cercetări Științifice* – o structură mult mai complexă, cu prerogative și funcții mult mai extinse, condusă nemijlocit de prorectorul pentru știință. În anii următori au fost realizate și alte restructurări în domeniul cercetare.

O deosebită importanță pentru dezvoltarea cercetărilor științifice a avut-o implementarea mașinilor electronice de calcul (M.E.C.) în procesul didactic și științific și dezvoltarea matematicii cibernetice. Debutul activităților în această direcție s-a produs la sfârșitul anilor '50-începutul anilor '60 prin punerea la dispoziția studenților, aspiranților și lectorilor a primelor mașini de calcul, prin organizarea în 1962 a Centrului de Calcul, prin întemeierea primei structuri speciale pentru stimularea utilizării tehnici de calcul – Laboratorul M.E.C. în componența a trei persoane: șef de laborator, programator și laborant.³ Odată cu fondarea Centrului de Calcul universitar, a laboratorului de cercetări științifico-metodice în domeniul ciberneticii, care aveau în componență 21 de colaboratori, a fost posibilă elaborarea pachetelor de programe aplicative, utilizabile pentru instruirea studenților în domeniul informaticii și pentru desfășurarea investigațiilor științifice, organizarea în 1976 a laboratorului didactico-metodic universitar pentru implementarea în procesul didactic a mijloacelor tehnice – pași importanți în domeniul dat. Dezvoltarea furtunoasă în anii '80 a informaticii și a mașinilor electronice de calcul, apariția mașinilor electronice de calcul personale – a computerelor, a generat necesitatea organizării instruirii cadrelor didactice, a studenților tuturor facultăților în domeniul utilizării noii tehnici în scopuri didactice și de cercetare. A fost elaborat Programul complex de computerizare a USM pentru perioada 1987-1995 și a fost creat Consiliul USM pentru computerizare.⁴

A favorizat sporirea calității și eficienței investigațiilor științifice includerea în anii '60 în colectivul științifico-didactic al universității a unei generații de savanți tineri, absolvenți ai

¹ AUSM, F.1, inv. 1, d. 1560, f. 133.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 906, f. 8.

³ AUSM, f. 1, inv. 1, d. 906, f. 52.

⁴ AUSM, F. 1. inv. 1. d. 4057, f. 34.

facultăților și doctoranturii universității, posesori ai gradului de doctor în științe: I. Vaintraub, A. Pușnec, A. Simașchevici, G. Casian, L. Panasiuc, V. Șalari, A. Sâciiov, A. Ciobanu, I. Osadenco, I. Mocreac, I. Dumeniuc, N. Matcaș, S. Chirca, V. Marin, Gh. Dodiță, C. Dobrovolschi, N. Samusi, M. Cerdivarenco, A. Palistrant, A. Sârghi, I. Andronic, G. Sorokin, C. Sibirski, B. Gamurari, A. Stahi, P. Chetruș, N. Barb[, I. Dediu, A. Robu, M. Sâtnic, I. Niculiță, E. Podgradskaia, F. Caragea, ș.a. La universitate a fost instituit Consiliul tinerilor savanți și specialiști, care a inițiat crearea „colecțivelor complexe de creație a tinerilor savanți”, implicate în rezolvarea problemelor importante pentru economia națională.¹

O modalitate originală de a spori randamentul lucrului științific la USM, implementată tot în ani '80, a fost deschiderea filialelor unor catedre în instituțiile de cercetare științifică ale A.Ș. a RSSM, în întreprinderile industriale din oraș.

Un ultim efort, întreprins de către conducerea universității în scopul eficientizării lucrului științific, a fost decizia de a forma consilii de coordonare pentru principalele direcții științifice: activizarea factorului uman în dezvoltarea socială; fenomene fizice în semiconductori și dielectrici; utilizarea rațională și reproducerea resurselor naturii vii a Moldovei; studierea comparativ-tipologică a limbilor; elaborarea recomandărilor privind modernizarea sistemului de învățământ în școală și în instituții de învățământ superior.² Dar dezagregarea URSS a generat o nouă stare de lucruri, care va condiționa alte modalități de abordare a problemelor dezvoltării cercetărilor științifice la Universitatea de Stat din Moldova.

Activitatea de cercetare științifică la USM, la fel ca și în întreaga țară, a fost pe parcursul întregii perioade sovietice supusă influențelor ideologice și politice³. Savanților le era permis un singur suport metodologic – teoria marxist-leninistă, emanație a lucrărilor așa-numiților „clasiici” – K. Marx, F. Enghels, V. Lenin, I. Stalin, a hotărârilor plenarelor și congreselor PCUS, PCRM, lucrărilor epigonilor – N. Hrușciiov, L. Brejnev, Iu. Andropov, C. Cernenco etc. Pentru această perioadă a fost caracteristică axarea planurilor de cercetare științifică, totalizarea acestor activități pe anumite evenimente politice: congrese ale partidului, aniversări ale liderilor comuniști, ale puterii sovietice, ale revoluțiilor etc. Un simplu exemplu: în anul de studii 1969-1970, consacrat centenarului de la nașterea lui V. Lenin, au fost susținute 7 teze de doctor habilitat și 36 de teze de doctor în știință.⁴ Cel mai mult au fost expuse acestei influențe vătămătoare și coruptibile științele sociale și umanistice, îndeosebi studiile consacrate epocii contemporane. Mii de articole, sute de monografii, lucrări didactice – rezultatul muncii catedrelor *Istoria PCUS, Materialismul Dialectic și Istoric, Economie Politică, Comunism Științific, Ateism Științific, Istoria URSS* etc. – au astăzi o valoare incertă, necesită o revizuire critică profundă, căci printre tonele de neghină, fără îndoială, sunt și boabe de grâu bun. Ele își așteaptă cercetătorii, care vor descoperi cauzele ce explică fenomenul imbecilizării nu doar a maselor, dar și a elitelor din societatea sovietică. Or, în pofida inadvertențelor și insinuărilor, activitatea științifică a USM poate fi caracterizată de pe pozițiile zilei de azi doar pozitiv, pentru că, chiar și lucrările în care au fost admise falsuri sau denaturări voite sau nevoite, sunt utile pentru anumite concluzii și învățături în vederea dezvoltării științei în viitor. Lecțiile învățate din experiențele negative adesea sunt mai de preț decât cele învățate în baza experiențelor pur pozitive.

Realizările savanților USM au fost mereu recunoscute de opinia științifică republicană, unională și chiar internațională. Profesorul universitar A. Ablov, specialist în domeniul chimiei anorganice a fost invitat în anii '50 și a participat la simpozioane internaționale, inclusiv în S.U.A. Lucrarea monografică a profesorului A. Șur „Chimia compușilor macromoleculari”, realizată în anul 1969, a fost utilizată, practic, în toate instituțiile de învățământ superior din fosta URSS în calitate de suport didactic. Dar, cum relatea rectorul V. Cepurnov, lucrarea a fost

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2970, f. 79.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4057, f. 81.

³ Академик Б. Н. Пономарев. Задачи исторической науки и подготовка научно-педагогических кадров в области истории. În: Вестник Академии Наук СССР, февраль 1963, 2, с. 2-37.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 646, f. 89; d. 845, f. 7 – 8; d. 1455a, f. 4.

tradusă în limba engleză și publicată în S.U.A. cu un an înainte de a fi publicată în RSSM¹ – un fapt trist, caracteristic epocii. Participarea savanților universitari la simpozioane, conferințe, congrese științifice în țară și în lume, efectuarea stagiilor în instituții de învățământ superior și de cercetări științifice de peste hotarele republicii și ale țării a devenit în deceniile șapte-opt o practică destul de răspândită. Totuși, și în această perioadă, o problemă majoră era considerată contracararea ideologiei burgheze. Prin ordinul rectorului Nr. 140, din 1 septembrie 1981 toți cei care urmau să plece peste hotare, erau obligați să frecventeze un curs de lecții (50 de ore) de pregătire ideologico-politică.² În cadrul USM au fost organizate pe parcursul anilor multiple conferințe științifice cu participarea savanților din străinătate. Prezența lor era o mărturie vădită a recunoașterii prestigiului și a rezultatelor obținute de savanții și profesorii universitari. Veridicitatea acestei concluzii o confirmă analiza direcțiilor centrale în activitatea științifică a colectivului Universității de Stat din Chișinău.

Referindu-ne la științele umanistice, putem afirma cu toată certitudinea că Facultatea Istorie și Filologie era considerată drept detașamentul de șoc al PCUS în lupta pentru cauza comunismului. Aici erau forjate cadrele chemate să promoveze politica partidului, să realizeze lucrări științifice, în care să fie demonstrat că omenirea are o singură cale, ce o va duce spre viitorul luminos – calea marxist-leninistă. În fața științelor istorice și filologice era fixată de către puterea sovietică și de partid nu o ipoteză sau alta, pe care savanții erau obligați să le demonstreze, căutând argumente în arhive, în siturile arheologice, cronici și letopisețe, creația populară orală sau în opere ale predecesorilor etc., dar era o axiomă, care obligatoriu trebuia să servească drept coroană pentru orice lucrare: motorul progresului este lupta de clasă, iar locomotiva istoriei sunt revoluțiile, ultima fiind cea socialistă. Deci, se cerea ca orice studiu să fie realizat obligatoriu prin prisma luptei de clasă, de pe pozițiile partinității, în strictă concordanță cu metodologia marxist-leninistă. Cazul Universității de Stat din Chișinău, în special al Facultății de Istorie și Filologie, avea specificul său. Istoricilor și filologilor le-a fost pusă în față încă o problemă, care, din perspectivele generale ale științei sovietice, apărea drept un caz particular, dar care era crucială pentru populația băștinașă a RSSM – problema moldovenismului și legitimității încorporării Basarabiei în componența URSS, existenței în Basarabia a unui popor distinct de cel românesc, cu o istorie deosebită, care vorbește o limbă deosebită de cea română – poporul moldovenesc și limba moldovenească.

Secția Istorie, avându-i în perioada de constituire drept conducători pe doi adepți înflăcărați ai moldovenismului – Ia. Grosul și N. Mohov – a fost atrasă în lucrul de inventare și fondare a argumentelor care să facă această concepție plauzibilă. Temele, incluse în primul plan de cercetări științifice pentru anii 1946-1950, reliefau clar la acel început de cale sarcina de a legitima concepția „moldovenismului primitiv”. Ia. Grosul și-a planificat drept temă de cercetare „Moldova în componența Imperiului Rus (1812-1900)”, V. Senkevici a abordat tema „Rolul slavilor în formarea poporului moldovenesc și crearea statului moldovenesc”, N. Mohov – „Moldova în timpul lui Ștefan cel Mare”, I. Meșceriuc – „Colonizarea Basarabiei în sec. al XIX-lea”, „Relațiile moldo-ruso-ukrainene” (N. Mohov, V. Senchevici). După angajarea la serviciu în 1947 a colaboratorilor M. Munteanu, R. Engelgardt, A. Mirchind ș.a., în cadrul secției s-a produs o oarecare diversificare a tematicii cercetărilor științifice. Lectorul superior M. Munteanu a inițiat cercetarea unei teme, pe care ulterior o va aborda decenii la rând: „Problema relațiilor agrare în Basarabia”. R. Enghelgardt și A. Mirchind au fost cei care au pus începutul studierii în cadrul USM a unor teme din domeniul Istoriei Universale. Cum una din sarcinile puse în fața colectivului secției *Istorie* în primii ani de activitate a universității era ridicarea calificării corpului didactic, practic, temele cercetărilor științifice au fost organizate astfel, încât să finalizeze prin elaborarea disertațiilor. R. Enghelgardt, M. Munteanu, A. Mirkind, V. Storojuc, N. Bregovskaia au reușit astfel în anii '50 să scrie și să susțină tezele de doctor în științe istorice. Se părea că în cadrul secției *Istorie* problema cadrelor deținătoare de grad științific către sfârșitul anilor

¹ AUSM, F. 1, inv. 1.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2539, f. 134.

'50 a încetat să fie una stringentă. În anii '50, concomitent cu realizarea disertațiilor, au fost efectuate de către membrii secției și alte lucrări, pretinse științifice, prin intermediul cărora s-a desfășurat, sub conducerea organelor de partid și de stat, activitatea de sovietizare a spiritelor populației băștinașe, de inoculare în conștiința basarabenilor a concepției moldovenismului, a ideii privind frăția de veacuri a moldovenilor cu poporul rus, a sentimentului de pioșenie față de poporul, care s-ar fi jertfit permanent pentru emanciparea lor de sub jugul otoman, iar în secolul al XX-lea de sub jugul boierilor români etc. Ia. Grosul, N. Mohov și M. Munteanu au fost implicați în realizarea primei lucrări întitulate „Istoria Moldovei”, apoi al suportului didactic „Studii de istoria Moldovei”, prin care a fost declanșat procesul metodic de denaturare a adevărului istoric și de convertire a românilor basarabeni, în primul rând, a tineretului studios la dogmele stalinismului. În anul 1954 membrii secției au realizat volumul al III-lea integral, în care au fost publicate primele mostre de abordare a problemelor de istorie a Moldovei, scrise în strictă concordanță cu cerințele ideologiei comuniste.¹

În legătură cu unirea USM cu Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă” situația în cadrul secției *Istorie* s-a schimbat. Printre noii colaboratori erau savanți deja formați: A. Repida, N. Chiricenco, I. Coifman, N. Koroliiov, A. Silin, N. Șilințev, dar și lectori care se aflau la început de cale pe tărâmul științific: N. Chicighina, Z. Fedico, M. Șemiakova, E. Chiseleva, V. Potlog, C. Drachenberg s.a. Catedra Istoria URSS și-a menținut direcțiile tradiționale de cercetare științifică: istoria social-economică a Basarabiei; dezvoltarea și consolidarea relațiilor frățesti ale poporului moldovenesc cu marele popor rus; lupta clasei muncitoare în Rusia² etc., accentul deplasându-se spre problemele epocii contemporane: lupta pentru puterea sovietică în Moldova, abordată de către N. Roitman; construcția socialistă în Moldova, fiind implicați în cercetarea ei I. Coifman, N. Chiricenco, G. Sinița, M. Șemeacova, Z. Fedico, N. Chicighina; formarea statului socialist al poporului moldovenesc – era apanajul conferențiarului A. Repida; colectivizarea gospodăriilor țărănești, temă cu care se ocupa din 1952 S. Brâseakin, iar din 1962 și doctorul în știință M. Sâtnic³ etc. Către anul 1966 au fost publicate 210 articole, culegeri tematice, monografii și lucrări de sinteză cu caracter științifico-popular, dar care, poate, mai prezintă astăzi interes ca mostre ale istoriografiei acelor timpuri, însă nu și științific.⁴ Merită să fie menționată lucrarea, realizată, practic, de întreg colectivul Catedrei Istoria URSS în anii '60, „Istoria Chișinăului (de la apariție până în zilele noastre)” cu un volum de peste 60 c. a. și lucrarea, care și-a păstrat valoarea și în zilele noastre – culegerea de documente, pregătită de către I. Budac, „Dezvoltarea social-economică a Basarabiei în perioada post-reformă” (50 c.a.). Membrii Catedrei Istorie Universală cercetau problemele: istoria mișcării muncitorești și de eliberare națională (N. Koroliiov, A. Silin, A. Mirchind, N. Șilințev); legitățile dezvoltării istorice a societății și trecerii de la o formațiune social-economică la alta (R. Enghelgardt, V. Storojuc, N. Bregovskaia, C. Drachenberg); istoria științelor istorice (I. Șlaen, V. Potlog.)⁵. În următoarele decenii – opt și nouă – Facultatea de Istorie a cunoscut o stabilitate a colectivului didactic-științific. La Catedra Istoria URSS au continuat să activeze veteranii S. Brâseakin, E. Verbițki, A. Repida, L. Oganean, generația de mijloc A. Lisețki. M. Sâtnic, Z. Fediko, S. Panfilov, I. Burlacu, V. Cozma, N. Chicighina, E. Chiseliova și tinerii specialiști E. Muraru, Gh. Palade, T. Josan, I. Moiseev, V. Tomuleț ș.a. Catedra Istoria URSS a continuat și în aceste decenii direcțiile precedente de cercetare: istoria PCM; istoria RSSM; legitățile dezvoltării socialismului, realizând în cadrul lor noi teme concrete

¹ Vezi: Мохов Н. Зарождение дружбы молдавского народа с великим русским и украинским народами и др. În: Ученые записки КГУ. 1957, т. XXVI etc.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 401, f. 2.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 366, f. 195.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 561, f. 9; Vezi: Вековая дружба. Сб. ст. Кишинев, 1961; Очерки истории КПМ. Кишинев, 1964 etc.

⁵ Vezi: Королев Н.В. Латинская Америка в системе международных отношений (1917-1966). Кишинев, 1967; Сторожук В.П. Крестьянское восстание в Румынии и влияние на него первой русской революции. Кишинев, 1960 etc.

de investigație.¹ Numărul semnificativ de membri ai catedrei (peste 20), solicitările permanente din parte instanțelor superioare de a produce lucrări necesare pentru desfășurarea așa-zisei lupte ideologice, stimularea morală, dar și materială prin acordarea premiilor, inclusiv, de stat² etc. au condiționat apariția unei cantități extraordinare de producție pretinsă științifică. În anii cincinalului al IX-lea catedra Istoria URSS a publicat peste 145 c.a., inclusiv 5 monografii, 63 de articole științifice etc.³ Pe parcursul anilor 1980-1985 colaboratorii catedrei doar la tema „Probleme privind construcția socialistă în RSSM” au scos de sub tipar 366 de diverse lucrări în volum total de 544 c.a.⁴ Principala valoare a acestui noian de studii era considerată „influența pozitivă asupra vieții ideologice a republicii” și concordanța lor cu „sarcinile puse în fața științei istorice de către congresele PCUS.”⁵ Restructurarea gorbaciovistă a mai potolit acest elan de producere a lucrărilor, care, cum s-a constatat, erau valoare materială, dar mai puțin științifică. După 1990 s-a produs o frântură: Catedra Istoria URSS, considerată fundamentală în perioada sovietică, a fost desființată. Generațiile s-au separat. Cei în etate s-au retras din activitatea științifică ori s-au postat pe pozițiile conservatorismului, ale nostalgiei pentru trecutul sovietic. Tinerii s-au încadrat în lupta pentru readucerea pe făgașul normal a cercetării științifice.

Catedra Istoria Moldovei, deși considerată subdiviziune independentă, a realizat cercetările științifice în strânsă colaborare cu catedrele Istoria URSS, Istoria PCUS și Institutul de Istorie al A.Ș. a RSSM, îndeosebi în cercetarea problemei „Construcția socialistă în Moldova.” Mulți dintre membrii catedrei (A. Lazarev, primul șef al catedrei, A. Repida, M. Sâtnic, M. Munteanu, P. Boico) au participat la elaborarea lucrărilor de sinteză „Istoria RSSM”, „Istoria PCM” etc. Fiind antrenată și în cercetarea altei probleme „Legitățile dezvoltării istorice în epocile feudalismului și capitalismului”, catedra a asigurat și investigarea temelor: mișcarea țărănească în Basarabia în anii 1812-1861; dezvoltarea social-economică a Moldovei la sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea; orașul feudal în Moldova în sec. al XVIII-lea; relațiile politice ale Moldovei cu Rusia în sec. al XVII-lea etc. În baza rezultatelor cercetărilor, realizate în cadrul catedrei, au fost perfectate teze de doctor de către membrii colectivului facultății: C. Sâmboteanu, P. Cocârlă, I. Eremia, V. Tomuleț.⁶ De la sfârșitul anilor '80, când au fost publicate primele studii cu caracter critic,⁷ catedra Istoria Moldovei, reorganizată în catedra Istoria Românilor, s-a implicat activ în restructurarea domeniului științei istorice.

Catedra Istorie Antică și Medievală și-a desfășurat activitatea de cercetare științifică, inițial sub conducerea profesorului universitar R. Engelhardt, iar din 1983 a activat sub conducerea doctorului în istorie, conf. univ. I. Niculiță. Colectivul catedrei a abordat o unică problemă „Formele istorice și particularitățile dezvoltării și schimbării formațiunilor social-economice.” În prima jumătate a anilor '70 au fost cercetate în cadrul acestei probleme două teme de bază: lupta de clasă în formațiunile precapitaliste; legăturile economice și politice ale Moldovei cu țările Europei în sec. XVI-XVIII.⁸ Rezultatele cercetării primei probleme au fost elucidate în teza de doctor a dlui I. Niculiță cu tema „Geții din secolele IV-III în spațiul Carpato-Nistean” și în monografiile profesorului R. Engelhardt și ale conferențiarului I. Niculiță.⁹ Pe tema a doua a

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 596, f. 11-17.

² Profesorilor M. Sâtnic, S. Brâsekin în 1983 le-a fost decernat Premiul de stat al RSSM în domeniul științei și tehnicii. În: AUSM, F.1, inv. 1, d. 2990, f. 6.

³ AUSM, F.1, inv. 1, d. 1463, f. 95.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3461, f. 15

⁵ Ibidem.

⁶ Кокырлэ П.С. Социально-экономическое развитие молдавского города в XVIII/XIX вв. (1711-1812 гг.): Автореф. дис. ... канд. ист. наук. Кишинев, 1980; Еремия И. Молдавско-русские политические связи во второй половине XVII века. Автореф. дис. ... канд. ист. наук. Москва, 1987 ș.a.

⁷ Vezi: Parasca P. Monopolul asupra istoriei: [Problema restructurării în domeniul științei istorice din Moldova]. În: Nistru – 1988, Nr. 11; Moșanu Al. Perspectivele istoriei naționale în învățământ. În: Cugetul – 1990. – Nr. 1, etc.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1463, f. 93.

⁹ Энгельгардт Р.Ю. Очерки истории Франции в конце XVII и в начале XVIII века. Кишинев, 1975; Никулицэ И.Т. Геты IV /III вв. д.н.э. в Днестровско-Карпатских землях. Кишинев, 1977.

fost publicată monografia E. Podgradski.¹ În acești ani membrii catedrei au publicat și peste 50 de articole științifice cu un volum total de 80 c.a. În perioada următoare, inclusiv până la sfârșitul anilor '80, catedra a continuat investigațiile în cadrul aceleiași probleme, abordând noi subiecte sau extinzându-le pe cele fixate anterior. Conferențiarul Ion Niculiță a continuat să efectueze cercetări sistematice legate de etnogeneza tracilor septentrionali, în special, a geto-dacilor, romanizarea și formarea daco-romanilor. Rezultatele investigațiilor de ani buni au fost generalizate într-o monografie solidă.² Ele i-au permis susținerea tezei de doctor habilitat în debutul anilor '90 și fondarea școlii de tracologie la USM.

Catedra Istorie Modernă și Contemporană și-a desfășurat lucrul de cercetare științifică inițial sub conducerea conferențiarului N. Șilințev, iar din 1980 – a doctorului habilitat Al. Moșanu. Colectivul catedrei, pe parcursul deceniilor opt-nouă, a cercetat mai multe teme în cadrul a două probleme: istoria mișcării muncitorești și de eliberare națională, inclusă în planul de coordonare a investigațiilor științifice al A.Ș. a URSS; istoria relațiilor internaționale. Referitor la prima problemă în anii '70 au realizat cercetări N. Șilințev, V. Storojuc, C. Drachenberg, A. Mirkind. Problema a doua era cercetată de către N. Koroliov, M. Volodaski, F. Caragia. Membrii catedrei au publicat un șir de monografii, multiple articole în reviste centrale și republicane.³ Volumul total al publicațiilor în prima jumătate a anilor '70 a fost de 112,4 c.a.⁴ În anii '80, în cadrul catedrei a fost extins spectrul temelor de cercetare. A. Petrencu a abordat probleme ale politicii externe a României în perioada postbelică. D. Sîrghi investighează subiecte ce țin de lupta politică în Franța anilor '50-'60. V. Solonari s-a orientat spre problema activității partidului laburist al Marii Britanii. V. Ivanov și-a axat cercetările pe istoria mișcărilor social-politice din Bulgaria în sec. al XIX-lea.

Activitatea științifică a colectivului Facultății de Istorie pe parcursul celor 45 de ani de existență a regimului sovietic, ca volum, a fost impunătoare, fiind considerată în acea perioadă și de o importanță majoră. De pe pozițiile zilei de azi, multe din acele realizări au rămas fără semnificație sau au o valoare incertă. Este necesar un efort de anvergură din partea cercetătorilor contemporani pentru a face o analiză critică în scopul de a selecta lucrările care au totuși o încărcătură euristică pozitivă, dar, în primul rând, pentru a trage anumite învățături, care ar feri viitoarele generații de istorici de primejdia reiterării experiențelor acelor ani.

Membrii colectivului secției Filologie și-au desfășurat activitatea științifică în domeniile lingvisticii și teoriei literaturii. Ulterior în această activitate s-au inclus membrii catedrelor Limbi Străine, Filologie Romanică. Ea a cuprins 4 direcții de cercetare: limba și literatura moldovenească, limba și literatura rusă, limbile clasice, limbi și literaturi moderne. Deși domeniile în cauză își au fiecare obiectul specific de studiu, pe parcursul întregii perioade sovietice savanții filologi implicați în cercetare au fost impuși să realizeze și un alt deziderat – să însușească așa-zisa metodologie marxist-leninistă și să-și aducă obolul la îndoctrinarea și pervertirea populației republicii. Îndeosebi, acest lucru a fost realizat deschis, într-un mod brutal, în perioada inițială de activitate a USM, când, conform directivelor instanțelor superioare de partid și din învățământ, mai întâi toți filologii au fost impuși să studieze și să aplice strict teoria lingvistică a academicianului Marr; apoi au fost obligați s-o condamne și să se conducă în activitatea lor deja de concepția stalinistă,

¹ Подградская Е. М. Торговые связи Молдавии со Львовом в XVI-XVII вв. Кишинев, 1973.

² Никулицэ И.Т. Северные фракийцы в VI-I вв. до н.э. Кишинев, 1987.

³ Миркинд А. М. Под знаменем Коммуны. Кишинев, 1971; Королев Н.В. Отношения России со странами Америки в конце XIX – начале XX в. Кишинев, 1972; Драхенберг С.М. 1918 - 1940. Пролетарская солидарность. Кишинев, 1975; Он же. В средней излучине Днестра. Кишинев, 1975; Сторожук В.П. Рабочее движение в Румынии и румыно-русские революционные связи (1893-1907). Кишинев, 1977; Мошану А.К. Рабочее и социалистическое движение в Румынии (1907-1914 гг.). Кишинев, 1974. Он же. Социалистическое движение в Румынии (Середина 70-х – нач. 90-х гг. XIX в.). Кишинев, 1977; Шилинцев Н.М. Страницы пролетарской солидарности (к истории интернирования некоторых частей Красной Армии в Германии в 1920 г.). Кишинев, 1984; Petrencu A. Relațiile româno-italiene: de la confruntare la colaborare 1945-1985. Chișinău, 1993.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1463, f. 92.

expusă în lucrarea „Marxismul și problemele lingvisticii”.¹ Debarasarea de „cultul personalității în lingvistică” s-a întâmplat, dar nu în totalitate, abia la începutul anilor '60.²

Dezvoltarea acestor domenii ale științei în cadrul USM a fost inițiată în condițiile unei lipse acute de savanți calificați, a unei baze de documentare, a bibliotecii științifice, a unei susprăsollicitări permanente a pedagogilor în activitatea didactică, dar, și, ceea ce nu era mai puțin important, în condițiile unei presiuni ideologice și politice permanente, care genera dacă nu teama, atunci grija de a nu emite vreo idee ce ar contrazice dogmele oficiale și, în consecință, imposibilitatea savanților de a se exprima liber, având mereu grijă să se autocenzureze. Dar a existat și alt aspect, care, de fapt, a determinat caracterul lucrărilor științifice elaborate de către membrii secției: lipsa cu desăvârșire a suportului didactic, necesar realizării procesului de învățământ. Or, această stare a lucrurilor a generat următorul fapt: toate cercetările științifice, toate lucrările rezultate din investigații prezentau prin sine lucrări utilizate în calitate de cursuri, cursuri speciale, suport didactic etc. Au fost elaborate, totuși, și unele lucrări pur științifice.³ În general, a prevalat lucrul științifico-metodic: manuale universitare sau pentru școala de cultură generală, creștomații sau culegeri de exerciții gramaticale, dicționare etc.

A excelat în acest domeniu mai mult ca toate celelalte subdiviziuni Catedra Limbă și Literatură Moldovenească. Membrii acestei catedre: N. Corlăteanu, primul șef al catedrei, I. Vartician, B. Chiroșco, F. Cojuhar, V. Coroban, Gh. Bogaci ș.a. au fost sortiți să promoveze, în primul rând, ideile moldovenismului. Pentru a asigura realizarea acestui deziderat, au elaborat programele disciplinelor de profil „Limba moldovenească”, „Literatura moldovenească”. S-au angajat să scrie manuale de limbă și literatură moldovenească, au elaborat ortografia scrierii cu grafia chirilică etc. Au îndeplinit comandă de stat. Dar totuși, în acele condiții s-au produs două evenimente, la care au participat și profesorii USM, evenimente ce au permis distanțarea de la moldovenismul primitiv al lui I. D. Ciobanu și dezvoltarea limbii literare moldovenești (de fapt, române): Sesiunea științifică din decembrie 1951, convocată la Chișinău de către Institutul de Lingvistică din Moscova-Leningrad, care a confirmat că limba moldovenească este limbă romanică „înrudită cu limba română”⁴ și adoptarea în 1957 a „Regulilor ortografiei moldovenești”, prin care a fost ordonat scrisul moldovenesc în conformitate cu tradiția scrisului literar, fiind respinsă fosta ortografie bazată pe limba vorbită și dialecte.⁵ Asigurând către sfârșitul anilor '50, într-un anumit grad, cu literatură didactică atât facultățile, cât și școlile republicii, filologii universitari au obținut posibilitatea să desfășoare și o activitate de cercetare științifică mai intensă. Acest lucru a fost stimulat și de reorganizarea secției în facultate separată și crearea celor două catedre: Limba Moldovenească și Literatura Moldovenească. Catedra Limba Moldovenească, completată cu o pleiadă de cadre tinere: A. Ciobanu, V. Marin, A. Dârul, I. Dumeniuc, V. Zagaievschi, M. Purice, I. Melniciuc, Gh. Rusnac, N. Matcaș ș.a., sub conducerea profesorului universitar A. Borșci, s-a angajat în cercetarea problemei unice „Limba moldovenească și istoria sa”, în cadrul căreia au fost abordate pe parcursul a trei decenii cinci aspecte principale ale problemei: limba moldovenească literară contemporană; varietățile dialecto-teritoriale ale limbii; istoria limbii și istoria cercetării ei; interferența și interacțiunea limbii moldovenești cu limba rusă și cu alte limbi slave; metodică predării limbii moldovenești. Au fost publicate zeci de monografii, sute de articole științifice, lucrări de sinteză. Separând un segment din acea perioadă 1971 – 1975, constatăm că cei 10 membri ai catedrei au publicat 151 de lucrări cu un volum de 250 c.a.⁶ Din anul 1970 și-a început activitatea de cercetare științifică noua catedră Lingvistică Generală și Romanică, condusă după 1974 de către profesorul A. Ciobanu. Membrii ei: F. Cojuhari, I. Dumeniuc, L. Novac, I. Grițenco, S. Misko, E. Kucerova, N.

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d.39, f. 6; d. 83, f. 27.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 438, 7. 38.

³ Vezi: Ардентов Н. Мысль и язык. Кишенев, 1965.

⁴ Mențiunea a fost făcută de către conferențiarul A. Borșci în legătură cu introducerea unui curs special de limbă română pentru studenții grupelor moldovenești în 1952.

⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 290, f. 15.

⁶ AUSM, F. 1, Inv. 1, d. 1463, f. 120.

Chiricenco, C. Cemârtan, M. Stamat au inițiat, sub conducerea profesorului A.Ciobanu, direcții noi în lingvistica națională: analiza transformațională la nivel sintactic; analiza distribuțional-pozițională a faptelor de limbă; analiza contrastiv-tipologică a limbilor română, rusă și franceză etc. Profesorul A. Ciobanu a pus bazele viitoarei școlii de Lingvistica generală și sintaxa romanică, care în anii '90 a devenit una de frunte în cadrul USM. Pentru membrii acestor catedre în 1988-1991 n-a existat problema care este limba „românilor din Basarabia”. Fiind acei, care ani în șir au reușit, în pofida vicisitudinilor timpului, „să încadreze în sintagma limba moldovenească, conținutul adevărat – limba română literară”, ei au contribuit direct la restabilirea denumirii corecte a limbii și la îmbrăcarea ei în veșmântul firesc – grafia latină.

Cercetările în domeniul teoriei literaturii au fost și mai dificile decât cele din lingvistică. Presiunea ideologică asupra literaților a fost, pe parcursul întregii epoci sovietice, practic permanentă, căci literatura, de rând cu istoria, urma să asigure convertirea tineretului studios la dogmele marxism-leninismului. În acest scop, direcțiile și conținutul lucrului științific, în prima perioadă de funcționare a catedrei 1946-1960, erau coordonate cu comitetul de partid al universității sau indicate chiar prin ordinele rectorului. Printre primele teme cercetate au fost: A. Pușkin și cultura moldovenească; chipul lui I. Stalin în creația populară moldovenească; prietenia de vecuri dintre poporul moldovenesc, marele popor rus și ucrainean; tema colectivizării în literatura sovietică moldovenească etc.¹ Spre sfârșitul perioadei au fost realizate și două studii care discordau cu direcția generală de cercetare. V. Coroban a publicat monografia „Vasile Alecsandri”, iar I. Osadcenco – „Viața și activitate literară a lui Constantin Negruzzi”. Organizați în 1960 în cadrul Catedrei Literatură Moldovenească, I. Racul, șeful catedrei, I. Osadcenco, B. Chiroșco, Gh. Dodiță, C. Dobrovolschi, M. Ignat, I. Ciocanu au abordat problema unică, coordonată de A.Ș. a RSSM: „Dezvoltarea istoriei literaturii moldovenești în perioadele de până la revoluția din octombrie și cea sovietică”. În cadrul acestei probleme Gh. Dodiță a cercetat tema „Dramaturgia sovietică moldovenească”, C. Dobrovolschi – „Romanul sovietic moldovenesc”. I. Osadcenco a continuat lucrul de cercetare și valorificare a operelor clasice, dar, obligatoriu, prin prisma interferenței literaturii moldovenești cu literatura rusă. B. Chiroșco și-a consacrat viața studierii, colectării și publicării folclorului moldovenesc, contribuind la conservarea lui pentru generațiile viitoare. Printre cele mai importante realizări ale catedrei a fost lucrarea de sinteză „Istoria literaturii moldovenești”, în două volume, realizată în comun cu cercetătorii A.Ș. a RSSM. Odată cu venirea la catedră a tinerilor specialiști E. Țau, N. Țurcanu, T. Cristei, C. Șchiopul ș.a., catedra s-a încadrat activ în procesul de restructurare și de modernizare a cercetării științifice.

O importanță evidentă a avut pentru dezvoltarea lingvisticii și teoriei literaturii și activitatea științifico-didactică și metodică a profesorilor de limbă și literatură rusă. Implicați în aceste domenii de cercetare, ei au contribuit la realizarea a unei sarcini duble: a) pregătirea specialiștilor calificați – învățători de limbă și literatură rusă, asigurând astfel posibilitatea familiarizării băștinașilor cu marea cultură rusă și înzestrării moldovenilor cu noi instrumente de cunoaștere și comunicare – limba rusă; b) contribuirea la realizarea procesului de deznăționalizare și mancortizare a băștinașilor, la rusificarea, sau, cum se declara într-un mod fastuos, la transformarea limbii ruse în „a doua limbă maternă a moldovenilor”. De la etapa inițială de funcționare a USM spectrul de activități științifice ale acestor profesori cuprindea direcțiile: metodică predării limbii și literaturii ruse; limba și stilul scriitorilor ruși; funcțiile social-estetice ale literaturii; interferența și interacțiunea limbilor și literaturilor rusă și moldovenească etc. Începând cu anii '60, o direcție prioritară a devenit „Dezvoltarea culturii limbii ruse în Moldova”², în realizarea căreia erau implicați majoritatea membrilor catedrelor: I. Grițenco, N. Rudeacov, A. Kudreavțeva, L. Donețkih, N. Ardentov, M. Țeboeva, V. Nosov, B. Trubețkoi ș.a. De rând cu multiplele lucrări ordinare, au fost realizate și unele cu răsunet unional. N. Ardentov a editat manualul „Введение в языкознание”, care a fost recomandat pentru utilizare în universitățile din țară. La Catedra Limba Rusă studiile realizate țineau de domeniile: gramatica limbii

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 25, f. 32 – 33; d. 144, f. 136; AUSM F.1 inv. 1, d.6.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 596, f. 262.

ruse, stilistica și limba operelor literare, metodică predării limbii ruse, manuale.¹ În urma cercetării acestor aspecte ale lingvisticii au fost elaborate mai multe teze de doctor și două teze de doctor habilitat, au fost publicate articole științifice și monografii.²

Pedagogii, implicați în cercetarea problemelor de teorie a literaturii, au efectuat lucrări științifice încadrate în două direcții de bază: metoda și concepția științifică, măiestria și principialitatea ideologică a scriitorilor; relațiile literare ruso-moldovenești. În perioada anilor 1946-1960 colaboratorii catedrei au fost coautori de manuale universitare și școlare, autori de articole și monografii.³ Pe parcursul anilor '60-'80 tematica cercetărilor a fost extinsă, în primul rând, în cadrul celei de a doua direcții.⁴ Era evidentă încercarea de a demonstra existența unei realități, care, de fapt, era mai mult virtuală, definită prin „pluralism și unitate”. Lucrurile aveau o cu totul altă natură. Restructurarea gorbaciovistă și dispariția imperiului sovietic vor dezvălui cu lux de amănunte acest lucru.

Colaboratorii Catedrei de Jurnalistică izbutiseră în cei 11 ani de activitate, până la crearea facultății, să realizeze unele investigații în domeniul istoriei și teoriei jurnalisticii, dar lucrurile erau încă la început de cale. Colectivul facultății urma să le continue. Colaboratorii Facultății de Jurnalism vor aborda pe parcursul anilor '80 o temă unică de cercetare: apariția, formarea și dezvoltarea presei, radioului, televiziunii și activității editoriale în RSSM. În cadrul temei au fost stabilite trei compartimente. La compartimentul „Apariția, formarea și dezvoltarea jurnalismului în Moldova” membrii Catedrei Istoria Presei, Radiodifuziunii și Televiziunii F. Cruglițki, C. Marin, E. Țopa, I. Sologubenko, Gh. Bârsan, sub conducerea profesorului V. Klobuțki, șef de catedră, se efectua cercetarea unor aspecte privind istoria apariției, statornicirii și dezvoltării presei, radiodifuziunii și ziaristicii în perioada de până la octombrie 1917 și în perioada sovietică, se analiza activitatea mijloacelor de informare și de propagandă în masă, se investiga rolul lor în dezvoltarea social-economică a republicii. Compartimentul al doilea – „Cercetarea experienței mass-media republicane în lupta pentru îndeplinirea hotărârilor partidului pe problemele ideologice” era apanajul membrilor catedrei Teoria și Practica Presei de Partid și Sovietice. Sub conducerea șefului catedrei A. Okorokov, membrii ei: D. Coval, M. Guzun, V. Moraru, S. Orlov, L. Malcoci ș.a. au studiat și au generalizat experiența lucrului redacțiilor ziarelor „Moldova Socialistă”, „Viața satului”, „Tinerimea Moldovei”. Ultimul compartiment „Cercetarea întrebărilor privind traducerea, redactarea și stilistica textului tradus și dezvoltarea activității editoriale în Moldova” era în custodia Catedrei Redactare și Activitate Editorială. Conducătorul catedrei I. Mocreac, împreună cu colaboratorii V. Pojoga, A. Monastârskai, I. Zatușevskaia cercetau aspecte ale funcționării limbii literare în stilul publicistic, redactarea și traducerea, subiecte de ordin teoretic și practic privind istoria dezvoltării presei în Moldova sovietică etc. Membrii colectivului facultății s-au dovedit a fi foarte prodigioși, publicând un număr semnificativ de articole, studii analitice, monografii. D. Coval a publicat 5 monografii, dintre care doar una mai prezintă valoare științifică: „Ecouri dintr-un secol. Pagini din presa periodică moldovenească a secolului al XIX-lea”(1989). Profesorul V. Klobuțki are peste 100 de publicații, inclusiv trei monografii.⁵ Astăzi trezesc curiozitatea ca mostre ale

¹ Vezi: Усищева Ю.И. Русская литература. Учебник для 6 класса молдавской школы. Кишинев, 1962; Донецких Л.И. Фонетика. Метод. Разработка для молдавских групп. Кишинев, 1966 и др.

² În perioada 1974-1990 au fost publicate 100 de articole, teze ale comunicărilor, 5 monografii, 10 manuale de limba rusă pentru școlile moldovenești. În: Madan I. Cercetări în domeniul științelor umaniste (1974-1993). Chișinău, 1996, p. 320-332.

³ Полисов Г.А. Русская литература XX в. Москва, 1959; Хрестоматия для 8 класса молдавской средней школы. Кишинев, 1959; Сборник диктантов, изложений для 5-6 классов молдавских школ. Кишинев, 1960; Царик О.К. Константин Паустовский. Москва, 1960; Кац Л.А. Творчество Караджале. Кишинев, 1961.

⁴ Vezi: Богомольная Р.А. Русско-молдавско-украинские связи; Цебоева М.П. Тема гайдучества в творчестве И.А.Булгак; Белоусова Е.Ф. Антиох Кантемир и молдавская литература; Трубецкой В.А. Пушкин в Молдавии (pe problema aceasta a susținut teza de doctor habilitat și a publicat două monografii). În: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 334, f. 38-39; AUSM F. 1, inv. 1, d. 1463, f. 133-134.

⁵ Vezi: „Presa bolșevică a Basarabiei 1918-1921”, „Gazetele ce cheamă la luptă”, „Rolul presei R.A.S.S.M. în formarea națiunii socialiste moldovenești 1924-1940”.

acțiunilor de denaturare a adevărului istoric și de manipulare a opiniei publice. Colaboratorii Catedrei Redactare și Activitate editorială „au plătit și ei din plin tribut timpului”. Și-au păstrat valoarea doar acele studii, în care au fost abordate probleme pur științifice, cum ar fi: „Unele probleme de sintaxă a propoziției” (1977), „Omonimia sintactică – factor stilistic” (1989).

Cercetări științifice în domeniul bibliologiei și bibliografiei s-au desfășurat începând cu anul 1972, când a fost organizată Facultatea de Bibliologie și Biblioteconomie. Direcțiile principale de cercetare au fost: resursele bibliotecare, bibliografice și informaționale în ajutorul dezvoltării economiei și culturii Moldovei; probleme teoretice ale bibliotecii și bibliografiei naționale; starea și căile dezvoltării deservirii informaționale bibliografice a populației Moldovei. Activitatea desfășurată de membrii corpului didactic al facultății de cele mai multe ori purta un caracter aplicativ, concret. Lucrările științifice și metodice realizate de doctorii în știință A. Bejenari, E. Lupașcu-Bodrug, M. Ciocanu, G. Zamkovaia, E. Martin, N. Senokosova, A. Sofronie, I. Madan au contribuit la organizarea științifică a activității bibliotecarilor, la modernizarea structurii fondurilor de carte ale bibliotecilor, la introducerea unor noi sisteme de deservire a cititorilor, nu doar în biblioteca universitară, dar în majoritatea bibliotecilor din republică. Membrii corpului pedagogic al Facultății de Biblioteconomie, conlucrând strâns cu colectivul bibliotecii științifice universitare, au elaborat și au publicat în perioada 1974-1990 un număr semnificativ de indice bibliografice tematice – 155, care și-au păstrat valoare până în prezent și vor continua să fie utile și în viitor.¹ Ei au fost inițiatorii studierii istoriei cărții. Datorită investigațiilor bibliologului I. Madan opinia publică din republică a marcat în 1968 aniversarea a 325-a de la apariția tiparului moldovenesc. Nu au fost nici ei feriți de procesul de ideologizare și politizare.² Dar o bună parte din lucrări, consacrate unor probleme privind lucrul practic în domeniu, vor rămâne pe rafturile bibliotecilor.³

Predarea limbilor moderne și clasice în cadrul USM s-a realizat permanent, însă lucrul de cercetare științific în acest domeniu a început mult mai târziu, după crearea Facultății de Limbi Străine, în 1964. La începuturile acestei activități au stat: V. Sorbală, primul decan, Gh. Cincilei, șeful Catedrei Filologie Franceză, E. Pedcenco, șefa Catedrei Filologie Engleză. N. Rusu, conferențiar – unicii din cei 62 de colaboratori ai noii facultăți, care dețineau grad științific. Prin insistență din partea șefilor catedrelor și prin perseverența titularilor fără grad, către sfârșitul anilor '80 s-a ajuns la performanța ca printre cei peste 90 de colaboratori să activeze 26 de doctori și 5 doctori habilitați. Creșterea potențialului științifico-didactic al facultății a permis abordarea nu doar a unor chestiuni particulare de lingvistică sau de teorie a literaturii, dar și a unor probleme științifice și metodico-științifice comune tuturor catedrelor: studierea structurii și analiza funcționării limbii moderne (conform specializării catedrei); metoda predării limbii. În anii '60 lectorii facultății au publicat suporturi didactice pentru studenți, îndrumări metodice, manuale pentru școlile medii etc. În primii cinci ani ai deceniului al optulea au fost publicate 5 monografii, 16 articole științifice, au fost susținute 10 teze de doctor, a fost publicată culegerea de lucrări științifice a Catedrei Filologie Franceză (10 c.a.) etc.⁴ Către anul 1990 Gh. Cincilei a publicat peste o sută de lucrări științifice, inclusiv 5 monografii, V. Banaru – peste 120 de lucrări, T. Balaban – peste 40 de lucrări, G. Burdeniuc – 77 de lucrări, inclusiv 2 monografii etc. Începând cu anul 1982, membrii catedrelor Lingvistică Generală și Romanică, Limbi Germanice, Filologie Engleză, Filologie Franceză, Filologie Spaniolă, Limba Franceză au abordat problema complexă în domeniul limbilor moderne și clasice: studierea comparată a limbilor romanice și limbilor germanice. Au fost organizate patru colective mixte de cercetare constituite din membrii acestor catedre. Grupul condus de către profesorul A. Ciobanu a efectuat lucrări la compartimentul „Studiere comparată a limbilor moldovenească, rusă și franceză”. Sub con-

¹ Vezi: Madan I. Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova (1974-1996). Chișinău, 1996, p.16-25.

² Vezi: Завтур Н.Г. В.И. Ленин о руководящей и направляющей роли Коммунистической партии в библиотечном строительстве. Пермь, 1980, и др.

³ Пахарькова Г. Система каталогов и картотек библиотек Молдавии. Кишинев, 1987, и др.

⁴ Ibidem, f. 154-168.

ducerea A. Macarov era cercetată tema „Confruntarea structurilor lexicografice și gramaticale ale limbilor franceză, moldovenească și rusă.” Doctorul conferențiar E. Pavel a condus lucrările grupului în domeniul „Analiză comparată a limbilor franceză și moldovenească”. De aspectul „Compararea tipologică a limbilor germanice și romanice” era responsabilă G. Burdeniuc. V. Șingherei a asigurat investigarea comparată a aspectelor lexicologice și gramaticale ale limbilor engleză, germană, moldovenească. Ultimul compartiment al temei complexe „Studii în domeniul structurii lexico-gramaticale a limbilor spaniolă și romanice” a fost cercetat sub conducerea profesorului I. Dumbrăveanu.¹

Totalurile primelor trei ani de activitate a acestor colective mixte a demonstrat eficacitatea și randamentul sporit al muncii de cercetare științifică și științifico-metodică în cadrul unei probleme complexe. Au fost publicate 6 monografii cu un volum de 40,75 c.a., 3 manuale universitare, 10 manuale școlare, peste 30 de îndrumări metodice tematice, multe articole și teze ale comunicărilor în cadrul conferințelor științifice cu un volum total de 250 c.a.² Această practică a fost continuată pe parcursul următorilor 5 ani (1986-1990), fiind abordată o nouă problemă complexă „Studierea comparativ-tipologică a limbilor” (în baza materialelor limbilor franceză, engleză, germană, spaniolă, moldovenească, rusă). Rezultatele lucrului științific realizat după 1982 au depășit cu mult volumul realizat în deceniile precedente, constituind către anul 1987 peste 562 c.a. Cu excepția unor îndrumări metodice tematice, majoritatea absolută a lucrărilor științifice publicate de profesorii catedrelor Facultății de Limbi și Literaturi Străine și-au păstrat valoarea și constituie o contribuție semnificativă la dezvoltarea lingvisticii și a metodicii predării și învățării limbilor moderne.

Cum absolut toți profesorii Facultății de Drept erau oameni veniți din afara republicii, iar viitorii juriști erau pregătiți pentru a activa în cadrul RSSM, în fața lor a apărut și o problemă de ordin științifico-metodic de importanță majoră: să ajusteze predarea disciplinelor de învățământ la necesitățile republicii. Astfel, pe parcursul întregii perioade, cercetările științifice au fost îmbinate cu elaborarea lucrărilor științifico-metodice: manuale, îndrumări metodice, comentarii ale codurilor de legi cu indicații privind aplicarea lor în condițiile Moldovei etc.

În cadrul Catedrei Discipline Statale, fondată de doctorul în drept A. Surilov, prima generație de lectori a fost implicată în realizarea sarcinilor de ordin științifico-metodic: elaborarea programelor de studii, pregătirea și publicarea textelor de lecții, a îndrumărilor metodice privind efectuarea lucrului individual, elaborarea tezelor de curs și de diplomă etc.³ Concomitent, din anul 1960, catedra și-a fixat drept obiect de cercetare științifică problemele: cercetarea experienței de lucru a instituțiilor puterii de stat din RSSM la etapa contemporană; studiul istoriei statului și dreptului RSSM și elaborarea manualului pentru cursul respectiv.⁴ Este de menționat faptul că, inițial, erau abordate teme concrete de o anumită valoare științifică. Iu. Basckin, fixându-și tema de cercetare „Dezvoltarea gândirii politice și juridice”, a studiat aspectele: chestiunea cu privire la formarea concepțiilor social-politice ale lui M.Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu despre stat și drept.⁵ A. Surilov a cercetat problema „Consiliul Suprem al guberniei Basarabia conform „Statutului constitutiv” din 1818”.⁶ Iu. Baskin, specialist în drept internațional, a contribuit, în cadrul unor proiecte internaționale, la elaborarea normelor de drept privind navigația pe Dunăre.⁷ Dar, foarte curând, dominante în cercetările realizate de catedră au devenit problemele de ordin ideologic și politic, cele de drept rămânând în umbră. Astfel catedra a devenit promotorul cel mai activ al politicii partidului comunist. După elaborarea cursului „Istoria statului și dreptului în RSSM”, eforturile majorității membrilor catedrei au

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2791, f. 14-17.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3461, f. 39-47.

³ История государства и права М.С.С.Р. (1917-1959). Кишинев, 1963; Сурилов А.В. Советский суд. Кишинев, 1961; Сборник документов по истории государства и права М.С.С.Р. Кишинев, 1962. и др.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 366, f. 49.

⁵ Ibidem, f. 50.

⁶ Ibidem, f. 51.

⁷ Ibidem, f. 53.

fost direcționate, în a doua jumătate a anilor '60 – începutul anilor '70, spre cercetarea temei complexe „Formarea și dezvoltarea statalității sovietice în Moldova”, conlucrând la realizarea ei cu colaboratorii științifici ai A.Ș. a RSSM V. Țaranov, P. Sovetov, D. Dragnev.¹ Ulterior a fost fixată tema complexă de cercetare „Probleme ale statalității moldovenești în perioada construcției comunismului”, care a rămas domeniul principal de cercetare și al catedrei succesoare Teoria Statului și Dreptului. Drept urmare, temele concrete investigate de către membrii catedrei erau legate de practica curentă în domeniu, ei fiind obligați astfel să se înregistreze în rândul celor care cântau osanale sistemului statal și de drept sovietic.² Unii savanți au cercetat și alte teme. V. Ianovshi, specialist în dreptul internațional, a investigat problema „Bazele de drept ale O.N.U.”³ Iu. Tiutekin s-a ocupat de problema „Bazele de drept ale ocrotirii naturii”, susținând teza de doctor și publicând mai multe materiale la acest subiect.⁴ N. Osmochescu s-a implicat în studierea problemei privind reglementarea juridică a relațiilor în cadrul C.A.E.R.-ului, devenind specialist în drept internațional, dar și constituțional.

Activitatea științifică a membrilor Catedrei Drept și Procedură Civilă cuprindea un areal mult mai extins, dar și mai concret al jurisprudenței. În anii '60, catedra și-a stabilit pentru cercetare temele complexe: sporirea eficacității mijloacelor de drept în îndeplinirea planurilor economiei naționale ale RSSM; rolul dreptului civil, colhoznic, de muncă în rezolvarea sarcinilor construcției comuniste în Moldova.⁵ Rezultatele lucrului științific al membrilor catedrei, sub formă de rapoarte și comunicări, articole științifice, tălmăciri ale codului civil etc. erau cunoscute și utilizate de specialiștii în domeniu, de instituțiile statale și de drept din republică și din țară. Ei au fost nu doar cercetători, dar și coparticipanți la elaborarea legilor. H. Șvarț a fost unul dintre autorii Codului civil, iar G. Gurevici – al Codului procesual civil al RSSM. Membrii catedrei au contribuit și la scrierea codurilor Căsătoriei și Familiei, Muncii, Funciar etc.⁶ În anii '60 -'70, de rând cu vechea generație, s-a încadrat în activitatea științifică și lectorii tineri V. Iacovlev, Gh. Chibac, M. Cotorobai, V. Volcinschi, T. Negru; V. Crețu ș.a. Ei au inițiat cercetarea și elaborarea unor probleme, care au constituit un început de noi direcții în domeniul jurisprudenței moldovenești: dreptul agricol, dreptul ecologic, dreptul activității economice contractuale.⁷

Problemele de drept penal au fost abordate inițial de către A. Șantalov, D. Leoșkevici, V. Tomilina, A. Vdovin, membri ai Catedrei Drept Penal, Drept Procesual și Criminalistică. În anii '60 s-au inclus în activitatea de cercetare și tinerii profesori: A. Televca, A. Grigoriu, S. Doraș, D. Zabunov ș.a. Pentru a asigura o cercetare mai profundă a problemelor din acest domeniu, în anul 1973 catedra a fost divizată în cea de Drept Penal și Criminologie și cea de Drept Procesul și Criminalistică. Colectivele ambelor catedre își desfășurau activitatea în colaborare cu organele de ocrotire a normelor de drept. La indicația organelor de resort, dar și din necesități de producție, participau la generalizarea practicii de anchetă și a celei judiciare, consultau diferite instanțe de judecată și anchetă, realizau expertiza proiectelor de hotărâri și de legi în domeniul dreptului penal etc. Abordarea problemelor complexe de cercetare: „Perfecționarea legislației de procedură penală și elaborarea metodelor de luptă cu criminalitatea”; „Rolul legislației penale în consolidarea legalității în lupta cu criminalitatea”; „Conceptiile actuale ale dreptului penal al Republicii Moldova”,⁸ care erau coordonate ca teme unionale de către Institutul Procuraturii URSS pentru problemele studierii și elaborării măsurilor de prevenire a infracți-

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 493, f. 93.

² Vezi: Сурилов А.В. Молдавская государственность в период строительства коммунизма. Кишинев, 1962; и др.

³ Яновский М.В. Генеральная Ассамблея ООН. Кишинев, 1971.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 652, f. 199; d. 1463, f. 102.

⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 596, f. 227; d. 652, f. 203.

⁶ AUSM, f.1, inv. 1, d. 1463, f. 106.

⁷ Vezi: Яковлев В.Н. Стратулат Н.П. Сборник нормативных актов «Природа и закон». Кишинев, 1971; Яковлев В.Н. Кибак Г.А. Ротарь Л.В. Сборник нормативных актов о межхозяйственной кооперации и агропромышленной интеграции. Кишинев, 1980; и др.

⁸ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. f. 233; AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2791, f. 9.

unilor, s-a soldat cu scrierea și publicarea unui număr impunător de articole, monografii, suporturi metodice și didactice etc. În anii cincinalului al IX-lea doar monografiile au fost publicate în volum de 82 c.a.¹ În anii '80, odată cu sporirea comenzilor din partea Consiliului de Miniștri al RSSM, al Ministerului Justiției etc. și includerea în activitatea de cercetare a unor savanți prestigioși: C. Florea, A. Cojuhari, I. Macari T. Carpov ș.a. numărul publicațiilor științifice a crescut vertiginos. C. Florea a publicat peste 30 de lucrări, inclusiv două monografii în problemele fundamentale ale dreptului penal și criminologie.² A. Televca a elaborat peste 20 de studii științifice și metodice, inclusiv două monografii ș.a. Doar în anii 1974-1990 cadrele didactice de la Facultatea de Juridică au publicat 174 de lucrări.³ Cantitativ a fost o realizare semnificativă, dar în ceea ce privește valoare științifică a multora dintre aceste lucrări, efectuate până la începutul restructurării, ea, după cum s-a exprimat doctorul habilitat în drept, profesorul universitar A. Cojuhari, „este egală cu zero”.⁴

Cercetarea științifică în cadrul Facultății de Biologie și Pedologie își are începutul în primii ani de activitate a USM. Lucrul acesta s-a datorat prezenței în cadrul ei a unor savanți remarcabili: academicianul N. Dîmo, profesorii universitari V. Andreev, I. Vul, G. Gasovski, A. Zavadski, V. Klimenko, D. Verderevski, M. Burnașov, I. Kataev, I. Krupenikov, V. Cepurnov ș.a. Direcțiile de cercetare au fost stabilite în corelație cu structura organizațională a facultății. Catedra Botanică și-a axat activitatea științifică pe cercetarea florei Moldovei, pornind de la necesitățile dezvoltării economiei naționale a RSSM. În acest prim deceniu de existență a catedrei au fost inițiate lucrări de cercetare științifică care au devenit direcții principale de cercetare: studierea citologico-sistematică a soiurilor de mentă din Moldova; algoflora bazinelor râurilor Nistru, Prut și a altor bazine acvatice; structurile taxonomice ale tuturor comunităților vegetale; raionarea botanico-geografică a Moldovei⁵ etc. La începutul anilor '60 temele de cercetare au fost organizate în baza câtorva probleme generale: raionarea florei și vegetației Moldovei; lumea vegetală și animală – forțe de producție naturală și căile utilizării lor raționale pentru economia națională; caracteristica sistematico-geografică a plantelor superioare și algelor din Moldova.⁶ Grație eforturilor membrilor Catedrei Botanice, au fost studiate structurile taxonomice ale pășunilor de luncă, stepelor, pădurilor etc. Acestor probleme le-au fost consacrate studiile doctorilor în biologie G. Șabanova, M. Mârza, E. Nica, I. Malkova; V. Kononov ș.a.

Catedra Botanică a devenit un centru renumit de studiere a algologiei, cunoscut în multe părți ale lumii. Cercetările inițiate la hotarul anilor '50-'60 ai secolului trecut de către conferențiarul N. Smirnova-Garaeva și P. Obuhov au fost dezvoltate de doctorii în biologie I. Ungureanu; N. Grabco, N. Ciubuc, V. Șalaru, care din 1972 devine șef al catedrei și fondator, în 1978, al L.C.Ș. „Algologie”. Algologii Catedrei Botanice au publicat peste 500 de lucrări științifice, inclusiv 10 monografii, au obținut peste 50 de brevete de invenție etc.⁷ De o importanță deosebită au fost cercetările privind utilizarea algelor în purificarea apelor reziduale, cultivarea microalgelor și obținerea biomasei utile diverselor ramuri ale economiei și farmaceuticii. Școala și direcția științifică din cadrul USM *Algologie și biotehnologie algală* este rodul muncii asidue a profesorului universitar, membru-corespondent al A.Ș. a RSSM V. Șalaru, care timp de 24 de ani s-a aflat în fruntea catedrei și a laboratorului.

Colectivul Catedrei Zoologie a întreprins investigații ample în ihtiologie și hidrobiologie. Inițiatorii lucrărilor în aceste domenii au fost M. Burnașov, V. Cepurnov, V. Grimalski, la care, mai târziu, s-au alăturat tineri cercetători, absolvenți ai USM și ai doctoranturii uni-

¹ AUSM, F.1, inv. 1, d. 1463, f. 105.

² AUSM, F.1, inv. 1, d. 2151, f. 53

³ Vezi: Madan I. Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 1996, p. 152-181.

⁴ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova 1946-1996. Chișinău, 1996, p. 312.

⁵ Vezi: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 334, f. 147; d. 366, f. 152-153; d. 401, f. 147.

⁶ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 546, f. 97.

⁷ Madan I. Cercetări în domeniul științelor biologice, pedologice și agrochimice la USC (1946-1998). Chișinău. 1999, p. 11.

versității: V. Dolghi, I. Dimitriev, M. Rachitin, A. Mândra, O. Crivțov, I. Melian, L. Cepurnova, L. Gavrilă și a. Aceștia, pe parcursul anilor '50-'60, au cercetat ihtiofauna, zooplantonul, zoobentosul în bazinele acvatice dintre Dunăre și Nistru, contribuind la rezolvarea problemei „Legitățile dinamicii cantității, comportamentului și distribuției peștilor în legătură cu mediul de existență.”¹ Rezultatele investigațiilor au fost expuse în publicații științifice, inclusiv în monografii, au fost implementate în practică în gospodăriile piscicole din Moldova și din regiunea Odesa. Concomitent, alți membri ai catedrei au fost implicați în cercetarea problemei „Inventarierea faunei Moldovei.” Ia.Saenko a studiat tema „Mamiferele Moldovei”, A. Didusenko – „Amfibiile și reptiliile Moldovei”, E. Anisimova – „Păsările din lunca Prutului”.² Odată cu dezvoltarea pomiculturii, cu apariția livezilor cu suprafața de sute de hectare, problema ocrotirii lor de vătămători a devenit stringentă. Catedra Zoologie a fost solicitată de Ministerul Agriculturii să cerceteze tema „Inventarierea entomofaunei Moldovei” cu scopul de a stabili speciile de vătămători și de insecte folositoare.³ A excelat în acest domeniu A. Poddubnâi, care a reușit să publice peste 100 de lucrări științifice. Schimbarea conducătorilor Catedrei Zoologie genera și modificarea direcțiilor de cercetare. Venirea în fruntea catedrei în 1973 a profesorului M. Lozanu a avut ca urmare sporirea studiilor în domeniile ecologiei, etologiei și microevoluției animalelor terestre. Prin studiile sale (peste 200 de lucrări științifice, inclusiv 14 monografii) M. Lozanu a deschis o nouă direcție de cercetare științifică – teriologia – nu doar în cadrul USM, ci, în general, în domeniul științei zoologice.⁴ Alegerea în funcția de șef al Catedrei Zoologie în 1988 a doctorului habilitat I. Toderaș, specialist în domeniul hidrobiologiei, a contribuit la direcționarea atenției colaboratorilor catedrei spre acest domeniu de cercetare, care a devenit unul prioritar în anii '90.

Investigațiile în domeniul ecologiei s-au desfășurat în două direcții: a) structura, funcționarea, productivitatea și succesiunea ecosistemelor naturale și a celor antropice; b) influența activității antropice asupra mediului ambiant. Aceste probleme au fost elucidate în cercetările și publicațiile profesorilor I. Dediu, P. Corduneanu, Gh. Jigău, V. Așevschi, V. Cononov, G. Șabanova, V. Șalaru și a.

Cercetări științifice importante au fost efectuate în cadrul Catedrei Fiziologie Umană și Animală, începând cu anul 1950, când șef al catedrei a devenit profesorul I. Vul, doctor habilitat în medicină. Sub conducerea lui, M. Cahana, G. Nica au efectuat cercetări importante asupra sistemului nervos, cercetări privind activitatea bioelectrică a diferitor zone ale scoarței cerebrale și a hipotalamusului etc. În baza rezultatelor obținute, conferențiarul M. Kahana a susținut teza de doctor habilitat în 1962 și a publicat trei monografii. În anii '70 direcția de cercetare „Activitatea nervoasă superioară și bazele ei neurofiziologice, mecanismul relațiilor cortico-viscerale”⁵ a fost menținută, fiind inclusă în planul comun al A.Ș. a URSS Conferențiarul B. Melnic, prorector pentru activitatea științifică, a susținut în cadrul acestei direcții de cercetare teza de doctor habilitat. Fiind șef al catedrei, el a condus în anii '70 cercetarea temei complexe „Relațiile reciproce hipotalamo-endocrine”, cercetare efectuată de membrii catedrei: V. Lupașcu, N. Muzlaeva, A. Robu, A. Crivoi; E. Palade. Rezultatele studiilor au fost publicate în monografia profesorului B. Melnic „Intermidin” (1973), în 107 articole, tipărite în presa locală și 20 de materiale în reviste unionale.⁶ În următorii 15 ani catedra a devenit centru de cercetare complexă a hormonului hipovizar melantropina (MSH) în rolul de generator biologic al funcțiilor neuroendocrine de adaptare și protecție a organismului la diverse influențe ale agenților stresorici și nocivi. Rezultatele au fost rezumate în monografia „Melanotropina și adaptarea”, autori B. Melnic, A. Robu, A. Crivoi, E. Palade (1983).⁷

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 401, f. 157.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 366, f. 129.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 366, f. 134.

⁴ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova. p. 187.

⁵ ANRM, F. 3186, inv.1, d. 652, f. 46.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1463, f. 58-60.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2990, f. 53.

Cercetările în domeniul fiziologiei plantelor au fost inițiate de profesorul D. Șutov, fondatorul Catedrei Fiziologia și Biochimia Plantelor. Odată cu venirea la conducerea catedrei în 1950 a profesorului V. Klimenko, direcția științifică de bază a catedrei a devenit studierea proteinelor vegetale. Cercetările în această direcție au fost intensificate în 1956, când a fost creat L.C.Ș. Chimia Proteinelor. Meritele deosebite ale profesorului V. Climenko sunt indiscutabile. El a condus catedra timp de 30 de ani, laboratorul până în anul 1963, preluat ulterior de doctorul în biologie I. Vaintraub, a publicat două monografii, peste 300 de articole, a pregătit 40 de doctori în știință. A contribuit la crearea în 1960 al celui de-al doilea L.C.Ș. *Biochimia Plantelor Eteroulieose*. Sub conducerea conferențiarului A. Nicolaev, în cadrul acestui laborator s-au obținut un șir de hibrizi de mentă înalt productivi, care au fost introduși în producție în mai multe regiuni din fosta URSS. Profesorul P. Tarhon a organizat în cadrul catedrei studierea proceselor fiziologice ale speciilor de arbuști și copaci decorativi, reușind să introducă în Moldova mai bine de 50 de specii.¹

Investigațiile în domeniul geneticii au fost efectuate de către membrii catedrei: profesorul N. Popa, conferențiarul V. Ilvițchi, M. Leșanu etc. Direcția principală a acestor studii a fost „Mutageneza spontană și indusă”.²

Studierea solurilor Moldovei a fost inițiată odată cu organizarea de către academicianul N. Dimo a Catedrei Pedologie. Prima temă studiată de catedră a fost „Geneza și geografia solurilor Moldovei”. Prin hotărârea din 19 decembrie 1957 „Cu privire la efectuarea cercetărilor pedologice în RSSM și prezentarea colhozurilor planurilor pedologice,” catedra fost obligată să realizeze cartarea solurilor și să stabilească gradul lor de bonitate. Au fost organizate lucrări de cartare și studiere a morfologiei și chimiei solurilor pe teren, unde au fost implicați activ și studenții pedologi.³ Un șir de publicații pe această tematică au fost semnate de membrii catedrei I. Dicusar, N. Belkin, V. Vitiu, M. Bulat, V. Filkov, T. Popov, I. Rabinovici ș.a. Alte direcții de cercetare ale Catedrei Pedologie au fost: ameliorarea solurilor; aplicarea îngrășămintelor organice și minerale în diferite soluri și influența acestor îngrășăminte asupra fertilității solului; mecanizarea procesului de pregătire și introducerea îngrășămintelor în sol.⁴

În anii 1964-1970 colectivul catedrei a cercetat proprietățile agrochimice și agrofizice ale solurilor Moldovei și a realizat investigații în legătură cu dezvoltarea irigației. Problema „Solurile Moldovei și căile de sporire a rodniciei” a fost cercetată în continuare, investigațiile fiind realizate în diferite raioane ale republicii.

Din anul 1979 au fost organizate cercetări pe probleme complexe, efectuate de colective compuse din reprezentanți ai mai multor catedre. Catedrele Zoologie, Botanică, Pedologie și Agrochimie, Fiziologie și Biochimia Plantelor au fost implicate în investigarea temei complexe „Studierea organizării și funcționării biocenozelor silvice în baza exemplului Codrilor Centrali în scopul elaborării bazelor științifice pentru crearea ecosistemelor optime pentru economia națională”.⁵ Cercetările s-au soldat cu publicarea a 21 de lucrări. În perioada ulterioară practica cercetării unor teme complexe a fost extinsă.

Universitatea de Stat din Moldova, într-o perioadă scurtă de timp, a devenit cunoscută nu doar în republică, dar și peste hotarele ei ca centru important al științelor chimice. Din primii ani, în cadrul Catedrei Chimie Anorganică dr. habilitat A. Ablov a inițiat investigațiile în domeniul compușilor complecși. Conferențiarul A. Kokorin, șeful Catedrei Chimie Analitică, a organizat cercetări în domeniul sintezei compușilor complecși ai heteroacizilor. Catedra Chimie Organică și-a determinat direcția principală de cercetare după venirea în fruntea ei, în 1953, a profesorului G. Lazurevski: chimia compușilor naturali și macromoleculari. Catedra Chimie Fizică, întemeiată în 1949, s-a inclus în lucrul de investigare a temei de cercetare a profesorului A. Șlăghin. Ulterior, în baza ei, a fost stabilită direcția: cataliza omogenă și fenomenele de adsorbție.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1463, f. 67-68.

² Ibidem, f. 69.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 334, f. 106, 110.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 546, f. 304-306.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 2791, f. 54.

Colectivul de colaboratori ai Catedrei Chimie Anorganică a cercetat tema „Sinteza, structura, reactivitatea și proprietățile combinațiilor coordinative ale metalelor de tranziție cu liganzi organici și anorganici”. Abordată și dezvoltată de primii colaboratori ai catedrei: G. Sârțova, L. Nazarova, N. Lobanov, N. Samusi, ea a devenit direcția științifică pe care profesorului Ablov a promovat-o și ideile căruia continuă să fie implementate și în zilele noastre. De la sfârșitul anilor '50 catedra a fost antrenată în studierea problemei generale „Cercetarea structurii și a caracteristicilor moleculelor și dezvoltarea teoriei structurii moleculelor”.¹ Primul obiect de investigații a fost dioximații metalelor de tranziție, care au atras atenția cercetătorilor prin diversitatea compoziției, structurii și proprietăților acestei clase de substanțe. Pe baza lor a fost studiată polimeria coordinativă a dioximaților Co(III).² Doctorul habilitat, prof. universitar N. Samusi, implicându-se în cercetările din acest domeniu, le-a continuat pe parcursul a peste 30 de ani. Împreună cu membrii catedrei: O. Damaskina, T. Lukianet, G. Șpacov, V. Țarkov au cercetat reacțiile de substituție din sfera interioară a trans-dioximaților cobaltului(III) în soluții apoase și neapoase. Rezultatele au fost comunicate opiniei științifice în sute de articole, comunicări în cadrul conferințelor științifice, generalizate în monografia colectivă a acestor savanți „Reacții de substituție ale compușilor coordinativi ai cobaltului” (1973). Investigațiile efectuate sub conducerea prof. N. Samusi în două direcții: sinteza și proprietățile medico-biologice ale compușilor coordinativi cu antimicotică și antifitică; sinteza compușilor coordinativi heterometalici au generat constituirea noii direcții științifice la USM – reactivitatea compușilor coordinativi.³ A excelat în domeniul de cercetare „Chimia compușilor complecși de cobalt” și G. Sârțova, profesor universitar, șef catedră în 1978-1982. În domeniul acesta ea a susținut mai întâi teza de doctor (1955), apoi cea de doctor habilitat (1974). O rodnică activitate a desfășurat în cadrul Catedrei Chimie Anorganică conferențiarul N. Gârbălău, șef catedră în 1972-1982, ulterior academician al A.Ș. a RSSM. N. Gârbălău a elaborat o metodă principial nouă de sinteză templată a compușilor chimici, care a permis obținerea substanțelor cu noi calități catalice, magnetice, electrofizice.⁴ Spre sfârșitul anilor '80, noul șef de catedră, profesorul universitar A. Gulea a inițiat în cadrul ei o nouă direcție de cercetare – spectroscopia de rezonanță magnetică nucleară a complecșilor instabili. La catedră au efectuat cercetări valoroase și conferențiarii S. Șova și M. Bârcă în domeniul sintezei complecșilor fierului (III) cu liganzi preparați în baza alchilizotiosemicarbazidelor și calcogenosemicarbazidelor tetradentare. Rezultatele cercetărilor științifice ale colaboratorilor Catedrei Chimie Anorganică au fost expuse în peste 20 de monografii și un număr impunător de articole, teze, referate.

Catedra Chimie Analitică, în anii '50, mai mult decât alte catedre, a fost orientată spre cercetarea problemelor care aveau aplicare directă în sfera de producție. O bună parte din cercetări erau efectuate în bază de contract cu mari întreprinderi, spre exemplu, combinatul metalurgic din Norilsk⁵ etc. Primii colaboratori ai catedrei: M. Bardin, N. Polotebnova, C. Radul au inițiat cercetări în domeniul compușilor complecși și aplicării lor în economie.⁶ Inițiată în 1948, sub conducerea întemeietorului catedrei, conferențiarul A. Kokorin, direcția de cercetare: heteroacizii ca reactivi în chimia analitică, a fost una de bun augur pentru colectivul catedrei.⁷ După profesorul A. Kokorin, ștafeta a fost preluată în 1963 de profesorul universitar N. Polotebnova. Studiul heteropoliacizilor a permis catedrei să ocupe un loc de frunte printre colectivele care efectuau cercetări similare. Multiple instituții științifice centrale au inițiat colaborări cu catedra din Chișinău: Institutul de Chimie Fizică al A.Ș. a URSS, Institutul de Cataliză al secției A.Ș. a URSS din Novosibirsk etc. Rezultatele obținute au permis propunerea unor metode noi pentru depistarea wolframului, seleniului, telurului și a altor elemente în diferite aliaje. Heteropoliacizii

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 334, f. 79.

² Vezi: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 366, f. 61, 64; d. 401, f. 84, 87; d. 438, f. 124 etc.

³ Rusnac Gh., Cozma V. Profesorii Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 2001, p. 179.

⁴ Ibidem, p. 91.

⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 652, f. 52.

⁶ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 25, f. 91.

⁷ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 44, f. 72.

au fost recomandați pentru determinarea amperometrică a alcaloizilor și a unor specii de coloranți organici etc. După venirea în fruntea catedrei, în 1952, a tânărului profesor Iu. Lealîcov, în cadrul ei a fost inițiată a doua direcție de cercetare: studii polarografice cu electrozi solizi.¹ În colectivul de cercetători s-au inclus colaboratorii: M. Bardin, V. Goncarencu, în anii '70 – P. Chetruș, P. Bulmaga ș.a. Polarografia cu electrozi s-a dovedit a fi de neînlocuit în studiul metalelor nobile. A fost demonstrată superioritatea electrozilor solizi în comparație cu electrodul tradițional de mercur. Un succes a fost și utilizarea de către savanții L. Furtună, L. Danilina, A. Cozlenko a metodelor polarografice în studierea heteropoliacizilor. Școala polarografiștilor, fondată de academicianul Iu. Lealîkov, a investigat și alte domenii. I. Gerșcovici a desfășurat cercetări polarografice a substanțelor organice. Profesorul M. Revenco, devenit în 1988 șef al Catedrei Chimie Analitică, a inițiat noi direcții de cercetare științifică, dar ele au ocupat un loc de frunte după anul 1990.

Catedra Chimie Fizică, la inițiativa profesorului A. Șlăghin, și-a stabilit în 1950 drept direcție de cercetare tema: „Metodele electrochimice de cercetare a proceselor de adsorbție și catalitice”. În abordarea temei s-au încadrat membrii catedrei, conferențiarii A. Trofimenko, M. Chișiniovski, asistentul M. Mangelei, V. Țipleacov, laborantul M. Cherdivarenko. Către mijlocul anilor '50 V. Țipleacov, apoi și M. Mangelei și-au susținut în acest domeniu tezele de doctor în științe chimice. În perioada aflării în fruntea catedrei a profesorului P. Migali (1953-1973) cercetările științifice au urmat direcțiile: termodinamica formării compușilor coordinativi în soluții; adsorbția gazelor și lichidelor de adsorbanti solizi.² Un specific al activității catedrei Chimie Fizică l-a constituit axarea lucrului științific pe descoperirea și utilizarea materiei prime locale în scopul producerii unor substanțe solicitate de economia națională. Conferențiarul M. Cherdivarenko, asistat de lectorul O. Timofeev și doctorandul Gr. Crenis au elaborat și au contribuit la implementarea în producție a metodei de obținere a sticlei lichide din argilele locale.³ Adsorbantii produși din materie primă locală au fost recomandați pentru utilizarea la rafinarea uleiurilor minerale și alimentare, la limpezirea vinurilor, în industria de conserve.⁴ Conferențiarul Ș. Stavrov a cercetat influența diferitor factori asupra proprietăților de gelificare a agaroidului. În baza rezultatelor obținute a susținut teza de doctor habilitat. În anii '60 conferențiarul A. Sâcioc a desfășurat cercetări în cadrul direcției științifice unionale „Cinetica și mecanismul proceselor de oxido-reducere”, abordând tema „Cataliza omogenă a proceselor de oxido-reducere prin compuși coordinativi ai metalelor”.⁵ Devenit șef al catedrei, profesorul A. Sâcioc a direcționat eforturile colectivului catedrei spre studierea mecanismelor proceselor peroxidazice. Concomitent, a stimulat și dezvoltarea direcției practice de aplicare a rezultatelor obținute – căutarea mecanismelor de stabilizare a vinurilor – problemă de o mare importanță pentru industria alimentară din RSSM.⁶ S-au inclus activ în realizarea ei prof. P. Migali, doctorii V. Isac, Gh. Duca, M. Gonța ș.a. În anii '80, Catedra Chimie Fizică a investigat legăturile cinetice și mecanismele proceselor catalice de oxidare și decarboxilare a compușilor din ciclul de oxido-reducere a acidului tartaric prin compușii fierului și cuprului. A dezvoltat ciclul de lucrări, legat de studierea proprietăților peroxidazice ale complexilor de mangan în cadrul proceselor fotochimice etc. Astfel, membrii catedrei vor excela în continuare în cercetarea problemelor importante atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

Un rol important în dezvoltarea științelor chimice în cadrul USM l-a jucat Catedra Chimie Organică. Colectivul catedrei, odată cu numirea în funcție de șef de catedră a profesorului Gh. Lazurevski, a demarat studierea conținutului chimic al plantelor de pe teritoriul Moldovei, precum și al deșeurilor producției etero-uleioase. Membrii catedrei, conferențiarii: I. Terentievă, A. Șamșurin, B. Kalian, G. Roitburd au reușit să obțină substanțe individuale, să le determine

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 170, f. 108.

² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 289, f. 71 - 72.

³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 334, f. 57; d. 366, f. 78-79; d. 906, f. 113 etc.

⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 906, f. 113.

⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 438, f. 134; d. 546, f. 246; 1463, f. 39.

⁶ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 906, f. 113; d. 1463, f. 38, 40.

structura, să le stabilească proprietățile și posibilitățile de aplicare practică. Majoritatea substanțelor pure, obținute de către savanți, fiind din clasa alcaloizilor și terpenelor, și-au găsit întrebuințare în diferite domenii, inclusiv în domeniul farmaceuticii, a industriei polimerilor. În baza rezultatelor obținute de catedră a fost implementat în producere medicamentul „Brevicolina” la uzina din Moscova „VILR”. În Moldova a fost construită o secție de producere a furfuroolului din deșeurile de materie primă agricolă, produs deficitar, necesar pentru producerea polimerilor¹ etc. Astfel, în cadrul catedrei au fost puse bazele școlii și direcției de cercetare „Chimia compușilor naturali.” A doua direcție de cercetare în cadrul catedrei a fost: sinteza și reacția polimerilor care conțin grupe de un înalt activism chimic. Ea a fost dezvoltată sub conducerea conferențiarului A. Șur cu implicarea tinerilor lectori N. Barbă, M. Rehter, a aspiranților M. Filimonova, V. Spektor.² După 1964, odată cu plecarea academicianului Lazurevski, această direcție a devenit unica la catedră. Rezultatele au fost pe măsură. A fost fondată o nouă direcție științifică în domeniul chimiei vinil- și polivinilarenelor cu grupe funcționale active și o școală de cercetare a transformărilor chimice ale polimerilor, în cadrul căreia au activat până în 1977, sub conducerea profesorului universitar A.Șur, apoi a profesorului N. Barbă, savanții: B. Filimonov, M. Filimonov, R. Șucă, I. Corja, C. Cheptănar, Ia. Guțu ș.a. În cadrul ei a fost realizată elaborarea unor materiale fototermoplastice, a căror destinație era producerea purtătorilor de informație, a fost elucidat mecanismul de oligomerizare în mediul acid al vinilarilaminelor cu grupe funcționale conjugate, au fost elaborate noi metode de obținere a monomerilor cu grupe chimice active și a materialelor polimerice etc. Rezultatele cercetărilor și-au găsit reflectare în 26 de teze de doctor în chimie și 4 teze de doctor habilitat, în 4 monografii, 2 manuale, în peste 60 de brevete de invenție, în sute de articole³ etc.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea științele fizice au cunoscut o evoluție fulminantă, această dezvoltare amplă fiind parte componentă a revoluției tehnico-științifice în curs de dezvoltare. Au contribuit la desfășurarea ei și fizicienii USM. Absolventul facultății I. Bersuker a înregistrat în fosta URSS o descoperire științifică, care l-a plasat printre primii 500 de lideri ai științei mondiale. Aparatură construită de colaboratorii facultății au fost utilizate la bordul stației cosmice „Salut”. Doar Catedra de Electronică și Biroul Specializat de Proiectări și Tehnologii „Optoelectronica”, cu ciclul practic, înființate în 1977, au efectuat lucrări de cercetare științifică în sumă de 10 mln. ruble, obținând peste 148 de brevete de invenție.⁴ Inițial, cercetările au fost dezvoltate de specialiști veniți din afara republicii, dar, de la mijlocul anilor '50, în această activitate s-au încadrați absolvenții universității. Din rândurile colectivului facultății și ale absolvenților ei s-a constituit un detașament extraordinar de savanți: 14 academicieni și membri corespondenți ai A.Ș. a RSSM, 33 de doctori habilitați și peste 300 de doctori în științe fizico-matematice.⁵ Începutul investigațiilor a fost pus de profesorii Iu. Perlin, M. Kot, I. Șerbacov, V. Malearova, S. Râjanov.

Primele lucrări în domeniul teoriei corpului solid au fost inițiate la începutul anilor '50 în cadrul Catedrei Fizica Teoretică de către șeful ei Iu. Perlin. Ele erau consacrate teoriei polaronilor în cristalele ionice. La sfârșitul anilor '60 – începutul anilor '70, colaboratorii catedrei: E. Pokatilov, Ș. Ghifeisman, L. Harcenco, B. Gamurari, G. Șmeliov, C. Kabisov, I. Andrieș, E. Prepelița ș.a., sub conducerea lui Iu. Perlin, au elaborat teoria tranzițiilor multifononice fără radiație pentru *d*-ioni în câmpul cristalin puternic.⁶ În anii '70-'80 a fost elaborată teoria tranzițiilor fără radiație a ionilor pământuri de elemente rare și într-o extensiune a ei – teoria neliniară a tranzițiilor multifononice fără radiație (Iu. Perlin, I. Geru, L. Harcenco, V. Poleanski, M. Frontkoveak, Ș.

¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 334, f. 71-72.

² ANRM, F. 3186; inv. 1, d. 438, f. 114, 117.

³ Rusnac Gh., Cozma V. Profesorii Universității de Stat din Moldova, p. 20, 197, 338.

⁴ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova, p. 127.

⁵ Cercetări în domeniul științelor astronomice și fizice la Universitatea de Stat din Moldova (1946-2000). Chișinău, 2001, p. 21.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1463, f. 35-36; Vezi: Перлин Ю.Е. Цукерблат Б.С. Эффекты электроно-колебательного взаимодействия в оптических спектрах примесных парамагнитных ионов.– Кишинев, 1974 и др.

Ghifeisman).¹ În a doua jumătate a anilor '80, la catedră au fost inițiate cercetările în domeniul teoriei sistemelor moleculare și cristaline cu valență mixtă.² S-a elaborat teoria microscopică a fenomenelor cooperative în compuși solizi de coordinație cu valență mixtă etc. Spectrul larg al aplicării realizărilor teoretice ale savanților în electronică, automatică, lasere etc. au făcut ca problema fizicii corpului solid să fie una din cele actuale în dezvoltarea științei. Membrul corespondent al A.Ș. a RSSM Iu. Perlin (1987) și dr. habilitat, prof. universitar E. Pokatilov (1983) au fost distinși cu Premiul de Stat pentru realizări în domeniul fizicii teoretice. Iu. Perlin a fost și fondatorul școlii și al direcției științifice la USM „Fizica teoretică a corpului solid”. Profesorului E. Pokatilov îi aparține meritul incontestabil în organizarea, la mijlocul anilor '60, a școlii „Teoria fenomenelor electronice multifononice și multifotonice în semiconductori masivi și în nanostructuri semiconductoare”.³

De la mijlocul anilor '50 la universitate se efectuează cercetări într-unul din cele mai importante domenii ale științei contemporane: fizica semiconductoare. Animatorul acestei direcții de cercetare științifică a fost prof. M. Kot. Începând să studieze în cadrul Catedrei Fizica Experimentală tema „Proprietățile electrice, optice și fotoelectrice ale noilor materiale de semiconductori”, prof. M. Kot a reușit, în scurt timp, să implice practic toate catedrele secției *Fizica* în cercetare și să creeze un colectiv neformal de entuziaști ai acestui domeniu: A. Semașchevici, I. Andronic, V. Casian, V. Târziu, L. Panasiuc, S. Daniliuc ș.a., care, în timp, au instituit școala științifică „Fizica semiconductoarelor”. Ei au fost acei care au pus baza dezvoltării a trei direcții științifice importante și de perspectivă în fizica semiconductoarelor: fizica și tehnologia straturilor semiconductoare subțiri a compușilor binari A2B6 și A3B5, inițiată de M. Cot și continuată de A. Semașchevici, V. Casian și discipolii lor; cercetările în domeniul heterojuncțiunilor, începute de M. Kot în L.C.Ș. „Fizica semiconductoarelor” – o prioritate mondială, și continuate cu mult succes de către academicianul A. Semașchevici, profesorii P. Gașin, D. Șerban. În 1965, în baza heterojuncțiunilor obținute din compușii A2B6, pentru prima oară a fost demonstrată posibilitatea creării laserelor cu semiconductori; înregistrarea fototermoplastică a informației optice, inițiată în anii '60 de M. Kot, dezvoltată în lucrările profesorului L. Panasiuc și ale discipolilor săi. Cercetările au luat o asemenea amploare, încât au necesitat crearea în 1976 a L.C.Ș. „Înregistrarea Fototermoplastică”, în 1977 a Catedrei Electronică, iar în 1979 a B.S.P.T. „Optoelectronică”. În cadrul Facultății de Fizică au fost efectuate cercetări științifice și în alte domenii: teoria nucleului (S. Reajanov, F. Jereghi), fizica moleculară (L. Koporulin, V. Sâcioc, A. Sârghi, D. Gorodețki), termodinamica lichidelor (V. Râkov, T. Antonenco, L. Șcerbakov, G. Iacovleva), geofizica (Iu. Kozulin). Direcția de cercetare „Optica și spectroscopia”, inițiată la mijlocul anilor '50, a luat amploare începând cu anul 1960, când s-a implicat activ în dezvoltarea ei profesorul V. Mușinschi și, în deosebi, odată cu fondarea Catedrei „Optica și spectroscopia”. Prioritare au devenit cercetarea spectrelor energetice și a proprietăților materialelor semiconductoare, elaborarea metodelor de cercetare cu fascicule modulare. Ele finalizau cu propuneri concrete de utilizare practică a acestora. La începutul anilor '80, profesorul V. Mușinschi și colaboratorii săi: C. Prisacaru, A. Sârghi, M. Caraman, V. Gramațki, N. Sârbu, I. Andronic ș.a. au acordat o atenție sporită problemelor de cercetare în domeniul electroopticii și optoelectronicii, reușind să elaboreze în baza lor metoda transducerii imaginilor optice în regim de timp real. Școlile fizice ale USM au acumulat, spre sfârșitul deceniului al nouălea al secolului trecut, un potențial creativ extraordinar. Utilizarea lui urma să aducă noi realizări în domeniul științelor fizice în următoarele decenii.

Pentru realizarea cercetărilor în domeniul matematicii universitatea trebuia să-și pregătească propriile cadre. Acest lucru a fost posibil odată cu pregătirea primei promoții de matematicieni (1957), specializați pe domenii. Din rândurile acestora și a următoarelor promoții au fost selectați acei care, în scurt timp, au devenit savanți de vază: A. Palistrant, E. Galearski, L. Gherasimenco, A. Rusanov, V. Macarov, A. Gamețki ș. a. Pe măsura completării catedrelor cu

¹ AUSM, F.1, inv. 1, d. 3232, f. 39; d. 4361, f. 83-84.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3879, f. 39-40.

³ Rusnac Gh., Cozma V. Profesorii Universității de Stat din Moldova. p.299, 302.

cadre înalt calificate, investigațiile s-au concentrat, structurându-se în câteva direcții principale: algebra, geometria și tipologia, ecuații diferențiale, analiza funcțională și ecuații integrale singulare etc. Cercetările erau efectuate de grupuri de savanți uniți pe direcții, constituiți în jurul unui lider neformal în școli specializate. Problemele matematice teoretice, de obicei, erau abordate individual de savanți, dar matematicianul, mai mult decât savanții din alte domenii, are necesitatea de a pune rezultatele obținute în discuție până la publicarea lor. Or, practic, în cadrul catedrelor au funcționat seminare științifice, în a căror activitate erau implicați, de rând cu membrii catedrei, și savanți din alte instituții, doctoranzi și chiar studenți ai cursurilor superioare. Către mijlocul anilor '60, colectivele de cercetători, școlile matematice s-au stabilizat, desfășurând cercetări care depășeau domeniul pur matematic. Serviciile lor erau solicitate în domeniul producției, al gestiunii, didacticii, informaticii etc. Drept urmare, savanții matematicieni, de rând cu cercetarea temelor bugetare, s-au implicat activ în realizarea lucrărilor științifice pe bază de contract.

Catedra Analiză Matematică efectua cercetări în domeniul analizei funcționale, al teoriei funcțiilor analitice și aplicării ei. Rezultatele obținute erau de o importanță teoretică și practică semnificativă. Ele au fost aplicate la rezolvarea problemelor privind teoria elasticității, fluidității și transportului energiei radiante etc. Primele succese au fost realizate în anii '60 de savanții, foști absolvenți ai primelor promoții și tineri veniți și statorniciți la USM din afara republicii: C. Sacaliuc, I. Ițkovici, V. Prigorski, S. Freidkin, I. Volcov, V. Parasca. În deceniile următoare s-a încadrat activ în lucrul științific o nouă generație: V. Parasca, O. Cojocar, I. Vulpe, V. Ciobanu, A. Corlat, V. Neagu, Gh. Rusu, C. Sacaliuc, A. Semențu, V. Glavan, V. Soltan ș.a.

Catedra Geometrie s-a stabilizat cu statut de colectiv de creație la mijlocul anilor '60. În 1963 la catedră a fost deschisă doctorantura. Prin cercetarea de către A. Zamorzaev a teoriei generale a P-simetriei și realizarea de către A. Palistrant, E. Galearschi, I. Baltag (toți discipoli ai lui A. Zamorzaev), a tezelor de doctorat cu o tematică ce deriva din interesele științifice ale dânsului, la catedră s-a stabilit o direcție științifică distinctă și în cadrul USM s-a fondat școala științifică „Geometria discretă și cristalografia matematică”. Completată ulterior cu un grup de savanți tineri talentați: P. Zabolotnâi, V. Miheev, A. Lungu, condusă în 1966-1973 de celebrul matematician P. Soltan, Catedra de Geometrie, reorganizată în 1973 în Catedra Geometrie Superioară, s-a plasat pe unul dintre primele locuri în domeniu în fosta URSS, fiind recunoscută și pe arena internațională. Pentru merite deosebite în dezvoltarea științei geometrice conducătorul colectivului A. Zamorzaev a fost distins în 1973 cu premiul „V. Fiodorov” al A.Ș. a URSS, iar în anul 1974 i s-a conferit Premiul de Stat al RSSM în domeniul științei și tehnicii.¹

În domeniul algebrei generale cercetările au fost începute încă în anul 1947 de către V. Andrunachievici, fondatorul (1961) Institutului de Matematică al A.Ș. a RSSM și al școlii științifice de matematică în domeniul algebrei, în cadrul căreia s-au format ca savanți o întreagă pleiadă de absolvenți ai USM: A. Cașu, N. Prodan, K. Șciukin, Ș. Alexei, I. Goian, V. Marin, Gh. Ciocanu, P. Cojuhari ș.a. Plecarea în 1953 a conferențiarului V. Andrunachievici de la catedră a întrerupt procesul de stabilire ca temă de cercetare unică „Teoria radicalilor și semiradicalilor în inele”, colectivul rămânând dispersat. Odată cu venirea în funcția de șef de catedră a vestitului matematician V. Belousov, o bună parte a colectivului Catedrei Algebră și Geometrie s-a implicat în cercetarea teoriei cvazigrupurilor și a lupelor, a teoriei ecuațiilor funcționale, analizei combinatorice, sistemelor de cvazigrupuri cu orientări generalizate, rețelelor algebrice. În cadrul catedrei a luat naștere, în acel mijloc de deceniu, școala științifică „Teoria cvazigrupurilor”, în cadrul căreia, sub conducerea membrului corespondent al A.Ș. V. Belousov, au fost realizate lucrări științifice de pionerat nu doar în fosta URSS, dar în întreaga lume. Activând în cadrul unui domeniu comun „Algebra generală”, membrii catedrei Algebră (1973): V. Marin, I. Goian, K. Șciukin, A. Topală, V. Arnaut, N. Prodan, M. Sandic, Ș. Alexei au abordat teme concrete de cercetare diferite, cum ar fi: grupuri asociate cu cvazigrupuri; identități echilibrate pe cvazigrupuri; radicali în module etc., contribuind esențial la dezvoltarea acestui domeniu al științei.

¹ Rusnac Gh., Cozma V. Profesorii Universității de Stat din Moldova. p. 216.

Direcțiile principale de cercetare în domeniul matematicii aplicate la Facultatea de Matematică și Cibernetică au fost inițiate sub conducerea academicienilor P. Soltan, I. Gohberg în cadrul Catedrei Matematica Aplicată (1961) la începutul anilor '60. Acestea au fost dezvoltate ulterior de membrii Catedrei Limbaje Algoritmice și Programare (1971), ai Catedrei Cibernetică Matematică și Cercetări Operaționale (1977) și vizau: probleme pe mulțimi convexe și grafuri (P. Soltan); teoria metodelor aproximative (I. Gohberg). După introducerea în 1971 a specialității „Matematica aplicată”, arealul cercetărilor a fost extins considerabil și cuprindea teme: asigurarea matematică a C.E., a sistemelor și rețelilor de calcul (D. Todoroi); asigurarea matematică a sistemelor automatizate de dirijare, cibernetică matematică (A. Zâkov, P. Soltan). În realizarea temelor concrete de cercetare în cadrul direcțiilor stabilite au fost implicați doi academicieni, peste 30 de doctori conferențieri. Rezultatele acestor investigații științifice au fost: monografii, articole, comunicări și referate în cadrul conferințelor științifice, pachete de programe aplicative¹ etc. Doar Catedra Limbaje Algoritmice și Programare a publicat în perioada 1971-1975 48 de lucrări.² În anii '80 pentru aceste catedre au fost stabilite teme complexe comune de cercetare. În anii 1981-1985 Catedrele Matematică Cibernetică, Cercetări Operaționale și Metode Economico-Matematice au investigat tema „Elaborarea metodelor numerice, combinatorologice și a pachetelor de programe aplicative pentru rezolvarea sarcinilor tehnico-științifice și economice”.³ În rezultatul cercetărilor au fost publicate 4 monografii, 6 îndrumare metodice, peste 200 de articole științifice.⁴

Cercetările științifice realizate de colectivul Catedrei Ecuații Diferențiale, care îi avea ca membri pe: academicianul C. Sibirski, doctorii habilitați V. Glavan, N. Jitărăș, D. Ceban, doctorii A. Gherco, A. Stahi, A. Marinciuc, V. Guțu, A. Șuba, A. Perjan, sub conducerea șefului catedrei, dr. habilitat B. Șerbacov, erau efectuate în direcțiile: dinamica tipologică și aplicarea ei la cercetarea calitativă a ecuațiilor diferențiale; invarianții algebrici ai sistemelor diferențiale autonome bidimensionale cu părțile drepte polinomiale; probleme la limită pentru ecuații și sisteme de ecuații cu derivate parțiale.⁵ Profesorul C. Sibirski a condus în cadrul catedrei seminarul științific „Teoria calitativă a ecuațiilor diferențiale”, la lucrările căruia participau și savanți ai altor catedre și instituții. Rezultatele științifice obținute de colaboratorii catedrei au fost semnificative: 2 teze de doctor habilitat, 16 teze de doctor, 6 monografii și peste 350 de articole.⁶

Experiența celor 45 de ani de activitate a Universității de Stat din Moldova în cadrul fostei Uniuni Sovietice este cel mai bun argument în favoarea ideilor privind necesitatea concentrării activității științifice în cadrul universitar și îmbinării armonioase a acestei activități cu activitatea didactică. Deși condițiile dezvoltării științei universitare n-au fost nicicând optime, realizările savanților universitari au fost, fără îndoială, fulminante. Potențialul uman, concentrat în universitate, în alte condiții, ar fi dat roade și mai mănoase.

¹ Капацина Г.Г. и др. График – система математического обеспечения ЭВМ и графопостроительства. Кишинев, 1975; Sagaidac M. Programarea matematică. Bazele teoriei generale. Chișinău, 1984; Анисимов П.А. Маринчук М.Н. Системы оперативного управления дискретным производством. Кишинев, 1984 etc.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1463, f. 9-14.

³ AUSM F. 1, inv. 1, d. 3461, f. 77.

⁴ Ibidem, f. 78-81.

⁵ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova. p. 85.

⁶ Ibidem, p. 88.

1.6. EVOLUȚIA PROCESULUI DE STUDII LA UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA ÎN PERIOADA PERESTROICII

Restructurarea gorbaciovistă (1985-1991) – proces complex și ambiguu de transformare și modernizare a societății sovietice, a determinat și reformarea sistemului de învățământ superior, or Uniunea Sovietică a intrat în perioada restructurării cu un învățământ superior într-o rapidă degradare¹. Sistemul de pregătire a cadrelor pentru economia națională urma a fi adaptat și adecvat noilor realități social-economice și politice și flexibilizat astfel, încât să reacționeze prompt și abil la transformările și cererile economiei, ale societății și să corespundă standardelor internaționale.

Dar restructurarea învățământului superior a început cu întârziere, în comparație cu întregul complex de transformări care aveau loc în URSS, în general, și în RSSM, în special, în a doua jumătate a anilor '80 și la începutul anilor '90, fapt ce a determinat caracterul ei recuperator. Critica acerbă, din epocă, a diferitor aspecte ale realității sovietice, din păcate, nu s-a referit și la școala superioară. În raportul prezentat la cea de a XIX-a Conferință unională a PCUS, în care critica foarte aspru realitățile sovietice, Gorbaciov a vorbit doar în linii generale despre situația din învățământul superior, fără a aborda problema în profunzime². De-abia în martie 1987 CC al PCUS și Consiliul de Miniștri al URSS au adoptat *Direcțiile principale ale restructurării învățământului superior și mediu de specialitate* și un pachet de hotărâri care au trasat vectorii principali ai preconizatei reforme a învățământului profesional. În aceste documente se menționa că „îmbunătățirea radicală a formării profesionale este imperativ necesară pentru accelerarea dezvoltării social-economice a țării, pentru că doar calificarea, competența și răspunderea civilă a cadrelor determină amploarea și ritmul revoluției tehnico-științifice și a intensificării economiei”.

Direcțiile principale ale restructurării prevedeau: intensificarea legăturilor dintre învățământ, știință și producție și integrarea lor; îmbunătățirea calității formării specialiștilor în școala superioară și formarea lor în corespundere cu necesitățile reale ale economiei naționale; dezvoltarea științei universitare în calitate de rezervă vitală pentru accelerarea revoluției tehnico-științifice; sporirea calității cadrelor științifico-didactice; consolidarea rolului învățământului superior prin îmbunătățirea calificării profesionale și recalificării specialiștilor; reutilizarea tehnică și îmbunătățirea managementului în învățământul superior etc.³.

Documentul reflectă toate aspectele învățământului superior și tendințele de dezvoltare globală, fapt care trebuia să faciliteze procesele de democratizare și decentralizare a școlii superioare, transferul instituțiilor de învățământ superior la relațiile economice contractuale cu sfera producției și independența economică în atragerea fondurilor extrabugetare, atestarea universităților, a cadrelor științifico-didactice, a studenților, alegerea rectorilor și autogovernarea studențească etc. În general, reforma învățământului superior a fost subordonată scopului accelerării dezvoltării social-economice a țării.

Reformele învățământului superior se preconizau a fi realizate în cadrul structurii economice și politice existente, care se transforma foarte greoi și reticent, prin metode directive de conducere și în limitele sistemului administrativ de comandă. Până și titlurile documentelor programatice ce reglementau reformarea învățământului superior erau emise de organismele de conducere unionale și aveau un caracter imperativ, chiar dacă aceleași documente prescriau decentralizarea și democratizarea școlii superioare.

¹ Ханин Г. И. Высшее образование и российское общество. ЭКО, 2008, nr. 8-9, http://www.econom.nsc.ru/eco/arhiv/ReadStativ/2008_09/Hanin/ (consultat 18.07.2015).

² Gorbaciov S.M. Cu privire la mersul realizării hotărârilor Congresului al XXIV-lea al PCUS și la sarcinile pentru adâncirea restructurării. Raport prezentat la Conferința a 19-a unională a PCUS 28 iunie 1988. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1989.

³ Direcțiile principale ale restructurării învățământului superior și mediu de specialitate în țară. În: Pedagogul Sovietic, 1987. nr. 6.

În RSSM fenomenul restructurării învățământului superior a fost unul ambiguu, discordant și contradictoriu: pe de o parte, școala superioară, inclusiv USM, urma să se reformeze prin implementarea directivelor organelor sovietice de conducere¹ și în limitele doctrinelor sovietice general acceptate, o situație obișnuită și experimentată în anii precedenți, dar care nu mai corespundea specificului situației social-economice și politice din RSSM, poziției și rolului USM în viața social-politică și în mișcarea națională în plină desfășurare. Pe de altă parte, decentralizarea și democratizarea învățământului superior presupunea că școala superioară urma să-și asume responsabilități pentru organizarea și calitatea pregătirii specialiștilor, rol neobișnuit, atât pentru administrațiile, cât și pentru cadrele didactice din instituțiile de învățământ superior, care acționau circumspect și rezervat, răspunzând cu multă suspiciune provocărilor momentului.

Conștient de criza generală a învățământului superior și călăuzit de „direcțiile restructurării”, indicate de guvernul de la Moscova, colectivul Universității de Stat din Moldova și-a propus drept scop să le implementeze „fără întârziere și cu deplină dăruire de sine [...] pentru a contribui la accelerarea dezvoltării social-economice a țării și a republicii, pentru a crea condiții de formare a specialistului universal și multilateral dezvoltat, capabil să participe activ la progresul tehnico-științific”². În acest scop, USM a adoptat la 25 iunie 1987 un plan de acțiuni pentru implementarea hotărârii CC al PCUS și Consiliului de Miniștri al URSS cu privire la restructurarea învățământului superior și mediu de specialitate, prin care își propunea „să asigure pregătirea specialiștilor de înaltă calificare, care să îmbine armonios competențele profesionale cu convingerile ideologice prin modernizarea procesului de studii, prin integrarea coerentă și aprofundată a învățământului universitar, producției și științei, prin umanizarea conținutului învățământului superior și prin intensificarea cercetărilor științifice”³. Planul prevedea acțiuni concrete și ambițioase de restructurare a procesului de studii la USM, care urmau a fi implementate în perioada 1987-1989:

- evaluarea oportunității și necesității unor specialități și specializări, inclusiv la secția cu frecvență redusă, în corespundere cu imperativele economiei republicii;
- examinarea posibilității de formare „la comandă” a specialiștilor pentru instituțiile științifice, organizațiile de proiectare și cele științifice ale întreprinderilor;
- elaborarea și implementarea planurilor experimentale pentru anul I și II la specialitățile: Matematică, Chimie, Istorie, Jurnalism, Limba și literatura moldovenească și pentru anii de studii I-III la specialitățile Drept și Finanțe și credit;
- reducerea numărului de discipline din planul de învățământ prin comasare și examinarea posibilității de a reduce numărul de examene și colocvii;
- modificarea coraportului dintre orele teoretice și cele practice, în scopul măririi numărului de ore practice;
- îmbunătățirea pregătirii fundamentale a studenților prin organizarea procesului didactic la cel mai înalt nivel al științei contemporane;
- aplicarea principiului interdisciplinarității în activitatea de predare și formare continuă economică, juridică și ecologică a studenților;
- redistribuirea orelor auditoriale la disciplinele sociale în sensul măririi numărului de ore de seminar și reducerii orelor de curs;
- redactarea programelor analitice și organizarea instruirii problematizate în subgrupe cu implicarea activă a studenților;

¹ Direcțiile principale ale restructurării învățământului superior și mediu de specialitate în țară. În: Pedagogul Sovietic, 1987. nr. 6; О мерах по коренному улучшению качества подготовки и использования специалистов с высшим образованием в народном хозяйстве. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 13 марта 1987 г. № 325. http://www.school.edu.ru/laws.asp?cat_ob_no=5955&ob_no=5015&oll.ob_no_to. (consultat 23.07.2015)

² Об итогах работы за 1986 и задачи КГУ на путях перестройки. AUSM, F.1, inv. 1, d. 3865, f. 83.

³ План мероприятий КГУ им. В.И.Ленина по выполнению Постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР о перестройке высшего и среднего специального образования в стране. AUSM, F.1, inv. 1, d. 3866, f. 232-253.

- raționalizarea organizării procesului de studii și a activității catedrelor și decanatelor;
- deplasarea accentului pe formarea abilităților profesionale ale studenților în procesul didactic și extinderea duratei practicilor de producție și pedagogice prin reducerea orelor teoretice;
- stabilirea și consolidarea sistemului de relații cu bazele de practică ale studenților USM: întreprinderile și instituțiile de învățământ preuniversitar;
- elaborarea metodologiei de utilizare a tehnicii de calcul în procesul de studii la toate specialitățile;
- optimizarea și obiectivizarea evaluării studenților și anularea sistemului de promovare condiționată a studenților reanșieri la anii următori;
- perfecționarea sistemului de repartizare a absolvenților în câmpul muncii și responsabilizarea tinerilor specialiști prin reducerea numărului de „diplome libere”;
- stabilirea relațiilor contractuale cu ministerele de resort și întreprinderi în vederea formării specialiștilor „cu destinație specială”;
- asigurarea procesului de studii cu resurse științifice, didactice și materiale etc.¹

În general, în perioada *perestroicii*, învățământul superior sovietic, cu mici modificări, mai degrabă cantitative, de după 1988, continua cursul stabilit în perioadele precedente. Obiectivele Universității de Stat din Moldova pe segmentul didactic rămăneau cele stabilite în *Regulamentul privind instituțiile de învățământ superior din URSS*² pentru toate instituțiile învățământ de superior din Uniunea Sovietică: „pregătirea specialiștilor de înaltă calificare cu profunde cunoștințe teoretice și practice, de o înaltă cultură și maturitate ideologică”; îmbunătățirea continuă a calității instruirii, conform cerințelor producției, științei, tehnologiei moderne, a culturii și perspectivelor lor de dezvoltare; elaborarea manualelor și materialelor didactice de înaltă calitate”.

Realizarea obiectivelor și activitatea oricărei instituții de învățământ superior este determinată și de contingentul de studenți care își fac studiile în cadrul acesteia. Admiterea candidaților la studii în instituțiile de învățământ superior era parte integrantă a ingineriei sociale sovietice și a politicii de creare a „noului om sovietic”. Regulile și condițiile de recrutare a studenților fiind unice și obligatorii în întreg spațiul sovietic, constituiau niște instrumente de reglementare a accesului diferitor grupuri sociale și etnice în învățământul superior, respectiv, în „clasa intelectuală” a societății sovietice, văzută drept cel mai important pilon al regimului. Astfel, din numărul total de locuri bugetate scoase la admitere de către USM, 36 la sută reveneau candidaților din familii de muncitori, 20% – celor din familii de colhoznici și 44% – din familii de funcționari³.

Dacă în perioadele anterioare *perestroicii*, regulile de acces în învățământul superior se bazau mai puțin pe criteriul meritoriu și reflectau mai degrabă o discriminare pozitivă socială și o discriminare națională⁴ cu scopul reconstrucției sociale și naționale a RSSM, în anii ‘80 ai sec. al XX-lea accentul se deplasează pe criteriile meritorii, dar fără abandonarea totală a celor social-naționale, care deja urmăreau să reproducă grupele social-profesionale create anterior.

¹ План мероприятий КГУ им. В.И. Ленина по выполнению Постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР о перестройке высшего и среднего специального образования в стране. AUSM, F.1, inv. 1, d. 3866, f. 235-243.

² Положение о высших учебных заведениях СССР. Постановление Совета Министров СССР от 22 января 1969 г. N 64 с изм. и доп., внесенными Постановлениями Совмина СССР. http://lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a990x441.htm (consultat la 12.06.2015); Положение о высшем учебном заведении СССР 1989 г. În: Кишиневский Университет. nr. 18, 13 septembrie 1989, p. 2-3.

³ Протокол № 2 заседания Совета КГУ им. В.И. Ленина от 22 сентября 1987 г. AUSM, F. 1, inv. 1, nr. 3867, f. 113.

⁴ Доклад о задачах коллектива университета по выполнению Постановления Секретариата ЦК КПМ от 13.03.87 г. «О работе с кадрами в высших учебных заведениях МССР». AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3866, f. 18, 21.

Astfel, conform *Regulamentului privind instituțiile de învățământ superior din URSS*¹ și ordinelor ministerelor sovietice ale învățământului² *Cu privire la aprobarea regulilor-tip de admitere în instituțiile de învățământ superior din URSS*, toți cetățenii URSS (sub 35 de ani pentru învățământul cu frecvență și fără limită de vârstă pentru învățământul seral și cu frecvență redusă), „fără deosebire de origine, sex, limbă, situație socială și materială, rasă și apartenență națională, convingeri și apartenență politică, confesiune și atitudine față de religie, vârstă și caracterul ocupației, locul de trai”³, aveau dreptul de a studia în instituții de învățământ superior din Uniunea Sovietică.

De asemenea, regula generală stipula că orice cetățean, deținător al unei diplome de studii medii sau medii de specialitate, are dreptul să participe la concursul de admitere și să fie admis la studii la una dintre specialitățile oferite de instituțiile de învățământ superior în rezultatul concursului general și în ordinea descrescătoare a punctajului acumulat (calculat din media calificativelor obținute de candidat la examenele de admitere și media diplomei de studii) care satisfacea cerința minimă de admitere. Ultima era stabilită în funcție de numărul de locuri oferite, numărul de candidați la studii la specialitatea respectivă și punctajul acumulat la examene de acești candidați. De asemenea, absolvenții școlilor medii, deținătorii medaliilor de aur sau argint (șefi de promoție) și absolvenții școlilor medii de specialitate (tehnicumuri), deținători ai diplomelor cu mențiune, aveau dreptul să fie admiși la studii, susținând doar un singur examen de admitere, cu condiția obținerii calificativului maxim. În cazul în care obțineau o notă mai mică, aceștia participau în concursul general.

Dar realitățile sovietice, chiar și în perioada restructurării, demonstrează că principiul asigurării accesului egal la învățământul superior pentru toți cetățenii nu a fost realizat. În virtutea dispozițiilor ideologice și a nevoilor economice, regulile de admitere în universități fixau o serie de categorii de cetățeni sovietici cărora li se ofereau privilegii la admiterea în instituțiile de învățământ superior, la specialități concrete, sau forme de învățământ. Pe de altă parte, în cazul admiterii la anumite specialități erau impuse cerințe suplimentare: experiență de muncă, caracteristică pozitivă din partea unor organizații publice și de partid, starea de sănătate etc.

Deoarece criteriul meritocrat de selectare a studenților în școala superioară favoriza tinerii din familiile de intelectuali din mediile urbane, care-și făceau studiile, de obicei, în școli cu predare în limba rusă, familii cu posibilități mai mari de a susține efortul intelectual al copiilor lor printr-un salariu mai mare și accesul privilegiat la cultură (rusă/sovietică), exista pericolul monopolizării învățământului superior (mai ales al unor domenii) și creării unei caste intelectuale și conștiente politic. O parte a acestei „noi intelectualități” devenea creatoarea și promotoarea culturii sovietice unice, deci un instrument al construcției societății sovietice, altă parte - „conștienții” acestui grup social - deveneau disidenți și promotori ai unor idei periculoase puterii.

Astfel, pentru a preveni formarea acestei caste și a oferi un „bilet de intrare” în categoria intelectualității și tinerilor din alte medii sociale, dar și pentru a rezolva anumite probleme sociale, statul sovietic a prevăzut o serie de excepții de la regula generală de admitere în școala superioară. În afara concursului general, erau admiși la studii, cu condiția obținerii calificativelor pozitive la examenele de admitere: militarii în rezervă – deținători ai unui certificat special

¹ Положение о высших учебных заведениях СССР. Постановление Совета Министров СССР от 22 января 1969 г. N 64 с изм. и доп., внесенными Постановлениями Совмина СССР. http://lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a990x441.htm (consultat la 12.06.2015); Положение о высшем учебном заведении СССР 1989 г. În: Кишиневский Университет. nr. 18, 13 septembrie 1989, p. 2.

² Notă: Organul administrației centrale sovietice care organiza învățământul superior din URSS după cel de-al Doilea Război Mondial a trecut prin mai multe reorganizări, după cum urmează: 1946-1959 – Ministerul învățământului superior din URSS; 1959-1988 – Ministerul învățământului superior și mediu de specialitate din URSS; 1988-1991 – Comitetul de Stat al URSS pentru învățământul public;

³ Об утверждении типовых правил приема в высшие учебные заведения СССР. Приказ Государственного Комитета СССР по Народному Образованию от 28 января 1991 г. http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38575.html (consultat la 18.07.2015)

oferit de guvern pentru serviciul în afara granițelor URSS sau pentru servicii deosebite statului; orfanii de ambii părinți; invalizii de grupa I și a II; deținătorii unor „delegații la studii” (целевое направление) – o cerere oficială către o universitate din partea administrației locale sau a unui angajator interesat de a forma un specialist într-un domeniu concret. La unele specialități (de ex., Drept) erau acceptați la concurs doar persoanele cu o experiență practică de muncă de nu mai puțin de 2 ani în domeniu¹. Aceste categorii de persoane participau la un concurs special, accesul lor în învățământul superior fiind mult simplificat.

Pentru că absolvenții școlilor urbane și a celor din zonele rurale aveau șanse diferite de a accede în învățământul superior din cauza nivelului diferit al calității educației, planurile de admitere în instituțiile de învățământ superior prevedeau o distribuție disproporționată în favoarea candidaților din zonele rurale a locurilor la studii, deschizând posibilitatea „diluării” intelectualității urbane.

Acest instrument de recrutare al studenților a fost, pe de o parte, unul benefic pentru RSSM, or deschidea accesul persoanelor din zonele rurale (de obicei, purtători ai limbii și culturii române) în clasa intelectualității, le oferea posibilități de creștere în carieră, de accedea la putere. Pe de altă parte, exista pericolul rusificării și pierderii lor în masa intelectualității moldovenesti-sovietice vorbitoare de limbă rusă. Politica educațională sovietică este un exemplu cum interesele politice ale unor grupuri sociale favorizau unele categorii sociale sau defavorizau altele. Educația era considerată în Uniunea Sovietică un instrument de triere și selecție, care sancționa accesul indivizilor la poziții sociale diferite.

Tendința generală în evoluția regulilor de admitere în perioada 1988-1991 era simplificarea și democratizarea lor. Pe parcursul a trei ani au fost anulate privilegiile pentru anumite grupuri de candidați la studii și a fost extins rolul înmatriculării în baza concursului general, conform punctajului obținut la probele de examinare. A fost anulată regula cu privire la admiterea la studii cu frecvență redusă doar a persoanelor cu vechime în muncă, astfel cetățenii având dreptul să beneficieze de această formă a învățământului superior imediat după școală. Schimbarea era benefică în contextul crizei economice generale și a burselor mici și insuficiente, or cetățenii tineri au obținut dreptul să studieze la o facultate paralel cu o activitate de muncă. O altă modificare a regulilor de admitere în această perioadă a fost crearea condițiilor pentru persoanele care dețin o diplomă de studii superioare, dar urmăresc să obțină o altă calificare, să se specializeze sau să se recalifice, să-și continue studiile la o altă specialitate². În scopul formării specialiștilor pentru nevoile reale ale economiei republicii, în anul 1987 s-a intervenit în regulile de admitere prin mărirea numărului de locuri „cu destinație specială”: candidații care dețineau o „delegație la studii” din partea unei instituții sau întreprinderi, participau în concursul pentru locurile cu „destinație specială” și la absolvirea programului erau obligați să revină la instituția sau întreprinderea care i-a delegat.

Statul sovietic, care își mai păstra monopolul în sfera învățământului superior, stabilea tradițional „regulile de joc”, reglementând printr-o legislație unică și obligatorie până și perioada și durata admiterii în toate instituțiile de învățământ superior. Anual, în intervalul 25 iunie – 5 august, perioadă stabilită prin ordinul ministrului învățământului superior și mediu de specialitate din URSS³, USM organiza concursul de admitere a candidaților la studii pentru specialitățile din oferta educațională, stabilită de Comitetul de Stat pentru planificare al Consiliului de Miniștri al URSS, în conformitate cu necesitățile de specialiști identificate și cu Nomenclatorul specialităților.

¹ Об утверждении правил приема в высшие учебные заведения СССР, в Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. 1987. №4. с. 13-20.

² Об утверждении типовых правил приема в высшие учебные заведения СССР. Приказ Государственного Комитета СССР по Народному Образованию от 28 января 1991 г. http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38575.html (consultat la 18.07.2015)

³ Об утверждении типовых правил приема в высшие учебные заведения СССР. Приказ Государственного Комитета СССР по Народному Образованию от 28 января 1991 г. http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38575.html (consultat la 18.07.2015)

Până în anul 1990, USM scotea anual la concursul de admitere doar locuri finanțate de la bugetul de stat, conform planului de admitere elaborat de Gosplan, care stabilea cu exactitate numărul de locuri pentru fiecare specialitate în parte, pe categorii de candidați. Până în 1990, USM înmatricula anual cca 2000 de studenți¹: cca 1200 la secția cu frecvență și cca 800 la secția învățământ cu frecvență redusă², conform comenzii de stat.

Odată cu trecerea instituției la „noile forme de gospodărire” și la „noile mecanisme economico-financiare”, Senatul USM a decis introducerea învățământului „prin contract” și a scos la concursul de admitere pentru anul de învățământ 1990-1991 locuri contra taxă de studii. În raportul *Despre realizarea dispoziției rectorului „Cu privire la trecerea Universității la noile forme de gospodărire”*³, prezentat în ședința Senatului USM din 25 decembrie 1990 se menționa că în anul curent Universitatea a experimentat înmatricularea studenților la locuri contra taxă, subliniindu-se că Facultatea de Drept a admis 20 studenți, care au adus USM cca 200 000 ruble, bani care au dat posibilitate universității să-și motiveze financiar angajații și să-și procure echipamente și utilaje pentru îmbunătățirea procesului de studii și a cercetărilor științifice. În următorii ani de învățământ, USM va mări numărul de locuri contra taxă, mai ales la specialitățile suprasolicitate.

Admiterea propriu-zisă conținea câteva etape, reglementate strict pentru învățământul cu frecvență:

1. Crearea Comisiei de admitere a USM, responsabilă de organizarea procesului de admitere, și a Comisiilor de evaluare pe disciplinele (de concurs), responsabile de organizarea examenelor de admitere – de la elaborarea subiectelor pentru examen, a materialelor didactice pentru probe de concurs, a instrumentelor de evaluare, până la consultarea și evaluarea propriu-zisă a candidaților – se realiza prin ordinul rectorului USM la începutul lunii iunie⁴;

2. Depunerea dosarelor de către candidați, perioadă reglementată de Regulamentul de admitere – de la 25 iulie – 1 august. Setul de documente inclus în dosarul pretendentului conținea: cererea de a participa la concursul de admitere, atestatul de studii medii sau medii de specialitate sau copia legalizată notarial, certificatul medical, 6 fotografii ale candidatului și pașaportul. Candidații aveau dreptul să participe în concurs doar la o singură specialitate și la o singură instituție de învățământ superior;

3. Susținerea probelor de concurs. Universitatea avea dreptul să stabilească de la 2 la 5 probe de concurs pentru admitere la fiecare specialitate. De obicei, USM organiza câte 3-4 probe de concurs la fiecare dintre programele pe care le oferea. Probele, de regulă, 3 examene și un colocviu, se susțineau la disciplinele școlare cele mai apropiate de specialitatea aleasă, la limba maternă a candidatului (română sau rusă) și la limba străină studiată în școala generală. Examenele se susțineau în limba maternă a candidatului în formă orală și scrisă, în corespundere cu decizia Senatului USM. În ajunul probelor de evaluare, Comisiile pe specialități organizau ore de consultații pentru candidați, în cadrul cărora se explicau regulile concursului și se ghidau candidații în procesul de învățare. Universitatea de Stat era una dintre cele mai prestigioase școli de învățământ superior din RSSM, iar concursul pentru ocuparea locurilor la majoritatea specialităților era destul de înalt, examenele de admitere erau organizate riguros și orice încercare de fraudare a lor era penalizată de Comisiile de admitere. De exemplu, pentru utilizarea „copiușelor” în timpul susținerii probei de evaluare, candidații erau eliminați din concurs fără dreptul de a participa la celelalte probe⁵;

4. Înmatricularea propriu-zisă a candidaților la studii se realiza prin ordinul rectorului USM, până la 5 august anual, iar listele studenților se afișau la avizierul instituției. Candidații admiși erau înștiințați și printr-o scrisoare personalizată.

¹ AUSM, F.1, inv. 1, nr. 4598, p. 139.

² Протокол № 2 заседания Совета КГУ им. В.И.Ленина от 22 сентября 1987 г. AUSM, F. 1, inv. 1, nr. 3867, f. 81.

³ Despre realizarea dispoziției rectorului „Cu privire la trecerea Universității la noile forme de gospodărire”. Proces-verbal al Senatului USM. AUSM, F. 1, inv.1, d. 4607, f. 86-87.

⁴ AUSM, F.1, inv. 1, nr. 3440, p. 92.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, nr. 3441, f. 20-22.

Oferta educațională a USM în anii '80 și chiar în anii de după obținerea independenței Republicii Moldova nu a suportat schimbări esențiale ca și specialități, număr de specialități și specializări, sau chiar și calificări obținute, instituția asigurând formarea profesională la 23¹-25² de specialități cu cca 63-70 de specializări (Tabelul 70) la învățământ cu frecvență și la 13 specialități la învățământ cu frecvență redusă³, conform *Nomenclatorului specialităților din instituțiile de învățământ din URSS*⁴ și planului de admitere, elaborat după acesta. Fiind una dintre componentele sistemului învățământului superior sovietic, universitatea, inclusiv USM, asigura formare academică în domeniul științelor sociale, exacte și ale naturii. Deși în RSSM existau câteva institute pedagogice, această clasificare a școlii superioare sovietice nu excludea posibilitatea pregătirii la USM a cadrelor didactice pentru învățământul preuniversitar la unele specialități din oferta educațională (Limba și literatura rusă, Limba și literatura rusă în școala națională, Limba și literatura moldovenească, Filologie romano-germanică, Istorie, Biologie, Matematică, Chimie, Fizică) și acordarea unei duble calificări, cum ar fi „Chimist. Învățător de chimie”, „Filolog. Învățător de limbă și literatură rusă” sau „Istoric. Învățător de istorie și științele sociale” (Tabelul 70).

În cadrul USM se ofereau și se realizau programe cu două forme de organizare a studiilor – cu frecvență de zi și cu frecvență redusă (cu excepția specialităților: Filologie romano-germanică, Matematică, Matematică aplicată, Chimie, Fizică, Biologie)⁵. Învățământul cu frecvență redusă, fiind numită în epocă „prin corespondență” sau „fără frecvență”, permitea persoanelor încadrate parțial sau cu program deplin în câmpul muncii să îmbine serviciul cu formarea profesională într-o școală superioară. Studenții înscriși la secția cu frecvență redusă urmau același plan de învățământ, aceleași programe analitice ca și cei de la secția cu frecvență, dar studiile lor se bazau în mare parte pe activitatea independentă.

Instruirea la programele de studii oferite de USM se realiza în două limbi – română și rusă, acel compromis al statului sovietic, acceptat *volens nolens* și de USM, între principiul de asigurare a instruirii în limba maternă, pe de o parte, și menținerea statutului limbii ruse, ca „limbă de comunicare între popoarele URSS”, pe de altă parte. În acest context al politicii lingvistice sovietice de „utilizare multilaterală a bilingvismului”, la bază căreia trebuia să stea „tendința reprezentanților popoarelor non-ruse de utilizare a limbii ruse în calitate de limbă de comunicare internațională”⁶, care a favorizat apariția fenomenului social al bilingvismului unilateral (doar purtătorii limbilor subordonate erau bilingvi), o bună parte a activităților didactice din cadrul programelor de studii cu instruire în limba română se realizau în limba rusă. În favoarea acestei tendințe de oferire a studiilor în limba rusă în cadrul programelor cu instruire în limba română se invocau, de cele mai multe ori, deficitul de literatură, dar, mai ales, insuficiența terminologiei de specialitate în limba română, lipsa cadrelor științifice care ar putea asigura elaborarea literaturii științifice și didactice în limba română, precum și a cadrelor didactice cu titluri științifice care să asigure predarea disciplinelor în limba română etc. De fapt, situația era determinată de proiectul de construcție națională a URSS, de creare a „poporului sovietic”, care trebuia să fie „în cifre absolute, rus, sau cel puțin rusificat”⁷.

¹ Учебные планы. 1985. Arhiva curentă a USM.

² Учебные планы. 1988. Arhiva curentă a USM.

³ Протокол № 2 заседания Совета КГУ им. В.И.Ленина от 22 сентября 1987 г. AUSM, F. 1, inv. 1, nr. 3867, f. 80.

⁴ Перечень специальностей и специализаций высших учебных заведений СССР. Приложение к Приказу Министра высшего и среднего специального образования СССР от 5 сентября 1975 г. N 31. http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_8718.htm (consultat la 22.07.2015).

⁵ Учебные планы 1988. Заочное отделение. Arhiva curentă a USM.

⁶ Oteanu Elena. Politica lingvistică și construcția statală în Republica Moldova. p. 11. <http://www.ipp.md/doc.php?l=ro&idc=171&id=234> (consultat la 6.VIII. 2015).

⁷ Levada Yury. L'homme soviétique ordinaire. Presse de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris, 1993, p. 172. apud Oteanu Elena. Politica lingvistică și construcția statală în Republica Moldova. p. 3. <http://www.ipp.md/doc.php?l=ro&idc=171&id=234> (consultat la 6.VIII. 2015)

Doar după adoptarea Hotărârii Sesiunii a XIII-a a Sovietului Suprem al RSSM cu privire la funcționarea limbilor din 31 august 1989¹, prin care limba română a fost declarată „limbă de stat”, USM și-a propus un plan de acțiuni, care prevedea „trecerea graduală la predarea disciplinelor din planul de învățământ în limba română, organizarea cursurilor de formare a cadrelor didactice pentru asigurarea unui proces didactic în limba română, precum și elaborarea și editarea literaturii didactice și științifice în limba română în grafie latină pentru asigurarea procesului de studii”². Din cauza imperfecțiunii și permisivității cadrului legislativ lingvistic, la USM se vor oferi în continuare programe de studii în limba română și rusă. Mai ales că proiectul noului regulament al instituțiilor de învățământ superior din URSS, elaborat în toamna anului 1989, recomanda universităților să organizeze procesul de studii „în limba maternă a studentului, dar luând în considerare specificul domeniului de studii, necesitățile economiei naționale și resursele disponibile ale instituțiilor de învățământ superior de a asigura formarea unui specialist de înaltă calificare”³.

Odată cu adoptarea în 1988 a noului *Nomenclator al specialităților*⁴, care, conform „Direcțiilor principale ale restructurării învățământului superior și mediu de specialitate”, trebuia „să actualizeze programele de formare profesională și să ajusteze continuu calificările la necesitățile economiei naționale și la tendințele de dezvoltare a științei și tehnologiei moderne”, oferta educațională a USM a suportat unele modificări prin introducerea sau lichidarea unor specialități și specializări și redactarea conformă a planurilor de învățământ. Pentru că cele mai importante și sesizabile schimbări ale *restructurării* aveau loc în domeniul economic, cele mai perceptibile modificări s-au produs în domeniul de formare a specialiștilor economiști, unele specialități și specializări fiind comasate, altele redactate, iar altele adaptate noilor tendințe din știință și economie (Tabelul 71).

Restructurarea învățământului superior, chiar dacă era implementată „de sus în jos”, prin directivele CC al PCUS și ale Sovminului⁵, a contribuit la stabilirea unor relații economice și organizatorice calitativ noi dintre universități și angajatori, a permis acestora să identifice necesitățile reale ale pieței muncii și să propună actualizarea constantă a *Nomenclatorului*, pentru a pregăti specialiști în corespundere cu cerințele economiei naționale moderne.

Astfel, în baza solicitărilor din partea unor întreprinderi din RSSM, în 1990-1991 USM a deschis domenii de formare profesională noi, precum specializarea „Ecologia și protecția mediului” la specialitatea Biologie⁶ (1989), specialitatea „Sociologie” (1990) și câteva specializări economice cu predare în limba franceză (1990) în cadrul Facultății de Economie⁷; specializarea - „Fizica materialelor, bazei de elemente a tehnicii electronice

¹ Legea nr. 3462 din 31.08.1989 cu privire la revenirea limbii moldovenești la grafia latină. Publicat: 31.08.1989 în Buletinul Oficial nr. 009, Promulgat: 31.08.1989. (Data intrării în vigoare 31.08.1989). Legea nr. 3464 din 31.08.1989 cu privire la statutul limbii de stat a RSS Moldovenești. Publicat: 31.08.1989 în B. Of. nr. 009, Promulgat: 31.08.1989.

² Sarcinile imediate ale colectivului universității privind realizarea hotărârilor Sesiunii a XIII-a a Sovietului Suprem al RSS Moldovenești. Hotărârea Senatului USM din 14 septembrie 1989. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 93.

³ Положение о высшем учебном заведении СССР 1989 г. În: Кишиневский Университет. nr. 18, 13 septembrie 1989, p. 2-3.

⁴ Перечень специальностей высших учебных заведений СССР. Приложение к Приказу Министерства высшего и среднего специального образования СССР от 17 ноября 1987 г. N 790. http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_14401.htm (consultat la 12.05.2015).

⁵ Постановление ЦК КПСС, Совмина СССР от 13.03.1987 N 326 „О повышении роли вузовской науки в ускорении научно-технического прогресса, улучшении качества подготовки специалистов”. <http://www.lawru.info/dok/1987/03/13/n1181158.htm> (consultat la 26.07.2015).

⁶ Протокол № 12 заседания Ученого Совета КГУ им. В.И.Ленина от 27 июня 1989 г. AUSM, F. 1, inv.1, d. 4600, f. 52.

⁷ Протокол №9 заседания Ученого Совета Молд.ГУ им В.И.Ленина от 24 апреля 1990 г. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 85, 129.

și optoelectronicii”¹ (1990), în cadrul specialității Fizică, specialitatea „Limba latină” la Facultatea de Filologie².

Procesul de îmbunătățire al *Nomenclatorului* avea loc și prin renunțarea la unele specialități și/sau specializări care nu mai corespundeau realităților socio-economice sau erau prea înguste pentru ca absolvenții să se poată încadra în câmpul muncii conform calificării. Așa a fost cazul celor două specializări „Economie și organizarea muncii” și „Economie și sociologia muncii” la specialitatea *Economia și sociologia muncii*, eliminate la propunerea catedrei de specialitate, studenții fiind redirecționați către altă specializare³; a specializării „Fizica atmosferei” la specialitatea *Fizică*, cei 4 studenți de la anul III specializați în acest domeniu fiind transferați pentru finalizarea studiilor la Universitatea din Leningrad⁴; a specializărilor „Control și analiză” și „Revizie și control” de la specialitatea *Contabilitate și analiza activității economice*⁵.

În general, în perioada 1989-1991, USM și-a adaptat oferta educațională în limitele legislației sovietice și a instrucțiunilor guvernului unional, dar, ținând cont de transformările produse de reformele gorbacioviste, de deschiderea societății sovietice către știința și tehnologiile moderne și de evenimentele tumultuoase ale procesului de renaștere națională din RSSM, instituția și-a asumat o doză de autonomie universitară, a democratizat și descentralizat procesele decizionale, prin acceptarea și promovarea propunerilor venite din partea catedrelor despre modificarea, redactarea și actualizarea ofertei educaționale în conformitate cu necesitățile social-economice și politice ale țării.

Anul de învățământ la USM începea la 1 septembrie și se încheia la 30 iunie⁶, cu excepția ultimului an de studii, fiind structurat în două semestre: primul de 18-19 săptămâni și al doilea de 17-12 săptămâni⁷, cu întreruperi pentru sesiunile de evaluare și vacanțele de iarnă și de vară. Termenele concrete și durata semestrelor și a vacanțelor erau determinate de specificul programelor de studii și de forma de învățământ. Astfel, studenții care își făceau studiile la secția cu frecvență beneficiau de o vacanță de iarnă de două săptămâni în lunile decembrie sau ianuarie (în dependență de durata și locul stagiilor de practică) și de o vacanță de 4-8 săptămâni în lunile iulie-august, iar cei care-și făceau studiile cu frecvență redusă aveau o singură vacanță de opt-zece săptămâni, în dependență de structura programului de studii.

Fiecare semestru se încheia cu o sesiune ordinară, cu o durată de 2-4 săptămâni, pentru studenții care își făceau studii la secția cu frecvență. De obicei, sesiunea de iarnă dura 2-3 săptămâni, iar cea de vară 2-4 săptămâni. Studenții care urmau studii cu frecvență redusă susțineau examenele în 3-4 sesiuni, organizate pe parcursul anului de învățământ. O rubrică separată în graficul de studii o alcătuiau stagiile de practică, durata și perioada de realizare a cărora depindea de specificul și durata integrală a programului de studii. Pentru specialitățile cu 5 ani de studii se realizau de la 12 la 28 săptămâni de stagii, în dependență de specificul programului: astfel, studenții de la Drept realizau pe parcursul studiilor 17 săptămâni de practică, cei de la matematică – 18-25 săptămâni, de la chimie, fizică – 21-23, științele umanistice – 20-30, specialitățile economice – 24-31, jurnalism – 28, și cele mai multe – 36-40 săptămâni realizau studenții de la specialitățile biologie și pedologie⁸.

¹ AUSM. F. 1, inv. 1, nr. 4604, f. 68, 77, 94.

² AUSM. F. 1, inv. 1, nr. 4605, f. 8.

³ AUSM. F. 1, inv. 1, nr. 4601, f. 77.

⁴ План мероприятий КГУ им. В.И.Ленина по выполнению Постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР о перестройке высшего и среднего специального образования в стране. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3866, f. 236.

⁵ План мероприятий КГУ им. В.И.Ленина по выполнению Постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР о перестройке высшего и среднего специального образования в стране. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3866, f. 236.

⁶ Постановление Совета Народных Комиссаров СССР и Центрального Комитета ВКП(б) от 23 июня 1936 года О работе высших учебных заведений и о руководстве высшей школой. http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4080.htm (consultat la 21.07.2015).

⁷ Учебные планы 1985-1988. Arhiva curentă a USM.

⁸ Учебные планы 1985-1988. Arhiva curentă a USM.

Pentru semestrul II al ultimului an, graficul procesului de studii avea o structură deosebită și, de obicei, pe durata acestui semestru studenții elaborau proiectele tezelor de diplomă și realizau practica „de diplomă”. Semestrul zece se încheia cu o sesiune de evaluare finală de 5 săptămâni, numită sesiunea „examenelor de stat”.

Graficul procesului de studii al studenților de la anii I-IV era întrerupt toamna pentru o perioadă de 1-2 luni (septembrie-noiembrie), iar studenții se deplasau în colhozurile, sovhozurile și fabricile de conserve din RSSM pentru a ajuta țăranii și muncitorii la culesul și conservatul roadei. Orele de auditoriu din semestrul respectiv se reduceau cu 25-30% din totalul prevăzut de planul de învățământ și, de obicei, nu se recuperau. USM a semnalat de mai multe ori faptul că această reducere de ore audioriale determina restrângerea sau concentrarea conținuturilor programelor de studiu și, în consecință, diminuarea calității specialiștilor formați în școala superioară¹. Doar prin noul regulament al instituțiilor de învățământ superior din 1989 se interzicea implicarea studenților la munci și activități ce nu țin de procesul de studiu². Cu toate acestea, studenții USM au mai fost implicați în muncile agricole până în anul 1991.

Conținutul procesului de predare-învățare-evaluare era determinat de planurile de învățământ și de programele analitice elaborate în conformitate cu cerințele Ministerului învățământului superior și mediu de specialitate al URSS (MÎSMS)³. Planurile de învățământ conțineau:

1. *discipline obligatorii*: a) sociale: Istoria PCUS, Filosofia marxist-leninistă, Comunismul științific, Etica și estetica marxist-leninistă, Ateismul științific, Istoria filosofiei, Logica, Istoria URSS – științe sovietice puternic ideologizate, care alcătuiau cca 20 la sută din numărul unităților planului și cca 12-15 la sută din numărul total de ore, rămânând inamovibile; b) discipline de specialitate care alcătuiau corpul principal al planului de învățământ (peste 50 la sută din numărul total de ore) și ofereau studenților cunoștințe de bază într-un domeniu de formare profesională; c) discipline de specializare într-un subdomeniu, care alcătuiau cca 8-10 la sută din orele planului; d) ciclul psihopedagogic pentru specialitățile care pregăteau și cadre didactice pentru învățământul preuniversitar, cca 8-10 la sută din numărul total de ore și e) protecția civilă și pregătirea militară;
2. *discipline facultative*: de obicei, educație fizică, limba străină, discipline de cultură generală sau de aprofundare, introduse în planul de învățământ de către Consiliul facultății, în conformitate cu specificul specialității sau necesității de formare pentru economia națională și
3. *practicile* de studii, de producție, de diplomă și pedagogice (pentru studenții care urmau ciclul psihopedagogic)⁴.

Minimum 75% din planul de învățământ era comun și obligatoriu pentru toate instituțiile de învățământ superior care pregăteau specialiști la o anumită specialitate și/sau specializare, în ceea ce privește traseul academic al viitorului specialist: disciplinele de studiu și alte activități didactice, locul lor în planul de învățământ, numărul de ore repartizat pentru fiecare disciplină sau altă activitate didactică, formele de evaluare, conținuturile programelor analitice etc.

Consiliile facultăților dispuneau formal de dreptul de a modifica numărul de ore la unele discipline din planul de învățământ și de a stabili consecutivitatea studierii lor (cu excepția disciplinelor sociale, protecția civilă, pregătirea militară, limba străină și educația fizică, care

¹ Справка о состоянии работы на экономическом факультете по выполнению решений 4 пленума ЦК КПМ о решительном искоренении приписок и очковитательства. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3865, f. 41.

² Положение о высшем учебном заведении СССР 1989 г. În: Кишиневский Университет. nr. 18, 13 septembrie 1989, p. 2.

³ Положение о высших учебных заведениях СССР. Постановление Совмина СССР от 22.01.1969 п. 64. http://lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a990x441.htm (consultat la 12.06.2015); Положение о высшем учебном заведении СССР 1989 г. În: Кишиневский Университет. nr. 18, 13 septembrie 1989, p. 2-3.

⁴ Учебные планы 1985-1991. Arhiva curentă a USM.

alcătuiau mai bine de 25% din numărul total al unităților planului de învățământ), cu condiția că studenții „vor însuși întreg volumul de cunoștințe” stabilit de program și că nu vor depăși volumul săptămânal de muncă al studentului de 36 ore¹ și 30 ore conform noilor reglementări din 1987.

De asemenea, Consiliile facultăților aveau dreptul să stabilească specializarea /specializările pentru anumite grupuri de studenți dintr-un an de studiu, dacă acestea se regăseau în lista de posibile specializări propuse de MÎSMS al URSS, să stabilească disciplinele obligatorii și facultative care se vor studia în cadrul acestei specializări, volumul de ore și conținuturile lor. Specializarea studenților se producea la anul III de studii, după realizarea planului de pregătire fundamentală la specialitate. Planurile de învățământ, adaptate la „specificul regional” al necesităților de cadre, erau aprobate pentru fiecare promoție de Senatul USM.

Până aproape de sfârșitul anilor '80, programele de studii ale USM rămâneau inflexibile și rigide, fiind modificate doar prin indicațiile MÎSMS al URSS. Desigur, dezvoltarea științei și tehnicii, transformările social-economice impuneau îmbunătățirea lor, dar aceste „adaptări”, deseori întârziate sau realizate „din mers”, erau insuficiente pentru a genera schimbări calitative în pregătirea specialiștilor. Astfel, în contextul reformei școlare (reforma Brejnev-Cernenco) demarată în URSS în 1984, ordinul ministerului sovietic (aprilie 1985) obliga universitățile care pregătesc cadre la specialitățile cu profil fizico-matematic să introducă în planul de învățământ (semestrul X) al acestor specialități disciplina „Bazele științifico-metodice ale informaticii și tehnicii de calcul”, „în scopul îmbunătățirii calității pregătirii teoretice și practice a studenților care își fac studiile la aceste specialități și a-i pregăti pentru predarea disciplinei școlare „Bazele informaticii și tehnicii de calcul”. De asemenea, universităților li se indica să mărească semestrul cu zece zile pentru a organiza instruirea la aceasta și la alte discipline de specializare². Extinderea unui semestru, în care studenții erau antrenați în practicile de specialitate și în elaborarea tezelor de diplomă, era o măsură puțin eficientă, care nu putea determina ridicarea substanțială a calității pregătirii absolvenților pe acest segment. Mai mult decât atât, pentru elaborarea unui curs nou, cadrele didactice au nevoie de timp, de literatură de specialitate și de formări în domeniu – toate acestea fiind imposibil de realizat în câteva luni.

Evoluția social-politică și economică a Uniunii Sovietice, pe de o parte, și a mișcării de renaștere națională din RSSM la sfârșitul anilor '80, pe de altă parte, a determinat modificarea și actualizarea programelor de studii pe care le oferea USM. Conform ordinului MÎSMS al URSS din 31 martie 1987 „Cu privire la pregătirea și încadrarea specialiștilor cu studii superioare în economia națională”³, care urma să implementeze *Direcțiile principale ale restructurării învățământului superior și mediu de specialitate* (1987), începând cu anul de învățământ 1988-1989 urmau a fi elaborate noi planuri de învățământ, „în funcție de nevoile diferitor ramuri ale economiei naționale și de tendințele de dezvoltare a științei și tehnologiei moderne, [...] cu diferențierea conținuturilor și a termenelor de pregătire a specialiștilor în funcție de natura activităților lor profesionale, de cercetare și manageriale viitoare, [...] cu reducerea numărului de ore de auditoriu pentru secțiile cu frecvență și consolidarea rolului lucrului independent, [...] ținând cont de posibilitatea transferării studenților, necesari în producție, la planuri individuale” etc. Totodată, conform *Direcțiilor principale*, instituțiile de învățământ aveau dreptul de a utiliza la discreția lor până la 15 la sută din numărul total de ore prevăzut pentru un program de studii, „în scopul reflectării în planurile de învățământ și în programele analitice a celor mai noi realizări ale științei și tehnicii corespunzătoare specialității, ținând cont de natura preocupărilor profesionale ale viitorului specialist”.

¹ Положение о высших учебных заведениях СССР. Постановление Совмина СССР от 22.01.1969 п. 64. http://lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a990x441.htm (consultat la 12.06.2015).

² Ordinele rectorului USM pentru anul 1985. AUSM, F. 3, inv. 1. d. 3440, f. 24-25.

³ О подготовке и использовании специалистов с высшим образованием в народном хозяйстве. Приказ Минвуза СССР от 31.03.1987 N 249. <http://lawru.info/dok/1987/03/31/n1181128.htm> (consultat la 03.04.2015).

În anul de învățământ 1987-1988 au fost elaborate planuri de învățământ experimentale la specialitățile Istorie, Jurnalism, Limba și literatura moldovenească, Matematică, Chimie (pentru studenții anului I), Finanțe și credit și Jurisprudență (pentru studenții de la anii I-II)¹. Conform noilor planuri a fost redus volumul de muncă al studenților prin micșorarea numărului de ore auditoriale până la 30-32 de ore pe săptămână pentru primii trei ani de studii și până la 26 de ore pentru studenții de la anii IV-V, a fost introdusă o nouă formă de organizare a activității de studiu – activitatea individuală a studentului sub ghidarea cadrului didactic. Rectorul USM, academiicianul Boris Melnic, menționa că „reducerea numărului de ore auditoriale nu presupune și reducerea volumului de cunoștințe, ba dimpotrivă, consolidarea rolului lucrului individual al studenților poate însemna mai multe cunoștințe, mai temeinice și mai apropiate de viitoarea activitate profesională a lui”². De asemenea, în scopul creșterii eficienței activității de învățare a studenților, grupele academice erau împărțite la seminare și lucrările practice în subgrupe.

Planurile experimentale au produs mai degrabă schimbări cantitative și nu au modificat structura sau conținutul celor vechi. Redactarea calitativă a planurilor de învățământ ale USM a demarat în anul imediat următor și a fost dictată de necesitatea de a apropia procesul de pregătire a specialiștilor de exigențele social-economice și, mai ales, politico-naționale reale din RSSM. De exemplu, semnalând incoerența planului de învățământ la specialitatea Biologie și Chimie, alcătuit din cca 2/3 discipline din domeniul științelor biologice și 1/3 din domeniul chimiei, matematicii și fizicii, pe de o parte, și calificarea *biolog, chimist și profesor de chimie și biologie*, acordată absolvenților acestei specialități, facultatea Biologie a propus redactarea planului de învățământ pentru anul 1990-1991 cu calificarea acordată³. Reieșind din experiența facultății de Biologie, Senatul USM a decis redactarea conținutului planurilor de învățământ la toate specialitățile din oferta educațională a USM prin prisma calificărilor pe care le obțin absolvenții⁴.

O problemă importantă a învățământului superior era depolitizarea și umanizarea acestuia prin descongestionarea programelor de studii, prin renunțarea la disciplinele ideologice și includerea unor discipline socio-umanistice dezideologizate și cu predare în limba română, care să reflecte istoria și cultura națională și universală.

Piatră de hotar în acest sens a devenit ordinul Comitetul de Stat al URSS pentru învățământul public nr. 685 din 22 august 1989 *Despre restructurarea predării științelor sociale în instituțiile de învățământ superior*, conform căruia USM a exclus din planurile de învățământ pentru anul 1990 disciplinele „Comunismul științific”⁵ și „Istoria PCUS”. Dar pentru că tendința generală era umanizarea învățământului superior, iar științele sociale trebuiau „restructurate, refăcute, dar nu lichidate”⁶, în perioada 1989-1991 planurile de învățământ au fost completate cu diferite discipline social-umanistice noi (în funcție de specialitate), oferite studenților atât în regim obligatoriu, cât și facultativ, precum „Istoria social-politică a secolului al XX-lea”, „Problemele teoriei socialismului contemporan”⁷, „Istoria culturii universale și naționale”, „Istoria și teoria religiei și a ateismului”⁸, „Sociologie”, „Politologie”, „Psihologie socială”, „Istoria Moldovei” și altele.

Dar până și titlurile unor „discipline noi” demonstrează că schimbarea se desfășura lent, avea un caracter parțial și ambiguu și nu prevedea și dezideologizarea completă a învățământului

¹ Доклад на Совете КГУ им. В.И. Ленина «О задачах по реализации ЦК КПМ по перестройке высшей школы». 26.06.87. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3866, f. 172.

² Об итогах работы за 1986 и задачи КГУ на путях перестройки. AUSM, F.1, inv. 1, d. 3865, f. 84-85.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 11.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, Inv.1, d., d. 4607, f. 34

⁵ Comunismul științific a fost introdus în calitate de disciplină universitară obligatorie în anul 1963.

⁶ AUSM. F.1, inv. 1, nr. 4604, f. 91.

⁷ Republica Moldova de la perestroikă la independență. 1989-1991. Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău: Cartdidact, 2011, p. 256.

⁸ Протокол № 6 I заседания Ученого Совета Молд. ГУ им В.И. Ленина от 23 января 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4602, f. 62.

superior. Studenții menționau că prin înlocuirea disciplinei „Istoria PCUS” cu „Istoria social-politică a secolului al XX-lea” a avut loc doar o schimbare a denumirii disciplinei din planul de învățământ, dar nu s-au produs schimbări conceptuale la nivelul conținuturilor, fapt recunoscut și de șeful catedrei de specialitate¹. Situația era explicabilă, or cadrele didactice, puternic îndoctrinate și ideologizate, care au asigurat predarea „Comunismului științific” sau a „Istoriei PCUS” au fost păstrate la catedre și au fost responsabilizate cu predarea noilor discipline, iar documentele care reglementau predarea științelor social-umaniste le recomandau să ridice „în mod semnificativ nivelul teoretico-ideologic și metodic al predării științelor sociale pentru a inocula viitorilor specialiști concepția marxist-leninistă despre viață și a forma un specialist cu temeinice convingeri ideologice”².

La începutul anului 1990, Senatul constata că „situația științelor sociale la USM, dar și în toată țara, amintește un om bolnav care are nevoie de ajutor, dar în loc de ajutor primește câte o palmă. Numărul și conținutul disciplinelor sociale trebuie adaptate calificării absolventului unui anumit program de studiu. Desigur, dacă „dorim să formăm tehnocrați,” putem exclude din planurile de învățământ disciplinele sociale, dar în toată lumea disciplinele umanistice nu sunt neglijate”³. Tentativa de a elabora programe analitice noi pentru disciplinele „Economie politică” și „Filosofie” a eșuat, întrucât caracterul formării profesionale a cadrelor didactice care le asigurau, lipsa lor de curaj și voință, a literaturii de specialitate, alta decât cea sovietică, au determinat doar schimbări sumare și superficiale, iar Senatul USM a fost nevoit să recunoască că „în principiu, s-a schimbat doar denumirile disciplinelor socio-umaniste, dar mai puțin conținuturile lor”⁴. Studenții, de asemenea, au susținut că s-a realizat doar o schimbare a titlurilor disciplinelor socio-umanistice și au manifestat neîncredere față de capacitatea profesorilor de la catedrele de specialitate de a preda altfel și „la un nivel calitativ nou” disciplinele „Economie politică” și „Filosofie”⁵, care „doar toarnă apă, ne amăgesc, nu fac nici o legătură cu viața actuală”⁶. Iar într-o notă informativă a Sectorului învățământ al Secției pentru ideologie a CC al PCM, care menționa că la unele seminare la disciplinele umanistice de la USM se permit discuțiile libere, se menționa, totodată, că aceste măsuri nu sunt suficiente din cauza că se tergiversează elaborarea concepției predării disciplinelor sociale, iar „cea mai mare parte a specialiștilor în acest domeniu rămân în afara proceselor de restructurare care se desfășoară în țară, își mențin pozițiile dogmatice din perioada stagnării și nu și-au determinat pozițiile ideologice și pedagogice”⁷.

În planurile de învățământ ale unor specialități umaniste se mai introduceau încă discipline cu titlul „Teoria marxist-leninistă a culturii”, „Cultura Rusiei în sec. al XIX-lea - începutul sec. al XX-lea”⁸ etc., chiar dacă studenții și unii profesori participau activ la evenimentele renașterii naționale de la sfârșitul anilor ‘80⁹.

Pe de altă parte, la specialitatea *Istorie* a fost mărit numărul de ore pentru disciplina „Istoria Moldovei” și s-au introdus discipline/cursuri speciale de istorie națională: „Cultura

¹ Протокол № 9 заседания Ученого Совета Молд.ГУ им В.И.Ленина от 24 апреля 1990 г. AUSM, F.1, inv. 1, d. 4603, f. 83.

² Постановление ЦК КПСС, Совмина СССР от 13.03.1987, N 326 „О повышении роли вузовской науки в ускорении научно-технического прогресса, улучшении качества подготовки специалистов”. <http://www.lawru.info/dok/1987/03/13/n1181158.htm> (consultat la 26.07.2015); Решение Ученого Совета КГУ имени В.И.Ленина «О новых формах и методах преподавания общественных наук в условиях перестройки». AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 58.

³ Proces-verbal nr. 6 al ședinței Senatului USM din 23 ianuarie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4602, f. 62.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ AUSM. F. 1, inv. 1, nr. 4604, f. 92

⁷ Republica Moldova de la perestroikă la independență. 1989-1991. Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău: Cartdidact, 2011, p. 256.

⁸ Despre activitatea decanatului și a catedrelor facultății de istorie în vederea ridicării nivelului de pregătire, instruire și educare a specialiștilor din domeniul istoriei. AUSM. F. 1, inv. 1, d. 4602, f. 70.

⁹ AUSM. F. 1, inv. 1, d. 4602, f. 57.

Moldovei în epoca evului mediu”, „Formarea poporului și a statului feudal moldovenesc”, „Formarea și dezvoltarea statalității poporului moldovenesc” etc.¹, iar cadrele didactice au elaborat sau/și redactat programe analitice (inclusiv, pentru cursul de „Istorie a Moldovei” care se preda la majoritatea programelor de studii) în baza realizărilor noi ale științei istorice, care încerca să acopere „petele albe” ale istoriei naționale.

Un moment important în evoluția programelor de studii ale USM l-a constituit adoptarea epocalei Hotărâri a Sesiunii a XIII-a a Sovietului Suprem al RSSM cu privire la funcționarea limbilor, din 31 august 1989², prin care limba moldovenească a fost declarată „limbă de stat”, s-a recunoscut unitatea lingvistică dintre limba română și cea moldovenească și a fost stipulată revenirea limbii moldovenești la alfabetul latin. „Sarcinile imediate ale colectivului universității privind realizarea hotărârilor Sesiunii a XIII-a a Sovietului Suprem al RSS Moldovenești” au fost trasate de către rectorul Boris Melnic, iar Senatul USM a adoptat, în septembrie 1989, un plan de acțiuni, care prevedea: studierea legislației cu privire la limba de stat și revenirea la grafia latină; trecerea graduală la predarea disciplinelor din planul de învățământ în limba română; instruirea corpului profesoral și a studenților în scopul însușirii și utilizării grafiei latine; organizarea cursurilor de pregătire și reciclare a cadrelor didactice pentru asigurarea unui proces didactic în limba română; elaborarea și editarea literaturii didactice și științifice în limba română în grafie latină pentru asigurarea procesului de studii; elaborarea actelor de organizare a procesului de studii și de administrare a universității în limba română cu grafie latină etc.; crearea bazei tehnico-materiale a poligrafiei și dotarea tipografiei universitare cu mijloace de imprimat, reutilizarea și adaptarea mijloacelor de imprimat existente pentru tipărirea producției tipografice în limba română cu caractere latine; asigurarea bibliotecilor și sălilor de lectură universitare cu literatură în limba română; susținerea cercetărilor în domeniul lingvistic și publicarea lucrărilor științifice în limba română; ținerea lucrărilor interne de secretariat și întocmirea documentației de evidență, de dare de seamă și financiare în limba română cu grafie latină etc.³

După un an de aplicare a legilor cu privire la funcționarea limbilor, Comisia care a evaluat realizarea planului Senatului, raporta că USM a reușit să treacă „la predarea lecțiilor în limba română”, la întocmirea documentelor care însoțesc procesul didactic și de cercetare în grafie latină, să traducă și să editeze materiale didactice în limba română⁴.

În raportul prezentat Senatului se menționau succesele deosebite ale Facultății de Istorie, care reușise către sfârșitul anului 1990 să asigure predarea tuturor disciplinelor din planul de învățământ în limba română, care promova o activitate febrilă de traducere în română și de editare a literaturii de specialitate pentru asigurarea procesului didactic cu literatură științifică și materiale didactice în română⁵. În raport se menționa că facultățile: Istorie, Filologie, Jurnalism și Biologie, care au realizat succese în aplicarea legii cu privire la funcționarea limbilor, întreprind un șir de acțiuni pentru consolidarea lor, precum: vizite de studiu ale cadrelor didactice la centrele universitare și științifice din România, achiziționarea manualelor, a materialelor didactice și metodice pentru asigurarea unui proces didactic în limba română⁶, invitarea pro-

¹ Hotărârea Consiliului Științific universitar din 26.XII.1989 „Cu privire la activitatea decanatului și catedrelor facultății de istorie în vederea pregătirii specialiștilor istorici”. AUSM. F. 1, inv. 1, nr. 4604, f. 83.

² Legea nr. 3462 din 31.08.1989 cu privire la revenirea limbii moldovenești la grafia latină. Publicat: 31.08.1989 în B. Of. nr. 009, Promulgat: 31.08.1989. Data intrării în vigoare 31.08.1989 și Legea nr. 3464 din 31.08.1989 cu privire la statutul limbii de stat a RSS Moldovenești. Publicat: 31.08.1989 în B. Of. nr.009, Promulgat: 31.08.1989.

³ Hotărârea Senatului USM din 14 septembrie 1989. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 93.

⁴ Cu privire la organizarea și nivelul asigurării științifico-metodice a învățământului universitar în lumina Hotărârilor Consiliului USM și a Sesiunii a XIII-a a Sovietului Suprem al RSS Moldova. Senatul USM din 25 decembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 73.

⁵ Cu privire la organizarea și nivelul asigurării științifico-metodice a învățământului universitar în lumina Hotărârilor Consiliului USM și a Sesiunii a XIII-a a Sovietului Suprem al RSS Moldova. Senatul USM din 25 decembrie 1990. AUSM, fond 1, inv. 1, d. 4607, f. 73.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, Fond 1, Inv.1, d., d. 4607, f. 40.

fesorilor români pentru a ține prelegeri publice la USM¹, organizarea stagiilor de practică ale studenților în România etc.²

Unele facultăți au înregistrat rezultate mai modeste: în anul de învățământ 1990-1991 la Facultatea de Economie doar unele cursuri din planul de învățământ pentru anii 1 și 2 se predau în limba română, pe când la anii 3-5 disciplinele se predau în limba rusă, inclusiv la grupele cu instruire în limba română, dar facultatea preconiza să treacă către sfârșitul anului 1991 la învățământul în limba română pentru toți studenții de la facultate³. O problemă gravă era lipsa cu desăvârșire a literaturii de specialitate în limba română pentru cea mai mare parte a programelor de studii. De exemplu, în 1990 studenții de la Facultatea de Economie și Comerț puteau consulta doar 2 lucrări în română – o lucrare tradusă din limba rusă și un dicționar de terminologie economică⁴. Penuria de carte academică în limba română era explicată prin lipsa resurselor financiare pentru a o achiziționa din România, or în Republica Moldova nu existau elaborări în română (și nu doar pentru științele economice), iar donațiile de carte din partea organizațiilor guvernamentale și nonguvernamentale românești nu puteau acoperi cererea de carte științifică și didactică a USM. Singura ieșire din această situație, considerau senatorii, era elaborarea, traducerea și editarea manualelor și a literaturii științifice în limba română de către savanții și cadrele didactice din Republica Moldova.

Un impediment grav pentru asigurarea predării disciplinelor din planul de învățământ în limba română era necunoașterea acestora de către o bună parte dintre cadrele didactice angajate la USM. Atâta timp cât statul sovietic urmărea scopul creării unei națiuni deosebite de cea română, o națiune „moldovenească” și nu doar politic, dar și etno-cultural și etno-lingvistic, politica de personal a USM a fost determinată de acest scop și dictată de regulile Moscovei. Mai mult decât atât, învățământul superior s-a realizat cu preponderență în limba rusă, iar la majoritatea catedrelor USM au predominat întotdeauna profesori, vorbitori de limbă rusă.

Politica educațională a URSS a lăsat o moștenire nefastă Moldovei Suverane, iar legislația lingvistică, adoptată în 1989, fiind destul de permisivă, a tergiversat alfabetizarea lingvistică a vorbitorilor de limbă rusă. În mare parte, cadrele didactice de la unele catedre, care nu cunoșteau deloc limba română, nici nu s-au înscris la cursurile organizate de USM pentru a o studia. De exemplu, 6 din cei 7 angajați ai catedrei Statistică, 8 din cele 10 cadre didactice ale catedrei Finanțe și 19 din cele 25 de cadre didactice de la catedra *Planificare Economică* nu cunosc și, deci, nu pot asigura predarea disciplinelor de care sunt responsabile aceste catedre în limba română⁵. Ținând cont de aceste statistici, Senatul USM a recomandat la 25 decembrie 1990 catedrelor și consiliilor facultăților să examineze problema componenței corpului didactic sub aspectul cunoașterii și a posibilității predării în limba română și de a contracara practica unor catedre de „a-și completa cadrele pe alte principii decât acelea care sunt dictate de interesele Republicii Suverane Moldova”⁶. De asemenea, Senatul a decis organizarea cursurilor de cultivare a limbii române literare pentru cadrele didactice care cunosc limba, iar pentru necunoscători de a se organiza cursuri de studiere a limbii române⁷.

Restructurarea școlii superioare moldovenești s-a resimțit mai puternic începând cu anul de învățământ 1990-1991. Planurile de învățământ au fost reconceptualizate, iar MÎSMS al URSS, chiar dacă elabora planuri-tip și le expedia USM, regulile de modificare a planurilor erau mult

¹ Informație despre relațiile internaționale. Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 59-61.

² Cu privire la organizarea și nivelul asigurării științifico-metodice a învățământului universitar în lumina Consiliului USM și a Sesiunii a XIII-a a Sovietului Suprem al RSSM. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 781-83.

³ Hotărârea Senatului USM din 25 decembrie 1990. AUSM, Fond 1, inv. 1, d. 4607, f. 72.

⁴ Notă informativă cu privire la asigurarea procesului de studii cu manuale și materiale didactice, prezentată Senatului USM la 15 octombrie 1990, AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4606, f. 63-66.

⁵ Informație despre relațiile internaționale. Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 83.

⁶ Decizia Senatului USM din 25 decembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 74.

⁷ Ibidem.

mai permissive. Astfel, consiliile facultăților aveau dreptul „să modifice planurile în corespundere cu imperativele științei, practicii și specificului ramurilor economiei naționale pentru care sunt formați specialiști”¹. Schimbările s-au produs imediat și în anul 1990 disciplina „Pregătirea militară”, obligatorie pentru toate specialitățile, a fost transferată în categoria disciplinelor facultative, iar studenții USM au primit dreptul real de a alege să o studieze sau să renunțe la cursurile presate de catedra militară a USM². Iar în mai 1991, prin decizia Senatului USM, în planurile de învățământ (semestrul I și II, anul I) pentru toate programele de studii cu predare în limba română s-au introdus disciplinele *Limba română* și *Limba rusă*, în volum de câte 70 de ore auditoriale cu forma de evaluare finală – colocvium, iar planurile programelor cu predare în limba rusă au fost completate cu disciplina *Limba română* la anul I, semestrul I și II în volum de 140 ore auditoriale cu forma de evaluare finală – examen³. Limba rusă va fi exclusă din planurile de învățământ ale programelor cu predare în limba română după adoptarea *Declarației de independență a Republicii Moldova* (1991), începând cu anul de studii 1991-1992⁴.

Tipurile de activități didactice exploatate de profesorii USM erau reglementate de *Regulamentul instituțiilor de învățământ superior din URSS*: curs (de obicei, prelegere), laborator și seminar, practică de studiu, practica de producție, teză/proiect de curs (an), teză/proiect de diplomă, consultație, lucrare de control și activitate independentă a studenților⁵. În planurile experimentale, implementate din anul 1987, a fost introdusă un nou tip de activitate didactică - activitatea individuală a studenților sub ghidarea cadrelor didactice, concepută ca o metodă de descongestionare a procesului de învățare prin eliberarea timpului pentru studiul aprofundat al unor discipline sau teme mai dificile și de orientare a studenților spre „problemele care formează interesul lui personal sau profesional”, fapt care a condus la creșterea randamentului academic exprimat prin rata reușitei studenților de la specialitățile participante la experiment⁶. Cadrele didactice abordau diferit activitatea individuală a studentului: o parte au respins și au negat necesitatea lucrului individual, iar altele au abordat problema creativ și au încercat să ghideze potențialul academic al studenților atât prin metode clasice – elaborarea referatelor, susținerea lucrărilor de control, organizarea colocviumurilor, convorbirilor, organizarea activităților de laborator etc., cât și metode inovative, exploatând și potențialul științific și de creație al studenților⁷.

Profesorii care asigurau procesul didactic la USM își proiectau metodele didactice centrate pe responsabilitatea tradițională de a transmite studenților informații, pentru că învățământul sovietic aborda cunoașterea ca produs și era un învățământ mai mult centrat pe profesor. Astfel, cadrele didactice ofereau studenților produse cognitive finite, prefabricate, înțelese ca un bilanț de adevăruri exprimate prin cunoștințe și stimulau preponderent exercițiile și capacitățile memorative și reproductive ale studenților.

Chiar și în procesul restructurării școlii superioare, când se solicita schimbarea strategiilor didactice pentru a intensifica apropierea procesului de studii de știință și de producție, profesorii, fiind invitați să renunțe la „expunerea tradițională a unei cantități impunătoare de informații și cunoștințe”, să-și selecteze mai eficient conținuturile și să realizeze legătura cunoștințelor teoretice cu cele practice, să asigure accesibilitatea lor prin utilizarea în procesul de predare a „dialogului”, „învățării în grup”, „a studiilor de caz, apropiate de situații rea-

¹ Учебные планы. 1990. Arhiva curentă a USM.

² Proces-verbal nr. 10 al ședinței Consiliului Științific al USM din 22 mai 1990. AUSM, Fond 1, inv. 1, nr. 4604, p. 2-3, 20.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 28 mai 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, f. 15-16.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 3 septembrie 1991. AUSM, Fond 1, inv. 1, d. 4620, f. 9.

⁵ Положение о высших учебных заведениях СССР. Постановление Совмина СССР от 22.01.1969 n. 64. http://lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a990x441.htm (consultat la 12.06.2015).

⁶ Протокол № 2 заседания Совета КГУ им. В.И.Ленина от 22 сентября 1987 г. AUSM, F. 1, inv. 1, nr. 3867, f. 100-101, 108-109.

⁷ Notă informativă despre îndeplinirea ordinului Rectorului USM nr. 8 din 12.01.1989 „Cu privire la îmbunătățirea asigurării metodice a procesului de studii”. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 25-26.

le de producție, educative sau științifice”, „jocurile didactice” etc., rectorul USM consemna în *Raportul cu privire la activitatea pentru anul 1986* că profesorii USM continuă să utilizeze metodele tradiționale și nu înțeleg rolul activităților individuale ale studenților¹.

Totuși, progresul tehnico-științific, transformările social-politice și economice impuneau ajustarea, chiar dacă foarte lentă, a strategiilor didactice pentru a asigura formarea specialiștilor de înaltă calificare. La sfârșitul anilor '80 s-au îmbunătățit și s-au introdus (la unele facultăți) noi metode didactice și noi forme de organizare a procesului de studii: frecvența liberă a studenților eminenți la ore² și organizarea studiilor după un plan individual, împărțirea grupelor academice în subgrupe la disciplinele sociale în scopul organizării instruirii problematizate, dreptul de selecție a cadrului didactic de către studenți, susținerea examenelor înainte de termen (pentru eminenți), examene organizate sub forma discuțiilor, fără bilete³.

În epoca „perestroikăi” și a transparenței, deseori studenții, antrenați în evenimentele din țară și în investigații independente, erau cei care promovau schimbarea, inclusiv a metodelor didactice. Venind cu poziții și abordări moderne, se implicau activ la seminare și cursuri, modificându-le și conferindu-le un caracter polemic și problematizat, fapt semnalat și în notele informative ale Sectorului Învățământ al Secției pentru ideologie a CC al PCM⁴, iar cadrele didactice urmau să-i ghideze și să le asigure libertatea expresiei și a pozițiilor⁵. O realizare semnificativă a USM în acest sens a fost introducerea unor tehnologii de instruire noi bazate pe tehnica de calcul electronic și videotehnică⁶, conform unui program complex de computerizare a procesului didactic, elaborat în 1987⁷.

Randamentul academic al studenților USM era evaluat prin diferite tipuri și forme de evaluare a cunoștințelor, prevăzute de planurile de învățământ pentru fiecare specialitate. Evaluarea inițială nu era reglementată și rămânea la discreția responsabilului de disciplină. Se realiza preponderent la specialitățile filologice și la disciplina *Limba străină* (pentru toate specialitățile) și avea, mai degrabă, o funcție diagnostică pentru a forma grupe academice și subgrupe conform nivelului de cunoaștere a limbii străine și a adapta demersul didactic posibilităților de învățare ale studenților.

Cadrele didactice de la USM realizau evaluarea curentă pe parcursul procesului didactic în cadrul seminarelor, orelor de laborator, activităților practice și consultațiilor.

În scopul îmbunătățirii calității specialiștilor pregătiți la universitate și pentru sporirea responsabilității studenților, prin decizia Senatului USM din 25 septembrie 1990, s-a introdus o nouă probă de evaluare curentă „atestarea semestrială”. După parcurgerea a cca 2/3 din conținuturile programei analitice și a orelor repartizate în semestrul respectivei discipline, studenții susțineau, de obicei oral, o evaluare intermediară, care trebuia să evalueze rezultatele învățării studenților pe parcursul semestrului și să stabilească nivelul lor de pregătire pentru examenele pe care le vor susține în timpul sesiunii ordinare. Atestarea avea loc pe parcursul unei săptămâni, stabilită de decanul facultății în orarul activităților didactice. Rezultatele atestării se consemnau în tabele de note (borderouri) pentru fiecare disciplină cu calificativul „atestat”/„neatestat”. Cei care nu erau atestați la una sau două discipline, susțineau repetat proba în săptămâna imediat următoare, iar studenții neatestați la trei sau mai multe discipline erau exmatriculați⁸.

¹ Об итогах работы за 1986 и задачи КГУ на путях перестройки. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3865, f. 84-85.

² Proces-verbal al Senatului USM din septembrie-noiembrie 1989. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 7.

³ Notă informativă despre îndeplinirea ordinului rectorului USM nr. 8 din 12.01.1989 „Cu privire la îmbunătățirea asigurării metodice a procesului de studii”. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 25-26.

⁴ Republica Moldova de la perestroikă la independență. 1989-1991. Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău: Cartdidact, 2011, p. 256.

⁵ Об итогах работы за 1986 и задачи КГУ на путях перестройки. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3865, f. 86.

⁶ Proces-verbal al Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 40.

⁷ Комплексная программа компьютеризации КГУ им. В.И. Ленина на 1987-1995 гг. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 3867, f. 41-63.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, nr. 4605, p. 16.

Studentii erau obligați să susțină toate examenele și colocviile în strictă conformitate cu curricula, precum și programele aprobate, care erau comune pentru toate formele de învățământ superior. Cei care au realizat integral obiectivele de studiu ale disciplinelor dintr-un semestru și nu au absentat nemotivat de la ore (frecvența studenților la ore era obligatorie¹, cu excepția studenților care beneficiau de așa-numita „frecvență liberă”), erau admis la evaluarea finală, forma căreia era determinată de planul de învățământ: colocviu, examen, susținerea tezei de an și a raportului cu privire la realizarea stagiului de practică. Conform planurilor de învățământ, studenții USM susțineau într-o sesiune 4-6 examene și 3-6 colocvii².

Colocviul, ca formă de evaluare, avea scopul de a verifica gradul de realizare a lucrărilor de laborator, de a evalua tezele/proiectele de an și de asimilare a cunoștințelor în cadrul seminarelor la unele discipline care se studiau mai multe semestre, sau la disciplinele facultative și de specializare, la unele discipline generale – educație fizică, protecția civilă, pregătirea militară, precum și o formă de evaluare a practicii de producție³. De obicei, colocviile nu erau incluse în orarul examenelor și se susțineau spre sfârșitul semestrului, forma și perioada susținerii lor fiind stabilită de comun acord de profesori și studenți. Cunoștințele studenților erau evaluate prin calificativele „admis” sau „respins”, însă, la unele discipline se susțineau așa-numitele „colocvii diferențiate”, iar rezultatele evaluării se exprimau în note de la 2 la 5 și se înregistrau în borderouri. Cadrele didactice puteau oferi calificativul „admis” în baza reușitei curente a studentului (studenții numeau informal această formă de susținere „colocviu automat”), sau puteau organiza, după realizarea programului, o „convorbire”⁴ – o discuție individuală cu studenții pe marginea conținuturilor disciplinei. Colocviul la practica de producție, de obicei „diferențiat”, se susținea în baza raportului prezentat în fața unei comisii, cu participarea conducătorului de practică, iar la teza/proiectul de an, de asemenea „diferențiat” – în baza susținerii într-o comisie specializată.

Studenții care susțineau colocviile ordinare sau „diferențiate” erau admiși la sesiunea de examene, iar cei care nu obțineau un calificativ de trecere, aveau șansa să le susțină repetat, în termeni stabiliți de decanatul facultății, în mod individual.

Examenele la disciplinele de studii se susțineau în conformitate cu un orar elaborat de decanat, iar din 1987, în contextul implicării studenților în procesele decizionale, orarul susținerii examenelor era elaborat de comun acord de studenți și profesori, decanatului revenindu-i misiunea de a coordona procesul⁵. Orarul examenelor era aprobat de rectorul USM și adus la cunoștința studenților cu cel puțin o lună înainte de începerea sesiunii. Regulamentul prescria un termen de 3-4 zile între examene.

Evaluarea finală prin examen la o disciplină de studiu se realiza oral sau scris, instrumentul de evaluare fiind „biletul”, alcătuit, de obicei din 3 subiecte/unități de conținut, preluate din programul analitic al disciplinei respective, dar profesorul deținea dreptul de a acorda întrebări suplimentare celui evaluat. Chiar dacă documentele normative sovietice declarau că „examenele la disciplinele din planul de învățământ urmăreau scopul să evalueze activitatea studentului pentru un semestru (an de studiu), cunoștințele teoretice, dezvoltarea gândirii cre-

¹ Положение о высших учебных заведениях СССР. Постановление Совета Министров СССР от 22 января 1969 г. N 64 с изм. и доп., внесенными Постановлениями Совмина СССР. http://lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a990x441.htm (consultat la 12.06.2015).

² Учебные планы 1985-1988. Arhiva curentă a USM.

³ Об утверждении положения о курсовых экзаменах и зачетах в высших учебных заведениях СССР. Приказ министра высшего и среднего специального образования СССР от 11 июня 1973 г. № 513. http://agd.mmf.spbstu.ru/Orders/%D0%97%D0%B0%D1%87%D0%B5%D1%82%D1%8B_%D0%B8_%D1%8D%D0%BA%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8B.html (consultat la 8.08.2015).

⁴ Положение о высшем учебном заведении СССР 1989 г. În: Кишиневский Университет. nr. 18, 13 septembrie 1989, p. 3.

⁵ О первоочередных мерах по расширению участия студентов в управлении высшими учебными заведениями. Постановление Министерства высшего и среднего специального образования СССР от 17 июня 1987 г. În: Кишиневский Университет, № 35, 11 ноября 1987 г., p. 1.

ative, abilitățile de muncă independentă, capacitatea de a sintetiza cunoștințele și de a le aplica pentru a rezolva sarcini practice”¹, examenul evalua, mai degrabă cunoștințele, decât abilitățile sau deprinderile profesionale, or învățământul sovietic era unul axat mai mult pe cunoștințe și pe reproducerea lor.

Până la reformarea sistemului de evaluare în anul 1990, rezultatele evaluărilor studenților se exprimau în note, conform sistemului de 5 puncte, unde 5 este „excelent”, 4 – „bine”, 3 – „satisfăcător” și 2 – „nesatisfăcător”. Pornind de la ideea că „din cele cinci calificative numai trei funcționează pentru aprecierea pozitivă a cunoștințelor și doar o singură notă pentru aprecierea nesatisfăcătoare”², că „mai multe cadre didactice recurgeau la folosirea anumitor semne, simboluri pentru a evalua mai mult sau mai puțin obiectiv cunoștințele studenților” și că „în practica pedagogică și experiența mondială se utilizează pentru aprecierea obiectivă a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor elevilor și studenților un diapazon mai larg de calificative”, Ministerul Științei și Învățământului din RSS Moldova a demarat o reformă a sistemului de evaluare a performanțelor elevilor și studenților. Prin hotărârea Senatului din 27 noiembrie 1990, începând cu anul de studii 1990-1991, la USM se punea în aplicare Hotărârea Guvernului RSS Moldova nr. 271 din 16 august 1990 „Cu privire la instituirea sistemului de notare de 10 puncte de estimare a cunoștințelor,” în care nota „10” desemna clasa de performanță maximă, iar nota „1” – clasa de performanță minimă³.

Calificativele obținute de studenți erau înregistrate în borderou, iar notele pozitive și în carnetul de note. Studenții care obțineau note insuficiente aveau dreptul să susțină examenul repetat într-o sesiune repetată. Cei care susțineau toate examenele și colocviile erau promovați în următorul an de studii. Puteau fi promovați la următorul an de studii și studenții care nu au susținut 1-2 examene în sesiunea de vară. Deficitul academic se recupera timp de o lună după terminarea sesiunii ordinare, restanțele se susțineau în mod individual, dar restanțierului i se ofereau nu mai mult de două șanse. Studenții care nu susțineau într-o sesiune trei și mai multe examene și care nu recuperau restanțele erau exmatriculați sau repetau anul. Reușita academică a studenților la examene era considerată un indicator important al calității viitorilor specialiști și se analiza semestrial și anual (mai ales cantitativ) în Senatul universității în scopul identificării metodelor de îmbunătățire al randamentului academic al studenților.

USM aplica diferite metode de motivare a studenților, cum ar fi stabilirea unui clasament cu trei categorii în baza reușitei academice din cadrul unei sesiuni: în categoria *eminenți* erau incluși studenții care au obținut note de 9 și 10; în categoria *studenți cu note satisfăcătoare* erau incluși cei cu „note de 5 și mai mari” și în categoria *studenților cu note nesatisfăcătoare* – studenții care erau apreciați cu note de la 1 la 4⁴.

O altă metodă în sistemul de motivare era cea financiară, prin acordarea diferitor tipuri de burse:

- *burse de merit*, acordate semestrial studenților de la secția cu frecvență, care au susținut probele de examinare „excelent”, „bine” și chiar „satisfăcător”, fiind alcătuită din trei categorii: studenților, cunoștințele cărora au fost apreciate exclusiv cu nota 10, li se acordau „burse majorate” cu 60% din cuantumul celei mai mari burse de merit, pentru studenții ce au acumulat note de 9 și 10 – burse majorate cu 50% și pentru cei care au luat note de 8,9 și 10 – cu 25%⁵.

¹ Об утверждении положения о курсовых экзаменах и зачетах в высших учебных заведениях СССР. Приказ министра высшего и среднего специального образования СССР от 11 июня 1973 г. № 513. http://agd.mmf.spbstu.ru/Orders/%D0%97%D0%B0%D1%87%D0%B5%D1%82%D1%8B_%D0%B8_%D1%8D%D0%BA%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8B.html (consultat la 8.08.2015).

² Sistemul de 10 puncte, cum să-l aplicăm? - chisinauedu.md/fileuri/sistemul_10_puncte_l_rom.doc (consultat la 08.01. 2015).

³ Hotărârea Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 17.

⁴ Ibidem.

⁵ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv.1, d. 4607, f. 26-27.

- *burse de studii* primeau studenții formați la USM „cu destinație specială” cu condiția să susțină examenele cel puțin satisfăcător; *burse sociale*, oferite anumitor categorii de studenți (din familii cu mulți copii, orfanilor, invalizilor etc.), indiferent de reușita academică;
- *burse nominale de performanță* au fost instituite în anul 1990 și erau acordate studenților cu rezultate academice de excepție, dar și cu rezultate de cercetare științifică, culturale, sportive sau organizatorice. Bursele „Karl Marx”, „V.I. Lenin”, „Ia. S. Grosul”¹ se acordau semestrial în conformitate cu totalurile sesiunilor și la recomandarea consiliului facultății și ale comitetului sindical. Acestea erau finanțate din fondul de premiere al USM (cca 25% din acest fond)².

Un alt stimulente al creșterii performanțelor academice ale studenților universității, implementat oficial începând cu anul 1990, era „eliberarea” de la evaluarea finală la disciplina la care studentul a obținut note de 8, 9 și 10 la evaluările curente, promovate pe parcursul semestrului. Cadrul didactic avea dreptul să „scutească studentul de susținerea examenului” la disciplina de care era responsabil, trecând în borderoul de examinare și în carnetul studentului calificativul obținut de acesta la evaluarea curentă.³ Drept factor motivant pentru susținerea eforturilor de învățare ale studenților USM la începutul anilor ‘90 era practicarea schimburilor de studenți pentru stagiile de practică de la 1-2 săptămâni până la 10 luni în România, Bulgaria, Franța, SUA și alte țări.⁴ Desigur, în echipele de schimb aveau acces doar studenții cu o reușită academică excelentă.

La finalizarea unui program de studii, studenții care realizau planul de învățământ erau admiși la evaluarea finală, planificată în ultimul semestru al ultimului an de studii și era numită „examen de stat”.⁵ Evaluarea finală se realiza prin două tipuri de probe: „examen (e) de stat”, de obicei oral, care se susținea la una sau la mai multe discipline, în dependență de specialitate, și susținerea tezei/proiectului de diplomă, care revendica aplicarea concomitentă a cunoștințelor teoretice cu cele practice din domeniul studiat și prezentarea scrisă a rezultatelor obținute în fața unei comisii de examinare, numită „Comisia pentru examenele de stat”. Studentul se putea prezenta la evaluarea finală, dacă în prealabil a îndeplinit toate cerințele prevăzute de planul de învățământ și programele analitice.⁶ Și pentru că școala sovietică trebuia să formeze, în primul rând, un cetățean „educat în spiritul înaltei conștiințe comuniste, a patriotismului sovietic, al prieteniei popoarelor și internaționalismului proletar”, cu un „sentiment de datorie și angajamentul față de patria socialistă” și, în al doilea rând, să pregătească un profesionist într-un anumit domeniu, până la 1988 disciplina obligatorie, care se susținea în calitate de „examen de stat” la toate specialitățile oferite de USM, era „Comunismul științific”⁷.

Pentru absolvirea unor specialități (limba și literatura rusă, limba și literatura rusă în școala națională, limba și literatura moldovenească, filologie romano-germanică, matematică, matematică aplicată, fizică, chimie, biologie, agrochimie și pedologie, organizarea prelucrării mecanice a informației economice, merceologie și organizarea comerțului cu mărfuri industriale, merceologie și organizarea comerțului cu produse alimentare), studenții susțineau un singur examen la „Comunismul științific” și o teză/proiect de diplomă.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, nr. 4604, f. 172.

² AUSM, F. 1, inv. 1, nr. 4604, f. 149.

³ Hotărârea Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 17.

⁴ Informație despre relațiile internaționale. Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 59-61.

⁵ Положение о высшем учебном заведении СССР 1989 г. În: Кишиневский Университет. nr. 18, 13 septembrie 1989, p. 3.

⁶ Положение о высших учебных заведениях СССР. Постановление Совета Министров СССР от 22 января 1969 г. N 64 с изм. и доп., внесенными Постановлениями Совмина СССР. http://lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a990x441.htm (consultat la 12.06.2015).

⁷ Учебные планы. 1985. Arhiva curentă a USM.

La finalizarea studiilor la alte programe, absolvenții susțineau în afară de „Comunismul științific” și teza de diplomă, un al doilea examen, dar tot din domeniul științelor social-ideologice. Astfel, absolvenții de la Istorie mai susțineau un examen la „Istoria PCUS”, cei de la majoritatea specialităților economice – la „Economie politică”. Doar absolvenții de la Drept mai susțineau, în afara disciplinelor sociale, un examen de specialitate și unul la disciplinele de specializare. Și studenții de la Biblioteconomie și bibliografie susțineau și două examene de specialitate, însă aceștia nu elaborau și nu susțineau teza de diplomă.

În conformitate cu directivele CC al PCUS și ale Consiliului de Miniștri al URSS din 13 martie 1987 și a ordinului MÎSMS al URSS din 18 decembrie 1987, care prevedeau „introducerea examenului de stat la marxism-leninism în toate instituțiile de învățământ superior din Uniunea Sovietică”¹, în scopul „consolidării concepției marxist-leniniste și convingerilor ideologice ale tânărului specialist”, absolvenții anului 1988 au susținut examen obligatoriu la această disciplină, un examen sau două la disciplinele de specialitate (chiar și la specialitățile umanistice) și teza de diplomă.² Studenții USM, însă, au manifestat reticență față de introducerea acestui examen, iar cei de la facultatea jurnalism au redactat o scrisoare către ministrul învățământului public D. Zidu, revendicând anularea acestuia³.

Doar absolvenții anului 1991 au fost „privilegiații sorții”, or modificarea radicală a planurilor de învățământ a determinat și revederea concepției „examenului de stat”. Studenții care au finalizat studiile în promoția anului Independenței au susținut unul sau două examene de absolvire la disciplinele de specialitate și teza/proiectul de diplomă⁴.

Unii studenți (cu un randament academic mai mic) puteau alege să renunțe la susținerea tezei de diplomă și să susțină încă două examene suplimentare, indicate în planul de învățământ la specialitatea respectivă. Consiliul facultății, la rândul lui, avea dreptul să înlocuiască acestor studenți susținerea tezei cu cele două examene⁵.

Absolvenților care susțineau „examele de stat” și teza/proiectul de diplomă li se conferea, prin decizia Comisiei de stat de examinare, calificarea corespunzătoare programului pe care l-au urmat, li se acorda o diplomă de studii superioare, un supliment în care erau trecute toate calificativele obținute pe parcursul anilor de studii la disciplinele studiate și o insignă romboidală.

Conform reglementărilor sovietice, studentul care a susținut examenele cu nota „excellent” la mai mult de 75% din disciplinele planului de învățământ, iar la celelalte discipline a obținut calificativul „bine” și care a susținut „examenul de stat” și teza de diplomă pe nota „excellent”, a fost activ în plan științific și social, i se acorda diplomă „cu mențiune”⁶, numită informal „diplomă roșie”, după culoarea copertei. Deținătorul unei astfel de diplome avea privilegii la repartizarea în câmpul muncii sau la admiterea la doctorat. După reforma sistemului de evaluare din 1990, au fost ajustate, prin decizia senatului USM, și regulile de obținere a unei diplome *cum laude*, ce se conferea doar studenților care acumulas pe parcursul anilor de studii cca 80% note de 9 și 10 și 20% note de 8⁷.

Absolvenții secției cu frecvență a USM erau repartizați conform calificării și în funcție de performanțele obținute în instituțiile sau întreprinderile republicii după un plan de repartiza-

¹ О мерах по коренному улучшению качества подготовки и использования специалистов с высшим образованием в народном хозяйстве. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 13 марта 1987 г. № 325. http://www.school.edu.ru/laws.asp?cat_ob_no=5955&ob_no=5015&oll.ob_no_to. (consultat la 23.07.2015).

² Учебные планы. 1988. Arhiva curentă a USM.

³ Кишиневский Университет. Nr.26 (1606), 23 noiembrie 1989, p. 4.

⁴ Cu privire la anularea susținerii examenului de stat la disciplinele sociale de către absolvenții secțiilor de zi și prin corespondență. Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 34; Graficul de lucru al comisiilor de stat de examinare în anul 1991. Arhiva curentă a USM.

⁵ Учебные планы. 1988-1991. Arhiva curentă a USM.

⁶ Положение о высших учебных заведениях СССР. Постановление Совета Министров СССР от 22 января 1969 г. N 64 с изм. и доп., внесенными Постановлениями Совмина СССР. http://lawrussia.ru/texts/legal_346/doc346a990x441.htm (consultat la 12.06.2015).

⁷ Hotărârea Senatului USM din 27 noiembrie 1990. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 17.

Figura nr. 4. Insigna absolventului universității, URSS

re și erau obligați să lucreze nu mai puțin de trei ani la locul de muncă care i-a revenit, fiind considerați „tineri specialiști”.¹ Destabilizarea economică și socială de la sfârșitul epocii *perestroicii* a generat fenomenul „diplomei libere”, absolvenții optau tot mai des să renunțe la repartizarea la un loc de muncă, fie din cauza salariilor mici, fie a condiții necorespunzătoare sau a îndepărtării geografice de locul de trai, și alegeau să-și identifice singuri un loc de muncă după preferințe.

Universitarii și-au pus „mari speranțe în restructurarea școlii superioare”, iar administrația a trasat planuri mari de reformare a USM și de adaptare a formării specialiștilor la imperativele social-economice și, mai ales, naționale ale republicii. Dar, în toamna anului 1990, făcând bilanțul reformelor, universitarii constatau cu regret că „nu ne grăbim, batem pasul pe loc, dăm dovadă de nehotărâre greu de explicat” și că „în esență, nu s-a schimbat nimic în politica și strategia de pregătire a cadrelor”.²

Insatisfăcuți de caracterul formal și fragmentar al reformelor învățământului superior promovate de guvernul unional, care rămâneau neclare și neînțelese de universitarii care trebuiau să le pună în aplicare, dar conștienți de situația școlii superioare din republică, administratorii universității atenționau colectivul că „nu

mai poate aștepta ceva din afară, pentru că nu mai este timp”. Și „luând în considerație condițiile reale ale economiei de piață și situația dificilă”, invita universitarii să depășească „nesiguranța, nehotărârea în înfăptuirea unor transformări radicale în procesul de instruire”, „să manifeste mai multă inițiativă, să caute și să găsească de sine stătător soluția multor probleme cu care se confrunta procesul instructiv-educativ” și să muncească „cu mai multă dăruire la perfecționarea în continuare a procesului instructiv pentru ridicarea nivelului profesional al cadrelor, pentru păstrarea și ridicarea prestigiului diplomei universitare”³.

Totuși, *perestroika* a produs și rezultate pozitive pentru învățământul superior, cel puțin prin condamnarea „prejudecăților ideologice” și „descătușarea” conștiinței sociale, iar cele mai importante transformări în procesului de studii la USM în această perioadă au fost impulsionate și stimulate de renașterea națională și evenimentele produse de aceasta, transformări care vor fi dezvoltate și aprofundate în „epoca independenței”.

¹ Положение о межреспубликанском, межведомственном и персональном распределении молодых специалистов, оканчивающих высшие и средние специальные учебные заведения. Приказ Министерства высшего и среднего специального образования СССР от 30 июля 1980 г. N 870. <http://old.lawru.info/base18/part5/d18ru5380.htm> (consultat la 21.06.2015).

² Totalurile anului de studii 1989-1990 și sarcinile catedrelor și ale facultăților în vederea organizării procesului de învățământ în anul universitar 1990-1991. AUSM. F. 1, inv. 1, nr. 4605, f. 19-20.

³ AUSM. F. 1, inv. 1, nr. 4605, f. 20.

Figura nr. 5. Diplomă de studii superioare. Diplomă *cum laude* și diplomă simplă

Tabelul nr. 70

Oferta educațională a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1988

	SPECIALITATE	SPECIALIZĂRI	Durata programului Fr./fr. redusă	CALIFICAREA OBTINUTĂ
1	Limba și literatura rusă	1. Teorie literară 2. Lingvistică	5/6	Filolog. Profesor
2	Limba și literatura rusă în școala națională ¹		5/6	Profesor de limba și literatura rusă în școala moldovenească
3	Limba și literatura moldovenească	1. Teorie literară 2. Lingvistică	5/6	Filolog. Profesor de limba și literatura moldovenească
4	Filologie romano-germanică	1. Teorie literară 2. Lingvistică	5/6	Filolog. Profesor (cu indicarea limbii și literaturii). Traducător.
5	Jurnalism (specializări:	1. Activitate literară la ziare și reviste 2. Activitate literară la radio și televiziune 3. Redactarea literaturii de masă 4. Teoria și practica traducerii	5/6	Jurnalist
6	Istorie	1. Istoria URSS 2. Istorie universală	5/6	Istoric. Profesor de istorie și științe sociale
7	Jurisprudență	1. Construcția socialistă 2. Drept public și administrare 3. Drept economic 4. Judecătoria, procuratură și avocatură 5. Anchetă și criminalistică	5/6	Jurist
8	Matematică	1. Algebră și teoria numerelor 2. Geometrie și topologie 3. Ecuații diferențiale 4. Analiză matematică	5	Matematician. Profesor

¹ Specialitatea a fost deschisă la Facultatea de Filologie în anul 1985 în conformitate cu Ordinul nr. 42 al Ministerului învățământului din RSSM din 14.02.84 pentru absolverii școlilor moldovenești care susțineau admiterea la specialitatea „Limba și literatura rusă.”

9	Matematică aplicată	1. Optimizare și administrare optimizată 2. Programare și asigurarea matematică și a mașinilor și tehnicii de calcul 3. Metode numerice 4. Asigurarea matematică pentru sisteme automatizate de proiectare și control 5. Cibernetică matematică	5	Matematician
10	Fizică (profil didactico-științific)	1. Fizică teoretică 2. Optică și spectroscopie 3. Electronică fizică 4. Fizica semiconductoarelor și dielectricilor	5	Fizician. Profesor
11	Fizică	1. Fizică teoretică 2. Fizica semiconductoarelor și dielectricilor 3. Radiofizică 4. Electronica corpurilor solide și microelectronică	5	Fizician
12.	Chimie		5/6	Chimist. Profesor
13.	Biologie	1. Zoologie 2. Botanică 3. Fiziologia plantelor 4. Fiziologia umană și animală 5. Biochimie 6. Genetică și selecție 7. Hidrobiologie și ihtiologie 8. Entomologie și protecția plantelor 9. Ecologie și protecția naturii 10. Microbiologie	5/6	Biolog. Profesor de biologie și chimie
14.	Pedologie și agrochimie	1. Agrochimie 2. Pedologie	5/6	Pedolog
15.	Planificare economică și socială	Economia și planificarea industriei	5/6	Economist
16.	Economia și sociologia muncii	1. Economia și organizarea muncii 2. Economia și sociologia muncii	5/6	Economist
17.	Finanțe și credite	1. Buget de stat 2. Credite 3. Asigurări de stat 4. Bănci	5/6	Economist

18.	Contabilitate, controlul și analiza activității economice	1. Evidență, control și analiză în industrie 2. Evidență, control și analiză în construcții 3. Evidență, control și analiză în transporturi (comunicații) 4. Evidență, control și analiză în instituții științifice și bugetare 5. Evidență, control și analiză în deservirea publică 6. Control și revizie	5/6	Economist
19.	Informatică economică și sisteme automate de administrare		5/6	Inginer-economist
20.	Economia și organizarea comerțului și a alimentației publice	1. Economia comerțului 2. Economia alimentației publice 3. Economia cooperăției de consum	5/6	Economist-organizator
21.	Contabilitate, controlul și analiza activității economice	1. Evidență, control și analiză în alimentația publică 2. Evidență, control și analiză în cooperăția de consum 3. Evidență, control și analiză în comerț	5/6	Economist
22.	Merceologia mărfurilor industriale		5/6	Merceolog-inginer
23.	Merceologia produselor alimentare		5/6	Merceolog-inginer
24.	Biblioteconomie și bibliografie	1. Biblioteci de masă 2. Biblioteci pentru copii și școlare 3. Biblioteci specializate	4/5	Bibliotecar-bibliograf

Tabelul nr. 71

Evoluția specialităților și specializărilor în domeniul economic. 1985-1991

Nomenclatorul specialităților din instituțiile de învățământ din URSS din 1975				Nomenclatorul specialităților din instituțiile de învățământ din URSS din 1987		
specialități	specializări	perioada de studii fr./fr. redusă	calificare	specialități	specializări	Perioada de studii fr./fr. redusă
Planificarea economiei naționale	Planificarea prețurilor	5/6	economist	Planificare economică și socială	1. Economia și planificarea industriei	5/6
Planificarea industriei	-	5/6	economist	-	-	-

Economia muncii	-		5/6	economist	Economia și sociologia muncii	1. Economia și organizarea muncii 2. Economia și sociologia muncii.	5/6	economist
Finanțe și credite	1. Finanțe 2. Credit 3. Finanțele industriei		5/6	economist	Finanțe și credite	1. Buget de stat 2. Credite 3. Asigurări de stat 4. Bănci	5/6	economist
Contabilitate și analiza activității economice	1. Control și analiză în industrie 2. Control și analiză în construcții 3. Control și analiză în comerț, alimentația publică, asigurarea tehnico-materială 4. Control și evidență în instituțiile bugetare și științifice 5. Revizie și control	4/5		economist	Contabilitate, control și analiza activității economice	1. Evidență, control și analiză în industrie 2. Evidență, control și analiză în construcții 3. Evidență, control și analiză în transporturi (comunicații) 4. Evidență, control și analiză în instituții științifice și bugetare 5. Evidență, control și analiză în deservirea publică 6. Control și revizie 7. Evidență, control și analiză în alimentația publică 8. Evidență, control și analiză în cooperarea de consum 9. Evidență, control și analiză în comerț	5/6	economist
Organizarea prelucrării mecanice a informației economice	-			inginer-economist	Informatică economică și sisteme automate de administrare	-	5/6	inginer-economist
Economia comerțului	Economia comerțului	4/5		economist	Economia și organizarea comerțului și a alimentației publice	1. Economia comerțului 2. Economia alimentației publice 3. Economia cooperăției de consum	5/6	economist-organizator
Merceologie și organizarea comerțului cu mărfuri industriale	-	4/5		Merceolog de înaltă calificare	Merceologia mărfurilor industriale	-	5/6	Merceolog-inginer
Merceologie și organizarea comerțului cu produse alimentare	-	4/5		Merceolog de înaltă calificare	Merceologia produselor alimentare	-	5/6	Merceolog-inginer

I.7. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ALE UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA

Până la începutul anilor '70 relațiile internaționale ale Universității de Stat din Moldova se dezvoltă în afara unor proiecte instituționalizate, cel mai frecvent sub forma participării la conferințe științifice internaționale în străinătate, sau în cadrul colaborării URSS cu țările în curs de dezvoltare, care și-au anunțat afilierea față de proiectul construcției socialiste, predând în instituțiile locale, sau invers, găzduind studenții străini la USM, din 1962, inițial la cursurile de limbă rusă, apoi în cadrul Facultății de Pregătire a studenților străini și a facultăților de la universitate. Până la începutul anilor '70, anume pregătirea la USM a studenților străini, deja și din alte țări decât cele declarate de orientare socialistă, a fost prima formă constantă instituționalizată de colaborare internațională a USM.

Deși se anunțau relații relativ constante cu alte instituții, precum cu Universitatea „A. I. Cuza” din Iași (U.A.I.C.), totuși ele nu erau încă însoțite de un cadru instituționalizat. Schimbările se anunță către 1973, când Universitatea de Stat din Moldova încheie pe parcurs acorduri de colaborare directă cu două instituții de peste hotare, U.A.I.C. și Universitatea „Paisie de Hilandar” din Plovdiv (U.P.P.H.), fapt ce deschide noi orizonturi pentru cooperare internațională, permițând desfășurarea unei mobilități periodice, stabilirea de contacte directe între profesorii și studenții instituțiilor partenere, un schimb de experiență mai eficient atât pe plan științific, cât și didactic. Desigur, din considerente binecunoscute, posibilități de a stabili relații directe, bazate pe acorduri de colaborare, erau destul de limitate. În primul rând, aceste forme de parteneriat nu puteau depăși hotarele statelor din cadrul sistemului socialist. Doar spre sfârșitul epocii sovietice, în legătură cu noua politică de destindere, în rezultatul căreia s-au profilat noi oportunități de deschidere, a devenit posibilă stabilirea contactelor directe peste „cortina de fier,” care curând avea să se prăbușească, condiții în care Universitatea de Stat din Moldova stabilește relații directe cu Lafayette College din SUA. După avansarea politicii de restructurare în URSS și prăbușirea regimului Ceaușescu în România, asistăm la o adevărată avalanșă de forme de cooperare a Universității de Stat din Moldova cu instituțiile academice din România.

Deschiderea USM spre domeniul colaborărilor internaționale se produce în perioada „desprimăvărării” și este legată, în primul rând, de primirea la studii a studenților străini, în special din țările, numite pe atunci în curs de dezvoltare, de orientare socialistă, dar pe parcursul anilor, „geografia” s-a extins, cuprinzând și studenți din țările ce nu-și anunțase atașamentul politic pentru direcția de dezvoltare spre socialism. În 1962, la USM sosise primul grup de 37 studenți străini, din Vietnam. Din acest an și până în 1967 au fost organizate studii pregătitoare de un an, timp în care studenții străini studiau limba rusă, pentru a avea posibilitatea în continuare să-și urmeze studiile de specialitate la diverse instituții de învățământ superior din URSS¹.

Creșterea numărului studenților reclamă reorganizări structurale, astfel, în 1967, fiind fondată Facultatea de pregătire pentru studenții din străinătate, condusă de prof. Mihail Sâtnic, până în 1970, mai apoi conducerea fiind preluată de conf. Anatolie Pușneac (1970-1973), conf. Eduard Senocosov (1973-1974), conf. Teodor Țîrdea (1977), prof. Victor Isac (1977-1981), conf. Petru Gaugaș (1981-1985), prof. Petru Gașin (1985-1988) și conf. Alexandru Cozlenco (1988-1991)². În anul următor (1968), la această facultate a fost deschisă Catedra de Limbă Rusă, având în componența sa 13 profesori și fiind condusă de dr. Lilia Ermacova. Noua subdiviziune a fost echipată cu mijloace tehnice necesare pentru studiul lingvistic. Din 1974, Facultatea de Pregătire a studenților străini se completează prin Catedra de Discipline Teoretice Generale, condusă inițial de dr. Ilie Lupu, apoi de către Petru Gaugaș și Petru Chetruș. Cei șase colaboratori ai catedrei asigurau cursurile generale de matematică, fizică, chimie și biologie³. În to-

¹ Cozma V. Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996), Chișinău, 1996, p. 402.

² Ibidem, p. 402-403.

³ Ibidem, p. 402.

talitate, din 1962 până în 1990, studiile pregătitoare de un an, apoi și Facultatea de Pregătire pentru studenții din țările străine, au fost absolvite de 4703 studenți din 53 de țări, repartizați în continuare, la diverse instituții de învățământ superior din URSS. Către sfârșitul anului de studii 1989/1990, în legătură cu schimbarea modulului de pregătire a specialiștilor din țările de peste hotare, activitatea Facultății de Pregătire a fost suspendată, prin Decizia Consiliului de Miniștri al RSSM din 20 iulie 1990, fiind disponibilizați circa 100 de specialiști ai acestei facultăți¹.

În legătură cu faptul că absolvenții Facultății de Pregătire pentru studenții străini își continuau studiile de specialitate inclusiv și la USM, numărul lor în această calitate fiind în creștere, precum și ținând cont că la USM erau organizare și alte forme de studii, precum stagii și studii doctorale, în 1974, an în care la Universitate își urmau studiile 212 studenți de diverse niveluri din 8 țări, a fost fondat Decanatul Universitar pentru instruirea studenților, stagiatorilor și doctoranzilor de peste hotare. În următorul an de studii, numărul străinilor aflați la studii în cadrul USM se ridică la 257 studenți și 27 doctoranzi, în privința ponderii studenților străini distinguându-se facultățile de Științe ale naturii și Matematică: Biologie și Pedologie (100), Fizică (61), Chimie (51), Matematică și Cibernetică (30). Tradițional, de la începuturile activității în domeniul pregătirii studenților străini, în 1962, cea mai importantă pondere este cea a studenților din Vietnam (182), urmată de cei din R.D. Germană (60). Decanatul respectiv a fost condus de la fondare și până în 1988 de către conf. Anatolie Pușneac, iar din 1988 funcția de conducere a fost preluată de către conf. Ilie Lupu².

În 1975 a fost instituită Catedra de Limbă Rusă pentru instruirea studenților, stagiatorilor și doctoranzilor de peste hotare, condusă inițial de dr. Tamara Jieru, iar din 1980 de către dr. hab. Ludmila Clebanov.

De la fondarea Decanatului Universitar pentru instruirea studenților, stagiatorilor și doctoranzilor de peste hotare, aria geografică a studenților străini este în permanentă extensiune, la USM urmându-și studiile studenți din țările africane (Guineea-Bissau, Etiopia, Tanzania, Algeria, Mali, Angola, Benin, Burundi, Burkina-Faso, Gana, Guinea, Egipt, Zair, Zambia, Zimbabwe, Camerun, Kenya, Congo, Mauritius, Madagascar, Maroc, Mozambic, Nigeria, Cabo Verde, Ruanda, São Tome și Principe, Sierra Leone, Togo, Uganda, Chad), ale Americii Latine (Bolivia, Columbia, Costa Rica, Cuba, Mexic, Nicaragua, Panama, Peru, Chile, Ecuador), asiatice (Vietnam, Kampuchea, Laos, Thailanda, Afganistan, India, Bangladesh, Sri Lanka, Iordania, Liban, R.P. Yemen, Siria) și europene (R.D. Germană, Bulgaria, Grecia), iar spre sfârșitul acestei perioade, în 1990, vin să studieze la USM 58 de studenți din România³.

În perioada 1967-1990, facultățile USM au fost absolvite de către 1138 de studenți străini, apogeul atingându-se în perioada anilor '80, numărul absolvenților din 1981-1990 fiind de 676 (pentru comparație, în perioada anilor 1991-1995 acest număr s-a redus la 262)⁴. Mai mulți absolvenți ai USM ajung să dețină poziții importante în țările de origine: Cumandian Dumbia, devine viceministru al ocrotirii sănătății în Guinea, Mohamat Malum – Președinte al Asociației biologilor din Chad, Joze Biai - Șef al Departamentului pentru Industrie și Energie a Ministerului de Planificare și Colaborare Internațională din Guineea-Bissau, Essapundu Gastin – conducător al sindicatului de ramură din R.P. Congo ș. a.⁵ Este de remarcat în mod deosebit și activitatea USM în domeniul pregătirii specialiștilor de cea mai înaltă calificare. Între anii 1969 și 1993 au absolvit doctorantura și au susținut tezele de doctor 142 de doctoranzi din străinătate. În lucrul de conducere științifică a tezelor de doctorat ale cetățenilor străini s-au remarcat profesorii: P. Soltan, A. Simașchevici, E. Pokatilov, N. Samusi, V. Șalari, I. Dediu, A. Sâciiov, I. Vaintraub, Iu. Perlin, V. Ivanov, B. Melnic, V. Zolotarschi, E. Hrișcev ș. a. Pentru merite deosebite

¹ Ibidem, p. 403.

² Ibidem, p. 403-404.

³ Ibidem, p. 405-406.

⁴ Ibidem, p. 403. Tab. 1.

⁵ Ibidem, p. 404.

în opera de formare a specialiștilor pentru țările de peste hotare USM a fost decorată cu ordinul „Prietenia” al R.S. Vietnam și cu „Insigna de Aur” a R.D. Germane¹.

Din sursele de care dispunem, dinamica legăturilor de colaborare dintre Universitatea de Stat din Moldova și Universitatea „A. I. Cuza” din Iași către în perioada 1967-1968 este în continuă scădere, se reduce la vizitele episodice ale unor profesori din ambele instituții. În scrisoarea adresată ministrului învățământului din RSSM V. A. Cherdivarenco, se menționează că la toate tentativele din partea Universității de Stat din Moldova de a semna un acord de colaborare cu U.A.I.C. nu a venit niciun răspuns din partea ieșeană. Această situație a fost raportată Ministerului de Studii Superioare și Medii de Specialitate al URSS (MSS și MS). La recomandarea ministerului de profil unional, la începutul anului 1972 a mai fost făcută o tentativă de a stabili relații durabile, de asemenea rămasă fără răspuns, lucru raportat în instanțele respective, după care MSS și MS al URSS a sancționat stoparea încercărilor de a stabili legături directe cu U.A.I.C. și de a reveni asupra acestei probleme doar în cazul manifestării inițiativei din partea Universității ieșene.

Probabil, în cadrul acelor „vizite episodice,” la care face referință rectorul Universității de Stat din Moldova A.M. Lazarev, la 11 noiembrie 1971 secția de primire a studenților și specialiștilor străini a Ministerului Învățământului de la Moscova (N. Bobrovskii), adresează o scrisoare pe numele rectorului de atunci al Universității de Stat din Moldova, doctorului conferențiar A. I. Medvedev, în care, referindu-se la planul de cooperare culturală și științifică dintre URSS și R.S. România pentru anul 1971, menționează despre sosirea în luna noiembrie a aceluiași an în URSS a profesorilor Nicolae I. Calu și Constantin Niculicioiu pe o perioadă de 14 zile pentru schimb de experiență, din contul pentru cooperări interuniversitare. Universitatea de Stat din Moldova urma să răspundă dacă e disponibilă să primească profesorii din Iași și să comunice timpul oportun pentru această vizită². În anexe la scrisoare se menționează că prof. dr. Nicolae I. Calu este colaborator la Catedra de Chimie anorganică a U.A.I.C., specialist în domeniul cercetării teoretice și experimentale a unor probleme privind structura moleculară și în cel al compușilor anorganici, „urmând să întrețină discuții cu prof. Ablov din Chișinău, prof. Busev din Moscova și Șciucarev din Leningrad³, iar pentru șederea sa la Chișinău a fost elaborat un program consistent, care includea atât obiective științifice, academice, cât și culturale⁴. Constantin Niculicioiu, colaborator la Catedra de economie politică, era interesat de organizarea procesului de studii în domeniul științelor economice la Universitățile din Leningrad și Moscova⁵.

Precum s-a menționat, în primăvara anului 1972, încercările de a stabili relații de colaborare cu Universitatea „A. I. Cuza” din Iași (U.A.I.C) intrase într-un impas total. Astfel, în scrisoarea din 29 mai 1972, adresată deopotrivă autorităților din republică (ministrului Educației RSSM V. A. Cherdivarenco, CC al PCM, șefului secției de relații internaționale M. N. Șliahtici) și celor unionale (ministrului adjunct al Învățământului Superior și Mediu de Specialitate al URSS N. N. Sofinskii), rectorul Universității de Stat din Moldova A. M. Lazarev, făcând trimitere la scrisoarea Ministerului Educației din RSSM din 9 iulie 1971 „Despre modalitățile realizării cooperării internaționale”, menționează că la 10 aprilie 1972, proiectul de colaborare cu U.A.I.C. pentru anii 1973-1974 a fost expediat rectorului acestei instituții, prof. I. Creangă, cu o scrisoare de însoțire prin care era invitată o delegație a Universității din Iași pentru semnarea oficială a acordului între cele două universități în prima jumătate a lunii mai⁶, apel care a rămas fără răspuns. Insistând asupra faptului că lipsa de reacție din partea conducerii U.A.I.C. durează de vreo 4-5 ani, inclusiv și privitor la ultimul demers, A. M. Lazarev conchide că este lipsită de

¹ Ibidem, p. 407.

² ANRM, F. 3186, d. 1040, f. 9.

³ Ibidem, f. 10.

⁴ Ibidem, f. 11-12, 14-15.

⁵ Ibidem, f. 13.

⁶ Ibidem, f. 18, anterior a mai fost expediată o scrisoare către rectoratul U.A.I.C. cu proiectul acordului de colaborare și invitația de a semna acordul de colaborare la Chișinău între 15-20 aprilie 1972: Ibidem, f. 24.

orice perspective tentativă de a insista în continuare asupra încheierii unui acord de colaborare. Considerând această situație ca fiind jenantă și înjositoare pentru Universitatea de Stat din Moldova, iar recomandarea ministerului de a trece peste aceste lucruri ca fiind ne semnificative, refuză pe viitor de a continua apelurile, lăsând deschisă doar o singură modalitate de a se ajunge la un acord – dacă se va manifesta o inițiativă rezonabilă din partea universității ieșene. În același timp, A. M. Lazarev consemnează vizita consilierului Milanco Stefanovic (Consulatul RSF Iugoslavia din Kiev) la Universitatea de Stat din Moldova, discuțiile și recomandările consilierului de a stabili relații de colaborare științifică, didactică și culturală dintre RSSM și RSF Iugoslavia și, în particular, dintre Universitatea din Moldova și una dintre universitățile iugoslave (fiind nominalizate universitățile din Ljubleana, Skopje, Niș, Novi-Sad etc.), acordul prealabil dat de rectorul Universității de Stat din Moldova pentru stabilirea unor relații directe cu una dintre universitățile nominalizate, precum și solicitarea recomandărilor din partea instituțiilor respective la acest capitol¹.

La acest demers, venit din partea rectorului Universității de Stat din Moldova, pe data de 30 august 1972 vine răspunsul din partea M.Î.S. și MS al URSS, semnat de șeful direcției afaceri externe A. Selivanov, în care este exprimat acordul cu poziția Universității din Moldova, precum că în condițiile respective, manifestarea în continuare a inițiativei pentru dezvoltarea legăturilor cu U.A.I.C. este inoportună și se acceptă abordarea problemei despre stabilirea unui acord de colaborare directă cu o instituție de învățământ superior din altă țară socialistă, solicitându-se o fundamentare detaliată în această privință, precum și opinia Ministerului Educației din RSSM. În consecință, rectorul Universității de Stat din Moldova dispune pregătirea și coordonarea propunerilor pentru alegerea unei noi instituții, propunerile urmând să fie până la 15 noiembrie 1972².

Între timp, însă, se produce o schimbare a conducerii U.A.I.C., fiind ales rector prof. Mihai Todosia, ocazie cu care este felicitat la 2 august 1972 de către A. M. Lazarev personal și din partea Consiliului Științific al Universității de Stat din Moldova, pe lângă urările de succes exprimându-se și speranțele în întărire a relațiilor dintre cele două universități³.

Se pare că la Ministerul Învățământului din Moscova coordonarea informației dintre secții, precum și a celei venite de la Chișinău, nu erau întru totul perfecte. Astfel, în scrisoarea emisă pe data de 12 iunie 1972 de către secția de admitere a studenților și specialiștilor străini a ministerului moscovit, semnată de șeful secției I. N. Tabacenco, care este adresată rectorului Universității de Stat din Moldova A. I. Medvedev (sic!), făcându-se trimitere la planul de colaborare culturală și științifică dintre URSS și R.S. România pentru anul 1972, conducerea Universității de Stat din Moldova este informată despre venirea în URSS în lunile septembrie-octombrie 1972 a doi profesori de la U.A.I.C. – dr. conf. Costică Cazacu și dr. prof. Simon Fișel – solicitându-se examinarea programului de vizită anexat, a posibilității realizării acestuia, a oportunității termenului de ședere și a perioadei de timp comode pentru vizită. Totodată este prevăzută eventualitatea refuzului din partea Universității de Stat din Moldova, care trebuie să fie argumentat și expediat în timp util împreună cu recomandarea altor organizații ce vor dispune de posibilitățile respective⁴.

Din anexa la scrisoarea respectivă aflăm că Costică Cazacu este conferențiar la catedra de algebră a U.A.I.C., specialist în domeniile logicii matematice și a teoriei algoritmilor și programării mașinilor de calcul și că este interesat de stabilirea contactelor științifice cu profesorii universităților din Chișinău, Leningrad și Moscova (fiind cunoscător de limbă rusă), intenționând, în timpul vizitei să prezinte și un referat pe tema „Noțiunea de algoritm”, iar Simon Fișel este profesor la catedra de Chimie analitică din aceeași instituție, specialist în domeniul de separare și purificare, din cadrul disciplinei respective, care intenționează să discute cu profesorii Universității de Stat din Moldova M. B. Bardin și N. Polotevnova, precum și cu co-

¹ Ibidem, f. 6-7.

² Ibidem, f. 1.

³ Ibidem, f. 2.

⁴ Ibidem, f. 3.

laboratorii Academiei de Știință, profesorii Ablov și Lialicov, urmând să țină și o conferință pe tema separării analitice a elementelor prin sorbenți chelatori¹.

De asemenea, în aceeași perioadă, Universitatea de Stat din Moldova este inclusă în circuitul relațiilor dintre institutele academice. Astfel, într-o scrisoare adresată șefului secției de relații externe a A.Ș. din URSS V. S. Rosleakov, se comunică că Universitatea de Stat din Moldova (Catedra de algebră și geometrie) va primi de la 1 octombrie 1972 pe colaboratorul Institutului de Matematică al Academiei Române, filiala Iași, Ilie I. Burdujan, ceea ce va constitui o continuare a documentării sale, pentru că până la această dată, va frecventa secția de matematică discretă a Institutului de Matematică al A. Ș. din RSSM².

Contactele între U.A.I.C. și Universitatea de Stat din Moldova în vederea semnării acordului de colaborare au fost reluate la începutul anului 1973, la 5 februarie fiind expediată o scrisoare oficială din partea rectorului U.A.I.C. Mihai Todosia, la care este anexat proiectul acordului cu eventualele domenii de colaborare științifică, solicitându-se în această privință opinia colegilor de la Chișinău³. În cazul acceptării proiectului, delegația Universității de Stat din Moldova este invitată la Iași pentru semnarea acordului la o dată care urmează să fie stabilită. Acordul urma să fie încheiat pentru anii 1973-1974, prevăzând mobilitatea profesorilor (cate doi profesori anual din fiecare parte pentru o lună), pentru schimb de experiență, documentare științifică, schimb de publicații didactico-științifice, fiind preconizate și domeniile de colaborare: algebra pozițională; algebra generală, geometrie și ecuații diferențiale, teoria convexității spațiului metric, limbaje algoritmice și programare, teoria grafurilor, biologie și hidrobiologie, răspândirea microelementelor în sol, faună și floră, limba și literatura română, limba și literatura rusă⁴.

După întâlnirea de la Harkov din 26 martie 1973 cu ministrul adjunct al M.Î.S. și MS al URSS, primind indicațiile respective, rectorul Universității de Stat din Moldova A. M. Lazarev a expediat la Iași pe data de 12 aprilie scrisoarea cu răspunsul pozitiv la inițiativa U.A.I.C. La 20 aprilie rectorul Universității de Stat din Moldova a primit invitația oficială din partea rectorului U.A.I.C. M. Todosia de a veni la Iași pentru semnarea acordului de colaborare⁵. Pe data de 8 iunie delegația Universității de Stat din Moldova: rectorul universității A. M. Lazarev și șeful catedrei „Fizica semiconductoarelor” conferențiarul A. B. Simașchevici a fost întâmpinată în fața blocului principal al U.A.I.C. de rectorul universității Mihai Todosia, de secretarul organizației de partid, de patru prorectori, de decanii Facultăților de Istorie și de Fizică, de șeful cancelariei universității și de trei studenți. În cabinetul rectorului au fost susținute tratative. Propunerile delegației Universității de Stat din Moldova de a extinde acordul la 3 ani (în loc de 2), precum și de a adăuga articole suplimentare în textul de bază al acordului nu au fost acceptate de către conducerea U.A.I.C., care, însă, a consimțit, ca adaosurile respective să apară în Protocolul anexat la Acord, care urma să fie semnat la Chișinău în septembrie 1973: invitarea reciprocă a reprezentanților ambelor universități pentru participarea la conferințe și simpozioane organizate la Iași și Chișinău; cercetarea în comun a problemei biologiei râului Prut, schimbul reciproc de colective sportive. A fost respinsă propunerea de a face schimb de „detașamente de construcție”, din cauza nepracticării acestui gen de activități în România, dar a fost acceptată propunerea venită din partea U.A.I.C. de a face schimb de practici arheologice.

Delegația Universității de Stat din Moldova, timp de 3 zile, cu mașina pusă la dispoziție de rectoratul U.A.I.C., a vizitat mai multe instituții, muzee și monumente precum: Institutul Pedagogic din Suceava, Muzeul Etnografic din Gura Humorului, casa-muzeu a lui Mihai Eminescu din satul său natal Ipotești (lângă Botoșani), casa muzeu a compozitorului Ciprian Porumbescu în satul Stupca (lângă Suceava), celebra întreprindere vinicolă Cotnari, cetăți, biserici la Suceava, Rădăuți, Hârlău, mănăstirile Dragomirna, Voroneț, Humor, Moldovița, Sucevița, Putna etc. În

¹ Ibidem, f. 4-5.

² Ibidem, f. 19-22.

³ ANRM, F. 3186, d. 1170, f. 22. Conținutul acordului a fost considerat destul de modest de către A. M. Lazarev, lucru pe care-l menționează în scrisoarea către ministrul V. A. Cherdivarenco: Ibidem, f. 70.

⁴ Ibidem, f. 23-46.

⁵ Ibidem, f. 68.

ultima zi au fost vizitate unele monumente istorice din Iași, după care A. B. Simașchevici a fost găzduit de colaboratorii Facultății de Fizică a U.A.I.C., iar A. M. Lazarev – de Institutul de Istorie și Arheologie a filialei din Iași a Academiei Române, unde a întreținut discuții cu directorul institutului M. Petrescu-Dâmboviță și cu alți colaboratori. A urmat și o întâlnire cu Președintele filialei din Iași a Academiei Române, acad. M. Simionescu, unde au fost discutate probleme de colaborare științifică și, în special, cele legate de cercetarea râului Prut¹. Cu aceasta programul vizitei a fost epuizat și la 13 iunie 1973 delegația Universității de Stat a plecat la Chișinău.

După întoarcerea la Chișinău, rectorul A. M. Lazarev expediază la 15 iunie 1973 o scrisoare adresată rectorului M. Tudosia, în care, exprimându-și satisfacția privind semnarea acordului, menționează necesitatea elaborării protocolului de implementare a lui, propunerile din partea chișinăuiană urmând să fie expediate imediat, iar după discutarea propunerilor reciproce, delegația de la U.A.I.C. este invitată la Chișinău pentru a semna acest protocol².

După încheierea acordului, relațiile de colaborare dintre cele două instituții tind imediat să se extindă și peste prevederile acestui acord. Astfel, deja în scrisoarea din 20 august 1973, rectorul U.A.I.C. comunică despre organizarea la instituția sa a Colocviului Național asupra ecuațiilor funcționale (diferențiale, integrale, integro-diferențiale, cu diferențe, cu întârziere etc.), ocazie cu care invită de la Universitatea de Stat din Moldova doi reprezentanți. Se menționează că Societatea matematică va achita și un onorar pentru prezentarea referatelor, iar U.A.I.C. va asigura cazarea. De asemenea, se menționează că această participare nu va afecta programul de vizite prevăzute de acordul de colaborare³. Pentru participarea la acest colocvium cu participare internațională (a savanților din Polonia, Belgia, Iugoslavia etc.) au fost desemnați din partea Universității de Stat din Moldova profesorii V. S. Dubolari și P. V. Chirilov⁴, care au prezentat la forul științific de la Iași, ce s-a desfășurat între 23-30 octombrie 1973, referatele: „Soluțiile stabile după Poisson ale ecuațiilor diferențiale cu argument întârziat” (V. S. Dubolari) și „Existența soluțiilor pentru ecuațiile diferențiale cu coeficienți arbitrari” (P. V. Chirilov)⁵.

Planul de acțiuni privind implementarea Acordului de colaborare directă dintre Universitatea de Stat din Moldova și U.A.I.C. pentru anii 1973-1974 prevedea următoarele direcții:

1. Studierea complexă a proceselor biologice ale râului Prut, inclusiv ale bazinului de apă Costești, care se amenajează pe râu cu efort comun din partea URSS și R.S.R. Rezultatele acestor cercetări urmează să fie expuse într-o monografie colectivă cu titlul convențional *Procesele biologice ale râului Prut*. Monografia va fi editată la Chișinău și Iași în limba moldovenească, română și rusă nu mai târziu de anul 1977. Pentru cercetarea problemei indicate Universitatea de Stat din Moldova va autoriza un grup de savanți biologi în număr de 5 persoane sub conducerea dr. în șt. biologice, prof. V. L. Grimalschi. Pentru elaborarea planului de lucru în vederea cercetărilor râului Prut, precum și a planului și structurii viitoarei monografii, Universitatea de Stat din Moldova îl va găzdui în luna noiembrie 1973 pe un termen de 2 săptămâni pe conducătorul grupului de savanți biologi de la U.A.I.C., iar în decembrie 1973 îl va trimite pe prof. Grimalschi V. L., conducător al grupului de savanți biologi ai Universității de Stat din Moldova, la U.A.I.C. pe un termen de 2 săptămâni.

¹ Ibidem, f. 54-59 – raportul amănunțit semnat de A. M. Lazarev la 4 iunie 1973 (a se vedea și programul de vizită la f. 60-63). În acest raport sunt sesizabile pe deplin relațiile speciale în cadrul comunității statelor socialiste dintre URSS și România, precum și unele atitudini speciale ale rectorului USM. Aici nu se ezită de a taxa orice pas, considerat a fi greșit al gazdelor, sau interpretat ca atare (se revine în permanență asupra faptului că rectorul U.A.I.C. n-a întâmpinat personal delegația USM la gară, delegând în locul său pe prorectorul M. Loghin). Își găsesc loc în raport și multiple suspiciuni, bazate pe „impresii”, de nesinceritate, rigiditate a gândirii etc. Rectorul USM se arată convins că „s-a făcut tot posibilul pentru a izola delegația noastră de colectivul U.A.I.C., de a nu ne permite să ne întâlnim nu doar cu studenții, dar și cu profesorii”.

² Ibidem, f. 49-50.

³ Ibidem, f. 20-21.

⁴ Ibidem, f. 17, 18.

⁵ ANRM, F. 3186, d. 1068, f. 40, 41.

În decursul lunilor iulie-august 1974 savanții biologi ai U.A.I.C. și cei de la Universitatea de Stat din Moldova (câte 5 persoane din ambele părți) vor efectua în colaborare cercetări biologice pe râul Prut: o lună lucrările se vor desfășura pe malul sovietic, iar luna a doua – pe malul românesc.

2. Pe parcursul anilor 1973-1974 Universitatea de Stat din Moldova și U.A.I.C. se vor informa reciproc și își vor coordona activitățile de cercetare comune în domeniile fizicii semiconductorilor (privind problema fizicii heterojoncțiilor) și al chimiei albuminei (privind albumina vegetală). Cu acest scop, Universitatea de Stat din Moldova, în martie 1974, va delega pe un termen de o lună la U.A.I.C. pe dr. în științe biologice, prof. V. G. Climenco și pe candidatul în științe fizico-matematice, docentul Simășchevici A. V., iar în aprilie-mai 1974 pe un termen de o lună vor sosi la Chișinău doi savanți din partea U.A.I.C. Ambele universități au convenit să înceapă și să continue schimbul de informații științifice și publicații cu scurte adnotații. În acest scop: a. Se va face în mod sistematic schimb de literatură științifică (monografii, culegeri științifice tematice, culegeri de documente, materiale ale conferințelor științifice etc.), de planuri științifice ale catedrelor și laboratoarelor privind atât discipline aparte, cât și activitatea în ansamblu a universității; b. Ambele universități vor practica un schimb sistematic de experiență cu privire la organizarea și realizarea cercetărilor științifice de la facultăți, catedre, stații de experimentare și laboratoare, atât prin activitatea colaboratorilor delegați la universitățile din Chișinău și Iași, cât și pe calea schimbului de informații scrise.

3. Universitatea de Stat din Moldova și U.A.I.C. au căzut de acord să se informeze reciproc, în mod regulat și la timp despre conferințe, simpozioane și alte întruniri științifice planificate, iar pentru participarea la cele mai importante din ele să se facă schimb de delegații. În acest context: a. Universitatea de Stat din Moldova va primi în februarie 1974 o delegație de colaboratori ai U.A.I.C., în număr de 3 persoane, pe un termen de 10 zile, pentru participarea la conferința de totalizare a activității științifice, realizate de corpul didactic al Universității de Stat din Moldova în anul 1973, și va trimite la Iași delegația sa în număr de 3 colaboratori, pe termen de 10 zile, pentru participarea la conferința științifică a corpului didactic al U.A.I.C.;

b. Universitatea de Stat din Moldova va primi în martie 1974 pe termen de 10 zile o delegație studentască a U.A.I.C., alcătuită din 5 persoane, pentru a participa la conferința anuală științifică a studenților de la Universitatea de Stat din Moldova și va trimite delegația sa de studenți, de asemenea din 5 persoane, pe termen de 10 zile la U.A.I.C., pentru a participa la conferința științifică a Universității din Iași;

c. Universitatea de Stat din Moldova în mai-iunie 1974 va primi o delegație de profesori ai U.A.I.C., în număr de 4 persoane, pe un termen de 10 zile, pentru participarea la conferința științifică Unională privind problema *Regulamentul juridic al complexelor agraro-industriale*, conferință ce se va desfășura la Universitatea de Stat din Moldova. U.A.I.C. va primi o delegație de lectori și colaboratori științifici ai Universității de Stat din Moldova, în număr de 4 persoane, pe un termen de 10 zile, pentru a participa la conferința științifică din Iași, termenul și tematica conferinței urmau să fie stabilite ulterior.

4. Universitatea de Stat din Moldova va delega, iar U.A.I.C. va găzdui în anii 1973-1974 profesori care vor ține unele cursuri generale, cursuri speciale și pentru efectuarea lucrului științific la specialitățile: a) dr. în științe fizico-matematice, prof. V. A. Șcerbacov, în octombrie-noiembrie 1973, pe un termen de 2 săptămâni, pentru predarea unui curs special de ecuații diferențiale *Dinamica topologică și stabilitatea după Puasson a rezolvării ecuațiilor diferențiale*; b) dr. în științe biologice V. M. Șalari, în noiembrie-decembrie 1973, pe un termen de 2 săptămâni, pentru a ține un curs special în domeniul botanicii: *Sistematica și ecologia algelor din bazinele continentale*; c) dr. în științe chimice N. V. Gărbălău, în februarie-martie 1974, pe un termen de 2 săptămâni, pentru predarea unui curs special în domeniul chimiei anorganice cu tema *Metodele contemporane de cercetare a combinațiilor de coordonare*; d) cand. în științe fizico-matematice, docentul V. A. Casian, în septembrie-octombrie 1974, pe un termen de 2 săptămâni, pentru ținerea unui curs special în domeniul fizicii semiconductorilor: *Unele probleme privitoare la obținerea proprietăților și aplicarea straturilor subțiri de semiconductori*. U.A.I.C. va

delega, iar Universitatea de Stat din Moldova va primi în decursul anilor 1973-1974 cu același scop patru profesori.

5. Ambele universități au convenit să facă în mod regulat schimb de experiență privind organizarea muncii instructiv-metodice și educative din universitate, de la facultăți și catedre, precum și referitor la îndeplinirea mutuală a practicii instructive de producere și de stagiere a studenților, doctoranzilor și profesorilor. În acest scop s-a hotărât: a. Să se facă în mod sistematic schimb de păreri și informații referitoare la programele și planurile de studii din domeniile specialităților universitare principale, precum și în domeniul organizării muncii instructive, metodice și educative; b. În scopul studierii reciproce a activității științifice și instructiv-educative în colectivele de studenți, doctoranzi și profesori, ambele universități au convenit ca pe parcursul anului 1974 să se facă schimb de colaboratori ai rectoratului (câte 3 persoane din fiecare parte) pe termen de 2 săptămâni; c. Universitatea de Stat din Moldova va delega în anul 1974, iar U.A.I.C. va găzdui pe un termen de o lună un grup de biologi (15 studenți și 1 lector) pentru efectuarea practicii instructive de producere la U.A.I.C., precum și un grup de istorici (15 studenți și 1 lector) pentru participarea împreună cu reprezentanții U.A.I.C. la săpăturile arheologice de vară (în anul 1974) pe teritoriul R.S.R. În același an, U.A.I.C. va delega, la rândul său, două grupuri de studenți (câte 15 persoane și 1 lector) pentru a face practică instructivă de producere și pentru participarea la expediția arheologică pe teritoriul RSSM. Din cuprinsul termenului de o lună al șederii studenților la universitatea colaborantă, trei săptămâni se vor rezerva nemijlocit pentru practică, iar o săptămână – pentru a lua cunoștință de monumentele istorice și cele de importanță științifico-culturală din țara gazdă.

6. Universitatea de Stat din Moldova și U.A.I.C. au convenit să realizeze în decursul anilor 1973-1974 un schimb reciproc de colective sportive studențești: a) în octombrie-noiembrie 1973 – echipe de volei; b) în aprilie-mai 1974 – echipe de baschet.

7. Cheltuielile privitoare la schimbul de savanți și studenți dintre cele două universități se vor efectua conform convenției despre colaborarea științifică și culturală dintre Universitatea de Stat din Moldova și U.A.I.C., semnată la 8 iunie la Iași.

8. În caz de necesitate U.A.I.C. și Universitatea de Stat din Moldova vor accepta propuneri adăugătoare privind extinderea volumului și a domeniilor de colaborare dintre cele două universități. Planul respectiv nu exclude posibilitățile anumitor schimbări și completări¹.

Pe data de 14 septembrie 1973, într-o scrisoare oficială, rectorul U.A.I.C. comunică omologului său de la Universitatea de Stat din Moldova că a fost studiat protocolul propus ca anexă la acordul de colaborare, care concretiza colaborarea dintre cele două instituții și care urma să fie discutat la Senatul universitar, iar apoi înaintat Ministerului Educației și Învățământului pentru a fi aprobat, stabilindu-se modalitățile de acoperire financiară a cheltuielilor pe care le implică acțiunile respective². În scrisoarea de răspuns, din 24 septembrie, rectorul Universității de Stat din Moldova A. M. Lazarev reiterează invitația la Chișinău pentru semnarea protocolului, informează despre primirea la Chișinău, în cadrul acordului, a profesorilor de la U.A.I.C. Mihai Cruceanu și Vasile Turliuc pe data de 1 noiembrie 1973 și despre faptul că în sensul invers, conform aceluiași acord, vor pleca la Iași prof. B. A. Șcerbacov (șeful catedrei de Ecuații diferențiale) și docentul A. G. Poddubnîi (catedra de Zoologie)³.

În cadrul programului de colaborare, prof. B. A. Șcerbacov a realizat o deplasare la Iași, între 12-17 decembrie 1973, în cadrul căreia a avut întâlniri și discuții cu rectorul și cu decanul facultății de matematică a U.A.I.C., a prezentat 2 referate la seminarul științific pe tema *Constantele în rezolvarea ecuațiilor diferențiale după Poisson*, a consultat literatura de specialitate la Biblioteca Central Universitară (B.C.U.), conform programului, a efectuat și o călătorie la București, între 12-15 decembrie, unde a întreținut discuții cu specialiștii de la Universitatea din București⁴.

¹ ANRM, F. 3186, d. 1170, f. 26-34.

² Ibidem, f. 16.

³ Ibidem, f. 10-11.

⁴ ANRM, F. 3186, d. 1168, f. 38-39.

Acordul de colaborare a fost prelungit în 1975. În acest an, de activitatea științifică și didactică a facultății de matematică de la U.A.I.C., a luat cunoștință docentul V. I. Parasca (5-19 februarie). La seminarul de analiză funcțională a prezentat un raport în care a expus unele rezultate științifice pe care le-a obținut în domeniul teoriei operatorilor liniari. De asemenea, în luna februarie 1975, a fost vizitată și Facultatea de Chimie de către docentul catedrei de chimie organică N. A. Barbă, care a examinat laboratoarele de sinteză a substanțelor organice. Acesta a ținut o comunicare la seminarul științific al catedrei de chimie organică, în care a expus rezultatele obținute în domeniul cercetării aminostirenelor și polimerilor.

La 6 februarie 1976 a fost semnat un nou Acord de colaborare științifică și culturală între Universitatea de Stat din Moldova și U.A.I.C. pentru anii 1976-1980. Acordul prevedea următoarele teme de cercetare în comun:

1. În domeniul științelor matematice – „Metodele matematice de optimizare și sistemele informaționale de conducere”;

2. În domeniul științelor istorice – „Legăturile culturii materiale ale arealului Carpato-danubian cu Europa de Est în perioadele preistorică și antică”.

Pentru coordonarea lucrărilor asupra acestor teme, anual, fiecare universitate delega la instituția-partener câte un profesor pe un termen de două săptămâni. Astfel, în 1976 au plecat în deplasare la Iași dr. în științe fizico-matematice I. S. Cebotaru și dr. în științe istorice I. T. Niculiță. De la Iași spre Chișinău s-au îndreptat profesorii I. Cătălin și D. Marin. În anul următor schimbul reciproc de specialiști a continuat.

De asemenea, acordul prevedea deplasări reciproce pentru schimb de experiență în domeniul didactico-educativ și pentru a ține prelegeri. Astfel, în 1976 din partea Universității de Stat din Moldova, instituția parteneră a fost vizitată de doctorul în științe biologice I. I. Dediu, iar de la Iași a venit la Chișinău profesorul I. Nicolaescu. În 1977 la Iași a plecat dr. hab. în științe fizico-matematice V. P. Mușinschi, iar Universitatea de Stat din Moldova l-a găzduit pe profesorul de la Iași V. Artenie (specialist în biochimie).

Ca și în cadrul acordului precedent, se prevedea schimbul de publicații științifice și didactice, informarea despre conferințe și simpozioane la care vor participa reciproc câte 1-2 profesori și 2-3 studenți. De asemenea, a fost prevăzută și practica de studii reciproce pentru grupe de studenți a câte 10 persoane¹.

Cu toate că în urma colaborărilor științifice nu a apărut nici o lucrare comună, rezultatele acestei colaborări au fost utilizate pentru elaborările științifice ale fiecărei părți, ca de exemplu, în studiul lui I. T. Niculiță „Geții în secolele IV-III î. e. n.”, publicată la Chișinău în anul 1977.

După realizarea planului de colaborare, Universitatea de Stat din Moldova a expediat la Iași propunerea de a semna un nou acord pentru anii 1981-1985, însă, cu toate doleanțele exprimate de rectorul U.A.I.C., prof. Viorel Barbu de a continua colaborările, noul acord așa și nu a fost semnat².

La 29 noiembrie 1972, probabil, pe fundalul impasurilor de a stabili relații directe în baza unui acord special cu Universitatea din Iași, rectorul Universității de Stat din Moldova A. M. Lazarev adresează o scrisoare șefului direcției de relații externe a M.Î.S. și MS al URSS, L. B. Bajenov, în care solicită examinarea problemei privind stabilirea unui acord de colaborare directă cu Universitatea „Paisii Hilendarski” din Plovdiv (U.P.H.P.). Ca motive sunt invocate relațiile istorice cu Bulgaria, faptul că din 1968 orașele Chișinău și Plovdiv au devenit înfrățite, că între ele are loc un schimb constant de turiști, grupuri culturale, științifice și de producție, în componența cărora intră savanții și studenții Universității de Stat din Moldova, anual se produce și schimbul de detașamente de construcție studențești, iar la Universitatea de Stat din Moldova învață doctoranzi și studenți bulgari (9 în 1972). În continuare se menționează că în ultimii 2 ani în Bulgaria, în legătură cu reorganizarea învățământului superior, au fost înființate Universități la Plovdiv și Veliko Tynovo. U.P.P.H. a fost fondată pe baza Institutului

¹ AUSM, d. 1635, f. 1-2.

² AUSM, d. 2561, f. 2-5.

Pedagogic de științe reale-matematice și are în prezent 4 facultăți: matematică, fizică, chimie și biologie. Structura U.P.P.H., direcțiile sale științifice ar asigura un parteneriat potrivit pentru Universitatea de Stat din Moldova. În legătură cu cele menționate, se solicită aprobarea încheierii unui acord de colaborare dintre Universitatea de Stat din Moldova și U.P.P.H. Suplimentar se menționează că pe 24-25 noiembrie 1972 Universitatea de Stat din Moldova a fost vizitată de rectorul U.P.P.H. Dragomir Pobornikov și de secretarul comitetului de partid, docentul Gheorghe Klimenov, cu care s-a ajuns la o înțelegere verbală privind toate aspectele principiale ale colaborării¹.

Destul de repede, către 10 ianuarie 1973, pe aceeași adresă este expediat acordul însoțit de planul de colaborare științifică dintre ambele instituții². Acordul a fost semnat la 21 noiembrie 1973³, pentru perioada 1974-1980. În urma unei vizite speciale a rectorului Universității de Stat din Moldova la U.P.P.H.⁴, în martie 1974 a fost elaborat și semnat planul de colaborare științifică și culturală pe 1974-1976, iar la sfârșitul lui octombrie - planul detaliat. Acordul și planul prevedeau cercetări comune, schimb de experiență științifică și didactică, schimb de literatură tehnico-științifică, extinderea legăturilor culturale.

În legătură cu faptul că planul de lucru cu U.P.P.H. a fost semnat doar în toamna anului 1974, principalele activități privind extinderea și aprofundarea cercetărilor științifice sunt prevăzute de planul de colaborare pentru anii 1975-1976. Totodată, în 1974 au fost realizate următoarele acțiuni: U.P.P.H. și Universitatea de Stat din Moldova au început schimbul de literatură didactică și științifică și schimbul de studenți pentru practică. În 1974 20 de studenți bulgari au efectuat practica didactică de producție la specialitatea matematica. Studenții de la Universitatea de Stat din Moldova de la Facultățile de Fizică și Matematică a făcut, de asemenea, practică la U.P.P.H.

În afară de aceasta, Universitatea de Stat din Moldova și U.P.P.H. fac schimb reciproc de colective artistice de amatori. În acest an Moldova a fost vizitată de două colective (15 studenți), iar pentru studierea experienței lucrului didactico-educativ al Universității de Stat din Moldova instituția a fost vizitată de reprezentanții rectoratului, ai consulatului și ai altor organizații de partid și obștești (6 persoane). U.P.P.H. și Universitatea de Stat din Moldova invită reciproc la conferințe științifice cadrele didactice de la instituția-partener. La conferința Unională „Procese fizice în heterojuncțiuni” (30 octombrie – 2 noiembrie 1974) au participat 2 colaboratori de la U.P.P.H.

Între 11-20 decembrie, cu scopul de a lua cunoștință de procesul de studii și de organizarea lucrului științific la catedra de limbă rusă contemporană, la Universitatea de Stat din Moldova au venit doi specialiști de la U.P.P.H.⁵.

În vederea realizării planului pentru anii menționați, pentru ținerea cursurilor, pentru familiarizarea cu sistemul de pregătire a cadrelor și cu organizarea cercetărilor științifice, pentru realizarea proiectelor comune U.P.P.H. a fost vizitată de 10 colaboratori ai Universității de Stat din Moldova. Astfel, de organizarea procesului de studii și a muncii științifice la Facultatea de Biologie și Pedologie a U.P.P.H. a luat cunoștință prof. B. E. Melnic (conducătorul delegației, care a participat la festivitățile consacrate fondării U.P.P.H., în martie 1975). El a asistat la orele de laborator la zoologie, histologia și fiziologia plantelor și fiziologia animalelor, a informat colaboratorii catedrei de anatomie și fiziologie despre tematica cercetărilor științifice în domeniul fiziologiei realizate la Universitatea de Stat din Moldova, a ajuns la un acord pentru realizarea cercetării în comun a problemei influenței factorilor stresanți asupra anumitor funcții fiziologice. În octombrie 1976, pe aceeași linie a colaborării Facultăților de Biologie, la U.P.P.H. a plecat A. G. Nicolaev, pentru a coordona lucrările în comun. Cu această ocazie profesorul de la Chișinău a luat cunoștință de problematica investigațiilor Institutului de cercetare a tran-

¹ ANRM, F. 3186, d. 1169, f. 3-4.

² Ibidem, f. 2.

³ ANRM, F. 3186, d. 1316, f. 8.

⁴ ANRM, F. 3186, d. 1171, f. 1.

⁵ ANRM, F. 3186, d. 1317, f. 1-2.

dafirilor și a plantelor medicinale din Kazanlyk, precum și de cele ale Institutului de Botanică al Academiei de Științe Bulgare. În rezultat, s-a ajuns la o înțelegere despre lucrul în comun în domeniul cercetării legităților moștenirii semnelor chimice și morfologice la unele încrucișări de plante aromatice și alcaloide, dar și a variabilității cariotipurilor ca rezultat al hibridizării.

Tematica cercetărilor în domeniul fizicii de la instituția-parteneră a fost examinată de prof. L. M. Panasiuc (martie 1975). Principala direcție de cercetare a catedrei vizitate, conduse de prof. Vasiliev, a fost studierea calităților materialelor polimeri. Profesorul de la Chișinău a constatat că lucrările de creare a filmelor anti-zgomot și antivibrație, de cercetare a caracteristicilor polimerilor pentru turnarea din ele a detaliilor radiotehnice sunt realizate la un nivel înalt, datorită metodologiei de lucru bine elaborate și este posibilă folosirea nemijlocită a datelor obținute de fizicienii U.P.P.H. pentru cercetarea polimerilor care interesează profesorii de la Universitatea de Stat din Moldova.

U.P.P.H. a fost vizitată și de prof. E. P. Pocatilov. El a informat colaboratorii catedrei de fizică teoretică despre principalele direcții de cercetare a fizicienilor teoreticieni ai Universității de Stat din Moldova, s-a familiarizat cu tematica cercetărilor științifice de la Facultatea de Fizică a U.P.P.H., s-a înțeles în privința unor cercetări în comun referitor la teoria fizicii semiconducătorilor. Metoda calculului secțiunii eficiente a difuziei particulelor rapide în aproximarea ne-Borniană, care se elaborează la catedra de fizică teoretică a U.P.P.H., conform concluziei prof. Pocatilov, poate fi folosită de fizicienii de la Universitatea de Stat din Moldova pentru cercetarea proceselor cinetice în semiconductoare. Examinarea tematicii cercetărilor științifice a arătat că baza de studii și cea științifică a U.P.P.H. rămâne încă substanțial în urma celei de la Universitatea de Stat din Moldova. Din această perspectivă, schimbul reciproc de profesori pentru schimb de experiență urma să aducă mai mult profit părții bulgare.

În noiembrie 1976, profesorul Universității de Stat din Moldova N. V. Gărbălău a ținut o serie de conferințe la U.P.P.H. despre magnetochimia compușilor complecși. În procesul schimbului de experiență a aflat că colaboratorii Catedrei de Chimie anorganică de la U.P.P.H. cunosc foarte bine cercetările ce se realizează la Universitatea de Stat din Moldova despre compușii complecși ai metalelor cu amidrazonurile, care au tangențe cu cercetările de la U.P.P.H. despre compușii triosemicarbazonici. Partea bulgară a propus să colaboreze cu catedra de chimie anorganică de la Universitatea de Stat din Moldova privind cercetarea compușilor cu amidorazon. Aceste propuneri au fost examinate în timpul vizitei la Chișinău a prorectorului U.P.P.H. A. N. Șișkov, astfel încât, în 1977 catedrele de chimie anorganică de la ambele instituții urmau să înceapă colaborarea la tema „Cercetarea compușilor complecși 3d și a elementelor platinice cu unele amidrazonuri”.

Pentru precizarea și detalierea programului de cercetări în comun privind algoflora iazurilor de pești din Bulgaria și Moldova, U.P.P.H. a fost vizitată în decembrie 1975 de prof. V. M. Șalari. El a acordat consultații privind metodologia de determinare a producției primare a fitoplanctonului și fitobentosului, a opinat referitor la problema suprimării genurilor de masă a algelor albastru-verzi, a ținut o conferință cu tema „Sistemul de pregătire a specialiștilor biologi la Facultatea de Biologie și Pedologie a Universității de Stat din Moldova”. Împreună cu docenții D. Vodenciarov și asistentul I. Cuprianov, prof. V. M. Șalari a realizat selectarea testelor de fitoplancton și fitobentos din iazurile din raionul stațiunii balneare „Pomporov” pentru ca, pe viitor, metodologia de cercetare să fie unificată, lucru deosebit de important pentru comparația datelor obținute. Rezultat al cercetărilor comune urma să fie monografia comună despre fitoplanctonul iazurilor de pești din Bulgaria și Moldova, finisarea căreia a fost planificată pentru anul 1977 (ediția în limba rusă urma să apară la U.P.P.H.).

În octombrie 1976, colegilor din Bulgaria le-a fost prezentat centrul de calcul de la Universitatea de Stat din Moldova. Ca rezultat, în planul de colaborare pentru anii 1976-1978 a fost inclus schimbul de experiență între centrele de calcul de la ambele instituții.

Docentul L. I. Donețchi (catedra de limbă rusă contemporană), în timpul șederii la U.P.P.H. (mai 1975), a luat cunoștință de procesul de studii, de tematica cercetărilor științifice de la această instituție, a informat colaboratorii catedrei de Filologie Rusă despre cercetările

științifice efectuate la Universitatea de Stat din Moldova, a ținut o comunicare despre totalurile Consfăturii unionale a slaviștilor (Ivanovo, Moscova), a ținut o discuție cu învățătorii școlii din satul Boleartsy despre noul program de studii. Împreună cu asistentul superior S. Kovacev a elaborat planul lucrării „Raporturile temporale în limbile bulgară și rusă”. Pe viitor, în domeniul științelor filologice se preconizau cercetări în comun referitoare la „Metodica predării limbii ruse în auditoriu nerus”.

Pentru participarea la conferința științifică jubiliară a U.P.P.H., în mai 1976 a plecat docen-tul catedrei Fizica Semiconducătorilor V. A. Casian și docentul catedrei de Comunism științific A. N. Roșca. V. A. Casian a ținut o comunicare la conferința a XII-a a corpului profesoral-didactic cu tema „Proprietățile electrice și fotoelectrice ale heterojoncțiunilor Ca As – Zn Se”. A. N. Roșca, la adunarea festivă, o ținut o cuvântare, iar la conferința a prezentat raportul „Depășirea diviziunii muncii între oraș și sat și formarea personalității multilateral dezvoltate” și, de asemenea, a luat cunoștință de tematica elaborărilor catedrei de marxism-leninism.

Ținând cont de comunitatea intereselor profesorilor catedrei de Marxism-leninism al U.P.P.H. și a celei de Comunism științific a Universității de Stat din Moldova, s-a ajuns la înțelegerea despre cercetări comune la tema „Organizarea politică și structura socială de clasă a societății socialiste”.

Către 1976 lucrările în comun cu profesorii de la U.P.P.H. au fost axate pe două teme:

1. Cercetarea fitoplanctonului în iazurile de pești din Moldova și Bulgaria (catedrele de Botanică de la ambele universități);

2. Raporturile temporale în limbile bulgară și rusă (Catedra de Limbă Rusă Contemporană a Universității de Stat din Moldova și de Filologie Rusă a U.P.P.H.).

Pe viitor, conform Planului, scara și domeniile colaborărilor urmau să fie extinse. Astfel, cu scopul stabilirii contactelor în domeniul culturii plantelor aromatice, în octombrie 1976 U.P.P.H. a fost vizitată de șeful laboratorului de biochimie a plantelor aromatice, docentul A. G. Nicolaev; de cercetările în domeniul științelor matematice de la aceeași instituție a luat cunoștință docentul C. F. Prisacaru; pentru elaborarea planului de lucru în comun în domeniul științelor sociale pentru anul 1977, U.P.P.H. urma să fie vizitată de șeful catedrei de Comunism științific, docentul P. N. Prisacari. Pentru cercetarea experienței instructiv-educative, pentru a ține cursuri normative și speciale și pentru a participa la cercetări comune, pentru coordonarea lucrărilor și consultărilor Universitatea de Stat din Moldova a fost vizitată de 3 colaboratori ai U.P.P.H.: prorectorul pentru activitate științifică T. G. Nakov și asistenții principali ai catedrei de Filologie Rusă T. I. Dimov și S. Kovacev. În anul 1976 se preconizează vizita profesorilor Mollov N. M., Ivanov S. A., Vodenicarov D. G., Alexandrova V. A., Grozdanova P. A.

În 1974-1976 colaboratorii Universității de Stat din Moldova au ținut cca 20 de referate și prelegeri despre dezvoltarea științei, culturii și studiilor superioare în URSS. În decembrie 1975 U.P.P.H. a fost vizitată de docentul A. M. Zamorzaev, care a ținut conferința pe tema: „Despre dezvoltarea cercetărilor în domeniul geometriei în Moldova”, iar la ședința societății bulgare de matematică de la Universitatea din Sofia a ținut referatul: „Teoria antisimetriei, extinderea sa și aplicarea la cristalografie”. În afară de aceasta, savanții Universității de Stat din Moldova au participat la 10 consfătuiri, simpozioane și conferințe internaționale în R.P. Bulgară.

În direcția inversă, la conferința unională „Procese fizice în heterojoncțiuni”, organizată de Universitatea de Stat din Moldova, au participat 2 profesori de la U.P.P.H.

Conform planului, a fost preconizat și schimbul de studenți pentru practica de producție, pentru participarea la conferințe științifice și pentru ciclul complet de studii. În 1974 la practi-cile de la ambele instituții au participat 20 studenți de la specialitățile fizică și matematică, în 1975 – la chimie și biologie, iar în 1976 – la filologia rusă, chimie și biologie¹. În 1975 și 1976, câte doi studenți de la Universitatea de Stat din Moldova, anual, au parcurs pe deplin cursul de instruire la U.P.P.H. la specialitatea limba bulgară². În anul 1976, pentru a efectua practica in-

¹ ANRM, F. 3186, d. 1316, f. 1-5.

² Ibidem, f. 11.

structiv-productivă au venit 18 studenți bulgari, conduși de 2 lectori, la Facultatea de Filologie, iar în direcția opusă a plecat același număr de studenți de la Universitatea de Stat din Moldova, de la Facultățile de Chimie și Biologie, sub conducerea lectorilor superiori V. G. Isac și A. P. Crivoi¹.

În vara anului 1974, 3 studenți bulgari, care își făceau studiile la Universitatea de Stat din Moldova, și 12 studenți de la U.P.P.H. au format un detașament studențesc internațional, care a fost recunoscut cel mai bun în republică. În detașamentul internațional de la U.P.P.H. au fost incluși 15 studenți de la Universitatea de Stat din Moldova.

Universitatea de Stat din Moldova și U.P.P.H. au făcut schimb și de colective artistice de amatori. În 1974 la festivalul „Jubileul de Aur” al RSSM au venit două formații studențești de la U.P.P.H.: „Zvezdy” și „Integral” – în total 15 studenți, care au evoluat cu mare succes la USM. Ei au participat și la serata solemnă consacrată celor 25 de ani de la formarea R.D.G., de asemenea, organizată la Universitatea de Stat din Moldova. Studenții au participat activ la seratele și săptămânile de prietenie sovieto-bulgară, deosebit de solemn – la cea consacrată celor 30 de ani de la revoluția socialistă din Bulgaria².

În perioada 10-14 decembrie 1979, Universitatea de Stat din Moldova a fost vizitată de rectorul U.P.P.H. Pavel Anghelov cu scopul de a participa la cea de-a 4-a Conferință a rectorilor instituțiilor de învățământ superior sovietice și bulgare, aflate în colaborare, și de a discuta un nou acord de colaborare între Universitatea de Stat din Moldova și U.P.P.H. pentru anii 1981-1985. A fost elaborat proiectul planului de colaborare pentru primii 2 ani din cadrul noului acord³.

În 1980 au continuat cercetările începute în 1978, implicând catedrele de chimie anorganică de la ambele instituții la elaborarea temei „Cercetarea compușilor complecși 3d și a elementelor platinice cu unele amidrazonuri” (conducători – prof. G. P. Sârțova și docentul A. Șişkov), în special, pe direcția experimentală, în timpul șederii la Chișinău a chimiștilor bulgari A. Șişkov și R. Bonceva.

În același an, pentru realizarea lucrărilor la temele comune, la Plovdiv au plecat șeful catedrei de botanică a Universității de Stat din Moldova V. M. Șalari și colaboratorul științific al laboratorului de biochimie a plantelor aromatice O. N. Gogol. În perioada de ședere la Plovdiv, O. N. Gogol a îndeplinit lucrul la tema „Cercetarea legităților de moștenire a semnelor chimice și morfologice ale hibridelor plantelor aromatice și alcaloide și schimbarea cariotipului în rezultatul hibridizării”. Au fost discutate rezultatele variabilității chimice a hibridelor primei generații rezultate din încrucișarea dintre *mentha canadensis* (de Sahalin) și *mentha longifolia*. Colegii bulgari au prezentat pentru discuție rezultatele cercetării privind încrucișarea dintre *mentha canadensis* și *mentha piperita* (izma bună). A fost însușită noua metodologie de cercetări citologice.

Lucrările la tema respectivă au fost finalizate în acest an, fiind cercetați în totalitate 250 de hibrizi și trei combinații de încrucișare. Hibrizii fiecărei combinații de încrucișare diferă în ceea ce privește aplicarea practică. Hibrizii primei încrucișări prezintă interes ca fiind cea mai productivă sursă pentru extracția mentolului și carvonului, importante pentru medicină și industria alimentară. Uleiurile esențiale ale hibrizilor din a doua grupă de încrucișare au primit o apreciere înaltă în domeniul parfumeriei și, conform deciziei Consiliului de degustație, au fost recomandate pentru a fi testate în rețete. Hibrizii celei de-a treia combinații au demonstrat o vitalitate și productivitate sporită.

Profesorul universitar V. M. Șalari a contribuit la finalizarea lucrărilor asupra temei „Componenta, ecologia și cultivarea algelor planctonice prețioase în iazurile din RSS Moldovenească și R.P. Bulgară” (începute în 1976), pe parcursul cărora au fost cercetate 250 de iazuri din RSSM și 40 din Bulgaria, fiind depistate 1221 de specii, varietăți și forme de alge

¹ Ibidem, f. 12.

² Ibidem, f. 6-7.

³ AUSM, d. 2162, f. 1.

planctonice. A fost cercetată intensitatea fotosintezei algelor planctonice și dependența acestui proces de diversele poluări. S-a stabilit că algele planctonice uzează o parte considerabilă a substanțelor organice și minerale care se scurg în iazuri împreună cu apele reziduale. A fost depistată o serie de specii de alge albastre-verzui, care se pretează ușor cultivării și pot fi folosite în procesul de purificare biologică a apelor reziduale ale complexelor de creștere a animalelor.

În cursul acestei deplasări au fost prelucrate o serie de eșantioane de fitoplancton, colectate de colaboratorii catedrei de botanică de la Universitatea din Plovdiv în iazurile de pește. El a realizat în comun cu cercetătorii bulgari experiențe privind creșterea în condiții de laborator a algelor cu scopul de a fi folosite în calitate de obiect de cultivare în masă. În paralel, a lucrat asupra redactării generale a monografiei „Fitoplanctonul iazurilor R.S.S. Moldovenești și R.P. Bulgare”, care urma să fie editată în 1981 în Bulgaria. Prof. V. M. Șalari a participat, de asemenea, la lucrările Simpozionului Internațional în or. Glagoevgrad cu genericul „Omul și biosfera”, patronat de UNESCO, precum și la ședința solemnă de la începutul anului de studii la U.P.P.H.¹.

La 29 noiembrie 1980, acordul de colaborare a fost prelungit pentru anii 1981-1982, în timpul vizitei la Plovdiv a rectorului Universității de Stat din Moldova B. E. Melnic. Cu această ocazie, prof. B. E. Melnic a ținut câteva conferințe în fața studenților și profesorilor de la U.P.P.H.: „Progresul tehnico-științific și problema stresului”, „Probleme metodologice de ecologie a omului”, „Rolul de adaptare a hormonilor în timpul stresului”.

În primii doi ani din cuprinsul noului acord de colaborare, de fapt, au continuat colaborările începute în cadrul celui precedent între catedrele de botanică, chimie anorganică ș.a.

Specialiștii în domeniul botanicii de la ambele instituții au continuat lucrările de cercetare a taxonomiei și ecologiei fitoplanctonurilor de masă, fiind depistate 100 de specii de alge planctonice de o importanță excepțională pentru formarea bazei alimentare pentru creșterea industrială a peștilor și a calității apei. În perioada șederii la Plovdiv, prof. V. M. Șalari a finalizat capitolul principal („Dinamica cantității și biomasei fitoplanctonului”) al monografiei comune, prevăzute de planul de colaborare. Au fost pregătite datele privind componența taxonomică a fitoplanctonului din iazurile RSSM. Prof. V. M. Șalari a realizat redactarea finală a primelor trei capitole din monografie, cercetând, de asemenea, culturile de laborator ale algelor clorococcale. Au fost selectate teste de fitoplancton și microfitobentos din râul Marița pentru unificarea metodologiei de cercetare a algoflorei. La seminarul științific a fost prezentată comunicarea „Productivitatea fitoplanctonului din iazurile de tip diferit și factorii care o determină”. În fața studenților au fost ținute 4 prelegeri privind sistematica, ecologia și productivitatea algelor planctonice.

Catedrele de Chimie Neorganică au continuat să colaboreze cercetând tema „Compuși complecși ai materialelor tranzitive (perehodnâh) cu unele amidrazonuri”, cu scopul de a releva posibilitățile de aplicare a acestor complexe în calitate de reagenți analitici și pentru obținerea unor noi substanțe fiziologic active. În anul 1981 a fost realizată etapa lucrărilor privind stabilitatea termică a compuşilor respectivi.

A. Toleva, asistentul catedrei de chimie anorganică a U.P.P.H., a beneficiat de un stagiu de 3 luni la Universitatea de Stat din Moldova, contribuind la realizarea temei menționate prin cercetarea comportamentului complexelor sintetizate în solvenți protici și aprotici, a stabilității termice a aliajelor complexe de zinc, cupru și cobalt cu N³ fenilbenz- și N³ fenilpicolinamidrazonuri. Au fost pregătite și expediate pentru revistele „Координационная химия” și „Неорганическая химия”, 3 articole.

A continuat și colaborarea dintre catedrele de Comunism Științific de la Universitatea de Stat din Moldova și de Marxism-leninism a U.P.P.H., în 1982 fiind finalizată monografia comună „Influența sistemului politic al socialismului asupra dezvoltării relațiilor sociale” și a început lucrul asupra celei de-a doua monografii „Influența sistemului politic asupra dezvoltării structurilor sociale de clasă a socialismului”.

¹ AUSM, d. 2357, f. 10-14.

În baza materialelor cercetărilor comune realizate anterior în revista „Българската русистика” (nr. 1, 1982, p. 33-43) a apărut articolul semnat de șefa catedrei de Limba Rusă Contemporană a Universității de Stat din Moldova L. I. Donețchiș și colaboratorul U.P.P.H. Kovacev S. „Despre problema reminiscentelor perfectului vechi în sistemul verbului slav”.

În anul 1981 nu a avut loc schimbul dintre studenți pentru practica de studii, deoarece partea bulgară a reorganizat specialitatea la care trebuia să fie efectuat schimbul și a prezentat târziu programul privind această practică¹. Din anul următor practicile studențești reciproce, devenite tradiționale, au fost reluate și continuate în conformitate cu noul acord, semnat în 1985.

Următorul, al treilea acord dintre Universitatea de Stat din Moldova și U.P.P.H. cuprindea anii 1986-1990 și urma, în linii generale, grila celor precedente, direcțiile prioritare de colaborare științifică constituind o continuitate a celor din primele două acorduri. Astfel, către anul 1988 colaboratorii catedrelor de chimie anorganică au valorificat cercetările comune în domeniul compușilor complecși prin publicarea a două articole în revistele de specialitate unionale, precum și a tezelor pentru Congresul al 16-lea „Mendeleev” în domeniul chimiei generale și aplicate. De asemenea, a fost confirmat planul de elaborare în comun a unui îndrumar metodic în domeniul menționat.

A continuat colaborarea în domeniul filologiei ruse, catedrele respective elaborând macheta unei culegeri de studii comune. În plan didactic, colaborarea în această direcție s-a manifestat prin susținerea a 10 ore de prelegeri la U.P.P.H. referitoare la probleme de poetică lingvistică, dar și prin ajutorul acordat de către prof. L. I. Donețchiș la elaborarea a 4 lucrări științifice ale profesorilor.

Colaborarea s-a extins și în domeniul informaticii, astfel, cu complexul mașinilor de calcul de la U.P.P.H. s-a familiarizat șeful catedrei de limbaje algoritmice și programare, docentul M. G. Gonța, care, de asemenea, a examinat lucrările efectuate la aceste mașini de către colegii bulgari și a ținut 4 ore de prelegeri la tema tehnologiilor compoziționale ale informaticii. Un curs normativ de „Comunism științific” a fost ținut la U.P.P.H. de către șeful cadrei respective de la Universitatea de Stat din Moldova, membrul corespondent al A.Ș. a RSSM, prof. A. A. Zavtur, între 8 noiembrie și 30 decembrie 1988².

Prevederile acordului de colaborare au fost realizate către sfârșitul anului 1990. Cele mai importante realizări au fost obținute în rezultatul cercetărilor comune din domeniile chimiei anorganice, a botanicii și a filologiei ruse. De asemenea, o importanță notabilă au avut schimburile de studenți pentru practicile de învățământ, care au contribuit la lărgirea orizonturilor cunoașterii pentru ambele părți. Destul de intense au fost și contactele în domeniul disciplinelor ideologice, însă desfășurarea ulterioară a evenimentelor legate de prăbușirea sistemului socialist a lăsat rezultatele acestor contacte în neant.

În conformitate cu decizia Consiliului de Miniștri al URSS nr. 1511 din 7 iulie 1987, în urma înțelegerilor dintre URSS și S.U.A. de la Geneva (1985) și Washington (1987) privind dezvoltarea schimburilor umane, inclusiv la nivel academic, Universitatea de Stat din Moldova a fost inclusă în lista universităților sovietice, care urmau să stabilească contacte directe cu universitățile și colegiile din S.U.A. În calitate de partener al Universității de Stat din Moldova pentru colaborare și schimb anual de grupe studențești și delegații de savanți a fost desemnat Lafayette College din statul Pennsylvania³.

În timpul vizitei delegației Consiliului Studențesc al URSS din 17 ianuarie-2 februarie 1987 în S.U.A. au avut loc tratative în privința stabilirii universităților și colegiilor gazde (în total 10), precum și a cuantumului delegațiilor din cadrul schimburilor interuniversitare, care a fost stabilit la cca 15 persoane anual din fiecare parte. Nu a fost stabilit însă un termen special pentru durata acordurilor între universitățile partenere, schimbul urmând să fie renovat anual atâta timp, cât va persista interesul pentru acest lucru⁴.

¹ AUSM, d. 2791, f. 37-39.

² AUSM, d. 4055, f. 104-105.

³ AUSM, d. 4553, f. 7.

⁴ Ibidem, f. 16-18.

Conform protocolului din 24 septembrie 1987 dintre Universitatea de Stat din Moldova și Lafayette College s-a stabilit ca schimburile să înceapă în anul 1988, fiecare delegație să fie constituită din 15 persoane, dintre care nu mai puțin de 12 trebuie să fie studenți în vârstă de până la 25 de ani. Un profesor va conduce fiecare delegație. Vizitele vor dura 14 zile. Delegația de la Lafayette College urma să vină în URSS pe data de 10 mai (ulterior data a fost schimbată pentru 25 martie, apoi pentru 15 mai și, în final, pentru 12 noiembrie), iar cea de la Chișinău – în luna octombrie. În timpul vizitei în URSS, pentru delegația instituției americane au fost programate perioadele de ședere la Moscova (3 zile), Chișinău (8 zile) și Leningrad (3 zile). Delegația Universității de Stat din Moldova, în mod similar, se va afla 3 zile la New York, 8 zile, la Easton (Lafayette College) și 3 zile la Washington. În fiecare delegație obligatoriu trebuia să fie incluși un profesor și 2-3 studenți care posedă limba țării în care vin (deci, respectiv engleza și rusa). Programele de vizită trebuiau expediate către instituția-partener cu 2 luni înainte de sosirea delegației. Delegația invitată achita cheltuielile pentru transportul spre Moscova sau Leningrad și, respectiv, spre Washington sau New York, universitatea-gazdă acoperea toate cheltuielile legate de sejur, transportul local și programele culturale¹.

La 14 noiembrie 1988, după șederea de trei zile la Moscova, delegația de la Lafayette College a sosit la Chișinău, fiind întâmpinată la Aeroport de studenții și profesorii de la Universitatea de Stat din Moldova. A doua zi de ședere la Chișinău s-a început cu vizita la rectorat, unde rectorul B. E. Melnic le-a relatat file din istoria Universității de Stat din Moldova și despre formele și metodele de pregătire a cadrelor la universitate. După ce au vizitat diverse facultăți ale universității, a fost organizată o excursie în oraș, iar la sfârșitul zilei, timp de două ore s-a desfășurat întâlnirea cu studenții de la Universitatea de Stat din Moldova, o seară de expuneri privind formele de învățământ în S.U.A. și de întrebări și răspunsuri. A treia zi, studenții americani au fost repartizați la facultăți, participând la prelegeri, seminare, secții științifice, urmând o întâlnire specială la care s-a discutat problema participării studenților la conducerea universității, rolul și drepturile organizațiilor studențești obștești, iar seara, studenții americani au fost în vizite la familiile studenților de la Universitatea de Stat din Moldova. A patra zi a început cu vizita la Muzeul de Istorie a RSSM, ghidată de studentul facultății de istorie a Universității de Stat din Moldova Igor Bodiu, după care a urmat o nouă întâlnire cu studenții în Clubul de Prietenie Internațională, fiind discutată problema legăturilor organizațiilor de tineret de la universitate cu organizațiile similare de peste hotare, ziua respectivă finalizându-se cu vizite la Expoziția Realizărilor Economiei Naționale și la teatrul folcloric, oaspeții fiind însoțiți de studenta facultății de limbi străine a Universității de Stat din Moldova A. Glavan. În seara aceleiași zile a fost programată și o vizită la Facultatea de specialități obștești, unde oaspeții au luat cunoștință de activitatea colectivelor artistice de amatori ale Universității de Stat din Moldova. A cincea zi a fost consacrată vizitei la Muzeul Național de Arte, la Sala de Expoziții, mai apoi a fost organizată o masă rotundă cu studenții Universității de Stat din Moldova cu tema „Tineretul și problemele ecologice ale contemporaneității”. În zilele următoare au fost organizate excursii la Tiraspol și Odesa. După întoarcerea din aceste excursii, în ziua a opta, a fost vizitat Colegiul de Vinificație și Viticultură, iar după prânz studenții americani au participat la activitățile cercurilor științifice studențești. În ultima zi, la rectorat au fost făcute totalurile vizitei și schitate căile de colaborare ulterioară. După aceasta a avut loc o ultimă întâlnire cu studenții de la Universitatea de Stat din Moldova, la care s-au discutat eventualele forme de colaborare dintre organizațiile studențești de la Universitatea de Stat din Moldova și Lafayette College. La 23 noiembrie delegația americană a plecat la Leningrad, unde, după o ședere de trei zile, urma să se întoarcă în patrie².

Întorși în S.U.A., studenții care au vizitat Universitatea de Stat din Moldova au acordat mai multe interviuri, împărtășind impresiile lor despre această vizită. În cel mai vechi ziar universitar din S.U.A., *The Lafayette*, a fost publicat un rezumat al acestor interviuri, în care au fost

¹ Ibidem, f. 68-69.

² Ibidem, f. 130-133.

exprimate mai multe aprecieri superlative la adresa gazdelor. În mod special a fost remarcată ospitalitatea gazdelor. Au fost menționate și unele momente care scot în evidență anumite percepții diferite, ca, de exemplu, distanța între profesori și studenți, care contrasta cu practica raporturilor colegiale între profesori și studenți în țara interlocutorilor¹.

Un document interesant, reflectă percepția „prudentă” a gazdelor. S-a remarcat faptul că a fost anunțată selecția studenților americani în bază de concurs, patru dintre ei fiind lideri ai unor organizații studențești. Conducătorii grupului erau întotdeauna cu studenții lor, care răspândeau ziare de tipul *Times*. Sunt menționate și întrebările „incomode”, privind situația materială a profesorilor, posibilitățile de mobilitate etc.²

Pe lângă înțelegerile dintre instituțiile partenere privind cadrul general al colaborării, la Universitatea de Stat din Moldova a fost elaborat un plan de pregătire a delegației pentru plecare, care începea cu o întâlnire la sediul comitetului de partid și continua cu o serie de lecții: din istoria S.U.A. (a) începutul colonizării Americii de Nord. Războiul pentru Independență și intrarea S.U.A. în faza imperialistă; b) S.U.A. după Marea Revoluție din Octombrie, relațiile cu URSS în timpul celui de-al Doilea Război Mondial; c) S.U.A. după al Doilea Război Mondial – principalul pilon al lumii capitaliste; d) Relațiile sovieto-americane la etapa actuală); despre cultura americană și influența sa în lume; despre particularitățile, tradițiile și modul de viață american; întâlniri cu membrii grupelor de creație, turistice și specializate care au avut experiența șederii în S.U.A.³. Candidați, pentru a fi incluși în lista delegației, erau recomandați de decanatele, comitetele de partid și de comsomol ale facultăților respective.

Revenind asupra principalelor modalități de cooperare internațională a USM, trebuie să ținem cont de încorsetarea lor de cadrul politico-ideologic al statului sovietic în relațiile cu țările străine. Deși anumite principii de bază ale acestui cadru rămân practic neschimbate pe parcursul întregii perioade sovietice, anumite evoluții se produc totuși, iar spre sfârșitul anilor '80, se erodează progresiv și principiile de bază, până a se prăbuși definitiv împreună cu sistemul care le-a produs. Din această perspectivă, desigur, prioritare erau relațiile cu țările sistemului socialist, afiliate C.A.E.R.-ului și Pactului de la Varșovia. Dar și în acest caz, distingem o anumită diferențiere, cauzată de diverși factori, fapt ce se răsfrânge nemijlocit și asupra formatului de cooperare universitară. Acest lucru apare deosebit de vizibil, dacă comparăm amploarea și intensitatea colaborărilor USM cu U.A.I.C. și U.P.H.P. În primul caz, colaborarea este destul de limitată, prevăzând vizite reciproce de profesori și studenți, pe termen limitat de cca 2 săptămâni, sau 1 lună (studenți), dar lipsind de fapt, elaborări științifice în comun. De remarcat că dezvoltarea cooperării a depins nu doar de cadrul programat de sovietici, dar și de evoluțiile din țările sistemului socialist.

Astfel, la limitările, lesne de înțeles, în special în cazul unei instituții din R.S.S.M., ce însoțeau relațiile cu instituțiile universitare din România, se adaugă și anumite reticente de cealaltă parte, care s-au manifestat la început, în tergiversarea de durată de încheiere a Acordului de colaborare directă, apoi, probabil în urma evoluțiilor regimului ceaușist din România, de la începutul anilor '80, colaborarea fiind completamente sistată. În același timp, relațiile cu U.P.H.P. din Bulgaria se dezvoltă pe un fundament mult mai generos, lucru ce se reflectă atât cantitativ, asupra numărului de profesori și studenți incluși în circuitul schimbului (dar și a termenelor de ședere), cât și calitativ, în ceea ce privește conceperea unor teme de cercetare concrete pentru elaborări în comun care, pe parcursul celor trei acorduri consecutive, au fost completate și cu teme noi.

În mod similar se caracterizează și o altă formă a relațiilor externe – participările la forurile științifice internaționale. Profesorii de la USM, în majoritatea absolută a cazurilor, au avut acces la conferințe și simpozioane ce s-au desfășurat în țările socialiste. La aceste foruri erau invitați și savanți din Occident. Astfel, prin intermediul acestor conferințe, cercetătorii de la USM aveau po-

¹ Ibidem, f. 141-142.

² Ibidem, f. 154.

³ Ibidem, f. 79.

sibilitatea să contacteze și să fie la curent cu realizările științei occidentale. În mod special, aceste oportunități apăreau la forurile specializate de anvergură, cu reprezentativitate notorie, la care cercetătorii de la USM încep să participe cu regularitate începând cu anii '70.

Acest moment relevă faptul că în această perioadă profesorii de la USM câștigă o anumită notorietate pe scară unională, deoarece participarea la congresele internaționale din străinătate se decidea centralizat, la instituțiile academice principale (numite atunci „головные”) din Moscova.

Astfel, în 1970, trei profesori de la USM – A. V. Simașchevici, V.A. Casian, L. M. Panasiuc – au participat la Congresul Internațional consacrat fizicii și chimiei heterojuncțiunilor semiconductorilor și a structurilor de straturi subțiri, organizat la Budapesta, prof. Iu. E. Perlin – la al XIV-lea Colocviu Internațional privind fenomenele de rezonanță magnetică¹; în anul următor, prof. D. N. Todoroi a participat la Congresul I.F.I.P. din Ljubleana (Iugoslavia), iar colaboratorii catedrei de optică M. I. Caraman și V. P. Mușinschi - la Conferința Internațională „Calitățile optice și fotoelectrice ale semiconductorilor”, din Sofia². Prof. D. N. Todoroi a participat în 1973 și la un alt for științific reprezentativ – Congresul Internațional privind bazele matematice în programare ale tehnicii de calcul, care s-a ținut între 3-8 septembrie la Štrbské Pleso, Visoké Tatry (Cehoslovacia), unde au fost prezente peste 150 de delegații din diverse țări, inclusiv U.R.S.S., Cehoslovacia, Bulgaria, Ungaria, Polonia, România, Iugoslavia, SUA, Regatul Unit, Franța, R.F. Germania, Italia, Finlanda și Suedia³.

În anul 1974 savanții de la USM au participat la patru foruri științifice internaționale din străinătate, la Stuttgart, R.F.G. (V. A. Casian), Iugoslavia și R.D.G. (V. D. Belousov), Varna, Bulgaria (V. P. Mușinschi), București (M. S. Cahan)⁴. La Conferința Internațională de Algebră universală, la Estergom (Ungaria), a participat în 1977 docentul catedrei de Algebră superioară, I. I. Valuță⁵. În același an, la al XX-lea Colocvium internațional de spectroscopie în Cehoslovacia a participat prof. Iu. E. Perlin⁶.

Profesorii de la USM au beneficiat și de stagii de scurtă durată la instituțiile universitare din străinătate, în afara acordurilor de colaborare directă menționate. Astfel, în 1974, docentul V. Ia. Gamurari a realizat o deplasare în Ungaria, pentru a lua cunoștință de organizarea lucrului științific la Universitatea Politehnică din Budapesta și Universitatea din Seged⁷. Între 8-21 octombrie 1976, a realizat o deplasare de schimb de experiență în organizarea și conducerea procesului didactic la specialitățile „Matematica” și „Matematica aplicată” la Universitatea din Brno (Cehoslovacia) prof. I. A. Baltag⁸. În același an, la Universitatea Humbolt din Berlin (R.D.G.), timp de o lună, a realizat o stagiere în domeniul limbii germane, participând și la seminarul internațional de germanistică, lectorul superior al Catedrei de limbi germanice V. Ia. Pozdneeva⁹.

Ocazional, pe lângă prevederile Acordurilor de colaborare directă, în urma includerii în proiecte internaționale de nivel unional, au beneficiat de mobilitate și unii studenți. Astfel, între 22 aprilie și 20 mai 1977, în cadrul unei delegații de studenți sovietici, o deplasare în Marea Britanie a făcut studenta anului IV a secției de limbă engleză O. A. Simașchevici¹⁰.

O altă formă de colaborare științifică internațională a fost publicarea în revistele din străinătate a cercetărilor savanților de la USM. Articolele publicate în străinătate treceau prin multiple proceduri de aprobări la diverse instanțe. În 1974 a fost expediat spre publicare în

¹ ANRM, F. 3186, d. 840, f. 56.

² ANRM, F. 3186, d. 906, f. 58.

³ ANRM, F. 3186, d. 1168, f. 1-33.

⁴ ANRM, F. 3186, d. 1317, f. 3.

⁵ AUSM, d. 1801, f. 169-174.

⁶ Ibidem, f. 157-164.

⁷ ANRM, F. 3186, d. 1317, f. 3.

⁸ AUSM, d. 1637, f. 136-157.

⁹ AUSM, d. 1637, f. 129-135.

¹⁰ AUSM, d. 1801, f. 222-223.

R.D.G., la revista *Fizica Status Solidi* articolul semnat de N. I. Balmuș, A. A. Cliucanov și E. P. Pocatilov *Tensorul de conductibilitate electrică a poliaronilor în câmpul de radiație laser puternică*. În același an a fost expediat spre publicare în revista internațională *Thin Solid Films* articolul elaborat de V. A. Casian și F. I. Pasecinic *Investigation of the transport properties of InSb single crystal films obtained by directional crystallization*¹.

De remarcat că nu doar profesorii de la USM plecau în străinătate cu diverse programe, dar și instituția chișinăuiană a găzduit specialiști din străinătate. Pe lângă cele încadrate în acordurile de colaborare directe, menționate deja, motivele vizitelor au fost diverse. Astfel, în 1973 la USM s-au aflat inginerul principal Jan Kristek și inginerul Josef Ozar, reprezentanții firmei Tesla, la facultatea de Limbi Străine, unde au realizat montarea complexelor lingafonice, dr. Wolfgang Steinhofel din R.D. Germană a luat cunoștință de sistemul de pregătire a specialiștilor în domeniile fizicii și matematicii, fizicienii din Iugoslavia N. Urli, șeful laboratorului de semiconductori al institutului „Rujer Bošcovic” (Zagreb) și cercetătorul științific al institutului, dr. V. Celustka, sosiți la A.Ș. a RSSM, pe 31 octombrie au vizitat USM pentru a lua cunoștință de sistemul de învățământ și de specializarea la Facultatea de Fizică și pentru schimb de informație tehnico-științifică și materiale publicate².

Un capitol important în colaborările internaționale ale USM l-a constituit plecarea pentru perioade îndelungate de circa 2-3 ani, la lucrul de predare și consultare în țările în curs de dezvoltare. Docentul P. I. Vasiliev a lucrat 3 ani la centrul de petrol și textile din Algeria³. În 1973 au plecat pentru lucrul de predare în străinătate prof. de limbă rusă N. I. Varlacova (Uganda), docentul catedrei de ecuații diferențiale A. M. Stahi și docentul catedrei Fizica semiconductoarelor S. A. Daniliuc (Algeria). Anterior, de asemenea în Algeria, plecase și docentul catedrei de biochimie a plantelor I. E. Rusnac⁴. În anii 1974-1976 a predat chimia analitică la Institutul Național de industrie ușoară din Boumerdes (Algeria) colaboratorul științific superior al secției de cercetări științifice a USM I. C. Laticevski⁵. Între 1974-1977, la Universitatea din Constantina (Algeria) a predat la Facultatea de Matematică și Informatică I. V. Secrieru⁶. În 1977 pentru lucrul de predare au plecat în țările în curs de dezvoltare (Sudan, Laos, Mexic, Sri Lanka, Mali, Algeria) 7 profesori de la USM⁷.

S-au încercat și încadrări instituționale ale colaborării cu țările în curs de dezvoltare. Astfel, în conformitate cu planul de colaborare culturală și științifică dintre U.R.S.S. și Republica Sierra Leone pe anii 1974-1975, Ministerul Învățământului Superior și Mediu de Specialitate de la Moscova a planificat stabilirea unei colaborări interuniversitare dintre USM și Fourah Bay College (cea mai veche universitate din Africa de Vest, fondată în 1827). În calitate de prim pas în această colaborare, USM i s-a recomandat să expedieze pe adresa colegiului un set de publicații științifice în limba engleză și ediția completă a operelor lui K. Marx și V. Lenin. La USM urma să fie elaborat un plan de colaborare și să fie desemnate două persoane din conducerea universității pentru a semna la Fourah Bay College documentele respective⁸. Anterior, în 1968, Fourah Bay College a fost vizitată de membrul corespondent al A.Ș. din URSS și profesorul USM V. D. Belousov. Tot atunci s-au făcut și primele încercări de a stabili legături între universități prin expedieri de literatură și admitere la USM a studenților din Sierra Leone⁹.

Acordul elaborat prevedea schimb de informații despre viața social-politică, economică și culturală în URSS, RSSM și Sierra Leone. Urma să fie elaborat și un plan de colaborare științifică și culturală ca anexă la acordul respectiv. Lipsa documentelor în dosare privind desfășurarea

¹ ANRM, F. 3186, d. 1319, f. 2-4 și 24-64.

² ANRM, F. 3186, d. 1171, f. 3-4.

³ ANRM, F. 3186, d. 840, f. 57.

⁴ ANRM, F. 3186, d. 1171, f. 2.

⁵ AUSM, d. 1637, f. 161-164.

⁶ AUSM, d. 1801, f. 181-183.

⁷ AUSM, d. 1802, f. 12.

⁸ AUSM, d. 1469, f. 1.

⁹ Ibidem, f. 2.

acestei colaborări ne face să presupunem că materializarea sa, din motive necunoscute, nu a fost realizată.

Desigur, compartimentul cel mai intens de cooperare cu străinătatea, în special cu țările în curs de dezvoltare, îl constituie studiile la USM a studenților străini, desfășurate atât la nivel de facultate, cât și la cel de doctorat. Contribuția USM la acest capitol a fost deosebit de importantă, aici fiind pregătiți pentru țările respective specialiști de cea mai înaltă calificare, inclusiv doctori în diverse domenii. Tezele susținute la Chișinău erau transferate la instituțiile de origine, trecând de asemenea prin diverse instanțe de aprobare. Putem invoca ca exemplu documentația însoțitoare de transfer în Vietnam a tezei de doctorat elaborată la USM de către doctorandul Nguen Fâok Thani cu tema „Cercetarea proprietăților Electro-chimice ale ruteniului prin metoda voltampermetrică”¹.

Plecările în țările capitaliste dezvoltate, pe lângă rarele cazuri de participări la conferințe sau stagii de scurtă durată, de cele mai multe ori vizau stagiile lingvistice. Stagii la specialitatea limbi străine în 1970 au fost realizate de: Cazacu V. I., Tcaceva E. A., Andreeva E. D., Varzari L. P., Movilă V. C., Bordiuja V. (Franța), Grăcilă A. G. (Anglia)². În 1971, Z. I. Radu a participat la cursuri lingvistice internaționale din Grenoble (Franța), iar E. A. Tcaceva, în calitate de traducător în Belgia³. În 1976, la Universitatea din Grenoble a fost în stagiune lingvistică prof. L. A. Botnari⁴. În 1977, o stagiune lingvistică a fost realizată în Marea Britanie de către prof. Iu. I. Riaboconi⁵.

Colaborarea internațională, în unele cazuri lua forme mai puțin obișnuite. Astfel în cadrul delegației sovietice a fost inclus lectorul superior al Catedrei de Educație fizică R. G. Smirnova, pentru participarea la campionatul mondial de gimnastică artistică din Olanda⁶.

Privite în ansamblu, relațiile USM cu instituțiile academice din alte țări capătă o dezvoltare notorie către mijlocul anilor '70. Astfel, în 1970, peste hotare, cu diverse scopuri, au plecat 84 de profesori și studenți ai USM. În același an, USM a găzduit 115 specialiști, studenți și oaspeți din străinătate⁷. Acești parametri s-au menținut în linii mari și în anii '80.

Pe parcursul unui interval de timp, de la origini și până la limita anilor '80-'90 ai secolului al XX-lea, dar mai ales de la sfârșitul anilor '60, legăturile externe ale USM cu instituțiile academice din străinătate au cunoscut forme variate și intensități deosebite în funcție de atitudinile politico-ideologice ale statului sovietic. Cu toate limitările, însă, ele au constituit un important factor în ridicarea nivelului de studii și de cercetări grație asimilării experiențelor instituțiilor universitare din străinătate.

¹ AUSM, d. 1319, f. 16.

² ANRM, F. 3186, d. 840, f. 57.

³ ANRM, F. 3186, d. 906, f. 58.

⁴ AUSM, d. 1637, f. 158-160.

⁵ AUSM, d. 1801, f. 186-193.

⁶ ANRM, F. 3186, f. 1168, f. 34-37.

⁷ AUSM, d. 1802, f. 14.

Partea II

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA DE LA SFÂRȘITUL ANILOR '80 AI SECOLULUI AL XX-lea PÂNĂ ÎN ANUL 2015

II.1. UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA ÎN CONTEXTUL MIȘCĂRII DE RENĂȘTERE ȘI ELIBERARE NAȚIONALĂ

Deși politica restructurării fusese proclamată încă în 1985, în RSS Moldovenească, inclusiv la Chișinău, spiritul acesteia pătrundea mai greu. Primele semnale privind necesitatea unor schimbări radicale în societate, și mai ales în politica națională a învățământului și culturii, au căpătat un contur deslușit în 1987, promotorii acesteia fiind scriitorii și intelectualii care se întruneau la ședințele de la Uniunea Scriitorilor. La plenarele Uniunii au răsunat voci care condamnau politica regimului sovietic din anii '50-'80, incriminând fărădelegile săvârșite de KGB și de liderii Partidului Comunist, represiunile, foametea și deportările. Astfel, la Adunarea Generală a Scriitorilor din 18-19 mai 1987, mai mulți reprezentanți ai Uniunii au criticat politica lingvistică și culturală promovată de conducerea PCM, accentuând consecințele nefaste ale acesteia pentru populația băștinașă. În acest context, lingvistul Valentin Mândâcanu menționa: „Realitatea este că masele largi de moldoveni nu-și cunosc la parametri conveniți limba maternă”. În acest sens el evidențiază problema poluării masive a limbii „moldovenești,” indicând și cauzele ce determinau această realitate: „nihilistii, prigonitorii locali ai limbii moldovenești...”, „atitudinea nemiloasă, distrugătoare față de limba moldovenească”.

Criticul literar și scriitorul Mihai Cimpoi sublinia necesitatea unor preocupări deosebite pentru „sănătatea limbii în care scriem și vorbim, starea și curățenia limbii materne”. Cu privire la soarta unor scriitori reprimați în anii regimului sovietic, el menționa: „Unii dintre cei mai talentați poeți, prozatori, critici au fost tratați cu etichete „capitale” ce contraveneau adevărului obiectiv...”. Iulian Filip se referea în mod direct la politica antinațională a lui I. Bodiș, la impactul acesteia asupra populației moldovenești: „Iar consecințele dezastruoase ale epocii „zooveterinare” sunt cele din viața spirituală a poporului și țin de morala și conștiința lui mutilată”. Cu aluzii la obiectivele educației patriotice și internaționaliste, poeta Leonida Lari vorbea despre necesitatea cunoașterii limbii materne: „... nesocotind limba și poporul tău nu poți iubi limba altuia”¹.

O influență deosebită asupra cercurilor intelectuale din Chișinău, inclusiv asupra corpului didactico-științific al Universității, a avut-o Plenara conducerii Uniunii Scriitorilor din RSSM, care și-a ținut ședințele la 30 octombrie 1987. Raportul de bază, prezentat de I. Hadârcă, se încadra în tematica dictată de CC al PCM „Rolul și responsabilitatea scriitorului în educarea internaționalistă și patriotică a oamenilor muncii”. Importanța atribuită acestei plenare se demonstra prin prezența în sala Uniunii Scriitorilor a unui larg public, acesta reprezentând diverse domenii: jurnalism, cultură, învățământ. La plenară erau asistenți și trimișii partidului N. Bondarciuc, secretar al CC al PCM și N. Mitrofanov, lucrător de răspundere al CC al PCUS.

În raportul său, Ion Hadârcă, după aprecierea stereotipică, elogioasă a importanței „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie”, cu ocazia aniversării a 70-a și a „perestroicii” lui Mihail Gorbaciov, a evidențiat aspectele privind rolul educativ al literaturii din perspectivă internațional-patriotică. Sensul clar al mesajului transmis de el era în fraza: „... internaționalismul se

¹ Literatura și Arta 1987, 4 iunie.

începe mai întâi de toate odată cu afirmarea valorilor naționale adevărate”.¹ Vorbitorul își exprima regretul pentru faptul că prozatorii din Moldova nu abordau teme prin care să ia atitudine față de trecutul nu prea îndepărtat, așa cum o făceau reprezentanții altor republici: Vasilii Bâcov – Belarus, Cinghis Aitmatov – Kirghizia, Anatolie Râbacov, Iosiv Gherasimov – Rusia etc. Cu referire la Plenara CC al PCM din iulie 1987, I. Hadârcă menționa discursurile unor apărători fervenți ai politicii partidului în care erau aduse învinuiri de „tendințe naționaliste” promovate de către unele mijloace de informare în masă, în special fiind supus unei critici aspre săptămânalul „Literatura și Arta”. În același context se relatează despre adunarea activului republican de partid la care s-au discutat sarcinile educației internaționaliste a oamenilor muncii în lumina Hotărârii CC al PCUS privind evenimentele din Kazahstan, raportorul evidențind discursurile unor participanți, inclusiv cel al ministrului învățământului D. Zidu, orientate împotriva intelectualității de creație.

În raportul prezentat era evidențiată starea de lucruri în domeniul studierii și predării istoriei Moldovei, accentuându-se: „Știința istorică de aici nu s-a mișcat nici cu o iotă de la spiritul și schemele „Cursului scurt” (Scurt curs stalinist²). De minciună și neadevăr suferă manualele noastre școlare și universitare”. În special erau menționate chestiunea etnogenezei, respingerea de către ideologii partidului a „cunoscutele similitudini cu etnogeneza altor culturi balcanice”. În acest fel, I. Hadârcă făcea aluzie la comunitatea de neam a populației băștinașe din RSSM cu românii de peste Prut, referindu-se și la teritoriile românești aflate în Ucraina. Atenția participanților la întrunirea scriitorilor și a publicului care asista în sală a fost atrasă de referirile sale directe la necesitatea studierii crimelor regimului comunist: „Nu numai o singură dată și nu de două ori s-au îndreptat represiunile staliniste împotriva intelectualității moldovenești, menționez aici și împușcarea unor scriitori din RASS Moldovenească, și deportările din anii postbelici, și prigonirea cadrelor din timpul lui Bodiu”³.

Mesajul formulat în raportul lui I. Hadârcă și-a găsit reflectare în discursurile ce au urmat, scriitorii abordând cu propriile concretizări și aprecieri diverse aspecte privind cultura națională, istoria și „limba moldovenească”. Cele mai importante dintre acestea vizau oportunitatea trecerii la grafia latină și necesitatea stabilirii unor legături strânse cu România (A. Marinat, p. 56-58); daunele provocate de bilingvismul promovat cu insistență de regimul comunist (Iu. Filip); interzicerea în anii '60 a unor cărți, autorii lor fiind învinuiți de naționalism (I. Vatamanu); necesitatea redenumirii unor străzi și localități (M. Cimpoi); adevărul despre foametea din 1946-1947 (Iu. Grecov); deportarea populației din 6 iulie 1949 (B. Marian). Fără ezitări, pertinent, cu accente critice dure, scriitorul D. Matcovschi s-a referit la „politica antinațională și antipopulară” promovată de I. Bodiu în cei 20 de ani de conducere a PCM. El menționa distrugerea poporului băștinaș care se făcea „metodic și cu rea voință, cu nepăsare și dispreț”. În opinia scriitorului, regimul declarase constituirea națiunii socialiste [moldovenești], subînțelegând prin aceasta „o adunătură de oameni fără obiceiuri și tradiții proprii, fără istorie proprie și, firesc, fără limbă”. El constata faptul că oponenții, slujitori servili ai partidului comunist, la afirmația sa despre anul 1947 ca „anul mării tragedii a poporului moldovenesc” îi reproșau: „n-a fost niciun fel de foamete, a fost numai marele ajutor al întregului popor sovietic”⁴.

Dezbaterile de la Uniunea scriitorilor privind situația lingvistică din RSSM, abordările politicii culturale în contextul „perestroicii”, necesitatea cunoașterii adevărului despre represiunile sovietice, deportările și foametea din anii 1946-1947 vor provoca largi discuții în mediul intelectual, în rândurile corpului didactic, mai ales la facultățile umanistice ale Universității de Stat.

¹ Материалы пленума союза МССР от 30 октября, 1987 года, Кишинев, 1988. Для служебно-го полизования, с.17.

² История ВКП (б). Краткий курс, publicat în 1938, în care era prezentată concepția oficială asupra problemelor principale ale istoriei PC (b) U și ale marxism-leninismului, care nu admitea niciun fel de altă interpretare.

³ Ibidem, p. 37-38.

⁴ Ibidem p. 115.

Întrunirile de la Uniunea Scriitorilor, tezele și revendicările formulate în cadrul lor au influențat puternic mediul intelectual din republică, trezind spiritul de solidaritate și revoltă, acesta cuprinzând, în special, tineretul studențesc. Drept răspuns la neglijarea de către conducerea PCM a opiniei publice privind necesitatea declarării limbii române drept limbă de stat au început să se înființeze diverse organizații neformale – cenacluri, în cadrul cărora erau abordate probleme referitoare la politica lingvistică, la adevărul istoric și cultural, prin manifestări literar-artistice și muzicale. Prima organizație neformală, ce a exercitat o puternică influență asupra intelectualității și studenților a fost Cenaclul literar-muzical „Alexei Mateevici”, creat la 15 ianuarie 1988, atunci când se marca și ziua de naștere a lui M. Eminescu. De la primele întruniri, care aveau loc pe Aleea Clasicilor din parcul Pușkin din Chișinău, (actualmente Grădina Publică *Ștefan cel Mare*), animator al cenaclului era tânărul medic Anatol Șalaru, el fiind susținut de un grup de studenți de la diverse instituții de învățământ superior, de colegii lor, care organizau recitaluri de poezie și muzică. La ședințele cenaclului au participat activ studenți de la Facultățile de Filologie și Jurnalism ale Universității de Stat: L. Nicolăescu, D. Maxim, F. Galaicu ș.a. La întruniri erau prezenți și profesori de la Universitate. În cadrul cenaclului se țineau și discursuri prin care vorbitorii aduceau critici la adresa autorităților, se refereau la diverse aspecte ale istoriei Basarabiei, la starea deplorabilă a limbii „moldovenești”.

Manifestațiile organizate de cenaclul „A. Mateevici” erau strict supravegheate nu numai de organele securității, dar și de trimișii CC al PCM, lucrători ai secției ideologice care raportau sistematic despre conținutul discursurilor rostite, erau sesizate „orientările naționaliste” ale unor participanți. Acest mesaj, privind caracterul cenaclului, era transmis organizațiilor de partid ale instituțiilor de învățământ superior, în special celei de la Universitatea de Stat.

În rândurile profesorilor dogmatizați de ideologia comunistă, la ședințele organelor de partid, ori chiar la Consiliul Științific al Universității, era susținută opinia că organizațiile neformale, mai cu seamă Cenaclul literar „A. Mateevici” și Mișcarea Democratică pentru Susținerea Restructurării, sunt principalele focare de „infectare” a studenților cu idei neconforme poziției conducerii de partid și de stat a republicii. După cum se menționa în ziarul universității, s-a ajuns până la aceea că în unele cazuri studenților li se interzicea vizitarea prietenilor, rudelor care locuiau în căminele altor instituții de învățământ, chipurile, pentru a preveni răspândirea ideilor extremiste și naționaliste. Redacția ziarului universității respingea opinia vehiculată precum că studenții care frecventau ședințele cenaclului „A. Mateevici” și participau la acțiunile Mișcării Democratice erau „nematurizați politic”, „slab pregătiți în spiritul internaționalismului proletar”.

Pentru a clarifica starea de spirit în rândurile studenților și atitudinea lor față de cenaclu, în ziar erau reproduse secvențe din discursurile susținute: „După câteva ore petrecute în cadrul cenaclului literar „A. Mateevici” mă simt parcă mai curată sufletește, mai optimistă chiar”; „Nu cred că ele influențează negativ asupra studenților. Altă vorbă e că organizațiile neformale sunt privite ca niște focare de cultură (cenaclul A. Mateevici, în special) și, respectiv, ceea ce se vorbește în cadrul lor trebuie să prezinte, fără îndoială, o înaltă cultură...”; „Consider că forța pe care o întruchipează cenaclul literar „A. Mateevici” și Mișcarea democratică pentru Susținerea Restructurării contribuie la ridicarea pe o treaptă superioară a conștiinței naționale. Așadar, tot extremismul și separatismul de care suntem învinuiți constă în tendința de a afla adevărul, de a cunoaște cât mai profund istoria neamului și a graiului”. În acest context, corespondentul redacției constata că studenții „nu erau decât căutători ai Adevărului suprem, dat fiind faptul, că minciuna n-a fost vreodată în stare să trezească în suflete oamenilor anumite sentimente sfinte”.¹ Erau exprimate astfel atitudini, opinii pe care le susțineau în diverse ipostaze majoritatea studenților și care, pe măsură ce dezbaterile din societate privind limba, cultura națională, alfabetul latin deveneau tot mai aprinse, influențau tot mai mult climatul psihologic din universitate, determinând și o poziție fermă a corpului profesoral-didactic.

¹ Кишиневский Университет, 8 февраля, 1989.

Un pas important în procesul de extindere și consolidare a mișcării de renaștere și eliberare națională l-a constituit înființarea Mișcării Democratice pentru susținerea Restructurării. Fondatori ai Mișcării au fost reprezentanți ai uniunilor de creație, ai intelectualității științifice, profesori din instituțiile de învățământ superior, studenți. La adunarea de constituire, care a avut loc la 3 iunie 1988 în sala mare a Uniunii Scriitorilor, s-au luat în dezbatere diverse aspecte privind oportunitățile creării Mișcării și obiectivele ei, totodată fiind ales și un grup de inițiativă, care avea misiunea de a publica proiectele de program și statutul și de a organiza structurile teritoriale.

În funcție de președinte al comitetului de conducere al mișcării a fost ales profesorul de la Universitatea de Stat Ion Dediu.

Sarcinile fundamentale ale Mișcării Democratice erau: conjugarea eforturilor orientate spre destalinizarea sovietică, spre lichidarea consecințelor epocii de stagnare, spre combaterea pe toate căile a procesului de dogmatizare a opiniei publice, spre înfăptuirea voinței poporului de a participa la controlul puterii de stat, la afirmarea principiilor democratice ale transparenței, la lupta împotriva abuzurilor comise de organele puterii, la ocrotirea demnității etnice, la protejarea drepturilor și intereselor civile, la descătușarea forțelor creatoare ale cetățenilor în opera de edificare economică, socială, politică și culturală a societății.

Pe lângă alte obiective, Mișcarea urmărea să susțină „ameliorarea condițiilor de dezvoltare a culturii naționale moldovenești, reîntoarcerea funcțiilor sociale ale limbii moldovenești, promovarea unei autonomii culturale reale pentru toate popoarele și etniile conlocuitoare din RSS Moldovenească”.

Se prevedea, de asemenea, accelerarea realizării unor programe de stat în domeniul învățământului, sănătății, asistenței sociale și alimentare. Mișcarea își asuma inițiativa, „în măsura posibilităților,” de întemeiere a unor comisii speciale, alcătuite din experți, pentru studierea problemelor cardinale culturale, economice și de dezvoltare a republicii cu dezbaterea transparentă, publică a rezultatelor activității.¹

În proiectul de program al organizației era un compartiment special consacrat culturii, din care desprindem câteva teze referitoare la revendicările ce purtau un caracter național, dezbătute în presă și la întrunirile publice:

„Mișcarea considera că o chestiune de prim ordin într-o societate multinațională este stima față de sentimentele naționale ale omului, față de limba, față de tradițiile și obiceiurile lui”. Se accentua că adevăratul internaționalism pornește „de la cunoașterea și atașamentul față de cultura națională”, iar contopirea mecanică a națiunilor este „un proces ce duce la degradarea și dispariția culturilor naționale”; se considera că planificarea oricărei acțiuni social-economice trebuia să se efectueze ținându-se seama de urmările pe care aceasta le poate avea pentru culturile naționale.²

Importantă era teza privind recunoașterea unității limbii moldovenești și a celei române, reabilitarea tuturor clasicilor literaturii, picturii, muzicii „moldo-române”. Drept o necesitate stringentă era considerată „studierea aprofundată” și popularizarea largă și sistematică a istoriei poporului moldovenesc de pe pozițiile adevărului istoric. O altă revendicare a mișcării era „deschiderea unui număr suficient de instituții preșcolare și școlare cu predare în limba maternă, se opta pentru lichidarea grădinițelor și școlilor mixte, pentru realizarea dreptului moldovenilor și reprezentanților grupurilor etnice conlocuitoare de a studia în instituțiile de învățământ superior și medii de specialitate în limba maternă”³.

Programul Mișcării se pronunța pentru decretarea limbii materne a moldovenilor drept limbă de stat pe teritoriul RSSM și revenirea la alfabetul latin. Statutul limbii moldovenești urma să fie consfințit în Constituția Republicii⁴.

¹ Cernencu Mihai, Galben Andrei, Rusnac Gheorghe, Solomon Constantin. Republica Moldova: Istoria politică 1989-2000. Documente și materiale, Vol II, Chisinau, USM, 2000, p. 6-7.

² Ibidem, p. 10.

³ Ibidem, p. 11.

⁴ Ibidem, p. 10-12.

Concomitent cu formarea grupurilor sale de sprijin în raioanele republicii, Mișcarea Democratică a organizat mitinguri și demonstrații, a informat opinia publică despre situația reală din Moldova, a coordonat campania de colectare a semnăturilor pentru oficializarea limbii române și revenirea la alfabetul latin, pentru drepturi politice și pentru descentralizarea economiei¹.

Cum era și firesc, primele discuții privind situația lingvistică din republică au avut loc în rândul profesorilor de la Facultatea de Filologie. Diverse aspecte ale problemei s-au conturat la ședința Consiliului Științific din 15 decembrie 1987, în contextul discutării chestiunii „Cu privire la activitatea catedrelor de limbă rusă contemporană și de limbă moldovenească pentru educarea patriotică și internaționalistă a studenților”. În raportul profesorului I. Dumeniuc, după referințele la raportul politic prezentat de M. Gorbaciov la Congresul al XXVII-lea al PCUS privind procesele naționale din URSS, erau accentuate „fenomenele negative din sfera relațiilor naționale” și problemele care urmau a fi soluționate, acestea fiind: ecologia și ocrotirea naturii; ocrotirea monumentelor de cultură; dezvoltarea literaturii și funcționarea limbii; valorificarea multilaterală a moștenirii literare și înlăturarea petelor albe din istorie. Cu referire și la RSS Moldovenească, raportorul menționa despre ascuțirea sentimentului mândriei naționale, al conștiinței naționale care ușor putea fi confundat cu naționalismul². În raport era evidențiată problema limbilor naționale în republică, aceasta fiind în centrul dezbaterilor publice și în presă.³ Pentru concretizare, profesorul aducea drept exemplu răspunsurile studenților la ancheta realizată de comitetul comsomolist: „Indicați concret fenomenele pozitive și negative în sfera relațiilor naționale și a comunicării internaționale de la Universitate”. Răspunsurile unor studenți erau mai mult decât semnificative: „Lipsa de respect corespunzător față de limba și cultura națională”; „Sunt cazuri de relații încordate între studenții de diferite naționalități”; „Ignorarea limbii moldovenești, a tradițiilor poporului moldovenesc”; „Nu este respectată limba națională. La adunare se vorbește numai în limba rusă”⁴. În cadrul dezbaterilor asupra raportului prezentat, profesorii Ciornâi I. și Purice M. s-au referit, pe lângă alte subiecte, la întâlnirea lui I. Druță cu studenții și profesorii Universității. În acest context ei menționau faptul că studenții formulaseră întrebări pe care nu îndrăzneau să le discute cu profesorii, una dintre acestea referindu-se direct la necesitate trecerii limbii moldovenești la grafia latină.⁵ Era o constatare relevantă, aceasta semnalând deficiența de comunicare între profesori și studenți, evitarea unor dezbateri privind situația lingvistică și necesitatea trecerii la grafia latină. Erau și situații când studenții ezitau să adreseze profesorilor întrebări privind aceste subiecte, fiind conștienți de faptul că ei puteau fi grav sancționați pentru răspunsurile adecvate. Evident, poziția studenților și a unor profesori de la facultate era influențată de mesajul discursurilor de la Uniunea Scriitorilor.

Corpul profesoral universitar, în special profesorii de la facultățile de Filologie, Istorie, Jurnalism, Limbi străine, Drept s-au angajat în dezbateri referitoare la problema situației lingvistice și identitare, organizate în colectivele lor, dar și în cadrul unor întruniri publice, comisii, conferințe. La forul superior universitar, la Consiliul Științific și la Consiliile facultăților s-au discutat subiecte privind restructurarea procesului de instruire și de educație, hotărârile adoptate de conducerea Partidului Comunist și a statului, în special acelea care țineau de instruirea lingvistică a studenților, de adoptarea legislației privind limba de stat și trecerea la scrisul cu grafie latină, de participarea studenților la manifestațiile publice de protest din oraș și la activitatea organizațiilor neformale. Reprezentanți ai corpului profesoral au participat la acțiunile publice organizate de Mișcarea Democratică pentru Susținerea Restructurării și de Frontul Popular din Moldova. Mulți dintre ei au făcut parte din grupurile de inițiativă și din organele de conducere ale acestor organizații.

¹ Vezi: Act de identitate. Chișinău, 1995, p. 4.

² AUSM, F. 1, f. 69.

³ Ibidem, F. 1, f. 71.

⁴ Ibidem, F. 1, f. 74.

⁵ Ibidem, F. 1, f. 57.

În cadrul ședinței Consiliului Științific din iunie 1988, profesorul Coval D.V. a evidențiat problemele stringente cu care se confruntau filologii de la Universitate. În raportul comisiei, înființate pentru studierea stării de lucruri privind predarea limbilor ruse și moldovenești și pregătirea specialiștilor la Facultatea de Filologie „în lumina hotărârilor CC al PCM”, se menționa că procesul de instruire avea la bază culegerea de exerciții editată în anii '60, care conținea „texte învechite, atât ca forma, cât și după conținut”. În raport se concretiza: „Fragmente din lucrările lui I. Canna, A. Lipcan, Iacob Cutcovețchi, L. Barschi pot educa la elevi tot ce vrei, numai nu dragostea de limbă maternă”¹.

El făcea apel la corpul didactic universitar, anticipând, de fapt, evenimentele ce aveau să se deruleze în scurt timp: „Dintre subiectele de discuții așa-numite „stringente”, precum identitatea limbilor romanice înrudite, alfabetul ș.a., noi nu trebuie să facem tabu sau zonă interzisă pentru discuții, deoarece studenții vor afla aceasta din presa republicană și centrală, de la reprezentanții cercurilor de creație din republică”².

O problemă stringentă a procesului de instruire și cercetare era utilizarea restrictivă a fondurilor de literatură străină. În acest sens, D. Coval menționa interzicerea neoficială a referințelor la literatura romană în lucrările de curs și de diplomă ale studenților de la filologie, istorie, jurnalism, deși multe lucrări ale filologilor romani erau în fondurile Universității, ale bibliotecii „N. K. Krupskaja” și ale bibliotecii Academiei de Științe. Cu o conotație mai largă privind mentalitatea ce domina conștiința socială de atunci, el accentua: „Trebuie să ne desotorosim de „respingerea dușmănoasă” a tot ce s-a considerat că, dacă nu este al nostru, este străin”³.

La dezbaterile asupra raportului comisiei prezentat de profesorul D. Coval au participat membrii Consiliului științific al Universității, mai hotărât și mai explicit fiind discursul profesorului A. Ciobanu. El a abordat problema bilingvismului, condamnând practica înrădăcinată în societate, prin care limba rusă era privilegiată și dominantă în toate sferile. Cu referire la procesul de instruire universitară, el chema corpul didactic: „să utilizăm limba moldovenească la același nivel ca limba rusă. Să scriem lucrările de diplomă, de curs și de control în limba moldovenească”. În discursul său A. Ciobanu evidenția faptul că profesorii au încetat să recomande studenților literatură în limbi străine și, în genere în limba romană, deși existau probleme comune, pe care le studiau și savanții din România. În acest context se exprima regretul pentru lipsa din biblioteca Universității a unui fond de literatură ce ar cuprinde și lucrările savanților români. El prezenta și situațiile favorabile care au existat anterior: „... mai înainte erau contacte strânse între savanții noștri și savanții români. Făceam schimb de delegații, recenzăm reciproc lucrările. Acum aceasta nu se mai face”⁴. Profesorul de la catedra de filosofie P. Vizir indica impactul negativ al predării în limba rusa a unor noțiuni filosofice la Facultatea de Economie. Necesitatea elaborării unor terminologii în limba moldovenească pentru domeniul tehnicii de calcul, electronicii și al altor discipline ce țin de științele exacte era abordată de către profesorul de la Facultatea de Matematică N. Prisăcari⁵.

Apreciat în ansamblu prin mesajul său, raportul lui D. Coval a oferit membrilor Consiliului prilejul de a-și expune părerile asupra problemelor stringente cu care se confrunța corpul profesoral și studenții universității, deși starea de timiditate mai persista, dezbaterile reducându-se doar la aspectele profesionale.

După publicarea incitantului eseu al lingvistului V. Mândăcanu „Veșmântul ființei noastre,” cercurile intelectuale din republică, corpul didactic din instituțiile de învățământ au fost bulversate de o nouă publicație privind problemele identitare. La 19 octombrie 1988, profesorul universitar de la Catedra Istoria PCUS a Universității de Stat I. Buga a publicat în „Învățămintul Public” articolul intitulat „O limbă maternă – un alfabet”. Articolul era adresat comisiei interde-

¹ AUSM, F. 1, d. 4595, f. 88.

² Ibidem.

³ Ibidem, f. 1322.

⁴ AUSM, F. 1, d. 4595, f. 107.

⁵ Ibidem, f. 108.

partamentale a Prezidiului Sovietului Suprem pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești, dar mai mult intelectualității din republică, cititorului larg, miilor de cetățeni care se adunau duminicile în centrul Chișinăului pentru a cere de la autorități conferirea statutului limbii de stat, limbii pe care o vorbeau majoritatea locuitorilor republicii – numită atunci „moldovenească”. Drept urmare a argumentelor istorice, literare și lingvistice, autorul concluziona: „... limba maternă, orală și literară, pe care o vorbește populația autohtonă din RSSM și RSR este o singură limbă. Clasicii noștri au numit această limbă de origine latină – limba română și au folosit alfabetul latin. Această limbă se numește în RSR limbă română și se scrie cu alfabetul latin, iar în RSSM este numită „limbă moldovenească” și se scrie cu alfabet rusesc”. În concluzie, autorul afirma cu mesaj de îndemn: „A venit timpul, socotesc eu, de a unifica denumirea limbii noastre materne, dându-i denumirea precum o numeau clasicii, limba română. Și să revenim la alfabetul latin pe care l-au folosit clasicii la scrierea operelor lor...”¹.

La insistența organelor de partid, articolul a fost pus în discuție la ședința Catedrei, neîndoindu-se, pentru a-i contesta tezele și a-l supune criticii pe autor, urmând ca apoi să fie luate măsuri drastice de către autorități. Colegii de catedră, însă, cu argumente științifice și aprecieri proprii au susținut poziția profesorului I. Buga (P. Andrieș, N. Brânzilă, N. Laiu, A. Groza ș.a.). În hotărârea catedrei se menționa că „articolul „O limbă maternă – un alfabet” semnat de I. Buga, doctor în științe istorice, tratează o temă actuală, e scris în spiritul restructurării, iar problemele abordate merită să fie examinate de Comisia interdepartamentală a Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM pentru studierea istoriei și a dezvoltării limbii moldovenești.” Jurnalistul Ion Gonța a publicat în „Învățămintul Public” din 2 noiembrie 1988 înregistrările făcute la ședința catedrei, lucru foarte important pentru acele timpuri. Publicul larg a luat cunoștință de discuțiile de la catedră și din relatările jurnaliștilor Valentin Dulce și Constantin Olteanu, publicate în „Tinerimea Moldovei” din 30 octombrie 1988. În acest mod cititorii au avut posibilitatea să cunoască conținutul discuțiilor și spiritul ce domnea în Universitate, ceea ce a dat curaj participanților la manifestațiile naționale, care luau amploare. Cercurile universitare și corpul didactic din învățământul mediu, intelectualii, în cea mai mare parte, au început să discute mai insistent și deschis problemele identitare atât sub aspect istoric, cât și lingvistic.

Proteste ale studenților de la Universitate și poziția profesorilor au fost puse în discuție la Ședința Biroului Comitetului Central. Pentru poziția lor fermă în dezbaterile subiectelor identitare și susținerea revendicărilor studențești, profesorii de la universitate Al. Moșanu și I. Buga au fost supuși unor critici și presiuni, amenințări și intimidări. Ei erau învinuiți de faptul că ar fi fost „consultanți” și „experți” ai mișcării studențești de la universitate, incriminându-li-se, totodată, „ieșiri naționaliste”. Cunoscutul publicist Ion Stici, care asistasese la ședință, fiind în funcția de redactor-șef al ziarului „Moldova Socialistă”, scria în decembrie 2005: „...celor invitați „la covor” li se imputa că au participat la fondarea Ligii studenților, că au susținut în mod deschis pornirile democratice ale studenților, că participau la mitinguri...”². În special, o atitudine dură față de cei doi profesori a manifestat primul-secretar al CC S. Grossu. Și mai apoi, la Plenara CC din 11 mai 1989, S. Grossu relua criticile, mai ales asupra enunțului din articol „Să oprim mâna criminală ridicată asupra istoriei, naturii și culturii noastre”³. Atunci, și apoi în anii ce au urmat, articolul profesorului I. Buga s-a învrednicit, pe bună dreptate, de cele mai înalte aprecieri. Impactul extrem de pozitiv al acestuia îl aprecia mai târziu profesorul A. Ciobanu: „oamenii și-au dat seama de veridicitatea celor expuse, au conștientizat care este adevărul problemelor abordate privind unitatea etno-lingvistică a românilor-moldoveni și a întregului neam românesc”⁴. Articolul dat a fost menționat și în raportul analitic al Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, în care se sublinia: „De o rezonanță deosebită, împreună cu alte publicații importante, care au marcat începutul luptei pentru limbă

¹ Învățămintul public, 1989, 19 octombrie.

² Stici Ion. Supus torturii totalitariste pentru adevăr. În: Literatura și Arta, 2005, 15 decembrie; vezi și *Stenograma ședinței Biroului CC al PCM din 13 decembrie 1988*. În: Destin Românesc, 2012, nr. 5-6, p.75-87.

³ Din cartea lui M. Snegur *Labirintul destinului*. Vol 1, Chișinău; Draghiștea, 2007, p. 420.

⁴ Literatura și Arta, 2010, 16 decembrie.

și revenirea la alfabetul latin, s-a bucurat „materialul-ecou” al profesorului universitar, istoricul I. Buga „O limbă maternă - un alfabet”.

Tezele CC al PCM au fost discutate și la Ședința Catedrei de Economie Politică din 24 noiembrie 1988. În mare parte, profesorii, în special acei care nu vorbeau limba moldovenească, s-au pronunțat în favoarea poziției susținute de conducerea partidului. Această atitudine a expus-o profesorul P. Papcov: „...la mitinguri studenții cer introducerea grafiei latine. Poziția noastră cu privire la această chestiune reiese din poziția partidului. Discutarea tezelor trebuie s-o desfășurăm deschis, dar nu prin colectarea unor liste pe ascuns, așa cum s-a făcut la catedră. Noi înființăm clubul „Mâsliteli” („Gânditorul”) și vom atrage studenții în el. Este necesară consolidarea forțelor”. Și mai tranșant și-a spus opinia profesorul S. Cocin: „V. Lenin era împotriva limbilor de stat, pentru a nu da prioritate unei anumite nații. Limba moldovenească e problema tuturor locuitorilor republicii și nu e rațional de dat cuiva prioritate. Dar gazeta *Literatură și Artă* incită emoțiile, consolidează forțele cele mai rele. Frontul, așa-numit Popular, impune ideile republicilor baltice”. Unii profesori au susținut ideea bilingvismului, menționând că era vorba de „salvarea limbii, nu de constrângere”.

La catedră s-a conturat clar și poziția profesorilor care au criticat Tezele, respingând hotărât, în special, capitolul al III-lea din document. În discursul său profesorul V. Umanet, referindu-se la problemele ecologice cu care se confrunta republica și la impactul negativ al proceselor migraționiste, drept urmare a politicii partidului, și-a expus concis punctul de vedere asupra capitolului al III-lea, concluzionând printr-o întrebare retorică și un răspuns prompt: „Trebuie grafia latină? –Trebuie!”.

Profesorul M. Groza s-a pronunțat cu fermitate în favoarea acordării statutului de limbă de stat „limbii moldovenești” și a trecerii la grafia latină. El menționa: „Problema limbii la catedră am pus-o eu. A ne eschiva de la aceasta nu se poate. Tezele publicate sunt o încercare a CC al PCM de a ține situația sub control. Nu sunt de acord cu compartimentul al III-lea. În special, cu privire la limbă...”. În viziunea lui, modalitatea de soluționare a problemei propusă de partid leza interesele naționale. El făcea apel la profesori să manifeste hotărâre în susținerea acestei poziții: „Noi trebuie să spunem adevărul referitor la această problemă. Studenții au dat semnalul, dar răspuns n-au primit. Trebuie să fie limba moldovenească în calitate de limbă de stat și nu trebuie să ne temem pentru soarta internaționalismului”.

În cele din urmă, după lungi dezbateri, s-a adoptat hotărârea: „Catedra consideră că pe teritoriul republicii sunt necesare două limbi de stat (moldovenească și rusă) ¹. Era propusă, astfel, soluția pe care o doreau vorbitorii de limbă rusă, dar și funcționarii moldoveni care, fiind instruiți în școli ruse, ori mixte, cu facultăți în limba rusă, își exercitau activitatea de serviciu în limba rusă. Înșiși profesorii rusolingvi de la catedra respectivă priveau cu neliniște la perspectiva lor sumbră, în cazul proclamării limbii moldovenești drept limbă de stat.

Publicarea Tezelor, respingerea de către liderii partidului a revendicărilor privind limba de stat și grafia latină a provocat largi manifestări de protest ale studenților de la Universitate, în special de la Facultățile de Jurnalism, Drept, Istorie, Filologie, manifestări care au influențat și starea de spirit în rândurile profesorilor, determinând implicarea lor mai activă în evenimamentele ce se produceau. În ajunul zilei de 17 noiembrie 1988, studenții D. Maxim, D. Crudu, N. Sadovei, L. Nicolăiescu, V. Cubreacov, F. Galaicu au pregătit pancarte, pentru ca a doua zi, în grupuri mici, răzlețe să meargă în fața clădirii CC al PCM și să-și exprime public voința lor. Pe un pancard, cel mai mare, desfășurat și ținut de studenții D. Maxim și N. Sadovei, era scris: „Tezele CC – fața adevărată a PCM”. Acțiunile lor de protest erau strict supravegheate de securiști și miliție. La un moment dat, de protestatari s-a apropiat o mașină în care a fost urcat fără gălăgie, rapid un grup de studenți. Aceștia au fost duși la secția de poliție de la „Sculeanca”. Unul dintre participanți, astăzi profesor universitar, N. Sadovei menționează: „Miliția ne-a luat ușor, nu brutal, eram filmați...Ne-au dus la secția de miliție Frunze. Apoi au fost aduși și alți studenți. Erau mulți. După încercarea noastră de a face referire la încălcarea drepturilor omului, un ofițer a

¹ AUSM, F. 1, d. 4093, f. 22-24.

rostit cu un ton grav: „Știți ce vă paște? Vă așteaptă Siberia”. Studenții reținuți au explicat motivele acțiunii lor, apoi peste câteva ore au fost eliberați. N. Sadovei relatează despre aceasta „Ne-au salvat colegii noștri. Au alergat la Universitate, au fost în sălile de studii. Mulțimea de studenți a venit în centru.”¹. Evident, eliberarea lor a fost determinată nu doar de solidaritatea studenților, dar și de teama organelor puterii de a nu provoca extinderea mișcării.

A urmat mitingul din fața blocului central al Universității. Pe lângă protestul lor față de Teze, studenții revendicau crearea unei Ligi a studenților – organizație democratică, de alternativă Comsomolului dogmatizat ideologic. Studentul D. Maxim, în pofida faptului că nu i s-au dat cheile, a reușit să deschidă ușa de la balconul blocului central și s-a adresat protestatarilor². Pentru a-i calma pe studenți, au ieșit la balcon rectorul Universității, secretarul comitetului de partid, membri ai comitetului. Despre aceasta profesorul Al. Moșanu menționează: „Rectorul și secretarul au fost huiduiți. M-au împins pe mine să le vorbesc. Atunci m-am adresat studenților, întrebându-i: „Ce doriți? – Liga Studenților? Foarte bine. Aveți un grup de inițiativă, un proiect de statut, un lider? Nu. Atunci convocați-vă, stabiliți statutul și obiectivele”³.

A urmat convocarea unei largi Adunări a studenților de la Universitate. La 20 noiembrie 1988, la câteva zile de la acțiunile de protest din fața blocului central al Universității și din fosta Piața a Biruinței, studenții au convocat adunarea comsomolistă generală, la care au fost puse în discuție Tezele CC al PCM, Sovietului Suprem al RSSM, Consiliului de miniștri „Să afirmăm restructurarea prin fapte concrete”. Adunarea, care și-a ținut lucrările la Teatrul de Vară din Valea Morilor, a întrunit 3844 de comsomoliști. Tezele au fost respinse în întregime cu votul majorității absolute, pentru acceptarea lor votând doar 10 persoane. Primele două compartimente erau respinse doar pentru faptul că ele cuprindeau „adevăruri cunoscute de acum de oricine,” fără a propune acțiuni concrete privind soluționarea problemelor menționate. Dezbaterile principale, cele mai aprinse, au avut loc vizavi de capitolul al III-lea, care se referea, după cum se menționa în presă, la „zona cea mai nevralgică a sensibilității moldovenilor”, la problemele limbii de stat și ale revenirii la grafia latină. Vorbitorii l-au contrazis pe I. Panici, prim-secretar al Comitetului raional Frunze al Comsomolului, care susținea că Tezele „nu neagă posibilitatea decretării limbii moldovenești ca limbă de stat pe teritoriul RSSM și nici revenirea la grafia latină”. Studenții au demonstrat în discursurile lor că Tezele nu indică nici pe departe modul de soluționare a problemei limbii, soluție pe care o aștepta majoritatea populației moldovenești⁴.

Un discurs cuprinzător și argumentat a ținut la adunare studentul de la Facultatea de Istorie V. Mutruc. El respingea vehement compartimentul al III-lea al Tezelor „pentru multiple substituiri și neadevăruri”, explicând apoi caracterul antiștiințific, antipopular al acestora. Cu privire la conducerea RSSM în contextul situației social-politice de atunci, V. Mutruc afirma că aceasta nu era în stare să soluționeze problemele arzătoare ale limbii, că a pierdut controlul asupra evenimentelor și mergea în urma maselor. Astfel, el demonstra nu numai cunoașterea realităților din republică, dar și curaj, punându-le în dezbateri publice, mai ales că la adunare participau reprezentanți ai CC al PCM și ai CC al Comsomolului. Importante au fost propunerile lui, care urmau a fi incluse în hotărârile adunării: (1) „Prin ziarele de limbă rusă să fie adusă la cunoștință populației nemoldovenești toate informațiile cu privire la problemele limbii moldovenești”; (2) „A se cere decretarea limbii moldovenești drept limbă de stat pe teritoriul RSSM, recunoașterea unității limbilor care funcționează în RSS Moldovenească și în RS România, a se reveni la alfabetul latin”⁵.

Un alt lider al studențimii universitare, F. Galaicu, de la Facultatea de Jurnalism, demonstra injustețea „argumentului” din Teze, precum că statutul limbii moldovenești ca limbă de stat ar duce la complicarea relațiilor dintre națiuni. Studenta L. Nicolăiescu, de la Facultatea de Filologie, respingând Tezele, cerea să fie susținută propunerea adunării de partid a

¹ Interviu cu profesorul N. Sadovei, realizat de Gh. Palade, martie 2015.

² Din relatările profesorului D. Maxim înregistrate de Gh. Palade, martie 2015.

³ Interviu cu Al. Moșanu, realizat de Gh. Palade, februarie 2015.

⁴ *Învățămint Public*, 1988, 26 noiembrie, nr. 4.

⁵ *Ibidem*.

Universității, privind convocarea unui Congres extraordinar al PCM și organizarea unei mese rotunde la televiziunea moldovenească cu participarea studenților Universității de Stat, pentru a fi date explicații clare cu referire la motivele respingerii Tezelor. Reprezentantul studenților de la Facultatea de Drept N. Sadovei a cerut participanților la adunare să protesteze împotriva informațiilor tendențioase ale lucrătorilor Ministerului Afacerilor Interne, difuzate în presă și la radio, cu privire la acțiunile de protest ale studenților din Piața Marii Adunări Naționale în ziua de 17 noiembrie 1988. Și președintele interimar al Comitetului sindical studențesc L. Smolnițchi a supus criticii Tezele, din cauza că acestea au pus „un preț de miliarde de ruble pentru limba și cultura poporului moldovenesc”. El cerea respingerea totală a Tezelor și publicarea hotărârii Adunării Comsomoliste în ziarele pentru tineret. La adunare era criticată și poziția CC al Comsomolului, care îndeplinea cu credință indicațiile partidului, iar în relațiile cu organizațiile comsomoliste universitare avea un mesaj evaziv, urmărind să potolească protestele care luau amploare.

Deși cu titlul de „Adunare Comsomolistă”, întrunirea din 20 noiembrie 1988 nu era doar studențească, la ea fiind prezenți, cum era firesc, și profesori de la facultățile Universității. Discursurile reprezentanților corpului profesoral, pe lângă conținutul lor, aveau o semnificație deosebită prin faptul că demonstau spiritul de solidaritate și de încurajare pentru acțiunile de protest ale studenților. Astfel, profesorul de la Facultatea de Filologie I. Dumeniuc menționa caracterul „nebulos” al Tezelor, deoarece acestea nu exprimau nimic până la capăt. În acest sens el întreba: „De ce, de exemplu, revenirea la grafia latină ar prejudicia alte națiuni și naționalități, care trăiesc în republică și se folosesc de scrisul slav, cum declară Tezele?” În concluzie, cunoscutul filolog respingea în întregime Tezele. Lectorul universitar V. Captari de asemenea a supus criticii Tezele și, referindu-se la caracterul lor superficial, sublinia: „Nu ai ce discuta la fraze generale sau la lucruri ce se ceartă cu adevărul în privința limbii de stat și culturii moldovenești”.

Majoritatea ideilor și propunerilor formulate în discursurile rostite și-au găsit reflectare în hotărârea Adunării, aceasta, din „grija” organelor de resort, nefiind publicată în întregime. Cu toate acestea, Adunarea studenților de la Universitate în ansamblu, discursurile rostite, argumentele formulate, hotărârea finală a adunării privind respingerea Tezelor au avut un larg ecou în rândurile studenților și profesorilor de la celelalte instituții de învățământ superior. Acțiunile studenților de la Universitatea de Stat au bulversat mediul studențesc, determinând implicarea mai energică și mai fermă a studențimii în mișcările de protest care aveau să ia amploare, mai ales, la începutul anului 1989.

Participarea studenților și a profesorilor de la universitate la întrunirile și la mitingurile din oraș era consemnată la ședințele comitetului de partid al raionului Frunze și la cele ale Comitetului orășenesc, urmărindu-se astfel, la indicația CC al PCM, aplicarea față de aceștia a unor măsuri cu caracter preventiv și profilactic. Într-o informație, parvenită la Biroul CC al PCM în martie 1989, se menționa despre „lucrul individual de lămurire” pe care îl desfășura Comitetul raional de partid Frunze cu „persoanele care au participat activ la mitingurile nesancționate”. Se raporta că la comitetul de partid al Universității au fost duse convorbiri cu comuniștii, membri ai diverselor asociații neformale, printre ei fiind I. Dediu, șeful Catedrei de Economie și Ocrotire a Mediului, I. Buga, profesor la Catedra de Istorie a PCUS, A. Lisețchi¹, șeful Catedrei de Istorie a URSS și cu studenții M. Potorac (Facultatea de Drept), S. Uncu (Facultatea de Economie) și cu vicepreședintele Comitetului Studențesc al Sindicatelor universitare L. Smolnițchi².

În altă informație se comunica despre convorbirile „explicative” ale reprezentantului Comitetului raional cu studenții de la Universitate E. Ursu (Istorie), D. Maxim (Jurnalism), O. Zagorodniuc (Drept)³. Se comunica și faptul că Biroul Comitetului raional de partid a refuzat

¹ Profesorul A. Lisețchi era unul dintre liderii Mișcării social-politice „Unitatea – Edinstvo”, numită simplificat „Interfront”.

² Cașu Igor, Șarov Igor. *Republica Moldova de la perestroikă la independență. 1989-1991*. Ed. Cartdidact, Chișinău, 2011, p. 63.

³ Ibidem, p. 67.

primirea în rândurile candidaților de membru al PCM a studentului de la Istorie V. Banaru, care, deși era secretar al organizației comsomoliste a facultății, era calificat ca „nepregătit politic”. În realitate, aceasta era pedeapsa pentru activitatea lui în organizațiile neformale și participarea la mitingurile din oraș¹.

Conducerea PCM avea în vizorul său participarea studenților și a profesorilor din instituțiile de învățământ superior la mitingurile și demonstrațiile din oraș. În raportul lui S. Grosu privind situația social-politică din republică, rostit la Plenara a XIII-a a CC al PCM din mai 1989, se făceau referiri, de rând cu alte aspecte, la cazurile de încercări „încununate de succes ale unor persoane lipsite de răspundere – de a-i antrena pe elevi și studenți la procesiunile și mitingurile neautorizate sub lozinci naționaliste și extremiste”. Erau supuse criticii rectoratele unor instituții de învățământ superior și direcțiile instituțiilor medii de specialitate și de cultură generală care nu reușiseră să orienteze „pe făgașul necesar activismul social-politic, atracția tineretului față de tot ce e nou”. În special, era vizată Universitatea de Stat pentru faptul că la adunarea lărgită a Consiliului științific și a Comitetului de partid din 28 februarie 1989, la care s-a discutat chestiunea cu privire la climatul moral-politic din această instituție, nu s-a manifestat o atitudine suficient de critică față de participarea studenților și a profesorilor la mitingurile din oraș. În raport se menționa că „judecând după toate aparențele, discuția nu i-a orientat pe comuniști și pe lectori spre lichidarea completă a neajunsurilor constatate în hotărârea Biroului CC al PCM cu privire la universitate”, că, și după critica pe care o formulase Biroul CC, „unii studenți și lectori, chiar și după hotărârea comitetului de partid, au participat la demonstrații și la mitinguri neautorizate, că aici a avut loc o grevă, o grevă a foamei, au fost boicotate lecțiile de pregătire militară, că printre pichetiști poți întâlni și studenți de la universitate”. În viziunea primului secretar al CC, vina personală pentru aceasta o purtau rectorul B. Melnic și secretarul comitetului de partid Gh. Rusnac, decanii și secretarii birourilor de partid ale facultăților, șefii de catedre, „care s-au dovedit a fi incapabili să orienteze pe făgașul cel drept activismul social-politic al studențimii, s-o ferească de influența dăunătoare a elementelor extremiste”. Era supus criticii și ministrul învățământului D. Zidu, care nu a dat dovadă de „suficientă exigență” față de Universitatea de Stat din Chișinău².

Crearea Frontului Popular din Moldova a dat un nou impuls Mișcării de Renaștere Națională. La congresul de constituire din 20 mai 1989 au participat 26 de deputați, 147 de delegați și 49 de invitați, reprezentanți ai diverselor asociații obștești din 30 raioane ale republicii. În timpul înregistrării delegaților, reprezentanții CC al PCM au exercitat presiuni, insistând să se renunțe la desfășurarea congresului. Aceasta a produs o anumită incertitudine în rândurile grupului de inițiativă.

Profesorul Al. Moșanu, care urma să țină raportul privind situația politică din republică, intrând în sala Uniunii Scriitorilor a rămas surprins, văzând starea de incertitudine a colegilor săi. La distanță de ani, el își amintește: „M-am pregătit, am venit nu cu mult timp înainte de începutul Adunării. Nu era nimeni în sală din cei care trebuiau să fie în prezidiu. Ion Dediu îmi spune că a venit reprezentantul comitetului central care i-a preîntâmpinat, amenințându-i cu excluderea din partid...” La îndemnul lui, membrii grupului de inițiativă s-au calmat, adunarea începându-se conform planului³.

După cuvântul de deschidere rostit de I. Hadârcă, în centrul atenției a fost raportul profesorului Al. Moșanu. El a punctat poziția conducerii republicii: respingerea revendicărilor Mișcării Democratice, tergiversarea soluționării problemelor stringente privind decretarea limbii de stat, trecerea la grafia latină, stoparea migrației, ameliorarea situației ecologice ș.a. Toate acestea, sublinia raportorul, determinau agravarea relațiilor interetnice din republică.

Problemele ecologice au fost analizate în discursul profesorului universitar I. Dediu, care prin argumente convingătoare sublinia consecințele dezastruoase ale politicii regimului soviet-

¹ Ibidem, p. 63.

² Învățământul Public, 1989, 13 mai.

³ Interviuul lui Al. Moșanu, înregistrat de Gh. Palade, februarie 2015.

tic asupra mediului ambiant, mai ales otrăvirea solului în urma utilizării excesive a pesticidelor. Din partea Ligii Democratice a Studenților a ținut un discurs studentul de la Universitatea de Stat D. Maxim. El a relatat despre activitatea organizației pe care o reprezenta, accentuând necesitatea implicării mai active a tineretului studențesc în procesele de restructurare¹.

Congresul Frontului Popular a adoptat un șir de rezoluții, printre care: despre atitudinea Mișcării Democratice față de Partidul Comunist al Moldovei și față de conducerea republicii; despre statutul limbii de stat; despre relațiile interetnice; despre suveranitatea Moldovei; despre tineret; despre unitățile militare teritoriale; despre mijloacele de informare în masă; despre moldovenii care locuiesc în afara republicii; despre pactul Molotov – Ribbentrop.

Din Frontul Popular făceau parte numeroase organizații și societăți neformale, așa precum Asociația Istoricilor, cenaclul „A. Mateevici”, Mișcarea Ecologică, Liga Democratică a Studenților. Un nucleu puternic îl alcătuiau profesorii și studenții Universității de Stat, reprezentanții lor fiind aleși și în organele de conducere a organizației. Astfel, din Consiliul Frontului Popular, ales la congres, de rând cu reprezentanții uniunilor de creație, ai diverselor instituții, structuri economice, delegați din raioane, făceau parte profesorii universității: I. Dediu, N. Costin, P. Soltan. Organul efectiv de organizare a activității Frontului era Comitetul executiv, președinte fiind ales la etapa inițială N. Costin².

Un rol important în mișcarea de renaștere și eliberare națională l-a avut profesorul universitar de la Facultatea de Biologie, academicianul Ion Dediu. Cunoscut în mediul intelectual, dar și de către conducerea comunistă a RSSM, încă din perioada activității sale la Academia de Științe ca un „naționalist”, el s-a încadrat încă din anii 1987-1988 în acțiunile de promovare a revendicărilor privind problemele ecologice, ale limbii de stat și grafiei latine. Drept urmare, el a fost ales la 3 iunie 1988 în fruntea comitetului de conducere a Mișcării Democratice pentru susținerea restructurării, iar mai apoi în activul Frontului Popular din Moldova.

Împreună cu colegii săi el a organizat primul mare miting al Mișcării Democratice în piața Catedralei din centrul Chișinăului, considerat de autorități ilegal, deoarece nu avea consimțământul organelor administrative orășenești. Pentru instigarea la „dezordine publică”, el și profesorul N. Costin au fost arestați, intentându-li-se un proces judiciar. Despre acele momente academicianul I. Dediu menționează: „...pe mine m-au luat de acasă, N. Costin s-a ascuns la sora lui, miliția de acolo l-a luat. Eram însoțiți de doi maiori, în urma noastră studenții strigau: „Dacă-i judecați pe profesorii noștri, noi devastăm clădirea”³. În urma apărării avocatului, probabil, și la indicațiile organelor de partid, ei au fost eliberați, dosarul lor fiind clasat. Autoritățile, în acest mod, încercau să evite extinderea manifestațiilor de protest. În cadrul mitingurilor ce au urmat, I. Dediu, optând cu fermitate pentru limba de stat și grafia latină, a abordat cu aceeași insistență, prin argumente științifice și date statistice problemele ecologice cu care se confrunta republica în urma politicii economice nejustificate, promovate de „guvernarea” lui I. Bodiul. Referindu-se la actualitatea problemelor ecologice, academicianul explică în câteva fraze: „Noi aveam date, am moștenit de la Uniunea Sovietică cel mai îmbibat sol cu pesticide”⁴. El a mai relatat despre existența la Universitate a unui grup de profesori de la Facultatea de Biologie, care, pe lângă interesul manifestat față de problemele ecologice, susțineau și Mișcarea Națională. „Ecologiștii de atunci M. Lozan, V. Șalaru, N. Popa, P. Tarhon, Valentina Andronic - erau un curent naționalist. Unii dintre fondatorii Frontului Popular au fost și membri ai Mișcării ecologiste”. La încheierea acestui subiect, I. Dediu accentua încă o dată: „Noi am avut la facultate un colectiv naționalist foarte activ.”⁵

Apar și se consolidează noi forme de organizare a istoricilor și filologilor. În mai 1989 a fost convocată, din inițiativa profesorilor de la Universitate, conferința de constituire a

¹ Cașu Igor, Șarov Igor. Republica Moldova de la perestroikă la independență. 1989-1991. Ed. Cartdidact, Chișinău, 2011, p. 111-114.

² Ibidem, p. 115, p. 134.

³ Interviu cu academicianul I. Dediu, realizat de Gh. Palade, martie 2015.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

Asociației istoricilor din Moldova. S-au discutat subiecte stringente prin actualitatea lor, acestea vizând noile criterii de organizare a procesului de studiere a istoriei și a sistemului de predare a disciplinei în instituțiile de învățământ. A fost ales un comitet de conducere al Asociației, alcătuit din 26 persoane, în frunte fiind profesorul Al. Moșanu – președinte și 3 vicepreședinți: I. Niculiță – șeful Catedrei Istoriei Universală a Universității de Stat din Chișinău; A. Țăran, colaborator științific al Institutului de Istorie al Academiei și P. Sandulache, de asemenea colaborator al acestei instituții. La întrunire a fost votat proiectul de statut al Asociației. Scopul noii organizații era să promoveze studierea aprofundată a trecutului istoric al Moldovei, înlăturarea monopolismului în știință, recunoașterea și aprecierea personalităților care au marcat evoluția istorică, restabilirea adevărului istoric despre crimele stalinismului¹.

Acțiunile Asociației erau orientate spre suprimarea procesului de falsificare a istoriei. Noile materiale, studii și documente ale membrilor Asociației erau publicate în revista „Patrimoniu”, în fruntea redacției fiind I. Țurcanu, redactorul-șef al Editurii „Cartea Moldovenească”. Printre primele acțiuni ale Asociației a fost stoparea editării volumului 6 al „Istoriei RSS Moldovenești”, care era o expresie a istoriografiei sovietice privind trecutul istoric.

Activitatea Asociației depășea însă cadrul profesional, numeroși reprezentanți ai ei fiind membri ai conducerii Frontului Popular. În cea mai mare parte, Asociația împărtășea ideile acestui partid, membrii ei participând activ la manifestațiile publice organizate în anii 1989-1991, la care erau revendicate drepturile naționale și democratice ale românilor basarabeni, ale populației băștinașe din RSS Moldovenească. Asociația a organizat numeroase conferințe, mese rotunde, întruniri cu profesorii din licee și școli, la care erau dezbătute cele mai importante evenimente ce au marcat istoria Basarabiei.

La 2 august 1989 a avut loc întrunirea clubului „Muzeum” al Muzeului de literatură „D. Cantemir” cu participarea reprezentanților conducerii Asociației istoricilor. În cadrul ședinței au fost discutate aspecte ale evenimentelor din vara anului 1940, care au avut consecințe tragice pentru populația Moldovei. La adunare au participat circa 150 de persoane, în mare parte învățători de istorie, în prezidiumul ei fiind, pe lângă alți reprezentanți ai Asociației, și profesorul P. Parasca, docent al Facultății de Istorie a Universității. De rând cu ceilalți vorbitori (P. Sandulache, I. Conțescu, M. Dohotaru), P. Parasca s-a referit în discursul său la unele aspecte ale formării RSS Moldovenești în august 1940².

Profesorii și studenții USM au fost printre inițiatorii și susținătorii activi ai societății „Limba noastră cea română”. Astfel, în ziarul universității din 25 noiembrie 1989 era reprodus un fragment din „Apelul către cetățenii Republicii”, semnat de un grup de oameni de creație și de știință din Moldova, în care se relata despre adoptarea legislației lingvistice și misiunea intelectualității în procesul de implementare a acesteia: „Trebuie să fim cu toții conștienți de faptul că legile cu privire la limbă nu înseamnă funcționarea reală a acesteia. Actele legislative constituie un prim pas pe calea regenerării Maternei noastre. Este nevoie în continuare de un efort susținut din partea întregului popor pentru materializarea acestor acte”. În acest context, redacția ziarului se adresa tuturor studenților și profesorilor de la Universitate să se pătrundă de marea responsabilitate ce le revenea „în sfânta acțiune de reînviere a graiului matern”. Cititorii erau informați despre acțiunile de creare a Societății „Limba noastră” în speranța că studenții și membrii corpului profesoral se vor înscrie activ în rândul Societății „punând umărul la nobila operă de renaștere națională a poporului moldovenesc”. Era definit și scopul principal al Societății: „să contribuie la sporirea prestigiului limbii moldovenești (române), la ridicarea nivelului de cultură lingvistică a purtătorilor ei, la instaurarea cultului limbii materne”.

Centrele de informare privind crearea organizațiilor de bază ale Societății la Universitate erau redacția ziarului și Facultatea de Litere (prof. An. Ciobanu). Astfel aceasta, de rând cu acți-

¹ Ibidem.

² Cașu Igor, Șarov Igor. Republica Moldova de la perestroikă la independență. 1989-1991. Ed. Cartdidact, Chișinău 2011, p. 206-207.

vitătea curriculară a profesorilor și studenților de la facultățile umanistice, se încadra în sistemul de acțiuni menite să contribuie la implementarea legislației lingvistice în care Universității îi revenea un rol esențial”.¹

La 17 martie 1990, în sala de festivități a Institutului Pedagogic de Stat Ion Creangă a avut loc Congresul de constituire a Societății „Limba noastră cea română”. Societatea era o organizație obștească, benevolă, autogestionară, care își propunea să contribuie, prin acte exclusiv culturale și umanitare la renașterea conștiinței naționale a românilor din Uniunea Sovietică, la sporirea prestigiului limbii române, la ridicarea nivelului de cultură lingvistică a purtătorilor ei. În statutul adoptat la Congres se menționa că Societatea urma să exercite controlul obștesc asupra funcționării limbii române în viața politică, socială și culturală; să organizeze lecții, conferințe, cenacluri literare, festivaluri și alte activități atât pentru români, cât și pentru cetățeni de alte naționalități; să participe la elaborarea și discutarea actelor normative referitoare la limba maternă; să întrețină strânse legături cu românii de pretutindeni, precum și cu societăți similare din alte republici și țări; să editeze ziare, buletine, almanahuri ș.a. pentru toate categoriile de cititori². De rând cu reprezentanții diverselor instituții, societăți și organizații la Congres au luat cuvântul și profesorii Universității de Stat: An. Ciobanu, I. Dumeniuc, ei fiind aleși și membri ai Consiliului Societății. La facultățile Universității au fost formate grupuri de sprijin ale societății cu implicarea profesorilor și studenților.

În rândul acțiunilor întreprinse se înscrisă și Adresarea Prezidiului Societății „Limba noastră cea română” către Președintele Republicii Mircea Snegur și Primul Ministru Mircea Druc din 26 februarie 1991, în care se insista asupra unor măsuri urgente privind implementarea legislației lingvistice adoptate în august 1989. Se atrăgea atenție la necesitatea elaborării conceptului limbii de stat și a conceptului introducerii limbii de stat. Totodată, în Adresare se menționa lipsa de activitate a Comisiei Sovietului Suprem și a Comisiei guvernului, menite să supravegheze pe baze obștești modul de implementare a legilor cu privire la limbi. Se sublinia necesitatea elaborării și adoptării unui act legislativ care să prevadă „răspunderea pentru încălcarea legilor cu privire la limbile din RSSM”. Prezidiul Societății menționa că situația lingvistică era agravată și de lipsa măsurilor eficiente de pregătire a lectorilor, referenților și traducătorilor de limbă română, precum și a materialelor metodice necesare și a dicționarelor pentru promovarea limbii de stat în rândurile populației republicii. Drept soluție pentru corectarea lacunelor menționate, autorii adresării propuneau formarea unui departament guvernamental, special finanțat din bugetul statului, care „să organizeze și să coordoneze întregul proces de traducere în viață a legilor cu privire la limbi”³.

Spiritul renașterii naționale domina și climatul psihologic de la Facultatea de Istorie, studenții și profesorii participând activ la dezbaterile privind limba de stat și revenirea la grafia latină, fie în cadrul Universității, la ședințele Consiliilor și ale Catedrelor, fie la întrunirile publice din oraș. Rectorul B. Melnic, la Ședința Consiliului Facultății în ianuarie 1989, după prezentarea dării de seamă pentru activitatea decanului V. Potlog, aprecia rolul facultății în contextul schimbărilor care se produceau: „Facultatea dumneavoastră se bucură de mare autoritate în republică... . Componenta studenților Facultății de Istorie predispune la convorbiri interesante. Acești oameni interesanți pun în discuție chestiuni rezonabile pentru viitor. Ei sunt băieți îndrăzneți. Cu o astfel de componentă a studenților și a cadrelor profesoral-didactice noi putem să lucrăm bine”⁴. Se poate remarca că opinia rectorului era în contradicție cu criticile pe care le făcea biroul CC al PCM în hotărârea din 13 decembrie 1988: „În rezultatul nivelului slab al muncii educative, în colectivul Universității, în special la facultățile de Istorie, Filologie, Juridică și alte câteva facultăți, s-a creat o situație moral-politică încordată... . Profesorii de la disciplinele sociale, în majoritatea lor, s-au eschivat de la elaborarea materialelor și de la discursurile pe teme ce țin de „petele albe” ale istoriei,

¹ Кишиневский Университет, 1989, 29 ноября.

² Literatura și Arta, 1990, 22 martie.

³ Literatura și Arta, 7 martie 1991.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4225, f. 22.

problemele relațiilor naționale. Ei se încadrează încet în procesul de studiere a problemelor acute și puțin cercetate ale istoriei Moldovei...”¹.

În cadrul Consiliului Facultății au fost discutate Tezele CC al PCM, profesorii și reprezentanții studenților respingându-le prin multiple argumente. Acestea se refereau la politica națională viciată a conducerii republicii, la situația lingvistică și la problema pregătirii cadrelor naționale.

Profesorii și studenții s-au pronunțat pentru modificări esențiale în procesul didactic și de cercetare. În special, acestea aveau în vedere disciplinele de *Istorie contemporană* și manualele pe care se bazau ele. La ședința Consiliului din 15 iunie 1989 discuțiile s-au axat pe diverse aspecte ale predării istoriei societății sovietice. Reprezentanții studenților: Chirențov, Rusnac, Ciornâi accentuau lipsa unei concepții clare privind predarea și însușirea materiei, discrepanța dintre conținutul manualelor și a materialelor din presa periodică. Drept urmare, s-a adoptat hotărârea de înlocuire a examenului la disciplina Istoria URSS (perioada sovietică) cu un colocviu de evaluare a cunoștințelor.

La ședințele Consiliului s-a insistat asupra extinderii predării disciplinelor și la cursurile superioare în limba moldovenească. În planul de activitate a Facultății se prevedea pentru anul de studii 1988-1989 înființarea unui cerc care să studieze problemele actuale ale istoriei Moldovei.

La Facultatea de Istorie a fost înființat laboratorul de cercetări științifice „Societatea românească de la est de Carpați în evoluția sa istorică din Evul Mediu până la Epoca Contemporană”. Direcțiile principale de cercetare erau axate pe subiecte controversate, puțin cunoscute, aprins discutate în presa periodică, la întruniri publice, mese rotunde etc., multe dintre ele referindu-se la evoluțiile sociale, economice și politice din spațiul Pruto-nistean. O deosebită atenție era acordată temelor de cercetare și de popularizare a științei în rândurile largi ale populației, care manifesta interes pentru trecutul neamului nostru: Antecedentele problemei basarabene; Ecourile mișcărilor social-politice din Țările Române în Basarabia; Românii Basarabiei și crearea statului modern independent român; Regimul colonial al țarismului rus în Basarabia; Mișcarea de eliberare națională în Basarabia la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Semnificativă a fost poziția profesorilor la ședința Catedrei de Istorie a Ținutului Natal din 30 august 1990 în cadrul discuției privind modificarea denumirii Universității de Stat din Chișinău. Au fost propuse două variante, profesorul Pavel Parasca pronunțându-se ca Universitatea să poarte numele lui D. Cantemir, a doua variantă fiind promovată de I. Eremia, acesta optând pentru numele lui N. Milescu-Spătaru. În rezultatul dezbaterilor s-a hotărât a propune Consiliului Universitar de a schimba numele Universității de Stat din Moldova „V. Lenin” în „Nicolae-Milescu Spătaru”. Argumentele în favoarea acestei denumiri se refereau la activitatea cărturărească, științifică și diplomatică a lui N. Milescu-Spătaru, menționându-se recunoașterea meritelor lui în cercetările științifice din Japonia, China, Suedia, Franța, Anglia ș.a.

În cadrul mișcării pentru revendicările naționale la USM, un rol deosebit l-a avut Cenaclul „B.P. Hașdeu,” organizat de studenții Facultății de Istorie V. Mutruc, V. Solomon, Rodica Naniu, Ina Turtureanu, V. Dumbravă. La ședințele Cenaclului participau studenți de la diverse facultăți universitare, ziariști, publiciști, scriitori. La 13 ianuarie 1989 a fost organizată serata consacrată lui M. Eminescu. Deși au fost afișate anunțuri la toate facultățile, participanți la serată au fost doar vreo 60 de oameni, aceasta demonstrând că în rândurile studenților mai persista încă o stare de pasivitate. Serata a fost moderată de criticul literar M. Cimpoi și de profesorul universitar din Iași Ilie Bădicuț. Și în materialul semnat de studentul V. Dumbravă și în comentariul ziarului universității era exprimată îngrijorarea privind pasivitatea studenților: „Vorbim de starea deplorabilă la care a ajuns limba moldovenească, cultura noastră națională, dar iată, când trebuie să punem umărul la propășirea ei, ne ascundem în umbra indiferenței”. Era astfel lansat un apel pentru participarea mai activă a studenților la manifestările culturale organizate în cadrul Universității, la facultăți sau în cămine.

¹ Idem, F. 1, d. 4163, f. 89-90.

Corpul profesoral al Universității de Stat din Moldova a desfășurat o activitate energetică în vederea adoptării legislației lingvistice și a implementării ei. Problemele limbii erau abordate în Consiliul Științific al Universității în cadrul analizei activității științifice a corpului profesoral. Astfel, prilej pentru aceasta a oferit discutarea la ședința din 24 ianuarie 1989 a chestiunii „Totalurile activității de cercetare științifică pentru anul 1988 și sarcinile privind perfecționarea organizării și sporirii eficienței ei în anul 1989”. Raportul prezentat de prorectorul F. Pasecinic era tradițional prin formulările sale și ocolea reflectarea subiectelor stringente, precum limba de stat și grafia latină în activitatea profesorilor. Însă dezbaterile asupra raportului au accentuat problemele care urmau a fi soluționate. Astfel, profesoara N. Șișcan se referea la obstacolele pe care le întâmpina la catedră în procesul de trecere la predarea cursurilor în limba moldovenească. Aspecte importante ale activității de cercetare, cu anumite accente asupra chestiunilor de interes public aborda în discursul său filologul A. Ciobanu. El atrăgea atenția asupra faptului că raportul era prezentat și în limba moldovenească, traducerea din limba rusă fiind, în opinia lui, bună: „Prin aceasta Universitatea iarăși a demonstrat institutelor: politehnic, de medicină și agricol nu numai că se poate de raportat în limba moldovenească, dar și de creat știință în această limbă, există terminologie pentru aceasta. Dacă nu e suficientă, atunci vom crea-o, iar aceasta e foarte important, deoarece până acum mai persistă opinia că limba moldovenească scrisă poate fi aplicată numai în domeniul științelor umanistice, dar în niciun caz în domeniul științelor exacte și tehnice. Aceste judecăți sunt preconcepute”. El considera că profesorii de la Facultățile de Istorie și Filologie, în contextul dezbaterilor din societate, trebuiau să se detașeze de la temele lor proprii tradiționale și să se implice în cercetarea problemelor actuale, așa cum erau, de exemplu, „petele albe” în istoria Moldovei. În opinia profesorului, acest subiect se referea nu numai la colaboratorii Catedrei de Istorie a Moldovei, ci la toți istoricii, urmând a se aduce claritate asupra unor probleme abordate cu insistență în presă. Acest lucru, menționa A. Ciobanu, se referă și la filologi, care trebuie să-și revadă planurile științifice, orientându-se spre teme actuale pentru acel moment. Cu privire la propagarea tezei despre armonia bilingvismului, el accentua că, în realitate, n-a existat niciun fel de bilingvism, ci numai monolingvism. Drept concluzie, el întreba retoric: „Cum s-a reflectat acest proces asupra culturii poporului moldovenesc?”¹.

O acțiune de importanță majoră a fost efectuarea în martie-aprilie 1989 a sondajului privind oportunitatea revenirii la grafia latină, sondaj realizat din inițiativa Uniunii Scriitorilor și a Institutului de Limbă și Literatură al AȘ a RSSM, la care au participat și profesorii de la Universitate An. Ciobanu, I. Dumeniuc și A. Bostan, docent la Catedra de limbaje algoritmice și programare. Chestionarul, cu aprobarea președintelui Sovietului Suprem al RSSM A. Mocanu, a fost publicat în cele cinci ziare republicane: „Literatura și Arta”, „Învățământul Public”, „Viața satului”, „Tinerimea Moldovei” și „Moldova Socialistă” cu un tiraj de 700 de mii de exemplare. Din cei 100 de mii de participanți la sondaj – 56% din localitățile rurale, 39,5% din Chișinău, majoritatea absolută – 99,33% au susținut revenirea la grafia latină, „contra” pronunțându-se doar 0,39% din respondenți. 76,71% din cei chestionați au considerat suficient 1 an pentru trecere la grafia latină, pe când în proiectul legii respective era prevăzut un termen de 5 ani. Din orașele Bălți, Tiraspol, Bender participanții alcătuiau doar 4,5% din numărul total al celor chestionați. Se constata astfel atitudinea ostilă a populației rusofone față de doleanța firească și îndreptățită istoric a moldovenilor de a reveni la scrierea cu grafie latină. Această poziție era și rodul propagandei pe care o desfășurau diverse organizații antinaționale din republică. Rezultatele sondajului au influențat conducerea republicii, determinând-o să grăbească adoptarea legislației privind decretarea limbii de stat și revenirea la grafia latină. Totodată, datele acestuia, publicate în presă și mediatizate în cadrul mitingurilor din Chișinău, în colectivele de muncă au încurajat organizarea unor noi acțiuni pentru realizarea obiectivelor renașterii naționale.

Consiliul Facultății de Filologie a discutat chestiunea privind activitatea catedrelor pentru educarea patriotică și internaționalistă a studenților la ședința din 16 mai 1989. După audierea

¹ AUSM, F. 1, d. 9945, f. 88, f. 164.

informațiilor șefilor catedrelor de literatură străină și de literatură moldovenească, în cadrul dezbaterilor asupra problemelor enunțate s-au emis opinii diferite. Profesorul T. Melnic a accentuat deformarea noțiunilor de patriotism și internaționalism, caracteristică pentru situația din RSSM, menționând că în multe cazuri patriotismul era diminuat prin întrebările: „...dacă nu cumva a fost manifestată dragostea prea mare pentru trecutul istoric al poporului, ori pentru Eminescu?”. Prin aceasta, susținea profesorul, era respins patriotismul „fiind afirmat doar internaționalismul”. Totodată, se constata distanțarea studenților de profesori, participarea lor la manifestațiile publice, poziția reticentă a profesorilor față de chestiunile discutate la mitingurile din oraș. T. Melnic concretiza în acest sens: „Pentru ce să-l pedepsim pe student, dacă el, iubindu-și poporul său, se află acolo unde se hotărăsc chestiuni importante”. Și mai critic vorbea el despre atitudinea unor profesori: „Noi, ca și mai înainte, ne temem să vorbim despre devotamentul (atașamentul) nostru pentru cultura națională „.

După adoptarea legislației lingvistice din august 1989, administrația Universității, Consiliul Științific, decanatele facultăților și-au orientat eforturile la realizarea Programului Complex de Stat privind implementarea limbii române și a grafiei latine în procesul de instruire și de cercetare științifică.

La ședința Consiliului din 17 octombrie 1989, profesorul I. Dumeniuc menționa în raportul prezentat că în situația politică care era la acel moment, Sesiunea Sovietului Suprem din 29 august – 1 septembrie a adoptat „documente de importanță istorică pentru limba moldovenească și poporul moldovenesc, pentru grupele etnice care locuiesc compact pe teritoriul republicii și limbile lor”. Legislația lingvistică adoptată reprezenta, în opinia sa o realizare a revendicărilor înaintate pe parcursul deceniilor, pentru care fruntașii intelectualității moldovenești „au plătit nu numai cu cariera, dar și cu viața”. Profesorul aducea exemple privind rezistența forțelor ostile la schimbările ce se produceau, menționând opiniile susținute în articole din săptămânalul unional *Литературная Газета*, ostilitatea manifestându-se mai ales, față de trecerea la grafia latină.

În raportul său profesorul respingea și combătea tezele cuprinse în publicațiile antinaționale prezentând explicații și argumente științifice, bazate pe adevărul istoric: grafia latină pentru moldoveni nu este doar „niște litere”, aceasta este istoria lor; cultura, demnitatea națională; revenirea la grafia latină în niciun caz nu însemna schimbarea religiei; renașterea conștiinței naționale a popoarelor Uniunii Sovietice nu este manifestare a spiritului antirusesc; limbii ruse i-a fost respins statutul de limbă de stat nu numai în Moldova, dar și în alte republici sovietice; la Sesiunea Sovietului Suprem al RSSM „discuții dure” s-au dus nu doar referitor la recunoașterea limbii ruse drept limba de comunicare interetnică, ci asupra articolului 1 al Legii despre funcționarea limbilor, în care limbii moldovenești i s-a acordat, de asemenea, funcții de limbă de comunicare interetnică pe teritoriul republicii; nerezunoașterea dreptului la grafie latină pentru unicul popor romanic din URSS nu este altceva decât, cel puțin o manifestare a egoismului național; moștenirea „cultural-istorică clasică a moldovenilor s-a constituit anume în baza latiniței”; alfabetul rusesc pentru moldoveni, ca și pentru alte popoare ale URSS, nu va deveni străin niciodată. Era respinsă și teza cu privire la „emisarii străini”, care ar fi influențat situația din republică, profesorul întrebând retoric: oare îi putem numi emisari pe toți acei care s-au pronunțat cu fermitate pentru limba de stat și grafia latină, pe colaboratorii Institutului de Limbă și Literatură al AȘ a RSSM, pe profesorii A. Ciobanu, Gh. Rusnac, I. Dumeniuc, N. Matcaș, pe membrii Uniunii Scriitorilor din republică?

I. Dumeniuc menționa că lupta dintre opiniile contrare care s-a manifestat în curs de aproape doi ani, nu a fost o luptă dintre limbi și națiuni, ci o luptă a științei împotriva obscurantismului, a adevărului împotriva minciunii, a gândirii creatoare împotriva dogmatismului, a competenței științifice împotriva analfabetismului elementar. În raportul prezentat se evidențiau acțiunile întreprinse de către profesorii Facultății de Filologie pentru realizarea sarcinilor formulate în hotărârea Consiliului științific al Universității din 14 octombrie 1989. Printre acestea erau: formarea unui grup alcătuit din profesorii catedrelor de la Filologie și ai unor catedre de la Facultatea de Limbi Străine cu misiunea de a preda lecții de ortografie a

limbii moldovenești în baza grafiei latine pentru corpul didactic și pentru studenții de la toate facultățile, grupul fiind condus de profesorul Gh. Rusnac; la facultate s-au format două grupe de profesori care-și manifestaseră dorința de a însuși limba moldovenească; studenții de la anul absolvent al Facultății (specialitatea Limba și literatura moldovenească) au fost transferați la plan individual de studii și repartizați în școlile ruse pentru a preda limba moldovenească. Se menționa că unii profesori și studenți, așa precum A. Axan și N. Grițco erau antrenați în procesul de predare a limbii moldovenești în colectivele de muncă din oraș. O parte dintre profesori erau membrii ai colectivelor de elaborare, editare și adaptare a manualelor, a programelor de studii și a altor materiale didactice. De rând cu realizările obținute, raportorul I. Dumeniuc menționa și anumite obstacole în calea aplicării legislației lingvistice, pentru depășirea cărora erau necesare nu doar eforturile instituțiilor de stat și de învățământ, ci și ale cercurilor largi ale societății.

Profesorii de la Facultatea de Istorie printre primii au deschis calea colaborării cu instituțiile de specialitate din România. Decanul Facultății, profesorul Alexandru Moșanu, șefii de catedră Ion Niculiță și Pavel Parasca au încurajat delegațiile pentru stagieri și participarea la diverse simpozioane științifice. Concomitent, pentru predarea cursurilor erau invitați profesori din România. Astfel, drept răspuns la invitație, în aprilie 1990, la Facultate s-a aflat profesorul Paul Maichelson de la Institutul „N. Iorga” al Academiei de Științe a României. El a ținut prelegeri ce vizau probleme de politologie pentru studenții de la Facultatea de Istorie. În același timp, la facultate s-a aflat decanul Facultății de Istorie al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, profesorul I. Caproșu, însoțit de un grup de studenți pentru a participa la Conferința științifică studențească¹. Cu mare interes, studenții de la facultate au audiat ciclul de prelegeri la disciplina Istoria Românilor (epoca contemporană), ținute de profesorul I. Agrigoroaiei.

În contextul desfășurării acțiunilor privind respectarea legislației lingvistice adoptate la 31 august 1989 și a extinderii conflictelor cu caracter național și politic, profesorul de la Facultatea de Filologie a Universității de Stat T. Melnic a adresat președintelui URSS M. Gorbaciov o scrisoare cu titlul: „Pacea și concilierea – în mâinile Dumneavoastră,” publicată în Moldova Suverană din 29 ianuarie 1991. El accentua faptul că opoziția pro-rusă din republică, reprezentată de Mișcarea „Edinstvo”, din start a susținut teza privind conținutul, chipurile, „discriminatoriu” al legii prin care limba moldovenească era proclamată limbă de stat, incitând spiritele și provocând manifestări de protest în rândurile populației rusofone. Această opoziție, scria profesorul, imediat a declarat un război antimoldovenesc fățiș, „... care se manifesta inițial prin nesupunere față de legile adoptate, iar apoi prin atitudinea batjocoritoare față de tot ce este sfânt pentru popor și republică (drapelul de stat, imnul, limba națională), fapte ce au dus la crearea celor două republici - Transnistria și Găgăuză”. Curentul respectiv, continua profesorul, era alcătuit din oameni ce făceau parte din conducerea de partid și administrativă, cărora li s-a insuflat ideea că ei sunt „purtătorii celor mai mărețe limbi”, reprezentanții „poporului eliberator, ce ocupa pretutindeni poziția „fratelui mai mare”. O importantă teză a autorului era formulată astfel: „Legea despre limbă a fost adoptată nu doar din cauza limbii, și, cu atât mai mult, nu pentru a impune pe cineva să învețe limba moldovenească (pe cel ignorant nu-l vei impune să o facă), dar pentru ca ea, de rând cu Legea despre suveranitate, să întărească speranța în reversibilitatea procesului de denaționalizare și degradare a culturii moldovenești”. Autorul supunea criticii opinia exprimată și de unii deputați ai poporului URSS precum că „poporul rus este cel mai internațional”. Cu referință la conflictul care se extindea în Transnistria, el vedea soluția principală a problemei în răsturnarea argumentelor false despre discriminarea lingvistică a populației rusofone”. În acest context, el menționa că în Transnistria realitatea era cu totul alta, că, alcătuind majoritatea în raport cu moldovenii, reprezentanții populației rusofone demult au pătruns în infrastructură, au ocupat posturile-cheie în organele de partid, de drept și sovietice. Astfel, concluziona profesorul, aceștia nu numai că nu sunt lezați în drepturi, ci, dimpotrivă, ei discriminează valorile naționale ale populației moldovenești din regiune. Totodată, în contex-

¹ AUSM, F. 1, d. 9945, f. 88, f. 164.

tul dezbaterilor privind semnarea Acordului Unional, T. Melnic insista asupra legiferării de jure și de facto a suveranității de stat a republicii. Acest fapt, susținea el, trebuia să asigure prioritate alegerilor republicane și reducerea la zero a confruntărilor interetnice. Acest articol-scrisoare a avut un larg ecou în rândurile publicului cititor, conținutul materialului demonstrând atașamentul autorului față de situația lingvistică și culturală și, mai ales, preocuparea lui pentru soluționarea conflictelor apărute după decretarea statutului de limba de stat limbii vorbite de majoritatea populației din republică. Pentru cititori era interesant și faptul că scrisoarea era adresată Președintelui URSS, politica lui de restructurare găsim un larg sprijin în rândurile populației. Era apreciat și curajul profesorului de a prezenta tranșant realitatea, cauzele adevărate ale apariției conflictului transnistrean. Necesită precizare și faptul că articolul respectiv a fost prezentat pentru publicare ziarului „Московские куранты”.

Maturitatea ideii de renaștere națională se manifesta la întrunirile, dezbaterile, discursurile din cadrul campaniilor electorale, și, mai ales, în riposta categorică împotriva referendumului impus de Moscova cu privire la semnarea Acordului Unional, care prevedea, în esență, menținerea Uniunii Sovietice și stopa calea RSSM spre independență. În acest sens sunt relevante discursurile deputaților Sovietului Suprem, profesori ai Universității de Stat din Chișinău. Reproducem câteva secvențe ce demonstrează viziunea lor asupra noțiunilor de suveranitate, independență, identitate românească, istorie națională. Profesorul S. Chircă îndemna să-i fie transmis mesajul la Moscova: „Noi suntem o bucată ruptă dintr-un întreg, din corpul națiunii cu forța. Și faptul că noi nu vrem să ieșim din Uniunea Sovietică, ci vrem să fim un stat independent, stat suveran, aceasta e bine și pentru Uniunea Sovietică.” Cu privire la trecutul tragic al Basarabiei după 28 iunie 1940, el susținea, adresându-se deputaților comuniști: „E o realitate că cea mai întunecată și mai grea pagină a istoriei noastre a fost scrisă tot sub regimul comunist, din păcate. Spiritul românesc era înlocuit stăruiitor cu un șirag de culturi străine spiritului nostru.”¹ În același context, profesorul I. Buga menționa: „...eu aș dori să aduc în calitate de argument acel adevăr, acea tragedie a poporului moldovenesc, a românilor de la răsărit de Prut, care ne dă dovadă despre faptul că încorporarea Moldovei, a poporului moldovenesc, a românilor de la răsărit de Prut și a altor teritorii naționale ale moldovenilor într-o nouă Uniune, într-un nou Imperiu ar fi o tragedie în continuare.”²

N. Costin, pronunțându-se împotriva semnării tratatului unional, afirma că: „pentru noi „românii Basarabiei Moldave”, să mă iertați [cei] a căror ureche nu s-a deprins încă cu aceste etnonime, este de asemenea un adevăr istoric, constatat și de către marii savanți cum sunt și Marx, și Engels, și Lenin. Pentru noi, „românii Basarabiei Moldave”, vremurile acestea sunt de importanță principal istorică pentru toți.”³

În contextul discutării proiectului Comunității Statelor Suverane, proiect care fuseseră aprobat de Parlamentul republicii, A. Moșanu, în raportul din 21 iunie 1991, se referea la trecutul Basarabiei afirmând comunitatea de spirit și de neam a românilor dintre Prut și Nistru: „[...] Drept urmare a unor evenimente ce au izolat arbitrar populația românească de la răsărit de Prut de restul poporului român, la sânul căruia și-a dus existența aproape două milenii, această populație a fost supusă la încercări. [...]

Regimurile de asuprire națională sub care ne-am aflat au făcut tot posibilul pentru negarea a tot ce e România, pentru zădărnicierea pe cât era cu putință a contactelor de pe cele două maluri ale Prutului”.

În cadrul dezbaterilor parlamentare privind proiectul Declarației de Independență a Republicii Moldova din 26 august 1989, A. Moșanu accentua: „Ceea ce discutăm noi este un document istoric și fundamental. Noi nu putem în actul acesta despre independență să facem abstracție de factorul istoric, de argumentele istorice, care au fost aduse aici „. Apoi, în același discurs, el insista: „Dar faptele acestea ne vorbesc că noi suntem parte componentă a poporului

¹ Cojocaru Gheorghe. *Ieșirea din URSS: Republica Moldova*. București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2012, p. 220-221.

² Ibidem, p. 289.

³ Ibidem, p. 295.

român. E părerea mea. Dacă nu apelăm la argumentele istorice, mi se pare că noi ne închidem calea pentru a lua în discuție pe urmă problemele [cu] care, poate, fiii noștri, nepoții noștri vor pune problema unirii cu România.”¹

Profesorii Facultății de Istorie au participat la discuții în cadrul diverselor întruniri, mese rotunde, emisiuni televizate referitoare la simbolistica națională a Republicii Moldova. Din cadrul comisiei prezidențiale pentru studierea chestiunilor legate de simbolistica națională de stat au făcut parte savanți, scriitori, oameni de artă, juriști, etnografi. Membri ai comisiei au fost și profesorii C. Drahenberg și P. Parasca. La ședința parlamentului, în numele comisiei, explicațiile de rigoare le-a dat Al. Moșanu. Despre acest fapt Președintele Republicii din acea perioadă M. Snegur menționa: „Informația a fost extraordinar de profundă, mai ales, în aspect istoric. Cu lux de amănunte, domnul profesor a argumentat propunerea comisiei de a avea în calitate de drapel de stat Tricolorul, specificând semnificația culorilor: albastră – cerul senin, pacea, viața fără războaie; galben – recoltele bogate ale lanurilor de grâu și porumb, ale viilor ce se coc sub razele sudice solare; roșie – simbolul revoluționar al societății noi, al mișcării înainte pe calea democrației și progresului social, concluzionând că, în genere, drapelul tricolor reflectă mișcarea spre suveranitate națională.”²

Profesorul respingea moțiunea formulată de reprezentanții Tiraspolului, precum că Tricolorul nu a fost niciodată drapel de stat în Transnistria. El argumenta că Tricolorul a fost purtat ca simbol național în anul 1917 și în Transnistria, insistând, totodată, ca să fie pedepsiți reprezentanții administrației de la Tiraspol, Bender, Râbnița pentru declarațiile acestora că „Tricolorul nostru este fascist”³.

Misiunea filologilor nu s-a încheiat odată cu adoptarea legislației lingvistice la sesiunea a III-a a Sovietului Suprem. Au urmat întruniri cu pedagogii din raioanele republicii, mese rotunde, numeroase publicații în presă prin care profesorii de la Universitate explicau subtilitățile privind predarea cursului de limbă română și scrierea cu caractere latine. De o deosebită popularitate se bucurau emisiunile televizate de duminică prezentate de I. Dumeniuc și N. Măcșă „Învățăm a citi și a scrie cu caractere latine”, care aduceau în fața ecranului zeci de mii de telespectatori. Importanța acestor emisiuni își găsea reflectare în răvașele trimise din localitățile republicii pe adresa celor doi profesori. Cetățenii de diferite vârste își exprimau recunoștința pentru eforturile lor, bunăvoința, modalitatea de explicare a materiei privind însușirea scrisului cu grafie latină. O parte dintre aceste scrisori au fost publicate, unul dintre răvașe se pare a fi semnificativ: „Emisiunile dvs. îi ajută foarte mult pe pedagogi, pe elevi și pe ceilalți oameni de bună credință ca să fărâmăm pietrele indiferenței față de limbă și grafie...”⁴. Un larg ecou l-a avut și articolul lui I. Dumeniuc „Povara conștiinței deformate,” publicat în ziarul Făclia. Profesorul atrăgea atenția publicului cititor asupra consecințelor politicii naționale vicioase promovate de regimul sovietic, indicând „multiple domenii în care au fost călcate în picioare drepturile elementare ale națiunii și ale minorităților naționale”. Apreciind la justa valoare deșteptarea spiritului de conștiință națională în perioada restructurării, el menționa și amploarea manifestărilor antinaționale, aducând drept exemplu articole antimoldovenești „găzduite cu dragă inimă de presa rusofonă din republică”, grevele de la Tiraspol, Râbnița, Tighina – toate orientate contra limbii poporului băștinăș „sabatul șovin” organizat la Tiraspol după sesiunea Sovietului Suprem al RSSM, așa-numitul „referendum” de la Râbnița și Tiraspol cu foi volante difuzate pe calea aerului etc.

Toate acestea, dar și etichetările de naționalism și extremism erau, în viziunea autorului, consecințe ale mentalității imperiale și ale atitudinii șovine față de națiunile mici, „o încercare de a zădărnici sau, cel puțin, de a amâna instaurarea în țară a unor relații interetnice cu adevărat echitabile”. În articolul sus-numit autorul argumenta cu multă pertinentă legitimitatea introducerii grafiei latine, prevenind că în viitorul apropiat puteau fi încercări de a abroga legile

¹ Ibidem, p. 438-439.

² Snegur M. Labirintul destinului. Memorii. Chișinău, Fundația „Draghiștea”, 2007, p. 747.

³ Ibidem, p. 750.

⁴ Făclia, 17 februarie, 1990.

privind limbile în RSSM și alfabetul latin¹. Era o avertizare care trebuia să alerteze societatea asupra producerii acestui pericol și să mobilizeze intelectualitatea pentru promovarea mai consistentă și consecventă a legislației lingvistice adoptate în august 1989.

I. Dumeniuc a fost fondatorul revistei „Limba română”, fiind numit prin hotărârea Colegiului Ministerului Învățământului redactor-șef al noii publicații. În această calitate el a acordat o atenție deosebită rubricilor „Sociolingvistica”, „Opinii și atitudini”, în care s-a vorbit deschis și fără ezitare despre starea limbii române în republică. După cum au remarcat colegii de redacție, una dintre preocupările științifice ale profesorului a fost demonstrarea unității de neam a românilor de pretutindeni, demonstrarea originii veridice a neamului și a limbii noastre, realizând acest obiectiv, în special, prin materialele „Unitatea națională: argumente lingvistice”, „Obârșii” ș.a.²

Cu o deosebită atenție el a urmărit publicarea materialelor prin care se contribuia la însușirea limbii române literare, emblematică în acest sens fiind rubricile „Gramatica și ortografia”, „Cum vorbim, cum scriem”, „Onomastica”, „Prodidactica” ș.a. Important a fost și faptul că I. Dumeniuc a militat nu numai pentru recunoașterea unității dintre limba „moldovenească” și cea română, dar și pentru o literatură unică, pentru o reevaluare în raport cu contextul marii literaturi românești a operelor scrise în republică în perioada regimului totalitar comunist³.

În evoluția științei lingvistice românești și a sistemului de pregătire a cadrelor didactice pentru instituțiile de învățământ, un rol deosebit l-a avut profesorul universitar, academicianul Nicolae Corlăteanu. Deși în anii regimului comunist, chiar și în perioada de ascensiune a Mișcării de Renaștere Națională, el a evitat să scrie și să vorbească despre identitatea „limbii moldovenești” și a limbii române, susținând și teza „bilingvismului armonios”, după proclamarea independenței Republicii Moldova, academicianul a desfășurat o energică activitate pentru promovarea limbii literare române și pentru corectitudinea exprimării în limba română. Despre aceasta, retrospectiv, apreciindu-și activitatea științifică și didactică, Nicolae Corlăteanu avea să recunoască că, fiind constrâns de regimul sovietic, a vorbit și a scris despre „limba moldovenească”, deși avea în inimă „și Țara și limba și istora întregului neam românesc”. Sugestiv și ferm era îndemnul lui pentru generațiile de specialiști, pentru foștii elevi și studenți pregătiți în cei peste șaptezeci de ani de muncă științifică și pedagogică: „Le doresc învățăcelilor mei, cărora m-am străduit să le mențin trează conștiința de neam și care muncesc acum în așezăminte științifice, de învățământ, de cultură, în justiție și în instituțiile statului, să contribuie permanent la extinderea și consolidarea adevărului că limba noastră literară, limba exemplară pe care o folosim și o vor folosi generațiile viitoare, limba lucrărilor literare și științifice, limba din documentele administrative etc. este, precum susține și Academia de Științe a Moldovei, una singură și se numește **Limba Română**, aceeași pentru toți românii (moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni, cei din Banatul sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA etc.). Sunt la o vârstă înaintată și mulțumesc Celui de Sus că mă are în pază și că mă pot bucura de lumina Lui.”

El menționa cu mândrie utilizarea limbii române de către reprezentanții statului în structurile europene: „Sunt recunoscător destinului că am ajuns să fiu contemporanul ideii de integrare europeană a Republicii Moldova, țară ai cărei reprezentanți oficiali beneficiază, în cadrul lucrărilor Consiliului Europei, ale altor foruri internaționale, de traduceri nu în pretinsa (de art. 13 al Constituției) limbă „moldovenească”, ci în **limba literară română**, limbă aptă să exprime în chip civilizat această opțiune strategică, creând premise optime de comunicare dintre diferite națiuni și culturi. Cred că în condițiile actuale se impune, mai mult decât oricând în istoria Basarabiei, concilierea (inclusiv a partidelor politice) în problema denumirii limbii. Istoria însăși reclamă acest obiectiv”.

¹ Făclia, 13 și 27 aprilie 1990.

² Limba română, 1992, nr 4, p. 3.

³ Ibidem.

Academicianul N. Corlăteanu îndemna, în special, forurile abilitate ale republicii, să decidă prin consens, modificarea art.13 al Constituției și legiferarea denumirii corecte a limbii de stat drept „**limbă română**”. Cu mesaj testamentar, el scria: „Cei din fruntea țării sunt chemați să repare greșelile trecutului, de aceea mă adresez lor: fiți mai înțelepți, renunțați la vechile precepte, oficializați adevărul, faceți să dispară dintre noi, pentru totdeauna, „mărul discordiei”! Numai astfel vom redobândi demnitatea de cetățeni ai unui stat realmente liber, independent și suveran. Țineți minte! – v-o spun în calitate de încercat drumeț pe întortocheatele căi ale basarabenilor – limba română este numele corect și adevărat al limbii noastre și ea trebuie să ne unească, să devină un izvor de bucurii pentru contemporani și pentru cei ce vor veni după noi. Eu cred, cred sincer în izbânda limbii române și a neamului românesc! *Dixi et salvavi animam meam!*”.

Totodată, el chema la intensificarea procesului de cultivare a limbii „pentru a face să pătrundă normele literare cât mai adânc în toate cercurile de vorbitori”, atribuind în acest proces un rol deosebit mijloacelor mass-media, emisiunilor radiofonice, televizate, ziarelor, revistelor etc. Astfel, accentua savantul: „se va lărgi și funcționarea plenară a limbii române literare în Republica Moldova”, faptul acesta contribuind la cultivarea sentimentului de mândrie a cetățenilor republicii pentru apartenența la neamul din care au făcut parte „oameni de seamă, cunoscuți în alte țări din lume ca D. Cantemir, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, M. Sadoveanu, L. Rebreanu, L. Blaga ș.a.”¹. Incontestabil, publicațiile lui N. Corlăteanu apărute după anul 1990, poziția savantului în cadrul Academiei de Științe a Republicii Moldova, discursurile sale la întrunirile științifice și în aulele universitare au constituit un suport temeinic pentru apărării și promotorii limbii române, pentru promovarea corectitudinii în exprimare și în scriere. După cum menționa A. Ciobanu, ideile, gândurile, presuposițiile academicianului erau „conjugate cu teza magistrală – unitatea lingvistică, istorică și de neam a moldovenilor, muntenilor, ardelenilor, bucovinenilor, bănățenilor etc., într-un cuvânt – a românilor de pretutindeni și dintotdeauna”².

După adoptarea legislației lingvistice, de rând cu acțiunile pentru realizarea acesteia, la Universitatea de Stat s-au organizat manifestații solemne pe 31 august 1989. În aulele studențești erau ținute prelegeri privind semnificația statutului limbii de stat și a trecerii la grafia latină. De asemenea, au fost organizate expoziții de carte, mese rotunde, conferințe. Importante prin solemnitatea lor au fost adunările profesorilor și studenților din fața blocului central al USM la care erau ținute discursuri de reprezentanți ai administrației, ai corpului profesoral, profesori invitați de la instituțiile de învățământ superior din România, de scriitori și jurnaliști.

În anul 1990 la USM sărbătoarea „Limba Noastră” a fost organizată în ziua de 26 august, programul cuprinzând mai multe manifestări cu caracter național-cultural. Profesorii și oaspeții evenimentului au participat la inaugurarea în incinta bibliotecii a unei expoziții de carte românească. Apoi a urmat un miting în fața blocului central al Universității, moderat de prorectorul P. Chetruș. Pe frontispiciul terasei de la intrarea în clădire era scris fraza-motto a poetului L. Damian „O limbă este un popor, E sufletul ce-l are”. După discursul de deschidere, rostit de prorector, au vorbit profesori, scriitori, oaspeți din România. Profesorul A. Ciobanu, în discursul său menționa consecințele nefaste ale politicii lingvistice promovate de regimul sovietic, accentuând necesitatea respectării corectitudinii limbii materne – „așa-zisa limbă moldovenească”, care, sublinia el, era identică cu limba vorbită dincolo de Prut. Totodată, profesorul atrăgea atenția participanților la miting asupra legilor privind limba de stat și revenirea la grafia latină, adoptate la 31 august 1989. În încheiere, A. Ciobanu făcea un apel, îndemnând pe cei prezenți, să se înscrie în Societatea „Limba Noastră cea Română”, să se mobilizeze pentru a neutraliza rezistența funcționarilor rusofoni, care se opuneau cerințelor de trecere la limba română în instituțiile de stat și administrative.

¹ Interviu cu acad. N. Corlăteanu realizat de Al. Bantoș, în *Limba Română*, 1995, nr. 1, p. 44-51.

² Anatol Ciobanu - savant, pedagog și cetățean. În: *Limba Română*, 1995, nr. 3(21), p. 90.

Semnificativă era participarea la miting a rectorului Universității din Timișoara, care a vorbit despre importanța sărbătorii și despre comunitatea de soartă a românilor din Basarabia și a celor de pe teritoriul Transilvaniei, anexat de maghiari în 1940. Un mesaj înșuflețitor pentru profesorii și studenții adunați a transmis prin versurile sale Leonida Lari, poetă, absolventă a facultății de Litere de la universitate. Evenimentul a culminat cu încingerea unei hore, la care au participat toți cei prezenți și ansamblul de dansuri populare al Casei de Cultură a Universității, horă care simboliza unitatea de spirit, de idei, de sentimente.

În următorul an, 1991, sărbătoarea „Limba Noastră” la USM s-a desfășurat în ziua de 31 august, în contextul proclamării independenței Republicii Moldova, acest eveniment dându-i manifestării o semnificație deosebită. La deschiderea mitingului din fața blocului central al Universității, rectorul B. Melnic i-a felicitat pe cei prezenți, încheind cu sloganul: „Trăiască Republica independentă!”. Solemnitatea și relevanța evenimentului a fost marcată prin intonarea imnului de stat „Deșteaptă-te, române”, adoptat de către Parlamentul republicii. A urmat discursul absolventului Universității, scriitorului, deputatului parlamentar, I. Vatamanu, care, menționând importanța victoriei obținute odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova, a subliniat necesitatea unei munci asidue pentru implementarea legislației lingvistice în vigoare, menționând: „Universitatea ar trebuie să fie în fruntea mișcării de renaștere națională „.

Profesorii Universității au participat la activitatea diverselor asociații și societăți, promovând astfel obiectivele Mișcării de renaștere națională. La începutul anilor '90, după proclamarea independenței, un rol mobilizator pentru corpul didactic, în special din învățământul preuniversitar, l-a avut Liga Pedagogilor din Republica Moldova. După alegerea în fruntea comitetului de conducere a profesorului universitar de la facultatea de Biologie a USM, P. Tarhon, Liga a militat atât pentru revendicările profesionale ale profesorilor, cât și pentru acțiuni hotărâte în scopul realizării legislației lingvistice adoptate în august 1989. Astfel, în martie 1993, la Congresul al II-lea conducerea Ligii a pus în discuție situația creată în urma acțiunilor promovate de grupările parlamentare antinaționale. După raportul președintelui Ligii P. Tarhon și dezbaterile ce au urmat, cei peste 425 de delegați la congres, în prezența unor deputați ai Parlamentului Republicii, au adoptat o rezoluție în care se constata agravarea situației social-politice „ca rezultat al forțelor reacționare pro-imperiale și cripto-comuniste, ce au purces la revizuirea și lichidarea cuceririlor democratice ale Mișcării de renaștere și eliberare națională”. Era supus criticii modul distorsionat de aplicare a legii despre statutul limbii române și se constata „ineficiența structurilor puterii executive”, care neglijau interesele vitale ale populației românești din Basarabia. În acest sens era menționată circulara din 16 februarie 1993 prin care li se cerea ministerelor, departamentelor, organelor centrale ale puterii locale ca proiectele de hotărâri, dispoziții și legi să fie prezentate Guvernului în limba de stat și în limba rusă.

Congresul Ligii considera necesar:

- să se revină asupra legilor Republicii Moldova privind limba de stat și funcționarea limbilor pe teritoriul republicii, legiferându-se glotonimul „limba română” și reconfirmarea acestui adevăr odată cu adoptarea noii Constituții a Republicii Moldova;
- să fie anulată circulara din 16 februarie, care cerea scrierea actelor guvernamentale în limba română și în limba rusă;
- să fie calificate drept acte de instigare la vrajbă socială, de stimulare și perpetuare a efectelor și consecințelor ocupației sovietice tentativele „de a legifera, odată cu adoptarea noii Constituții, noțiunile false de „popor moldovenesc” și „limbă moldovenească”, inventate și speculate de regimul stalinist în scopul legiferării actului banditesc de dezmembrare a neamului nostru”¹.

Această hotărâre adoptată cu participarea reprezentanților corpului profesoral al Universității de Stat era în unison cu cerințele pe care le formulau cercurile culturale, filologii, scriitorii în primii ani după decretarea limbii de stat și revenirea la grafia latină.

¹ Țara, 1993, 11 mai.

O acțiune antinațională de proporții a fost întreprinsă de guvernarea agrariană prin organizarea congresului „Casa noastră” din 5 februarie 1994, prin care se urmărea promovarea „moldovenismului”, negarea valorilor spirituale și istorice românești. Drept răspuns la discursul ținut de președintele Republicii Moldova Mircea Snegur la acest congres, istoricii de la diverse instituții de cercetări științifice și de învățământ au dat publicității o „scrisoare deschisă” intitulată „Pericolul aservirii politice a veșnicilor adevăruri”. Printre semnatori erau și istoricii de la Universitate, care au contribuit la alcătuirea textului scrisorii. Pentru a releva ponderea și gradul de argumentare științifică a dezideratelor acestui apel, prezentăm în continuare lista integrală a semnatarilor: M. **Adauge**, istoric, redactor superior la editura „Universitas”; V. **Banaru**, lector la catedra „Arheologie și Istoria Antică” a Universității de Stat din Moldova; T. **Bantoș**, lector la Universitatea de Stat din Moldova; I. **Borziac**, doctor în istorie, cercetător științific principal la Institutul de Arheologie și Istorie Veche al A.Ș. a R.M.; M. **Cernenco**, doctor în istorie, șef de catedră, Universitatea Liberă Internațională din Moldova; S. **Ciubotaru**, istoric, consilier, Ministerul Culturii al R.M.; P. **Cocârlă**, doctor în istorie, conferențiar la catedra „Istoria medie și modernă” a Universității de Stat din Moldova; I. **Conțescu**, redactor-sef adjunct la revista „Cugetul”; I. **Eremia**, doctor în istorie, conferențiar-interimar la catedra „Istoria românilor” a Universității de Stat din Moldova; Gh. **Gonța**, doctor în istorie, conferențiar universitar, șeful catedrei „Istoria românilor” a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”; A. **Groza**, doctor în istorie, colaborator la Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”; I. **Hâncu**, doctor în istorie, șeful laboratorului „Tracologic” al Universității de Stat din Moldova; V. **Matei**, istoric, directorul editurii „Hyperion”; N. **Moldovanu**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul Național de Instruire Continuă; L. **Moldovanu**, doctor în istorie, conferențiar la catedra „Istoria românilor” a Universității de Stat din Moldova; A. **Moraru**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Institutul Național de Instruire Continuă; V. **Mutruc**, cercetător științific inferior la Institutul de Istorie al A.S. a R.M.; I. **Negrei**, istoric, redactor-șef la revista „Cugetul”; I. **Niculită**, doctor habilitat, profesor universitar la Universitatea de Stat din Moldova; Gh. **Nicolaev**, doctor în istorie, secretar științific al Institutului de Istorie al A.Ș. a R.M.; I. **Ojog**, lector la catedra „Istoria medie și modernă” a Universității de Stat din Moldova; Gh. **Palade**, doctor în istorie, conferențiar la catedra „Istoria românilor” a Universității de Stat din Moldova; P. **Parasca**, doctor în istorie, conferențiar universitar, șeful catedrei „Istoria romanilor” a Universității de Stat din Moldova; A. **Petrencu**, doctor în istorie, conferențiar universitar la Universitatea de Stat din Moldova; V. **Pleşca**, lector-asistent, catedra „Arheologie și istorie antică” a Universității de Stat din Moldova; C. **Popovici**, doctorand la catedra „Istoria românilor” a Universității de Stat din Moldova; V. **Popovschi**, cercetător științific la Institutul de Istorie al A.Ș. a R.M.; Gh. **Postica**, doctor în istorie, conferențiar universitar, director-adjunct al Institutului de Arheologie și Istorie Veche al A.Ș. a R.M.; Al. **Roman**, doctor habilitat în istorie, conferențiar la catedra „Istoria românilor” a Universității de Stat din Moldova; E. **Sava**, doctor în istorie, Institutul de Arheologie și Istorie Veche al A.Ș. a R.M., șeful secției „Cultură materială la Muzeul de Arheologie”; I. **Semeniuc**, lector-asistent la catedra „Istoria Romanilor” a Universității de Stat din Moldova; V. **Sorochin**, doctor în istorie, cercetător științific superior al Institutului de Arheologie și Istorie Veche al A.Ș. a R.M.; I. **Șarov**, aspirant la catedra de „Istorie contemporană” a Universității de Stat din Moldova; I. **Șișcanu**, doctor în istorie, conferențiar universitar, șeful Secției „Istoria contemporană a românilor” a Institutului de Istorie al A.Ș. a R.M.; V. **Tomuleț**, doctor în istorie, conferențiar la catedra „Istoria medie și modernă” a Universității de Stat din Moldova; I. **Țurcanu**, doctor în istorie, conferențiar universitar, redactor-șef al revistelor „Patrimoniu” și „Revista de istorie a Moldovei”, directorul editurii „Universitas”; I. **Varta**, doctor în istorie, colaborator științific superior la Institutul de Istorie al A.Ș. a R.M.; V. **Văratice**, doctor în istorie, șeful secției „Istoria modernă a românilor” la Institutul de Istorie al A.Ș. a R.M.; A. **Agachi**, doctor în istorie, colaborator științific coordonator la Institutul de Istorie al A.Ș. a R.M.; E. **Istrati**, doctor în istorie, colaborator științific superior la Institutul de Istorie al A.S. a R.M.; I. **Chirtoagă**, doctor în științe istorice, colaborator științific, coordonator la Institutul de Istorie al A.Ș. a R.M.; A. **Găină**, doctor în științe fizico-matematice, colaborator științific superior la Institutul de Istorie

al A.Ș. a R.M.; V. **Mischevca**, colaborator științific la Institutul de Istorie al A.Ș. a R.M.; V. **Tcaci**, colaborator științific la Institutul de Istorie al A.Ș. a R.M.; I. **Buga**, doctor-habilitat în istorie, profesor universitar; A. **Eșanu**, doctor-habilitat în istorie, membru corespondent al A.Ș. a R.M., directorul Institutului de Istorie al A.Ș. a R.M.; Gh. **Negru**, cercetător științific la Institutul de Istorie al A.Ș. a R.M.; N. **Tudoreanu**, doctor-habilitat în istorie, profesor universitar, seful categoriei „Istorie antică și medievală” a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”.

În preambulul adresării era formulată motivația acestei acțiuni: „Ne-a mirat insistența cu care ați folosit niște date cu caracter istoric, dar ne-a dezgustat scopul pentru care acestea au fost folosite, și, mai ales, maniera incorectă, sfidătoare de bun simț și de elementară cultură istorică, în care au fost manipulate”.

În primul compartiment al scrisorii era evidențiat scopul și sensul discursului președintelui M. Snegur, titlul fiind „Argumente bicisnice și false”. Astfel, istoricii accentuau falsitatea tezelor expuse în discursul președintelui, în special a „argumentelor” cu privire la etnogeneza „poporului moldovenesc” și la existența a două popoare – moldoveni și români – și a două limbi diferite – moldovenească și română.

În scrisoare se menționa: „Preocuparea de căpetenie a cuvântării dvs. a fost să dovedești aceea ce sute de ani la rând s-au străduit zadarnic s-o realizeze mulți alții, chiar dacă, spre deosebire de dvs., aceștia au manipulat, de regulă, cu îndemânare de profesioniști, o informație istorică, pe care statutul nostru de specialiști în domeniul istoriei nu ne permite s-o comparăm cu cele câteva „argumente” bicisnice și false, ce se conțin în cuvântare, culese în grabă și fără pricepere de cine știe ce sfetnic pripășit în umbra președinției. Istoria o arată cât se poate de clar că toți aceștia au fost fie străini, fie cu simbrile de la străini. Numărul lor, din nefericire, n-a fost mic. Odată cu avântul mișcării naționale de la sfârșitul anilor '80, numărul acesta s-a redus brusc. Dar iată că, grație, Dumnezeu știe căror metamorfoze politice, aceste lugubre vedenii ale trecutului, acest blestem al neamului este readus printre noi chiar de acela care are datoria să le stea în cale cu tot ce-i stă în putință, chiar cu prețul propriei sale vieți.” Semnatarii accentuau obiectivele discursului rostit la Congres de președinte: „Ceea ce Vă căzniți dvs. să dovedești populației republicii, chinuite de cu totul alte necazuri decât acelea ale dvs., e că românii de dincoace de Prut nu sunt de fapt români, că noi am fi doar moldoveni”.

În continuare la cele menționate, autorii „scrisorii deschise” se refereau la caracterul discursului lui M. Snegur, apreciind că „moldovenismul” promovat de el era antiștiințific, antinațional, antiistoric și, în esența sa, românofob. Se arăta că și în trecut se manifestaseră tendințe de a promova această teză: „Această boală s-a mai cunoscut pe la noi, despre ea a vorbit foarte instructiv ilustrul nostru înaintaș de breaslă Radu Rosseti, care o numea „moldoveniță”. Maladia însă a dispărut, la vremea sa, repede și irevocabil, așa cum orice organism sănătos se eliberează de tot ce dăunează evoluției sale normale. De ea nu este imposibil a scăpa, deoarece i se cunoaște perfect diagnosticul: ignoranța, lipsa desăvârșită a sentimentului național și frica puzderiei de burtăverde din locurile cu câștig ușor și nemuncit din sistemul agroindustrial și din cabinetele guvernământului de a-și pierde aceste locuri. Când cunoaștem această realitate, ne mai poate oare mira demența agresivitate antinațională a agrarienilor?”

Semnatarii prezentau explicit argumente privind etnogeneza și unitatea poporului român și, apoi, „pentru acel ce vrea să învețe istoria românilor, deci și a moldovenilor”, explicau condițiile istorice în care au apărut și au evoluat statele românești. În același context era argumentată afirmația: „Numele de „moldoveni” desemnează nu un popor anume, ci doar o parte a neamului românesc”. Acest nume, se menționa în text, „vine de la toponimul Moldova și este, prin urmare, de esență geografică, nu de natură etnică, tot așa cum sunt numele românilor așezați în alte părți ale teritoriului național. Altfel spus, fiind moldoveni după regiunea unde ne-am născut, noi suntem în același timp români, ca parte integrantă a poporului roman, indiferent că ne place aceasta sau nu”.

Importantă era acea parte a scrisorii în care se argumenta legitimitatea votării de către Sfatul Țării a Unirii Basarabiei cu România la 27 martie 1918. Cu privire la voința înaintașilor care au votat Unirea era evidențiată semnificația tăgăduirii acesteia de către ideologii agrari-

eni. „Punerea sub semnul întrebării a conștiinței românești a acestor premergători de seamă ai noștri lovește dintr-o dată dublu în interesul nostru național. Odată, orientând spre anul 1812 și încercând să legitimizeze cotropirea atunci de către țarism a ținutului, și, în același timp, spre anul 1940, anulând necesitatea lichidării consecințelor pactului Ribbentrop-Molotov, de vreme ce Basarabia nu este pământ românesc”¹.

Politica orientată spre realizarea legislației lingvistice din 1989 era atent urmărită de către reprezentanții diplomați ai Federației Ruse la Chișinău. Ambasada Federației Ruse a difuzat o declarație a MAE de la Moscova în care era exprimată nemulțumirea față de preconizata atestare a cadrelor de conducere din republică privind cunoașterea limbii de stat². În acest context, un grup de oameni de știință de la Universitatea de Stat din Moldova, de la Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Moldova, de la catedra de Limbă Latină și Terminologie Medicală a Universității de Medicină „Nicolae Testemițanu” din Chișinău au dat publicității un mesaj de răspuns, argumentând legitimitatea și corectitudinea politicii promovate de conducerea republicii în vederea realizării legislației lingvistice adoptate în august 1989. În rândurile celor 76 de semnatori erau profesorii de la facultățile Universității, Anatolie Ciobanu, Vitalie Marin, Ion Dumeniuc, Grigore Cincilei, Victor Banaru, Gheorghe Rusnac, Ion Melniciuc, acei care au fost în primele rânduri ale luptătorilor pentru limba de stat și grafia latină. Se prezentau date și statistici convingătoare, care demonstau că după 1989 „conducătorilor rusofoni li s-au creat condiții reale pentru însușirea limbii române”. Se menționa că numai în orașul Chișinău funcționau 36 de școli medii ruse și 11 mixte – româno-ruse; 2 școli evreiești, un gimnaziu ucrainean. În același sens era prezentat și tabloul pentru orașele Bălți și Râbnita, unde funcționau respectiv 14 și 11 școli ruse. Autorii scrisorii menționau și grija pe care o manifesta statul față de celelalte limbi vorbite pe teritoriul republicii. Astfel semnarii respingeau cu argumente teza vehiculată în documentul ambasadei despre „reducerea grupelor și claselor cu predarea în limba rusă”.

Cu privire la necesitatea respectării „standardelor internaționale din domeniul drepturilor omului,” la care făcea referință MAE al Federației Ruse, autorii mesajului menționau că tocmai aceste „standarde” erau încălcate în cazul românilor moldoveni din Transnistria, „precum și a celor peste jumătate de milion de români din Rusia”. Se afirma, totodată, că „cetățenii rusofoni care trăiesc în Republica Moldova de zeci de ani nu sunt stingheriți și persecutați de nimeni, nu le sunt lezate drepturile”.

Propunerea de a anula atestarea cadrelor, opinau semnarii scrisorii, nu era altceva decât o presiune asupra statului suveran Republica Moldova. Se amintea Ambasadei Ruse că românii moldoveni alcătuiau circa 65 la sută din populația Republicii Moldova, afirmându-se că minoritățile naționale nu aveau dreptul să opună rezistență politicii statului privind promovarea limbii române. În scrisoare era subliniat faptul că, în comparație cu limba maternă a băștinașilor, care se mai afla „în rol de cenușăreasă”, limba rusă nu avea nevoie de protejare, deoarece ea continua „a sta în capul mesei” și funcționa în toate sferele economiei și culturii din republică. În partea finală a mesajului, semnarii lui concluzionau, cu sens de apel către autorități și, mai ales, către minoritățile naționale, că unica premisă pentru afirmarea relațiilor de prietenie și înțelegere în republică era cunoașterea limbii de stat, stima față de poporul în mijlocul căruia trăia populația rusofonă, stima față de istoria, cultura și datinile acestui popor³. Venirea la putere a agrarienilor, a comunistilor și a interfrontiștilor în rezultatul alegerilor din 27 februarie 1994 a înclinat raportul de forțe în favoarea adversarilor renașterii naționale, care au întreprins acțiuni orientate să diminueze valorile românești, limba română și predarea istoriei românilor în instituțiile de învățământ preuniversitar. Ei au creat condiții pentru repunerea în funcțiune a limbii ruse, au atacat concepția de „popor român” și „limbă română”, au purces la revizuirea concepției de predare a istoriei neamului, de organizare a învățământ-

¹ Țara, 05.03.1994.

² Moldova Suverană din 1994, 26 martie.

³ Țara, 5.04.94.

tului național. Persoanele nedorite au fost excluse din diverse instituții de stat, de la Radioul și Televiziunea Națională. A fost lichidat Departamentul de Stat al Limbilor, a fost dezorganizat, practic anulat, sistemul de atestare a cadrelor de conducere privind cunoașterea limbii de stat. Intelectualitatea științifică și de creație care a luptat pentru limba de stat și grafia latină, pentru cultura națională a fost marginalizată.

A fost neglijată opinia Academiei de Științe privind existența în republică a unei singure limbi literare – limba română. N-a fost luat în seamă Apelul Congresului al V-lea al Filologilor Români din 6-9 iunie 1989 adresat Parlamentului la sugestia ilustrului filolog cu renume mondial Eugen Coșeriu, Apel în care Parlamentul era rugat să țină cont de adevărul științific referitor la denumirea limbii de stat, „pentru a se pune capăt unui capitol rușinos al ideologiei și practicii din fostul regim totalitar”. Guvernul a anulat prevederea ordinului Ministerului Învățământului 264 din 21 august 1993 prin care conducătorii instituțiilor de învățământ de toate gradele erau obligați să asigure toate condițiile pentru ca, începând cu 1 septembrie 1994, să treacă la predarea disciplinelor de profil la toate specialitățile în limba română¹.

Dar și în noile condiții, nefavorabile forțelor naționale, s-au depus eforturi pentru promovarea valorilor românești. Profesorii din fruntea Asociației Istoricilor au opus rezistență tentativelor de introducere în învățământ a cursului de istorie integrată și de excludere în acest mod a Istoriei românilor.

Societatea „Limba noastră cea română,” din care făceau parte profesorii de la facultățile Universității, mai ales filologii, au cerut revizuirea Constituției. Și în noile condiții politice revista „Limba română” a inserat în paginile sale numeroase articole ale filologilor universitari, contribuind la promovarea valorilor culturale românești și la menținerea predării în școli a cursului de limbă română.

Alarmați de acțiunile represive întreprinse de organele de conducere agrariene asupra cadrelor didactice antrenate în activitatea de predare a istoriei naționale, a limbii și literaturii române în învățământul de toate gradele, un grup de inițiativă, alcătuit din profesorii Facultății de Istorie Gheorghe Palade, Pavel Parasca și ai Facultății de Filologie - Timofei Melnic, Ion Melinciuc, Tamara Cristei ș.a. au organizat în ziua de 20 ianuarie 1995 în incinta Casei de Cultură a Universității o largă întrunire, cei peste 400 de participanți reprezentând 32 de instituții de învățământ, de știință și cultură din republică. Scopul principal era de a elabora în comun o tactică și o strategie de apărare a drepturilor fundamentale: dreptul la profesie, dreptul la propriile convingeri și libera lor exprimare, dreptul de a fi mesager al adevărului istoric în fața tinerei generații, drepturile copiilor și tineretului de a avea acces la adevărurile științifice etc. Membrii prezidiului, profesorii Anatol Ciobanu și Gheorghe Palade au îndemnat vorbitorii să-și expună opiniile față de situația creată în domeniul vieții culturale și, mai ales, în sistemul de învățământ, accentuând aspectele antinaționale ale politicii duse de guvernarea agrariană. În acest context au ținut discursuri profesorii P. Parasca, Gr. Cincilei, T. Melnic, V. Gajos, cercetătorul științific V. Pâslaru, scriitorul I. Ciocanu, învățătorii G. Caliniuc, A. Omelianov ș.a.

A fost adoptată o Declarație de protest adresată conducerii Republicii și s-a creat un comitet republican de apărare a drepturilor fundamentale ale omului în condițiile în care partidul agrarian, aflat la putere, își impunea pe toate căile ideologia sa, sfidând principiile democratice și cuceririle mișcării de renaștere națională din anii 1989-1991².

În Declarația adoptată se constata, în primul rând, că introducerea glotonimului de „limbă moldovenească” drept denumire a limbii oficiale a statului în unitățile de învățământ, cultură și știință de toate gradele prin aplicarea forței, prin intimidare și izolaționism cultural – acțiuni declanșate după 27 august 1994 de către organele puterii de stat împotriva cadrelor didactice și a oamenilor de știință, a filologilor și istoricilor era considerată nedemocratică, contradictorie Constituției și actelor internaționale referitoare la drepturile omului. Se mai menționa și contradicția dintre realitățile din sistemul de învățământ, unde se înrădăcinaseră termenii

¹ Mățaș N. *Scrisoare de dincolo de moarte*. Limba Română, 1995, p. 20-21.

² Limba Română, 1995, nr. 2, p. 4.

„limba română”, „literatură română”, „istoria românilor,” și articolul 13 din Constituție susținut de factorii de decizie ai puterii. În această ordine de idei, se accentua că excluderea acestor termeni din uzul curent, didactic, științific și oficial, se egala cu renunțarea la libertate în educație, instruire, știință, cultură și comunicare și prilejuia „condamnarea românilor moldoveni la subdezvoltare intelectuală și spirituală prin limitarea contextului cultural impus de o terminologie inadecvată....”¹.

Prin Declarația adoptată participanții la întrunire își exprimau protestul energic și categoric împotriva politicii educaționale și profesionale prejudicioase și cereau:

1. Oprirea imediată a acțiunilor discriminatorii față de elevi, studenți, cadre didactice din școli și universități, față de savanți filologi, istorici, pedagogi a căror onestitate și ale căror convingeri științifice nu le permit să promoveze în procesul de învățământ neadevărul științific legiferat de Articolul 13(1) al Constituției.

2. Instituirea unui moratoriu cu privire la utilizarea glotonimului „limba moldovenească” pentru întreg Articolul 13(1), nu numai pentru partea a doua a acestuia, acordându-li-se astfel românilor moldoveni aceleași drepturi constituționale ca și cetățenilor alolingvi, pentru care atestarea privind cunoașterea limbii oficiale a statului a fost amânată.

3. Menținerea în școli și universități, în toate instituțiile și domeniile publice, în titlurile de programe, manuale, în denumirile disciplinelor și cursurilor, ale catedrelor școlare și universitare, în temele de cercetare științifică, la olimpiade, concursuri etc. a glotonimului „limba română”, recunoscut de toți specialiștii noștri de prestigiu și de forurile lingvistice mondiale drept unica denominație științifică a limbii române literare, a termenilor „limba română” și „istoria românilor”.

4. Asigurarea dreptului cadrelor didactice de a-și alege manuale pentru predarea cursurilor școlare și universitare, indiferent dacă acestea sunt editate la Chișinău sau peste hotare; scoaterea interdicției de editare și reeditare a manualelor elaborate de specialiști din Moldova.

5. Luarea de măsuri urgente pentru stoparea campaniei de dezinformare a populației privitor la limbă, istorie, cultură și conștiință națională; a campaniei de defăimare a oamenilor de cultură și știință care promovează un alt punct de vedere decât cel oficial; stabilirea unor competiții sănătoase și democratice de idei prin acordarea posibilităților egale de a-și expune punctul de vedere la audiovizualul de stat tuturor oamenilor de știință și cultură.

„Nesatisfacerea revendicărilor expuse mai sus ne va acorda în mod automat dreptul de a declanșa alte măsuri de protecție socioculturală, inclusiv greva generală a cadrelor didactice din școli și universități.

Apelăm către forțele democratice ale societății să ne sprijine prin acțiuni legale și masive în vederea reinstaurării în drepturile sale a adevărului științific și a libertății în educație.”²

În scopul internaționalizării problemelor cu care se confrunta învățământul și instituțiile culturale din RM în condițiile guvernării agrariene, participanții la întrunirea din 20 ianuarie 1995 au adresat organismelor internaționale – Adunării Generale a Consiliului Europei, Comisiei Europene pentru Drepturile Omului ș.a., un Apel, solicitând sprijin în procesul democratizării societății și afirmării dreptului populației românești la identitate și limbă națională. Apelul semnat de profesorul T. Melnic și Ion Vicol a fost transmis de deputatul V. Nedelciuc și Congresului American, acesta subliniind contextul adoptării lui, în cadrul întrunirii internaționale „Nation Breakfast Prager”. Deputatul a menționat voința opoziției din RM de integrare în Uniunea Europeană și pericolul pentru parcursul democratic al RM în cazul apropierei de Rusia. Totodată, el a insistat asupra faptului că reprezentanții corpului didactic preuniversitar, profesorii, oamenii de artă din Moldova erau persecutați doar pentru că își declarau identitatea, limba și cultura română. În această ordine de idei, V. Nedelciuc a pledat pentru mediatizarea în Vest a Apelului cadrelor didactice din Moldova și pentru susținerea cauzei lor.

¹ Ibidem, p. 5-8.

² Ibidem.

La problemele cu care se confrunta Republica Moldova în procesul democratizării societății, inclusiv la aspectele privind limba de stat, alfabetul latin și identitatea românească s-a referit și deputatul Martin R. Hoke în discursul său din Camera Reprezentanților a Congresului American, rostit în ședința din 12 mai 1995¹.

În apel, participanții la adunare își exprimau adevăratele eforturi pentru obținerea de către Republica Moldova a statutului de membru al Consiliului Europei, deoarece acest organism internațional putea oferi garanții suplimentare „ireversibilității schimbărilor democratice survenite în societatea noastră în ultimii ani”. Se atenționa despre politica de manipulare a regimului totalitar și consecințele acesteia asupra vieții spirituale a populației românești din Republica Moldova, precizându-se că termenul „limbă moldovenească” fusese inventat de Stalin „cu scopul de a crea un „Zid berlinez” între aceasta și limba și cultura română”. Acesta, se accentua în Apel, „s-a dovedit a fi cel mai puternic instrument de dezrădăcinare a identității etnice a populației românești din Basarabia și de priveră a ei de valorile culturale proprii”. Semnatarii documentului explicau cercurilor occidentale semnificația Marii Adunări Naționale din 31 August 1989 și argumentarea de către Academia de Științe a tezei privind denumirea corectă a limbii vorbite de populația autohtonă a Republicii Moldova: „există doar o singură limbă literară est-romanică – română, moldovenească fiind doar un subdialect...”. În raport cu satisfacția pe care o aveau românii de la Est de Prut în momentul decretării limbii de stat și a trecerii la grafia latină în august 1989, era menționată „frustrarea legată de reintroducerea falsului termen de „limbă moldovenească,” pe care partidul agrarian majoritar reușiseră să-l introducă în Constituție”. Implementarea acestui neadevăr avea consecințe grave, aceasta însemnând „o nouă izolare spirituală, dar și o viitoare distanțare de la idealurile integrării europene”. Totodată, se menționa despre presiunea exercitată de guvern împotriva cadrelor didactice din învățământ în cazul utilizării glotonimului „limbă română” și umilința lor în urma impunerii de a perpetua „vechile minciuni propagandistice”.

La finele Apelului reprezentanții corpului didactic, ai instituțiilor științifice și culturale își exprimau protestul, calificând acțiunile guvernului agrarian drept încălcare a drepturilor omului și a dreptului profesional, a dreptului la educația tinerei generații în limba maternă în baza adevărului științific. Era exprimat și protestul împotriva impedimentelor impuse profesorilor și cercetătorilor de a participa la emisiunile radio și televizate.

Semnatarii documentului făceau apel la Consiliul Europei „pentru suport în speranța că nu vor ignora aceste cazuri de încălcare a libertății profesionale și a demnității umane”. Implicit, Apelul, fiind transmis congresmenilor americani, era adresat și forului legislativ superior al SUA, de asemenea în speranța de a obține susținere în parcursul nostru pentru edificarea unui sistem educațional democratic.

Drept urmare a declarației rectorului USM în fața Consiliului profesoral al Facultății de Istorie privind punerea în aplicare a ordinului ministerial ce prevedea excluderea cursurilor de Istorie a Românilor, Limba și Literatura română și înlocuirea lor cu disciplinele Istoria Moldovei, Limba și Literatura moldovenească, urmând apoi și redenumirea respectivă a catedrelor care aveau în competența lor predarea acestor cursuri, profesorii și studenții au inițiat acțiuni de protest în Piața Marii Adunări Naționale. Odată cu extinderea acestora prin adăugarea la mișcarea corpului profesoral didactic din celelalte instituții de învățământ superior, a colectivelor din licee și colegiile din Chișinău, la 17 martie a fost declarată greva generală. Drept argumentare se menționa impunerea de către conducerea agrariană a unor neadevăruri științifice și istorice, condițiile economice și sociale dezastruoase în care activau colectivele instituțiilor de învățământ, lipsa unor acțiuni de sprijinire a drepturilor acestora din partea administrației și a sindicatelor².

Din comitetul de grevă abilitat să negocieze revendicările cu administrația făceau par-

¹ Congressional Record – Extension of Remarks, 12 mai, 1995, p. 1026-1027.

² Limba Română, 1995, nr. 3(21), p. 6.

te profesori și studenți de la USM (A. Petrencu – președinte, Gh. Palade – vicepreședinte, I. Melniciuc, Oleg Cernei, Mihai Godea ș.a.).

Revendicările greviștilor, formulate în numeroasele discursuri rostite la mitingurile zilnice din Piața Marii Adunări Naționale, au fost discutate și aprobate la ședința Comitetului de grevă din 21 martie 1995, fiind apoi revăzute și modificate la 27 martie în urma eșuării negocierilor cu Comisia guvernamentală, creată în acest scop. Pe prim-plan erau cerințele ce țineau de predarea istoriei, de limba de stat, de procesul de instruire, de administrarea instituțiilor de învățământ superior, de pregătirea cadrelor didactice. Astfel, revendicarea principală se referea la modificarea Constituției: „În numele părinților, bunelor, copiilor, fraților și surorilor noastre, în numele sutelor de mii de țărani, muncitori, intelectuali din întreaga republică care s-au solidarizat cu revendicările noastre și continuă să adere la Greva Generală, cerem:

1. Pentru a asigura stabilitatea socială și continuitatea instruirii tinerei generații în spiritul adevărului științific și istoric, indiferent de conjunctura politică, pentru a exclude pe viitor impunerea ideologiei forțelor politice guvernatoare în sistemul de învățământ, Președintele Republicii Moldova să inițieze revizuirea Constituției, iar Parlamentul să adopte până la 31 martie 1995 următorul proiect de lege:

Proiect

Legea cu privire la modificarea unor articole din Constituția Republicii Moldova

În textul Constituției Republicii Moldova se introduc următoarele modificări:

Articolul 1. Preambulul se omite.

Articolul 2. Articolul 13 se expune în următoarea redacție:

„Articolul 13. Limba oficială

(1) În Republica Moldova limba oficială este limba română.

(2) Modul de funcționare a limbii vorbite pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește prin lege organică.”

Mai multe revendicări țineau de lichidarea integrală a restanțelor la salarii, pensii, burse și indemnizații, de indexarea veniturilor bănești ale populației, de impozitele asupra imobilului social ș.a. Greviștii mai cereau acordarea autonomiei instituțiilor de învățământ superior, în special, anularea Hotărârii Guvernului privind alegerea rectorului și renunțarea la presiuni și intimidări față de cadrele didactice, studenți și elevi.

În cadrul grevei participanții la mișcare au recurs la cele mai diverse acțiuni; organizarea manifestațiilor în Piața Marii Adunări Naționale, marșuri de protest pe bulevardele Chișinăului, pichetări ale instituțiilor centrale ale statului, ale sediilor mass-media, blocări ale unor artere de circulație din capitală. Zilnic aveau loc mitinguri la care luau cuvânt profesori, studenți, reprezentanți ai uniunilor de creație, delegați din satele și orașele republicii. Pe parcursul grevei comitetul de conducere a întreprins acțiuni pentru internaționalizarea problemelor cu care se confrunta societatea din Republica Moldova, mai ales a celor din domeniul învățământului. La 29 martie 1995 participanții la Greva generală au adoptat un apel adresat Consiliului Europei, Federației internaționale „Helsinki” pentru drepturile omului, altor organisme internaționale. În acest document se menționa: „În instituțiile de învățământ de toate gradele este impusă ideologia forțelor politice guvernatoare, contrară adevărului științific și istoric. Astfel, sunt anulate cursurile de Istorie a Românilor, de Limba și Literatură Română și înlocuirea cu istoria Moldovei, cu Limba și literatura moldovenească, ceea ce înseamnă în esență o politică de genocid spiritual pentru populația românească, ce constituie circa 65% din totalul populației”.

Se atrăgea atenția la starea materială deplorabilă a muncitorilor, țăranilor și funcționarilor care nu primeau salarii la timp, cu reținere uneori de 3-4 luni, la sărăcia și viața mizeră care dominau societatea din republică, accentuându-se că prin politica promovată de guvernare se încălca dreptul constituțional al cetățenilor la viață. Astfel, greviștii în apelul lor solicitau de la organismele internaționale menționate „să întreprindă măsuri care ar pune capăt politicii de nerespectare a drepturilor omului în Republica Moldova”,¹.

¹ Limba Română, 1995, nr. 3(21), p. 17-18.

Referindu-se la semnificația grevei, profesorul A. Moșanu scria în anul 2007: „În ciuda faptului că raportul de forțe în societate era defavorabil segmentului democratic al acesteia, tineretul studios și cadrele didactice, sprijinite de opoziția parlamentară, de uniunile de creație, de numeroși simpatizanți, au asigurat, printr-un efort deosebit, câștigarea primei bătălii pentru apărarea sistemului educațional bazat pe valori europene și naționale românești”¹. Discursurile rostite la mitingurile din Piața Marii Adunări Naționale, revendicările greviștilor, mediatizate în presă, au captat atenția și interesul majorității populației, în special a intelectualității, a reprezentanților corpului didactic, mulți dintre ei exprimându-și public solidaritatea cu greviștii. Reproducem unele pasaje din discursurile pronunțate, sau din scrisorile de adeziune care erau primite zilnic de la diverse instituții, de la reprezentanți ai învățământului. Astfel, profesorul T. Melnic, șeful Catedrei de Literatură Română de la USM, declara: „Din partea guvernanților, în Parlament și în Guvern se fac niște declarații calomnioase prin care se încearcă a ne umili – o rușine! – declarându-se nici mai mult, nici mai puțin că noi, chipurile, adică studenții și profesorii, am fi instigați de către cineva. Nu-i adevărat! Să nu creadă nimeni în aceste insinuări! Pentru că s-a constituit Marea Adunare Națională, la care participă reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale: muncitori, țărani, intelectuali. Or, oamenii aceștia știu bine ce vor și sunt sigur că greva studenților va dura până când toate cerințele vor fi satisfăcute.”².

De la aceeași Facultate, conferențiarul Gh. Colțun scria în revista „Limba Română”: „...am organizat întrunirea oamenilor de știință și a profesorilor de la instituțiile de învățământ din Chișinău. Am adoptat o declarație, pe care am vrut s-o prezentăm conducătorilor republicii, dar nici unul dintre ei nu a catadicsit să ne primească”. Cu privire la conținutul declarației, el scria încă în luna februarie, când apăruseră primele indicații guvernamentale, să nu mai numim limba drept română: „Noi menționăm că, dacă nu se va respecta adevărul științific referitor la istoria românilor și la limba română, ne asumăm responsabilitatea de a organiza o grevă generală a tuturor pedagogilor.”

Apoi el menționa că greva era „o izbucnire a sufletului nostru, care nu mai poate suporta fărădelegile, deoarece în fiecare zi este călcată în picioare nu numai demnitatea noastră, dar și știința”³.

În interviul profesorului I. Ciornâi, șeful Catedrei de Limbă Română Contemporană se accentua partea științifică a problemei limbii: „În ultimul timp la noi se insistă asupra glotonimului „limba moldovenească”. Eu consider că în acest caz este vorba despre sechestrarea limbii române. Vorbim despre una și aceeași limbă vorbită atât în stânga, cât și în dreapta Prutului. Adevărul este că moldovenii vorbesc limba română. E unicul termen care trebuie acceptat astăzi, dar și totdeauna de către noi”⁴.

Pentru o „mișcare studențească civilizată” se pronunța profesorul de la aceeași catedră, doctorul habilitat în filologie, V. Marin. El susținea: „N-am pus niciodată la îndoială că limba noastră e română și că „dulcele grai moldovenesc” este subordonat ei”. Profesorul menționa despre inadvertența utilizării glotonimului „limba moldovenească” în cazurile cele mai bătătoare la ochi: scrierea decretelor prezidențiale, discursurile conducătorilor Republicii Moldova în cadrul organismelor și întrunirilor internaționale⁵.

Un eseu relevant, cu aprecieri în cunoștință de cauză, privind Greva generală a profesoriilor și studenților a publicat I. Melniciuc, conferențiar la Facultatea de Filologie a USM, membru al Comitetului de coordonare a grevei. El scria: „Cu Torța – făclie în mâini - mii de studenți universitari au făcut corp unic în față blocului universitar de studii în ziua de 20 martie curent spre a dialoga sub cer liber cu rectorul USM Gheorghe Rusnac. O oră de așteptare. O oră de speranță. O oră de scandare: „Să vină rectorul la noi!”. În lipsa rectorului, menționa profesorul, în fața

¹ Moșanu Al. Greva generală a studenților, liceenilor și profesorilor. În: Destin Românesc, 20012. An. VII, nr. 5-6., pag. 41-42.

² Limba Română, 1995, nr. 3(21), p. 24.

³ Ibidem, p. 30-31.

⁴ Ibidem, p. 31.

⁵ Ibidem, p. 31.

studentilor au ieșit profesorii de bună-credință: „Creștea coloana din facultăți, catedre, laboratoare. Din oameni de bună-credință”. Profesorul Ion Melniciuc caracteriza astfel negocierile pe care le purtau greviștii: „Comisia guvernamentală, goală (în vorbe), a fost înlocuită (de fapt, cârpită) cu alta – prezidențială. Aceiași miniștri (doar mai puțini la număr), aceeași atitudine (din timp programată). Aceeași transparentă nedorință de a soluționa revendicările greviștilor. Tergiversările constituie unica armă împotriva Adevărului. Minciuna e în capul mesei”. El reproducea și scandările greviștilor: „Jos rectorul Rusnac!”, „Jos ministrul Gaugaș!”, „Jos guvernul Sangheli!”, „Jos minciuna!”, „Jos trădătorii!”, „Jos analfabeții!”, ca apel la rezistență fiind sloganul „Noi de-aicea nu plecăm, nu plecăm acasă, până nu ne câștigăm libertatea noastră”¹.

Greva generală din martie-aprilie 1995, la cârma căreia s-au aflat profesorii și studenții de la USM împreună cu reprezentanții altor instituții de învățământ, n-a obținut realizarea tuturor revendicărilor, rămânând nesoluționate în mare parte problemele cu caracter social și economic. Și totuși, această largă acțiune a reușit să stopeze ofensiva forțelor aflate la putere asupra cuceririlor mișcării de renaștere și eliberare națională de la hotarele anilor '80-'90 ai secolului trecut. Un rezultat efectiv a fost moratoriul președintelui Mircea Snegur privind punerea în aplicare a Concepției predării istoriei, limbii și literaturii în instituțiile de învățământ. A rămas în istorie, ca o victorie a Grevei generale, mesajul Președintelui Mircea Snegur prezentat Parlamentului în ziua de 27 martie 1995, prin care el a pronunțat fără echivoc fraza pe care o așteptau cercurile intelectuale, științifice, corpul didactic din instituțiile de învățământ din republică: „Limba română este numele corect al limbii materne”. Președintele a înaintat Parlamentului spre examinare proiectul modificării Constituției, în care se prevedea:

„Art. 1. – Aliniatul (1) al art. 13 din Constituția Republicii Moldova se modifică și va avea următorul conținut:

„(1) Limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este limba română”.

Art. 2. – Aliniatele (1) și (2) din articolul 118 se vor da într-o nouă redacție:

„(1) Procedura juridică se desfășoară în limba română.

(2) Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba română au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanța prin interpret”².

La hotarele anilor '80-'90 ai secolului trecut, Universitatea de Stat din Chișinău, cea mai mare instituție de învățământ superior din RSSM a evoluat în condițiile restrukturării, de la dogmatismul ideologic și executarea strictă a ordinelor, indicațiilor și hotărârilor CC al PCM și ale guvernului spre contestarea politicii promovate de regimul sovietic, mai ales în sfera lingvistică și a relațiilor naționale. Revendicările scriitorilor privind decretarea statutului limbii de stat și trecerea la grafia latină au fost susținute și promovate în cadrul unor organizații neformale, așa precum Cenaclul „A. Mateevici”, Mișcarea Democratică pentru susținerea restrukturării și Frontul Popular din Moldova, la acțiunile acestora participând activ profesorii și studenții de la facultățile Universității.

Problemele lingvistice erau puse în discuție la început timid și cu anumite ezitări, apoi tot mai activ, deschis și hotărât la consiliul științific al Universității și cu o deosebită insistență la consiliile facultăților, în special a celor umaniste – Filologie, Istorie, Limbi Străine, Drept. Profesorii în majoritatea cazurilor s-au pronunțat pentru adoptarea legislației lingvistice privind decretarea limbii de stat și revenirea la grafia latină. Istoricii, la diverse întruniri, prin publicații, în cadrul asociației istoricilor s-au pronunțat pentru demonopolizarea științei istorice, combaterea falsificărilor, elucidarea obiectivă a trecutului istoric, accentuând necesitatea elucidării represiunilor staliniste, foametei din 1946-1947, deportărilor populației.

Profesorii de la Universitate au constituit un nucleu puternic după alegerile democratice din februarie-martie 1990 în Parlamentul Republicii, au contribuit la adoptarea legilor despre simbolica națională, a declarației de Suveranitate, aceste acțiuni fiind încununate prin votarea la 27 august 1991 a Actului de Independență a Republicii Moldova. După 1989, profesorii

¹ Ibidem, p. 10-11.

² Ibidem, p. 50.

Universității au contribuit prin cele mai diverse forme (conferințe, mese rotunde, emisiuni televizate și radiofonice, publicații în presă) la realizarea programului complex privind aplicarea legislației lingvistice. Un rol deosebit i-a revenit revistei „Limba Română”, redactor șef fiind I. Dumeniuc, și Societății Limba Noastră cea Română. În momentele decisive a anilor 1994-1995, atunci când conducerea agrariană a întreprins acțiuni de demolare a valorilor obținute în rezultatul mișcării de renaștere și eliberare națională, profesorii și studenții Universității au fost în fruntea mișcării de apărare a acestora, expresia cea mai relevantă fiind grevele din anul 1995.

II.2. EVOLUȚIA VALORILOR UNIVERSITARE: RESTRUCTURAREA FACULTĂȚILOR, CATEDRELOR, CENTRELOR, LABORATOARELOR ȘI CREAREA NOILOR SUBDIVIZIUNI DIDACTICO-ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE

Evenimentele care se desfășoară în URSS în perioada restructurării gorbacioviste au influențat în mod direct și învățământul superior din RSSM, inclusiv de la Universitatea de Stat din Moldova. Ținând cont de faptul că USM era parte componentă a sistemului sovietic de învățământ și cercetare, iar noile procese ale „restructurării” veneau tot de la Moscova, este mai mult decât necesară o scurtă trecere în revistă a principalelor evenimente pentru a înțelege și a explica corect procesele care au avut loc la USM ce țin de modificările facultăților, catedrelor, centrelor de cercetare etc.

Deja în august 1988¹ cotidianul *Учительская газета* publica două proiecte de reformare a învățământului, unul dintre ele, pregătit de către Colectivul temporar de cercetare științifică *Școala*, fiind considerat mai democratic. Anume acest *Proiect* a și fost discutat la Congresul lucrătorilor din învățământ în luna decembrie 1988. Delegații au susținut ideile de democratizare și umanizare a societății, pledând pentru schimbări revoluționare în activitatea școlii. Dar nemulțumirea studenților față de disciplinele sociale creștea, iar o mare parte din profesorii care predau discipline sociale considerau că știința lor trece printr-o criză acută. În acest context, în septembrie 1989 avea loc Consfătuirea șefilor de direcții din Ministerele Învățământului Public din republicile unionale și directorii institutelor de reciclare, responsabili de predarea disciplinelor sociale. În rezultat, Comitetul de Stat al URSS pentru învățământul public a emis ordinul despre introducerea în calitate de discipline sociale obligatorii următoarele cursuri: *Istoria social-politică a secolului XX, Filosofia, Economia politică, Probleme de teorie a socialismului contemporan*. În același timp, ținând cont de profilul instituției de învățământ superior, de particularitățile naționale și regionale, de interesele și solicitările studenților se introducea predarea, facultativ sau obligatoriu, a cursurilor *Sociologie, Politologie, Psihologie socială, Istoria și teoria religiei și ateismului*².

La recomandarea Consiliului, catedrelor *Discipline sociale*, instituțiilor de învățământ superior le-au fost acordate mai multe drepturi: să determine succesiunea studierii disciplinelor social-politice; repartizarea orelor între diferite cursuri sau introducerea din contul acestora a unor noi discipline sociale; să stabilească formele de evaluare a studenților, forma și conținutul

¹ Anterior, la 13 martie 1987 a fost adoptată Hotărârea CC al PCUS despre elaborarea unor programe de învățământ unice la Istoria PCUS, Filosofie, Economia politică și Comunismul științific (Постановление ЦК КПСС и ЦМ СССР от 13 марта 1987 г. № 325 о мерах по коренному улучшению качества подготовки и использования специалистов с высшим образованием в народном хозяйстве (http://www.school.edu.ru/laws.asp?cat_ob_no=5955&ob_no=5015&oll.ob_no_to=).

² Данышина С.А. Развитие отечественного высшего обществоведческого образования во второй половине XX века, în Вестник Удмуртского Университета, История и Филология, Выпуск 3, Ижевск, 2012, с. 123-124. (http://vestnik.udsu.ru/2012/2012-053/vuu_12_053_19.pdf).

examenelor, inclusiv a celor de stat; să publice literatură metodică în tiraj mic; să organizeze secții, facultăți, institute. Dar profesorii de la disciplinele sociale au solicitat ca studierea obligatorie sau facultativă a disciplinelor sociale să fie determinată de Comitetul de Stat al URSS, fiindcă, considerau ei, exista primejdia ca rectorii instituțiilor de învățământ superior tehnic să treacă toate disciplinele sociale la studiere facultativă¹.

În sfârșit, catedrele disciplinelor sociale aveau dreptul de a confirma corelarea orelor de curs, seminar, consultații, lucrul independent etc. Se permitea utilizarea a jumătate din timpul rezervat pentru disciplina obligatorie pentru organizarea cursurilor și seminarelor speciale pe problematica respectivă. Numărul de ore de contact direct al profesorilor care predau disciplinele sociale nu trebuia să depășească 400 ore².

În virtutea acestor schimbări s-a activat lucrul și în centrele universitare din RSSM. Aici însă problema democratizării învățământului a fost legată de cea națională.

Pe 24 octombrie 1988 era convocată o ședință extraordinară a *Catedrei de Istorie a PCUS* de la Universitatea de Stat din Moldova. Inițiatorul convocării ședinței extraordinare a fost, după cum a afirmat el însuși, șeful catedrei, dar, cu toate acestea, unii membri au exprimat îndoieli. Motiv pentru această convocare a servit publicarea la 19 octombrie 1988 de către ziarul *Învățământul Public* a articolului semnat de profesorul universitar Ion Buga, membrul catedrei, *O limbă maternă – un alfabet*³, în care se afirma destul de limpede și convingător că moldovenii sunt români, iar limba este unică – limba română. Tot aici se argumenta necesitatea introducerii grafiei latine și a limbii române în calitate de limbă de stat etc. La ședința extraordinară urma să se discute articolul publicat de profesorul Ion Buga, lucru nemaiîntâlnit până atunci în experiența catedrei, fapt ce a provocat nedumerirea autorului articolului, dar și a unor membri ai catedrei. La ședința respectivă au participat rectorul Universității, academicianul Boris Melnic, locțiitorul Șefului Secției știință și instituții de învățământ al CC al PC al Moldovei, reprezentanții a 5 organe de presă din republică. Membrii catedrei s-au pronunțat deschis asupra articolului în cauză, unii l-au acceptat în întregime, alții nu au fost de acord cu anumite poziții, cum ar fi: necesitatea introducerii grafiei latine, moldovenii sunt români, limba este unică – limba română. Un singur reprezentant al catedrei a vorbit, cum s-a exprimat dânsul, în „limba maternă”, adică în limba română, fiindcă pentru unii reprezentanți ai catedrei „limba maternă” era rusa. Vorbitorul și-a exprimat nedumerirea că „tovarășii” care au venit la noi de decenii și pe care îi numim băștinași, nu-și dau interesul să cunoască măcar 100 de cuvinte din limba băștinașilor. Reprezentantul Secției știință și instituții de învățământ al CC al PC al Moldovei declară că sunt necesare argumente științifice referitoare la trei probleme importante: identitatea limbii române și a celei moldovenești, necesitatea introducerii limbii moldovenești ca limbă de stat, necesitatea trecerii la grafia latină. Rectorul Universității afirma că această discuție îl convinge de faptul că la catedră nu au loc dezbateri, dacă ar fi avut loc „astăzi nu am vorbi despre adevăruri demult cunoscute”. Sunt unele cuvinte nereușite, a continuat domnia sa, unele expresii nefericite, în cadrul discuțiilor ele ar fi putut fi înlăturate și articolul ar fi fost mai reușit, dacă se discuta la catedră. În această situație, șeful catedrei propune ca în hotărârea finală să fie înscris că articolul se aprobă, dar să fie indicate și acele probleme, cu care unii membri nu sunt de acord. Autorul articolului Ion Buga este de acord cu această propunere. Totuși, mai mulți colegi s-au pronunțat împotriva și, până la urmă, în Hotărârea definitivă a catedrei s-a scris: Articolul lui I. Buga *O limbă maternă – un alfabet* este scris pe o temă actuală, în spiritul restructurării și problemele enunțate merită să fie examinate în Comisia Interdepartamentală a Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM privind studierea istoriei și problemele dezvoltării limbii moldovenești⁴.

¹ Данышина С.А. Развитие отечественного высшего обществоведческого образования. с. 125.

² Ibidem.

³ Mai multe aprecieri ale articolului a se vedea: <http://www.crisana.ro/stiri/reportaj-40/scrisoare-din-chiinau-republica-moldova--147481.html>

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4087, f. 35-63. Ulterior, pe 31 octombrie – 1 noiembrie 1988 la Chișinău a avut loc Consfătuirea de lucru a savanților romaniști din URSS. Consfătuirea a recomandat Comisiei Interdeparta-

Așadar, articolul semnat de profesorul universitar Ion Buga ridică o serie de probleme fundamentale, probleme care, în interpretarea vorbitorilor, corespund întru totul procesului de restructurare din URSS și liniei promovate de partidul comunist.

În pofida faptului că la catedră se discută problemele arzătoare ce țin de viața republicii și a instituției, totuși, deocamdată nu sunt depășite vechile stereotipuri, mai ales atunci când era vorba de propria activitate didactică. Astfel, la ședința din 27 decembrie 1988 au fost adoptate mai multe propuneri referitoare la disciplinele sociale și anume: să fie păstrate cursurile independente *Istoria PCUS*, *Economia politică*, *Filosofia marxist-leninistă* și *Socialismul științific*, iar propunerea de a modifica denumirea cursului *Istoria PCUS* în *Istoria PCUS și mișcarea comunistă și muncitorească* sau *Experiența istorică a PCUS și mișcarea muncitorească* să fie considerată irațională¹.

Începând cu anul 1989, la Universitatea de Stat din Moldova demarează un proces ireversibil de restructurare a facultăților și catedrelor, mai ales a celor de profil sociouman, restructurare legată de procesele care aveau loc în întreaga URSS. Într-o mare măsură, Universitatea de Stat din Moldova a simțit cursul evoluției evenimentelor, uneori, anticipându-le chiar. Spre exemplu, la ședința Senatului USM din 24 ianuarie 1989, adică cu mai bine de jumătate de an până la adoptarea legislației lingvistice a RM, unul dintre membrii Senatului a amintit de ordinul rectorului care s-a citit acum, referitor la necesitatea trecerii la învățământul în limba moldovenească², ordin care, cu regret, nu a fost depistat. Un alt membru al Senatului, A. Ciobanu a constatat faptul că *Secția Cercetări Științifice de la USM* a prezentat *Raportul despre activitatea științifică* în două limbi, moldovenească și rusă și a apreciat textul în limba moldovenească drept destul de bun. Prin aceasta, a continuat vorbitorul, Universitatea din nou demonstrează Institutului politehnic, de medicină, agricol etc. că se poate scrie în limba moldovenească nu numai darea de seamă, dar se poate utiliza și în știință această limbă, pentru că există terminologia necesară. Dacă ceva nu este, își exprima încrederea profesorul A. Ciobanu, vom crea, fiindcă până acum există opinia că în limba moldovenească se poate scrie doar la disciplinele umanitare, nicidecum la cele reale și tehnice³. Așadar, după cum reiese din cele de mai sus, Universității de Stat îi aparține în întregime prioritatea schimbărilor radicale în domeniul predării și activității științifice în limba română.

De o atenție maximă din partea organelor de partid, care încă mai controlau procesul ideologic din republică și de la Universitate, a beneficiat *Catedra de Istorie a RSS Moldovenești*⁴. În Raportul Comisiei care a efectuat controlul catedrei, prezentat la ședința Senatului USM din 28 februarie 1989, s-a subliniat faptul că la ședința activului de partid republican catedra a fost criticată „pentru slaba atenție față de educarea internaționalistă și patriotică” și că disciplina predată de profesori nu ar corespunde cerințelor actuale, cerințe pe care ei le înțelegeau în felul lor. Criticii din rândul partidului comunist erau deranjați de faptul că la catedră nu era o unitate de opinii: referitor la una și aceeași problemă, au constatat ei, cadrele

mentale pentru studierea istoriei și a problemelor dezvoltării limbii moldovenești: (1) decretarea limbii naționale din RSS Moldovenească drept limbă de stat în republică; (2) recunoașterea unității limbilor care funcționează în RSS Moldovenească și în Republica Socialistă România; (3) revenirea la sistemul grafic latin”. Ulterior, în Hotărârea Comisiei Interdepartamentale pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești, din 28 decembrie 1988 se considera necesar a se renunța la concepția existenței a două limbi est-romane, recunoscându-se identitatea lingvistică moldo-română. De asemenea, Comisia a recomandat ca limba moldovenească să fie decretată limbă de stat pe teritoriul RSSM, cu operarea modificărilor de rigoare în Constituție, solicitând Prezidiului Sovietului Suprem crearea unui grup de lucru, a decis să înainteze Prezidiului Sovietului Suprem un demers privind aprobarea trecerii la grafia latină și însărcinarea Consiliului de Miniștri al RSSM pentru elaborarea programului de măsuri necesare.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4087, f. 95.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 4.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 5.

⁴ În materialele respective, catedra dată apare cu denumirea de Catedra Istorie a RSS Moldovenești, dar și de Istorie a Moldovei.

didactice au opinii diametral opuse¹. Ulterior, unul dintre vorbitori, menționând că studierea istoriei Moldovei este astăzi foarte complicată și că sunt multe întrebări la care catedra nu poate răspunde sau răspunde „nu chiar corect”, evident, din punctul de vedere al PCUS, recomandă ca la catedră să fie elaborat un curs care să fie discutat și aprobat la catedră, iar profesorii să se conducă în mod obligatoriu de acest curs². Dar, la o asemenea „realizare științifică” a membrilor catedrei nu s-a mai ajuns. Conform opiniei autorului *Raportului*, asupra calității cercetărilor din domeniul istoriei RSSM se răsfrânge și faptul că istoricii locali nu cunosc limbile statelor din apropiere – latina, italiana, româna, greaca, turca, bulgara, polona, maghiara etc.³ La Senatul amintit s-a pus și sarcina de a studia problema utilității *Catedrei de Istorie a RSSM* în calitate de *Catedră interuniversitară*, fiindcă, se sublinia, disciplina dată nu se predă la toate instituțiile de învățământ superior din Chișinău⁴. În Hotărârea Senatului referitor la Catedra de Istorie a RSSM se menționa că pe parcurs s-a realizat un anumit lucru în ce privește educația patriotică și internaționalistă, dar la catedră nu este unitate de opinii referitor la problemele etnogenezei, limbii și culturii poporului moldovenesc și că sarcina de bază a catedrei este să scape cât mai repede de concepțiile și dogmele eronate și dăunătoare din perioada stalinismului și cea a stagnării⁵.

Senatul Universității din 28 februarie 1989 a ascultat și *Raportul* de activitate pe anul 1988 prezentat Boris Melnic, rectorul USM, *Raport* în care, printre multe alte probleme abordate, se sublinia și faptul că în anul de referință a scăzut reușita studenților la obiectul *Istoria PCUS*⁶ și că, după o pauză de mai mulți ani, în anul 1988 absolvenții iarăși au susținut examen la disciplina marxism-leninism⁷. Principalele neajunsuri ale științelor sociale și istorice, menționa rectorul, sunt conservatorismul, demonstrațiile cu citate, analiza superficială a factorilor istorici, economici, sociali, precum și conjuncturismul⁸.

Vorbitorul din partea comitetului de partid al Universității de Stat din Moldova, referindu-se la tulburările din 22 ianuarie 1989, a subliniat faptul că problema limbii și grafiei nu este chiar atât de simplă, dar rezolvarea ei nu mai poate fi târăgănată. Dar, menționa el, aceasta nu depinde de voința și dorința colectivului Universității, ci de eșaloanele superioare de partid și de stat⁹. În continuare, se subliniază necesitatea pregătirii specialiștilor în limba moldovenească, iar la admitere studenții să fie înmatriculați ținându-se cont de procentul populației moldovenești – 63,9%, în perspectiva ca peste 3-4 ani să avem specialiști în domeniul economiei, jurisprudenței etc., care să aplice liber terminologia în limba moldovenească și rusă, fiindcă „limba moldovenească la Universitate și în republică nu este anulată”¹⁰.

Cu toate acestea, în Hotărârea Senatului din 28 februarie 1989, menționându-se părțile pozitive și cele negative în activitatea din anul precedent și obiectivele pe anul următor, tradițional, se sublinia că e necesar să se întreprindă totul în vederea îndeplinirii indicațiilor congresului al XXVII-lea al PCUS, ale plenarelor și conferințelor de partid, iar catedrele de științe sociale să ridice nivelul prelegerilor în corespundere cu hotărârile PCUS¹¹. Ulterior, la ședința Senatului din 28 martie 1989 pentru unele facultăți (economie) se recomanda elaborarea literaturii metodice în limba moldovenească¹².

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 167.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 128.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 168.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 170.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 174-175.

⁶ Lipsa de interes față de Istoria PCUS era la nivel unional. A se vedea: Перестройка преподавания общественных наук: очерк мнений. Результаты социологического исследования (март, 1989 г.), Москва, 1989, c. 11.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 147, 149.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 158.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 162.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 162-163.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 133-136.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4599, f. 40-43.

Pe data de 31 martie 1989 a fost adoptată Hotărârea Colegiului Ministerului Învățământului Superior din RSSM „*Despre mersul restructurării predării disciplinelor sociale la Universitatea de Stat din Chișinău în numele lui V.I. Lenin*”. Adoptarea legilor despre funcționarea limbilor în RSSM la sfârșitul lunii august 1989 a pus în fața tuturor facultăților și catedrelor de la USM problema necesității introducerii unor cursuri noi, care să fie predate în limba moldovenească și să corespundă cerințelor timpului, editării în limba moldovenească a manualelor și a recomandărilor metodice etc., iar profesorii să se încadreze activ în realizarea acestor obiective. Este de remarcat poziția fermă referitoare la legislația lingvistică a Senatului USM care, în Hotărârea adoptată la 14 septembrie 1989, prevedea să fie dusă munca explicativă atât printre studenți, cât și printre profesori pentru traducerea acestor legi în viață¹.

Dar situația nu era atât de simplă și ușor de realizat, chiar și din punct de vedere tehnic. Situația cu mașinile de dactilografiat era destul de alarmantă. Conform ordinului rectorului nr. 6 din 21 ianuarie 1994, deci după aproape patru ani și jumătate de la adoptarea legislației lingvistice în Republica Moldova, la Universitatea de Stat, din cele 386 de mașini de dactilografiat, doar 186 erau cu alfabet latin, restul 200 erau încă vechi, cu alfabet chirilic. Ordinul legifera perfectarea și completarea documentației universitare doar în limba română la toate facultățile, catedrele, la toate subdiviziunile, precum și crearea condițiilor necesare în vederea pregătirii pentru atestarea cadrelor privind nivelul de cunoaștere a limbii de stat². Din această cauză, un timp destul de îndelungat după aprobarea legislației lingvistice în Moldova, multe procese-verbale ale catedrelor și alte documente au fost dactilografiate în grafie chirilică. Procesele-verbale ale ședințelor catedrelor, mai ales din anii 1989 – 1990, atestă cu lux de amănunte acest fapt.

În pofida schimbărilor din întreaga URSS, inclusiv și din RSSM, CC al PCM continua să aprecieze rolul înalt al disciplinelor sociale și să le perceapă ca pe un suport ideologic al politicii promovate de partidul comunist, fapt atestat în documentul din septembrie 1989 *Despre situația predării disciplinelor sociale în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească*, act ieșit sub „îngrijirea” Sectorului învățământului public al Secției Ideologice al CC al PCM. Actul în cauză sublinia faptul că în instituțiile de învățământ din republică se introduc, obligatoriu și facultativ, disciplinele *Istoria culturii naționale*³ și *universale*, *Istoria și teoria religiei și ateismului*, *Sociologie*⁴, *Politologie*⁵, *Psihologie socială*, iar în locul disciplinelor *Istoria PCUS* și *Comunismul științific* sunt introduse cursurile *Istoria social-politică a secolului al XX-lea* și *Probleme de teorie a socialismului contemporan*⁶. Important este de subliniat faptul că disciplina *Politologie* se

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 93.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 6-7.

³ Documentul este în limba rusă și este utilizat termenul *отечественной (отечество - patrie)*, nu *национальной* (națională). Este evident faptul că *patria* pentru Sectorul nominalizat al CC al PCM nu era RSSM, ci URSS, fiindcă tot în acest document, pentru anul 1991 se prevedea publicarea „culegerii de materiale la istoria PCUS și istoria URSS” (Igor Cașu, Igor Șarov. Republica Moldova de la perestroică la independență. 1989-1991: Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău, Cartdidact, 2011, p. 257).

⁴ În iunie 1988 Biroul Politic al CC al PCUS a adoptat hotărârea *Despre ridicarea rolului sociologiei marxist-leniniste în rezolvarea problemelor cardinale ale societății sovietice*. Prin aceasta a fost scoasă „interzicerea” dezvoltării sociologiei, iar prin redenumirea *Institutului de cercetări sociale* în *Institutul de sociologie*, ea a fost instituționalizată ca știință. Către luna martie 1989 în toate republicile unionale erau deja Asociații ale sociologilor, cu excepția Federației Ruse (Новикова С.С. Социология: история, основы, институционализация в России http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Novik/06.php); Г. В. Осипов, возрождение российской социологии (60-90-е годы XX века): страницы истории (<http://socioline.ru/files/003.OSSIPOV%5B1%5D.pdf>).

⁵ Prin Hotărârea Comitetului de Stat pentru învățământ al URSS din 4 noiembrie 1988, nr. 386 *Despre nomenclatorul specialităților lucrătorilor științifici*, au fost introduse mai multe specialități ce țin de științele politice, cum ar fi Teoria și istoria științei politice, Procese și instituții politice, Cultura și ideologia politică etc. În 1990 au fost susținute primele teze de doctor habilitat, apoi, din 1991 și primele teze de doctor. (Я.А. Пляйс. Политическая наука в России от истоков до наших дней. Москва, 1999, с. 7-8).

⁶ Cașu Igor, Șarov Igor. Republica Moldova de la perestroică la independență. 1989-1991: Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău, Cartdidact, 2011, p. 256.

introducea paralel cu *Istoria social-politică a secolului al XX-lea și Probleme de teorie a socialismului contemporan*. Din documentul dat aflăm și despre existența unui *Sector de predare a disciplinelor sociale*, la inițiativa căruia a fost creat *Consiliul republican al profesorilor care predau disciplinele sociale*, ce includea 10 secții științifico-metodice specializate. Totuși, lucrul acestora nu era efectiv, actul în cauză constata că se târăgănează elaborarea concepției predării disciplinelor sociale, în primul rând, a *Istoriei social-politice a secolului al XX-lea și Probleme de teorie a socialismului contemporan*. De aceea actul examinat aici cerea „elaborarea proiectelor programelor de lucru” pentru aceste două discipline¹. Pe de altă parte, autorii documentului citat nu aveau de gând să se despartă de disciplinele Istoria PCUS și Istoria URSS: în anul 1991 urmau să apară câte o culegere de materiale la istoria PCUS și URSS², dar nici de statul URSS, profesorii ce predau disciplinele sociale urmau, în anii 1990-1995, să-și ridice calificarea la Institutele de ridicare a calificării din Moscova, Leningrad, Kiev, Minsk „și la alte universități ale Uniunii”³. În sfârșit, urmează partea cea mai importantă a documentului: în scopul ridicării autorității profesorilor care predau disciplinele sociale, șefii de catedre erau incluși în componența nomenclaturii CC al PCM și erau confirmați în calitate de lectori politici (*политдокладчикам*) de rang (*звена*) republican⁴. În afară de aceasta, lucrul profesorilor disciplinelor sociale urma să fie activizat de consfăturile care aveau să funcționeze permanent pe lângă CC al PCM, de secretarii comitetelor de partid ale instituțiilor de învățământ superior⁵.

Pe data de 26 septembrie 1989 Senatul USM, printre multe alte probleme din ordinea de zi, examina și probleme referitoare la rezultatele examenului de stat din iunie 1989 la disciplina *Marxism-leninism*. Raportorul, șeful Catedrei de Istoria PCUS, a menționat că în cadrul examenului s-a demonstrat că studenții înțeleg, unii mai bine, alții mai rău, corect marxism-leninismul și linia PCUS și recomanda să se acorde o atenție mai mare marxism-leninismului, să fie ridicat nivelul lecțiilor și să fie editat un manual⁶. Pronunțându-se pe marginea *Raportului*, unul dintre membrii Senatului a observat că opinia studenților de a menține și în continuare examenul de stat la marxism-leninism este negativă⁷. Foarte interesantă este Hotărârea finală a Senatului referitoare la această problemă, subliniindu-se că activitatea catedrelor disciplinelor sociale a fost îndreptată spre realizarea hotărârilor Congresului al XXVII-lea al PCUS și altor documente de partid, spre însușirea de către studenți a teoriei marxist-leniniste. În același timp s-a menționat că studenții cunosc slab operele lui Marx, Engels, Lenin și, în general, documentele partidului și ale guvernului. Mai mult chiar, ei nu se orientează în evenimentele care au loc în țara noastră⁸, evident, nu se orientează, în sensul în care se orientau unii profesori de la catedrele disciplinelor sociale. În Hotărârea menționată se sublinia necesitatea de a ridica nivelul predării disciplinelor sociale, însușirea profundă a teoriei marxist-leniniste de către studenți și chiar să solicite Comitetului Învățământului Public al URSS ca în noua Programă la cursul de marxism-leninism să fie indicată bibliografia obligatorie⁹.

Dacă catedrele ce țin de profilul real nu au fost afectate grav de noile schimbări social-politice și, în mod tradițional și-au continuat lucrul asupra temelor de cercetare din perioada anterioară, ținând totuși cont de noile schimbări, altele au nimerit într-o cu totul altă situație. Totuși, procesul de „umanizare” nu a trecut totalmente pe lângă facultățile disciplinelor exacte. Spre exemplu, Senatul din 28 noiembrie 1989 a examinat problema despre situația învățământului matematic la USM. În cadrul dezbaterilor, autorul *Raportului* a fost întrebat, cum se desfășoară „umanizarea” la Facultatea de Matematică. Răspunsul a fost mai mult evaziv: matematica

¹ Ibidem, p. 256-257.

² Idem, p. 257.

³ Idem, p. 258.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 153-156.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 119.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 158.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 159.

este o știință aproape umanitară, deoarece toți acei care se ocupă cu știința trebuie să posedă și cunoștințe matematice¹.

Problema noilor forme de predare a disciplinelor sociale în condițiile restructurării a fost discutată la ședința Senatului din 26 decembrie 1989. În cadrul discuțiilor reprezentantul Catedrei de Filosofie a anunțat Senatul că s-a renunțat la vechea denumire de *Filosofia marxist-leninistă* și curând se va elabora cursul *Istoria gândirii filosofice*². Reprezentantul *Catedrei Ateism Științific* a declarat că se intenționează de a include disciplina *ateismul științific*, în cursul *Istoria culturii mondiale* și a solicita ajutorul rectoratului în realizarea acestui obiectiv³. Dar s-a făcut auzită și o replică, în sensul că mulți lectori de la această catedră nu mai pot preda acum⁴. La aceeași ședință a Senatului a fost anunțată și cererea studenților de la Facultatea de Filologie, care, printre altele, solicitau excluderea examenului la disciplina *marxism-leninism* și susținerea a două examene la disciplinele de specialitate⁵.

În *Decizia* finală a Senatului USM din 26 decembrie 1989 s-a subliniat că s-au precizat denumirile cursurilor predate (*Filosofie, Economie politică, Politologie și teoria socialismului, Istoria mișcării comuniste și muncitorești*)⁶. De asemenea, se solicita precizarea în continuare a denumirii cursurilor predate la catedrele care țin disciplinele sociale în conformitate cu Ordinul nr. 685 al Ministerului Învățământului al URSS din 22 august 1989; se accepta propunerea *Catedrei de Comunism științific* de a modifica denumirea în *Catedra de Politologie și Teorie a socialismului* și trecerea la predarea, începând cu anul 1990, a disciplinei *Bazele politologiei și teoriei socialismului* cu același număr de ore care l-a avut anterior disciplina comunismul științific⁷.

Aici ar fi de remarcat că prima *Catedră de Politologie* din URSS a fost formată imediat după ordinul amintit mai sus, în august 1989 la Facultatea de Filosofie de la Universitatea din Sanct-Petersburg. S.A. Danșina sublinia că această catedră nu s-a format pe calea redenumirii catedrei de comunism științific, cum s-a practicat ulterior în majoritatea instituțiilor de învățământ superior, ci în rezultatul instituționalizării colectivului de adepți, mulți dintre care se ocupau de problemele științelor politice în grupul *Sociologia politicii*, apoi în *Secția din Leningrad a Asociației sovietice de științe politice*⁸. Totuși, după unele informații, prima *Catedră de Politologie* din URSS a fost formată în primăvara anului 1989 la Institutul Politehnic din Talin⁹.

În cadrul aceleiași ședințe a Senatului din 26 decembrie 1989, unul dintre membrii acestuia și-a pus scopul să abată audiența de la „gândul că științele sociale nu trebuie și că studenții ne vor da afară”, evident, din auditorii. Vorbitorul își argumenta opinia prin aceea că „toate universitățile din lume au”, desigur, asemenea discipline. Soluția propusă de acesta era fără nici o perspectivă, dar dânsul a propus-o: la examenul de stat la disciplina marxism-leninism să

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 164.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 38.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 38.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 39.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 42.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 60.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 62-63. Doi autori de la Universitatea de Stat din Belarus, N.A.Antanovici și S.A.Kozlova, în baza lucrării: Мошняга В, Руснак Г. Политическая наука в Молдове: состояние и проблемы, în Мошняга В, Руснак Г. Проблемы политического анализа. Часть 2, Кишинев, 2004, c. 3-11, scriu că la Universitatea de Stat din Moldova predarea politologiei s-a început la 1 septembrie 1990, iar Catedra Politologie a fost înființată în februarie 1991 (Н.А.Антанович, С.А.Козлова. Развитие политической науки в странах СНГ (<http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/94360/1/%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%85%20%D0%A1%D0%9D%D0%93.pdf>)).

⁸ Данышина С.А. Развитие отечественного высшего обществоведческого образования. с.125-126. Асоціація а fost întemeiată în anul 1960; С.А.ЛАНЦОВ. Становление российской политологии (<http://www.spbumag.nw.ru/2000/philos/15.html>).

⁹ <http://studopedia.info/1-79995.html>

fie introduse și subiecte despre socialismul contemporan¹. Mult mai radicali au fost studenții, membri ai Senatului. Unul dintre ei a declarat ferm că lor li se predă pe vechi *Istoria partidului (PCUS)* și ei încă nu știu ce examene vor susține².

Dintre catedrele de la Facultatea de Drept doar *Catedra disciplinelor de stat sau Drept statal*, cum mai apare ea în unele documente, la ședința din 5 septembrie 1989 își formulează obiectivele activității, pornind de la proiectul Platformei PCUS *Politica națională a partidului în condițiile contemporane* și de la legislația lingvistică, adoptate de Sesiunea a XIII-a a Sovietului Suprem al RSSM din 31 august – 1 septembrie 1989³. În cadrul ședinței s-a subliniat importanța legilor adoptate și necesitatea de a mări numărul disciplinelor predate în limba moldovenească. De asemenea, s-a subliniat că acordarea statutului de limbă de stat este un proces obiectiv și că este necesară lărgirea sferelor oficiale de utilizare a limbii moldovenești în politică, economie, stat, legislație, învățământ etc. Caracteristic este faptul că nimeni dintre membrii catedrei n-a pus la îndoială necesitatea introducerii limbii moldovenești și nici n-a fost exprimată teama că populația rusofonă ar avea de suferit, că ar fi marginalizată. Importanța legilor adoptate a fost apreciată nu numai prin prisma „însușirii de către toți cetățenii a limbii moldovenești, dar și a respectării normelor literare ale ei, prin îmbogățirea fondului de cuvinte, mai ales utilizându-se grafia latină”. Mai mult chiar, s-a hotărât ca în lunile ianuarie și mai 1990 fiecare cadru didactic al catedrei să prezinte o dare de seamă în care să informeze colegii despre extinderea sferei de utilizare a limbii moldovenești în predarea disciplinelor de drept⁴.

Dacă autoritățile științifice în domeniul dreptului de la Universitatea de Stat din Moldova înțelegeau și interpretau corect evoluția evenimentelor din țară, autoritățile comuniste se plasau pe alte poziții. La Plenara CC al PCUS din 19-20 septembrie 1989 S. C. Grossu, primul secretar al CC al PCM, susținea ideea înaintată de M. S. Gorbaciov de a acorda limbii ruse statut de limbă de stat pe întreg teritoriul URSS⁵, iar reprezentantul Turkmeniei afirma că în felul acesta „s-ar destinde încordarea în toate republicile”⁶. În acest context, la 20 septembrie 1989 a și fost adoptată Platforma PCUS *Politica națională a partidului în condițiile contemporane*, care stipula că întărirea prin lege a limbii ruse în calitate de limbă de stat și funcționarea ei pe baze egale cu limbile de stat ale republicilor ar corespunde intereselor tuturor popoarelor sovietice⁷.

Problema utilizării limbii moldovenești în predarea cursurilor de către profesorii catedrei *Drept statal* a fost discutată și la ședința din 16 octombrie 1989⁸. La ședința din 1 septembrie 1990, la începutul noului an de învățământ, prima problemă discutată la catedră, de asemenea, a fost problema lărgirii ciclului de cursuri predate în limba română, în grafie latină – în toate grupele moldovenești predarea să fie în limba de stat. Profesorii catedrei s-au inclus activ în procesul de depolitizare a disciplinelor predate, fiind introduse cursuri noi, cele anterioare erau comasate și lipsite de nuanța politică. Problema însușirii limbii la catedra numită era pusă destul de limpede: „limba de stat trebuie însușită de către acei lectori și studenți care n-o posedă”⁹. La ședința din 24 octombrie 1990, membrii catedrei *Drept statal* au abordat problema *Rolul catedrei dreptului statal în studierea și elucidarea problemelor suveranității de*

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 39.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 39.

³ Consiliul de Miniștri al URSS a reacționat destul de târziu și contrar așteptărilor. Spre exemplu, Hotărârea Consiliului de Miniștri din 15 august 1990, care urma să intre în vigoare din 1 iulie 1991 prevedea ca pașapoartele și cărțile de muncă să fie realizate după un model unic pentru toată URSS în „limba oficială a URSS” și în limba republicii unionale respective. Detalii a se vedea: Постановление от 15 августа 1990 г. N 829 о внесении изменений и признании утратившими силу решений правительства СССР в связи с законом СССР „О языках народов СССР” (<http://zakon.7law.info/base19/part1/d19ru1516.htm>).

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4332, f. 2-4.

⁵ Материалы Пленума Центрального комитета КПСС, 19-20 сентября 1989, Москва, Издательство Политической литературы, 1989, p. 39, 121.

⁶ Ibidem, p. 131.

⁷ Ibidem, p. 230.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4332, f. 40-42.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4478, f. 1-3.

stat a RSS Moldova. Declarația despre suveranitate, adoptată de către Sovietul Suprem al RSS Moldovenesc pe data de 23 iunie 1990, a fost calificată drept „document de importanță istorică în consolidarea statalității republicii”, s-a subliniat că explicarea *Declarației* trebuie să fie făcută la toate disciplinele catedrei: „problema dată trebuie să treacă prin tot procesul nostru de învățământ”, prin realizarea tezelor de an, de licență etc.¹

Așadar, specialiștii în domeniul dreptului de la Universitatea de Stat din Moldova și-au spus cuvântul: profesorii și studenții sunt obligați prin lege să învețe limba de stat și să contribuie la consolidarea statalității republicii. Nu avem absolut nici o aluzie a juriștilor de la Universitatea de Stat, referitoare la faptul că aceste legi ar încălca drepturile națiunilor conlocuitoare din Republica Moldova.

La ședința *Catedrei de Istoria PCUS* din 31 august 1989 șeful catedrei anunța că în anul curent de studii se presupune că vor fi pregătite noi programe ale cursului care vor fi publicate până la 1 noiembrie 1989 și chiar, sublinia dânsul, va fi modificată denumirea cursului din *Istoria PCUS* în *Istoria social-politică a secolului al XX-lea*. În același timp, vorbitorul a declarat ferm că în anul de studii 1989-1990 membrii catedrei vor continua, ca și anterior, predarea cursului *Istoria PCUS*². Așadar, nu depistăm în concepția șefului Catedrei de Istorie a PCUS încercarea de a traduce în viață Hotărârea Colegiului Ministerului Învățământului Superior din RSSM „Despre mersul restructurării predării disciplinelor sociale la Universitatea de Stat din Chișinău în numele lui V.I. Lenin” din 31 martie 1989, adoptată cu 5 luni anterior, sau a altui document important, Ordinul Comitetului de Stat din URSS despre învățământul public, din 22 august 1989, Nr. 685, „Despre restructurarea predării disciplinelor sociale în instituțiile de învățământ superior”.

La ședința următoare a Catedrei de Istorie a PCUS din 29 septembrie 1989, șeful catedrei anunță despre noua programă a cursului *Istoria social-politică a secolului al XX-lea*, dar un membru al catedrei declară că este vorba doar de o schemă și că doar cineva din ministerul învățământului public insistă ca noua programă să fie studiată, pe când, afirma el în continuare, ministrul zice că „nu trebuie să ne grăbim, mai așteptăm, ne mai consultăm cu Moscova”³.

În aceeași situație dificilă s-au pomenit și catedrele disciplinelor sociale. Prin ordinul rectorului din 3 ianuarie 1990, în scopul generalizării experienței și recomandării noilor forme și metode de educație politico-ideologică, social-psihologică, morală și estetică, și, de asemenea, întru executarea directivei Consiliului de miniștri al RSSM din 16 noiembrie 1989, se preconiza organizarea la Universitatea de Stat din Moldova a conferinței *Aspecte politico-ideologice, social-psihologice și estetice ale educației tineretului*, finanțată de Ministerul Învățământului Public, conferință la care urmau să participe cca 200 de persoane⁴. Organelor de resort de atunci din republică li se părea că anume tineretului îi lipsesc aceste aspecte ale educației de care, tot ei, se ocupaseră permanent.

În pofida rezistenței șefului *Catedrei de Istorie a PCUS*, despre care s-a relatat mai sus, schimbările nu puteau fi evitate și pe 23 ianuarie 1990 Senatul USM lua hotărârea de a modifica denumirea *Catedrei de Istorie a PCUS* în *Catedra de Istoria Politică a secolului al XX-lea*⁵. Ulterior, prin ordinul rectorului din 2 februarie 1990, în temeiul noilor planuri de activitate, a solicitărilor din partea facultăților și hotărârii Senatului Universității de Stat din Moldova *Catedra de Istorie a PCUS* era redenumită în *Catedra Istoria politică a secolului al XX-lea*⁶.

Mai mult chiar, în virtutea anumitor factori, pe care nu îi cunoaștem cu certitudine, pe 26 ianuarie 1990 era emis ordinul rectorului USM prin care se stabileau examenele de stat la disciplinele sociale: *Filosofia marxist-leninistă* (pentru 9 specialități de la USM), *Economia politică*

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4478, f. 5-6.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f.1-3.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 5-6.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 3-4.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4602, f. 2, 5.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 45.

(pentru 14 specialități) și *Socialismul științific* (pentru 5 specialități)¹. Într-adevăr, specialitățile respective au susținut probe la disciplinele sus-numite, inclusiv *Socialismul științific*².

În atare situație, în procesul-verbal de la ședința din 8 februarie 1990 Catedra de Istorie a PCUS apare cu noua denumire, *Catedra de Istorie Politică*. Situația creată era destul de complicată, dar unii membri ai catedrei respective nu se prea gândeau să cedeze pozițiile. Unul dintre ei a declarat destul de categoric că în general anul acesta va fi anul luptei studenților împotriva științelor sociale și că „noi trebuie să fim loiali, să explicăm studenților că ei nu au dreptate”. Cu toate că mai mulți profesori de la catedră menționează slaba pregătire a studenților, șeful catedrei afirma: considerăm că sesiunea [de iarnă] s-a realizat organizat, menționăm reușita înaltă a studenților pentru prima jumătate a anului de studii. „E adevărat, continuă vorbitorul, studenții de la secția de zi, cu excepția celor de la facultatea de istorie, nu au susținut examenul”. Aceste afirmații ale șefului de catedră au fost fixate în hotărârea finală a catedrei referitoare la problema discutată³. Așadar, în sesiunea de iarnă a anului de studii 1989-1990, examenul la Istoria PCUS nu a fost susținut de către studenți, cu excepția studenților Facultății de Istorie.

Abia în cadrul aceleiași ședințe din 8 februarie 1990, cu o întârziere de cca jumătate de an, a fost prezentat și discutat Ordinul Comitetului de Stat din URSS pentru învățământul public din 22 august 1989, Nr. 685, „Despre restructurarea predării disciplinelor sociale în instituțiile de învățământ superior”, ordin care recomanda de a introduce disciplinele *Istoria social-politică a secolului al XX-lea, Filosofia, Economia politică și Probleme de teorie a socialismului contemporan*. Unul dintre membrii catedrei menționa că Comitetul de Stat nu ne grăbește să trecem la predarea noii discipline, dar nici nu putem sta prea mult pe vechile poziții. De asemenea, el a subliniat că Secția de învățământ a Universității cere ca imediat să trecem la predarea noii discipline, iar ministerul este gata să publice manuale la cursul *Istoria politică*. Concomitent, vorbitorul recomanda un articol al lui V.K. Gorev, metodist principal în Direcția Centrală pentru predarea științelor sociale a Comitetului de Stat al URSS pentru învățământul public, articol tipărit la sfârșitul anului 1989 în care, a ținut el să sublinieze, „veți găsi sfaturi, cum trebuie de elaborat cursul de istorie politică, pivotul căreia să fie istoria PCUS”⁴.

Așadar, unii membri ai *Catedrei istoriei politice a secolului al XX-lea* în niciun fel un vroiau să renunțe la cursul *Istoria PCUS* și căutau menținerea lui pe orice căi. Și aceasta în pofida faptului că studenții de la mai multe facultăți au cerut excluderea Istoriei PCUS din planurile de învățământ, înlocuirea examenului la *Istoria politică a secolului al XX-lea* cu colocviu, iar în sesiunea de iarnă a anului de studii 1989-1990, după cum s-a arătat, doar studenții de la Facultatea de Istorie au susținut acest examen⁵.

Pentru realizarea ordinului nr. 685, menționat mai sus, la ședința din 8 februarie 1990 s-a decis ca să se adreseze rectoratului pentru modificarea denumirii catedrei din *Istoria PCUS* în *Catedra de Istorie Politică*, cu toate că, după cum s-a arătat, decizia Senatului era încă din 23 ianuarie 1990, iar ordinul rectorului apăruse încă la 2 februarie 1990. La întrebarea dacă studenții de la Drept și Jurnalism vor studia disciplina *Istoria politică a secolului al XX-lea* s-a răspuns că se va studia la toate facultățile, cu excepția facultăților de Istorie de la universități și institutele pedagogice, unde în continuare se va preda *Istoria PCUS*⁶. Comentariile cred că sunt de prisos.

Unul dintre profesorii de la catedra dată a fost indignat de faptul că „Baltag⁷ și întreaga lui companie” i-a reproșat că ceea ce predau profesorii de la această catedră, în realitate este

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 39.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 91, 102.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 71-72.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 73-74.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4267, f. 7-8.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 75.

⁷ Este vorba de Inochentie Baltag, care, ulterior, prin Hotărârea Nr. 205 din 06.07.1990 a fost numit în funcția de prim-locțiitor al Ministrului Științei și al Învățământului al R.S.S. Moldova (<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=300102>).

istoria politică a Rusiei și nu adevărata istorie politică a lumii. Tot el a mai adăugat că organizațiile obștești lucrează cu studenții, iar „noi nu facem nimic”. „Trebuie să ne întâlnim mai des cu studenții, a solicitat dânsul, și să ducem munca de lămurire”¹, adică să li se explice studenților „neînțelegători” cât de bun și de necesar este cursul predat de ei.

Un alt profesor de la catedră a declarat că este necesar ca din al doilea semestru al anului de studii 1989-1990 să se predea cursul *Istoria politică*, la care altul a reproșat că pentru aceasta este necesar ca membrii catedrei să aibă din timp textele lecțiilor la acest curs, să nu se întâmple că în orar este scris *Istoria politică*, dar în realitate să se predea *Istoria PCUS*. Ori cum se mai pronunță cineva dintre membrii catedrei, dacă nu renunțăm acum la *Istoria PCUS*, „la 1 septembrie [1990] vom arăta foarte palid”².

Finalul discuțiilor a fost expus în forma cea mai categorică de către șeful catedrei: „Haideți să fim organizați. Denumirea cursului nu va fi schimbată”³. Nu întâmplător, în Hotărârea Senatului USM din 9 martie 1990, privitor la raportul rectorului USM se sublinia: „o atenție deosebită cere îmbunătățirea radicală a componenței cadrelor și structura catedrelor științelor sociale”⁴.

În pofida poziției categorice a șefului catedrei, în final s-a decis ca să solicite rectoratului modificarea denumirii catedrei în *Catedra de Istorie Politică*. Începând cu a doua jumătate a anului de studii să se predea cursul *Istoria politică*, să fie elaborate programul noului curs, pe care ei îl vedeau cu același număr de ore ca și cursul de *Istoria PCUS*, 120 de ore pentru facultățile reale și, respectiv, 170 de ore pentru facultățile umanistice. De asemenea, s-a prevăzut ca textele prelegerilor să fie elaborate până la sfârșitul lunii iunie 1990 și, pentru ca întreprinderea dată să aibă succes, *Introducerea* și 9 teme ale noului curs au fost repartizate pentru realizare la 16 cadre didactice de la catedra respectivă. De asemenea, s-a considerat irațională unirea *Catedrei de istorie politică* cu *Catedra Problemele socialismului contemporan*⁵, așa cum s-a procedat atunci în alte universități din URSS⁶.

Așadar, membrii *Catedrei de Istorie politică* se străduiau să dea lucrurilor o aparență favorabilă. La ședința din 22 februarie 1990 șeful catedrei a prezentat totalurile consfățuirii de la Ministerul învățământului al RSSM unde s-a subliniat necesitatea trecerii la studierea *Istoriei politice*⁷. Dar numai aparent, fiindcă la ședința catedrei din 10 mai a fost dezvăluită adevărata stare de lucruri: facultățile au redus drastic numărul de ore la cursul *Istorie politică* – de la 120 și 170 de ore, la doar 72 de ore, iar la Facultatea de Economie chiar la 54 de ore⁸. De asemenea, s-a subliniat că studenții de la mai multe facultăți nu frecventează lecțiile, refuză să susțină examen, insistând ca acesta să fie înlocuit cu un colocviu. În decizia finală a catedrei s-a menționat faptul că „studenții de la Facultatea de Biologie și Pedologie și cei de la Facultatea de Chimie nu se comportă bine, nu frecventează prelegerile și seminarele, au declarat grevă și cer ca în sesiunea de vară examenul să fie înlocuit cu colocviu”⁹.

În acest context, unul dintre membrii catedrei amintește colegilor că în prima jumătate a anului de studii s-a predat *Istoria PCUS*, iar în a doua jumătate – *Istoria politică*, curs care nu este asigurat cu literatură și propune ca să fie create condiții normale pentru studenți, ca ei să susțină cu succes examenul¹⁰. Rămâne doar să intuim ce semnifica fraza „a crea condiții normale

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 75.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 76.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 76.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 26.

⁵ Fosta Catedră de comunism științific. Despre aceasta a se vedea mai jos.

⁶ A se vedea exemplul Universității din Pavlodar, unde în baza ordinului nr. 685 și a hotărârii Senatului din 30 martie 1990 și a ordinului rectorului din 5 aprilie catedra *Istoria PCUS* și comunismul științific au fost unite și formată catedra *Istorie politică* și teorie a socialismului (http://www.ppi.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=240%3A0000-00-00&catid=57&Itemid=104&lang=kz).

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 86.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 106, 108.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 106-107.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 107.

pentru ca studenții să susțină cu succes examenul la cursul *Istoria politică*”, în condițiile când nu dispun de sursele necesare pentru pregătire.

Dar lucrurile mergeau din ce în ce mai rău. La următoarea ședință a *Catedrei de Istorie politică*, care a avut loc tot în luna mai, s-a discutat doar o singură problemă – micșorarea numărului cadrelor didactico-științifice la catedră. Drept consecință, trei membri ai catedrei de vârstă pensionară, printre ei și șeful catedrei, au plecat la odihna binemeritată¹. La ședința Senatului USM din 26 iunie 1990 unul dintre membrii Senatului a propus ca disciplina *Istoria politică a URSS* să fie lichidată². Nu s-a luat nici o decizie în acest sens, dar către ultima ședință a *Catedrei de Istorie politică* din 2 iulie 1990, s-a creat o situație deplorabilă. Unul dintre membrii catedrei constata destul de îngrijorat că „în ultimul timp nimeni nu ne acordă niciun ajutor – nici CC al PC al Moldovei, nici ministerul nostru. Nu lucrează cu noi nici rectoratul, nici comitetul de partid al universității. Noi astăzi nu știm ce vom preda la 1 septembrie”³, adică în noul an de învățământ.

Aceasta a fost ultima ședință a *Catedrei de Istorie a PCUS*, devenită între timp, de *Istorie politică a secolului al XX-lea*. Agonia unei catedre și a disciplinei respective, de care membrii acesteia nu se puteau despărți atât de ușor, agonie care a durat cca 1,5 ani, a luat sfârșit.

Ulterior, prin ordinul din 19 septembrie 1990 se lichida *Catedra de Istorie Politică a secolului al XX-lea*, membrii catedrei erau avertizați că, după expirarea a două luni, vor fi concediați conform legii. Sediul *Catedrei de Politologie* era mutat în sediul *Catedrei de Istorie Politică a secolului al XX-lea*⁴.

Dacă ne referim la situația unor asemenea catedre de la alte instituții de învățământ superior din fosta URSS, constatăm că la Universitatea de Stat din Moscova, *Catedra de Istorie a PCUS* a existat până în luna martie 1991⁵, la unul dintre Institutele din Habarovsk, catedra respectivă a funcționat până în 1992⁶.

O altă catedră afectată grav de procesul de restructurare din URSS a fost *Catedra de Comunism științific*. În *Raportul* Comisiei care a verificat activitatea *Catedrei de Comunism științific*, prezentat la ședința Senatului pe 25 aprilie 1989, se solicita renovarea cursului de comunism științific în legătură cu modificările așteptate, activizarea disputelor științifice, fiindcă, se sublinia în *Raport*, membrii catedrei au rămas în afara discuțiilor problemelor limbii, a relațiilor interetnice, a proceselor de migrație, a „petelor albe” în istorie etc.⁷ În decizia Senatului referitoare la chestiunea abordată se sublinia necesitatea restructurării cardinale a cursului de comunism științific în anul următor și se solicita ca să fie întreprinse măsurile necesare pentru pregătirea specialiștilor calificați și, desigur, căliți din punct de vedere ideologic⁸. Dar, se pare, la acel moment membrii *Catedrei de Comunism științific* încă nu conștientizau profunzimea schimbărilor din URSS. Despre aceasta vorbește și faptul că la 22 iunie 1989 *Catedra de Comunism științific* a înaintat la concursul pentru cea mai bună lucrare pentru anii 1987-1989 lucrarea lui A. Zavtur *Идеи Великого Октября в свершениях молдавского народа*, publicată la Chișinău în anul 1987⁹.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 110.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4604, f. 134, 150.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4266, f. 123.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 167-168.

⁵ <http://www.hist.msu.ru/Admin/profs.htm>; La Universitatea de Stat a căilor de comunicare din Moscova, *Catedra de Istorie a PCUS* a existat tot până în 1991 (http://miit.ru/portal/page/portal/miit/divs/hist?id_page=1206&id_pi_cpm=3&id_pi_divs=1215&id_pi_hist=1212&id_pi_mm=48&id_pi_mmc=64&id_pi_m2l=67&id_pi_top=1265&ct_hist=3&ct_mmc=2&curr_page_divs=1&curr_page_hist=1&curr_page_mmc=1&id_division_divs=22664&id_division_hist=22664&idk_info_hist=1137&letter_divs=0&search_divs=0&view_mode_divs=2.0&view_mode_top=1).

⁶ http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/about/.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4599, f. 114-116.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4599, f. 100-101.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4600, f. 119. În procesul-verbal al ședinței catedrei nu este indicat că cel de-al doilea autor al acestei lucrări era E.Ciobu.

*Planul ședințelor Catedrei Comunismul științific*¹ pentru anii 1989-1990, plan aprobat, cel mai probabil, la ultima ședință din anul de studii 1988-1989, prevedea pentru anul următor de studii, 1989-1990, confirmarea programei unui nou curs - *socialismul științific*². Așa au interpretat membrii catedrei respective necesitatea și importanța restructurării gorbacioviste, făcând încercarea de a argumenta necesitatea, de această dată, a cursului *socialismul științific*. Desigur, era un pas, dar înapoi.

Pe data de 29 august 1989 avea loc ședința *Catedrei de Socialism Științific*, moment fixat în procesul-verbal nr.1. Șeful catedrei, profesorul universitar A. Zavtur, propunea spre discuție noua programă a cursului *socialismul științific*, subliniind că până la restructurare, predarea comunismului științific era „semnificativ îndepărtată de viață”. Aluzia critică la cursul predat până acum nici pe departe nu semnifica distanțarea de „valorile” comuniste și socialiste. În opinia vorbitorului, noua programă vizează conștientizarea importanței sociale a acestei științe, adică a socialismului științific, care pornește, afirma vorbitorul, de la analiza realității. Adică anterior, în predarea cursului de comunism științific nu se pornea de la aceasta. Se mai afirma că noua programă va ridica interesul studenților față de problemele acestui curs, că „logica expunerii obiectului cursului corespunde mai mult transformării socialismului științific în teoria și practica activității conștiente a truditelor”, evidențiază mai reliefat modul, metodele și mijloacele de realizare a cerințelor teoriei socialismului științific³. După această stufoasă și totalmente neclară prezentare, membrii catedrei au decis ca în noul an de studii, 1989-1990, cursul să fie predat după noua programă și să fie elaborate prelegeri în limba rusă și „moldovenească”.

A doua ședință a *Catedrei de Socialism Științific* a avut loc abia pe 21 decembrie 1989, adică timp de patru luni nu a avut loc nici o ședință a catedrei respective. De rând cu alte probleme, la această ședință s-a discutat și textul prelegerii unui coleg de catedră cu tema *Societatea socialistă și renovarea revoluționară a ei*. Colegii, în general, nu au apreciat chiar bine textul lecției, după care șeful catedrei a generalizat: „Cu prezentarea textelor lecțiilor lucrul merge rău, meritul lui (a colegului care a prezentat textul lecției – I.E.) constă în faptul că el totuși l-a prezentat. Textul lecției, după denumirea temei (subl.- I.E.), corespunde noului curs”⁴, adică cursului de *socialism științific*. Așadar, lucrurile mergeau destul de prost. După patru luni de zile de lucru asupra cursului *Socialismul științific*, profesorii așa și nu au înțeles ce trebuie să prezinte spre discuție și, evident, ce urmează să predea studenților. Ședința catedrei din 21 decembrie 1989 atestă limpede că reorientarea spre cursul *socialismul științific* a creat o situație de impas și ea trebuia depășită de urgență.

În atare situație se simțea necesitatea stringentă de a rezolva problema „de sus”. Prin ordinul rectorului din 2 februarie 1990, emis, după cum se subliniază în el, în temeiul noilor planuri de activitate, a solicitărilor din partea facultăților și hotărârilor Senatului USM, *Catedra de Comunism științific* era redenumită *Catedra de Politologie și Teorie a Socialismului*⁵.

În acest context, apariția *Catedrei de Politologie și Teorie a Socialismului* pe locul II în clasamentul *Totalurilor activității de producere și științifice a colectivului universității pe anul 1989* și decorarea acestei catedre, conform ordinul rectorului din 26 aprilie 1990⁶, cu *Diploma de onoare a Universității de Stat din Moldova* este totalmente nejustificată – cel mai probabil, acțiunea dată era un tribut plătit tradiției sovietice, când una dintre catedrele care predau discipline sociale trebuia premiata obligatoriu.

Pe 20 aprilie 1990 aceiași membri ai catedrei se întruneau în cea de-a treia ședință în anul de studii 1989-1990, de această dată a *Catedrei de Politologie*. Apelativul „și teorie a so-

¹ În acel timp, în URSS erau cca 1000 de catedre de Comunism științific (Новикова С.С. Социология: история, основы, институционализация в России http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Novik/06.php).

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4268, f. 1.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4275, f. 1-2.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4275, f. 4-5.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 45.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 43-44.

cialismului”, dispăre. La ordinea zilei era un singur subiect – discuții despre mersul lucrărilor asupra cursului de politologie. Colaboratorii catedrei și-au expus punctul de vedere asupra activității realizate și s-a decis ca până la 30 aprilie să fie prezentate toate textele prelegerilor, iar textele discutate să fie traduse și în „limba moldovenească”¹.

În luna iunie 1990 activitatea catedrei a decurs într-un ritm destul de rapid: au avut loc patru ședințe ale *Catedrei de Politologie* la care au fost discutate 7 texte de prelegeri².

În raportul de dare de seamă a *Catedrei de Politologie* pentru anul de studii 1989-1990 se subliniază că a activat Seminarul metodologic la care, de rând cu alte subiecte, au fost discutate și probleme actuale ale teoriei socialismului și că în anul de studii respectiv disciplina *politologia* nu s-a predat³.

Noul an de învățământ 1990-1991 începea cu ședința *Catedrei de Politologie* din 28 august 1990. La ordinea de zi era un singur subiect: situația științelor sociale în instituțiile de învățământ superior. Membrii catedrei și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu micșorarea numărului de ore la majoritatea disciplinelor de științe sociale. De asemenea, la ședința amintită s-a afirmat că predarea cursului de politologie la anii I sau II nu este reală, fiindcă disciplina nu este atât de ușoară, s-au convins acei care au predat comunismul științific și au făcut o încercare nereușită de a întocmi un curs de socialism științific. În cadrul ședinței catedrei s-a afirmat că predarea cursului de politologie la anii I și II ar fi o consecință a faptului că n-a putut fi convins la timp rectoratul și conducerea universității ca această disciplină trebuie predată la anii superiori. Se solicita chiar ca despre necesitatea studierii acestei discipline să se discute în presă și la televiziune. Unii membri ai catedrei afirmau și mai categoric că trebuie să fie propagată această disciplină, „fiindcă mulți nu au idee despre ea”, iar „mulți decani” de la facultățile Universității erau învinuiți că „înțeleg greșit necesitatea acestui obiect”⁴.

Să conștientizăm bine faptul că aceste declarații erau făcute de cadrele didactice de la Universitatea de Stat din Moldova care predaseră disciplina *comunismul științific*, făcuseră o tentativă nereușită de a preda *socialismul științific*, iar în ultimele câteva luni se apucaseră și de *politologie*. Ei singuri abia acum își formau o idee despre noua disciplină, care desigur, cum s-au convins, peste hotare se preda demult. De asemenea, la sus-numita ședință s-a afirmat că textele prelegerilor deja discutate urmează a fi multiplicare, pentru ca fiecare lector să le aibă la dispoziție⁵. Adică era vorba despre crearea unui curs unic de politologie, exact în sensul în care anterior se predase *istoria PCUS* și *comunismul științific* – fiecare profesor urma să expună exact aceleași idei, necesitatea pluralității opiniilor în cursul de *politologie* încă nu era sesizată.

La ședința *Catedrei de Politologie* din 10 octombrie 1990 au apărut divergențe serioase cu privire la programa cursului. Unii profesori militau pentru continuarea lucrului asupra perfecționării programei și abia după aceea să fie publicată, alții afirmau că s-a lucrat destul de mult asupra programei și ea poate fi publicată în starea actuală la tipografia universității, urmând ca ulterior să se lucreze asupra perfecționării ei pentru a fi publicată la editura *Cartea Moldovenească* sau la o altă editură. În final a fost acceptată cea de a doua propunere⁶.

Între timp a fost anunțat și concursul la postul de șef al *Catedrei de Politologie*. Documentele au fost depuse de către un singur candidat – Gh. Rusnac, care, la ședința catedrei din 22 octombrie 1990⁷ a și fost recomandat Consiliului științific (Senatului) al Universității de Stat din Moldova pentru a fi ales în această funcție. În cadrul aceleiași ședințe un cadru didactic și-a exprimat indignarea că norma didactică a membrilor catedrei a fost mărită la 720 de ore și că, din câte cunoaște el, „nici într-o altă instituție de învățământ nu s-a procedat în așa fel”⁸.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4275, f. 9-10.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4275, f. 11-18.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4268, f. 7, 12.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4541, f. 1.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4541, f. 2.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4541, f. 3-4.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4541, f. 5.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4541, f. 6.

Examinarea atentă a proceselor-verbale ale acestei catedre indică limpede că amintitul profesor avea toate motivele să fie nemulțumit. Despre aceasta ne vorbește următorul fapt: la ședința catedrei din 10 octombrie 1990, un cadru didactic a prezentat darea de seamă pentru activitatea didactico-științifică pe anii 1987-1990 și a anunțat că în acest timp el a îndeplinit un volum de 1700 de ore și că anual predă tocmai 70 ore prelegeri și 40 ore seminare. Pe parcursul celor 4 ani - perioada de dare de seamă - norma anuală a cadrului didactic respectiv era de 422 de ore, dintre care 110 ore contact direct. Așadar, motivul nemulțumirii cadrului didactic este mai mult decât evident, dar mai important apare faptul că și la acest capitol – reglementarea normei didactice și excluderea disciplinelor „prestigioase” – Universitatea de Stat din Moldova a fost printre primele instituții de învățământ.

La ședința din 3 noiembrie 1990 șeful catedrei anunța că i s-au adresat studenții și decanul Facultății de Fizică cu solicitarea ca examenul la *Politologie* să fie înlocuit cu colocviu. Problema, continuă șeful catedrei, a fost semnalată la rectorat și de studenții de la alte facultăți. Cauza invocată de către studenți era că nu au la dispoziție literatura necesară pentru a se pregăti. Este interesant de remarcat faptul că niciun profesor de la catedră nu a vrut să accepte solicitarea studenților și a decanului de la Facultatea de Fizică¹. În decizia catedrei referitoare la acest subiect se prevedea ca fiecare cadru didactic de la catedră să intensifice activitatea de lămurire în rândurile studenților, în formațiunile de studii și în grupele de seminare unde au ore, despre locul și rolul *politologiei* în pregătirea specialistului contemporan². Așadar, s-a încercat din nou soluționarea problemelor existente la catedră din perspectiva studentului „inconștient”.

Ulterior, pe data de 17 ianuarie 1991 membrii *Catedrei de Politologie* au continuat discuțiile asupra programei disciplinei. Pornind de la faptul că la facultățile umanistice se predă un curs de 70 de ore, iar la facultățile reale un curs de 34 de ore, s-a ajuns la concluzia că sunt necesare două programe. Fiindcă una deja era pregătită, s-a decis ca până la 20 februarie să fie finalizată și programa pentru cursul de 34 de ore³.

În raportul final de activitate al *Catedrei de Politologie* pentru anul de studii 1990-1991 era supusă criticii metodologia expusă în operele clasicilor marxism-leninismului și se explica că *politologia* interpretează toate problemele legate de politică, reieșind din valorile general-umane și nici o doctrină politică nu se bucură de superioritate. Anume din acest considerent, în pofida realităților expuse mai sus, în *raport* se subliniază că această disciplină „a fost acceptată de către tineretul studios”⁴. În raport se mai menționează și faptul că în martie-aprilie 1991 a apărut cursul de *politologie* în „limba de stat” și în limba rusă⁵. În sfârșit, se solicita mărirea numărului de ore la facultățile reale de la 34 la 50 de ore și se afirma că la facultățile umanistice este imposibil de realizat 30 de ore prelegeri și 40 ore seminar într-un singur semestru⁶, cu alte cuvinte, se cerea extinderea lui în două semestre, evident, cu toate consecințele care decurgeau din aceasta.

Procese similare aveau loc și la alte universități din fosta URSS. Cel mai timpuriu Departament de Științe politice a fost creat la Universitatea din Letonia în anul 1989, de asemenea, în baza Catedrei de Comunism științific⁷. La Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov” din Moscova, Catedra de Comunism științific din cadrul Facultății de Filosofie a fost transformată în anul 1990 în Catedra de Teorie a Socialismului, iar din anul 1991 – în Catedra de *Politologie*⁸. La Universitatea de Stat din Sanct Petersburg abia în anul 1995 Catedra de Filosofie și Comunism științific s-a divizat în trei părți: Catedra de Filosofie, Catedra de *Politologie* și Drept, Catedra de Sociologie și Psihologie Socială⁹.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4541, f. 8-9.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4541, f. 9.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4541, f. 24.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4542, f. 4.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4542, f. 6.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4542, f. 9.

⁷ Латвийский университет, <http://www.politnauka.org/comm/lu/>.

⁸ История факультета (<http://new.philos.msu.ru/info/history/>).

⁹ История кафедры философии, <http://philosophy.faculty.ifmo.ru/>.

Catedra de Ateism științific, de asemenea, a nimerit în iureșul evenimentelor, care, în cele din urmă, a dus la dispariția acestei catedre. Prin *Scrisoarea instructivă* a Ministerului Învățământului din RSS Moldovenească din data de 10 august 1989 *Despre predarea în instituțiile de învățământ superior, medii și profesionale din RSSM a Istoriei, teoriei religiei și ateismului, a Eticii, a Esteticii, a Istoriei culturii universale și naționale, a Istoriei Moldovei* se anula predarea *Ateismului științific* și se recomanda predarea *Istoriei, teoriei religiei și ateismului* în toate instituțiile de învățământ superior în volum de 24 și 36 de ore¹. Conținutul *Scrisorii* a fost prezentat la ședința *Catedrei de Ateism Științific* pe data de 7 septembrie 1989, dar propunerea despre modificarea denumirii catedrei în *Catedra de Istorie și Teorie a Religiei și Ateismului* a fost discutată abia la 26 octombrie, când șeful catedrei anunța despre necesitatea acestei modificări în legătură cu modificarea cursului normativ din *Bazele ateismului științific în Istoria și teoria religiei și ateismului* și despre necesitatea de a prezenta programa disciplinei respective până la 7 decembrie 1989².

Nu toți membrii catedrei erau de acord cu modificarea dată, dar afirmau acest lucru indirect. Unul dintre ei a menționat că recent a luat parte la o conferință științifică în Ucraina (Zaporojie), participanții căreia, neliniștiți de starea de lucruri, au trimis o scrisoare la Secretariatul CC al PCUS în care își exprimau îngrijorarea față de delăsarea educației ateiste, de atitudinea neadecvată a comitetelor de partid față de problemele ateismului științific, de restrângerea educației ateist-științifice în școală³. Totuși, membrii catedrei respective nu au mers pe calea participanților la conferința amintită, în sensul că nu au scris scrisori instanțelor superioare de stat și de partid republicane sau unionale.

La 16 noiembrie 1989 membrii *Catedrei de Istorie și Teorie a Religiei și Ateismului* au discutat proiectul programei *Istoria și teoria religiei și ateismului*. După ce a vorbit unul dintre membrii catedrei, șeful acesteia V. Gajos a concluzionat: „Cu regret, dar de la bun început noi am mers pe o cale greșită”⁴. Pentru a redresa situația a fost luată decizia ca toate temele cursului să fie repartizate între membrii catedrei care urmau să prezinte proiectele programei pentru fiecare temă către 20 noiembrie 1989⁵. Adică se mergea pe aceeași cale pe care am observat-o deja și la alte catedre – pregătirea unui curs unic, predat de toți membrii catedrei la toate facultățile Universității, pentru evitarea divergențelor de opinie.

Ședința dată mai atestă faptul că era încă foarte greu de debarasat de mentalitatea veche. Șeful catedrei a propus ca la Universitate să fie reluată activitatea școlii tânărului lector ateist și a indicat concret persoana care trebuia să realizeze acest deziderat. Persoana respectivă, deși nu manifesta nici pe departe o atitudine negativă față de această idee, a refuzat categoric să se implice în această activitate, dar, în rezultatul votării membrilor catedrei, a fost impus să accepte „oferta”, fiind obligat să completeze școala respectivă cu ascultători până la 20 noiembrie, iar la 30 noiembrie 1989 deja să înceapă cursurile⁶.

Prin ordinul rectorului din 2 februarie 1990, după cum se menționează, în temeiul noilor planuri de activitate, a solicitărilor din partea facultăților și a deciziilor Senatului USM, *Catedra de Ateism științific* era redenumită în *Catedra de Istorie a Religiei și Teoriei Ateismului Științific*⁷. Dar această catedră, după cum vom vedea mai jos, a avut o viață destul de scurtă.

La ședința catedrei din 22 februarie 1990 a fost discutată și aprobată programa cursului *Istoria și teoria religiei și ateismului*. Tot la această ședință, șeful catedrei a anunțat că el lucrea-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 4-5. Dosarul 4601, care include Procesele-verbale ale Senatului USM lunile septembrie-decembrie 1989 conține și o filă fără titlu și fără dată, semnată de V.Gajos, șeful Catedrei de Ateism Științific, în care el interpretează Ordinul nr. 685 din 22 august 1989 al Comitetului Învățământului Public al URSS în sensul că catedrele universitare, ce predau discipline sociale, au dreptul singure să-și aprobe numărul de ore la Istoria PCUS, Filosofie, Economia politică, Comunismul științific, Istoria și teoria religiei și ateismului, eticii, esteticii ... (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 162).

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 12.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 13.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 20-21.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 21.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 22.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 45.

ză la o nouă programă a cursului, anume *Istoria culturii universale*¹. Această ultimă programă a fost discutată la ședința catedrei din 29 martie 1990, ședință la care s-a propus și includerea temelor din cultura Moldovei, iar denumirea cursului să fie modificată în *Istoria culturii universale și naționale*².

La ședința Senatului USM din 27 februarie 1990 era aprobată programa cursului *Istoria și teoria religiei și ateismului* și se solicita Ministerului Învățământului Public al RSSM să confirme programa dată în calitate de program obligatoriu pentru toate instituțiile de învățământ superior din republică cu un număr de 36 ore pentru facultățile de istorie, drept și jurnalism, iar pentru celelalte facultăți – 24 de ore³.

La una din următoarele ședințe șeful Catedrei de Istorie și Teorie a Religiei și Ateismului informa despre faptul că recent a fost la cursurile de recalificare de la Moscova și că majoritatea catedrelor similare cu cea de la Chișinău au fost lichidate. Totuși, afirma el, studenții manifestă interes față de istoria religiei, față de situația religiei în lumea contemporană, de aceea este necesar să se orienteze spre această disciplină, să desfășoare activitatea respectivă la facultăți și în instituțiile de învățământ superior. „Soarta disciplinei noastre depinde de noi”⁴, a mai afirmat el. Ținând cont de statutul interuniversitar al catedrei respective, membrii ei predau și la celelalte instituții de învățământ superior din țară, predare care lăsa mult de dorit. În pofida faptului că noul curs se numea *Istoria și teoria religiei și ateismului*, studenții de la Facultatea de Istorie de la Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă” s-au adresat decanatului ca să excludă examenul de la cursul respectiv, fiindcă, în realitate, afirmau ei, se predă cursul de ateism științific, obiect care nu mai corespunde cerințelor contemporane⁵.

Șeful catedrei respective era deranjat și de deschiderea școlilor duminicale pentru copii și adulți, unde se studia *Biblia* și subiecte religioase. Exprimându-și nedumerirea față de asemenea activități, dânsul concluziona că este regretabil că asemenea școli își găsesc adepți din rândurile studențimii și intelectualității sovietice⁶. În atare situație s-a decis ca până la 1 iulie 1990 să fie editat cursul *Istoria religiei și ateismului*⁷.

La 16 aprilie 1990 avea loc ședința următoare a Catedrei de Istorie și Teorie a Religiei și Ateismului. Problema pusă în discuție a fost despre lichidarea Catedrei de Istorie și Teorie a Religiei și Ateismului⁸. Ulterior, pe data de 24 aprilie 1990 Consiliul [Senatul] Universității de Stat a luat decizia despre lichidarea Catedrei de Istorie și Teorie a Religiei și Ateismului și a Catedrei de Etică și Estetică și instituirea unei catedre noi – *Catedra de Istorie a Culturii Universale și Naționale, Religiei, Eticii și Esteticii*⁹. Șeful acestei catedre V. Gajos își exprima nemulțumirea că nu pot, în opinia sa, să fie unite specialitățile *istoria culturii* cu *etica*, acestea sunt, afirma el, lucruri diferite¹⁰. Straniu însă, cum nu observase anterior dânsul marea diferență între *Ateismul științific* și *Istoria culturii universale*!? Ordinul rectorului din 16 mai 1990 prevedea desființarea catedrelor de *Etică și estetică* și *Istoria și teoria religiei și ateismului* și formarea Catedrei de Istorie și Teorie a Culturii Universale și Naționale pentru predarea cursurilor de istorie și teorie a culturii universale și naționale, istoria și teoria religiei, eticii și esteticii¹¹. Printr-un nou ordin din 17 mai 1990 erau stabilite unitățile didactice ale acestei catedre – 9 unități¹². Totuși, conform proceselor-verbale, ultima ședință a Catedrei de Istorie și Teorie a Religiei și Ateismului a avut

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 45-49.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 68-75.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4602, f. 136-137.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 34.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 35-37.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 37.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 39-40.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 78.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 131.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 82.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 70.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 77.

loc pe 27 iunie 1990¹, iar în *Darea de seamă* pentru anul de studii 1989-1990 se indica despre necesitatea revizuirii lucrului asupra cursului *Istoria și teoria religiei și ateismului* și a pregătirii unui nou curs *Istoria și teoria culturii universale și naționale*². Prin ordinul prorectorului pentru activitatea didactică din 12 iunie 1990 doi conferențieri ai catedrei respective erau anunțați că, în legătură cu lichidarea Catedrei de *Etică și Estetică Marxist-leninistă*, ele urmau să fie eliberate din serviciu, conform legislației în vigoare, după două luni de zile³.

Între timp, pe 23 iunie 1990, avuse loc și prima ședință a *Catedrei de Istorie și Teorie a Culturii Universale și Naționale*, fapt atestat de procesul-verbal nr. 1 al ședinței catedrei respective. La ședință au participat doar 4 membri ai catedrei, inclusiv șeful acesteia V. Gajos și, de asemenea, încă două persoane, șeful secției cadre și președintele organizației sindicale de la USM. La ședință s-a discutat un singur subiect – recomandarea a încă trei persoane pentru suplinirea posturilor vacante la catedră⁴. Cea de-a doua ședință a catedrei a avut loc pe 27 august 1990. Șeful catedrei i-a informat pe cei prezenți despre *Decizia Ministerului învățământului și științei* din 21 august 1990 prin care se suspenda predarea unor discipline socioumanistice și introducerea altora cum ar fi: *Politologia, Filosofia, Istoria și teoria religiei și a gândirii ateiste, Istoria culturii universale*⁵. Pe data de 24 decembrie 1990 a avut loc ședința comună a Catedrei *Istoria și Teoria Culturii Universale și Naționale* de la USM și a catedrei similare de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”. La ședința respectivă s-a vorbit despre necesitatea cooperării între cele două catedre, însă nu au fost prezentate clar direcțiile de conlucrare. Printre deciziile mai importante, în opinia membrilor celor două catedre, au fost cele referitoare la necesitatea de a mări numărul de ore la disciplina dată până la 90 - 106 și de a „ruga organele de resort să furnizeze materialele ilustrative necesare”⁶. Membrii catedrei erau într-o aparentă căutare. La 1 martie 1991 a fost discutat conceptul disciplinei *Istoria și filosofia religiei* și aprobat proiectul de programă⁷. La ședința din 29 martie 1991 șeful catedrei a informat că la ședința Senatului USM a fost definitivat sistemul disciplinelor socioumane: *Istoria culturii, Filosofia, Politologia, Istoria religiei, Economia politică*. Cel mai mare neajuns, în opinia dânsului, numărul mare de ore pentru cadrele didactice – 750-800, singur pledând pentru 600-650 de ore⁸. Între timp, membrii catedrei pregăteau noul curs și la ședința din 19 aprilie 1991 s-a discutat textul prelegerii prezentată de V. Gajos *Cultura și civilizația daco-getică*⁹.

Activitatea *Catedrei de Istorie a Culturii Naționale și Universale* era discutată la ședința Senatului USM din 26 mai 1992. Referindu-se la programa cursului, raportorul (Gh. Rusnac) a subliniat că examinarea acesteia a lăsat impresia că este militarizată și ideologizată, adică, a explicat el, „conține multă politică și puțină cultură”. Reieșind din aceste constatări, se recomanda elaborarea unei noi programe de studii, iar la predare să se țină cont de specificul facultăților¹⁰. Șeful catedrei respective a solicitat micșorarea numărului de ore la 350, fiindcă profesorii nu au timp să se ocupe de știință¹¹. În decizia Senatului din 26 mai 1992 s-a menționat că pe parcursul anilor 1990-1992 la catedră s-au acumulat o serie de probleme nesoluționate, de aceea este necesar să se ridice nivelul eficienței și calității, iar către anul de studii 1992-1993 să se elaboreze noile programe ale cursurilor¹².

Pe data de 30 august 1989 avea loc ședința catedrei de *Economie politică*. Una din problemele discutate a fost Ordinul nr. 685 din 22 august 1989 al Comitetului Învățământului Public

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4269, f. 82.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4270, f. 25.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 101.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4425, f. 1-5.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4425, f. 6-7.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4425, f. 18-21.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4425, f. 26.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4425, f. 33.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4425, f. 36.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 135-143.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 128.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 131.

al URSS referitor la predarea disciplinelor sociale și Hotărârea Ministerului Învățământului Public al RSSM *Despre mersul restructurării predării științelor sociale la Universitatea de Stat din Chișinău*. Șeful catedrei i-a îndemnat pe membrii catedrei să se mobilizeze pentru înțelegerea profundă a conceptului teoretic al restructurării și renovării societății socialiste. „O problemă importantă, a ținut să sublinieze dânsa, rămâne restructurarea predării economiei politice ca un concept integru al științei marxist-leniniste”. Domnia sa a mai subliniat necesitatea de a trece la noi programe de predare, de a edita literatură necesară studenților în limbile moldovenească și rusă¹. La una din ședințele următoare, care a avut loc pe 12 octombrie 1989, șefa catedrei liniștea cadrele didactice cu niște date sociologice conform cărora cca 80% din studenți se pronunță pentru audierea cursurilor de *Economie politică* și *Filosofie*, iar cca 20% – pentru a studia *Istoria PCUS* și *Comunismul științific*².

În legătură cu tensionarea situației politice din republică, pe data de 23 noiembrie 1989 era convocată o nouă ședință a *Catedrei de Economie politică* la care se discuta problema privind intensificarea lucrului educativ-politic printre studenți. Pentru luna decembrie se prevedea mai multe activități în cadrul cărora urma să li se explice studenților politica națională a PCUS, să le formeze o poziție civică activă, responsabilitate, o cultură înaltă a relațiilor interetnice³. Următoarea ședință a catedrei era convocată pe 30 noiembrie 1989. În cadrul acesteia, șefa catedrei prezenta o comunicare cu tema *Bazele științifice ale economiei politice*. Autoarea îi critică pe acei savanți care, în opinia ei, au vulgarizat economia politică și prezintă marxism-leninismul ca pe o dogmă. Mai mult chiar, dânsa face referințe critice la adresa unor colegi de catedră, la lecțiile cărora a asistat și a constatat că studenții nu înțeleg deosebirea între economia politică a capitalismului și economia politică a socialismului. Pentru redresarea situației dânsa recomandă insistent ca aceștia să studieze mai profund lucrările clasicii marxism-leninismului: *Trei izvoare și trei părți componente ale marxismului*, volumele II și III ale *Capitalului* și *Anti-Dühring*⁴. Toate acestea decurgeau în condițiile când studenții din formațiunile de studii cu predare în limba moldovenească cereau înlocuirea examenului la disciplina *Economia politică* și susținerea doar a unui colocvii. Profesorii catedrei, cu unele excepții, s-au pronunțat contra acceptării cerințelor studenților: ei urmau să le explice că nedorința lor de a studia economia politică a socialismului este profund greșită⁵.

Șefa catedrei era ferm convinsă că marxismul este bun, dar „noi identificăm neînțelegerea noastră, perceperea noastră simplistă, cu marxismul”, afirma ea la ședința Senatului din 9 martie 1990. Nemulțumită de atitudinea actuală a societății și, în primul rând, a studenților față de disciplinele sociale, dânsa prognoza că lucrurile pot să se termine rău. În opinia dânsei, restructurarea disciplinelor sociale trebuie să ridice nivelul politic general⁶. În acest context, un alt membru al Senatului a replicat că „la istorie, de exemplu, studenții nu se duc la acei lectori care nu au un nivel înalt de pregătire profesională”⁷.

La ședința din 5 aprilie 1990 membrii Catedrei de *Economie Politică* discutau proiectul Statutului Universității de Stat din Moldova. O parte dintre ei erau profund deranjați de faptul că, în opinia lor, proiectul îngrădește dreptul la învățătură a altor naționalități, nu „confirmă direcția internaționalistă”, se încalcă dreptul la învățătură a reprezentanților altor naționalități, are loc „marginalizarea populației rusofone”. La toate acestea alți colegi de la catedra respectivă au ripostat categoric: proiectul Statutului nu exclude dreptul populației rusofone la admitere, dar studenții trebuie să cunoască limba moldovenească. Evident, subliniau ei, aceasta nu este o sarcină de o singură zi, ci este vorba de un program pentru realizarea căruia sunt necesari 5-10

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4271, f. 1, 2, 4.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4271, f. 15.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4271, f. 21-23.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4271, f. 31-32.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4271, f. 32-33.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 4.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 6.

ani¹. Pe data de 14 iunie 1990, în cadrul ședinței, șefa *Catedrei de Economie Politică* prezenta o informație despre *Problemele globale ale contemporaneității și reflectarea lor în cursul economiei politice* în care relatează despre vizita sa în SUA în componența unei delegații a Comitetului Femeilor Sovietice. În cadrul vizitei, a menționat dânsa, au fost abordate mai multe probleme cum ar fi: dezarmarea, ecologia, drepturile omului, dar, sublinia vorbitoarea, atenția i-a fost atrasă de studierea în instituțiile de învățământ a istoriei gândirii economice - „studiază volumele II și III ale *Capitalului* lui K. Marx, clasicii marxism-leninismului”². Este mai mult decât evidentă tendința autoarei de a mai prezenta încă un argument în favoarea menținerii economiei politice în limitele, cum afirmase dânsa anterior, „științei marxist-leniniste”.

Pe parcursul anului de studii 1990-1991 s-a făcut încercarea de a modifica denumirea catedrei respective. La ședința din 14 octombrie 1990 este fixată decizia de a schimba denumirea catedrei din *Catedra de Economie Politică* în *Catedra de Teorie Economică și Istoria Gândirii economice*³. Dar, la o altă ședință, din 7 februarie 1991, s-a anunțat că la ședința de la Academia de Științe a RSS Moldovenești, care a avut loc pe data de 28 ianuarie 1991, s-a decis să se păstreze denumirea de *Economie politică*⁴. Cu toate acestea, conform procesului-verbal, ședința din 19 iunie 1991 a fost a *Catedrei de Teorie Economică*⁵, fără să putem preciza când a fost modificată denumirea. La ședința din 4 aprilie 1991 șefa catedrei anunța despre desființarea organizației de partid de la USM și dreptul fiecărui cadru didactic de a adera la orice altă organizație politică. În ceea ce privește procesul de dezideologizare, sublinia dânsa, aceasta înseamnă că se respinge (în originalul procesului-verbal, *se repează* – I.E.) unica ideologie, marxism-leninismul, și că acest proces și-a găsit deja oglindire „și în programul cursului nostru (în originalul procesului-verbal *a ceasului* – I.E.) de economie politică”⁶. Desființarea organizației de partid de la USM nu înseamnă nici pe departe că în republică nu erau forțe care doreau restabilirea ei. La ședința Senatului USM din 26 februarie 1991 unul dintre membrii Senatului observa: „nu-mi pot închipui depolitizarea, când domnul Eremei⁷ vrea să fie introdus iarăși partcomul”⁸.

Pe data de 27 noiembrie 1990 Senatul USM a examinat problema cu privire la suspendarea examenului de stat la disciplinele sociale pentru absolvenții USM⁹, iar decizia a stat la baza ordinului rectorului din ziua următoare. Pe data de 28 noiembrie 1990, în baza deciziei Senatului din 27 noiembrie 1990, apărea ordinul rectorului *Despre examenele de stat în anul 1991*, ordin prin care, în „corespondență cu explicațiile Comitetului de Stat al Învățământului din URSS și a demersurilor de la facultăți”, pentru absolvenții anului 1991 se anula examenul la disciplinele sociale și „notele obținute de studenți la examenele de curs la disciplinele sociale urmau să fie trecute în contul examenului de stat după cum urmează: *Economia politică*, pentru studenții de la facultățile de economie, economia comerțului, drept; *Filosofia*, pentru absolvenții facultăților chimie, fizică, biologie și pedologie, filologie, istorie, biblioteconomie, matematică și cibernetică, jurnalism, filologie romano-germană”. De asemenea, pentru studenții care realizează teze de licență s-a prevăzut introducerea examenului de stat la specialitate¹⁰. Așadar, dorința de a încadra examenul la disciplinele sociale în lista examenelor de stat era atât de mare, încât s-a acceptat chiar ca studenții să nu susțină examenul respectiv, dar nota să li se pună totuși, acea de la examenul de curs.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4271, f. 59-63.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4271, f. 71-72.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4423, f. 5.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4423, f. 14.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4423, f. 21.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4423, f. 17.

⁷ Eremei Grigore, ultimul prim-secretar al Partidului Comunist al RSS Moldovenești (februarie - august 1991).

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 6.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 8, 23.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4411, f. 51.

Totuși, acest ordin așa și nu a mai fost tradus în viață. Spre exemplu, absolvenții de la Facultățile de Chimie, Fizică, Biologie și Pedologie, Drept au susținut teza de licență și examenul la specialitate, iar examenul la una din disciplinele sociale, conform ordinului din 28 noiembrie 1990, nu a fost inclus. De asemenea, absolvenții anului 1991 de la *Facultatea de Istorie* susținuseră anterior examenele la *Filosofia marxist-leninistă* și *Istoria filosofiei*. În lista examenelor de stat al acestor absolvenți disciplina *Filosofie* așa și nu a fost inclusă: este inclusă doar lucrarea de diplomă (teza de licență) și examenul la specialitate. Dar, curios lucru, cu toate că se introducea deja disciplina *Istoria românilor*, absolvenții facultății au susținut *Istoria națională*¹.

Evident, modificările intervenite și, în primul rând, micșorarea numărului de ore, a dus la micșorarea numărului de unități la catedre. Spre exemplu, prin ordinul nr. 114 din 4 iulie 1991 se menționa că în legătură cu micșorarea numărului de ore la *Catedra de Economie Politică* 3 persoane erau concediate².

Pe data de 28 septembrie 1989 avea loc prima ședință a *Catedrei de Filosofie* din anul de studii 1989-1990, care pune în discuție hotărârile Plenarei PCUS din septembrie 1989 și, în lumina hotărârilor acesteia, obiectivele catedrei în educarea internaționalismului și patriotismului la etapa actuală. Raportorul principal evidențiază câteva aspecte esențiale din hotărârile Plenarei și anume, drepturile și obligațiile cetățenilor, dreptul de a vorbi și a-și educa copiii în limba maternă, îndemna comuniștii să-și definească clar poziția referitoare la URSS – sunt pentru menținerea ei sau pentru despărțire. În același timp, s-a subliniat că acei care nu împărtășesc politica PCUS nu trebuie persecutați. Evident, vorbitorul a subliniat și necesitatea intensificării lucrului educativ, patriotic și internaționalist printre studenți. Pe marginea comunicării s-au încins discuții aprinse. Unul dintre membrii catedrei a apreciat referatul prezentat drept foarte general, dar el nu era de acord nici cu politica promovată de Mihail Gorbaciov, nici cu poziția adoptată de Mircea Snegur, care nu a făcut o apreciere simbolistică din trei culori, simbolistică care încă, în opinia vorbitorului, nu era legiferată. Un coleg i-a reproșat destul de categoric că odată ce poporul a acceptat tricolorul, înseamnă că această simbolistică este legitimă. Mai mult chiar, el afirma că poate prezenta mai multe documente care atestă faptul ocupării Moldovei de către URSS în anul 1940³. Examinarea afirmațiilor celorlalți membri ai catedrei atestă limpede faptul că o bună parte dintre ei acceptau procesele democratice care se dezvoltau în URSS și RSSM, spre deosebire de o altă parte, care nu le acceptau. Ulterior, în cadrul altor ședințe din acest an de studii, probleme similare, practic, nu mai sunt fixate în procesele-verbale.

Prima ședință a *Catedrei de Filosofie* în noul an de studii (1990-1991) avea loc la 4 octombrie 1990. Reducerile de cadre erau destul de drastice: dacă la ședința catedrei de la începutul anului trecut erau prezenți 24 de membri, la ședința din 4 octombrie erau doar 16 cadre didactice. Ca și în anul trecut, procesele-verbale, până la ședința din 21 martie 1991, au fost scrise în limba rusă. Începând cu această ultimă ședință, procesele-verbale au început să fie scrise în limba română cu grafie latină. Anterior mai fusese o excepție, în procesul-verbal din 6 decembrie 1990 luarea de cuvânt a unui vorbitor și decizia la una din problemele discutate sunt fixate în limba română cu grafie latină, restul în limba rusă. Aceasta ne duce la gândul că nu lipsa mașinii de dactilografiat era cauza scrierii proceselor-verbale în limba rusă.

Problema studierii disciplinelor sociale și reorganizarea cursurilor în conformitate cu dispoziția Ministerului Științei și Învățământului *Despre depolitizarea învățământului* a fost examinată la ședința Senatului USM din 26 martie 1991. Dar raportul prezentat de V. Gajos⁴ a fost atât de lipsit de substanță, încât unul dintre membrii Senatului a observat că chestiunea pe care a examinat-o raportorul viza depolitizarea învățământului, dar în realitate, el a relatat despre politizarea lui și chiar a considerat necesar să-l întrebe pe autorul raportului cum înțelege el termenul *depolitizare*. Răspunsul lui V. Gajos a fost următorul „să nu se amestece niciun

¹ Кишинёвский Ордена Трудового Красного Знамени Государственный Университет имени В.И. Ленина. Приложение к диплому № ... Выписка из зачётной ведомости.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 179.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4273, f. 1-5.

⁴ Raportul... a se vedea AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 101-104.

curent politic în procesul de învățământ”¹. Unul dintre membrii Senatului a afirmat că acel care nu a studiat lucrările lui Marx și Engels nu poate fi considerat savant, după cum nu poate fi considerat savant acel care a crezut în lucrările lui Marx și Engels, atenționând asupra faptului că anul acesta de studii și la noi, și la Iași, pentru prima dată se predă disciplina *Politologia*². În decizia Senatului din 26 martie 1991 referitoare la problema discutată se aproba activitatea catedrelor socioumanistice, dar li se recomanda să intensifice activitatea și să publice manuale atât de necesare studenților³. Concomitent, se indica că în planurile de studii la toate specialitățile USM se includeau următoarele discipline socioumanistice:

1. Istoria culturii universale și naționale;
2. Bazele științelor economice și istoria gândirii economice;
3. Politologia;
4. Filosofia și istoria filosofiei;
5. Istoria și filosofia religiei⁴.

La ședința Senatului din 26 decembrie 1989 era examinat *Raportul* Comisiei USM care, pe parcursul lunii decembrie, a controlat *Facultatea de Istorie*, raport prezentat de către președintele Comisiei V. Gajos. Raportorul a adus o serie de acuzații în adresa facultății, care, în opinia mai multor membri ai Senatului, inclusiv a rectorului, nu prezentau obiectiv situația. Unul dintre membrii senatului a solicitat ca pe viitor V. Gajos să nu mai fie numit în fruntea comisiilor pentru controlul facultăților. Evident, multe dintre pretențiile raportului, cum ar fi că facultatea realizează în mod nesatisfăcător legislația lingvistică (Legea despre limba de stat și revenirea la grafia latină) erau exagerate, ori, de la adoptarea acesteia până la momentul controlului trecuseră abia trei luni. Totuși, Hotărârea Senatului obliga facultatea să intensifice lucrul în această direcție, dar și în direcția predării cursurilor în limba de stat⁵. Exact peste un an, la ședința Senatului din 25 decembrie 1990, doctorul conferențiar I. Mocreac a prezentat un Raport în care a indicat succesele și carențele în procesul de predare a cursurilor în limba română, evidențiind, îndeosebi, aspectele pozitive de la *Facultatea de Istorie*⁶. Conform deciziei luate, „aproximativ peste un an să se revină la chestiunile trecerii ireversibile în toate structurile Universității la limba de stat și alfabetul latin”⁷.

Catedra de Istorie a URSS, de asemenea, a fost grav afectată de procesele restructurării. La ședința din 18 septembrie 1989, prima ședință din noul an de studii 1989-1990, printre altele, s-a discutat și problema privitor la introducerea unor modificări în programele de studii, lucru necesar în legătură cu schimbările profunde care au loc în societate. Către 13 octombrie 1989 schimbările în program au fost făcute și aprobate la ședința catedrei de la data indicată⁸. Ulterior, pe data de 16 februarie 1990 a fost discutată o altă programă, modificată, la disciplina Istoria URSS, perioada sovietică, în care au fost introduse unele teme noi, cum ar fi, *Anul 1917 – alternative de dezvoltare; Uniunea Sovietică – stat autoritar (1938-1953); Începutul și eșecul tranziției de la statul autoritar la statul democratic (1954-1964); 1985 – URSS pe calea creării socialismului uman, democratic*⁹.

Totuși, aceste măsuri cosmetice nu erau pe măsură să salveze disciplina *Istoria URSS*. Republica Moldova își declarase clar calea spre independență și cursul de *Istorie a URSS*, cu un număr masiv de ore, nu mai putea fi acceptat. La ședința din 11 mai 1990 s-a discutat problema

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 69. Definiția din DEX: Concepție în sociologia contemporană, potrivit căreia, în stadiul actual de dezvoltare a societății capitaliste, sub influența revoluției științifice și tehnice, instituțiile și organizațiile sociale și-ar pierde caracterul de clasă, conținutul politic.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 69-70.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 71.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 72.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4602, f. 59-90.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 81-85.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 74.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4399, f. 3, 6.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4399, f. 50.

reducerii cadrelor în legătură cu majorarea normei didactice de la 550 ore la 740 ore pentru fiecare profesor și reducerea numărului de ore la disciplina dată¹. Peste câteva zile, pe data de 15 mai avea loc o nouă ședință a catedrei la care a fost discutată problema dată. Membrii catedrei au fost informați că numărul total al orelor la catedră s-a micșorat cu 2000, ceea ce însemna reducerea cu 4 unități. Evident, situația a provocat nemulțumirea membrilor catedrei. Șeful acesteia a propus să se adreseze la rectorat cu o *Prezentare* în care se exprima dezacordul total cu reducerea a 4 unități de la catedră, măsură care, în opinia sa, nu ar corespunde noilor norme moral-umane și juridice. De asemenea, se face referință și la un Ordin al Ministerului Învățământului Superior al URSS din 3 iulie 1956 prin care, pentru cadrele didactice care predau disciplina Istoria URSS se stabilea norma didactică de 550 de ore, iar pentru șeful catedrei – 420 de ore. Se mai indica că acest ordin încă nu este anulat, de aceea norma didactică a profesorilor catedrei trebuie stabilită după acest ordin. Autorul *Prezentării* mai făcea referință și la necesitatea revizuirii cursului, dar mărirea numărului de ore pe care urma să-l realizeze fiecare cadru didactic, afirma el, se va răsfrânge negativ asupra acestui proces. În sfârșit, se considera că ordinul nr. 685 din 22 august 1989 nu poate servi drept bază legală pentru majorarea numărului de ore pentru cadrele didactice de la Catedra de Istorie a URSS². *Prezentarea* a fost supusă votului și a fost votată în unanimitate de către membrii catedrei³. Așadar, toți membrii catedrei respective erau pentru schimbări democratice, dar ... în limitele legislației din anul 1956 !!!

Dar, în pofida acestei poziții, pe 13 septembrie 1990 avea loc ultima ședință a *Catedrei de Istorie a URSS*, ședință la care a participat și decanul *Facultății de Istorie*. Acesta a adus la cunoștință că a fost primită o scrisoare instructivă de la viceministrul Inochentie Baltag⁴ referitor la depolitizarea științei. Este vorba despre Dispoziția Ministerului Științei și Învățământului al RSSM nr. 15 din 21 august 1990 *Despre depolitizarea și dezideologizarea învățământului superior*. La Consiliul științific al facultății s-a propus să fie formate trei catedre: Istorie antică, Istoria evului mediu și epocii moderne, Istorie contemporană. Principalul, a menționat decanul, este menținerea potențialului științifico-didactic la facultate. Șeful catedrei a ținut să sublinieze că problema lichidării *Catedrei de Istorie a URSS* nu ține de depolitizare, ci de proclamarea suveranității republicii. Oricum, menționa el, disciplina respectivă, cu un număr mai mic de ore, dar va fi predată și în continuare și solicita ca membrii catedrei să nu intre în panică⁵. Totuși, unul dintre profesori, nemulțumit de situația creată, a ținut să amintească colegilor că problema dată s-a rezolvat ca și anterior, în stil vechi, administrativ de comandă⁶. Ce ar însemna în opinia sa un „stil nou”, dânsul nu a desfășurat.

Pe data de 29 august 1989 a avut loc ședința *Catedrei de Istorie a Moldovei*. Șeful catedrei anunța că încă în primăvară a fost pregătită o variantă nouă a programei cursului Istoria RSS Moldovenești pentru facultățile neistorice, dar ea trebuie încă o dată revăzută și prezentată pentru a fi discutată la Consiliul metodic al facultății și la Ministerul Învățământului Public. Ulterior, la ședința din 19 septembrie 1989 șeful catedrei a propus ca în planul de lucru al catedrei să fie prevăzută realizarea unei conferințe științifice cu genericul „50 de ani de la formarea RSS Moldovenești”⁷. Evident, profunzimea schimbărilor în viața social-politică a țării încă nu era sesizată de șeful acestei catedre.

La ședința *Catedrei interuniversitare de Istorie a Moldovei* din 21 noiembrie 1989, una din problemele discutate a fost problema măsurilor întreprinse de catedră pentru îndeplinirea hotărârilor biroului CC al PCM privitor la îmbunătățirea cercetării științifice în domeniul istoriei RSS Moldovenești în condițiile restructurării. Șeful catedrei a dat citire măsurilor care urmau

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4399, 60-61.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4399, f. 71-73.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4399, f. 68.

⁴ Este vorba de Inochentie Baltag, care, prin Hotărârea Guvernului Nr. 205 din 06.07.1990 a fost numit în funcția de prim-loctiitor al Ministrului Științei și Învățământului al RSSM.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4399, f. 91-92.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4399, f. 92.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4404, f. 1-2.

să fie realizate, 17 la număr, dar care, spre regret, în procesul-verbal nu sunt fixate, doar se indică că ele se păstrează în mapa nr. 26 de la catedră¹.

La ședința *Catedrei de Istorie a Moldovei* din 8 februarie 1990 unul dintre subiectele discutate s-a referit la măsurile cu privire la predarea istoriei Moldovei. Șeful catedrei a prezentat informația referitoare la scrisoarea unui coleg de la catedră adresată instanțelor republicane, în care acesta a manifestat grijă față de predarea cursului *Istoria Moldovei* și a propus un șir de măsuri pentru îmbunătățirea predării. Una dintre acestea, a afirmat șeful catedrei, se referă direct la catedră. Este vorba despre necesitatea aprovizionării catedrei cu hărți și cu alte materiale didactice. În cadrul discuțiilor s-a menționat că în republică nu avem instituții speciale care să se ocupe de aceste probleme și că nu le putem aștepta de la nimeni, singuri trebuie să confecționăm hărțile necesare. Referitor la celelalte propuneri din scrisoare, s-a anunțat că ele au fost discutate cu prorectorul pentru activitatea didactică, cu șeful de studii și colaboratorul din secția relațiilor cu țările străine. Concluzia la care au ajuns aceștia este următoarea: fie că autorul scrisorii vrea să se evidențieze pe sine, fie că, într-adevăr, el este îngrijorat de starea lucrurilor. „Să zicem că e a doua”, a concluzionat șeful catedrei². În cadrul aceleiași ședințe a fost nominalizat grupul de profesori care să alcătuiască noua programă a cursului *Istoria RSS Moldovenești* pentru facultățile de istorie³.

Procesul-verbal al ședinței catedrei din 2 aprilie 1990 a fost scris în grafie latină – multășteptata mașină de dactilografiat cu litere latine, în sfârșit, a apărut. Tot în cadrul acestei ședințe au fost anunțate rezultatele controlului activității catedrei efectuat de către Comisia Senatului USM (I.I. Buga), comisie care a constatat că catedra tinde spre renovarea cursului și spre conferirea unui caracter problematic disciplinei predate⁴. Datele prezentate anterior atestă însă destul de bine faptul că „caracterul problematic” al temelor predate în cadru cursului respectiv era destul de evident.

Conform procesului-verbal, pe data de 19 aprilie 1990 avea loc ședința *Catedrei de Istorie a Ținutului Natal*⁵, dar problema schimbării denumirii și a modificării statutului catedrei a fost discutată abia la ședința catedrei din luna mai. Șeful catedrei a adus la cunoștință ordinul rectorului din 16 mai 1990⁶. Ordinul respectiv se referea nu numai la Catedra de Istorie a Moldovei, ci și la alte catedre⁷, motiva schimbarea prin „necesitatea folosirii mai rezultative a potențialului științifico-metodic universitar și rezolvării în condiții optime a problemelor ce țin de studierea științelor sociale și a nivelului de cultură generală, în conformitate cu ordinul Ministerului Învățământului public al RSSM și cu hotărârea Consiliului științific”. Drept rezultat, *Catedra interuniversitară Istoria Moldovei* era desființată și se forma noua *Catedră universitară de Istorie a Ținutului Natal*. Profesorii urmau să predea cursul de istorie a ținutului natal. În același timp, pentru postul de șef de catedră urma să se anunțe concurs⁸.

Șeful catedrei și-a exprimat nemulțumirea și chiar indignarea față de acest ordin al rectorului, ordin ce ținea de modificarea denumirii și a statutului catedrei, dar și de perspectiva trecerii postului de șef de catedră prin concurs. Hotărârea finală adoptată la catedră a fost de a apela la serviciul juridic al Universității de Stat din Moldova și al Ministerului Științei și Învățământului pentru a solicita argumentarea acestei modificări și, de asemenea, de a interveni cu o adresare către Comitetul Republican al Sindicatelor pentru clarificarea acestui ordin al rectorului⁹.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4404, f. 8.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4404, f. 31.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4404, f. 32.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4404, f. 35.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4404, f. 36.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4404, f. 38.

⁷ Prin același ordin se desființau Catedrele de Etică și Estetică și de Istoria și Teoria Religiei și Ateismului și se forma una singură, Istoria și Teoria Culturii Universale și Naționale.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 70.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4404, f. 38-39.

Pe 27 august 1990 avea loc prima ședință din noul an de studii (1990-1991) al Catedrei de *Istoria Ținutului Natal* cu noul șef de catedră desemnat, Pavel Parasca. Acesta a anunțat că în virtutea schimbărilor care au loc, până la sfârșitul primului semestru al anului de studii 1990-1991 „catedra își asumă obligațiunea de a pregăti programa la cursul de *Istorie a românilor*, întrucât a apărut programa școlară¹ cu această denumire”. În cadrul ședinței s-a hotărât ca proiectul programei noii discipline, *Istoria românilor*, să fie prezentat pentru a fi discutat către 15 octombrie 1990².

Între timp, pe data de 19 septembrie 1990 este emis ordinul rectorului nr. 170, bazat pe decretul Sovietului Suprem al RSS Moldovenești din 27 iulie 1990 și pe dispoziția Ministerului Științei și Învățământului al RSS Moldovenești din 21 august 1990, prin care se excludeau „din planurile de învățământ la toate specialitățile disciplinele social-politice (istoria Moldovei, istoria politică a secolului al XX-lea, economia politică, comunismul științific, teoria socialismului, filosofia marxist-leninistă, ateismul)” și se includeau „în planurile de învățământ la toate specialitățile disciplinele *Istoria statului moldovenesc și a neamului român, Istoria culturii universale și naționale, Bazele științelor economice și istoria gândirii economice, Politologia, Filosofia și istoria filosofiei, Istoria religiei*. Conform ordinului respectiv, prin hotărârea Consiliului Științific (Senatului) universitar și aprobarea Ministerului Științei și Învățământului puteau fi introduse și „alte discipline sociale (umanitare)”. Prin același ordin se modifica denumirea catedrei din *Istoria ținutului natal* în *Istoria statului moldovenesc*. Așadar, în ordinul emis de rectorul USM, era omisă sintagma „și neamului român”, sintagmă pe care o găsim în Dispoziția Ministerului Științei și Învățământului al RSS Moldova din 21 august 1990³.

La ședința Senatului USM din 25 septembrie 1990 s-a discutat problema structurii și denumirii catedrelor la *Facultatea de Istorie*, raportor fiind decanul facultății respective. Hotărârea Senatului sublinia că în conformitate cu concepția învățământului istoric național, aprobat de guvernul Republicii Moldova, în care un rol de bază revine istoriei neamului, se lichidează catedrele de *Istorie a URSS, Istorie antică și ev mediu, Istorie nouă și contemporană*. În noua structură a *Facultății de Istorie* se prevedeau următoarele catedre: *Catedra de Istorie Antică și Arheologie, Catedra de Istorie Medie și Modernă; Catedra de Istorie Contemporană, Catedra de Istorie a Statului Moldovenesc*⁴.

Ulterior, la ședința catedrei din 2 octombrie 1990 a fost modificată și denumirea *Catedrei de Istorie a Statului Moldovenesc*. Șeful catedrei a anunțat despre hotărârea Senatului USM, care a dat catedrei denumirea de *Istoria Statului Moldovenesc*, decizie adoptată de către Senat fără consultarea opiniei membrilor catedrei. Pornind de la acest fapt, șeful catedrei a pus sub semnul întrebării valabilitatea deciziei Senatului USM și a propus o altă denumire pentru catedra dată, anume *Catedra de Istorie a Românilor*, denumire care, în opinia domniei sale, reflectă mult mai adecvat realitatea. Unii membri ai catedrei au avut anumite rezerve față de această denumire și au propus ca noua denumire a catedrei să fie *Catedra de Istorie Națională*. Ambele denumiri au fost puse la vot. În rezultat, cu majoritate de voturi, 6 la 2, a fost adoptată hotărârea de a numi *catedra* și cursul predat, *Istoria românilor*, hotărâre transmisă Senatului USM pentru a fi confirmată⁵.

Ordinul rectorului din 17 Octombrie 1990 făcea referință la „concepția învățământului istoric național, aprobată de guvernul RSSM în care un loc de bază trebuie să fie atribuit istoriei neamului și istoriei universale”. În legătură cu aceasta și în temeiul hotărârii Consiliului Facultății de Istorie din 24 septembrie 1990 și a hotărârii Consiliului științific [Senatului] din 25 septembrie 1990, se schimba structura *Facultății de Istorie*: se lichidau catedrele existente la acel moment (*Catedra de Istorie a URSS, Istorie antică și evului mediu, Istorie nouă și contem-*

¹ Bâcu V., Corovai Gh., Moraru A., Parasca P., Postică Gh., Haheu V. Programe pentru școlile de cultură generală. *Istoria Românilor. Clasele a V-a – a XI-a*. Chișinău, 1990.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4548, f. 1-2.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f.167-168.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4605, f. 96.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4548, f. 7-8.

porană, cu excepția *Catedrei de Istorie a Ținutului Natal*) și se formau trei noi catedre: *Istorie Antică și Arheologie*, *Istorie Medie și Modernă*, *Istorie Contemporană*¹.

Către 18 octombrie noua denumire a catedrei, *Catedra de Istorie a Românilor*, încă nu era legiferată, în ordinul rectorului nr. 183 din 18 octombrie 1990 catedra era menționată încă cu vechea denumire, *Catedra de Istorie a Statului Moldovenesc*². La ședința Senatului din 23 octombrie 1990 decanul *Facultății de Istorie* prezenta noua structură a facultății, care prevedea următoarele catedre: *Catedra de Arheologie și Istorie Veche*, *Catedra de Istorie Medie și Modernă*, *Catedra de Istorie Contemporană*, *Catedra de Istorie a Românilor*, *Catedra de Sociologie*, structură care a fost aprobată de Senat³. Dar și în ordinul rectorului nr. 200 din 26 noiembrie 1990⁴ nu figura încă noua denumire a catedrei. Abia în ordinul de premiere a colaboratorilor USM apare denumirea *Catedra de Istorie a Românilor*⁵. În continuare, activitatea *Catedrei de Istorie a Românilor* a fost dedicată alcătuirii programelor, cursurilor, dar și cercetării problemelor științifice de *Istorie a românilor*⁶.

Procese-verbale ale *Catedrei de Literatură moldovenească* pentru anii 1989-1991 ne oferă posibilitatea de a urmări evoluția în timp și a acestei catedre. La ședința din 13 septembrie 1989 profesorul I. Osadcenco propunea să fie reînnoit programul la literatura din secolul al XIX-lea, să fie introduse teme noi referitoare la activitatea unor astfel de scriitori ca Dobrogeanu-Gherea, T. Maiorescu etc. „Dacă am trecut la grafia latină, sublinia profesorul Ion Osadcenco, să lărgim aria propagării literaturii critice române”, „trebuie ca grafia latină să fie aplicată în mijlocul studenților, tezele de curs și de diplomă să fie scrise cu acest alfabet”, continua reputatul profesor⁷. Totuși, este de remarcat faptul că la numita catedră primul proces-verbal în grafie latină a fost scris abia la ședința din 13 martie 1990, situație care s-ar explica prin lipsa utilajului tehnic necesar – mașinile de dactilografiat cu litere latine, dar, în acest caz apare inexplicabil faptul că procesul-verbal al ședinței din 26 aprilie 1990 este scris în grafie latină, iar suplimentul de 1 pagină, *Propuneri ale Catedrei de Literatură Moldovenească pentru planul de colaborare cu Universitatea din Iași*, aprobat în aceeași zi, este scris în grafie chirilică⁸. Și dacă la ședința din 13 septembrie 1989 s-a propus un curs special *Literatură contemporană română*⁹, cursul opțional *Literatură română* este introdus abia prin hotărârea catedrei din 26 aprilie 1990¹⁰.

Este semnificativ și faptul că la ședința din 14 decembrie 1989 șeful *Catedrei de Literatură Moldovenească* menționa că în școlile ruse din Chișinău „toți învață cu dragoste limba moldovenească”¹¹, lucru care, de fapt, până în prezent nu se adevărește.

În general, este de subliniat că în limbajul profesorilor de la numita catedră, cel puțin așa apare situația în cele 14 procese-verbale ale ședințelor catedrei, sintagma „limba română” lipsește cu desăvârșire, o singură dată, în *Raportul de dare se seamă* pe anul de studii 1989-1990 avem sintagma „limba maternă”¹², în rest doar sintagma „limba moldovenească”.

La 11 septembrie 1990 avea loc ședința *Catedrei de Literatură Moldovenească*, dar planul de studii este deja modificat substanțial. Profesorul Ion Osadcenco afirma că în anul curent de studii începe studierea literaturii române, altcineva propune ca să fie invitat un profesor din România pentru a preda cursul *Literatură română din secolul al XX-lea*¹³. Procesul-verbal nr.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4411, f. 3

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4411, f. 5.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4605, f. 9, 36.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4411, f. 35.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4411, f. 105.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4548, f. 13-14, 36, 39-42, 43-46.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4345, f. 1.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4345, f. 33, 37.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4345, f. 2.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4345, f. 35.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4345, f. 21.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4346, f. 15.

¹³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4490, f. 1-2.

2 din 25 octombrie 1990 este deja al ședinței *Catedrei de Literatură Română*, de aici și modificările necesare în cursurile predate. Situația este apreciată drept destul de complicată, dar, de la fiecare profesor se solicită să depună toate eforturile pentru a face față cerințelor¹. În mod surprinzător, procesul-verbal din 8 februarie 1991 apare ca fiind al ședinței Catedrei de *Literatură Moldovenească*². Era, cred, o simplă gafă tehnică. Oricum, legăturile catedrei respective cu România se intensifică, se prevedea plecarea unor profesori în România³, invitarea unor profesori din România pentru a ține cursuri, fapte elucidate în Darea de seamă pe anul de studii 1990-1991⁴.

O evoluție similară se observă și la *Catedra de Limba Moldovenească*, denumire care apare și în ședința de la începutul anului de studii din 4 septembrie 1989. Una dintre problemele discutate la această ședință au fost obiectivele catedrei în lumina legilor adoptate pe data de 31 august 1989, legi care vizau direct catedra respectivă. Este vorba de două: Legea nr. 3462, *Cu privire la revenirea limbii moldovenești la grafia latină* și Legea nr. 3464, *Cu privire la statutul limbii de stat a RSS Moldovenești*, ambele adoptate pe 31 august 1989. Prima lege abroga legea RSS Moldovenești din 10 februarie 1941 prin care scrisul moldovenesc se trecea la alfabetul rus și se prevedea „a trece scrisul limbii moldovenești la grafia latină”. Cea de-a doua lege prevedea completarea Constituției RSS Moldovenești cu articolul 701, care prevedea: „Limba de stat a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești este limba moldovenească. Limba de stat este folosită în viața politică, economică, socială și culturală și funcționează pe baza grafiei latine”. În cadrul ședinței amintite, s-a subliniat că în pofida tuturor greutăților (lipsa de manuale, unii vor continua să scrie în grafie chirilică etc.), este necesar de a trece imediat la grafia latină (deși *Legea* prevedea o perioadă de trecere până în 1993), grafia latină să fie utilizată și în grupele cu predare în limba rusă și ca toți ei să poată comunica în limba moldovenească. Din lipsa utilajului tehnic necesar, primele procese-verbale ale ședințelor de la catedra respectivă sunt tipărite cu grafie chirilică, începând cu procesul-verbal nr. 5 din 28 septembrie 1989 – cu grafie latină, pentru ca, surprinzător, procesul-verbal al ședinței din 6 aprilie 1990 să fie tipărit iarăși cu grafie chirilică⁵.

Totuși, modificarea în denumirea limbii evolua destul de lent. La ședința din luna octombrie 1989 pe ordinea de zi a acestei catedre era un singur subiect: *Discutarea programelor de lucru la limba moldovenească*. La ședință au fost adoptate 6 programe, în toate este doar sintagma „limba moldovenească”⁶. La ședința din 6 aprilie 1990, printre alte probleme, s-a discutat și *Despre calitatea predării limbii moldovenești la facultățile de fizică și de matematică*, la care s-a subliniat că nici decanatele și nici studenții nu au pretenții față de calitatea predării. Mai mult chiar, studenții de la *Facultatea de Fizică* au solicitat predarea unui „curs de literatură”⁷. În sfârșit, Darea de seamă pe anul de studii 1989-1990, de asemenea, fixa sintagma „limba moldovenească”⁸.

Prima ședință din anul de studii 1990-1991 din 3 septembrie 1990, de asemenea, era a Catedrei de *Limba Moldovenească*, dar a doua, din 2 octombrie 1990, deja era a Catedrei de *Limba Română*. Cu toate acestea, la această ședință au fost aprobate nouă cursuri, în 5 dintre ele era sintagma *limba moldovenească*, sintagma *limba română* lipsește. Modificarea are loc pe parcursul anului de studii. Spre exemplu, la ședința din 21 ianuarie 1991 se discuta textul unei prelegeri și profesorii vorbeau deja despre *fonetica limbii române*⁹. Oficial, trecerea de la sintagma „limba și literatura moldovenească” la sintagma „limba și literatura română” a fost legife-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4490, f. 4-6.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4490, f. 11.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4345, f. 38-39.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4491, f. 13-15.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4347, f. 1-6, 36.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4347, f. 11-12.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4347, f. 36-37.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4493, f. 8.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4492, f. 1, 3, 4, 26.

rată la ședința Senatului din 26 martie 1991¹. Ulterior, profesorii catedrei se pronunță categoric împotriva utilizării sintagmei „limba moldovenească”. Spre exemplu, în ședința din 29 aprilie 1991 se discuta o teză de doctorat și autorul acesteia era atenționat asupra terminologiei utilizate. „E vorba de limba română, și nu moldovenească. Trebuie să ținem seama de ultimele evenimente”², sublinia unul dintre membrii catedrei. Așadar, ar reieși că enigmaticele „ultimele evenimente” au modificat definitiv opțiunea profesorilor pentru sintagma „limba română”, sintagmă pe care o regăsim și în *Darea de seamă* a catedrei pe anul de studii 1990-1991³.

Discuții referitoare la necesitatea educării studenților în spiritul patriotismului și internaționalismului se purtau și la *Catedra de Bibliologie*. La ședința catedrei respective din 24 octombrie 1989 una dintre problemele discutate a fost anume aceasta. Un cadru didactico-științific a formulat obiectivul principal într-un mod destul de interesant și original: în grupele moldovenești, sublinia dânsa, trebuie de orientat atenția la educația patriotică, să-i învățăm pe studenți cultura limbii moldovenești, iar în grupele cu predare în limba rusă, dimpotrivă, e necesar să atragem atenția principală asupra educației internaționaliste, înțeleasă nu în sensul sovietic, ci în sensul familiarizării studenților din grupele respective cu bogata cultură a poporului moldovenesc. Un membru de partid de la catedră a propus ca să se adune, în primul rând, comuniștii, să discute platforma PCUS referitoare la problema națională și fiecare comunist să-și determine clar poziția sa⁴. Iar la ședința *Catedrei de Bibliologie* din 27 decembrie 1989 au fost luate mai multe angajamente în vederea realizării legilor despre limbi adoptate în republică, care țin de publicarea materialelor nu numai în limba rusă, ci și în limba moldovenească⁵. Examinarea proceselor-verbale de la *Facultatea de Biblioteconomie* atestă că termenul *limba română* se încetățenește din toamna anului 1990⁶.

La *Facultatea de Jurnalism* în procesele-verbale pentru anul de studii 1989-1990 este prezent doar termenul *limba moldovenească*, procesele-verbale sunt scrise în limba moldovenească și rusă⁷. La ședința Senatului USM din 25 septembrie 1990 a fost pusă în discuție decizia Consiliului profesoral al Facultății de Jurnalism din 30 august 1990, decizie care recomanda, în legătură cu evenimentele din ultimii ani, redenumirea vechilor catedre în *Catedra de Teorie și Practică Editorială*, *Catedra de Redactare*, *Traducere și Editare*, *Catedra de Istorie a Jurnalisticii*⁸. Ședința *Catedrei de Istorie a Jurnalismului* din 1 noiembrie 1990 discută problema despre reorganizarea procesului de învățământ la *Facultatea de Jurnalistică*. Șeful catedrei V. Klobuțki a declarat destul de categoric: „Trebuie să ne gândim ce putem să facem pentru ca să ridicăm facultatea din mizerie”⁹. Procesul-verbal ne indică în legătură cu problema dată că „au avut loc dezbateri furtunoase”, dezbateri, care, spre regret, au rămas în afara procesului-verbal. S-a hotărât totuși ca problema dată să fie discutată și la Consiliul Facultății de Jurnalism¹⁰.

Procesele social-politice de la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 au atins direct *Catedra de Literatură Rusă și Sovietică* și *Catedra de Limbă Rusă Contemporană*. Procesul-verbal al *Catedrei de Literatură Rusă și Sovietică* din 24 mai 1990 fixează un zvon auzit de o profesoară, că studenții din formațiunea de studii cu predare în limba moldovenească vor să susțină examenul la disciplina ei în limba moldovenească, situația care a fost avizată favorabil de către șeful catedrei¹¹. Mai mult chiar, la ședința catedrei din 30 iunie 1990 se propune ca examenul la literatura rusă să fie înlocuit cu colocviu¹², spre deosebire de catedrele disciplinelor sociale, se

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 77, 105.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4492, f. 47.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4493, f. 15.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4362, f. 5.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4362, f. 17.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4505, f. 4; 4507, f. 6.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4354, 4356.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4605, f. 44.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4499, f. 7.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4499, f. 8.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4343, f. 103.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4343, f. 105.

insista categoric să se mențină examenul. Abia la ședința *Catedrei de Literatură Rusă și Sovietică* din 28 februarie 1991 era abordată problema predării disciplinei *Teoria literaturii* „în lumina noii gândiri social-politice”. La amintita ședință a fost ridicată problema referitoare la metoda *realismului socialist*. Membrii catedrei au atenționat asupra faptului că disciplina respectivă este politizată, ideologizată, în predare predomină principiul de partid și de clasă. Și dacă unii dintre profesori au subliniat că încă mai demult au micșorat anumite părți ale cursului, alții, susținători ai vechiului concept marxist-leninist, dimpotrivă, au afirmat că „la V.I. Lenin sunt idei admirabile, însă *popovii*¹, *elținii*² și alții au scuipat pe ideile lui”³. Evident, mișcarea democratică din URSS nici pe departe nu era pe placul acestor membri ai catedrei respective. De asemenea, a fost exprimată și speranța că la catedră se va mări numărul de ore, mizându-se pe faptul că va fi înlăturată disciplina *Politologia*, dar, absolut fals, se credea că această problemă va fi soluționată de prodecanul facultății Gh. Dodiță, în obligația căruia era să prezente un nou plan de studii⁴.

Catedra de *Limbă Rusă Contemporană* a fost atinsă de consecințele restructurării, cel puțin judecând după procesele-verbale, abia în vara anului 1991, când, la ședința din 20 iunie 1991, se constata necesitatea reducerii cadrelor în legătură cu lipsa înmatriculării studenților la specialitatea 02-18⁵. Cel mai probabil, este vorba de lipsa înmatriculării studenților la această specialitate încă din vara anului 1990, fiindcă la 20 iunie 1991 rezultatele admiterii încă nu aveau cum fi cunoscute. Aceeași situație se constata și din ordinul rectorului nr.115 din 5 iulie 1991, anume micșorarea numărului de ore la *Catedra de Limbă Rusă Contemporană*, urmată de reducerea personalului didactico-științific⁶, reduceri continuate și ulterior. Prin ordinul rectorului nr. 149 din 7 octombrie 1991 se reduceau încă patru cadre didactico-științifice de la această catedră⁷. Problema dată s-ar fi putut soluționa într-un mod mai puțin dureros, fiindcă Senatul USM din 28 mai 1991 a decis introducerea limbii române și a limbii ruse la facultățile nefilologice⁸, dar, în cadrul ședinței Senatului din 3 septembrie 1991, unde, de asemenea, a fost discutată problema dată și au fost exprimate opinii controversate privitor la necesitatea studierii limbii ruse, șefa catedrei a propus ca în anul de studii 1991-1992 studierea limbii ruse la facultățile nefilologice să fie anulată, propunere acceptată de Senat⁹.

Reminiscente ale trecutului sunt observate și la *Catedra de Pedagogie și Psihologie*. În timpul discuțiilor din cadrul ședinței Senatului din 24 aprilie 1990 s-a examinat modul în care au fost modificate programele noi în raport cu cele veci și dacă nu apare ca un anacronism *practica pionerească*. Răspunsul a fost că programa prevede această practică și, deocamdată, nu poate fi anulată¹⁰. Evident, nu s-a găsit soluția potrivită. În cadrul aceleiași ședințe a Senatului s-a propus ca în componența *Catedrei de Pedagogie și Psihologie* să fie incluși metodiștii de la toate facultățile, iar catedra să fie numită *Catedra de Pedagogie, Psihologie și Metodica predării*¹¹, dar propunerea a rămas în afara discuțiilor membrilor Senatului.

La ședința din 24 aprilie 1990 a fost discutată problema disciplinelor sociale și au fost prezentate spre aprobare *Programele* respective. În cadrul discuțiilor s-a subliniat faptul că disciplinele sociale nu trebuie lichidate și nici reduse. Unul dintre membrii Senatului, A. Zavtur, venea cu niște planuri grandioase: noi avem de gând să realizăm un program la politologie

¹ Aluzie la G. H. Popov, unul din liderii mișcării democratice de la sfârșitul anilor '80-începutul anilor '90 din URSS, primul primar al Moscovei și la adepții acestuia.

² Aluzie la B.N. Elțin, primul președinte al Federației Ruse și la adepții acestuia.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4488, f. 73-76.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4488, f. 77.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4486, f.26.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 180.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 222.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, f. 15-16.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 9.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 75-76.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 116.

după care se predă în toate universitățile lumii, dar 50 de ore este puțin¹. Problema programei la *Politologie* a apărut și la ședința Senatului din 27 noiembrie 1990. Unul dintre membrii Senatului, profesorul P. Vizir a menționat că programa poate fi acceptată, dar a formulat și întrebarea, oare sunt în stare membrii catedrei să predea după această programă?².

La amintita ședință a Senatului USM din 24 aprilie 1990 studenții, membri ai Senatului au criticat drastic disciplinele sociale. O studentă de la Facultatea de Limbi Străine a declarat că „la noi la facultate științele sociale sunt prost predate, s-a schimbat doar denumirea, iar lectorii toarnă apă ...”³. Un alt student s-a exprimat în sensul că nu trebuie să excludem disciplinele sociale, „dar la noi, cum s-a citit istoria PCUS, așa și se citește”⁴. În rezultatul discuțiilor s-a hotărât ca programele la disciplinele sociale să fie aprobate așa cum au fost ele prezentate⁵.

În rezultatul evenimentelor de la sfârșitul anilor '80 la USM se crease următoarea situație. Conform Statelor de personal⁶ (*Штатное расписание*) pentru anul 1990 la Universitatea de Stat din Moldova funcționau următoarele facultăți și catedre:

Facultatea de Matematică – Catedre: Geometria superioară; Ecuații diferențiale; Algebra superioară; Analiza matematică; Cibernetica matematică; Cercetări operaționale; Limbaje algoritmice și Programare. (7 catedre).

Facultatea de Fizică – Catedre: Fizica generală; Fizica experimentală; Fizica semiconductoarelor; Electronica; Optica și spectroscopia; Fizica teoretică; Laboratorul de analiză rentgheno - structurală; Observatorul astrofizic.

Facultatea de Chimie – Catedre: Chimia analitică; Chimia neorganică; Chimia organică; Chimia fizică.

Facultatea de Biologie și Pedologie – Catedre: Fiziologia și biochimia plantelor; Fiziologia omului și a animalelor; Zoologia; Botanica; Ecologia și ocrotirea mediului înconjurător; Cabinetul Metodica predării biologiei; Genetică; Pedologia și agrochimia; Laboratorul Agrobiologie de învățământ; Vivariul; Laboratorul intercedral pentru analiza radioimunologică; laboratorul intercedral de microscopie electronică.

Facultatea de Drept – Catedre: Drept Statal; Procedură penală și criminalistică; Drept civil și procedură civilă; Drept penal și criminologie; Cabinetul Informații juridice; Laborator de criminalistică; Teoria generală a statului și dreptului.

Facultatea de Filologie – Catedre: Limba rusă contemporană; Literatura rusă și sovietică; Fonolaboratorul; Literatură moldovenească; Lingvistica generală și romanică; Laborator intercedral pentru predarea limbii și literaturii în școlile medii; Literatura universală; Limba moldovenească.

Facultatea de Ziaristică – Catedre: Istoria presei, televiziunii și radiodifuziunii; Teoria și practica presei de partid și sovietice; Redactare și activitate editorială; Fotolaboratorul de studii; Laboratorul cinematografic de studii; Laboratorul ziaristic; Laboratorul de studii pentru dactilografare și imprimare dictafonică; Laboratorul televiziunii de studii; Laboratorul poligrafic.

Facultatea de Biblioteconomie – Catedre: Biblioteconomie; Bibliografie; Laboratorul mijloacelor de învățământ pe lângă Catedra de Biblioteconomie.

Facultatea de Limbi Străine – Catedre: Filologia engleză; Filologia franceză; Limba franceză; Filologia spaniolă; Laboratorul de studii a limbii orale; Limbile germanice.

Facultatea de Economie și Comerț – Catedre: Merceologia; Economia și organizarea comerțului; Evidența contabilă și analiza activității economice în comerț.

Facultatea de Profesii sociale (fără catedre)

Facultatea de Economie – Catedre: Economia și sociologia muncii; Planificarea econo-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 82.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607 f. 23.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 82.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 83.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 83.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 27-27 verso.

mică socială; Finanțe și credit; Statistică; Evidența contabilă, controlul și analiza activității economice; Metodele economico-matematice; Informatică economică și sistemele automatizate de dirijare; Laboratorul general de mijloace tehnice de pe lângă Catedra de Economie a Muncii;

Facultatea de Istorie – Catedre: Istoria antică și medievală; Istoria nouă și contemporană; Istoria Moldovei (Istoria ținutului natal), între timp devenită, cum s-a arătat mai sus, Catedra de Istorie a Românilor;

Secția de pregătire a cetățenilor străini – Catedre: Științe naturale; Științe sociale; Limba rusă; Laboratorul de mijloace tehnice; Cabinetul metodic;

Decanatul universitar al studenților străini cu Catedra de Limba Rusă; Laboratorul lingafonic de studii.

De asemenea, conform documentul respectiv, erau șapte **Catedre universitare**: Catedra de Filosofie; Catedra de Economie Politică, Istoria și Teoria Culturii Universale, Pedagogie și Psihologie, Cultura fizică, Apărarea civilă, Catedra Militară, la care se adăuga, ca structură aparte, și Muzeul universității¹.

În altă parte a acestui important document sunt amintite Catedra de Istorie a URSS², Catedra de Istorie a PCUS³, Catedra de Comunism științific⁴, Catedra de Ateism științific⁵, Catedra de Etică și Estetică⁶, adică acele catedre care pe parcursul anului 1990 au fost lichidate. De asemenea, actul în cauză amintește și Muzeul în numele lui V.I. Lenin⁷.

În anii '90 ai secolului trecut a apărut și ideea unirii Facultății de Filologie cu Facultatea de limbi romano-germanice. Dar, la ședința Senatului USM din 26 ianuarie 1991 unul dintre membrii Senatului s-a pronunțat categoric împotriva unirii acestor facultăți⁸. Tot la această ședință a Senatului, în decizia luată referitoare la problema umanizării învățământului, s-a subliniat necesitatea de a crea condiții pentru reînființarea *Catedrei de Filologie Clasică*, iar la *Facultatea de Istorie* să se studieze disciplina *Limba greacă veche*⁹.

Problema umanizării învățământului universitar a fost discutată și la ședința Senatului USM din 24 martie 1992, ședință la care s-a constatat că au fost excluse disciplinele social-politice și au fost introduse discipline socioumanistice, însă pentru o bună parte din ele lipsește literatura în limba română¹⁰.

Depolitizarea și dezideologizarea activității la USM s-a manifestat și în lichidarea secției speciale. Prin ordinul rectorului nr. 15 din 25 ianuarie 1991, în legătură cu trecerea universității la noi forme de gospodărire, diminuarea considerabilă a lucrului „conform regimului” (по режиму) de la 1 februarie se lichida Secția I (I часть), și, de asemenea, Secția II (II часть) (activitatea cu colaboratorii supuși militari)¹¹. Totuși, Secția II se vede că a fost numai reorganizată, fiindcă prin ordinul rectorului nr. 5 din 15 ianuarie 1992 ei i se ordona să controleze toate datele colaboratorilor supuși militar până la 5 martie 1992¹². Secția II a mai supraviețuit un timp, fiind dizolvată real prin ordinul B-05 12 din 31 ianuarie 1992. Ordinul se baza pe faptul că „în ultimul timp au avut loc schimbări esențiale în modalitatea de evidențiere a persoanelor supuse serviciului militar, în alcătuirea planurilor de mobilizare, în scăderea vădită a corespondenței cu parafa „secret”. Având în vedere perfecționarea structurii Universității de Stat,” se ordona desființarea de la 1 aprilie 1992 a secției a II-a, și, în locul ei și a secției I dizolvată anterior, se

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 31-41.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 85.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 86 verso.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 87.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 87.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 87 verso.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 87 verso.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 97.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 97.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 58-60.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 41.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 10.

organiza în componența USM secția specială cu un personal de 3 unități¹. Conform ordinului rectorului nr. 86 din 11 iulie 1994 și această secție specială se dizolva de la 12 iulie 1994².

Prin ordinul rectorului nr. 39 din 6 martie 1991 a fost creată o comisie „pentru cercetarea și reexaminarea motivelor concedierii din funcție a persoanelor care au suferit de pe urma politicii de deznaționalizare în perioada anilor '70-'80". Comisia din 5 persoane, trebuia să reexamineze toate materialele, iar rezultatul trebuia să fie prezentat până la 25 martie 1991³. Crearea comisiei atestă limpede orientarea clară a USM spre depolitizare și dezideologizare. Și tot în această direcție era orientat și ordinul nr. 45 din 15 martie 1991, emis în temeiul Directivei Ministerului Științei și Învățământului al RSS Moldova nr. 06/203 din 11.03.1991, prin care „pentru realizarea Hotărârii Sovietului Suprem al RSS Moldova din 1 martie 1991 „Cu privire la hotărârile unor Soviete locale de deputați ai poporului din RSS Moldova în problema referendumului URSS”, se suspenda pentru 16-17 martie anul curent în localurile Universității de Stat orice manifestări culturale, religioase sau politice”⁴. Demilitarizarea USM s-a manifestat prin ordinul nr. 127 din 21 august 1991, în legătură cu ordinul Ministrului Apărării al URSS din 5 iulie 1991, coordonat cu Comitetul de Stat al URSS pe Învățământ Public despre anularea pregătirii militare a studenților după programul ofițerilor în rezervă. Se ordona încetarea de la 1 septembrie 1991 a lecțiilor la pregătirea militară a studenților tuturor facultăților și se lichida catedra respectivă⁵. Același lucru era stipulat și în ordinul nr. 150 din 6 noiembrie 1991, emis în conformitate cu Decretul președintelui RM nr.164 din 22 august 1991 privind suspendarea activității structurilor organizatorice ale partidelor politice, organizațiilor obștești și mișcărilor de masă în instituțiile de stat și cu ordinul Ministerului Științei și Învățământului nr. 342 din 14 octombrie 1991 referitor la aceeași chestiune, prin care se ordona „a suspenda activitatea și a interzice crearea unor noi organizații primare, comitete și altor structuri organizatorice ale partidelor politice, a altor organizații obștești și mișcări de masă la Universitatea de Stat din Moldova”. De asemenea, se stabilea că participarea sau neparticiparea colaboratorilor USM la activitatea partidelor politice, a altor organizații obștești și mișcări de masă „nu poate servi motiv pentru restricția drepturilor lor, inclusiv, a dreptului de a ocupa un post la USM”⁶.

Procesul de lichidare și restructurare a catedrelor disciplinelor sociale nu a fost unicul în procesul evoluției Universității de Stat din Moldova. Universitatea s-a orientat spre deschiderea unor noi facultăți și catedre la care să fie pregătiți specialiști în cele mai diverse domenii. Pentru asigurarea unui învățământ mai calitativ, unele catedre au fost divizate. Prin ordinul din 2 februarie 1990, în temeiul noilor planuri de activitate, a solicitărilor din partea facultăților și în baza hotărârilor Senatului USM, erau introduse modificări în denumirea catedrelor și facultăților. Este de remarcat că la sfârșitul anului 1989 în componența Universității de Stat erau 12 facultăți: Istorie, Limbi Străine, Drept, Biblioteconomie, Economie și comerț, Jurnalism, Filologie, Fizică, Chimie, Matematică și Cibernetică, Biologie și Pedologie, Economie. Prin ordinul amintit se modifica denumirea *Facultății de Limbi Străine* în *Facultatea de Filologie romano-germană*, denumirea a trei catedre din cadrul *Facultății de Economie* și a trei catedre de discipline sociale⁷, despre ultimele trei catedre s-a relatat mai sus.

Câteva săptămâni mai târziu, prin ordinul rectorului din 28 februarie 1990, la *Facultatea de Istorie* a USM a fost înființată, începând cu 1 martie 1990 *Catedra de Sociologie*⁸. Pentru prima dată, problema înființării unei asemenea catedre a fost discutată la ședința Senatului din 28 noiembrie 1989 în legătură cu Ordinul Ministerului Învățământului Superior de a se preda

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 18.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 169.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 71.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 82.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 199.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 223.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 45.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 86.

disciplina *Sociologie*, dar o hotărâre în acest sens nu s-a luat, subliniindu-se doar că o asemenea catedră să nu fie deschisă în cadrul Facultății de Economie¹. Din actul Sectorului învățământul public din cadrul Secției ideologice a CC al PC al RSSM aflăm că la Universitatea de Stat din Moldova urma să fie deschisă *Catedra interuniversitară de Sociologie*, care să asigure predarea cursurilor *Sociologie* și *Psihologie socială* și, respectiv, pregătirea cadrelor de sociologi, dar că deschiderea acestei catedre se târăgănează². Mai mult chiar, în perspectivă, se planifica crearea la Universitatea de Stat din Moldova a unei *Secții de Sociologie* cu deschiderea ulterioară a *Facultății de Filosofie și Sociologie*³. Problema includerii sociologiei la o viitoare Facultate de Filosofie a fost pusă de către Pavel Vizir la ședința Senatului din 26 martie 1991⁴, dar a fost lăsată fără răspuns.

La ședința Senatului din 23 mai 1989 a fost discutată activitatea *Facultății de Limbi Străine*. În cadrul discuțiilor, profesorul Anatol Ciobanu a solicitat ca studenții și decanatul acestei facultăți să ajute Republica în însușirea alfabetului latin, în propagarea acestuia⁵. Așadar, legislația lingvistică încă nu era adoptată, dar profesorii universității erau pe prima linie în propagarea grafiei latine.

Ulterior, la ședința Senatului USM din 27 iunie 1989, de către șefa *Catedrei de Limbi Străine* a fost pusă problema divizării acestei catedre, invocându-se numărul mare de colaboratori (50 de persoane) și dificultatea de a conduce o asemenea catedră. Propunerea nu a fost însă acceptată, urmând să se revină la această problemă când va fi determinată structura facultăților umanitare⁶. Între timp, la ședința Senatului din 24 octombrie 1989 a fost modificată denumirea *Facultății de Limbi Străine* în *Facultatea de Filologie Romano-germană*⁷. Ulterior, la ședința Senatului din 24 aprilie 1990 s-a luat decizia de a diviza *Catedra de Limbi Străine* în *Catedra de Limba Franceză* și *Catedra de Limbi Germanice*⁸. Prin ordinul rectorului USM din 16 mai 1990 se prevedea ca, începând cu 1 iunie 1990, *Catedra de Limbi Străine* să fie împărțită în *Catedra de Limbă Franceză* și *Catedra de Limbi Germanice* și ambele catedre să fie în cadrul *Facultății de Filologie Romano-germană*⁹. Pe 4 iulie 1990 un nou ordin al rectorului stipula încă odată despre aceea că în baza *Catedrei universitare de Limbi Străine* să fie formate, începând cu 15 iulie, *Catedra de Limbă Franceză* și *Catedra de Limbi Germanice*, cu indicarea personalului didactic pentru fiecare catedră¹⁰.

Tot în cadrul aceleiași ședințe a Senatului din 24 aprilie 1990 a fost luată decizia de a modifica denumirea *Catedrei Cercetări Operaționale* în *Catedra de Metode Numerice și Optimizare de la Facultatea de Matematică și Cibernetică*¹¹.

Concomitent, a fost abordată și problema *Facultății de Biblioteconomie*. Directorul bibliotecii USM a pus problema destul de limpede: ori facultatea rămâne în cadrul Universității și studiile se vor efectua pe parcursul a 5 ani, ori trece în componența Institutului Pedagogic. În această situație, mai mulți membrii ai Senatului au subliniat importanța acestei Facultăți și necesitatea de a rămâne în cadrul USM¹². Problema acestei facultăți a fost discutată și la ședința Senatului din 28 mai 1991 când s-a subliniat necesitatea reorganizării pregătirii cadrelor la specialitatea *Biblioteconomie și bibliografie* și trecerii de la 5 ani de studii, la 4 ani¹³.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 174-175.

² Cașu Igor, Șarov Igor. Republica Moldova de la perestroică la independență 1989-1991: Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău, Cartdidact, 2011, p. 256.

³ Ibidem, p. 257.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 70.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4600, f. 3.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4600, f. 58.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 4.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 85.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 72.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 125.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 85, 134.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 76.

¹³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, f. 14.

O pierdere semnificativă pentru Universitatea de Stat a fost reorganizarea *Facultății de Economie* și a *Facultății Economie și Comerț* în instituții separate. Prin ordinul rectorului nr. 143 din 4 octombrie 1991, emis în legătură cu Hotărârea guvernului RM din 25 septembrie 1991, nr. 537 și cu Ordinul Ministerului Științei și Învățământului al RM din septembrie 1991, se ordona să fie creată o comisie pentru organizarea lucrului de transferare a studenților și a infrastructurii aferente în gestiunea nou-createi Academii de Științe Economice¹.

O grea lovitură a suferit și *Facultatea de Drept* de la Universitate: o bună parte din profesorii facultății au plecat și s-au angajat în alte instituții de învățământ, deschise de curând în republică. Drept consecință, la ședința Senatului USM din 23 aprilie 1991 se menționa că de la facultatea respectivă au plecat 16 doctori în științe². Aceasta, dar, mai ales, noile cerințe ale societății au generat o serie de schimbări și la facultate. La ședința Senatului din 24 septembrie 1991 a fost prezentată decizia Consiliului Științific al Facultății de Drept din 14 septembrie 1991, care, în legătură cu suspendarea unor discipline, solicita desființarea *Catedrei de Teorie Generală a Statului și Dreptului*, colaboratorii căreia urmau să fie transferați la catedrele *Discipline de Stat și Drept Civil și Procedură Civilă*, să fie modificată denumirea catedrei *Discipline de Stat* în *Drept Constituțional și Administrativ*, iar până la începutul anului de studii 1992-1993 să fie înființată *Catedra de Teorie și Istorie a Statului și Dreptului*. Dar propunerea nu a fost acceptată la ședința Senatului, motivându-se prin aceea că pentru acceptarea ei mai sunt necesare consultații suplimentare³.

Proclamarea suveranității și independenței Republicii Moldova, lărgirea relațiilor cu alte state necesita perfecționarea specialiștilor cu profil juridic, în special, în problemele dreptului internațional. De aceea, în temeiul hotărârii Consiliului Facultății de Drept și a deciziei Senatului USM din 25 februarie 1992, prin ordinul rectorului nr. 31 din 9 martie 1992 se înființa, începând cu 10 martie 1992, în cadrul Facultății de Drept, *Catedra de Drept Internațional și Relații Economice Externe* cu predarea disciplinelor în limba de stat și în limbi moderne⁴.

Schimbările intervenite în viața Republicii Moldova, noile cerințe pe care le înainta societatea au dus la schimbări în cadrul tuturor facultăților Universității de Stat din Moldova. Senatul din 26 mai 1992 a discutat și a soluționat pozitiv problema înființării la *Facultatea de Chimie* a unei noi catedre – *Tehnologie Chimică și Chimia Ambientă* și a deschiderii unei noi specializări *Chimia tehnologică* în scopul formării specialiștilor, care până acum nu se pregăteau în RM⁵. De asemenea, în cadrul aceleiași facultăți, în conformitate cu ordinul rectorului nr. 93 din 7 iulie 1992, începând cu 15 august 1992 se deschidea *Catedra de Chimie Industrială și Ecologică*⁶.

Pe data de 17 martie 1992 Consiliul științific al Facultății de Biologie și Pedologie a decis să se adreseze Senatului USM cu propunerea ca începând cu anul de studii 1992-1993 să fondeze în cadrul Facultății *Secția interdepartamentală de ecologie și geografie* și să fie introdusă specializarea geografie (profil de producție). Dar propunerea dată nici n-a fost inclusă în ordinea de zi a Senatului din 17 aprilie 1992. Această adresare a fost depistată printre alte materiale ale ședinței respective a Senatului⁷.

Conform *Bilanțului activității științifice a Universității de Stat din Moldova* pentru anul 1992, în anul de referință la Universitatea de Stat din Moldova erau 10 facultăți⁸: Matematică și Cibernetică cu 7 catedre; Fizică cu 5 catedre; Chimie cu 4 catedre; Biologie și Pedologie cu 7 catedre; Ziaristică cu 3 catedre; Istorie cu 4 catedre; Filologie cu 6 catedre; Filologie Romano-germanică cu 4 catedre; Drept: (numărul catedrelor nu este indicat); Biblioteconomie cu 2 catedre. În afară de acestea, erau și catedre interuniversitare: *Istorie și teorie a culturii universale*

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 215-216.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 117.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 41-42.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 43.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 133.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 140.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 75.

⁸ Este omisă Facultatea de Teologie.

și naționale, *Pedagogie și psihologie, Politologie, Filosofie, Economie politică, Educație fizică*. De asemenea, în cadrul Universității de Stat din Moldova activau 14 laboratoare de cercetări științifice (LCȘ) și 31 de colective de creație provizorii (CCP)¹. În anul 1992 din 55 de catedre universitare, 27 erau conduse de doctori habilitați și doar 7 catedre aveau în componența lor doctori habilitați².

Ținând cont de necesitatea pregătirii și dirijării procesului de învățământ la specialitatea de Psihologie, prin ordinul rectorului nr. 22 din 15 aprilie 1993 se restructura *Catedra de Pedagogie și Psihologie* și se crea, începând cu 31 martie 1993, *Catedra universitară de Psihologie*. Concomitent, catedră aparte rămânea *Catedra de Pedagogie*³.

La ședința Senatului din 29 aprilie 1993 a fost discutată problema despre modificarea structurii Universității de Stat din Moldova, care prevedea înființarea unei noi facultăți, anume a *Facultății de Filosofie și Psihologie*, menționându-se că pe parcursul a doi ani s-au înmatriculat studenți la specializările *Filosofie și Psihologie* în cadrul *Facultății de Istorie*. Tot atunci s-a intervenit și cu propunerea de a comasa *Catedra de Filosofie* cu *Facultatea de Teologie*, fapt imposibil de altfel, fiindcă *Facultatea de Teologie* se subordona Mitropoliei Moldovei. De asemenea, s-a propus ca în structura viitoarei *Facultăți de Filosofie* să fie încadrate și catedrele universitare⁴. Conform deciziei Senatului USM din 29 aprilie 1993, decizie semnată de președintele Senatului Petru Chetruș și de secretarul acestuia Gh. Sorbală, se aproba deschiderea *Facultății de Filosofie și Psihologie* cu trei catedre: *Filosofie, Psihologie și Istoria și teoria culturii universale și naționale*⁵.

Cu toate acestea, la ședința Senatului USM din 25 mai 1993 s-a subliniat faptul că la ședința anterioară a Senatului USM din 29 aprilie 1993 nu s-a acceptat includerea *Catedrei de Istorie și Teorie a Culturii Universale și Naționale* în componența *Facultății de Filosofie și Psihologie*. Problema dată a fost discutată ulterior în cadrul Comisiei Senatului, care a aprobat următoarea structură a *Facultății de Filosofie și Psihologie*: *Catedra de Filosofie, Catedra de Economie Politică, Catedra de Psihologie și Catedra Istorie și Teorie a Culturii Universale și Naționale*. Șeful acestei catedre, V. Gajos, și-a exprimat nemulțumirea față de această decizie și a solicitat ca respectiva *Catedră de Istorie și Teorie a Culturii Universale și Naționale* să rămână catedră universitară⁶. În această situație, Petru Chetruș, președintele Senatului, a declarat că numita catedră ar trebui inclusă fie în componența *Facultății de Istorie*, fie în componența *Facultății de Filosofie și Psihologie* și, dacă domnul Gajos nu vrea să accepte acest lucru, atunci, a ținut el să sublinieze, „probabil e cazul să rezolvăm problema în mod administrativ, ori să amânăm rezolvarea problemei pentru luna iunie”, ultima propunere fiind acceptată de către membrii Senatului⁷.

La ședința Senatului din 29 aprilie 1993, decanul *Facultății de Istorie* a propus o nouă structură a *Facultății*, conform căreia urmau să fie create trei Institute a câte patru catedre fiecare, după cum urmează:

1. Institutul de Arheologie, Istorie veche și Tracologie, cu patru catedre:
 - a) Arheologie, Istorie antică și Tracologie;
 - b) Epigrafie și Bizantinologie;
 - c) Etnologie și Etnografie;
 - d) Muzeografie.
2. Institutul de Istorie a Românilor cu patru catedre:
 - a) Istoria medie a românilor;
 - b) Istoria modernă a românilor;
 - c) Societatea românească contemporană;

¹ Date conform Bilanțului activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1992, Chișinău, 1992.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1992, Chișinău, 1992, p. 39.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 32-33.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 50-51.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 55.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 111.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 112.

- d) Paleografie și turcologie.
- 3. Institutul de Istorie universală cu patru catedre:
 - a) Catedra de Istorie Medie;
 - b) Catedra de Istorie Modernă;
 - c) Istoria Societăți Contemporane și Politologie;
 - d) Istoria Gândirii Istorice¹.

Dar proiectul propus de profesorul Ion Niculiță, decanul *Facultății de Istorie*, n-a fost acceptat. În decizia Senatului din 29 aprilie 1993 cu referință la acest subiect se prevedea doar deschiderea la *Facultatea de Istorie* a specializării în domeniul politologiei². La ședința Senatului din 25 mai 1993 s-a stipulat includerea *Catedrei de Politologie* în cadrul *Facultății de Istorie*, unde urma să fie deschisă și specializarea *Politologie*³.

În ceea ce privește întemeierea *Facultății de Filosofie*, lucrurile se mai amânau pentru un timp. Ordinul rectorului nr. 80 din 27 octombrie 1993 se referea la restructurarea *Facultății de Istorie* și a catedrelor universitare. Prin ordin, de la 1 noiembrie 1993 în cadrul *Facultății de Istorie* se organiza *Secția de Filosofie și Psihologie* (până la înființarea facultății respective). În cadrul Secției nou-fundate, începând cu 1 noiembrie 1993, se înființa o catedră nouă – *Catedra de Științe Socioumane*, în baza comasării *Catedrei de Istorie și Teorie a Culturii Universale și Naționale* și a *Catedrei de Economie Politică*. Și tot prin acest ordin, în scopul pregătirii cadrelor la specializarea *Istorie și Politologie*, *Catedra de Politologie* era subordonată *Facultății de Istorie*⁴. Ar fi de subliniat și faptul că anterior acestei date, la ședința Senatului din 29 aprilie 1993 a fost prezentat un proiect de decizie conform căruia urma să se formeze *Catedra de Politologie și Economie Politică* prin comasarea acestor două catedre, însă proiectul dat nu a fost acceptat⁵. Organizarea activității didactice și științifice a *Secției de Filosofie și Psihologie* a fost discutată pe data de 22 martie 1994 la ședința Senatului USM. S-a constatat că organizarea *Secției* în cadrul *Facultății de Istorie* este binevenită, s-a atenționat asupra realizărilor, activitatea acestora fiind apreciată satisfăcător și recomandându-se întărirea legăturilor cu structurile similare de la Academia de Științe a Moldovei, de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” și de la Universitatea de Medicină. Concomitent, decizia Senatului din 22 martie 1994 recomanda rectoratului USM să examineze în viitorul apropiat problema deschiderii *Facultății de Filosofie și Psihologie*⁶.

Ținând cont de necesitățile economiei naționale a Republicii Moldova, la ședința Senatului din 23 noiembrie 1993 s-a decis introducerea a trei specializări noi la *Facultatea de Drept* și anume: *Carieră juridică*, *Drept economic și administrativ*, *Drept internațional și Relații economice externe*⁷.

Restructurarea facultăților universitare continua. Prin ordinul rectorului nr. 91 din 29 noiembrie 1993, în componența *Secției de Filosofie și Psihologie* se prevedeau trei catedre: *Filosofie*, *Științe socioumane* și *Psihologie*, cu modificările respective în conducerea catedrelor și a personalului didactico-științific din ele⁸. Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 37 din 5 aprilie 1994, în baza *Secției de Filosofie și Psihologie* a *Facultății de Istorie* se deschidea *Facultatea de Filosofie și Psihologie* cu catedrele de *Filosofie*, *Psihologie*, *Științe socioumane*⁹.

La ședința Senatului USM din 29 aprilie 1993 a fost discutată și problema *Facultății de Biblioteconomie*, propunându-se ca această facultate cu cei 150 de studenți să fie încadrată de la 1 septembrie 1993 în cadrul *Facultății de Filologie*¹⁰. În acest sens, a fost pregătit și un

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 60.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 75.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 111.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 112.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 79.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1940, f. 9-10.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 10.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 139.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 69.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 51.

proiect de decizie a Senatului USM¹. Dar, conform deciziei definitive, semnată de președintele și secretarul Senatului, se prevedea comasarea *Facultății de Biblioteconomie* cu *Facultatea de Jurnalistică*². Prin ordinul rectorului nr. 167-p din 20 septembrie 1993 se lichida *Facultatea de Biblioteconomie* și se institua *Secția de Bibliologie* în cadrul *Facultății de Jurnalism*. Printr-un nou ordin al rectorului, nr. 89 din 25 noiembrie 1993, „în componența *Secției de Bibliologie* a organiza *Catedra de Bibliologie și Asistență Informațională și Cabinetul de Bibliologie*”³.

Necesitățile economiei naționale cereau deschiderea a noi specialități. Spre exemplu, în ședința Senatului USM din 25 mai 1993 a fost aprobat contractul de colaborare cu uzina de televizoare Alfa, care solicita pregătirea specialiștilor necesari, a câte 10-12 persoane anual. În acest context, *Facultatea de Fizică* intervenea la Senat cerând deschiderea specialității solicitate la *Catedra de Electronică*, solicitare acceptată de Senat⁴.

Conform *Bilanțului activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1993*, în anul de referință la USM erau 10 facultăți: Matematică și Cibernetică – 7 catedre; Fizică – 5 catedre; Chimie – 5 catedre, Biologie și pedologie – 7 catedre; Jurnalistică – 4 catedre, Istorie – 4 catedre; Litere – 5 catedre; Limbi și literaturi străine – (datele lipsesc); Drept (datele lipsesc); Biblioteconomie – 1 catedră, „Bibliografie” – de la 1 septembrie 1993 facultatea este lichidată, catedra trece în componența *Facultății de Jurnalistică*. De asemenea, în cadrul Universității activau 6 catedre universitare (Pedagogie, Psihologie, Politologie, Filosofie, Economie politică, Educație fizică), 14 laboratoare de cercetări științifice, un centru tehnico-științific cu autogestiune. În 1993, din 53 de catedre universitare 29 erau conduse de doctori habilitați, 15 catedre nu au în componența lor niciun doctor habilitat. La *Facultatea de Matematică și Cibernetică*, din cele 7 catedre, una singură este condusă de doctor habilitat și una are în componența sa doctori habilitați⁵.

La ședința Senatului din 26 aprilie 1994 a fost discutată problema privind înființarea unei noi *Catedre de Matematică*, care să asigure predarea matematicii la *Facultățile de Chimie, Fizică și Biologie*. În cadrul dezbaterilor s-au evidențiat mai multe opinii: să fie creată o asemenea catedră; să fie rezolvate toate problemele fără a înființa structuri noi; rezolvarea problemei să fie amânată pentru ședința următoare, ultima propunere fiind acceptată de Senat⁶.

În legătură cu faptul că la *Facultatea de Istorie* s-a deschis specializarea *Istorie și Relații internaționale*, la ședința Senatului din 28 iunie 1994 s-a aprobat noua denumire *Catedra Politologie și Relații Internaționale* în loc de *Catedra de Politologie*⁷.

Prin ordinul rectorului nr. 110 din 9 septembrie 1994, în vederea îmbunătățirii pregătirii cadrelor în domeniul dreptului și organizării specializărilor suplimentare, se fonda *Catedra de Drept Constituțional și Drept Administrativ*⁸. La ședința Senatului USM din 4 octombrie 1994 s-a decis divizarea *Catedrei Discipline Statale* în două catedre independente: *Catedra de Drept Constituțional și Administrativ* și *Catedra de Teorie și Istoria Dreptului*⁹. Și tot în cadrul ședinței Senatului din 4 octombrie 1994 a fost concretizată denumirea *Facultății de Jurnalistică – Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării*¹⁰.

Conform *Bilanțului activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1994* în anul de referință, în cadrul USM erau 10 facultăți: Matematică și Cibernetică – 7 catedre; Fizică – 5 catedre (în Raportul pentru anul 1994 este semnalat și Observatorul Astrofizic); Chimie – 5 catedre; Biologie și Pedologie – 7 catedre (*Catedra de Ecologie și Protecție a Mediului* înconjurător devine interuniversitară); Jurnalism și Științe ale Comunicării – 4 catedre; Istorie

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 79.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 55.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 136-137.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 112-113.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1993, Chișinău, 1993, p. 44.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4940, f. 62.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4940, f. 127.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4929, f. 6.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 5.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 5.

– 5 catedre (se adaugă Catedra de Politologie și Relații Internaționale); Litere – 5 catedre; Limbi și Literaturi Străine – 5 catedre; Drept – 4 catedre; Filosofie și Psihologie – 3 catedre. De asemenea, erau două catedre universitare (Pedagogie, Educație fizică) și un centru tehnico-științific cu autogestiune. În anul de referință, 1994, în cadrul USM activau 52 de catedre, 18 laboratoare de cercetări științifice, 29 de colective provizorii de creație, 8 grupuri de colaboratori ce au efectuat cercetări conform contractelor¹.

Senatul USM acorda în permanență o atenție sporită catedrelor care predau disciplinele sociale. La ședința Senatului din 24 ianuarie 1995 a fost examinată activitatea catedrelor *Discipline socioumane și Politologie și Relații internaționale* în vederea atestării acestora². În decizia Senatului din 24 ianuarie 1995 se menționau părțile pozitive în activitatea acestor catedre, dar se menționa și necesitatea sporirii eforturilor în vederea elaborării materialelor științifice, didactice și metodice, prezentarea planurilor de perfecționare a cadrelor didactice etc.³

La ședința Senatului USM din 24 februarie 1995 s-a discutat și problema *Procesul de studii și politica*, raportul de bază fiind prezentat de rectorul USM. Atenționând asupra numărului mare de partide din RM, despre intențiile acestora de a atrage universitarii în rândurile lor, rectorul sublinia: „Mai mult chiar, partidele, devenind forțe politice de guvernământ, caută neapărat să refacă studiile universitare, învățământul în spiritul propriilor concepții, cadrele didactice care au alte păreri, poate chiar diametral opuse, sunt declarate dușmani ai poporului, trădători de neam, cozi de topor, oameni rămași în urmă, în sfârșit, persoane în opoziție față de stat, de ordinea și de legislația în vigoare”⁴. Vorbitorul se pronunța împotriva deservirii unui anume partid de către cadrele didactice universitare și chema „pedagogul universitar să slujească legilor dezvoltării omului și omenirii”. „Știința, adevărul, legile naturii și ale societății trebuie să fie icoanele universităților, dacă ei sunt adevărați pedagogi, savanți”⁵. „Universitatea, rectoratul o concepe în afara intrigilor partinice și politice”⁶.

Cuvinte, desigur, foarte frumoase, dar tragedia constă în faptul că în luna următoare rectorul USM a uitat de ele și pe data de 17 martie 1995, în cadrul unei ședințe extraordinare a cadrelor didactico-științifice de la *Facultatea de Istorie*, rectorul le aduce la cunoștință profesorilor așa-numita *Decizie* a Ministerului Învățământului al Republicii Moldova de excludere a *Istoriei Românilor* din învățământul universitar și de introducere a *Istoriei Moldovei*, decizie care trebuie aplicată în practică până la 1 septembrie 1995. Această ședință a provocat începutul, inițial în cadrul Facultății de Istorie, a unei mișcări de neîndeplinire a pretenției *Deciziei*, mișcare care a continuat în zilele următoare cu grandioasele manifestări din martie 1995, în primul rând, ale studenților, la care au aderat și alte păături sociale.

Ulterior, la ședința Senatului USM din 28 martie 1995 rectorul prezenta informația privind activitatea Universității în luna martie 1995 și anunța că, începând cu 18 martie 1995, la Facultatea de Istorie, iar din 20 martie și la alte facultăți, activitatea este deosebit de complicată. Rectorul amintea și de Comitetul studenților și al profesorilor care a declanșat o grevă, grevă ce a afectat nemijlocit USM. „Sunt cunoscute deja cerințele, este nominalizată comisia de conciliere, au loc tratative, dar comitetul de grevă condus de domnul Petrencu Anatol, ținea să sublinieze rectorul, nu acceptă propunerile rezonabile de a întoarce studenții în auditorii și de a continua în paralel ședințele Comisiei guvernamentale și ale Comitetului de grevă. Este cunoscut că acțiunile greviștilor, în opinia rectorului, contravin legii. Toți avem dreptul să protestăm vizavi de unele hotărâri sau decizii. Singura condiție însă este de a respecta legea”⁷.

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1994, Chișinău, 1995, p. 4.

² Informația despre rezultatele lucrului Comisiei Senatului USM în vederea atestării Catedrelor *Discipline socioumane și Politologie și relații internaționale* a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 9-17.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 22.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 62.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 63.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 63.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 119-120.

În cadrul ședinței Senatului din 25 aprilie 1995, după discutarea primului subiect – *Activitatea decanatului și a catedrelor Facultății de Fizică în vederea pregătirii tinerilor specialiști* – s-a discutat și o problemă care nu a fost inclusă în ordinea de zi și anume: *Cu privire la trecerea specialității Relații internaționale de la Facultatea de Istorie la Facultatea de Drept*. Conform procesului-verbal, problema dată a fost ridicată¹ de conducerea *Facultății de Drept*. Numita sursă nu prezintă opiniile membrilor Senatului referitoare la acest subiect, ci doar decizia, votată unanim: „A lăsa specialitatea Relații Internaționale la *Facultatea de Istorie*, acolo unde a fost întemeiată pentru prima dată”². O soluție corectă, dar care ulterior nu a mai fost respectată.

Un an mai târziu, prin ordinul rectorului nr. 65 din 29 iunie 1995, „în scopul pregătirii și asigurării mai ample a ramurilor economiei naționale cu cadre de înaltă calificare în domeniul științelor politice” se stipula „crearea, cu începere de la 30 iunie curent în cadrul Universității de Stat, a *Facultății de Științe Politice*”. Până la 10 iulie, decanul interimar urma să prezinte rectorului propuneri referitor la: 1. Structura facultății; 2. Denumirea catedrelor și a specialităților; 3. Modalitatea de transfer a cadrelor didactice și a contingentului de studenți; 4. Patrimoniul și sediul facultății³. Următorul ordin al rectorului, nr. 87 din 5 septembrie 1995, era emis în legătură cu formarea *Facultății de Științe Politice* și prevedea transferul *Catedrei de Politologie și Relații Internaționale* de la *Facultatea de Istorie* la facultatea nou-deschisă și, în baza acestei catedre, la noua facultate se organizau alte două catedre: *Catedra de Politologie* și *Catedra de Relații Internaționale*. De asemenea, la noua facultate, din cadrul *Facultății de Istorie* se transferau studenții specialităților *Istorie și politologie*, *Istorie și relații internaționale*, *Istorie și bazele statului și dreptului*⁴.

Toamna târzie a anului 1995 aducea noi schimbări la *Facultatea de Istorie*. Prin ordinul rectorului nr. 117 din 6 noiembrie 1995, în temeiul hotărârii Consiliului al *Facultății de Istorie* din 31 octombrie 1995, în vederea asigurării procesului didactic la facultate, specializării la istoria culturii, pregătirii mai aprofundate a specialiștilor pentru licee și instituții de învățământ superior, în cadrul *Facultății de Istorie* se înființa *Catedra de Istorie a Artelor*⁵. Peste mai bine de doi ani, în scopul perfecționării sistemului de pregătire a specialiștilor în diverse ramuri ale culturii, inclusiv a profesorilor școlari pentru disciplina *Istoria religiei*, prin ordinul rectorului nr. 17 din 12 decembrie 1997, *Catedra de Istorie a Artelor* din cadrul *Facultății de Istorie* era redenumită în *Catedra de Istorie a Culturii și Religiei*⁶.

Conform *Bilanțului activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1995*, în anul de referință la USM erau 11 facultăți: *Matematică și Cibernetică* – 7 catedre; *Fizică* – 5 catedre; *Chimie* – 5 catedre; *Biologie și Pedologie* – 7 catedre, inclusiv *Catedra de Ecologie și Protecție a Mediului înconjurător*, interuniversitară; *Jurnalism și Științe ale Comunicării* – 4 catedre; *Istorie* – 4 catedre (dispare *Catedra de Politologie și Relații Internaționale*; *Litere* – 6 catedre (apare *Catedra de Filologie Clasică*); *Limbi și Literaturi Străine* – 6 catedre (apare *Catedra de Filologie Engleză*); *Drept* – 5 catedre; *Filosofie și Psihologie* – 3 catedre; *Științe politice* – 2 catedre. De asemenea, erau două catedre universitare (*Pedagogie*, *Educație fizică*) și un centru tehnico-științific cu autogestiune. În total, în anul 1995 erau 54 de catedre, 18 laboratoare de cercetări științifice, 20 de colective provizorii de creație, 12 grupuri de colaboratori, care au făcut cercetări conform contractelor economice⁷ (Tabelul nr. 72).

¹ În original este scris *ridicolă*.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 160.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5041, f. 101.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5041, f. 127-128.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5041, f. 184.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 28.

⁷ *Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1995*, Chișinău, 1996, p. 4.

Tabelul nr. 72

Structura Facultăților USM la sfârșitul anului 1995¹

Facultăți											
Matematică și cibernetică	Fizică	Chimie	Biologie și pedologie	Istorie	Filosofie și Psihologie	Științe Politice	Drept	Jurnalism și științe ale comunicării	Litere	Limbă și literaturi străine	Arte frumoase
Catedre											
1. 1. Geometrie	1. Fizică teoretică	1. Chimie Anorganică	1. Botanică	1. Arheologie și Istorie Antică	1. Filosofie	1. Politologie	1. Teoria și Istoria Dreptului	1. Teoria și Practica Presei	1. Lingvistică Română, Generală și Romanică	1. Filologie Franceză	
2. Analiză Matematică	2. Electronică	2. Chimie Analitică	2. Fiziologia Omului și Animalelor	2. Istoria Românilor	2. Științe socioumane	2. Relații Internaționale	2. Drept Internațional și Dreptul Relațiilor Economice	2. Istoria Jurnalisticii	2. Filologie Clasică	2. Filologie Spaniolă și Italiană	
3. Ecuații Diferențiale	3. Fizică experimentală și metodică predării	3. Chimie Organică	3. Ecologie și Protecția mediului înconjurător	3. Istoria Medie și Modernă	3. Psihologie		3. Drept Penal și Criminologie	3. Redactare și Activitate Editorială	3. Literatură Română	3. Filologie Engleză	
4. Analiză Numerică și Optimizare	4. Fizică generală	4. Chimie Fizică	4. Pedologie și Agrochimie	4. Istorie Contemporană			4. Drept Procesual Penal și Criminalistică	4. Bibliologie și Asistență Informațională	4. Limbă Română Aplicată	4. Limbă Franceză	
5. Limbaje algoritmice și Programare	5. Fizica semiconducturilor	5. Chimie Industrială și Ecologică	5. Genetică				5. Drept și Procedură Civilă		5. Literatură Rusă	5. Literatură Universală	
6. Algebră			6. Zoologie						6. Limba Rusă	6. Limbi Germanice	
7. Cibernetică și Matematică			7. Fiziologia și Biochimia plantelor								
Catedre universitare											
Pedagogie											
Educație fizică											

¹ Tabelul este alcătuit după: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1995. Chișinău, 1996.

Printre materialele procesului-verbal al ședinței Senatului USM din 30 aprilie 1996 se află un document foarte interesant. Este vorba de o propunere semnată de decanul *Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării* V. Moraru, propunere discutată și acceptată la ședința Consiliului Facultății respective din 28 ianuarie 1996. Propunerea prevedea schimbările de structură în cadrul facultății și anume, instituirea a patru departamente: *Departamentul de Jurnalism* (în baza fostei Catedre de Teorie și Practică a Presei), *Departamentul de Comunicare Instituțională* (în baza fostei Catedre de Istorie a Jurnalisticii), *Departamentul de Bibliologie și Asistență Informațională* (în baza fostei catedre de Bibliologie și Asistență Informațională), *Departamentul de Comunicare Socială* compus din două catedre – Limbajul mass-media (în baza fostei Catedre de Redactare și Activitate Editorială) și Catedra de Comunicare Socială. Modificările preconizate erau argumentate prin necesitatea de a implementa noul plan de studii în cadrul modernizării facultății în conformitate cu prevederile Programului TEMPUS¹. Dar, nu se știe din ce cauză, problema dată nici nu a fost pusă în discuție la Senat și nici în ordinea de zi nu figurează. Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 101 din 16 iulie 1996, ca răspuns la demersul decanului *Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării* și în baza deciziei Senatului din 30 aprilie 1996, având în vedere oportunitatea perfecționării cadrelor și antrenării facultății respective în programul TEMPUS, se crea Catedra de *Comunicare socială*². Prin ordinul nr. 133 din 16 octombrie 1996, în scopul realizării programului TEMPUS la *Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării* se amenajau două săli cu computere³.

Intervin anumite schimbări și în cadrul *Facultății de Filosofie și Psihologie*. Prin ordinul rectorului nr. 102 din 22 iulie 1996, în vederea perfecționării procesului didactic, în cadrul facultății nominalizate se institua *Catedra de Sociologie și Istorie a Filosofiei*⁴.

În legătură cu introducerea unor noi specialități, intervin modificări și în structura *Facultății de Limbi Străine*. Prin ordinul rectorului nr. 120 din 30 august 1996, în legătură cu deschiderea la *Facultatea de Limbi Străine* a specialității de traducători și în corespundere cu decizia Senatului din 28 mai 1996 se crea în cadrul facultății respective *Catedra de Teorie și Practică a Traducerii*⁵.

De asemenea, prin ordinul rectorului nr. 123 din 18 septembrie 1996, ținând cont de necesitatea perfecționării procesului de instruire în domeniul pedagogiei, *Catedra de Pedagogie* se includea în componența *Facultății de Filosofie și Psihologie*⁶.

La ședința Senatului din 24 decembrie 1996 a fost ascultat Raportul privind activitatea *Facultății de Filosofie și Psihologie*, membrii comisiei formulând, de rând cu altele, și demersul că ar fi necesar de deschis la această Facultate o *Catedră de Filosofie a Culturii*⁷, dar rectorul a respins categoric această propunere, motivând că la *Facultatea de Istorie* „este o asemenea catedră” și „fondarea unei noi catedre de același fel este, consider, nerațională”⁸. Avea dreptate rectorul doar într-o singură privință. Termenul *cultură* era prezent în denumirea *Catedrei de Istorie a Culturii și Religiei* de la Facultatea de Istorie, la care făcea referință, dar ceea ce se propunea, *Catedra de Filosofie a Culturii*, era o entitate cu conținut diferit.

În anul 1996 la cele 11 facultăți ale USM erau 62 de catedre, 2 centre tehnico-științifice, 19 laboratoare de cercetări științifice, 36 de colective provizorii de creație, 14 grupuri de colaboratori care realizau cercetări conform contractelor economice⁹.

Prima jumătate a anului 1997 aduce noi schimbări în structura facultăților USM. Prin ordinul rectorului nr. 63 din 29 mai 1997, în scopul valorificării și implementării în procesul

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 141.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5090, f. 142.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d., f. 201.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5090, f. 143.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5090, f. 164-165.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5090, f. 170.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5191, f. 41.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5191, f. 21.

⁹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1996, Chișinău, 1997, p. 4.

formativ a noi sectoare de comunicare, în baza solicitării decanatului *Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării*¹ și a deciziei Senatului USM din 13 mai 1997² se modifica denumirea *Catedrei de Istoria Jurnalisticii* în *Catedra de Comunicare Instituțională*³.

De asemenea, prin ordinul rectorului nr. 64 din 2 iunie 1997 se modifica denumirea *Facultății de Matematică și Cibernetică* în *Facultatea de Matematică și Informatică*⁴, denumire care reflecta mai veridic schimbările produse în procesul de modernizare a facultății, de instituire a noilor specialități și a noilor interese științifice ale colaboratorilor.

Pe data de 5 iunie 1997, cu propuneri de reducere a cadrelor la *Facultatea de Litere* venea decanatul Facultății respective, care, „ținând cont de condițiile financiare dificile”, propunea următoarele reduceri de cadre: un prodecan, o unitate de laborant la *Catedra de Limba Română Aplicată*, comasarea *Catedrelor de Limba Rusă* cu cea de *Literatură Rusă* în una singură cu cca 13 unități, ceea ce va permite reducerea unui șef de catedră și a două laborante⁵.

Problema privind optimizarea structurală a facultăților și a serviciilor universitare a fost discutată la ședința Senatului din 24 iunie 1997. Drept motiv pentru aceasta a servit demersul Decanului *Facultății de Biologie și Pedologie*, care sublinia că „în vederea cerințelor de optimizare a structurii facultății, a reducerii numărului de cadre și în baza deciziei de la consfătuirea care a avut loc la rectorat”, în prezența prorectorilor și a șefilor de catedră de la *Facultatea de Biologie și Pedologie*, se propunea lichidarea *Catedrelor de Fiziologie și Biochimie a Plantelor Ecologice*, de *Zoologie și de Ecologie și protecția mediului ambiant* și în locul acestora să fie create catedrele de *Zoologie și ecologie* (șef – I. Toderaș) și de *Fiziologie, biochimie și genetică* (șef – M. Duca)⁶.

Tot pe data de 24 iunie 1997, la ședința Consiliului profesoral al *Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării* s-a discutat problema *Cu privire la reducerea cheltuielilor pentru salarizarea cadrelor didactice* și s-a luat hotărârea de „a comasa *Catedra de Redactare și Activitate Editorială* cu *Catedra de Comunicare Instituțională*”⁷.

Procesul-verbal al ședinței Senatului din 24 iunie 1997 conține o pagină cu indicarea optimizărilor structurale ale facultăților de la Universitatea de Stat din Moldova. Conform acesteia, la *Facultatea de Fizică* se comasau *Catedrele Fizică Generală și Fizică Experimentală*. La *Facultatea de Filosofie și Psihologie* se prevedea: „A comasa *Catedrele de Pedagogie și Psihologie* într-o catedră unică *Psihopedagogie*”⁸. În dosarul examinat găsim și extrasul din procesul-verbal nr. 6 al Consiliului *Facultății de Filosofie și Psihologie* din 18 iunie 1997, ședință la care a participat și prim-prorectorul Petru Gaugaș și la care s-a discutat despre *Restructurarea subdiviziunilor Facultății în lumina ultimelor dispoziții ale Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului al RM*, în care se consemna discuția despre comasarea *Catedrelor Psihologie și Pedagogie* într-o singură catedră, *Psihopedagogie*. Dar toți cei 10 membri participanți la ședință au votat contra comasării catedrelor respective. În această situație, decizia finală a Consiliului profesoral a fost „de a căuta noi modalități în vederea realizării dispoziției Ministerului”⁹. În continuare, conform paginii indicate, la *Facultatea de Litere* se comasau catedrele de *Limba rusă și Literatură Rusă*, la *Facultatea de Istorie*, *Catedra de Istorie a Culturii și Religiiilor* se reorganiza în catedră universitară cu specialiști de la *Catedra de Științe Socioumane*, la *Facultatea de Biologie și Pedologie* se comasau *Catedrele de Ecologie* cu cea de *Zoologie* și *Catedra de Genetică* cu cea de *Fiziologie și Biochimie a Plantelor*, la *Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării* – *Catedra de Redactare și Activitate Editorială*¹⁰.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 101.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 98.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 98.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 99.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 56.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 46.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 51.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 57.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 58.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 57.

Ordinul rectorului nr. 86 din 1 iulie 1997 era emis în vederea necesității perfecționării structurii facultăților și a catedrelor. Prin el, în baza a două catedre – de *Zoologie și Ecologie și Protecția muncii* – se forma una – *Catedra de Zoologie și Ecologie* (șef – I. Toderăș). În baza a două catedre, *Fiziologia și Biochimia Plantelor și Genetică*, se crea una – *Catedra de Fiziologie, Biochimie și Genetică Vegetală* (șef – M. Duca). În baza *Catedrei de Limba Rusă și a Catedrei de Literatură Rusă* se crea una – *Catedra de Limba și Literatură Rusă*. În baza catedrelor de *Fizică generală și Fizică experimentală și metodica predării* se crea una – *Catedra de Fizică Aplicată*. În baza a două catedre, *Pedagogie și Psihologie*, se crea una – *Catedra de Pedagogie și Psihologie*. La Facultatea de *Jurnalism și Științe ale Comunicării* se lichida *Catedra de Redactare și Activitate Editorială*¹.

Dar nu la toate facultățile se mergea pe calea comasării. Prin ordinul rectorului nr. 114 din 11 septembrie 1997, în vederea perfecționării pregătirii specialiștilor la Facultatea de Științe Politice, în cadrul acesteia se deschidea *Catedra de Discipline Juridice*². De asemenea, prin ordinul rectorului nr. 115 din 12 septembrie 1997 în cadrul *Facultății de Drept* se institua *Catedra Dreptul Antreprenoriatului*, cu transferarea predării la numita catedră a șapte discipline și a unui curs special³. De asemenea, prin ordinul nr. 129 din 16 octombrie 1997, în temeiul demersul șefului catedrei V. Umanet, se modifica denumirea catedrei respective din *Catedra de Științe Socioumane* în *Catedra de Științe Economice*. O parte din cadrele didactice de la *Catedra de Științe Socioumane*, după cum s-a menționat și mai sus, au fost transferate la *Catedra de Istoria Culturii și Religiei*⁴.

Prin hotărârea Senatului USM din 25 noiembrie 1997, începând cu 1 ianuarie 1998 se diviza *Catedra de Limbi Germanice*, „care era numeroasă” și se formau două catedre, *Catedra de Limbă Engleză* (20,25 de unități didactice) și *Catedra de Filologie Germană* (16 unități didactice)⁵. Această decizie a Senatului a stat la baza ordinului nr. 145 din 26 noiembrie 1997, care stipula că întru studierea mai aprofundată a limbii germane și a limbii engleze, *Catedra de Limbi Germanice* se diviza în *Catedra de Filologie Germanică* și *Catedra de Limbă Engleză*⁶.

Printr-un alt ordin, cu nr. 146, tot din 26 noiembrie 1997, în temeiul hotărârii Senatului USM din 25 noiembrie 1997⁷, se schimba denumirea *Catedrei de Limba și Literatură Rusă* în *Catedra de Filologie Rusă*, dat fiind că aceasta include în sine compartimentele de lingvistică și literatură rusă⁸.

Drept consecință a modificărilor întreprinse, către finele anului 1997 la USM erau 61 de catedre, 2 centre tehnico-științifice, 22 de laboratoare de cercetări științifice, 38 de colective provizorii de creație, 18 grupuri de colaboratori, care efectuau cercetări conform contractelor⁹.

În anul de studii 1996-1997 a continuat activitatea în cadrul Programului TEMPUS TACIS referitoare la Modernizarea Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării în colaborare cu *Universitatea Complutense* din Madrid, având ca partener și *Universitatea La Sapienza* din Roma. Drept consecință, au avut loc schimbări de structură în cadrul Facultății, fiind organizată *Catedra de Comunicare Instituțională și revăzută structura subdiviziunilor auxiliare*. De asemenea, a fost instituit *Centrul Informațional computerizat și Laboratorul Tehnologii informaționale*. Facultatea a fost înzestrată cu echipament nou în valoare de 30 de mii de dolari pentru dotarea *Laboratorului Poligrafic*, iar biblioteca facultății a fost completată cu 60 de titluri de carte în limba spaniolă¹⁰.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 132-133.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 181.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 182.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 207.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5313, f. 86.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 227-229, inclusiv persoanele angajate pentru fiecare catedră.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5313, f. 86.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 230.

⁹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1997, Chișinău, 1998, p. 4.

¹⁰ Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1997, Chișinău, 1998, p. 71.

Prin ordinul rectorului nr. 11 din 19 ianuarie 1998, în scopul utilizării spațiului universitar și în legătură cu fondarea *Catedrei de Limbi Moderne Aplicate*, se indica sediul acesteia¹. Decizia Senatului referitoare la acest subiect apare cu întârziere de o săptămână, abia la 27 ianuarie 1998, decizie ce stipula că „întru perfecționarea pregătirii specialiștilor la *Facultatea de Științe Politice* și pentru studierea aprofundată a limbilor moderne”, în cadrul facultății nominalizate se constituia *Catedra de Limbi Străine Aplicate*². Ordinul 19 din 28 ianuarie 1998 era dedicat constituirii *Catedrei de Limbi Străine Aplicate* în cadrul *Facultății de Științe Politice*³.

Ordinul rectorului nr. 33 din 5 februarie 1998, prin care se prevedea fondarea *Catedrei de Studii Sud-est Europene*, cu indicarea spațiului unde urma să fie plasată⁴, ca atare, nu este un ordin de fondare. Abia prin ordinul nr. 85 din 15 mai 1998 se asigura primirea la USM a Misiunii UNESCO, condusă de directorul general Federico Mayor, iar în cadrul programului se prevedea deschiderea *Catedrei de Studii Sud-est Europene* cu suportul UNESCO⁵. Catedra respectivă apare ca rezultat al contractelor încheiate între Universitatea de Stat din Moldova și Fundația SOROS-Moldova din 3 februarie 1997 și cu UNESCO (CEPES) din 15 noiembrie 1997.

Prin decizia Senatului USM din 30 septembrie 1998, în baza demersurilor Facultăților de *Matematică și Informatică* și *Jurnalism și Științe ale Comunicării* se modificau denumirile catedrelor *Limbaje Algoritmice și Programare* în *Catedra de Informatică*, *Catedra de Teorie și Practică a Presei* în *Catedra de Jurnalism*, *Catedra de Bibliologie și Asistența Informațională* în *Catedra de Biblioteconomie și Asistența Informațională*⁶. Motivarea acestor modificări din partea *Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării* era că, în condițiile de modernizare a facultății în cadrul proiectului TEMPUS TACIS, pregătirea cadrelor pentru instituțiile bibliotecare capătă dimensiuni noi, care se cuprind în noțiunea *biblioteconomie*⁷.

La ședința Senatului din 1 decembrie 1998 a fost din nou abordată problema modificării denumirii *Catedrei de Pedagogie și Psihologie* în *Catedra de Psihopedagogie*, demersul respectiv fiind semnat doar de șeful acestei catedre C. Platon. În cadrul dezbaterilor dânsa a subliniat că noua denumire este mai potrivită, fiindcă profilul de pregătire a specialiștilor este psihopedagogie și se instruiesc psihologi-pedagogi. Totuși, ținând cont de faptul că problema nu a fost discutată la Ședința Consiliului profesoral al Facultății respective, Senatul a recomandat discutarea acestei probleme mai întâi în cadrul facultății, după care se va reveni la discuție în cadrul Senatului USM⁸.

Ca rezultat al remanierilor indicate, în anul 1998 la Universitate erau 61 de catedre, un centru și 22 de laboratoare de cercetări, 33 de colective provizorii de creație, 13 grupuri de colaboratori, care efectuau cercetări în baza contractelor economice⁹.

Prin ordinul rectorului nr. 11 din 21 ianuarie 1999, întru optimizarea procesului de învățământ și asigurarea mai amplă a lucrului individual cu studenții, *Catedra de Drept și Procedură Civilă* era divizată în *Catedra de Drept Civil* și *Catedra de Drept Procesual Civil*, cu indicarea unităților didactice pentru fiecare catedră¹⁰. Decizia Senatului referitoare la acest subiect este adoptată la ședința din 26 ianuarie 1999¹¹.

La aceeași ședință a Senatului din 26 ianuarie 1999 a fost luată hotărârea de a modifica denumirea *Facultății de Științe Politice* în *Facultatea de Științe Politice și Administrative*¹². La ședința Senatului USM din 30 iunie 1999, în baza demersului decanului *Facultății de Științe*

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5430, f. 23.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 61.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5430, f. 33.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5430, f. 52.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5430, f. 151.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 49.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 66.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 22.

⁹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1998, Chișinău, 1999, p. 3.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5590, f. 17-19.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5613, f. 52.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5613, f. 13.

Politice și Administrative, care își motiva intervenția prin necesitatea „optimizării procesului de studii” la facultate¹, a fost examinată problema desființării *Catedrei de Discipline Juridice* de la facultate.

Unele modificări au loc și la *Facultatea de Matematică și Informatică*. La ședința Senatului din 28 decembrie 1999 a fost aprobată decizia Consiliului de Administrație din 14 decembrie 1999 cu privire la reorganizarea *Catedrei de Informatică* și redenumirii acesteia – *Catedra de Informatică și Tehnologii de Programare* – „în conformitate cu cerințele actuale de renovări formative și curriculare, pentru optimizarea procesului didactic la *Facultatea de Matematică și Informatică* și îmbunătățirea nivelului de pregătire a cadrelor la specializările de informatică”².

Tot la ședința Senatului USM din 28 decembrie 1999 a fost aprobată modificarea „denumerii filialei *Catedrei de Zoologie* din cadrul Institutului de Zoologie al AȘM în filiala *Catedrei de Zoologie și Ecologie* pentru pregătirea licențiaților și doctoranzilor la specialitățile *ecologie, protecția mediului și utilizarea rațională a resurselor naturale*”³.

Drept consecință a modificărilor care au avut loc pe parcursul anului 1999, la USM actiau 61 de catedre, un centru și 21 de laboratoare de cercetări științifice, 32 de colective provizorii de creație, 12 grupuri de colaboratori care efectuau cercetări conform contractelor economice⁴.

La ședința Senatului USM din 22 februarie 2000, în temeiul demersului dnei M. Bulgaru, șefa *Catedrei de Sociologie și Istorie a Filosofiei*⁵, a fost examinată problema reprofilării catedrei respective. În decizia luată la Senat se menționa că „în vederea optimizării procesului de pregătire a cadrelor la specialitățile *sociologie și asistență socială*, a reorganiza *Catedra de Sociologie și Istorie a Filosofiei* și a o denumi în continuare *Catedra de Sociologie și Asistență Socială*”. Aceeași decizie prevedea că specializarea în domeniul *Istoriei filosofiei* va fi asigurată de *Catedra de Filosofie*⁶. Decizia dată a stat la baza ordinului rectorului nr. 57 din 21 martie 2000 prin care se reorganiza *Catedra de Sociologie și Istoria Filosofiei* în *Catedra de Sociologie și Asistență socială*, iar specializarea în domeniul istoriei filosofiei se transfera și va fi asigurată de *Catedra de Filosofie*⁷.

Pe data de 21 decembrie 2000 apărea ordinul semnat de prorectorul pentru studii prin care se modifica structura a trei facultăți. La *Facultatea de Fizică* erau comasate *Catedrele de Electronica* cu cea de *Fizica aplicată* și se forma *Catedra de Fizica aplicată și informatica*. La *Facultatea de Biologie și Pedologie* au fost comasate *Catedrele de Pedologie și agrochimie* cu cea de *Zoologie și Ecologie* și s-a format *Catedra de Științe ale Solului și Ecologie*. La *Facultatea de Istorie* a fost lichidată *Catedra de Istorie Contemporană* și s-a format *Catedra de Istorie Universală*. De asemenea, a fost lichidată *Catedra de Istoria Culturii și Religiei*, membrii acesteia trecând în componența *Catedrelor de Istorie Universală* și de *Istorie a Românilor*⁸. În rezultatul acestor modificări au fost reduse patru unități de laborant superior.

Drept consecință a modificărilor efectuate, USM încheia anul 2000 cu 47 de catedre, un centru și 21 de laboratoare de cercetări științifice, 21 de colective provizorii de creație, 10 grupuri de colaboratori care efectuau cercetări conform contractelor economice⁹ (Tabelul nr. 73).

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5615, f. 127. Decizia Senatului referitoare la această problemă nu se află în procesul-verbal.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617a, f. 5. Decizia Senatului referitoare la această problemă, f. 16.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617a, f. 19. Decizia Consiliului Științific al Facultății de Biologie și Pedologie din 7 decembrie 1999; a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617a, f. 59.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1999. Chișinău, 2000, p. 3.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 5, f. 62.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 5, f. 13-14.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, u.p. 3, d. 5764, f. 71.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, u.p. 3, d. 5764, f. 491. Ordinul rectorului nr. 138 din 13 iunie 2001 constată că „prin decizia Senatului universitar din 29 iunie 2000 la *Facultatea de Istorie* au fost comasate *Catedrele de Istorie Medie și Modernă, de Istorie contemporană și de Istorie a Culturii și Religiei* și în baza lor s-a format *Catedra de Istorie Universală*” (AUSM, F. 1, inv. 2, u.p., d. 113, f. 177.).

⁹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001, p. 3.

Tabelul nr. 73

Structura Facultăților USM la sfârșitul anului 2000¹

Facultăți											
Biologie și Pedologie	Chimie	Drept	Filosofie și Psihologie	Fizică	Istorie	Jurnalism și Științe ale Comunicării	Limbi și Literaturi Străine	Litere	Matematică și Informatică	Științe Politice și Administrative	Arte Frumoase
Catedre											
1. Biologie Vegetală	1. Chimie Analitică și Organică	1. Dreptul Antreprenoriatului	1. Filosofie	1. Fizică	1. Arheologie și Istorie Antică	1. Bibliologie și Asistență Informațională	1. Filologie Engleză	1. Filologie Clasică	1. Algebră și Geometrie	1. Limbi Moderne Aplicate	
2. Științe ale Solului și Ecologie	2. Chimie Anorganică și Fizică	2. Drept Civil	2. Pedagogie și Psihologie	2. Fizica Teoretică	2. Istorie Universală	2. Jurnalism	2. Filologie Franceză	2. Filologie Rusă	2. Matematică Aplicată	2. Politologie	
3. Biologie Umană și Animală	3. Chimie Industrială și Ecologică	3. Drept Procesual și Civil	3. Sociologie și Asistență Socială	3. Fizica Aplicată și Informatică	3. Istoria Românilor		3. Filologie Germană	3. Limba Română, Lingvistica Generală și Romanică	3. Analiză Matematică și Ecuații Diferențiale	3. Relații Internaționale	
		4. Drept Constituțional și Drept Administrativ					4. Filologie Spaniolă și Italiană	4. Literatură Română	4. Informatică și Tehnologii de Programare		
		5. Drept Internațional și Dreptul Relațiilor Economice Externe					5. Limbă Engleză				
		6. Drept Penal și Criminologie					6. Limbă Franceză				
		7. Drept Procesual Penal și Criminalistică					7. Literatură Universală				
		8. Teoria și Istoria Dreptului					8. Teoria și Practica Traducerii				
Catedre universitare											
Cultură Fizică											
Protecția Civilă											
Științe Economice											

¹ Tabelul este alcătuit după: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001.

Anul 2001 aduce noi schimbări în structura facultăților Universității. Prin ordinul rectorului nr. 41 din 3 martie 2001, în conformitate cu decizia Senatului din 27 februarie 2001¹, decizie luată în baza hotărârii Consiliului profesoral al *Facultății Științe Politice și Administrative*, se modifica denumirea acestei Facultăți în *Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative*².

Ținând cont de specificul *Facultății de Filosofie și Psihologie*, unde un rol din ce în ce mai mare revine specialității *sociologie*, prin decizia Senatului din 27 martie 2001, în baza demersului³ decanului *Facultății de Filosofie și Psihologie* se aproba modificarea denumirii acestei facultăți în *Facultatea de Filosofie, Psihologie și Sociologie*⁴.

Prin ordinul rectorului nr. 145 din 20 iunie 2001 era restructurată *Facultatea de Matematică și Informatică*. Ordinul sublinia că „având în vedere necesitatea înlesnirii conducerii metodico-științifice a specialiștilor de matematică și informatică în direcția modernizării procesului de învățământ, a perfecționării nivelului de instruire a cadrelor și în conformitate cu decizia senatului din 29 mai 2001”⁵ și, de asemenea, la prezentarea decanului *Facultății de Matematică și Informatică*, se stabilea următoarea structură a Facultății: *Catedra de Algebră și Geometrie, Catedra de Analiză Matematică și Ecuații Diferențiale, Catedra de Matematică Aplicată, Catedra de Informatică și Tehnologii de Programare, Catedra de Informatică și Optimizare Discretă*, cu confirmarea respectivă a șefilor de catedră⁶.

Conform Raportului prim-prorectorului USM Petru Gaugaș, prezentat Senatului pe data de 30 noiembrie 2001, la Universitatea de Stat erau 49 de catedre la care activau 1113 cadre didactice (fără *Facultatea de Arte Frumoase*)⁷.

Dar modificările continuau. La ședința Senatului din 25 decembrie 2001 a fost examinată problema *Cu privire la perfecționarea structurii facultăților*. În decizia Senatului se spunea: „Având în vedere necesitatea înlesnirii conlucrării metodico-științifice a specialiștilor universitari în domeniul modernizării procesului de învățământ, a perfecționării nivelului de instruire a tinerilor specialiști, Senatul decide „transferarea *Catedrei de Pedagogie și Psihologie* de la *Facultatea de Filosofie, Psihologie și Sociologie* la *Facultatea de Istorie*, modificarea denumirii *Facultății de Istorie* în *Facultatea de Istorie și Psihologie*, iar *Facultatea de Filosofie, Psihologie și Sociologie* în continuare urma să se numească *Facultatea de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie*⁸. Decizia Senatului se materializa prin ordinul rectorului nr. 324 din 27 decembrie 2001⁹.

În rezultatul modificărilor întreprinse, la sfârșitul anului 2001 în cadrul USM activau 50 de catedre, un centru și 19 laboratoare de cercetări științifice, 24 de colective provizorii de creație, 15 grupuri de colaboratori, care efectuau cercetări științifice conform contractelor economice¹⁰.

Din perspectiva modificărilor structurii facultăților și a USM, în general, anul 2002 ocupă un loc deosebit. Deja la 10 ianuarie 2002, prin ordinul rectorului, în cadrul FRIȘPA se crea *Catedra de Administrație Publică și Drept*¹¹.

Continuau modificările și în cadrul altor facultăți. Prin decizia Senatului din 26 martie 2002, luată în temeiul demersului¹² decanului *Facultății de Asistență socială, Sociologie*

¹ Decizia Senatului a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 87. Extrasul din procesul-verbal nr.15 din 14 februarie 2001 al ședinței Consiliului profesoral al facultății Științe Politice și Administrative, a se vedea f. 123.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d.113, f. 50.

³ Demersul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 341.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 318.

⁵ Decizia Senatului a se vedea AUSM, F. 1, inv. 2, d. 10, f. 99. Demersul decanului Gh. Ciocanu. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 10, f. 100.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 113, f. 185.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 177.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 243.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 113, f. 421.

¹⁰ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 3.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 231, f. 12.

¹² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 115, f. 320.

și *Filosofie*, dar și în „legătură cu faptul că au intervenit schimbări în orientarea didactică a *Catedrei de Filosofie*”, se modifica denumirea acestei catedre în *Catedra de Filosofie și Metodologie a Științei*¹.

După numai un an de zile de la modificările efectuate în cadrul *Facultății de Matematică și Informatică*, la această facultate s-a simțit necesitatea unei noi structuri. În primăvara anului 2002 urma un nou demers² al decanului *Facultății de Matematică și Informatică*. În rezultat era luată o nouă decizie Senatului USM din 30 aprilie 2002³, decizie urmată de ordinul rectorului nr. 114 din 15 mai 2002 referitor la modificarea structurii *Facultății* cu catedrele următoare: *Catedra de Algebră și Geometrie*, *Catedra de Analiză Matematică și Ecuații Diferențiale*, *Catedra de Matematică Aplicată*, *Catedra de Informatică și Optimizare Discretă*, *Catedra de Tehnologii de Programare*, *Catedra de Informatică Aplicată*, cu confirmarea respectivă a șefilor de catedră⁴.

La aceeași ședință a Senatului USM din 30 aprilie 2002, a fost examinată solicitarea membrilor fondatori ai *Institutului de Științe Reale* privitor la „constituirea în cadrul USM a unei structuri în baza contingentului de studenți transferați de la IȘR și a cadrelor didactice, în conformitate cu legislația Republicii Moldova⁵. În decizia Senatului, *Cu privire la constituirea noii facultăți în cadrul USM*, decizie adoptată în baza hotărârii membrilor fondatori ai IȘR, se stipula: „Se aprobă constituirea în cadrul USM a *Facultății Științe Economice și Aplicative* în baza contingentului de studenți, a cadrelor didactice de la IȘR și transmiterea de către această instituție a cotei-patrimoniu, necesară pentru asigurarea procesului de învățământ”⁶.

În baza deciziei amintite, urma ordinului rectorului nr. 86-c din 15 mai 2002 prin care se institua noua *Facultate de Științe Economice și Aplicative*, iar prin ordinul rectorului nr. 158 din 13 iunie a aceluiași an se aproba structura acestei facultăți, inițial doar cu două catedre: *Catedra de Științe Economice* (pregătirea specialiștilor la 4 specialități) și *Catedra de Științe Aplicative* (5 specialități). Decanul ad-interim urma să prezinte propuneri referitoare la statele de funcțiuni, la planurile și programele de studii, la licențele pentru pregătirea cadrelor respective⁷. Pe data de 13 septembrie 2002, prin ordinul rectorului nr. 229 era confirmat decanul ales al facultății⁸. Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 258 din 3 octombrie 2002 sunt formate noi catedre: *Catedra de Finanțe*, iar *Catedra de Management și Finanțe* urma să se numească doar *Catedra de Management*⁹. Ulterior, prin decizia Senatului din 24 septembrie 2002, se accepta demersul *Institutului de Relații Economice Internaționale*, care și-a întrerupt activitatea, de a deschide în cadrul *Facultății de Științe Economice și Aplicative* specialitatea *Relații economice internaționale*¹⁰.

Astfel, după mai bine de un deceniu de la separarea celor două facultăți care pregăteau cadre în domeniul economiei și comerțului, în structura Universității de Stat din Moldova a luat ființă o nouă facultate – *Facultatea de Științe Economice și Aplicative*.

La ședința Senatului din 24 septembrie 2002 a fost examinată problema *Cu privire la aprobarea instituirii Catedrei de Cercetare și Implementare a Metodelor Netradiționale de Studiere* și a *Statutului* respectiv. Pornind de la „necesitatea coordonării reușite a activității didactice, a cercetării la etapa actuală și întru susținerea mecanismului care ar putea activa procesele de reformare în instituțiile de învățământ superior din republică”, Senatul USM lua hotărârea de „a aproba instituirea *Catedrei de Cercetare și Implementare a Metodelor*

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 115, f. 297.

² Demersul a se vedea AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 71.

³ Decizia Senatului, a se vedea AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 21.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 231, f. 141.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 49.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 22.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 231, f. 200.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 232, f. 76.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 232, f. 110.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 46.

Netradiționale de Studiere pentru studenții instituțiilor de învățământ superior și *Statutul* respectiv „¹. Conform *Statutului* acestei catedre, „din punct de vedere organizatoric Catedra este o subdiviziune internă și indivizibilă a Universității de Stat din Moldova”². Același *Statut* mai stipula că „catedra este instituție de cercetare științifică și are următoarele scopuri principale: de a orienta și de a coordona aprobarea ideilor novatoare în procesul de studiere, realizând astfel politica de cercetare științifică, direcționată spre stimularea și susținerea tuturor metodelor netradiționale în învățământul superior din Republica Moldova”³.

Facultățile de la USM, ținând cont de schimbările intervenite în procesul de pregătire a specialiștilor, de schimbările direcțiilor și a temelor de cercetare științifică etc., își modificau atât denumirile lor, cât și ale catedrelor. Prin decizia Senatului din 29 octombrie 2002, în baza demersului *Facultății de Chimie*, a fost aprobată noua denumire a facultății – *Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică*⁴. Prin aceeași decizie a Senatului din 29 Octombrie, în baza demersului șefului catedrei, a deciziei catedrei și a Consiliului *Facultății de Științe Economice și Aplicative*⁵, a fost modificată și denumirea *Catedrei de Științe Economice* în *Catedra de Economie Generală și Relații Economice Internaționale*⁶. Ulterior, la ședința Senatului din 31 decembrie 2003 se punea problema separării catedrei, motivând că „sunt două specialități cu două specializări” și, de asemenea, la catedră s-a majorat numărul de masteranzi și doctoranzi⁷.

Anul 2002 se încheia pentru USM cu un număr de 55 de catedre, 2 centre și 18 laboratoare de cercetări științifice, 24 de colective provizorii de creație, 8 grupuri de colaboratori care efectuau cercetări conform contractelor economice⁸.

Senatul USM din 25 februarie 2003 a examinat problema *Cu privire la deschiderea unor noi specialități și specializări în cadrul facultăților USM* și a decis ca în cadrul *Facultății de Științe Economice și Aplicative* să fie deschise specializările *Geografie și Meteorologie*, iar în cadrul *Facultății de Biologie și Pedologie* – specialitatea *Geologie*⁹.

Necesitatea pregătirii specialiștilor care să cunoască bine o limbă străină modernă a favorizat deschiderea unei asemenea catedre la *Facultatea de Matematică și Informatică*. Prin ordinul rectorului nr. 159 din 11 iunie 2003, în baza deciziei Senatului din 27 mai 2003, se fonda *Catedra de Limbi Străine Aplicate* în cadrul *Facultății de Matematică și Informatică*¹⁰. Totuși, mai urma încă un ordin, nr. 242 din 2 septembrie 2003, prin care catedra respectivă se fonda din 25 august 2003¹¹.

Prin ordinul rectorului nr. 197 din 16 iulie 2003 (intra în vigoare de la 25 august 2003), în baza deciziei senatului din 24 iunie 2003¹² „în legătură cu necesitatea perfecționării activității didactico-științifice și instructiv-educative se ordona reorganizarea *Facultății de Istorie și Psihologie* după cum urmează: comasarea *Catedrei de Istoria Românilor* cu *Catedra de Arheologie și Istorie Antică* și fondarea *Catedrei de Istorie a Românilor și Antropologie*”. De asemenea, prin reorganizarea *Catedrei de Pedagogie și Psihologie* s-au fondat două catedre: *Catedra de Psihologie* și *Catedra de Științe ale Educației*. Prin același ordin se reorganiza și *Facultatea de Științe Economice și Aplicative*, *Facultatea de Fizică*, *Facultatea de Biologie și Pedologie*. Drept consecință, se institua *Facultatea de Științe Economice*, iar în baza *Catedrei*

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 46.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 90.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 90. Statutul integral a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 89-95.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 204.

⁵ Demersul extras din Procesul-verbal al Catedrei și al Consiliului Facultății, a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 254, 255, 256.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 204. Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 4 din 9 ianuarie 2003 se excludea din componența Consiliului de administrație șeful *Catedrei Științe Economice*, devenită subdiviziune a *Facultății Științe Economice și Aplicate* (AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 4.).

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 278.

⁸ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 3

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 148.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 201.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 305.

¹² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 414.

de Științe Aplicative de la Facultatea de Științe Economice și Aplicative, se forma, în cadrul Facultății de Fizică, Catedra de Meteorologie, Metrologie și Standarde. În același timp, în baza reorganizării Catedrelor de Științe ale solului și de Ecologie de la Facultatea de Biologie și Pedologie și a Catedrei de Științe Aplicative de la Facultatea de Științe Economice și Aplicative, în cadrul Facultății de Biologie și Pedologie se creau două catedre noi, Catedra de Științe ale Solului, Geologie și Geografie și Catedra de Ecologie, Botanică și Silvicultură¹.

Mărirea numărului de studenți la USM a dus la modificarea statutului Catedrei de Filosofie. Decizia Senatului din 30 septembrie 2003 sublinia că, „în legătură cu majorarea contingentului de studenți și, respectiv, a numărului de ore la unele discipline opționale la facultățile USM”, se aproba „separarea Catedrei de Filosofie de Facultatea de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie și i se acordă în continuare statut de catedră universitară cu denumirea Catedra de Filosofie și Metodologie a științei”². Dar „separatismul” acestei catedre nu a fost de lungă durată. Prin ordinul rectorului nr. 83 din 4 martie 2004, conform deciziei senatului, Catedra de Filosofie era inclusă în componența Facultății de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie³.

În rezultatul remanierilor de pe parcursul anului, la sfârșitul lui 2003 în cadrul USM erau 58 de catedre, 2 centre și 19 laboratoare de cercetări științifice, 23 de colective provizorii de creație, 4 grupuri de colaboratori care efectuau cercetări conform contractelor economice⁴.

După mai mulți ani de liniște relativă, ajung să fie realizate schimbări și la Facultatea de Litere. La ședința Senatului din 27 ianuarie 2004, printre alte probleme, s-a discutat, în baza demersului lui M. Dolgan, șeful catedrei de Literatură Română, și problema privind modificarea denumirii Catedrei de Literatură Română în Catedra de Teorie și Istorie a Literaturii Române⁵ a Facultății de Litere, pe motivul că „actuala denumire a Catedrei de Literatură Română nu semnifică totalitatea disciplinelor predate de membrii ei”. Dar, la această decizie, s-a adăugat scris cu mână: „Nu s-a aprobat”⁶, fără alte explicații. Problema dată a fost ridicată din nou la ședința Senatului din 24 februarie 2004, când a fost luată decizia de a modifica denumirea Catedrei de Literatură Română în formularea Catedra de Literatură Română și Teorie Literară. Decizia Senatului a fost urmată de ordinul rectorului nr. 79 din 3 martie 2004. Prin el se modifica denumirea Catedrei de Literatură Română în Catedra de Literatură Română și Teorie Literară⁷, urmat de alt ordin exact în același sens, nr. 212 din 8 iunie 2004⁸.

La ședința Senatului din 23 martie 2004, în baza demersului conducerii Academiei de Telecomunicații și Informatică⁹, a fost discutată problema Cu privire la fondarea Facultății de Telecomunicații și Tehnologii Informaționale și a fost adoptată decizia de a institui în cadrul USM a Facultății respective cu începere de la 1 mai 2004¹⁰. Dar, această decizie a Senatului, nu a mai fost realizată.

Este important de subliniat și faptul că în cadrul facultăților USM, de rând cu deschiderea unor noi specialități, erau redeschise și unele, care, anterior, din diferite motive, au fost închise. La ședința Senatului din 23 martie 2004, în baza adresării Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare al RM¹¹, a fost aprobată hotărârea despre deschiderea specializării Fizica atmosferei, specialitate la care USM a renunțat în anii '90 a secolului al XX-lea, în cadrul speci-

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 253-254. Tot aici și decizia Senatului din 24 iunie 2003, f. 255. În darea de seamă pentru activitatea științifică a AȘM pentru anul 2003 se sublinia că la propunerea Institutului de Geofizică și Geologie la USM a fost creată Catedra de Geologie și Geografie și redeschisă Facultatea de Geologie (Raport despre activitatea științifică și științifico-organizatorică în anul 2003. Chișinău, 2004, p. 138).

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 62.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 496, f. 145.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, 2004, p. 3.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 70.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 44.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 496, f. 144.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 496, f. 309.

⁹ Demersul din 5 martie 2004 a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 248.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 189.

¹¹ Adresarea a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 268.

alității *Fizică*¹. Aceasta demonstrează atât potențialul științific înalt al USM, cât și înțelegerea acestui lucru de către ministerele de resort din RM.

Problema modificării structurii *Facultății de Științe Economice* a fost discutată la ședința Senatului din 25 mai 2004. În baza demersului decanului *Facultății* și „în scopul asigurării eficiente a procesului de învățământ” se lua decizia de a institui o nouă catedră - *Catedra de Modelare Matematică și Informatică Economică*². Decizia Senatului a fost urmată de ordinul rectorului nr. 213 din 9 iunie 2004 prin care se modifica structura *Facultății de Științe Economice*: se forma *Catedra de Modelare Matematică și Informatică Economică*³.

Prin ordinul rectorului nr. 236 din 1 iulie 2004 încă trei facultăți erau atinse de valul schimbărilor. Prin el se stipula că, în scopul optimizării structurii universității, se modifica denumirea *Catedrei de Teoria și Practica Traducerii* în *Catedra de Traducere, Interpretare și Lingvistică Aplicată*⁴ de la *Facultatea de Limbi Străine*, denumirea *Catedrei de Educație Fizică* se modifica în *Catedra de Cultură Fizică și Sport*⁵, în cadrul *Facultății de Fizică* se comasau *Catedrele de Fizică, Meteorologie, Metrologie și Standarde*⁶ și se forma *Catedra de Meteorologie, Metrologie și Fizică Experimentală*⁷.

În temeiul deciziei Senatului din 31 august 2004 era emis ordinul rectorului nr. 298 din 16 septembrie 2004 prin care se prevedea că, „în scopul asigurării eficiente a procesului de învățământ, întru optimizarea activității în cadrul *Facultății de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie*, la inițiativa rectorului USM”⁸, se modifica structura *Facultății de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie* prin reorganizarea catedrelor existente: se forma *Catedra de Asistență Socială și Catedra de Sociologie și Filosofie*⁹. Caracteristic pentru ordinul dat este sintagma „la inițiativa rectorului USM”, care nu mai apare, practic, în niciunul dintre alte ordine de asemenea natură.

Prin ordinul nr. 328 din 5 octombrie 2004, „în scopul optimizării activității *Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative*”, în baza deciziei Senatului din 28 septembrie 2004¹⁰, se modificau denumirile a două catedre: *Catedra de Politologie* era redenumită *Catedra de Științe Politice și Administrative*, iar *Catedra de Administrație Publică și Drept* devenea *Catedra de Științe Juridice*, menționându-se necesitatea modificărilor respective în planurile de studii¹¹.

Drept consecință a schimbărilor din acest an, către 31 decembrie 2004 în cadrul USM erau 57 de catedre, 2 centre și 19 laboratoare de cercetări științifice, 20 de colective provizorii de creație¹².

Anul 2005 a fost mai liniștit în ce privește schimbările în structura facultăților. Materialele cercetate atestă că, de fapt, doar două facultăți necesitau anumite schimbări. La ședința Senatului USM din 28 iunie 2005, „în scopul asigurării eficiente a procesului de instruire, în baza deciziei Consiliului *Facultății de Științe Economice*”, era adoptată decizia de a forma două noi catedre în cadrul facultății nominalizate: *Catedra de Marketing și Catedra Bănci și Burse de Valori*. La aceeași ședință a Senatului, „în baza demersului conducerii *Facultății de Limbi și Literaturi Străine*, luând în considerație sporirea contingentului de cadre didactice la *Catedra de Filologie Engleză*” (65 de lectori), s-a luat și decizia de a diviza catedra respectivă în *Catedra de Filologie Engleză I și Catedra de Filologie Engleză II*.

La ședința Senatului din 27 septembrie 2005 a fost examinat demersul¹³ din partea con-

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 242.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 361, f. 100.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 496, f. 310. În ordinul respectiv este scris eronat, Electronică.

⁴ Decizia Catedrei Teoria și Practica traducerii din 24 iunie 2004 a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 167.

⁵ Decizia Catedrei de Educație fizică din 27 aprilie 2004 a se vedea AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 166.

⁶ Decizia Consiliului profesoral al *Facultății de Fizică* a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 173.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 496, f. 346.

⁸ Decizia Senatului a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 497, f. 16.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 496, f. 413.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 497, f. 63.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 496, f. 447.

¹² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 3.

¹³ Demersul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 671, f. 159.

ducerii *Facultății de Științe Economice* și s-a luat decizia de a modifica denumirea *Catedrei Bănci și Burse de Valori* în *Catedra Monedă, Credit, Bănci*¹. În cadrul ședinței aceleiași Senat din 27 septembrie, s-a hotărât, în baza demersului conducerii *Facultății Limbi și Literaturi Străine*², modificarea denumirii *Catedrei de Filologie Engleză II* în *Catedra de Lingvistică Engleză*³.

Drept rezultat, la sfârșitul anului 2005 în cadrul USM erau 59 de catedre, 2 centre și 19 laboratoare de cercetări științifice, 20 colective provizorii de creație⁴ (Tabelul nr. 74).

Fuzionarea *Catedrei de Protecție civilă* cu *Catedra de Biologie umană și animală* și amplasarea muzeului USM în blocul II de studii s-a decis prin ordinul rectorului nr. 3 din 6 ianuarie 2006⁵. Ordinul nr. 6 din 10 ianuarie 2006 preciza: în scopul optimizării structurii USM se suspendă activitatea *Catedrei de Protecție civilă*, personalul catedrei fiind transferat în cadrul *Catedrei de Biologie umană și animală* de la *Facultatea de Biologie și Pedologie*⁶. Puțin mai târziu, la 5 aprilie 2006, Consiliul profesoral al *Facultății de Biologie și Pedologie* solicita Senatului USM includerea în agendă a problemei cu privire la schimbarea denumirii *Filialei Catedrei de Zoologie și Ecologie* din cadrul *Institutului de Zoologie al AȘM* în *Filiala Catedrei de Biologie Umană și Animală* în cadrul *Institutului de Zoologie* și a *Institutului de Fiziologie și Sanocreatologie* al AȘM cu pregătirea specialiștilor în domeniile Hidrobiologie și Ihtiologie, Zoologie și Entomologie, Fiziologia Omului și Animalelor⁷. Dar în ordinea de zi a Senatului USM din 25 aprilie 2006 problema dată nu a fost inclusă.

La ședința Senatului din 30 mai 2006 a fost discutată o problemă destul de interesantă: *Catedra – o verigă importantă în pregătirea viitorilor specialiști*. După prezentarea raportului de bază și a discuțiilor care au avut loc, în decizia Senatului se constata că cele 57 de catedre existente la acel moment la USM „realizează dezideratele, stabilește obiectivele de bază caracteristice pentru învățământul superior; ... organizează și monitorizează procesul educațional, dirijează activitatea de cercetare și cea metodică”. În același timp, se subliniază că „la USM catedrele încă nu au devenit actorii politicilor educaționale în contextul Procesului Bologna și, în mod deosebit, aceste subdiviziuni nu și-au determinat activitățile, nu și-au creat structuri responsabile de asigurarea calității procesului de cercetare”. Reieșind din necesitatea optimizării activității catedrei ca subdiviziune universitară, Senatul USM lua decizia de a aproba *Regulamentul de funcționare a Facultăților și Catedrelor*, ultimele, „...în comun acord cu *Departamentul de Cercetare și Inovare* vor activa munca de cercetare și cea științifico-metodică, antrenând toți membrii lor în domeniul de cercetare; ... de comun acord cu *Secția Managementul Calității* vor elabora mecanismul de asigurare a calității procesului educațional și de cercetare”⁸.

Începând cu anul 2006, „în legătură cu restructurarea învățământului superior universitar în spiritul exigențelor Procesului de la Bologna”, prin ordinul rectorului nr. 251 din 1 august 2006, emis în baza deciziei Senatului din 27 iunie 2006 care viza „scopul asigurării eficiente a procesului de instruire”⁹, se desființau: *Catedra de Științe Politice și Administrative* și *Catedra de Științe Juridice* și în baza lor se formau alte două catedre: *Științe administrative* și *Științe Politice și Educație Civică*¹⁰.

De asemenea, în scopul optimizării structurii *Facultății de Științe Economice*, în legătură cu modificările nomenclatorului de specialități și în conformitate cu decizia Senatului din 27 iunie 2006¹¹, începând cu 23 august 2006 se desființau *Catedra Monedă, Credit, Bănci* și se forma *Catedra de Contabilitate*, se modifica denumirea *Catedrei de Finanțe* în *Catedra de Finanțe și Bănci*¹².

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 671, f. 89.

² Demersul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 671, f. 162.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 671, f. 89.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006, p. 3.

⁵ AUSM, Ordine B (generale), 2006, 01-395, f. 3.

⁶ AUSM, Ordine B (generale), 2006, 01-395, f. 6.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 794, f. 54.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 794, f. 74.

⁹ Decizia a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 794, f. 334.

¹⁰ AUSM, Ordine B (generale), 2006, 01-395, f. 362.

¹¹ Decizia Senatului a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 794, f. 334.

¹² AUSM, Ordine B (generale), 2006, 01-395, f. 363.

Tabelul nr. 74

Structura Facultăților USM la sfârșitul anului 2005¹

Facultăți												
Asistență Socială, Sociologie și Filosofie	Biologie și Pedologie	Chimie și Tehnologie Chimică	Drept	Fizică	Istorie și Psihologie	Jurnalism și Științe ale Comunicării	Limbi și Literaturi Străine	Litere	Matematică și Informatică	Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative	Științe Economice	Arte Frumoase
Catedre												
1. Asistență Socială	1. Biologie Vegetală	1. Chimie Analitică și Organică	1. Dreptul Antreprenoriatului	1. Fizică Teoretică	1. Istoria Românilor și Antropologie	1. 1. Biblioteconomie și Asistență Informațională	1. Filologie Engleză	1. Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică	1. Algebră și Geometrie	1. Științe Politice și Administrative	1. Economie Generală și Relații Economice Internaționale	
2. Sociologie Botanică și Silvicultură	2. Ecologie, Botanică și Silvicultură	2. Chimie Anorganică și Fizică	2. Drept Civil	2. Fizică Aplicată și Informatică	2. Istorie Universală	2. Comunicare	2. Filologie Franceză „Grigore Cincilei”	2. Literatura Română și Teoria Literară	2. Matematică Aplicată	2. Relații Internaționale	2. Finanțe	
	3. Științe ale Solului, Geologie și Geografie	3. Chimie Industrială și Ecologică	3. Drept Procesual Civil	3. Meteorologie, Metrologie și Fizică Experimentală	3. Psihologie	3. Jurnalism	3. Filologie Germană	3. Filologie Clasică	3. Analiză Matematică și Ecuații Diferențiale	3. Științe Juridice	3. Management	
	4. Biologie Umană și Animală		4. Drept Constituțional și Administrativ		4. Științe ale Educației		4. Filologie Spaniolă și Italiană	4. Filologie Rusă	4. Informatică și Optimizare Discretă	4. Limbi Străine Aplicate	4. Marketing	
			5. Drept Internațional și Drept al Relațiilor Economice Externe				5. Limba Engleză		5. Informatică Aplicată		5. Modelare Matematică și Informatică Economică	
			6. Drept Penal și Criminologie				6. Lingvistică Engleză		6. Tehnologii de Programare		6. Monedă, Credit și Bănci	

¹ Tabelul este alcătuit după: Bilantul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006.

[illegible]

Către 31 decembrie 2006 în cadrul USM erau 59 de catedre, 5 centre de cercetări științifice, care includ 19 laboratoare și 11 colective provizorii de creație; 2 laboratoare de cercetări științifice și un CCP în afara centrelor¹.

La ședința Senatului din 30 octombrie 2007 a fost aprobată decizia referitoare la restructurarea *Facultății de Drept*. Conform deciziei, se suspenda activitatea *Catedrei de Drept al Antreprenoriatului* și se înființa *Catedra Dreptul Muncii*². Dar, la problema dată s-a revenit ulterior, la ședința Senatului din 29 ianuarie 2008, când a fost aprobată hotărârea de a suspenda decizia Senatului din 30 octombrie 2007 și de a aproba activitatea ambelor catedre, *Drept al Antreprenoriatului* și *Dreptul Muncii*³.

O tentativă de subminare a pozițiilor Universității de Stat din Moldova în domeniul pregătirii specialiștilor în domeniul relațiilor internaționale a venit din partea IRIM-ului. Pe data de 30 martie 2007 viceministrul Educației și Tineretului V. Crudu și consultantul principal al Aparatului Guvernului I. Pasecinic, informau administrația Universității de Stat din Moldova despre intențiile Institutului de Relații Internaționale, fondat în anul 2003, de a concentra toată pregătirea cadrelor în domeniul relațiilor internaționale, inclusiv la specialitatea *Relațiile Internaționale*, ce aparținea FRIȘPA de la USM. În afară de aceasta, blocul nr. 5 al Universității de Stat, unde era amplasată *Facultatea de Asistență socială, Sociologie și Filosofie*, de asemenea, era în „atenția” numitului Institut pentru a-și instala aici sediul⁴. Ar fi de remarcat faptul că, începând cu anul de studii 2006–2007, în baza ordinului Ministerului Educației nr. 747 din 30 mai 2006, instruirea în cadrul IRIM se realizează la specialitățile, considerate „prestigioase”, care aduceau și un suport financiar considerabil: 312.1. Relații Internaționale; 311.1. Politologie; 365.1. Economie Mondială și Relații Economice Internaționale; 812.1. Turism; 381.1. Drept; 223.1. Limbi Moderne⁵.

Drept răspuns la aceste intenții, în aprilie 2007 au urmat mai multe scrisori ale cadrelor didactice de la FRIȘPA adresate prim-ministrului Vasile Tarlev, scrisori în care se solicita să fie lăsat intact localul *Facultății de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie*⁶, scrisori ale studenților, adresate Ministrului Educației și Tineretului, în care își manifestau îngrijorarea față de „eventuala centralizare a pregătirii specialiștilor în domeniul Relațiilor internaționale și Diplomatiei într-o singură instituție de învățământ”. Acest fapt, în opinia studenților, „ar putea să limiteze dreptul la libera alegere a studiilor” și solicită ca FRIȘPA de la Universitatea de Stat din Moldova „să fie considerată și în continuare una dintre instituțiile de stat, responsabilă de pregătirea cadrelor în domeniul Relațiilor Internaționale și Diplomatiei”⁷.

Problema dată a fost abordată și la ședința Senatului USM din 24 aprilie 2007. În decizia Senatului se sublinia: „Senatul consideră neadecvată încercarea de a concentra pregătirea specialiștilor la specialitățile *Asistență socială, Relații internaționale* și transmiterea bl. nr. 5 al USM Institutului de Administrare Publică și Relații Internaționale și se adresează în instanțele de resort într-o soluționare în favoarea USM a acestei probleme”⁸. Mai mult chiar, s-a subliniat că intenția de a întreprinde aceste schimbări „va influența negativ pregătirea specialiștilor în domeniul Relațiilor Internaționale și al Asistenței Sociale”⁹.

În sfârșit, pe data de 25 aprilie 2007 urmau patru scrisori semnate, în numele Senatului USM, de rectorul Universității de Stat, adresate prim-ministrului, ministrului Educației și Tineretului, președintelui Republicii Moldova și Președintelui Parlamentului, scrisori în care încercarea de a

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006., Chișinău, 2007, p. 5.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 929, f. 31.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 15.

⁴ AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 268.

⁵ Raport de autoevaluare științifică, profilul Relațiile internaționale: dimensiunea politică, economică și juridică (2007 – 2011). Aprobat la ședința Senatului IRIM din 27 februarie 2012, proces-verbal nr. 5 Chișinău, 2012, p. 4 (http://www.cnaa.acad.md/i/institutions/docs/irim_self_evaluation_report.pdf).

⁶ AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 220.

⁷ AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 235.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 927, f. 6.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 927, f. 7.

concentra pregătirea cadrelor în domeniul Relațiilor internaționale și al Diplomației doar în cadrul unei instituții de învățământ, era considerată drept contraindicată și „în contradicție cu spiritul european al învățământului universitar de alternativă,” solicitându-se ca problema dată să fie soluționată pozitiv, în favoarea Universității de Stat din Moldova¹. Nu cunoaștem răspunsul oficialităților statului, dar sunt cunoscute rezultatele: încercarea nesăbuită de a priva Universitatea de Stat din Moldova de dreptul de a pregăti specialiști în domeniul Relațiilor internaționale și a Diplomației și, de asemenea, de blocul de studii nr. 5, a eșuat total.

De rând cu necesitatea de a rezolva problemele impuse de anumiți factori, probleme care nu țineau nemijlocit de activitatea universității, erau soluționate problemele zilnice care apăreau și țineau de procesul educațional și de cercetare. Pe data de 26 aprilie 2007 rectorul Universității solicita Ministerului Educației și Tineretului susținerea studierii limbilor străine: araba, chineza, turca, greaca, dar și germana, spaniola și italiana, prin acordarea unei cote suplimentare la numărul de candidați la admitere². Concomitent, erau efectuate și modificările necesare în structura facultăților. În baza deciziei Senatului USM din 29 mai 2007³ era emis ordinul rectorului nr. 174 din 8 iunie 2007, care stipula că, începând cu 25 august, la *Facultatea de Limbi și Literaturi Străine* se comasau *Catedrele de Lingvistică engleză și de Filologie Engleză*, formând *Catedra de Filologie Engleză* cu indicarea nominală a cadrelor didactice⁴.

Prin ordinul nr. 173 din 8 iunie 2007, în baza deciziei Senatului din 29 mai 2007⁵, se modifica structura *Facultății de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie*. Începând cu 27 august se restructurau catedrele: *Catedra de Asistență Socială și Sociologie* cu pregătirea cadrelor la specialitățile asistență socială și sociologie; *catedra Filosofie și Antropologie*, cu pregătirea cadrelor în domeniul filosofiei și antropologiei. Era fixată și componența nominală a membrilor catedrelor respective⁶.

Procesul restructurării facultăților și catedrelor a continuat și în anul 2008. Prin ordinul noului rector al USM, Gh. Ciocanu, nr. 37 din 25 februarie 2008 de la *Catedra de Drept Procesual Civil* se separau o parte din discipline și colaboratori și se forma *Catedra Dreptul Muncii*, cu indicarea disciplinelor și a membrilor catedrei respective⁷.

În cadrul Senatului din 1 iulie 2008, „în scopul optimizării activității universitare” și în baza demersurilor de la facultăți s-a discutat problema reorganizării unora dintre ele. Prin decizia Senatului din 1 iulie se instituia *Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației*⁸ cu specialitățile: psihologie, psihopedagogie, pedagogie și educație civică, ultima transferată de la FRIȘPA. De asemenea, se reorganiza *Facultatea de Istorie* prin adăugarea specialităților *Antropologie și Filosofie* a *Catedrei de Filosofie și Antropologie*, modificându-se și denumirea în *Facultatea de Istorie și Filosofie*. În rezultatul schimbărilor efectuate se modifica denumirea *Facultății de Asistență Socială și Filosofie* în *Facultatea de Sociologie și Asistență Socială*, care avea în componența sa două catedre: *Catedra de Sociologie* și *Catedra de Asistență Socială*. Prin decizia aceluiași Senat, la *Facultatea de Științe Economice* se lichidau cele cinci catedre existente și se formau altele 4 noi: *Teoria Economică și Metodologia Cercetării; Marketing și Relații Economice Internaționale; Contabilitate și Informatică Economică; Administrarea Afacerilor*. De asemenea, la *Facultatea de Limbi și Literaturi Străine* se comasau *Catedrele de Filologie Germană și Limba Engleză* și se forma una singură, *Catedra de Limbi Germanice*. În sfârșit, în virtutea faptului că specialitatea *Educație Civică* a fost transferată de la FRIȘPA, se modifica denumirea catedrei respective din *Științe Politice și Educație Civică* în *Științe Politice*⁹.

¹ AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 268, 269, 270.

² AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 286-287.

³ Decizia a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 927, f. 201.

⁴ AUSM, Ordine B (generale), 2007, 01-358, f. 249-250.

⁵ Decizia a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 927, f. 202.

⁶ AUSM, Ordine B (generale), 2007, 01-358, f. 247-248.

⁷ AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 41-42.

⁸ Ordinul rectorului nr. 191 din 8 iulie 2008 a se vedea: AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 267-268.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1062, f. 13-14.

Prin ordinul rectorului nr. 248 din 10 septembrie 2008, „în scopul eficientizării activității științifico-didactice și a procesului de instruire” se reorganiza, începând cu 21 august 2008, *Facultatea de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie* cu noua denumire – *Facultatea de Sociologie și Asistență Socială*. În același timp, *Catedra de Asistență Socială și Sociologie* se diviza în *Catedra de Asistență Socială* și *Catedra de Sociologie*. Concomitent, *Catedra de Filosofie și Antropologie* se transfera în cadrul *Facultății de Istorie*¹, cu noua denumire, *Facultatea de Istorie și Filosofie*. Prin același ordin nr. 248 din 10 septembrie 2008, se reorganiza și *Facultatea de Științe Economice*: se lichidau *Catedrele de Economie Generală și REI; Contabilitate; Marketing; Modelarea Matematică și Informatica Economică* și se formau trei catedre noi: *Catedra de Teorie Economică și Metodologia Cercetării; Catedra de Marketing și REI; Catedra de Contabilitate și Informatică Economică* cu numirea personalului didactic și a șefilor de catedră până la alegerea prin concurs². De asemenea, se reorganiza și *Facultatea de Limbi și Literaturi Străine* prin comasarea *Catedrelor de Filologie Germană și Limba Engleză* și formarea unei singure catedre – *Catedra de Limbi Germanice* cu indicarea cadrelor didactice respective³; se reorganiza și FRIȘPA prin modificarea denumirii *Catedrei de Științe Politice și Educație Civică* în *Științe Politice*⁴; se reorganiza și *Facultatea de Istorie și Psihologie* în *Facultatea de Istorie și Filosofie*; *Catedra de Istorie a Românilor și Antropologie* se diviza în *Catedra de Arheologie și Istorie Antică* și *Catedra de Istorie a Românilor*, cu indicarea cadrelor didactice pentru fiecare dintre cele două catedre⁵.

În sfârșit, prin ordinul rectorului nr. 295 din 9 octombrie 2008, în scopul optimizării activității științifico-didactice și a procesului de instruire, în temeiul deciziei senatului din 1 iulie 2008, se ordona instituirea *Facultății de Psihologie și Științe ale Educației* cu specialitățile: Psihologie, Psihopedagogie, Pedagogie, Educație civică, ultima se transfera de la FRIȘPA. La *Facultatea de Științe Economice* se lichidau cele 5 catedre și se formau patru noi: *Catedra de Teorie Economică și Metodologia Cercetării; Catedra de Marketing și REI; Catedra de Contabilitate și Informatică Economică, Catedra de Administrare a Afacerilor*. La *Facultatea de Limbi și Literaturi Străine* se comasau *Catedrele de Filologie Germană și de Limba Engleză* și se forma o singură catedră – *Catedra de Limbi Germanice*. La FRIȘPA se modifica denumirea *Catedrei de Științe Politice și de Educație Civică* în *Catedra de Științe Politice*⁶.

Acestea au fost facultățile reorganizate și înființate în perioada de interimat al rectorului Gh. Ciocanu și în timpul alegerilor rectorului Universității de Stat din Moldova. Cineva a văzut în toate aceste modificări o conotație electorală. Nu întâmplător, la ședința Senatului USM din 25 decembrie 2008, în scris, de la un anonim, i-a fost adresată întrebarea: „În funcția de rector interimar ați reorganizat 4 facultăți. Reorganizarea a avut conotație electorală?”. În răspunsul dat Gh. Ciocanu a afirmat că a reacționat în baza demersurilor facultăților⁷.

O problemă care apare în acest timp este problema *Catedrei UNESCO. Studii Sud-est europene*. Din materialul documentar studiat nu se depistează faptul că respectiva catedră ar fi fost lichidată, pur și simplu, după lichidarea *Catedrei de Istoria Culturii și Religiiilor*, sediul acesteia, care, concomitent era și sediul *Catedrei UNESCO. Studii Sud-est europene*, a fost repartizat *Catedrei de Psihologie*. Reieșind din situația dată, ordinul rectorului nr. 222 din 30 iulie 2009 prevedea: „În baza ordinului nr. 85 din 15 mai 1998 *Cu privire la deschiderea Catedrei UNESCO. Studii Sud-est europene* și a reorganizării efectuate în cadrul Universității de Stat din Moldova prin constituirea *Facultății de Istorie și Filosofie*, emit următorul ordin: Se repartizează biroul 541 b.c. pentru activitatea *Catedrei UNESCO. Studii Sud-est europene*”⁸.

¹ AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 361.

² AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 362.

³ AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 363.

⁴ AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 363.

⁵ AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 363.

⁶ AUSM, Ordine B (generale), 2008, 280-386, f. 19-20.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 506.

⁸ AUSM, Ordine B (generale), 2009, 115-238, f. 159.

La ședința Senatului din 29 septembrie 2009 s-a discutat problema *Cu privire la reorganizarea Facultății de Psihologie și Științe ale Educației* și „în scopul eficientizării activității didactico-științifice și manageriale” s-a luat decizia de a reorganiza *Catedra de Psihologie* prin divizarea acesteia în două catedre: *Psihologie Generală* și *Psihologie Aplicată*¹.

În sfârșit, la ședința Senatului din 22 decembrie 2009 a fost modificată denumirea *Facultății de Biologie și Pedologie*². Acestea au fost modificările din structura facultăților în anul 2009.

În anul 2010 a fost modificată doar structura *Facultății de Litere*. Prin ordinul rectorului nr. 231 din 26 iulie 2010, în baza deciziei Senatului din 28 iunie 2010³ se reorganiza *Facultatea de Litere: Catedra Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică* se diviza în două catedre independente: *Catedra Limba Română* (se indică componența nominală) și *Catedra Lingvistică Generală și Limbi Clasice* (se indică componența nominală). Drept rezultat se aproba următoarea structură a *Facultății de Litere* alcătuită din patru catedre: *Limba Română; Lingvistică Generală și Limbi Clasice; Filologie Rusă; Literatură Română și Teorie Literară*⁴.

Anul 2011, de asemenea, nu a fost bogat în evenimente ce țin de modificarea structurii facultăților. Ordinul rectorului nr. 237/1 din 12 iulie 2011 se referea la *Catedra de Limbi Străine Aplicate* care se afla în subordinea *Facultății de Matematică și Informatică* și asigura predarea disciplinei *Limba străină* la *Facultățile de Biologie și Pedologie, Chimie și Tehnologie Chimică, Fizică, Matematică și Informatică*. Activitatea acestei catedre urma să fie coordonată cu *Facultatea de Limbi și Literaturi străine*⁵.

De asemenea, pe data de 26 decembrie 2011 decanatul *Facultății de Istorie și Filosofie* s-a adresat rectorului USM Gh. Ciocanu cu un demers prin care solicita confirmarea organigramei *Facultății*, aprobată la ședința Consiliului profesoral din 8 decembrie 2011⁶. Noua organigramă prevedea *Laboratorul de Tracologie* și *Proiectul valorificarea Patrimoniului arhivistice și documentar din Republica Moldova*, finanțate din cadrul proiectelor instituționale și 6 laboratoare cu autofinanțare: *Centrul de cercetări calitative în antropologie; Laboratorul de studii imperiale Chișinău-Oradea; Laboratorul de studiere a totalitarismului; Catedra UNESCO. Studii Sud-est europene; Laboratorul de cercetare Institutul Promemoria; Laboratorul de studiere și valorificare a patrimoniului cultural*⁷. Dar problema dată nu a fost inclusă în ordinea de zi a Senatului din 27 decembrie 2011 și nu este luată nici o decizie în acest sens.

Și în anul 2012 au avut loc modificări parțiale. La ședința Senatului USM din 28 februarie 2012, în baza demersului și argumentării *Facultății de Fizică*⁸, a fost aprobată modificarea denumirii *Facultății* în *Facultatea de Fizică și Inginerie*, „formulare care reflectă mai adecvat conținutul activității” facultății. De asemenea, a fost instituită noua *Catedră de Fizică Experimentală* și unele specialități noi: electronică, calculatoare, automatică și informatică, astronomie și, de asemenea, specialitatea dublă, fizică și astronomie⁹.

Începând cu anul 2012 s-a început procesul de modificare continuă a facultăților prin crearea Departamentelor, subdiviziuni din cadrul facultăților care înlocuiesc fostele catedre. La ședința Senatului din 26 iunie 2012 a fost aprobată o nouă organigramă a *Facultății Matematică și Informatică*, care includea trei Departamente: *Matematici Fundamentale; Matematici Aplicate; Informatică*¹⁰.

¹ Arhiva curentă a USM, anul 2009 septembrie-noiembrie, Procese-verbale ale Senatului, f. 13.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1204, f. 13. Nu este indicat în ce se modifică, se indică că se anexează – dar anexa lipsește.

³ Decizia Senatului a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1346, f. 23.

⁴ AUSM, Ordine B (generale), 2010, 140-299, f. 141-142.

⁵ AUSM, Ordine B (generale), 2011, 200-426, f. 64.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1490, f. 173.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1490, f. 177.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 90-91.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 43.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 50.

La ședința Senatului din 9 noiembrie 2012 în mesajul de salut adresat președintelui RM Nicolae Timofti cu ocazia vizitei sale la USM de Ziua Mondială a Științei, rectorul USM a menționat că în componența USM sunt 13 facultăți, una de Arte Frumoase, 56 de Catedre și Departamente¹.

Procesul de constituire a Departamentelor a continuat și în anul 2013. La ședința Senatului din 28 mai 2013, întru optimizarea activității didactico-științifice, în baza deciziilor facultăților a fost examinată problema reorganizării a patru facultăți. La *Facultatea de Biologie și Pedologie* au fost comasate catedrele existente și formate două departamente: *Biologie și Ecologie*; *Științele Solului, Geografie, Geologie, Silvicultură și Design*; la *Facultatea Istorie și Filosofie* au fost formate două Departamente: *Departamentul Istoria Românilor, Istoria Universală, Arheologie*; *Departamentul Filosofie și Antropologie*; la *Facultatea de Litere* au fost formate următoarele trei Departamente: *Limba Română, Lingvistică Generală și Limbi Clasice; Literatura Română și Teorie Literară; Filologie Rusă*. În sfârșit, la *Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării* au fost create trei Departamente: *Departamentul Teoria și Practica Jurnalismului; Departamentul Radio și Televiziune; Departamentul Comunicare și Teoria Informațională*². Decizia Senatului a fost confirmată de ordinul rectorului nr.170 din 24 iunie 2013: „în conformitate cu deciziile Senatului USM din 28.05. 2013 și 21.06.2013, în scopul eficientizării funcționale a subdiviziunilor structurale academice ale USM în condițiile autonomiei universitare, în temeiul pct 3.11 din Statutul USM”, se reorganizau Facultățile de Biologie și Pedologie: se comasau *Catedrele de Biologie Vegetală și Animală, Catedra de Ecologie, Botanică și Silvicultură, Catedra de Științe ale Solului, Geologie și Geografie* și se formau două departamente: Departamentul de Biologie și Ecologie și Departamentul de Științe ale solului, Geografie, Geologie, Silvicultură și Design;³ Chimie și Tehnologie Chimică: se comasau *Catedrele de Chimie anorganică și Fizică, Chimie Analitică și Organică, Chimie Industrială și Ecologică* și se formau două departamente – *Chimie și Chimie industrială și Ecologică*; Istorie și Filosofie – se comasau *Catedrele de Istorie a Românilor, Istoria Universală, Arheologie și Istorie Antică* și se forma *Departamentul de Istorie a Românilor, Istoria Universală și Arheologie*, iar *Catedra de Filosofie și Antropologie* se transforma în *Departamentul de Filosofie și Antropologie*; Jurnalism și științe ale comunicării – se comasau *Catedrele de Jurnalism, Comunicare, Biblioteconomie și Asistență Informațională* și se formau trei Departamente – *Teoria și Practica Jurnalismului, Radio și Televiziune, Comunicare și Teoria Informării*; Litere – prin comasarea *Catedrelor de Lingvistică Generală și Limbi Clasice, Literatura Română, Limba Română, Filologie Rusă* și formarea Departamentelor: *Limba română, Lingvistică Generală și Limbi Clasice; Literatură română și Teorie Literară; Filologie Rusă*⁴.

La ședința Senatului din 30 iunie 2013 a fost reorganizată și *Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică* și formate două departamente: *Departamentul de Chimie; Departamentul de Chimie Industrială și Ecologică*⁵.

În anul 2014 au fost restructurate încă trei facultăți. Prin decizia Senatului USM din 25 iunie 2014, în baza deciziilor *Facultății de Limbi și Literaturi Străine* această facultate a fost reorganizată și în baza celor 8 catedre existente la facultate se fondau cinci departamente: *Departamentul de Lingvistică Germanică și Comunicare Interculturală; Departamentul de Lingvistică Romanică și Comunicare Interculturală; Departamentul de Literatură Universală și Comparată; Departamentul de Traducere, Interpretare și Lingvistică Aplicată; Departamentul de Limbă Engleză și Franceză specializată*.

Prin aceeași decizie a Senatului din 25 iunie 2014 în cadrul *Facultății de Științe Economice*, se constituiau 4 catedre: *Administrarea afacerilor; Finanțe și bănci; Contabilitate și informatică economică; Economie, marketing și turism*. Concomitent, decizia Senatului recomanda Consiliului *Facultății de Științe Economice* să decidă asupra reorganizării facultății

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1633, f. 5.

² Arhiva curentă a USM, Proces-verbal al Senatului din 28 mai 2013.

³ Arhiva curentă a USM, Secretariat, B, ordine 2013.

⁴ Arhiva curentă a USM, Secretariat, B, ordine 2013.

⁵ Arhiva curentă a USM, Proces-verbal al Senatului din 31 iunie 2013.

în baza departamentelor academice pe parcursul semestrului de toamnă-iarnă a anului de studii 2014-2015¹.

La prima ședință a Senatului din noul an de studii 2014-2015, care a avut loc pe 29 august 2014, în baza deciziei Consiliului *Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative*, „întru optimizarea activității didactico-științifice”, a fost reorganizată și facultatea nominalizată, comasându-se catedrele existente în două Departamente: *Departamentul de Științe Politice și Administrative* (cu *Secția Științe Politice*); *Departamentul de Relații Internaționale* (cu *Secția Limbi Moderne*)².

Procese de reorganizării facultăților a continuat și în anul 2015. La ședința Senatului din 27 ianuarie 2015 s-a discutat problema privind crearea Laboratorului instructiv-didactic *Crossmedia* în cadrul Facultății Jurnalism și Științe ale Comunicării, Laborator care urma să asigure procesul instructiv-didactic, „întru susținerea tendințelor fenomenului mediatic contemporan de a corespunde cerințelor pieței muncii, în conformitate cu obiectivele Proiectului Tempus IV în derulare „Crossmedia și jurnalismul de calitate” și în temeiul pct.3.7 din Statutul Universității de Stat din Moldova”. Ținând cont de acestea, Senatul lua decizia de a accepta „propunerea Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării cu privire la crearea Laboratorului instructiv-didactic *Crossmedia* în cadrul Departamentului Teoria și Practica Jurnalismului” cu asigurarea utilajului necesar din fondurile Proiectului și modificarea organigramei și a statelor de personal ale Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării³.

Problema cu privire la reorganizarea Facultății de Drept a fost preconizată pentru discuție la ședința Senatului din 28 aprilie 2015⁴, dar nu a fost examinată. Examinarea și luarea deciziei a avut loc la Senatul din 29 mai 2015. În consecință a fost luată decizia: „În baza demersului din partea conducerii Facultății de Drept, Senatul aprobă reorganizarea acestei subdiviziuni universitare prin crearea următoarelor departamente:

- Departamentul Drept privat – prin comasarea catedrelor: Drept civil; Dreptul Muncii; Catedra Drept al antreprenoriatului;
- Departamentul Drept public– prin comasarea catedrelor: Drept constituțional și Drept Administrativ; Teoria și istoria dreptului;
- Departamentul Drept penal, din care va face parte Catedra Drept penal și criminologie;
- Departamentul Drept procedural – prin comasarea catedrelor: Drept procesual penal și Criminalistică; Drept procesual civil;
- Departamentul Drept internațional și european – prin comasarea catedrelor: Drept internațional; Drept al relațiilor economice externe”⁵.

Reorganizarea facultăților USM a continuat și în noul an de studii 2015-2016. Problema a fost prezentată la ședința Senatului de către Rectorul USM, prof. univ., dr. hab., Gheorghe Ciocanu. În rezultat, Senatul, în baza demersurilor din partea a patru facultăți, aproba următoarea restructurare a acestora, formându-se câte două subdiviziuni. La Facultatea *Asistență Socială și Sociologie*, în baza comasării catedrelor *Sociologie* și *Asistență Socială* se crea *Departamentul de Sociologie și Asistență Socială* și, de asemenea, *Centrul de Cercetări Sociale*; la Facultatea *Psihologie și Științe ale Educației* se formau *Departamentul de Științe ale Educației* și *Departamentul de Psihologie*; la *Facultatea de Litere*, în baza comasării *Departamentelor Limbă Română, Lingvistică Generală și Limbi Clasice* cu *Departamentul Literatură Română și Teorie Literară*, se forma *Departamentul de Lingvistică Română și Știință Literară* și, de asemenea, *Departamentul Filologie Rusă*. Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 174 din 20 octombrie 2015 se reorganizau Catedra Filologie Rusă și Centrul Cultural „Russkii mir” și se forma o nouă structură: Centrul științifico-didactic și cultural „Russkii mir”⁶.

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 25 iunie 2014.

² Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 29 august 2014.

³ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 27 ianuarie 2015.

⁴ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 28 aprilie 2015.

⁵ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 29 mai 2015.

⁶ Arhiva curentă a Secției Resurse Umane a USM. Ordinul nr. 174 din 20.10.2015.

La Facultatea *Matematică și Informatică*, în baza comasării *Departamentelor Matematici Fundamentale și Matematici Aplicate* se crea *Departamentul de Matematică* și, de asemenea, *Departamentul de Informatică*¹.

Unele modificări au intervenit și la Facultatea de *Fizică și Inginerie*, unde au fost instituite două departamente: *Fizica Aplicată și Informatică* și *Fizică Teoretică „Prof. Iu. Perlin”*.

În conformitate cu cele de mai sus, în cadrul celor 13 Facultăți ale USM sunt 33 de departamente, 2 centre, 2 catedre universitare și Facultatea de Arte Frumoase. (Tabelul nr. 75)

Din toamna anului 1991 în cadrul Universității de Stat din Moldova a fost înființată *Facultatea de Teologie*. Prin ordinul rectorului nr.134 din 13 octombrie² 1991, emis în temeiul Hotărârii Guvernului Republicii Moldova din 25 septembrie 1991, nr. 538 și a ordinului Ministerului Științei și Învățământului din 16 septembrie 1991, nr. 331³, la Universitatea de Stat din Moldova se deschidea *Facultatea de Teologie*. Conform hotărârii guvernului, *Facultatea de Teologie* urma să fie înființată pe lângă Universitatea de Stat începând cu 1 octombrie 1991. De asemenea, în hotărârea guvernului era stipulat că *Facultatea de Teologie* se finanțează din contul Ministerului Științei și Învățământului din RM (burse, cheltuieli pentru cursurile de cultură generală), celelalte cheltuieli – din contul Eparhiei Chișinăului și a Moldovei. În decembrie 1991 a fost aprobat Statutul *Facultății de Teologie* de către Mitropolitul Moldovei și Rectorul USM. Conform statutului, *Facultatea de Teologie*, instituită prin hotărârea Guvernului în cadrul USM, constituie o subdiviziune autonomă de învățământ teologic superior a Eparhiei Chișinăului și a Moldovei. În același timp, statutul stipula că „Facultatea de Teologie este condusă de decan și prodecan, numiți pe o perioadă de 5 ani, prin ordinul rectorului USM la recomandarea Chiriacului”⁴.

Aceste contradicții din documentele respective au fost discutate la ședința Senatului USM din 17 mai 1993, subliniindu-se că *Facultatea de Teologie*, în pofida tuturor disensiunilor, activează sub conducerea rectorului și a Senatului USM⁵. În decizia adoptată de Senat pe data de 17 mai 1993 referitor la *Facultatea de Teologie* se prevedea de a se adresa către Ministerul Științei și Învățământului și Ministerul Culturii și Cultelor al Republicii Moldova cu propunerea de „a accepta subordonarea *Facultății de Teologie* completamente Universității de Stat din Moldova cu toate consecințele respective”⁶.

Ulterior, prin ordinul nr. 74 din 18 octombrie 1993, în conformitate cu hotărârea guvernului RM nr. 360 din 11 octombrie 1993 se organiza comisia care să transmită bunurile Academiei de Teologie, edificiile pe care le deținea până acum și se puneau la dispoziție prin contract până la 10 iulie 1994⁷.

Pe 19 septembrie 2000 era emis ordinul nr. 210 al prorectorului pentru problemele de administrație și gospodărie: reieșind din faptul că *Facultatea de Teologie*, conform hotărârii Guvernului Republicii Moldova, este trecută în componența Universității de Stat, pentru trecerea în evidență a întregului patrimoniuului ce se află în folosința facultății se ordona crearea unei comisii pentru luarea la evidență a patrimoniului respectiv⁸.

La ședința Senatului din 24 octombrie 2000 a fost examinată problema *Cu privire la înființarea Facultății de Teologie în cadrul USM*. În decizia Senatului se specifica că „Senatul manifestă atitudine pozitivă față de formarea Facultății de Teologie în cadrul Universității de Stat din Moldova”⁹.

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 6 octombrie 2015.

² În procesul-verbal este indicat 13 septembrie, dar data ulterioară conținută în procesul-verbal, demonstrează că este vorba de 13 octombrie 1991.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 205.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 90.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 89.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 97.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 102-103.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, u.p. 3, d. 5764, f. 328.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 154.

Facultățile și Departamentele USM la 31 martie 2016

Facultăți													
Științe Economice	Matematică și Informatică	Litere	Fizică și Inginerie	Relații Internaționale, Politice și Administrative	Jurnalism și științe ale comunicării	Drept	Psihologie și Științe ale Educației	Istorie și Filosofie	Limbi și Literaturi Străine	Biologie și Ecologie	Chimie și Tehnologie Chimică	Sociologie și Asistență Socială	Arte Frumoase
Departamente													
1. Contabilitate și Informatică Economică	1. Matematică	1. Lingvistică Română și Știință Literară	1. Fizică Aplicată și Informatică	1. Științe Politice și Administrative (cu secția Științe politice)	1. Radio și TV	1. Drept Privat	1. Științe ale Educației	1. Istoria Românilor, Universală și Arheologie	1. Lingvistică Germană și Comunicare Interculturală	1. Științe ale Solului, Geologie, Silvicultură și Design	1. Chimie	1. Sociologie și asistență Socială	
2. Economie, Marketing și Turism	2. Informatică	2. Centrul științifico-didactic și cultural „Ruski mir”	2. Fizică Teoretică „Prof. Iu. Perlin”	2. Relații Internaționale (cu secția Limbi moderne)	2. Comunicare Teoria și Informării	2. Drept Public	2. Psihologie	2. Filosofie și Antropologie	2. Lingvistică Romanică și Comunicare Interculturală	2. Biologie și Ecologie	2. Chimie Industrială și Ecologică	2. Centrul de Cercetări Sociale	
3. Administrarea Afacerilor					3. Teoria și Practica Jurnalismului	3. Drept Penal			3. Traducere, Interpretare și Lingvistică Aplicată				
4. Finanțe și Bănci						4. Drept Procedural			4. Literatură Universală și Comparată				
						5. Drept Internațional și European			5. Limba Engleză și Franceză Specializată				
Catedre universitare													
Cultură Fizică și Sport													
Militară													

La ședința Senatului din 29 octombrie 2002 rectorul USM informa despre încercările de a scoate blocul 2 de studii din patrimoniul universității la care pretinde *Academia Teologică*. În primăvara anului 2002 la dispoziția *Academiei Teologice*, în baza contractului de arendă, au fost puse, suplimentar, 6 săli de studii, dar instituția în cauză nu-și onorează obligațiile și din anul 1993 nu achită plata pentru arenda spațiilor de studii și pentru serviciile comunale, care la moment constituie suma de 1,3 mln de lei. Instanțele superioare au fost informate despre aceasta, dar fără nici o reacție din partea lor¹. La ședința Senatului din 29 iunie 2004 contabilul-șef al USM, dna M. Iarovoi prezenta o informație cu privire la controlul efectuat de Curtea de conturi și preciza că datoriile pentru încăperile date în arendă constituie 2294,8 mii de lei, inclusiv Academia de drept – 288,5 mii lei, Academia Teologică – 1946,9 mii lei, Institutul de Studii Politice – 59,4 mii lei. Mai mult chiar, sublinia dânsa, în perioada de vară au fost scutiți de plata de arendă și servicii comunale Academia de Drept – 117,8 mii lei, Institutul de Studii Politice – 73,5 mii lei². Mult mai târziu, la 7 februarie 2007, rectorul Universității informa Ministerul Educației și Tineretului despre datoria *Academiei Teologice* față de USM în sumă de 2 708, 9 mii lei³. Ulterior, pe 3 aprilie 2007 rectorul informa Curtea de conturi despre datoria istorică a *Academiei de Teologie* în sumă de 2 708, 3 mii lei pentru perioada 1994-2006⁴.

Facultatea de Arte Frumoase de la USM este unică în felul ei, asemenea facultate nu mai este la niciuna dintre instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova. Înființată în anul 1964, până în prezent aici și-au făcut studiile peste 28 de mii de studenți, care au manifestat un talent artistic mai deosebit. Apărută inițial ca Facultate de profesii sociale, puternic ideologizată, la începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea are lor procesul dezideologizării acestei facultăți, dispar secțiile *Arta de lectori*, *Munca de culturalizare* și ea devine Facultatea de Arte Frumoase cu secții de real „profil artistic, etnofolclor, de muzeografie, de coreografie (dans popular), de dans modern și sportiv etc.”⁵

Un apendice al vechiului sistem de învățământ era Secția de pregătire. Prin ordinul rectorului din 26 iunie 1990, s-a constatat „insuficiență în activitatea secției de pregătire și lipsa bazei necesare de pregătire pentru procesul de studiu și laborator”, și, conform ordinului Ministerului Învățământului Public din RSSM nr.160 din 15 iunie 1990, începând cu 1 august se desființa secția universitară de pregătire⁶. Printr-un alt ordin al rectorului din 17 septembrie 1990, în legătură cu hotărârea Consiliului de Miniștri ai RSSM din 20 iulie 1990 despre modificarea ordinii de pregătire a specialiștilor pentru țările străine se lichida *Catedra de Limbă Rusă* de la secția de pregătire și, de asemenea, *Catedra de Discipline Sociale*⁷. La 27 septembrie 1990, în baza hotărârilor guvernului din 20 iulie și a Ministerului Învățământului Public din 18 septembrie 1990, era emis un nou ordin, prin care se suspenda activitatea *Secției de pregătire* începând cu 25 septembrie. De la decani se solicitau propuneri referitoare la reducerea statelor și angajării la serviciu a persoanelor eliberate⁸. Concomitent se lichidau Catedrele de Limbă Rusă, Catedra Disciplinelor Reale și Sociale, cabinetele metodice, laboratoarele etc.⁹ Lichidarea Facultății de pregătire, se menționa în Raportul rectorului pentru activitate în anul 1990, a dus la reducerea a aproape 100 de unități¹⁰.

Tot în cadrul Universității de Stat din Moldova activa și *Școala Superioară unională de administrare a activității economice externe*. Prin ordinul rectorului din 15 iunie 1990, începând

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 209.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 10.

³ AUSM, Scrisori, 01/292-01/572, anul 2007, fila nu este indicată.

⁴ AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 105.

⁵ Morăraș Mihai. Facultatea de Arte Frumoase – 50. În: Universitatea de Stat din Moldova, 23 decembrie 2014, nr. 5(161), p.2.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 118.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f.162-165.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 171-172.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 173-175.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 53.

cu 8 iulie 1990 această *Școală* se lichida și se forma o comisie din 8 persoane pentru realizarea măsurilor privind reorganizarea școlii sus-numite și formarea alteia noi - *Școala Internațională de business*¹. Dar și activitatea acestei *Școli* nu a fost de lungă durată. Pe data de 16 decembrie 1991 era emis ordinul rectorului nr.163, prin care, „în legătură cu proclamarea Independenței Republicii Moldova, neachitarea fondului de participare de către trei membri participanți din cinci, Universitatea de Stat din Moldova, începând cu 16 decembrie anul curent încetează calitatea de membru al acestei întreprinderi comune sovieto-americane, *Școala Internațională de business*, care *de facto* nu mai există, și oficial iese din componența ei”. Despre această hotărâre urma să fie informat Ministerul Finanțelor al URSS, Guvernul Republicii Moldova și Consiliul științific al USM (Senatul)².

Departamentul Cercetare și Inovare contabilizează întreaga activitate științifică de la Universitatea de Stat din Moldova. Conform Statelor de funcțiuni pentru anul 1990, Departamentul respectiv era o simplă *Secție de Cercetări științifice*, care întrunea mai multe sectoare, inclusiv, aparatul de conducere, Sectorul de planificare și organizare a activității științifice, Secția marketing și aplicarea rezultatelor cercetărilor științifice, Secția de informare tehnico-științifică, Secția de patentare-licențiere a activității de inventică, Centrul metrologic de asigurare a cercetărilor științifice, Grupul de Standardizare și metrologie; Biroul aparatelor de măsurat, Laboratorul tehnicii de măsurat³.

Prin ordinul rectorului nr. 29 din 28 februarie 1991 *Secția de cercetări științifice* a USM era restructurată în felul următor:

1. Aparatul de conducere: prorector pentru activitatea de cercetare științifică – șeful Secției de cercetare științifică; viceprorector pentru activitatea de cercetare științifică – șef adjunct pentru activitatea de cercetare științifică; Secretarul științific al Secției de cercetare științifică.
2. Unitățile științifice de bază: Laboratoarele de cercetare științifică în componența catedrelor și facultăților; Colectivele provizorii de creație în componența catedrelor și facultăților.
3. Subdiviziuni științifice auxiliare: secția știință și producere; secția informație tehnico-științifică; secția marketing și patente; centrul metrologic de asigurare a cercetărilor științifice⁴.

Reorganizarea Secției respective a continuat și în anii următori. Prin ordinul rectorului nr. 49 din 6 iulie 1993 *Secția de cercetări științifice* a USM era reorganizată în *Departamentul pentru știință* cu următoarea structură:

1. Aparatul administrativ: Șef al Departamentului, Secretar științific.
2. Subdiviziunile științifice de bază: Laboratoare de cercetări științifice (14), Centrul tehnico-științific, Colective de creație (31);
3. Subdiviziunile pentru deservirea științifică: Secția pentru coordonarea a activității științifice și producere; Secția de informație științifică; Secția pentru protecția proprietății intelectuale și colaborare internațională în domeniul științei⁵.

Activitatea Departamentului respectiv s-a aflat permanent în atenția Senatului USM. La ședința Senatului din 22 iunie 1993 a fost examinată problema *Despre structura secției de știință*. În informația prezentată de prorectorul pentru activitatea științifică T. Pasecinic se sublinia că Universitatea de Stat din Moldova este un centru didactic și științific de mare valoare, succesele savanților de la USM sunt cunoscute departe de hotarele țării, dar, cu toate acestea, se simte necesitatea de a renova *Secția de știință* în scopul de a ridica la un nou nivel activitatea de cercetare științifică de la universitate, de a stimula mai activ și de a promova cadrele încadrate în cercetare, de a face mai mobilă, mai eficientă și mai rezultativă dirijarea proceselor legate de

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 115.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 227.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 27-27, verso.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 59.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 70-71.

cercetarea științifică¹. În decizia Senatului din 22 iunie 1993 s-a stipulat transformarea *Secției pentru știință a USM* în *Departamentul pentru știință a USM* cu următoarea structură:

I. Aparatul administrativ:

1. Șef Departament;
2. Secretar științific.

II. Subdiviziuni științifice de bază:

1. Laboratoare de cercetare științifică – 14;
2. Centru tehnico-științific – 1;
3. Colective de cercetare – 31;

III. Subdiviziuni pentru deservirea științei

1. Serviciul de coordonare a activității științifice;
2. Serviciul informație tehnico-științifică;
3. Serviciul protecția proprietății intelectuale și colaborare internațională în domeniul științei.

De asemenea, în aceeași decizie a Senatului USM din 22 iunie 1993 se prevedea crearea unei *Comisii de experți*, care să studieze situația și să facă propuneri concrete referitoare la necesitatea creării Institutelor științifice în cadrul USM².

Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 55 din 19 iulie 1993 se aprobau statele de funcțiuni și salariile colaboratorilor *Departamentului pentru știință*³.

E de subliniat și faptul că, odată cu restructurarea *Departamentului pentru știință*, s-a micșorat substanțial numărul angajaților acestui departament. Conform estimărilor făcute în cadrul ședinței Senatului din 27 decembrie 1994, în anul 1990 la acest *Departament* erau angajate 48 de persoane, iar în 1994 doar 16 persoane⁴.

Un rol important în activitatea *Departamentului pentru știință* îl are tipografia USM. Prin ordinul rectorului nr. 34 din 13 martie 1992 se prevedea trecerea tipografiei USM la finanțare din bugetul de stat începând cu 1 martie⁵. Ulterior s-a considerat oportun de a trece tipografia USM în subordonarea nemijlocită a *Departamentului pentru știință*, de aceea, prin ordinul rectorului nr. 61 din 7 mai 1996, Secția de poligrafie operativă și grupul de redactare și editare erau separate de CSIT și trecute nemijlocit în subordinea *Departamentului pentru cercetări științifice*⁶.

Finanțarea insuficientă a activității de cercetare științifică din Republica Moldova a lovit nemilos și *Departamentul* respectiv de la USM. Ordinul rectorului nr. 167 din 29 octombrie 1998 era emis anume în legătură cu această problemă. Se reieșea, după cum se menționa în el, din reducerea substanțială a alocărilor privind efectuarea cercetărilor științifice finanțate de la buget, precum și necesitatea concretizării planului lucrărilor de cercetare științifică și aducerea în corespundere a alocărilor cu structura DCȘ și cu statul de funcțiuni și dispunea: avertizarea colaboratorilor de bază ai *Departamentului Cercetări științifice* despre întreruperea cu o parte din ei, începând cu 1 ianuarie 1999 a contractului de muncă⁷.

Prin ordinul nr. 192 din 8 decembrie 1998, emis în conformitate cu decizia Senatului, se dispunea, în scopul îmbunătățirii lucrului de organizare și dirijare a învățământului post-universitar (învățământul postuniversitar specializat de magistrul, prin doctorat și postdoctorat), începând cu 1 noiembrie 1998, transferarea acestei activități în cadrul *Departamentului Cercetări Științifice*, schimbându-se denumirea acestuia în *Departamentul Cercetări științifice și Studii Postuniversitare*⁸.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 142.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 165-166.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 78-79.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 139.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 47.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5090, f. 79.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5430, f. 269.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5430, f. 318.

Adoptarea *Codului cu privire la Știință și Inovare al Republicii Moldova* a necesitat noi modificări a Departamentului Cercetări științifice și Studii Postuniversitare. Ordinul rectorului nr. 19 din 19 ianuarie 2006 menționa că, în conformitate cu cerințele *Codului* și cu necesitatea racordării activității de cercetare desfășurate în cadrul USM la aceste cerințe, se reorganiza DCȘSP (Departamentul de Cercetări Științifice și Studii Postuniversitare) în Departamentul de Cercetare și Inovare (DCI). În componența noului Departament se includeau secțiile *Managementul activității de cercetare* și *Secția integrare cercetare-educație, protecție și valorificare a elaborărilor științifice*. Această ultimă Secție urma să se formeze în rezultatul comasării secțiilor *Informare tehnico-științifică* și *Protecția Proprietății Intelectuale*¹.

Conform ordinului nr. 163 din 23 mai 2006, organigrama Științei și Inovării la USM era următoarea: rector, Senat, Consiliul de Administrație, Prorector pentru activitatea științifică; Departamentul Cercetare și Inovare cu Secretarul științific, două secții: *Managementul activității de Cercetare* și *Integrare cercetare-educație, protecție și valorificare a elaborărilor științifice*; cinci centre de cercetări științifice: *Materiale și dispozitive cu semiconductori* (includea 5 LCȘ, 1 CCP, avea 14 proiecte, 39 de titulari și 41 de cumularzi), *Probleme actuale ale Matematicii, Informaticii și Economiei* (includea 2 LCȘ și 6 CCP, 13 proiecte, 4 titulari, 83 de cumularzi), *Chimie Aplicată și Ecologică* (includea 5 LCȘ, 2 CCP, 13 proiecte, 11 titulari, 45 de cumularzi), *Științe ale Vieții* (5 LCȘ, 1 LICȘ, 1 CCP, 9 proiecte, 33 de titulari, 56 de cumularzi), *Politici educaționale în învățământul superior* (1 LCȘ, 6 proiecte, niciun titular, 28 de cumularzi); două LCȘ care nu intrau în nici o Secție: LCȘ *Tracologie* (1 proiect, 3 titulari și 5 cumularzi), LCȘ *Sociologia politicii* (1 proiect, 4 titulari, 5 cumularzi); un CCP, *Dinamica limbii române* (1 proiect, niciun titular, 7 cumularzi)².

Pe data de 30 martie 2010, la ședința Senatului, M. Revencu, prorector pentru activitate științifică, a prezentat raportul *Direcții de cercetare la USM: evaluare curentă și de perspectivă*. În cadrul raportului a fost prezentată noua organigramă a *Departamentului Știință și Inovare*, alcătuit din două Secții (*Managementul Activității de Cercetare* și *Protecție și valorificare a elaborărilor științifice*) și șase Centre de Cercetare Științifică: *Materiale și dispozitive cu semiconductori* cu 5 LCȘ; *Probleme actuale ale matematicii, informaticii și economiei* cu 4 LCȘ; *Științe ale Vieții* cu 6 LCȘ; *Științe sociale și umanistice* cu trei LCȘ; *Politici educaționale în învățământul superior* cu două LCȘ³. Conform *Schemei de încadrare*, în cadrul *Departamentului Știință și Inovare* erau 204 unități, dintre care personal cu funcție de conducere 8,5 unități (7,5 unitate șefi de laborator și 1 unitate – director, vicedirector, secretar științific, contabil-șef), personal de profil – 153,75 unități și personal auxiliar – 41,75 unități⁴.

În anul 2010, cu suportul finanțatorilor străini, a fost înființat *Biroul de Proprietate Intelectuală* din cadrul Universității de Stat din Moldova. Pe parcursul ultimilor ani au fost întreprinse măsuri concrete în vederea gestiunii PI în universități și instituțiile din sfera C-D. Actualmente, doar câteva centre universitare (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Tehnică a Moldovei și Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”) dispun de secții (centre), funcțiile cărora sunt axate în mod exclusiv pe brevetarea invențiilor și gestiunea eficientă a creațiilor intelectuale⁵. Prin ordinul rectorului nr. 316 din 29 septembrie 2010 *Biroul de Proprietate Intelectuală* se constituia în calitate de subdiviziune structurală a *Departamentului Cercetare și Inovare* a Universității de Stat din Moldova, subordonată nemijlocit prorectorului pentru activitate științifică al USM⁶.

¹ AUSM, Ordine B (generale), 2006, 01-395, f. 21.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 252.

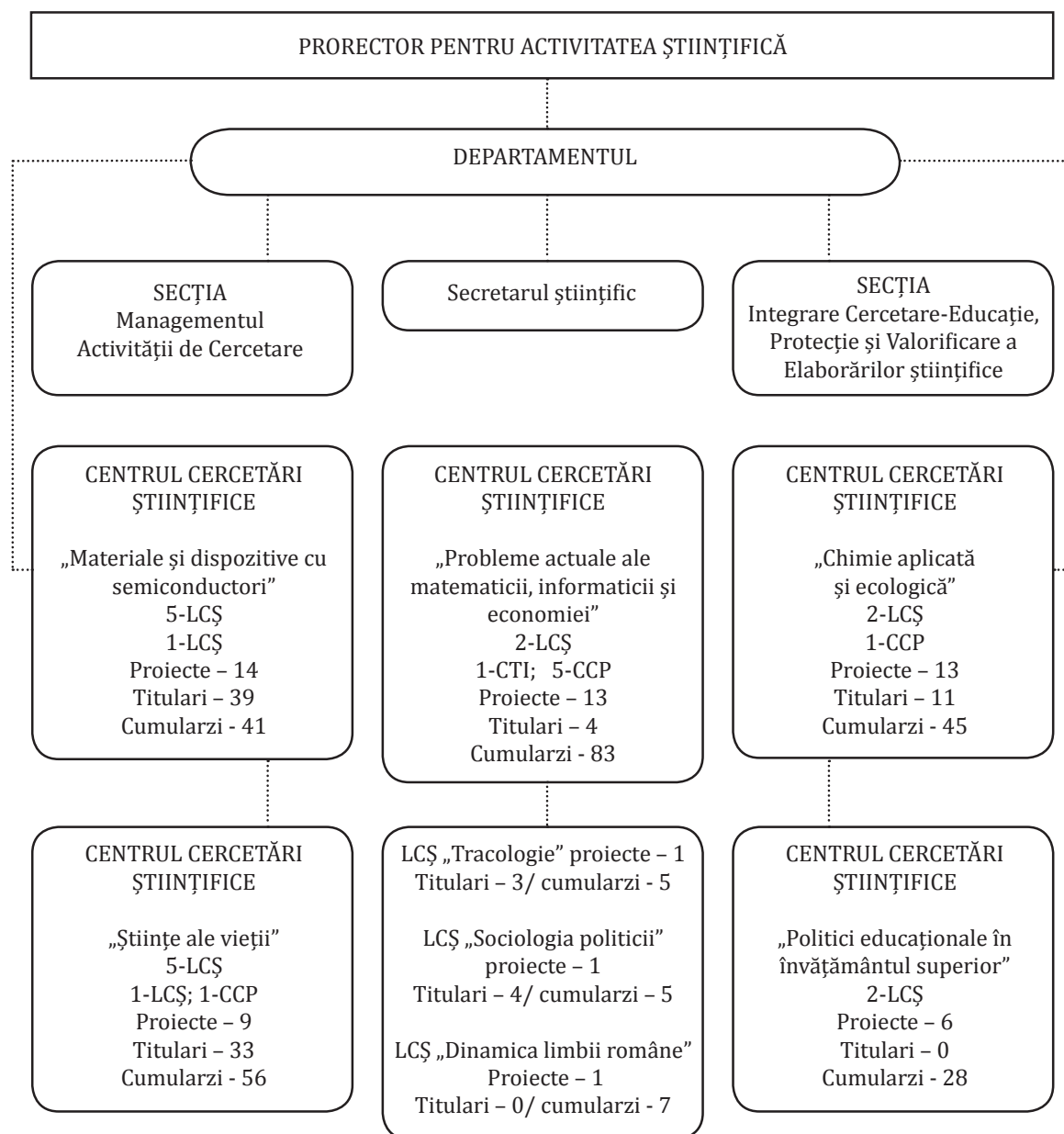
³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 80.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 80.

⁵ Hotărâre cu privire la Strategia națională în domeniul proprietății intelectuale pînă în anul 2020, nr. 880 din 22.11.2012 Monitorul Oficial nr.245-247/951 din 30.11.2012 (http://agepi.gov.md/pdf/law/h_880_2012.pdf)

⁶ AUSM, Ordine B (generale), 2010, 300-428, f. 23.

**Organigrama Știință și Inovare la USM,
aprobată prin ordinul rectorului din 23 mai 2006¹**

Prin ordinul nr. 203 din 17 august 2013 se forma grupul de lucru pentru achiziționarea de utilaj tehnologic conform necesităților sferei *Știință și Inovare*, conform necesităților USM². Pe data de 30 septembrie 2013 se forma grupul de lucru pentru determinarea câștigătorului pentru achiziționarea utilajului tehnologic necesar³.

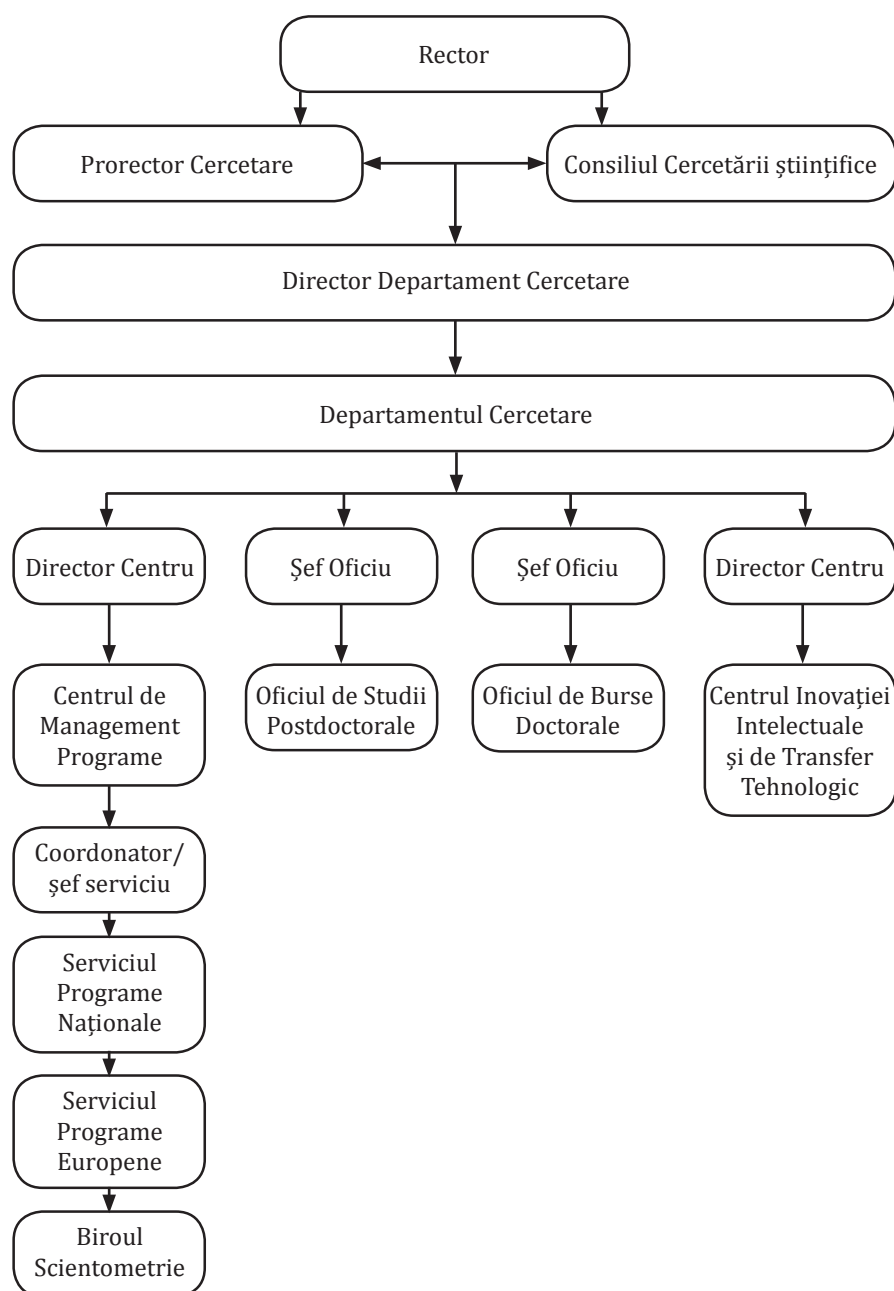
Necesitatea fortificării activității de cercetare presupune optimizarea structurilor respective din cadrul Universității de Stat din Moldova. La ședința Senatului din 25 iunie 2014 rectorul Gh. Ciocanu a prezentat raportul *Managementul cercetării universitare* și noua organigramă a Departamentului Cercetare⁴:

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 555.

² Arhiva curentă a USM, Secretariat, B, ordine 2013.

³ Arhiva curentă a USM, Secretariat, B, ordine 2013.

⁴ Ciocanu Gh. Managementul cercetării universitare. În: Universitatea de Stat din Moldova, 29 august 2014, nr. 1(157), p. 2.

Organigrama Departamentului Cercetare

Ulterior, ținându-se cont de realitățile evoluției politicii în domeniul educației și științei din RM, în deosebi, după adoptarea Codului Educației pe 17 iulie 2014, Organigrama propusă de rector a suferit modificări esențiale. La ședința Senatului USM din 26 februarie 2016¹ a fost aprobată următoarea Organigramă *Cercetare și Inovare*.

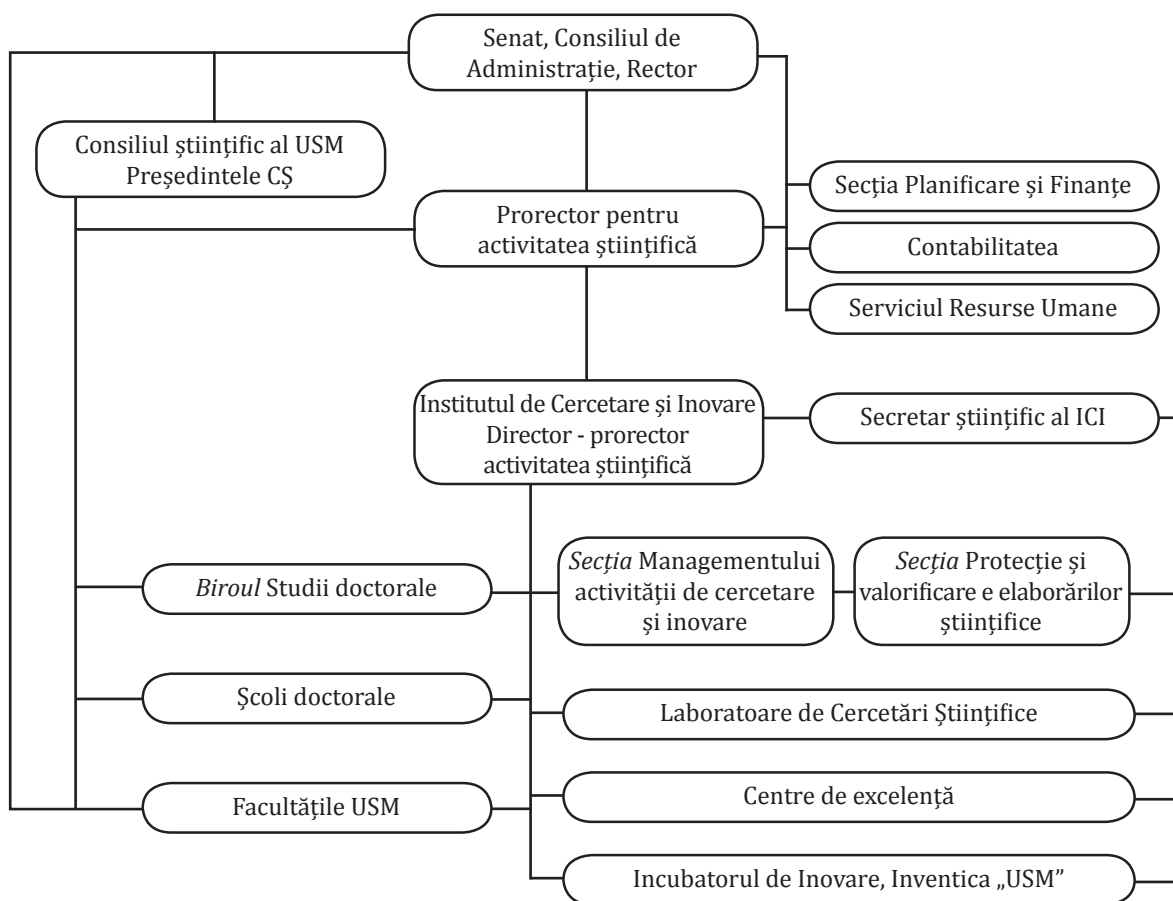
Sfârșitul anului 1989 – începutul anului 1990 a fost timpul când la USM au fost deschise o serie de laboratoare științifice de cercetare, colective provizorii de cercetare etc., atât la facultățile reale, cât și la cele umanistice, menite să investigheze problemele importante ale istoriei. Pe data de 28 noiembrie 1989 Senatul USM, ținând cont de Decizia Comisiei științifice a USM din 20 noiembrie 1989², lua decizia de a deschide două laboratoare de cercetări științifice în cadrul

¹ Arhiva curentă a Senatului USM, Ședința din 26 februarie 2016.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 215.

Facultății de Istorie: *Istoria construcției socialiste în Moldova și Antichitate și ev mediu*¹. Conform ordinului din 6 decembrie 1989, la comanda Ministerului Învățământului Public, începând cu 1 ianuarie 1990, la *Facultatea de Istorie* a USM urma să-și înceapă activitatea laboratorul de cercetare științifică *Istoria construcției socialiste în Moldova*, pentru investigarea temei *Cercetarea proceselor de deformare a construcției socialismului în Moldova*, repartizându-se pentru aceasta suma de 267 mii de ruble pe o perioadă de cinci ani (până în 1995, conducător – A. Moșanu)². În aceeași zi a fost emis un alt ordin prin care se crea, de asemenea la comanda Ministerului Învățământului Public, Laboratorul de cercetare științifică *Antichitate și ev mediu*, pentru cercetarea temei *Populația din sud-vestul URSS și regiunile limitrofe în antichitate și evul mediu*, cu suma de finanțare de 270 mii de ruble pentru o perioadă de 6 ani (Conducător – I. Niculiță)³. Ulterior, pe 12 ianuarie 1990 era emis un nou ordin al rectorului, în baza căruia la *Facultatea de Istorie* se înființa colectivul de creație provizoriu *Cultura* pentru a efectua investigații științifice la tema *Istoria culturii moldovenești*⁴.

Organigrama Cercetare și Inovare⁵

În aceeași direcție era îndreptat și ordinul rectorului din 8 ianuarie 1990, prin care, întru îndeplinirea comenzii Ministerului Învățământului Public al RSSM, în scopul restruc-turării cardinale a predării istoriei și disciplinelor sociale în sistemul învățământului public, se ordona ca pe lângă Consiliul Catedrelor științelor sociale, pe un termen de trei ani, să fie creat Colectivul de Creație Provizoriu (CCP) care să investigheze tema *Programul complex cu*

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 172-173.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4237, f. 146.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4237, f. 148.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 24.

⁵ http://usm.md/?page_id=2886&lang=ro

destinație specială pentru perfecționarea predării istoriei și disciplinelor sociale în instituțiile de învățământ din republică (Responsabil – P. Vizir). Totuși, vechea stare de lucruri încă nu putea fi depășită. Prin alte ordine ale rectorului USM din aceeași zi, 8 ianuarie 1990, se creau două Colective de Creație Provizorii la Facultatea de Litere, *Limba*, pe lângă Catedra de *Limba Moldovenească*, pentru perioada 1990-1995, care urma să se investigheze tema *Dezvoltarea limbii literare moldovenești și varietățile dialectologice ale ei*¹, și *Lingvistica comparativă*, pe lângă Catedra de *Lingvistică Generală și Romanică*, pentru cercetarea temei *Studierea comparativă a limbilor moldovenească și rusă și problema predării limbii latine în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate din RSSM*², un colectiv - *Dreptul*, la Facultatea de *Drept*³, și unul - *Sintron*, pe lângă Catedra de *Limbi Algoritmice și Programare* la Facultatea de Matematică și Cibernetică⁴.

Printr-un ordin de mai târziu, din 30 martie 1990, întru executarea hotărârii GOSPLAN-ului din 20 martie și a ordinului Ministerului Învățământului Public din aceeași zi, pe lângă Catedra de *Economie și Sociologie a Muncii* se crea, pentru perioada 1 aprilie – 31 decembrie 1990 un *Colectiv de creație provizoriu* pentru cercetarea temei referitoare la ocuparea forței de muncă în raionul Călărași⁵.

Prin ordinul rectorului din 11 mai 1990, întru realizarea ordinului Comitetului de Stat pentru Învățământ din 4. 12. 1989, nr. 886, la Universitatea de Stat din Moldova ce înființa, în baza *Centrului de calcul* al Universității, *Centrul Republican de noi tehnologii informaționale*⁶.

De asemenea, la 16 mai 1990, pe lângă Catedra de Pedagogie și Psihologie era creat, pentru un termen de trei ani, Colectivul de Creație Provizoriu *Psiholog*, pentru a efectua investigații la tema *Elaborarea complexului de materiale didactice la psihologie*⁷.

În rezultatul acestor măsuri, la sfârșitul anului 1990 la Universitatea de Stat din Moldova activau 15 LCȘ și 11 CCP⁸. Conform ordinului rectorului din 3 ianuarie 1991⁹ referitor la salarizare în perioada 1 ianuarie – 31 decembrie 1990, la Universitatea de Stat din Moldova au activat 20 de unități de cercetare, Colectivele de Cercetare Provizorii (CCP *Limba*, *Contact*, *Psiholog*, *Sintron*, *Limit*, *Lingvistica comparativă*, *Jurnalistica*, *Drept*, *Istoria culturii moldovenești* etc.) și Laboratoarele de Cercetare Științifică (LCȘ *Antichitate și ev mediu*, *Fizica semiconductoarelor*, *Prognostice socială* etc.).

Noile direcții de cercetare științifică apărute în republică au contribuit la formarea subdiviziunilor de cercetare științifică corespunzătoare. Prin ordinul rectorului nr. 99 din 6 iunie 1991, în temeiul ordinului Ministerului științei și Învățământului, Departamentului de Stat pentru protecția mediului înconjurător și resurse materiale din Moldova nr. 201/84 din 27 mai 1991 și prin decizia Senatului USM din 23 aprilie 1991¹⁰ se înființa Laboratorul interramural de cercetări științifice *Ecologia geochimică și toxicologia ecologică* cu subordonare dublă – Universității de Stat din Moldova și Institutului Național de Ecologie¹¹. Ulterior, prin decizia Senatului USM din 26 noiembrie 1991 se fonda Laboratorul interdepartamental de cercetări științifice *Fotomicrobiologia* cu subordonare dublă – USM și AȘM, iar la USM se deschidea specializarea *microbiologia*¹².

La ultima ședință a Senatului USM din anul 1991 (24 decembrie), în baza adresării Consiliului profesoral al *Facultății de Istorie* din 25 noiembrie 1991, Senatul a adoptat deci-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 14.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 17.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 18.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 15.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 190.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 65. A se vedea și Regulamentul, f. 64-66.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 69.

⁸ Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1990. p. 18.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 1-20.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 126.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 160-161.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 8, 10.

zia despre înființarea Laboratorului pentru cercetări științifice *Societatea românească la est de Carpați în evoluția sa istorică din evul mediu până în epoca contemporană*¹.

În unele cazuri, reorganizările subdiviziunilor științifice de la USM erau efectuate din cauza finanțării insuficiente. Spre exemplu, prin ordinul rectorului nr. 9 din 15 ianuarie 1992, în legătură cu finanțarea insuficientă, se reorganiza Biroul Tehnologic de Proiectare și Construcții – BTPC (în limba rusă – СКТБ) *Optoelectronica* în Centrul de calcul tehnico-științific ca o subdiviziune structurală a Secției de cercetare științifică (în limba rusă – Научно-технический расчетный центр (отдел) на правах структурного подразделения (НИЧ))². Conform ordinului rectorului nr. 28 din 4 martie 1992, BTSPC *Optoelectronica* se lichida începând cu 20 martie³.

Pe data de 20 martie 1992 erau create mai multe CCP. Prin ordinul rectorului nr. 39 din 20 martie 1992, întru îndeplinirea hotărârii Ministerului Economiei al RM, pe lângă *Catedra de Genetică* se crea colectivul provizoriu de creație *Genotoxicologia* pentru perioada 2 martie 1992-31 decembrie 1995⁴. În aceeași zi, rectorul semna și ordinul nr. 40 prin care, pe lângă Observatorul astrofizic al USM, se fonda CCP *Astro* pentru perioada 2 martie 1992 - 31 decembrie 1995⁵. Prin ordinul nr. 41 din aceeași zi se înființa CCP *Moștenirea* pe lângă *Catedra de Istorie a Românilor*, pentru perioada 2 martie 1992 – 31 decembrie 1995⁶. Prin ordinul nr. 42 din 20 martie 1992, pe lângă *Facultatea de Chimie* se crea CCP *Complex* pentru perioada 1 martie 1992 – 31 decembrie 1995⁷. Prin ordinul nr. 43 din 20 martie 1992, pe baza *Catedrei de Algebră* se crea CCP *Inel* pentru perioada 1 martie 1992 – 31 decembrie 1995⁸. De asemenea, prin ordinul rectorului nr. 21-i din 14 august 1992, în conformitate cu dispoziția Ministerului Economiei Naționale nr. 08/10-3 din 17 februarie 1992 referitoare la finanțarea cercetărilor științifice incluse în comanda de stat, pe lângă *Facultatea de Fizică* se fonda CCP *Sinergetica*, pentru perioada august 1992 – 31 decembrie 1995⁹.

În scopul ameliorării procesului de instruire pe baza noilor tehnologii informaționale, perfecționării structurii universității, căutării unor noi forme de gospodărire în condițiile trecerii la economia de piață și asigurarea protecției sociale a studenților, lectorilor și profesorilor USM, prin ordinul din 24 martie 1992 se crea *Centrul de servicii informaționale și tehnice* în calitate de unitate de învățământ-științifică-de producere în structura USM¹⁰. Acesta era dublat în ziua următoare de ordinul rectorului nr. 44 din 25 martie 1992, care prevedea „crearea pe baza centrului de calcul universitar a unui centru de servicii informaționale și tehnice în calitate de subunitate de instruire științifică, de producție a universității” cu finanțare din buget și din mijloace speciale¹¹. Suplimentar, prin ordinul nr. 47 din 27 martie 1992 se amenaja o clasă de calculatoare pentru deservirea Facultăților de Biologie și Pedologie și Limbi Străine¹².

În unele cazuri, se modifica statutul structurilor existente. Prin ordinul rectorului nr. 111 din 29 septembrie 1992, „în scopul accelerării introducerii aplicațiilor științifice în procesele de producere și studiu,” se ordona „a transfera întreprinderea mică științifico-aplicativă TENZOR ca unitate de structură a Universității de Stat din Moldova ca SRL TENZOR”¹³.

Așadar, în anul 1992 erau înființate șase noi CCP, 5 – la specialitățile reale și 1 – la specialitățile umanistice. Drept consecință, la sfârșitul anului 1992 în cadrul USM activau 14

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 57-58.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 15.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 37.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 55.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 56.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 57.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 58.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 59.

⁹ AUSM, 1992, Ordine, i, 01-38, f. 28.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 74.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 60.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 63.

¹³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 159.

LCȘ și 31 de CCP cu un număr de 267 de colaboratori de bază și angajați prin cumul, inclusiv 25 dr. hab. și 145 de doctori¹.

În unele cazuri, ținând cont de necesitățile investigațiilor științifice, unele LCȘ erau comasate. Spre exemplu, prin ordinul nr. 107 din 27 decembrie 1993, „luând în considerare interesele științifice ale Laboratorului de cercetări științifice *Prognozare socială* și ale *Catedrei de Politologie* în domeniul sociologiei politice, precum și necesitatea activizării investigațiilor ambelor subdiviziuni”, laboratorul *Prognozare socială* era subordonat *Catedrei de Politologie*. Concomitent, se modifica denumirea LCȘ din *Prognozare socială* în LCȘ *Sociologie politică*².

Conform *Bilanțului activității științifice la USM* pentru anul 1993, în anul de referință au funcționat 13 LCȘ și un *Centru științific de autogestiuie* (la pagina respectivă numărul CCP nu este indicat – I.E.), fiind antrenați în LCȘ și CCP 131 de cadre de bază, 262 – prin cumul, dintre aceștia 49 de dr.hab. și 190 de doctori în științe³.

Uneori se creau CCP pentru o perioadă mai scurtă de timp, pentru investigarea unor anumite probleme științifice la comanda de stat. În acest sens sunt cunoscute câteva ordine ale rectorului USM de la sfârșitul lunii ianuarie-începutul lui februarie 1994. Prin ordinul rectorului nr. 08 din 31 ianuarie 1994, în scopul realizării comenzii de stat, se crea CCP *Didactica matematicii*, pe anii 1994-1995, pe lângă *Catedra de Geometrie*⁴. Prin ordinul nr. 09 din aceeași zi se crea CCP *Stocastica*, pentru anii 1994-1995⁵. Prin ordinul nr. 10 din 1 februarie 1994, pe baza CCP *Spinon* se crea LCȘ *Supraconductibilitate și magnetism*, subordonat *Facultății de Fizică*⁶. Prin ordinul nr. 11 din 1 februarie 1994, se crea LCȘ *Procese pedogenetice*, în baza a CCP *Agrochimie și Pedologie*, anii 1994-1995⁷.

Activitatea Laboratoarelor de cercetare științifică se afla permanent în atenția Senatului, forul universitar suprem. La 22 martie 1994 la Senat a fost discutată activitatea științifică a Laboratoarelor *Chimia proteinelor* și *Metode foto-termo-plastice de înregistrare*. În decizia Senatului se sublinia că acestea sunt două subdiviziuni științifice prestigioase ale USM, în ultimii ani au fost obținute rezultate științifice importante, bunăoară „studiul proteinelor de rezervă în semințele încolțite și punerea în evidență a unor factori responsabili de acest proces”. În același timp s-a menționat că nu s-a reușit să se aplice toate elaborările în practică și li se recomandă laboratoarelor respective să planifice o parte din cercetări prin contract, iar serviciul *Marketing* al *Departamentului pentru știință* să intensifice promovarea realizărilor științifice ale USM, să fie căutate surse alternative pentru finanțarea cercetărilor științifice⁸.

Prin decizia Senatului din 28 iunie 1994, în baza Colectivului de creație provizoriu al *Catedrei Chimie Anorganică*, a fost fondat Laboratorul de cercetare științifică *Chimia coordonativă*⁹.

După estimările făcute în cadrul ședinței Senatului din 4 octombrie 1994, s-a majorat numărul *Laboratoarelor de cercetări științifice* (în 1991 erau 13, în 1994 – 18) și al CCP (în 1991 erau 23, în 1994 – 30)¹⁰. Comparând lista CCP din 1993 cu cea din 1994, constatăm că în lista din 1994 nu apar CCP *Spinon*, *Perovskit* și *Sinergetica*, apar în schimb două CCP noi, *Stocastica* și *Didactica matematicii*¹¹.

¹ Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1992. p. 21.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 169.

³ Bilanțul activității științifice... pentru anul 1993. p. 23. În tabela *Bilanțului* de la p. 49-50 se indică un număr de 14 LCȘ și 30 de CCP.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 10.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 12.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 14.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 16.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4940, f. 8.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4940, f. 126.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 22. După datele din Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1994, p. 51, erau 29 CCP.

¹¹ A se vedea: Bilanțul activității științifice... pentru anul 1993. p. 50-51 și pentru anul 1994, p. 51.

Conform *Bilanțului* pentru activitatea științifică pentru anul 1995 la USM activau 18 LCȘ și 29 de CCP cu un număr total de 234 de cadre didactico-științifice, dintre care 44 – dr. hab. și 136 – doctori în științe¹.

Prin ordinul rectorului nr. 5 din 19 ianuarie 1996 se crea pe lângă Facultatea de Matematică și Cibernetică, sub conducerea științifică și metodică a catedrei de limbaje algoritmice și programare, Laboratorul de instruire (comun cu *BCA Întreprinzătoare* și firma *Unicom*), cercetări și producere în domeniul sistemelor informaționale, bancare și management. În cadrul laboratorului se creau trei sectoare: de instruire, de cercetări, de producere. Scopul principal era elaborarea și implementarea planurilor de instruire și cercetare, de creare a programelor aplicative pentru prelucrarea datelor în afacerile bancare, management și în scopuri didactice².

Savanții de la USM nu au neglijat niciodată colaborarea cu AȘM. La ședința Senatului din 23 ianuarie 1996 a fost examinată chestiunea despre fondarea Laboratorului interdepartamental de cercetări științifice *Materiale și structuri pentru energetica solară* cu subordonare dublă, USM și AȘM, chestiune rezolvată pozitiv³.

Unor subdiviziuni științifice de la USM le-a fost modificat statutul. Spre exemplu, la ședința Senatului din 26 martie 1996 a fost luată decizia de a fonda Laboratorul de cercetări științifice *Cluster*⁴ sub conducerea nemijlocită a *Catedrei de Fizica teoretică*⁵, subdiviziune care până acum era CCP.

La ședința Senatului din 30 aprilie 1996 s-a luat decizia de a fonda Centrul de Cercetări științifice *Probleme actuale în chimie și protecția mediului ambiant*, iar Departamentul de știință urma să prezinte varianta finală a *Regulamentului* acestui centru⁶.

Prin ordinul nr. 90 din 26 iunie 1996, în conformitate cu decizia Senatului din 30 aprilie 1996, în cadrul *Departamentului Cercetări științifice* al USM se fonda Centrul de cercetări științifice *Probleme actuale în Chimie și Protecția Mediului ambiant*, în care au fost incluse patru teme de cercetare⁷.

Pe parcursul anului 1996, în condițiile când numărul LCȘ s-a mărit cu unul, ajungându-se la 19, iar numărul CCP s-a mărit de la 29 în anul 1995 până la 36 în anul 1996 și, judecând după noile denumiri ale acestora – *Geopolitica, Conflict-consens, Dulce grai, Istoria literaturii române, Limbi clasice*⁸ – ne face să credem că grevele din anul precedent, 1995, au silit autoritățile să mărească finanțarea pentru cercetarea problemelor stringente ale societății. Conform aceleiași surse, *Bilanțul activității științifice la USM* pentru anul 1996, nemijlocit în cercetare erau angajați 289 de persoane, inclusiv 50 dr.hab. și 164 de doctori în științe⁹.

Pe parcursul anului 1997 numărul LCȘ a rămas același – 19, dar numărul CCP s-a mărit încă cu două, ajungându-se la 38. Este vorba de două noi CCP – *Fizica experimentală și Biotehnologii vegetale* – pe care nu le regăsim în lista din 1996. De asemenea, sursa respectivă atestă că nemijlocit în procesul de cercetare erau angajate 334 de persoane, dintre care 54 de dr. hab. și 187 de doctori în științe¹⁰.

Prin ordinul rectorului nr. 45 din 27 februarie 1998, pentru realizarea proiectului HESP privind modernizarea învățământului, Fundația SOROS din Moldova finanțează deschiderea *Laboratorului de Retorică Modernă și Cultura limbii* în cadrul *Facultății de Litere*, laborator care era legiferat prin prezentul ordin¹¹.

¹ Bilanțul activității științifice... pentru anul 1995. P. 48-49.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5090, f. 7-8.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 12-13.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 78. Până acum *Cluster* era CCP (*Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1992* p. 50).

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 100.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 121.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5090, f. 128.

⁸ Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1996, p.72.

⁹ Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1996, p.72.

¹⁰ Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1997, p. 83-84.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5430, f. 67.

La solicitarea Catedrei de Pedagogie și Psihologie din 20 decembrie 1998¹, prin decizia Senatului din 23 februarie 1999, în cadrul USM se crea GENDER CENTRU cu statut universitar².

Prin ordinul rectorului nr. 208 din 15 septembrie 2000 se fonda, începând cu 10 august 2000, Centrul tehnologic TEHNOCER, SRL, fondator USM, șef – T. Bounegru, care se va ocupa de elaborarea business-planurilor, a tehnologiilor și implementarea lor în practică³.

În anii 1998-2000 numărul LCȘ s-a micșorat de la 19 la 17, iar al CCP de la 31 la 21, reducându-se cinci de la științele reale și cinci de la științele umanistice⁴.

În scopul optimizării structurii organizatorice și sporirii cercetărilor, în anul 2001, prin ordinul rectorului USM au fost comasate LCȘ *Chimia și Biochimia Uleiurilor Eterice* cu LCȘ *Chimia proteinelor* de la *Facultatea de Biologie și Pedologie* și LCȘ *Cluster* și LCȘ *Fizica Structurilor Multistratificate* de la *Facultatea de Fizică*⁵.

Prin ordinul rectorului nr. 5 din 12 ianuarie 2001 la USM se constituia grupul de lucru pentru organizarea studiilor de americanistică pentru studenții anului IV și V de la Facultățile de Limbi Străine; Științe Politice și Administrative; Istorie, Drept, Jurnalism și Științe ale Comunicării⁶.

În același an, 2001, prin ordinul rectorului nr. 78 din 11 aprilie 2001 se restructura *Facultatea de Matematică și Informatică*: având în vedere necesitatea restructurării facultății, se lichida, începând cu 12 aprilie 2001, laboratorul *Tehnologii informaționale*⁷. Prin decizia Senatului din 24 decembrie 2002 se permitea fondarea în cadrul *Facultății de Matematică și Informatică* a Laboratorului științific *Proiectarea sistemelor informatice*⁸. Prin ordinul nr. 45 din 26 februarie 2003, în conformitate cu decizia senatului USM din 24 decembrie 2002 și decizia consiliului profesoral al *Facultății de Matematică și Informatică*, se fondează, începând cu 2 ianuarie 2003, LCȘ *Proiectarea Sistemelor Informatice*⁹.

Prin dispoziția nr. 26 din 29 ianuarie 2002 se susținea decizia *Facultății de Fizică* de a organiza Centrul didactico-științific *Fizica Sistemelor Informaționale*, „orientat spre sporirea eficienței cercetărilor în domeniul elaborării sistemelor informaționale performante, spre promovarea direcționată a rezultatelor științifice către potențialii beneficiari, spre sporirea ajutorului acordat studenților, masteranzilor și doctoranzilor *Facultății de Fizică* de către colectivele științifice”¹⁰. Urma ordinul nr. 262 din 4 octombrie 2002, în baza deciziei Senatului din 25 iunie 2002, privind „consolidarea cercetărilor efectuate în subdiviziunile *Departamentului cercetări Științifice și Studii Postuniversitare*, LCȘ *ÎFTP*, GC *Film*, CCP *Prometeu*”¹¹ și fondarea Centrului respectiv¹², Centru apreciat la ședința Senatului din 23 martie 2004 de către V. Rotaru, directorul Centrului drept „un model de activitate antreprenorială”¹³.

Prin ordinul rectorului nr. 314 din 3 noiembrie 2003, în scopul optimizării activității Universității, se lichida *Laboratorul didactico-științific Tehnica de microunde*¹⁴.

În anii 2001-2005 numărul LCȘ a rămas practic constant, 15 – în anii 2001-2002 și 16 – în anii 2003-2005, după cum s-a indicat deja, în anul 2003 s-a format LCȘ *Proiectarea Sistemelor*

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5613, f. 113, 116.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5613, f. 83.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, u.p. 3, d. 5764, f. 325.

⁴ Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1998, p. 98-99; pentru anul 1999, p. 112-113; pentru anul 2000, p. 101-102.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 24-25.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 113, f. 6.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 113, f. 95.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 346.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 55.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 231, f. 30.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 163.

¹² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 232, f. 115.

¹³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 181.

¹⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 403.

Informatică. În același timp, numărul CCP s-a micșorat de la 24 la 20. De asemenea, s-a diminuat considerabil numărul cercetătorilor științifici. Dacă în LCȘ (împreună cu DCȘSP) numărul colaboratorilor de bază a variat între 118 (2002) și 103 (2005), numărul colaboratorilor cooptați în investigații s-a înjumătățit – 104 (2001) și 51 (2005). În același timp, în CCP numărul colaboratorilor de bază a rămas același (a variat între 9-12), numărul colaboratorilor cooptați în cercetarea științifică s-a diminuat drastic – de la 176 în 2001 la 81 în 2005¹.

La 24 ianuarie 2006 Consiliul *Facultății de Fizică*, la propunerea *Catedrei Meteorologie, Metrologie și Fizică experimentală*, se adresa Senatului să aprobe fondarea Laboratorului Interdepartamental de cercetări științifice *Materiale structurate și metrologia fizică*, în calitate de subdiviziune științifică a USM și a *Centrului de Metrologie și Standarde* al Academiei de Științe a Moldovei, cu scopul efectuării cercetărilor științifice performante în domeniul elaborării elementelor electronice pe baza materialelor, modelelor și metodelor moderne de cercetare a lor, pregătirea și perfecționarea cadrelor de înaltă calificare în acest domeniu². Dar problema dată nu a fost inclusă în ordinea de zi a Senatului și nici hotărâre în acest sens nu este.

La ședința Senatului din 26 decembrie 2006, ținându-se cont de propunerile subdiviziunilor de cercetare respective, se modificau, începând cu 2 ianuarie 2007, denumirile LCȘ *Fotomicrobiologie* în *Ficobiotehnologie*, iar LCȘ *Protecția atmosferei și marketing* în *Protecția atmosferei*³.

A continuat și procesul de fondare a noilor subdiviziuni științifice. La ședința Senatului din 29 aprilie 2008 s-a luat decizia de a fonda Laboratorul interdepartamental în cercetare *Fotonică și Metrologie Fizică*⁴. Din *Regulamentul de funcționare și gestionare al Laboratorului* reiese că acesta este o subdiviziune științifică a USM, a Centrului Științific *Materiale și dispozitive conductoare* și al AȘM, a *Institutului de Inginerie Electronică și Tehnologii Industriale*⁵.

Prin ordinul rectorului nr. 238 din 8 septembrie 2008, „luând în considerație necesitatea optimizării structurii de cercetare desfășurate în cadrul USM,” se dispunea schimbarea denumirii LCȘ din *Supraconductibilitate și Magnetism* în LCȘ *Fotonică și Metrologie Fizică*, fiind parte componentă a CCȘ *Materiale și dispozitive semiconductoare*⁶.

Procesul de optimizare de la USM a cuprins și sfera de cercetare științifică. Prin ordinul rectorului nr. 52 din 14 februarie 2011, „luând în considerație necesitatea optimizării structurii Departamentului de Cercetare și Inovare, în conformitate cu Regulamentul AȘM, finalizarea proiectelor instituționale de cercetare, ...lansarea proiectelor pentru 2011-2014, precum și solicitările Facultăților și a Centrelor de Cercetare Științifică”, se dispunea includerea laboratorului *Sinergetica* în componența LCȘ *Fizica structurilor multistratificate și magnetici moleculari*. De asemenea, se comasau LCȘ *Chimia ecologică a sistemelor acvatice* și *Protecția atmosferei* în LCȘ *Chimia ecologică a apelor și tehnologii nepoluante*⁷. Se mai comasau LCȘ *Redox-cataliză în produse alimentare* și LCȘ *Procese electrochimice și tehnologii ecologic pure* în LCȘ *Redox-procese și tehnologii mai pure în produse alimentare și în apă*. În rezultat, se fonda LCȘ *Chimie generală și analitică*⁸.

În anul 2011, prin decizia Senatului USM din 27 decembrie, în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a fost inclus *Institutul de Istorie Socială ProMemoria*, înregistrat la Ministerul Justiției pe 22 octombrie 2010⁹.

¹ Calculele sunt efectuate în baza datelor din Bilanțul activității științifice... pentru anul 2001, p.133-134; pentru anul 2002, p. 153-154; pentru anul 2003, p.175-176; pentru anul 2004, p. 210-211; pentru anul 2005, p. 166-167.

² Demersurile și hotărârile a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 177, 178, 179, 180.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 796, f. 338.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 22.

⁵ Regulamentul și Hotărârea a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 38-40, 47.

⁶ AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 351.

⁷ AUSM, Ordine B (generale), 2011, 01-199, f. 71.

⁸ AUSM, Ordine B (generale), 2011, 01-199, f. 72.

⁹ INIS „ProMemoria”: raport de activitate: 2010-2012 (<http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=361>).

De asemenea, „în scopul eficientizării managementului și activității în cadrul laboratoarelor și proiectelor din domeniul științelor educaționale și socioumanistice, a optimizării cheltuielilor pentru întreținerea aparatului administrativ”, ordinul rectorului nr. 163 din 15 mai 2012 stipula comasarea CCȘ *Științe sociale, Științe umanistice, Politici educaționale în cadrul învățământului bugetar*, într-un singur centru – *Științe ale educației și socioumanistice*¹.

La ședința Senatului din 25 martie 2014 a fost aprobat *Regulamentul de funcționare a laboratoarelor de cercetare științifică*, după cum urmează:

1. Biochimia plantelor;
2. Procese pedogenetice;
3. Ficobiotehnologie;
4. Securitatea biologică;
5. Algologie;
6. Ecofiziologie umană și animală².

Ulterior, la ședința Senatului din 24 februarie 2015 s-a discutat problema privind „comasarea laboratoarelor din cadrul Facultății Chimie și Tehnologie Chimică și redenumirea lor în legătură cu actualizarea tematicii cercetărilor științifice”. Necesitatea comasării a fost determinată de „demararea noilor proiecte instituționale și actualizarea tematicii cercetărilor științifice întru susținerea procesului educațional la facultatea Chimie și Tehnologie Chimică”. Reieșind din acestea, Senatul a decis aprobarea comasării LCȘ *Chimie coordinativă* și a LCȘ *Chimie generală și analitică* și crearea în baza acestora a LCȘ *Materiale avansate în biofarmaceutică și tehnică*. De asemenea, Senatul USM a aprobat redenumirea a încă două LCȘ: „din LCȘ *Redox procese și tehnologii mai pure în produse alimentare și în apă* în *Redox procese și tehnologii avansate în apă, produse cosmetice, farmaceutice și alimentare*”, iar LCȘ *Chimie ecologică a apelor și tehnologii nepoluante* să fie redenumit în LCȘ *Chimie ecologică*³.

Modificările intervenite în structura LCS, includerea acestora în nou creatul Institut de Cercetare și Inovare al Universității de Stat din Moldova a necesitat adoptarea unor noi Regulamente de funcționare a laboratoarelor de cercetări științifice, care au fost aprobate la ședința Senatului 26 iunie 2015. Ținând cont de „Carta USM (art. 11, 23, 27, 36 și 68) și cu scopul implementării *Strategiei de cercetare și inovare la Universitatea de Stat din Moldova*, al realizării *Planului de acțiuni pentru aderarea Universității de Stat din Moldova la EURAXESS „HR Excellence in Research”*, aprobat de Senatul USM la 28.04.2015”, decizia respectivă a Senatului stipula: „A aproba *Regulamentele de funcționare a laboratoarelor de cercetări științifice (LCȘ)*, după cum urmează:

1. Algologie
2. Biochimia plantelor
3. Chimie ecologică
4. Dezvoltarea politicilor educaționale
5. Ecofiziologia umană și animală
6. Ficobiotehnologie
7. Fizica semiconductorilor
8. Fizica și ingineria nanomaterialelor și sinergetică „Prof. E. Pokatilov”
9. Fotonică și metrologie fizică
10. Înregistrare fototermoplastică
11. Materiale avansate în biofarmaceutică și tehnică
12. Modelare matematică și optimizare
13. Procese pedogenetice
14. Redox procese și tehnologii avansate în apă, produse cosmetice, farmaceutice și alimentare
15. Securitatea biologică

¹ AUSM, Ordine B (generale), 2012, 01-244, f. 247.

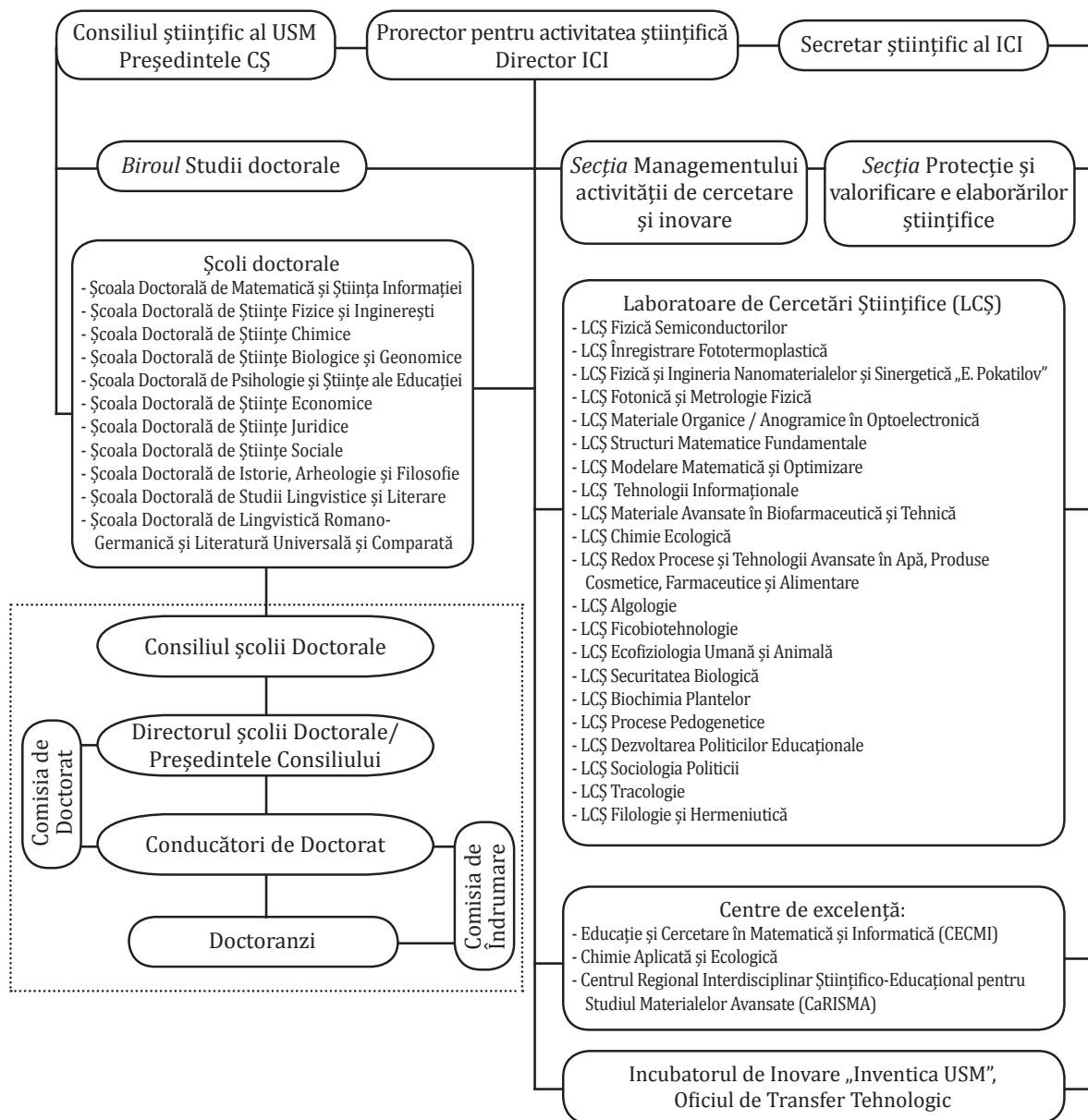
² Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 25 martie 2014.

³ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 24 februarie 2015.

16. Sociologia politicii
17. Structuri matematice fundamentale
18. Tehnologii informaționale
19. Tracologie¹.

Organigrama Institutului de Cercetare și Inovare, adoptată la ședința Senatului USM din 26 februarie 2016 prevede funcționarea a 11 școli doctorale și a 21 de laboratoare de cercetări științifice, 3 centre de excelență și Incubatorul de Inovare „Inventica USM”, Oficiul de Transfer Tehnologic.

Organigrama Institutului de Cercetare și Inovare²

În atenția conducerii USM s-a aflat și *Observatorul Astrofizic*. Prin ordinul rectorului nr. 19 din 24 februarie 1994 pe baza *Observatorului Astrofizic* al USM se stipula să fie deschis *Centrul de creație Codru*, fără drept de persoană juridică³.

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 26 iunie 2015.

² http://usm.md/?page_id=2886&lang=ro

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 44.

Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 263 din 1 noiembrie 2000, în legătură cu restructurarea *Facultății de Fizică*, se suspenda activitatea *Observatorului Astrofizic* și în baza lui se crea Laboratorul didactico-experimental *Metrologia mediului ambiant și astronomie* cu următoarele direcții de activitate: „efectuarea lecțiilor practice și a lucrărilor de laborator la astronomie, fizica mediului, energetica netradițională, fizica medicală și a seminarelor de fizică și astronomie pentru auditorii Școlii Republicane de Fizică și Matematică; efectuarea lucrărilor experimentale și de cercetare în domeniul fizicii mediului și metrologie, astronomiei, energeticii netradiționale, fizicii medicale etc.; organizarea observațiilor meteorologice, astronomice și a fenomenelor neordinare ale naturii cu țel de școlarizare a cadrelor didactice preuniversitare și a elevilor”¹.

În cadrul Universității de Stat din Moldova au activat și instituțiile afiliate, funcția cărora, în temei, era pregătirea specialiștilor. În informația rectorului de la ședința Senatului din 24 octombrie 1995 se spunea că pe data de 20 octombrie Guvernul RM a adoptat hotărârea cu privire la crearea *Institutului de cercetări științifice de instruire și producție în domeniul managementului*. Dar, preciza rectorul, acest institut funcționează deja de 2 ani în cadrul USM și a fost fondat de USM, *Facultatea de Matematică și Cibernetică*, împreună cu asociația RAF din Chișinău și pregătește cadre în domeniul matematicii, economiei și radioelectronicii².

La ședința Senatului din 24 decembrie 1996 a fost discutat raportul despre activitatea *Institutului Internațional de Management*, care organiza instruirea continuă postuniversitară conform programelor *Management executiv*, specialitatea *Management internațional*. Se preconiza instruirea și la specialitatea *Business Administration* după programele instituțiilor de tip american adaptate la condițiile Republicii Moldova și organizarea conferințelor internaționale³.

Prin decizia Senatului USM din 30 septembrie 1997 *Cu privire la colaborarea dintre USM și instituțiile afiliate ei*, se prevedea că patru instituții (Institutul de Științe Reale, Centrul de Servicii Informaționale și Tehnice, Institutul de Instruire și Cercetări științifice, Școala Superioară de Drept) vor acoperi 30% din cheltuielile de gospodărire a USM din sumele încasate de la pregătirea specialiștilor pe bază de contract⁴.

Către luna octombrie 1997 la USM erau 6 instituții afiliate: Școala Superioară de Drept, rector – Iu. Sedlețchi; Institutul de Științe Reale, rector – Gh. Jigău; Centrul Studii Postuniversitare, rector – S. Caisân; I I M, rector – V. Răileanu; I C Ș D M, rector – M. Vitman; I P R I, rector – P. Frunțaș⁵. Ținând cont de faptul că absolvenții acestor instituții vor primi diplome eliberate de USM, în decizie se sublinia că Senatul poartă toată responsabilitatea pentru veridicitatea documentelor eliberate, de aceea era necesar de a reglementa procesul didactic și evidența efectivă a contingentului de studenți, instituțiile afiliate fiind obligate să prezinte la Secția Studii, Secția Personal și Lucrări de Secretariat a USM toate documentele necesare⁶.

Ordinul rectorului nr. 137 din 5 noiembrie 1997 enumera instituțiile afiliate USM: Școala Superioară de Drept; Institutul de Științe Reale; Centrul de studii postuniversitare; Institutul Internațional de Management; ICȘDM; IPRL⁷.

La Senatul din 25 noiembrie 1997 s-a decis procurarea blocului de la TOPAZ, în rezultatul licitației s-a cumpărat cu 1 600 000 lei, 800 000 Universitatea de Stat din Moldova, 800 000 Școala Superioară de Drept, deci 50:50. S-a votat deschis, unanim⁸.

Printr-un alt ordin al rectorului USM, nr. 210 din 31 decembrie 1998, se instituia Consiliul

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, u.p. 3, d.5764, f. 412.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 51.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5191, f. 56-58. Decizia Senatului, f. 24-25.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5312, f. 79.

⁵ Prin ordinul 94 din 9 iulie 1997 Platon Frunțaș era numit (provizoriu) în funcția de director al Institutului de Studii Politice (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 151).

⁶ AUSM, F. 1, inv.1, d. 5312, f. 5.

⁷ AUSM, F. 1, inv.1, d. 5298, f. 217.

⁸ AUSM, F. 1, inv.1, d. 5313, f. 92.

de Coordonare, în frunte cu rectorul USM, pentru elaborarea documentelor care vor reglementa relațiile Universității de Stat cu instituțiile afiliate¹.

În scopul pregătirii personalului în domeniul standardizării, metrologiei și controlului tehnic, al organelor vamale și de justiție, al efectuării expertizei și analizei de identificare a originalelor, prin ordinul rectorului nr. 63 din 2 aprilie 1998 se dispunea înființarea Institutului afiliat *Institutul de studii aplicative integrate*². Ulterior, prin ordinul nr. 71 din 21 aprilie 1998, în funcția de rector al acestui institut era desemnat T. Pasecinic³.

Problema Instituțiilor afiliate a fost discutată la ședința Senatului din 30 iunie 1998. Către acest timp, în cadrul USM activau următoarele instituții afiliate:

1. *Academia de Drept* – societate cu răspundere limitată. Această denumire o are din 28 aprilie 1998. Pregătește specialiști în domeniul dreptului.

2. *Institutul Internațional de Management* – organizație obștească (neguvernamentală și non profit). A fost creat în 1995 prin unirea eforturilor a trei Universități din Franța, trei din Moldova, Consiliul rectorilor din Moldova, Camerei de Comerț și Industrie a Moldovei, trei firme din Moldova. Pregătește cadre de înaltă calificare în domeniile Economie, Business-Management-Marketing, Finanțe-contabilitate, Drept, Informatică, Limbi Moderne Aplicate.

3. *Institutul de Studii Politice și Relații Internaționale* – societate cu răspundere limitată. Fondat pe 28 iulie 1997. Pregătește specialiști în domeniul relațiilor internaționale, inclusiv cunoașterea limbilor străine și politologiei.

4. *Institutul de Științe Reale*⁴ – societate cu răspundere limitată. Pregătește specialiști în următoarele domenii: ecologie, protecția mediului ambiant, drept ecologic, silvicultură și grădini publice, piscicultură, tehnologie și limbi moderne, biologie umană, psihologie și limba italiană, fizică, informatică, standarde și metrologie, economie durabilă și limbi străine.

5. *Centrul de Studii Postuniversitare* – structură subordonată Universității cu autonomie financiară – întreprindere de stat. Este format în mai 1995 cu scopul de a „organiza studiile postuniversitare, de a instrui cetățenii la diferite cursuri, de a organiza pregătirea, reciclarea și perfecționarea în domeniul tehnologiilor informaționale, de a organiza cercetările și investigațiile științifice, de a presta diferite servicii informaționale, de reclamă și consulting”. Centrul pregătește specialiști la trei specialități: traducător-referent (limba engleză, limba germană) și tehnologii informaționale.

6. *Institutul de Cercetări Științifice, Instruire și Producție în domeniul Managementului* – Societate pe acțiuni de tip închis. Fondat în 1994, aprobat de Guvern în 1995⁵.

În baza informației prezentate la Senat și a discuțiilor care au avut loc, Senatul USM a decis ca instituția afiliată, în condițiile economice actuale, să fie considerată drept un domeniu important de dezvoltare a Universității, rectorii instituțiilor afiliate să fie membri ai Senatului și ai Consiliului de Administrație, Universității de Stat din Moldova revenindu-i funcțiile de organizare, coordonare și dirijare a admiterii la studii în instituțiile afiliate, iar absolvenților acestor instituții urmând să li se elibereze diplome universitare⁶.

Totuși, relațiile cu instituțiile afiliate nu erau chiar atât de simple, fapt constatat de Curtea de conturi, care, în rezultatul controlului asupra unor aspecte ale activității economico-financiare, formării și utilizării mijloacelor speciale la Universitatea de Stat din Moldova în anii 1996-1997, lua hotărârea ca USM să revizuiască contractele „încheiate cu *Institutul de Științe Reale, Institutul Internațional de Management, SRL Academia de Drept și Întreprinderea de Stat Centrul de Studii Postuniversitare* în vederea aducerii lor în conformitate cu legislația în vigoare: eliberarea de diplome absolvenților instituțiilor nomi-

¹ AUSM, F. 1, inv.1, d. 5430, f. 342.

² AUSM, F. 1, inv.1, d. 5430, f. 93.

³ AUSM, F. 1, inv.1, d. 5430, f. 132.

⁴ Activitatea științifică a IȘR se desfășura conform unui plan aparte. Planul pentru anii 1997-2000 a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5615, f. 85-89.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5464, f. 3-8.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5464, f. 33.

nalizate; plata pentru utilizarea spațiului de studii, fondului auditorial și laboratoarelor, utilajului și instalațiilor; recuperarea plății pentru serviciile comunale, energia electrică și pentru alte servicii”¹.

Instituțiile afiliate s-au aflat în atenția Senatului USM și la ședința din 30 iunie 1999, la care a fost ascultat un raport detaliat al Comisiei care a studiat problema evoluției acestora. În temei, afiliate au rămas instituțiile fondate anterior, cu două excepții: *Institutul de Cercetări Științifice, Instruire și Producție în domeniul Managementului* și-a pierdut calitatea de instituție afiliată USM, iar *Institutul de Studii Aplicative Integrate* a obținut autorizația provizorie de activitate abia în octombrie 1998². Respectivul *Institut* era autorizat să pregătească cadre la următoarele specialități noi: manager în dirijarea calității producției, expert-criminalist, expert în domeniul tehnologiilor informaționale, expert-ecolog, inginer-biofizician, manager în sfera socială, expert-tehnolog. La fiecare dintre aceste specialități urma să se studieze aprofundat o limbă străină cu permisiunea de a conferi și a doua calificare – translator³. În decizia Senatului se subliniază necesitatea de „a considera fenomenul instituțiilor afiliate pozitiv, necesar societății, statului”, de aceea e necesar de „a-i acorda atenție sporită în continuare”. Celelalte prevederi urmăreau scopul de a îmbunătăți activitatea instituțiilor afiliate⁴.

La ședința Senatului din 23 noiembrie 1999 rectorul a informat că Baza de odihnă de la Vadul lui Vodă a fost cumpărată de la asociația Hidromaș cu 1 210 500 lei: 60% USM, 40% Academia de Drept⁵. Curtea de Conturi constata însă că, „în pofida faptului că costul acestei baze de odihnă a fost achitat în întregime de către USM, în Organul cadastral teritorial Chișinău acest imobil este înregistrat după USM – 3/5 din valoarea lui, și după SRL „Academia de Drept – 2/5”⁶. Ulterior, în legătură cu situația financiară precară a Academiei de Drept, Senatul decide modificarea contractului de procurare a Bazei de odihnă și în continuare cota-parte a patrimoniului pentru USM va constitui 85%, pentru Academia de Drept rector – 15%⁷. Curtea de Conturi, care a controlat gestiunea patrimoniului de stat al USM în martie 2001, a constatat că USM „n-a respectat pe deplin prevederile actelor legislative normative în vigoare la utilizarea eficientă și evidența acestuia”, indicând la contractele cu instituțiile definite ca „afiliate”, contracte care nu stipulau „modul de achitare, termenul achitării plăților, responsabilitatea părților”, în virtutea cărui fapt acestea au acumulat mari datorii față de USM. Concluzia Curții de conturi, publicată pe 19 aprilie 2001: „Încălcările și neajunsurile depistate în rezultatul controlului sunt o consecință a nerespectării de către persoanele cu funcții de răspundere ale USM (dl Gh. Rusnac, dna M. Iarovoi) a actelor legislative și normative în vigoare, ce reglementează modul de utilizare a mijloacelor speciale și de reflectare în evidența contabilă a operațiunilor efectuate, nereglementării relațiilor reciproce cu instituțiile de învățământ „afiliate” în ceea ce privește folosirea în comun a patrimoniului USM și evidența decontărilor reciproce ...”, și „tragerea la răspundere a persoanelor vinovate de comiterea încălcărilor depistate”⁸. Drept consecință, pe 25 mai 2001 Senatul USM a luat decizia: „În scopul executării Hotărârii Curții de Conturi a Republicii Moldova din 16.03.2001 „privind rezultatele controlului asupra gestionării patrimoniului de stat aflat la dispoziția Universității de Stat din Moldova”, Universitatea de Stat din Moldova își retrace calitatea sa de asociat al SRL *Academia de Drept din Moldova* prin înstrăinarea cotei părți în mărime de 20% din fondul statutar conform legislației în vigoare”⁹. Da, dar, hotărârea Curții de Conturi nu prevedea retragerea calității de asociat, ci doar „asigurarea restituirii de către

¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 24-25, 11 martie 1999, p. 12.

² Raportul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5615, f. 39-46.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5615, f. 67.

⁴ Decizia integrală a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5615, f. 47.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617, f. 8.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 10, f. 45. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 45, 19 aprilie 2001, p. 8.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 247, 250.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 10, f. 45 verso. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 45, 19 aprilie 2001, p. 9.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 10, f. 76.

SRL Academia de Drept a mijloacelor bănești neargumentat primita în sumă de 544 mii lei și a sumei de 10,5 mii lei cheltuită de Universitate în locul SRL Academia de Drept”¹.

Prin hotărârea Senatului din 25 mai 2001, USM, în temeiul aceiași Hotărâri a Curții de Conturi din 16 martie 2001, își retrăgea calitatea de asociat al SRL Institutul de Studii Politice și Relații Internaționale prin înstrăinarea cotei părți în mărime de 20% din fondul statuar conform legislației în vigoare², al Institutului de Studii Aplicative Integrate prin înstrăinarea cotei părți de 52% din fondul statuar³. În privința celorlalte instituții afiliate, procesul-verbal nu conține informații.

Prin ordinul nr. 7 din 9 ianuarie 2002, în legătură cu rezilierea acordului de colaborare cu agenții economici *Institutul de Studii Politice și Relații Internaționale, Institutul de Studii Aplicative Integrate, Academia de Drept, Academia de Relații Internaționale și Studii Diplomatice, Institutul de Științe Reale, Institutul de Instruire Continuă* (fondat în 1993⁴), *Institutul Internațional de Management*, din componența Consiliului de Administrație se excludeau directorii acestor instituții⁵. La ședința Senatului din 22 ianuarie 2002 s-a luat decizia ca în legătură cu precizarea „modificării statutului *Institutului de Științe Reale* și în scopul asigurării continuității procesului didactic al studenților înmatriculați în anii precedenți”, se permitea deschiderea a șapte specialități de la numitul *Institut* pe lângă *Facultatea de Biologie și Pedologie*⁶. La ședința Senatului USM din 26 februarie 2002 era luată decizia de a trece Institutul de Științe Reale (blocul nr.2) la balanța USM⁷. Prin ordinul rectorului nr. 81 din 3 aprilie 2002, pentru evidența activelor *Institutului de Științe Reale* și trecerea lor la balanța USM se forma o comisie mixtă⁸. Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 263 din 4 octombrie 2002, se forma o comisie „în scopul asigurării transferului studenților și a bunurilor materiale de la *Institutul de Relații Economice Internaționale* la USM”⁹.

Cele mai strânse relații Universitatea de Stat din Moldova le-a continuat cu Academia de Drept. La ședința Senatului din 29 iunie 2004 contabilul-șef al USM dna M. Iarovoi, relatând despre rezultatele controlului Curții de conturi, informa că în rezultatul controlului „a fost constatată finanțarea lucrărilor la reconstrucție a blocului de studii, unde cota de participare la reconstrucției pentru USM constituie 90 la sută și pentru Academia de Drept – 10 la sută. În total, la USM suma reconstrucției constituie 13130, 2 lei”¹⁰. În cadrul aceluiași Senat s-a luat hotărârea de a mai lua un credit de la Banca socială în valoare de 10 mln. lei – 3 mln. pentru salarizarea angajaților USM și 7 mln. pentru lucrările de reconstrucție¹¹. Acest împrumut s-a realizat în condițiile în care USM, în 2004, conform afirmației rectorului, gestiona 16 mln. lei din buget și 66 mln. venituri extrabugetare¹².

La ședința Senatului din 29 noiembrie 2005 rectorul USM făcea următoarea declarație: „V-am informat că pentru noul complex universitar (Topaz), am anunțat un concurs de procurare a calculatoarelor. Dar, fiindcă instituția dlui I. Sedlețchi nu are mijloace pentru achitarea calculatoarelor preconizate, am decis să procurăm noi tot setul – 250 de unități ... Vom cheltui pentru tehnica dată peste 2 mln. lei. Tot din lipsa de mijloace bănești, Universitatea dlui I. Sedlețchi va deține până la 20% din complexul nou, restul, prin urmare și cheltuielile, le va suporta USM, care va deține și peste 80% din spațiu (proprietate). Noi am achitat de acum

¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 45, 19 aprilie 2001, p. 9.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 10, f. 88.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 10, f. 89.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 63.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 231, f. 8.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 115, f. 15-16.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 115, f. 100.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 231, f. 100. A se vedea și ordinul 182 din 6 iulie 2002 (AUSM, F. 1, inv. 2, d. 232, f. 21).

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 232, f. 116.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 11.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 92.

¹² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 11.

42,5 mln. lei, urmează să mai achităm cca 10-12 mln.”¹. Aceste 250 de calculatoare au fost procurate în ultima săptămână a lunii decembrie 2005, pentru ele s-a plătit 2 mln. 150 mii lei² și, conform unei file scrise cu mâna, plasată între filele procesului-verbal al Senatului din 31 ianuarie 2006, în blocul 7 (TOPAZ) au fost repartizate 94 calculatoare, în rest, pentru clasele cu calculatoare – 53 bucăți, la Facultatea Științe Economice – 28 bucăți, decanate, catedre, servicii universitare – 85 de bucăți³.

Dialogul cu USEM pentru blocul TOPAZ a continuat până în anul 2013, când, la ședința Senatului USM din 1 octombrie 2013 s-a discutat problema *Cu privire la depozitul USM*, „Senatul aprobă transferul la depozit pe perioada a 24 de luni a celor 10 mln. lei câștigate în urma procesului de judecată cu USEM, dobânda urmând a fi investită în evoluția USM”⁴.

Instituțiile afiliate au creat Universității și alte probleme de ordin financiar. Prin scrisoarea rectorului USM, nr. 01/388 din 23 februarie 2007, rectorii USEM și IȘPRI, instituții afiliate la Universitate, erau atenționați despre sumele pe care acestea le datorează pentru arenda încăperilor, datorii scoase în evidență de Curtea de Conturi, și se solicita achitarea urgentă a acestora⁵. Pe 19 octombrie 2007 rectoratul insista din nou ca instituțiile respective să achite datoriile față de USM pentru arendă și servicii comunale⁶.

În cadrul Universității de Stat din Moldova au mai fost create și o serie de centre chemate să îmbunătățească procesul didactico-științific. Ordinul nr. 111/a din 2002 constata că USM a obținut Grantul Comunității Europene privitor la dezvoltarea infrastructurii de informare, *consalting* pentru participarea Moldovei în programele europene. În baza acestuia a fost încheiat un contract cu Direcția Generală de Cercetare a Comisiei Europene ce prevedea inaugurarea în cadrul USM a *Centrului de coordonare a programelor Științifico-tehnice și Educaționale Internaționale*⁷.

În baza demersului *Catedrei Chimie Industrială și Ecologică*, al Ordinului Ministrului Ecologiei, Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului și al Ministrului Educației al Republicii Moldova, prin hotărârea Senatului din 25 februarie 2003, se deschidea, contra plată, în cadrul USM Centrul de Calificare și Reciclare a cadrelor din domeniul protecției mediului și în alte ramuri ale economiei naționale⁸.

Prin ordinul rectorului nr. 65 din 21 martie 2003, întru executarea ordinului comun al Ministerului Ecologiei și Dezvoltării Teritoriului și Ministerului Educației nr. 4/06 din 9 ianuarie 2003, „în scopul asigurării perfecționării continue a cadrelor din sistemul protecției mediului și gestionării resurselor naturale și din alte instituții, întreprinderi, precum și reprofiliării solicitanților în domeniul protecției mediului” se prevedea crearea în cadrul USM, în baza deciziei senatului din 25 februarie 2003, a *Centrului de Perfecționare și Reciclare a cadrelor în domeniul protecției mediului* ca unitate structurală de sine stătătoare a USM, la auto-gestiune. Coordonator al activităților didactice era desemnată Catedra de Chimie Industrială și Ecologică⁹.

Ordinul rectorului nr. 236 din 19 august 2003 atestă instituirea *Centrului Inter-universitar Multilingv de Excelență în domeniul Traducerii, Terminologiei și Ingineriei Lingvistice*, USM preconiza procurarea de utilaj special destinat formării traducătorilor, interpreților de conferințe și terminologiilor¹⁰.

La ședința Senatului din 27 ianuarie 2004, în temeiul hotărârii Consiliului Facultății de

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 672, f. 129.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 793, f. 8.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 793, f. 50.

⁴ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 1 octombrie 2013.

⁵ AUSM, Scrisori, 01/292-01/572, anul 2007, fila nu e numerotată.

⁶ AUSM, Scrisori, 01/2071-012338, anul 2007, fila un e numerotată.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 231, f. 137.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 144.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 79. Regulamentul Centrului AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 80-83.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 299.

Biologie și Pedologie din 26 noiembrie 2003¹, a fost luată decizia despre instituirea în cadrul USM a *Centrului Republican pentru Securitate Biologică* și adoptarea Regulamentului de activitate a acestuia².

Prin scrisoarea din 17 aprilie 2007 rectorul USM solicita Ministerului Educației și Tineretului deschiderea în incinta Universității de Stat a *Centrului de Informare și Documentare NATO*. Se preconiza că Centrul va efectua la USM lucrări de amenajare în sumă de circa 75 000 de euro, iar ulterior va organiza diferite acțiuni educaționale cu implicarea activă a studenților și profesorilor de la diferite instituții de învățământ³. Conform informației rectorului la ședința Senatului din 25 aprilie 2006, activitatea practică a Centrului a demarat pe 21 aprilie 2006 grație ambasadorului Filip Teodorescu, primul Centru de acest fel în Moldova, „pentru ca noi, toți din Țara Moldovei, să cunoaștem concret NATO, dar nu din spusele ideologizate”⁴.

Ordinul nr. 125 din 26 aprilie 2007 stipula că în scopul modernizării învățământului superior universitar și în baza deciziei Senatului din 27 martie 2007 se institua în cadrul Centrului Tehnologii Informaționale *Sectorul Învățământ la Distanță*⁵. Prin ordinul nr. 232 din 3 septembrie 2008, conform hotărârii Guvernului din 29 februarie 2008 „privind implementarea Concepției optimizării numărului angajaților din sectorul bugetar în anii 2008-2010” și în baza deciziilor Senatului USM din 27 mai 2008 „cu privire la proiectul de optimizare a structurii universitare” și din 11 martie 2008 cu privire la activitatea *Centrului Tehnologiilor informaționale*, începând cu 15 septembrie, se aproba o nouă structură a statelor de funcțiuni⁶.

*Centrul de Formare Continuă*⁷, în calitate de subdiviziune a USM, subordonată din punct de vedere metodologic facultății de *Psihologie și Științe ale Educației*, era creat prin ordinul nr. 343 din 17 noiembrie 2008⁸.

Centrul de Cercetări Sociale de la *Facultatea de Sociologie și Asistență Socială*, care prevedea încadrarea profesorilor și studenților în cercetări științifice, este amintit în ordinul rectorului nr. 73 din 27 martie 2009⁹.

Conform *Raportului privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării* pentru anul 2009, se prevedea ca „în scopul realizării prevederilor Strategiei energetice a Republicii Moldova până în anul 2020, privind asigurarea către anul 2010 a producerii energiei din surse regenerabile în volum de cca 6% și până în anul 2020 – de cca 20% din cuantumul energiei provenite din surse tradiționale, întru dezvoltarea sub-sectoarelor în domeniul Sectorului de resurse energetice și coordonarea lucrărilor de cercetare-dezvoltare la nivel național în domeniul SRE, prin hotărârea CSȘDT nr. 116 din 30 iulie 2009, au fost create patru Centre de competență privind utilizarea resurselor energetice regenerabile cu specializarea în baza instituțiilor de cercetare: *Tehnologii de conversie a energiei eoliene și cinetice a apei* (Universitatea Tehnică a Moldovei); *Tehnologii de convertare și integrare* (Institutul de Energetică al AȘM); *Biotehnologii* (Institutul de Tehnică Agricolă „Mecagro”); *Tehnologii fotovoltaice* (Universitatea de Stat din Moldova). În cadrul aceleiași ședințe au fost desemnați coordonatorii Centrelor de competență și s-a aprobat Regulamentul de activitate a centrelor nominalizate”¹⁰.

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 62.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 17.

³ AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 181.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 794, f. 6.

⁵ AUSM, Ordine B (generale), 2007, 01-358, f. 148.

⁶ Detalii a se vedea: AUSM, Ordine B (generale), 2008, 01-279, f. 337-339.

⁷ Decizia Senatului referitoare la această problemă din 30 septembrie 2009 a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1063, f. 48.

⁸ AUSM, Ordine B (generale), 2008, 280-386, f. 101.

⁹ AUSM, Ordine B (generale), 2009, 01-114, f. 100.

¹⁰ Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2009. Chișinău, 2010, p. 53.

La ședința Senatului USM din 22 decembrie 2009 s-a aprobat instituirea *Centrului Științe Economice*¹.

Prin ordinul rectorului nr. 267 din 24 august 2010, în scopul modernizării învățământului superior, în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie se instituia *Centrul de Management al Patrimoniului Cultural* și se modifica *Centrul Cultural Italian* în *Centrul de Limbă și Cultură Italiană*, din cadrul *Facultății de Limbi și Literaturi Străine*².

Ordinul rectorului nr. 325 din 6 Octombrie 2010, emis în baza deciziei Senatului din 28 septembrie, se referea la stabilirea cursurilor *Academiei locale CISCO* în cadrul USM, studii cu taxă, în domeniul design, proiectare, instalare și menținere a rețelelor de calculatoare³.

În anul 2012 a fost creat *Incubatorul de inovare INVENTICA-USM*, administrat de Universitatea de Stat din Moldova⁴.

O structură aparte în cadrul USM a fost și Muzeul Universității – Laboratorul de cercetare a Istoriei USM. Prin ordinul rectorului nr. 29 din 3 martie 1992 *Cu privire la crearea complexului-muzeu expoziție*, se prevedea reorganizarea muzeului USM din blocul I, în complexul muzeu-expoziție, care va servi drept expoziție a realizărilor științifice ale USM⁵. Mai târziu, prin ordinul nr. 2 din 21 ianuarie 1993 se ordona inventarierea, până la 1 aprilie 1993 a exponatelor muzeului naturii de la USM⁶. Printr-un alt ordin, nr. 51 din 12 mai 1994, Muzeul universității era trecut în subordine nemijlocită a *Catedrei de Istorie Contemporană* (consultant – Valeriu Cozma). Tot atunci a fost determinat și scopul muzeului – redarea istoriei universității și a realizărilor științifice⁷.

Prin ordinul rectorului nr. 207 din 15 septembrie 2000 se întemeia, începând cu 1 septembrie 2000, Laboratorul de Cercetări Științifice *Istoria Universității de Stat din Moldova*, cu finanțare din fondul extrabugetar, iar *Muzeul Istoria USM* era considerat parte componentă a *Laboratorului* întemeiat. V. Cosma, numit în calitate de șef, urma să prezinte devizul de cheltuieli⁸.

Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 189 din 7 iulie 2003, în baza deciziei Senatului din 26 iunie 2003⁹, în scopul optimizării activității Universității de Stat din Moldova, se ordona desființarea Muzeului Universității ca unitate în structura USM¹⁰. Totuși, Laboratorul continua să funcționeze. Prin ordinul rectorului nr. 196 din 15 iunie 2006 se stabilea spor la salariul de bază pentru ianuarie-august 2006 în mărimea coeficientului 1,8 șefului *Laboratorului de cercetări științifice Istoria USM* V. Cosma¹¹.

Prin ordinul rectorului nr. 316 din 22 noiembrie 2007, unul dintre ultimele ordine semnate de Gh. Rusnac, „în scopul creării unei structuri integre de cercetare științifică și muzeistică a exclude din statele Universității de Stat din Moldova Laboratorul de cercetări științifice *Istoria Universității de Stat din Moldova* și din *Secția Secretariat și Arhivă* a unității de șef de arhivă și a 2 unități de arhivar și de a crea *Centrul Științific de Studii Universitare*, începând cu 1 noiembrie 2007”. Respectivul Centru includea următoarele unități: un șef de centru, un șef de arhivă, 2 arhivari, un ghid și 3 colaboratori științifici superiori, cu remunerare lunară pentru 0,5 normă. Cu o normă întreagă erau doar cercetătorii științifici superiori și un arhivar. În ordinul respectiv este indicată și remunerarea fiecăruia dintre ei¹².

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1204, f. 14.

² AUSM, Ordine B (generale), 2010, 140-299, f. 176-177.

³ AUSM, Ordine S (suplimentare), 2009, 2010, 2011, f. nenumărată.

⁴ RAPORT privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2012, Chișinău, 2013, p. 146.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 38-39.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4818, f. 2.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 92.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, u.p. 3, 2.5764, f. 324.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 389.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 244.

¹¹ AUSM, Ordine B (generale), 2006, 01-395, f. 295.

¹² AUSM, Ordine B (generale), 2007, 01-358, f. 422-423.

Prin ordinul nr. 71 din 15 aprilie 2010, în scopul optimizării managementului universitar și eficientizării activităților subdiviziunilor, se reorganiza Secția Secretariat și Arhivă, Secția Resurse Umane, Centrul Științific de Studii Universitare¹.

Următoarea reorganizare a Secției Personal, Secretariat și Arhivă a avut loc prin decizia Senatului din 27 ianuarie 2015, când s-a aprobat modificarea denumirii secției respective în Secția Resurse Umane, cu următoarea structură:

- „Serviciul Resurse Umane:
- Oficiul Protecția Datelor cu Caracter Personal și Statistică;
- Birou Secretariat;
- Birou Arhivă”².

Catedra Militară este o altă parte componentă a Universității de Stat din Moldova. În legătură cu procesele social-politice de la sfârșitul anilor '90 ai secolului al XX-lea, situația la Catedra Militară era destul de alarmantă, situație care s-a discutat în cadrul ședinței Senatului USM din 23 mai 1989. Activitatea catedrei respective a fost dur criticată de membrii Senatului, subliniindu-se că studenții au boicotat lecțiile pe parcursul unei săptămâni. Șeful catedrei a indicat cauzele acestui comportament al studenților: „mulți dintre ei sunt nedisciplinați după factura caracterului, ei sunt puțin conștienți, nu înțeleg că armata noastră are nevoie de ofițeri”³. La ședința Senatului din 22 mai 1990 s-a discutat din nou situația alarmantă de la Catedra Militară, membrii acesteia fiind acuzați de brutalitate în relațiile cu studenții, menționându-se că nu țin cont de opinia acestora și chiar s-a avansat ideea că această catedră nu-și mai are rostul⁴. La ședința Senatului din 22 ianuarie 1991 iarăși s-au făcut referințe la o posibilă lichidare a Catedrei Militare⁵. Problema Catedrei Militare a fost din nou discutată la ședința Senatului din 28 mai 1991. În cadrul discuțiilor s-a subliniat că la această catedră se lucrează pe vechi, nu se atrage nici o atenție schimbărilor intervenite în societate, profesori sunt mai mulți decât studenți. În decizia adoptată cu referire la acest subiect s-a subliniat că, în condițiile create în republică, educația patriotico-militară trebuie să fie organizată pe baze noi⁶.

Noua *Catedră Militară* a fost fondată la USM prin ordinul rectorului nr. 267 din 23 septembrie 2003 (intra în vigoare de la 1 octombrie 2003). Ea urma să activeze în conformitate cu Regulamentul de funcționare a Catedrelor Militare din cadrul instituțiilor de învățământ superior și în baza acordului Ministerului Apărării din 29 mai 2003 despre fondarea Catedrei Militare cu statut de catedră generală. Secția didactico-metodică și secția planificare și finanțe urmau să elaboreze structura și statele de personal ale catedrei⁷. Conform deciziei senatului, audierea cursurilor avea caracter benevol și contra-plată⁸. Ulterior, prin decizia Senatului din 21 ianuarie 2008 se sista activitatea Catedrei Militare⁹ începând cu 1 septembrie 2008 și se solicita Ministerului Tineretului și Educației crearea Departamentului de Instruire Militară¹⁰.

Conform Statelor de funcțiuni din anul 1990 în cadrul USM activa și *Catedra de Apărare Civilă*¹¹. Dar, deja pe parcursul aceluiași an, catedra respectivă a suferit unele schimbări. La ședința Senatului USM din 26 iunie 1990 a fost modificată denumirea acestei catedre în *Catedra de Medicină*¹². Ulterior, prin ordinul rectorului nr. 88 din 25 august 1995, în conformitate cu ordinul Ministerului Învățământului al Republicii Moldova nr. 307 din 22 august 1995, în cadrul

¹ AUSM, Ordine B (generale), 2010, 01-139, f. 89.

² Arhiva curentă a Senatului USM, Decizia din 27 ianuarie 2015.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4600, f. 7-8.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4604, f. 2-4.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 96.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, f. 3-4.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 336.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 358, f. 337; AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 144.

⁹ Nota informativă privind activitatea Catedrei Militare și solicitarea de a fi creat Departamentul respectiv, a se vedea AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 174-175.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 15.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 31-41.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4604, f. 133, 148.

USM se înființa catedra inter-universitară *Protecția civilă*¹. Fuzionarea *Catedrei Protecția civilă* cu *Catedra de Biologie Umană și Animală* și amplasarea muzeului USM în blocul II de studii se stipulau în ordinul rectorului nr. 3 din 6 ianuarie 2006². Ordinul nr. 6 din 10 ianuarie 2006 preciza: în scopul optimizării structurii USM, se suspenda activitatea *Catedrei Protecția civilă*, personalul catedrei fiind transferat în cadrul *Catedrei Biologie Umană și Animală* de la *Facultatea de Biologie și Pedologie*³.

În rezultatul modificărilor efectuate, la 1 septembrie 2014 în cadrul USM activau 13 facultăți. La cinci Facultăți (*Științe Economice, Fizică și Inginerie, Drept, Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială*) s-a păstrat organizarea pe catedre, care erau în număr de 21, alte opt Facultăți (*Matematică și Informatică, Litere, Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Jurnalism și Științe ale Comunicării, Istorie și Filosofie, Limbi și Literaturi Străine, Biologie și Ecologie, Chimie și Tehnologie Chimică*) erau organizate în 22 de departamente. La acestea se adăugau Facultatea de Arte Frumoase și două catedre – *Cultură Fizică și Sport* și *Catedra Militară*⁴. În total – 43 de catedre și departamente.

În concluzie la cele de mai sus se poate afirma că examinarea procesului de evoluție a valorilor universitare, a facultăților, catedrelor, centrelor, laboratoarelor etc., în perioada de la sfârșitul anilor '80 ai sec. al XX-lea și până în anul 2016, atestă faptul că inițial modificările au fost generate de procesul de trecere de la sistemul de învățământ sovietic, politizat și ideologizat, la sistemul de învățământ democratic. Sursele examinate atestă faptul că în anul 1990 la cele 12 facultăți ale USM (fără Facultatea de profesii sociale) erau 70 de catedre, 7 catedre care deserveau toate facultățile (inclusiv *Catedra Militară* și *Catedra de Apărare Civilă*), 18 laboratoare de instruire și trei Cabinete metodice. Treptat, numărul acestora s-a diminuat. La sfârșitul anului 1995 în componența Universității de Stat din Moldova erau 11 facultăți care includeau 54 de catedre și 2 catedre universitare. În anul 2000, în cadrul Universității de Stat din Moldova, de asemenea, activau 11 facultăți, dar numărul catedrelor s-a diminuat, ajungând la 49, pentru ca, ulterior, în legătură cu majorarea numărului de studenți și, respectiv, de profesori, numărul catedrelor să sporească în anii 2005-2006 până la 59. Mai apoi, ca rezultat al micșorării numărului de studenți, s-a micșorat și numărul cadrelor didactice, de aici și micșorarea numărului subdiviziunilor respective, numărul catedrelor și al departamentelor ajungând la 1 septembrie 2014 la 43, la care se adăugau Facultatea de Arte Frumoase, *Catedra de Cultură Fizică și Sport* și *Catedra Militară*.

Procesul de optimizare a continuat și ulterior, așa că, spre sfârșitul lunii martie 2016 în componența USM activau 13 facultăți, care includeau 34 de departamente, 2 centre în cadrul facultăților și 2 catedre universitare.

Evident, mai multe dintre modificările intervenite pe parcursul anilor au avut și cauze pur subiective, au urmărit anumite interese mai mult sau mai puțin meschine, dar aceste cauze și interese nu au nimerit pe paginile surselor informative scrise și, din aceste considerente, amintirile unor colegi, exprimate doar verbal, deși demne de toată credibilitatea, nu le putem invoca. Modificările, uneori subiective, erau ascunse sub cele mai nobile intenții ale celor care le promovau.

Examinarea evoluției LCȘ și CCP atestă faptul că, la începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea, de o stabilitate constantă au beneficiat cele de la facultățile reale, cele de la științele umanistice primeau finanțare de la buget doar în cazurile tensionărilor din societatea moldovenească. Ulterior situația s-a ameliorat.

În sfârșit, experiența Universității de Stat din Moldova cu instituțiile afiliate nu a fost de lungă durată, majoritatea dintre ele încheindu-și activitatea în urma relațiilor tensionate cu USM.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5041, f. 129.

² AUSM, Ordine B (generale), 2006, 01-395, f. 3.

³ AUSM, Ordine B (generale), 2006, 01-395, f. 6.

⁴ Arhiva curentă a Secției Personal și Resurse Umane.

II.3. CADRELE DIDACTICO-ȘTIINȚIFICE DE LA UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Evenimentele de la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 ai secolului trecut s-au răsfârțat și asupra corpului didactico-științific de la USM. Datele statistice pentru anul 1989 atestă o majorare a numărului de cadre didactico-științifice de la 840 în 1988, la 896, creștere legată de mărirea numărului de studenți. Ulterior însă, numărul cadrelor didactico-științifice de la USM se micșorează, atât datorită micșorării numărului de studenți, cât și a proceselor ireversibile care au demarat la USM, cum ar fi lichidarea catedrelor și a disciplinelor ideologizate, reducerea contingentului de studenți cu predare în limba rusă, trecerea la instruirea specialiștilor în limba română, salariile mici etc. Toate acestea au dus la părăsirea carierei didactico-științifice de mai multe persoane.

Noile cerințe, înaintate de societate față de cadrele didactico-științifice din instituțiile de învățământ superior din țară, au făcut oportună necesitatea atestării corpului profesoral. Această problemă a fost discutată la ședința Senatului USM din 10 iunie 1991, unde s-a luat decizia de a atesta cadrele didactice în conformitate cu criteriile aprobate de către Colegiul Ministerului Științei și Învățământului al RSSM. Aceste criterii erau următoarele:

1. Corespunderea calificării profesionale;
2. Modul și calitatea asigurării sectorului încredințat;
3. Disciplina de muncă;
4. Atitudinea și devotamentul față de serviciu;
5. Cunoașterea limbii de stat.

De asemenea, în decizia Senatului USM se sublinia și faptul că, în cazul în care persoana nu se prezintă la atestare, ea se consideră neatestată¹.

Informația despre rezultatele atestării cadrelor științifico-didactice la USM a fost prezentată la ședința Senatului USM din 26 noiembrie 1991 și, conform Tabelului nr. 76, se prezenta în felul următor.

Tabelul nr. 76

Atestarea cadrelor științifico-didactice la USM²

Facultăți	Examinați	Atestați	Neatestați
Matematică	71	71	
Fizică	157	157	
Chimie	58	58	
Biologie	99	98	1
Filologie	97	95	2
Ziaristică	25	25	
Drept	31	31	
Istorie	33	33	
Filologie rom.-germ.	85	85	
Biblioteconomie	21	20	1
Centrul de Calcul	78	78	
Total	755	751	4

Așadar, din totalul de 755 de persoane care au fost supuse procedurii de atestare, nu au fost atestate doar 4 persoane.

La ședința Senatului USM din 24 septembrie 1991 Petru Chetruș, prorector pentru studii, a anunțat că pentru anul de studii 1991-1992 au fost stabilite 993 de unități didactice, dintre acestea 750 au fost ocupate de către cadrele universitare, 372 de persoane au fost angajate prin cumul, dintre care 171 de persoane din afara USM, dar, dintre aceștia,

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, f. 52.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 19.

doar 21 de doctori, profesori universitari, 56 de doctori conferențieri și, a ținut să menționeze prorectorul pentru studii, „chiar oameni întâmplători, cărora li se dă posibilitatea să câștige bani”¹.

Problema ridicării nivelului profesional al cadrelor didactice de la USM s-a aflat permanent în atenția Senatului. Spre exemplu, în decizia Senatului USM din 25 mai 1993, ținând cont de necesitatea ridicării nivelului profesional al corpului profesoral-didactic, s-a prevăzut introducerea obligatorie a unui test privitor la „posedarea liberă a uneia dintre limbile moderne”². Dar această decizie așa și nu a mai fost realizată în practică. La ședința amintită, în Raportul prezentat de Gheorghe Duca, se menționa că în Republica Moldova activează 526 de profesori universitari, doctori habilitați³.

Datele referitoare la numărul cadrelor didactico-științifice de la USM pe anul de studii 1993-1994, lipsă din Tabelul 77, pot fi întregite prin datele prezentate la ședința Senatului din 22 februarie 1994 din care reiese că la USM activau 626 de cadre didactico-științifice, dintre care 63 de doctori habilitați, profesori universitari, 318 doctori în științe, conferențieri universitari, restul angajaților de la USM erau fără grad științific⁴.

Așadar, dacă ținem cont de numărul total al doctorilor habilitați, profesori universitari, care erau atunci în Republica Moldova (526), observăm că 63 dintre aceștia sau 11,97% erau angajați la USM.

În anul de studii 1994-1995 a fost înregistrat cel mai mic număr de cadre didactico-științifice de la USM – doar 510 persoane. Evident, necesitatea de cadre didactice pentru cei cca 6400 de studenți a fost completată cu personal angajat prin cumul extern. Cauza principală a exodului de cadre didactico-științifice și a nedorinței de a se angaja cu activitatea de bază la USM pare să fi fost salariile mizere ale profesorilor. În orice caz, la ședința Senatului USM din 25 aprilie 1995 rectorul anunța despre întâlnirea cu Președintele Asambleei parlamentare a Consiliului Europei, dl Martinez. În cadrul discuțiilor cu acesta, a menționat rectorul, a fost abordată și problema salariilor cadrelor didactico-științifice, salarii „care au aruncat cadrele didactice sub nivelul sărăciei”⁵.

De asemenea, ar fi de remarcat și faptul că în unele cazuri și studenții USM au manifestat o atitudine dură față de acele cadre didactice, care, în opinia lor, nu mergeau în pas cu viața. La amintita ședință a Senatului din 25 aprilie 1995, printre alte probleme discutate, a fost examinată și problema *Cu privire la eliberarea dlui Sâmboteanu din funcția de prodecan al Facultății de Istorie*. Rectorul a prezentat lucrurile în felul următor: „Revenind la studii după grevă⁶, la *Facultatea de Istorie* s-a pus la cale o răfuială cu prodecanul, dl Sâmboteanu. Curând au înaintat cerința privind demisionarea rectorului USM ... Sâmboteanu a fost învinuit că a participat la elaborarea unui curs antiștiințific”. La ședința respectivă, decanul Facultății de Istorie, profesorul Ion Niculiță a informat Senatul că, revenind de la grevă, studenții au declarat că nu vor intra în auditorii până nu va fi eliberat dl Sâmboteanu din funcția de prodecan. În această situație, a precizat profesorul Ion Niculiță, el a depus cererea respectivă și, în opinia decanului, ea trebuie să fie satisfăcută⁷. După discuția care a urmat, în care mai mulți membri ai Senatului s-au dat cu părerea, a fost luată decizia ca dl Sâmboteanu să-și exercite funcția de prodecan până la sfârșitul anului de studii⁸.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 44.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 109.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 123.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 163

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 153.

⁶ Se referă la greva din primăvara anului 1995, demarată de studenții Facultății de Istorie după anunțarea de către rectorul USM a faimoasei Decizii a Ministerului Educației despre înlocuirea cursului de Istorie a Românilor cu Istoria Moldovei.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 162.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 163.

Tabelul nr. 77

Personal didactico-științific (persoane fizice)¹

Anul	Personal de bază (conform statelor)						Personal de bază (con- form sta- telor) cu normă întreagă	Personal de bază (conform statelor) cu normă par- țială de 0,5 și 0,25, fără persoanele angajate pe 0,5 sau 0,25 prin cumul	Din numărul total (col.1) cu grad științific						Din numărul total (col.1) cu grad științific						În afară de aceasta, personal angajat prin cu- mul						
	Total			Inclusiv cu vechime în muncă de 10 ani și mai mult					Doctor habilitat			Doctor în științe			Profesor universi- tar			Confe- rențiar universitar									
	1			2					3			4			5			6				7			8		
	T ²	B ³	F ⁴	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F
1988 ¹	840									13			54			482			45			302			61		
1989 ²	896									12			63			507			55			327			102		
1990	841									11			60			503			50			295			51		
1991	763									11			56			319			59			320			350		
1992	08 ⁵									7			55			381			47			214			265		
1993 ⁴																											
1994 ⁶	510	291	219	318	150	168				13	4	9	64	59	5	258	140	118	57	51	6	196	100	96			
1995	608	410	198	218	133	85				16	1	15	62	58	4	265	160	105	58	54	4	208	127	81			

La ședințele Senatului erau discutate probleme ce vizau activitatea facultăților de la USM. Din informația prezentată la ședința Senatului pe data de 25 septembrie 2001, în anul de studii 1995-1996 la Facultatea de Drept activau 55 de unități didactice, în anul 1996-1997 – 130 de unități didactice, în septembrie 2001 erau deja 199 de unități didactice, dintre care 120 de ca-

¹ Tabelul este alcătuit după Raport statistic (anual). Activitatea instituțiilor de învățământ superior la începutul anului de studii, anii 1988-1995. În Arhiva curentă, Secția organizare și evidență, USM.

² Conform Raportului pentru activitate științifică pe anul 1988 la USM activau 822 de persoane, dintre care 58 de doctori habilitați, profesori universitari, 481 de doctori în științe, conferențieri universitari, restul fără grad științific (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 67). Diferența se explică prin faptul că un număr de persoane a fost antrenat doar în cercetarea științifică de la USM, nu și în procesul didactic.

³ Conform unui material informativ, în anul de studii 1989-1990 în procesul didactico-științific de la USM au fost încadrați 894 de cadre didactice în state, dintre care 66 de profesori universitari, doctori habilitați, 501 conferențieri, doctori, 245 de cumularzi, dintre care 125 prin cumul intern, restul 120 prin cumul extern (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4605, f. 53.). Diferența este destul de mică și se explică prin fluctuația de cadre. Informația este prețioasă prin faptul că vizează numărul de cumularzi externi, ceea ce nu este reflectat în Raportul statistic anual pentru anul 1989.

⁴ Prima cifră din documentul original este ilizibilă.

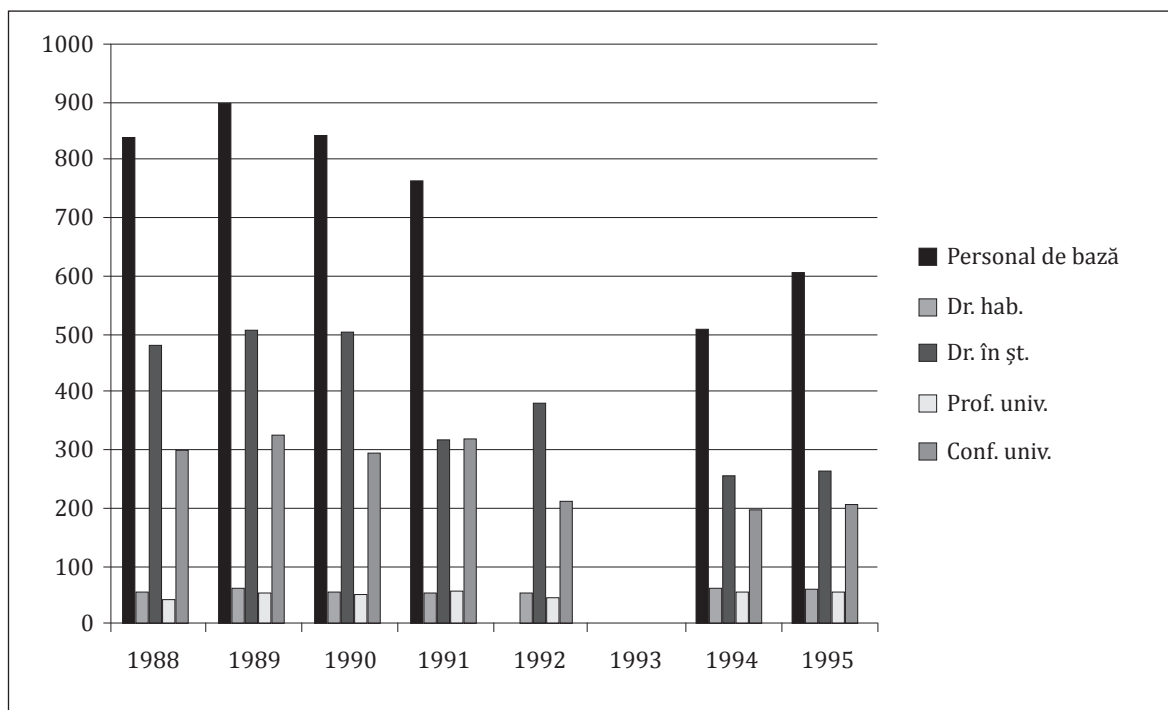
⁵ Copia păstrată este defectuasă, datele pentru anul 1993 nu sunt înscrise.

⁶ La ședința Senatului din 4 octombrie 1994 s-a afirmat că la USM activează 520 de lectori, 60 de doctori habilitați și 300 de doctori (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 22).

dre titulare. În 1997 la cele 6 catedre activau doar 25 de cadre cu titluri didactice și științifice, din totalul de 130. În răstimpul 1996-2001 la Facultatea de Drept au fost susținute 19 teze de doctor¹. Astfel, din cele 120 de cadre didactice titulare 44 dețineau titluri științifice și didactice (2 doctori habilitați, profesori și 42 de doctori în drept, conferențieri, ceea ce alcătuiește 36,7 % din cadrele titulare de la facultatea menționată)².

Graficul nr. 3

Personal didactico-științific (1988-1995)

Examinarea datelor statistice din tabel și graficul de mai sus atestă faptul că la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea, evoluția personalului didactico-științific de la USM a avut o tendință neuniformă. Dacă în anul 1988 erau 840 de cadre didactice, în următorul an se observă o creștere de până la 896 de persoane, pentru ca în următorii doi ani să asistăm la o descreștere vizibilă, la numai 763 de cadre didactico-științifice în anul 1991. Diminuarea numărului de personal de bază se compensa însă prin angajarea cadrelor didactice prin cumul extern, în anul 1991 numărul cumularzilor externi ajungând la 350 de persoane și la 265 de persoane în anul 1992. În materialele statistice examinate nu sunt indicate pentru anii 1994 și 1995 datele referitoare la angajații prin cumul extern, personalul de bază alcătuind 510 persoane în anul 1994 și, respectiv, 608 persoane în anul 1995. Cel mai probabil, necesitatea în cadre didactice a fost completată prin angajarea cumularzilor externi. Cât privește cummul intern, el a rămas la același nivel în toată perioada 1988-1995, variind între 13 și 16 persoane. Examinând partea calitativă a personalului didactic de bază, observăm micșorarea numărului de doctori în științe de la 507 (din 896) în 1989 (56,58 %) la 265 (din 608) în 1995 (43,58 %).

De asemenea, începând cu anul 1994, statistica include și date referitoare la coraportul bărbați - femei al cadrelor didactico-științifice de la USM: 57,05% bărbați și 42,94 % femei în anul 1994 și, respectiv, 64,43 % și 32,56 % în anul 1995. În același timp, bărbații, doctori habilitați, alcătuiau peste 92 %, iar doctori în științe, bărbații, alcătuiau în 1994 – 54 %, în 1995 – 60%.

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 76.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 77.

În anii indicați, 1994-1995, a avut loc și un proces de întinerire a cadrelor didactice de la USM. Dacă în anul 1994 cca 62,35% din cadrele didactice de la USM aveau o vechime în muncă de 10 și mai mulți ani, în anul următor, 1995, un asemenea stagiul de muncă la USM îl aveau doar 35,85%, ceea ce atestă faptul că majorarea numărului de angajați – de la 510 la 608 – s-a făcut, în temei, în baza angajării persoanelor tinere.

În Raportul rectorului, prezentat la ședința Senatului USM din 28 septembrie 1999, s-a subliniat că doar 50% din cadrele didactice de la USM dețin grad științific: 78 de doctori habilitați și 294 de doctori¹. Raportul statistic anual pentru 1999 ne oferă date diferite. Din totalul de 640 de persoane angajate, erau 62 de doctori habilitați și 244 doctori în științe, adică 306 persoane cu grad științific, ceea ce constituie 47,81% din numărul total. Pentru redresarea situației, considerate a nu fi cea mai bună, a fost creat *Departamentul Cercetări Științifice și Studii Postuniversitare*, a fost mărit numărul doctoranzilor și postdoctoranzilor, au fost elaborate și implementate forme de stimulare materială a aspiranților la grade științifice, a demarat pregătirea masteranzilor².

La ședința Senatului din 31 august 2000, rectorul USM amintea de o decizie anterioară a Senatului, prin care profesorii USM, indiferent de titlu, cu o vechime în muncă de peste 5 ani, sunt scutiți de 50% din taxa de studii a copiilor lor³.

Tabelul nr. 78

Personal didactico-științific (persoane fizice)⁴

Anul	Personal de bază (conform statelor)						Personal de bază (con- form sta- telor) cu normă întreagă			Personal de bază (conform statelor) cu normă parțială 0,5 și 0,25 salariu			Din numărul total (col.1) cu grad științific						Din numărul total (col.1) cu grad științific						În afară de aceasta, personal angajat prin cumul		
	Total			Inclusiv cu vechime în muncă de 10 ani și mai mult																							
							1		2		3		4		5			6			7			8			
	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F
1996	581	310	271	279	124	155				49	26	23	62	56	6	271	198	73	51	48	3	234	177	57			
1997	645	354	291	276	182	94				39	19	20	62	55	7	255	161	94	52	49	3	216	144	72	173	121	52
1998	640	343	297	360	236	124				103	65	38	58	49	9	244	159	85	50	42	8	200	139	61	535	358	177
1999	640	357	283	356	218	138				86	42	44	62	54	8	244	163	81	50	44	6 ⁵	200	140	60	555	335	220
2000	684	363	321	385	229	156				121	58	63	63	55	8	243	161	82	56	46	8	196	130	66	572	339	233

Examinarea datelor din tabelul de mai sus atestă că în perioada anilor 1996-2000, numărul angajaților de bază de la USM a sporit de la 581 la 684 de persoane, menținându-se practic la același nivel, 640-645 de persoane în anii 1997-1999. În schimb, a crescut considerabil numărul angajaților prin cumul extern, de la 173 în anul 1997 la 572 de persoane în anul 2000. Și

¹ Probabil, au fost incluși și doctorii habilitați și doctorii angajați prin cumul, fiindcă datele acestea diferă de datele din Raportul statistic anual pentru anul 1999 (a se vedea Tabelul).

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5616, f. 50.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 14.

⁴ Tabelul este alcătuit după Raport statistic (anual). Activitatea instituțiilor de învățământ superior la începutul anului de studii, anii 1996-2000, în Arhiva curentă, Secția organizare și evidență, USM.

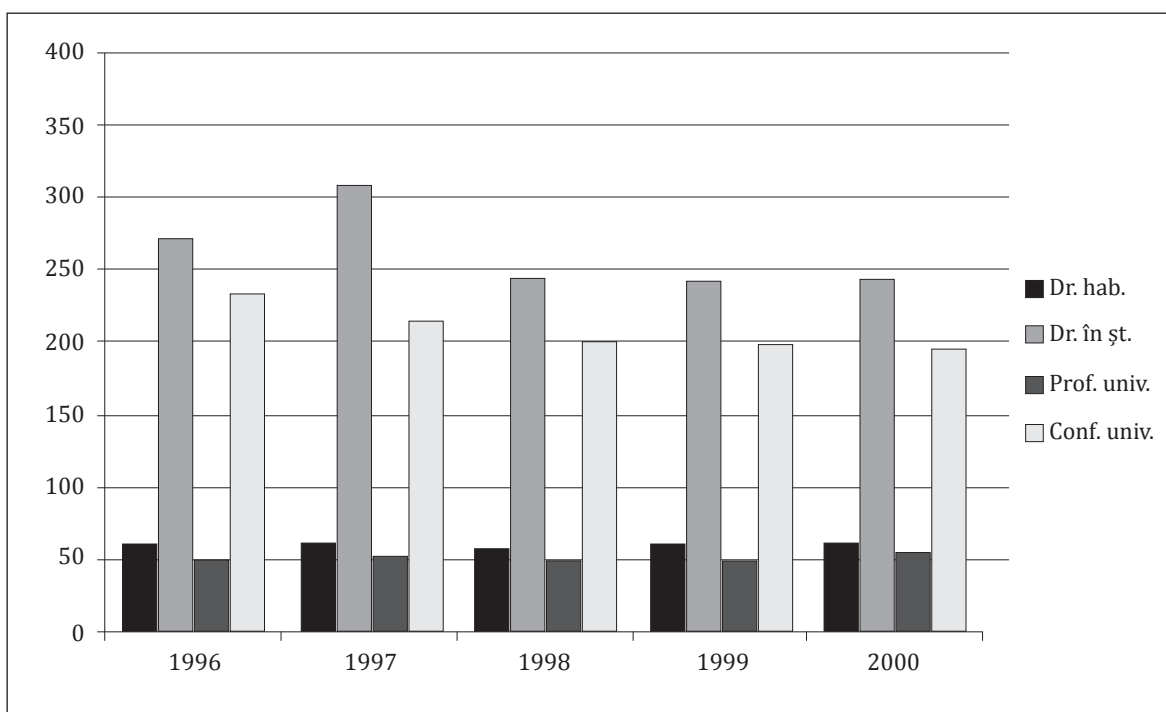
⁵ În original, 46, evident, eroare mecanică. Dar cifra ar putea fi 6 sau 4.

numărul de cumularzi interni a sporit de la 49 în 1996 la 121 în anul 2000. Numărul bărbaților era puțin mai mare decât al femeilor și, în anul 1996 constituia 53,35% din numărul total al angajaților, iar al femeilor era de 46,64%. Aceeași situație se menține și în anul 2000, când bărbații alcătuiau 53,07%, iar femeile – 46,92%.

Este de remarcat și faptul că în cadrul USM au activat și academicieni și membri-corespondenți ai AȘM. În mai 1996 la USM activau 6 academicieni¹. La începutul anului de studii 1996-1997 la USM activau 8 academicieni². Spre exemplu, la începutul anului 1997 erau câte doi academicieni la Facultățile de Fizică și Biologie și Pedologie și câte unul la Facultățile de Chimie și Litere³.

Graficul nr. 4

Personal didactico-științific (1996-2000)

Graficul de mai sus și tabelul anterior reflectă evoluția personalului didactico-științific în anii 1996-2000. El atestă o scădere ușoară a numărului de doctori și conferențieri de la 271 și, respectiv, 234 în anul 1996, la 243 și, respectiv, 196 în anul 2000. În același timp, numărul doctorilor habilitați și cel al profesorilor se menține la același nivel: 62 și, respectiv, 51 în anul 1996 și 63 și, respectiv, 56 în anul 2000.

Graficele de mai jos reflectă coraportul bărbați – femei al personalului didactico-științific de la USM pe anii 1996-2000. Astfel, în anul 1996 la USM erau angajați de bază 271 de doctori în științe, dintre care 198 de bărbați (73,06%) și 73 de femei (26,93%). Către anul 2000 situația s-a modificat puțin. Din cei 243 de doctori în științe 161 erau bărbați (66,25%), iar 82 – femei (33,74%). Cu alte cuvinte, pe parcursul anilor 1996-2000, numărul femeilor, doctori în științe, s-a majorat de la 1/4 la 1/3. Nu avem aceeași situație și în ce privește numărul de doctori habilitați. În 1996 erau 62 de doctori habilitați, dintre care 56 – bărbați (90,32%) și 6 – femei (9,67%), iar în anul 2000 erau 63 de doctori habilitați, dintre care 55 – bărbați (87,30%) și 8 – femei (12,69%).

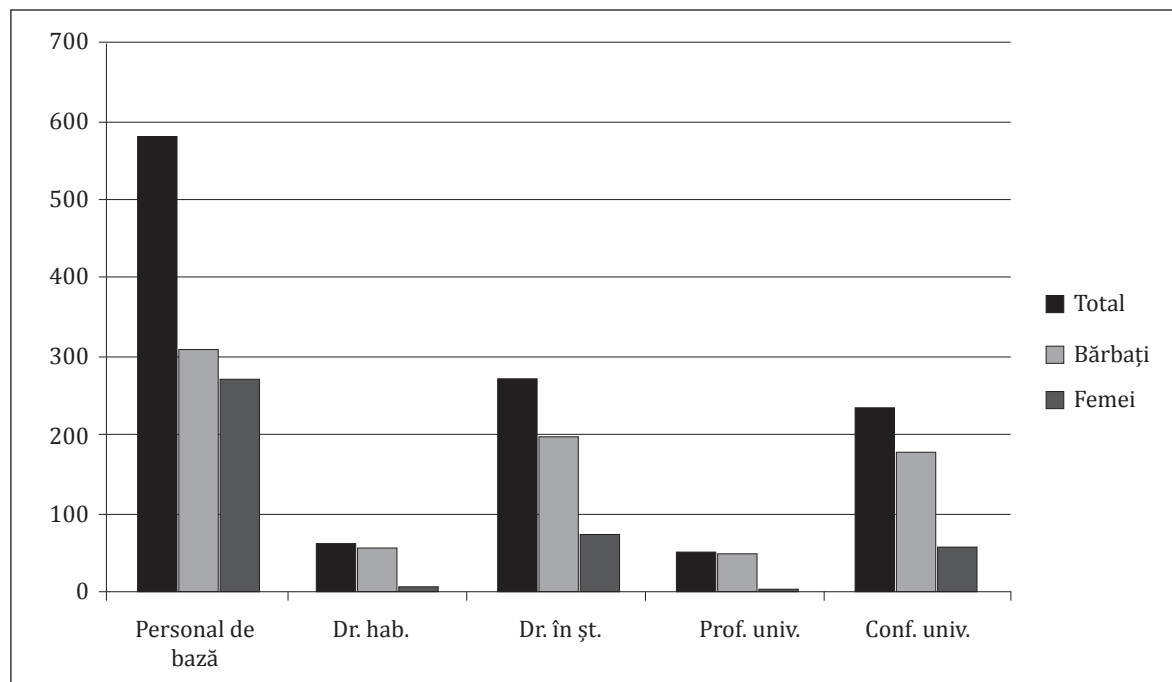
¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 205.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 87.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 681.

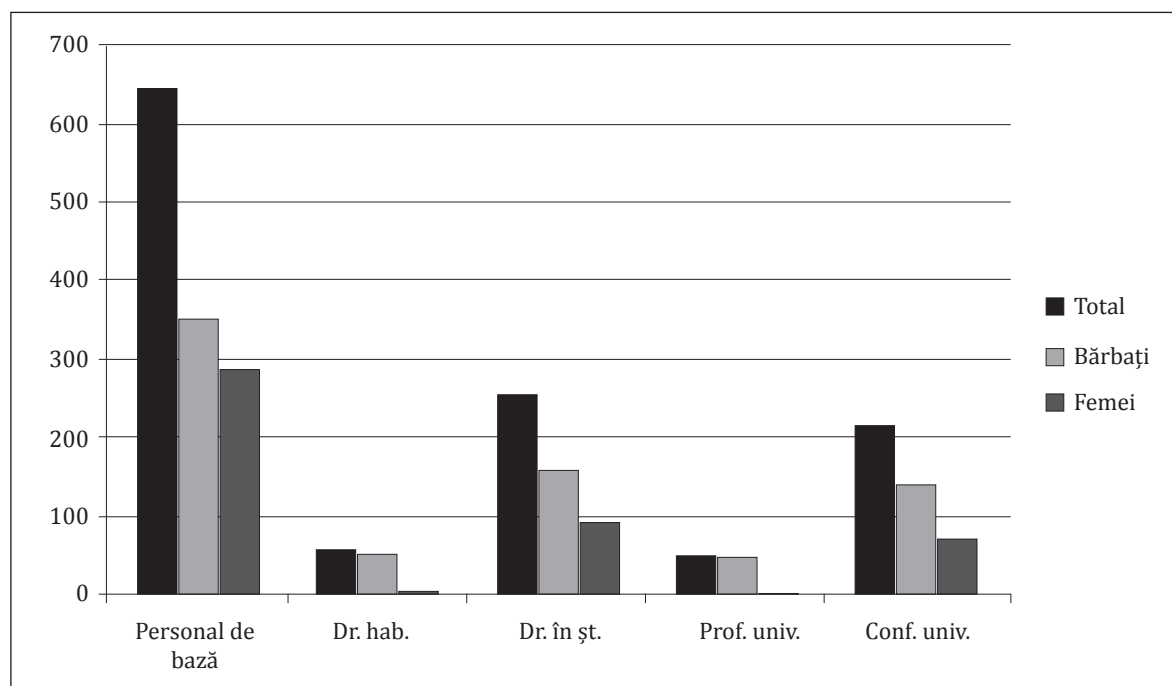
Graficul nr. 5

Personal didactico-științific (1996)

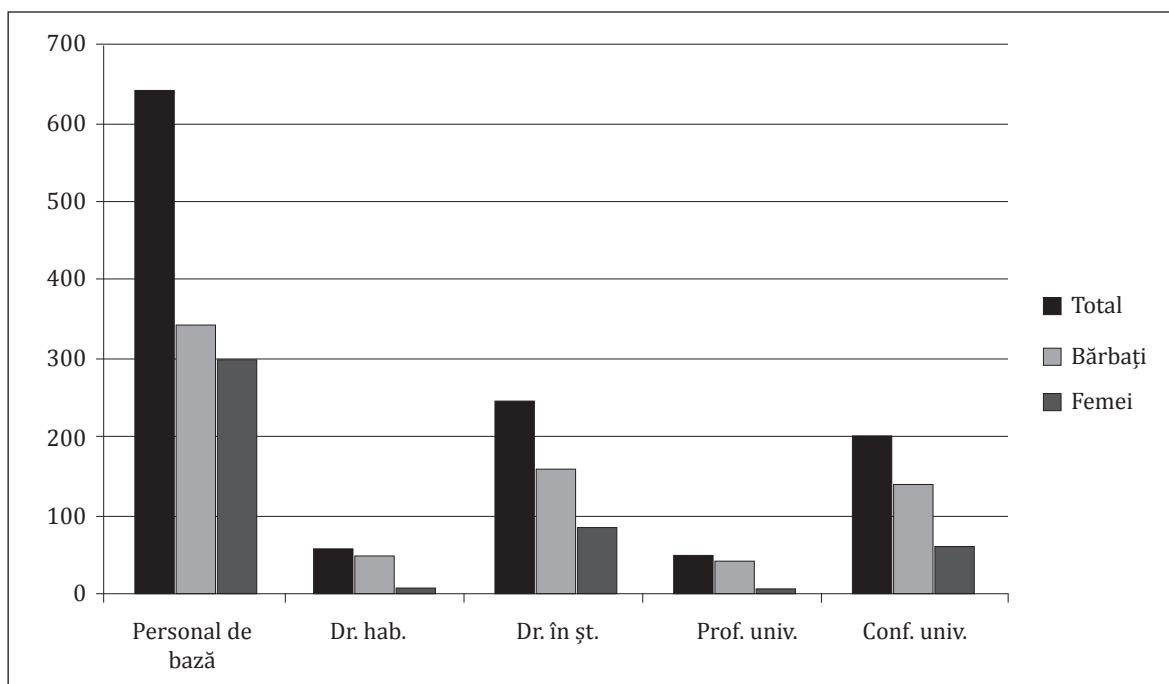
Graficul nr. 6

Personal didactico-științific (1997)

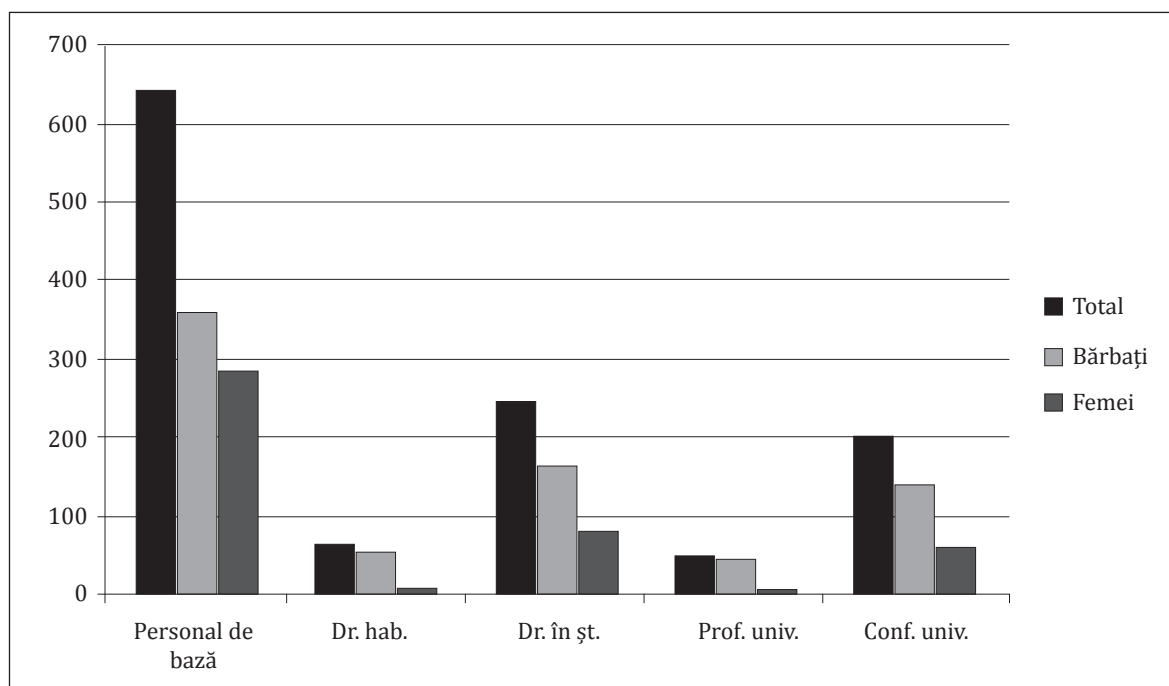
Graficul nr. 7

Personal didactico-științific (1998)

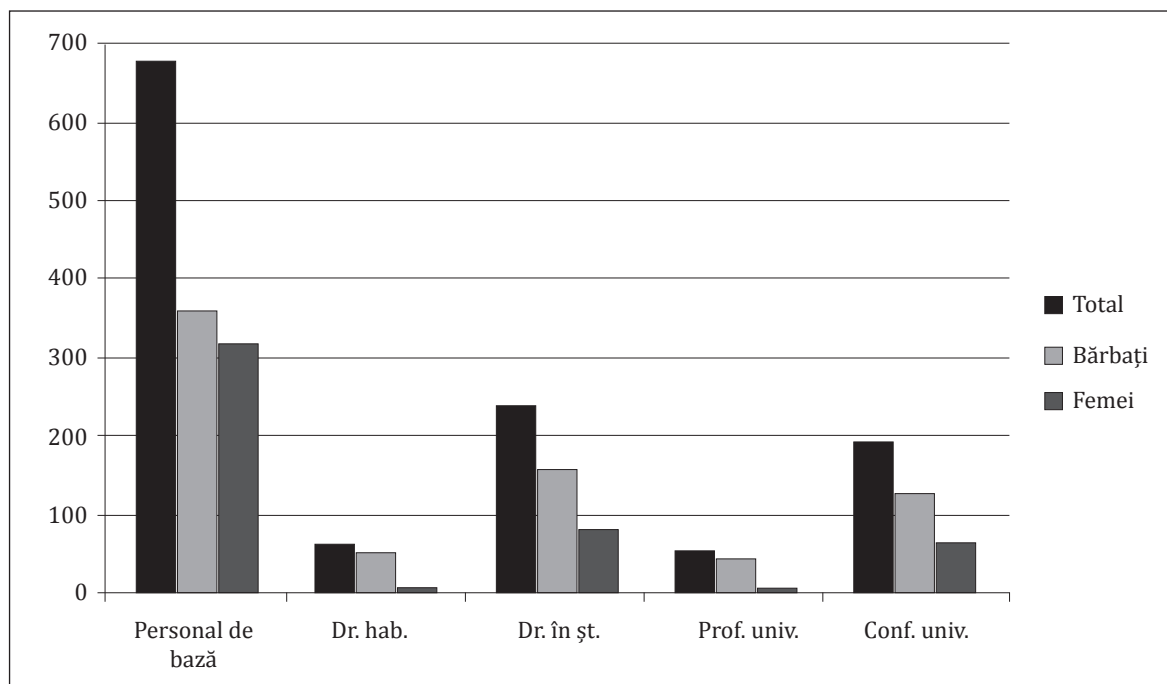

Graficul nr. 8

Personal didactico-științific (1999)

Personal didactico-științific (2000)

Din Raportul prim-prorectorului Petru Gaugaș, prezentat Senatului USM la 30 noiembrie 2001, reiese că la USM erau 49 de catedre, la care activau 1113 cadre didactice (fără Facultatea de Arte Frumoase), angajați titulari – 68,3%, anul precedent – 73%, dintre ele – titularizate 48,9%, anul precedent – 49,87%. În raport se menționează și un aflux mare de cadre la unele facultăți, indicându-se concret Facultatea de Matematică și Informatică, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine¹. Numărul de doctori și doctori habilitați nu era prea mare.

Spre exemplu, la ședința Senatului USM din 28 mai 2002 se constata că la Facultatea de Drept erau 130 de cadre didactice de bază și 85 angajate prin cumul, ceea ce constituie 63% și respectiv 37 %, 5 doctori habilitați, profesori universitari, 50 de conferențieri, doctori, adică doar 47,25% din cadrele didactice dispuneau de grade științifice. Dintre cumularzii cu grad științific 39,8% erau de la USM și 11,9% din alte instituții din republică².

La ședința Senatului din 23 martie 2004 președintele AȘM Gh. Duca menționa că în anul 1990 în Republica Moldova erau 33 000 de savanți, iar acum în republică au rămas cca 5 000 de savanți, la Comisia Superioară de Atestare fiind înregistrați 4 800 de cercetători, doctori în științe și 650 de doctori habilitați³. Ținând cont de faptul că în anul 2004 la USM își desfășurau activitatea 302 doctori în științe și 64 de doctori habilitați, constatăm că doar 6,29% dintre doctorii în științe și 9,84% dintre doctorii habilitați erau angajați la Universitatea de Stat.

În raportul *Strategia politicilor de personal la Universitatea de Stat din Moldova*, prezentat la ședința Senatului din 25 martie 2014, N. Sadovei sublinia că „Universitatea de Stat din Moldova a cunoscut o dezvoltare accelerată a cifrei de școlarizare universitară (creștere rapidă a fluxului de studenți) cu impact maxim în perioada anilor 2004-2006, generând o creștere a necesarului de personal de specialitate în domeniu, dar care a fost, însă, urmată de o descreștere continuă a fluxului respectiv”⁴.

La ședința Senatului din 1 februarie 2005, în raportul *Suportul didactic, tehnologic și lo-*

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 177.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 106.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 175.

⁴ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 25 martie 2014.

gistic al instruirii universitare: probleme și soluții, prezentat de V. Moșneaga, se menționa că în ultimul timp „s-a micșorat fluctuația nu numai a cadrelor didactice cu gradul științific și titlul didactic (doctor, doctor habilitat; conferențiar, profesor), dar și a lectorilor tineri, care fac primii pași pe tărâmul pedagogic și sunt mai flexibili față de schimbările radicale în realizarea carierii profesionale la loc permanent de serviciu. Stabilitatea corpului profesoral universitar a devenit o realitate vădită”¹. În continuare, raportorul mai sublinia: „Procesul de îmbătrânire a corpului didactic universitar s-a stopat. Mai mult ca atât, se observă o întinerire a colectivului. Într-o măsură oarecare cauza constă și în extensivitatea procesului de instruire, în creșterea numărului de studenți la universitate, care determină și majorarea numărului de lectori universitari. Numai în anul 2004 la USM și-au început activitatea pedagogică 110 cadre noi. Peste 370 de cadre didactice au stagiul de muncă mai mic de 5 ani”². „Stabilitatea pozitivă a corpului didactic se manifestă și prin ponderea cumularzilor externi în procesul de instruire universitară. Numărul lor variază de la facultate la facultate – de la 55% la Facultatea Jurnalism și Științele ale Comunicării până la 1% la Facultatea de Litere. Clar că nu este bine când are loc încapsularea, fierberea în sine a cadrelor didactice, însă nu este binevenită nici situația, când numărul cumularzilor externi sporește, aceasta contribuind la reducerea calității învățământului și a disciplinei de muncă. Cumularzii externi, nu este secret, deseori sunt cu gândul și fapta la serviciul de bază. Suntem de acord cu colegii noștri care susțin ideea că cumularzii externi trebuie să fie persoane notorii, cu practica bogată în materie, în domeniul de studiu, de cercetare sau de producție. Nu sunt rețete absolute cu privire la proporția titularilor și cumularzilor externi. Întotdeauna există o situație concretă care necesită o soluție concretă. Însă credem că proporția aceasta nu trebuie să fie mai mare de 20-25 la sută”³.

Tabelul nr. 79

Personal didactico-științific (persoane fizice)⁴

Anul	Personal de bază (conform statelor)						Personal de bază (conform statelor) cu normă întreagă			Personal de bază (conform statelor) cu normă parțială 0,5 și 0,25 salariu			Din numărul total (col.1) cu grad științific						Din numărul total (col.1) cu grad științific						În afară de aceasta, personal angajat prin cumul		
	Total			Inclusiv cu vechime în muncă de 10 ani și mai mult									Doctor habilitat			Doctor în științe			Profesor universitar			Conferențiar universitar					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
2001	755	399	356	468	284	184				174	60	114	66	58	8	261	173	88	57	49	8	211	148	63	637	392	245
2002	781	354	427	535	268	267				439	265	174	70	61	9	308	185	123	63	54	9	221	145	76	390	250	140
2003	837	377	460	545	275	270				256	108	148	72	63	9	312	185	127	65	56	9	229	149	80	670	355	315
2004	1023	444	579	426	213	213				205	80	125	64	53	11	302	171	131	49	41	8	232	148	84	819	391	428
2005	1166	460	706	460	260	200				111	52	59	62	49	13	342	186	156	46	39	7	251	157	94	680	338	342

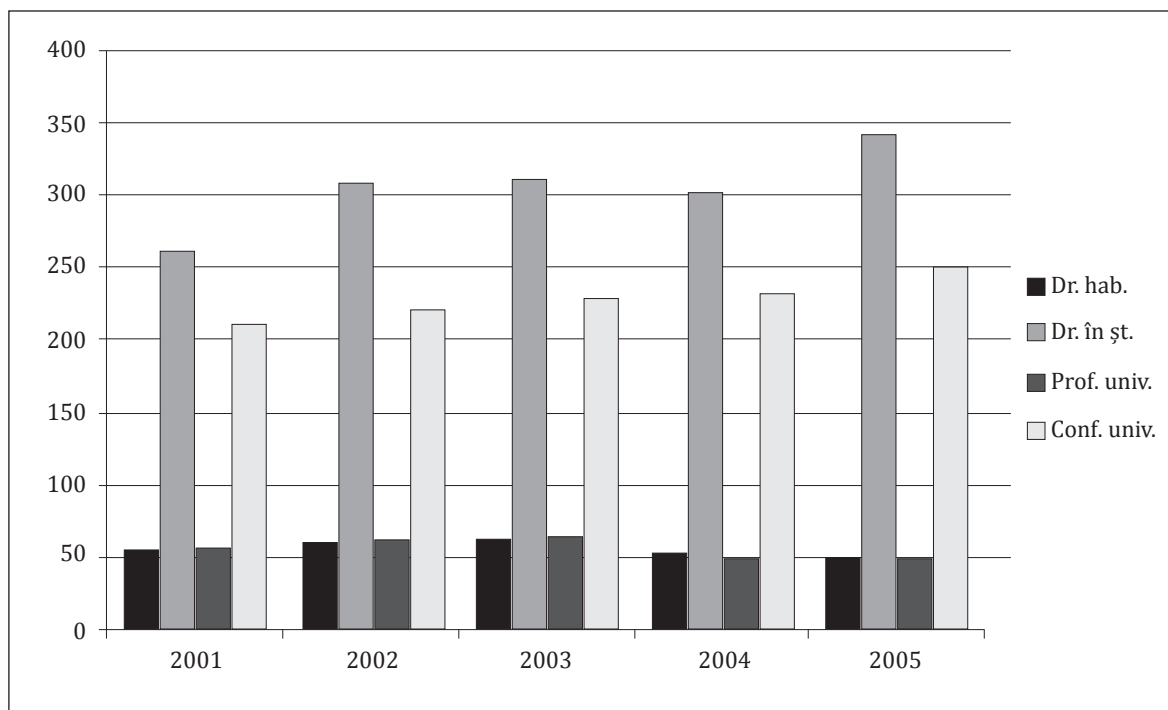
¹ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 1 februarie 2005, f. 3.

² Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 1 februarie 2005, f. 3.

³ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 1 februarie 2005, f. 4.

⁴ Tabelul este alcătuit după Raport statistic (anual). Activitatea instituțiilor de învățământ superior la începutul anului de studii, anii 2001-2005, în Arhiva curentă, Secția organizare și evidență, USM.

Personal didactico-științific (2001-2005)

Evoluția personalului didactico-științific de la USM în anii 2001-2005 este reflectată în Tabelul 79 și graficul de mai sus. Ele atestă limpede faptul creșterii considerabile a numărului de angajați de bază, dar și a celor prin cumul extern, cota maximă fiind atinsă în 2004 (819 persoane), cumulul intern pe 0,5 și 0,25 variind considerabil și, în general, după o majorare simțitoare în anii 2002-2004 (439 - 205), având tendința continuă spre micșorare, 111 în 2005.

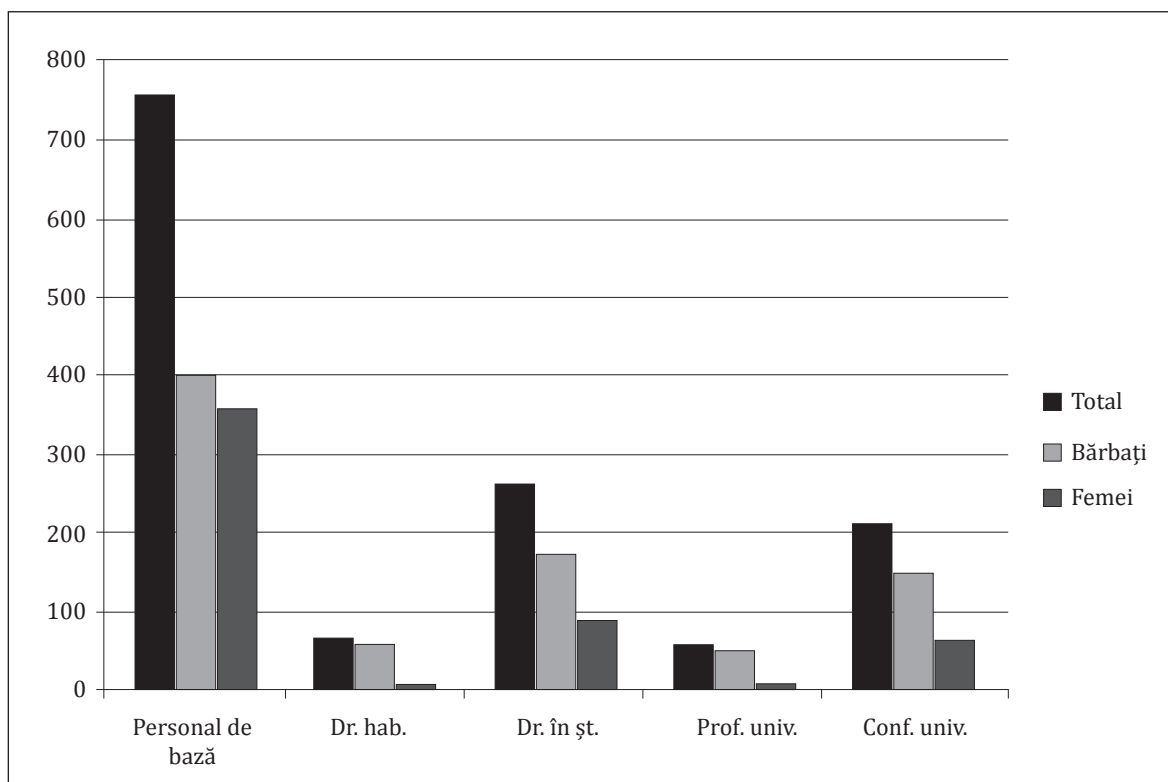
În perioada dată este vizibilă tendința creșterii numărului de doctori în științe, conferențieri – de la 261 de persoane în anul 2001 la 342 persoane în anul 2005. În același timp, numărul doctorilor habilitați, 66 persoane în anul 2001, după o ușoară creștere în anii 2002 și 2003 (70 și, respectiv, 72 de persoane), a urmat o diminuare – până la 62 de persoane în anul 2005.

De asemenea, datele statistice invocate atestă limpede că anul 2001 a fost ultimul an când persoanele de sex masculin au mai deținut majoritatea printre angajații de bază la USM: din totalul de 755 de persoane bărbați erau 399 (52,84%), iar femei – 356 (47,15%). Începând cu anul 2002, numărul femeilor angajate în state la USM a crescut simțitor. Astfel, în anul 2005 din numărul total de 1166 de persoane angajate la USM doar 460 erau bărbați (39,45%), iar 706 – femei (60,54%).

În același timp, graficele de mai jos atestă că în perioada 2001-2005, în pofida faptului că numărul de femei-doctori și doctori habilitați era mai mic decât numărul de doctori și doctori habilitați bărbați, el era în continuă creștere. Astfel, dacă în anul 2001 din 261 de doctori în științe, 173 erau bărbați (66,28%) iar 88 – femei (33,71%), de acum în anul 2005 din cei 342 de doctori în științe 186 erau bărbați (54,38%) și 156 – femei (45,61%). În ceea ce privește situația referitoare la doctorii habilitați, se profilează următorul tablou: în anul 2001 din 66 de doctori habilitați 58 erau bărbați (87,87%) și 8 – femei (12,12%), iar în 2005 din 62 de doctori habilitați 49 erau bărbați (79,03) și 13 – femei (20,96%). Așadar, modificarea coraportului bărbați-femei la USM este mai mult decât evident.

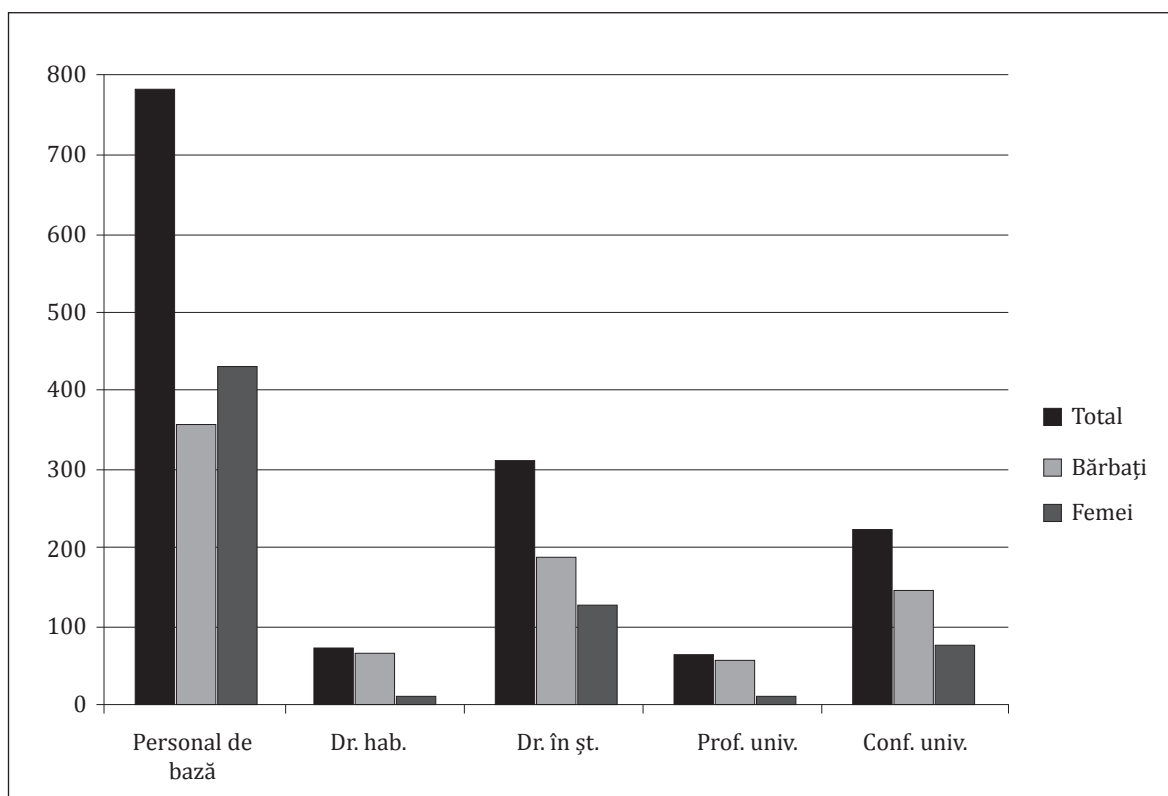
Graficul nr. 11

Personal didactico-științific (2001)

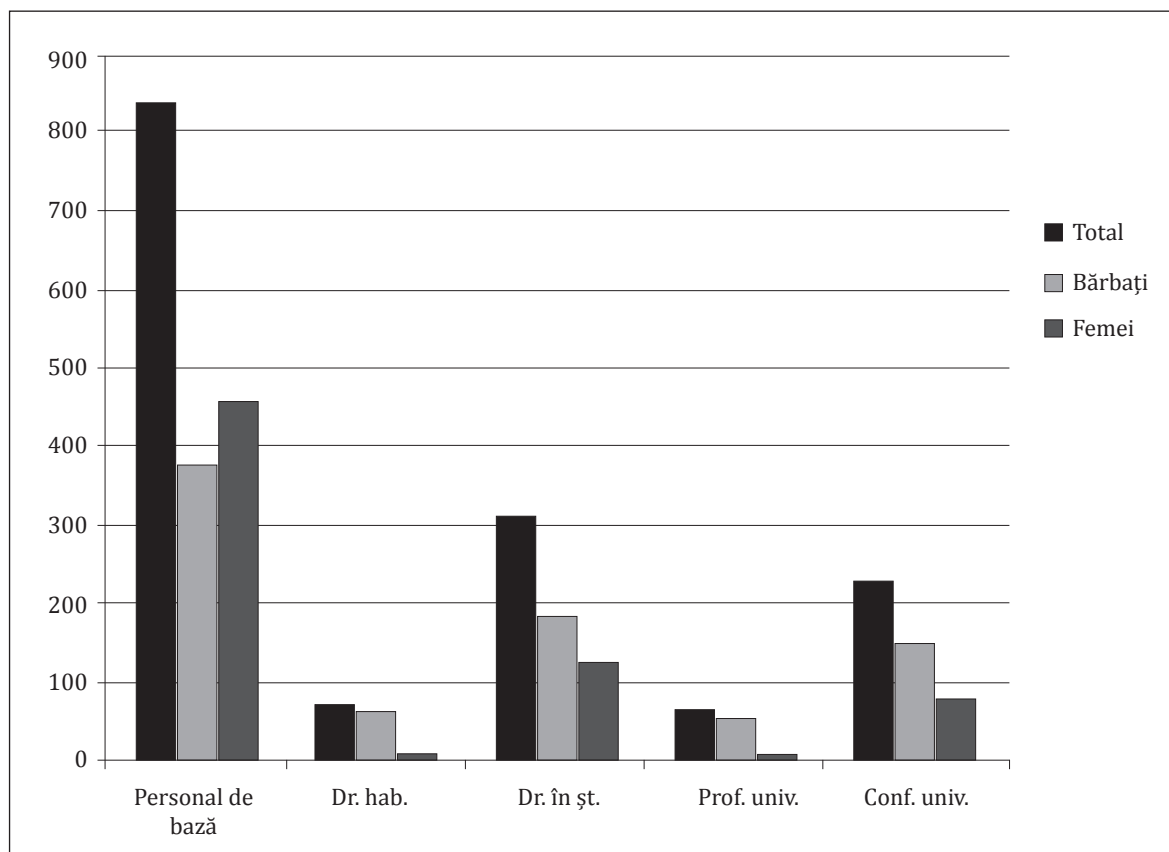
Graficul nr. 12

Personal didactico-științific (2002)

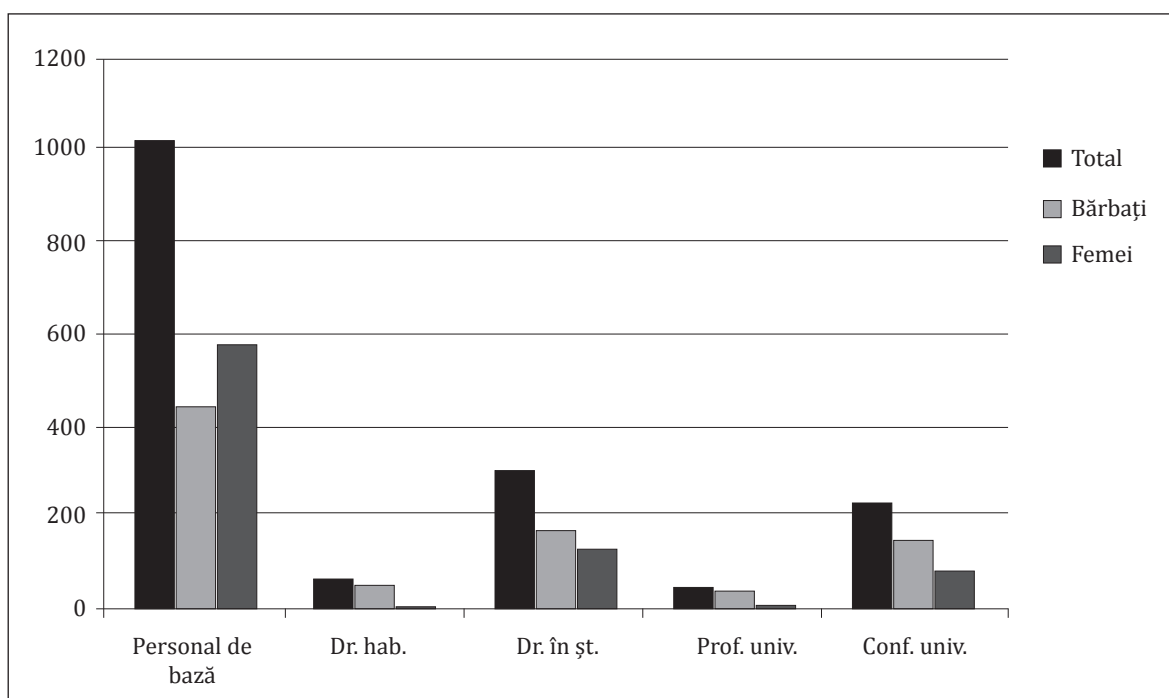
Graficul nr. 13

Personal didactico-științific (2003)

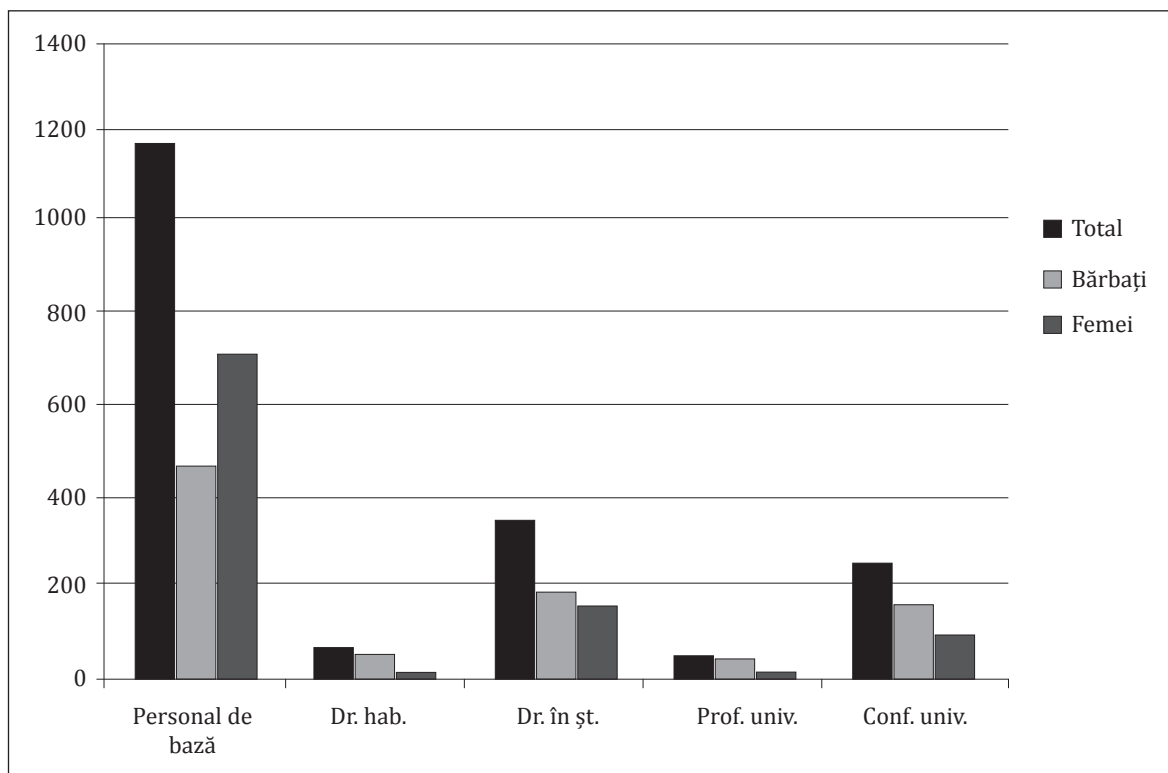

Graficul nr. 14

Personal didactico-științific (2004)

Personal didactico-științific (2005)

Cadrele didactice cu performanțe deosebite erau permanent menționate. Spre exemplu, la ședința Senatului din 31 mai 2005 au fost înmânate diplomele de mențiune deținătorilor Premiului USM cu prilejul Zilei Științei (dlui I. Niculiță, dlui V. Țapoc, dlui A. Petrencu, dlui V. Guțanu, dlui A. Gulea, dlui V. Novîtchi, dlui Gh. Duca, dlui V. Rudic, dlui T. Chiriac)¹. De asemenea, președintele Comitetului Sindical al colaboratorilor USM da citire ordinului prin care se acordau trei premii a câte 300 de lei cu prilejul Zilei Științei celor mai activi colaboratori care s-au manifestat în domeniul respectiv: M. Leșanu, doctor, conferențiar universitar (Facultatea de Biologie și Pedologie); I. Madan, doctor, conferențiar universitar (Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării); A. Bunesu (Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică); I. Dumbrăveanu, profesor universitar (Facultatea de Limbi și Literaturi Străine); C. Platon, doctor habilitat, conferențiar universitar (Facultatea de Istorie și Psihologie); C. Cemârtan, doctor, conferențiar universitar, (Facultatea de Litere); I. Andronic, doctor (Facultatea de Fizică); A. Cojuhari, profesor universitar (Facultatea de Drept); E. Saharneau, doctor habilitat, conferențiar universitar (Facultatea Asistență Socială, Sociologie și Filosofie); D. Lozovanu, profesor universitar (Facultatea de Matematică și Informatică); V. Saca, doctor habilitat, conferențiar universitar (Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative); G. Ulian, profesor universitar (Facultatea de Științe Economice); T. Cibotaru, doctor, conferențiar universitar (CTI)².

La ședința Senatului din 27 septembrie 2005 rectorul informa că la USM sunt 1796 de cadre didactice, 24 771 de studenți, 700 de masteranzi, 550 de doctoranzi. Pentru comparație, rectorul invoca datele din anul 1993 când erau doar 6,5 mii de studenți, 440 de cadre didactice³. Totuși, după precizarea datelor cu privire la numărul studenților, la ședința Senatului din 25 octombrie 2005 s-a anunțat că la USM își fac studiile 26 116 studenți⁴.

În perioada anilor 1996-2005 *Rapoartele statistice anuale* ale USM includeau și date des-

¹ Arhiva curentă a Senatului. Proces-verbal din 31 mai 2005.

² Arhiva curentă a Senatului. Proces-verbal din 31 mai 2005.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 671, f. 66.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 672, f. 25.

pre cunoașterea limbii române și a limbii engleze de către cadrele didactico-științifice. Conform datelor prezentate în Tabelul 80, în anul 1996, adică la șapte ani după adoptarea legislației lingvistice în RM (1989), circa 1/3 dintre cadrele didactico-științifice nu posedau încă limba română, iar limba engleză era cunoscută de cca 7%. În anii următori, numărul vorbitorilor de limbă română a crescut considerabil și, conform datelor statistice, către anul 2004 toate cadrele didactico-științifice de la USM posedau limba română. În ceea ce privește numărul cunoscătorilor limbii engleze, el a crescut până la 22,40% în anul 2002, ulterior fiind în descreștere și atingând în anul 2005 doar 7,46%. Situația poate fi explicată prin exodul de cadre de la USM.

Tabelul nr. 80

Cunoașterea limbii române de către cadrele didactico-științifice de la USM¹

Anii	Totalul cadrelor didactico-științifice la USM	Cunosc limba română	%	Cunosc limba engleză	%
1996	581	404	69,53	40	6,88
1997	-	-	-	-	-
1998	640	587	91,71	127	19,84
1999	640	557	87,03	140	21,87
2000	684	635	92,83	145	21,19
2001	755	697	92,31	153	20,26
2002	781	720	92,18	175	22,40
2003	837	794	94,86	148	17,68
2004	1023	1023	100	154	15,05
2005	1166	1166	100	87	7,46

La ședința Senatului din 29 iunie 2007 prorectorul pentru activitate didactică a prezentat raportul *Corpul profesoral-didactic al USM: între deziderat și realitate*. Conform datelor invocate, în anul de studii 2006-2007 (inclusiv conducerea doctoratului) la 12 facultăți ale USM, la care se adăugau Facultatea de Arte Frumoase, Catedrele universitare și Catedra de Cultura Fizică și Sport, au fost 135 de unități de profesor, 450,5 unități de conferențiar, 273,75 unități de lector superior și 763,75 unități de lector, totalul fiind de 1623 de unități. Cele mai multe unități didactice erau la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine – 249,5 unități, Științe Economice – 235,25, Drept – 233,25, Matematică și Informatică – 186,5, Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative – 138,25. La celelalte facultăți numărul unităților didactice varia între 12,75 (Arte Frumoase) și 90 (Istorie și Psihologie)². Dinamica posturilor didactice atestă că în anul de studii 2000-2001 erau 73% titulari și 27% cumularzi, iar în anul de studii 2006-2007 – 69% titulari și 31% cumularzi. În același timp, dacă în anul de studii 2000-2001 coraportul dintre cadrele didactice cu și fără titlu științific era de 50% la 50%, în anul de studii 2006-2007 coraportul era de 58% la 42% în favoarea celor cu titlu științific și didactic³. După sex, structura cadrelor didactice la USM în anul de studii 2006-2007 se prezenta în felul următor: dr. hab: feminin – 31, masculin – 94; dr. feminin – 215, masculin – 261; profesori: feminin – 19, masculin – 67; conferențieri: feminin – 143, masculin – 225; lectori superiori: feminin – 155, masculin – 151; lectori: feminin – 586, masculin – 231⁴. După vârstă, situația cadrelor științifico-didactice titularizate (497 de persoane din totalul de 1214 de la USM, doctori – 402 și doctori habilitați – 95), se prezenta în felul următor: până la 30 de ani – 4% (37% din numărul total de angajați), între 31 și 40 de ani – 23% (20% din numărul total de angajați), între 41 și 50 de ani – 22% (14% din numărul total de angajați), între 51 și 60 de ani – 25% (15% din numărul total de angajați), mai mare de 60 de ani – 25% (14% din numărul total de angajați)⁵. Cele mai tinere facultăți sunt Relații Internaționale, Științe

¹ Tabelul este alcătuit după Raport statistic (anual), anii 1996-2005.

² Tabelul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 21.

³ Tabelul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 23.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 36.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 51.

Politice și Administrative – 61% din cadrele didactice până la 30 de ani; Limbi și Literaturi Străine – 57%; Asistență Socială și Filosofie – 48%. Cele mai „îmbătrânite” facultăți, personal științifico-didactic peste 60 de ani, erau: Litere – 30%; Biologie și Pedologie – 30%; Fizică – 31%; Chimie și Tehnologie Chimică – 33%¹. În același timp, în perioada 2004-2007 studiile la doctorat au fost absolvite de 119 persoane, dar tezele au fost susținute de către 36 de persoane².

La discuția raportului prezentat de prorectorul pentru activitate didactică au participat reprezentanți de la diferite facultăți, care au descris situația de la facultățile lor³. În Decizia Senatului din 29 iunie 2007 referitor la problema discutată s-a subliniat că este necesar de „a considera problema formării, angajării și promovării personalului didactic o direcție prioritară în dezvoltarea strategică a USM”. Reieșind din acestea, rectoratul se obliga să elaboreze o serie de documente: un plan strategic de formare și promovare a personalului didactic care va fi parte a *Programului de dezvoltare instituțională a USM, Proiectul Statutului cadrului didactic al USM, Regulamentul intern cu privire la ocuparea posturilor didactice la USM* și să înainteze propuneri Ministerului Educației privind normarea activității didactice. De asemenea, urmau să fie înaintate propuneri organelor de resort întru optimizarea condițiilor de muncă și remunerarea personalului didactic universitar. În același context, facultățile urmau să identifice necesitățile de asigurare cu personal didactic a domeniilor de formare profesională la ciclurile I-II și la doctorat, să evalueze sistematic activitățile cadrelor didactice universitare întru asigurarea calității lor, să creeze condiții de integrare profesională a deținătorilor diplomelor de masterat și doctorat, să motiveze și să susțină mobilitatea academică a cadrelor didactice, colaborarea interuniversitară la nivel național și internațional, elaborarea proiectelor și granturilor, să elaboreze, împreună cu serviciile respective de la USM, programul de formare continuă a cadrelor didactice⁴.

Tabelul 81 și graficele de mai jos atestă micșorarea numărului cadrelor didactice de la USM – un proces obiectiv, determinat direct de numărul de studenți, masteranzi și doctoranzi. În același timp este de subliniat menținerea și chiar creșterea cadrelor didactico-științifice de înaltă calificare, numărul doctorilor sporind de la 304 (în 2006) la 399 (în 2010) și al doctorilor habilitați – de la 71 (în 2006) la 86 (în 2010). Această situație atestă faptul că politica promovată este corectă.

Tabelul nr. 81

Personal didactico-științific⁵

Anul	Personal de bază (conform statelor)						Personal de bază (conform statelor) cu normă întreagă			Personal de bază (conform statelor) cu normă parțială 0,5 și 0,25 salariu			Din numărul total (col.1) cu grad științific						Din numărul total (col.1) cu grad științific						În afară de aceasta, personal angajat prin cumul		
	Total (col.3+ col.4)			Inclusiv cu vechime în muncă de 10 ani și mai mult									Doctor habilitat			Doctor în științe			Profesor universitar			Conferențiar universitar					
	1			2			3			4			5			6			7			8			9		
	T ⁴	B ⁵	F ⁶	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F
2006	740	322	418	468	254	214	586	261	325	154	61	93	71	57	14	304	161	143	52	46	6	215	135	80	278	145	133
2007	1206	485	721	574	296	278	941	388	553	265	97	168	90	68	22	387	202	185	65	51	14	288	171	117	257	130	127
2008	1135	422	713				879			256			86	67	19	393	191	202	72	58	14	294	164	130	214	122	92

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 37.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 52.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 6-8.

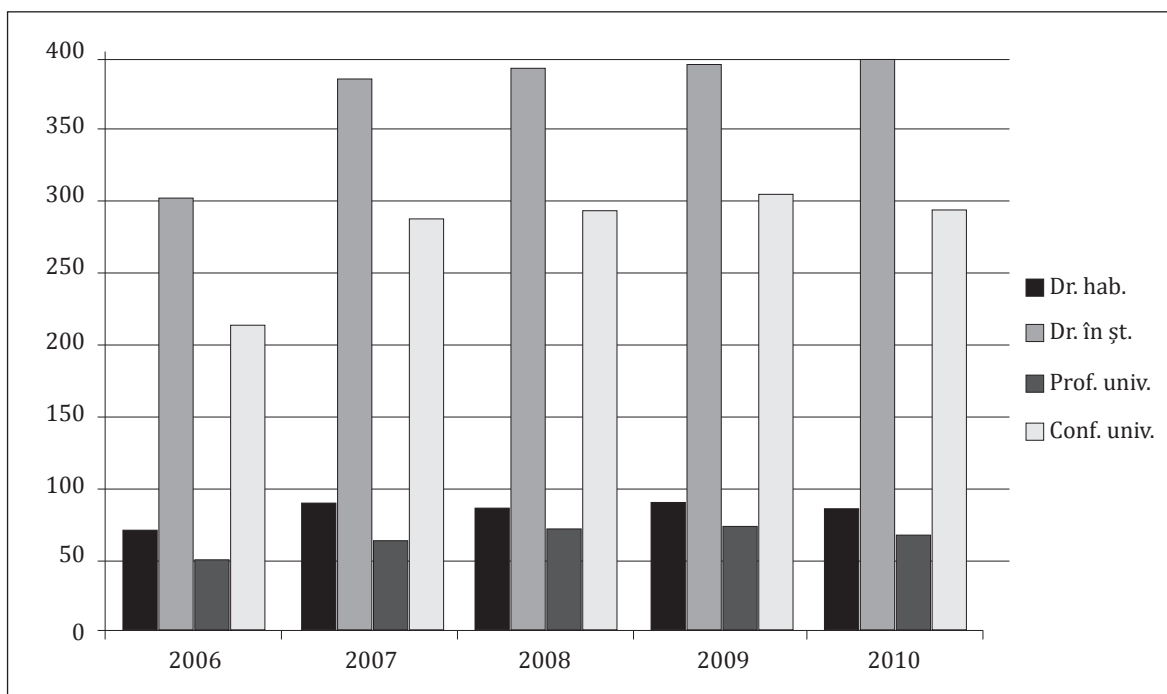
⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 10

⁵ Tabelul este alcătuit după Raport statistic (anual). Activitatea instituțiilor de învățământ superior la începutul anului de studii, anii 2006-2010, în Arhiva curentă, Secția organizare și evidență, USM.

2009	1123	452	671				865			258		91	71	20	396		201	74	62	12	305	175	130	231	125	106
2010	1147	457	690				843			304		86	66	20	399	204	195	69	59	10	295	154	141	252	141	111

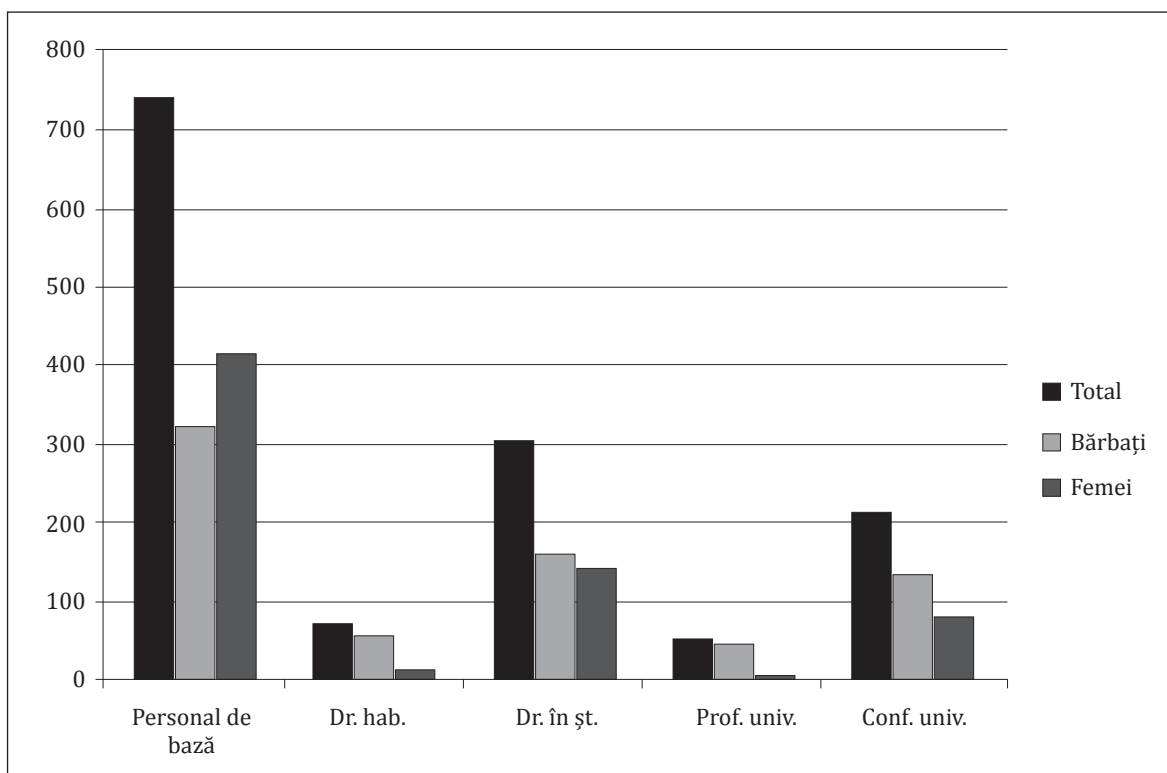
Graficul nr. 16

Personal didactico-științific (2006-2010)

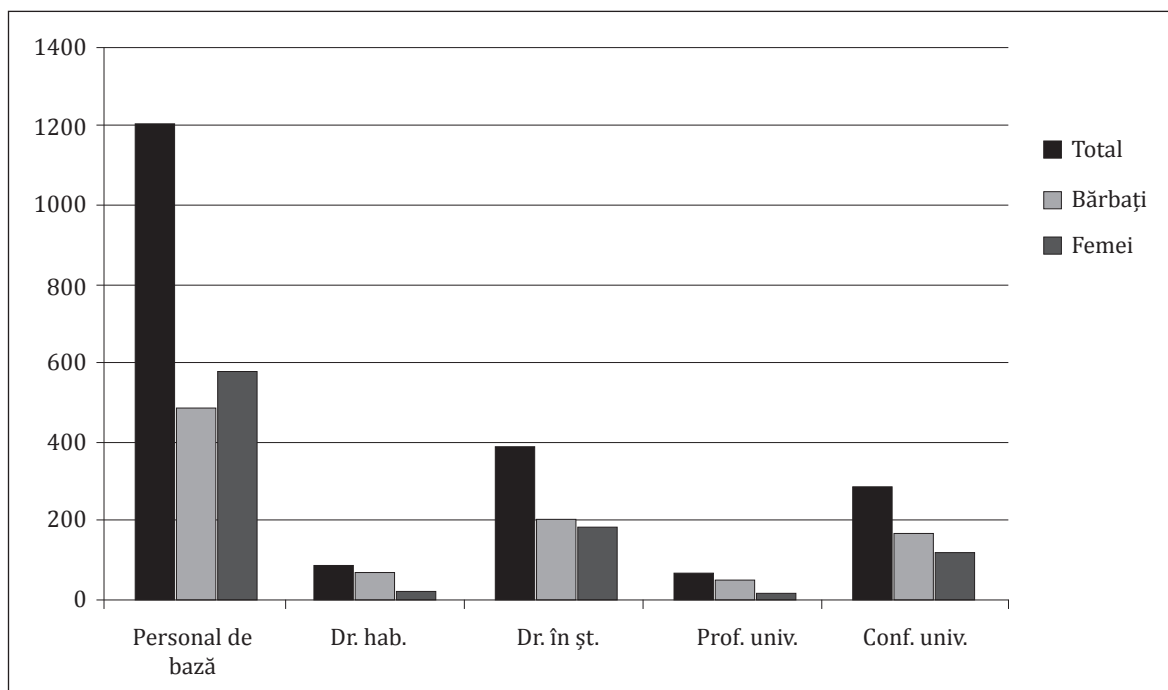
Graficul nr. 17

Personal didactico-științific (2006)

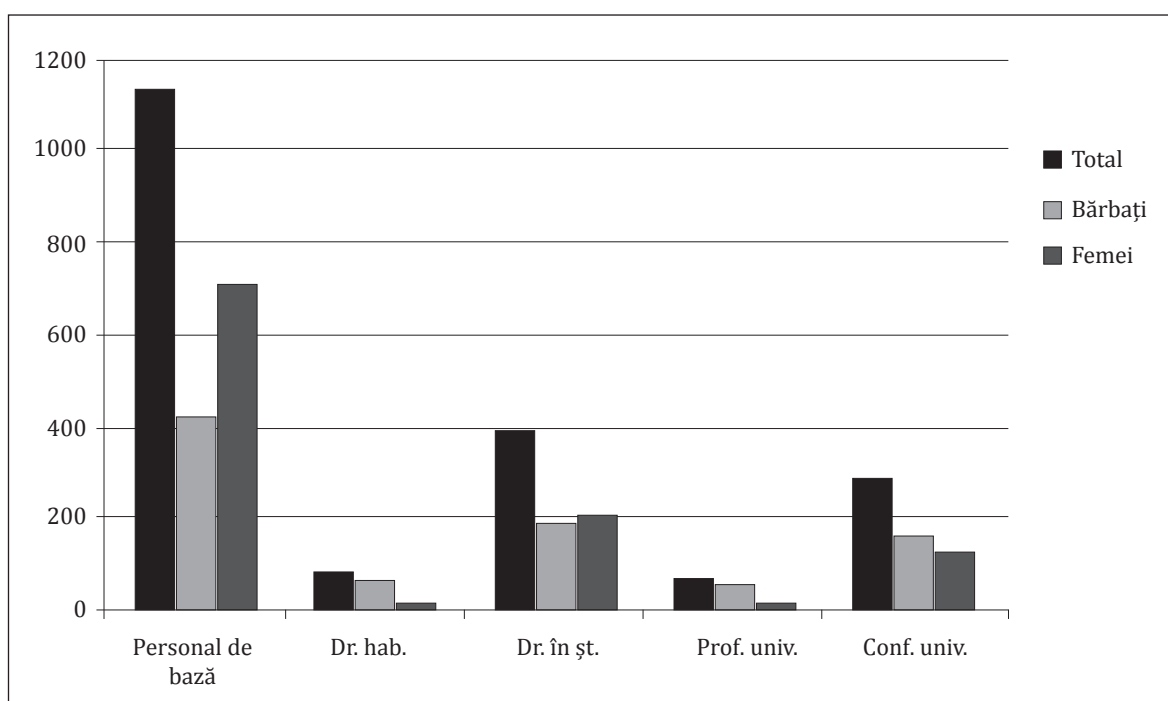
Graficul nr. 18

Personal didactico-științific (2007)

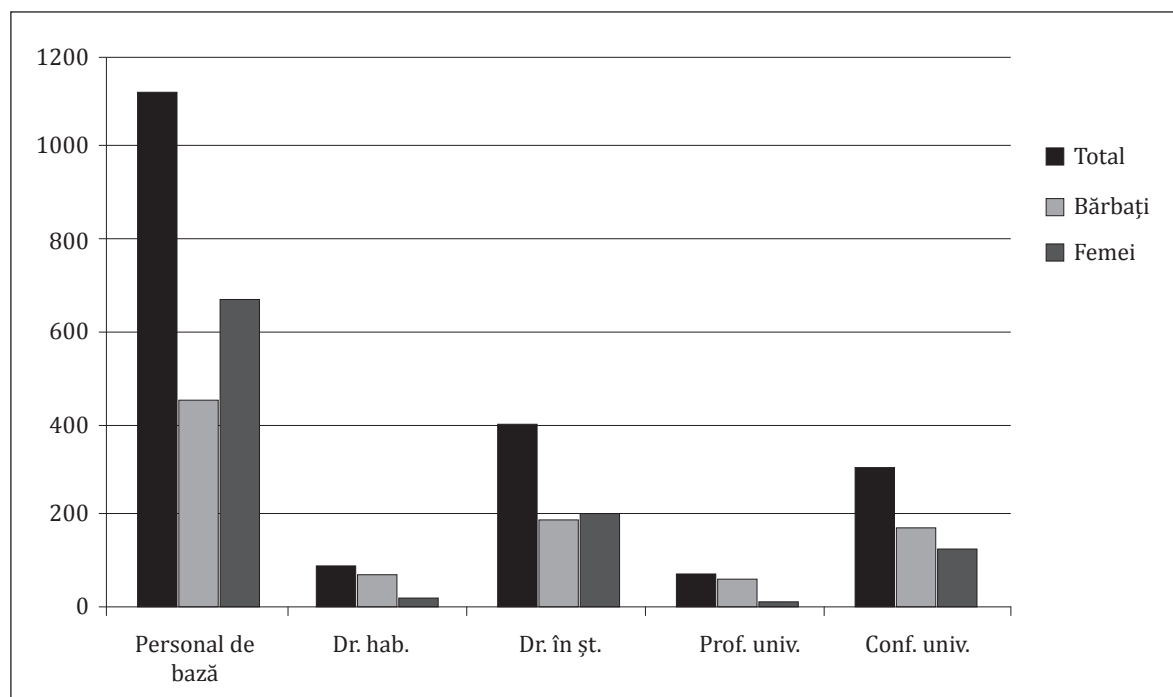
Graficul nr. 19

Personal didactico-științific (2008)

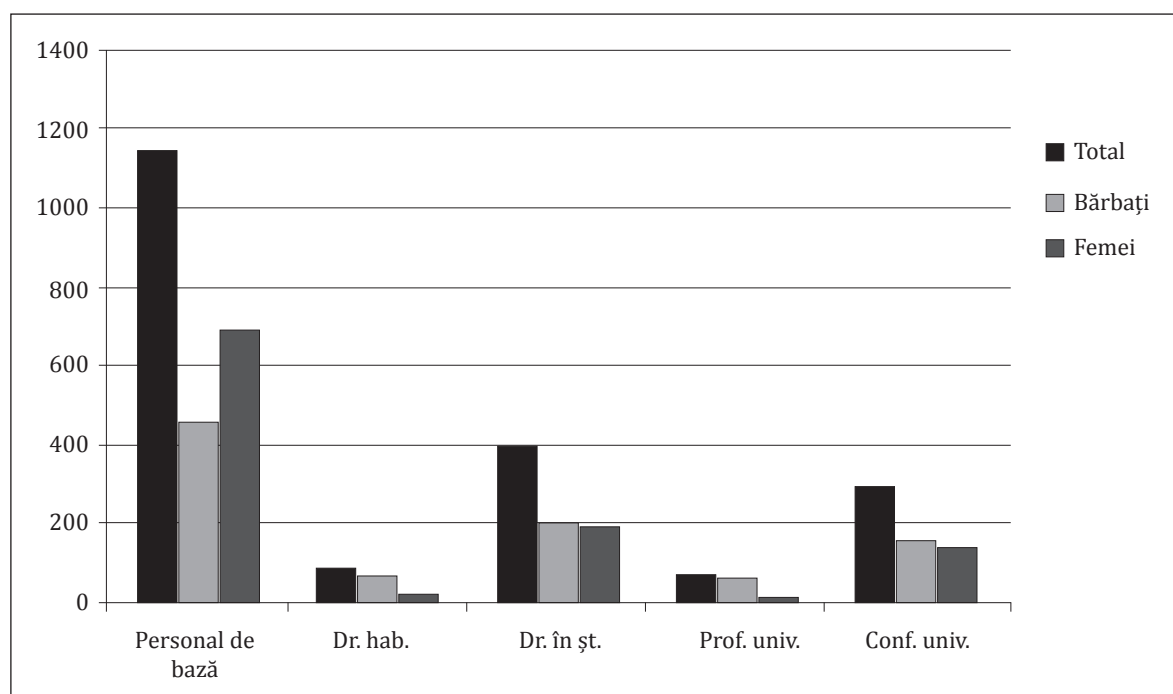
Graficul nr. 20

Personal didactico-științific (2009)

Graficul nr. 21

Personal didactico-științific (2010)

În mesajul de salut adresat președintelui Republicii Moldova Nicolae Timofti cu ocazia vizitei sale la USM de Ziua Mondială a Științei, la ședința Senatului din 9 noiembrie 2012, rectorul USM a menționat că în componența USM sunt 13 facultăți, una de Arte Frumoase, 56 de catedre și departamente, cca 900 de cadre didactice, dintre care 9 academicieni și membri corespondenți, 92 de doctori habilitați, profesori universitari, 364 de doctori conferențieri, 210 unități științifice¹.

Problema cadrelor didactico-științifice se află în atenția permanentă a Senatului USM. La ședința Senatului USM din 26 februarie 2013 a fost discutat subiectul referitor la strategia de dezvoltare a personalului, proiectul respectiv fiind prezentat de Nicolae Sadovei, prorector pentru probleme sociale. Pe marginea raportului s-a pronunțat profesorul V. Guțu, care a remarcat necesitatea corelării strategiei de dezvoltare a personalului cu piața muncii, pregătirea și recalificarea cadrelor, schimbul de generații necesitând atenție maximă.

Rectorul Gh. Ciocanu a menționat că în condițiile de astăzi este necesară angajarea limitată prin contract a cadrelor nedidactice, reducerea personalului în concordanță cu reducerea numărului de studenți – personalul trebuie să dispună de cel puțin 1 normă didactică. De asemenea, este nevoie de un grup de lucru care să fie preocupat de strategii în vederea proiectării evoluțiilor posibile pentru a răspunde cerințelor. Subliniind încă odată importanța gradațiilor de merit, rectorul a subliniat că este necesar să fie o diferențiere dintre cei care se consacră activității și acei care nu depun eforturi susținute în acest sens. Rectorul a mai propus să fie creat un grup de lucru care va identifica realitatea și va propune soluțiile optime atât în situația personalului în vârstă, cât și în problema tinerilor dotați, care ar trebui salariați la nivel de conferențiar universitar.

Prin Decizia adoptată se accepta *Strategia de dezvoltare a personalului la Universitatea de Stat din Moldova*, se aproba formarea grupului de lucru din 17 persoane, în frunte cu rectorul, pentru identificarea problemelor concrete și pentru determinarea situațiilor critice în domeniul dezvoltării personalului pe facultăți, fiind abilitat cu dreptul de a asigura efectuarea unui sondaj în domeniul resurselor umane și a prezenta rezultatele analizei respective în ședința Senatului din luna mai 2013; de a elabora mecanisme concrete privind asigurarea dezvoltării personalului universitar în conformitate cu legislația în vigoare (mai, 2013)².

La ședința Senatului USM din 28 mai 2013 s-a revenit la problema abordată și prorectorul pentru probleme sociale Nicolae Sadovei a prezentat raportul *Mecanisme de angajare, monitorizare, motivare și eficientizare a personalului la Universitatea de Stat din Moldova*. Senatul a decis aprobarea Raportului, a stabilit necesitatea „elaborării strategiei instituționale privind organizarea și gestionarea resurselor umane ale Universității de Stat din Moldova prin intermediul promovării priorităților educaționale și de cercetare, a flexibilității instituționale și a securizării raporturilor de muncă ale personalului angajat, cu asigurarea respectării legislației în vigoare; asigurarea autonomiei universitare în gestionarea personalului Universității de Stat din Moldova efectuându-se prin intermediul mecanismelor proprii de angajare, monitorizare, motivare și flexibilizare a personalului universitar”. Pentru asigurarea acestui ultim deziderat, Senatul a decis „că angajarea prin concurs a cadrelor didactico-științifice se va efectua cu respectarea următoarelor condiții: perspectiva de dezvoltare a subdiviziunii primare (catedră, departament, laborator etc.) pentru următorii trei ani, în funcție de evoluția facultății, planul de înmatriculare și proiectele de cercetare câștigate prin concurs; menținerea proporției de 75% din numărul angajaților care realizează procesul didactico-științific al studenților înmatriculați conform planurilor de înmatriculare aprobate de Guvern, (media pe ultimii trei ani), luând în calcul specificul fiecărei facultăți; argumentarea scrisă, însoțită de calculele necesare din partea subdiviziunii primare universitare, avizată de decanul facultății, privind necesitatea desfășurării concursului; asigurarea echilibrului între numărul unităților ocupate prin concurs: profesor universitar, conferențiar universitar, lector superior universitar, lector universitar; respectarea criteriilor și cerințelor suplimentare de apreciere a performanței profesionale și de calificare a candidaților la angajare (concurs)”.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1633, f. 5.

² Arhiva curentă a Senatului USM, Procese-verbale ale Senatului pe anul 2013.

Pentru implementarea reală a acestor deziderate s-au adoptat următoarele criterii: „tabloul profesionalității tridimensionale: nivelul asigurării calității predării + dinamica dezvoltării profesionale + echilibrarea volumului de lucru și a intensității muncii; promovarea noilor tehnologii; evaluarea integrativă a persoanei la etapa de concurs, axată pe activitatea didactică, științifică și relaționarea acesteia cu studenții; clauza de performanță managerială, corelată cu suplimentul salarial de performanță (în cazul șefilor de subdiviziuni); gradul de implicare și fidelitatea universitară”. De asemenea, s-a prevăzut că „monitorizarea personalului didactico-științific se va efectua prin intermediul stabilirii obiectivelor de performanță individuală ale fiecărui cadru didactico-științific (CDȘ), corelate cu obiectivele subdiviziunii primare universitare (catedră/departament), cele ale facultății și cu finalitățile activităților universitare, centrate pe prioritatea actului de formare profesională și a celui de cercetare.

În acest scop, fiecare CDȘ va avea stabilită, pentru fiecare an universitar, o clauză de obiectiv”, iar „motivarea personalului didactico-științific se va efectua prin intermediul aplicării și dezvoltării procedurilor de încurajare non-salarială și salarială diferențiată, în funcție de realizarea obiectivelor de performanță ale fiecărui CDȘ”.

În același timp, șefii subdiviziunilor primare universitare vor asigura transparența, imparțialitatea și nediscriminarea în cadrul desfășurării concursului privind acordarea gradăției de merit, iar desfășurarea concursurilor pentru suplinirea posturilor în cadrul subdiviziunilor universitare primare se va efectua în corelare cu perspectiva de dezvoltare a subdiviziunii pentru următorii trei ani; cu respectarea proporției de 75%; asigurarea echilibrului între numărul de posturi didactico-științifice. În acest context, luând în considerație „actualitatea dezvoltării resurselor umane instituționale”, Senatul solicita „grupului de lucru să definitiveze elaborarea și să prezinte spre aprobare, în ședința Senatului din noiembrie 2013, *Strategia de dezvoltare a personalului la Universitatea de Stat din Moldova*¹.

Tabelul nr. 82

Personal didactico-științific²

Anul	Personal de bază (conform statelor)						Personal de bază (conform statelor) cu normă întreagă	Personal de bază (conform statelor) cu normă parțială 0,5 și 0,25 salariu	Din numărul total (col.1) cu grad științific						Din numărul total (col.1) cu grad științific						În afară de aceasta, personal angajat prin cumul						
	Total (col.3+ col.4)			Inclusiv cu vechime în muncă de 10 ani și mai mult					Doctor habilitat			Doctor în științe			Profesor universitar			Conferențiar universitar									
	1	2	3	4	5	6			7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18		19	20	21			
	T ⁷	B ⁸	F ⁹	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F	T	B	F			
2011	1118	436	682				805			313			92	70	22	390	187	203	61	50	11	241	130	111	243	134	109
2012	1043	399	644				717			326			79	59	20	384	179	205	64	53	11	288	151	137	202	106	96
2013	1006	391	615				642			364			80	59	21	393	184	209	67	55	12	290	146	144	205	109	96
2014	831	337	494				519			312			75	55	20	340	160	180	67	54	13	269	131	138	192	111	81

Conform unor constatări cu referință la anul 2013, „bazele de date naționale cu atribuție la sfera științei și inovării reflectă prezența a peste 7000 de doctori și 1000 de doctori

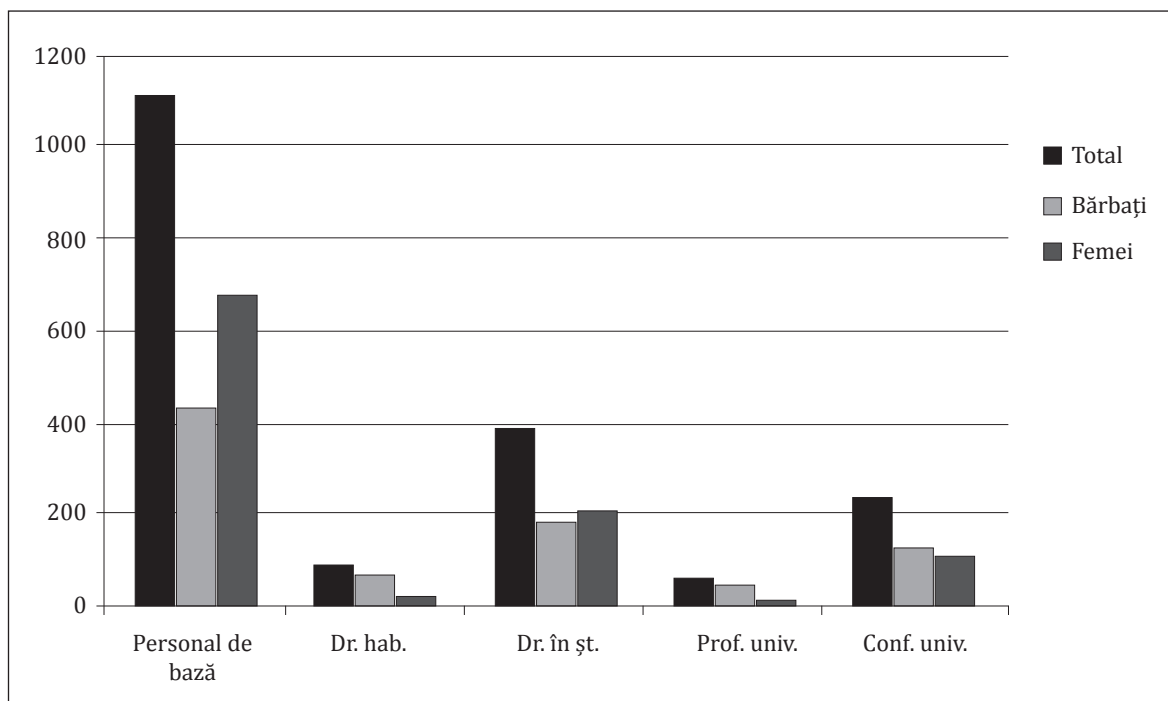
¹ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 28 mai 2013.

² Tabelul este alcătuit după Raport statistic (anual). Activitatea instituțiilor de învățământ superior la începutul anului de studii, anii 2011-2014, în Arhiva curentă, Secția organizare și evidență, USM.

habilitați”¹. Comparând aceste date cu datele din tabelul de mai sus, putem constata că la USM sunt angajați ca personal de bază 80 de doctori habilitați, adică 8% din numărul total pe republică, iar doctori în științe – 393 de persoane, adică – 5,61% din numărul total.

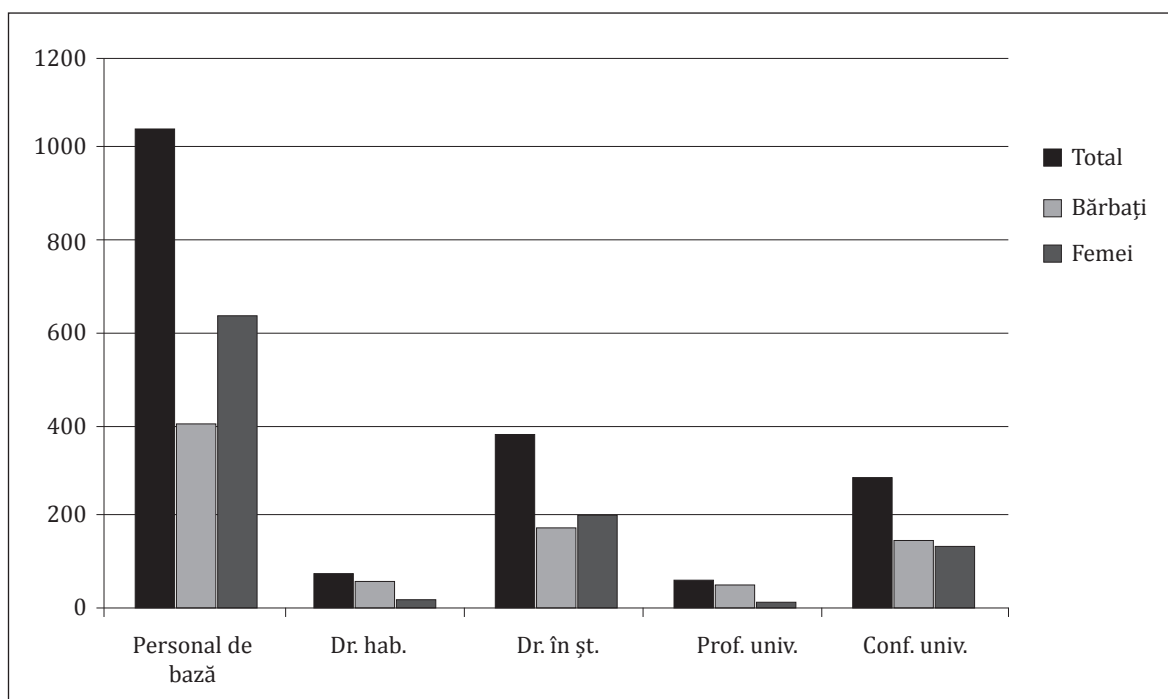
Graficul nr. 22

Personal didactico-științific (2011)

Graficul nr. 23

Personal didactico-științific (2012)

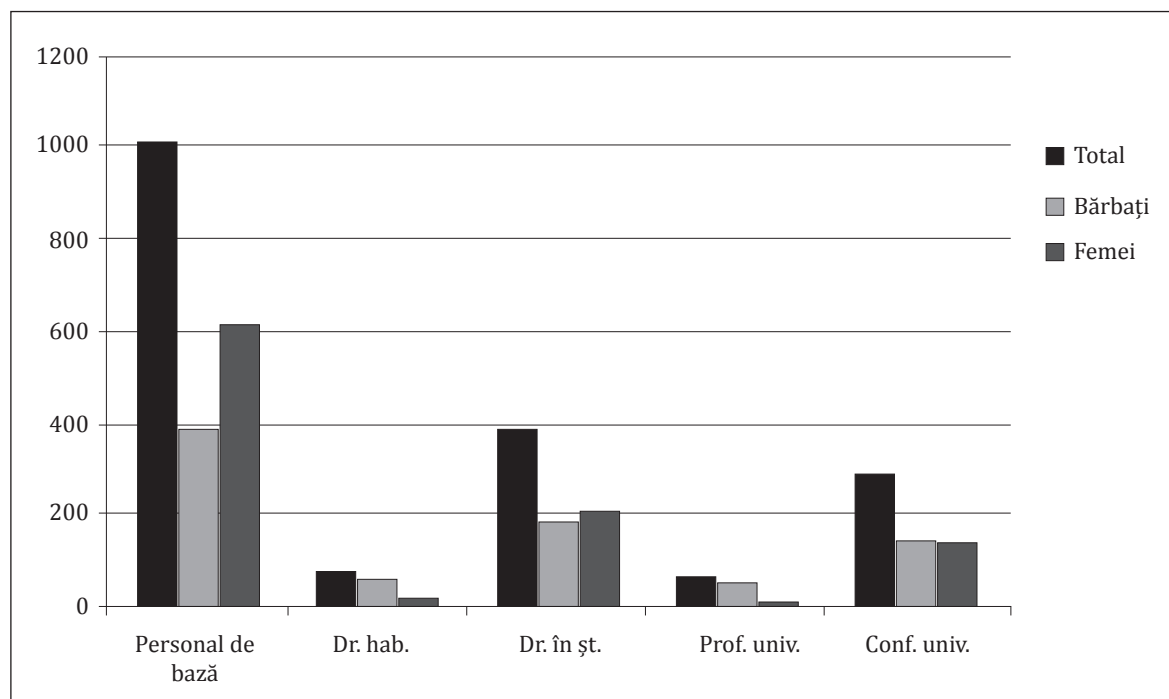
¹ Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova / coord: Sorin Cace, Nicolae Sali. Fundația Soros-Moldova. Chișinău: Bons Offices, 2014, p. 25.

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul de studii 2012-2013 în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova și-au desfășurat activitatea didactică 6 mii de persoane (personal de bază) sau cu 2,3% mai puțin în comparație cu anul de studii 2011-2012. Personalul didactic cu grad științific a constituit 2700 mii de persoane, inclusiv 2300 de doctori în științe și 400 de doctori habilitați¹. Luând în considerație datele statistice referitoare la personalul didactico-științific de la USM pentru anul de studii 2012-2013, putem stabili că din totalul de persoane care și-au desfășurat activitatea didactică în republică, 17,38 % au revenit USM. În același timp, din totalul de persoane cu grad didactic din RM la USM activează 17,14 %, inclusiv doctori habilitați – 19,75 %, iar doctori în științe – 16,69%.

Problema personalului didactic de la USM a fost reluată la ședința Senatului din 25 martie 2014. Strategia politicilor de personal la Universitatea de Stat din Moldova a fost prezentată de N. Sadovei, care a subliniat că „personalul didactico-științific, științific și administrativ (tehnic) constituie elementul creator, inovator, activ și coordonator al activităților desfășurate în cadrul Universității de Stat din Moldova, acesta influențând decisiv eficacitatea utilizării resurselor materiale, financiare și informaționale ale universității. Managementul personalului Universității de Stat din Moldova presupune un nivel înalt de atitudine sinceră față de toți salariații, de atenție și de profesionalism. Resursele umane reprezintă principala investiție pe termen lung, servind totodată și în calitate de vector al difuziei inovării universitare. Relevanța activității personalului trebuie să crească exponențial în cadrul Universității de Stat din Moldova, unde motorul afirmării și dezvoltării revine cercetării, inovării și activității didactico-științifice, iar dezvoltarea resurselor umane reprezintă un proces continuu și de înaltă responsabilitate. În integralitatea sa, procesul de dezvoltare a personalului trebuie corelat cu un ansamblu de factori naționali și internaționali, socio-economici și instituționali, materiali și umani”.

Graficul nr. 24

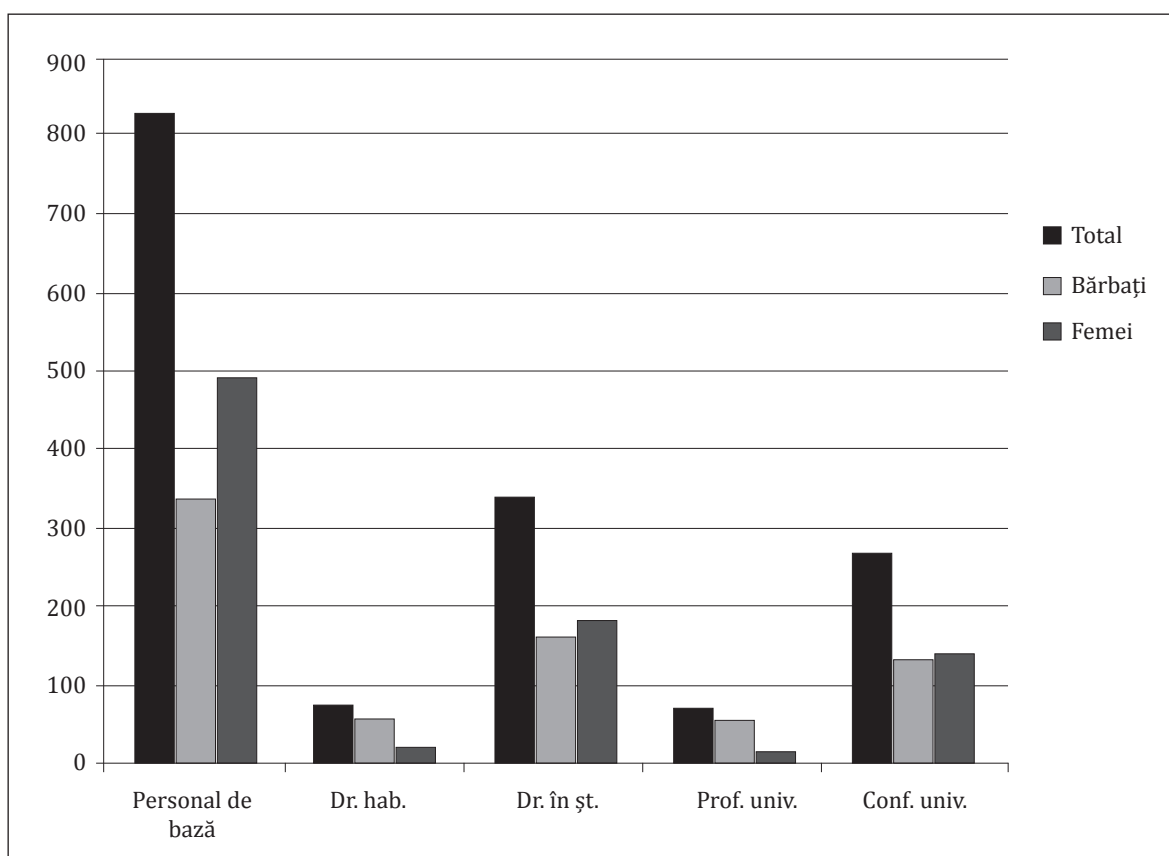
Personal didactico-științific (2013)

¹ Statistică: învățământul superior din Republica Moldova în anul de studii 2012-2013. Sursă: Biroul Național de Statistică. Decembrie 16, 2012 <http://tatianarosca.wordpress.com/2012/12/16/statistica-invatan-tul-superior-din-republica-moldova-in-anul-de-studii-2012-2013/>.

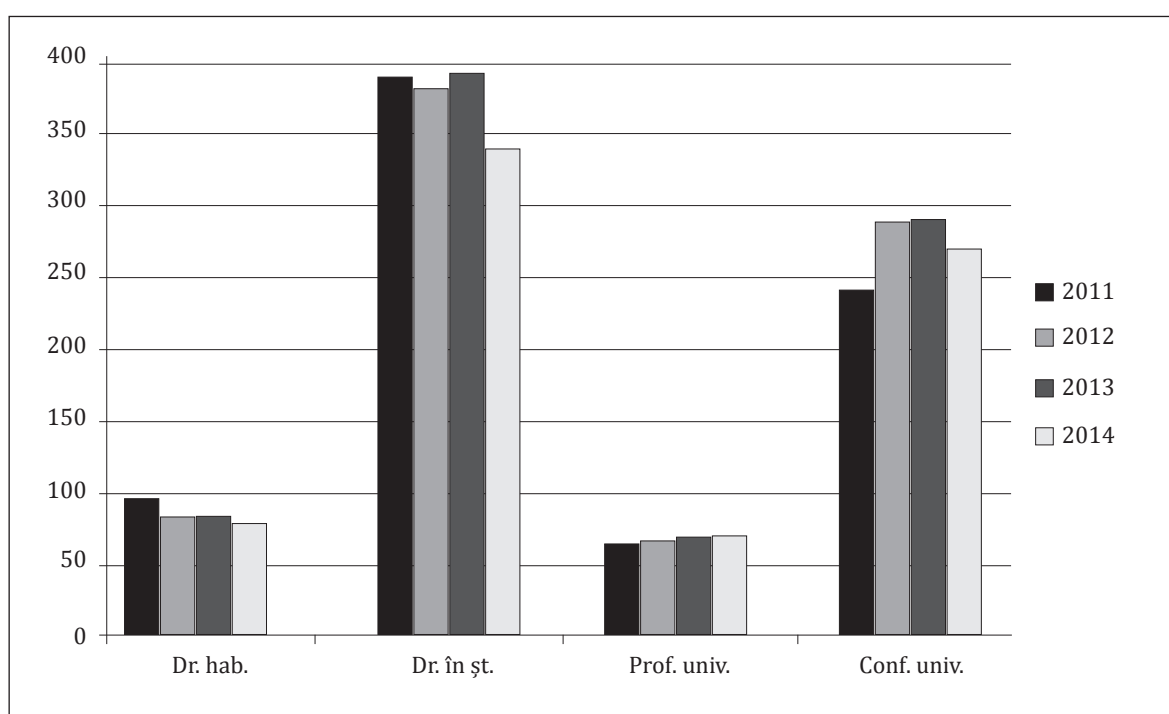
Graficul nr. 25

Personal didactico-științific (2014)

Graficul nr. 26

Personal didactico-științific (2011-2014)

Referindu-se la misiunea și scopul personalului USM, raportorul sublinia: „Personalul Universității de Stat din Moldova are drept scop asigurarea unei dezvoltări dinamice profesionale calitative proprii prin intermediul elaborării, consolidării, amplificării și promovării ideilor, teoriilor, concepțiilor științifice moderne, contribuind astfel la formarea unei colectivități universitare elitiste, care asigură dezvoltarea dinamică a Universității de Stat din Moldova în calitate de instituție de învățământ superior care excelează în educație, formare și cercetare, competitivă în plan național și internațional”.

Conform raportului menționat, „valorile personalului Universității de Stat din Moldova sunt: libertatea și autonomia personală academică; profesionalismul înalt standardizat; performanța competitivă la nivel național și internațional; onestitatea și corectitudinea cercetării științifice și a creației intelectuale; dezideratele universitare comune; moralitatea integră; devotamentul universitar”, iar dezideratele acestuia sunt „promovarea învățământului universitar modern în concordanță cu cerințele unei societăți bazate pe cunoaștere și educație pe parcursul întregii vieți, integrate învățământului din spațiul comunitar; asigurarea unui standard ridicat de pregătire teoretică și practică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor, conforme profilului și competențelor impuse de exercitarea viitoarei profesii și de libera circulație a valorilor educaționale; formarea de specialiști înalt calificați în domeniile de pregătire universitară prin toate formele de învățământ, cu un impact direct al pregătirii acestora și solicitării lor pe piața muncii din Republica Moldova și din afara țării; formarea la studenți și masteranzi a deprinderilor de cercetare fundamentală și aplicativă în scopul implementării unei atitudini de practicare a profesiilor, specifice domeniilor de pregătire profesională universitară; promovarea și desfășurarea studiilor universitare de doctorat în cadrul departamentelor academice și catedrelor de la Universitatea de Stat din Moldova; pregătirea teoretică și practică postuniversitară prin studii de postdoctorat, cursuri postuniversitare și alte forme de educație continuă postuniversitară; valorificarea rezultatelor temelor de cercetare prin publicații științifice în surse recunoscute pe plan național și internațional, prin participări la manifestări științifice, prin colaborări pe plan științific, prin mobilități academice, prin crearea parteneriatelor naționale și internaționale etc. pentru sporirea prestigiului și asigurarea competitivității Universității de Stat din Moldova”.

În același timp, gestionarea personalului Universității de Stat din Moldova se efectuează ținând cont de o serie de principii cum ar fi: principiul abordării sistemice și integrale; interconexiunii; eficacității și eficienței; flexibilității; motivării autentice; promovării profesionalismului; responsabilității organizaționale și individuale.

În *Raport* au fost prezentate și principalele obiective strategice de dezvoltare a personalului USM. Acestea sunt următoarele: eficientizarea mecanismelor de angajare, de motivare, de monitorizare, de flexibilizare a personalului Universității de Stat din Moldova.

În decizia Senatului din 25 martie 2014 se aproba *Strategia politicilor de personal ale Universității de Stat din Moldova* și se susținea „promovarea priorităților educaționale și de cercetare, flexibilității instituționale și securizării raporturilor de muncă ale personalului angajat, cu asigurarea respectării legislației în vigoare”, iar în „scopul implementării obiectivelor menționate în Strategie, grupul de lucru, creat prin decizia Senatului din 26.02.2013, va elabora și va prezenta spre aprobare rectoratului USM *Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a personalului Universității de Stat din Moldova*”. În același timp, „Senatul și celelalte organe de conducere ale USM asigură personalul didactico-științific, de cercetare și administrativ (tehnic) de ireversibilitatea obiectivelor strategice supuse implementării în scopul dezvoltării durabile a politicilor universitare de personal”¹.

În anul de studii 2015-2016 la USM activau 784 de cadre didactico-științifice, dintre care 75 de doctori habilitați, profesori universitar, 263 de doctori în știință, conferențieri universitari, 446 de cadre didactice fără titluri didactico-științifice.

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 25 martie 2005.

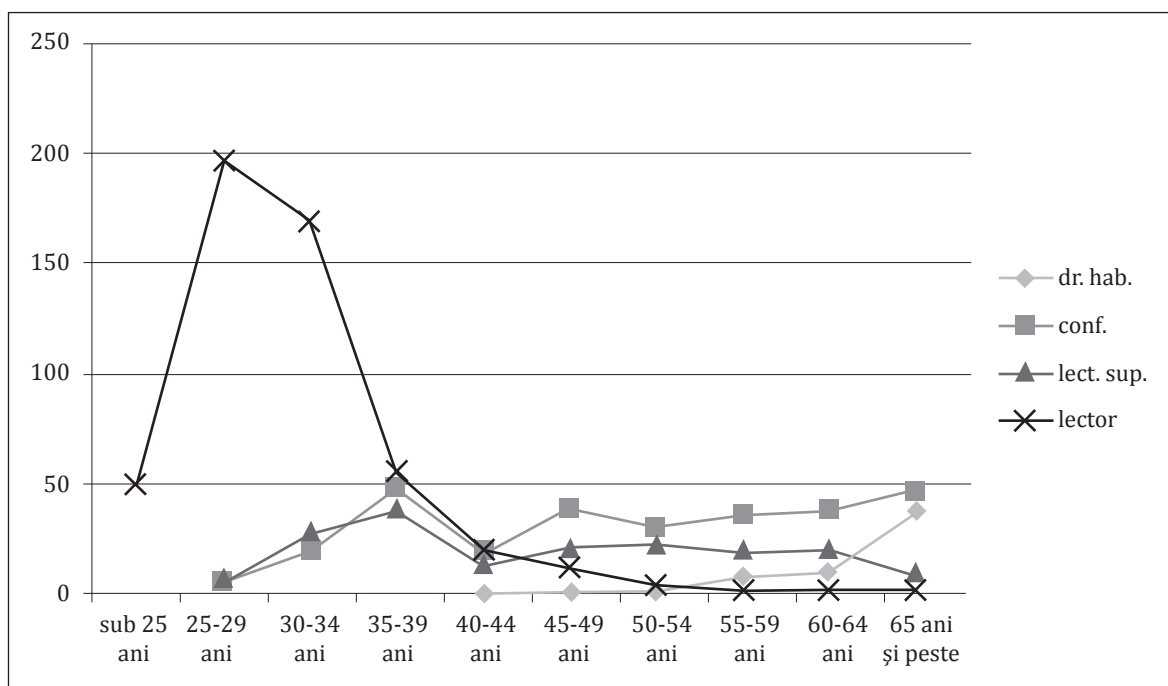
În baza tabelelor și graficelor de mai jos se vede clar tendința evoluției pe vârste și sexe a personalului didactico-științific de la Universitatea de Stat din Moldova în perioada anilor 2010-2014.

Tabelul nr. 83

Repartizarea personalului științifico-didactic pe vârste și sexe (ani compleți la 01.01.2011)¹

	Din personalul de bază (conform statelor)																				
	Sub 25 ani		25-29 ani		30-34 ani		35-39 ani		40-44 ani		45-49 ani		50-54 ani		55-59 ani		60-64 ani		65 ani și peste		Total
	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	
Rector															1						1
Prorector									1		1	1	1								3
Profesor universitar									1	1	1	1	2	3	8	1	11		38	6	61
Conferențiar universitar			5	3	19	13	49	30	18	11	38	24	30	19	36	13	38	17	47	8	280
Lector superior universitar			7	4	27	21	38	26	14	10	21	9	23	9	19	6	20	4	10	5	179
Lector universitar	49	39	198	156	170	133	56	44	20	13	12	7	5	2	1	1	3	2	2	2	515

Graficul nr. 27

Repartizarea personalului științifico-didactic pe vârste (ani compleți la 01.01.2011)

¹ Tabelul și graficul sunt alcătuite după Raport statistic (anual). Activitatea instituțiilor de învățământ superior la începutul anului de Studii, 2010-2011, în Arhiva curentă, Secția organizare și evidență, USM.

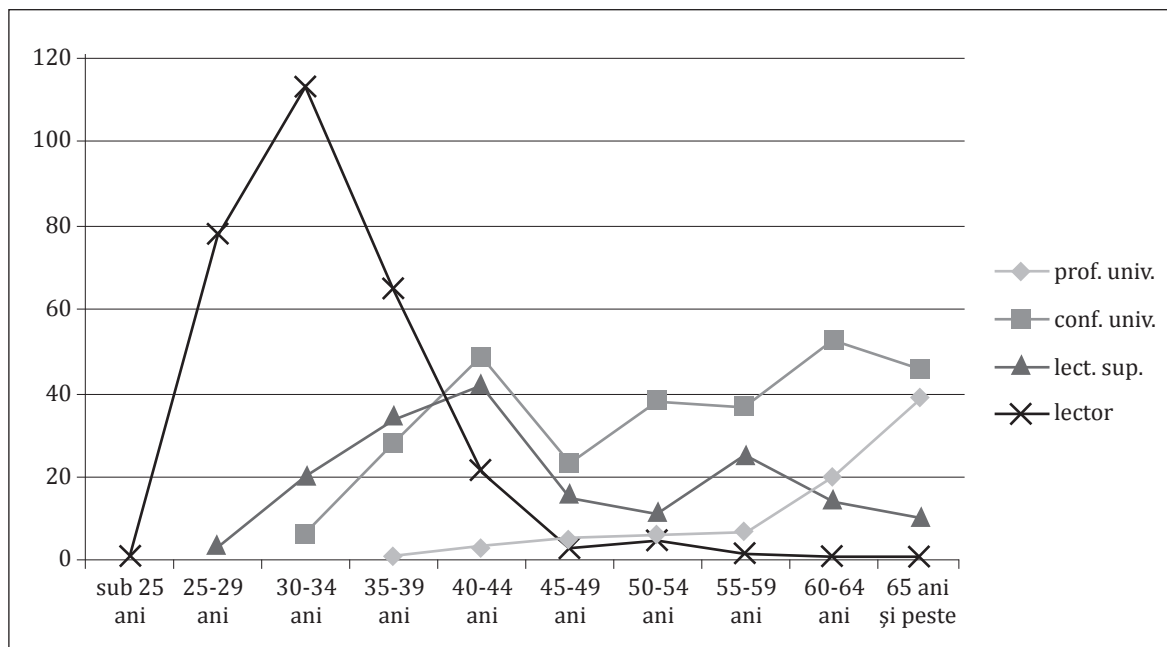
Tabelul nr. 84

Repartizarea personalului științifico-didactic pe vârste și sexe (ani compleți la 20.10.2014)¹

	Din personalul de bază (conform statelor)																				
	Sub 25 ani		25-29 ani		30-34 ani		35-39 ani		40-44 ani		45-49 ani		50-54 ani		55-59 ani		60-64 ani		65 ani și peste		Total
	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	
Rector																	1				1
Prorector									2	1	1	1	1								4
Profesor universitar							1		3	2	5	3	6	3	7	4	20	3	39	5	81
Conferențiar universitar					6	5	28	21	49	32	23	21	38	22	37	30	53	16	46	4	280
Lector superior universitar			3	2	20	10	34	20	42	30	15	10	11	9	25	14	14	3	10	2	174
Lector universitar	1	1	78	64	114	77	65	57	21	15	3	2	5	2	2	1	1	1	1	1	291

Graficul nr. 28

Repartizarea personalului științifico-didactic pe vârste (ani compleți la 20.10.2014)

¹ Tabelul și graficul sunt alcătuite după Raport statistic (anual). Activitatea instituțiilor de învățământ superior la începutul anului de studiu, 2014-2015, în Arhiva curentă, Secția organizare și evidență, USM.

Examinarea comparativă a tabelelor și a graficelor de mai sus, care reflectă repartizarea personalului științifico-didactic pe vârste și sexe (ani compleți la 01.01.2011 și ani compleți la 20.10.2014), ne oferă date destul de interesante. Dacă la începutul anului 2011 la USM erau doar 4 persoane cu vârsta cuprinsă între 40 și 54 de ani, cu vârsta cuprinsă între 55 și 64 de ani erau 19 persoane, iar cu vârsta de peste 65 de ani 38 de persoane care dețineau titlul didactico-științific de profesor universitar, în următoarea perioadă de timp situația se schimbă radical. Pentru anul 2014 constatăm că titlul de profesor universitar deținut de persoane cu vârsta între 35 și 54 de ani atinge cifra 15, a persoanelor cu vârsta cuprinsă între 55 și 64 de ani – 27, iar a persoanelor cu vârsta de peste 65 de ani atinge cifra de 39. Cu alte cuvinte, cifrele invocate atestă atât creșterea numărului de persoane care dețin titlul științifico-didactic de profesor universitar de la 61 (2011) la 82 (2014), dar și procesul de „întinerire” a categoriei profesorilor universitari. Constatăm că în acest sens la USM progresul este evident.

În ceea ce privește conferențiarii universitari, către începutul anului 2011, cu vârsta cuprinsă între 25-54 de ani erau 159 de persoane, cu vârsta cuprinsă între 55-64 de ani erau 74 de persoane și cu vârste de peste 65 de ani erau 47 de persoane. Cu alte cuvinte, pentru fiecare dintre segmentele de vârstă indicate în ordine crescătoare, numărul conferențiarilor universitari, practic se înjumătățește. În anul 2014 titlul didactico-științific de conferențiar universitar îl dețineau 144 de persoane cu vârsta cuprinsă între 30 și 54 de ani, 90 de persoane cu vârsta cuprinsă între 55 și 64 de ani și 46 de persoane cu vârsta de peste 65 de ani. Reieșind din aceste date, observăm că, practic, modificări esențiale nu s-au produs: numărul conferențiarilor în 2011 și 2014 a rămas același – 280 de persoane și nu mai avem persoane cu vârsta de până la 29 de ani care să dețină titlul de doctor, conferențiar universitar.

Practic, la același nivel a rămas și numărul lectorilor superiori – 179 în 2011 și 174 în 2014, numărul acestora micșorându-se cu doar 5 persoane.

Situația s-a modificat esențial în ce privește lectorii universitari. În primul rând, a scăzut brusc numărul lor – de la 515 în 2011 la 291 în 2014, ceea ce alcătuiește 56,5%. În al doilea rând, dacă în 2011 la USM erau 49 de lectori sub 25 de ani, în 2014 era doar unul singur, fapt ce atestă că activitatea pentru tineri în învățământul superior nu mai este atrăgătoare (lipsa de spațiu locativ, salarii mizere etc.). A scăzut drastic și numărul lectorilor universitari cu vârsta cuprinsă între 25 și 29 de ani. Dacă în 2011 erau 198 de persoane, în 2014 au rămas doar 78 de persoane, adică cu cca 61 % mai puțin. În general, numărul lectorilor universitari cu vârsta între 25 și 39 de ani s-a micșorat drastic – cu cca 40%: în 2011 erau 424 de persoane, iar în 2014 numai 257 de persoane. S-a micșorat și numărul lectorilor universitari cu vârsta între 40 și 54 de ani – 37 de persoane în 2011 și 29 de persoane în 2014.

Examinarea CV-urilor profesorilor de la USM, care prezintă situația la anul 2014, atestă că majoritatea absolută a cadrelor didactice au obținut studiile superioare și de masterat în cadrul Universității de Stat din Moldova. În alte cazuri, cadrele didactice de la USM au obținut studiile superioare în instituțiile de învățământ din fosta URSS, la Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova, Academia de Studii Economice din București, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Universitatea Pedagogică de Stat „Alecu Russo” din Bălți. Unele persoane care activează în cadrul USM au absolvit două sau chiar trei facultăți, fie în cadrul USM, fie a doua sau a treia facultate la altă instituție de învățământ superior. În majoritatea absolută a cazurilor, studiile la masterat au fost obținute la facultățile USM. Tezele de doctor și doctor habilitat au fost obținute în marea majoritate la USM, dar și la alte instituții din țară (AȘM, UTM, UCCM, UASM, ULIM) și, de asemenea, din fosta URSS (Moscova, Sanct-Petersburg, Kiev) și din alte state (România, Germania etc.).

De la începutul proceselor de democratizare, cadrele didactico-științifice de la USM s-au încadrat activ în viața politică a țării și au fost aleși deputați în Parlamentul RM (Nicolae Pătraș, Alexandru Moșanu, Ion Buga etc.), activând cu succes în diferite comisii parlamentare, inclusiv și în comisii parlamentar-guvernamentale interstatale. De asemenea, cadrele didactice de la

USM au fost recomandate pentru a fi alese în diferite organe de conducere locale (primari, consilieri în primării locale, raionale și municipale, membri ai Consiliului Superior al Magistraturii etc.). Spre exemplu, Catedra Drept Civil și Procesual la ședința din 23 ianuarie 1990 l-a înaintat pe dr. conf. Gh. Chibac pentru a fi ales în consiliul primăriei or. Chișinău¹. Tot în acest an, 1990, Arcadie Gherasim a fost deputat în Sovietul raional Lenin, Chișinău, unele cadre didactice au activat sau activează în calitate de consilieri locali.

Unii dintre profesorii de la USM au fost atrași în activitatea diferitor comisii, inclusiv și internaționale (Comisia moldo-rusă de istorie). Spre exemplu, prin ordinul rectorului din 30 martie 1990 trei cadre didactice universitare au fost eliberate de la exercitarea funcțiilor, cu păstrarea salariului, în virtutea faptului că au fost cooptate în grupul de lucru al Comisiei Consiliului de Miniștri al RSSM privind reforma economică: Sergiu Chircă și Maximilian Silvestru de la Facultatea de Economie și Nicolae Osmochescu de la Facultatea de Drept². Doamna Violeta Cojocar activează în calitate de membru al Grupului de lucru inter-instituțional responsabil pentru realizarea acțiunii 6.3.2. p.2 „*Amenajarea în incinta instanțelor de judecată, a procuraturilor și a comisariatelor de poliție a spațiilor destinate asistenței și audierii copiilor*” din Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei de Reformă a Sectorului Justiției pentru anii 2011 -2016. Este și membru al Grupului de lucru privind realizarea acțiunii 5.1.2 (4) și 5.1.2 (5) din Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei de Reformare în Sectorul Justiției pentru anii 2011 -2016 „Elaborarea planului de instruire în domeniul medierii (arbitrajului) a judecătorilor, avocaților, mediatorilor, arbitrilor și funcționarilor publici responsabili de reprezentarea propriei instituții în instanța de judecată și de soluționarea cererilor și a petițiilor cetățenilor”. Colaboratorii USM activează în Asamblaea AȘM, în Colegiul de Calificare a Judecătorilor, sunt membri ai Uniunii Avocaților din Republica Moldova, membri ai Consiliului Superior al Procurorilor din RM, membri ai Comisiei disciplinare a notarilor de pe lângă Ministerul Justiției, membri ai Comisiei de certificare a calității de auditor de pe lângă Ministerul Finanțelor, arbitri la Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, membri ai Consiliului științific consultativ de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Unii dintre colaboratorii USM (Natalia Suceveanu) au activat în calitate de membri ai delegației naționale de negociatori ai Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, membri ai Grupului de lucru *Cooperare economică, sectorială și financiară* pentru negocierea Acordului de Asociere cu UE și al Acordului privind instituirea zonei de liber schimb cu UE, membri ai Grupului de lucru privind coordonarea procesului de liberalizare a regimului de vize cu UE, membri ai delegației oficiale a Republicii Moldova pe problema *Armonizarea Legislativă*, din cadrul Comisiei Interguvernamentale România - Republica Moldova pentru Integrare Europeană. De asemenea, unele cadre didactico-științifice universitare (Diana Sârcu-Scobioală) au activat în calitate de membri alternativi ai Consiliului pentru refugiați, secretar al Comisiei guvernamentale permanente pentru organizarea executării hotărârilor definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Domnia sa a mai activat în calitate de membru al Comisiei Europene pentru eficacitatea justiției a Consiliului Europei, membru al Comitetului Director pentru cooperare Juridică a Consiliului Europei, membru ales al Biroului Comitetului Director pentru Cooperare Juridică al Consiliului Europei, membru al Consiliului Ministerului Justiției, membru al Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor al CSM. Unele cadre didactice de la Facultatea de Limbi Străine au activat în calitate de examinatori în Comisia ministerială de atestare a traducătorilor și interpreților, în calitate de examinatori în Comisia parlamentară de selectare a candidaturilor la funcția de membru al Comitetului European pentru prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatamentelor Inumane sau Degradante, iar de la Catedra Cultură Fizică și Sport „V. Plîngău”, domnul Boris Boguș este membru al Comisiei Naționale pentru conferirea titlurilor onorifice în domeniul sportului de performanță.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4338, f. 17.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 186.

Un rol important au jucat profesorii USM de la toate facultățile în promovarea limbii române, elaborând cursuri de prelegeri, dicționare de specialitate etc., ceea ce a contribuit în mod radical la procesul de implementare a limbii române în procesul de cercetare științifică, învățământ, cultură, economie, drept etc. De asemenea, cadrele didactico-științifice de la USM au activat în cadrul Comisiilor ministeriale de implementare a legislației lingvistice în RM, în cadrul Comisiei guvernamentale pentru funcționarea limbilor.

Profesorii USM au fost cooptați pentru activitate în calitate de consultanți, consilieri, membri ai Comisiei guvernamentale pentru egalitate între femei și bărbați, coordonatori-metodiști la Direcția Generală Educație, Tineret și Sport, Direcția Generală Sinteza Bugetară din cadrul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova, șefi de Direcții, Secții, Cabinet și Departamente, viceministri (Boris Boguș, Igor Șarov), miniștri (Oleg Efrim), în diferite ministere¹ ale RM – Justiției, Învățământului², Culturii etc., ocupând, așadar, cele mai înalte funcții în aparatul de stat, participă sau au participat activ în activitatea diferitor organizații sportive naționale și internaționale.

Cadrele didactico-științifice de la Universitatea de Stat din Moldova au stat la baza formării unor Asociații din Republică (Asociația Istoricilor din RM, Asociația Economistilor din RM etc.), ONG-uri (Asociația optimaliștilor din Moldova, Inițiativa pentru Democrație Participativă), organizații obștești (Organizația Obștească de Informare și Instruire Ecologică TERRA NOSTRA), activează sau au activat în calitate de membri ai diferitor asociații și instituții naționale și internaționale cum ar fi: Asociația de Drept Internațional, Panelul de conciliatori al Centrului Internațional pentru reglementarea diferendelor investiționale, Centrul de Informare și Documentare NATO, Asociația Tinerii pentru Dialog European, Asociația pentru Studii Americane din Moldova, Asociația obștească Spiru Haret, Centrul de Studii Europene de la Universitatea de Stat din Moldova, Asociația Română de Istorie a Presei, Filiala Basarabia ARIP, Uniunea Internațională a Presei Francofone, Uniunea Jurnaliștilor din Moldova, Asociația Accesul la informație, Uniunea scriitorilor din Republica Moldova.

Profesorii USM s-au manifestat și ca veritabile cadre didactico-științifice pe arena internațională, fiind în calitate de profesori invitați la diferite instituții de învățământ de peste hotare (Germania, Italia, SUA, Elveția etc.). Spre exemplu, academicianul Petru Soltan³ a fost invitat pentru a ține prelegeri la Moscova, Tbilisi, Erevan, Minsk, Berlin, Drezda, Chementz, Jllmenau, Halle, București, Cluj-Napoca, Iași. O invitație prestigioasă a avut din partea Universității din Marsilia (septembrie, 1998) academicianul Anatol Ciobanu, care, ulterior a predat lecții și la alte universități prestigioase din lume: Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov” din Moscova, Institutul de Limbi Străine din Minsk, Universitatea Provence-Marseille-1 (Franța), Universitatea de Stat din Cernăuți ș.a., Mihail Caraman a predat ore la mai multe Universități din România (Iași, Baia Mare, Bacău), profesorul Anatol Petrencu a predat cursuri la Universitatea „A.I. Cuza” din Iași, iar profesorul Gheorghe Colțun a activat 2,5 ani la Facultatea de Litere a Universității „Hyperion” din București. Cojocar Violeta, profesor invitat la mai multe Universități din Franța, România, Albania, Macedonia; Ion Niculiță, profesor invitat la Universitatea din Iași. D-na Natalia Suceveanu a fost profesor invitat la Universitatea din Nisa-Sophia (Franța) și la Universitatea Americană pentru Asia Centrală (Kârgâstan). Doamna Victoria Arhiliuc a fost profesor invitat la Universitatea Montesque Bordeaux IV, Bordo, Franța. Ion Guțu, profesor invitat la Universitatea Dunărea de Jos (România). Valeriu Moșneaga, profe-

¹ Deja la 1991 E. Martin era scos din componența senatului USM pe motivul trecerii la Ministerul culturii al RSSM (ordinul rectorului nr. 69 din 18 aprilie 1991, AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4436, f. 120).

² Prin ordinul 77 din 14 martie 2013 se anula atribuțiile de membru al Senatului și al Consiliului de administrație ale domnului Anatol Topală, dr. conf, în legătură cu disponibilizarea sa prin transfer la Ministerul Educației din funcția de șef al Departamentului Studii (Arhiva curentă a USM, Secretariat, B, ordine 2013.).

³ Despre Petru Soltan a se vedea și Enciclopedia Marilor Personalități din Istorie, Știință, Cultură Românească de-a lungul timpului și pretutindeni, vol. VI, A-Z, Editura GENEZE, București, 2005, p. 355-357; Rusu Dorina. Membrii Academiei Române, 1866/2003, Dicționar, Editura Enciclopedică a Academiei Române, București, 2003, p. 775.

sor invitat la Universitatea din Salzburg (Austria), Universitatea Pedagogică din Talin (Estonia), Universitatea Velicôtârnovo (Bulgaria). Valentina Teosa, profesor invitat la Universitatea din Viena (Austria), Universitatea din Tartu (Estonia). Lifari Viorica, profesor invitat la Universitatea Yeditepe (Turcia, Istanbul).

Măiestria profesională a cadrelor didactice de la USM era cimentată prin numeroase burse în străinătate și, de asemenea, la stagiile de peste hotarele țării (România, Ungaria, Bulgaria, Austria, SUA, Franța, Germania, Spania, Polonia, Rusia, Italia, Marea Britanie, Cehia, Belgia, Elveția, Estonia, Serbia, Turcia, Grecia, Canada, Olanda, Letonia, Macedonia, Suedia, Portugalia, Lituania, Ucraina, Danemarca, Peru, Bolivia, Albania, Croația, Slovenia; Belarus, Georgia, Armenia, Portugalia, Elveția, Egipt etc.), studii postdoctorat (Japonia) și școli de vară, seminare metodice și științifico-practice, școli de formare continuă, organizate în RM și peste hotarele ei. Este de reținut și faptul că profesorii de la USM participă în cadrul diferitor proiecte instituționale internaționale și naționale în calitate de coordonatori și membri.

Strădaniile didactico-științifice ale profesorilor de la USM au fost înalt apreciate, ei obținând numeroase premii naționale (Premiul de Stat al RM, Premiul Academiei de Științe a Moldovei, Premiul Academiei de Științe a Moldovei pentru lucrări științifice ale tinerilor cercetători, Premiul național pentru tineret din RM, Premiul municipal pentru tineret în domeniile Științei, Tehnicii, Literaturii și Artelor, Laureați ai Premiului de Stat în domeniul științelor socioumanistice, Burse de excelență ale Guvernului RM, Diplome de Laureat pentru cel mai bun manual) și internaționale (diferite premii ale Academiei Române, medalii de aur, argint și bronz, diplome de mențiune obținute la diferite conferințe, concursuri și expoziții internaționale, Laureați ai Concursului Țărilor CSI pentru tinerii savanți, Membri de Onoare ai Academiei Civice (România), Diploma de merit a Ambasadei Spaniei în Moldova, Membri de Onoare ai Academiei Oamenilor de Știință din România), distincții guvernamentale naționale (Ordinul Republicii, Ordinul de Onoare, Ordinul Gloria Muncii, medalia Meritul Civic, Om emerit al Republicii Moldova etc., Diplome de Onoare ale Guvernului, Ministerului Învățământului, Ministerului Culturii, Academiei de Științe, ale USM, titluri onorifice etc.), și internaționale (Mențiuni și diplome ale Departamentului de Stat al SUA, a Centrului Internațional de Fizică Teoretică din Trieste, Italia, Premii pentru știință a diferitor fundații internaționale, Ordinul „Crucea de merit de Argint” (Polonia), medalia Statului Polonez „pro Memoria”, Ordinul Național „Serviciu Conștiincios” în grad de „Comandor” (România), Diploma Meritul Academic al Academiei Române), ordinul „Paisie Hilandar” (Bulgaria), titluri onorifice naționale și internaționale (Om emerit, Doctor Honoris Causa, profesor onorific al diferitor universități de peste hotare, membru de onoare și academician al diferitor Academii din țările străine, Om al anului, acordat de Institutul American de biografii, Om al mileniului doi, diplome de excelență), diplome ale guvernului și ministerelor RM și a organismelor internaționale (Diploma UNESCO, Diplome de onoare ale diferitor universități de peste hotare), titlul onorific candidat și maestru al sportului la diferite probe sportive, locuri premiante, medalii și diplome în cadrul competițiilor sportive.

Profesorii USM colaborează în permanență cu organele de stat, în special profesorii de la Facultatea de Drept, contribuind în mod direct la elaborarea legislației Republicii Moldova în cele mai diferite domenii (știință, învățământ, economie, cultură etc.), inclusiv a Legii Fundamentale, Constituția Republicii Moldova. Ei sunt atrași în activitatea diferitor comisii. Spre exemplu, prin decizia Senatului din 24 decembrie 2002 dr. Igor Zaporozan de la Catedra Drept Penal și Criminologie era desemnat în calitate de membru al Comisiei de Licențiere a Avocaților din Moldova¹. Ulterior, prin decizia Senatului din 8 aprilie 2003, la solicitarea Ministerului Justiției al Republicii Moldova², în aceeași comisie este delegat profesorul Gheorghe Avornic³. Ulterior, pe 28 martie 2007 pe adresa viceprim-ministrului Afacerilor externe și Integrării

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 376.

² Solicitarea a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 259.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 212.

Europene erau expediate propunerile la proiectul de lege privind regimul străinilor pe teritoriul Republicii Moldova¹.

Cadrele didactice de la USM sunt incluse permanent în calitate de experți în diferite probleme ale economiei naționale, învățământ, sport, știință, tehnică în cadrul CNAA etc., în calitate de membri ai Comisiilor specializate de evaluare academică și acreditare a instituțiilor academice și de învățământ superior și postuniversitar din Republica Moldova, în calitate de consilieri pe lângă persoane ce îndeplineau cele mai înalte funcții în stat. Spre exemplu, prin Ordinul 32 din 20 martie 1997 se menținea valabilitatea de membru al Senatului dlui Petru M. Chetruș – consilier al președintelui RM². De asemenea, colaboratorii USM sunt incluși în diferite comisii guvernamentale și ministeriale de peste hotare (România, Turcia), în calitate de experți în cadrul diferitor programe internaționale.

Sute de profesori ai USM s-au manifestat activ la Congrese și conferințe naționale și internaționale, practic, în toate statele europene și în unele state de pe alte continente (Asia, America), la seminare și colocvii științifice, dar și în procesul de organizare a conferințelor naționale și internaționale, în calitate de președinți și membri ai Comitetelor de organizare, atât în republică, cât și peste hotarele acesteia. De asemenea, cadrele didactice de la USM sunt coordonatori ai diferitor culegeri de studii publicate în RM și peste hotarele ei.

Profesorii USM activează în cadrul proiectelor naționale și internaționale în calitate de executanți sau coordonatori.

În perioada de la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut și până în prezent, profesorii USM au activat sau activează și în prezent în cadrul *Companiei Teleradio-Moldova*. Unii dintre profesorii USM activează în mass-media: blogger la radio *Europa Liberă*.

Cadrele didactico-științifice de la Catedra de Cultură Fizică și Sport „V. Plîngău” participă în calitate de antrenori la Jocurile Olimpice, Campionatele Mondiale Universitare, Campionate Europene și Jocuri Balcanice (Boris Boguș).

Profesorii USM activează cu succes în calitate de conducători ai tezelor de doctor și consultanți ai tezelor de doctor habilitat pentru doctoranzii din republică și de peste hotare, în cadrul Consiliilor Științifice de Susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat în științe și, de asemenea, în cadrul Seminarelor științifice de profil, atât în cadrul USM, cât și în cadrul altor instituții academice (AȘM) sau superioare din țară (UPS „Ion Creangă”, ULIM, ASEM, Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți etc.), participă activ la elaborarea documentelor ce țin de pregătirea și îmbunătățirea actelor normative privind studiile la doctorat. Ei sunt invitați în calitate de referenți științifici și membri ai Consiliilor de susținere a tezelor de doctorat în afara hotarelor țării.

Indiferent de locul unde au activat, cadrele didactice de la Universitatea de Stat din Moldova s-au manifestat la cel mai înalt nivel. Spre exemplu, la 25 decembrie 2000 în adresa USM a venit o scrisoare de mulțumire pentru activitatea profesorului Mina Lozan, care din proprie inițiativă, neremunerat, s-a implicat, împreună cu colaboratorii Serviciului Silvic de Stat, în elaborarea unui program complex ce ținea de restabilirea componentei faunistice a lacului Manta (județul Cahul). Efectul programului, se menționează în scrisoare, „a întrecut așteptările noastre, ascendând la nivel european”³.

Colaboratorii Universității de Stat din Moldova sunt cooptați în calitate de redactori și membri ai colegiilor de redacție ale revistelor științifice de specialitate, dar și redactori mass-media (ziare, reviste) din Republica Moldova și de peste hotare (România, Polonia, Germania, Bulgaria, Ucraina, Lituania).

Nu poate fi trecută cu vederea nici activitatea olimpică a colaboratorilor USM. Ei sunt incluși în calitate de președinți și membri ai Consiliilor olimpice naționale la diferite discipline, în calitate de evaluatori, dar pregătesc și loturile Republicii Moldova pentru participare

¹ AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 25.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d.5298, f. 49.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 330.

la Olimpiadele naționale și internaționale la diferite discipline academice (România, Coreea, Singapore, Iran, Vietnam, Mexic, Croația, Nigeria, Thailanda, Africa de Sud, Estonia, Turcia, Danemarca, India, Spania, Brazilia etc.). Nu poate fi trecută cu vederea nici activitatea în calitate de antrenor la pregătirea loturilor olimpice sportive: pregătirea și asistența psihologică a lotului olimpic pentru participare la Olimpiada Mondială a Tineretului, China, Nanjing, 2014 (203 țări participante), 3 medalii - 1 de aur, 1 de argint și 1 de bronz; antrenor principal al Echipei Naționale Universitare la fotbal, din 2004; antrenor principal al Echipelor Naționale Feminine de juniori la fotbal, Under-19 și Under-17, 2007-2008; antrenor pentru pregătirea psihologică a Echipei Naționale de Fotbal, 1998-1999; antrenor al selecționatelor de juniori ale Republicii Moldova Under-18 și Under-16, 1994-1997.

Profesorii USM întrețin o legătură permanentă cu gimnaziile, liceele și colegiile din republică, participând la elaborarea diferitor materiale didactice, cum ar fi manuale, hărți, atlasuri școlare, curriculumuri și modernizarea acestora, caiete de lucru pentru elevi, programe pentru examenul de bacalaureat, elaborarea testelor pentru examenele de finalizare a gimnaziului și liceului, dicționare explicative, creștomaii, diferite tabele necesare în procesul de învățământ, ghiduri metodice etc. Sunt incluși în comisiile de examinare la bacalaureat în calitate de examinatori, dar și președinți la diferite discipline, președinți ai Comisiei republicane etc. De asemenea, cadrele didactice de la USM participă la realizarea diferitor studii în liceele din RM, spre exemplu, *Violența în școală*, la organizarea concursurilor naționale pentru elevi (Moștenirea etc.)

Numele personalităților remarcabile din viața științifico-didactică a USM sunt eternizate prin conferirea numelui acestora unor edificii universitare (aule, muzee, laboratoare etc.). La ședința Consiliului Științific al Facultății de Limbi și Literaturi Străine din 15 februarie 2000 a fost aprobată decizia Catedrei de Filologie Franceză de a atribui catedrei denumirea Catedra de Filologie Franceză „Grigore Cincilei”¹, decizie aprobată de Senatul USM din 22 februarie 2000. Senatul din 21 decembrie 2012 a aprobat decizia Consiliului profesoral al Facultății de Istorie și Filosofie referitoare la redenumirea *Muzeului de Antichități* în *Muzeul de Antichități „Tudor Arnăuț”*². Pe data de 30 august 2013 Senatul USM, în baza demersului Consiliului profesoral al Facultății de Fizică și Inginerie, aproba denumirea Laboratorului „Didactica Fizicii” (332/4) în numele regretatului profesor V. Gamurari³. Puțin mai târziu, pe 29 Octombrie 2013 era redenumit Laboratorul metodic-științific „Valeriu Umanet” (bl. C, aula 327), iar Catedra de Fizica Teoretică poartă numele lui Iurii Perlin⁴. Pe 29 august 2014 Senatul USM a aprobat inițiativa de a imortaliza numele lui Mihai Revencu, profesor universitar, denumind liceul de la baștina regretatului savant *Liceul Mihai Revencu*⁵.

II.4. EVOLUȚIA PROCESULUI DIDACTIC LA UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Transformările politice, economice și sociale intervenite după proclamarea independenței Republicii Moldova au determinat în mod firesc schimbări de substanță și în planul concret al organizării și funcționării sistemului învățământului superior al noului stat. Metamorfozarea învățământului superior în primii ani ai „erei independenței” s-a produs lent și anevoios, cu prevalarea transformărilor marginale, cele mai multe dintre acestea inspirate din sistemul educațional românesc. Astfel, până la adoptarea unei legi a învățământului a Republicii Moldova

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 5, f. 63.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1634, f. 39.

³ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 30 august 2013.

⁴ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 29 octombrie 2013.

⁵ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 29 august 2014.

(1995), iar în unele cazuri și după adoptarea legislației moldovenești în domeniu, a continuat să funcționeze parțial modelul sistemului de învățământ superior sovietic (și ca formă, dar, mai ales, ca și conținut), generând, respectiv, și efecte sociale, economice și chiar ideologice de aceeași sorginte. Conservarea modelului sovietic pentru perioada 1991-1995, precum și caracterul minor al intervențiilor cu rol de schimbare, erau determinate de lipsa cunoașterii comprehensive a proceselor specifice unui sistem de învățământ superior democratic, asociată cu perpetuarea calapodului sovietic de guvernare centralizată a învățământului superior și cu frica sau chiar incapacitatea de a iniția și promova schimbare în mod independent.

Totuși, provocarea independenței politice, dublată de entuziasmul, încă puternic, al unor intelectuali universitari de a crea o școală superioară națională românească, a generat pe tot parcursul primului deceniu post-sovietic o succesiune de modificări a învățământului superior din Republica Moldova. Transformările au fost inaugurate „de jos”, încă „în toiul mișcării de eliberare națională și socială de sub dominația ruso-sovietică, de către entuziaști ai dezvoltării învățământului pe principiile tradiției naționale, unității naționale, istorice și culturale românești, democrației și libertății, și a fost preluată de factorii politici și cei administrativi pentru a o reglementa și/sau a o adapta la doctrina politică”¹. Și, cu toate că unii guvernanți ai învățământului superior din Republica Moldova rămâneau anchilozati în sistemul instituționalizat anterior, procesul de căutare a unui model adecvat pentru dezvoltarea sistemului învățământului superior a produs totuși transformări importante.

În vidul legislativ creat de colapsul imperiului sovietic, cu legile comuniste ale educației încă neabrogate (până la adoptarea *Legii învățământului* Republicii Moldova din 1995), combinația dintre legislația veche și reglementările noi ale guvernului Republicii Moldova au asigurat un cadru operațional adecvat situației de tranziție de la începuturile „erei democratice”. Procesul de trecere la un învățământ superior național a demarat încă în primăvara anului 1991, când Colegiul Ministerului Științei și Învățământului al R.S.S. Moldovenești a aprobat câteva documente normative de reglementare a învățământului superior. Chiar dacă acestea au fost doar un act de „cosmetizare” a legilor sovietice care guvernau școala superioară, ele au pus în mișcare procesul de trecere la un învățământ propriu, în afara dogmelor marxist-leniniste, bazat pe democrație și libera gândire.

În acest context, Universitatea de Stat din Moldova a implementat și uneori a adaptat „din mers” reglementările normativ-legislative ale învățământului superior, conformându-le situațiilor concrete și necesităților economiei naționale.

Noul regulament referitor la organizarea studiilor în instituțiile de învățământ superior, adoptat în primăvara anului 1991, conexe „sarcina” școlii superioare la necesitățile de pregătire a specialiștilor de înaltă calificare „pentru Republica Moldova” și pentru necesitățile „economiei naționale”, stabilind că studiile se vor realiza prioritar „în limba de stat a Republicii Moldova” și în alte limbi, „în funcție de necesitățile republicii și de posibilitățile instituției”².

Inspirat fracturat din legislația românească³, noul regulament introducea sistemul învățământului universitar pe cicluri, prin care, la ciclul I, cu termenul de studii de 2-3 ani, plus 1-2 ani de specializare, se realiza o pregătire generală, absolventul obținând o diplomă de studii universitare incomplete. De asemenea, „reforma” prevedea și comasarea specialităților înguste pentru acest ciclu, „dictată de trecerea la economia de piață și necesitatea evitării șomajului”⁴.

Conform acestui sistem de organizare a învățământului, la primul ciclu - de trei ani, se formau cadre didactice pentru învățământul gimnazial sau laboranți în laboratoarele de cercetare. După finalizarea anului III, erau selectați studenții care ar putea activa în gimnazii sau laboratoare, iar studenții cu performanțe deosebite trebuiau selectați, pe parcursul ciclului I,

¹ Pâslaru V. Reformarea sistemului educațional în contextul integrării europene. Chișinău, 2001, p. 19.

² Regulamentul instituțiilor de învățământ superior din Moldova referitor la studii. În: Făclia, 26 aprilie 1991, p. 6.

³ Toderaș Nicolae. Guvernarea sistemului de învățământ superior din Republica Moldova: cazul unei schimbări instituționale eșuate. – București, 2012, p. 13.

⁴ Baltag I. Reforma: imperativ sau capriciu al Ministerului? În: Făclia, 7 iunie 1991, p. 1-2.

pentru continuarea studiilor la următoarele cicluri, fapt care să permită, în cele din urmă, formarea specialiștilor de înaltă calificare. Dar, reglementările erau insuficiente și nu stabileau mecanismul de trecere în ciclul II. Și dacă rectorul USM, academicianul Boris Melnic era convins că, deși „nu există o concepție a învățământului pe cicluri, dar economia de piață ne-o va dicta”¹, cadrele didactice nu se arătau satisfăcute de introducerea ciclurilor în învățământul superior și nici optimiste în privința rezultatelor și consecințelor acestei structuri noi a studiilor superioare.

Universitarii întrebau retoric: dacă „cei mai puternici studenți” vor merge prin toate ciclurile spre doctorat, cei cu performanțe mai modeste vor ajunge profesori în învățământul preuniversitar și „vă dați seama ce învățători vor fi și ce cadre ne vor pregăti?”². Astfel, în plină implementare a „reformei ciclurilor”, administrația și cadrele didactice ale USM aveau opinii diferite referitoare la organizarea învățământului superior pe cicluri, rămânând să identifice „din mers” soluții privind durata ciclurilor și calificărilor obținute prin absolvirea fiecărui ciclu³.

La ciclul II - cu un termen de studii de 2-5 ani, se realiza o pregătire „aprofundată în specialitate, cu eliberarea diplomei de studii universitare, iar absolvenților care au susținut și o lucrare de licență - diplomă de licențiat în științe, titlul de „licențiat” fiind conform regulamentului un titlu științific.

Ciclul III, alcătuia prima etapă a studiilor postuniversitare, se realiza într-un termen de 2-3 ani și „se încheia cu susținerea examenelor de magistru și a unei teze de magistru în științe”. Absolventul ciclului III obținea o diplomă și titlul de magistru în științe⁴.

Regulamentul respectiv urma a fi pus în aplicare începând cu anul de studii 1991-1992, astfel că Senatul USM, grăbit să implementeze reforma în scopul „pregătirii cadrelor la un înalt standard european”⁵, a decis în primăvara anului 1991 „refacerea planurilor de învățământ și a programelor de lucru a multor discipline”⁶, însă doar la specialitățile exacte. Universitatea de Stat din Moldova a acceptat varianta 3+1, pentru ciclul I și pentru anul de învățământ 1991-1992 au fost conceptualizate și puse în aplicare experimentală planuri de studii pentru ciclul I⁷ la specialitățile matematică, fizică, astronomie, chimie⁸.

Studenții de la aceste programe urmau să studieze 3 ani disciplinele de bază pentru formarea profesională la fiecare specialitate, după care erau selectați în conformitate cu performanțele academice pentru două programe de câte un an. O parte a studenților urmau discipline de specializare în domeniul psihopedagogic, iar pentru a absolvi, susțineau două „examene de stat” și obțineau calificativul „profesor de (matematică, fizică, astronomie, chimie)” sau cu specialitate dublă (chimie și biologie, chimie și fizică etc.), cu dreptul de a se angaja în învățământul preuniversitar în calitate de profesor de materia sau materiile în care obținea calificarea sau în calitate de laborant⁹. Cealaltă parte a studenților urmau un program de specializare de un an în domeniul științei respective, iar pentru a absolvi programul elaborau o „teză de diplomă”, după susținerea căreia obțineau calificativul de specialist în domeniul pe care l-a studiat și de profesor de disciplina respectivă, de exemplu, „Chimist. Profesor de chimie”¹⁰.

Proclamarea independenței Republicii Moldova a pus în fața universitarilor noi sarcini, menționate în alocuțiunea rectorului USM, academicianul Boris Melnic, la Senatul fes-

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului universitar din 24 decembrie 1991. AUSM, F.1, inv. 1, d. 4617, f. 52.

² Despre activitatea și sarcinile Universității în vederea pregătirii și perfecționării cadrelor didactice în lumina concepției despre învățământul din Republica Moldova. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 59, 86.

³ Decizia Senatului USM din 23 aprilie 1992. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 85, 89.

⁴ Regulamentul instituțiilor de învățământ superior din Moldova referitor la studii. Făclia, 26 aprilie 1991, p. 6.

⁵ Totalurile anului de studiu 1991-1992 și sarcinile catedrelor în organizarea procesului de instruire. Raportul prorectorului pentru studii, profesor Petru Chetruș. Arhiva curentă a USM.

⁶ Informație despre lucrul colectivului universitar în anul de studii 1990-1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 43.

⁷ Proces-verbal al ședinței Senatului universitar din 24 decembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 70-73.

⁸ Informație despre lucrul colectivului universitar în anul de studii 1990-1991, AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 47-48.

⁹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 24 decembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 70-73.

¹⁰ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 februarie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 186.

tiv din 3 septembrie 1991: prin „eforturi colosale, înțelepciune, curaj și acțiuni concrete. [...] universitatea trebuie să-și modifice radical și urgent concepția și mecanismul de pregătire a specialiștilor pentru a putea concura pe piața mondială”¹, pentru a integra învățământul universitar din Republica Moldova „cu sistemul de instruire mondial, și a-l apropia maximal de formele de instruire din țările dezvoltate. [...] Diplomele trebuie să fie recunoscute de toate țările. Universitatea noastră trebuie să aibă acreditare internațională”².

În contextul reformei „din mers” a sistemului universitar din Republica Moldova, inițiate încă înainte de proclamarea independenței, care urma a fi continuată după 1991, Universitatea de Stat din Moldova și-a trasat sarcini „onorabile”: „1. predarea la un nivel înalt științifico-metodic a materiilor și însușirea acestora de către studenți; 2. atragerea studenților cu vocație în munca de cercetare științifică; 3. educarea morală și civică a studenților, pregătirea lor pentru activitatea profesională, estetică, politică și pentru viața de familie”³. Stabilind prioritățile universității, Senatul USM solicita fiecărei facultăți ca „în cel mai apropiat timp să-și revadă planurile de învățământ, nu formal, cum ne-am obișnuit noi să facem, ci concret, pe prognoze și principii științifice, reieșind din acele cerințe pe care le dictează economia de piață nu numai în prezent, dar și pentru viitorul apropiat”⁴.

Până la adoptarea *Decretului Președintelui Republicii Moldova cu privire la autonomia universităților și altor instituții de învățământ superior din Moldova*⁵ (1993), planurile continuau se fie elaborate centralizat și Ministerul Învățământului și Științei al Republicii Moldova, care deținea în continuare controlul asupra învățământului, inclusiv asupra celui superior, dar catedrele de specialitate puteau redacta programele de studii după necesitate, prin aprobarea lor de către Senatul USM. Astfel, pe parcursul anului de studii 1991-1992 catedrele de specialitate și facultățile responsabile au elaborat planuri noi pentru ciclul I la toate programele oferite de USM⁶ (*Tabel 1*), în conformitate cu „standardele europene” în scopul „ridicării esențiale a pregătirii fundamentale și umanitare a specialiștilor”⁷ și extinderii posibilității de „nostrificare a diplomelor”.

Noile planuri de învățământ prescriau disciplinele de specialitate pentru primii ani de studiu și, tot în primii ani, studenții erau „implicați în activitatea științifică”, pentru a descoperi „tinerii cu vocație”. La anul III se studiau exclusiv discipline din ciclul psiho-pedagogic și se realiza practica pedagogică⁸. De fapt, ciclul II, din cauza că nu era reglementat, era identificat cu anul IV și V al sistemului de învățământ superior de cinci ani. Pentru că nu exista nici o promoție la ciclul I, responsabili de programele de studii intenționau să concentreze la ciclul I (anul I-III) disciplinele fundamentale și de specialitate, iar pentru ciclul II (anul IV-V) preconizau a include în planuri de învățământ „cursuri speciale” de aprofundare a specialității⁹.

Dar, cu o politică educațională neformulată și nedefinitivată (în primii ani de independență a Republicii Moldova, a fost elaborată o *Concepție a dezvoltării învățământului în Republica Moldova*, aprobată de Parlament la sfârșitul anului 1994¹⁰, dar aceasta a fost dur criticată de

¹ Proclamarea independenței și problemele actuale de prim ordin ale universității. Comunicarea rectorului USM Boris Melnic în Senatul USM din 03.09.1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 18-19.

² Comunicarea rectorului la ședința Senatului USM din 22 octombrie 1991 pentru examinarea atestării. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 108.

³ Decizia Senatului USM din 23 aprilie 1992. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 87-88.

⁴ Proclamarea independenței și problemele actuale de prim ordin ale universității. Comunicarea rectorului USM Boris Melnic în Senatul USM din 03.09.1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 19.

⁵ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 25 mai 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 114-115.

⁶ Totalurile anului de studii 1991-1992 și sarcinile catedrelor în organizarea procesului de instruire. Raportul prorectorului pentru studii, profesor Petru Chetruș, prezentat la Senatul USM la 28.09.1992. Arhiva curentă a USM.

⁷ Decizia Senatului USM din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 38.

⁸ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 24 decembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 70-73.

⁹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 29 aprilie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 46.

¹⁰ Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr. 337 din 15.12.1994. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=308844> (consultat 3. X. 2015).

specialiști)¹, Ministerul Învățământului a renunțat la învățământul pe cicluri².

În scopul identificării celor mai reușite formule de pregătire a specialiștilor, USM a apelat la experiența occidentală. Au fost analizate zeci de planuri de învățământ ale universităților din Franța, SUA, Italia, România etc. Drept rezultat au fost elaborate planuri care au însumat experiența de pregătirea a specialiștilor la universitățile occidentale (în special, ale celor din România) și a Universității de Stat din Moldova, raportată la specificul, posibilitățile și resursele reale ale USM, dar care să permită „formarea complexă, multiaspectuală și polivalentă” a specialiștilor pentru economia națională³.

La începutul anilor '90 au fost elaborate și puse în aplicare, mai întâi la facultățile exacte ale USM (matematică, fizică, chimie și biologie) și apoi la facultățile umanitare, planuri de învățământ experimentale, care prevedeau specializarea studenților începând cu anul III de studii pe lângă catedrele de specialitate și susținerea unei teze de diplomă la anul V⁴.

Specializarea era concepută ca „un mijloc eficace de pregătire aprofundată din punct de vedere științific a tineretului universitar în diverse domenii” și de „cimentare a școlilor științifice în care se concentrează tinere talente – viitori savanți și cercetători”⁵. Ideea specializării studenților s-a materializat prin stabilirea unor domenii de specializare concrete conform profilului științific al catedrei, facultățile reale ale USM formând cadre pentru economia națională la 24 specializări, iar la cele umanistice – la 21 (Tabelul nr. 87).

Pentru asigurarea științifico-didactică a specializărilor, profesorii universitari au elaborat cca 250 de cursuri și seminare „speciale noi pentru științele reale și peste 136 pentru cele umanistice, în cadrul cărora îmbinau diferite forme de organizare a activităților didactice, a metodelor de predare-învățare și evaluare. O formă specifică de organizare a activităților didactice implementată la facultățile reale era practicumul special, în cadrul căruia studenții erau grupați (de obicei, grupul era alcătuit din minim 5 persoane) „pe lângă savanți cu renume”. Pe lângă faptul că „pentru student era o mare onoare să lucreze alături de un profesor cu renume”, această formă făcea să „dispară barierele dintre profesor și student”, iar primii transmiteau implicit experiența de învățare și cercetare ucenicilor lor⁶. Atât cadrele didactice, cât și cca 70 la sută dintre studenții implicați în aceste programe, apreciau pozitiv experimentul specializărilor, menționând că acesta contribuie la dobândirea de competențe noi și la dezvoltarea unor competențe în cadrul specialității și, în consecință, la mărirea șanselor de angajare în câmpul muncii, mai ales în activitatea de cercetare⁷. Aceleași obiective le-a urmărit și decizia Ministerului Științei și Învățământului din aprilie 1993, prin care studenții cu performanțe academice deosebite (media reușitei mai mare decât „9”) obțineau dreptul de a studia în paralel la a doua specialitate, după planuri individuale⁸.

¹ Vezi: Pâslaru Vl., De ce nu avem o politică națională a educației. În: Didactica Pro, 2003, nr. 2(18), p. 6-8; Reforma învățământului: Quo vadis? În: Didactica Pro, 2004, nr.5-6(27-28), p. 8-15;

² Despre bilanțul anului universitar 1993-1994 și sarcinile decanatelor și catedrelor pe anul universitar 1994-1995. Raportul rectorului USM, prof. Gh. Rusnac în ședința Senatului din septembrie 1994. Arhiva curentă a USM.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 26 octombrie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 27.

⁴ Conceptul specializării și realizarea lui la facultățile experimentale. Raport prezentat de prof. Aurelian Gulea în ședința Senatului USM din 24 octombrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 66.

⁵ Conceptul specializării și realizarea lui la facultățile umanitare. Raport prezentat de prof. Anatolie Ciobanu în ședința Senatului USM din 28 martie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 120-121.

⁶ Conceptul specializării și realizarea lui la facultățile umanistice. Raport prezentat de prof. Anatolie Ciobanu în ședința Senatului USM din 28 martie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 121.

⁷ Conceptul specializării și realizarea lui la facultățile experimentale. Raport prezentat de prof. Aurelian Gulea în ședința Senatului USM din 24 octombrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 55; Conceptul specializării și realizarea lui la facultățile umanistice. Raport prezentat de prof. Anatolie Ciobanu în ședința Senatului USM din 28 martie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 122.

⁸ Regulamentul de organizare a studiilor în paralel la două specialități în instituțiile de învățământ superior și în colegii, aprobat prin hotărârea Colegiului Ministerului Științei și Învățământului, nr. 5 din 29 aprilie 1993.

Redactarea planurilor de învățământ pentru ciclul I prevedea, inclusiv, revizuirea și re-conceptualizarea componentei socioumanistice a formării specialistului cu studii superioare, care fusese ajustată în perioada *perestroicii*, dar insuficient ca să acopere noile realități social-politice și economice și să depășească ideologizarea puternică la care au fost supuse aceste materii în perioada sovietică. Conform dispoziției Ministerului Științei și Învățământului al Republicii Moldova, care stipula „excluderea politizării învățământului universitar” în scopul apropierii planurilor de învățământ ale USM de cele ale universităților din Europa, începând cu anul de studii 1991-1992 din planurile de învățământ ale specialităților oferite de Universitatea de Stat din Moldova au fost excluse „disciplinele social-politice” și au fost înlocuite cu discipline umanistice: „Istoria Românilor”, „Filosofia și istoria filosofiei”, „Istoria culturii universale și naționale”, „Bazele științelor economice și istoria gândirii economice”, „Politologia” și „Istoria religiei”¹. De asemenea, în scopul umanizării învățământului superior, au fost elaborate și incluse în planurile de învățământ și unele „cursuri speciale”, care aprofundau anumite aspecte ale științelor umanistice, precum „Probleme actuale ale ecologiei sociale”, „Gândirea filosofică și social-politică în România”, „Morală și caritate”, „Etica profesională a pedagogului”, „Unitatea și diversitatea procesului istoric”, „Neofroidismul, psihanaliza și rolul ei în activitatea juristului” etc.

În lipsa „unei doctrine educaționale, a unei politici și a documentelor normativ-reglatorii ale domeniului învățământului superior moldovenesc [...] administrația universității, precum și cadrele didactice, [erau – n.n.] dezorientate”² și au elaborat noile planuri de învățământ conservând o bună parte a unităților de curs din planurile anterioare sau modificându-le aleatoriu. Prima evaluare a conținutului planurilor a identificat o diversitate nechibzuită și imprudent distribuită a numărului total de ore pentru diferite programe, dar și a ponderii celor trei componente ale formării profesionale („științifică de bază”, „socioumanistică” și „profesională”), raportul lor procentual variind semnificativ de la o specialitate la alta. (Tabelul nr. 86).

Mai mult decât atât, odată cu deschiderea unor specialități și specializări noi, absolut necesare economiei naționale, planurile de învățământ erau elaborate „din mers”, pentru anul în care erau puse în aplicare, fără a elabora o concepție unitară a formării specialistului din punctul de vedere al conținutului și desfășurării activităților de formare profesională în timp. Astfel, evaluând activitatea didactică a Facultății de Drept în anul de învățământ 1994-1995, Comisia senatului a constatat că, deși planurile pentru specialitățile noi sunt elaborate după planurile de pregătire a specialiștilor în instituțiile din România, ele „sunt întocmite pentru un an, un an și jumătate, doi”, pentru că Statul Moldovenesc, care se afla în proces de formare, „ducea lipsă de legislație” și „nu se cunoaște din plin necesitățile noastre pentru ziua de mâine”³.

Senatul a decis că noile planuri „nu sunt întocmite chibzuit” și că ele „nu creează aceleași condiții în procesul pregătirii cadrelor”, astfel că „până la 1 septembrie 1993 urma să fie revăzute planurile de studii în scopul elaborării și echivalării numărului de ore pe direcții”⁴.

Conștienți de importanța esențială a științelor umanistice pentru condiția omului civilizat și pentru evoluția pe plan social și economic a țării, responsabili de programele de studii, împreună cu Catedra universitară de Științe Socioumanistice au identificat un complex de discipline academice care să echilibreze, să raționalizeze programele de studii și să contribuie, în același timp, la cunoașterea trecutului și la înțelegerea prezentului, la stimularea gândirii și a

¹ Cu privire la rolul și importanța obiectelor umanitare în procesul de instruire a specialiștilor de înaltă calificare. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 59, 78-84.

² Comunicarea rectorului la ședința Senatului USM din 22 octombrie 1991 pentru examinarea atestării. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 107.

³ Activitatea decanatului și a catedrelor Facultății de Drept în vederea pregătirii specialiștilor pentru noile specialități și specializări. Raport la ședința Senatului USM din 26 decembrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 187.

⁴ Totalurile anului de studiu 1991-1992 și sarcinile catedrelor în organizarea procesului de instruire. Raportul prorectorului pentru studii, profesor Petru Chetruș, prezentat la Senatul USM din 28.09.1992. Arhiva curentă a USM, p. 4.

forței creatoare a studenților, la pregătirea unui personal calificat – cetățeni activi, responsabili, cu un potențial ridicat de implicare în dezvoltarea societății.

Deoarece, după proclamarea independenței Republicii Moldova, alături de schimbările radicale în structurile politice și juridice, cele mai multe schimbări au vizat viața economică, multe din disciplinele socioumanistice țineau de domeniul economic, după cum urmează: „Economia politică și doctrine economice”, „Bazele managementului” și „Bazele marketingului”. Complexul de discipline umanistice pentru programele de studii oferite de USM, care s-a conturat către anul de învățământ 1994-1995, conținea și alte discipline academice, precum „Istoria și filosofia (teoria) culturii”, „Istoria religiilor”, „Politologie” și „Bazele statului și dreptului”¹. Fiecare facultate selecta, în corespundere cu necesitățile de formare, 3-4 discipline umanistice, care obțineau caracter obligatoriu odată cu includerea lor în planul de studii.

Dar, cu o politică educațională neformulată și nedefinitivă (în primii ani de independență a Republicii Moldova, a fost elaborat doar o *Concepție a dezvoltării învățământului în Republica Moldova*, aprobată de Parlament la sfârșitul anului 1994², dar și aceasta a fost dur criticată de specialiști)³, Ministerul Învățământului a renunțat la învățământul pe cicluri⁴, revenindu-se la învățământul superior de 5 și 6 ani, în dependență de forma de învățământ, dar și categoriile de studenți admiși la studii superioare în cadrul USM.

În procesul de organizare a procesului de studii în perioada 1991-1995, USM s-a confruntat cu lipsa unui suport legislativ-normativ stabil și adecvat realităților. Demersurile reglementative ale Ministerului Învățământului din această perioadă au avut un caracter de adaptare și s-au fundamentat pe soluționarea rapidă a unor efecte negative, astfel încât acestea să nu se agraveze și să nu genereze efecte colaterale.

Odată cu adoptarea *Legii Învățământului* (1995), a *Nomenclatorului specializărilor pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior* (1995) și a altor documente normativ-reglatorii, care au pus această lege în aplicare, a luat sfârșit și perioada „copilăriei învățământului” din epoca tranziției⁵, iar modificările și metamorfozele prin adaptarea învățământului sovietic la noile realități au fost instituționalizate. Așa cum conținutul procesului de studii rămânea determinat de planurile de învățământ și de programele analitice ale disciplinelor de studii din aceste planuri, elaborarea acestor documente a fost încredințată catedrelor de specialitate, cu aprobarea lor ulterioară de către Senatul USM⁶. Totuși, Ministerului Învățământului și-a păstrat dreptul de a aproba planurile de învățământ ale școlii superioare, incrementând o tradiție din vechiul sistem și conservând deficitul de democrație în relațiile universitate – minister.

Începând cu anul de învățământ 1996-1997, Universitatea de Stat din Moldova organiza studii la 38 specialități (Tabelul nr. 85) cu frecvență de zi după două tipuri de planuri: cu o durată de 4 ani pentru deținătorii diplomelor de bacalaureat și de cinci ani pentru absolvenții școlilor de cultură generală și cu frecvență redusă, numit în epocă „fără frecvență” (la 4 facultăți) după 3 tipuri de planuri: de 4 ani pentru absolvenții colegiilor, de 5 ani pentru deținătorii diplomelor

¹ Atestarea cadrelor: discipline socioumanistice, politologie și relații internaționale. Informație pentru ședința Senatului USM din 24 ianuarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 10-12.

² Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr. 337 din 15.12.1994. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=308844> (consultat 3.X.2015).

³ Vezi: Pâslaru Vl. De ce nu avem o politică națională a educației. În: *Didactica Pro*, 2003, nr. 2(18), p. 6-8; Reforma învățământului: Quo vadis? În: *Didactica Pro*, 2004, nr. 5-6(27-28), p. 8-15.

⁴ Despre bilanțul anului universitar 1993-1994 și sarcinile decanatelor și catedrelor pentru anul universitar 1994-1995. Raportul rectorului USM, prof. Gh. Rusnac, în ședința Senatului din septembrie 1994. Arhiva curentă a USM.

⁵ Galben Andrei. Conceptul de general și particular în învățământul Moldovei. În: *Moldova Suverană*, 1 iulie 1998, p. 18.

⁶ Regulamentul de organizare și desfășurare a procesului didactic în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, aprobat prin hotărârea nr. 1.3.1 a Consiliului Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului din 31 martie 1997.

de bacalaureat și de 6 ani pentru absolvenții școlilor medii de cultură generală¹. Deoarece USM a fost instituția de învățământ superior care a elaborat și promovat concepția învățământului universitar pe o perioadă de patru ani², Ministerul Învățământului a responsabilizat universitatea să elaboreze și să experimenteze planuri de învățământ adaptate duratei programelor de studii³.

Pe parcursul anului 1996 au fost întocmite planurile noi pentru anul I cu durata studiilor de 5 ani, pentru absolvenții școlilor de cultură generală și planuri de studii 1-4 pentru deținătorii de diplome de bacalaureat – o activitate în premieră nu doar pentru USM, ci și pentru Republica Moldova⁴. Pentru a reduce cu un an durata studiilor absolvenților de liceu, din planurile de învățământ au fost excluse toate științele socioumanistice: „Istoria Românilor”, „Istoria culturii”, „Economia politică”, „Limba străină”, „Educația fizică”. Planul de învățământ pentru absolvenții școlilor de cultură generală cu durata de 5 ani se deosebea de cel al absolvenților de liceu prin conținutul lui la anul I, conceput ca un an recuperator al studiilor de bacalaureat: în afară de disciplinele socioumanistice, acesta mai includea și disciplinele de specialitate „cu care, după 11 ani, abiturienții înscriși la studii rămân în urmă față de cei care au terminat liceele de 12 ani”⁵. Conținutul planului de învățământ la anii II-V pentru studenții care au studiat la anul recuperator era identic cu cel din planul de studii de 4 ani la aceeași specialitate.

Secția învățământ și *Comisia senatului privind pregătirea planurilor de învățământ* a elaborat un set de criterii unice pentru elaborarea planurilor. Se indica, în special, asupra numărului de ore pe săptămână, care nu trebuia să depășească 36 de ore, incluzând și disciplinele facultative; a fost reglementat numărul de probe de evaluare la disciplinele din plan: examene și colocvii⁶.

De asemenea, conform noilor reglementări, planurile de învățământ pentru specialitățile oferite de USM urmau să asigure pregătirea fundamentală, cea de specialitate și cea complementară prin discipline normative obligatorii, discipline opționale și facultative, corelate conform unei ponderi valorice⁷. Disciplinele fundamentale cu o pondere de până la 20 la sută din totalul unităților de conținut ale planului de învățământ aveau funcția de „a asigura informația necesară pentru asimilarea cunoștințelor de specialitate”, iar cele de specialitate, cu o pondere de 50 la sută din numărul de discipline, asigurau „asimilarea de cunoștințe la nivelul științific și creator contemporan”. Cursurile opționale asigurau pregătirea generală, precum și de specialitate, urmându-se dezvoltarea unor opțiuni ale studenților. Disciplinele facultative asigurau dezvoltarea unor aptitudini ale studenților într-un alt domeniu (limbi străine, educație fizică, bazele micului business etc.) și alcătuiau până la 10 la sută din unitățile de conținut ale planului de învățământ⁸.

Către începutul anului de învățământ 1996-1997 au fost întocmite planuri pentru toate specialitățile și toate tipurile de programe, care, conform constatărilor Secției învățământ a USM corespundeau formal cerințelor regulamentare⁹. Responsabilii de planurile de învățământ

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 28 mai 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 163; Statutul Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 1997, p. 11.

² Modernizarea vieții universitare prin alinierea la standardele europene (raportul rectorului USM Gh. Rusnac la ședința Senatului din 30 septembrie 1997). Analele științifice ale USM. Seria „Științe socioumane”, Chișinău. 1998, p. 3.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 28 mai 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 165.

⁴ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 170.

⁵ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 28 mai 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 165.

⁶ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 170.

⁷ Statutul Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 1997, p. 12.

⁸ Regulamentul de organizare și desfășurare a procesului didactic în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, aprobat prin hotărârea nr. 1.3.1 a Consiliului Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului din 31 martie 1997.

⁹ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 170.

la facultățile USM au încercat să coreleze conținutul acestora cu noile reglementări, dar conservatorismul și reticența la schimbare a cadrelor didactice și manageriale, au determinat schimbări parțiale, insignifiante și chiar neglijabile. De asemenea, faptul că unii decani sau prodecani și-au arogat responsabilitatea de a elabora planurile de învățământ¹, care de fapt aparțineau, conform *Regulamentului catedrei instituției de învățământ superior*, catedrelor de specialitate², și de cele mai multe ori nu consultau nici măcar șefii de catedre cu privire la modificările pe care le operau în planurile de învățământ, au creat deseori confuzii și situații contrariate, care perturbau organizarea și desfășurarea procesului didactic.

Modelul planului de învățământ exploatat centralizat de toate facultățile USM, includeau rubrici, conforme reglementărilor, dar unele dintre acestea au rămas necompletate până și în planurile pentru anul de învățământ 1999-2000³ (Tabelul nr. 88). De exemplu, în unele planuri de învățământ pentru anul 1998-1999, de cele mai multe ori rubrica „discipline facultative” nu este completată, iar în altele (istorie, fizică, pedagogie și agrochimie etc.) în această rubrică a fost inclusă doar disciplina „Educație fizică”⁴. Faptul acesta a fost semnalat încă în ședința Senatului din martie 1996⁵, dar situația a rămas neschimbată. Altă problemă a planurilor de studii în a doua jumătate a anilor ‘90 erau disciplinele obligatorii, numărul și cota parte a cărora erau exagerate, alcătuind mai bine de 80 la sută din unitățile de conținut⁶. Chiar și disciplinele marcate ca opționale în planul de învățământ tot obligatorii erau din moment ce studentul nu avea posibilitatea să aleagă la care curs să se înscrie, având „cam tot atâta libertate de alegere pe care o are și un om legat burduf”⁷.

Analiza planurilor de învățământ demonstrează și o diversitate inexplicabilă de la o specialitate la alta a numărului de ore, precum și o incoerență în coraportul componentelor formării profesionale. Cel mai mare număr de ore de contact direct erau prevăzute în planurile de învățământ pentru specialitățile matematice – 4820 ore, iar cel mai mic – de 2912 ore la specialitatea „Relații internaționale”. Ponderea orelor pentru disciplinele fundamentale (până la 20% din planul de învățământ, conform regulamentului) balansa de la 50,9% din totalul orelor la „Istorie”, până la 12-15% pentru specialitățile filologice române, chimice și juridice. În unele cazuri, în cadrul aceleiași facultăți ponderea disciplinelor fundamentale la diferite specialități este diferită (Facultatea de Chimie: „Chimie” – 19%, „Chimie și fizică” – 14%, „Tehnologie chimică” – 49%). Iar disciplinele de specialitate (ponderea regulamentară a cărora era de 50 la sută) oscilau de la 70-80 la sută pentru specialitățile „Limba și literatura spaniolă”, „Limba și literatura italiană”, „Chimie și fizică”, până la 24 la sută pentru specialitățile „Limba și literatura engleză” și „Limba și literatura germană” (Tabelul nr. 88).

De asemenea, pentru aceste discipline era planificat un număr mai mare de ore auditoriale, studentul fiind obligat să se prezinte în sala de curs peste 36 de ore pe săptămână. Totodată, în rezultatul evaluării procesului didactic la unele facultăți ale USM, s-a stabilit că cea mai mare parte a orelor auditoriale erau repartizate pentru curs⁸. Tendința universitarilor

¹ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 171.

² Regulamentului catedrei instituției de învățământ superior. Arhiva curentă a USM.

³ Planuri de învățământ pentru promoția 1999-2003. Arhiva curentă a USM.

⁴ Planuri de învățământ pentru promoția 1999-2003. Arhiva curentă a USM.

⁵ Raport „Activitatea Facultății de Istorie orientată spre pregătirea specialiștilor și asigurarea didactico-metodică a cursurilor normative și speciale”, prezentat la ședința Senatului USM din 26 martie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 85.

⁶ Raport „Activitatea Facultății de Istorie orientată spre pregătirea specialiștilor și asigurarea didactico-metodică a cursurilor normative și speciale”, prezentat la ședința Senatului USM din 26 martie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 84.

⁷ Raport „Activitatea Facultății de Istorie orientată spre pregătirea specialiștilor și asigurarea didactico-metodică a cursurilor normative și speciale”, prezentat la ședința Senatului USM din 26 martie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 85.

⁸ Idem.

pentru conservarea numărului mare de ore de auditoriu și, mai ales al orelor de curs (calculate cu coeficient de corectare de 1,5 în norma didactică) era cauzată de volumul foarte mare de lucru al cadrelor didactice și ponderea înaltă a orelor de auditoriu în norma didactică, conform căreia era calculat salariul. Astfel, un profesor universitar pentru a-și forma o normă didactică trebuia să realizeze 600 de ore de auditoriu, adică 8-10 ore pe săptămână, iar un asistent - 750, ceea ce constituia 14-16 ore pe săptămână¹. În cazul reducerii numărului de ore auditoriale în planul de învățământ și conservării reglementărilor volumului lor de muncă, cadrele didactice nu și-ar fi acumulat necesarul de ore pentru norma didactică. Pe de altă parte, profesorii universitari optau pentru un număr mai mare de ore de auditoriu, din convingerea fermă și perenă că doar în acest fel studenții vor învăța și vor acumula necesarul de cunoștințe pentru formarea profesională.

Efortul și insistențele managerilor USM de a redresa situația, de a renunța la „lecții, lecții și iar lecții”², a condus la eficientizarea planurilor de învățământ, coraportul ore de curs – ore practice modificându-se în favoarea celor din urmă la cea mai mare parte a disciplinelor din planurile de învățământ pentru anul de studii 1999-2000³. De exemplu, la cea mai mare parte a disciplinelor din planurile la specialitățile cu profilul „Chimie” sau „Biologie”, orele pentru lecții practice și laboratoare alcătuiau peste 60 la sută din totalul de ore planificate⁴. În ceea ce privește disciplinele fundamentale din unele planuri (matematică, istorie, relații internaționale, politologie, literă și chiar și limbi străine), acestea au păstrat și în perioada următoare un coraport ineficient al orelor de curs și seminar⁵.

În toată perioada examinată, responsabilii de programele de studii au întreprins acțiuni în sensul dezvoltării conținutului planurilor de învățământ, modernizării și adaptării acestora la rigorile regulamentare, astfel încât să asigure realizarea misiunii Universității de Stat din Moldova. Eforturile lor au fost recunoscute în rezultatul evaluării USM de către Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare a Instituțiilor de Învățământ din Moldova, care a decis la 14 decembrie 2000 acreditarea Universității de Stat din Moldova cu dreptul de a organiza studii la 30 specialități care corespund standardelor naționale și europene de formare a specialiștilor.

Unul dintre criteriile de bază pentru evaluarea și acreditarea instituțională conform art. 37 al *Legii Învățământului* (1995) și *Legii cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova* (1997) – calitatea conținutului și procesului educațional la USM a fost apreciat pozitiv de către comisia de evaluare, recunoscând meritele universitarilor în reformarea curriculumului universitar și modernizarea învățământului superior, în scopul satisfacerii clienților și beneficiarilor lui. Doar specialitatea „Relații internaționale” a fost acreditată condiționat, iar programul de studii „Drept și activitate vamală” nu a fost acreditat, Comisia concluzionând că „instruirea la această specialitate este neadecvată activității viitorului specialist”. De asemenea, Comisia a recomandat „de a renova, iar în unele cazuri de a elabora din nou unele planuri, în conformitate cu cerințele actuale” și de a „revedea volumul de activități didactice la specialitățile duble”⁶.

¹ Regulamentul de aplicare a normativelor-model ale timpului de lucru pentru calculul volumului muncii didactice, activității instructiv-metodice, de cercetare științifică, organizațional-metodice și educative efectuate de corpul profesoral-didactic din instituțiile de învățământ superior, adoptat prin ordinul Ministerului învățământului, nr. 175 din 20 mai 1996, p. 6.

² Raport „Activitatea Facultății de Istorie orientată spre pregătirea specialiștilor și asigurarea didactico-metodică a cursurilor normative și speciale”, prezentat la ședința Senatului USM din 26 martie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 86.

³ Raport de autoevaluare a USM, 1999-2000, aprobat de Senatul USM la ședința din 25 aprilie 2000. Arhiva curentă a USM, p. 22.

⁴ Planuri de învățământ pentru promoția 1999-2003. Arhiva curentă a USM.

⁵ Ibidem.

⁶ Prezentare de acreditare a Universității de Stat din Moldova în anul 2000. Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare a instituțiilor de învățământ din Republica Moldova, Chișinău, 2000, p. 11. Arhiva curentă a USM.

Reorganizarea sistemului universitar nu prevedea doar reordonarea, înlocuirea sau re-sistematizarea unităților de curs din planurile de învățământ, dar implica, în mod inevitabil, și remodelarea, reconceptualizarea și armonizarea conținuturilor disciplinelor de studiu, în sensul racordării lor la știința și didactica modernă occidentală, și mai ales la cele românești, care au servit drept model pentru USM¹ în primii ani de independență a Republicii Moldova.

Subliniind că Universitatea de Stat din Moldova a supraviețuit unei perioade „lungi și negre a totalitarismului bolșevic”, „deideologizare marxistă, de cruntă răfuială cu persoanele care aveau o părere deosebită decât cea oficială”², o comisie universitară, care a evaluat procesul didactic la disciplinele umanistice, a constatat că unii profesorii au reușit în general să „elimine conținuturile învechite și pseudoștiințifice care denaturează istoria poporului nostru, deformează adevărul obiectiv despre viața economică, social-politică și culturală din trecutul nu prea îndepărtat al Republicii Moldova” și să imprime disciplinelor predate „un colorit național și general uman, abandonând tezele declarative și neștiințifice, bazate pe supraaprecierea factorului zis-internațional în detrimentul celui național”³. „Programele analitice” la disciplinele umaniste au fost reevaluate și revizuite prin „depolitizarea și dezideologizarea lor”, prin „renunțarea la concepția veche unilaterală de a trata evenimentele istorice prin prisma luptei de clasă și perindării formațiunilor social-politice”, prin „lichidarea schematismului și simplismului primitiv în studierea și explicarea istoriei societății umane” și abordarea științelor umanistice prin prisma „principiului obiectivității istorice, tinzând spre îngustarea până la minim a subiectivismului” și ținând cont de realizările științei mondiale⁴. Depolitizarea și dezideologizarea învățământului superior din Republica Moldova a constituit un act de justiție intelectuală și de repunere a acestuia pe un făgaș normal, lucru înfăptuit după o lungă perioadă în care învățământul superior a avut un caracter dirijat și supracentralizat.

De asemenea, unele cadre didactice de la USM au redactat, într-un termen scurt, materiale didactice pentru asigurarea cursurilor noi: programe analitice, note de curs, colecții de diafilme, precum și cercetări științifice care să acopere așa-zisele „pete albe” ale științei naționale. Comisia a menționat eforturile catedrei *Istoria Românilor* de a asigura procesul didactic la disciplina „Istoria Românilor” cu literatură necesară, prin stabilirea relațiilor de parteneriat cu instituții de învățământ și cercetare din România, „râvna și constructivitatea” în procesul de elaborare a notelor de curs pentru această disciplină⁵.

În același timp, comisia respectivă a identificat și unele deficiențe inerente, dintre care cea mai gravă problemă semnalată era „problemă *mancurtismului* științific”, care se manifesta prin conservarea unor „teme chemate a-l sustrage pe student de la realitățile concrete ce țin de specificul limbii și culturii lui, de istoria poporului nostru, de tradițiile de veacuri ale neamului”, prin preluarea unei terminologii impropriei limbii române, împrumutate din limba rusă și ajustată mecanic limbii române.⁶ În situația când disciplinele nu erau asigurate suficient cu literatură în limba română⁷ (cu excepția disciplinei „Istoria Românilor”), iar cea mai mare parte

¹ Despre activitatea și sarcinile catedrelor Universității în vederea pregătirii și perfecționării cadrelor didactice în lumina „Legii despre învățământ”. Referat ținut în cadrul Senatului USM din 23 aprilie 1992. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 98-99.

² Despre activitatea și sarcinile catedrelor Universității în vederea pregătirii și perfecționării cadrelor didactice în lumina „Legii despre învățământ”. Referat ținut în cadrul Senatului USM din 23 aprilie 1992. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 98-101.

³ Decizia Senatului USM din 23 aprilie 1992. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 88.

⁴ Raportul decanului Facultății de Istorie, prof. Ion Niculiță, cu privire la activitatea decanatului și catedrelor facultății în pregătirea cadrelor, la Senatul USM din 29 aprilie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 57.

⁵ Cu privire la rolul și importanța disciplinelor umanistice în procesul de instruire a specialiștilor de înaltă pregătire profesională. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 81.

⁶ Despre activitatea și sarcinile catedrelor Universității în vederea pregătirii și perfecționării cadrelor didactice în lumina „Legii despre învățământ”. Referat ținut în cadrul Senatului USM din 23 aprilie 1992. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 99-100.

⁷ Cu privire la activitatea corpului profesoral-didactic și a serviciilor respective privind asigurarea studenților cu manuale, cărți, texte ale prelegerilor, instrucțiuni metodice în limba română. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 168, 146-148.

a literaturii în limba rusă, de care dispunea biblioteca universitară, era profund ideologizată și politizată, iar biblioteca rămânea indiferentă la demersurile cadrelor didactice și ale catedrelor de specialitate, universitarii erau invitați să revizuiască cu mare atenție și să reediteze literatura didactică și științifică, să procure doar carte științifică și materiale didactice verificate.

O problemă gravă o constituia „conținutul și metodică predării unor discipline umanistice”, constatându-se că în acest sens „lipsește un sistem și o consecutivitate logică”, situație determinată de lipsa de experiență și chiar de cunoștințe ale cadrelor didactice, susținută de penuria de literatură științifică în domeniu, precum și de imposibilitatea formării cadrelor în centre universitare și științifice europene, din motive mai degrabă financiare, completate și de necunoașterea limbilor străine.

Astfel, Comisia a stabilit că disciplina „Istoria religiei” a fost identificată de profesorul responsabil cu scolastica medievală și, în loc să conțină subiecte de istorie și filosofie a religiei, profesorul considera că trebuie să țină un curs de teologie¹. De asemenea, mai multe cadre didactice, care au ajuns responsabile de noile discipline, au predat în perioada sovietică „discipline social-politice” precum „Comunismul științific”, „Istoria PCUS” sau „Ateismul științific”, astfel „interpretând eronat funcțiile sociale ale disciplinelor în cauză (de exemplu, ale religiei)”², după modelul practicat în epoca anterioară, totodată evitând să dezvolte o gândire critică sau să expună opinii vis-a-vis de trecutul comunist al Republicii Moldova³.

În perioada 1991-1995, Senatul USM a abordat repetat problema conținuturilor „învechite care denaturează adevărul și realitatea contemporană”, responsabilizând catedrele de specialitate de redactarea programelor „tuturor cursurilor normative și speciale” și obligând cadrele didactice responsabile de disciplinele din planul de învățământ să elaboreze „texte de lecții, lucrări de laborator și alte materiale didactice, să organizeze filmoteci și videoteci necesare în procesul de predare”⁴.

Ideologizarea și politizarea studenților în perioada sovietică se producea și prin intermediul unor discipline de specialitate, mai ales la specialitățile umanistice și sociale. Astfel că înlocuirea disciplinelor „social-politice” cu cele umanistice a fost urmată de excluderea din planurile de învățământ a disciplinelor de specialitate îndoxinate, dar și ale celor care nu mai corespundeau necesităților pieței muncii și idealului de formare a profesioniștilor pentru economia națională. Aceste discipline au fost înlocuite cu unități de curs adecvate necesităților de formare profesională și necesităților statului. Prin decizia din 6 septembrie 1991, Consiliul științific al Facultății de Drept a eliminat din planul de învățământ al specialității *Drept* disciplinele „Drept sovietic” și „Istoria cunoștințelor politice și juridice”⁵, iar orele au fost suspendate până la elaborarea unui nou curs „Bazele dreptului moldovenesc”⁶. În general, în primii ani după proclamarea independenței Republicii Moldova, planul de învățământ pentru specialitatea Drept a fost reconceptualizat și modificat radical, fiind adaptat la necesitățile reale ale profesiunilor juridice. Până la începutul anului 1995 au fost deschise noi specializări, precum *Drept public*, *Drept privat*, *Drept internațional și diplomație*⁷, iar în planul de studii al specialității au fost incluse aproape 20 de discipline noi, dintre care 15 nu au mai fost niciodată ținute în Moldova⁸, în scopul apropierei formării juriștilor din Republica Moldova de tendințele europene.

¹ Cu privire la rolul și importanța disciplinelor umanistice în procesul de instruire a specialiștilor de înaltă calificare. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 83.

² Idem.

³ Idem.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 29 aprilie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 52; Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 februarie 1994. Arhiva USM. F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 147; Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 9.

⁵ Decizia Senatului USM din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 41.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 38.

⁷ Proces-verbal al ședinței senatului USM din 27 decembrie 1994. AUSM. F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 120.

⁸ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 februarie 1994. AUSM. F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 147; Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 25 decembrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 163.

Dacă programele specialităților social-umanistice, fiind mai puternic ideologizate și politizate în perioada sovietică, se lăsau cu greu schimbate și reformate, planurile noi la specialitățile exacte erau „incomparabile cu cele sovietice”. Responsabilii de programe au operat schimbări cantitative și calitative esențiale, prin introducerea unor discipline de specialitate noi, în acord cu știința și didactica modernă și includerea conținuturilor corespunzătoare. Astfel, planul de studii la specialitatea Fizica a fost îmbogățit cu discipline precum „Măsurări fizice”, „Capitole de matematică elementară”, „Algoritmizarea rezolvării problemelor de fizică”, „Formarea noțiunilor fizice prin experimentul demonstrativ”, „*Practicum* la mecanică cu aplicarea microcalculatorului”, „Rezolvarea problemelor din cursul de fizică din școală”¹, discipline care contribuiau la formarea unor specialiști de înaltă calificare, în corespundere cu necesitățile angajatorilor și cu standardele europene.

Procesul de înnoire a conținutului curricular, inițiat în contextul ieșirii Republicii Moldova din regimul comunist și al formării statului independent și democratic, s-a referit, în primul rând, la extirparea elementelor și conținuturilor îndoctrinat și politizate, care urmăreau crearea lui *Homo sovieticus* – fără naționalitate, fără spirit de inițiativă, indiferent față de rezultatele muncii sale și loial statului sovietic. Acestea au fost înlocuite în prima jumătate a anilor '90 în mod indicativ, angajând universitarii să înlocuiască, la început formal, disciplinele sovietice (mai ales cele social-politice) cu discipline de studiu general valabile, care să contribuie la formarea profesionistului și cetățeanului conștient, capabil să-și construiască o carieră într-o societate democratică; să adapteze componentele planului de învățământ și conținuturile la știința și tehnologiile planetare, însă prin apropierea lor de trebuințele specifice ale economiei naționale; să asigure coerența lor, în sensul stabilirii raporturilor între idei și eliminării contradicțiilor sau rupturilor, mai ales în contextul trecerii la un învățământ național, în limba română.

Cincinalul 1991-1995 a fost perioada marilor transformări a conținutului curricular la specialitățile pe care le propunea studenților USM, proces însoțit de dificultăți majore, determinate de un șir de factori obiectivi, precum instabilitatea politică și procesul complicat și complex de trecere de la economia planificată centralizat la cea de piață, lipsa unei concepții a educației și a documentelor normativ-reglatorii pentru învățământul din Republica Moldova, reorganizarea „din mers” a sistemului de funcționare a școlilor superioare și a întregului sistem de învățământ al Republicii Moldova, lipsa de experiență în elaborarea independentă a programelor de studii, dar și mentalitatea moștenită din regimul abia răsturnat, care a determinat reticența la schimbare a unor universitari.

Astfel, Comisia Senatului USM, care a evaluat planurile de învățământ la cinci ani de la demararea reformelor, a identificat o tendință generală pentru toate programele, tendința de a mări numărul de ore prin „completarea fostelor planuri de până la '89, planuri sovietice, cu cele din Apus, mai ales din România, păstrându-se discipline și din unele și din celelalte”².

Suprapunând rutinelor și artefactelor sovietice achiziții europene, universitarii au produs o situație paradoxală, în care, pe de o parte, s-a trecut la săptămâna de muncă de cinci zile (care a înlocuit-o pe cea de șase zile de sorginte sovietică) și la semestrele de 15 și 18 (19) săptămâni, iar, pe de altă parte, au germinat „o sumedenie de discipline noi” (studenții încadrați în programele de studii la Jurnalism și Științe ale Comunicării și Drept studiau 11-15 discipline pe semestru) cu un număr exagerat de mic de ore (până la 30)³.

În general, decanii sau șefii de catedre modificau planurile de învățământ „după bunul plac”, în baza unor aranjamente, deși s-a decis în mai multe rânduri că toate schimbările în planurile de învățământ se fac doar cu aprobarea Senatului USM și doar din perspectiva relevanței științifice sau a formării profesionale a specialiștilor. În ajunul adoptării *Legii Învățământului* (1995) planurile de învățământ la USM au devenit incontrollabile: unele discipline, absolut ne-

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 24 decembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 70-73.

² Activitatea instructiv-metodică a catedrelor USM: realizări și perspective. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș în ședința Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 47.

³ Idem.

cesare pentru traseul de formare a specialistului erau eliminate, iar altele – cu o importanță dubioasă, erau incluse în planuri,¹ producând schimbări ineficiente și inadecvate.

Procesul de refacere a planurilor de studii a fost unul mai sinuos și mai anevoios decât se crezuse și se proiectase la începutul anilor '90, deoarece a trebuit ca acest proces să aducă restructurări profunde în activitatea tuturor catedrelor și cadrelor didactice. Totuși, către anul 1995, s-a reușit redactarea și elaborarea unor planuri funcționale, prorectorul pentru studii prof. Petru Chetruș menționând că planurile de învățământ la toate specialitățile „au o structură și un conținut mai mult sau mai puțin optimal, care îmbină experiența națională și mondială în pregătirea specialiștilor”².

Pe la mijlocul anilor '90, transformările și reformele conținutului curricular au intrat într-o fază conștientă, cea mai mare parte a managerilor facultăților, catedrelor și cadrelor didactice ale USM nu mai așteptau „indicații” sau „directive” din partea ministerului, senatului sau a oricărei alte autorități pentru a iniția și produce schimbări cantitative și calitative ale planului de învățământ, astfel încât formarea profesională să corespundă nevoilor economiei naționale; pentru înnoirea programelor analitice prin selectarea conținuturilor și metodologiilor de predare-învățare-evaluare raportate la știința și tehnologiile moderne, la standardele naționale și europene; pentru organizarea unui proces didactic corespunzător profilului și specialităților etc. Astfel, USM reușise către începutul mileniului al III-lea să transforme procesul de înnoire a conținutului curricular într-unul participativ și flexibil, deschis față de achizițiile și progresele științei moderne, care se plia permanent pe necesitățile și aspirațiile tuturor participanților la procesul de formare a specialiștilor, precum și a beneficiarilor acestuia³.

Pentru că absolvenții USM urmau să fie nu doar biologi, istorici, juriști etc., dar și elita intelectuală purtătoare a culturii și tradițiilor, cetățeni conștienți ai Republicii Moldova și formatori de opinie, reforma curriculară revendica schimbări esențiale și sub aspectul educației spirituale. Intensificarea umanizării procesului de instruire era determinată, pe de o parte, de „snobismul tehnocratic” la sfârșitul secolului al XX-lea și de apariția și răspândirea unor fenomene sociale negative, precum reducerea nivelului culturii generale, narcomania, criminalitatea etc., pe de altă parte⁴. În scopul dezvoltării și creșterii spirituale a studenților, care să asigure în viitoarea lor activitate profesională dezvoltarea sănătoasă a societății, USM a considerat rezonabil să includă în programele de formare la toate specialitățile discipline care să abordeze probleme de ocrotire a sănătății, de promovare a modului sănătos de viață, de educație antialcoolică, antinarcotică, morală, sexuală, de ocrotire a mediului, de combatere a bolilor transmișibile și de pregătire a tinerilor pentru viața de familie⁵.

Deschiderea și orientarea învățământului universitar moldovenesc către cel internațional a adus în discuția mediului universitar problema cunoașterii limbilor străine de către studenții care își făceau studiile la USM. „Orice specialist cu studii superioare, se menționa într-o decizie a Senatului, trebuie să cunoască una sau mai multe limbi străine, prin care să-și faciliteze accesul către știința și cultura universală”⁶. Limba străină, în special limba franceză (dar și engleză, germană și spaniolă), era disciplină de studiu la toate specialitățile pe care le oferea USM și până la independență, dar inaplicabilitatea ei din cauza „granițelor sovietice închise” și accentul pus pe cunoașterea limbii ruse ca limbă de comunicare internațională (Если хочешь быть

¹ Activitatea instructiv-metodică a catedrelor USM: realizări și perspective. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș în ședința Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 47.

² Activitatea instructiv-educativă a cadrelor USM: realizări și perspective. Raport în Senatul USM la ședința din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 45.

³ Spectrul formativ în anul de studii 1999-2000. Raport în ședința Consiliului de Administrație al USM din 9 martie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618(a), f. 30-38.

⁴ Umanizarea procesului didactic: direcții, obiective și conținut. Raportul decanului Facultății de Litere în ședința Senatului USM din 28 decembrie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617 (a), f. 7.

⁵ Spectrul formativ în anul de studii 1999-2000. Raport în ședința Consiliului de Administrație al USM din 9 martie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618(a), f. 48.

⁶ Decizia Senatului USM din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 87-88.

человеком, выучи русский язык!)]¹, a determinat o atitudine indiferentă a studenților față de această disciplină și una indolentă din partea cadrelor didactice care asigurau predarea limbilor străine pentru alte specialități.

Comisia universitară pentru evaluarea calității predării limbilor străine la specialitățile nefilologice ale USM a constatat că în anul independenței „studenții cunosc slab limba străină [...] majoritatea lor nu pot comunica, întrucât au un bagaj lexical sărac [...] și de cele mai multe ori nu pot folosi literatura științifică de specialitate într-o limbă străină la scrierea tezelor de an sau de licență”. Pe de altă parte, unele cadre didactice „acordă mai multă atenție gramaticii și traducerii, iar vorbirea rămâne pe planul doi”². În baza constatărilor Comisiei, Senatul USM a decis ca disciplina „Limba străină” să fie planificată pentru patru semestre a câte 6 ore pe săptămână pentru toate specialitățile³, iar cadrele didactice să-și perfecționeze competențele de comunicare într-o limbă străină de circulație internațională și recomanda profesorilor de limbă străină să crească exigențele în evaluarea cunoștințelor de limbă străină ale studenților și „să aprecieze cu note de 8, 9 și 10 numai studenții care vorbesc liber limba respectivă”, iar studenților - să utilizeze surse în limbi străine la elaborarea tezelor de an și de licență⁴.

În corespundere cu decizia senatului, catedra de specialitate a redactat programele analitice, implementând noi metode didactice chiar și mijloacele tehnice. Împărțirea grupelor academice în subgrupe după nivelul de cunoaștere a limbii străine a implicat renunțarea „la metodele vechi de lucru în auditoriu (citire, traducere), transferarea accentului pe „dezvoltarea comunicării” și implementarea metodelor de învățare activă prin intermediul mijloacelor moderne”⁵. Membrii catedrei au elaborat materiale didactice noi, adaptate profilului specialităților, dicționare specializate și culegeri de texte care să asigure însușirea limbajului de specialitate și a competenței de comunicare într-o limbă străină, programe pentru mașinile electronice de calcul, diapozitive, filme etc. pentru susținerea învățării și evaluării cunoștințelor de limbă⁶. Studenții de la specialitățile filologie, istorie, ziaristică, matematică, biologie și economie, care urmau cursul de limbă franceză într-o „grupă intensivă” sau „avansată”, obțineau, după susținerea unui examen la limba franceză, o adeverință de traducător-referent de limbă franceză⁷, fapt care deschidea acestora posibilități suplimentare de angajare în câmpul muncii.

Necesitatea cunoașterii limbilor străine, dictată de deschiderea către știința și educația mondială, a fost înțeleasă uneori exagerat, producând la aproape toate facultățile programe de studii hibride, numite „specialități duble”⁸. Aceste specialități duble erau foarte solicitate pe piața educațională pentru că ofereau posibilități suplimentare de încadrare în câmpul muncii, USM a elaborat și a propus în oferta sa programe de tipul „Biologie și limbi străine”, „Informatică și traductologie”, „Istorie și limbi străine”, „Politologie și limbi moderne”, „Relații internaționale și limbi moderne” etc. (Tabelul nr. 85). Chiar dacă unele specialități se încadrau în profilul pedagogic, absolvenților unor astfel de programe nu li se acorda și calificativul „profesor de limba X”, or, după cum afirma profesorul Ion Niculiță în Senatul USM pentru cazul specialității „Istorie și limbi străine”, aceste specialități „urmăresc scopul de a pregăti specialiști, care, cunoscând limba unui grup de state, cum ar fi cele anglofone sau francophone, ar fi în stare să studieze serios istoria acestor țări, așa cum se practică în țările dezvoltate”⁹. De asemenea, „studiind 6-8 ore

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 octombrie 1991. AUSM, F.1, inv.1, d. 4620, f. 86.

² Despre sarcinile catedrelor de limbi moderne privind organizarea studierii intensive a limbilor străine în sistemul universitar. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 123.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 24 decembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 70-73.

⁴ Decizia Senatului USM din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 87-88.

⁵ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 23 noiembrie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a).

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 octombrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 97-99, 103.

⁷ Ibidem, f. 101.

⁸ Nomenclatorul specialităților pentru pregătirea specialiștilor în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, adoptat prin hotărârea nr. 309 din 17 mai 1995 a Guvernului Republicii Moldova.

⁹ Registrul formativ universitar: imperativul optimizării nomenclatorului de specialități și specializări. Informație prezentată de decanul Facultății de Istorie, prof. Ion Niculiță în ședința Senatului USM din 1 decembrie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461 (1), f. 9-10.

pe săptămână o limbă străină, „studentul poate să obțină doar cunoștințe pentru a traduce”, și pentru că el nu „a studiat aprofundat gramatica, literatura țării...”, absolventul unei asemenea specialități „nu poate preda limba străină respectivă”¹. Acest tip de programe de studii nu se încadrau în concepția specialităților duble și au fost aspru criticate de universitari, aceștia menționând că USM trebuie să-și asume sarcina școlii preuniversitare, pentru a compensa lipsa de competențe lingvistice necesare pentru a urma studii superioare². În acest sens, era inoportun să se acorde absolvenților specialităților duble calificarea „translator” (se acorda la vreo 20 de specialități). Și chiar dacă „cunoașterea limbilor străine nu este un lux, dar un element necesar al unui bun specialist”, unui ecolog, biolog, fizician sau chimist nu i se poate acorda o calificare specifică doar domeniului filologic³.

După proclamarea independenței, cunoașterea limbii române și a limbajului românesc de specialitate a devenit o necesitate pentru încadrarea absolvenților școlilor superioare în mediul socioprofesional din Republica Moldova. Procesul de trecere la un învățământ în limba română în cadrul Universității de Stat din Moldova a început încă în anii ‘80, în etapa renașterii naționale, și s-a intensificat euforic, prin instituționalizare, după adoptarea legislației lingvistice a RSS Moldovenești (1989). Universitatea și-a fixat drept scop ca până la începutul anului 1994 toate disciplinele din planurile de învățământ la programele cu limba română de studiu să fie predate în limba română⁴, iar pentru alolingvi să se organizeze cursuri intensive de limba română la anul I de studii, astfel încât, începând cu anul II, instruirea studenților înmatriculați în grupe cu predarea în limba rusă să se realizeze în limba română⁵.

După scăderea entuziasmului independenței s-a dovedit că asigurarea unui proces didactic în limba română este o provocare pentru toți participanții procesului didactic. Predarea limbii române a fost regândită și redimensionată, începând cu anul 1989 în repetate rânduri. Prin decizia Senatului din mai 1990, „Limba română” a fost decretată drept disciplina obligatorie și introdusă în planurile de învățământ ale tuturor specialităților oferite de USM⁶, cu un volum de 70 de ore pentru programele cu predare în limba română și de 140 de ore pentru programele cu predare în limba rusă. Conform deciziei Senatului USM din 28 ianuarie 1992, cu privire la „Predarea limbii române la facultățile nefilologice”, disciplina a fost transferată din categoria celor obligatorii în categoria disciplinelor facultative cu reducerea numărului de ore la 100 în programele cu predare în limba rusă. De asemenea a fost stabilită ca formă de evaluare colocviul⁷. Astfel, timp de câțiva ani numărul de ore pentru disciplina „Limba română”, forma de evaluare, orarul lecțiilor, dar și atitudinea managerilor de la facultățile nefilologice, precum și a studenților erau „un fel de du-te-vino”⁸, susținea președintele Comisiei de evaluare a procesului de predare a limbii române la facultățile nefilologice a Senatului, profesorul Grigore Cincilei.

Chiar dacă Comisia sus-numită a stabilit că „nivelul de predare a limbii române la facultățile [nefilologice – n.n.] corespunde exigențelor metodice și științifice actuale”, procesul didactic fiind diferențiat și adaptat domeniului de formare profesională, iar studenții „manifestă interes față de studierea limbii române”, fiind motivați să o însușească în scopul formării profesionale și integrării socio-profesionale, „în grupele românești nivelul și eficiența predării limbii române nu este într-un totu cel scontat”⁹. Situația se explica prin „lipsa unui program

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 1 decembrie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461 (1), f. 11.

² Proces-verbal al ședinței Consiliului de Administrație al USM din 9 martie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618, f. 40.

³ Specialitățile și specializările noi: situația la zi. Raportul prezentat de decanul Facultății Limbi și Literaturi Străine, dr. E. Axenti în ședința Consiliului de Administrație al USM din 10 noiembrie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618, f. 16.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 29 aprilie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 52.

⁵ Cu privire la organizarea studierii limbii de stat în grupele alolingve. Raportul pentru ședința Senatului USM din 28 noiembrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 133.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 28 mai 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, f. 15-16.

⁷ Proces-verbal al ședinței Senatului universitar din 23 martie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 7.

⁸ Ibidem, f. 7-8.

⁹ Predarea limbii române la facultățile nefilologice. Informație prezentată în ședința Senatului USM din 23.03.1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 33.

unic și cantitatea insuficientă a materialelor didactice”. În această situație procesul de predare a limbii române avea un caracter eterogen de la facultate la facultate, determinat de viziunile personale ale cadrelor didactice, care deseori „gramaticalizau excesiv” disciplina, care de fapt avea scopul de a asigura însușirea și „asimilarea vocabularului de specialitate” și „cultivarea exprimării corecte, coerente și frumoase”¹.

Și mai gravă este situația în grupele cu predarea în limba rusă. Cu toate că în *Concepția dezvoltării învățământului din Republica Moldova* se stipula că „vor fi create structurile și condițiile necesare de însușire temeinică a limbii oficiale a statului, de reintegrare culturală și multiculturală, pentru a oferi tuturor celor care învață posibilități egale de încadrare profesională și socioculturală în viața republicii”², studenții, dar și unele cadre didactice de la USM așa și nu au însușit limba română, iar unii studenți alolingvi, care cunoșteau limba română, comunicau în continuare în limba rusă. Faptul era determinat de mai multe cauze, comisia identificând unele precum: reticența unor vorbitori de limbă rusă față de studiul limbii române (deși conform anchetelor aplicate pe un eșantion de 600 studenți alolingvi, majoritatea au confirmat necesitatea studierii limbii române)³, numărul insuficient de ore pentru studierea limbii române, dar mai ales mediul lingvistic, creat de vorbitorii de limbă română de la USM, care păstrează „eronata tradiție de a răspunde rusește persoanei care ni se adresează în limba rusă”⁴.

În acest context, Senatul USM a adoptat la 25 martie 1993 o decizie „Cu privire la predarea limbii române în grupele alolingve”, care prevedea: întocmirea unei programe pentru „Limba română” adaptate specificului profilului facultății; elaborarea materialelor didactice ajustate la aceste programe; identificarea unui minim terminologic pe care să-l cunoască studenții alolingvi la fiecare nivel de învățare a limbii române; fortificarea segmentului „deprinderi ortografice” și însușirea stilurilor legate de specialitate, precum și motivarea studenților alolingvi să citească literatură în limba română⁵.

În scopul intensificării studierii limbii române de către studenții alolingvi, catedra de *Limba Română aplicată* a USM a organizat studierea diferențiată a limbii române, creând grupe academice în conformitate cu nivelul de cunoaștere a acesteia și elaborând programe analitice adaptate la specificul domeniului pe care îl studiază studenții alolingvi. Pentru studenții cu un nivel avansat de cunoaștere a limbii au fost elaborate programe și planuri de studiu individuale. De asemenea, cadrele didactice și-au elaborat metodici proprii de predare, debarasându-se de „învățarea mută (citește și traduce) a limbii române și implementând metode de învățare dialogată”⁶. Prin eforturile concertate ale membrilor catedrei a fost creat un cabinet fonetic și un centru instructiv-metodic pentru studierea limbii române la Facultatea de Litere, a fost elaborat un manual de limbă română pentru alolingvi și alte materiale pentru asigurarea suportului didactic al disciplinei⁷.

Dar numai în anul 1998, când s-a constatat că USM nu a formulat o concepție a predării limbii române la specialitățile nefilologice, catedra Limba română aplicată a fost responsabilizată, prin decizia Senatului USM, să elaboreze o concepție unică de predare a limbii române în grupele alolingve și cele naționale, să elaboreze un „manual standard la Limba Română pentru

¹ Decizia Senatului USM din 23 martie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 14.

² Concepția dezvoltării învățământului din Republica Moldova. Monitorul oficial, nr. 7, 1994.

³ Raportul prezentat de dr. hab., prof. univ. Anatol Ciobanu în ședința Senatului USM din 25 noiembrie 1997, cu tema: „Funcționarea limbii de stat la facultățile nefilologice. Realizarea deciziei Senatului din 25 februarie 1993”. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5313, f. 100-105.

⁴ Predarea limbii române la facultățile nefilologice. Informație prezentată în ședința Senatului USM din 23 martie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 33.

⁵ Decizia Senatului USM din 23 martie 1993. Cu privire la predarea limbii române în grupele alolingve. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 35.

⁶ Raportul prezentat de dr. hab., prof. univ. Anatol Ciobanu în ședința Senatului USM din 25 noiembrie 1997 cu tema: „Funcționarea limbii de stat la facultățile nefilologice. Realizarea deciziei Senatului din 25 februarie 1993”. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5313, f. 105.

⁷ Cu privire la organizarea studierii limbii de stat în grupele alolingve. Raportul pentru ședința Senatului USM din 28 noiembrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 127, 147-154.

toate facultățile nefilologice (prof. M. Purice publicase un manual „Limba română pentru alolingvi”, dar acesta nu era adaptat studiilor universitare)¹, care să cuprindă minimumul necesar de gramatică, fonetică, lexic, ortografie, ortoepie și punctuație”, și „un set de broșuri și texte comentate adaptate la profilul fiecărei facultăți”, cu glosare de termeni de specialitate în anexe. Iar decanatele urmau să identifice resurse de ore pentru a mări numărul de ore pentru disciplina „Limba română” pentru grupele alolingve până la 6 ore, astfel încât studenții alolingvi să poată studia, începând cu anul III de studii, disciplinele din program în limba română². Dar pentru că Constituția Republicii Moldova și Legea Învățământului (1995) garanta dreptul studentului „de a alege limba de educare și instruire la toate nivelurile și treptele de învățământ”³, grupele cu predare în limba rusă au fost păstrate, iar studenților alolingvi, care au obținut performanțe în cunoașterea limbii române, li s-a propus să se transfere în grupele cu predare în limba română la aceeași specialitate. O parte a studenților, conștienți de necesitatea cunoașterii limbii române pentru a-și construi o carieră de succes în Republica Moldova, au depus cerere de transfer în grupele cu predare în română la aceeași specialitate, așa cum a fost, de exemplu, cazul celor 28 de studenți (dintr-o grupă de 44) care își făceau studiile la specialitatea „Politologie”⁴.

Către anul 1997 la unele facultăți ale USM (Biologie și Pedologie, Chimie, Drept), cursurile și seminarele speciale se țineau în limba română în grupele alolingve⁵. Odată cu elaborarea concepției predării limbii române pentru studenții alolingvi și publicării materialelor didactice suficiente pentru însușirea acesteia⁶, în anul de învățământ 1999-2000 au fost introduse cursuri de specialitate în limba română în toate grupele academice cu predare în limba rusă⁷.

Însușirea limbajului de specialitate în limba română și a limbii române în general era împiedicată și de penuria de literatură științifică și didactică de specialitate în limba română, semnalată de cadrele didactice și manageriale ale USM de mai multe ori în prima jumătate a anilor ‘90⁸. După aproape patru ani de independență, senatorii USM semnalau lipsa „catastrofală” de carte științifică, manuale și ghiduri metodice în limba română⁹. De exemplu, decanul Facultății de Drept, dr. Iurii Sedlețchi menționa în februarie 1994 că „în istoria facultății, niciun manual nu a fost pregătit, editat de corpul didactic al facultății. Ne foloseam de manualele aduse din Rusia”¹⁰, iar în lipsa unei tradiții și experiențe de elaborare a materialelor didactico-științifice, cadrele didactice „pregătesc specialiști pe baza conspectelor”¹¹. În procesul de evaluare a activității didactice la facultățile reale s-a identificat o situație similară, chiar și unele cursuri fundamentale, precum „Mecanica”, „Fizică moleculară”, „Optica”, „Fizică atomică și nucleară” etc. „nu erau asigurate deloc cu literatură de specialitate în limba română”¹².

Situația a fost confirmată de studenții de la zece facultăți ale USM, chestionați la compartimentul asigurarea procesului didactic cu literatură științifică și didactică: cca 50 la sută

¹ Pregătirea specialiștilor la Facultatea de Litere: realizări, probleme și dileme. Informație prezentată de Comisia Senatului USM în ședința din 25 decembrie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5313, f. 13.

² Decizia Senatului USM din 25 decembrie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5313, f. 11-12.

³ Legea Învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995, art. 16. În: Făclia, 9 decembrie 1995, p. 1.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 25 noiembrie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5313, f. 85.

⁵ Raportul prezentat de dr. hab., prof. univ. Anatol Ciobanu în ședința Senatului USM din 25 noiembrie 1997 cu tema: „Funcționarea limbii de stat la facultățile nefilologice. Realizarea deciziei Senatului din 25 februarie 1993”. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5313, f. 112-113.

⁶ Activitatea științifică la Facultatea de Litere: realizări și orientări de viitor. Raportul decanului M. Purice în ședința Consiliului de Administrație al USM din 11 mai 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 79.

⁷ Decizia Consiliului de Administrație al USM din 9 martie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618, f. 41.

⁸ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 44.

⁹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 februarie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 147; Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 9.

¹⁰ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 februarie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 147.

¹¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 februarie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 146.

¹² Activitatea decanului și a catedrelor Facultății de Fizică în vederea pregătirii tinerilor specialiști. Raport în ședința Senatului USM din 25 aprilie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 166-167.

din studenții intervievați au utilizat conspectul în procesul de pregătire pentru examenele din sesiunea de iarnă a anului de studii 1994-1995, cealaltă parte au exploatat literatura științifică și manualele¹. Iar „cel mai mare neajuns [al comunității universitare – n.n.], menționa în februarie 1995 șeful Catedrei de Fiziologie și Biochimie a Plantelor, prof. Petru Tarhon, rămâne să fie faptul că nu s-a făcut nimic pentru a asigura studențimea cu literatură didactică în limba română, nemaivorbind de literatură științifică”². Doar jumătate din cele 56 de catedre ale USM au elaborat și au publicat manuale, ghiduri metodice și altă literatură didactică. Cele mai multe publicații la acest compartiment au realizat facultățile de Litere, de Chimie, de Biologie, de Limbi și Literaturi Străine³.

Conștientizând că penuria de carte științifică și didactică este echivalentă unei crize a învățământului superior din Republica Moldova, universitarii și-au propus ca în termen de 3-4 ani să asigure procesul de studiu la programele pe care le oferea USM cu manuale în limba română, adaptându-le rigorilor științifice europene. Totodată, cadrele didactice erau invitate să colaboreze cu colegii din școlile superioare din România și să nu aștepte să primească literatură din România sau din Rusia, pentru că prestigiul unei universități ține și de capacitatea ei de a elabora carte științifică și didactică⁴.

Problema asigurării procesului didactic cu literatură științifică și didactică în limba română se discuta cel puțin o dată la doi ani în Senatul USM. Raportând senatorilor despre îndeplinirea deciziei din februarie 1994 cu privire la activitatea corpului didactic al USM privind asigurarea studenților cu materiale didactice și a planului de editare, elaborat în conformitate cu această decizie, șeful Secției Studii, dr. conf. Tudor Luchian constata că „lucrurile în această direcție s-a activizat” și că „au fost elaborate și editate mai multe titluri de carte, îndrumări metodice, materiale didactice, suporturi de curs etc.”⁵ În perioada 1991-1995 universitarii au elaborat și au redactat mai bine de 80 de manuale și peste 400 de titluri de alte materiale metodice pentru asigurarea procesului didactic⁶.

Cu toate acestea, problema asigurării cu literatură didactico-științifică a programelor de studii a rămas o preocupare majoră a managementului universitar pe tot parcursul anilor '90. Și la sfârșitul anilor '90 comunitatea universitară era criticată pentru că nu produce manuale, suporturi didactice, ghiduri metodice, condamnând astfel studenții „să apeleze, în fond, la conspect”⁷. Cartea științifică și didactică în limba română mai rămânea un mare deficit la Facultățile de Fizică, de Drept, de Limbi și Literaturi Străine și de Jurnalism și Științe ale Comunicării⁸, iar celelalte facultăți care dispuneau, mai mult sau mai puțin satisfăcător, de titluri de carte în limba română, nu deținea un număr suficient de exemplare pentru a asigura toți studenții⁹. În schimb, către 1 iunie 1999, toate disciplinele normative din planurile de învățământ la specialitățile oferite de USM au fost asigurate cu programe analitice. Succesul s-a datorat unei metode nu tocmai ortodoxe: conform unei decizii a Consiliului de Administrație al

¹ Activitatea instructiv-metodică a catedrelor USM: realizări și perspective. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș în ședința Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 50.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 44.

³ Activitatea instructiv-metodică a catedrelor USM: realizări și perspective. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș în ședința Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 51.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 februarie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 146.

⁵ Informația îndeplinirii deciziei Senatului USM „Cu privire la activitatea corpului profesoral-didactic și a serviciilor respective privind asigurarea studenților cu manuale, cărți etc. în limba română”, prezentată în ședința Senatului USM din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 20.

⁶ Bilanțul activității științifice a USM în anul 1995. Chișinău, 1995, p. 58-59.

⁷ Cartea de specialitate în limba română. Raportul prof. Mihai Dolgan la ședința Consiliului de Administrație al USM din 13 aprilie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 54.

⁸ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F.1, inv.1, d. 5310, f. 170.

⁹ Suportul metodic al procesului de învățământ (Facultățile Științe Reale). Raport în ședința Consiliului de Administrație al USM din 9 februarie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 7.

USM, se interzice includerea în orar a disciplinelor care nu erau asigurate cu programe analitice sau ghiduri metodice¹.

Chiar dacă USM încă nu dispunea de un fond de carte didactică și științifică care să satisfacă necesitatea programelor de studii, dar cadrele didactice și administrația universității depun eforturi pentru a-l completa prin elaborarea și publicarea titlurilor proprii, prin identificarea și stabilirea relațiilor cu instituții și organizații donatoare din Republica Moldova, din România și din alte țări, prin procurare de carte în limba română, inclusiv din bibliotecile personale ale foștilor profesori universitari (Ion Osadenco), scriitori² etc. USM dispunea de un Centru Editorial instituțional, iar cadrele didactice își puteau edita lucrările din contul universității. Deși planul editorial al USM se realiza anual doar în volum de cca. 75 la sută³, Biblioteca Central Universitară și-a sporit fondurile de carte în limba română, mai ales din contribuțiile cadrelor didactice ale universității.

În anii '90 USM încă nu reușise să creeze un mecanism eficient de motivare a profesorilor de a elabora carte științifică și didactică, chiar dacă Senatul inițiasse câteva instrumente motivaționale, precum concediul de creație pentru elaborarea materialelor didactice, concursuri pentru „cel mai bun manual” sau „cel mai bun autor de carte didactică”, stimulente financiare etc.⁴ Însă doar către sfârșitul anilor '90 au fost acordate premii autorilor de materiale didactice⁵, celelalte așa și nu au fost implementate. Printre factorii care au frânat sau tergiversat punerea în practică a instrumentelor de motivare a cadrelor didactice erau, pe de o parte, cei de natură financiară, deoarece criza economică care a însoțit perioada de tranziție a determinat reducerea alocațiilor bugetare pentru aceste activități, iar, pe de altă parte, erau implicați factorii de natură subiectivă, precum poziția sau inactivismul profesorilor, șefilor de catedre, dar și al bibliotecii universitare⁶.

Experiența atragerii de fonduri private sau a proiectelor era o experiență necunoscută universitarilor noștri, ce tocmai ieșiseră din sistemul restricționar sovietic, sistem care funcționa prin directive și limita inițiativa personală, însă lipsa literaturii didactice (mai ales în contextul reducerii numărului de ore audioriale, a creșterii ponderii orelor de seminar și laborator în defavoarea celor de curs) i-a determinat totuși să inițieze și să testeze experiențe de pionierat. Astfel, unele cadre didactice au participat la concursul Fundației SOROS (prof. A. Ciobanu, dr. Claudia Cemârtan etc.) pentru editare de carte didactică și și-au publicat lucrările fiind finanțați de aceasta fundație. Rectorul USM, prof. Gheorghe Rusnac, menționând această experiență în senat, i-a îndemnat pe colegi să elaboreze manuale și altă literatură didactico-științifică astfel, „încât în fondul SOROS să nu mai rămână nici un leu”⁷, contribuind astfel la realizarea celei mai importante sarcini a universității, formulate în *Statutul USM* „pregătirea, perfecționarea și recalificarea specialiștilor de înaltă competență profesională și maturitate civică, în corespundere cu necesitățile economiei naționale, capabili să rezolve problemele economiei de piață, ale integrării europene și mondiale”⁸.

Dar gradul de realizare a acestei misiuni și responsabilități declarate a USM se afla într-o relație foarte strânsă și depindea și de calitatea studenților înmatriculați, care, prin atitudinea și comportamentul lor trebuiau să aducă plusvaloare procesului didactico-științific.

¹ Decizia Consiliului de Administrație al USM din 9 februarie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 12-13.

² Cartea de specialitate în limba română. Raportul prof. Mihai Dolgan la ședința Consiliului de Administrație al USM din 13 aprilie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 53-54.

³ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 173-174.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 22 februarie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 186; Decizia Consiliului de Administrație al USM din 9 februarie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 12-13.

⁵ Decizia Senatului USM din 27 ianuarie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 68-70.

⁶ Informația despre îndeplinirea deciziei Senatului USM „Cu privire la activitatea corpului profesional didactic și a serviciilor respective privind asigurarea studenților cu manuale, cărți etc. în limba română”, prezentată în ședința Senatului USM din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 21.

⁷ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 136.

⁸ Statutul Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 1997, p. 1.

Admiterea la studii la USM în primii ani ai independenței se realiza în baza *Regulamentului de organizare a admiterii în învățământul superior din Moldova*, adoptat de Ministerul Științei și Învățământului al Republicii Moldova în aprilie 1991 și rămânea similară celei „restructurate” în perioada *perestroicii*, fiind „democratizată” prin introducerea dreptului de a contesta rezultatele examenelor de admitere de către candidați. Noutatea absolută a regulamentului o constituia obligativitatea susținerii unei probe de admitere (examen pentru absolvenții „școlilor naționale” și colocviu pentru ceilalți) la limba și literatura română¹. Dar în contextul extinderii autonomiei universitare, *Regulamentul de organizare a admiterii la USM*, elaborat în baza noilor reglementări ministeriale, stabilea însă că toți candidații la studii la USM vor susține proba de evaluare la limba și literatura română sub forma examenului².

Reforma structurii învățământului preuniversitar prin introducerea treptei liceale, dar cu păstrarea școlii medii de cultură generală și reasezarea economiei de pe principiile administrării centralizate pe principiile liberei concurențe și inițiativei individuale, reorientarea țării spre economia de piață pe parcursul anilor '90, au determinat modificarea procedurii de admitere la studii la USM. Astfel, pentru admiterea 1994 a fost redus numărul de probe de concurs la toate specialitățile, candidații susținând o probă obligatorie (examen, de obicei) la limba și literatura română sau rusă, în dependență de limba programului pentru care s-a optat, și două probe la disciplinele de profil. Totodată, candidații, care optau pentru studii în limba rusă, susțineau suplimentar proba la limba română cu calificativul „admis” sau „respins”³. Absolvenților instituțiilor preuniversitare alolingve li se permitea să participe la concurs pentru admitere la programele la care nu se organizau grupe cu predarea în limba rusă, dar ei erau obligați să susțină o probă obligatorie la limba română⁴. Pentru admiterea la specialitățile puțin solicitate de candidați, dar importante și necesare economiei naționale - Litere, Chimie și Bibliografie, examenul de admitere a fost înlocuit cu o testare la disciplinele de profil⁵. De asemenea, pentru admiterea la studii la unele specialități a fost introdus o probă suplimentară de verificare a aptitudinilor profesionale cu caracter eliminativ. Pentru a fi admis la examenele de admitere la studii la programul „Jurnalism”, candidații au susținut o proba de creație eliminativă încă din perioada sovietică. Începând cu Admiterea-1996 o asemenea testare a fost aplicată și candidaților la studii la specialitățile „Psihologie” și „Pedagogie”⁶.

În scopul atragerii la studii în cadrul USM a elevilor-absolvenți ai *Școlii republicane prin corespondență a tinerilor dotați în matematică, fizică și chimie*, în anul 1994, Senatul a decis să echivaleze examenele de absolvire a acestei școli cu examenele de admitere la facultățile respective⁷. Examenele de absolvire a școlii respective se susțineau în luna mai, astfel că elevii, care încă nu obținuse diploma de studii medii generale, erau deja înmatriculați la studii la USM. Obiectivul acțiunii a fost realizat, toți absolvenții din anul 1995 ai Școlii republicane au optat pentru realizarea studiilor superioare la facultățile reale ale USM⁸.

În același timp, vacuumul legislativ în domeniul învățământului superior, dar și al educației în general, precum și coexistența structurii sovietice a învățământului cu elementele

¹ Regulamentul de organizare a admiterii în învățământul superior din Moldova. În: Făclia, 26 aprilie 1991, p. 6, 11.

² Regulamentul de organizare a admiterii la USM. În: Moldova Suverană, 25 mai 1991, p. 4.

³ Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ superior universitar și superior de scurtă durată din Moldova, aprobat la ședința Consiliului Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului prin hotărârea nr. 1.2 din 31 martie 1997.

⁴ Regulament cu privire la admiterea la Universitatea de Stat din Moldova, aprobat de Comisia de admitere a USM din 28 mai 1996, p.3.

⁵ Regulamentul USM cu privire la înscrierea studenților pentru anul de studii 1995-1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 176-177.

⁶ Regulament cu privire la admiterea la Universitatea de Stat din Moldova, aprobat de Comisia de admitere a USM din 28 mai 1996.

⁷ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 19.

⁸ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 25 mai 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 209.

democratice introduse după 1991, au determinat unele derogări argumentate de la principiile generale de admitere la studii în cadrul USM.

Cerințele noului sistem politic și economic, dar și motivații psihologice au produs la începutul anilor '90 o cerere crescută pentru specialitatea „Drept”¹, dar și a ofertei învățământului universitar, prin înființarea universităților particulare, multe dintre ele sub nivelul unor standarde acceptabile de calitate, sarcina pregătirii specialiștilor de înaltă calificare în domeniul juridic a fost asumată de USM. În acest context, în acord cu dispozițiile Ministerului Învățământului, USM a organizat concurs distinct pentru locuri bugetate, oferite suplimentar și destinate absolvenților Colegiului Republican de Informatică și Drept în scopul pregătirii specialiștilor pentru procuraturile și judecătoriile republicane. Pentru aceștia era organizat un concurs special din trei probe: limba și literatura română (expunere), drept penal și drept civil (examene scrise) și a fost elaborat un program de studii distinct cu durata de 3 ani². În anii următori, USM a înmatriculat studenți „cu destinație specială” și pentru Armata Națională și pentru Ministerul Securității pe locuri finanțate din bugetul ministerelor respective³.

Începând cu anul de studii 1993-1994, USM a organizat admitere pentru mai multe categorii de candidați: pentru absolvenții școlilor generale, deținătorii de diplome de studii medii generale; absolvenți de colegii, deținători de diplome de studii medii de specialitate; absolvenți de liceu, deținători ai diplomei de bacalaureat⁴ și absolvenții instituțiilor de învățământ superior, deținători ai diplomelor de studii superioare.

În general, în perioada 1991-1995, toate categoriile de candidații, care optau pentru studii la secția învățământ cu frecvență la zi și locuri cu finanțare din bugetul de stat, susțineau aceleași probe de concurs și participau la concursul general, fără a se ține cont de proveniența rural-urban a acestora, de tipul de diplomă deținută sau de alte avantaje și prerogative. Începând cu anul 1996, deținătorii diplomelor de bacalaureat⁵, iar începând cu anul 1998, absolvenții colegiilor și școlilor normale⁶ erau înmatriculați la studii superioare (pe locurile finanțate de bugetul de stat) fără a susține examene de admitere, în baza unei medii și a cotei parte de locuri stabilite de Senatul USM⁷. Pentru calcularea mediei de concurs a candidaților care au absolvit instituții de învățământ până la reforma baremului de notare, sistemul de 5 puncte era echivalat cu sistemul de 10 puncte, după cum urmează: notele „3”, „4” și „5” se echivalau cu „5,5”, „7,5” și „9,5”⁸.

Din inițiativa Universității de Stat din Moldova în anul 1997 înmatricularea, inclusiv a absolvenților școlilor de cultură generală, a avut loc fără susținerea probelor de concurs, doar în baza notelor din actele de studii și doar absolvenții școlilor alolingve au susținut o probă, numită „convorbire”, la limba română⁹. Renunțarea la examenele de admitere și înscrierea studenților la facultate în baza notei medii din actul de studii se înscria perfect în opțiunea

¹ Dacă în perioada sovietică USM înmatricula anual 75-100 de studenți la Facultatea de Drept, în anul 1995 a admis 320 studenți doar la locurile bugetate, numărul de studenți admiși fiind însă mult mai mare din contul studenților înmatriculați la locurile cu taxă. *Vezi*: Planul de înmatriculare la USM pentru anul de învățământ 1995-1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 179.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 25 aprilie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 161.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 28 mai 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 192.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 17 mai 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 96.

⁵ Regulament cu privire la admiterea la Universitatea de Stat din Moldova, aprobat de Comisia de admitere a USM din 28 mai 1996, p. 2.

⁶ Regulament cu privire la admiterea la Universitatea de Stat din Moldova, aprobat de Senatul USM la 26 mai 1998.

⁷ Regulament cu privire la admiterea la Universitatea de Stat din Moldova, aprobat de Comisia de admitere a USM din 28 mai 1996, p. 2.

⁸ Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ superior universitar și superior de scurtă durată din Moldova, aprobat prin ordinul nr. 330 din 14 mai 1998 al Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului, p. 13.

⁹ Raport de autoevaluare a USM, 1999-2000, aprobat de Senatul USM la ședința din 25 aprilie 2000. Arhiva curentă a USM, f. 48.

pentru practica formativă mondială a USM. Cu toate carențele inerente, această nouă procedură de admitere a însemnat, în primul rând, detașarea de sistemul vechi sovietic de înmatriculare și consolidarea rolului nivelului secundar al învățământului moldovenesc și, în special, a treptei liceale.

Această inițiativă și experiență de organizare a admiterii din anul 1997 a fost interpretată contradictoriu și calificată de Ministerul Învățământului drept imperfectă și nepotrivită pentru Republica Moldova, astfel că noul *Regulament de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ superior*, aprobat de Ministerul Învățământului în iunie 1998, a readus practica admiterii studenților în instituțiile de învățământ superior în baza unor probe de concurs, doar că de această dată instrumentul de evaluare l-a constituit testul cu alegere multiplă la două discipline de profil, ce urmau a fi susținute în aceeași zi.¹ Dar în informația despre organizarea și desfășurarea admiterii, prezentată Ministerului Învățământului, Comisia de admitere a USM și-a exprimat insatisfacția față de „întârzierea aprobării regulamentului”, renunțarea la examenul de admitere și față de obligativitatea aplicării testelor cu alegere multiplă, pe care le găsea puțin obiective și irelevante pentru un concurs de admitere la studii superioare.² Pentru următoarea admitere (1999), Regulamentul cu privire la admitere a fost modificat, instituind în calitate de probe de concurs pentru absolvenții școlilor medii de cultură generală un examen la limba și literatura română și 2 probe la disciplinele de specialitate, sub forma testării scrise. Testarea, ca metodă de evaluare pentru concursul de admitere a fost păstrată și pentru admiterea din anul 2000. De asemenea, în anul 1999 și deținătorii de diplome de bacalaureat și diplome de studii medii de specialitate au fost supuși unei testări la disciplina de profil. Pentru aceste două categorii de candidați, media pentru concursul de admitere consta din nota obținută la testul scris și media notelor obținute la examenele de bacalaureat sau a examenelor de absolvire a colegiilor.³

Specificul regulamentelor de admitere de la sfârșitul anilor '90 era reglementarea foarte riguroasă a desfășurării concursului de admitere și a probelor de concurs, în special. Regulamentul indica până și culoarea stiloului cu care vor scrie testarea candidații și obiectele personale pe care aveau voie să le aducă în sala unde vor scrie proba de concurs. De asemenea, candidații erau admiși la proba scrisă doar după verificarea identității lui prin prezentarea buletinului de identitate⁴. Măsurile restrictive și punitive în același timp (dacă lucrarea nu era realizată cu pix de culoare albastră sau violetă, ea nu era verificată, candidatul fiind exclus din concurs; dacă candidatul nu prezenta buletinul, acesta nu era admis în sală unde se desfășura proba de examinare etc.) erau determinate, probabil, de necesitatea de a asigura transparența și de a evita fraudarea concursului de admitere pentru locurile finanțate din bugetul de stat la specialitățile foarte solicitate.

De asemenea, pentru a asigura corectitudinea admiterii la locurile bugetate a diferitor categorii de candidați la studii în cadrul USM, Senatul a stabilit cote pentru fiecare din acestea din numărul total de locuri din planul de admitere a comenzii de stat, care a variat nesemnificativ. Astfel, pentru admiterea 1998, din numărul total de locuri bugetate la USM, 10 la sută erau rezervate pentru candidații din localitățile din stânga Nistrului și municipiul Tighina, cetățenii de origine moldovenească din statele fostelor republici unionale și pentru cetățenii de etnie găgăuză, bulgară din raioanele de sud ale Republicii Moldova și țigani; 40 la sută erau repar-

¹ Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ superior universitar și superior de scurtă durată din Moldova, aprobat prin ordinul nr. 330 din 14 mai 1998 al Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului, p. 7.

² Informație despre organizarea și desfășurarea admiterii în anul 1998 la Universitatea de stat din Moldova. Arhiva curentă a USM.

³ Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ superior universitar și de scurtă durată din Republica Moldova în anul 1999, p. 5.

⁴ Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ superior universitar și superior de scurtă durată din Moldova, aprobat prin ordinul nr. 330 din 14 mai 1998 al Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului, p. 9.

tizate pentru deținătorii diplomelor de bacalaureat și 10 la sută pentru absolvenții colegiilor și școlilor normale¹. Reclamând susținerea verigii liceale în calitate de unul dintre factorii de modernizare a învățământului superior și racordare a lui la standardele europene, USM a avantajat continuu liceenii la admiterea la studii prin mărirea cotei parte de locuri bugetate pentru această categorie de candidați. Astfel că, în 1999, coraportul procentual pentru categoriile de candidați la studii la USM a fost modificat după cum urmează: 30 la sută din numărul de locuri erau rezervate pentru absolvenții școlilor medii de cultură generală; 60 la sută - pentru deținătorii diplomelor de bacalaureat și 10 la sută - pentru absolvenții colegiilor². Absolvenții școlilor medii de cultură generală, înmatriculați la USM în perioada de tranziție, studiau la anul I după un plan special care să le permită susținerea bacalaureatului. Dar pe lângă disciplinele liceale, acești studenți urmau și cursuri de inițiere în specialitatea pentru care au optat la admitere. Începând cu anul 2000, admiterea la USM se organiza numai în baza diplomei de bacalaureat³, cu excepția absolvenților școlilor din stânga Nistrului, cărora USM le oferea posibilitatea să recupereze disciplinele liceale și să susțină bacalaureatul.

În perioada următoare declarării independenței s-a sistat reglementarea coraportului rural-urban în cazul admiterii la studii superioare. În consecință, s-a înregistrat o creștere procentuală a studenților care proveneau din mediile urbane în defavoarea celor din mediile rurale. Astfel, în anul 1994 studenții de la sate constituiau numai 32 la sută din totalul celor care urmau studiile la USM, în 1995 – 35 și în 1996 – 36 la sută. Situația creată a determinat administrația USM să adreseze Ministerului Învățământului o solicitare de a organiza concursul de admitere separat pentru aceste două categorii de candidați⁴. Pentru a extinde efectiv accesul absolvenților școlilor și liceelor din sate la studii superioare, în anul 1998 s-a revenit la reglementarea procentuală a admiterii studenților din această categorie, acestora rezervându-le 50 la sută din totalul locurilor cu finanțare de la bugetul de stat distribuite USM⁵.

Persoanele care dețineau o diplomă de studii superioare puteau fi admise la studii la o altă specialitate în bază de contract cu achitarea unei taxe de școlarizare stabilită de Senatul USM⁶ și, doar dacă optau pentru o specialitate cu profil pedagogic (învățământ cu frecvență redusă), își puteau realiza studiile cu finanțare din bugetul de stat⁷. În cazul candidaților care optau pentru învățământul cu taxă, examenele de admitere au fost înlocuite cu o testare la disciplina de profil și de cunoaștere a limbii române. Concursul de admitere la studii la USM era organizat tradițional în lunile iulie-august, cu anunțarea rezultatelor și înmatricularea studenților până la 20 august⁸, dar universitatea își rezerva dreptul de a prelungi admiterea și de a înmatricula supraplan studenți care optau pentru învățământul contra taxă⁹. Persoanele, care în rezultatul concursului nu au reușit să obțină un loc bugetat, au obținut dreptul de a participa la concursul

¹ Regulamentul cu privire la admitere la Universitatea de stat din Moldova, aprobat de Senatul USM la 26 mai 1998, p. 4.

² Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ superior universitar și de scurtă durată din Republica Moldova în anul 1999, p. 1.

³ Cu privire la admiterea în învățământul superior universitar și superior de scurtă durată în anul de studii 1998-1999. Ordinul nr. 7 al Ministerului Învățământului și Științei din 14 ianuarie 1998. Arhiva curentă a USM.

⁴ Scrisoarea 01-713 din 04.11.1996 a rectorului USM, prof. Gheorghe Rusnac, adresată Ministerului Învățământului al Republicii Moldova. Arhiva curentă a USM.

⁵ Regulamentul cu privire la admitere la Universitatea de Stat din Moldova, aprobat de senatul USM la 26 mai 1998, p. 4.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 17 mai 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 96.

⁷ Regulament cu privire la admiterea la Universitatea de Stat din Moldova, aprobat de Comisia de admitere a USM din 28 mai 1996, p. 1.

⁸ Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățământ superior universitar și superior de scurtă durată din Moldova, aprobat la ședința Consiliului Ministerului Învățământului, Tinerețului și Sportului prin hotărârea nr. 1.2 din 31 martie 1997, p. 12.

⁹ Regulament cu privire la admiterea la Universitatea de Stat din Moldova, aprobat de Comisia de admitere a USM din 28 mai 1996, p. 2.

suplimentar pentru locurile cu finanțare din bugetul de stat la specialitățile puțin solicitate sau puteau opta pentru studii contra taxă la prima specialitate solicitată. Cele mai solicitate programe oferite de USM în anii '90 erau cele din domeniul dreptului, astfel că situația reglementată mai sus se referea în special la aceste cazuri.

USM organiza pentru toate programele din oferta educațională studii cu frecvență la zi și cu frecvență redusă, în limba română și în limba rusă, atât cu finanțare din bugetul de stat, conform planului de înmatriculare (comandă de stat), cât și contra taxă, în baza contractului de studii. Conform dispozițiilor legale, USM avea dreptul să scoată la concursul de admitere locuri contra taxă și să înmatriculeze în bază de contract, doar cu acordul Ministerului Învățământului și în limita capacităților disponibile ale bazei tehnico-materiale și didactico-metodice, pentru a nu prejudicia procesul de instruire a contingentului înmatriculat la locurile bugetate¹.

Reieșind din faptul că USM înmatricula la studii persoane deținătoare a diferitor tipuri de diplome de studii, programele de studii la aceeași specialitate erau adaptate ca durată și conținut la nivelul de studii al acestor categorii de studenți. În acest sens, durata programului de studii superioare pentru absolvenții școlilor de 11 clase, deținători ai diplomelor de studii medii generale, era de 5 ani pentru învățământul cu frecvență la zi și 6 ani pentru învățământul cu frecvență redusă. Absolvenții de liceu și deținători ai diplomei de bacalaureat, precum și deținători ai diplomelor de studii medii de specialitate și superioare își realizau studiile conform unor programe de 4 și 5 ani, în dependență de forma de învățământ pentru care au optat. Excepția o făceau absolvenții colegiilor profesionale, care optau pentru studii superioare în același domeniu de formare profesională, pentru care durata programului era de 3 și 4 ani, în dependență de forma de învățământ aleasă².

Și oferta educațională a USM a evoluat cantitativ și calitativ în primul deceniu al istoriei Republicii Moldova. În contextul tranziției socio-politice și economice de la sistemul sovietic de pregătire a specialiștilor la cel național, USM s-a adaptat continuu acelor cerințe ale societății pe care le-a considerat compatibile cu propria misiune și viziune și și-a concentrat resursele și eforturile didactice și științifice spre a răspunde așteptărilor pieței muncii și societății bazate pe cunoaștere. Eforturile USM s-au concretizat în deschiderea de specialități și specializări noi, adaptarea și corelarea specialităților și programelor de studii, ca și durată și conținut, la nevoile social-economice. Astfel, dacă în anul declarării independenței, USM a propus candidaților la studii 22 de specialități cu mai multe specializări (Tabel nr. 85), către *Admiterea - 1995*, oferta educațională sporește până la 43 de specialități cu specializările aferente, iar către 1998 – până la 74 de specialități.

Deschiderea unui număr impresionant de specialități și specializări într-o perioadă atât de scurtă a fost determinată, pe de o parte, de faptul că până la crearea Republicii Moldova o bună parte a specialiștilor pentru anumite ramuri ale economiei naționale erau formați în diferite instituții de profil din Uniunea Sovietică. După destrămarea imperiului sovietic, ramurile asigurate anterior cu specialiști formați în fostele republici unionale, care între timp trecuse la sistemul de studii contra taxă pentru cetățenii străini, riscau să rămână fără specialiști. Pe de altă parte, transferul către economia de piață și deschiderea Republicii Moldova către Occident au generat un șir de domenii profesionale noi, care necesitau specialiști calificați.

Nevoii de specialiști pentru diverse domenii profesionale, mai vechi sau mai noi, universitatea i-a răspuns prin diversificarea ofertei educaționale. Astfel, reieșind și din caracterul încă agricol al economiei statului moldovenesc și, respectiv, din necesitatea de specialiști în domeniul microbiologiei și biotehnologiilor, la propunerea Facultății de Biologie și Pedologie a fost deschisă o nouă specializare - Microbiologie, în cadrul specialității Biologie. Mai ales că existau toate condițiile: cadre științifico-didactice care realizau cercetări în domeniu și un laborator - laborator interdisciplinar de cercetări științifice „Fotomicrobiologia”, care putea servi drept bază de practică și cercetare pentru studenți³.

¹ Ordinul nr. 454 din 2.06.1998 al Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova. Arhiva curentă a USM.

² Rusnac Gheorghe. De la buchia legii, la eforturi practice. În: *Făclia*, 17 februarie 1996, p. 5.

³ Proces-verbal al Senatului USM din 26 noiembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 10, 38-41.

În același an la Facultatea de Fizică au fost deschise trei specializări noi: „Radiofizică”, „Fizica materialelor tehnicii electronice și optoelectronice” și „Electronica și microelectronica fizică” pentru care profesorii au elaborat cursuri speciale noi¹. În baza contractului de colaborare cu uzina „Alfa”, USM a deschis în cadrul specialității „Fizica” o specializare nouă „Tehnica cu microunde” și pregătea anual câte 10-12 specialiști pentru necesitățile acestei întreprinderi². „Lipsa acută” de cadre didactice pentru învățământul preuniversitar a determinat conceptualizarea și deschiderea la aceeași facultate a specialităților „Fizică și astronomie”, „Fizică și informatică” în 1995³ și „Fizică și matematică” în anul 1997⁴. Absolvenții acestor programe obțineau calificativul de „profesor de fizică și astronomie” sau „profesor de fizică și informatică” în învățământul preuniversitar.⁵ Iar nevoia de specialiști fizicieni pentru unele întreprinderi industriale, precum „Alfa”, „Antigrad” și domenii noi de activitate în Republica Moldova a generat specialități noi precum „Fizică și tehnologie fizică”⁶, „Fizică și fizică computațională”⁷, „Energetică netradițională”⁸ etc.

Pentru anul de studii 1992-1993 USM a deschis noi specialități: „Psihologie”, „Filosofie”, „Politologie”⁹ - în cadrul Facultății de Istorie¹⁰, „Limba română, ivrit-idiș”, specializarea „Chimie tehnologică” în cadrul specialității „Chimie”¹¹ și specialitatea „Geografie” în baza analizei pieței muncii și identificării necesității de specialiști de înaltă calificare în institutele științifice și departamentele Republicii Moldova¹². Procesul de adaptarea la necesitățile de specialiști s-a concretizat și prin deschiderea de noi specialități: „Sociologie” în anul 1993 și câteva specialități și specializări în domeniul istoriei: „Istorie și relații internaționale” și „Istorie și bazele Statului”¹³, urmat de deschiderea specialităților „Politologie”, „Politologie și relații internaționale”, „Politologie și limbi străine” etc.

Prin adoptarea primului *Nomenclator al specialităților pentru pregătirea specialiștilor în instituțiile de învățământ superior ale Republicii Moldova*¹⁴, ca parte a standardelor de stat în domeniul pregătirii cadrelor de înaltă calificare, studiile superioare se organizau pe profiluri și specialități, iar specializările se asigurau de către instituțiile de învățământ superior în concordanță cu Ministerul Învățământului. USM a adaptat programele de studii la noile reglementări și a deschis în următorul an de studii 12 specialități noi (Tabelul nr. 85), în anul 1997 - 6 specialități noi: „Informatică”, „Fizică și matematică”, „Fizică și fizică computațională”, „Sociologie și asistență socială”, „Istorie și muzeologie”, „Istorie și arhivistică”,¹⁵ „Asistența socială”¹⁶ în 1998, astfel încât rectorul USM, prof. Gheorghe Rusnac, menționa că „așa ceva is-

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 24 decembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 70-73.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 25 mai 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 112.

³ Activitatea decanatului și a catedrelor Facultății de Fizică în vederea pregătirii tinerilor specialiști. Raport în ședința Senatului USM din 25 aprilie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 172.

⁴ Decizia Senatului USM din 25 februarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 98.

⁵ Activitatea decanatului și a catedrelor Facultății de Fizică în vederea pregătirii tinerilor specialiști. Raport în ședința Senatului USM din 25 aprilie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 166.

⁶ Ibidem, f. 172.

⁷ Decizia Senatului USM din 25 februarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 98.

⁸ Decizia Senatului USM din 22 aprilie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 146.

⁹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 25 mai 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 111.

¹⁰ Decizia Senatului USM din 29 aprilie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 79.

¹¹ Totalurile anului de studii 1992-1993 și sarcinile catedrelor și decanatelor în organizarea procesului de instruire. Arhiva curentă a USM.

¹² Decizia Senatului USM din 23 aprilie 1992. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 75.

¹³ Calității pregătirii specialiștilor – atenție primordială: realizări și perspective. Raportul rectorului Gh. Rusnac în Senatul USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 19.

¹⁴ Nomenclatorul specialităților pentru pregătirea specialiștilor în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, adoptat prin hotărârea nr. 309 din 17 mai 1995 a Guvernului Republicii Moldova.

¹⁵ Decizia Senatului USM din 25 februarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 98.

¹⁶ Bulgaru M. Învățământul în asistența socială în Republica Moldova: realizări și probleme. În: *Studia Universitatis*. Revista științifică a USM, 2009, nr.3(23), p. 6.

toria universității nu a cunoscut”¹. Și în acest domeniu USM și-a asumat activități de pionierat, inițiind și deschizând specialități și profiluri care nu au mai existat până la acea dată în Republica Moldova, precum „Asistență socială”, „Sociologie” etc.

Deoarece în *Nomenclator* nu au fost incluse unele specialități, destul de solicitate de candidații la studii, iar USM pregătea specialiști la aceste specialități de câțiva ani, Senatul a propus includerea următoarelor specialități în nomenclator: „Chimie tehnologică”, „Bazele statului și dreptului”, „Informatică” (cu profil matematic), „Pedologie-agrochimie-pedagogie”². Schimbările structurale ale ofertei educaționale a USM, chiar dacă provocau stări de îngrijorare alarmantă în rândul universitarilor, erau acceptate, în mare parte, atât de promotorii, dar, mai ales, de beneficiarii intervențiilor înfăptuite.

Comercializarea învățământului superior a condus la extinderea accesului la studii, iar mărirea contingentului de studenți a fost unul dintre factorii determinanți pentru deschiderea unui număr mare de specialități: în anul de învățământ 1998-1999 Universitatea de Stat din Moldova oferea studii la peste 74 de specialități (Tabelul nr. 85), necesare economiei naționale. „Înmulțirea” specialităților și specializărilor a fost posibilă și pentru că *Nomenclatorul specialităților* din 1995, marcat de instabilitatea sistemului, lăsa universităților un rol mai mare și mai bine definit în propunerea unor noi specialități și specializări. Astfel, unele specialități și specializări cu denumiri diferite, aveau discipline, o curricula și obiective, dacă nu identice, cel puțin apropiate (de exemplu, planul de învățământ pentru specialitatea „Activitate vamală” se deosebea de planul pentru „Drept” printr-o singură disciplină - „Drept vamal”). De asemenea, unele specialități noi erau asigurate cu specialiști calificați sau alte resurse educaționale. Politicile guvernamentale în domeniul educației de la sfârșitul anilor ‘90 au determinat adoptarea unui nou Nomenclator al specialităților pentru învățământul superior în anul 2000³, la redactarea căruia a participat activ USM⁴. În noul Nomenclator au fost înregistrate profilurile și specialitățile pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și s-a renunțat la multiplele specializări și specialități asemănătoare.

„Deschiderea” universității către valorile educației europene a determinat valorificarea dimensiunii europene a Francofoniei. În anul 1997 în cadrul USM a fost deschisă o filieră francofonă la Facultatea de Drept. Studenții, care urmau studiile în cadrul filierei francofone, studiau după același plan de învățământ ca și colegii lor din grupele cu predare în română și rusă, doar că disciplinele de specialitate se studiau în limba franceză. Scopul organizării studiilor în limba franceză era formarea unor specialiști de înaltă calificare cu studii la nivel european, capabili să se încadreze în organisme de specialitate francofone⁵.

Tranziția Republicii Moldova la un sistem propriu al învățământului superior nu a afectat spectaculos doar calendarul academic. Anul de învățământ începea la USM tradițional, la 1 septembrie și se finaliza către 1 iulie, având 36 de săptămâni și fiind împărțit, de obicei, în două semestre⁶. Prin *Legea Învățământului* (1995) a fost instituționalizat anul universitar de 34 de săptămâni⁷.

În perioada 1991-1994, atât timp cât au mai funcționat reglementările sovietice, durata semestrelor rămânea de 18-19 săptămâni pentru primul semestru și de 17-12 săptămâni pen-

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 25 aprilie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5079, f. 162.

² Ibidem.

³ Nomenclatorul specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate, aprobat prin Legea nr. 1070-XIV din 22.06.2000. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311528>

⁴ Registrul formativ universitar: imperativul optimizării nomenclatorului de specialități și specializări. Informație prezentată de decanul Facultății de Istorie, prof. Ion Niculiță în ședința Senatului USM din 1 decembrie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461 (1), f. 7-11.

⁵ Francofonia: implementare eșalonată. Raport prezentat de decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine, dr. E. Axenti în ședința Consiliului de Administrație al USM din 14 decembrie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618(b), f. 86-88.

⁶ Planuri de studii pentru anul universitar 1995-1996. Arhiva curentă a USM.

⁷ Legea Învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995, art. 16. În: Făclia, 9 decembrie 1995, p. 1.

tru al doilea. Începând cu anul de învățământ 1994-1995 se produc primele adaptări ale calendarului academic la necesitățile de formare a specialiștilor prin modificarea graficului de studii. De la 1 septembrie 1994 au intervenit schimbări și în organizarea procesului de învățământ prin reducerea săptămânii de muncă de la 6 la 5 zile¹, a semestrului I cu două săptămâni și extinderea semestrului II cu două săptămâni. Astfel, primul semestru era alcătuit din 15 săptămâni și al doilea din 18 (19), în dependență de program². Fiecare semestru se încheia cu câte o sesiune: sesiunea de iarnă de 2-3 săptămâni, în funcție de numărul de colocvii și examene pe care urmau să le susțină studenții, a fost transferată din luna ianuarie în luna decembrie³, iar sesiunea de vară de 3-4 săptămâni se planifica, de obicei, pentru luna iunie. Ultimul semestru al anului final de studii avea o structură diferită, pentru acest semestru fiind proiectate, de obicei, stagiile de practică de producție și practica de diplomă/licență.

Odată cu extinderea posibilităților de admitere la studii, când unica condiție de înscriere la facultatea și specialitatea dorită pentru candidații la locurile cu taxă era achitarea contractului de studii, și odată cu reducerea numărului de probe de concurs pentru locurile bugetate și chiar a anulării lor, a diminuat, în general, motivația studenților de a învăța. Unii studenți se limitau la însușirea materiei primare și a unui volumul inițial de informații. Atitudinea apatică a studenților față de studii temeinice, determinată și de alegerea nemotivată a profesiei, dar și de neîncrederea că se vor angaja conform calificării, s-a exprimat în scăderea drastică a randamentului academic, pe de o parte, dar și prin reducerea gradului de obiectivism al cadrelor didactice în evaluarea cunoștințelor studenților. În consecință, această conjunctură de factori a condus la devalorizarea studiilor universitare. Se conturase o situație paradoxală, pe de o parte, reușita studenților care urmau studii la programe foarte solicitate, precum specialitățile juridice sau politice etc. era foarte mare, cca. 96-97 la sută dintre toți studenții promovau examenele. De exemplu, în sesiunea din iarna anului 1997, din cei 359 studenți (plan 1-5) ai anului I de la Facultatea de Drept au acumulat note insuficiente doar 9 studenți, ceilalți susținând examenele cu „bine,” și „foarte bine” în proporție de 50 la sută⁴. O situație similară s-a identificat și la Facultatea de Științe Politice și la cea de Jurnalism și Științe ale Comunicării. Pe de altă parte, la unele facultăți reușita academică a studenților a scăzut drastic, mai bine de 30-40 la sută dintre studenți rămânând restanțieri la specialitățile de la Facultățile de Fizică sau de Matematică și Informatică. Alarmați de această situație, Senatul USM a mai instituit o a treia sesiune, „de toamnă”, pe lângă cele două planificate în calendarul academic⁵. În sesiunea de toamnă studenții susțineau probe de evaluare la disciplinele pe care le studiau în semestrul respectiv sub forma atestărilor sau a colocviilor și lichidau restanțele acumulate anterior. Studenții care nu promovau probele sesiunii de toamnă nu erau admiși la examene la disciplină din sesiunea de iarnă. În același context a fost anulată frecvența liberă a studenților de la anii I-III și s-a permis doar pentru studenții eminenți din anii III-V, dar cu condiția elaborării unor planuri individuale, aprobate de Consiliile facultăților⁶.

Aceste mecanisme de motivare a studenților și de ridicare a interesului acestora față de studii au avut efect, managerii procesului educațional considerând că sesiunea de toamnă „a disciplinat studenții și cadrele didactice”⁷.

De-a lungul anului de învățământ, calendarul academic planifica, de obicei, 3 vacanțe: vacanța de iarnă de 2 săptămâni și vacanța de Paște de o săptămână, erau stabilite în funcție

¹ Proces-verbal al Senatului USM din 26 septembrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 5.

² Graficul procesului de învățământ în anul universitar 1994-1995. USM. Arhiva curentă a USM.

³ Decizia Senatului USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 18.

⁴ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F.1, inv.1, d. 5310, f.179, 184.

⁵ Decizia Senatului USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 18.

⁶ Decizia Senatului USM din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 67.

⁷ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 179, 184.

de sărbători, de obicei, în lunile ianuarie pentru prima vacanță și aprilie-mai pentru a doua. Vacanța de vară, care urma după sesiunea din iunie, era planificată pentru lunile iulie-august, dar durata acesteia depindea de tipul și durata stagiilor de practică.

Pe parcursul semestrelor se desfășurau activități didactice prin mai multe forme, precum activități de predare, de obicei, prelegeri universitare, activități practice (seminare, lucrări de laborator, consultații și alte forme de muncă individuală cu studenții); stagii de practică și activități de cercetare¹. La USM, fiind o universitate clasică, activitățile didactice variau în funcție de profil și specialitate: în domeniul științelor reale, desigur, predominau laboratoarele și lecțiile practice, iar la cele socioumaniste - seminarele. Dacă formele de organizare a activităților didactice în cadrul USM s-au perpetuat pe parcursul anilor '90, paralel cu democratizarea și deschiderea învățământului universitar din Republica Moldova spre practicile și experiențele europene și internaționale s-au diversificat și strategiile didactice universitare. Astfel, pe lângă metodele de învățământ tradiționale, cadrele didactice au exploatat în activitatea lor un șir de metode moderne, precum problematizarea, algoritmizarea, expunerea însoțită de mijloace tehnice și utilizarea tehnologiilor informaționale în procesul de instruire².

Formele organizaționale ale activității didactice se desfășurau conform orarului întocmit pe semestre și în conformitate cu programele și graficele de activitate a catedrelor și subdiviziunilor universitare. În general, studiile în cadrul USM erau organizate într-un singur schimb, dar mărirea considerabilă a numărului de studenți (cca.12 000 în anul 1999)³ prin comercializarea învățământului universitar și deschiderea mai multor specialități, a determinat organizarea procesului didactic în două schimburi. Introdus ca soluție de moment în scopul utilizării eficiente a infrastructurii universității, când numărul de studenți a depășit capacitatea instituțională, învățământul în două sau chiar trei schimburi a persistat până la mărirea fondului de auditorii prin achiziționarea unor blocuri de studii noi.

Managementul procesului de studii la facultăți era evaluat periodic și urmărea identificarea problemelor de administrare și gestionare a procesului de studii, pentru înlăturarea acestora și îmbunătățirea calității învățământului superior. Una dintre problemele „perene” ale managementului procesului didactic era orarele „încărcate cu ore”, conform cărora studenții erau obligați să frecventeze 36 și mai multe ore pe săptămână. De exemplu, la Facultatea de Chimie, începând cu anul I și terminând cu anul V, studenții realizau 36 de ore pe săptămână – doar discipline obligatorii, la care se mai adăugau 4-5 discipline facultative. Același situație se constată și la Facultatea de Fizică, unde studenții anului I învață 39 de ore pe săptămână, iar la anul II și III de la 36 până la 37 de ore. O situație similară a fost identificată la Facultățile de Jurnalism și Științe ale Comunicării – 34-36 de ore, Drept - 38-41 de ore, Istorie - 36-38 de ore pe săptămână. Și mai gravă este situația studenților care urmează studiile la specialități duble⁴. Supraîncărcarea orarului făcea practic imposibilă organizarea lucrului individual al studenților, participarea lor la cercetarea științifică etc.

Mai mult decât atât, odată cu trecerea la săptămâna de muncă de 5 zile (1994) și la alt grafic al procesului didactic (1995) cu semestre de 15 și 18 (19) săptămâni⁵, universitarii n-au optimizat numărul de ore pe săptămână, astfel devenind dificil de realizat cele 36-38 de ore pe săptămână. În anul 1996 cele cinci facultăți ale USM, care au acceptat săptămâna de muncă de cinci zile, au redus numărul de ore până la 30 de ore pe săptămână⁶, iar în 1998 – și cele-

¹ Statutul Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 1997, p. 12.

² Spectrul formativ în anul de studii 1999-2000. Raport în ședința Consiliului de Administrație al USM din 9 martie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618(a), f. 37.

³ Anul de studii 1999-2000: suportul organizatoric și formativ. Raport prezentat de șeful Secției metodico-didactice, dr.conf. E. Muraru în ședința Consiliului de Administrație al USM din 14 septembrie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (d), f. 3.

⁴ Activitatea instructiv-metodică a catedrelor USM: realizări și perspective. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș în ședința Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F.1, inv.1, d. 5073, f. 42.

⁵ Ibidem, f. 46.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 26 martie 1996. AUSM, F.1, inv.1, d. 5190, f. 77.

alte facultăți¹. Însă acestea au găsit soluția de efect, renunțând la disciplinele așa-zis „străine” domeniului de formare profesională sau reducând arbitrar numărul de ore la disciplinele socioumane. Spre exemplu, disciplina „Psihologie”, planificată cu 50 de ore într-un semestru de 15 săptămâni pentru programele de studii la Facultate de Limbi și Literaturi Străine, se realiza parțial: în orar fiind fixate doar orele la curs, iar seminarul rămânea „pe seama înțelegerii între lectori și studenți”, astfel studenții realizau câte 8-10 ore pe zi².

Una dintre activitățile de instruire importante, la toate specialitățile oferite de USM, era stagiul de practică, scopul căruia era verificarea aplicabilității cunoștințelor teoretice însușite de studenți în cadrul programului de pregătire profesională. Stagiile de practică constituiau de la 10 până la 25 la sută din numărul de ore prevăzut de planul de învățământ, în dependență de specialitate³. Studenții de la 9 facultăți ale USM (din 11), care pregăteau și cadre didactice pentru învățământul preuniversitar (matematică, chimie, fizică, biologie, istorie, litere, limbi și literaturi străine,) realizau două categorii de stagii: practica de specialitate și practica pedagogică⁴. Studenții de la Facultățile de Drept, de Jurnalism și Științe ale Comunicării, precum și unele specialități care nu aveau ieșire în învățământul preuniversitar (informatică aplicată, tehnologie chimică, tehnologia produselor chimice și medicinale, ecologie, pedologie etc.) realizau doar practica de specialitate. Iar pentru unele programe planurile de învățământ nu prevedeau stagii de specialitate, ci doar unul pedagogic, cum este cazul specialităților „Filosofie”, „Politologie”, „Matematică”, „Limbi străine” etc.⁵

De regulă, planurile de învățământ la majoritatea specialităților planificau două tipuri de practică de specialitate: „instructivă” și „de producție”⁶, dar în funcție de domeniul profesional, acestea puteau fi definite și prin alți termeni: „de inițiere”, „cognitivă”, „de profil” sau „de teren”, „botanică”, „ecologică”, „dialectologică” etc.⁷

Practicile de inițiere se planificau, de obicei, la anul I și II de studii, pentru 2-4 săptămâni, în dependență de specificul programului și rolul practicii respective în formarea specialistului, și urmăreau scopul de a-i familiariza pe studenți cu bazele viitoarei specialități, de a le forma deprinderi primare pentru formarea profesională. Unele practici „instructive”, precum cele la botanică, zoologie, pedologie, ecologie, arheologie, dialectologie și folclorică se derulau pe teren, în baze de practică tradiționale, precum cele de la Bădrăgii-Vechi, r. Edineț și Primorsc, Ucraina, unde realizau practica respectivă studenții de la specialitățile „Biologie”, „Pedologie” și „Ecologie”; de la Butuceni, Orheiul Vechi și Măscăuți din raionul Orhei, unde realizau practica arheologică și etnologică studenții istorici; Muzeul de istorie naturală și Muzeul de istorie a Moldovei din Chișinău, care constituiau baze pentru practica muzeografică; în organele de drept din or. Chișinău: poliție, procuratură, judecătoria își realizau practica „instructivă” studenții de la specialitățile juridice⁸, Radio și TV - baze de practică pentru studenții-jurnaliști⁹.

De obicei, instituțiile și organizațiile – baze de realizare a practicilor pentru studenții USM, conștientizând importanța practicilor de specialitate pentru viitorii profesioniști, conlu-

¹ Decizia Senatului USM din 26 mai 1998. AUSM, F. 1, inv.1, d. 5463, f. 15-16.

² Activitatea instructiv-metodică a catedrelor USM: realizări și perspective. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș în ședința Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F.1, inv.1, d. 5073, f. 46.

³ Planuri de învățământ ale USM pentru promoția 1998-2002. Arhiva curentă a USM.

⁴ Practica la USM: modalități de organizare, realizări și perspective. Raportul Comisiei Senatului la ședința din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 15.

⁵ Planuri de învățământ ale USM pentru promoția 1998-2002. Arhiva curentă a USM.

⁶ Regulamentul de organizare și desfășurare a procesului didactic în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, aprobat prin ordinul nr. 4 al Ministerului Învățământului, Tineretului și sportului din 24 aprilie 1997.

⁷ Plan de învățământ la specialitatea „Biologie” pentru promoția 1998-2002. Arhiva curentă a USM.

⁸ Practica la USM: modalități de organizare, realizări și perspective. Raportul Comisiei Senatului la ședința din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 17-18.

⁹ Stagiile de practică în pregătirea specialiștilor USM. Raportul decanului Facultății de Biologie și Pedologie, dr. V. Ciobanu la ședința Consiliului de Administrație al USM din 11 mai 1999, AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 84-85.

crau în condiții de maximă eficiență și reciprocitate. În unele cazuri, însă, haosul perioadei de tranziție și penuria economico-financiară din Republica Moldova, determina USM să identifice baze de practică mai flexibile organizațional și financiar. Astfel, în octombrie 1994 a fost creat un barou de avocați pe lângă USM în calitate de bază de practică de specialitate pentru studenții anului IV și V de la specialitățile juridice, în care, în calitate de mentori de practică interveneau profesorii de la Facultatea de Drept, care activau și în calitate de avocați¹.

Practica de producție se realiza, de regulă, la anul IV, iar uneori și la anul III, avea o durată de 4-6-8-10 și chiar 16² săptămâni, în dependență de domeniul de formare profesională și specificul programului de studii, și avea scopul de a testa în practică cunoștințele, deprinderile și abilitățile achiziționate pe parcursul studiilor. În cele mai multe cazuri temele tezelor de licență corespund cu domeniul de activitate al bazei practicii de producție, care sunt variate, uneori chiar și în cadrul aceleiași facultăți: de la laboratoarele catedrelor specializate ale USM până la institutele de cercetare ale Academiei de Științe a Moldovei (Viticultură, Pomicultură, Selecția plantelor, Pedologie etc.), asociații de producție, uzine din Chișinău și alte orașe din Republica Moldova, România și Ucraina, muzee, biblioteci, organe de drept, redacții ale ziarelor și revistelor, Comitetul pentru radio și televiziune, spitale, rezervații naturale, parcuri naționale etc.³ De obicei, studenții realizau practica de specialitate conform unor planuri individualizate, în conformitate cu interesele lor științifice sau/și profesionale.

În afară de stagiul de practica de specialitate, studenții de la 9 facultăți din cele 11 care formau USM în anii '90, realizau practica pedagogică⁴. Stagiul pedagogic era unul dintre stagiile de bază la specialitățile care pregăteau și cadre didactice pentru învățământul preuniversitar din Republica Moldova. Acest stagiul de practică se împărțea în practica instructivă (numită de cele mai multe ori „practică pasivă”) de 2-4 săptămâni la anul IV și practica pedagogică de stagiere (numită „practică pedagogică activă”) de 8-10 săptămâni la anul V⁵. În dependență de facultate, stagiul respectiv începea în luna septembrie sau noiembrie, studenții fiind ghidați în procesul de realizare a practicii de profesorul responsabil de cursul de metodică, profesorii de la Catedra de Pedagogie și Psihologie, precum și de mentorul de la specialitatea respectivă.

În procesul de realizare a practicii, studenții îndeplineau două funcții: de profesor la disciplina de specialitate și de diriginte în clasa unde a fost repartizat, fiind introdus gradual în procesul instructiv-educativ din preuniversitar. Studenții-stagiari la practica pedagogică realizau 4-5 lecții pe săptămână la disciplina de profil. După terminarea stagiului și elaborarea rapoartelor, studenții și mentorii de practică se convocau într-o conferință de totalizare și evaluare a activităților. Studenții apreciau diferit aceste stagii, în dependență de facultate, dar și de instituția de învățământ unde au realizat practica pedagogică. Astfel, unii studenți (de la facultățile de matematică, fizică, chimie, filosofie) afirmă că „dintre toate tipurile de practici, practica pedagogică este cea mai bine organizată și desfășurată”⁶, în timp ce alții susțineau că „este o practică de umplutură” și că au avut rol de „supraveghetor sau curier” la școala la care au fost repartizați⁷.

În calitate de baze de practică pentru practica pedagogică erau desemnate aproape în exclusivitate, școlile și liceele din Chișinău. Doar un număr neînsemnat de studenți realizau aceasta

¹ Decizia Senatului USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 7.

² Planul de învățământ la specialitatea „Pedologie, Agrochimie și Pedagogie” pentru promoția 1998-2002. Arhiva curentă a USM.

³ Practica la USM: modalități de organizare, realizări și perspective. Raportul Comisiei Senatului la ședința din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 18.

⁴ Ibidem, f. 16.

⁵ Regulamentul cu privire la practica pedagogică a studenților USM, aprobat prin ordinul rectorului USM nr. 85 din 30 august 1995. Arhiva curentă a USM.

⁶ Practica la USM: modalități de organizare, realizări și perspective. Raportul Comisiei Senatului la ședința din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 16.

⁷ Stagiile de practică în pregătirea specialiștilor USM. Raportul decanului Facultății de Biologie și Pedologie, dr. V. Ciobanu, la ședința Consiliului de Administrație al USM din 11 mai 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 84.

practică în școlile și liceele din localitățile de baștină. Cu toate acestea, facultățile nu dispuneau de acorduri sau contracte de colaborare, încheiate cu școlile și liceele respective, fapt care determina „schimbarea lor din an în an” sau, în general, unele școli și licee refuzau să accepte studenții USM la stagiile de practică din motivul că se suprapun stagiile studenților de la diferite specialități și acest fapt „dezorganizează procesul de învățământ în școală”¹. De asemenea, era foarte complicat de a organiza acest tip de practică pentru studenții care urmau studiile la specialități duble, cum ar fi limba română - limba latină, deoarece disciplina „Limba latină” nu este inclusă în programul școlar. În calitate de soluție optimă pentru problemele identificate, s-a decis ca practica pedagogică să fie planificată doar în ultimul an de studiu cu o durată de 8-10 săptămâni, iar „practica pasivă să se realizeze în cadrul orelor practice la metoda predării”².

Pentru toate unitățile de conținut ale planurilor de învățământ erau prevăzute activități de evaluare, care urmăreau scopul să verifice și să aprecieze rezultatele obținute de studenți în procesul de predare/învățare pe parcursul unui semestru, în cazul examenelor sau colocviilor din sesiuni, sau a întregului program, în cazul examenului de licență.

Tipurile și formele de evaluare a randamentului academic al studenților USM erau perpetuate cu adaptări neînsemnate din perioada anterioară, conform normelor regulamentare elaborate de Ministerul Învățământului și preluate în Statutul USM. Cunoștințele studenților erau verificate pe parcursul semestrelor, în timpul sesiunilor de colocvii și examene corespunzător planurilor de învățământ.

Pe parcursul semestrului cadrele didactice practicaau evaluarea curentă a cunoștințelor și a activității individuale a studenților în cadrul orelor practice, de laborator și seminare. Verificarea cunoștințelor se efectua prin diverse modalități: testări, lucrări de control, referate, lucrări individuale etc. atât în formă scrisă, cât și oral. Facultățile reale acordau o importanță mai mare lucrărilor de laborator și celor practice, iar facultățile umanistice – seminarelor. Totuși, studenții nu prea acordau importanță evaluărilor formative și nu sesizau raportul dintre acestea și cea finală, deoarece evaluarea curentă nu influența întotdeauna nota finală la disciplina de studiu³, indiferent de reușita studentului la semnare sau lucrări practice/de laborator, dacă a frecventat sau nu orele – era admis la examenul din sesiune.

Pentru a cuantifica evaluarea formativă și a spori rolul și ponderea acesteia în procesul de pregătire a specialiștilor de înaltă calificare, unele facultăți ale USM au experimentat noi metode și instrumente de evaluare curentă, stabilind și o relație directă dintre calificativele obținute de student pe parcursul semestrului și nota finală. În prima jumătate a anilor '90, Facultatea de Matematică și Cibernetică a experimentat o formă nouă de organizare a evaluării formative – „controlul continuu al cunoștințelor” prin intermediul „lucrărilor de control în serie” cu grade de complexitate diferită – de la lucrări de control de cca. 30 min. până la cele de 2-3 ore⁴. Scopul acestor lucrări era „controlul cunoștințelor pe parcursul întregului semestru”. Experimentul matematicienilor a reușit, „controlul continuu al cunoștințelor obliga studentul să lucreze permanent” și astfel să obțină „cunoștințe durabile”. Pe de altă parte, a crescut obiectivitatea în aprecierea cunoștințelor, iar lucrările de control de lungă durată, care reclamau sarcini complexe, solicitau de la student competențe suplimentare și nu doar reproducerea de cunoștințe, dar aplicarea acestora în condiții noi, necunoscute”⁵.

Pentru a perfecționa sistemul de evaluare, prin decizia Senatului USM din 23 ianuarie 1996 au fost aprobate „cerințe unice privitor la verificarea cunoștințelor studenților”, iar cadre-

¹ Practica la USM: modalități de organizare, realizări și perspective. Raportul Comisiei Senatului la ședința din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 16.

² Decizia Consiliului de Administrație al USM din 11 mai 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (a), f. 86.

³ Proces-verbal al ședinței Consiliului de Administrație al USM din 12 februarie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5465, f. 145.

⁴ Despre activitatea catedrelor Facultății de Matematică și Cibernetică în vederea organizării noilor forme de muncă independentă a studenților. Discurs ținut în fața Senatului USM la 26 mai 1992. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 144- 147.

⁵ Ibidem..

lor didactice li s-a recomandat să diversifice modalitățile de evaluare, utilizând și alte metode „precum testările, verificări cu utilizarea tehnicii de calcul etc.”¹ În calitate de metodă de „reducere a subiectivismului” a fost promovată evaluarea cunoștințelor studenților pe parcursul întregului semestru, iar nota finală la disciplină să fie calculată ca „media notelor de la lucrările practice, seminare și examen”². Studenții, chestionați asupra noutăților în materie de evaluare, au apreciat pozitiv, în proporție de 70 la sută, eficacitatea acestei metode.

În general, pe parcursul anilor ‘90 învățământul universitar rămânea unul tradițional, focalizat pe actul de cunoaștere și mai puțin pe formarea capacităților funcționale și acționale³. Astfel că instrumentul de evaluare sumativă cel mai frecvent utilizat în cadrul examenelor era „biletul cu 2-3 subiecte”, iar în unele cazuri, o listă de subiecte care se puneau în discuție în timpul examenului⁴. Cadrele didactice se lăsau greu convinse să implementeze noi forme și metode de evaluare, cum ar fi testările, evaluarea cu ajutorul tehnicii de calcul, care, după cum considera șeful Secției Studii, dr. Tudor Luchian, „ar evita într-o oarecare măsură subiectivismul, cazurile de „răzbunare”, sau invers, de îmbunare”⁵. Chiar și studenții chestionați cu privire la organizarea procesului didactic au optat pentru diversificarea instrumentelor și metodelor de evaluare⁶.

Totuși, unele facultăți au exploatat la sfârșitul anilor ‘90 deschiderea spre schimbarea managementului universitar și au elaborat și/sau aplicat forme și modalități noi de evaluare. De exemplu, Facultatea de Fizică a elaborat instrumente de evaluare finală la unele discipline care scoteau evaluarea din tiparele sovietice și puneau accentul pe evaluarea aptitudinilor și deprinderilor, renunțând la simpla verificare prin reproducere a conținutului conspectului sau manualului. O nouă formă de evaluare a studenților – „examenul public” a experimentat în sesiunile anului de învățământ 1996-1998 Facultatea de Drept⁷.

Studenții erau obligați să susțină toate examenele și colocviile prevăzute în planul de învățământ, care se înmulțiseră excesiv către 1994-1995, în mod paradoxal odată cu trecerea de la săptămâna de muncă de șase zile la cea de cinci zile și instituirea semestrelor de 15 și 18 (19) săptămâni. Această schimbare a determinat apariția unei „sumedenii de discipline noi” cu un număr mic de ore (până la 30), dar toate se încheiau cu colocviu sau examen. Chiar și disciplinele facultative se finalizau cu susținerea unui colocviu. Prin urmare, sesiunile erau supraîncărcate cu un număr foarte mare de examene și colocvii, recordul însă era „bătut” de facultățile: Jurnalism și Științe ale Comunicării și Drept. La aceste facultăți, studentul susținea într-o singură sesiune 7-10 colocvii și 4-5 examene⁸, adică 11-15 probe de evaluare în 3-4 săptămâni.

Din cauza numărului exagerat de discipline în semestru și implicarea studenților și cadrelor didactice în mai multe activități de instruire concomitent, „nu se utiliza evaluarea curentă, atestarea studenților după răspunsurile pe parcursul semestrului la seminare și lucrările practice, după rezultatul lucrărilor de laborator sau al lucrărilor scrise (cu excepția Facultății de Matematică)”⁹. Prin decizia Consiliului de Administrație al USM din ianuarie 2000, s-a decis ca susținerea colocviilor să se efectueze doar în baza evaluărilor curente. Pentru asigurarea transparenței evaluării formative și sumative, cadrul didactic a fost obligat să treacă rezultatele

¹ Decizia Senatului USM din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 25.

² Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 180.

³ Decizia Senatului USM din 22 februarie 2000. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617 (a), f. 37.

⁴ Proces-verbal al ședinței Consiliului de Administrație al USM din 12 februarie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5465, f. 146.

⁵ Idem.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 23 noiembrie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617 (a), f. 50.

⁷ Activitatea decanatelor și catedrelor în vederea organizării și desfășurării procesului de instruire, modalitățile de evaluare a cunoștințelor studenților. Informație prezentată la ședința Senatului USM la 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 179-180.

⁸ Activitatea instructiv-metodică a catedrelor USM: realizări și perspective. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș în ședința Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 47.

⁹ Idem.

evaluărilor în registrul grupei academice. De asemenea, se recomanda să se țină cont de notele la evaluarea continuă în stabilirea notei finale la disciplina de studiu¹.

O altă problemă atestată în această perioadă era lipsa obiectivismului în evaluarea reușitei studenților, mai ales, în cazul stagiilor de practică. Comisia senatului, care a evaluat organizarea practicilor la specialitățile oferite de USM în anul de învățământ 1995-1996, a constatat că „majoritatea covârșitoare a studenților este apreciată cu note de „9” și „10”. Alte note aproape că nu se observă”². Senatorii au invitat cadrele didactice care evaluează practica pedagogică să respecte baremul și criteriile de apreciere a reușitei studenților, cel puțin similar cu activitatea de evaluare în cazul examenelor la disciplinele din planul de studii. Iar decanatelor, acuzate de management defectuos al procesului de studii la facultate, li s-a recomandat să efectueze „un control mai riguros asupra organizării și calității procesului de instruire”, să organizeze atestarea studenților la disciplinele din planul de învățământ și să admită studenții la examene doar în baza rezultatelor pozitive ale acestora³.

Situația a fost remediată doar după 1997, odată cu adoptarea *Regulamentului de organizare și desfășurare a procesului didactic*, care a stabilit că într-o sesiune nu vor fi incluse mai mult de 5-6 colocvii și 4-5 examene⁴. După o perioadă de „democratizare” a învățământului superior, în sensul că instituțiile de învățământ superior reglementau, mai mult sau mai puțin, individual procesul de evaluare, sus-numitul Regulament, aproape că a restabilit rigorile sovietice în ceea ce privește organizarea evaluărilor în școala superioară.

Înțeles eronat și voluntarist deseori, procesul de democratizare, mai bine-zis de descentralizare a procesului de evaluare, a generat fenomene incompatibile cu idealul învățământului superior: de la subiectivismul cadrelor didactice în evaluarea studenților la nerespectarea obligațiilor de către studenți și abateri de la moralitate și de la datorie. În acest context, reglementările ministeriale veneau să repună ordinea prin norme exigente și riguroase, precum frecvența obligatorie la ore și admiterea la proba de evaluare doar dacă studentul a frecventat mai bine de 2/3 din orele de curs și seminar; susținerea probelor de evaluare doar conform unui orar aprobat de rectorat cu cel puțin 10 zile înainte de începerea sesiunii; neadmiterea studenților la sesiunea de examene în cazul nepromovării colocviilor etc.

Conform aceluiași *Regulament*, studentul care nu promova un examen/colocviu avea dreptul să susțină repetat proba de evaluare de două ori. La a treia susținere a probei, se constituia o comisie din trei persoane, aprobată de rectorul USM, din care făcea parte și cadrul didactic care a predat cursul respectiv. Totodată, studenții aveau dreptul, în cazuri excepționale, să solicite susținerea examenelor în afara sesiunilor programate și să contesteze nota dată de profesor în decurs de 24 de ore de la anunțarea rezultatelor. Dacă nu a promovat cel puțin un examen după a treia prezentare, studentul era exmatriculat.

Studenții mai erau exmatriculați și în cazul absențelor nemotivate la cel puțin 1/3 din timpul prevăzut pentru disciplinele din planul de învățământ, pentru fraudarea examenelor, din proprie inițiativă,⁵ precum și pentru neachitarea taxei de studii (cei înmatriculați la locuri cu taxă). Exmatricularea în ultimul caz îi privea și pe studenții cu performanțe academice, dar „rău-platnici”, pentru că uneori aceștia se găseau eliminați din borderourile de note din cauza neachitării taxei. Dar pentru problemele de acest gen se găseau întotdeauna soluții personalizate, acestor studenții eliberându-li-se Tabele de note individuale⁶.

¹ Decizia Consiliului de Administrație al USM din 11 ianuarie 2000. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5618 (b), f. 138.

² Practica la USM: modalități de organizare, realizări și perspective. Raportul Comisiei Senatului la ședința din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 16.

³ Activitatea instructiv-metodică a catedrelor USM: realizări și perspective. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș în ședința Senatului USM din 24 februarie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 47.

⁴ Regulamentul de organizare și desfășurare a procesului didactic în instituțiile de învățământ superior universitar din Republica Moldova, aprobat prin ordinul nr. 47 din 24.04.1997 al Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova.

⁵ Idem.

⁶ Proces-verbal al Consiliului de Administrație al USM din 9 iunie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5465, f. 4.

Totodată, studenții exmatriculați aveau dreptul să se restabilească la studii în anul din care a fost exmatriculat, dar achitând o taxă de școlarizare corespunzătoare programului, indiferent de faptul dacă a ocupat anterior un loc bugetar sau unul cu taxă de studiu. Durata totală a studiilor nu putea depăși pe cea prevăzută de planul de învățământ cu mai mult de cinci ani.

Condițiile de admitere la examene a studentului erau: rezultatele pozitive ale evaluărilor curente și frecvența orelor în volum de mai bine de 75 la sută din numărul de ore planificat la disciplinele din planul de învățământ¹. Chiar dacă frecvența orelor era regulamentar obligatorie, începând cu anul de învățământ 1995-1996 s-a recurs la o metodă de motivare cunoscută ca „eliberarea de examene sau colocvii”² a studenților cu un performanțe deosebite, atestate prin evaluările curente și cu o frecvență exemplară. Decanatele urmau să monitorizeze activitatea studenților pe parcursul semestrului și „să ducă în mod obligatoriu evidența frecvenței și evaluării continue, în baza cărora studenții puteau fi eliberați de susținerea examenelor sau colocviilor”. Sintagma „eliberat de susținerea examenului” era înțeleasă în sensul echivalării calificativului mediu, obținut de student la evaluările curente, cu nota de la examen, fără ca acesta să susțină proba de evaluare la disciplina respectivă.

În calitate de mecanism de motivare pentru învățare, USM a exploatat și sistemul de burse. În afară de bursele de studii și cele sociale, în iunie 1994 prin *Regulamentul despre burse*, aprobat de către Ministerul Învățământului al Republicii Moldova au fost instituite bursele nominale anuale: Bursa Republicii, Gaudeamus, Mihai Eminescu, Nicolae Dîmo, Anatolie Corobceanu și altele, care se acordau anual studenților universității. De asemenea, USM a mai instituit o bursă a Senatului, acordată anual studenților cu cel mai bun randament academic și activitate în „folosul comunității universitare” de la fiecare facultate³. Fiecare facultate organiza anual concursul pentru bursele nominale, numărul cărora varia în dependență de resursele financiare alocate pentru această categorie de cheltuieli.

Totuși, pentru că unii studenți nu se lăsau motivați de oportunitățile oferite de USM, de la 1 octombrie 1996 a fost introdusă instituția curatorilor de grupă, care aveau scopul să coordoneze activitatea instructiv-educativă a studenților, să analizeze reușita studenților și să colaboreze cu profesorii care predau în grupa respectivă în vederea recuperării restanțelor academice, să susțină organizarea și desfășurarea activităților extracurriculare a studenților, să studieze și să valorifice posibilitățile individuale ale studenților etc.⁴

Studenții care au realizat integral planul și programele de învățământ erau admiși la examenul de licență, pe care îl susțineau studenții USM, indiferent de durata programului și forma de învățământ. Examenul de licență includea 2 probe: una la o disciplină fundamentală și alta la o disciplină de specialitate și susținerea unei teze, numită până în anul 1997 „de diplomă”, iar după preluarea terminologiei occidentale – „de licență”⁵. Examenele de licență se susțineau oral sau scris, conform deciziei catedrei de specialitate. Pentru susținerea probei orale se acorda până la 30 minute, pentru proba scrisă 3 ore academice, iar pentru susținerea tezei de licență – până la o oră academică. Răspunsurile studenților se apreciau cu note de la 5 la 10, iar studentul care nu promova una dintre probele examenului de licență, nu era lipsit de dreptul de a susține celelalte probe. Absolvenților care promovau examenul de licență li se acorda titlul de licențiat în profilul și specialitatea urmată și li se elibera o diplomă de licență, iar celor care nu promovau una dintre probele examenului de licență li se elibera un certificat de absolvire,

¹ Regulamentul de organizare și desfășurare a procesului didactic în instituțiile de învățământ superior universitar din Republica Moldova, aprobat prin ordinul nr. 47 din 24.04.1997 al Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova.

² Decizia Senatului USM din 23 ianuarie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 25.

³ Decizia Senatului USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 6.

⁴ Regulamentul despre activitatea curatorilor de grupă, aprobat la ședința Senatului USM din 29 octombrie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 6191, f. 120.

⁵ Regulamentul de organizare și desfășurare a examenului de licență în instituțiile de învățământ superior universitar, aprobat prin ordinul nr. 135 al Ministerului Învățământului al Republicii Moldova din 2.04.1996, p. 1.

care atesta că persoana a realizat programul la specialitatea respectivă. Un asemenea absolvent avea dreptul să susțină repetat proba nepromovată de două ori în decursul următorilor trei ani de la absolvire.¹

În conformitate cu *Legea Învățământului* și cu ordinul Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului cu privire la eliberarea actelor de studii superioare universitare din 27 februarie 1997, USM a eliberat, începând cu anul 1997², două tipuri de diplome: diplome de licență – absolvenților care au susținut cele două probe ale examenului de licență și teza de licență, și diplome de studii superioare absolvenților care au susținut doar 2 examene de absolvire³. Studenților USM li s-a oferit dreptul de a alege dintre cele două modalități de absolvire: să susțină cele două probe ale examenului de licență și o teză (proiect) de licență și să obțină o diplomă de licență, sau să susțină doar examenele de licență și să obțină un certificat de absolvire a facultății, cu dreptul de a susține teza în următorii ani⁴. Deținătorul certificatului de absolvire a facultății avea dreptul să se angajeze în câmpul muncii, conform calificării, dar nu putea activa în domenii de cercetare.

Dar senatorii și managerii facultăților și catedrelor s-au arătat nemulțumiți de ideea că toți studenții, indiferent de randamentul lor academic pe parcursul anilor de studii, ar putea primi aceleași diplome, în cazul când lor le aparține dreptul de a alege modalitate de absolvire. Unii membri ai Consiliului de Administrație al USM au propus să se elaboreze un barem-baraj, conform căruia studenții să fie promovați pentru elaborarea tezei de licență. Propunerea a fost repudiată de reprezentantul Facultății de Matematică, care a menționat că „la noi la facultate nota „5” este o notă stimabilă”⁵, astfel insistând asupra păstrării dreptului studentului de a alege cum să absolutească universitatea.

După obținerea diplomei de licență, absolvenții USM se puteau încadra în câmpul muncii conform titlului și calificării obținute. Dacă în perioada sovietică absolvenții școlii superioare erau repartizați în mod obligatoriu în câmpul muncii conform planurilor ministerului economiei, după declararea independenței Republicii Moldova, universitatea nu mai garanta absolvenților un loc de muncă. Deși USM mai primea în fiecare an o listă de posturi și locuri de muncă solicitate de diverse instituții sau întreprinderi⁶, pe care le propuneau absolvenților care încă nu-și găsiseră un loc de muncă, această „repartizare” nu avea un caracter obligatoriu. Această schimbare a marcat suprimarea vechiului sistem de repartizare a absolvenților, din acest moment contând doar media de absolvire. După instituirea unei noi trepte în învățământul superior - masteratul (1 an pentru specialitățile umaniste și 2 ani pentru cele reale), deținătorii diplomelor de licență puteau continua studiile la un program de master.

Autoevaluarea procesului educațional, realizată în anul 2000, conform *Legii cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ din Republica Moldova* (1997), a permis universitarilor să „inventarieze” și să estimeze eforturile de modernizare a curriculei universitare la care au contribuit pe parcursul ultimului deceniu al secolului al XX-lea. În rezultatul evaluării, Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare a Instituțiilor de Învățământ din Moldova a recunoscut calitatea înaltă a procesului de studii la USM și a atestat corespunderea formării specialiștilor standardelor naționale și europene, acreditând instituția cu dreptul de a organiza studii la 30 de specialități.

¹ Ibidem, p. 4.

² Modernizarea vieții universitare prin alinierea la standardele europene (raportul rectorului USM Gh. Rusnac la ședința Senatului din 30 septembrie 1997). *Analele științifice ale USM. Seria „Științe socioumane”*, Chișinău. 1998, p. 4.

³ Decizia Senatului USM din 22 aprilie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 105.

⁴ Examenle de licență: practici și perspective. Raport prezentat în ședința Senatului din 27 octombrie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461 (a), f. 112-113.

⁵ Proces-verbal al ședinței Consiliului de Administrație al USM din 24 martie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5465, f. 96.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 30 mai 2000. AUSM, F. 1, inv. 1, d., f. 56.

Începutul anilor '90 și până la adoptarea Legii Învățământului în 1995 a constituit pentru USM o perioadă de transfer fracturat prin adaptarea învățământului moldovenesc la modelul european al învățământului universitar, proces, de altfel, caracteristic pentru întregul sistem al învățământului din Republica Moldova. În absența totală a unui cadru juridic național, care ar fi reglementat învățământul superior din Republica Moldova și procesul de studii, în particular, și repudierea sau chiar desconsiderarea reglementărilor sovietice, antinaționale, Universitatea de Stat din Moldova și-a asumat rolul de „pionier” al schimbărilor și un adevărat „deschizător de drumuri”. „Reformele” instituționale în domeniul procesului didactic și nu numai, au fost inițiate ca parte componentă a obiectivelor de eliberare națională și socială și s-au intensificat după declararea independenței Republicii Moldova. Entuziasmul universitarilor noștri a produs transformări care au angajat toate sferile importante ale vieții universitare, dar, în primul rând, ale procesului didactic. Susceptibilă de a recepționa imperativele tânărului stat independent și necesitățile economiei naționale, USM a deschis un număr considerabil de specialități și specializări noi, a modificat și a adaptat curricula universitară, a elaborat manuale, ghiduri și alte materiale didactice, a reorganizat procesul de studii și a democratizat managementul universitar, a îndemnat și a stimulat corpul profesoral spre perfecționare și dezvoltare profesională etc. Toate aceste schimbări au reorientat învățământul universitar spre valorile general-umane și experiențele occidentale, mai ales românești, dar fără să desființeze în totalitate limitele și unele „tradiții” sovietice. Încorsetarea în trecut și perpetuarea unor mentalități sovietice au determinat limitele reformelor la această etapă a tranziției, unele dintre care s-au repercutat până în prezent.

Legea învățământului (1995) și toate documentele care au pus-o în aplicare, au instituționalizat schimbările și reformele ireversibile produse în procesul de studii universitare (mai ales la USM) de la începutul anilor '90 și până la adoptarea ei în 1995 și a inițiat altele, pe care le făceau necesare provocările epocii: democratizarea învățământului superior din Republica Moldova, integrarea acestuia în procesul universitar mondial, schimbările în treptele învățământului moldovenesc, comercializarea și masificarea învățământului superior, internaționalizarea pieței muncii, detașarea tot mai mare de stat în plan financiar a învățământului universitar prin reducerea procentului de mijloace bugetare etc.

„Epoca provocărilor”, care caracterizează învățământul superior în perioada respectivă, a determinat USM să adapteze oferta educațională prin deschiderea de noi specialități, inclusiv a specialităților duble, prin micșorarea termenului de studii și apropierea de standardele europene etc. Dar cele mai importante transformări le-a suportat conținutul curricular, care a fost reconceptualizat în corespundere cu cele mai noi achiziții ale științei și didacticii moderne, în scopul asigurării efortului de integrare a USM în procesul universitar mondial. Universitarii se pregăteau să intre în secolul al XXI-lea prin a se „deschide în fața lumii” și își propuneau să muncească în sensul compatibilizării programelor, recunoașterii reciproce a studiilor, implementării sistemului european de credite transferabile etc., dar fără ignorarea particularităților regionale, naționale și locale¹.

¹ Concepția dezvoltării USM în primul deceniu al secolului al XXI-lea. Raportul rectorului Gheorghe Rusnac în ședința Senatului USM din 27 aprilie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5614, f. 62.

Tabelul nr. 85

Oferta educațională a Universității de Stat din Moldova în perioada 1991-2000

Facultatea	Specialități. Admiterea 1991 ¹	Specialități. Admiterea 1995 ²	Specialități. Admiterea 1998 ³
Fizică	1. Fizică	1. Fizica	1. Fizică
			2. Fizică și fizică computerizată
			3. Energetică netradițională și conservarea energiei
			4. Fizică medicală
Chimie	2. Chimie	2. Chimie	5. Fizică și informatică
			6. Chimie
			7. Chimie și fizică
			8. Chimie și biologie
Matematică și Cibernetică	3. Matematică (cu specializări)	5. Chimie și Chimie tehnologică ⁴ 6. Matematică (cu specializări)	9. Chimie tehnologică
			10. Matematică (cu specializări)
			11. Matematică aplicată
			12. Matematică și informatică
Biologie și Pedologie	4. Matematică aplicată	8. Matematică și informatică	13. Informatică
			14. Informatică și traductologie
			15. Biologie
			16. Ecologie și protecția mediului
Filologie / Litere	5. Biologie 6. Ecologie (cu specializări) 7. Agrochimie și pedologie 8. Limba și literatura română 9. Limba și literatura română și limba latină 10. Limba și literatura rusă	9. Biologie 10. Ecologie și protecția mediului și geografie 11. Pedologie și agrochimie 12. Limba și literatura română 13. Limba și literatura română și limba latină 14. Limba și literatura rusă 15. Limba și literatura română-limba și literatura rusă 16. Limba și literatura română - limba ivrit-idiș 17. Limba și literatura română-limba și literatura engleză, limba și literatura franceză	17. Pedologie, agrochimie și pedagogie
			18. Limba și literatura română
			19. Limba și literatura română și limba latină
			20. Limba și literatura rusă
			21. Limba și literatura română-limba și literatura rusă
			22. Limba și literatura română - limba ivrit-idiș
			23. Limba și literatura română-limba engleză
			24. Limba și literatura română-limba franceză
			25. Limba și literatura rusă
			26. Limba și literatura română-limba greacă

¹ Admiterea la USM. În: Moldova Suverană, 25 mai 1991, p. 4.

² Planul de înmatriculare la Universitatea de Stat din Moldova pentru anul universitar 1995-1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 178-179.

³ Extras din Procesul-verbal nr.6 întocmit la ședința Senatului USM din 24 februarie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 18-21.

⁴ Activitatea decanatului și a catedrelor Facultății de Drept în vederea pregătirii specialiștilor pentru noile specialități și specializări. Raport la ședința Senatului USM din 26 decembrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 187.

Ziaristică/Jurnalism și Științe ale Comunicării (din 1994)	11. Jurnalism	18. Jurnalistică	27. Jurnalistică
		19. Bibliologie și activitate informațională	28. Biblioteconomie și asistență informațională
	12. Istorie	20. Istorie	29. Istorie
		21. Istorie, muzeografie și arhivistică**	30. Istorie, muzeografie și arhivistică
Istorie			31. Istorie și muzeografie
			32. Istorie și arhivistică
		22. Istorie și limba engleză/franceză**	33. Istorie și limba franceză
	13. Sociologie aplicată	23. Politologie și limbi moderne	34. Istorie și limba engleză
		24. (Istorie și politologie)**	35. Istorie și limba germană
		25. Politologie și relații internaționale	
		26. (Istorie și relații internaționale)**	
Științe politice		27. Istorie și bazele statului și dreptului**	
			36. Politologie
			37. Politologie (și l. moderne)
			38. Politologie și limba engleză
			39. Politologie și limba spaniolă
			40. Politologie și instruire juridică
			41. Politologie și bazele statului
			42. Politologie și relații internaționale
			43. Relații internaționale
			44. Relații internaționale și limbi moderne
			45. Relații internaționale și limba germană
			46. Drept
	Drept		28. Drept (cu specializări) ⁶
		29. Drept privat	47. Drept privat
14. Drept		30. Drept public	48. Drept public
			49. Drept economic
		31. Drept internațional	50. Drept internațional
		32. Administrare publică	51. Secretariat-birotică - Administrare publică
		33. Activitate vamală	52. Activitate vamală

Filologie Romano-Germanică/Limbi și Literaturi Străine	15. Limba și literatura engleză	34. Limba și literatura engleză	53. Limba și literatura engleză
	16. Limba și literatura franceză	35. Limba și literatura franceză	54. Limba și literatura franceză
	17. Limba și literatura spaniolă	36. Limba și literatura spaniolă	55. Limba și literatura spaniolă
		37. Limba și literatura italiană	56. Limba și literatura italiană
		38. Limba și literatura germană	57. Limba și literatura germană
		39. Limba franceză (translator)	58. Limba engleză-limba franceză
			59. Limba franceză - limba engleză
			60. Limba spaniolă – limba engleză
			61. Limba italiană-limba engleză
	18. Limba și literatura italiană	40. Limba engleză (translator)	62. Limba engleză și o limbă orientală
Biblioteconomie	19. Biblioteconomie	În anul 1993 Facultatea de Biblioteconomie a fost comasată cu Facultatea de Jurnalism.	
	20. Management		
Economie	21. Finanțe și credit	În baza facultăților de „Economie” și „Economie a Comerțului și Merceologie” a USM, la 25 septembrie 1991 a fost fondată Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM).	
	22. Economia comerțului		
	23. Marketing		
	24. Evidență contabilă (cu specializări)		
Filosofie și Psihologie		41. Filosofie*	68. Filosofie
		42. Psihologie*	69. Filosofie (l. moderne)
		43. Sociologie**	70. Psihologie
			71. Sociologie
			72. Sociologie și limba italiană
			73. Pedagogie și Psihologie
			74. Asistență Socială

* Specialități oferite de USM începând cu anul 1993. Vezi: Decizia Senatului USM din 22 iunie 1993. AUSM, F.1, inv. 1, d. 4829, f. 146.

** Specialități oferite de USM începând cu anul 1994. Vezi: Calități pregătirii specialiștilor – atenție primordială: realizări și perspective. Raportul rectorului Gh. Rusnac în Senatul USM din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 19.

Tabelul nr. 86

Coraportul comparativ al componentelor formării profesionale în planurile de învățământ 1991-1992¹, 1995-1996² și 1999-2000³

Specialitatea	Total ore (nr.)			Pregătirea științifică de bază/Disciplin fundamentale (% din totalul unităților de curs)			Pregătirea socioumanistică/Disciplin socioumanistice și generale (% din totalul unităților de curs)			Pregătirea profesională/Disciplin de specialitate (% din totalul unităților de curs)			Didactică (% din totalul unităților de curs)
	1991-1992	1995-1996	1999-2000	1991-1992	1995-1996	1999-2000	1991-1992	1995-1996	1999-2000	1991-1992	1995-1996	1999-2000	
Anul de învățământ													
1 Chimie	2179	4380	3496	49	66,2	16	26	12,8	5	25	15,4	81	5,6
2 Limba și literatura română	2962	3890	3142	72	67	26,8	13	18,9	24,9	15	5,6		8,4
3 Limba și literatura rusă	2970	-	-	72	-	-	20	-	-	9	-	48,2	-
4 Drept	2775	4210	3658	36	68,6	15	22	15,1	24	42	9,7	61	-
5 Ziaristică/Jurnalistică	3169	3644	3242	50	64,4	-	17	25,7	24	33	9,9	76	
6 Matematică	2819	4997	4820	22,3	68	33,92	9,3	16,2	33,96	68,4	9	32,11	6,8
7 Biblioteconomie / Biblioteconomie și asistență informațională	3214	-	3022	42,1%	-	-	8,1	-	24	49,8	-	76	
8 Fizică	2179	4935	4436	51,3	59	42,3	24,6	16,7	15,1	24,1	20,1	31,13	4,1
9 Biologie	3751	4380	4466	31,7	60,3		7,5	17		60,8	15,7	47	7
10 Filologie romano-germanică/ Limba și literatura engleză	4328	4902	3250	9,5	89	40	8,3	9,1	8	82,2	2,1	44	3,8
11 Istorie	1676	4991	4339	40,8	68,6	50,9	22,9	18,5	16,8	33,6	8	32,3	4,9

¹ Totalurile anului de studiu 1991-1992 și sarcinile catedrelor în organizarea procesului de instruire. Raportul prorectorului pentru studii, prof. Petru Chetruș prezentat la Senatul USM la 28.09.1992. Arhiva curentă a USM, p. 3.

² Structura planurilor de studii 1995-1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 212.

³ Prezentare de acreditare a Universității de Stat din Moldova. Chișinău 2000. Arhiva curentă a USM; Planuri de învățământ pentru promoția 1999-2003. Arhiva curentă a USM.

Tabelul nr. 87

Specializările propuse în cadrul specialităților oferite de USM. 1994-1996.

Științe exacte		Științe umanistice ¹	
Facultatea	Specializări	Facultatea	Specializări
Matematică și Cibernetică²	1. Algebră superioară, 2. Analiză matematică, 3. Ecuații diferențiale, 4. Geometrie superioară, 5. Metode numerice, 6. Cibernetică, 7. Limbaje algoritmice și programare.	Litere	1. Limba română, 2. Limba rusă, 3. Literatura română, 4. Literatura rusă.
Fizică³	1. Fizică teoretică, 2. Fizica semiconductoarelor, 3. Fizica experimentală, 4. Electronică.	Limbi și Literaturi Străine	1. Limba A, 2. Literatura A, 3. Limba B.
Chimie⁴	1. Chimie anorganică, 2. Chimie analitică, 3. Chimie fizică, 4. Tehnologie chimică, 5. Protecția mediului.	Istorie	1. Istorie și politologie, 2. Istorie și relații internaționale, 3. Istorie și bazele statului și ale dreptului.
Biologie		Jurnalism și științe ale comunicării	1. Activitatea în redacțiile ziarelor, revistelor, agențiilor de informație (Presa scrisă), 2. Activitate editorială, 3. Activitate în domeniul sociologiei mass-media. 4. Activitatea în sfera promovării cărții 5. Asistență informațională, 6. Biblioteci publice, 7. Biblioteci științifice.
		Filosofie și psihologie	1. Filosofie, 2. Psihologie, 3. Sociologie.
		Drept	1. Carieră juridică, 2. Drept economic, 3. Drept internațional, 4. Drept public, 5. Drept privat și diplomație.

¹ Conceptul specializării și realizarea lui la facultățile umanistice. Raport prezentat de prof. Anatol Ciobanu în ședința Senatului USM 28 din martie 1995. AUSM, F.1, inv. 1, d. 5073, f. 121-122.

² Conceptul specializării și realizarea lui la facultățile experimentale. Raport prezentat de prof. Aurelian Gulea în ședința Senatului USM din 24 octombrie 1995. AUSM, F. 1, inv.1, d. 5074, f. 69.

³ Ibidem, f. 66.

⁴ Ibidem, f. 70.

Tabelul nr. 88

**Coraportul componentelor formării profesionale în planurile de învățământ
pentru anul de studii 1999-2000**

Facultatea	Specialitatea	Nr. total de ore în planul de învățământ	Discipline fundamentale Cota parte din totalul orelor (%)	Discipline de cultură generală și socioumanistice Cota parte din totalul orelor	Discipline de specialitate		Discipline facultative
					Obligatorii	Cota parte din totalul orelor	
Matematică și Gibernetică	Matematică	4820	33,92%	33,96%	26,18%	5,93%	0
	Matematică și informatică	3498	39,05%	20,95%	33,37%	6,63%	0
	Matematică aplicată	4767	35%	16%	38%	11%	0
Fizică	Fizică	4436	42,3%	15,1%	26,7%	4,6%	4,8%
	Chimie	3496	16%	5%	64%	15%	0
Chimie	Chimie și fizică	3515	10%	7%	71%	15%	0
	Chimie și Biologie ^{1****}	4526	14%	14%	62%	10%	0
	Tehnologie chimică	3377	20%	15%	50%	15%	0
Biologie	Biologie	4466			47%		0
	Științele solului	4555	25,1%	13,6%	61,3%	0	0
	Ecologie și protecția mediului	4531	19,3%	13,9%	66,8%	0	0
Istorie	Istorie	4339	50,9%	16,8%	28,4%	3,9%	0
	Politologie	3370	18,8%	18%	53,4%	9,8%	0
Politologie	Politologie și instruire juridică	3370	22,1%	18,1%	40,2%	7,1%	0
	Relații internaționale	2912	65 % (nu se face distincție)		28%	6%	
Filosofie și Psihologie	Sociologie	4315	21%	21%	50%	8%	
	Filosofie	3138	%	%	%	%	
	Psihologie	3766	33%	18%	49%	0	

¹ Prezentare de acreditare a Universității de Stat din Moldova. Chișinău 2000. Arhiva curentă a USM; Planuri de învățământ pentru promoția 1999-2003. Arhiva curentă a USM.

Jurnalism și științe ale comunicării	Jurnalistică	3242	0	21%	58%	21%	
	Biblioteconomie și asistență informațională	3022	0	24%	51%	25%	
Drept	Drept	3658	15,0%	24%	61%	0	0
	Limba și literatura română	3142	26,8%	24,9%	48,2%	0	
	Limba și literatura română - limba latină	3116	28,7%	22,7	48,5%	0	0
Litere	Limba și literatura rusă	Planul nu corespunde criteriilor formale și nu este aprobat de Senatul USM. Nu sunt delimitate disciplinele					
	Limba și literatura franceză	3250	12%	5%	70%	3%	
	Limba și literatura spaniolă	3250	13,1%	3,6%	80,8%	2,5%	
	Limba și literatura italiană	3250	12%	5%	70%	3%	
	Limba și literatura engleză	3250	40%	8%	24%	22%	
	Limbi și literaturi moderne aplicate	3225	40%	8%	24%	22%	
		Planul nu corespunde criteriilor formale. Nu sunt delimitate disciplinele					

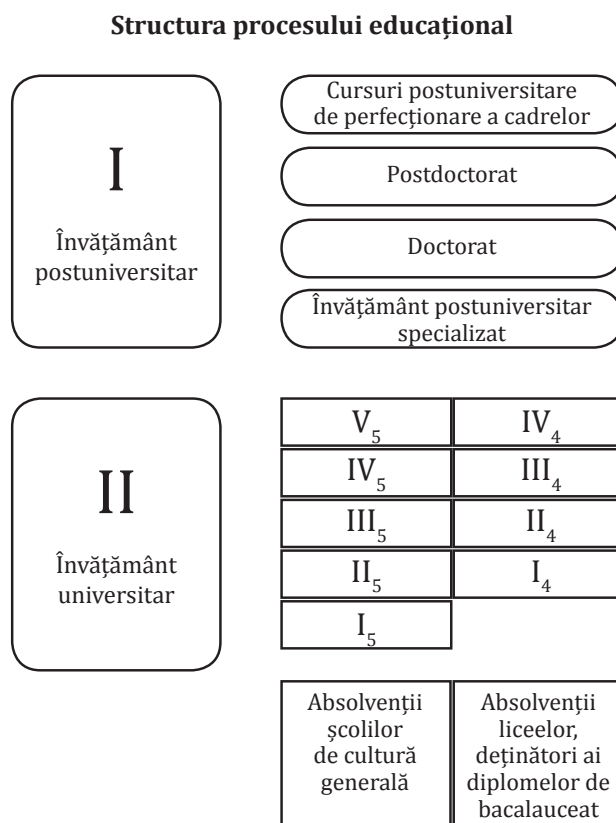
**** Specialitatea a fost deschisă în anul 1995 și s-a renunțat la aceasta în anul 1998.

II.5. ELABORAREA PROGRAMELOR CURRICULARE CONFORM STANDARDELOR EUROPENE ȘI IMPLEMENTAREA LOR ÎN PROCESUL DE INSTRUIRE

Anul 2000 se consideră un an de reînnoire substanțială a programelor de studii la USM. În rezultatul multor și diverselor activități în cadrul conferințelor și simpozioanelor naționale și internaționale, a proiectelor Tempus-Tacis și în alte proiecte internaționale au fost studiate programele de studii din țările vizitate (Suedia, Franța, România, SUA etc.) și a fost implementat Sistemul de Credite Transferabile de Studii (ECTS)¹. Acest fapt a contribuit la modificarea esențială a programelor de studii/planurilor de învățământ și a curriculei disciplinelor la cele 80 de specialități și specializări ale registrului formativ al Universității de Stat din Moldova².

Procesul educațional în cadrul USM continuă să se realizeze în termene diferite în dependență de tipul documentului de absolvire a instituțiilor preuniversitare. Pentru deținătorii diplomelor de bacalaureat termenul de studii era de patru ani și de cinci ani pentru absolvenții școlilor de cultură generală³.

Figura nr. 6.

Cu începere de la 1 septembrie 2001 fiecare disciplină și alte activități didactice din planul de învățământ au fost cuantificate în credite de studii (academice).

Implementarea Sistemului de Credite Academice imprimă procesului de instruire noi posibilități de afiliere la standardele internaționale, asigură flexibilitatea programelor de formare și, îndeosebi, a traseelor educaționale individuale ale studenților, ceea ce permitea extinderea mobilității academice intra-, interuniversitare⁴ și chiar a mobilității academice internaționale.

¹ AUSM, F. 1, d. 116, f. 10.

² Catalog: Sistemul de Credite Transferabile de studii. 2001-2003. Chișinău, CEP USM, p. 5.

³ Ibidem, p. 18.

⁴ Regulamentul privind organizarea și desfășurarea procesului didactic la USM în baza Sistemului de Credite Academice, aprobat la ședința Senatului USM din 28 iunie 2001, vezi: Catalog, p.9-17.

Totodată, implementarea ECTS presupunea o poziție mai activă a studenților în elaborarea propriului traseu de studiu prin completarea lui cu discipline opționale și la libera alegere în conformitate cu modulele/disciplinele oferite în planurile de învățământ, cu preferințele intelectuale și cognitive proprii, fapt ce stimula responsabilitatea fiecăruia în formarea traseului individual de studiu.

Așadar, implementarea Sistemului de Credite Transferabile de Studii devenea un instrument perfect de racordare a învățământului universitar din țară la exigențele învățământului internațional prin promovarea integrării experiențelor internaționale, cooperării interuniversitare, prin asigurarea comparabilității și compatibilității sistemelor naționale ale învățământului superior.

Totodată, ECTS devine și un mecanism important în echivalarea perioadelor de studii, pentru recunoașterea reciprocă a cursurilor și actelor de studii – mecanism aplicat la răscruce de milenii în mai multe țări ale lumii.

În aceeași perioadă USM a fost desemnată prin decizia Colegiului Ministerului Educației și Științei din 31 octombrie 2000 în calitate de instituție-pilot pentru elaborarea și implementarea Sistemului de Credite Academice în învățământul superior universitar din Republica Moldova. În acest sens la USM a fost creat un grup de lucru pentru elaborarea documentelor necesare, grup din care făceau parte:

1. Petru GAUGAȘ, prim-prorector; *prof. univ., dr.*
2. Aurelia CRIVOI, prorector pentru activitatea didactică; *prof.univ, dr. hab.*
3. Petru CHETRUȘ, prorector pentru activitatea științifică; *prof.univ, dr.*
4. Elena MURARU, șefa Secției Didactico-metodică; *conf., dr.*
5. Eufrosinia AXENTI, decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine; *conf., dr.*
6. Galina DRAGALINA, decanul Facultății de Chimie și Tehnologie Chimică; *conf. dr.*
7. Sergiu COBÂNEANU, șeful catedrei Drept Constituțional și Administrativ, Facultatea de Drept; *conf., dr.*
8. Constantin MARIN, decanul Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării; *conf., dr.*
9. Elena PETROV, specialist principal, Direcția Principală Învățământ Superior și Postuniversitar, M.E.Ș., *dr.*
10. Alexandra GHERASIM, secția Didactico-metodică, consilier pentru problemele ECTS; *conf., dr.*

În același an a fost elaborat Regulamentul privind organizarea și desfășurarea procesului didactic la USM în baza Sistemului de Credite Academice (aprobat la ședința Senatului USM din 28 iunie 2001)¹; a fost editat Catalogul USM pentru Implementarea Sistemului de Credite Transferabile de Studii; au fost cuantificate în credite academice și codificate disciplinele din planurile de învățământ la toate cele 11 facultăți cu 50 de catedre. În catalog au fost prezentate succint disciplinele de studii și personalul didactic universitar/alte informații necesare studenților. La ședința Senatului USM din 22 februarie 2000 a fost prezentat raportul *Cercetări și inovații curriculare în învățământul universitar* de către dl Vladimir Guțu, doctor habilitat, profesor universitar și s-a adoptat decizia de a elabora un nou curriculum universitar în baza conceptului curricular elaborat de catedra de Psihologie și Pedagogie și Secția Didactico-metodică a USM, de a renova planurile și programele la discipline². Urma să fie determinată structura, metodologia și etapele proiectării, implementării și evaluării curriculumului universitar.

Traseul educațional universitar includea următoarele module în funcție de:

rolul disciplinelor din planurile de învățământ în formarea specialistului:

- a. discipline de pregătire generală;
- b. discipline de pregătire fundamentală;
- c. discipline de pregătire de specialitate;

obligativitatea disciplinelor din planul de învățământ, divizându-se în:

- a. obligatorii;

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 155, f. 115.

² AUSM, F. 1, inv. 2, unit.arh. 112, f. 16-30.

- b. opționale;
- c. la libera alegere.

Anul universitar 1999-2000 a fost marcat și prin realizarea altor obiective strategice:

- ✓ Realizarea reformei curriculare și racordarea registrului formativ la exigențele nomenclatorului de stat al specialităților (2000);
- ✓ Acreditarea programelor de studii la USM și a activității în ansamblu;
- ✓ Consolidarea potențialului intelectual, financiar și logistic întru dezvoltarea dinamică și stabilă a educației și științei universitare.

Una dintre preocupările constante ale rectoratului și ale tuturor subdiviziunilor universitare în anul de învățământ 1999-2000 a constituit-o pregătirea către acreditarea națională a USM. Întâi de toate, ea a fost concepută ca un prilej important de autoevaluare și de desăvârșire a procesului de instruire universitară. În al doilea rând, acreditarea la scară națională a instituțiilor de învățământ a fost concepută ca o adeziune în fapt la exigențele de bază ale documentului despre recunoașterea reciprocă a actelor de studii de la Lisabona, la care Republica Moldova era parte. În sfârșit, obținerea acreditării naționale deschidea perspective reale pentru a dobândi autonomia universitară.

Activitatea pregătitoare pentru acreditare s-a început prin crearea comisiilor speciale de nivel universitar și la facultăți. Mai apoi, a urmat o activitate intensă de autoevaluare a catedrelor, a subdiviziunilor universitare, a facultăților, de elaborare a documentelor care certificau autoevaluarea efectuată; de verificare și aprobare a acestor documente de către Comisia universitară. Activitatea complexă a finalizat cu elaborarea Raportului de autoevaluare a USM și depunerea lui la Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare a Instituțiilor de Învățământ (septembrie 2000). După expertiza acestui document a demarat procesul de evaluare academică și acreditare a USM, prima instituție de învățământ superior în republică care a obținut acreditarea la nivel național¹ la 30 de specialități și specializări.

Figura nr. 7. Certificat de acreditare instituțională a USM nr.001 din 22 februarie 2001

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 381, f. 3-4.

La elaborarea Raportului de Autoevaluare a USM au lucrat prorectorii P. Gaugaș, P. Chetruș, A. Crivoi, șefii serviciilor universitare E. Muraru, T. Luchian, decanii facultăților, conducătorii departamentelor universitare. În darea de seamă a rectorului pentru anul 1999-2000 se sublinia că Raportul de Autoevaluare a USM, pregătit pentru evaluarea academică și acreditare, poate fi perceput drept o carte de vizită a USM. În el se evidenția concludent, pe de o parte, potențialul considerabil didactic și științific universitar constituit de-a lungul anilor, iar, pe de alta, prioritățile formative, educative, de cercetare și de dezvoltare de la sfârșitul anilor '90.

Reforma curriculară, racordarea registrului formativ universitar la exigențele noului Nomenclator de stat al specialităților și implementarea Sistemului de Credite Transferabile de Studii în totalitatea lor au constituit o strategie a activității rectoratului și a personalului didactic universitar.

Problematica în cauză a fost examinată la câteva ședințe ale Senatului (23 noiembrie 1999, 25 ianuarie și 22 februarie 2000)¹ și în rezultat au fost elaborate mai multe planuri de acțiune. Unele dintre ele au fost materializate. Astfel, au fost fructificate o serie de inițiative privind implementarea Sistemului de Credite Transferabil de Studii. În aprilie 2000, cu concursul Fundației Soros Moldova, a avut loc o conferința internațională cu participarea experților din Franța, Ungaria, Olanda, Suedia, România, SUA, în cadrul căreia au fost examinate problemele de ordin metodologic ale procesului de implementare a sistemului de credite. Mai apoi, între 28 august și 15 septembrie curent, conducătorii subdiviziunilor USM au participat la un seminar instructiv pe parcursul căruia, cu ajutorul profesorilor din SUA, s-au documentat asupra sistemului de credite american și au examinat posibilitățile implementării lui la USM. Trei participanți la seminar au fost delegați, prin intermediul Ambasadei SUA în Republica Moldova într-o vizită de documentare în mai multe universități din SUA. Ulterior, ei au devenit antrenorii șefilor de catedre și personalului angajat direct în implementarea acestui sistem.

În domeniul reformei curriculare activitățile se derulau destul de anevoios. Decanatele și catedrele, serviciile universitare de profil au promovat activități de popularizare a reformei curriculare. Totodată, se desfășura activitatea și în ateliere de lucru, se organizau seminare metodice cu personalul didactic pentru ajustarea registrului formativ universitar la noul nomenclator de stat al specialităților. Deși modificările de suprafață în acest caz au fost operate, se impunea o conformare creatoare a materiei de studiu, eliberarea programelor analitice de dozajul informativ exagerat, iar deseori și depășit de știința modernă, în favoarea subiectelor-cheie cu valoare metodologică și de performanță pentru cutare sau cutare domeniu. Activitatea de racordare la noul nomenclator mai presupunea și dezvoltarea unei rețele de specializări ce rezulta din direcțiile noi în știința și practica educațională modernă și care, în virtutea unor sau altor motive, nu și-a găsit reflectare în nomenclatorul de stat – lipsa unei viziuni didactice clare, a cadrelor competente, a literaturii necesare etc. Studenții puteau lua cunoștință de programul de studiu la specialitate, obțineau informații utile referitoare atât la cursurile opționale și la cele propuse pentru libera alegere în cadrul altor facultăți și catedre, cât și la mediul universitar.

Dezvoltând politicile educaționale de reformare curriculară inițiată în anul 2000, la USM a continuat procesul de renovare a programelor de învățământ și a suportului didactic pentru cursurile normative și speciale (au fost editate 108 titluri de lucrări originale, necesare procesului educațional).

Și totuși, se menționează în raportul de dare de seamă a rectorului USM, dlui Gh. Rusnac că la capitolul modernizarea politicilor educaționale existau mai multe restanțe decât realizări, că personalul didactico-științific se află doar la etapa de conștientizare a noilor dimensiuni ale procesului educațional, și nu la cea de elaborări conceptuale și recomandări aplicative concrete.²

Întru realizarea unui management mai bun al reformei curriculare și al politicilor educaționale instituționale în anul de studii 2000-2001 Secția Studii a fost divizată în două servicii universitare specializate: Secția *Studii: organizare și evidență* și Secția *Didactică: proiectare și*

¹ Vezi: AUSM, F. 1, d. 567, f. 16, 59. AUSM, F. 1, d. 112, f. 32.

² Vezi: AUSM, F. 1, d. 567, f. 16, 59. AUSM, F. 1, d. 112, f. 32.

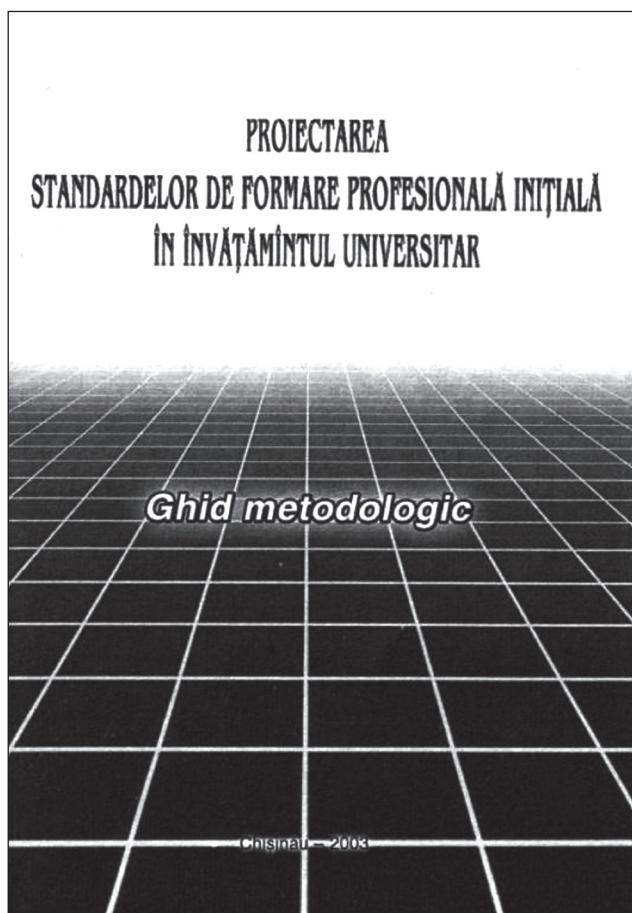

Figura nr. 8. Ghid metodologic pentru Proiectarea Standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar

dirijare. În anul universitar 2001-2002 a fost făcut următorul pas – instituirea funcției de consilier universitar în materie de credite transferabile și a rețelei de consilieri la nivelul facultăților.

Anul universitar 2002-2003 s-a înscris în istoria USM ca un an de promovare a demersurilor strategice ale Procesului Bologna, a ideilor și valorilor Spațiului European al Învățământului Superior.

USM a fost inițiatorul sau coorganizatorul unor seminare internaționale, toate fiind concepute în spiritul procesului de la Bologna. În context, voi enumera doar câteva reuniuni ale comunității academice, și anume: seminarele internaționale *Asigurarea calității în învățământul superior* (mai, 2003), *Polivalența Sistemului de Credite Transferabile de Studii și calitatea instruirii în învățământul superior* (septembrie, 2003), *Acreditare, asigurarea calității și schimb internațional* (septembrie, 2003), *Învățământul superior la etapa de tranziție: antreprenoriatul în universități* (septembrie, 2003) și altele. În cadrul lor au fost dezbătute politicile de stat și cele universitare în materia procesului de la Bologna, dimensiunea europeană a calității învățământului superior, acreditarea europeană a instituțiilor de învățământ

universitar, contribuțiile sistemului european de credite transferabile de studii la asigurarea mobilității academice și multe alte subiecte.

În cadrul USM au fost create grupuri de cercetare și elaborare a Standardelor de formare profesională inițială, a fost elaborată concepția, matricea și modelul structural ale standardelor de formare profesională pe profiluri și specialități în corespundere cu Nomenclatorul 2000.

Un alt grup de lucru a elaborat noul Nomenclator al domeniilor de formare a specialiștilor în învățământul superior compatibil cu actele internaționale: Clasificatorul Standard Internațional al Educației – ISCED-97.

Comunitatea academică USM a devenit pe drept cuvânt un promotor al Procesului Bologna, ținând cont de ponderea și autoritatea USM în dezvoltarea învățământului superior din republică, de potențialul intelectual și de poziția de deschidere față de obiectivele acestui proces.

În anul universitar 2003-2004 USM s-a dovedit a fi un centru de elaborare a concepției de reformare a învățământului superior din Republica Moldova

Din inițiativa rectoratului, cu participarea directă a subdiviziunilor lui structurale au fost elaborate câteva documente cu titlu de proiecte. E vorba, întâi de toate, de proiectul *Strategiei învățământului superior din Republica Moldova în contextul Procesului de la Bologna*. Documentul în cauză cuprindea un studiu cu privire la starea actuală a învățământului superior din Republica Moldova. În el, de asemenea, au fost formulate și argumentate politicile educaționale Pro Bologna de modernizare a învățământului superior. Proiectul în cauză releva principiile de bază de restructurare a educației universitare în două cicluri, modalitățile de asigurare și managementul calității, căile și condițiile de mobilitate academică, conexiunile învățământului

superior cu piața muncii prin ajustarea nomenclatorului de specialități, formele de compatibilizare a documentelor de studii etc. Proiectul *Strategiei învățământului superior din Republica Moldova în contextul Procesului de la Bologna* a fost remis spre examinare Ministerului Educației. În temeiul documentului prezentat, precum și al unor materiale similare elaborate de alte universități, ministerul a definitivat strategia națională care, după examinările și aprobările de rigoare, inclusiv în cadrul conferinței internaționale de pe 26-27 noiembrie 2004 cu participarea experților europeni, a fost depusă la Bergen (Norvegia), unde în anul 2005 a fost examinată chestiunea cu privire la aderarea Republicii Moldova la Procesul de la Bologna.

Un grup de lucru universitar a elaborat, de asemenea, o nouă concepție asupra nomenclatorului de specialități, concepție axată pe clasificarea-tip propusă de UNESCO - ISCED-97, ce prevedea, în particular, structurarea registrului de specialități pe domenii generale de studii și domenii de formare profesională în învățământul superior. Nomenclatorul elaborat în temeiul acestei concepții făcea posibilă compatibilizarea registrului respectiv național cu cel european și internațional, astfel asigurând racordarea finalităților studiilor universitare. La 15 aprilie 2004 Ministerul Educației a aprobat concepția standardelor de formare profesională inițială în învățământul superior și curriculumul universitar de bază, elaborate la USM, estimându-le în calitate de suport metodologic în elaborarea standardelor educaționale pe profiluri și specialități.

În anul universitar 2003-2004 USM a purces la elaborări conceptuale și metodologice în domeniul asigurării calității instruirii universitare, a participat la formularea de amendamente în scopul ajustării Legii învățământului la obiectivele reformării instruirii universitare în contextul Procesului de la Bologna.

În baza Hotărârii Colegiului Ministerului Educației nr.31 din 04 martie 2003 a fost aprobată Concepția Standardelor de formare profesională în învățământul superior.

În acest domeniu USM a fost desemnată ca instituție-pilot. În baza materialelor elaborate (Ghidul metodic), a seminarelor instructive la facultăți au fost elaborate standarde profesionale la toate specialitățile la care se realiza formarea inițială la USM, precum și standarde curriculare la disciplinele din planurile de învățământ.

Modificările esențiale au determinat reconceptualizarea procesului de evaluare a randamentului academic. În 2004 a fost elaborat Ghidul metodic *Evaluarea rezultatelor academice*, iar recomandările metodice stipulate în *Ghid* au fost aprobate la ședința Senatului USM din 30 noiembrie 2004¹ prin care s-a promovat evaluarea prin teste cu sarcini repartizate pe niveluri: cunoaștere, aplicare, integrare.

În baza Standardelor profesionale în anul academic 2004-2005 a fost elaborată o nouă generație de curricula a disciplinelor de studii.

Curricula disciplinelor de studii a devenit un document reglator, în baza căruia se organiza procesul didactic și se determina conexiunea dintre finalitățile procesului educațional și produsele curriculare, fapt ce necesită și modificarea esențială a tehnologiilor didactice de predare-învățare-evaluare.

Noua generație de curricula orienta procesul didactic spre centrarea lui pe student și formarea de competențe.

Elaborarea noii generații de curricula s-a realizat în baza deciziei Colegiului Ministerului Educației nr.172 din 15 aprilie 2004.

Curricula disciplinelor de studii presupunea următoarea structură:

- ✓ Preliminarii (prezentarea succintă a disciplinei, rolului ei în formarea specialistului).
- ✓ Obiectivele generale/standard ale disciplinei, ce reflectau cele trei niveluri în procesul de formare inițială:
 - a. cunoaștere
 - b. aplicare
 - c. integrare,

¹ AUSM, f.1, un.arh.310, p.37.

indicând acele cunoștințe, capacități și competențe ce urmau a fi formate și achiziționate de student la finele disciplinei de studiu.

- ✓ Administrarea disciplinei reflecta ponderea disciplinei în planul de învățământ, indicându-se numărul total de ore, inclusiv cele auditoriale și cele de lucru individual al studentului.
- ✓ Unitățile de conținut, repartizate respectiv pentru ore teoretice – curs universitar și ore practice (seminare, ore de laborator, activități practice).

În acest compartiment se specificau achizițiile concrete ale studentului la finele unui compartiment/modul prin formularea corectă a obiectivelor de referință.

În structura noii generații de curriculum a fost introdusă și modalitatea de evaluare la disciplină: curentă, finală, evaluarea lucrului individual. În acest mod curriculumul disciplinei prevedea o conexiune funcțională între toate dimensiunile procesului didactic; predare-învățare-evaluare-cercetare. Evaluarea pe niveluri: de cunoaștere, de aplicare și cel integrativ permitea trecerea de la un învățământ informativ-reproductiv la unul axat pe competențe, prin accentuarea aspectului practic-funcțional în pregătirea viitorului specialist și, totodată, prin diminuarea subiectivismului în evaluarea rezultatelor academice.

În planurile de învățământ erau prevăzute două sesiuni de examinare cu o durată integrală de 6-7 săptămâni (40 zile). Evaluarea rezultatelor academice includea un întreg sistem de proceduri de evaluare, ce avea drept scop determinarea calității produsului final, a competențelor viitorilor specialiști. Astfel, studenții erau evaluați în cadrul evaluărilor inițiale, curente și sumative, prioritate având cea curentă/formativă, ce contribuia la orientarea studenților spre succes, ce le motiva activitățile de învățare pe parcursul semestrului și a parcurgerii disciplinei, iar evaluarea sumativă având scopul de a stabili un bilanț pentru promovarea cu succes a disciplinei. Orice formă, tip și metodă de evaluare era efectivă conform concepției unice și avea drept scop realizarea obiectivelor/finalităților disciplinei și a programului de formare.

Evaluările curente se realizau printr-o multitudine de metode și tehnici de evaluare, prin crearea condițiilor optime de obținere a rezultatelor scontate în dependență de posibilitățile individuale ale studenților.

Evaluările finale se efectuau în conformitate cu Planurile de învățământ, absolvenții susțineau două examene de licență (la discipline fundamentale și la discipline de specialitate) și o teză de licență.

Un segment important al programelor de formare îl constituie evaluarea finală a rezultatelor academice.

Figura nr. 9. Ghidul studentului

La ședința Senatului USM din 24 octombrie 2000 s-a pus în dezbatere raportul *Examenul de licență 2000: bilanț și perspective*, prezentat de șefa secției Didactico-metodice a USM, în care s-au analizat rezultatele examenului de licență și au fost trasate și anumite recomandări de îmbunătățire a calității tezelor de licență¹.

În ajutorul studenților a fost editat Ghidul Studentului (pe facultăți).

În structura curriculumului a fost introdusă tematica orientativă a tezelor de obiect, de an și de licență,

¹ AUSM, F. 1, d. 381, f.137-146.

cea ce permite implicarea studenților în activități de cercetare și formare a competențelor de investigație prin realizare de miniproiecte la disciplină, teze de an și de licență.

Planurile de învățământ din anii 2000-2005 au fost elaborate în conformitate cu prevederile Planului-cadru (ordin ME, nr.607 din 26.10.2000)¹. Ele includeau discipline de cultură generală care constituiau circa 15 la sută din disciplinele programului de studiu, discipline fundamentale de specialitate – circa 20 la sută, discipline de specialitate – circa 50 la sută și stagii de practică – 10-15 la sută.

Astfel se stabilea o corelație funcțională dintre procesul de formare a pregătirii generale și a celei de specialitate (vezi tabelul ce urmează):

Tabelul nr. 89

Corelația dintre procesul de formare a pregătirii generale și a celei de specialitate

Facultatea	Specialitatea	Total ore	Discipline de pregătire generală și socio-umaniste		Discipline fundamentale		Discipline de specialitate și specializare		Practica	
			Numărul de ore	Pondere %	Numărul de ore	Pondere %	Numărul de ore	Pondere %	Numărul de ore	Pondere %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ASSF	Filosofie	4178	682	16,3	864	20,6	2332	55,9	300	7,2
	Sociologie	3930	730	19	770	20	1890	48	540	13
Biologie și Pedologie	Biologie	5018	691	13,8	922	18,4	2325	46,3	1080	21,5
	Ecologie	5370	1500	28	1320	24,6	1350	25,33	1200	22,3
Chimie și tehnologie chimică	Chimie	3771	631	16,7	767	20,4	1923	51	450	11,9
	Chimie și biologie	4516	572	12,7	939	20,8	2435	53,9	570	12,6
	Chimie și fizică	4219	650	15,4	630	15,0	2489	58,9	450	10,7
	Tehnologie chimică	3904	741	19,0	950	27,0	1703	40,9	510	13,1
Drept	Drept	4080	618	15	1022	25	1990	49,0	450	11
	Drept constituțional și dr. administrativ	4310	618	14,33	1022	23,7	2320	51,53	450	10,44
	Drept economic	4080	618	15	1022	25	1990	49,0	450	11
	Drept penal	4080	618	15	1022	25	1990	49,0	450	11
Șt. economice	Management	3598	508	14,2	857	23,8	1813	50,4	420	11,6
Fizică	Fizică	3810	703	18,5	891	23,4	1736	45,6	480	12,5
	Fizică și inform.	3810	703	18,5	891	23,4	1736	45,6	480	12,5
	Energet. solară	3814	673	17,6	891	23,4	1770	46,4	480	12,6
Istorie și Psihologie	Istorie	3976	654	16,4	1366	34,4	1536	38,6	420	10,6
	Psihologie	3637	576	15,8	629	17,3	2012	55,3	420	11,6
	Pedagogie	3630	576	15,8	629	17,7	2005	55,0	420	11,5
Jurnalism și Științe ale Comunicării	Jurnalism	3916	596	15,2	722	18,4	1878	47,9	720	18,5
	Biblioteconomie	3878	758	19,5	696	18,0	1854	47,8	570	14,7
Litere	L./lit. română	3898	622	16,8	1240	33,6	1466	39,8	570	9,8
	L./lit. rusă	3593	592	16,5	1002	27,9	1639	45,6	360	10,0
	Limba latină	4462	575	12,9	882	19,8	2435	54,6	570	12,7
Limbi și literaturi străine	L./lit. engleză	3692	723	19,6	752	20,4	1797	48,7	420	11,3
	L./lit. franceză	3720	811	21,8	838	22,5	1651	44,4	420	11,3
	L./lit. germana	4234	828	19,56	883	20,85	2103	49,67	420	9,92
	L./lit. spaniolă	3720	811	21,8	838	22,5	1651	44,4	420	11,3
	L./lit. italiană	3720	811	21,8	838	22,5	1651	44,4	420	11,3
	Limbi moderne și clasice	4258	783	18,3	750	17,6	2305	54,2	420	9,9

¹ Plan-cadru pentru studii superioare de licență, aprobat prin ord. ME nr. 607, 26.10.2009.

Matematică și Informatică	Matematică	3812	593	15,6	1294	33,9	1565	41,1	360	9,4
	Matematica aplicată	3812	391	10,3	1080	28,3	1981	52	360	9,4
	Matematică și Informatică	3966	517	13	1358	34,2	1731	43,8	360	9
	Informatică	3722	310	8,33	1036	27,85	2106	56,57	270	7,25
	Informatică și Limbi moderne aplicate	4326	585	13,5	915	21,2	2466	57,0	360	8,3
	Managementul informațional	3812	291	7,6	1289	33,8	1872	49,1	360	9,5
	Cibernetică și Informatică econ.	3838	339	9	1308	34	1831	47,7	360	9,3
FRIȘPA	Politologie	3776	726	19	784	21	1966	52	300	8
	Relații internaționale	3382	660	19,5	904	26,7	1518	44,9	300	8,9
	Administrare publică	3644	758	19	784	21	1802	52	300	8

Corelația respectivă din planurile de învățământ a solicitat o nouă reconsiderare a stagiilor de practică în procesul de formare profesională inițială, având drept obiectiv general dezvoltarea/integrarea competențelor profesionale și *oferirea* posibilităților de angajare în câmpul muncii.

Stagiile de practică, ca parte componentă a procesului de formare profesională inițială au necesitat și o reglementare documentară. În scopul organizării și desfășurării eficiente a stagiilor de practică au fost elaborate *Regulamentul cu privire la practica pedagogică a studenților USM și Regulamentul cu privire la practica de producție*, aprobate la ședința Senatului USM din 25 mai 2003¹.

Ele au constituit repere normative pentru elaborarea curriculumului stagiilor de practică la specialități în conformitate cu cerințele curriculumului universitar.

Annual, planurile de învățământ erau evaluate de structurile responsabile, fiind discutate la catedre și la Comisiile metodice de la facultăți, apoi aprobate la Consiliile profesionale ale facultăților. Ultima instanță care aproba modificările din planurile de învățământ era Senatul USM. Pentru anii 2001-2005 planurile de învățământ au fost discutate și aprobate la ședințele Senatului USM din 29 mai 2001 și 25 iunie 2002².

Sub aspect conceptual-metodologic actualizarea planurilor de învățământ constituie o oportunitate determinată, pe de o parte, de legitățile și principiile procesului educațional, pe de alta – de piața muncii, de cerințele ei actuale.

Modificările periodice din planurile de învățământ se încadrau în limitele legale ale Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 94-97/676 din 03.08.2000) și Nomenclatorul specializărilor pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 49-50/141 din 03.05.2001).

În același an, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 902 din 29 august 2001 a fost aprobată durata studiilor, titlurile și calificările din învățământul superior.

Astfel, registrul formativ al USM s-a completat cu noi specialități și specializări. Dacă în anul universitar 2000-2001 la USM activau 11 facultăți cu 71 de specialități și specializări, în anul universitar 2004-2005 activau 12 facultăți cu 90 de specialități și specializări³.

În anul 2001-2005 formarea profesională inițială la USM era organizată prin două forme de învățământ: la zi și cu frecvență redusă în conformitate cu documentele legislative și normative în vigoare (Legea Învățământului din anul 1995 și amendamentele ulterioare, *Regulamentul de organizare și desfășurare a procesului didactic în instituțiile de învățământ superior univer-*

¹ AUSM, F. 1, d. 449, f.344.

² AUSM, F. 1, d. 155, f.115.

³ AUSM, F. 1, d. 449, f.344.

sitar din RM, aprobat prin ordinul Ministerului Învățământului Tineretului și Sportului nr. 47 din 24 aprilie 1997 și *Regulamentul de organizare și desfășurare a învățământului cu frecvență redusă în instituțiile de învățământ superior universitar*, aprobat prin Hotărârea Colegiului Ministerului Învățământului al Republicii Moldova nr. 3.4/3 din 27 septembrie 2001.

Durata studiilor la învățământului cu frecvență la zi era de patru ani pentru deținătorii diplomei de bacalaureat și a diplomelor de studii medii de specialitate și de cinci ani pentru absolvenții școlilor de cultură generală. La învățământul cu frecvență redusă durata studiilor era cu un an mai mare, respectiv 5 și 6 ani.

Anul universitar începea la 1 septembrie și avea o durată de 31 săptămâni, repartizate în două semestre (15 și 16 săptămâni), la care se adăugau două sesiuni de examene și două vacanțe.

Durata săptămânii era de 5/6 zile cu un număr de 28-32 ore obligatorii și până la 36 de ore pe săptămână la specialitățile duble.

Importante reforme în învățământul superior s-au produs odată cu declararea intențiilor de aderare și înscriere a lui în Spațiul European al Învățământului Superior (SEIS) în conformitate cu Declarația de la Bologna (1999).

Reformările au vizat atât modificările cantitative, cât și cele calitative. Ele au vizat, în principal, modificarea bazei normativ-legislative a învățământului superior.

Mesajul de deschidere, în esență, a fost lansat prin participarea delegaților Republicii Moldova, în frunte cu ministrul Educației și Tineretului, în calitate de observator al Procesului Bologna la conferința miniștrilor europeni responsabili de educație de la Berlin, în septembrie 2003.

Etapa de preaderare a constituit o perioadă de maximă responsabilitate pentru țară și pentru instituțiile de învățământ superior. Pregătirea și transformările realizate au asigurat semnarea actului aderării Republicii Moldova la procesul Bologna în mai 2005, în cadrul conferinței Miniștrilor europeni ai educației de la Bergen, Norvegia.

Comunitatea academică a USM s-a inclus plenar în procesele de elaborare a documentelor normative și în procesele de promovare a reformelor ce rezultau din Declarația de la Bologna și din documentele ulterioare ale reuniunilor miniștrilor europeni ai educației.¹

Direcțiile Strategice ale Procesului Bologna prevedeau următoarele:

- Adoptarea unui sistem de diplome (titluri) comparabile întru recunoașterea actelor și perioadelor de studii;
- Implementarea Sistemului de Credite Transferabile de Studii (ECTS);
- Construirea unui sistem bazat pe cicluri;
- Promovarea mobilității studenților, personalului academic și administrativ (managerial);
- Promovarea cooperării europene întru asigurarea calității învățământului superior;
- Învățarea pe parcursul întregii vieți (LLL);
- Promovarea dimensiunii europene în învățământul superior;
- Participarea studenților în guvernanta învățământului superior;
- Promovarea caracterului atractiv al Spațiului European al Învățământului Superior;
- Sinergia învățământului superior și a cercetării pentru crearea unei Europe a cunoașterii și cercetării.

Anul universitar 2004-2005, marcat prin aderarea Republicii Moldova la Procesul de la Bologna, a constituit momentul de cotitură în reformarea învățământului superior din Republica Moldova și, în particular, a celui ce se desfășura în cadrul Universității de Stat din Moldova. Altfel spus, după 5 mai 2005, o dată cu modificarea Legii învățământului, și după 19 mai, când s-a produs aderarea oficială a Republicii Moldova la Procesul de la Bologna, perioada întinsă de discuții și incertitudini despre integrarea sistemului național de instruire universitară în spa-

¹ Declarația Bologna 1999; (Praga, 2001; Berlin, 2003; Bergen, 2005; Londra, 2005; Louven, 2009; București, 2012).

țiul european al învățământului superior s-a încheiat și a început o nouă perioadă – perioada acțiunilor concrete de realizare a obiectivelor Pro Bologna.

Deși în ultimii ani, mai ales pe parcursul anului universitar, au fost prefigurate mai multe acțiuni importante, în virtutea adoptării unui set întreg de acte legislativ/normative, comunitatea academică a fost pusă în condiții extrem de dure, pentru a aplica, cu începere de la 1 septembrie, noua paradigmă de organizare a instruirii universitare – cea în două cicluri. În pofida acestui fapt, în anul universitar 2005-2006 la USM studiile universitare de licență din anul I au căpătat noi dimensiuni. În perioada iunie-septembrie 2005 decanii facultăților, șefii de catedre, profesorii universitari, sacrificându-și o bună parte din concediul lor de vară, au elaborat noile viziuni de organizare a studiilor universitare de licență și, în temeiul lor, au întocmit noile planuri de învățământ. Astfel au fost concepute *Noile dimensiuni ale vocației educaționale a USM în contextul societății cunoașterii și realizării obiectivelor Pro Bologna*.

Evoluția general-europeană și, în particular, obiectivele Pro Bologna, au marcat un itinerar nou și renovat de valorizare a vocației educaționale a învățământului superior național, în general, și a Universității de Stat din Moldova, în special.

Din perspectiva exigențelor societății cunoașterii, racordarea învățământului superior național, inclusiv a celui de la USM, la noii vectori de dezvoltare a civilizației umane, a constituit o necesitate imperioasă. Faptul consemnat implica schimbări importante în modul de concepere și de fructificare a vocației educaționale a instruirii universitare, care trebuie să producă sau să genereze, în final, competențe profesionale performante și, în acest temei, competitivitate și dezvoltare economică, libertate politică și democrație, prosperitate socială și individuală.

Modificările în vocația educațională a instruirii universitare urmau să intervină și în virtutea altor procese. Între acestea se înscrie „masificarea învățământului superior,” care nu a ocolit nici Universitatea de Stat din Moldova. În context, vorbesc următoarele date statistice: dacă în anul universitar 2004-2005 la anul întâi au fost înmatriculați 6785 de studenți, inclusiv 5349 cu frecvență la zi și 1396 de studenți cu frecvență redusă, atunci în anul 2005-2006, la data de 1 octombrie, această categorie de studenți a întrunit 7895 de tineri, inclusiv 5713 la secția de zi și 2182 – la secția cu frecvență redusă, adică cu peste 1000 de studenți mai mult. La USM, la cele circa 100 de specialități și specializări, studiau 26116 studenți. Registrul formativ universitar întotdeauna a fost dinamic și sensibil la cererea pieței, fiind completat în ultimul an cu 10 noi opțiuni, precum: Energetica netradițională, Activitate editorială, Științe ale comunicării, Finanțe și bănci, Antropologie, Economie mondială și relații economice internaționale ș.a. „Masificarea” USM a cuprins nu doar contingentul de studenți, ci și corpul profesoral. La cele 59 de catedre activau 1401 cadre didactice și științifice.

Datele invocate denotă „masificarea” USM, fenomen interpretat diferit. Unii tratează „masificarea învățământului superior” ca diluare a acestuia în masele largi de beneficiari, menționând că astfel el își pierde statutul de odinioară – de domeniu unde se formează elita societății. Alții consideră că pe aceasta cale se produce „democratizarea accesului la studiile superioare”. În ultimul timp, însă, tot mai mulți observatori ai proceselor din sfera universitară înclină să creadă că „masificarea învățământului superior” este o consecință a societății cunoașterii care revendică deja un contingent masiv de oameni cu studii superioare. Astfel, caracterul „de masă” al instruirii preuniversitare devine un atribut și al instruirii universitare. De aici derivă redimensionarea vocației educaționale a învățământului superior pentru acoperirea necesităților pieței de muncă din societatea postindustrială.

Vocația educațională universitară, determinată înainte vreme, cel puțin la USM, în exclusivitate de către stat, devine din ce în ce mai mult o cauză exclusivă a universităților. Statul, chiar și în cazul instituțiilor pe care le are în proprietate, se află în tot mai frecvente cazuri în poziția de expectativă sau în ipostaza de frână, fie prin deciziile adoptate ori neadoptate, fie prin cele adoptate cu întârziere. În consecință, universitățile au misiunea să reacționeze independent și cu responsabilitate la provocările timpului și la exigențele educației universitare moderne. În aceste condiții, autonomia universitară reprezintă nu doar o condiție a libertății academice, ci și un factor al articulării noii vocații a USM.

Renovarea vocației educaționale a USM este condiționată, nu în ultimul rând, de imperativitatea alinierii instituției noastre la standardele europene educaționale și a integrării ei în spațiul european al învățământului superior și de cercetare, adică la obiectivele Procesului de la Bologna.

Ansamblul circumstanțelor invocate, precum și al altor factori, ca necesitatea sporirii gradului de competitivitate a USM pe piața internă și externă, extinderea și facilitarea posibilităților de recunoaștere a perioadelor și a programelor de studii etc. au fost definitorii în determinarea vectorilor de dezvoltare a USM în anul universitar 2004-2005 și, implicit, de modificare a vocației ei educaționale.

O deosebită importanță în modernizarea învățământului superior și responsabilităților structurilor universitare a avut ședința Senatului din 26.04.05¹ la care a fost prezentat raportul decanului facultății de matematică și Informatică, dl Gheorghe Ciocanu „Catedra în contextul racordării învățământului superior la rigorile europene”.

În decizia Senatului au fost stipulate direcțiile prioritare în dezvoltarea USM și elaborarea Planului Strategic de dezvoltare a Universității de Stat din Moldova pentru anii 2005-2007.

În cadrul USM au fost create grupuri de lucru pentru elaborarea proiectelor actelor normative necesare și ajustări legislative privind noua arhitectură a învățământului superior.

În scopul compatibilizării calificărilor/titlurilor din învățământul superior național acordate cu cele europene a fost elaborat proiectul noului *Nomenclator al domeniilor și specialităților pentru învățământul superior*, aprobat prin legea Parlamentului pe data de 7 iulie 2005².

Elaborarea cadrului normativ în vederea compatibilizării lui cu standardele europene în domeniu s-a realizat într-un regim alert, mult prea grăbit, pentru a începe anul de învățământ 2004-2005 cu noua arhitectură a învățământului superior pe cicluri.

Spre exemplu, amendamentele la Legea Învățământului din anul 1995 privitor la noua structură a învățământului superior au fost adoptate prin legea nr.71-XVI din 5 mai 2005. În această perioadă a fost elaborat proiectul de aplicare a Sistemului European de Credite Transferabile de Studii (ECTS), dar care a fost aprobat la 23 februarie 2006.

Cu întârziere a fost aprobat Planul-cadru provizoriu pentru ciclul I (studii universitare de Licență) (4 iulie 2005), pe când alte direcții strategice de implementare a Procesului Bologna erau asigurate pe parcursul realizărilor necesare, în realitate „din mers”³.

Una din problemele-cheie ale reformării învățământului superior din perspectiva Procesului Bologna o constituie reforma curriculară.

În această ordine de idei la Universitatea de Stat din Moldova au fost elaborate planuri de învățământ la ciclul I, studii superioare de licență la toate specialitățile, de o nouă factură. Planurile de învățământ au fost întocmite în conformitate cu Planul-cadru, ce este parte componentă a standardelor educaționale de Stat în învățământul superior și în baza curriculumului național de bază pentru învățământul superior, document obligatoriu pentru toate instituțiile de învățământ superior din republică.

Planurile de învățământ aveau următoarea structură: Foaia de titlu, în care erau stipulate: ministerul de resort, instituția de învățământ, facultatea; codul și denumirea domeniului general de studiu; codul și denumirea domeniului de formare profesională; codul și denumirea specialității; numărul total de credite de studiu la programul de formare; titlul obținut la finele studiilor; baza admiterii (studii liceale, studii medii de specialitate, studii superioare); forma de organizare a învățământului (învățământ de zi, cu frecvență redusă, la distanță).

Tot pe foaia de titlu se fixa data aprobării planului de învățământ de către senatul universității.

Planul de învățământ avea următoarele componente:

¹ Decizia Senatului USM din 26.04.2005, proces-verbal nr.9.

² Legea privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul 1⁵, nr.142-XVI, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.101-103/476 din 29.07.2005.

³ Procesul Bologna în Republica Moldova. 2004-2007 /Coordonator Constantin Marin, Chișinău, 2008, p. 78-81.

a. Componenta temporală

Componenta temporală includea calendarul academic, durata studiilor în ani și credite de studii în conformitate cu Nomenclatorul 2005 (la învățământ de zi – 3-4 ani, respectiv 180-240 de credite de studiu; la învățământul cu frecvență redusă – 4-5 ani și respectiv același număr de credite de studiu – 180-240).

Anul de învățământ avea o durată de 42 de săptămâni, repartizate în 2 semestre de studii a câte 15 săptămâni fiecare, cu două sesiuni de examene cu durata totală de 7-8 săptămâni, stagii de practică și vacanțele respective.

În conformitate cu recomandările *Ghidului de implementare a Sistemului Național de Credite de Studii*, aprobat prin Hotărârea Colegiului METS nr.3.1. din 23 februarie 2006 și pus în aplicare prin Ordinul nr.140 din 25 februarie 2006, anul de studiu se cuantifica cu 60 de credite, semestrul – respectiv cu 30 de credite. Durata săptămânii de studiu este de 5 zile cu 30 de ore de contact direct.

b. Componenta formativă

În planul de învățământ au fost incluse unitățile de curs/module repartizate pe semestre și grupate în baza funcției formative în discipline:

- fundamentale (cod F);
- de formare a competențelor generale (cod G);
- de orientare socioumanistică (cod U);
- de specializare (cod S);
- de orientare către un alt domeniu de formare la ciclul II, masterat (cod M).

În funcție de obligativitatea și posibilitățile de alegere, unitățile de curs/modulele erau grupate în:

- obligatorii;
- opționale;
- la libera alegere.

c. Componenta acumulare

Unitățile de curs/modulele erau cuantificate în credite de studii. Ele se alocuau și altor activități distincte din planul de învățământ (stagiile de practică, teza de licență etc.).

Un credit de studiu reprezenta 30 de ore de muncă a studentului în auditoriu (curs, seminar, ore practice) și activitatea individuală necesară pentru a promova cu succes disciplina.

Pentru ciclul I o oră-auditoriu era raportată la 1-2 ore activitate individuală.

d. Componenta evaluare

În planul de învățământ erau prevăzute tipurile și modalitățile de evaluări a finalităților de studii, exprimate în componente.

Tabelul nr. 90

**Ponderea unităților de curs în Planul de învățământ pentru ciclul I:
domeniile de formare cu 180 credite**

Structura formativă de bază	Componente creditate	Unități de curs	Orientare spre o specialitate	Orientare spre două specialități*	Orientare spre învățământ vocațional
			Număr credite (minim-maxim)	Număr credite (minim-maxim)	
Trunchi comun	I. Unități de curs fundamentale		40-60	40-50	40
	II. Unități de curs de crearea abilităților și competențelor generale	- Limbi străine - Informatică	Până la 10 2-5	Până la 10 2-5	Până la 10 2-5
	III. Unități de curs de orientare socio umanistică	Modulul socio-umanistic, inclusiv o unitate de curs comunitară	18-25	15-18	15-18

Traseul individual	I. Unități de curs de orientare spre specialitatea de bază		40-70	40-50	60
	II. Unități de curs de orientare spre specialitatea secundară		0	30-35	0
	III. Unități de curs de orientare către un alt domeniu la ciclul II*		20	20	20
	Stagii de practică		15-20	15-20	30-40
	Examenul de Licență		5	6	5
	Total		180	180	180
	Modulul psihopedagogic		60	60	60

Notă:

* Doar în cazul studierii concomitente a două limbi.

1. Studentul poate continua ciclul II la o specializare din cadrul aceluiași domeniu de formare sau poate opta pentru un alt domeniu de formare.
2. Pentru studenții care nu solicită schimbarea domeniului urmat la ciclul I, în plan se vor include unități de curs din domeniul respectiv de formare: de orientare spre specialitate.

Tabelul nr. 91**Ponderea unităților de curs în Planul de învățământ: domeniile de formare cu 240 credite**

Structura formativă de bază	Componente creditate	Unități de curs	Orientare spre o specialitate	Orientare spre două specialități*	Orientare spre învățământ vocațional
			Număr credite (minim-maxim)	Număr credite (minim-maxim)	
Trunchi comun	I. Unități de curs fundamentale		50-80	50-65	50
Traseul individual	II. Unități de curs de creare a abilităților și competențelor generale	- Limbi străine - Informatică	Până la 10 2-5	Până la 10 2-5	Până la 10 2-5
	III. Unități de curs de orientare socio-umanistică	Modulul socio-umanistic, inclusiv o unitate de curs comunitară	25-35	23-25	20-25
	I. Unități de curs de orientare spre specialitatea de bază		50-95	50-65	80
	II. Unități de curs de orientare spre specialitatea secundară		0	40-50	0
	III. Unități de curs de orientare către un alt domeniu la ciclul II*		25	25	25
	Stagii de practică		20-30	20-30	40-50
	Examenul de Licență		5	6	5
	Total		240	240	240
	Modulul psiho-pedagogic	60	60	60	

Notă:

1. Studentul poate continua ciclul II la o specializare din cadrul aceluiași domeniu de formare, la specialitatea de bază sau secundară în cazul instruirii concomitente la două specialități, sau poate opta pentru un alt domeniu de formare.
2. Pentru studenții care nu solicită schimbarea domeniului urmat la ciclul I în plan se vor include unități de curs din domeniul respectiv de formare: de orientare spre o specialitate.

Tabelul nr. 92

**Codificarea unităților de curs în planul de învățământ pentru ciclul I (licență),
ciclul II (masterat) și studii integrate**

Nr. crt.	Conținutul	Tipul	Nr. caractere	Cod de identificare
1	Categoria formativă	Alfanumeric	1	F - componenta fundamentală*; G - componenta de formare a abilităților și competențelor generale; U - componenta de orientare socio-umanistică; S - componenta de orientare spre o specialitate/specializare* (în cazul instruirii la două specialități): S1 - componenta de orientare spre specialitatea de bază; S2 - componenta de orientare spre specialitatea secundară); M - componenta de orientare către un alt domeniu de formare la ciclul II (masterat)
2	Semestrul	Numeric	2	01, 02...08
3	Tipul unității de curs	Alfanumeric	1	<ul style="list-style-type: none"> • O - obligatorie • A - opțională • L - facultativă (liberă alegere)
4	Identificarea unității de curs (numărul de ordine din Planul de învățământ)	Numeric	3 mnp	<ul style="list-style-type: none"> • m - 0,1,2,...9 0 - trunchi 1,2,... - specialități np - numărul unității de curs din Planul de învățământ

Exemplu: F.04.O.012 - Unitate de curs de tip fundamental, se studiază în semestrul 4, este obligatorie, aparține trunchiului și are numărul de ordine 12 în Planul de învățământ.

* componente realizate la masterat.

Elaborarea planurilor de învățământ s-a efectuat doar pentru studiile de licență, ciclul I, fără a ține cont de planurile pe viitor pentru ciclul II, masterat. Din aceste considerente nu s-a pretins că planurile elaborate erau perfecte și puteau fi folosite pentru o perioadă lungă de timp. În unele cazuri s-a realizat o comasare, și nu întotdeauna reușită, a unităților de curs din planurile anterioare programate pentru patru ani de studii, nu întotdeauna planurile erau bazate pe cerințele pieței muncii, deși finalitățile educaționale ale absolventului ciclului I, studii superioare de licență, trebuiau să-i asigure absolventului suficiente cunoștințe, abilități și competențe pentru a activa în domeniu.

Cu regret, nu întotdeauna s-a realizat o divizare corectă a unităților de curs pentru ciclul I și cele ce urmau a fi studiate la ciclul II, masterat.

În lipsa unui document real pentru a defini finalitățile educaționale și a determina calificarea obținută, de multe ori studentul de la ciclul I era supraîncărcat, uneori modulele propuse în planurile de învățământ conțineau discipline ce nu constituiau în realitate un modul.

Astfel, s-a insistat asupra procesului de elaborare a planurilor; de ajustare a unităților de curs/modulelor în corespundere cu Planul-cadru; s-a realizat creditarea lor, deși nu întotdeauna s-a acordat atenția cuvenită finalităților educaționale scontate ciclului I, calificării/titlului de licențiat în domeniu.

În realitate nici piața muncii nu a fost pregătită pentru noul titlu *licențiat în domeniul general de studii* (licențiat în științe umanistice, în științe exacte, în științe sociale etc.).

Uneori, în planurile de învățământ au fost introduse discipline cu un număr mic de credite (2-3), și atunci procesul de mobilitate academică în spațiul național și internațional nu era în favoarea studentului.¹

La USM elementul structural de bază în planurile de învățământ a devenit modulul și nu disciplina. La rândul său, fiecare modul avea structura sa internă, ce trebuia adusă la cunoștință fiecărui cadru didactic, fiecărui student.

Structura modulară a conținuturilor presupunea reorganizarea informației în „câmpuri conceptuale” deschise care asigura corelația lor într-un ansamblu de subsisteme.

Selectarea conținuturilor și încadrarea lor în module aveau la bază fie principiul liniar, fie cel concentric. În situația când modulele se formau în baza principiului liniar, accentul se pune pe continuitatea conținuturilor, dar nu era negat nici aspectul complementarității. În situația când modulele se constituiau în baza principiului concentric, accentul se pune pe complementaritatea conținutului studiat, dar, evident, se realiza și aspectul continuității.

Și totuși, și în acest domeniu se observau curențe, uneori modulele continuau doar un conglomerat de 2-3 discipline destul de diverse și studenții erau puși într-o situație dificilă atât pentru învățarea lor, cât și în cadrul evaluării la module.

Concomitent cu intrarea în vigoare a noilor planuri de învățământ la ciclul I, studii superioare de licență, s-a purces la elaborarea noii generații de curricula unităților de curs/modulelor/disciplinelor de studii.

Curriculumul constituie un concept-cheie al domeniului educațional, or reformele educaționale sunt, în primul rând, reforme ale curriculumului, totodată, curricula disciplinelor de studii este și un document normativ reglator al procesului didactic.

Curriculumul unităților de curs (anul academic 2005/2006) avea următoarea structură:

- Preliminarii
- Obiectivele generale ale unității de curs/modulelui/disciplinei
- Administrarea unității de curs
- Conținuturi/unitățile de conținut
- Activități de învățare/cercetare
- Lucrul individual al studentului (activități concrete proiectate la unitatea de curs)
- Strategii de evaluare
- Bibliografie (generală și obligatorie).

Curriculumul unității de curs devenea un factor important în proiectarea și reglementarea proceselor de predare-învățare-evaluare; constituia un document normativ intern important în activitățile de proiectare a orelor de curs și a celor practice (seminarele, lucrările de laborator); totodată, constituia o sursă importantă în determinarea strategiilor didactice, în elaborarea suportului de curs, a ghidurilor metodologice pentru studenți, contribuia la eliminarea dublajului, a repetărilor și la realizarea legăturilor interdisciplinare.

Un element esențial al curriculumului unității de curs a devenit „strategia didactică”, or modificările propuse în politicile educaționale de implementare a procesului Bologna în învățământul superior au impus modificări și în domeniul strategiilor didactice în procesul de predare-învățare-evaluare.

Trecerea de la programele analitice la curricula disciplinelor de studii a marcat o schimbare esențială în concepția formării specialistului, accentul fiind pus pe obiectivele/finalitățile procesului de formare și nu doar pe conținuturi, deoarece se modifica esențial și strategiile didactice orientate spre formarea de competențe. Elaborarea și implementarea curriculei dis-

¹ Aceste probleme au fost abordate în cadrul sesiunii de perfecționare „Studiile universitare de licență (ciclul I): un an de aplicare a Planului-cadru provizoriu”, organizată la 30 iunie 2006. vezi: <http://www.almamater.md/articles/1526/index.html> „

ciplinelor de studii s-a realizat în baza deciziei Colegiului ME, ordinul nr.172 din 15 aprilie 2004. Problema în cauză a fost discutată la Senatul USM din 27 ianuarie 2004¹.

Pivotul reformărilor realizate la mijlocul primului deceniu al secolului al XXI-lea îl constituia asigurarea calității studiilor universitare. Universitățile sunt responsabile de asigurarea calității.

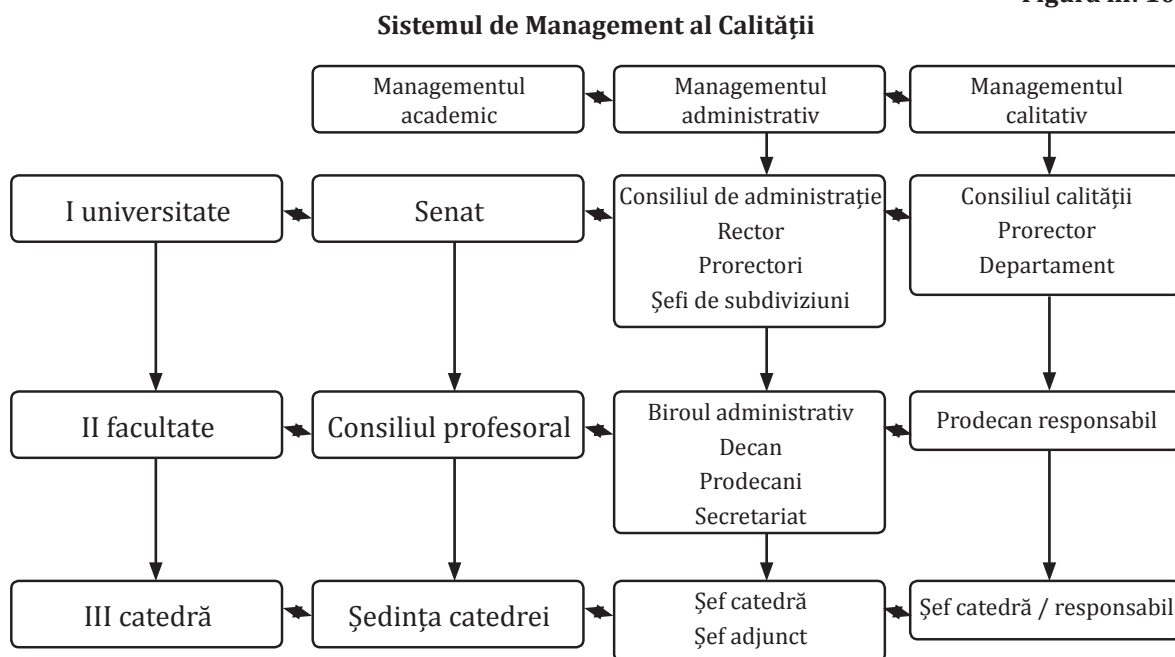
Universitatea de Stat din Moldova a participat în mai multe proiecte naționale și internaționale ce vizau problema asigurării calității și constituirii unui sistem al managementului calității în instituție. În cadrul lor, grupul de lucru a studiat experiența mai multor instituții de învățământ superior din Spania, Anglia, Franța, Germania, Suedia, Italia, România, apoi s-a realizat o analiză internă amplă a stării de lucruri reale la facultățile și subdiviziunile universitare.

Dificultățile de proiectare a strategiei managementului calității a constat nu atât în proiectarea unor aspecte tehnice, cât mai cu seamă în formarea unor atitudini și chiar convingeri persoanelor implicate în managementul educațional de a aborda procesul dirijării instituției de învățământ superior dintr-o altă perspectivă.

Din considerentul optimizării managementului educațional au fost instituite noi structuri (secțiunile *Managementul calității și dezvoltării curriculare*; *Integrare europeană*), dar, în mare parte, ele nu au mărit rețeaua administrativă, reorganizându-se într-o manieră nouă unele structuri deja existente.

Apoi a început etapa ce a determinat parametrii planului de implementare a sistemului de management al calității (SMC). Ca bază a implementării MC a fost luat cadrul tridimensional: proiectarea activităților la nivel de universitate, la nivel de facultate și la nivel de catedră. Orice implementare a început cu formarea personalului, informarea acestuia despre esența schimbărilor. În cadrul formărilor (seminare, ateliere de lucru), grupul implicat în realizarea implementării SMC a informat comunitatea academică despre calitate ca dimensiune majoră a procesului educațional și de cercetare, despre structura și funcțiile SMC, organizând mai multe grupuri-țintă: decanii și prodecanii facultăților, șefii de catedră, membrii comisiilor științifico-metodice ale facultăților, cadrele didactice atrase în proces, studenții, tinerii specialiști.

Figura nr. 10.

¹ AUSM, F. 1, un.arh. 278, f. 36.

Modalitățile de evaluare internă, întreprinse pe parcursul anului universitar 2005-2006, au inclus o diversitate de tehnici, precum: analiza documentelor normativ-reglatorii la nivel național, analiza documentelor reglatorii de uz intern, analiza structurilor manageriale universitare responsabile de procesul didactic și de cercetare, au fost realizate interviuri, chestionarea structurilor. S-au realizat o serie de seminare de lucru pentru un schimb de informații și opinii, la care au fost invitați, în baza proiectelor internaționale, și experți străini. Această etapă de informare și documentare a permis și cunoașterea altor aspecte ale procesului de creare a spațiului Educațional European prin stabilirea conexiunilor funcționale între obiectivele Procesului Bologna și identificarea distinctă a cadrului european și a specificului național.

Formarea profesională inițială se realiza prin învățământul la zi și cel cu frecvență redusă. Predomina învățământul cu frecvență la zi.

În cadrul celor 12 facultăți se realiza pregătirea specialiștilor la 82 de specialități și specializări.

Tabelul nr. 93

Specialitățile și specializările din cadrul facultăților

	Specialitatea /Specializarea	Forma de organizare a învățământului	
	Matematică și informatică		
1	Matematică	cu frecvență la zi	
2	Matematică aplicată	cu frecvență la zi	
3	Matematică și informatică	cu frecvență la zi	
4	Informatică	cu frecvență la zi	
5	Informatică și limbi moderne aplicate	cu frecvență la zi	
6	Cibernetică și informatică economică	cu frecvență la zi	
7	Management informațional	cu frecvență la zi	
8	Informatică aplicată	cu frecvență la zi	
	Fizică		
1	Fizică	cu frecvență la zi	
2	Energetică netradițională	cu frecvență la zi	
3	Tehnologii informaționale	cu frecvență la zi	
4	Metrologie, standarde, control și certificarea producției	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
5	Meteorologie	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
6	Fizică și informatică	cu frecvență la zi	
	Chimie		
1	Chimie	cu frecvență la zi	
2	Tehnologice chimică	cu frecvență la zi	
3	Tehnologia produselor farmaceutice și cosmetice	cu frecvență la zi	
4	Protecția mediului ambiant	cu frecvență la zi	
5	Chimie și fizică	cu frecvență la zi	
6	Chimie și biologie	cu frecvență la zi	
	Biologie și pedologie		
1	Biologie	cu frecvență la zi	
2	Științe ale solului	cu frecvență la zi	
3	Biotehnologii industriale	cu frecvență la zi	
4	Biologie moleculară	cu frecvență la zi	
5	Geologie	cu frecvență de zi	
6	Geografie	cu frecvență la zi	
7	Silvicultură și grădini publice	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
8	Ecologie și protecția mediului	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
	Istorie și psihologie		
1	Istorie	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă

2	Muzeologie și Arheologie	cu frecvență la zi	
3	Etnologie	cu frecvență la zi	
4	Istorie și etnologie	cu frecvență la zi	
5	Psihologie	cu frecvență la zi	
6	Pedagogie	cu frecvență la zi	
7	Psihopedagogie		cu frecvență redusă
8	Psihologie și pedagogie		cu frecvență redusă
	Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative		
1	Politologie	cu frecvență la zi	
2	Relații internaționale	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
3	Administrare publică	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
4	Politologie și instruire juridică	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
5	Educație civică	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
	Asistență Socială, Sociologie și Filosofie		
1	Filosofie și educație moral-spirituală	cu frecvență la zi	
2	Filosofie	cu frecvență la zi	
3	Sociologie	cu frecvență la zi	
4	Filosofie și sociologie	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
5	Asistență socială	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
6	Antropologie	cu frecvență la zi	
	Jurnalism și științe ale comunicării		
1	Jurnalism	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
2	Activitate editorială	cu frecvență la zi	
3	Biblioteconomie, asistență informațională și arhivistică	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
4	Științe ale comunicării	cu frecvență la zi	
	Drept		
1	Drept	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
2	Drept internațional	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
3	Drept și activitate vamală	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
4	Drept Constituțional și administrativ	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
5	Drept ecologic	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
6	Drept economic	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
	Litere		
1	Limba și literatura română	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
2	L/lit. română (opțiune - redactare computațională)	cu frecvență la zi	
3	Lit. română - limba franceză	cu frecvență la zi	
4	L/lit. română - limba engleză	cu frecvență la zi	
5	L/lit. română-limba latină	cu frecvență la zi	
6	L/lit. română-rusă	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
7	Limba și literatura rusă	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
8	Limba și literatura rusă-engleză	cu frecvență la zi	
9	L/lit. română-limba greacă	cu frecvență la zi	
	Limbi și literaturi străine		
1	Limba și literatura engleză-franceză	cu frecvență la zi	
2	Limba și literatura franceză-engleză	cu frecvență la zi	
3	Limba și literatura engleză-germană	cu frecvență la zi	
4	Limba și literatura spaniolă-limba engleză	cu frecvență la zi	
5	Limba și literatura germană-limba franceză	cu frecvență la zi	
6	Limba engleză - l.B	cu frecvență la zi	
7	Limba franceză - l.A	cu frecvență la zi	

8	Limba și literatura italiană-limba engleză	cu frecvență la zi	
9	Limba și literatura germană-limba engleză	cu frecvență la zi	
	Științe economice și aplicative (cu studii aprofundate ale limbilor străine și informaticii)		
1	Economie generală	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
2	Management	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
3	Economie mondială și relații economice internaționale	cu frecvență la zi	
4	Finanțe	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
5	Bănci și burse de valori	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
6	Business și administrare	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă
7	Finanțe și bănci	cu frecvență la zi	cu frecvență redusă

Reforma curriculară în învățământul superior de la răscrucea celor două secole avea un obiectiv strategic bine determinat: compatibilizarea învățământului superior din Republica Moldova cu standardele educaționale europene.

Prima reformă curriculară, începută la sfârșitul anilor '90 și realizată în baza stipulărilor din Legea învățământului (1995), s-a încheiat în anul universitar 2007-2008 odată cu ultima promoție a studiilor universitare Pre-Bologna.

Începând cu anul universitar 2008-2009, titlul de finalizare a studiilor universitare este cel de licențiat în domeniul general de studiu, în conformitate cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I, din 7 iulie 2005¹, iar actul de finalizare a studiilor la ciclul întâi este diploma de licență.

Așadar, cea de-a doua etapă a reformei curriculare, cea ProBologna, era distinctă și conceptual nouă.

Studiile universitare s-au reorganizat în 3 cicluri:

- ✓ Ciclu I – studii superioare de licență;
- ✓ Ciclu II – studii superioare de masterat;
- ✓ Ciclu III – studii superioare de doctorat.

Reforma curriculară ProBologna a modificat paradigma educațională prin noua tratare a studentului și poziționarea lui în centrul procesului educațional, prin axarea învățământului universitar pe formarea de competențe profesionale atât de necesare viitorului specialist în domeniu.

Pentru realizarea obiectivului strategic al reformei curriculare enunțate mai sus era necesară creșterea calității învățământului superior și a excelenței în activitatea de cercetare, învățământ în care educația și cercetarea științifică au un rol primordial².

Procesul educațional, activitatea didactică solicită o adevărată modernizare.

Reforma curriculară a cuprins fiecare domeniu de formare profesională atât la învățământul la zi, cât și la cel cu frecvență redusă și, tot odată, la ambele cicluri: Licență și Masterat.

În programul prezentat de prof. univ. Gheorghe Ciocanu pe 26 aprilie 2005 s-a menționat că la baza procesului de reformă curriculară trebuie să persiste două principii: utilitatea disciplinelor și cunoștințelor predate într-o viziune globală a calificării respective și pragmatizarea procesului educațional, punându-se accent pe conținuturile cu caracter aplicativ corelat cu piața forței de muncă.³

O problemă aparte în modernizarea curricula universitară o constituie legătura ei cu necesitățile pieței muncii din țară, formarea componentelor necesare pentru angajarea ulterioară a absolvenților USM. În această ordine de idei la Senatul din 26.06.2006⁴ obiectul de referință

¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 101-103/476 din 29.07.2005.

² Program de activitate al candidatului la funcția de rector a dr.hab., prof.univ. Gh. Ciocanu. Decizia Senatului din 26.04.2005.

³ Ibidem.

⁴ Decizia Senatului din 27.06.2006, proces-verbal nr. 11.

a fost raportul prezentat de dna E. Muraru, prorector pentru activitatea didactică „USM și piața muncii”.

În urma dezbatelor și luării de cuvânt atât din partea cadrelor didactice și manageriale, cât și a studenților s-a decis de a crea la USM un Centru de Informare, Orientare Profesională și Susținere a absolvenților în problemele asigurării lor în câmpul muncii, care va eficientiza comunicarea și conlucrarea cu angajatorii, va organiza târguri de muncă, vor conlucra cu agențiile de angajare și alte instituții abilitate în vederea facilității inserției absolvenților USM pe piața națională a forței de muncă.

În cadrul implementării direcțiilor strategice ale Procesului Bologna se organizau seminare cu personalul didactic, cu cel managerial, cu studenții USM, cu tinerii specialiști încadrați în câmpul muncii la USM.

Astfel, pe data de 18-19 ianuarie 2006¹ a fost realizat seminarul cu tinerii specialiști cu genericul „Procesul de la Bologna: provocări pentru o formare profesională continuă”. În cadrul celor trei ateliere au fost puse în discuție problemele:

- ✓ Proiectarea didactică în cadrul învățământului universitar;
- ✓ Tehnologia didactică în învățământul superior: între tradițional și modern;
- ✓ Evaluarea didactică.

Periodic erau convocați la ședințe de lucru decanii, prodecanii, șefii de catedre privitor la conceptualizarea–revizuirea–modificarea planurilor de învățământ la studii superioare de licență, ciclu 1.

Calitatea procesului de formare profesională poate fi determinată în baza diverselor criterii. Unul dintre indicatorii principali este calitatea specialiștilor pe care-i lansează pe piața muncii, imaginea pe care și-o formează o instituție de învățământ superior de-a lungul anilor prin aprecierea discipolilor și beneficiarilor serviciilor. O procedură amplă de constatare a calității activității unei universități prin stabilirea calității resurselor, procesului și rezultatului, o constituie evaluarea externă, realizată de comisiile de evaluare și acreditare academică. Importanța acestei proceduri / acestui proces este condiționată de multiple aspecte:

- Aspectul periodicității. Realizarea periodică a evaluării instituțiilor de învățământ impune un grad de responsabilitate față de ralierea tuturor aspectelor educaționale și manageriale la condițiile mereu în schimbare a contextului socioeconomic.
- Aspectul abordării complexe. O astfel de evaluare abordează toate aspectele funcționării unei instituții, elucidat prin diversitatea criteriilor de evaluare [cadre, proces didactic, resurse financiare etc.].
- Utilizarea potențialului didactico-științific din diverse instituții de profil prin crearea comisiilor de evaluare, precum și implicarea specialiștilor din sfera social-economică.

„Evident că procedura evaluării și acreditării academice mai are destul loc pentru a fi perfecționată. Un mare avantaj al acestui proces pentru instituțiile de învățământ constă în faptul că generează necesitatea de autoevaluare. Pentru perioada respectivă instituția de învățământ intensifică serviciile de audit intern, sunt identificate lacunele și rezervele ce pot fi implicate în dezvoltarea instituțională. Evaluarea academică a USM a fost realizată în conformitate cu Legea Învățământului nr.547-XIII din 21.07.1995, cu modificările și completările ulterioare, Legea nr.1257- XIII din 16.07.1997 cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ, cu modificările și completările ulterioare, Legea nr.423-XIV din 04.06.1999 privind aprobarea Regulamentului de evaluare și acreditare a instituțiilor de învățământ, cu modificările și completările ulterioare”.² Universitatea de Stat din Moldova a solicitat îndeplinirea procedurii de evaluare academică în vederea obținerii evaluării / acreditării specialităților / specializărilor:

¹ Materialele Senatului din 31.01.2006, proces-verbal nr. 6.

² Materialele Senatului din 28.11.2006, proces-verbal nr.4.

0201.01	Fizică și informatică
0201.03	Energetică solară
1201	Pedagogie
1001.01	Drept economic
1001.03	Drept penal
1001.04	Drept internațional
1001.05	Drept constituțional și administrativ
1051	Administrație publică
1802	Management
1851	Informatică
1851.01	Informatică și limbi moderne aplicate
1852	Cibernetică și informatică economică
1853	Management informațional

Reevaluării și reacreditării următoarelor specialități / specializări:

0201	Fizică
0301	Chimie
0301.01	Chimie și fizică
0301.02	Chimie și biologie
0351	Tehnologie chimică
0401	Biologie
0402	Științe ale solului
2701	Ecologie și protecția mediului ambiant
0601	Istorie
1251	Psihologie
1001	Drept
0651	Politologie
0851	Relații internaționale
0101	Matematică
0101.02	Matematică și informatică
0102	Matematică aplicată
0701	Filosofie
0751	Sociologie
0901	Jurnalistică
1151	Biblioteconomie și asistență informațională
1101.01	Limba și literatura română
1101.02	Limba și literatura română și limba latină
1101.03	Limba și literatura rusă
1102	Limbi moderne și clasice (aplicate)
1102.01	Limba și literatura franceză – Limba B
1102.02	Limba și literatura spaniolă – Limba B
1102.03	Limba și literatura italiană – Limba B
1102.04	Limba și literatura engleză – Limba B
1102.05	Limba și literatura germană – Limba B

Prin ordinul Ministerului Educației, Tineretului și Sportului, nr. 419 din 3 mai 2006 a fost instituită Comisia de bază: Președinte - Andronache Nicolae, dr. conf., prim-prorector, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, secretar - Callo Tatiana, dr., conf. univ., IȘE, economist - Ambrosi Leonida, șef serviciu planificare și resurse umane ASEM, inspector pentru legislația

muncii - Arnaut Ana, șef-sector Instituții universitare și Științifice al Consiliului Republican al Sindicatului educației și științei. Conform aceluiași ordin au fost instituite și comisiile specializate în componența a peste 80 de specialiști: cadre didactice universitare din 22 de instituții de învățământ. Dintre ei 27 de doctori habilitați, 53 de doctori conferențieri și un reprezentant al Consiliului Republican al Sindicatului Educației și Științei. Comisiile și-au realizat lucrările în perioada 26 mai-26 iunie. Procedura de evaluare a fost făcută în baza următoarelor criterii:

- ✓ Personalul didactic;
- ✓ Conținutul procesului de învățământ;
- ✓ Studenții. Calitatea și eficiența procesului instructiv-educativ;
- ✓ Activitatea de cercetare științifică;
- ✓ Baza tehnico-materială și instructiv-metodică;
- ✓ Activitatea economico-financiară.

În baza efectuării evaluării interne /autoevaluării am constatat că în perioada 2001-2006 USM și-a consolidat potențialul didactico-științific.

În această perioadă s-a produs fenomenul întineririi cadrelor didactice de la specialitățile solicitate: Drept, Psihologie, Limbi moderne și clasice, Relații Internaționale, cele din cadrul Facultății Științe Economice. Această situație determină necesitatea creării condițiilor și orientarea tinerilor spre studiile de doctorat, obiectiv pe care USM îl realizează an de an.

În anii de referință s-au produs schimbări și în conținutul procesului de învățământ.

În condițiile societății contemporane investiția în educație devine una dintre cele mai serioase investiții. Crește cererea de educație și deci importanța universităților ca centre științifico-educative. Complexitatea problemelor determinate de funcționarea universităților în condițiile societății contemporane este influențată și de fenomenul masificării învățământului (creșterea bruscă a numărului de studenți), schimbarea condițiilor pieței muncii și a viziunii populației asupra învățământului superior contribuie, de asemenea, la schimbarea condițiilor de formare profesională inițială în cadrul universitar. Restructurările la nivel social-economic impun formarea tinerilor specialiști în noi domenii de activitate profesională.

Fiind receptivă la schimbare, USM promovează o strategie flexibilă. Din anul de studii 2000-2001 au fost instituite noi specialități, fapt care i-a asigurat instituției noastre atractivitatea pe piața prestării serviciilor educaționale.

În cadrul Facultății Biologie, Pedologie și Științe ale Solului au fost instituite specialitățile:

- Biologia moleculară,
- Silvicultură și grădini publice,
- Geologie,
- Geografie.

În cadrul Facultății Chimie și Tehnologie Chimică a apărut specialitatea **Protecția mediului ambiant**.

Facultatea de Fizică s-a înnoit cu specialitățile :

- Tehnologii informaționale,
- Inginerie și managementul calității,
- Meteorologie.

Facultatea de Istorie și Psihologie s-a completat cu specialitatea **Etnologie**.

Receptivă la nevoile pieței muncii a fost și Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării:

Specialitatea: Activitate editorială

- Specializarea: Științe ale Comunicării

Evoluția tehnologiilor moderne a influențat procesul de studiu din cadrul Facultății de Matematică și Informatică. Apariția noilor specialități:

- Managementul informațional,
- Cibernetică și informatică economică.

a fost dictată de nevoia cererii pe piața de muncă.

Schimbări calitative s-au produs și în cadrul Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative. Au fost introduse specialitățile:

- Administrație publică,
- Educație civică.

Facultatea de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie a deschis specialitatea:

- Antropologie.

Între anii 2001-2005 în cadrul USM a fost reînstituită Facultatea Științe Economice în cadrul căreia se realizează procesul de formare profesională inițială la 5 specialități:

- Economie generală,
- Economie mondială și Relații Economice Internaționale,
- Business și administrație (conform Nomenclatorului din a. 2000, specialitatea a fost numită Management),
- Finanțe și bănci,
- Marketing.

Documentul normativ-reglator care determină conținutul procesului de învățământ este Planul de studii. În anii 2000-2005 planurile de învățământ la USM au fost elaborate în baza Planului-cadru aprobat de către METS.

Conform stipulărilor planului-cadru s-a respectat concordanța dintre disciplinele ce asigură formarea culturii generale și disciplinele ce asigură formarea culturii de specialitate, iar în cadrul formării culturii de specialitate, corelația dintre pregătirea fundamentală de specialitate și inițierea în aspecte specifice ale domeniului. Planul de învățământ stabilea o anumită concordanță între pregătirea teoretică și pregătirea practică (stagii de practică).

Ca document normativ-reglator, conținutul planului de învățământ se renova în permanență. Schimbările din planul de învățământ se subordonează unor cerințe de ordin procedural și conceptual. Ținând cont de prevederile planului cadru și valorificând dimensiunile autonomiei universitare, actualizarea planului de studii se face prin implicarea activă a cadrelor didactice ale instituției noastre.

În scopul prevenirii anacronismului în educație la nivel de catedră, facultate se promovau inițiativele constructive orientate spre îmbunătățirea, perfecționarea disciplinelor din planul de învățământ. În acest scop se producea reeșalonarea lor sau renovarea propriu-zisă.

Schimbări esențiale au fost făcute în planurile de studii pentru ciclul I – licență. Modularea conținuturilor, conform recomandărilor Procesului de la Bologna a necesitat o reconceptualizare esențială a procesului de formare a specialistului.

O schimbare esențială în reconceptualizarea procesului de învățământ s-a produs prin elaborarea și implementarea curriculumului universitar.

Calitatea procesului de învățământ era asigurată de calitatea materialelor didactice. În perioada 2001-2005 au fost elaborate circa 500 de monografii, manuale, culegeri de exerciții, ghiduri metodice, note de curs, care au constituit un suport considerabil și o sursă de informare pentru studenți.¹

La nivel instituțional, la nivelul facultății și la nivelul catedrelor evaluarea calității se realiza în baza câtorva indicatori de bază, care, la rândul lor, determinau criterii pentru evaluarea altor elemente ale procesului de învățământ.

- *Evaluarea randamentului academic;*
- *Evaluarea resurselor și condițiilor didactico-metodice de realizare a procesului de învățământ;*
- *Evaluarea calității învățământului prin evaluarea activității profesorilor de către studenți;*
- *Autoevaluarea.*

Aceste condiții și resurse, cât și rezultatele au fost puse la dispoziția Comisiei de evaluare academică și acreditare. În rezultatul realizării procedurii de evaluare au fost constatate următoarele obiecții ale Comisiei de Evaluare și ale Comisiilor specializate:

¹ Vezi: Raportul de evaluare academică și acreditare a USM, Chișinău, 2006.

FIZICA

- actualizarea programului de studii în ce privește fizica contemporană;
- asigurarea cursurilor cu bibliografie în limba română;
- modernizarea utilajului și procurarea unei instalații de lichefiere a azotului.

MATEMATICĂ

- intensificarea stagerii cadrelor didactice peste hotarele republicii;
- introducerea formei de învățământ cu frecvență redusă pentru specialitatea Matematică.

MATEMATICĂ APLICATĂ

- diversificarea bazelor de practică;
- intensificarea stagerii cadrelor didactice peste hotarele republicii;
- intensificarea colaborării cu instituții de peste hotare în vederea îmbunătățirii calității procesului de studii.

INFORMATICĂ

- intensificarea procesului de perfecționare continuă a cadrelor didactice;
- stabilirea contactelor cu alte catedre similare din țară și de peste hotare;
- distribuirea mijloacelor suplimentare financiare pentru procurarea aparaturii necesare pentru dotarea laboratoarelor;
- elaborarea unui număr mai mare de suporturi de curs asistate pe calculator;
- promovarea imaginii specialității în mediul urban și rural.

MANAGEMENT INFORMAȚIONAL

- îmbunătățirea stării sălilor de curs;
- elaborarea cursurilor electronice;
- procurarea proiectoarelor computerizate pentru predare.

CHIMIE

- antrenarea studenților în activitatea de cercetare;
- implementarea rezultatelor cercetării în procesul de instruire;
- revenirea la structura clasică a facultății;
- dezvoltarea bazei tehnico-materiale prin atragerea resurselor extrabugetare;
- formarea profesională inițială să fie realizată în 4 ani și nu în trei.

TEHNOLOGIE CHIMICĂ

- asigurarea procesului de instruire cu titluri de carte;
- asigurarea laboratoarelor cu reagenți chimici specifici;
- dotarea laboratoarelor cu aparate de măsură moderne;
- întărirea bazelor de practică;
- intensificarea procesului de perfecționare continuă;
- acordarea indemnizațiilor pentru condiții de muncă nocive;
- sporirea salariilor profesorilor.

BIOLOGIE

- intensificarea schimbului de experiență și a stagerilor cadrelor didactice;
- practicarea frecventă a cursurilor de doctorat și postdoctorat;
- elaborarea materialelor didactice pentru pregătirea și susținerea licenței;
- editarea programelor analitice pentru specialitatea Biologie și celor pentru Ciclul II Master;
- elaborarea unui plan de acțiuni pentru îmbunătățirea bazei materiale.

ȘTIINȚE ALE SOLULUI

- majorarea duratei stagiilor de practică;
- îmbunătățirea bazei materiale a laboratoarelor ;
- elaborarea materialelor didactice;
- reorientarea planului de studii asupra științelor solului mai mult decât asupra agrochimiei;
- înlocuirea cursului de Limbă română cu cel de Limbaj funcțional în limba română.

ECOLOGIE ȘI PROTECȚIA MEDIULUI

- introducerea în planul de studii a disciplinei Economia mediului și Managementul firmei;

- completarea și reînnoirea utilajului laboratoarelor;
- completarea fondului de carte la specialitate.

ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ

- completarea programelor de studii cu subiecte ce derivă din „Strategia de reformă a administrației publice centrale din Republica Moldova”;
- includerea în planul de studii a disciplinei Drept administrativ comparat;
- perfecționarea curriculei universitare, prin introducerea tematicii referatelor la seminare, revizuirea permanentă a bibliografiei, dat fiind specificul specialității;
- completarea catedrei cu cadre didactice cu titlul de doctor habilitat;
- elaborarea materialelor didactice;
- completarea fondului de carte al bibliotecii și crearea mijloacelor multimedia la facultate;
- îmbunătățirea bazei materiale a sălilor de curs și laboratoarelor;
- introducerea recuperării de către studenți, cu taxă, a orelor absente după practica altor instituții;
- diversificarea bazelor de practică, prin încheierea unui acord cu Guvernul RM.

POLITOLOGIE

- divizarea catedrei Politologie în două: Științe politice cu două specializări și o alta cu alte două;
- eficientizarea lucrului seminarului metodic cu tinerii specialiști;
- crearea unui laborator de traducere specializată în cadrul facultății;
- dotarea bibliotecii cu fonduri noi de carte.

RELĂȚII INTERNAȚIONALE

- elaborarea și perfecționarea concepției catedrei privind Ciclul II masterat și Ciclul III Doctorat;
- coordonarea finalităților programului de studiu și a curriculei universitare;
- dezvoltarea bazei tehnico-materiale pentru facilitarea predării.

DREPT

- stimularea suplimentară a cadrelor didactice care elaborează suporturi didactice;
- antrenarea cadrelor didactice în procese de stagiere;
- introducerea contractelor de muncă cu toate cadrele didactice;
- completarea fondului de carte al bibliotecii.

ISTORIE

- introducerea unei rate de cel puțin 30% a examenelor orale, inclusiv unul de licență;
- amenajarea unei săli multimedia;
- îmbunătățirea fondului de carte;
- publicarea materialelor-suport pentru cursuri.

PSIHLOGIE

- mărirea potențialului științifico-didactic al catedrei;
- completarea listelor bibliografice și revizuirea conținutului unor programe curriculare;
- publicarea standardului de formare profesională inițială;
- asigurarea cursurilor cu suporturi didactico-metodice;
- îmbunătățirea bazei tehnico-materiale;
- realizarea unei probe de licență în formă orală.

SOCIOLOGIE

- revederea structurii facultății prin crearea catedrei Sociologie;
- crearea unui laborator de Sociologie;
- introducerea cursului de Sociologie la alte facultăți;
- diversificarea bazelor de practică.

FILOSOFIE

- asigurarea cursurilor cu suporturi electronice;
- îmbunătățirea fondului de carte;
- intensificarea relațiilor cu instituții similare.

JURNALISM

- modernizarea laboratoarelor și a studiourilor;
- elaborarea regulamentului de cuantificare a lucrului individual;
- amenajarea unei săli de lectură specializate.

BIBLIOTECONOMIE ȘI ASISTENȚĂ INFORMAȚIONALĂ

- transformarea facultății într-un centru coordonator de cercetare pentru sectorul bibliografic și informațional-documentar;
- renovarea claselor de calculatoare.

LIMBĂ ȘI LITERATURĂ

- antrenarea cadrelor didactice în stagieri și stagii de formare;
- motivarea studenților prin utilizarea tehnologiilor didactice moderne;
- dotarea facultății cu tehnică audio-vizuală;
- îmbunătățirea fondului de carte.

LIMBI MODERNE ȘI CLASICE

- reducerea efectivului grupelor;
- elaborarea măsurilor concrete pentru reducerea pierderii studenților;
- diversificarea bazelor de practică;
- accelerarea procesului de pregătire al cadrelor didactice calificate.

MANAGEMENT

- asigurarea unor contracte de lungă durată în ceea ce privește practica studenților;
- elaborarea unui grafic de perfecționare a cadrelor didactice.

CIBERNETICĂ ȘI INFORMATICĂ ECONOMICĂ

- implicarea în procesul de studii a cadrelor didactice cu titlu științifico-didactic;
- elaborarea materialelor suport pentru procesul de învățământ;
- diversificarea contractelor de colaborare cu alte departamente sau instituții similare;
- ajustarea tematicii tezelor de licență la cerințele pieței muncii și includerea componentei practice;
- organizarea conducerii în co-tutelă cu specialiști din organizații și întreprinderi din țară a tezelor de licență.

Comisia de evaluare academică în baza evaluării realizate, precum și în baza constatărilor făcute de către Comisiile specializate a conchis că Universitatea de Stat din Moldova este un centru de conceptualizare științifică a învățământului universitar, promovează activ politicile educaționale moderne, realizează o activitate educațională calitativă, pregătind specialiști competitivi pentru economia Republicii Moldova, valorifică plenar toate disponibilitățile de creare a unei imagini pozitive a învățământului superior pe arena internațională, bazându-se în activitatea sa pe un sistem de valori reprezentative în contextul integrării și globalizării, are trasate obiective fundamentale performante și un **model specific** de acțiune managerială, confirmând faptul că corespunde cerințelor actelor normative și a documentelor sistemului de învățământ superior și se recomandă pentru acreditare cu media generală 9,6.

Rezultatele generale ale evaluării se conțin în tabelul nr. 94.

În anul universitar 2004-2005 procesul didactic era asigurat de circa 1592 posturi didactice, inclusiv 1022 unități didactice erau asigurate cu cadre didactice titulare (68,64%), dintre acestea 45,6% dețineau grade și titluri științifice).¹

În condițiile autonomiei universitare, ținând cont de specificul organizării procesului didactic în universitate, elaborarea cursurilor era o prerogativă a cadrelor științifico-didactice ale Universității de Stat din Moldova. Toate disciplinele incluse în planul de învățământ au fost elaborate de către profesori în baza sistematizării și sintetizării realizărilor în știința de ramură, precum și în baza cercetărilor științifice proprii.

¹ Raportul de evaluare academică și acreditare a USM, Chișinău, p. 22.

Tabelul nr. 94

Rezultatele evaluării și aprecierii activității USM și a specialităților pentru acreditare

Nr. d/o	<i>Specialitatea Specializarea</i>	Criterii						
		I	II	III	IV	V	VI	Media
1	Fizică	9,27	9,44	9,05	9,33	9,40	9	9,3
2	Fizică și informatică	9,05	9,22	9	9,44	9	9	9,2
3	Energetică solară	9	9,22	9,10	9,33	9,10	9,18	9,2
4	Pedagogie	9,8	9,2	9,5	9,4	9,6	9,1	9,4
5	Drept	9	9	8,95	9	9	8,92	9
6	Administrație publică	8,81	8,33	8,23	8,4	8,4	8,21	8,4
7	Informatică	9	9	9	9	9	9	9
8	Management	9,09	8,89	8,96	9,11	8,3	8,72	9
9	Cibernetică și inform. economică	9	8,9	8,7	8,4	8,7	8,3	8,7
10	Management informațional	8,27	8,3	8,6	8,2	8,3	7,6	8,3
11	Chimie	8,8	8,2	8,2	8	8,3	8,1	8,3
12	Tehnologie chimică	-	8,57	8	8	8	8	8,2
13	Biologie	8,54	8,55	8,24	8,67	7,9	7,77	8,2
14	Științe ale solului	9	9	9	9	9	8,7	9
15	Ecologie și protecția mediului	9,3	9,6	9,5	9,1	9,1	9,2	9,4
16	Istorie	8,88	9,55	9,24	9,11	8,9	8,38	9
17	Psihologie	8,63	7,88	8,45	8,88	8,9	8,40	8,6
18	Politologie	8,36	8,56	8,53	8,56	7,6	7,32	8,2
19	Relații internaționale	8,72	9	9	9,1	9,2	8,77	9
20	Matematică	9	9,33	8,62	8,56	8,60	8,59	9
21	Matematică aplicată	8,64	8,9	9,05	9,06	9,04	-	9
22	Filosofie	9,36	9,33	9,05	9	9,1	9	9,2
23	Sociologie	9,1	9,4	9,6	9,4	8,7	8,9	9,2
24	Jurnalistică	10	10	9,57	9,33	8,1	8,36	9,3
25	Biblioteconomie și asistență informațională	9,7	9,8	9,8	9,6	9,1	9,1	9,5
26	Limba și literatura română	9,82	9,77	9,71	9,33	9,40	9,27	9,6
27	Limba și lit. rom. – l. latină	9,63	9,66	9,61	9,44	9,30	9,18	9,5
28	Limba și lit. rom. – l. rusă	9,18	9,33	9,19	9,11	8,9	8,63	9
29	Limba engleză-translator	9,45	9,44	9,1	9,44	9,0	9	9,3
30	Limba franceză-translator	9,9	10	9,6	9,7	9,8	-	9,8
31	Limba franceză	10	8,33	9,12	8,66	8,66	9,22	9,3
32	Limba și lit. germană	9,9	9,4	9,9	10	9,2	9,8	9,7
	Total	8,88	9,09	9,05	9,02	8,83	8,69	9

Implicarea proprie a cadrelor didactice în conținutul disciplinelor de studiu depindea, în mare parte, de statutul disciplinei. Disciplinele fundamentale erau elaborate, de obicei, în baza sintetizării literaturii de specialitate. Disciplinele de specialitate, mai cu seamă cele opționale, de obicei, reflectau abordări specifice ale domeniului de specialitate și constituiau rezultatul cercetărilor științifice proprii ale cadrelor didactice.

Astfel au fost elaborate materiale didactice:

1	Facultatea de Matematică și informatică	58 titluri
2	Facultatea de Fizică	24 titluri
3	Facultatea de Biologie și Pedologie	21 titluri
4	Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică	46 titluri
5	Facultatea de Științe Economice	18 titluri
6	Facultatea de Drept	97 titluri

7	Facultatea de Litere	46 titluri
8	Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării	17 titluri
9	Facultatea de Limbi străine	63 titluri
10	Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative	26 titluri
11	Facultatea de Istorie și Psihologie	55 titluri
12	Facultatea de Asistență Socială, Filosofie și Sociologie	30 titluri

O atenție sporită se acordau studiilor de masterat, la început prin învățământ postuniversitar specializat, masterat, iar din 2008 prin studii superioare de masterat, ciclul II cu o durată de 2 ani (120 credite) pentru absolvenții studiilor superioare de licență cu o durată de 3 ani (180 credite) și cu durată de 1,5 ani (90 credite) pentru absolvenții studiilor superioare de licență cu durată de 4 ani (240 credite).

Anul 2008 a demarat prin realizarea a două demersuri majore: în primul rând, a fost anul primei promoții a studiilor superioare de licență, ciclul I (promoția s-a suprapus cu promoția *preBologna*) și admiterea la studii superioare la masterat, ciclul II în baza Regulamentului cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.1455 din 24 decembrie 2007.

Problema strategiei de organizare a studiilor superioare de masterat a fost pusă în discuție atât în cadrul consiliilor profesionale la facultăți, cât și în cadrul Senatului USM.

În baza deciziei luate a demarat procesul de elaborare a programelor de masterat, însoțite de un dosar de evaluare internă a capacității instituționale cu informații concrete privind personalul didactic ce va fi încadrat în realizarea programelor de masterat, asigurarea cu curricula a modulelor cu suportul didactic necesar și dotarea corespunzătoare a domeniului (echipament, utilaje, laboratoare, săli cu calculatoare etc.) pentru care se va solicita autorizarea programelor.

În perioada de elaborare a programului de masterat au fost elaborate planurile de învățământ cu durată studiilor de 120 credite și 90 credite, programe cu orientare spre cercetare-masterat academic și programe cu orientare de inserție pe piața muncii – masterat profesional.

Concomitent cu elaborarea programelor pentru ciclul II au fost revăzute și planurile de învățământ pentru studii superioare de licență, ciclul I, întru asigurarea continuității studiilor de licență și masterat.

La Ministerul Educației au fost depuse 104 programe de masterat pentru admiterea 2008.

Prin decizia Senatului USM din 29.04.2008 pe marginea raportului „Programul de modernizare a învățământului superior” a fost creat un grup de lucru referitor la elaborarea metodologiei de evaluare a prestației academice și a contribuției științifice a personalului didactic și științific al USM întru promovarea și motivarea performanțelor la USM.

USM a fost apreciată destul de înalt, dar întotdeauna este loc pentru perfecționare, cu atât mai mult, că și comisiile specializate, în cadrul cărora au activat cunoscuți specialiști în domeniu, au depistat unele neajunsuri. Analizând obiecțiile și sugestiile lor, s-au identificat câteva direcții de activitate, care trebuiau incluse în strategia dezvoltării instituționale pentru a îmbunătăți procesul de formare profesională în cadrul USM.

Dezvoltare curriculară:

- Editarea setului de standarde ale specialităților/ specializărilor din cadrul USM;
- Crearea condițiilor necesare pentru cadrele didactice în vederea elaborării variantei electronice a cursurilor predate;
- Organizarea seminarelor metodice la catedre și în cadrul universității;
- Implicarea profesorilor cu experiență în procesul de formare continuă a tinerilor specialiști.

Studentii:

- Determinarea mecanismului de implicare reală a studenților în guvernarea USM;
- Elaborarea indicațiilor metodice cu referire la proiectarea și organizarea lucrului individual al studenților în contextul remanierilor din învățământul superior;

- Implicarea studenților în proiecte de cercetare științifică.

Formarea continuă a cadrelor didactice:

- Elaborarea unui plan de formare continuă în cadrul USM cu formularea obiectivelor pentru diferite grupuri-țintă: tineri profesori; profesori cu anumite nevoi de formare profesională; profesori cu stagiu în activitatea didactică;
- Proiectarea activității de formare continuă sub diverse forme: în module, în baza unor probleme, a consultațiilor individuale.

Încurajarea angajării în proiecte și crearea condițiilor favorabile pentru încadrarea în stagii de formare în alte centre universitare

La programele de master au fost elaborate noi planuri de învățământ cu o durată de 1,5-2 ani (90-120 credite), în conformitate cu actele normative în vigoare, cu un număr mult mai redus de ore pe săptămână (14-16 ore), accentul fiind pus pe lucrul individual al masteranzilor, pe tehnologiile de cercetare, pe activitatea lor pe parcursul semestrelor prin implicare activă în actul inovator, „prin deschidere spre creativitate și inovare în procesul educațional”.

În această ordine de idei au fost întreprinse o serie de activități în procesul educațional.

Prin dezbaterile pe margine raportului la Senatul USM din 09.06.2010¹ „O nouă cultură organizatorică”, prezentat de dl Rector Gheorghe Ciocanu și dna prorector pentru activitatea didactică Otilia Dandara s-au preconizat pași concreți de implementare a unei culturi organizaționale, în care se menționa că „după o perioadă îndelungată în care USM și sintagma „merge și așa” erau într-un pas, a venit vremea să spunem că așa nu se mai poate. Odată cu stabilirea unei misiuni, a unui set de valori și obiective a apărut necesitatea instrumentelor cu care se poate atinge acestea. Evaluarea performanței, stabilirea competențelor, fidelitatea acestora sunt problemele cu care ne confruntăm”. Pasul 5 orienta spre următoarele: „cultura organizațională este ca un copil, necesită respect, atenție și grijă permanentă, deoarece este în formare continuă pe întreg parcursul vieții”.

La ședința senatului din 28 februarie 2012² (proces-verbal nr.7) în raportul „Cultura performanței universitare” prezentat de dl rector Gheorghe Ciocanu s-a menționat că performanța universitară constituie o triadă: aspectul managerial, educațional și științific.

În domeniul educațional au fost accentuate mai multe direcții de activitate, printre care: procesul didactic să fie axat pe student, să se acorde o atenție sporită competențelor și rezultatelor studenților, să se acorde o deosebită atitudine față de standardele și modalitățile de evaluare, să fie utilizate noi mijloace didactice, strategii didactice moderne.

În fața profesorului universitar au fost înaintate cerințe privind pregătirea lor științifică, psihopedagogică, moralitatea și comunicarea lor cu studenții, modernizării curriculei în vederea compatibilizării ei internaționale.

Au fost trasate direcțiile prioritare în domeniul educațional la USM în concordanță cu politicile europene pentru anii 2012-2015:

- ✓ Promovarea și asigurarea calității;
- ✓ Conexiunea învățământului superior, cercetării și a pieței muncii;
- ✓ Dezvoltarea cadrului național al calificărilor;
- ✓ Asigurarea și dezvoltarea autonomiei universitare;
- ✓ Promovarea competențelor și valorilor europene;
- ✓ Dezvoltarea politicilor lingvistice la nivel european;
- ✓ Educația interculturală;
- ✓ Lupta cu corupția în învățământ;
- ✓ Educația pe parcursul întregii vieți.

Rectoratul a determinat un obiectiv important în elaborarea și implementarea învățământului asistat de calculator, E-learning și la distanță.

¹ Decizia Senatului USM din 09.06.2010, proces-verbal nr.8.

² Materialele Senatului USM din 28 februarie 2012, proces-verbal nr.7.

Activitățile prevedeau instruirea personalului didactic privitor la utilizarea platformei MOODLE în formarea inițială și cea continuă.

La ședința Senatului USM din 2 aprilie 2013 prorectorul pentru activitatea didactică, doctor habilitat, profesor universitar Otilia Dandara, a prezentat raportul *Utilizarea platformelor electronice în formarea profesională*, în care s-a menționat că la USM, în scopul eficientizării procesului de formare profesională, se utilizează platforma MOODLE. La USM au fost inițiate stagii de formare a competențelor de utilizare a platformei MOODLE, au fost instruiți profesorii universitari, în primul rând, cei ce predau cursurile modulului psihopedagogic atât în formarea inițială, cât și la formarea profesională continuă, tinerii specialiști și noii angajați, profesori de la toate facultățile care au manifestat inițiativă și interes de a utiliza platformele electronice în procesul didactic.

În anul universitar 2014-2015 Platforma MOODLE USM avea 13126 de utilizatori, au fost elaborate 827 de cursuri de către 526 de profesori (526 de cadre didactice, ceea ce constituie 49% din personalul didactic universitar, și circa 30% din cursurile universitare) active fiind 336 de cursuri.

Utilizarea noilor tehnologii informatizate, a platformelor electronice a necesitat dezvoltarea unei infrastructuri speciale.

În baza dotărilor tehnice din cadrul proiectelor TEMPUS (CRUNT și TERC) a fost instituit un Centru de gestionare a Platformelor Electronice. În decizia Senatului USM din 2 aprilie 2013 se menționa importanța utilizării platformelor electronice în scopul eficientizării procesului didactic, sporirii calității lui, identificând posibilitățile de utilizare a lor în funcție de specificul formării profesionale, de particularitățile instruirii teoretice și practice a studenților¹.

Pe lângă Facultatea de Matematică și Informatică activează Centrul de Educație și Cercetare în Matematică și Informatică (Proiect CRDF-MRDA), Centrul de Excelență pe lângă Facultatea de Fizică, Centrul „Русский мир”, Facultatea de Litere, Centrul de formare continuă în scopul valorificării potențialului intelectual universitar și promovarea imaginii USM în plan național și chiar internațional.

În cea de a doua etapă a reformei curriculare în centrul atenției decanatelor, catedrelor/departamentelor și serviciilor studii au fost studiile de masterat. La ședința Senatului USM din 1 octombrie 2013 s-a pus în discuție calitatea studiilor de masterat.

În discursul dnei Otilia Dandara, prorector pentru activitatea didactică, profesor universitar, doctor habilitat, se menționa că prea puțin sunt puse în valoare studiile de masterat, iar concepția formării inițiale a specialiștilor nu este corelată îndeajuns cu concepția valorificării forței de muncă.

În fața catedrelor/departamentelor s-au pus sarcini concrete de conceptualizare a programelor de formare, corelându-le cu necesitățile pieței muncii, asigurând:

- ✓ funcționalitatea achizițiilor;
- ✓ calitatea curriculumului;
- ✓ calitatea organizării procesului educațional;
- ✓ aplicarea unor strategii didactice adecvate studiilor de masterat.

Ce presupune conceptualizarea programului de formare profesională.

Programele de masterat trebuie să contribuie la o situație stringentă din societate: să ne ajute să supraviețuim în condițiile demografice² și economice actuale prin realizarea cercetării și dezvoltarea diverselor domenii ale cunoașterii, prin colaborare cu angajatorul, informându-l despre schimbările produse în învățământul superior.

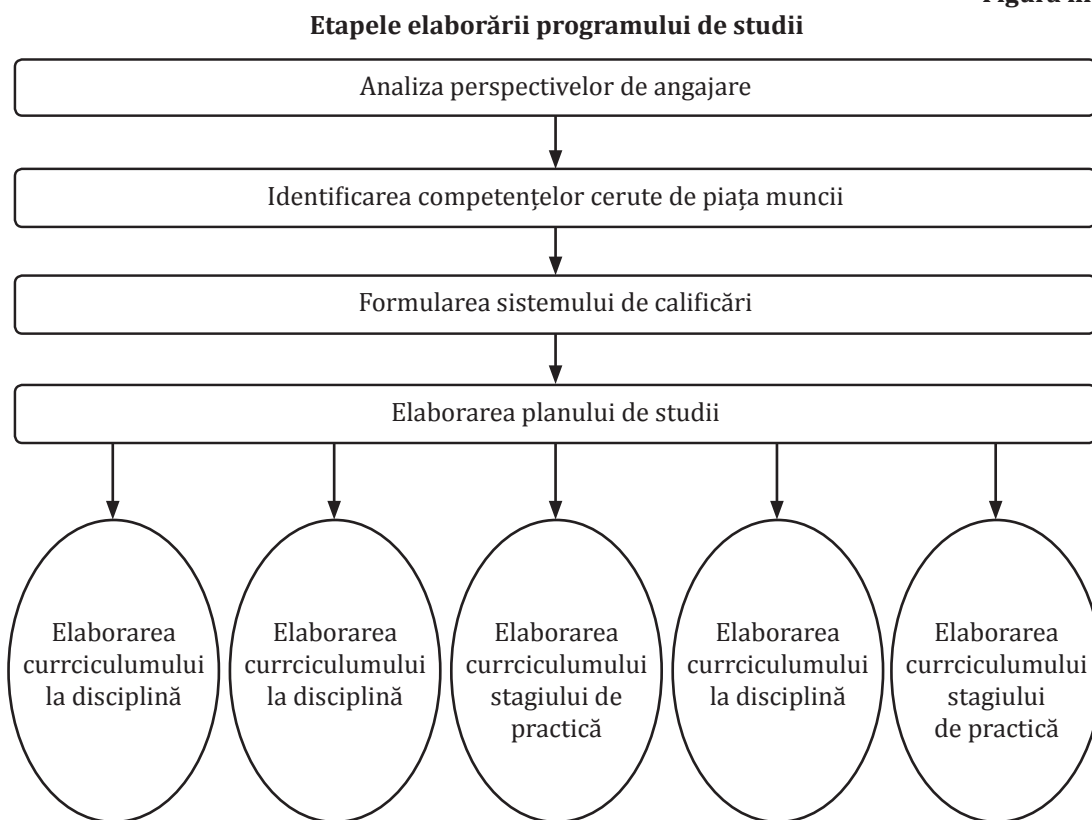
În viziunea dnei Otilia Dandara prioritățile anului de studii 2015-2016 sunt următoarele:

- Politica de personal;
- Asigurarea perspectivei de dezvoltare a programelor de studii;

¹ Vezi: Decizia Senatului din 02.04.2013, proces-verbal nr. 7.

² Paladi Gh., Penina O., Dondiuc Iu., Situația demografică în Republica Moldova: trecut, prezent, viitor. În: Aka-demos, 4, 2015, p. 59-64.

Figura nr. 11.

- Calitatea formării profesionale;
- Sporirea vizibilității și a imaginii.

În direcția strategică a politicii de personal se accentua necesitatea formării continue a competențelor profesionale ca răspuns la cerințele beneficiarilor, crearea condițiilor pentru cercetare și formare profesională. În raport se menționează necesitatea conceptualizării și reconceptualizării procesului de evoluție a specialităților prin deschidere spre schimbare și renunțare la tradiții nejustificate, prin corelarea judicioasă dintre programele de licență și cele de master.

Se subliniază necesitatea îmbunătățirii planurilor de învățământ, sporirii calității procesului didactic și a suportului curricular, promovarea bunelor practici și performanței academice.

Pivotul procesului educațional de întotdeauna a fost calitatea lui, asigurarea calității curriculumului, asigurarea calității suportului curricular, asigurarea calității procesului didactic și a resurselor umane necesare.

Astăzi la USM educația și cercetarea științifică se bucură de o abordare europeană, prin participarea activă a comunității universitare la activități internaționale, prin participări în proiecte naționale și internaționale, în educație și cercetare, la proiecte de mobilitate academică a studenților și a cadrelor didactice, prin asigurarea unei educații de calitate.

În centrul acestor activități rămâne studentul și redefinirea rolului lui în procesul de instruire - centrarea procesului de instruire pe formarea și dezvoltarea competențelor, pe construirea cunoștințelor aplicative și pragmatice, pe învățarea activă și interactivă, pe evaluarea centrată pe abilități, pe schimbări și transformări în metodologia predării cu utilizarea mijloacelor și tehnologiilor multimedia – acțiuni necesare, utile și actuale pentru asigurarea calității procesului de învățământ.

În raportul rectorului Gheorghe Ciocanu,¹ se menționează că direcția strategică în domeniul educațional „devine actuală analiza riguroasă a programelor de studii masterale sub aspecte-

¹ Ciocanu Gh. Plan managerial pentru funcția de rector, 2015-2020.

le conținutului, utilității, eficienței și calității lor pe piața forței de muncă; restructurarea programelor de studii la masterat sub aspectele: specializare aprofundată, interdisciplinară și cu inițiere în cercetarea universitară; sprijinirea în continuare a eforturilor de promovare și consolidare a specializărilor de licență și masterat cu predare în limbi de circulație internațională”.

Un obiectiv de perspectivă în activitatea managerială a USM îl constituie susținerea și stimularea cadrelor didactice științifice în vederea publicării de monografii și manuale de specialitate la edituri prestigioase din străinătate pentru consolidarea vizibilității naționale și internaționale.

Universitățile trebuie să devină centre emergente ale culturii, științei și comportamentului civilizat, iar reformele realizate în universități trebuie să se materializeze în sporirea calității vieții.

II.6. SISTEMUL DE PREGĂTIRE A CADRELOR PRIN MASTERAT, DOCTORAT, POSTDOCTORAT

Învățământul prin masterat, doctorat și postdoctorat, definit inițial prin sintagma „studii postuniversitare” din Republica Moldova asigură specializarea în cele mai diferite domenii. Specializarea se poate face prin masterat, doctorat și postdoctorat. La Universitatea de Stat din Moldova studiile respective erau sub auspiciile *Secției studii postuniversitare*, care, prin ordinul nr. 24 al rectorului USM din 10 martie 1995 a fost reorganizată în *Centrul de Studii postuniversitare*¹.

Pentru prima dată în Republica Moldova, ideea masteratului (numit eronat magistratură) înțeles ca ciclul III al studiilor superioare, dar și ca prima etapă a studiilor postuniversitare, a fost adusă la cunoștința universitarilor în aprilie 1991, odată cu adoptarea *Regulamentului instituțiilor de învățământ superior din Moldova referitor la studii*. Preluat parțial din experiența europeană, acest tip de masterat presupunea un ciclu de 2-3 ani de studii și „susținerea examenelor de magistru și tezei de magistru în științe”, după care absolventul urma să obțină „o diplomă și titlul de magistru”.² Dar aceste prevederi nu au fost dezvoltate sau puse în practică, deoarece, către momentul absolvirii primei promoții a USM care a urmat studiile de licență conform „învățământului pe cicluri”, Parlamentul adoptase o nouă *Concepție a dezvoltării învățământului în Republica Moldova* (1994).

Prin *Legea învățământului*, adoptată la 21 iulie 1995, s-a revenit la ideea „magistraturii”, de această dată în calitate de treaptă a învățământului postuniversitar, numită „învățământ postuniversitar specializat” de 1-2 ani. Conform articolului 29 al *Legii*, absolventului studiilor de masterat și se acorda titlul de magistru, care îi conferea dreptul de „a ocupa, cu prioritate, posturi în instituții de învățământ superior sau de cercetări științifice și de a participa la concursul de admitere la doctorat în specializarea obținută”³. Legea a fost pusă în aplicare prin *Regulamentul cu privire la învățământul postuniversitar specializat*, aprobat prin hotărâre de guvern în martie 1997.⁴

Conform documentelor normativ-legislative USM avea dreptul să organizeze studii postuniversitare specializate, dar programele la care urma să le organizeze trebuiau avizate de ministerele de resort. Pe parcursul anului universitar 1997-1998 au fost întreprinse acțiuni în sensul conceptualizării și organizării studiilor respective.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5041, f. 32.

² Regulamentul instituțiilor de învățământ superior din Moldova referitor la studii. În: *Făclia*, 26 aprilie 1991, p. 6.

³ Legea Învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995, art. 16. În: *Făclia*, 9 decembrie 1995, p. 1.

⁴ Regulamentul cu privire la învățământul postuniversitar specializat, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 285 din 24 martie 1997.

Considerând studiile postuniversitare specializate „o etapă nouă a procesului de instruire universitară ce-l va apropia de sistemele de învățământ din țările europene”, universitarii așteptau că „magistratura trebuie să asigure rezolvarea unui șir de probleme, printre cele mai importante fiind: creșterea considerabilă a nivelului învățământului universitar în conformitate cu cerințele față de învățământ înaintate de societate [...]; asigurarea în condițiile social-economice noi a unui înalt nivel de pregătire a cadrelor cu profil universitar, necesare, în primul rând, în domeniul științelor fundamentale, învățământului public și în organele administrării și controlului de stat; creșterea gradului de motivare a studenților la nivelul de bază al învățământului universitar spre însușirea profundă, de sinestătător a programelor de instruire profesională, spre participarea în cadrul programelor științifice universitare etc.”¹

Masteratul era văzut ca o „treaptă superioară a învățământului superior”, care trebuie să ofere absolvenților anumite avantaje cum ar fi: eliberarea diplomei în două limbi, română și a unei limbi de circulație europeană (la solicitarea absolventului); un salariu mai mare decât al unui deținător de diplomă de licență/studii superioare; drept prioritar de a fi angajat în funcții didactice în instituțiile de învățământ superior și în funcții științifice la AȘM; înscrierea la doctorat, fără susținerea examenelor de admitere², iar titlul de magistru, considerat „un titlu academic”, trebuie să indice, în primul rând „gradul (nivelul) de instruire al magistrului-absolvent al școlii superioare, orientarea studiilor obținute de el spre activitatea de cercetare științifică și științifico-didactică”³.

Pentru demararea și organizarea eficientă a studiilor de master, USM a elaborat și aprobat *Regulamentul organizării și desfășurării studiilor postuniversitare de magistru în cadrul USM* (28 ianuarie 1997), cerințele față de teza de magistru⁴ și a obținut permisiunea ministerului de resort de a organiza studii postuniversitare specializate începând cu 1 septembrie 1997 cu durata studiilor de 2 ani la specialitățile cu profil real și 1-1,5 ani la specialitățile cu profil umanitar⁵, sub formă de învățământ de zi „în bază de contract, adică fără finanțare de la buget”⁶ etc.

Începând cu 1 octombrie 1997, Universitatea a organizat studii postuniversitare specializate de un an, însă doar la profilurile umaniste. Deși, costul studiilor era de doar 800 lei și USM a organizat o campanie intensă de publicitate la radio, TV și prin intermediul Agenției Moldpress,⁷ în acest an au fost înscriși la studii doar 5 masteranzi la 3 specialități⁸, studiile cărora au fost organizate conform unor planuri individuale.

Pentru anul de studii 1998-1999, MÎTS a alocat universității locuri bugetate și numărul masteranzilor înscriși s-a mărit până la 61 de persoane, dintre care 56 pe locurile cu finanțare de la bugetul de stat și 5 pe locuri cu taxă⁹. Tot în acest an a absolvit prima promoție – cele 4 persoane care și-au făcut studiile contra taxă¹⁰. Din cei 61 de masteranzi înscriși la studii postuniversitare specializate au absolvit în anul 1999 doar 46 de persoane, iar 14 au fost exmatriculate pentru neîndeplinirea planului de studii¹¹. Pe parcursul anilor numărul persoanelor care se înscriau la programe de master a crescut.

Experiența organizării masteratului a determinat Senatul USM să adopte în anul 1999 câteva *Precizări și recomandări* adresate decanilor facultăților la care se organizau studii de

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5312, f. 65-66.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5312, f. 67.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5312, f. 68.

⁴ Conceptul pregătirii magiștrilor. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5312, f. 65.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 163.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5298, f. 105.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5312, f. 65.

⁸ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1998. Chișinău, 1999, p. 90.

⁹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1999. Chișinău, 2000, p. 102.

¹⁰ Idem.

¹¹ Idem.

masterat. Se consemna că studiile de masterat se desfășoară în cadrul facultății, iar procesul de studii este asigurat de catedre în atribuțiile cărora intra: „elaborarea setului curricular; asigurarea procesului de instruire cu cadre didactice, la care vor participa doar specialiști de înaltă calificare (cu titluri didactico-științifice); orele pentru aprofundarea cunoștințelor în domeniul informaticii și limbilor străine vor fi planificate la solicitarea auditorilor supraplan, dar contra plată” etc.¹.

În anul 1999 la studiile de masterat s-au înscris 170 de persoane cu finanțare de la buget și 56 în bază de contract², iar universitarii, entuziasmați de creșterea vădită a interesului față de această formă de pregătire a specialiștilor de înaltă calificare, mai ales pentru specializările drept și limbi și literaturi străine³, exprimau opinia optimistă că „titlul de magistrul, conferit absolvenților masteratului, va fi în viitorul apropiat obligatoriu pentru ocuparea posturilor în instituțiile de învățământ superior, instituțiile de cercetări științifice și cercetare-proiectare, precum și pentru participarea la concursurile de admitere la doctorat”⁴.

Studiile postuniversitare s-au aflat permanent în atenția Senatului USM. La ședința din 25 ianuarie 2000 informația de bază a fost prezentată de prorectorul pentru activitate științifică. Raportorul a menționat că în ultimii ani problema formării corpului didactic este destul de acută. În anul curent de studii, 1999-2000 studiile la masterat au fost organizate la toate facultățile, cu excepția Facultății de Biologie și Pedologie. S-a exprimat opinia că „pentru sporirea eficienței studiilor de masterat e necesar de modificat statutul deținătorilor diplomelor de magistrul”⁵. De asemenea, în informația prorectorului pentru știință au fost prezentate principalele realizări în acest domeniu și au fost făcute unele propuneri menite a îmbunătăți situația. Dintre acestea ar putea fi menționate următoarele: facultățile să examineze minuțios starea de lucruri; să fie elaborate programe concrete de pregătire prin învățământul postuniversitar al cadrelor didactice și de cercetare; să fie asigurată baza tehnico-materială necesară; să fie sporite exigențele față de calitatea procesului de învățământ și cercetare; să fie solicitat organelor de resort suportul juridic al Statutului deținătorilor diplomelor de magistrul și de a considera aceste diplome document al primei etape în acordarea gradelor științifice⁶. Aceste propuneri, în temei au fost incluse și în decizia Senatului, cu prevederea ca DCȘSP și catedrele, în termen de până la 20 aprilie 2000 vor elabora o Instrucțiune, care va reglementa procesul de organizare a studiilor la masterat la USM⁷.

În anul 2000, la formele de învățământ postuniversitar (masteratul, doctoratul și post-doctoratul) au fost înscrise cca 700 de persoane. Ordinul rectorului nr. 191 din 1 septembrie 2000 stipula: luând în considerație volumul sporit de lucru în organizarea pregătirii cadrelor științifice și reciclării celor didactice se dispunea întemeierea Secției *Studii Postuniversitare și Reciclare*, subordonată DCȘSP⁸ și aprobarea *Regulamentului cu privire la pregătirea cadrelor științifice la USM*⁹.

Problema masteratului a fost abordată în raportul *Învățământul postuniversitar specializat: realizări și deficiențe*, în care este examinat, în temei, anul de studii 1998-1999, an care a fost „primul an de studii de masterat la USM cu finanțare de la buget și primul an în care această formă de pregătire a cadrelor științifice a cuprins majoritatea facultăților Universității”, prezentat de prorectorul pentru știință la ședința Senatului din 28 noiembrie 2000. Raportorul a evidențiat aspectele pozitive ale acestei forme de învățământ la USM, dar a

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5615, f. 122.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1999. Chișinău, 2000, p. 103.

³ Ibidem p. 102.

⁴ Idem.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4, f. 10-11.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4, f. 12.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 4, f. 14, 56.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, u.p. 3, d. 5764, f. 305. Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001, p. 89.

⁹ Regulamentul a se vedea: AUSM, Inv. 2, d. 8, f. 24-29.

atenționat și asupra problemelor existente. El a subliniat că în conformitate cu *Regulamentul* în vigoare, masteratul „are drept scop formarea specialiștilor pentru ocuparea posturilor în instituțiile de învățământ superior, instituțiile de cercetare, inclusiv și pentru participarea la concursurile de admitere la doctorat”. Dar, sublinia raportorul, actualmente masteratul încă nu este perceput ca „prima etapă de pregătire a cadrelor științifice, iar titlul de magistru conferit absolvenților nu este obligatoriu pentru ocuparea posturilor în instituțiile de învățământ superior, instituțiilor de cercetări științifice și cercetare-proiectare, precum și pentru participarea la concursurile de admitere la doctorat”. Toate acestea provoacă „anumite deficiențe în organizarea studiilor postuniversitare”¹. O altă problemă despre care a atenționat raportorul, a fost problema angajării absolvenților studiilor la masterat în câmpul muncii. În pofida faptului că *Regulamentul* cu privire la masterat stipulează că „absolvenții sunt obligați să se încadreze și să activeze timp de trei ani în instituțiile și posturile propuse de ministerul de resort”, USM nu a „primit în niciun an planul de stat de repartizare a absolvenților noștri în câmpul muncii, fapt ce duce la neangajarea lor în câmpul muncii”. Cu toate acestea, USM întreprinde toate măsurile pentru a angaja un număr cât mai mare de absolvenți în serviciu la Universitate sau pentru continuarea studiilor la doctorat. Spre exemplu, din cei 170 de absolvenți din anul 2000, 85 au fost angajați în serviciu, iar 15 înmatriculați în doctorantură². Studiile la masterat sunt apreciate drept „sursa de bază în formarea corpului didactico-științific universitar”, de aceea activitatea urmează a fi direcționată spre extinderea și perfecționarea studiilor postuniversitare specializate, asigurarea continuității curriculare în studiile universitare și postuniversitare, racordarea planurilor de studii la standardele naționale și internaționale, sporirea exigenței față de procesul de învățământ, perfecționarea modalității de selectare și înmatriculare la studiile postuniversitare³. În rezultatul dezbaterilor a fost luată decizia de a „considera drept obiectiv prioritar în activitatea decanatelor și catedrelor organizarea și extinderea studiilor postuniversitare ca modalitate eficientă în formarea corpului didactico-științific universitar”. Se solicita întreprinderea unor măsuri suplimentare în vederea sporirii exigențelor față de calitatea procesului de instruire în învățământul postuniversitar specializat etc.⁴.

După o experiență de 3 ani, în anul 2000, în baza *Legii Învățământului* și a *Regulamentului cu privire la învățământul postuniversitar specializat* a fost elaborat și aprobat *Regulamentul cu privire la pregătirea cadrelor științifice la Universitatea de Stat din Moldova*. Concomitent, au fost elaborate și propuneri, înaintate Ministerului Educației și Științei în vederea modificării *Regulamentului cu privire la învățământul postuniversitar specializat*. În anul de referință, 2000, studiile la masterat au fost absolvite de către 178 de persoane (140 cu finanțare de la buget și 38 în bază de contract). În anul universitar 2000-2001 la masterat își făceau studiile 246 de persoane. Totuși, în raport se constată faptul regretabil că masteranzii, pregătiți în baza comenzii de stat (181 de specialiști), cu excepția celor angajați la Universitate, nu au avut oferte pentru a fi repartizați în câmpul muncii. 22 de absolvenți ai studiilor la masterat au fost admiși la doctorantură⁵.

În Raportul pentru anul 2001 se subliniază că pe parcursul a patru ani, la universitate a fost acumulată o bogată experiență referitor la organizarea și desfășurarea studiilor la masterat. În total, în acești 4 ani au fost pregătiți 446 de magistri⁶. În anul 2001 studiile la masterat au fost absolvite de către 218 persoane, iar la studii de masterat au fost admise 202 persoane. În total, în anul de referință, la masterat își făceau studiile 339 de masteranzi⁷.

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 223.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 225-226.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 227.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 217-218.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001, p. 90.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 120.

⁷ Ibidem, p. 121.

Masteranzii sunt angajați cu succes în câmpul muncii. În legătură cu creșterea numărului de studenți la unele facultăți, în special la Drept, la Limbi și Literaturi Străine, la Matematică și Informatică și cu apariția unui deficit de cadre didactice, pentru soluționarea problemei s-a apelat la absolvenții masteratului. În atare situație, la Facultatea de Drept activează 85 de magiștri, la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine – 28 de magiștri. Tot ei constituie una din rezervele principale pentru studiile la doctorat. În anul 2001 la această formă de studii au fost admiși 42 de magiștri¹.

În Raportul pentru anul 2002 se menționează că la universitate au fost pregătiți până în prezent 796 de magiștri. În acest an își fac studii la masterat 341 de persoane. Se remarcă interesul masteranzilor față de specialitățile „Politologie”, „Matematică”, „Informatică”. Masteranzii sunt incluși activ în câmpul muncii la Facultățile de Drept – 95 de persoane, de Limbi și Literaturi străine – 32, tot din rândul acestora, 49 de persoane au fost înmatriculate la doctorat².

La ședința Senatului din 29 august 2003 a fost aprobat *Regulamentul cu privire la admiterea la studii în învățământul postuniversitar specializat (masterat) la Universitatea de Stat din Moldova*. Masteratul era organizat la 17 profiluri, care includeau 33 de specialități din domeniul științelor reale, ale naturii, sociale, umanistice, educației, dreptului, economice³.

În Raportul pentru anul 2003 se menționează că în anul de referință studiile la masterat au fost absolvite de 318 persoane, în total, fiind pregătiți 1114 magiștri la diferite specialități. La sfârșitul anului 2002 studiile la masterat în bază de buget (198) și contract (203) le făceau 401 persoane⁴.

În Raportul pentru 2004 se menționează că în acest an au absolvit masteratul 376 de persoane, în total la USM au fost pregătiți până în prezent 1490 de masteranzi. La sfârșitul anului 2004 își făceau studiile la masterat 577 de persoane cu finanțare de la buget și în bază de contract cu plată. Cel mai mare număr de masteranzi este înregistrat la Facultatea de Drept – 33 la buget, 145 – la contract, la Științe Economice - 8 la buget, 57 la contract și la Limbi și Literaturi Străine – 20 la buget și 37 la contract⁵.

La ședința Senatului din 28 iunie 2005 s-a discutat problema *Cu privire la aprobarea implementării învățământului superior bazat pe două cicluri*. În conformitate cu amendamentele la Legea învățământului privind structurarea învățământului superior bazat pe două cicluri, Senatul lua decizia de a aproba „durata studiilor la USM, cu începere de la 1 septembrie 2005, după cum urmează:

- 3 ani pentru studii superioare de licență;
- 2 ani pentru studii superioare de master”⁶.

În anul 2005 la masterat își fac studiile 577 de persoane, iar numărul absolvenților a fost de 534. În total, au fost pregătiți 2024 de magiștri. Pentru prima dată, în anul de studii 2004-2005 21 de absolvenți ai masteratului au studiat în baza Proiectului European Comun Tempus D JEP-23153-2002 „Dreptul și Gestiunea Viței de Vie și a Vinului” în cadrul Facultății de Drept a USM, în parteneriat cu Universitatea Publică din Navarra (Pamplona, Spania) și Universitatea Montesquieu Bordeaux IV (Bordeaux, Franța). Numeric, cei mai mulți masteranzi își făceau studiile la Facultățile Drept, Limbi și Literaturi Străine, Științe Economice, FRIȘPA, Istorie și Psihologie⁷.

¹ Ibidem, p. 122.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 137-138.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 14-15.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, 2004, p. 157-159

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p.189-191.

⁶ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 28 iunie 2005.

⁷ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006, p. 144-146.

Odată cu aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna, structura învățământului superior universitar a fost modificată prin introducerea studiilor superioare în 3 cicluri – licență, masterat și doctorat, iar postdoctoratul, rămânând un nivel distinct al sistemului educațional al Republicii Moldova, destinat doar deținătorilor de diplome de doctor în științe și avea scopul pregătirii pentru obținerea celui de-al doilea titlu științific – doctor habilitat. USM a implementat noua structură a studiilor superioare începând cu 1 septembrie 2005, iar Senatul a aprobat durata studiilor la ciclul I de 3 și 4 ani (în dependență de specialitate) și 2 ani pentru studii superioare de master¹.

Continuând să pregătească specialiști la masterat conform reglementărilor anterioare, USM, totodată, a acționat în vederea elaborării programelor de master noi, conforme noilor reglementări. Discutând în Senat la 31 ianuarie 2006 concepția pregătirii studenților la ciclul II, universitarii au subliniat că „este important să nu confundăm masteratul actual, care este în învățământul postuniversitar, cu masteratul pe care vrem să-l introducem și care va fi parte componentă a învățământului universitar, al doilea ciclu al învățământului superior”, care va fi organizat pe două direcții: master de profesionalizare și master academic sau de cercetare.²

Conform *Regulamentului cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II* (2007), care urma să aplice modificările aduse *Legii Învățământului* în 2005, studiile superioare de masterat trebuie să asigure aprofundarea/specializarea într-un domeniu de formare; formarea specialiștilor performanți și dezvoltarea capacităților de cercetare științifică, ca o etapă premergătoare obligatorie pentru studiile de doctorat. De asemenea, Regulamentul stabilea cele două tipuri de master: de cercetare, în scopul aprofundării într-un domeniu științific și de profesionalizare, în scopul formării/consolidării competențelor profesionale într-un domeniu specializat³.

Așa cum prevedea *Regulamentul*, Senatul USM a stabilit, în ianuarie 2008, lista programelor la care USM urma să pregătească specialiști la ciclul II al studiilor superioare, în limitele domeniilor generale de studiu, aprobate pentru ciclul I, în conformitate cu *Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I* și „reieșind din activitățile de cercetarea științifică relevante în domeniul respectiv de către personalul ce va realiza fiecare program”⁴. Programele de master, înainte pentru a fi implementate, trebuiau autorizate de Ministerul Educației, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova. În baza deciziei Senatului catedrele de specialitate au elaborat câte un dosar de autorizare pentru fiecare program de master, care includea: planul de învățământ, o listă a cadrelor didactico-științifice care trebuiau să asigure programul, resurse bibliografice care să acopere necesarul științifico-didactic al planului de învățământ și resursele logistice de realizare a programelor de master (laboratoare, echipament, utilaje, literatură, suport didactic etc.)⁵.

USM a prezentat Ministerului Educației, Tineretului și Sportului spre autorizare 133 de programe de master. Prin ordinul nr. 385 din 30 mai 2008 Ministerului Educației, Tineretului și Sportului a autorizat USM pentru realizarea a 42 de programe de master de cercetare și 91 de programe de master de profesionalizare⁶. În anii următori numărul programelor la master de profesionalizare a continuat să crească, pe când numărul programelor de cercetare a rămas foarte mic. În perioada 2009 – 2014 Universitatea de Stat din Moldova a mai fost autorizată pentru organizarea a încă 77 programe la master de profesionalizare, dintre care un program în parteneriat național (Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 28 iunie 2005.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 28.

³ REGULAMENTUL cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II (http://www.utm.md/acte_normative/interne/organizareMasterat.pdf).

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 37.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 37.

⁶ Arhiva curentă Secția Managementul calității, evaluare și dezvoltare curriculară, USM.

Moldova și Universitatea de Stat Alecu Russo din Bălți) și doar 9 programe la cercetare¹, ultimul rămânând destul de neatractiv.

După câțiva ani de pregătire a studenților la ciclul II, master, prorectorul pentru activitate didactică Otilia Dandara, menționa în ședința Senatului USM din 31 mai 2011 că studiile de master încă „nu sunt puse în valoare”² și că există rezerve ce pot fi valorificate în acest sens, precum „acțiuni orientate spre schimbarea statutului deținătorului diplomei de masterat; colaborarea cu angajatorul, informarea despre schimbările produse în învățământul superior; coordonarea programelor de masterat cu necesitățile pieței muncii; aplicarea unei strategii și metodologii didactice adecvate studiilor de masterat”³.

Senatul a luat decizia de a solicita Ministerului Educației implicarea în compatibilizarea strategiei de formare profesională în învățământul superior cu strategiile de valorificare a specialiștilor de înaltă calificare pe piața muncii; facultățile și catedrele de specialitate să promoveze statutul studiilor de masterat în relația cu angajatorul; catedrele să modernizeze planurile de studii și programele de masterat, asigurarea acestora cu cadrele didactice de calificarea corespunzătoare; optimizarea Regulamentului intern cu privire la organizarea studiilor la masterat în USM și monitorizarea procesului de modernizare a programelor de masterat⁴.

Procesul de realizare a studiilor la masterat a fost examinat și la ședința Senatului USM din 1 octombrie 2013. La problema discutată, *Calitatea studiilor de masterat*, a fost prezentat raportul *Studiile de masterat: calitate și perspective*. În baza raportului, Senatul Universității de Stat din Moldova constata următoarele: „Studiile de masterat constituie o verigă importantă în procesul de formare profesională; calitatea studiilor de masterat este determinată de cadrul normativ-legal care stabilește poziția absolvenților pe piața muncii, accentuând eficiența studiilor organizate în universitate; în cadrul Universității de Stat din Moldova, consolidarea studiilor de masterat mizează pe diversitatea programelor de studii; în anul de studii 2013-2014 identificăm o ușoară scădere a numărului de masteranzi. De regulă, se acoperă locurile bugetare. Se înscriu la studiile de masterat, preponderent, absolvenții studiilor de licență. Fluxul dinspre piața muncii este redus. Motivele înscrierii la masterat sunt diverse, dar predomină speranța de sporire a șanselor de angajare. Programele de master au, în fond, asigurare curriculară”.

În același timp, Senatul menționa că „nu este pe deplin valorificată concepția realizării studiilor de master. Există rezerve de eficientizare a lucrului individual” și lua decizia: „În scopul asigurării unui statut cert al studiilor de masterat în contextul formării profesionale și al sporirii calității procesului de studii, Senatul USM consideră drept prioritate:

- identificarea posibilităților de colaborare cu ME, ministerele și structurile de resort întru elaborarea și aprobarea unui cadru normativ-legal de valorificare pe piața muncii a calificării profesionale obținute prin masterat.

1. Catedrele și departamentele academice:

- vor elabora programe funcționale sau vor consolida funcționalitatea programelor existente, orientate spre necesitățile beneficiarilor;
- vor identifica căile și mijloacele de consolidare a legăturii programelor de master cu piața muncii și vor eficientiza stagiul de practică;
- vor reflecta, în context curricular, raportul dintre numărul de credite obținute, volumul de muncă pretins studentului și evaluarea finalităților proiectate;
- vor elabora strategii eficiente de realizare a lucrului individual.

2. Decanatele facultăților:

- vor monitoriza disciplina de muncă a cadrelor didactice și a studenților;
- vor identifica posibilități de organizare eficientă a procesului de studii prin masterat.

¹ Arhiva curentă Secția Managementul calității, evaluare și dezvoltare curriculară, USM.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1492, f. 70.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1492, f. 83.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1492, f. 8.

3. Secția Managementul Calității:

- va oferi consultanță pentru îmbunătățirea programelor de studii la masterat;
- va propune modalități de îmbunătățire a suportului curricular”¹.

La 15 septembrie 2014 în cadrul Facultății de Fizică și Inginerie a fost lansat primul program interuniversitar de masterat din Republica Moldova – Managementul Inovațional și Transfer Tehnologic, implementat în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova. În cadrul acestui program vor fi pregătiți specialiști de înaltă calificare „în domeniul transferului tehnologic și al managementului inovațional cu abilități de: administrare și gestionare eficientă a diverselor activități inovative, inclusiv economice; conducere a subdiviziunilor de cercetare-dezvoltare ale organizațiilor/întreprinderilor; identificare și dezvoltare a unui produs inovativ și lansarea acestuia pe piața de desfacere; transfer tehnologic între instituțiile de cercetare și agenții economici; asigurare a gestionării activităților de protecție a proprietăților intelectuale ale agenților economici; analiză a evaluării obiectelor proprietății intelectuale, soluționare a litigiilor, combatere a contrafacerii și pirateriei; management eficient în cadrul firmelor *joint-venture*”².

Tabelul de mai jos ne prezintă datele (pe republică) referitoare la studenții din învățământul superior, inclusiv și masterat pe anii de studii 2012-2013 – 2013- 2014.

Tabelul nr. 95

**Studenți în învățământul superior după programe și forme de înscriere,
în anii de studii 2012- 2013 – 2013- 2014, persoane³**

	2012-2013				2013-2014			
	Total studenți	din care în instituții:			Total studenți	din care în instituții:		
		nestatale	de stat			nestatale	de stat	
			total	buget			total	buget
Total	102458	19450	83008	28340	97285	18366	78919	28098
Studii superioare de licență (Ciclul I)	82235	17131	65104	18400	77502	16169	61333	17613
Studii superioare de masterat (Ciclul II)	15066	2263	12803	6485	14802	2153	12649	7285
Studii superioare integrate	973	56	917	370	843	44	799	321
Studii superioare medicale și farmaceutice	4184	–	4184	3085	4138	–	4138	2879

Problema organizării studiilor superioare de master (ciclul II) a fost discutată și la ședința Senatului USM din 28 aprilie 2015. În rezultatul examinării proiectului *Regulamentului cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II*, Senatul USM constata: „modificarea metodologiei de admitere la studii superioare de master, ciclul II; obligativitatea acumulării a 30 de credite pentru candidații care solicită programe la alte domenii de formare profesională decât cel în care și-au realizat studiile la ciclul I; organizarea studiilor la frecvență redusă și la distanță” și, în rezultatul discuțiilor, recomanda „organizarea studiilor de master cu învățământ la zi și mixt (zi cu elemente de învățământ la distanță). În cazul în care va fi promovat învățământul la ciclul II studii master prin învățământ cu frecvență redusă, să fie clar stipulate următoarele aspecte:

¹ Arhiva curentă a USM. Proces-verbal al ședinței Senatului din 1 octombrie 2013.

² Paladi Florentin. Condiția primordială – funcționalitatea triumphiului cunoașterii: Educație – Inovare – Cercetare (Integrarea europeană a Republicii Moldova prin transfer tehnologic și proprietate intelectuală). În: Universitatea de Stat din Moldova, 21 octombrie 2014, nr. 3(159), p. 2.

³ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Activitatea instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2013/14 (<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4257>).

- a. durata studiilor;
- b. raportul dintre orele de contact direct și orele de lucru individual;
- c. organizarea procesului de studii, încadrat în an de învățământ, semestre”¹.

Pe parcursul anilor numărul studenților la masterat a crescut considerabil. Dacă, cum s-a menționat mai sus, în anul 2005 la masterat au studiat 577 de persoane, în anul de studii 2015-2016 numărul lor a ajuns la 2458 de persoane.

Așadar, procesul de studii în cadrul masteratului se află permanent în atenția Senatului USM, care, prin deciziile luate, urmărește îmbunătățirea continuă a acestei forme de învățământ.

Doctorantura este principala formă, elementul de bază în procesul de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice de înaltă calificare. Procesele politice de la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea au oferit posibilitatea de a pregăti în cadrul USM doctoranzi la mai multe specialități.

La ședința Senatului USM din 24 ianuarie 1989 s-a discutat problema despre deschiderea doctoratului la Catedra Drept Statal (Drept statal și administrativ, Drept administrativ și Drept financiar) și la Catedra de Pedagogie (Teoria și istoria pedagogiei)².

Senatul USM din 25 aprilie 1989 a examinat situația de la Catedra de Comunism Științific, fiindcă în cadrul USM se preconiza deschiderea Consiliului Științific de susținere a tezelor la comunismul științific și istoria filosofiei. La întrebarea dacă catedra va putea să asigure cu disertații aceste specialități, șeful Catedrei de Comunism Științific a asigurat membrii Senatului că în țară sunt gata cca 35-40 de persoane, care pot acum prezenta tezele de doctorat³. Dar, repede după aceasta, disciplina *Comunism științific* a fost înlăturată din învățământ și realizarea tezelor în acest domeniu au fost abandonate.

În cadrul aceleiași ședințe din 25 aprilie 1989 s-a decis deschiderea doctoranturii la Catedra de Istorie Nouă și Contemporană⁴.

În vederea ridicării nivelului teoretic, special și ideologic al pregătirii științifice a doctoranzilor, în conformitate cu ordinul nr. 637/63 al Comitetului de Stat al URSS pentru învățământul public din 15 septembrie 1987⁵, prin hotărârea Senatului USM din 23 ianuarie 1990, pentru doctoranzi se introduceau în mod obligatoriu câteva discipline noi: Bazele pedagogiei și psihologiei învățământului superior; Economia URSS la etapa actuală; Bazele tehnicii de calcul și Bazele modelării matematice⁶.

La 1 ianuarie 1990 în doctorantură își făceau studiile 140 de persoane, 97 dintre ei cu frecvență la zi. În 1990 treizeci de persoane au finalizat studiile la doctorat, 13 dintre ei de la Facultățile de Fizică, de Chimie, de Filologie cu susținerea în timp a tezelor de doctorat⁷. În următorii ani numărul doctoranzilor s-a micșorat. La 1 ianuarie 1991 în doctorantura Universității studiau 101 persoane, dintre care 60 cu frecvență la zi. Respectiv, 34 de persoane au finalizat studiile la doctorat în anul 1992. Dintre aceștia 21 de persoane au susținut tezele de doctor, dar, majoritatea absolută dintre ei sunt din străinătate. Concomitent, în raportul privind bilanțul activității științifice la USM se subliniază că la doctorat au fost admise 24 de persoane, dar planul de primire nu s-a îndeplinit la specialitățile matematice⁸. La sfârșitul anului următor, 1993, la doctorantura universității își făceau studiile 95 de persoane, dintre care 62 la secția de zi. Două persoane erau la doctorantura cu destinație specială la Moscova și 45 de persoane

¹ Arhiva curentă a USM. Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 28 aprilie 2015. Tot aici, a se vedea și REGULAMENTUL cu privire la organizarea studiilor superioare de master, ciclul II.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4558, f. 1.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4599, f. 83, 87.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4599, f. 87.

⁵ Textul a se vedea <http://www.alppp.ru/law/obrazovanie--nauka--kultura/obrazovanie/39/prikaz-minvuz-za-sssr--637-vysshej-attestacionnoj-komissii-pri-sovete-ministrov-sssr--63-ot-.pdf>.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4602, f. 51.

⁷ Pasecinic T.I., Totalurile lucrului de cercetări științifice ale Universității pentru anul 1990 și sarcinile de perfecționare a organizării și sporirii rezultatelor finale ale L.C.Ș. în a. 1991, Chișinău, 1991, p. 34-35.

⁸ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1992. Chișinău, 1992, p. 39.

faceau studiile la doctorat în România. În anul 1993 studiile la doctorat la universitate au fost finalizate de 17 doctoranzi. Dintre aceștia doar unul a reușit să susțină teza în termenul stabilit, iar 6 persoane au prezentat tezele pentru susținere. În raport se constată situația alarmantă, indicându-se cauza principală: „controlul insuficient din partea unor conducători științifici a doctoranzilor și efectuarea formală a atestării”¹. În același timp, în raport se menționează că în anul 1993 încă 15 persoane au susținut tezele de doctor în științe, dintre care 9 de la universitate², ceilalți, probabil, străini. În decizia Senatului USM din 25 mai 1993 s-a prevăzut de „a practica mai pe larg pregătirea doctoranzilor și stagiilor străini în cadrul USM”, în această situație să fie reluate contactele cu foștii studenți din Germania, Polonia, Vietnam etc.³

Începând cu anul 1994 numărul persoanelor care își continuau studiile prin doctorantură a început să crească. La 31 decembrie 1994 la doctorantura universității își făceau studiile 118 persoane, dintre care 70 la secția de zi, 36 de persoane de la universitate își făceau studiile în România. În 1994 studiile la doctorat au fost finalizate de către 18 persoane. 3 doctoranzi au susținut tezele în termenul stabilit, 4 teze au fost prezentate pentru susținere, ceilalți nu au reușit să realizeze tezele de doctorat. 4 doctoranzi au fost exmatriculați din doctorantură „din cauza controlului insuficient din partea conducătorilor științifici, a șefilor de catedre și a decanilor față de procesul de pregătire a cadrelor didactico-științifice”. Luând în considerație și tezele de doctorat susținute în alte instituții, în 1994 numărul cadrelor didactice cu gradul de doctor s-a majorat cu 9 persoane⁴.

Dezvoltarea activității științifice în cadrul instituțiilor de învățământ superior a fost favorizată și de finanțarea studiilor la școlile de doctorat organizate în cadrul acestora. Articolul 30 al Legii învățământului din 21 iulie 1995, *Studii superioare de doctorat* stipula mai multe prevederi îndreptate spre îmbunătățirea situației din domeniu, din care reproducem câteva:

„(1) Programele de studii superioare de doctorat se organizează în școli doctorale și se finanțează prin mecanisme distincte. Școlile doctorale se organizează în cadrul instituțiilor de învățământ superior, al organizațiilor din sfera cercetării și inovării, precum și în cadrul consorțiilor sau parteneriatelor naționale și internaționale.

(2) Școlile doctorale sunt structuri organizatorice și administrative constituite de instituțiile organizatoare de programe de studii superioare de doctorat într-un domeniu, cu tematică disciplinară sau interdisciplinară.

(3) Școlile doctorale gestionează bugetele alocate programelor de studii superioare de doctorat și sunt evaluate extern, periodic, în vederea asigurării calității, conform prevederilor legale. Fondurile alocate programelor de doctorat nu pot fi folosite în alte scopuri.

(4) Programelor de studii superioare de doctorat le corespunde un număr de 180 de credite de studii transferabile.

(5) Programele de studii superioare de doctorat sunt de două tipuri:

a) doctorat științific, care are ca finalitate producerea de cunoaștere științifică originală, relevantă internațional, pe baza unor metode științifice. Doctoratul științific este o condiție pentru cariera profesională în învățământul superior și cercetare;

b) doctorat profesional, în domeniul artelor sau sportului, care are ca finalitate producerea de cunoaștere originală, pe baza aplicării metodei științifice și a reflecției sistematice, asupra unor creații artistice sau asupra unor performanțe sportive de înalt nivel național și internațional și care poate constitui o bază pentru cariera profesională în învățământul superior și în cercetare în domeniile artelor și sportului.

(6) În baza rezultatelor evaluării externe a instituțiilor de învățământ superior și a organizațiilor din sfera cercetării și inovării, efectuată în modul prevăzut de lege, Guvernul, la propunerea Ministerului Educației, acordă sau retrage dreptul de organizare a studiilor superioare de doctorat.

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1993. Chișinău, 1993, p. 44.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1993. Chișinău, 1993, p. 2.

³ AUSM, F.1, inv.1, d. 4829, f. 108.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1994. Chișinău, 1995, p. 47.

(7) Admiterea la ciclul III, studii superioare de doctorat, se organizează de instituțiile de învățământ superior sau de organizațiile din sfera cercetării și inovării la programe autorizate provizoriu sau acreditate, în conformitate cu legislația din domeniul învățământului.

(8) La concursul de admitere la studii superioare de doctorat poate participa deținătorul diplomei de studii superioare de masterat sau al actului de studii echivalent, recunoscut de autoritatea abilitată la nivel național.

(9) Studiile superioare de doctorat pot fi organizate cu frecvență la zi sau cu frecvență redusă.

(10) Planul de înmatriculare la studii superioare de doctorat în baza finanțării de la bugetul de stat se aprobă de Guvern.

(11) Pot fi conducători de doctorat profesorii universitari, conferențiarii universitari, cercetătorii științifici principali, cercetătorii științifici coordonatori și cercetătorii științifici superiori cu grad științific.

(12) Studiile superioare de doctorat se finalizează cu susținerea publică a tezei de doctorat, conferirea gradului de doctor în științe și eliberarea diplomei de doctor în științe de către instituția organizatoare de program, în urma confirmării de către Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare.

(13) Diploma de doctor în științe atestă că titularul acesteia a obținut competențe fundamentale într-un domeniu de formare și poate ocupa posturile corespunzătoare în instituții de învățământ superior, organizații din sfera cercetării și inovării, precum și în alte organizații din economia națională.

(14) Regulamentul de organizare și funcționare a programelor de doctorat este elaborat de Ministerul Educației și este aprobat de Guvern.

(15) Deținătorul gradului de doctor în științe poate să-și dezvolte competențele profesionale și investigaționale în cadrul programelor de postdoctorat¹.

La 31 decembrie 1995 în doctorantura USM studiau 136 de persoane, inclusiv 7 din România, iar studiile la doctorat au fost finalizate de către 22 de persoane. În termenul prevăzut, doar o singură persoană a susținut teza, pentru susținere au fost prezentate 8 teze, iar 13 persoane nu au prezentat tezele. Raportul indică că principala cauză a acestei situații ar fi controlul „insuficient al activității doctoranzilor din partea conducătorilor științifici, șefilor de catedre și decanilor, lipsa de surse financiare pentru delegații și procurarea materialelor, participarea doctoranzilor la diferite lucrări secundare”².

La finele anului 1996 în doctorantura USM erau înscriși 159 de persoane, dintre care 23 din țări străine. În același timp, 25 de persoane se aflau la doctorantura cu destinație specială în România. În acest an, studiile la doctorantură au fost finisate de către 29 de persoane, 4 dintre ei au susținut tezele în termen, 4 persoane au prezentat tezele la Consiliile științifice specializate de susținere, restul nu au prezentat tezele, cauza fiind „controlul insuficient al activității doctoranzilor din partea conducătorilor științifici”³. Este indicat încă un factor care a împiedicat susținerea tezelor în termenul stabilit - modificarea Regulamentului cu privire la activitatea Consiliilor științifice specializate, din care cauză „doctoranzii sunt nevoiți să refacă o parte din teză (prezentarea bibliografiei) și n-au reușit să susțină tezele în termenul stabilit”⁴. În același timp, alte 12 persoane au susținut tezele de doctor în științe⁵.

La 31 decembrie 1997 în doctorantura USM se aflau 187 de persoane, dintre care 30 de străini. În același timp 24 de colaboratori ai Universității de Stat din Moldova își făceau studiile în alte țări: România (21), Rusia (2) și Bulgaria (1). În acest an au finalizat studiile la doctorat 36 de persoane, dar numai 2 persoane au susținut tezele în termen, 9 persoane erau la etapa de

¹ Legea învățământului, Nr. 547 din 21.07.1995, 09.11.1995 în Monitorul Oficial Nr. 62-63, 09.11.1995. Data intrării în vigoare : 09.11.1995.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1995. Chișinău, 1996, p. 45.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1996. Chișinău, 1997, p. 68-69.

⁴ Ibidem, p. 68.

⁵ Ibidem, p. 6.

finalizare a tezelor. Din cei care au încheiat studiile la doctorat 16 persoane au fost angajate ca lectori la USM, iar 11 în calitate de colaboratori științifici¹.

La sfârșitul anului 1998 în doctorantura Universității erau înscriși 247 de doctoranzi, atât din cadrul USM, cât și de la alte instituții de învățământ din țară și de peste hotare și, de asemenea, din diferite instituții guvernamentale². În anul indicat, 42 de doctoranzi au încheiat studiile la doctorat, dar numai două persoane au susținut tezele în termen, iar 5 au prezentat tezele pentru discuție la catedre. Autorii raportului fac și o concluzie interesantă: „pe parcursul mai multor ani se observă că tezele sunt susținute la 1-3 ani după absolvirea doctoratului”. Aceasta însă nici pe departe nu înseamnă că în anul menționat doar două persoane au susținut teza de doctorat. În total au fost susținute 24 de teze la consiliile de la universitate, din alte instituții academice sau peste hotare³.

În raportul pentru anul 1999 se subliniază creșterea continuă a interesului față de studiile la doctorat. La sfârșitul anului indicat, făceau studii la doctorat 233 de cetățeni ai Republicii Moldova (213 în anul precedent, 1998), la care se adaugă 43 de persoane din alte țări⁴. Așadar, în total avem 276 de doctoranzi, dintre care în 1999 au fost înmatriculate 79 de persoane, printre acestea - 10 cetățeni străini. În anul 1999 studiile la doctorat au fost finalizate de către 37 de persoane, dintre care 8 cetățeni străini. Totuși, subliniază autorii Raportului, eficiența studiilor la doctorat rămâne foarte redusă: cele 4 teze de doctor susținute și prezentate pentru susținere în termen, aparțin cetățenilor străini, iar dintre absolvenții cetățeni ai Moldovei, în număr de 29, doar 6 au prezentat tezele la catedre. Situația se ameliorează, totuși, în baza susținerii tezelor de către cadrele universitare care au finalizat studiile la doctorat în anii precedenți sau la alte instituții academice din țară sau de peste hotare - 25 de persoane, doctoranzi și competitori, au susținut tezele de doctor în anul 1999⁵. Referindu-se la cauzele eficienței scăzute a studiilor la doctorat, autorii raportului menționează: „scăderea prestigiului social al activității științifice și pedagogice și remunerarea neadecvată a activității intelectuale; lipsa posibilităților de renovare și procurare a utilajului modern de cercetare, de completare a fondurilor bibliotecii universitare cu literatură științifică de peste hotare, de stagii și delegații în centre științifice de peste hotare”. Evident, din toate acestea reiese și „lipsa unui control riguros din partea conducătorilor științifici și catedrelor asupra activității doctoranzilor”, dar și „responsabilitatea joasă a înșiși doctoranzilor”⁶.

Problema studiilor la doctorat a fost examinată la ședința Senatului din 25 ianuarie 2000. S-a subliniat faptul că a crescut interesul absolvenților USM de a continua studiile la doctorat, totuși, în pofida faptului că unii doctoranzi susțin tezele în termenul stabilit, statistica indică că eficiența doctoranturii nu corespunde întru totul cerințelor și necesităților. Situația ar putea fi ameliorată, dacă ar fi stabilit un control mai riguros din partea conducătorilor științifici, a catedrelor și decanatelor, dacă ar fi îmbunătățită baza tehnico-materială la facultățile reale⁷.

În anul 2000 Universitatea de Stat din Moldova avea cel mai numeros contingent de doctoranzi: 247 de cetățeni ai Republicii Moldova și 49 de doctoranzi și competitori din alte state. Numai în acest an au fost înscrise la doctorat 74 de persoane și 45 de competitori. Îndeosebi, interesul față de studiile la doctorat a crescut la specialitățile ce țin de domeniul dreptului și al limbilor moderne. Este de remarcat faptul că universitatea pregătește cadre de înaltă calificare pentru subdiviziunile subordonate Ministerului Educației și Științei cum ar fi: Universitatea Pedagogică de Stat „A. Russo” din Bălți, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea de Stat din Cahul, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, Universitatea Pedagogică de Stat din Tiraspol cu sediul la Chișinău, Universitatea din Comrat, precum și pentru alte instituții

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1997. Chișinău, 1998, p. 78.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1998. Chișinău, 1999, p. 89.

³ Ibidem, p. 90.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1999. Chișinău, 2000, p. 104.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, p. 106.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 4, f. 11.

din țară. De asemenea, își fac studiile la doctorat mai multe persoane de la Universitățile din România (București, Pitești, Constanța, Oradea, Brașov), Iordania, Turcia, Israel. În raport se subliniază că totuși, „cel mai important indice al activității subdiviziunilor universității privitor la pregătirea cadrelor științifice rămâne elaborarea și susținerea tezelor de doctorat”, menționându-se că „la acest capitol cifrele rămân la nivelul anilor precedenți”¹. Astfel, în anul 2000 au absolvit doctoratul 73 de persoane, cetățeni ai Republicii Moldova și doar o singură teză a fost susținută în termen. În total, în anul de referință au susținut tezele de doctor 22 de persoane. Dintre cei 9 cetățeni străini, care au absolvit studiile la doctorat, 3 au susținut teza în termen².

Autorii *Raportului* au mai făcut încă o observație interesantă, și anume, că „în cazul doctoranzilor bursieri de stat, finalizarea și prezentarea tezei pentru susținere necesită ... încă 1-3 ani după absolvirea doctoratului”³. Sunt de remarcat și cauzele eficienței scăzute a activității doctoranzilor: „scăderea prestigiului social al activității științifice și pedagogice și remunerarea neadecvată a activității intelectuale; lipsa posibilităților de renovare și procurare a utilajului modern de cercetare, de completare a fondurilor bibliotecii universitare cu literatură științifică de ultimă oră, de stagii și delegații în centre științifice de peste hotare; lipsa unui control riguros din partea conducătorilor științifici și catedrelor asupra activității doctoranzilor, precum și responsabilitatea joasă a înșiși doctoranzilor”. În același timp, se menționează că din partea catedrelor și cadrelor didactice au fost înaintate propuneri de a modifica principiile de remunerare a conducătorilor științifici ai tezelor realizate în bază de contract⁴.

În raportul pentru anul 2001 se subliniază interesul față de studiile de doctorat la specialitățile ce țin de domeniul dreptului, limbilor moderne, ecologiei, științelor politice, informaticii. La finele anului 2001 studiile la doctorat erau realizate de 345 de cetățeni din Republica Moldova, dintre care 262 cu finanțare de la buget și 83 în bază de contract. Concomitent, circa 140 de persoane de la catedrele universitare lucrează în mod independent asupra tezelor de doctorat⁵.

În anul 2001 la doctorat s-au înscris 120 de persoane. Universitatea de Stat din Moldova își aduce o contribuție esențială în procesul de pregătire a cadrelor științifice de înaltă calificare cu destinație specială pentru instituțiile subordonate Ministerului Învățământului și altor instituții și departamente (Universitatea Pedagogică de Stat „A. Russo” din Bălți, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea de Stat din Cahul, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, Parlamentul Republicii Moldova). Este de remarcat și creșterea interesului cetățenilor străini față de studiile la doctorat de la USM – în anul de referință, la diferite specialități, realizează tezele de doctorat 57 de persoane de peste hotare⁶.

Subliniindu-se că „cel mai important indice al activității subdiviziunilor universității privitor la pregătirea cadrelor științifice rămâne elaborarea și susținerea tezelor de doctorat”, autorii raportului constată că la acest capitol mai este mult de lucrat. În anul de referință 2001, studiile la doctorat au fost finalizate de 41 de doctoranzi, dintre care 8 persoane de peste hotare. În total au fost susținute 28 de teze de doctor, dar se constată faptul că, „deși în ultimii trei ani, comparativ cu anii precedenți, a crescut numărul tezelor susținute pentru obținerea titlului de doctor în științe, eficiența studiilor la doctorat rămâne foarte redusă”, tezele fiind, în temei, susținute de absolvenții din anii trecuți. Doar două teze de doctorat au fost susținute în termen⁷. Cauzele ineficienței studiilor la doctorat sunt indicate și în Raportul din anul 2000.

Problema învățământului postuniversitar (magistratură, doctorantură și postdoctorantură) a fost abordată și în raportul rectorului prezentat la ședința Senatului din 23 octombrie

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001, p. 92.

² Ibidem, p. 94-95.

³ Ibidem, p. 94.

⁴ Ibidem, p. 95.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 122.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 124.

⁷ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 124-125.

2001. „Se creează impresia, afirma rectorul, că în aceste forme de învățământ sunt încadrați oameni întâmplători, din care cauză eficiența lor scade din an în an. E necesară și o revizie a concepției studiilor de masterat”¹. În decizia Senatului din 30 noiembrie 2001 referitoare la raportul rectorului prezentat la ședința din 23 octombrie se susținea propunerea privind consolidarea catedrelor universitare și sporirea rolului învățământului postuniversitar prin magistratură, doctorantură și postdoctorantură. Mai mult chiar, se prevedea de a înainta Ministerului Învățământului propuneri pentru acordarea unui Statut oficial Școlii Doctorale de pe lângă facultăți, care ar constitui un suport în formarea viitorilor savanți².

În anul 2002 la doctorat au fost înscrise 117 persoane, cele mai solicitate fiind specialitățile ce țin de drept, limbi străine, ecologie, informatică. La sfârșitul anului 2002, în total, la doctorat își făceau studiile de 393 cetățeni ai Republicii Moldova. În același timp, la catedrele universitare 164 de persoane lucrează independent asupra tezelor de doctorat. În anul 2002 au absolvit doctorantura 65 de persoane (16 cetățeni străini), dintre care au susținut teze de doctor 31 de persoane (7 cetățeni străini). În raport se constată că, cu toate că numărul tezelor a crescut, eficacitatea studiilor la doctorat nu este încă cea așteptată, deoarece tezele, în majoritatea lor, sunt susținute de către persoane care au absolvit doctorantura în anii precedenți sau de către competitori³. Cu toate acestea, este de remarcat că în anul 2002 din cele 22 de teze, 14 au fost susținute în termen, în total la universitate fiind susținute 24 de teze de către cetățenii RM și 7 teze de către cetățenii străini⁴. Trei doctoranzi ai USM au susținut tezele la Consiliile specializate de pe lângă AȘM⁵.

Referitor la cauzele eficienței joase a activității doctoranzilor se indică prestigiul social scăzut al activității științifice și pedagogice, remunerarea neadecvată a muncii intelectuale, lipsa utilajului modern de cercetare. Totuși, în raport se face referință și la lipsa de responsabilitate din partea unor doctoranzi, care se angajează la serviciu pe 1-1,5 salariu, lăsând pentru viitor lucrul asupra tezei, dar și la lipsa unui control riguros din partea conducătorilor științifici și a șefilor de catedre asupra activității doctoranzilor⁶.

USM pregătește specialiști și pentru alte instituții din țară, la cele de mai sus, din 2001, se adaugă Universitatea din Comrat, precum și pentru alte țări. În anul 2002 își făceau studiile la doctorat 62 de cetățeni străini, în special din România (56 de persoane). Ținând cont de faptul că în anul 2002 nu a fost semnat Protocolul de colaborare între Ministerul Educației al RM și cel al României, se constată o reducere substanțială a numărului de doctoranzi din România⁷.

La ședința Senatului USM din 25 februarie 2003 a fost examinată problema privind aprobarea pregătirii cadrelor prin doctorat la Catedra de Drept Internațional Public și Dreptul Relațiilor Economice Externe și a deschiderii noii specialități în cadrul Consiliului Specializat de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat în drept. Senatul USM solicita Prezidiului CSA de a permite pregătirea cadrelor prin doctorat la catedrele nominalizate și deschiderea specialității 12.00.10 – *Drept internațional public* în cadrul Consiliului Științific Specializat de pe lângă USM⁸. De asemenea, prin Dispoziția CSA a RM din 6 martie 2003 USM i se permitea organizarea studiilor prin doctorat la specialitățile *Economie mondială și relații economice internaționale; Economie și management în ramură și domeniu de activitate; Finanțe, monedă și credit; Tehnologia produselor speciale*⁹.

Prin hotărârea Guvernului RM nr. 482 din 23 aprilie 2003 se aproba *Concepția politicii*

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 128.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 168.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 139.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 141.

⁵ Ibidem, p. 143.

⁶ Ibidem, p. 141.

⁷ Ibidem, p. 141-142.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 83.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 84.

de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice¹. Conform acesteia, „Sfera cercetare-dezvoltare reprezintă o prioritate națională. Importanța ei rezultă din rolul științei și tehnologiilor noi în asigurarea progresului social. Politica de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice, de evaluare și promovare a lor constituie o problemă de importanță majoră atât pentru dezvoltarea științei și tehnologiilor avansate, cât și pentru revigorarea sistemului educațional. Concepția politicii de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice (în continuare – Concepția) include principiile, direcțiile și sarcinile politicii statului în domeniu pe termen mediu (până în anul 2010) și aplicarea ei depinde de realizarea Direcțiilor prioritare de cercetare-dezvoltare pe anii 2003-2010, aprobate de Parlament. Concepția propune drept sarcină principală trecerea de la politica actuală de menținere a potențialului de cadre științifice și didactice la cea de dezvoltare a potențialului intelectual din sfera de cercetare și din învățământul superior universitar, de sporire a numărului de cercetători și de cadre științifico-didactice cu titluri științifice și de creștere a mobilității acestora pe piața muncii, astfel încât cariera științifică să devină atractivă și să i se atribuie dimensiuni europene. Concepția urmărește, de asemenea, consolidarea legăturilor dintre știință și procesul educațional, dintre știință și producție în condițiile actuale, când societatea trece de la civilizația de tip industrial la cea informațională, bazată pe cunoștințe, inovare și informație”.

În *Concepție* sunt clar trasate *obiectivele politicii de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice*: „crearea unui potențial științific suficient pentru impulsionearea activităților de cercetare-dezvoltare și asigurarea progresului tehnico-științific și cultural al societății; canalizarea procesului de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice pe direcțiile de bază ale economiei naționale și de dezvoltare a științei în plan mondial”, *sarcinile politicii de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice*: „stoparea declinului indicatorilor cantitativi și calitativi ai personalului științific și științifico-didactic; crearea premiselor pentru creșterea potențialului științific și științifico-didactic al țării; atragerea tinerelor talente în activitățile de cercetare-dezvoltare; diminuarea vârstei medii a specialistului-cercetător până la nivelul optimal acceptat în practica internațională (35-40 de ani); intensificarea activității cercetătorilor în domeniile de bază ale economiei naționale, precum și în domeniile noi, de perspectivă, care se ocupă de elaborarea materialelor și tehnologiilor avansate, prin formarea unui potențial științific suficient pentru stimularea proceselor de cercetare-dezvoltare în direcțiile respective; sporirea calității învățământului superior universitar prin crearea unui potențial științifico-didactic adecvat”, *principiile politicii de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice*: „modificarea relațiilor dintre cercetător și stat în funcție de condițiile noi, impuse de economia de piață; optimizarea sistemului de planificare a necesarului de cadre științifice și științifico-didactice de înaltă calificare, instruite prin doctorat și pregătite prin intermediul stagiului de cercetare pentru elaborarea tezelor de doctor habilitat (în continuare - postdoctorat); acordarea dreptului de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice în exclusivitate instituțiilor de cercetare științifică și de învățământ superior acreditate, ce dispun de școli științifice cu autoritate în domeniile de referință; raccordarea problematicei științifice a tezelor de doctor și doctor habilitat la cerințele acute ale economiei și societății; restructurarea programelor de studii prin doctorat în scopul ridicării nivelului calitativ al procesului de instruire; acordarea autonomiei instituțiilor organizatoare de doctorat în derularea procesului de instruire (cu condiția asigurării realizării programei obligatorii de instruire generală și a programelor de instruire individuală), determinarea numărului burselor de doctorat și a direcțiilor de investigații în cazul organizării studiilor din contul mijloacelor extrabugetare; asigurarea continuității procesului de instruire post-universitară prin crearea premiselor pentru introducerea masteratului (sau rezidențiatului în cazul disciplinelor clinice din domeniul medicinei) drept treaptă obligatorie, anterioară doctoratului; pregătirea în bază de contract a doctoranzilor bursieri de stat în unele direcții de investigații de interes major pentru sfera cercetare-dezvoltare, pentru economie și soci-

¹ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.81/522 din 30.04.2003.

etate, și a doctoranzilor și postdoctoranzilor care au obținut rezultate remarcabile în cercetare (acordându-li-se burse majorate sau alte înlesniri în schimbul angajamentului acestora de a se pune la dispoziția structurilor contractante la finalizarea studiilor); monitorizarea procesului de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice și a potențialului științific existent; utilizarea pârghiilor de stimulare materială în scopul stopării exodului specialiștilor din institutele de cercetare științifică și reangajării specialiștilor de înaltă calificare în sfera cercetare-dezvoltare; creșterea nivelului de calificare a cadrelor științifice și științifico-didactice prin lansarea sistemului de formare continuă a specialiștilor-cercetători”.

Concepția, de asemenea, prevedea direcțiile prioritare ale politicii de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice și anume: evaluarea criteriilor generale de derulare a procesului de pregătire a cadrelor științifice și științifico-didactice; evaluarea, pe domenii științifice, a necesarului de specialiști de înaltă calificare științifică, instruiți prin doctorat și pregătiți prin postdoctorat; identificarea instituțiilor organizatoare de doctorat și funcțiile acestora, acordarea gradelor și titlurilor științifice și științifico-didactice; organizarea expertizei în domeniul pregătirii și atestării cadrelor științifice; asigurarea financiară a procesului de pregătire a cadrelor științifice; protecția socială a cadrelor științifice și științifico-didactice; monitorizarea și evidența potențialului științific existent; instituirea și lansarea sistemului de formare continuă a specialiștilor-cercetători; amendarea cadrului legislativ-normativ.

La ședința Senatului din 24 iunie 2003 a fost aprobat *Regulamentul de pregătire a cadrelor științifice prin înscrierea la studii postuniversitare în calitate de competitori la Universitatea de Stat din Moldova*¹. Calitatea de competitor era înțeleasă ca o formă specifică a învățământului postuniversitar. Termenul de studii era de patru ani, cu susținerea examenelor de doctorat în cadrul celor două sesiuni anuale, studiile erau contra plată.

În anul de studii 2003-2004 la studii de doctorat au fost înmatriculate 80 de persoane (planul 84), la finele anului 2003 la doctorat își făceau studiile 390 de cetățeni din RM, iar 185 de persoane lucrau independent asupra tezelor de doctor în calitate de competitori. În anul 2003 au absolvit doctorantura 69 de persoane (60 din RM și 9 străini), tezele au fost susținute de către 50 de cetățeni din RM și 4 străini, iar în termen – doar de către 16 persoane. În Raport se menționează o oarecare scădere a interesului față de specialitățile de la științele reale (fizică, matematică). Cele mai solicitate specialități de către doctoranzi sunt politologia, limbile străine, informatica, ecologia, dreptul. La unele dintre aceste specialități au fost înmatriculați mai puțini doctoranzi din cauza lipsei conducătorilor științifici – profesorii cu dreptul de a conduce teze sunt supraîncărcați.

Referindu-se la eficiența joasă a activității doctoranzilor, în raport se menționează că uneori se indică scăderea prestigiului social al activității științifice și pedagogice, remunerarea neadecvată a muncii intelectuale, lipsa utilajului modern de cercetare. Subliniind că aceste fenomene nu pot fi neglijate, se menționează că ele sunt comune pentru toți doctoranzii și, cu toate acestea, unii dintre ei susțin tezele în termen. Pornind de la acest adevăr, raportorul subliniază că anumite cauze de natură majoră trebuie căutate în „activitatea noastră, începând cu doctorandul însuși și terminând cu catedra sau decanatul”, vina fiind aruncată, în cele din urmă, pe „iresponsabilitatea pe care o manifestă unii doctoranzi”, dar și „lipsa unui control riguros din partea conducătorilor științifici și a șefilor de catedre”. Universitatea pregătește doctoranzi și pentru alte instituții din țară și de peste hotare, dar numărul acestora a scăzut, fiindcă nu a fost semnat Protocolul de colaborare cu România. Raportul subliniază că s-au întrerupt aproape completamente relațiile cu Iordania, Turcia, Vietnam etc.²

Senatul USM din 27 ianuarie 2004 a aprobat instituirea Seminarului Științific de profil și a Consiliului Științific Specializat la specialitatea Filosofia Științei și Tehnicii³. În cadrul aceluiași Senat a fost aprobată componența Seminarului Științific Specializat, Președintele și secretarul

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 389. Regulamentul a se vedea: AUSM, inv. 2, d. 234, f. 427-428.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, 2004, p.160-163.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 16.

științific la specialitatea Literatura popoarelor din Europa, America și Australia (conform noului nomenclator Literatura Universală și Comparată)¹. Conform demersului Șefului Catedrei de Literatură Universală, decizia de a crea acest Consiliu științific la USM este determinată de „faptul că numai la USM există studii de doctorat la specialitatea dată la singura Catedră de Literatură Universală din Republica Moldova”².

Necesitatea pregătirii specialiștilor de înaltă calificare în domeniul jurnalismului a determinat formarea unui Seminar specializat în cadrul USM. Demersul respectiv a fost făcut de către decanul Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării, în temeiul înțelegerii prealabile cu Comisia Superioară de Atestare a Republicii Moldova³. Prin Decizia Senatului din 25 mai 2004 se constituia Seminarul Științific de profil la specialitatea Jurnalistică⁴.

La ședința Senatului din 23 martie 2004 decanul Facultății de Drept Gh. Avornic a remarcat că în științele reale este ușor de depistat când o lucrare științifică este de calitate proastă, „mai complicat este domeniul dreptului, deoarece există mult subiectivism”. Mai mult chiar, sublinia vorbitorul, „deseori când vorbim de știința dreptului, ea este neglijată”, cu toate că, își exprima el încrederea, „această știință predomină asupra celorlalte”. Dar, cu toate acestea, „calitatea cercetărilor lasă de dorit, deși numărul publicațiilor a sporit simțitor”, din cauza sporirii instituțiilor private și a cercetărilor care nu merită să fie promovate. De asemenea, în domeniul dreptului „au fost create multe consilii științifice care, de multe ori, admit teze de doctor ce nu merită nici atenție, dar se susțin”. Reieșind din acestea, decanul Facultății de Drept de la USM concluziona: „Principala noastră sarcină e de a influența alte consilii și de a nu admite susținerea tezelor care nu corespund cerințelor actuale, în alte instituții de învățământ, îndeosebi în cele private”⁵.

Planul de stat de înmatriculare la doctorat pentru anul 2004, practic, a rămas același – 85 de persoane. Atâția au și fost înmatriculați. La sfârșitul anului 2004 studiile la doctorat erau realizate de către 409 cetățeni din RM. În același timp, la catedrele universitare, în calitate de competitori, lucrează independent asupra tezelor de doctor încă 170 de persoane. Cei mai mulți doctoranzi sunt înregistrați la Facultatea de Drept (111), urmată de facultățile Istorie și Psihologie (49), Limbi și Literaturi Străine (39), Științe economice (30) și Relații internaționale (24). În anul de referință, studiile la doctorat au fost absolvite de către 92 de persoane (76 de cetățeni ai RM și 16 cetățeni străini), dar teze au fost susținute doar de către 22 de persoane, în termenul stabilit încadrându-se doar 10 persoane. Cauzele eficienței joase a activității doctoranzilor sunt cele de anul precedent, dar mai nou se indică și nerespectarea de către unii conducători științifici a *Regulamentului cu privire la conferirea gradelor științifice și titlurilor științifico-didactice în Republica Moldova*, privitor la numărul maximal posibil de doctoranzi pe care îl poate avea un doctor sau un doctor habilitat⁶.

Universitatea de Stat din Moldova pregătește cadre științifice pentru instituțiile din țară, dar și de peste hotare. Alături de doctoranzii înmatriculați din statele tradiționale – România, Ucraina, Iordania, Israel – în anul 2004 au fost înmatriculate câte o persoană din Republica Belarus, Suedia și Danemarca, au revenit la studii reprezentanți din Turcia, ultimii dintre aceștia fiind înmatriculați în 2000, în schimb la USM nu au mai venit doctoranzi din Yemen și Coreea de Sud⁷.

La ședința Senatului din 28 septembrie 2004 a fost discutată și aprobată organizarea studiilor la doctorat și postdoctorat la specialitatea *Probleme politice ale sistemelor internaționale și ale dezvoltării globale*⁸.

¹ Idem.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 68.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 361, f. 231.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 361, f. 160.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 176-177.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p.192-194.

⁷ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 195.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 497, f. 48.

În anul 2005 la doctorat au fost înmatriculate 77 de persoane. La sfârșitul anului 2005 studiile la doctorat le făceau 405 cetățeni ai RM, 88 de persoane lucrau asupra tezelor în calitate de competitori. În anul de referință studiile de doctorat au fost absolvite de către 85 de persoane, teze au fost susținute de către 32 de persoane, dintre care doar 8 în termenul stabilit (3 cetățeni ai RM și 5 cetățeni străini). Raportorul menționează scăderea interesului față de unele specialități, fizică și matematică, subliniindu-se că cele mai solicitate continuă să rămână dreptul, politologia, limbile străine, informatica, ecologia. La unele dintre aceste specialități erau înmatriculați mai puțini doctoranzi în legătură cu supraîncărcarea conducătorilor științifici¹.

Sunt enumerate cauzele eficienței scăzute a studiilor la doctorat, similare cu cele din anii trecuți. A scăzut și numărul doctoranzilor veniți în 2005 din țările străine – 15 din România, 1 din Ucraina, 1 din Suedia, în total 17 persoane².

În anul 2005 studiile la doctorat la USM se făceau la 59 de specialități³. Au fost susținute 32 de teze de doctor⁴.

Problema studiilor la doctorat a fost abordată de unii membri ai Senatului la ședința din 29 martie 2005. Astfel, academicianul P. Soltan menționa: „Referitor la selectarea doctoranzilor – i-am ales pe cei mai buni, au susținut și au plecat în SUA, fiind foarte bine plătiți – mai bine decât mine, rectorul, președintele republicii. Chestiunea doctoranzilor în Republica Moldova seamănă cu păsările migratoare – de la rece fug la cald și viceversa; rămân doar acei cu aripa frântă”⁵.

În pofida acestei situații triste, prin decizia Senatului USM din 26 aprilie 2005 se aproba pregătirea cadrelor prin doctorat la o nouă specialitate – *Sisteme informaționale*: „În baza demersului înaintat din partea Consiliului profesoral al Facultății Matematică și Informatică Senatul solicită Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare aprobarea pregătirii cadrelor prin doctorat la specialitatea 01.05.05 – Sisteme informaționale”⁶.

Prin decizia Senatului din 31 mai 2005 referitoare la pregătirea specialiștilor prin doctorat se solicita permisiunea CNAA în vederea pregătirii specialiștilor prin doctorat, conform nomenclatorului respectiv, la mai multe specialități: 19.00.07 – Psihologie pedagogică, psihologia dezvoltării, psihologia personalității; 01.05.02 – Organizarea și programarea proceselor de calcul; 01.05.03 – Tehnologii informaționale; 01.05.04 – Modelare matematică, metode matematice, produse program⁷, iar prin Decizia Senatului din 25 iunie 2014 se solicita abilitarea USM de a organiza studii prin doctorat la specialitatea 122.03 – Modelare, metode matematice, produse program la Facultatea Fizică și Inginerie⁸.

În conformitate cu prevederile Codului cu privire la știință și inovare, pe data de 26 august 2005 Guvernul RM aproba Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului⁹, care concepea doctoratul drept „o formă de învățământ postuniversitar, care se realizează prin activitate de cercetare științifică și se organizează în scopul pregătirii cadrelor științifice de înaltă calificare pentru necesitățile științei, tehnicii, învățământului, culturii și ale altor domenii de activitate, asigurând progresul tehnico-științific și social-economic al țării”.

Problema studiilor la doctorat a fost abordată în raportul prezentat de prim-prorectorul P. Gaugaș la ședința Senatului din 31 ianuarie 2006. Dânsul a subliniat că, tradițional, doctoratul este considerat învățământ postuniversitar, dar cu accentul pus pe cercetare. Însă, conform

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006, p.147-149.

² Ibidem p. 149-150.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 671, f. 107-108.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 323.

⁵ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 29 martie 2005.

⁶ Idem.

⁷ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 31 mai 2005.

⁸ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 25 iunie 2014.

⁹ Regulamentul a se vedea: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=305474>.

Codului pentru Știință și Inovare, doctoratul se realizează în structuri de cercetare și este condus de aceste structuri. În același timp, Procesul de la Bologna, Concepția de educație pe parcursul întregii vieți și Proiectul Legii învățământului superior instituie doctoratul ca o treaptă a învățământului superior. Așadar, la începutul anului 2006 situația nu era deloc clară. Ce este doctoratul, ciclul al treilea al învățământului superior sau învățământ postuniversitar¹? Dar, spre sfârșitul discursului, raportorul formula mai multe întrebări: care va fi statutul studiilor de doctorat în cadrul învățământului superior? Vom accepta deschiderea școlilor doctorale? Cum vor fi susținute tezele de doctorat?².

În anul 2006 la USM au fost înmatriculate la doctorat 61 de persoane în bază de buget. La finele anului 2006 la USM studii la doctorat făceau 402 cetățeni ai RM (270 – la buget, 132 – la contract), lucrau independent, prin contract, 69 de competitori. În anul de referință au absolvit doctorantura 83 de persoane – 77 de cetățeni ai RM și 6 străini. Tezele au fost susținute doar de 35 de persoane. Scade interesul față de specialitățile ce țin de științele reale (fizică, chimie, biologie, matematică), cele mai solicitate rămân în continuare domeniile politologie, istorie și psihologie, limbi străine, informatică, economie, drept. A scăzut brusc și numărul doctoranzilor veniți de peste hotare: doar 8 din România și 1 din Ucraina, din cele peste 10 țări din care au venit în anii precedenți³. În raport nu se face nicio apreciere a situației sau anumite propuneri. Din prezentarea la Senatul din 27 martie 2007 reiese că în anul 2006 au fost susținute 22 de teze de doctor în științe, în termen fiind susținute doar 4 teze⁴.

Pe data de 1 octombrie 2007 rectoratul USM informa președintele AȘM despre faptul că în ultimii ani a devenit foarte dificilă problema completării locurilor bugetare la doctorat, îndeosebi la științele exacte, unde completarea este de 70%, „din motivul cerințelor sporite în noul Regulament, care prevede admiterea candidaților cu media pe anii de studii 8 și nota de la specialitate 9” și se solicita, cu titlu de excepție, să se permită la trei persoane cu media 8,2 – 8,8 de la Facultatea de Chimie să participe la concursul pentru ocuparea locurilor finanțate de la buget⁵.

La ședința Senatului din 27 noiembrie 2007 a fost examinată și aprobată chestiunea referitoare la organizarea și desfășurarea studiilor prin doctorat la Catedra Chimie Industrială și Ecologică⁶ și deschiderea noii specialități *Chimia Ecologică*⁷.

Ulterior, în baza demersului conducerii Facultății de Asistență Socială, Sociologie și Filosofie, în care se făcea referire la „necesitatea stringentă a dezvoltării învățământului sociologic întru cunoașterea realității sociale, a multiplelor dimensiuni ale acesteia”, Senatul din 29 ianuarie 2008 lua decizia de a aproba „organizarea și desfășurarea studiilor prin doctorat/postdoctorat la Catedra de Asistență Socială și Sociologie prin deschiderea noii specialități – *Teoria, metodologia și istoria sociologiei*”⁸.

La 18 februarie 2008 Guvernul Republicii Moldova adoptă Hotărârea nr. 173 prin care se aproba *Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului*⁹. *Regulamentul* intrat în vigoare stabilea că doctoratul „este o formă de studii postuniversitare, a cărei finalitate este dezvoltarea cunoașterii prin cercetare științifică și care se organizează în scopul pregătirii cadrelor științifice necesare pentru asigurarea progresului tehnico-științific și

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 29.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 39.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006. Chișinău, 2007, p. 149-150.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, filă nenumărată după fila 264.

⁵ AUSM, Scrisori, 01/1779-01/2070, anul 2007, fila nu e indicată.

⁶ Demersul Catedrei și Argumentarea capacității de a fi instituție/organizație cu activitate de doctorat a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 117, 118-119.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 28.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 19. Argumentarea privind necesitatea deschiderii acestei specialități a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 182-184.

⁹ Publicat: 29.02.2008 în Monitorul Oficial Nr. 42-44 art. Nr: 252; MODIFICAT HCC26 din 19.09.13, MO297-303/20.12.13 art.49; în vigoare 19.09.13.

social-economic al țării”, iar „studiile de doctorat se organizează cu forma de învățământ la zi și cu frecvență redusă. Durata studiilor la zi este de 3 ani, cu frecvență redusă – de 4 ani. Pe durata studiilor de doctorat, persoana respectivă are calitatea de doctorand”. De asemenea, au fost stabilite criteriile pentru desemnarea instituțiilor cu activitate de doctorat, a conducătorului (consultantului) de doctorat, regulile de admitere la doctorat, susținerea tezei etc.

La ședința Senatului din 28 septembrie 2010 a fost discutată problema privind *Eficiența doctoratului: probleme și perspective*. În raportul prezentat de către prorectorul pentru activitatea științifică se invocau datele cu privire la admiterea la doctorat pentru anul 2007, când au fost înscrise 130 de persoane, dar în 2010 au absolvit doar 90, 40 fiind exmatriculați pe parcursul anilor. Încercând să explice numărul redus al susținerilor, raportorul indica următoarele cauze obiective (lipsa echipamentului necesar; lipsa reactivelor, materialelor, surselor) și subiective (tema nedisertabilă; atitudine neserioasă din partea doctorandului; asistență insuficientă din partea conducătorului; dezinteres din partea ambilor; lipsa monitorizării surselor cheltuite; suspendarea studiilor)¹. Prezentând ulterior cheltuielile respective din cadrul doctoratului, era formulată concluzia referitoare la necesitatea reformării, ceea ce ar duce, în opinia raportorului, la eficientizarea și stimularea activității doctoranturii și readresarea cheltuielilor în favoarea universității² pe următoarele căi: „injectarea la maximum posibil a surselor pentru asigurarea cu echipamentul și reactivii necesari pentru finalizarea tezelor experimentale; orientarea tematicii de doctorat spre direcțiile științifice strategice, susținute prin proiecte de cercetare sau alte finanțări; pregătirea doctoranzilor prin cotutelă; eficientizarea prin reducerea cheltuielilor suplimentare la doctorat; stimularea conducătorilor și a doctoranzilor care susțin tezele în termenii stabiliți; mărirea taxei de studii la doctorat cu reduceri pentru angajații universitari”³. Printre acțiunile imediate se prevedeau: „stimularea valorilor și a performanței academice, direcționarea surselor întru susținerea intereselor prioritare ale Universității, perfecționarea sistemului de salarizare în cadrul doctoranturii, respectarea echității financiare, reducerea cheltuielilor nejustificate”⁴. Pentru aceasta se prevedea trecerea, conform Regulamentului, la plata cu ora, schimbul de opinii ale membrilor Senatului, formarea unei Comisii care va examina aceste opinii, elaborarea proiectului de decizie pentru a fi prezentat și aprobat la ședința următoare a Senatului⁵. În discuția pe marginea subiectului abordat s-a exprimat încrederea că noul sistem de salarizare va eficientiza pregătirea doctoranzilor. S-a insistat și asupra creării unor condiții mai bune doctoranzilor, asupra oferirii unor resurse materiale suplimentare doctoranzilor de la ultimul an, frecvență redusă, asupra sporirii activității individuale, eliminării orelor de doctorat din norma didactică etc.⁶ Decizia finală a Senatului prevedea instituirea unei Comisii care să analizeze situația creată și să elaboreze noi mecanisme de remunerare și stimulare a doctoranzilor și conducătorilor științifici⁷.

La ședința Senatului din 30 noiembrie 2010, prorectorul pentru activitate științifică și președintele Comisiei desemnate la Senatul anterior din 28 septembrie 2010 a prezentat proiectul deciziei privind eficiența doctoratului, în care se sublinia că „doctoratul este singura formă de organizare și pregătire a cadrelor științifice de calificare înaltă pentru diferite ramuri ale științei și reprezintă ciclul III al studiilor universitare, care finalizează cu susținerea unei lucrări elaborate pe parcurs pentru obținerea gradului științific”. Tot aici se menționează că, actualmente, la cele 61 de specialități pentru care USM organizează studii prin doctorat, își fac studiile 378 de persoane, dintre care 90 – la anul de absolvire, iar 59 sunt cetățeni străini. Vorbitorul mai sublinia unele fapte, considerate drept alarmante, cum ar fi, planificarea tezelor experimentale, dar care nu au suport logistic sau financiar, lipsa echipamentelor, a substanțelor

¹ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1347, f. 99.

² AUSM, F. 1, inv.1, d. 1347, f. 99-102.

³ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1347, f. 102.

⁴ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1347, f. 102-103.

⁵ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1347, f. 109.

⁶ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1347, f. 72-75.

⁷ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1347, f. 75.

reactive necesare etc., nu există întotdeauna o atmosferă de conlucrare creativă între conducătorul științific și doctorand etc.¹. Reieșind din acestea, Senatul lua următoarea decizie: Comisia respectivă să fie autorizată pentru a efectua o analiză minuțioasă a componentei universitare de cercetare și inovare; Departamentul de Cercetare și Inovare, împreună cu Comisia, după aprobarea Codului Educației, „să elaboreze strategia evoluției componentei de cercetare la USM, inclusiv pregătirea și asigurarea catedrelor cu cadre calificate prin doctorat”; se aproba componența nominală a Comisiei permanente pentru Cercetare și Inovare a Senatului, Regulamentul de activitate al căreia urma să fie definitivat după aprobarea Codului Educației; conducătorii de doctorat și doctoranzii vor fi stimulați financiar pentru realizarea susținerii tezelor „în termene rezonabile”: înainte de termen, un an după absolvire, doi ani după absolvire; implicarea activă a catedrelor în cooperări științifice, participarea în proiecte de cercetări și granturi naționale și internaționale, organizarea studiilor la doctorat prin cotutelă, orientarea tematicii tezelor de doctorat spre direcțiile strategice ale activității din sfera științei și inovării². În cadrul dezbaterilor, Gh. Duca, președintele AȘM, a subliniat importanța problemei, dar și faptul că în domeniul cercetării nu trebuie să pătrundă „persoane străine” și, de asemenea, nu trebuie pregătite cadre la specialitățile care nu au o asigurare logistică³. Gheorghe Ciocanu, rectorul USM, subliniază importanța deciziei referitoare la problema dată, fiindcă „crearea condițiilor, respectarea Regulamentului pentru doctorat, stimularea prin premiere, asigurarea doctoranzilor absolvenți cu locuri de muncă, crearea oportunităților, posibilitatea de a participa în societăți de antreprenariat” prezintă atitudinea față de viitor. Rectorul a mai subliniat importanța majoră a constituirii școlilor doctorale, care ar duce la pregătirea specialiștilor de performanță, capabili să contribuie la dezvoltarea economiei naționale, dar, îngrijorează, a menționat el, posibila monopolizare a anumitor domenii de susținere a tezelor⁴.

Senatul din 28 iunie 2011 a adoptat decizia cu privire la *Politici de personal: evaluare și strategii*, problemă discutată la Senatul din 1 martie 2011. Referitor la studiile prin doctorat și postdoctorat se prevedea: „Decanii și șefii de catedră vor analiza și vor propune separat pentru fiecare subdiviziune concretă implementarea unor acțiuni în vederea sporirii și perfecționării nivelului profesional al corpului didactic, inclusiv planificarea locurilor suplimentare la studii prin doctorat pentru specialitățile și profilurile unde se înregistrează o diminuare a numărului de doctori și doctori habilitați”⁵. În același context, Departamentul Cercetare și Inovare urma să prezinte propuneri concrete de solicitare suplimentară a unităților la studii postuniversitare pentru specialitățile în criză de personal calitativ și să elaboreze criterii concrete de atestare anuală a persoanelor din postdoctorat⁶.

Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova în anul 2013, studiile de doctorat s-au desfășurat în 49 de instituții, inclusiv 31 de instituții de cercetări științifice și 18 instituții de învățământ superior. Numărul doctoranzilor a constituit 1522 de persoane (exclusiv cei străini), fiind în creștere cu 2,5% față de anul 2012. Comparativ cu anul 2005 s-au înregistrat fluctuații în numărul de doctoranzi la studii cu frecvență redusă, fiind în creștere cu 7,9%, iar la zi numărul doctoranzilor s-a redus cu 35,9%. Totodată, ponderea doctoranzilor cu frecvență redusă a crescut cu 11,3 puncte procentuale față de anul 2005 și constituie 73,3%. Circa trei pătrimi din numărul total de doctoranzi au urmat studiile în instituțiile de învățământ superior. În anul 2013, ponderea femeilor în numărul total de doctoranzi a fost de 56,0%⁷.

¹ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1348, f. 6.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 6-7.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 7.

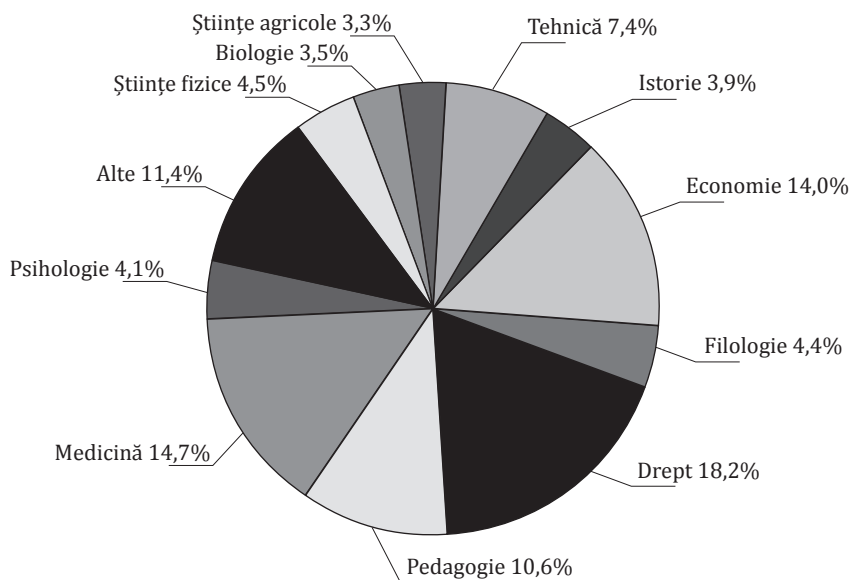
⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 8.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1493, f. 431.

⁶ Ibidem.

⁷ Activitatea de doctorat și postdoctorat în anul 2013. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4383>).

Diagrama nr. 6

Numărul de doctoranzi din RM conform domeniilor științifice, în anul 2013 (în %)¹

Conform articolului 76 (Structura generală a învățământului superior) din Codul Educației, adoptat în anul 2014, învățământul superior se realizează pe două filiere: academică și profesională avansată și este structurat pe trei cicluri:

- a) ciclul I – studii superioare de licență (nivelul 6 ISCED);
- b) ciclul II – studii superioare de master (nivelul 7 ISCED);
- c) ciclul III – studii superioare de doctorat (nivelul 8 ISCED).

De asemenea, se subliniază că în „cadrul studiilor superioare de doctorat și postdoctorat se realizează activități de cercetare, dezvoltare și inovare”. Concomitent, articolul 94 (Ciclul III – studii superioare de doctorat) al Codului Educației prevede organizarea școlilor de doctorat, procesul de admitere și realizare a studiilor etc.

Problema studiilor doctorale din Republica Moldova a fost examinată în unele studii apărute relativ recent. Autorii unuia dintre acestea, Valeriu Canțer, Ion Holban și Gheorghe Cuciureanu concluzionează că „cele mai importante probleme ale sistemului național de pregătire a cadrelor științifice sunt: finanțarea slabă; dezvoltarea disproporțională a domeniilor științifice, neținându-se cont de prioritățile naționale; ... slaba implicare a sectorului privat și slaba cooperare a instituțiilor pe plan local și internațional în procesul pregătirii cadrelor prin doctorat”. În atare situație, în opinia autorilor, este necesară creșterea numărului doctoranzilor și a alocațiilor acordate pentru pregătirea unui doctorand, introducerea granturilor doctorale, aprobarea cadrului legislativ pentru concentrarea studiilor în școli doctorale organizate în cadrul instituțiilor de învățământ superior, prin cooperare cu instituțiile de cercetare, antrenarea sectorului privat în pregătirea cadrelor științifice, racordarea programelor de studii doctorale la cele europene².

Adoptarea Codului Educației a necesitat elaborarea unui nou Regulament privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, lucru realizat prin Hotărârea nr. 1007 a Guvernului Republicii Moldova din 10 decembrie 2014³. Noul Regulament „constituie cadrul normativ care reglementează organizarea și desfășurarea programelor de studii de doctorat

¹ Activitatea de doctorat și postdoctorat în anul 2013. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4383>).

² Canțer Valeriu, Holban Ion, Cuciureanu Gheorghe. Studiile doctorale în Republica Moldova în contextual politicilor europene. p. 271 (file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/Desktop/1136-1264-1-PB.pdf).

³ Publicat: <http://lex.justice.md/md/356044/>.

din Republica Moldova, ciclul III al studiilor superioare, în structura Spațiului European al Învățământului Superior (EHEA/Bologna), corespunzător nivelului 8 al Cadrului Național al Calificărilor (NQF) și Cadrului European al Calificărilor (EQF), precum și Codului educației al Republicii Moldova nr.152 din 17 iulie 2014. Programele de studii doctorale sunt dezvoltate ca parte componentă a învățământului superior în continuarea ciclului II al studiilor superioare. Studiile doctorale reprezintă prima etapă a carierei științifice”.

Conform datelor Biroului Național de statistică, în anul 2014 studii de doctorat au absolvit 368 de persoane sau cu 5,4% mai mult comparativ cu anul 2013. Creșterea numărului de absolvenți a fost înregistrată în instituțiile de învățământ superior, în cazul studiilor cu frecvență redusă (cu 10,9% față de anul 2013)¹. Tabelul de mai jos, oferit de Biroului Național de statistică, ne prezintă date despre numărul absolvenților, pe forme de învățământ, în anii 2013-2014.

Tabelul nr. 96

Date despre numărul absolvenților, pe forme de învățământ, în anii 2013-2014

	2013			2014		
	Total	inclusive studii		Total de zi	inclusive studii	
		de zi	Cu frecvență redusă		de zi	Cu frecvență redusă
Absolvenți, total	349	117	232	368	109	259
instituții de cercetări științifice	92	43	49	92	36	56
instituții de învățământ superior	257	74	183	276	73	203
Din total absolvenți ai anului de referință, cu susținerea tezei	13	3	10	22	2	20
instituții de cercetări științifice	4	2	2	4	-	4
instituții de învățământ superior	9	1	8	18	2	16

Într-un studiu publicat în decembrie 2014, Gheorghe Cuciureanu scria: „Republica Moldova este una dintre puținele țări europene, în care numărul de doctoranzi a scăzut în perioada 2004-2010”². Cauze: „Este dificil de a atrage tinerele talente pentru o carieră de cercetare sau de a menține cercetătorii capabili și tineri într-o poziție de cercetare. În afară de situația economică generală a țării, această fluctuație poate fi explicată prin condițiile financiare și structurale pentru studenți, cercetători și profesori de la universități și instituții de cercetare. Deoarece salariile sunt mici, este o practică comună ca profesorii să-și mărească numărul orelor predate, prin angajarea prin cumul și ținerea cursurilor la alte universități. Întrucât bursele doctoranzilor sunt mici (aproximativ 55 de € pe lună), ei sunt nevoiți să lucreze, în paralel, cu studiile lor. În plus, tinerii talentați, care au plecat peste hotare, de obicei, nu se mai întorc”³.

Studiile la doctorat au constituit obiectul discuției și la ședința Senatului USM din 24 februarie 2015, când s-a examinat *Regulamentul instituțional de organizare și funcționare a programelor de studii de doctorat în cadrul Universității de Stat din Moldova* și au fost aprobate mai multe documente importante: *Regulamentul instituțional de organizare și funcționare a programelor de studii de doctorat în cadrul Universității de Stat din Moldova*, *Organigrama Institutului de Cercetare și Inovare al USM* și a *Școlilor Doctorale* din componența *Institutului de Cercetare și Inovare al USM*, *Contractul-cadru de studii superioare de doctorat*⁴.

¹ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4735>.

² Cuciureanu Gheorghe. Cercetarea din Republica Moldova: de la constientizarea problemelor la abordarea lor adecvată? (Research in the Republic of Moldova: from problem awareness toward an adequate approach?). În: Revista de Politică Științei și scientometrie – Serie nouă. Vol. 3, Nr. 4, Decembrie 2014, p. 291 (file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/My%20Documents/Downloads/cercetarea-din-republica-moldova-de-la-constientizarea-problemelor-la-abordarea-lor-adecvata.pdf).

³ Ibidem, p. 292.

⁴ Arhiva curentă a USM. Proces-verbal al ședinței Senatului din 24 februarie 2015.

Problema studiilor la doctorat a fost examinată și la ședința Senatului USM din 31 martie 2015, când a fost discutat și aprobat *Regulamentul instituțional de organizare și funcționare a Consiliului Științific în cadrul Universității de Stat din Moldova și Carta USM*. În acest ultim document, *Consiliul științific* respectiv este legiferat drept „organul colectiv care asigură coordonarea întregii activități de doctorat în cadrul Universității, oferind sprijin instituțional, administrativ și logistic școlilor doctorale subordonate”, cu indicarea clară a atribuțiilor sale, inclusiv „elaborarea proiectului *Regulamentului de organizare și funcționare a programelor de studii de doctorat*, pe care îl supune aprobării Senatului; aprobarea deciziilor privind înființarea, divizarea, comasarea sau desființarea școlilor doctorale din cadrul Universității de Stat din Moldova; aprobarea regulamentelor interne ale școlilor doctorale; aprobarea programelor de studii superioare de doctorat ale școlilor doctorale, precum și ale celor organizate în cotelă cu alte instituții organizatoare de studii de doctorat din țară sau din străinătate; avizarea taxelor privind studiile superioare de doctorat, propuse de consiliile școlilor doctorale, și prezentarea lor spre aprobare Senatului; aprobarea modelului-cadru de convenții de cotelă de doctorat al școlilor doctorale; aprobarea actelor, acordurilor și parteneriatelor privind colaborările instituționale dintre școlile doctorale universitare, precum și dintre școlile doctorale ale Universității de Stat din Moldova și școlile doctorale din cadrul altei instituții organizatoare de studii de doctorat, din țară sau din străinătate, inclusiv privind participarea la consorții internaționale și efectuarea studiilor superioare de doctorat în cotelă cu altă școală doctorală din cadrul Universității de Stat din Moldova sau cu o altă instituție organizatoare de studii de doctorat din țară sau din străinătate ...”.

De asemenea, în *Strategia de cercetare și inovare la Universitatea de Stat din Moldova pentru perioada 2015 – 2020*, aprobată la ședința Senatului din 31 martie 2015 se sublinia că „programele de studii superioare de doctorat (ciclul III) se desfășoară în școli doctorale, iar programele de postdoctorat se organizează în scopul realizării cercetărilor științifice fundamentale și aplicative avansate. Școlile doctorale sunt structuri organizatorice și administrative fără personalitate juridică, care înmatriculează studenții la programele de studii de doctorat, administrează fondurile alocate programelor de doctorat și organizează desfășurarea studiilor de doctorat într-un anumit domeniu de doctorat, cu tematică disciplinară ori interdisciplinară. Școala doctorală include totalitatea studenților-doctoranzi și a conducătorilor de doctorat care au dobândit dreptul de a conduce doctorat”¹.

La Ședința Senatului USM din 28 aprilie 2015 iarăși a fost examinată problema constituirii școlilor doctorale, în legătură cu reorganizarea unora dintre ele, constituite anterior. Prin decizia Senatului „în baza solicitărilor Facultăților de Biologie și Pedologie, Chimie și Tehnologie Chimică, Limbi și Literaturi Străine și Litere” se aproba reorganizarea următoarelor școli doctorale: *Școala Doctorală de Științe Chimice și Biologice* se reorganiza în două școli, *Școala Doctorală de Științe Chimice* și *Școala Doctorală de Științe Biologice și Geonomice*; *Școala Doctorală de Filologie* se reorganiza, de asemenea, în două școli, *Școala Doctorală de Studii Lingvistice și Literare* și *Școala Doctorală Filologia romano-germanică*².

Ulterior, la 29 mai 2015 la ședința Senatului au fost aprobate rapoartele de evaluare elaborate în baza criteriilor și indicatorilor de performanță pentru autorizarea provizorie a școlilor doctorale din cadrul USM³.

Drept consecință, din anul 2015 la USM funcționează 11 școli doctorale în care activează 212 conducători de doctorat ce asigură studiile la 104 specialități științifice.

Conform datelor statistice, în perioada anilor 2005 – 9 octombrie 2015 în cadrul Consiliilor Științifice de susținere a tezelor de doctorat la USM au fost susținute 368 de teze de doctor în științe⁴.

În anul de studii 2015-2016 în cadrul USM își fac studiile 355 de doctoranzi.

¹ Arhiva curentă a USM. Proces-verbal al ședinței Senatului din 31 martie 2015.

² Arhiva curentă a USM. Proces-verbal al ședinței Senatului din 28 aprilie 2015.

³ Arhiva curentă a USM. Proces-verbal al ședinței Senatului din 29 mai 2015.

⁴ Informația a fost oferită cu toată bunăvoința de Cristina Țurcanu, șef Secție doctorat USM.

Pregătirea și susținerea tezelor de *doctor habilitat* este considerată printre cei mai importanți indicatori ai activității științifice la Universitatea de Stat din Moldova, treapta supremă a activității științifice.

În anul 1990 au susținut tezele de doctor habilitat 12 persoane. Totuși, în raport se menționează că pentru realizarea tezelor de doctor habilitat nu se folosește forma de studii postdoctorat, transferarea persoanelor respective în colaboratori științifici și acordarea concediilor de creație¹.

În anul 1991 teze de doctor habilitat au susținut 11 persoane, iar în 1992 – 4 persoane. Scăderea bruscă a numărului de teze de doctor habilitat susținute se explică prin „folosirea insuficientă a formelor de pregătire a doctorilor în știință – prin doctorantură (este vorba de postdoctorat – I.E.) și transferarea în funcție de colaborator științific pentru pregătirea tezelor”².

În 1993 patru cadre didactice de la USM au susținut tezele de doctor habilitat, de 4 ori mai puțin decât în 1991, iar cauza este „folosirea insuficientă a formelor de pregătire a doctorilor habilitați în științe – postdoctoratul și concediile de creație”³.

În 1994 titlul de doctor habilitat l-au obținut 5 persoane, 3 persoane aflându-se în postdoctorat, iar 2 – în concediu de creație pentru finalizarea tezelor de doctor habilitat⁴.

În anul 1995 au fost susținute 2 teze pentru obținerea titlului științific de doctor habilitat, 2 persoane se află în postdoctorat și concediu de creație pentru finalizarea tezelor de doctor habilitat⁵.

Problema postdoctoratului, din punct de vedere legislativ, a fost reglementată și în Legea învățământului adoptată în anul 1995. Articolul 31 (Postdoctoratul) prevedea: „(1) Studiile de postdoctorat se pot realiza în instituțiile de învățământ superior sau de cercetări științifice. Înscrierea la postdoctorat se face pentru titularii diplomelor de doctor. (2) Admiterea pentru postdoctorat se face la cerere. (3) Persoanele care își fac postdoctoratul pot beneficia de concedii de creație de până la 2 ani, cu păstrarea salariului. (4) Postdoctoratul se încheie cu susținerea publică a unei teze în fața unui consiliu științific, aprobat de Comisia Superioară de Atestare și cu conferirea celui de-al doilea titlu științific - doctor habilitat. (5) Criteriile de elaborare a tezei și de conferire a titlului de doctor habilitat sunt stabilite de Comisia Superioară de Atestare”⁶.

În anul 1996 au fost susținute 3 teze pentru obținerea titlului de doctor habilitat, 4 doctori în științe se aflau în postdoctorat și 1 în concediu de creație⁷.

În anul 1997 au fost susținute 4 teze de doctor habilitat, 6 persoane se aflau în postdoctorat⁸.

În anul 1998 au fost susținute 6 teze de doctor habilitat la diferite specialități, 5 colaboratori ai universității se aflau în concediu de creație⁹.

Pentru motivarea esențială a cadrelor didactico-științifice aflate în postdoctorat, Senatul USM din 23 februarie 1999 lua decizia ca acestea să beneficieze de un concediu de creație de până la 2 ani, în cazul în care teza este finalizată în proporție de 50% și de 1 an de zile, dacă teza este finalizată în proporție de 75%. Persoana care beneficiază de concediul respectiv, semestrial prezintă darea de seamă la Senat despre rezultatele obținute. În cazul în care teza de doctor habilitat nu este prezentată la timp, „persoanei respective nu i se va oferi suplimentul la

¹ Pasecinic T.I. Totalurile lucrului de cercetări științifice ale Universității pentru anul 1990 și sarcinile de perfecționare a organizării și sporirii rezultatelor finale ale L.C.Ș. în a. 1991. Chișinău, 1991, p. 34.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1992. Chișinău, 1992, p. 38-39.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1993. Chișinău, 1993, p. 44.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1994. Chișinău, 1995, p. 47.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1995. Chișinău, 1996, p. 45.

⁶ Legea învățământului Nr. 547 din 21.07.1995, 09.11.1995 în: Monitorul Oficial Nr. 62-63, 09.11.1995. Data intrării în vigoare: 09.11.1995.

⁷ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1996. Chișinău, 1997, p. 68.

⁸ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1997. Chișinău, 1998, p. 78.

⁹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1998. Chișinău, 1999, p. 91.

salariul de bază, acordat prin Decizia Senatului USM din 26.01.99, pe perioada următoare egală cu durata aflării la postdoctorat”. În cazul în care persoana care a beneficiat de concediul de creație se concediază de la USM, urmează să restituie suma suplimentului acordat de Senat¹.

La ședința Senatului din 1 iunie 1999 a fost aprobat *Regulamentul cu privire la pregătirea cadrelor științifice prin postdoctorat la USM*. Printre alte prevederi, Regulamentul stipula că „persoanelor care urmează postdoctoratul li se păstrează salariul mediu lunar la locul de lucru și, în baza unui contract special încheiat cu administrația USM, suplimentul la salariu pe toată perioada aflării la postdoctorat”².

În anul 1999 au fost susținute 3 teze de doctor habilitat. De asemenea, de burse postdoctorat au beneficiat 9 colaboratori ai universității. Ținând cont de importanța studiilor fundamentale, de necesitatea pregătirii și susținerii tezelor de doctor habilitat și în scopul stimulării activității de cercetare și susținerii materiale a persoanelor aflate în postdoctorat, la 26 ianuarie 1999 Senatul Universității de Stat din Moldova a luat hotărârea „de a menține suplimentul la salariul de bază pentru cadrele didactice și de cercetare pe întreaga perioadă de studii la postdoctorat sau de aflare în concediu de creație”³.

La hotărârea de mai sus s-ar adăuga și hotărârea Guvernului RM prin care, începând cu 1 septembrie 2000, se vor majora bursele de stat pentru toate categoriile de audienți în sistemul învățământului postuniversitar.

În anul 2000 au beneficiat de burse postdoctorat 11 colaboratori ai universității. Doi dintre aceștia și-au încheiat studiile, iar trei persoane au fost înscrise la postdoctorat pe parcursul anului. Concluzia Raportului prezentat la Senat este că „termenul de doi ani, oferit pentru finalizarea și prezentarea pentru susținere a tezei de doctor habilitat, se dovedește insuficient”. În anul de referință doar o singură persoană, care nu a beneficiat de postdoctorat, a susținut teza de doctor habilitat⁴.

La sfârșitul anului 2001 studiile la postdoctorat erau realizate de 8 persoane și au fost susținute 2 teze de doctor habilitat⁵.

Raportul privind activitatea științifică la USM pentru anul 2002 constată că postdoctoratul se desfășoară în două forme: prin acordarea concediului de creație pe un termen de 1-2 ani cu finanțare de la bugetul de stat și prin competitoriat. În vederea creării condițiilor mai favorabile pentru activitatea de cercetare a savanților de la USM, Senatul încă în 1999 a luat decizia ca persoanele aflate în concediu de creație să beneficieze de supliment la salariul de bază stabilit la universitate pentru cadrele didactice și de cercetare⁶.

La finele anului 2002 cinci persoane se aflau în postdoctorat, iar 7 persoane au susținut tezele de doctor habilitat⁷.

În anul 2003 tezele de doctor habilitat au fost susținute de către 6 persoane⁸, numărul persoanelor aflate în postdoctorat la sfârșitul anului 2003 fiind de 5⁹.

În anul 2004 nu a fost susținută nicio teză de doctor habilitat, numărul persoanelor aflate în postdoctorat este de 7¹⁰.

La sfârșitul anului 2005 șase persoane erau la postdoctorat, au fost susținute 3 teze de doctor habilitat¹¹.

¹ AUSM, F. 1, inv.1, d. 5613, f. 84-85.

² AUSM, F. 1, inv.1, d. 5615, f. 19.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1999. Chișinău, 2000, p. 106-107.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001, p. 95-96.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 126.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 142.

⁷ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 143.

⁸ În Raportul prezentat la ședința Senatului pe 23 martie 2004 sunt indicate 7 persoane. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 191.

⁹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, 2004, p. 164.

¹⁰ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 195-196.

¹¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006, p. 150.

În conformitate cu prevederile *Codului cu privire la știință și inovare*, la 26 august 2005 Guvernul RM aproba *Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului*¹. Capitolul II era consacrat postdoctoratului, definit drept o „formă de aprofundare a cunoștințelor teoretice și a cercetărilor științifice ale persoanelor ce dețin gradul științific de doctor și o modalitate de pregătire a tezei de doctor habilitat”.

La ședința Senatului din 31 ianuarie 2006 prim-prorectorul P. Gaugaș a prezentat un raport în care a abordat problema „statutului științific de doctor habilitat”, în sensul „dacă în general este nevoie de un asemenea titlu, care se trage din sistemul sovietic² de titluri și calificări și care aproape că nu există în alte țări³ cu care dorim să ne învecinăm în eventualitatea aderării la UE?”. Vorbitorului i se părea chiar și denumirea de habilitat „deocheată”, fiindcă în niciun dicționar nu este fixat termenul inventat de „habilitat”. Reieșind din acestea, vorbitorul credea că problema dată trebuie luată în discuție la Consiliul Rectorilor⁴. La acel moment pentru raportor era o problemă: care va fi statutul titlului științific de doctor habilitat?⁵

La sfârșitul anului 2006, 3 persoane erau la postdoctorat⁶. Din relatarea de la Senatul din 27 martie 2007 reiese că în anul 2006 au fost susținute 3 teze de doctor habilitat⁷. În anul 2007 au fost susținute 2 teze de doctor habilitat⁸.

Pe data de 29 februarie 2008 a fost adoptat *Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului*⁹. Capitolul II, *Postdoctoratul*, prevedea că „postdoctoratul constituie o formă de aprofundare a cunoștințelor teoretice și a cercetărilor științifice ale persoanelor ce dețin gradul științific de doctor și o modalitate de pregătire a tezei pentru obținerea gradului de doctor habilitat” și „se organizează pe un termen de până la doi ani în cadrul instituțiilor cu activitate de doctorat, conform locurilor prevăzute în planul de admitere”. Regulamentul stipula în întregime modul de organizare și desfășurare a postdoctoratului, precum și alte modalități de pregătire a cadrelor științifice de înaltă calificare, cum ar fi doctoratul/postdoctoratul cu destinație specială. Aici se mai stipulează: „o metodă eficientă de pregătire a cadrelor științifice de înaltă calificare pentru toate ramurile economiei naționale este doctoratul/postdoctoratul cu destinație specială (delegarea de către instituția de învățământ superior/instituția din sfera științei și inovării a doctorandului/postdoctorandului pentru elaborarea tezei de doctorat într-o instituție de profil din țară sau din străinătate)”.

Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova „în anul 2013 studii de postdoctorat au fost organizate în 20 de instituții, inclusiv 11 instituții de cercetări științifice și 9 instituții de învățământ superior. Numărul total al postdoctoranzilor a constituit 35 de persoane față de 39 de persoane în anul 2012. În anul 2013 la studii de postdoctorat au fost înmatriculate 16 persoane, iar numărul absolvenților a fost de 19 persoane. Ponderea femeilor în numărul total de postdoctoranzi a fost de 60,0%. Numărul absolvenților cu susținerea tezei a constituit 6 persoane, în patru domenii științifice: științe fizico-matematice, tehnică, istorie și medicină (3 persoane)¹⁰.

¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=305474>.

² Termenul este de origine latină, *habilis*, cu siguranță că nemții nu l-au împrumutat de la sovietici!!!

³ Titlul de doctor habilitat există în următoarele țări: Franța (*habilitation à diriger des recherches*, HDR), Elveția, Germania (Priv.-Doz.și/sau Dr. habil.), Austria (în trecut Univ.-Doz., în prezent Priv.-Doz.), Danemarca, Bulgaria, Polonia (dr. hab., doktor habilitowany), Portugalia (Agregação), Suedia, Finlanda (Docent or Doc.), Republica Cehă și Slovacia (Docent), Ungaria (dr. habil.), Slovenia, Armenia, Azerbaidjan, Letonia, Lituania, Moldova, Estonia (dr. habil.), Kirghizstan, Kazahstan, Uzbekistan, Ucraina, Belarus, și Rusia (Doctor nauk).

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 29-30.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 39.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006. Chișinău, 2007, p.151.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, filă nenumărată după fila 264.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 551.

⁹ Publicat: 29.02.2008 în Monitorul Oficial Nr. 42-44.

¹⁰ Activitatea de doctorat și postdoctorat în anul 2013. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4383>).

Articolul 95 (Programele de postdoctorat) din Codul Educației, adoptat în 2014, prevede următoarele: „(1) Programele de postdoctorat se organizează în scopul realizării de cercetări științifice fundamentale și aplicative avansate. (2) Programele de postdoctorat sunt destinate persoanelor cu diplomă de doctor și au durata de cel mult 3 ani. (3) Programele de postdoctorat sunt organizate în cadrul instituțiilor care realizează activități de cercetare, dezvoltare și inovare. (4) Programele de postdoctorat se finanțează prin concurs de proiecte, organizat de instituții publice și private, din surse externe, granturi, burse, precum și din fonduri speciale ale instituțiilor de învățământ superior și ale organizațiilor din sfera științei și inovării, în condițiile legii. (5) Pe durata realizării programului de postdoctorat, postdoctorandul se poate încadra, prin cumul, în funcția de cercetător științific în instituții de învățământ superior sau în organizații din sfera științei și inovării în conformitate cu prevederile legislației în domeniul muncii. (6) Programele de postdoctorat se finalizează cu susținerea publică a tezei de doctor habilitat sau în baza sintezei lucrărilor științifice publicate. Titlul de doctor habilitat se conferă de către instituția care a organizat programul de postdoctorat. Confirmarea titlului și eliberarea diplomei se realizează de către autoritatea națională abilitată pentru confirmarea titlurilor științifice”.

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în „anul 2009, postdoctoratul a fost organizat în 19 instituții, inclusiv 13 instituții de cercetări științifice și 6 instituții de învățământ superior. Numărul total al postdoctoranzilor a constituit 59 de persoane (dintre care 29 de femei sau 49,2% din numărul total de postdoctoranzi), față de 48 de persoane în anul 2008 (dintre care 19 femei sau 39,6% din numărul total de postdoctoranzi). Numărul persoanelor înmatriculate la postdoctorat a constituit 31 de persoane, prezentând o majorare cu 10 persoane comparativ cu anul 2008, numărul absolvenților era de 13 persoane, cu 5 persoane mai puțin decât în anul 2008”. Tabelul de mai jos ne oferă date despre indicatorii principali ai postdoctoratului în anii 2008-2009.

Tabelul nr. 97

Indicatorii principali ai postdoctoratului în anii 2008-2009

	2008	2009
Numărul postdoctoranzilor, total	48	59
- instituții de cercetări științifice	17	30
- instituții de învățământ superior	31	29
Înmatriculați, total	21	31
- instituții de cercetări științifice	8	18
- instituții de învățământ superior	13	13
Absolvenți, total	18	13
- instituții de cercetări științifice	8	7
- instituții de învățământ superior	10	6
Din total absolvenți, cu susținerea tezei	5	1
- instituții de cercetări științifice	1	-
- instituții de învățământ superior	4	1

Numărul postdoctoranzilor din sectorul privat a constituit 5 persoane (față de 6 persoane în anul 2008), reprezentând 8,5% din numărul total de postdoctoranzi¹.

Conform datelor oferite de Biroul Național de Statistică, în anul 2014 studii de postdoctorat au fost organizate în 19 instituții, inclusiv 11 instituții de cercetări științifice și 8 instituții de învățământ superior. Numărul total al postdoctoranzilor a constituit 41 de persoane față de 35 de persoane în anul 2013. Tabelul de mai jos conține indicatorii principali ai studiilor de postdoctorat în anii 2013-2014.

¹ <http://www.allmoldova.com/ro/article/activitatea-de-doctorat-si-postdoctorat-in-anul-2009/>.

Tabelul nr. 98

Indicatorii principali ai studiilor de postdoctorat în anii 2013-2014

	2013	2014
Numărul postdoctoranzilor, total	35	41
instituții de cercetări științifice	13	15
instituții de învățământ superior	22	26
Înmatriculați, total	16	26
instituții de cercetări științifice	6	10
instituții de învățământ superior	10	16
Absolvenți, total	19	18
instituții de cercetări științifice	7	6
instituții de învățământ superior	12	12
Din total absolvenți în anul de referință, cu susținerea tezei	6	-
instituții de cercetări științifice	1	-
instituții de învățământ superior	5	-

În anul 2014 la studii de postdoctorat au fost înmatriculate 26 de persoane, iar numărul absolvenților a fost de 18 persoane. Ponderea femeilor în numărul total de postdoctoranzi a fost de 56,1%¹.

În perioada anilor 2005 - 9 octombrie 2015 la Consiliile științifice specializate de la USM au fost susținute 34 de teze de doctor habilitat în științe. La finele anului 2015 în cadrul USM erau 14 persoane aflate la postdoctorat. La 2 persoane termenul de aflare în postdoctorat le-a expirat în decembrie 2015. De asemenea, este de subliniat că în perioada 1999-2013, 22 de persoane care s-au aflat în postdoctorat nu au prezentat și nu au susținut teza de doctor habilitat în științe².

La Universitatea de Stat din Moldova și în perioada sovietică au existat câteva **consilii științifice** pentru susținerea tezelor de doctorat. Din adresarea rectorului Boris Melnic din 20 septembrie 1990 către Nicolae Măcaș, ministrul al Științei și Învățământului din Republica Moldova reiese că la USM erau cinci Consilii științifice de specialitate pentru susținerea tezelor de candidat (doctor) în științe³.

În anii următori, numărul acestora s-a mărit simțitor. De la 1 ianuarie 1991 își începea activitatea Consiliul de susținere a tezelor de doctorat în istoria filosofiei, istoria și filosofia religiei, politologie⁴.

În anul 1992, prin decretul Președintelui Republicii Moldova a fost creată Comisia Superioară de atestare. Ca rezultat, a fost format sistemul național de pregătire a cadrelor științifice și didactice de înaltă calificare. La sfârșitul anului 1992, Comisia Superioară de atestare începe procesul de instituire a Consiliilor Științifice Specializate și în prima jumătate a anului 1993 au fost susținute primele teze de doctorat. În acest context, pe lângă USM au fost instituite 8 Consilii Științifice Specializate de conferire a titlurilor științifice de doctor în științe (la 19 specialități) și doctor habilitat în științe (la 9 specialități)⁵.

La ședința Senatului USM din 22 februarie 1994 a fost prezentată informația referitoare la activitatea Consiliilor științifice pentru conferirea gradelor științifice, conform căreia în domeniul științelor matematice funcționau 2 consilii, în domeniul științelor fizico-matematice – 1 consiliu, în domeniul științelor chimiei – 1 consiliu, în domeniul științelor biologiei – 1 consiliu, în domeniul științelor istorice – 1 consiliu, în domeniul științelor juridice – 1 consiliu, în domeniul științelor filologice – 1 consiliu⁶. La facultatea de jurnalism nu a fost confirmat consiliul de

¹ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4735>.

² Informația a fost oferită cu toată bunăvoința de Cristina Țurcanu, șef Secție doctorat USM.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4413, f. 100.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4425, f. 7.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5465, f. 86.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 162.

susținere a tezelor de doctorat¹. Așadar, la începutul anului 1994 în cadrul USM au fost confirmate 8 consilii științifice de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat.

Începând cu anul 1997 în rapoartele referitoare la bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova se menționează activitatea consiliilor științifice specializate din cadrul USM, la care se susțin teze de doctor și doctor habilitat în 8 direcții ale științei și care includ 23 de specialități².

În anul 1997 în cadrul universității au activat 8 consilii științifice specializate cu dreptul de a susține teze la 22 de specialități³.

La ședința Senatului din 27 ianuarie 1998 a fost discutată și aprobată hotărârea privitor la fondarea pe lângă USM a Consiliului Științific Specializat de conferire a titlurilor didactico-științifice de doctor și doctor habilitat în filosofie, politologie, sociologie⁴.

În anul 1998 la universitate activau 9 consilii științifice specializate, abilitate cu examinarea tezelor de doctorat, care includ 24 de specialități. În cadrul acestor consilii activau 78 de doctori habilitați și 14 doctori în științe din țară și de peste hotare (România, Ucraina, Belarus). În anul de referință, la aceste consilii au fost susținute 5 teze de doctor habilitat și 20 de teze de doctor în științe, atât ale persoanelor din cadrul universității, cât și din alte instituții. În opinia autorilor raportului „acest fapt, precum și susținerea tezelor de doctorat de către colaboratorii universității în alte consilii științifice, inclusiv peste hotare, demonstrează autoritatea științei universitare și legăturile multilaterale de colaborare a savanților universității noastre cu colegii lor din comunitatea științifică”⁵.

În anul 1999 la Universitate activau 9 consilii științifice specializate, abilitate cu examinarea tezelor de doctorat, care includeau 24 de specialități. În activitatea consiliilor de specialitate sunt atrași și savanți de peste hotare (România, Rusia, Ucraina), fie în calitate de membri permanenți (în anul de referință – 26 de savanți), fie de membri cooptați sau referenți oficiali. În perioada anilor 1995-1999 la Consiliile științifice specializate de la universitate au fost susținute 16 teze de doctor habilitat și 84 de teze de doctor în științe. Evident, atât rezultatele activității științifice ale consiliilor, cât și colaborarea cu savanții din alte centre științifice din țară și de peste hotare „demonstrează nivelul avansat al științei la Universitatea de Stat din Moldova”⁶.

În anul 2000 la Universitate au continuat să activeze 9 consilii științifice specializate, care includ 71 de doctori habilitați și 22 de doctori în științe, 32 de membri permanenți ai consiliilor fiind de la alte centre științifice din țară și de peste hotare (România, Ucraina, Rusia). În anul 2000, la consiliile din cadrul Universității au fost susținute 5 teze de doctor habilitat și 16 teze de doctor în științe. Aceasta, în opinia raportorului, „demonstrează elocvent prestigiul științei la Universitatea de Stat din Moldova”⁷.

În anul 2001 la Universitate activau 9 consilii științifice specializate, care sunt abilitate să examineze teze de doctor și doctor habilitat la 24 de specialități. În cadrul consiliilor activează 73 de doctori habilitați și 24 de doctori în științe. Tradițional, la ședințele de susținere participă savanți din alte țări – Bulgaria, România, Rusia, Ucraina. Activitatea consiliilor științifice specializate, colaborarea cu savanții din alte state „demonstrează elocvent prestigiul științei la Universitatea de Stat din Moldova”⁸. În anul 2001 în cadrul consiliilor au fost susținute 2 teze de doctor habilitat și 35 de teze de doctor în științe⁹, nu numai a cadrelor didactice de la universitate, ci și din afara ei.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 163.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1997. Chișinău, 1998, p. 79.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 40.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 65.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1998. Chișinău, 1999, p. 91.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1999. Chișinău, 2000, p. 107.

⁷ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001, p. 96.

⁸ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 127-128.

⁹ Ibidem, p. 4.

Numărul consiliilor, specialităților, doctorilor care activează în ele în anul 2002 este ca și în 2001. În 2002 în consiliile universității (nouă la număr) au fost susținute 35 de teze, 28 de teze de doctor și 7 teze doctor habilitat.

În anul 2003 în cadrul Universității de Stat activau 10 consilii științifice specializate cu 75 de doctori habilitați și 26 de doctori în științe, care cuprindeau 61 de specialități. În componența consiliilor sunt incluși specialiști și din alte state. În anul 2003 în consiliile științifice specializate de la USM au fost susținute 50 de teze de doctor în științe și 7 teze de doctor habilitat¹.

La Senatul din 8 aprilie 2003 s-a luat decizia de a se adresa Prezidiului CSA de a permite pregătirea cadrelor prin doctorat la Catedra Drept Internațional Public și Dreptul Relațiilor Economice Externe și deschiderea specialității Drept Internațional Public în cadrul consiliului științific specializat de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat în drept de pe lângă USM². La aceeași ședință Senatul solicita Prezidiului CSA de a permite pregătirea specialiștilor prin doctorat la specialitatea *Lingvistica comparativ-istorică, tipologică și contrastivă* în cadrul Consiliului științific specializat de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat în filologie de pe lângă USM³.

La ședința Senatului din 28 octombrie 2003 au fost aprobate candidaturile pentru funcția de președinte și secretar științific al consiliilor științifice specializate de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat. Conform listei date, la Facultatea de Matematică și Informatică urmau să activeze 4 consilii științifice; la Facultatea de Fizică – 2 consilii; la Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică – 4 consilii; la Facultatea de Biologie și Pedologie – 2 consilii; la Facultatea de Istorie și Psihologie – 3 consilii; la Facultatea de științe economice – 2 consilii; la Facultatea de Litere – 3 consilii; la Facultatea Asistență Socială, Sociologie și Filosofie. Relații Internaționale, științe politice și administrative – 2 consilii; la Facultatea de Drept – 2 consilii⁴. În total, la USM urmau să activeze 24 de consilii științifice specializate.

Prin Decizia Senatului din 25 noiembrie 2003 se aproba componența seminarelor de profil de pe lângă USM în număr de 26⁵.

Pe data de 5 ianuarie 2004 a intrat în vigoare „Regulamentul cu privire la conferirea gradelor științifice și titlurilor științifico-didactice în Republica Moldova”. În cadrul USM activau 29 de seminare științifice de profil și același număr de consilii științifice specializate cu dreptul de examinare a tezelor de doctor și doctor habilitat, care cuprind 29 de specialități. În cadrul consiliilor activează 5 academicieni, 115 doctori habilitați și 235 de doctori din diferite universități din țară. În 2004 la consiliile de la USM au fost susținute 22 de teze de doctor și 2 teze de doctor habilitat (persoane din afara USM)⁶.

Prin decizia Senatului din 24 februarie 2004 se instituiau consiliul științific specializat la *Istoria Filosofiei*, seminarul de profil și consiliul științific la specialitățile *Limbi germanice* și *Metodica predării limbilor străine*⁷.

În 2005 în cadrul USM activau 31 de seminare științifice de profil și același număr de consilii științifice specializate cu dreptul de a examina teze de doctor și doctor habilitat, care includ 31 de specialități. În cadrul acestora activează 5 academicieni, 115 doctori habilitați și 235 de doctori. În 2005 la consiliile specializate de la USM au fost susținute 25 de teze de doctor și 5 teze de doctor habilitat⁸.

La ședința Senatului din 27 septembrie 2005, în baza demersului conducerii Facultății

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, 2004, p. 164.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 212.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 214.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 155-156.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 196-197. Două seminare de la Facultatea de Matematică erau împuternicite să examineze teze la câte două specialități.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 196.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 91.

⁸ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006, p. 151.

Științe Economice¹, s-a decis formarea seminarului științific de profil la specialitățile *Economie și management* și *Finanțe, monedă, credit*².

În raportul rectorului prezentat la ședința Senatului din 25 octombrie 2005 s-a anunțat că la USM activează 27 de consilii științifice abilitate cu examinarea tezelor de doctorat la 58 de specialități³.

Tot din această perioadă încep să activeze seminarele științifice de profil interuniversitare. În anul 2005, în cadrul Universității de Stat din Moldova activa și un seminar științific de profil interuniversitar USM-ULIM la specialitatea *Teoria statului și dreptului; Istoria Statului și Dreptului; Istoria doctrinelor politice și de drept*⁴. De asemenea, la ședința Senatului USM din 28 martie 2006 s-a luat decizia de a institui în cadrul Universității de Stat din Moldova și în cel al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei seminarul științific de profil interuniversitar la două specialități: *Drept Internațional public* și *Teoria și Istoria relațiilor internaționale și dezvoltării globale*⁵.

În 2006 în cadrul USM activau 32 de seminare științifice de profil și 28 de consilii științifice specializate, cu 5 academicieni, 115 dr. hab., 235 de doctori în științe. La consiliile științifice specializate au fost susținute de către cadrele didactice de la alte instituții 30 de teze de doctor și 3 teze de doctor habilitat⁶.

Prin decizia Senatului din 29 mai 2007 se solicita CNAA instituirea seminarului științific de profil interuniversitar pentru susținerea tezelor de doctor la specialitatea *Structura socială, instituții și procese sociale*⁷. De asemenea, același Senat solicita CNAA instituirea seminarului științific de profil interuniversitar pentru susținerea tezelor de doctor la specialitățile *Economie politică; doctrine economice* și *Economie mondială; relații economice internaționale*⁸.

Pe data de 15 noiembrie 2007 rectoratul USM informa CNAA al Republicii Moldova că la USM, către 30 octombrie 2007 funcționează 21 de consilii științifice specializate de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat în domeniul științelor reale și umanitare⁹.

Ulterior modalitatea de susținere a tezelor de doctor și doctor habilitat s-a modificat, din anul 2012 fiind introdus sistemul de consilii științifice specializate ad-hoc, care sunt recomandate de seminarele științifice de profil Senatului USM, acesta, la rândul lor, le recomandă apoi consiliului național de acreditare și atestare, care le acceptă, cu sau fără modificări, de câte ori este nevoie pentru susținerea tezelor de doctorat. Constante sunt doar seminarele științifice de profil. Actualmente (martie 2016) în cadrul Universității de Stat din Moldova activează 32 de seminare științifice de profil în domeniul științelor naturii, în domeniul științelor sociale și economice, în domeniul științelor umanistice.

Așadar, pe parcursul a 26 de ani de activitate, consiliile științifice specializate de la Universitatea de Stat din Moldova au promovat 827 de cadre științifice de cea mai înaltă calificare: 758 de doctori și 69 de doctori habilitați în domeniul științelor naturii, științelor sociale și economice, în domeniul științelor umanistice.

¹ Demersul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 671, filă nenumărată după fila 142.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 671, f. 85.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 672, f. 29.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 672, f. 43.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 314.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006. Chișinău, 2007, p.151.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 927, f. 212.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 927, f. 213.

⁹ AUSM, Scrisori, 01/2339 – 01/2570, anul 2007, fila nu este indicată.

Tabelul nr. 99

**Teze de doctor și doctor habilitat susținute în consiliile științifice specializate
de la USM în anii 1990-2015¹**

Anul	Nr. tezelor de doctor	Nr. tezelor de doctor habilitat	Nr. total al tezelor de doctor și doctor habilitat
1990	24	-	24
1991	10	-	10
1992	11	-	11
1993	15	1	16
1994	12	1	13
1995	10	1	11
1996	13	3	16
1997	20	1	21
1998	19	4	23
1999	20	1	21
2000	17	2	19
2001	19	1	20
2002	35	5	40
2003	48	6	54
2004	44	2	46
2005	28	6	34
2006	36	4	40
2007	43	4	47
2008	42	6	48
2009	48	5	53
2010	37	3	40
2011	34	1	35
2012	44	2	46
2013	41	2	43
2014	62	3	65
2015	38	5	43
Total	770	69	839

II.7. CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ LA UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA: PROBLEME, SOLUȚII, REALIZĂRI, PERSPECTIVE

Transformările democratice de la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 ai secolului trecut au influențat esențial procesul de cercetare științifică din țară, inclusiv și cel de la Universitatea de Stat din Moldova, care se desfășura, ținând cont de finanțare, pe două direcții: comanda de stat și pe bază de contract economic. În noile condiții, de rupere a legăturilor cu vechile structuri din URSS, potențialul științifico-didactic al Universității de Stat din Moldova se pomeneste într-o situație financiară foarte complicată, dar aceasta nici pe departe nu înseamnă diminuarea valorii cercetărilor științifice. Savanții universitari și-au asumat elaborarea direcțiilor prioritare în domeniul științelor umanistice și exacte, precum și adoptarea și promovarea noilor specialități în procesul de instruire și de formare.

¹ Datele au fost oferite cu toată amabilitatea de către Olga Iovu, șef Secție Colecții speciale a Bibliotecii Centrale a USM și Maria Moisei, bibliotecară.

Problema cercetării științifice în școala superioară a fost luată în dezbatere de mai mulți profesori universitari. Alexandru Moșanu într-un articol publicat în aprilie 1987 constata că „problemele legate de cercetarea științifică mai continuă să fie abordate pe vechi”¹. Referindu-se la știința istorică, autorului, după propria mărturie, i se crease impresia că „în prezent nu se prea știe, care este situația reală în istoriografia noastră. Care sunt direcțiile de cercetare, unde batem pasul pe loc și, din contra, unde progresăm?”. În același timp, domnul A. Moșanu menționa că „până acum nimeni nu a manifestat un interes adevărat față de planurile noastre de cercetare științifică”².

Activitatea științifică universitară a fost supusă unei critici dure de către rectorul USM Boris Melnic într-un articol publicat în aprilie 1988. Neglijarea rolului științei universitare în procesul de instruire al studenților, sublinia rectorul, aduce prejudicii semnificative pregătirii specialiștilor. Din cele 72 de catedre existente la USM în acel timp, doar 10 pot prezenta comunității științifice unionale și străine, pentru apreciere, idei noi, o nouă concepție științifică, un rezultat esențial în domeniul tehnologiilor și invențiilor. Referindu-se la relațiile cu Academia de Științe, rectorul menționa că sunt diferite forme de colaborare, dar, a ținut el să sublinieze, Universitatea se află în fruntea a doar 4 (3% din numărul total) programe tehnico-științifice de rang republican, ceea ce, în opinia sa, semnifica „lipsa de autoritate suficientă a savanților noștri”³.

La 24 ianuarie 1989, la ședința Senatului USM, a fost prezentat *Raportul despre activitatea științifică* pentru anul 1988, raport în care, în fața savanților universitari, se formula obiectivul de a atinge nivelul mondial al cercetărilor științifice⁴. Pe marginea *Raportului* și-au exprimat opinia mai mulți membri ai Senatului, care au subliniat necesitatea stringentă de a acorda o atenție sporită activității științifice, mai ales la catedrele de științe sociale, la Facultățile de Istorie și de Filologie, fiindcă, sublinia unul dintre vorbitori, „cercetările care se efectuează în domeniul științelor umanistice acum joacă un rol de frunte”⁵. De asemenea, în cadrul ședinței Senatului s-a propus ca istoricii și lingviștii să-și revadă planurile de cercetare științifică și să investigheze problemele stringente, spre exemplu, „petele albe” din Istoria Moldovei⁶. În Hotărârea Senatului din 24 ianuarie 1989 se menționează că la USM cercetările se desfășoară pe 13 direcții științifice principale⁷, specialiștii participă la realizarea a 14 programe tehnico-științifice unionale de rang prioritar⁸. În ședința următoare a Senatului din 28 februarie 1989 a fost prezentat *Raportul privind activitatea rectorului* în anul 1988, raport în care se menționa că cercetarea științifică s-a realizat pe 18 direcții științifice, 13 dintre ele fiind de bază⁹.

Situația investigațiilor științifice la USM se afla permanent în atenția forului suprem al Universității. În ședința Senatului din 24 octombrie 1989 a fost examinată problema despre intensificarea cercetărilor fundamentale la catedrele facultăților umanistice, aceasta fiind considerată drept principala condiție pentru creșterea profesională a cadrelor didactice și pentru eficientizarea pregătirii tinerilor specialiști. A fost prezentat *Raportul* prorectorului pentru activitatea științifică în care se sublinia în mod deosebit rolul important al disciplinelor socioumane și se menționa că la USM facultățile umanistice realizează cercetări științifice ce vizează 13 teme, acestea fiind finanțate din bugetul de stat, care includ 6 direcții științifice și la care participă 14 doctori habilitați, profesori universitari, 110 doctori în științe și 54 de lectori fără

¹ Moșanu A. *Restructurarea școlii superioare și cercetarea științifică*. În: *Pedagogul Sovietic*, nr. 4, aprilie 1987, p. 27.

² Ibidem, p. 29.

³ Мелник Б. О возрастании роли научно-педагогических кадров университета в дальнейшем углублении перестройки учебно-воспитательной и научно-исследовательской работы в свете документов февральского (1988 г.) Пленума ЦК КПСС. În: Кишиневский Университет, 27 апреля 1988.

⁴ Textul *Raportului* a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 58-86.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 7.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 5.

⁷ Se are în vedere finanțate din bugetul statului.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 21.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4598, f. 156.

grad științific¹. Pe marginea *Raportului* s-a pronunțat și decanul *Facultății de Istorie*, care a ținut să-și exprime satisfacția că și societatea noastră s-a întors cu fața spre științele umanistice, menționând că la facultate activează două laboratoare de cercetări științifice, iar în curând va fi deschis și al treilea².

În *Raportul de activitate* pentru anul 1989, prezentat de către rectorul USM pe data de 9 martie 1990 în Senat, printre alte chestiuni abordate, se trasa și concepția generală a instruirii și cercetării la Universitatea de Stat din Moldova, subliniindu-se necesitatea deschiderii pe lângă catedre a noi laboratoare științifice³, procurarea utilajului modern pe valută, care trebuie să fie câștigată de membrii Universității⁴. În opinia raportorului, Universitatea urma să devină o tribună deschisă a dialogului științific și social, să joace rolul de centru regional și național în domeniul instruirii și științei, să traducă în viață proiecte de pregătire a specialiștilor și de realizare a cercetărilor științifice în acele domenii, care determină progresul și înflorirea republicii⁵. În hotărârea Senatului se stipula continuarea activității în vederea lărgirii rețelei de laboratoare de cercetare științifică de pe lângă catedre, acestea fiind definite drept mijloace principale de dezvoltare a științei universitare și de ridicare a eficienței ei⁶.

Pentru realizarea obiectivelor care stăteau în fața savanților universitari, în ședința Senatului USM din 23 octombrie 1990 a fost adoptat *Programul informatizării USM* pentru anii 1991-1995, program care prevedea introducerea noilor tehnologii informaționale în domeniul cercetării științifice⁷.

Statutul provizoriu al Universității de Stat din Moldova, adoptat în ședința Senatului din 27 noiembrie 1990, în mod firesc, nu putea ocoli problema cercetării științifice. În *Statut* erau trasate 16 direcții ale activității științifice, preconizate pentru anii 1991-1995: 1. Structurile matematice fundamentale și teoria ecuațiilor diferențiale și integrale; 2. Matematica discretă și cibernetica-matematică; 3. Tehnologiile informaționale noi de studiere; 4. Fenomenele fizice în semiconductori și dielectrici; 5. Sistemele cu destinație specială de prelucrare a informației și a dirijării ei; 6. Supraconductibilitatea la temperaturi înalte; 7. Chimia și economia componentelor coordinatori; 8. Bazele teoretice și căile de sporire a productivității solurilor Moldovei; 9. Bazele fundamentale și aplicative ale utilizării raționale și ale reproducerii resurselor naturii vii a Moldovei; 10. Problemele perfecționării mecanismului de dirijare a economiei naționale în RSS Moldova; 11. Istoria formațiunilor social-economice precapitaliste și capitaliste; 12. Istoria, teoria și practica culturii universale și naționale: aspecte politice și filosofice; 13. Elaborarea problemelor interacțiunii creatoare a literaturilor și limbilor naționale în procesul apariției și dezvoltării lor; 14. Problemele complexe de educație și instruire a tineretului studios; 15. Problemele statalității, democrației și dreptului în condițiile construcției unui stat bazat pe drept în RSS Moldova; 16. Studiarea cosmosului⁸. Așadar, au fost determinate 11 direcții în domeniul științelor reale și 5 în domeniul științelor umanistice, direcții care au stat la baza investigațiilor științifice ulterioare de la Universitate.

¹ Raportul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 11-18.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4601, f. 2-3.

³ În perioada respectivă asemenea colective de creație provizorii se creau în baza Legii din 17 februarie 1984 cu completările ulterioare (Постановление от 17 февраля 1984 г. N 56 об утверждении Положения о ВРЕМЕННОМ КОЛЛЕКТИВЕ ДЛЯ ПРОВЕДЕНИЯ РАБОТ ПО РЕШЕНИЮ ПЕРСПЕКТИВНЫХ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ МЕЖОТРАСЛЕВОГО ХАРАКТЕРА, СОЗДАНИЮ И ОСВОЕНИЮ в ПРОИЗВОДСТВЕ НОВОЙ ТЕХНИКИ, ТЕХНОЛОГИИ и МАТЕРИАЛОВ (с изм. и доп., внесенными Постановлениями ГКНТ СССР от 19.12.1984 N 749; от 15.01.1987 N 8) <http://old.lawru.info/base98/part9/d98ru9859.htm>

⁴ Una din surse putea fi plata contractului de către studenții străini. Cel puțin, la ședința Senatului din 26 iunie 1990, la compartimentul *activitatea cu studenții străini* s-a prevăzut că, începând cu anul de studii 1990-1991, se va începe pregătirea specialiștilor cu achitarea parțială a contractului în dolari americani (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4604, f. 171).

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 7-24.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4603, f. 25.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4606, f. 117-129, 130-142.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4607, f. 2.

Cu regret, noul se implementa destul de greu. Multe din *Dărilor de seamă despre activitatea științifică* a Catedrelor universitare pentru anul 1991 au fost redactate în limba rusă (Catedra de Politologie, Educație Fizică, o catedră de la Facultatea de Chimie și Facultatea de Biblioteconomie)¹, în timp ce, surprinzător, la Catedra de limbă rusă s-a pus problema învățării limbii ruse ca o limbă străină².

Savanții de la facultățile de științe exacte au fost mai puțin afectați de schimbările de ordin politic, dar nu și economic, or, lipsa de mijloace financiare i-a afectat pe toți³. În fond, specialiștii de la facultățile respective au continuat investigațiile științifice la temele anterioare, obținând succese remarcabile. Spre exemplu, printre multe alte succese, la Facultatea de Fizică a fost elaborată o nouă metodă de „determinare a modalității de prelucrare a siliciului”. De asemenea, a fost elaborată „tehnologia de laborator a executării ecranelor catodoluminiscente pe substrat de sticlă și substrat de fibre optice” și a fost creat „un nou tip al purtătorului fototermoplastic în care stratul termoplastic se conține între două semiconductoare”⁴. Aceste cercetări științifice erau executate în baza acordului cu biroul de construcție din Lvov al asociației de producție „Kinescop”⁵. În dările de seamă de la Catedrele Facultății de Fizică se indicau și o serie de lipsuri, care împiedicau cercetarea științifică universitară cum ar fi, lipsa utilajelor moderne de cercetare, slaba dezvoltare a bazei materiale a Universității, alocarea insuficientă de fonduri necesare pentru utilizarea tehnică, tehnologică și complexă de măsurări moderne, stoparea reparației Observatorului astronomic, norma didactică mare, fapt ce limitează posibilitățile de încadrare serioasă în rezolvarea problemelor științifice”⁶.

Cercetările savanților de la Facultatea de Chimie s-au desfășurat în colaborare cu savanții de la AȘM, folosindu-se atât utilajul de la Universitate, cât și cel din laboratoarele Academiei⁷. Cercetări de o importanță majoră pentru economia națională au fost făcute la Catedra interuniversitară de Ecologie și Protecție a Mediului Înconjurător, fiind elaborate recomandări cu privire la folosirea rațională a apelor râurilor Prut și Dunăre, atât pentru alimentare cu apă potabilă, cât și pentru irigare. De asemenea, a fost cercetată porțiunea râului Nistru dintre localitățile Soroca și Camenca și au fost depistate și cartografiate sectoarele de reproducție naturală și gropile de hibernare a peștelui, au fost întocmite și recomandate hărți spre a fi utilizate de organizațiile și întreprinderile, care realizează proiectarea și edificarea construcțiilor acvatice, reproducerea peștelui, ocrotirea rezervelor piscicole⁸. Rezultatele investigațiilor teoretice ale

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615. Dările de seamă ale tuturor Catedrelor Universității de Stat din Moldova despre activitatea științifică în anul 1991, volumul I, f. 2-5, 12-17, volumul II, f.1-4, 83-86.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615. Dările de seamă ale tuturor Catedrelor Universității de Stat din Moldova despre activitatea științifică în anul 1991, volumul I, f. 237.

³ Centrul a întreprins unele măsuri, care, cum se credea, vor ameliora situația, însă fără succes. Spre exemplu, la 19 decembrie 1990 Consiliul de miniștri al URSS a adoptat Legea referitor la măsurile întreprinse în vederea pregătirii specialiștilor cu studii superioare și medii de specialitate care prevedea pregătirea acestora în vederea asigurării realizării programelor de stat tehnico-științifice. Compensarea cheltuielilor necesare urma să fie reglementată prin acordurile organelor de stat cointeresate ale URSS și republicilor unionale. Detalii a se vedea: ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВМИНА СССР ОТ 19.12.1990 N 1311 О МЕРАХ ПО РАЗВИТИЮ ДОГОВОРНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ С ВЫСШИМ И СРЕДНИМ СПЕЦИАЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ (<http://zakon.7law.info/base19/part1/d19ru1636.htm>).

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615. Dările de seamă ale tuturor Catedrelor Universității de Stat din Moldova despre activitatea științifică în anul 1991, volumul I, f. 104, 117, 155.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 77.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615. Dările de seamă ale tuturor Catedrelor Universității de Stat din Moldova despre activitatea științifică în anul 1991, volumul I, f. 121, 139, 145, 156, 177.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1416. Dările de seamă ale tuturor Catedrelor Universității de Stat din Moldova despre activitatea științifică în anul 1991, volumul II, f. 53. Despre colaborarea cu AȘM a se vedea și *Dărilor de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică 1991*, Chișinău, 1992, p. 68 a AȘM.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4616. Dările de seamă ale tuturor Catedrelor Universității de Stat din Moldova despre activitatea științifică în anul 1991, volumul II, f. 116, 118.

savanților de la Facultatea de Matematică și Cibernetică sunt expuse cu lux de amănunte în dărilor de seamă ale catedrelor¹.

Savanții de la științele socioumanistice au fost afectați direct de schimbările politice care au avut loc în Republica Moldova, ei urmând să elaboreze noi direcții de cercetare științifică sau, în temele lor, să includă aspecte noi, pe care n-au avut posibilitatea să le investigheze până la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea. Spre exemplu, cercetătorii de la Catedra Literatura Universală se orientează spre studii comparate, raportate la literatura română, formulând teme de cercetare nemaîntâlnite până acum în Republică, cum ar fi: *Lirica lui P. Verlaine și G. Bacovia, Nicolaie Iorga în spațiul hispanisticii românești etc.*² Treptat lingviștii universitari renunță totalmente la sintagma *limba moldovenească* și studiază *limba română, dialectologia română, lexicologia română*³. În anul 1991, în vederea realizării practice a Actelor legislative privind Limba de Stat pe teritoriul Republicii Moldova, membrii Catedrei Lingvistică Generală și Romanică „au studiat probleme legate de ortografie (bazate de grafie latină) și de punctuație înnoită. Drept rezultat au fost întocmite normele ortografice și punctuaționale ale limbii române”⁴. Membrii Catedrei de Politologie publică un curs de prelegeri, unul dintre primele în Republică. În raportul despre știință se subliniază că pe parcursul anului 1991 a avut loc procesul de consolidare a Catedrei nu numai ca un centru de cercetare, ci și ca un centru de coordonare a cercetărilor politologice din republică⁵. Catedra de Pedagogie și Psihologie examinează o nouă temă de cercetare – *Specificul activității școlii naționale de cultură generală și perspectivele dezvoltării ei*⁶. Savanții de la Facultatea de Drept sunt atrași în activitatea construcției statale a Republicii Moldova, participând nemijlocit la perfectarea legilor, realizează avize la proiectele actelor legislative, lucrează asupra noului *Cod penal* pentru a-l prezenta Comisiei Parlamentului Republicii Moldova. Majoritatea membrilor Catedrei Procedură Penală și Criminalistică au fost incluși în comisia Parlamentului pentru pregătirea proiectului de procedură penală⁷. Specialiștii de la *Facultatea de Jurnalistică* activează în „direcția studierii limbii și a stilului mass-media din republică”⁸. Activitatea științifică a colaboratorilor Facultății este legată indisolubil de procesul de pregătire a unei noi generații de jurnaliști. Se studiau, în baza materialelor inedite, și „petele albe” din istoria presei și a televiziunii⁹. Sunt revăzute radical și planurile de studii la *Facultatea de Limbi Străine*, unde începe procesul de computerizare a procesului de studiu. În pofida tuturor dificultăților, și, în primul rând, din lipsă mijloacelor financiare pentru deplasări, una dintre aceste realizări, *Cursul automatizat de limbă engleză*, a fost totuși prezentată la Expoziția internațională a tehnologiilor de predare din Sanct-Petersburg¹⁰.

Noi perspective apar în fața cadrelor științifice de la Facultatea de Istorie, unde s-a introdus cursul normativ *Istoria Românilor*. Din acest considerent, la etapa inițială, accentul principal s-a pus pe asigurarea metodică a noii discipline, pe elaborarea programelor cursurilor normative și speciale pentru Facultatea de Istorie și pentru facultățile cu alt profil decât cel istoric. Membrii Catedrei au pregătit programe și elaborări metodice și pentru școala de cultură generală. De asemenea, sub egida Catedrei Istoria Românilor s-a inițiat publicarea în ziarul *Moldova Suverană* a materialelor ce țin de cursul normativ *Istoria Românilor*, conform

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4616. Dărilor de seamă ale tuturor Catedrelor Universității de Stat din Moldova despre activitatea științifică în anul 1991, volumul II, f. 173-247.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f.185.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f.192.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f.209.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f. 13.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f. 31. Problema dezvoltării științelor psihologice și pedagogice a fost prevăzută în Hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS din 6 martie 1990, nr. 249 (ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВМИНА СССР ОТ 06.03.1990 N 249 ВОПРОСЫ АКАДЕМИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК СССР, <http://zakon.7law.info/ba-se19/part9/d19ru9644.htm>).

⁷ Detalii în AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f.39-62.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4616, f. 11.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4616, f. 12.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4616, f. 17, 25-26.

programei școlare¹. Tot la Facultatea de Istorie își încep activitatea două Laboratoare de cercetare științifică și un Colectiv temporar de creație, structuri care elaborează noi direcții de cercetare în domeniul istoriei naționale, direcții care până acum nu erau agreate de autoritățile comuniste. Una dintre aceste teme a fost *Particularitățile genezei păturilor sociale și a claselor în formațiile precapitaliste*, în cadrul căreia au fost examinate problemele ce țin de formarea populației romanice de răsărit, dezvoltarea populației autohtone în perioada romană și postromană, existența tracilor septentrionali pe teritoriul Moldovei, unele dintre ele negate vehement de către istoriografia sovietică. Este de remarcat și activitatea laboratorului *Istoria deformării socialismului în Moldova*, în care savanții Facultății de Istorie, în colaborare cu cercetătorii de la Academia de Științe a Moldovei, au continuat, în baza noilor materiale de arhivă, studierea temelor interzise până atunci, *Foamea în Moldova*, *Colectivizarea în Moldova*, *Represiunile staliniste* etc. Și tot la Facultatea de Istorie a început să activeze Colectivul temporar de creație *Istoria culturii moldovenești*, cu implicarea savanților de la Academia de Științe². Erau probleme și teme noi de cercetare, puse pentru prima dată în fața istoricilor din Republică, examinarea cărora era solicitată de întreaga societate moldovenească.

Evident, de rând cu răspândirea în masă a publicațiilor științifice, rezultatele acestor investigații, în primul rând, chiar până la publicarea lor, erau utilizate de profesori în procesul didactic: înnoirea permanentă a programelor și a cursurilor predate. Publicarea manualelor și materialelor didactice s-a aflat în atenția permanentă a istoricilor³.

Pe data de 16 iunie 1990 a fost emis ordinul rectorului care constata că în ultimul timp la USM a apărut posibilitatea introducerii pe larg în procesul de învățământ și în cercetările științifice a tehnicii contemporane de calcul și asigurarea ei cu programe. În acest context decanilor Facultăților de Matematică și Cibernetică, Fizică, Chimie, Biologie și Pedologie, Filologie, Economie, Economia Comerțului și Limbi romano-germanice li se recomanda ca în termen de până la 20 iunie să fie prezentată lista profesorilor care vor participa la realizarea acestui program⁴.

În ședința Senatului din 22 ianuarie 1991 s-a discutat problema lucrului științific efectuat la Universitate și trasarea sarcinilor în vederea ridicării eficienței investigațiilor științifice cu caracter fundamental. În cadrul dezbaterilor s-au evidențiat două puncte de vedere. Conform unei opinii, știința universitară nu stă pe loc, se dezvoltă, iar conform altei opinii, știința la universitate întâmpină mari greutăți în ce privește asigurarea cu resurse financiare, un impact negativ avându-l și numărul mare de ore pe care îl realizează profesorii⁵.

În cadrul aceleiași ședințe a Senatului s-a discutat situația și perspectivele umanizării învățământului universitar, în sensul depolitizării și dezideologizării acestuia, subliniindu-se că în vederea realizării acestui deziderat au fost introduse noi cursuri. Însă, în cadrul dezbaterilor s-a menționat și faptul că unii profesori „nu pot educa de loc în direcția indicată”, iar cursul *Istoria religiei* se predă după programele vechi. Ceva mai înainte, în ședința Senatului din 23 octombrie 1990, Decanatul Facultății de Economie, în baza Dispoziției Ministerului Științei și Învățământului nr. 15 din 21 august 1990, cerea excluderea din componența Senatului USM a reprezentanților PCUS și ai organizației comsomoliste de la facultate⁶.

În ședința Senatului USM din 26 februarie 1991 s-a discutat problema activității rectoratului pe anul 1990 și obiectivele pentru anul 1991, raportor principal fiind Boris Melnic, rectorul USM. Subliniind necesitatea de a implica în formarea specialiștilor calificați a colaboratorilor Academiei de Științe, rectorul constata că, „cu regret, Academia nu și-a găsit locul ei în pregătirea cadrelor de specialiști. Savanții de la Academie participă la procesul pedagogic numai pentru plată, nu și dintr-o obligațiune morală – să susțină 2-3 prelegeri cu teme interesante

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f. 77-84.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f. 73, 92-93.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615, f. 29, 40, 50, 193, 223.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4410, f. 116.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 91-92.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4606, f. 48.

despre cele mai arzătoare probleme ale științei". Aceasta nu au făcut-o și nici nu o fac¹. Reforma în domeniul științei, sublinia rectorul, a început la USM mai activ decât în domeniul instruirii, probabil din cauza că „domeniul științei e mai puțin conservativ”, indicând principalele forme de organizare a cercetărilor științifice: colective stabile de cercetători și profesori la catedrele universitare; colective de creație mobile, constituite pentru rezolvarea anumitor probleme științifice concrete; grupe pentru cercetări de căutare sau așa-numite „riscante”. Astfel, își exprima raportorul încrederea, va fi posibil să susținem și să dezvoltăm în continuare cercetările fundamentale².

În cadrul aceleiași ședințe a Senatului, rectorul amintea și de „reorganizarea completă a activității de instruire și științifice a catedrelor de științe sociale”, ceea ce a pus în fața universitarilor probleme destul de complicate³.

În Raportul rectorului privind activitatea USM pe anul 1990, prezentat în ședința Senatului din 26 februarie 1991, se sublinia rolul important al științelor umanistice⁴ în procesul de pregătire a specialiștilor, deoarece, afirma el, „tehnica modernă poate fi dirijată doar de specialiști cu viziuni și concepții moderne, de oameni inteligenți și buni”⁵, bine instruiți, depolitizarea și dezideologizarea învățământului manifestându-se, în primul rând, prin excluderea cursurilor de *Istorie a PCUS* și de *Istorie a URSS*⁶.

În decizia Senatului din 26 februarie 1991 referitoare la activitatea științifică se sublinia că „menirea supremă a științei universitare” este ca ea „să devină factorul eficienței de soluționare a problemei calității specialiștilor, a problemelor economice și sociale ale RSSM, factorul de efectuare a investigațiilor aplicative și a elaborărilor practice”⁷.

Una din dificultățile serioase o prezenta asigurarea metrologică a procesului de cercetare și de studii. Problema dată a fost examinată în cadrul ședinței Senatului din 28 mai 1991, hotărându-se angajarea la USM a specialiștilor necesari pentru verificarea utilajului de măsurat⁸.

Proclamarea independenței Republicii Moldova pe 27 august 1991 nu a rămas în afara atenției savanților de la USM. Deja la 3 septembrie 1991 Senatul discuta acest subiect, dar și principalele probleme ale Universității. În raportul de bază, prezentat de rector, s-au indicat sarcini concrete care trebuiau să fie realizate de Departamentul Știință, facultăți și catedre, acestea fiind chemate să evalueze posibilitățile lor, să creeze condiții necesare specialiștilor și direcțiilor științifice, care sunt în stare să ducă lucrul la bun sfârșit și să propună noi idei științifice și tehnologii⁹. Rectorul a cerut să fie examinate urgent direcțiile de cercetare, problematica, rezultatele și perspectivele laboratoarelor științifice, să fie apreciată la justa valoare munca științifică și să fie create asemenea condiții, care ar permite evidențierea celor „mai buni, conștienți, talentați și deștepți oameni”¹⁰. În cadrul discuțiilor, membrii Senatului au subliniat importanța Declarației de Independență a Republicii Moldova, reamintindu-se faptul că prima grevă politică de acum doi ani a fost organizată de studenții de la USM¹¹. În decizia Senatului s-a subliniat susținerea Declarației de Independență și că Republica să-și hotărască singură soarta în conformitate cu „năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 51.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 52.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 53.

⁴ Conform unor constatări recente, controlul excesiv din partea statului a adus încă la sfârșitul anilor '70-începutul anilor '80 al secolului al XX-lea știința umanistică sovietică într-o criză adâncă. (Невзоров Д.А. Государственное управление развитием научных исследований в СССР в 1964-1991 гг. Автореф дисс. ... канд. ист. наук, Москва, 2012).

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 62.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 57.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 7-8.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, f. 4-5.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 19.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 20-22.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 4.

devenirii sale naționale”¹. În aceeași decizie se mai spunea că ajutorul real al Universității acordat Republicii independente este intensificarea cercetărilor științifice. În temeiul acestor considerente, rectoratului i se propunea să fie modificate structura și funcțiile Departamentului Relații Internaționale al USM, astfel încât acesta să poată acționa în vederea extinderii contactelor cu alte state, propagării și diseminării rezultatelor științifice, încheierii contractelor de colaborare științifică și practică cu firme din țară și de peste hotare etc. De asemenea, în fața Departamentului Știință s-a pus sarcina ca în decurs de două luni să examineze tematica și direcțiile investigațiilor științifice, acordând prioritate acelor care prezintă interes și pentru alte state și, de asemenea, pot contribui la rezolvarea problemelor actuale în domeniul economic, tehnic, agrar etc. În același timp, se propunea ca cercetările științifice în direcțiile fără perspectivă să fie suspendate².

Problema investigațiilor științifice la USM a fost discutată și în ședința Senatului din 22 octombrie 1991. Rectorul a amintit de formele de organizare a cercetărilor științifice enunțate la ședința din 26 februarie 1991, menționând că actualmente știința universitară include 18 direcții științifice, dintre care 13 prioritare (finanțate de stat), 110 teme științifice, dintre care 65 de teme în bază de contract cu întreprinderile³.

Este cazul de semnalat și faptul că, din perspectiva investigațiilor științifice, o parte din cadrele didactico-științifice de la Universitate au nimerit în situații destul de complicate. Spre exemplu, *Catedra de Ateism științific* în iunie 1990 a fost reorganizată în *Catedra Istorie și Teorie a Culturii Universale și Naționale*. Evident, tematica investigațiilor, precum și materia de predare deveneau completamente altele. Urma să fie realizată o recalificare totală a cadrelor didactico-științifice, lucru care s-a și făcut, după cum se menționează în *Darea de seamă despre activitatea științifică* pentru anul 1991 a Catedrei date, grație și ajutorului oferit de notorietăți în domeniul cercetării culturii din România: Ovidiu Drâmbă, Alexandru Duțu etc. Totuși, lucrurile nu se schimbau chiar atât de repede și calitativ, suportul de curs *Istoria și teoria culturii naționale și românești* preconizându-se a fi publicat abia în anul 1992. În *Raportul* amintit se mai stipula că universitatea „acordă puțină atenție modului de organizare și creare a condițiilor pentru desfășurarea cercetărilor științifice la Catedrele științelor socioumane”. De asemenea, se invoca numărul de ore prea mare, din care cauză „corpul didactic nu are timp pentru a se ocupa cu munca științifică”⁴. Totuși, este de remarcat faptul că restructurările erau prea radicale – la acea etapă, cel mai nimerit este să vorbim despre însușirea de către cadrele didactice de la catedra respectivă a noilor discipline, și nicidecum de „cercetare științifică” în domeniul culturii universale și românești. Din motive lesne de înțeles, această catedră nici n-a avut o viață prea lungă.

În ședința Senatului USM din 26 noiembrie 1991 a fost discutat *Proiectul planului de cercetare științifică* pentru anul 1992 în care, pentru cercetare se propuneau 52 de teme ce urmau a fi realizate de 35 de subdiviziuni universitare, din ele, 25 de CCP (Centre de cercetare provizorii) și 10 LCȘ (Laboratoare de cercetare științifică). În Proiect erau trasate câteva direcții prioritare de cercetare: probleme de fizică, tehnică și energetică; elaborarea și aplicarea în economia națională a RM a tehnologiilor informaționale; materiale aplicate în medicină și utilizarea aparaturii medical; procedee și metode biotehnologice; problemele producției agricole, a culturilor alimentare de bază, a celor tehnice și eterouleoase; elaborarea tehnologiilor intensive; agricultură irigată și aprovizionarea cu apă; resursele solului și ocrotirea lor; ocrotirea mediului ambiant; construcția sistemelor geologice agronaturale stabile pentru menținerea echilibrului ecologic pe teritoriul Republicii Moldova⁵.

La discuția *Proiectului* au participat mai mulți membri ai Senatului, unii afirmând că este rațional ca să fie micșorat numărul de teme, fiindcă unele dintre ele nu ar avea perspective în

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 6.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 7.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, f. 108-109.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4615. Dările de seamă ale tuturor Catedrelor Universității de Stat din Moldova în anul 1991, volumul 1, f. 33-34.

⁵ Proiectul a se vedea: AUSM, F.1, inv. 1, d. 4617, f. 12-17.

Republica Moldova, propunând să fie cercetate doar acele teme, care ar aduce beneficii țării noastre. Alții au invocat numărul mare de ore ținute de profesori, ceea ce împiedică dezvoltarea cercetărilor științifice¹. În atare situație, o poziție destul de dură a luat rectorul, academicianul Boris Melnic. El a menționat că acei profesori care realizează ore în plus, sunt salariați pentru aceasta. Domnia sa vedea cauza principală a nerealizării investigațiilor științifice în pasivitatea colaboratorilor. Noi nu avem nici o idee științifică, a afirmat rectorul, în domeniul științelor reale nu avem niciun succes², subliniind necesitatea de a se ocupa de studierea tematicilor legate de medicină, fizică, chimie etc. În același timp, rectorul a subliniat că în ciclul umanitar, în pofida tuturor dificultăților, profesorii s-au apucat serios de știință. „Eu apreciez înalt lucrul efectuat de colegii noștri de la filologie și istorie”, a continuat vorbitorul, dar, în această activitate „trebuie să se includă și cei de la economia politică și politologie”³.

Senatul din 28 ianuarie 1992 a examinat rezultatele activității științifice pe anul precedent, 1991⁴. În cadrul dezbaterilor, profesorul Anatol Ciobanu a subliniat necesitatea colaborării cu Academia de Științe a Moldovei, dar, a ținut domnia sa să menționeze, pe „savanții de la Academie nu-i prea interesează colaborarea noastră”. I-am rugat pe academicieni să mai vină pe la noi, să selecteze talente, a continuat vorbitorul, ei sunt așteptați de către studenți, „dar, cu regret, nimeni nu vrea să vină, nimeni”, a accentuat domnia sa⁵.

Însă în *Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică* pentru anul 1991 a Academiei de Științe, se menționează legătura Institutelor de la Academie cu facultățile de la Universitatea de Stat din Moldova, cursurile predate, studenții care fac practică în cadrul AȘM etc.⁶ Conform acestei surse, colaboratorii Institutului de Lingvistică au predat „4 cursuri teoretice speciale, precum și cursuri practice”, iar la Institutul respectiv „și-au făcut practica activă 30 de studenți de la Universitatea de Stat din Moldova. Ei au alcătuit și au clasificat peste 35 000 de fișe lexicografice pentru cartoteca generală”. În același timp, subliniază raportul amintit, colaboratorii Institutului de Istorie și Teorie Literară „au ținut 8 cursuri generale și speciale la Universitate și la alte instituții de învățământ superior”⁷. Mai mult chiar, în *Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică* pentru anul 1993 se menționează existența „unui contract comun”, încheiat în anul 1990 între Institutul de Lingvistică și Universitatea de Stat din Moldova, acord în baza căruia se desfășoară colaborarea. De asemenea, se menționează că „Institutul de Istorie și Teorie Literară întreține relații cu catedrele de profil de la Universitatea de Stat din Moldova și de la Universitatea Pedagogică „I. Creangă”, colaboratorii Institutului predând 5 cursuri generale și speciale⁸. Datele pentru anul 1994 sunt și mai impunătoare. Conform *Dării de seamă pentru știință* a AȘM colaboratorii a 15 Institute de la AȘM au predat 124 de cursuri speciale și generale la instituțiile de învățământ superior, inclusiv la USM⁹.

Luând cuvântul în cadrul Senatului din 28 ianuarie 1992, rectorul Boris Melnic a subliniat că, în pofida faptului că profesorii noștri au un număr mare de ore, „ei fac mai multă știință

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 2.

² Situația era caracteristică pentru întreaga URSS. Cercetări recente demonstrează că spre sfârșitul anilor 1980 URSS treptat pierde poziția de lider în domeniul științei fundamentale și applicative. A se vedea: He-взоров Д.А. Государственное управление развитием научных исследований в СССР в 1964-1991 гг. Автореф дисс. ... канд. ист. наук, Москва, 2012, с. 27.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4617, f. 3.

⁴ Raportul prezentat de prorectorul pentru activitate științifică lipsește în dosar.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 2-3.

⁶ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1991. Chișinău, 1992, p.66-67.

⁷ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1991. Chișinău, 1992, p. 67-68. Afirmatii despre aceste colaborări cu Facultățile USM găsim practic în toate rapoartele pentru știință ale AȘM.

⁸ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1993. Chișinău, 1994, p.60.

⁹ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1994. Chișinău, 1995, p. 64. În rapoartele ulterioare pentru activitatea științifică a AȘM se menționează permanent această formă de colaborare – predarea cursurilor de către savanții de la AȘM.

decât cei care se ocupă numai cu știința”¹. În acest context, doi membri ai Senatului au propus fuzionarea USM cu Academia de Științe². În decizia Senatului referitoare la activitatea științifică se recomanda prorectorului pentru activitate științifică să realizeze o evaluare a LCȘ și CCP și să facă propuneri concrete despre necesitatea finanțării lor în continuare, să fie organizată o expoziție permanentă a realizărilor investigațiilor științifice la USM, iar decanatele să examineze problema implementării practice a rezultatelor științifice³.

Tot în anul 1991, reprezentanții Universității de Stat din Moldova și cei ai Institutului de Geofizică și Geologie al AȘM au discutat problema deschiderii, începând cu anul 1992, pe lângă Facultatea de Pedologie, a unei catedre speciale pentru pregătirea specialiștilor în geologie, specialiști necesari Institutului. Cursurile teoretice și practice urmau să fie ținute de către colaboratorii Institutului. Dar o asemenea catedră nu era deschisă nici către luna februarie 1993, când discuția dată este amintită⁴.

Grija savanților de la USM pentru starea de lucruri din țară a fost exprimată în *Apelul* Senatului către Președintele Republicii Mircea Snegur din 25 februarie 1992. Indicând asupra faptului că și conducerea republicii din anii 1987-1990 a neglijat totalmente propunerile savanților referitoare la reforma sectorului agrar, ei solicită: intervenția președintelui țării pentru a pune capăt influenței celor ce sabotează reforma, acțiuni energice din partea guvernului pentru a asigura țăranii cu tehnică mică și inventar agricol, implicarea pe scară largă a savanților, specialiști în științe agricole și biologice, în scopuri organizaționale, consultative și științifice. *Apelul* sublinia că s-a creat impresia că rolul savanților în rezolvarea problemelor social-economice a Republicii este cu premeditare diminuat în Parlament și în cercurile guvernamentale. În condițiile când RM are un mare potențial științific, este absolut nejustificată ignorarea lui, ignorare care, în opinia savanților universitari, „a inițiat procesul de decadentă social-economică” a țării⁵.

Anul 1992 atestă o scădere bruscă a contractelor economice pe Universitate: din cele 56 de contracte economice planificate au fost finanțate doar 16, față de cele 88 în 1990 și 67 în 1991. Acest fenomen era cauzat de lipsa mijloacelor financiare în perioada respectivă, legătura instabilă cu statele din fosta URSS, lipsa lucrărilor pe bază de contract economic cu alte state, prețurile de cost joase în contractele semnate cu întreprinderile, prețuri care nu acoperă cheltuielile necesare pentru efectuarea investigațiilor științifice⁶. Situația nefavorabilă pentru dezvoltarea științei universitare continuă în anul de referință, 1992, când s-au efectuat cercetări pe 59 de teme finanțate din bugetul de stat, din care 50% au caracter științific fundamental și 16 teme pe bază de contract. În *Raportul* privind activitatea științifică la USM se menționează că în anul 1992 „s-a micșorat considerabil volumul lucrărilor efectuate pe bază de contract economic din cauza lipsei de mijloace financiare” și a lipsei „relațiilor stabile cu alte state suverane” din fosta URSS. De asemenea, „prețurile stabilite în contractele economice nu corespund majorării prețurilor la materiale, resurse energetice, remunerării muncii” colaboratorilor antrenați în activitatea științifică. Caracteristic pentru anul 1992 a fost și „o finanțare nestabilă a investigațiilor științifice, uneori cu întârziere mare. Majorarea bruscă a prețurilor nu permite înnoirea utilajului, procurarea materialelor necesare și abonarea la cele mai necesare reviste științifice, participarea la lucrările conferințelor științifice”, ceea ce, în opinia raportorului, prorectorului pentru activitate științifică, „duce la izolarea savanților universitari de lumea științifică”⁷.

Sfârșitul anului 1992 a fost dezastruos și pentru starea materială a colaboratorilor USM, agravată de creșterea de câteva ori a prețurilor la mărfurile industriale și alimentare, iar majorarea salariilor a întârziat considerabil. Aceasta a creat o situație catastrofală în bugetele fami-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 3.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 4.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 4.

⁴ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1992. Chișinău, 1993, p. 65.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4726, f. 39-41.

⁶ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1992, Chișinău. 1992, p. 26.

⁷ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1992, Chișinău. 1992, p. 46-47.

liale, de aceea prin ordinul rectorului nr. 125 din 16 decembrie 1992 s-a ordonat de a acorda angajaților USM un ajutor material în valoare de un salariu pentru luna octombrie 1992¹.

În pofida acestor greutăți, savanții de la USM, activând în cadrul facultăților, catedrelor, laboratoarelor științifice și colectivelor de creație provizorie, au obținut rezultate remarcabile în domeniul științelor umanistice și exacte.

Referindu-ne la științele umanistice, sunt de remarcat strădaniile savanților de a se debarasa de vechile concepte de studiere a istoriei naționale și universale. Anume în acest timp s-a pus fundamentul investigațiilor complexe a istoriei românilor și a fondării Centrului de tracologie pe lângă Universitatea de Stat din Moldova, o direcție nouă în cercetarea istorică din Republica Moldova. Pe o treaptă nouă s-au ridicat cercetările sociologice, elaborându-se diagnosticarea situațiilor problematice în școala de cultură generală și în instituțiile de învățământ superior. Specialiștii în domeniul dreptului s-au implicat activ în elaborarea legislației noului stat, pregătind și prezentând Comisiei Parlamentare proiectul părții generale a noului Cod Penal. Ei participă efectiv în activitatea Comisiilor Parlamentare care elaborează concepția despre reforma judiciară și noul Cod de procedură penală, realizează aprecierile respective la proiectul Constituției RM și la proiectele de legi fundamentale, examinându-se direcțiile principale în confirmarea și consolidarea suveranității statului.

Noi obiective apar în fața ziaristicii din RM: era nevoie de conceptualizat mecanismul care asigura funcționarea sistemului mass-media în condiții noi, care se deosebeau radical de condițiile funcționării din perioada anterioară, sovietică².

Succese remarcabile au obținut și savanții USM în domeniul științelor exacte. Nu este intenția noastră de a intra în toate detaliile, vom rezuma doar constatările din *Raportul* consacrat bilanțului activității științifice la USM pe anul 1992, care abundă în sintagme de tipul: „a fost elaborată o metodică de ...”³, „rezultatele obținute sunt originale ...”, „s-a rezolvat problema ...”⁴, „au fost elaborați compuși noi ...”, care „pentru prima dată” au permis ...⁵, „a fost dezvoltată o nouă metodă”⁶, „a fost elaborată tehnologia dezvoltării ...”, „au fost obținuți compuși cu activitate biologică de mare perspectivă”, „au fost obținute noi combinații coordinative”, „a fost alcătuită caracteristica fizico-geografică a bazinului râului Bâc”⁷, „s-a utilizat o nouă metodă integrală de studiere a polenului”⁸, „au fost căpătate date noi cu privire la capacitatea de reproducție a unor specii de arbori din pădurile R. Moldova și elaborate metode de ocrotire și folosire rațională a resurselor vegetale”⁹, „pentru prima dată au fost cercetate legitățile fundamentale ...”, „pentru prima dată au fost observate ...”, a fost elaborată „o nouă metodă de diagnosticare ...”, „s-a realizat o nouă metodă de depozitare a straturilor” etc.¹⁰ Este remarcabil faptul că cinci soluții tehnice, propuse de savanții universitari, „au fost recunoscute ca fiind invenții, adică s-a confirmat noutatea lor față de stadiul actual al tehnicii mondiale și deosebirea esențială față de soluțiile deja cunoscute”¹¹. Datele invocate mai sus atestă fără putință de tăgadă rolul important al savanților de la USM în determinarea și dezvoltarea noilor direcții științifice în domeniul științelor umanistice și exacte.

Un fenomen negativ cu care s-au confruntat savanții de la USM în domeniul patentării a fost faptul că la 1 iulie 1991, adică cu două luni înaintea proclamării independenței de stat a RM și aproape cu 6 luni înainte de destrămarea oficială a URSS și formarea CSI-ului, a intrat în

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4718, f. 186.

² Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1992, Chișinău. 1992, p. 11-25.

³ Ibidem, p. 2.

⁴ Ibidem, p. 3.

⁵ Ibidem, p. 4.

⁶ Ibidem, p. 5.

⁷ Ibidem, p. 7.

⁸ Ibidem, p. 10.

⁹ Ibidem, p. 11.

¹⁰ Ibidem, p. 22-24.

¹¹ Ibidem, p. 34.

vigoare legea *Despre invenții*, adoptată anterior¹ de către guvernarea de la Kremlin², lege care nu putea funcționa pe teritoriul RM, fiindcă mai multe articole ale acesteia erau în contradicție cu legislația RM. În acest context, urmau a fi luate măsuri urgente pentru redresarea situației. Primul act legislativ orientat în această direcție a fost Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la crearea Agenției de Stat pentru Drepturile de Autor (ADA) din 25 noiembrie 1991 (nr. 238)³. Acesta a fost urmat de Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 25 februarie 1992 prin care a fost aprobat Regulamentul Agenției de Stat pentru Drepturile de Autor. Trei luni mai târziu, la 25 mai 1992, urma Decretul (nr.120) Președintelui Republicii Moldova cu privire la instituirea Agenției de Stat pentru Protecția Proprietății Intelectuale (AGEPI). Aceste acte legislative au pus baza sistemului național de proprietate intelectuală⁴.

Ținând cont de faptul că în anul 1992 pe teritoriul RM, practic încă nu exista un sistem juridic de protecție a obiectelor proprietății intelectuale, această situație s-a răsfrânt negativ asupra totalurilor activității în materie de invenții, savanții din țară prezentând în România trei cereri privitor la invenții posibile⁵.

Abia la 8 septembrie 1992, prin Hotărârea nr. 595, Guvernul Republicii Moldova aproba Regulamentul și Structura Agenției de Stat pentru Protecția Proprietății Intelectuale, care era un organ al administrației publice centrale cu misiunea de a elabora strategia, de a determina direcțiile și de a asigura realizarea politicii Republicii Moldova în domeniul protecției proprietății intelectuale⁶, iar de la 1 ianuarie 1993 AGEPI începe „primirea cererilor de brevet pentru invenție întru eliberarea brevetului Moldovei”⁷. Totuși, Brevetul nr.1 al Republicii Moldova a fost acordat tocmai la 28 ianuarie 1994⁸.

Problema integrării învățământului și a științei s-a aflat în atenția Senatului USM din luna mai 1993. Referatul de bază a fost prezentat de profesorul Gh. Duca, care a menționat că în Republica Moldova „nu există o politică de stat în privința integrării cu învățământul și știința mondială. Acest proces este în mare măsură parcurs de către demnitarii respectivi ai Republicii noastre la nivelul discuțiilor la o cafenea”⁹. Decizia Senatului referitoare la această problemă este destul de semnificativă, prevăzându-se organizarea unui „spațiu didactico-științific comun cu cel al României, cu un centru de coordonare, format din personalități, reprezentanți ai universităților care colaborează”; unde să fie studiată „experiența mondială pentru facilitarea elaborării unei concepții progresiste și eficiente de transformare a sistemului didactico-științific din universitate”¹⁰.

¹ Legea a fost adoptată la 31 mai 1991 (ЗАКОН ОБ ИЗОБРЕТЕНИЯХ В СССР http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_18406/). A se vedea și О ВВЕДЕНИИ В ДЕЙСТВИЕ ЗАКОНА СССР „ОБ ИЗОБРЕТЕНИЯХ В СССР „ПОСТАНОВЛЕНИЕ ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ СССР, 31 мая 1991 г. N 2214-I (http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38859.html).

² Crearea Agenției de Stat pentru Patentare a URSS are loc pe 13 aprilie 1991, în baza reorganizării fostului Comitet pentru Invenții și descoperiri (Постановление Кабинета Министров СССР: О Порядке реализации законов СССР „О Кабинете Министров СССР” и „О перечне министерств и других центральных органов государственного управления СССР”, от 13 апреля 1991 года № 176). A fost lichidat la 14 noiembrie 1991.

³ Anterior, la 14 noiembrie 1991 a fost desființat Comitetul de Stat pentru Știință și Tehnologii al URSS (ПОСТАНОВЛЕНИЕ ГОССОВЕТА СССР ОТ 14.11.1991 N ГС-13 ОБ УПРАЗДНЕНИИ МИНИСТЕРСТВ И ДРУГИХ ЦЕНТРАЛЬНЫХ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ СССР) <http://zakon.7law.info/base18/part8/d18ru8047.htm>.

⁴ Comunicat AGEPI - Dezvoltarea Sistemului național de proprietate intelectuală: 20 de ani de la fondarea AGEPI (http://agepi.gov.md/md/news/detail.php?ELEMENT_ID=18887). Raport anual, Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală a Republicii Moldova, 2012, p. 2. (http://www.agepi.md/pdf/raport/ra_2012/ra_2012.pdf).

⁵ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1992, Chișinău. 1992, p. 32-34.

⁶ Istoria sistemului național de proprietate intelectuală în date și imagini. 1992-2007, Chișinău, 2007, p. 9.

⁷ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1994, Chișinău. 1995, p. 38.

⁸ Istoria sistemului național de proprietate intelectuală în date și imagini. 1992-2007. Autor, dr. Ștefan Gajim, Chișinău, AGEPI, 2007, p. 15.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 122.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, f. 108.

Finele anului 1993 vine cu noi rezultate remarcabile în domeniul științei universitare. Profesorii universitari A. Gulea și V. Rudic, împreună cu colegii de la Iași au fost distinși cu Medalia de Aur la Salonul al 42-lea Mondial de invenții, cercetări și inovații industriale „pentru crearea unui complex de invenții în domeniul biotehnologiei”¹. Cercetările comune ale savanților USM și ale celor din România, stagiile cadrelor didactice (în 1993 – 180 de persoane) de la USM în centrele științifice de peste hotare (Germania, Italia, Bulgaria, Iugoslavia, România Franța), invitarea specialiștilor de peste hotare la USM (în 1993 – 96 de persoane)². Participarea la conferințele internaționale atestă limpede faptul că savanții de la Universitatea de Stat din Moldova fac față rigorilor științifice contemporane.

Rezultate originale au înregistrat savanții din domeniul științelor exacte. Raportul privind activitatea științifică pe anul 1993 subliniază originalitatea investigațiilor specialiștilor de la USM, fiind demonstrate noi teoreme, elaborate noi algoritme, rezolvate probleme dificile³, elaborate numeroase modele și metode noi de analiză, de sinteză dirijată, identificate noi specii de alge necunoscute până la moment (1993) în apele Moldovei, identificate peste 200 de specii de buruieni și elaborate recomandări pentru prevenirea răspândirii în masă a acestora⁴. Este remarcabil faptul că „trei soluții tehnice au fost calificate drept invenții, fapt ce confirmă noutatea lor în plan mondial”, brevetele respective urmând a fi primite din Rusia⁵. Producția științifică a savanților de la USM este solicitată de Institutul Național de Ecologie, Institutul tehnologiilor avansate, Asociația de producție a energiei și electrificării a RM, Institutul de optoelectronică din București⁶.

Savanții de la facultățile umanistice sunt chemați să dea răspuns la provocările pe care le înaintază societatea, începând de la procesul de formare a unui nou sistem mass-media în RM, apariția, alături de tradiționala presă scrisă, a presei electronice, a presei partidelor politice etc., continuând cu problemele controversate ale istoriei românilor (legăturile dintre lumea romană și dacii liberi, continuitatea populației romanizate la est de Carpați, construcția și dăinuirea statală a Țării Moldovei pe parcursul evului mediu și a epocii moderne, mișcarea națională în secolul al XX-lea, probleme de identitate etnolingvistică etc.), universale (specificul național-regional de organizare a puterii de stat în fostul imperiu sovietic, probleme controversate ale celui de al Doilea Război Mondial, încheind cu construcția statală la etapa contemporană). Unii membri ai Facultății de Drept au fost incluși în comisia de lucru a Parlamentului Republicii Moldova pentru pregătirea proiectelor Codului penal și al Codului de procedură penală⁷. Continua activitatea pentru încadrarea USM în sistemul internațional de studii tracologice, organizat de Institutul Român de Tracologie din București. Profesorul Ion Niculiță a participat la ședințele Comisiei Internaționale Consultative⁸.

În raportul pentru anul 1993 se menționează scăderea numărului de contracte încheiate de USM cu alte instituții, dar acest fapt nu se datorează diminuării potențialului științific al Universității, ci cu totul altor cauze cum ar fi: ruperea legăturilor savanților universitari cu instituțiile științifice, cu întreprinderile și organizațiile din statele nou-formate după destrămarea URSS, diminuarea relațiilor bancare între state, lipsa de mijloace financiare⁹. În acest an, Universitatea întâmpină greutăți și în privința activității de informare științifică, abonând reviste doar din Rusia și România. De asemenea, s-a diminuat considerabil posibilitatea de a trimite studiile savanților universitari pentru publicare în țările CSI, de aceea „crearea unei reviste științifice în cadrul universității devine o condiție indispensabilă pentru publicarea

¹ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1993, Chișinău. 1993, p. 1.

² Bilanțul activității științifice... pentru anul 1993, Chișinău. 1993, p. 2.

³ Ibidem, p. 3.

⁴ Ibidem, p.3-13, 23-27.

⁵ Ibidem, 1993, p. 36.

⁶ Ibidem, 1993, p. 27.

⁷ Ibidem, p. 13-22.

⁸ Ibidem, p. 40.

⁹ Ibidem, p. 28.

rezultatelor cercetărilor științifice”¹. Multe materiale erau publicate cu mare întârziere. Spre exemplu, tezele conferinței științifice a corpului didactico-științific al Universității pentru anii 1991-1992 au fost publicate abia în 1993.

Probleme grave apar în legătura cu finanțarea conferințelor științifice republicane. În pofida promisiunilor, în anul 1993 Ministerul Științei și Educației nu a acordat suportul financiar promis pentru desfășurarea conferințelor, cheltuielile fiind suportate în exclusivitate de Universitatea de Stat din Moldova. S-a constatat că acest fapt poate avea urmări grave pentru știința universitară: conferințele vor deveni simple „întâlniri universitare fără publicații” și fără „posibilitatea de a invita reprezentanți ai altor școli științifice”².

Totuși, relațiile științifice ale USM cu AȘM se mențin, acestea manifestându-se prin „participarea în comun la efectuarea cercetărilor științifice în domeniul problemelor fundamentale și tehnico-științifice; prin stagii și co-participare a savanților școlii superioare în procesul de cercetare al AȘM”³. Această colaborare este deosebit de prolifică în cazul științelor reale⁴.

Raportul despre activitatea științifică la USM pentru anul 1993 a fost examinat în ședința Senatului din 25 ianuarie 1994. Problema principală care a apărut în cadrul discuțiilor a fost micșorarea catastrofală a numărului tezelor de doctorat susținute. Din cei 17 absolvenți ai studiilor la doctorat doar unul a susținut teza. Prorectorul pentru activitate științifică a remarcat ca una din cauze o constituie remunerarea derizorie a celor ce deja au susținut teza; o altă cauză ar fi controlul inefficient din partea conducătorilor științifici și a secției doctorantură. Alți membri ai Senatului au indicat faptul că poate nu selectăm prea bine candidaturile pentru studii de doctorat, poate nu le acordăm atenția cuvenită sau nu le creăm condițiile necesare de muncă, iar atestarea doctoranzilor nu este destul de exigentă⁵.

În ședința Senatului din 4 octombrie 1994 se remarcă faptul că, în pofida tuturor greutăților, USM rămâne „centrul național de intersectare și concentrare a problemelor științifice, didactice, cultural-educative”⁶. În pofida tuturor dificultăților, anul 1994 a fost benefic pentru cercetătorii Universității de Stat din Moldova. Savanții care activează în domeniul științelor exacte au elaborat un nou algoritm de deducere a grupurilor cristalografice punctuale minore de simetrie colorată, au precizat unele noțiuni, au demonstrat unele teoreme, au obținut fundamentarea teoretică a metodelor directe de rezolvare a ecuațiilor singulare integrate cu indice nenul în spațiul Holder clasice, au fost elaborate și fundamentate teoretic noi scheme de calcul. Au fost abordate importante probleme ce țin de securitatea ecologică a Republicii Moldova, specificându-se „sursele principale de poluare și degradare progresivă a bazinelor de apă”⁷. Au continuat cercetările și în direcția sporirii roadei la diferite plante de cultură, includerii solurilor de pădure în circuitul agricol, s-au constatat consecințele nefaste ale irigației cu ape mineralizate pentru cernoziomuri etc.⁸ – probleme importante pentru economia țării. Au fost obținute noi substanțe luminescente, s-a continuat obținerea noilor sorbenți, a fost elaborat un electrolit nou⁹, iar la Observatorul Astrofizic „au fost identificați pentru prima dată „parametrii instabilității ciclicității stelei IRGem”¹⁰. De o importanță majoră sunt elaborările ce țin de: noua tehnologie de „obținere fără deșeuri a șrotului din floarea soarelui; bateriile solare pentru alimentarea aparaturii de uz casnic; studierea limbilor străine cu ajutorul computerului: aplicarea stimulatorului de creștere a plantelor „Cerera” etc.”¹¹ Este important de re-

¹ Ibidem, p. 33.

² Ibidem, p. 34-35.

³ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1993, Chișinău. 1994, p. 58.

⁴ Ibidem, p. 58-60.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829(a), f. 116-118.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, f. 16.

⁷ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1994, Chișinău. 1995, p.8- 10.

⁸ Ibidem, p. 10-11.

⁹ Ibidem, p. 13-14.

¹⁰ Ibidem, p. 16-17.

¹¹ Ibidem, p. 41.

marcat și faptul că trei soluții tehnice propuse de savanții Universității „au fost calificate drept invenții, fapt ce confirmă noutatea lor în plan mondial și nivelul inventic avansat la care au fost executate”¹. Rezultatele cercetărilor savanților universitari au fost înalt apreciate la diferite concursuri, expoziții și târguri naționale și internaționale. La cel de-al 43-lea Salon Mondial de Invenții, Cercetări și Inovații tehnice, savanților universitari V. Rudic, A. Gulea și V. Șalaru le-a fost acordată cea mai înaltă distincție - Medalia de Aur a Organizației Mondiale a Proprietății Intellectuale (OMPI) pentru un ciclu de invenții.² Și tot în acest an, 1994, savanții universitari V. Isac, L. Romanciuc, S. Chilimininov, Gh. Duca, D. Batâr și S. Lipnic au primit primul brevet al Moldovei³, iar profesorul universitar M. Revencu este coautorul unui ciclu de lucrări menționat cu Premiul de Stat al Republicii Moldova în domeniul științei, tehnicii și producției⁴. Evident, producția științifică a savanților de la Universitate este solicitată de mai multe întreprinderi din țară și de peste hotare⁵.

Savanții facultăților umanistice au elaborat mai multe studii, chemate să dea răspuns la probleme importante pentru societatea actuală: evoluția presei, aspecte din istoria românilor și universală, limbă și literatură, politologie, relații internaționale, filosofie, pedagogie, drept etc. Arheologii au descoperit noi materiale la monumentul de lângă satul Sobari (r-nul Soroca), care demonstrează procesul de romanizare și creștinare al geto-dacilor. Istoricii au continuat investigațiile în arhive, descoperind și publicând noi documente care explică problemele controversate ale istoriei noastre⁶. Specialiștii de la Facultatea de Drept colaborează cu Parlamentul și Guvernul țării, sunt direct implicați în elaborarea legislației și a actelor normative din Republica Moldova, în vederea democratizării sistemului politic și formarea statului bazat pe drept. De asemenea, a fost elaborat și propus Comisiei parlamentare proiectul Concepției privind lupta cu criminalitatea organizată și a legilor penale pentru combaterea ei⁷.

Este de subliniat faptul că investigațiile științifice ale profesorilor de la universitate sunt implementate permanent în procesul de instruire a studenților, ceea ce duce la actualizarea permanentă a cursurilor predate. O mare atenție s-a atras perfecționării programelor și cursurilor predate la Universitate. La Facultatea de Matematică și Cibernetică s-a propus programa disciplinei „Geometrie” pentru studenții anului II, specialitatea *Matematică*, a fost creat un editor de scenariu pentru elaborarea cursurilor de instruire. Cursuri universitare noi au fost introduse și la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării. La Facultatea de Istorie se atrage o atenție deosebită predării cursurilor de istorie a românilor și universală, lucrându-se permanent asupra perfecționării programelor, alcătuirii manualelor și atlaselor istorice. Rezultatele investigațiilor științifice sunt utilizate și la Facultatea de Litere pentru reînnoirea cursurilor de literatură medievală, modernă și contemporană. Un nou curs de teorie a literaturii, bazat pe noile investigații, este în stadiul de finalizare. La Facultatea de Limbi și Literaturi Străine s-au elaborat manuale moderne pentru predarea limbii franceze, sunt prezentate recomandări pentru îmbunătățirea procesului de învățământ în școala superioară și computerizarea procesului de studii. Noi programe de studii, elaborări metodice și manuale au fost editate la Facultatea de Drept, Filosofie și Psihologie etc.⁸

În anul 1994 s-a înregistrat o creștere a volumului lucrărilor efectuate în bază de contract de la 11,8 mii lei (1993) la 77,4 mii lei, totuși aceasta încă nu înglobează totalmente potențialul științific al savanților universității⁹. Concomitent, în anul 1994 a fost înregistrat și un fenomen destul de îngrijorător: din lipsa mijloacelor financiare, „pentru prima dată în secția Informație

¹ Ibidem, p. 39.

² Ibidem, p. 40.

³ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1994. Chișinău. 1995, p.39.

⁴ Ibidem, p. 13.

⁵ Ibidem, p. 30.

⁶ Ibidem, p. 19-20.

⁷ Ibidem, p. 23-24.

⁸ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1994. Chișinău. 1995, p. 6, 7, 18-19, 20, 22-24.

⁹ Ibidem, p. 31.

tehnico-științifică nu s-a efectuat abonarea la revistele științifice, fondate de mai mulți ani”, dar situația a fost ameliorată parțial prin consultarea fondurilor altor biblioteci din Chișinău¹. În anul de referință, doar 16 colaboratori ai USM au fost delegați la diferite Universități din România la stagii științifice și cursuri lingvistice de vară. De asemenea, 215 colaboratori au fost delegați peste hotare (dintre aceștia 166 în România) pentru a participa la congrese, conferințe, simpozioane, schimb de experiență, iar la USM au fost invitate 40 de persoane din țări străine². În Decizia Senatului din 28 februarie 1995 se sublinia că la activitatea de cercetare în anul 1994 au participat 624 de cadre didactico-științifice, inclusiv 67 de dr. hab., 325 de dr., 118 doctoranzi, 96 de studenți³.

Universitatea de Stat din Moldova își desfășoară activitatea în domeniul științei în conformitate cu legislația Republicii Moldova. După Declarația de Independență a Republicii Moldova, primul document fundamental care se referă la știință este Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, intrată în vigoare pe 27 august, același an. Conform articolului 33 al Constituției, este garantată „libertatea creației artistice și științifice”, iar statul se obligă să „contribuie la păstrarea, la dezvoltarea și la propagarea realizărilor culturii și științei naționale și mondiale”. Prin articolul 126 se prevedea ca statul să asigure „stimularea cercetărilor științifice”⁴.

În anul 1994 relațiile de colaborare științifică cu AȘM au evoluat în „cadrul convenției cu catedrele de profil ale Universității de Stat din Moldova”⁵. Direcțiile principale ale colaborării sunt: co-participarea la cercetări științifice în cadrul problemelor fundamentale și tehnico-științifice, organizarea conferințelor și a seminarelor științifice axate pe cercetare și implementarea rezultatelor științifice în economia națională etc.⁶

În cadrul Universității o atenție deosebită s-a atras procesului de organizare a cercetării științifice. Prin ordinul rectorului nr. 43 din 26 aprilie 1994 a fost creată o comisie științifică din savanții de la toate facultățile USM, care urma să „efectueze selectarea și autorizarea temelor noi, să înainteze propuneri despre fondarea laboratoarelor științifice și a colectivelor de creație noi, să propună noi forme de stimulare a colaboratorilor, implicați în știință și în perfecționarea indicilor economici de bază”⁷.

Conform ordinului nr. 1 din 5 ianuarie 1995, în scopul aprofundării și coordonării activității de colaborare între USM și AȘM se aproba „componența Comitetului de coordonare (alcătuit din 19 persoane) și desfășurare a activității de colaborare între USM și AȘM în domeniul cercetărilor științifice, instruirii, activității publicitare și folosirii mai eficiente a potențialului uman și bazei tehnico-materiale”. Comitetul urma să elaboreze proiectele acordurilor de colaborare între subdiviziunile de cercetare și de învățământ ale USM și AȘM⁸.

În anul 1995 investigațiile la USM s-au desfășurat, ca și în perioada anterioară, beneficiind de o finanțare destul de modestă, dar și aceasta deficitară: finanțarea de la buget a fost realizată doar în proporție de 76,9%, iar la temele contractuale volumul de finanțare a fost realizat la cca 68%⁹. În pofida acestei situații, savanții universitari au înregistrat succese destul de vizibile. Specialiștii de la Facultatea de Matematică și Cibernetică au creat o metodă nouă de securitate a datelor în rețea, au fost create mijloace experimentale de instruire și s-a elaborat structura funcțională a cursului computerizat de instruire etc.¹⁰ Savanții-fizicieni au dezvoltat metode noi de calcul al spectrelor vibronice și al caracteristicilor termodinamice ale clusterilor polinucleari cu valență mixtă, au rezolvat problema vibrațională inversă pentru fulelenul C 60,

¹ Ibidem, p. 36.

² Ibidem, p. 45.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 95.

⁴ Constituția Republicii Moldova, Monitorul Oficial, Nr. 1, 12.08.1994.

⁵ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1994. Chișinău, 1995, p. 62.

⁶ Ibidem, p. 63.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4928, f. 78.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5041, f. 1.

⁹ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1995. Chișinău. 1996, p. 4.

¹⁰ Ibidem, p. 7.

au elaborat și au realizat o metodă nouă pentru determinarea caracteristicilor convertorului electrono-optic cu plăci plan-paralele la anod și catod, au elaborat algoritmi de rezolvare a ecuațiilor integrale Fredholm și a ecuațiilor integro-diferențiale date pe segmentul real¹. Specialiștii de la Facultatea de Chimie au abordat probleme importante ce țin de dezvoltarea economiei naționale și ocrotirea mediului ambiant. Ei au „modelat sistemul închis de aprovizionare cu apă a întreprinderilor care utilizează coloranți”, au inițiat „cercetări în domeniul proceselor de purificare a apelor reziduale industriale”, au fost întocmite hărțile care caracterizează argilele din mai multe localități din Moldova, au identificat noi plante segetale, care, dezvoltându-se, reduc recolta plantelor la cca 35-40 %, au fost elaborate recomandări de ocrotire și exploatare rațională a resurselor faunistice etc.². Destul de relevante au fost rezultatele științifice ale Laboratoarelor de Cercetări Științifice³. Rezultatele investigațiilor științei universitare sunt solicitate de întreprinderi și Institute de cercetare din Republica Moldova, România și Ucraina⁴.

Cu toate că între savanții universitari și cei de la Academia de Științe există strânse legături în baza contractelor de colaborare, semnate între unitățile de cercetare și asigurare a cercetărilor științifice de la cele două instituții, în anul 1995, „în scopul valorificării maxime a potențialului uman și științific, ridicării nivelului de pregătire a cadrelor și de realizare a cercetărilor științifice, utilizării eficiente a bazei tehnice și a fondurilor de carte și reviste a fost încheiat un acord de colaborare între USM și AȘM”⁵. Aceasta, desigur, nu a minimalizat cu nimic convențiile AȘM cu catedrele de profil de la USM, care au continuat colaborarea pe direcțiile stabilite anterior⁶.

Producția științifică a savanților universitari este înalt apreciată la diferite Saloane Mondiale de Invenții. Spre exemplu, la cel de-al 44-lea Salon Mondial de Invenții, Cercetări și Inovații din noiembrie 1995 care a avut loc la Brussels, unde au participat inventatori din 49 de țări, Republicii Moldova i-au revenit 12 medalii de aur și 9 de argint, dintre acestea - 5 de aur și 4 de argint le-au revenit savanților Universității de Stat⁷. Este un indiciu cât se poate de elocvent al locului și rolului Universității de Stat în dezvoltarea și promovarea științei și inovării în Republica Moldova. Numele savanților universitari Gh. Duca, A. Gulea, V. Rudic, V. Kovaliov, E. Savca, Ch. Novîchi, D. Juc, V. Șalaru, V. Mogâldea și alții de la Universitatea de Stat din Moldova sunt cunoscute în întreaga lume. În contextul unei finanțări insuficiente, s-a simțit necesitatea ca, în „scopul stimulării activității de invenție a colaboratorilor universității”, să fie încurajată activitatea de cercetare a colaboratorilor Universității. În acest sens, prin ordinul rectorului nr.123 din 17 noiembrie 1995, s-a stabilit o indemnizație unică de încurajare în mărime de 4 salarii minimale pentru autorii invențiilor la care titular este Universitatea de Stat⁸. Este de remarcat și faptul că, în conformitate cu datele oferite de AGEPI pentru anul 1995, Universitatea de Stat din Moldova „deține cel mai mare număr de brevete din numărul titularilor naționali”⁹.

Nu pot fi neglijate nici realizările savanților din domeniul științelor umanistice. Istoricii au continuat investigațiile pe șantierul arheologic și în arhive. Drept consecință au fost descoperite vestigii noi în cetatea getică din secolele VII-II a. Chr. de lângă s. Butuceni, îndeosebi palisada acesteia, care este „un element unic în cultura geților din sud-estul Europei”. Investigațiile comune cu istoricii de la Academia de Științe din Rusia s-au soldat cu publicarea unor noi documente inedite din arhivele Rusiei, documente ce țin de istoria Țărilor Române în secolul al XVII-lea. Noi documente și materiale inedite au identificat și au publicat specialiștii care studiază probleme ce țin de dezvoltarea culturii, istoriei moderne și contemporane¹⁰. Specialiștii filosofi

¹ Ibidem, p. 8-9.

² Ibidem, p. 14.

³ Ibidem, p. 22-27.

⁴ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1995, Chișinău, 1996, p. 28.

⁵ Ibidem, 28.

⁶ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică, 1995. Chișinău, 1996, p. 70.

⁷ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1995. Chișinău, 1996, p. 37.

⁸ Ibidem, p. 38.

⁹ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1996. Chișinău, 1997, p. 56.

¹⁰ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1995. Chișinău, 1996, p. 14-15.

și psihologi și-au canalizat eforturile asupra diverselor aspecte ale metodologiei și structurii științei contemporane, particularităților gândirii filosofice românești, studiului personalității omului, iar savanții de la catedra științe socioumane au abordat o problemă de prim rang pentru Republica Moldova: crearea gospodăriilor de fermieri și a infrastructurii de piață în agricultură¹. La nou-creata Facultate de Științe Politice sunt abordate probleme ale evoluției politice a Republicii Moldova, ale constituirii sistemului politic pluripartidist, probleme ce țin de cultura și psihologia politică². Specialiștii din domeniul dreptului sunt antrenați efectiv în procesul de elaborare a legislației Republicii Moldova, de punere în concordanță a actelor normative cu Constituția nou-adoptată. Specialiștii Facultății au propus Comisiei legislative a Parlamentului proiectul structurii Părții generale a Codului penal al Republicii Moldova, au elaborat recomandări referitoare la pregătirea proiectelor legilor cu privire la reforma juridică, au pregătit Proiectul de lege cu privire la modificările în Codul de procedură penală etc.³

În anul de referință, 1995, 219 cadre științifico-didactice au beneficiat de delegații pentru participarea la manifestări științifice, formare continuă, documentare în mai multe state ale lumii, printre care România, SUA, Germania, Japonia, Italia, Belgia, Ungaria, Bulgaria, Israel, Polonia etc., iar 230 de cadre didactice au fost invitate la USM din alte state pentru a ține prelegeri, pentru a participa la manifestări științifice etc.⁴

O direcție importantă a activității științifico-didactice a savanților universitari o constituie perfecționarea cursurilor și metodelor de predare, actualizarea permanentă a materiilor pentru învățământul preuniversitar și universitar. Spre exemplu, în anul de referință, la Facultatea de Matematică și Cibernetică a fost întocmită culegerea de probleme *Practicum la geometrie* pentru învățământul preuniversitar⁵, fizicienii au elaborat concepția învățământului preuniversitar la fizică, literatură metodică și conspecte de lecții pentru fizica generală în limba română pentru studenții altor facultăți care studiază fizica, indicații metodice pentru lucrări de laborator⁶, istoricii au perfectat programele cursului normativ al Istoriei Țărilor Asiei și Africii, al Istoriei medii și moderne universale, au publicat două Atlasuri la Istoria universală (epocile antică și contemporană), au colaborat la editarea manualelor pentru învățământul preuniversitar și universitar⁷. La Facultatea de Filosofie și Psihologie s-a elaborat suportul de curs *Istoria și teoria culturii universale*⁸, la Facultatea de Drept au fost propuse trei programe noi de studii⁹, la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării s-a continuat lucrul de modernizare a facultății în cadrul pre-proiectului Programului Tempus-Tacis în colaborare cu Facultatea de Științe Informaționale de la Universitatea din Madrid¹⁰, la Facultatea de Litere a fost editat un ghid pentru candidații la admitere, s-au realizat mai multe capitole din lucrări didactice și metodice, s-a scris un manual de teorie a literaturii pentru școala superioară¹¹, la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine au fost întocmite elaborări pentru candidații la admitere, s-a sistematizat materialul pentru cursul *Civilizația franceză*¹², la Catedra de pedagogie s-a lucrat la dezvoltarea temei *Asimilarea culturii naționale - condiție a formării personalității pedagogului*¹³.

Totuși, legislația țării încă nu era racordată la noile cerințe. În acest context, un act legislativ important, care se referea la dezvoltarea științei în Republica Moldova, a fost *Legea învățământului* din 21 iulie 1995 prin care abia atunci se abrogau legile sovietice: *Legea R.S.S.*

¹ Ibidem, 15-16.

² Ibidem, p. 16-17.

³ Ibidem, p. 17-18.

⁴ Ibidem, p. 42-43.

⁵ Ibidem, p. 6.

⁶ Ibidem, p. 9.

⁷ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1995. Chișinău, 1996, p. 15.

⁸ Ibidem, p. 16.

⁹ Ibidem, p. 17.

¹⁰ Ibidem, p. 39.

¹¹ Ibidem, 1996, p. 19.

¹² Ibidem, p. 21.

¹³ Ibidem, p. 22.

Moldoveneshti nr. 324-IX din 24 decembrie 1975 cu privire la învățământul public¹ și art. 3 al Ucazului Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S. Moldoveneshti nr.1788-XI din 31 martie 1987 cu privire la operarea unor modificări în unele acte legislative ale R.S.S. Moldoveneshti².

Articolul 32 al Legii învățământului din 21 iulie 1995, referitor la dezvoltarea științei în instituțiile de învățământ superior, prevedea: „1) Bazele științifice și metodologice de funcționare a sistemului de învățământ sunt elaborate în instituțiile de învățământ superior; cercetările științifice în domeniul educației, psihologiei și al metodologiei didactice se efectuează, pe bază de contract, de colectivele științifice permanente, de grupuri științifice provizorii, de cercetători. (2) În instituțiile de învățământ superior activitatea de cercetare științifică și de proiectare se desfășoară la catedre, în laboratoare, secții sau departamente. La această activitate pot participa și studenții ale căror drepturi de autor sunt protejate de Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe. Activitatea de cercetare științifică se va efectua și în colaborare cu Academia de Științe. (3) Programele de cercetare științifică fundamentală, precum și alte programe de cercetare-proiectare se evaluează și se aprobă de Ministerul Educației și se finanțează prin concurs, pe bază de contract. (4) Statul asigură și stimulează colaborarea științifică și cooperarea cu centre universitare prestigioase de peste hotare, acordă facilități la achiziționarea de utilaj și echipamente, destinate cercetării științifice”³. Mai mult chiar, Legea învățământului din 21 iulie 1995 prevedea că „Statul asigură finanțarea prioritară a investigațiilor științifice, organizate în învățământ”.

Problema activității științifice a laboratoarelor *Tracologie și Chimie aplicată și ecologică*, dar și aplicarea rezultatelor investigațiilor în economia națională și în procesul de instruire a studenților, s-a discutat în ședința Senatului din 27 iunie 1995⁴. Senatul a aprobat activitatea laboratoarelor drept satisfăcătoare, recomanda să fie căutate surse de finanțare alternative, promițea spații suplimentare pentru activitatea acestor laboratoare⁵. La aceeași ședință a Senatului s-a discutat și s-a aprobat *Acordul de colaborare dintre Academia de Științe și Universitatea de Stat din Moldova*, cu precizarea că Acordul se anexează la procesul-verbal⁶ (cu regret, el lipsește).

La Senatul din 26 septembrie 1995 rectorul USM a prezentat darea de seamă pentru activitatea pe parcursul a doi ani de zile (iulie 1993 – iulie 1995). În decizia Senatului, activitatea rectorului a fost apreciată satisfăcător și, în aceeași decizie, au fost formulate mai multe obiective, printre care și următorul: „să se creeze condiții pentru lărgirea muncii de cercetare a catedrelor, laboratoarelor, grupurilor de creație și pentru implementarea rezultatelor obținute în procesul de învățământ prin publicarea monografiilor, manualelor, analelor științifice și a altor materiale didactico-științifice, prin organizare de simpozioane, conferințe, expoziții, concursuri de proiecte de cercetare în cadrul RM și peste hotarele ei”⁷.

Participarea activă a savanților universitari la dezvoltarea științei a fost menționată în ședința Senatului din 28 noiembrie 1995. La cel de-al 44-lea salon mondial INVEST, care s-a desfășurat în Belgia, inventatorii de la USM au obținut 9 medalii (5 de aur și 4 de argint), Academia de Științe – 7 medalii (3 de aur, 4 de argint)⁸.

În total, în anii 1991-1995 producția științifică a corpului didactico-științific al USM a constituit 30 de monografii cu un volum de 347,24 c.a.; 76 de manuale – 1221,05 c.a.; 424 de materiale metodice – 1733,23 c.a.; 1591 de articole științifice – 921,13 c.a.; 210 broșuri și alte publicații – 448,24 c.a.; rezumate la conferințe științifice naționale și internaționale – 2406 –

¹ Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldoveneshti, 1975, nr.12, art.140; 1980, nr. 2, art. 11; 1986, nr. 7, art. 66.

² Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldoveneshti, 1987, nr. 4, art. 50.

³ Legea învățământului Nr. 547 din 21.07.1995, 09.11.1995, în Monitorul Oficial, Nr. 62-63, 09.11.1995. Data intrării în vigoare : 09.11.1995.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 232-234.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 240-241.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, f. 237.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 46-47.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, f. 117.

259,23 c.a. Numărul total al publicațiilor a atins cifra de 4739 de unități cu un volum de 4930, 12 c.a. În același timp, facultățile de Fizică, Chimie, Biologie și Pedologie au prezentat mai multe cereri privitor la invențiile posibile și au primit 95 de decizii pozitive și brevete, 81 de colaboratori au susținut tezele de doctor, iar 26 de doctori, conferențieri universitari – tezele de doctor habilitat.

Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1990-1995 și sarcinile pentru perioada 1996-2000 au fost discutate la ședința Senatului din 27 februarie 1996¹. Raportul a fost aprobat, dar, în decizia Senatului, pe lângă realizările obținute, s-au indicat și o serie de neajunsuri în activitatea științifică, cum ar fi: participarea slabă la conferințele științifice internaționale, antrenarea insuficientă a unor catedre în cercetarea științifică finanțată de la buget sau în bază de contract, necesitatea restructurării de mai departe a modului de organizare și dirijare a muncii de cercetare științifică în cadrul USM etc.²

Printre rezultatele științifice remarcabile obținute în anul 1996, în *Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova* se remarcă: „tehnologii ieftine de realizare a bateriilor solare de eficiență înaltă, cu putere de până la 10 W, a detectoarelor de radiație nucleară și a indicatoarelor de câmpuri electrice pentru rețelele industriale; modulate de lumină cu rapiditate de funcționare sporită pe baza straturilor din cristale lichide și o instalație compactă pentru prelucrarea informației optice din diapazonul vizibil și infraroșu al spectrului; sisteme integraționale pentru soluționarea problemelor științifice și economice, programe pentru proiectarea construcțiilor asistată de calculator; un nou catalizator pentru purificarea gazelor de eșapament în transportul auto, mult mai ieftin ca cele cunoscute până în prezent; instalație de ardere a combustibilului cu un randament sporit de utilizare a căldurii; metode noi de sinteză a unor derivați organici și a compușilor lor coordinați cu metale de tranziție, care manifestă proprietăți valoroase pentru a fi aplicate în scopuri analitice, în calitate de catalizatori sau substanțe biologice active; metode noi de purificare a apelor reziduale; noi tehnologii de sinteză a cianocobalaminei (Vitamina B 12) pentru utilizarea în farmaceutică; procedee de bioacumulare a radionuclizilor și a metalelor provenite din industrii chimice și nucleare; cu ajutorul metodelor computerizate elaborate anterior au fost depistate proteinele ciupercilor inferioare evoluționar înrudite cu proteinele de rezervă ale plantelor superioare”³. De asemenea, se sublinia că „pentru prima dată în literatura europeană de specialitate au fost depistate 26 de specii de vertebrate terestre situate în subterane”, „pentru prima dată a fost stabilită (prin calcul) compoziția chimică a apelor deversate”⁴ și, de asemenea, pentru prima dată, printre populațiile speciilor rare din Moldova a fost descoperit *Noptarul ikkomocov*⁵. Este de reținut și succesul matematicienilor care au formulat: „problema matematică de diringare optimă a spectrului valorilor proprii ale corpurilor elastice funcție de variația frontierei domeniului ce mărginește corpul, fiind cercetate cazurile valorilor proprii și multiple”⁶. Fără îndoială, formularea unei probleme matematice, semnifică trasarea unei noi direcții de cercetare în domeniu.

Rezultate importante au realizat savanții științelor umanistice. Arheologii au descoperit noi materiale care completează cunoștințele referitoare la sistemul defensiv al geto-dacilor [săpăturile de la Potârca (Orhei)], în baza noilor materiale de arhivă au fost cercetate relațiile Țării Moldovei cu Rusia, situația Basarabiei în componența Imperiului Rus, foametea din anii 1946-1947, procesul de instaurare a regimului totalitar în RSSM, aspecte din Istoria Universității de Stat din Moldova etc.⁷. Specialiștii de la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării au studiat experiența acumulată și au evidențiat principalele tendințe ale dezvoltării mass-media în Republica Moldova. Savanții din domeniul politologiei și dreptului au examinat problemele evoluției sta-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 34-36.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 70 verso.

³ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1996. Chișinău, 1997, p. 4

⁴ Ibidem, p. 39.

⁵ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1996. Chișinău, 1997, p.18.

⁶ Ibidem, p. 32.

⁷ Ibidem, p. 22-23.

talității, democrației, politicii externe a RM, statul de drept, principiul separării puterilor în stat, statutul avocaturii, au fost elaborate proiecte privind reforma judiciară și de drept. Lingviștii au venit cu noi realizări în domeniul cercetării limbii române și a celor moderne¹.

Referindu-ne la domeniul protecției proprietății intelectuale, este de remarcat faptul că în anul 1996 au fost depuse mai multe cereri privitor la invențiile posibile și au fost luate 43 de decizii pozitive pentru eliberarea brevetelor de invenții, inclusiv două ale Federației Ruse. În anul de referință, 1996, în afară de alte Diplome și cadouri de la AGEPI, Universitatea de Stat din Moldova „a fost distinsă cu Diploma de onoare a Agenției de Stat pentru Protecția Proprietății Intelectuale pentru invenția cu nr. 1000 cu titlul *Procedeu de epurare a apelor reziduale impurificate cu substanțe organice greu biodegradabile*”².

Expozițiile internaționale sunt un alt criteriu important de apreciere a rezultatelor savanților universitari. Peste 50 de exponate au fost prezentate la 9 Saloane și expoziții naționale și internaționale, unde au obținut 19 medalii – 16 de aur și 3 de argint, premii de gradul I-III, titluri de inventator de elită, Ordine ale statelor europene. Și de această dată, savanți cu renume mondial Gh. Duca, V. Covaliov, O. Covaliova, A. Gulea, V. Rudic, M. Duca, A. Port, D. Juc, L. Dencicov, M. Gonța, V. Suman, S. Daniliuc, L. Romanciuc, T. Pasecinic, I. Toderaș au promovat imaginea Universității de Stat din Moldova în lumea întreagă³.

Un alt criteriu al recunoașterii potențialului științific al USM este participarea la conferințele științifice internaționale (95 de cadre științifico-didactice), documentare științifică (25 de persoane), stagii științifice (35 de persoane), formare continuă (26 de persoane), profesori invitați la Universitățile din țările europene (3 persoane). De asemenea, mai multe cadre didactice de la Universitățile din Europa și SUA au ținut cursuri la USM⁴.

În anul de referință, 1996, în conformitate cu Acordul dintre Academii de Științe ale Ucrainei, Republicii Belarus și Moldovei, a fost organizat un concurs de decernare a premiilor pentru cele mai importante rezultate ale cercetărilor științifice realizate în comun. Laureați din partea Moldovei au devenit Oleg Gorea (USM) și trei savanți de la AȘM⁵.

Nu au rămas în afara atenției universitarilor nici problemele predării materiilor, introducerii noilor cursuri, alcătuirii programelor noi, a manualelor și lucrărilor metodice⁶.

O parte componentă a activității științifice a instituției de învățământ superior este editarea propriei producții științifice. În acest context, începând cu anul 1996, în cadrul Universității de Stat din Moldova încep să fie editate *Analele științifice ale USM* (4 serii)⁷.

În anul 1996 în atenția Senatului s-a aflat și activitatea Laboratoarelor de Cercetare Științifică. La ședința Senatului din iunie 1996⁸ a fost discutată activitatea LCȘ *Optimizarea discretă* (fondat în anul 1988) și *Biochimia plantelor eterouleoase* (fondat în 1960) desfășurată în anii 1991-1995 și au fost evidențiate principalele rezultate științifice ale acestora. Ținând cont de faptul că în cadrul LCȘ *Optimizare discretă* activau persoane și de la alte instituții, s-a recomandat ca să se lucreze în direcția „formării unui colectiv permanent al laboratorului și întăririi legăturilor de colaborare cu instituțiile din republică interesate în aceste cercetări”⁹. Referitor la activitatea LCȘ *Biochimia plantelor eterouleoase*, s-a subliniat că în ultimii 4-5 ani

¹ Ibidem, p. 4-5, 23-31.

² Ibidem, p. 55.

³ Ibidem, p.56-59.

⁴ Ibidem, p.64-66.

⁵ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1996. Chișinău, 1997, p. 74.

⁶ Detalii în: Bilanțul activității științifice ... pentru anul 1996, Chișinău, 1997, p. 8-9, 14, 16, 24, 29, 31, 32-33, 50.

⁷ AUSM, Scrisori, 01/01-01/291, anul 2007, f. 88.

⁸ În luna iunie 1996 au avut loc cel puțin trei ședințe ale Senatului USM. Două dintre ele, din 10 și 25 iunie au fost festive, la care li s-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa Președintelui Republicii Kârgâzstan O.A.Akaev și academicianului român Tudor Radu Popescu. Procesul-verbal care ne interesează aici, adică acel care a examinat activitatea LCȘ amintite, nu este în Dosar, este doar decizia Senatului. Referitor la Procesul-verbal, la sfârșitul Dosarului examinat este o notiță scrisă cu cerneală violetă: „Procesul-verbal din iunie 1996 este la dl Jitari” (AUSM, F.1, inv. 1, d. 5190, notița după fila 260).

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 249.

s-au stopat lucrările de implementare în practică a realizărilor științifice, cauza fiind „imposibilitatea finanțării lucrărilor de contract de către gospodăriile de ramură, precum și imposibilitatea deplasării frecvente în gospodăria a colaboratorilor laboratorului”¹.

Munca științifică asiduă a savanților universitari continuă și în anul 1997. În bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova se menționează o serie de succese ale savanților universitari în domeniul științelor reale și socioumane, atât sub aspect teoretic, cât și practic. Din ultimele ar fi de menționat elaborarea unor „metode noi de epurare a apelor reziduale poluate cu substanțe toxice”; „metode originale de sinteză a compușilor organici funcționalizați în calitate de reactivi analitici pentru determinarea cadmiului și a paladiului”; elaborarea tehnologiei de cultivare a algei *Synechocystis salina* sub cerul liber; „elaborarea unui procedeu nou de activizare a osteogenezei reparatorii care reduce substanțial durata consolidării osului fracturat și exclude pericolul infectării pacientului”². Rezultatele cercetărilor savanților biologi referitoare la copitat au fost prezentate Asociației de Stat „*Moldsilva*” pentru utilizare „în scopul programării gospodăriei cinegetice în pădurile raionului Căinari (Rezeni și Zloți)”³. Investigarea Nistrului inferior a demonstrat că și condițiile ecologice pentru reproducerea peștilor s-au înrăutățit din cauza „micșorării suprafeței biotopurilor pentru depunerea pontei, oscilațiilor mari ale nivelului de apă în perioada de reproducere, poluării fluviului cu ape menajer-industriale și folosirii intense a apei pentru irigare”⁴. Un înalt grad de poluare a fost demonstrat și pentru apele râului Prut⁵, fiind propuse „metode noi de epurare a apelor reziduale poluate de substanțe toxice”⁶. Evident, savanții și-au spus cuvântul, autoritățile urmau să ia măsurile necesare.

Specialiștii psihologi au efectuat studii despre stresul profesional. Drept rezultat, s-au stabilit legitățile „manifestării stresorice, productivității muncii intelectuale și capacității de rebutare în diverse condiții stresogene”, fiind argumentată ipoteza „despre caracterul variat al influenței factorilor stresogeni de natură psihoemoțională”⁷. Importante cercetări ale savanților universitari vizează industria alimentară: producerea de mezeluri, lactate și bere. Analiza mai multor tipuri de bere din România, Cehia și Republica Moldova a demonstrat conținutul înalt de NDMA, care prezintă un mare pericol pentru sănătatea omului, concomitent fiind și un factor de risc în apariția bolilor cancerigene. Recomandarea savanților era de „a elabora tehnologii de fabricare a berii, care ar putea diminua până la minimum conținutul substanței nocive”⁸. Specialiștii universitari au lucrat cu succes și în domeniul obținerii biomasei, eficiența economică a produsului demonstrând o rentabilitate de 30-40%. Evident, savanții își exprimă încrederea că „în cazul susținerii financiare la primele etape ale implementării tehnologiilor propuse, ar fi posibilă crearea unui centru puternic de producere a substanțelor biologic active pentru cerințele interne și pentru export”⁹. Astfel savanții și-au adus obolul, însă problema a fost și rămâne: cine trebuia să manifeste interes față de aceste rezultate științifice ale savanților universitari, pentru implementarea lor?

Noi rezultate au fost obținute și în domeniul științelor socioumane. Arheologii au evidențiat noi materiale cu privire la cetatea de piatră de la Orheiul Vechi, demonstrându-se că a fost construită în prima jumătate a secolului al XIV-lea, dar nu în a doua jumătate a secolului al XV-lea, cum se credea până atunci¹⁰, s-a demonstrat permanența triburilor tracice în stepele Bugeacului pe parcursul mileniului I a. Chr., au fost sesizate urme materiale care demonstrează procesul de romanizare și de creștinare a locuitorilor băștinași¹¹. Savanții istorici au introdus în

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, f. 250.

² Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1997. Chișinău, 1998, p. 4-5.

³ Ibidem, p. 19.

⁴ Ibidem, p. 20.

⁵ Ibidem, p. 46.

⁶ Ibidem, p. 46.

⁷ Ibidem, p. 20.

⁸ Ibidem, p. 47.

⁹ Ibidem, p. 49.

¹⁰ Ibidem, p. 51.

¹¹ Ibidem, p. 5, 23.

circuitul științific noi materiale de arhivă care explică mai multe pagini necunoscute din istoria noastră în epocile medievală, modernă și contemporană, pagini inedite referitoare la situația Basarabiei în componența Imperiului Rus, la mișcarea națională din Basarabia, la foametea și deportările din RSSM, la renașterea conștiinței naționale etc.¹ Specialiștii în domeniul dreptului s-au încadrat activ în elaborarea și modernizarea legislației statului: au făcut propuneri pentru perfecționarea unor norme de drept penal, au elaborat proiecte ale actelor normative privind reforma judiciară și de drept, cu privire la perfecționarea legislației referitoare la procedura penală și activitatea organelor de drept, au fost scrise numeroase avize asupra proiectelor de lege care urmau să fie adoptate etc.² Specialiștii în domeniul presei au examinat presa guvernamentală și au depistat deficiențele „în activitatea presei guvernamentale (nivelul scăzut al polemicii, argumentarea slabă a articolelor, corectitudinea exprimării)”.

Un criteriu important al aprecierii rezultatelor științifice ale savanților universitari este obținerea brevetelor de invenție. În anul de referință, 1997, savanții de la USM au primit 38 de brevete de invenții ale RM, au prezentat 30 de cereri privitor la invențiile posibile, au fost luate 33 de decizii de eliberare a brevetelor de invenții. Invențiile savanților universitari de la Facultățile de Chimie, Biologie și Pedologie, Fizică, prezentate la expozițiile internaționale, s-au învrednicit de 20 de medalii, dintre care 16 de aur, 2 de argint și 2 de bronz. USM a fost „distinsă cu Diploma de onoare a Agenției de Stat pentru Protecția Proprietății Intellectuale pentru invenția cu nr. 1500 cu titlul *Procedeul nutriției minerale a puieților din pepiniera pomicolă*. USM a obținut Premiul Ministrului - Președinte al Guvernului Flamand, Premiul Organizației Mondiale a Presei Periodice și Ordinul „Meritul European”³. Numele savanților universitari Gh. Duca, V. Covaliov, O. Covaliova, A. Gulea, V. Rudic, M. Duca, L. Dencicov, M. Gonța, V. Suman, S. Daniliuc, L. Romanciuc, T. Pasecinic, I. Toderas, A. Pușneac, S. Godea, sunt cunoscute de întreaga comunitate științifică internațională în domeniile respective de activitate.

În aceeași ordine de idei, la 22 aprilie 1997 Senatul USM a discutat subiectul privind Activitatea de inventică la Universitatea de Stat din Moldova. În decizia Senatului se sublinia că în perioada anilor 1992-1997 la USM s-a depus o muncă asiduă „în vederea promovării cercetărilor aplicative și de inventică”, numărul total de cereri fiind de 84, iar numărul de brevete obținute – de 81. Comisia, care a examinat problema dată, propunea să fie întreprins „un complex de măsuri pentru a asigura funcționarea eficientă a sistemului de protecție a invențiilor; exploatarea lor în vederea impulsivării economiei naționale, crearea condițiilor pentru stimularea activității creative, colaborarea activă cu Agenția de protecție Intellectuală a R. Moldova (AGEPI)”. Pentru realizarea acestor obiective, decizia Senatului prevedea ca „secția de protecție a proprietății intelectuale a Departamentului de cercetări științifice să asigure eficiența activității de inventică a catedrelor și laboratoarelor de cercetări științifice în vederea ridicării randamentului de implementare a brevetelor în diferite ramuri ale economiei naționale a R. Moldova” și, desigur, să fie elaborat mecanismul optim de remunerare a inventatorilor, în baza legislației RM⁴.

Rezultatele științifice obținute de savanții universitari se implementează cu succes în procesul didactic de la Universitate și în sistemul de învățământ preuniversitar prin alcătuirea manualelor pentru elevi și studenți, prin soluționarea problemelor legate de predarea informaticii, fizicii etc. Profesorii de la Facultatea de Chimie au corectat și au ajustat planurile și programele de studiu „în scopul reducerii diferenței dintre pregătirea absolvenților școlilor medii și ai liceelor”, a fost elaborată „o concepție nouă de predare a limbii engleze cu utilizarea calculatorului pentru studenții de la specialitățile umanistice”⁵. La Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării au fost introduse cursuri noi: teoria comunicării, istoria comunicării,

¹ Ibidem, p. 23-25, 27.

² Ibidem, p. 27-29.

³ Ibidem, p. 64-69.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 109. Raportul integral privind activitatea de inventică la USM a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 182-188.

⁵ Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 1997. Chișinău, 1998, p. 4, 9-11, 16-18, 36, 60.

sociolingvistica, lectura critică a presei¹. Cadrele științifico-didactice de la USM au fost invitate pentru a ține prelegeri în prestigioase universități din Italia, România, Franța, Germania, Belgia (Gh. Duca, S. Clochișner, A. Gulea, V. Fomin, V. Voloșin)².

Raportul privind activitatea științifică la USM pentru anul 1996 a fost discutat și aprobat în ședința Senatului din 25 februarie 1997. În decizia Senatului sunt menționate aspecte pozitive ale activității, dar se indică și un șir de neajunsuri în activitatea științifică la USM, printre acestea fiind participarea nesemnificativă a subdiviziunilor științifice la cercetările în cadrul Programelor Asociațiilor Internaționale; insuficiența cercetărilor științifice pe bază de contract, în raport cu potențialul științific și posibilitățile USM, cauzată de lipsa de finanțe. La un nivel nesatisfăcător rămânea asigurarea metrologică³.

Potențialul științific în continuă creștere permite deschiderea unor noi specializări la USM, necesare economiei naționale a RM. În ședința Senatului din 25 februarie 1997 a fost luată decizia de a aproba specialitățile *Informatica, Fizică și matematică, Fizică și fizică computațională*⁴, iar în ședința Senatului din 22 aprilie 1997 se includea suplimentar specialitatea *Energetica netradițională*⁵.

Pe data de 24 februarie 1998 Senatul a discutat și a aprobat raportul despre activitatea științifică la USM pentru anul 1997. În cadrul dezbaterilor, profesorul Gh. Duca a subliniat că dezvoltarea universității este de neconceput fără dezvoltarea științei, dar, a atenționat el, este greu de conceput poziția conducerii republicii, care „în anul acesta a micșorat finanțarea științei cu 40%”, deși, a replicat vorbitorul, în pofida situației social-economice precare din țară, rezultatele științifice sunt bune. Pentru menținerea cercetării științifice la USM, „un exemplu destul de bun este stimularea de către Senat a monografiilor și manualelor apărute”, precum și alte forme de remunerare a cercetătorilor științifici de la Universitate⁶. În cadrul discuțiilor, P. Cojuhari, decanul Facultății de Matematică și Informatică, exprima opinia că persoanele care răspund de dezvoltarea științei în republică, la nivel de „cinovnici”, nu-și dau seama „ce înseamnă știința pentru o republică”. Una din căile de dezvoltare a științei se preconiza a fi în baza proiectelor⁷. În același context, profesorul M. Dolgan, de asemenea a menționat că statul „s-a cam întors cu spatele spre știință”. Știința umanistică, a mai subliniat el, se află într-o stare deplorabilă și fără ridicarea acestei științe, „suntem sortiți cu toții unei crize spirituale totale”. Vorbitorul își exprima regretul că și proiectul propus de Academie, și cel propus de guvern plasează „la coadă” știința umanistică⁸. V. Șalaru, profesor universitar de la Facultatea de Biologie și Pedologie a constatat că darea de seamă a secției de științe de la USM aproape că nu se deosebește de darea de seamă de la Academie: „Academia, având un potențial științific atât de mare în comparație cu universitatea noastră, a prezentat exact același număr de lucrări ca și universitatea, dar noi suntem puși în condiții mult mai dificile decât colaboratorii de la Academie”⁹.

Decizia Senatului USM din 24 februarie 1998 referitor la Bilanțul activității științifice pentru anul 1997, concomitent cu indicarea principalelor rezultate atinse în domeniul științelor reale și socioumane, indica și unele neajunsuri, cum ar fi: rata nesemnificativă de îmbinare a activității de brevetare cu cea de implementare a realizărilor științifice; reducerea semnificativă la unele facultăți a procesului de susținere a tezelor de doctorat; asigurarea metrologică insuficientă a cercetărilor din cauza lipsei de finanțe¹⁰. Referindu-se la obiectivele principale în domeniul cercetării pentru anul 1998, Raportul prevedea: „orientarea cercetărilor științifice

¹ Ibidem, p. 71.

² Ibidem, p. 75.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 110, verso.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, f. 111.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5311, f. 146.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 3-4.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 5.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 6-7.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 7.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 26.

universitare spre soluționarea problemelor vitale ale Republicii Moldova; ridicarea competitivității științei universitare pe plan național și internațional; elaborarea unei concepții în cadrul USM referitoare la realizarea eficientă a întregului ciclu de brevetare și îmbinare cu activitatea de implementare a rezultatelor științifice obținute; implicarea instituțiilor afiliate Universității în activitatea de cercetare; extinderea și aprofundarea relațiilor științifice internaționale și a celor de cooperare cu instituțiile Academiei de Științe și de ramură; activizarea cercetărilor pe bază de contract și participarea savanților universitari la efectuarea cercetărilor în cadrul programelor asociațiilor europene; asigurarea metrologică a cercetărilor științifice”¹.

De fapt, colaborarea USM cu institutele AȘM nu poate fi considerată nesatisfăcătoare. Spre exemplu, în anul 1997 Institutul de Matematică al AȘM în comun cu Facultatea de Matematică și Cibernetică de la USM a organizat două ședințe comune ale Consiliilor științifice, la care au fost discutate unele probleme de colaborare².

În ședința Senatului din 1 decembrie 1998 a fost discutat Registrul Formativ universitar: imperativul optimizării nomenclatorului de specialități și specializări. Raportul de bază, prezentat de profesorul universitar Ion Niculiță, sublinia că „Universitatea de Stat din Moldova a fost, este și va rămâne principala instituție chemată să mențină la nivelul Standardelor Internaționale sistemul de cercetare și instruire. Ea este responsabilă de nivelul de pregătire a potențialului intelectual al Republicii Moldova. Și aceasta din simplul motiv că o altă instituție similară la noi nu există”³.

Problema *Personalității profesorului universitar* a fost discutată la ședința Senatului din 29 decembrie 1998, raportul de bază fiind prezentat de către profesorul Anatol Ciobanu. În Raport au fost menționate școlile științifice de la Facultățile Universității. În cadrul Facultății de Istorie a fost menționată Școala Științifică de Tracologie (etnogeneza geto-dacilor și a românilor). Profesorul Ion Niculiță a pregătit deja 6 doctori în științe și întreține legături de colaborare științifică cu Consiliul Internațional de Studii indoeuropene și tracice, cu Institutul Român de tracologie, cu Universitatea din București⁴. În afară de aceasta, la facultate sunt câteva direcții de cercetare științifică.

În cadrul Facultății de Matematică și Informatică a fost menționată școala științifică de teorie a d-convexității a acad. P. Soltan. În cadrul acestei școli s-au format 17 doctori în științe, inclusiv 2 doctori habilitați⁵. Sunt trasate și câteva direcții de cercetare științifică.

La Facultatea de Chimie funcționează cu succes patru școli științifice: școala de chimie anorganică a doamnei Nina Samusi, care a pregătit 31 de doctori și 1 doctor habilitat, 400 de publicații, 55 de brevete, zeci de participări la congrese naționale și internaționale; școala de chimie organică a profesorului Nicanor Barbă, care a pregătit 16 doctori, inclusiv unul habilitat, cca 300 de publicații, 60 de brevete, participanți la 25 de congrese științifice; școala profesorului Alexei Sâciou cu 20 de doctori și 4 doctori habilitați pregătiți, 500 de publicații, 20 de brevete, 20 de participări la congrese etc.; școala de chimie industrial-ecologică a profesorului Gheorghe Duca cu 8 doctorate susținute, 200 de publicații, 50 de brevete, 70 de participări la congrese științifice. În afară de aceasta, la Facultatea de Chimie există 5 direcții de cercetare științifică, conduse de profesorii universitari Aurelian Gulea, Mihail Revencu, Petru Chetruș, Iacob Guțu și Ion Ogurțov⁶.

La Facultatea de Biologie și Pedologie procesul de cercetare se realizează în cadrul câtorva școli științifice: direcția de cercetare în domeniul endocrinologiei, lansată încă în anii '30 ai secolului al XX-lea de doctorul habilitat, profesor universitar, Mareș Kahana, a fost dezvoltată de *școala științifică în domeniul neuroendocrinologiei*, fondată de academicianul Boris Melnic, actualmente dirijată de doctorul habilitat, profesor universitar Aurelia Crivoi cu 24 de teze de

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5462, f. 55-56.

² Raport despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1997, Chișinău, 1998, p. 113.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 8.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 88.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 88.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 89-90.

doctor și doctor habilitat susținute, 400 de publicații; *școala de algologie și biotehnologie* în frunte cu m.c. al AȘM Vasile Șalaru cu 23 de teze susținute (3 de dr. hab.), 300 de publicații, 20 de brevete etc.; *școala științifică ecologie, evoluția și etologia mamiferelor*, fondată de profesorul Mina Lozan cu 23 de doctorate susținute (2 de dr. hab.), 350 de publicații etc. În afară de școlile științifice, la Facultate s-au conturat clar mai multe direcții de cercetare științifică sub conducerea profesorilor Gr. Stasiev, N. Popa, I. Toderaș, V. Rudic, L. Cepurnova, A. Crivoi, P. Corduneanu, G. Gratii, A. Negru¹.

La Facultatea de Științe Politice s-a conturat o nouă direcție în știința politică – stasiologia – care ține de „studierea proceselor complexe și contradictorii de constituire și funcționare a sistemului pluripartidist din RM și a relațiilor politice în general”².

La Facultatea de Drept funcționează școala științifică *Etiopatologia infracțiunilor comise împotriva omului*, sub îndrumarea profesorului Gh. Baciuc³.

La Facultatea de Fizică activează două școli științifice de rezonanță europeană. Este vorba de *școala științifică de fizică experimentală* condusă de acad. A. Simășchevici, cu sute de publicații, 22 de brevete, 21 de doctorate (6 dr. hab.), participări la zeci de congrese în țară și peste hotare. Cea de a doua școală, de *fizică teoretică*, este condusă de m. c. al AȘM E. Pocatilov cu 27 de doctorate (2 dr. hab.), numeroase publicații și participări la conferințe naționale și internaționale. De asemenea, în cadrul Facultății de Fizică există mai multe direcții și subdirecții științifice conduse de profesorii L. Panasiuc, D. Nedeoglu, I. Geru, V. Gamurari, P. Gașin, P. Gaugaș, T. Pasecinic, M. Caraman⁴.

La Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării pot fi distinse două direcții de cercetare științifică, una consacrată *istoriei, teoriei și practicii presei*, condusă de profesorul D. Covali, alta ce ține de probleme de *sintaxă, stilistică, sociolingvistică, semiotică*, condusă de profesorul V. Pojoga⁵.

La Facultatea de Limbi și Literaturi Străine funcționează școala științifică *Derivatologie, morfologie lexicală și semantică*, fondată de profesorul Grigore Cincilei, care a pregătit 13 doctori în filologie, zeci de participări la conferințe și congrese naționale și internaționale⁶.

La Facultatea de Litere s-a remarcat încă din anii '70 a sec. XX școala științifică de *Filologie* a academicianului N. Corlăteanu, discipolii căruia au fondat alte școli și direcții științifice. Este binecunoscută școala științifică *Sintaxa funcțională și contrastiv-transformațională* condusă de m. c. al AȘM Anatol Ciobanu cu 14 doctorate susținute (1 de dr. hab.), sute de publicații științifice, numeroase participări la Congrese și Conferințe naționale și internaționale. De asemenea, în cadrul Facultății se disting câteva direcții de cercetare științifică, conduse de profesorii V. Marin, M. Purice, I. Ciornâi, M. Dolgan, T. Melnic⁷.

O direcție de cercetare științifică aparte, *Osteogeneza reparatorie și activizarea ei prin celule osteomedulare*, s-a constituit în cadrul Catedrei Protecția Civilă sub conducerea prof. Pavel Ciobanu⁸.

Toate aceste realizări sunt menționate în decizia Senatului din 29 decembrie 1998 prin care decanatele, catedrele și laboratoarele erau chemate să accelereze procesul de pregătire a doctorilor habilitați⁹.

Întru susținerea materială a cercetătorilor științifici, la 26 ianuarie 1999 Senatul USM a luat decizia de a stabili un supliment la salariul de bază pe perioada 1 ianuarie – 30 iunie 1999 colaboratorilor științifici ai subdiviziunilor de cercetare de până la 50 % din salariul de bază,

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 90-91.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 91.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 91.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 92-93.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 93.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 93.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 94-95.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 95.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, f. 118-119.

în dependență de eficiența activității cercetătorului¹. De asemenea, Senatul a decis menținerea suplimentului la „salariul de bază pentru cadrele didactice și de cercetare care se află în concediu de creație, cu condiția prezentării spre susținere a tezelor pentru obținerea titlului științific respectiv sau realizarea altor activități (scrierea de manuale, monografii, elaborarea altor materiale didactico-științifice)”². Pentru traducerea în viață a acestei decizii au fost elaborate *Criteriile pentru stabilirea suplimentului lunar la salariul de bază al colaboratorilor științifici ai subdiviziunilor de cercetare ale USM*³.

Situația din sfera științei a fost examinată și în cadrul ședinței Senatului din 23 martie 1999. Raportul de bază, *Strategia USM privind stimularea și protejarea activității științifice universitare*, a fost prezentat de Petru Chetruș, prorector pentru activitate științifică. În Raport se face analiza activității științifice pentru anul 1998 și se constată că, în pofida faptului că numărul cadrelor didactice a crescut, în activitatea științifică sunt încadrate doar 450 de persoane. Evident, criza economică afectează substanțial sistemul de cercetare, în general, și cel universitar, în particular, fapt ce duce la destrămarea colectivelor și școlilor științifice și la reducerea numărului de cadre științifice. Dar organizarea și eficiența activității de cercetare la USM depinde și de alți factori, cum ar fi atitudinea și responsabilitatea șefilor de catedră, a conducătorilor științifici și a cercetătorilor. În ultimul timp, în unele laboratoare și catedre se observă o reducere a producției științifice. De asemenea, DCȘSP nu gestionează desfășurarea cercetărilor în instituțiile afiliate USM etc.⁴ În discuțiile pe marginea *Raportului* s-au exprimat îngrijorări față de fenomenele negative care au cuprins știința din Moldova, subliniindu-se: „Academia s-a transformat într-un azil de bătrâni, cei tineri nu doresc să ia această cale, fiindcă nu au nici o perspectivă. Dar despre ce fel de perspectivă poate fi vorba, dacă pentru știință au fost alocate 330 de mii lei”. De asemenea, s-a menționat că „pentru a ameliora situația și pentru a ieși din acest impas, e necesar să fie organizat un program național de dezvoltare a științei și instruirii”⁵.

În decizia Senatului din 23 martie 1999 sunt menționate mai multe forme de stimulare și protejare a potențialului științific universitar cum ar fi: „crearea condițiilor și încurajarea activității de cercetare desfășurată în cadrul Universității cu suport financiar de la buget, în baza contractelor cu plată, a granturilor internaționale și a tematicii nefinanțate; editarea Analelor Științifice ale USM; editarea literaturii didactico-științifice și premiarea autorilor celor mai valoroase lucrări; stimularea pregătirii cadrelor de înaltă calificare prin acordarea concediilor de creație (postdoctorat) și cu menținerea înlesnirilor; remunerarea suplimentară a colaboratorilor științifici din surse extrabugetare” etc.⁶ A fost acceptată și *Lista domeniilor și direcțiilor prioritare de cercetare-dezvoltare* pe anul 1999, adoptată prin hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 284-XIV din 17 februarie 1999, listă care include patru domenii de cercetare (științe fundamentale, științe aplicate, pregătirea cadrelor științifice și științifico-didactice de calificare înaltă, deservirea procesului științific) și 9 direcții prioritare în științele aplicate și dezvoltarea tehnologică (sporirea eficienței de funcționare a complexului energetic; omul și protecția fondului genetic uman; tehnologii și biotehnologii avansate, produse și materiale noi din materie primă locală; protecția mediului ambiant și dezvoltarea durabilă; problemele construirii noului sistem economic; programele tehnico-științifice în domeniul agriculturii și prelucrării materiei prime agricole; tehnologii noi în domeniul construcției și materialelor de construcție; informatică și informatizarea societății; științe umanistice)⁷.

Pe data de 27 iulie 1999 Parlamentul Republicii Moldova adopta Legea Nr. 557 privind politica de stat în sfera cercetare-dezvoltare, care conținea o serie de prevederi importante:“(1) Sfera cercetare-dezvoltare este o prioritate națională. (2) Politica de stat în sfera cercetare-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5613, f. 54.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5613, f. 55.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5613, f. 56.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5614, f. 6-7.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5614, f. 8.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5614, f. 12.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5614, f. 28.

dezvoltare este o parte componentă a politicii social-economice a Republicii Moldova, stabilește obiectivele, principiile și mecanismul activității statului în această sferă. (3) Statul elaborează politica în sfera cercetare-dezvoltare și o promovează, stabilind cadrul ei normativ, asigurând baza instituțional-organizatorică și social-economică, contribuind prin măsuri și mijloace la cercetare-dezvoltare”. Același document determina principalele obiective ale politicii de stat în sfera cercetare-dezvoltare: a) asigurarea dezvoltării durabile a țării, bunăstării și calității vieții în baza realizărilor obținute prin cercetare-dezvoltare; b) asigurarea competitivității producției și crearea a noi locuri de muncă; c) ocrotirea sănătății populației, creșterea nivelului educațional, intelectual și spiritual al societății; d) stimularea dezvoltării sferei cercetare-dezvoltare prin diversificarea tipurilor de proprietate și a formelor juridice de organizare a subiecților cercetării-dezvoltării”.

Legea amintită stipula și principiile fundamentale ale politicii de stat în sfera cercetare-dezvoltare: „ a) afirmarea rolului cercetării-dezvoltării ca forță motrice a progresului social-economic; b) separarea activităților conceptuale, executive și de expertiză; c) asigurarea transparenței; d) organizarea activității în direcțiile prioritare de dezvoltare a sferei cercetare-dezvoltare în funcție de prioritățile social-economice ale țării; e) concentrarea mijloacelor alocate de stat și a altor mijloace pe direcțiile prioritare ale cercetării-dezvoltării; f) evaluarea și selectarea prin concurs a programelor de stat, a temelor și a proiectelor de cercetare-dezvoltare; g) caracterul rațional al integrării sferei cercetare-dezvoltare din țară în circuitul internațional; h) îmbinarea cercetării-dezvoltării cu activități social-economice, culturale și didactice; i) acordarea dreptului la risc motivat în cercetare-dezvoltare”.

Prin Legea din 1999 statul își asuma funcțiile de promovare a politicii în sfera cercetare-dezvoltare, garantând funcționarea și dezvoltarea sferei cercetare-dezvoltare prin: „a) asigurarea bazei normative, a formelor instituționale și organizatorice ale activității în sfera cercetare-dezvoltare, a condițiilor social-economice ale acestei activități; b) finanțarea stabilă a dezvoltării potențialului sferei cercetare-dezvoltare și stimularea creării unei infrastructuri moderne a acesteia; c) asigurarea pregătirii, perfecționării și reprofilării personalului de înaltă calificare al instituțiilor de cercetare-dezvoltare; d) accesul liber al subiecților cercetării-dezvoltării la informațiile tehnico-științifice și de altă natură, cu excepțiile prevăzute de lege; e) protecția socială a personalului din sfera cercetare-dezvoltare; f) protecția proprietății intelectuale”.

Prin aceeași lege din 27 iulie 1999, Academia de Științe a Moldovei este declarată „responsabilă de formarea concepțiilor și de impulsionearea activităților conceptuale vizând dezvoltarea sferei cercetare-dezvoltare, participă la realizarea acestor concepții și contribuie la soluționarea problemelor social-economice”. În același timp, prin articolul 12, „Subiecții cercetării-dezvoltării din învățământul superior”, se stipula că „în instituțiile de învățământ superior se pot desfășura activități de cercetare-dezvoltare: în mod individual, în cadrul unor grupuri de creație, la catedre, în laboratoare, centre sau în instituții subordonate sau afiliate lor, care, în calitate de subiecți ai cercetării - dezvoltării, participă la promovarea politicii de stat în această sferă”.

În anul următor, 2000, era publicat un document cu o denumire foarte pompoasă, *Strategia națională pentru dezvoltare durabilă*, elaborat de numeroși experți din țară și de peste hotare. Documentul prezenta strategia pentru următorii 20 de ani, timp în care societatea RM urma „să-și afirme capacitatea de a obține o normalizare a dezvoltării, o stabilitate benefică progresului și securității sociale”¹. Dar, paradoxal, acest document nu conține niciun rând care să vizeze dezvoltarea științei în Republica Moldova.

Savanții USM s-au adresat autorităților solicitând respectarea adevărului în domeniul lingvistic. În ședința Senatului USM din 31 august 1999 a fost adoptată o adresare către Comisia prezidențială pentru revizuirea Constituției Republicii Moldova, în care se solicita modificarea articolelor 13 și 118 din Constituția în vigoare și înlocuirea „inadecvatului glotonim *limba moldovenească*” cu sintagma *limba română*².

¹ Strategia națională pentru dezvoltare durabilă. Chișinău, 2000.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5616, f. 3-4.

Universitatea de Stat din Moldova a conlucrat în permanență cu savanții de la AȘM. Colaborarea dintre USM și AȘM în domeniul cercetării științifice s-a manifestat și în cadrul științelor istorice. În anul 1999 colaborarea s-a manifestat prin intermediul Centrului Interdepartamental de Tracologie și Probleme de Etnogeneză, care efectua cercetări științifice cu forțe materiale și financiare comune. Dar lipsa de mijloace financiare nu a permis crearea unor Centre interdepartamentale similare în domeniul științelor istorice și socioumane¹. În anul 1999 a fost semnat un nou acord de colaborare științifică, didactică și științifico-metodică dintre Facultatea de Chimie a USM și Institutul de Chimie al AȘM, în cadrul căruia se desfășurau investigații științifice ce țin de „elaborarea metodelor de sinteză, stabilirea structurii și a proprietăților compușilor organici și anorganici; elaborarea metodelor noi de analiză chimică a metalelor în obiecte industriale, materie primă, mediul ambiant; perfecționarea metodelor de control analitic al calității produselor autohtone și importate; asigurarea căilor de implementare a rezultatelor științifice”². În această direcție au colaborat cele două instituții și în anul următor, 2000³.

În ședința Senatului din 30 martie 2000 a fost examinată problema despre *Eficiența activității de cercetare la USM: realizări și perspective*, la care a fost prezentat *Bilanțul activității științifice la USM* pentru anul 1999. În Raport se menționa că în anul 2000 pentru știință se preconizează a aloca de la buget 29,5 mln. lei, ceea ce asigură doar 40% din necesități. Însă, cu regret, și în anii următori statul nu va finanța știința la nivelul cuvenit și, prin urmare, soluționarea problemei depinde în mare măsură de universități, de catedre, de savanții universitari, care vor trebui să identifice noi surse de finanțare din proiecte, acorduri de colaborare, din comercializarea producției și a rezultatelor științifice, din contul surselor extrabugetare ale Universității⁴. În rezultatul discuțiilor, Senatul a luat o decizie, prin care sunt determinate obiectivele prioritare ale USM în activitatea de cercetare, din care reproducem cele mai importante prevederi: antrenarea mai largă a cadrelor științifico-didactice în activitatea de cercetare științifică; aplicarea rezultatelor științifice în practică; antrenarea permanentă a cadrelor tinerre în procesul de cercetare; consolidarea bazei tehnico-materiale etc.⁵

Evident, în această situație, intensificarea legăturilor cu AȘM era o necesitate stringentă. Problema *Universitatea de Stat din Moldova – Academia de Științe a Republicii Moldova: modalități de colaborare* a fost examinată în ședința Senatului din 29 iunie 2000. Raportul de bază a fost prezentat de profesorul universitar I. Ogurțov, șeful catedrei Chimie fizică. Referindu-se la faptul că cele două instituții au o bogată istorie de colaborare, raportorul sublinia: „ca în două vase comunicante nivelul științific al cercetărilor și al predării se mențineau la un nivel egal de înalt (în multe domenii în plan mondial)”. Se amintește și de ultimul acord de colaborare dintre USM și AȘM, semnat în anul 1995, scopul căruia consta în utilizarea cât mai largă „a potențialului uman și științific, ridicarea nivelului de pregătire a cadrelor și de realizare a cercetărilor științifice, utilizarea eficientă a bazei tehnice și a fondurilor de carte și reviste”⁶. Ulterior, acorduri de colaborare au fost încheiate și între subdiviziunile USM și AȘM, dar, de fapt numai a subdiviziunilor de profil real, care aveau nevoie de laboratoarele AȘM în procesul de cercetare⁷.

Aceasta nici pe departe nu înseamnă că alte subdiviziuni ale USM nu colaborau cu subdiviziunile similare de la Academie. Raportorul menționează colaborarea Facultății de Istorie, a Catedrei de Literatură Română, a Facultății de Științe Politice și a Bibliotecii Centrale a USM cu subdiviziunile similare de la AȘM⁸. Dar cifrele invocate atestă că situația generală pentru cercetare și dezvoltare este dezastruoasă: viteza scăderii finanțării sistemului de cercetare-dezvol-

¹ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 1999. Chișinău, 2000, p. 91.

² Ibidem, p. 93.

³ Darea de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 2000. Chișinău, 2001, p. 106.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 5, f. 82.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 5, f. 76.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 7, f. 19.

⁷ Lista subdiviziunilor USM și AȘM care au semnat acorduri de colaborare. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 7, f. 20.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 7, f. 26-27.

tare este de 10 ori mai mare decât viteza scăderii PIB-ului oficial; pentru procurarea resurselor energetice, statul plătește în fiecare an 40% din PIB, dar pentru cercetările științifico-tehnologice în domeniul energiei se alocă doar 0,001 % din PIB; este o scădere bruscă, cantitativă și calitativă a intensității cercetărilor științifico-tehnologice; se observă un nemaipomenit „exod de creieri” peste hotare și în alte domenii de activitate, iar aceasta, la rândul său, duce la îmbătrânirea și dereglarea funcției vitale a sistemului cercetare și dezvoltare – funcția de reproducere a comunității științifice¹. Decizia Senatului USM semnalează necesitatea colaborării multilaterale în domeniile de cercetare și predare dintre USM și AȘM și determină obiectivele prioritare în colaborarea dintre cele două instituții:

„1. Orientarea activității savanților spre realizarea cercetărilor în conformitate cu noile direcții prioritare în sistemul de cercetare-dezvoltare – efectuarea investigațiilor fundamentale în domeniul științelor naturale și socioumane, soluționarea problemelor pentru sporirea nivelului de viață a populației, elaborarea și implementarea noilor tehnologii etc.

2. Extinderea activității de colaborare între USM și AȘM prin elaborarea și realizarea proiectelor comune în cadrul programelor INTAS, NATO, Copernicus, Tempus Tacis ș.a.

3. Intensificarea activității de colaborare a bibliotecilor universitare și academice.

4. Organizarea anuală a examinării privind eficiența colaborării și a realizării contractelor încheiate între USM și AȘM, precum și modificarea și reînnoirea lor în conformitate cu noile modalități de finanțare și organizare a sistemului cercetare-dezvoltare.

5. Încadrarea reciprocă a savanților AȘM în activitatea didactică la USM și a profesorilor în procesul de cercetare la AȘM „². Prin decizia Senatului USM din 29 iunie 2000, președintele AȘM academicianul A. Andrieș „pentru merite deosebite în stabilirea relațiilor de colaborare dintre AȘM și Universitatea de Stat din Moldova” a fost inclus în componența Senatului USM³.

Pe 27 iulie 2000 a fost adoptată Legea cu privire la Academia de Științe a Moldovei prin care se specifica faptul că Academia „este o instituție de stat, cel mai înalt for științific din țară, are calitate de persoană juridică, statut autonom și funcționează pe principii de autoadministrare”⁴. Aceeași Lege stipula atribuțiile și direcțiile de activitate a Academiei de Științe. Evident, documentul minimaliza rolul investigațiilor științifice din instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova.

Tabelul de mai jos ne oferă date despre finanțarea științei la USM.

Tabelul nr. 100

Finanțarea științei la USM (mii lei)⁵

Ani	Buget de stat știință și inovare	Finanțarea bugetară a științei la USM	În %
1996	36550,0	1325700	3,6
1997	41200,0	1368000	3,32
1998	-	987600	-
1999	27400,0	840000	3,06
2000	/35,1	846400	2,41

Această situație, descurajatoare pentru instituțiile de învățământ superior din RM, nu a fost în stare să diminueze cercetarea științifică universitară. În ședința Senatului din 31 august 2000 a fost anunțat că pentru procurarea chimicalelor necesare pentru experiențe la facultățile de științe reale, Fizică, Chimie, Biologie vor fi cheltuite cca 200 000 lei⁶. Totuși, situația era alar-

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 7, f. 29-30.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 7, f. 44-44 verso.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 7, f. 53.

⁴ Publicat: 09.11.2000 în Monitorul Oficial Nr. 141. Promulgat: 31.10.2000.

⁵ Tabelul este alcătuit după datele din Bugetul de Stat pentru anii respectivi și datele privind finanțarea USM.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 13.

mantă. În ședința Senatului din 26 septembrie 2000 s-a discutat despre situația îngrijorătoare în domeniul finanțării științei la USM: dacă în anul 1999, conform Comenzii de Stat a cercetărilor științifice prioritare, s-au efectuat investigații științifice la 61 de teme cu un volum de finanțare de 681 mii lei, în anul 2000 indicii respectivi au coborât la 33 de teme și 571 mii de lei¹.

În ședința Senatului din 27 februarie 2001 a fost prezentată *Informația privind activitatea de cercetare* care anunța că s-a finalizat concursul proiectelor de cercetare-dezvoltare pentru finanțarea instituțională și granturi. Din cele 56 de proiecte de cercetare prezentate de către specialiștii de la USM, 50 au fost avizate pozitiv, volumul de finanțare alocat pentru anul 2001 era de 846,4 mii lei. De asemenea, au primit aviz pozitiv și 13 granturi din cele 43 solicitate, finanțarea fiind de 443 mii lei. În total, finanțarea cercetărilor de la buget pentru anul 2001 era estimată la suma de 1mln 290 mii 600 lei².

Problema referitoare la *Implementarea Legii privind politica de Stat în sfera Cercetare-dezvoltare la USM* a fost discutată în ședința Senatului din 27 martie 2001³. Informația a fost prezentată de Petru Chetruș, prorector pentru activitate științifică și studii postuniversitare, dar în procesul-verbal al Senatului nu s-a păstrat. Gh. Duca, președintele Comisiei parlamentare pentru problemele învățământului, științei, mass-media, a menționat că „astăzi cadrul legislativ referitor la știință este *Legea Cu privire la Politica de Stat în domeniul cercetării și dezvoltării și Legea Cu privire la AȘM*.” Referindu-se la Departamentul USM care se ocupă de administrarea științei, consideră că funcția lui este de a administra finanțele care pot fi alocate pentru știință. Altă problemă importantă rămâne perfectarea tuturor documentelor necesare pentru comercializarea investigațiilor științifice⁴. În cadrul discuțiilor, profesorul universitar Ion Niculiță, referindu-se la problemele arzătoare, atenționează despre „concurența nesănătoasă” dintre USM și AȘM, „când nu știm ce se face la instituțiile Academiei și viceversa”⁵.

Valeriu Canțer, președintele Consiliului republican de experți, a ținut să sublinieze că, în condiții extrem de dificile, „când timp de 5 ani au fost „desenați” pentru știință acei lei artificiali, la USM s-au materializat printr-o gamă de rezultate care arată o față bună a cercetării în universitate, despre care știm cu toții că este prima în toate”. Referindu-se la relațiile cu AȘM, vorbitorul propune „să ne unim eforturile și să găsim soluții comune” și lansează chemarea: „să nu ne confruntăm, ci să găsim variante de conlucrare”. Ar fi binevenită o integrare care presupune „egalitate în activitatea laboratoarelor USM și AȘM, (să) nu vorbim de fuzionare, comasare”⁶.

La ședință a fost prezent și președintele AȘM A. Andrieș, care, menționând că Academia „beneficiază de o stimulare financiară bugetară mai mare”, recunoaște meritele incontestabile în domeniul investigațiilor științifice de la USM și declară că AȘM este gata de colaborare, „e nevoie doar de o insistență din partea dumneavoastră”⁷. Cu alte cuvinte, este necesar de recunoscut că acel *Acord de colaborare* dintre AȘM și USM, semnat anterior și despre care s-a vorbit destul, nu funcționa.

Decizia Senatului din 27 martie 2001 referitoare la *Implementarea Legii privind politica de Stat în sfera Cercetare-dezvoltare la USM* evidențiază aspectele principale în promovarea acestei legi, dar semnalează și unele lacune cum ar fi: tergiversarea aplicării în practică a realizărilor științifice; nevalorificarea posibilităților de participare a universitarilor la concursuri de proiecte și granturi ale Fundațiilor și Programelor internaționale; necesitatea ameliorării modului de gestionare a cercetărilor și de salarizare a savanților implicați în cercetare⁸. În baza acestor

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 58.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 68.

³ Detalii a se vedea: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Molodva pentru anul 2000. Chișinău, 2001.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 313-314.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 314.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 315.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 316.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 322-322 verso.

considerații, Senatul hotăra ca facultățile să asigure respectarea și promovarea continuă a Legii privind politica de stat în sfera cercetare-dezvoltare și să pună accent pe direcțiile prioritare de cercetare-dezvoltare, pe asigurarea competitivității rezultatelor științifice și pe implementarea lor în practică, pe participarea la concursuri de programe, proiecte și teme, pe protecția proprietății intelectuale etc.¹ Prin ordinul rectorului nr. 88 din 27 aprilie 2001, „în scopul asigurării unei coordonări mai efective a activității de cercetare universitară” se constituia „comisia științifică cu drept consultativ” din 14 persoane. Comisia urma să se ocupe de selectarea și autorizarea temelor de cercetare noi, dar și de suspendarea acestora, în cazul desfășurării unei activități ineficiente; de autorizarea propunerilor pentru modificarea structurii organizatorice a DCȘSP; de elaborarea și aplicarea formelor noi de remunerare, stimulare și protejare a cercetătorilor; de estimarea temelor tezelor de doctorat și magistru, care urmau a fi prezentate la Senat, precum și de alte aspecte, necesare desfășurării eficiente a activității de cercetare².

Începând cu anul 2001, principalele rezultate ale investigațiilor științifice ale savanților de la USM sunt reflectate și în Dările de seamă pe știință anuale ale AȘM. La început modest, doar se indica sumar numărul publicațiilor din domeniul științelor matematice, informatice și fizice³, ulterior ceva mai detaliat. Cu atât mai mult că, și în anul 2001, subdiviziunile USM au participat la proiecte de cercetare științifică împreună cu subdiviziunile similare de la AȘM. Este vorba de Facultățile de Fizica, Chimie și Istorie de la USM⁴.

Treptat se trece și la examinarea de către Senat a rezultatelor activității științifice la Instituțiile afiliate USM. În ședința Senatului din 25 septembrie 2001 a fost discutată activitatea științifică din cadrul Institutului Internațional de Management⁵. Cu regret, dar această inițiativă sănătoasă, nu s-a transformat într-o practică constantă.

În Raportul prim-prorectorului Petru Gaugaș, referitor la realizarea măsurilor privind activitatea de cercetare, prezentat Senatului USM pe data de 30 noiembrie 2001, se subliniază că în anul 2001 au început investigațiile științifice conform tematicii selectate prin concurs de Consiliul Suprem pentru știință și Dezvoltare Tehnologică – 50 de teme și 13 proiecte. De asemenea, au demarat investigațiile în baza granturilor obținute în anul 2001 – 7 proiecte în cadrul fundației SUA CRDF și unul în cadrul programului INTAS. În prezent la USM se desfășoară investigații științifice în baza a 12 granturi obținute, iar alocările financiare vor permite renovarea parțială a utilajului de cercetare. Raportorul mai vine cu o știre importantă pentru savanții de la USM – „conform datelor AGEPI-ului, USM este lider în ceea ce privește obținerea brevetelor de invenție – 150 de brevete în anii 1993-2001”, iar în anul 2001 savanții de la USM au înaintat propuneri pentru implementarea realizărilor științifice, în total 7 proiecte⁶.

În programul electoral al candidatului la funcția de rector al USM, prezentat de Gh. Rusnac la ședința Senatului din 26 martie 2002, activitatea științifică la USM era tratată doar prin prisma stimulării inițiativei științifice a universitarilor prin „masterat, doctorat și postdoctorat, prin editare de carte științifică, editarea analelor, inaugurarea revistelor semestriale științifice pe profiluri, prin sporirea fondului de stimulare a activității științifice”⁷.

În ședința Senatului din 30 aprilie 2002 prorectorul pentru activitate științifică a prezentat raportul *Cercetări științifice fundamentale și aplicative la USM: realizări, implementări și perspective*, în care au fost expuse principalele rezultate ale activității științifice la USM din anul 2001⁸. Raportorul subliniază creșterea nesemnificativă a finanțării cercetării⁹, care se desfășoa-

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 322 verso.

² AUSM, F. 1, inv. 2, u.p. 113, f. 106-107.

³ Raport despre activitatea științifică și științifico-organizatorică. 2001, Chișinău, 2002, p. 5.

⁴ Ibidem, p. 106-107.

⁵ Raportul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 89-96.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 114, f. 180.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 115, f. 301.

⁸ Detallii a se vedea: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, CE USM, 2002.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 23-24.

ră în cadrul a 118 subdiviziuni și CCP. În același timp, la *Facultatea de Fizică* se instituie *Centrul didactico-științific Fizica Sistemelor Informaționale* în baza LCȘ *Înregistrarea Fototermoplastică* și CCP *Prometeu*, cu utilizarea bazei tehnice a grupului *Film*¹. De asemenea, sunt prezentate probleme și propuneri ce țin de organizarea și implementarea în practică a investigațiilor științifice, atenționându-se în mod deosebit asupra pregătirii cadrelor, dezvoltării și formării unor noi școli științifice, antrenării cadrelor tinere în procesul de cercetare, sporirii eficienței doctoratului și a studiilor postdoctorale, organizării congreselor și conferințelor naționale și internaționale, informatizării procesului de cercetare etc.² În cadrul dezbaterilor pe marginea Raportului, Ministrul Ecologiei al RM Gh. Duca sublinia că „am fost impresionat de raportul prezentat” și „îmi este greu să estimez valoarea acestei producții”. În SUA ea ar costa câteva zeci de milioane de dolari, iar la noi este „obținută prin finanțări foarte și foarte mici”. În continuare ministrul cheamă savanții universitari să acceseze cât mai multe proiecte³. În același context, profesorul universitar Ion Geru a menționat că „USM a fost întotdeauna Centrul Științei în RM și trebuie să luptăm în continuare pentru acest statut”⁴. Au fost făcute însă și unele observații destul de critice. Spre exemplu, profesorul M. Dolgan a opinat că „este multă maculatură literară și științifică în ceea ce facem”, recenziile, sublinia el, trebuie să fie mai exigente, de aceea, în decizia care ar urma să fie luată de Senat, „trebuie să atragem mai multă atenție calității”⁵.

În decizia Senatului din 30 aprilie 2002 referitoare la subiectul *Cercetări științifice fundamentale și aplicative la USM: realizări, implementări și perspective*, se inserează indicii care determină eficacitatea activității de cercetare științifică și recomandă DCȘSP, decanatelor și catedrelor să întreprindă măsuri orientate spre „actualizarea și extinderea cercetărilor desfășurate în cadrul Universității în concordanță cu cerințele ramurilor economiei naționale. Dintre acestea enumerăm: crearea condițiilor adecvate și încurajarea cadrelor la realizarea cercetărilor; antrenând forțe tinere, inclusiv masteranzi și studenți în activitatea de cercetare, în lucrul seminarelor științifice la facultăți, oferindu-le posibilități de a urma studiile la doctorat și postdoctorat; identificarea noilor forme de organizare și evaluare a cercetărilor; a noilor modalități de implementare a acestora; definitivarea în anul 2002 a structurii organizatorice a cercetărilor în cadrul USM; obținerea de mijloace financiare extrabugetare din contul proiectelor; granturilor; contractelor; implementărilor etc.; extinderea continuă a relațiilor de colaborare cu centrele științifice naționale și internaționale în vederea efectuării în comun a cercetărilor; aplicării practice a rezultatelor obținute și publicării lor”⁶.

Pe data de 24 octombrie 2002, prin hotărârea Parlamentului RM nr. 1401-XV au fost aprobate direcțiile prioritare de cercetare-dezvoltare pe anii 2003-2010, care includeau: „Cercetări fundamentale în matematică, științe reale, tehnice, economice, sociale și umanistice; științele vieții și sănătatea omului; științele agricole și securitatea alimentară; relansarea și dezvoltarea social-economică prin inovare și transfer tehnologic; materiale noi și tehnologii avansate; sisteme energetice, surse alternative de energie, prelucrarea și utilizarea suficientă a energiei; tehnologii informaționale, electronică și comunicații; funcționarea ecosistemelor, biodiversitatea și utilizarea rațională a resurselor naturale; valorificarea patrimoniului istoric și cultural al Republicii Moldova”. Evident, cercetările savanților de la USM pentru anii următori au fost ajustate la hotărârea respectivă. În anul 2003 USM participa cu 50 de teme de cercetare și 16 proiecte⁷.

Principalele rezultate ale investigațiilor științifice de la USM pentru anul 2002 au fost reflectate în Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova⁸, dar și în Darea de

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 25.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 26-29.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 10-11.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 11.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 13.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 116, f. 65-65 verso.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 218.

⁸ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, CE USM, 2003.

seamă pentru activitatea științifică a AȘM. S-a subliniat, îndeosebi, rezultatele științifice realizate în „matematica teoretică și aplicativă, teoria simetriei, fizica structurilor multistratificate și magnetici moleculari, sinergetică”¹. Cercetări comune se efectuau și în vederea elaborării substanțelor necesare în agricultură și în medicină². Este important de subliniat și faptul că din cele 7 unități interdepartamentale de cercetare științifică, care activau în 2002 în cadrul AȘM, 6 erau fondate cu participarea Universității de Stat din Moldova³.

La Senatul USM din 8 aprilie 2003 a fost examinată problema privind Bilanțul activității științifice la USM pe anul 2002⁴. Raportul a fost prezentat de prorectorul pentru activitate științifică P. Chetruș, care a subliniat principalele rezultate științifice ale savanților de la Universitate. La discuții au participat mai multe persoane. Academicianul Petru Soltan a atenționat asupra faptului că doctoranzii buni, din cauza veniturilor mizere pe care le au, pleacă peste hotare. Pentru redresarea situației, domnia sa propunea crearea unor „laboratoare în cadrul catedrelor cu un coeficient de remunerare a colaboratorilor aproximativ egală cu cea a cadrelor didactice”⁵. Academicianul Boris Melnic a sugerat ideea că „activitatea organelor de coordonare a investigațiilor științifice trebuie să fie mai transparentă, pentru evitarea invidiei și neînțelegerilor”. La USM „trebuie să se pună accentul pe efectuarea investigațiilor în legătură cu astfel de probleme sociale, a căror soluționare este stringentă”. În aceeași ordine de idei, el sublinia că știința universitară este „generatorul principal de formare a intelectului social-etnic sau a creierului poporului”⁶. Dna profesoară A. Bondarenco a propus ca în cadrul facultăților să fie format un grup științific care să coordoneze temele științifice, la ședințele Senatului să se discute mai frecvent problemele legate de dezvoltarea științei⁷. Alți vorbitori au remarcat necesitatea atragerii mai insistente a studenților la cercetarea științifică. Decizia Senatului din 8 aprilie 2003 constata realizările obținute în domeniul științei: participarea savanților universitari la concursuri de programe, proiecte și teme de cercetare naționale și internaționale, extinderea colaborării cu centrele științifice de peste hotare, asigurarea informațională și documentară a cercetărilor științifice, brevetarea invențiilor, editarea literaturii științifice, organizarea manifestărilor științifice naționale și internaționale, elaborarea noilor tehnologii, a mostrelor, a instalațiilor-pilot⁸, afirmarea Universității ca centru științific prin participarea la expoziții de noi tehnologii și materiale. Totodată, s-a subliniat necesitatea îmbunătățirii pregătirii cadrelor didactico-științifice. Implementarea în practică și eficacitatea realizărilor științifice rămân sub nivelul cerințelor și al posibilităților personalului încadrat în cercetare, volumul cercetărilor efectuate contra plată este modest, se impune intensificarea muncii științifice a studenților și masteranzilor. Reieșind din aceste propuneri, au fost trasate obiectivele prioritare în organizarea și desfășurarea activității științifice la USM: extinderea tematicii de cercetare prin participări la concursuri de proiecte și granturi, fapt ce ar asigura un suport financiar mai avansat; asigurarea protecției juridice a cercetărilor, stimularea potențialului științific universitar; asigurarea metrologică a cercetărilor; sporirea eficienței pregătirii cadrelor didactico-științifice prin masterat, doctorat, postdoctorat; publicarea continuă a rezultatelor cercetărilor științifice prin rețeaua INTERNET etc.⁹

Pe data de 10 iulie 2003 a fost adoptată Legea Nr. 289, care stabilea bazele juridice, organizatorice și economice de elaborare și promovare a politicii de stat pentru inovare și trans-

¹ Raport despre activitatea științifică și științifico-organizatorică în anul 2002. Chișinău 2003, p. 10-11.

² Ibidem, p. 135.

³ Ibidem, p. 133.

⁴ Detaliat a se vedea: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, CE USM, 2003.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 203.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 203.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 206.

⁸ În anul 2002 au fost realizate 25 de asemenea elaborări. Enumerarea lor a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 221-223.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 234, f. 208-209.

fer tehnologic în Republica Moldova¹. Articolul 3 al Legii stipula următoarele: „(1) Politica de stat pentru inovare și transfer tehnologic este o parte componentă prioritară a politicii social-economice a Republicii Moldova. (2) Politica de stat pentru inovare și transfer tehnologic se elaborează de Guvern în corespundere cu politica economică, financiară și tehnico-științifică în toate domeniile și se realizează de autoritățile administrației publice centrale și locale. (3) Statul elaborează și promovează politica de stat în domeniul de inovare și transfer tehnologic, stabilește cadrul ei normativ-juridic, determină scopul, principiile și mecanismele activității în domeniu, modalitățile de atragere a investitorilor străini, asigurând baza instituțional-organizatorică și social-economică. (4) Statul stimulează și susține logistic și financiar activitatea de inovare și transfer tehnologic, creează un mediu favorabil absorbției inovației”. În continuare, Legea din 10 iulie 2003 stabilea scopul și principiile politicii de stat pentru inovare și transfer tehnologic: „(1) Scopul principal al politicii de stat pentru inovare și transfer tehnologic este relansarea economică a Republicii Moldova prin valorificarea potențialului științific, tehnico-științific și tehnologic, crearea și comercializarea produselor, serviciilor, proceselor moderne, ecologic pure, competitive. (2) Principiile de bază ale formării politicii de stat pentru inovare și transfer tehnologic sunt: a) orientarea economiei naționale pe calea modernă de dezvoltare, bazată pe inovare și transfer tehnologic; b) determinarea direcțiilor prioritare ale activității de inovare și transfer tehnologic; c) valorificarea și dezvoltarea potențialului științific, tehnico-științific și tehnologic, formarea infrastructurii în domeniul de inovare și transfer tehnologic; d) transformarea proprietății intelectuale în produse, servicii, procese competitive pe piața internă și externă; e) promovarea unei politici financiare, fiscale și vamale favorabile pentru inovare și transfer tehnologic; f) asigurarea parteneriatului între știință, învățământ, sfera de producție și cea financiară; g) conformarea activității de inovare și de transfer tehnologic cu normele și principiile internaționale”. De asemenea, Legea respectivă indica modalitățile de susținere de către stat a activității de inovare și transfer tehnologic: „(1) Subiecții activității de inovare și transfer tehnologic vor fi susținuți de stat prin finanțarea deplină sau parțială a proiectelor prioritare. (2) Susținerea de către stat a activității de inovare și transfer tehnologic se realizează în următoarele forme: a) finanțarea lucrărilor științifice, experimentale și tehnologice legate de activitatea de inovare și transfer tehnologic; b) finanțarea programelor și proiectelor de inovare și transfer tehnologic; c) finanțarea patentării peste hotare a invențiilor și modelelor industriale incluse în componența producției autohtone exportate sau care urmează a fi exportată; d) investirea mijloacelor în crearea și dezvoltarea infrastructurii în domeniul de inovare și transfer tehnologic; e) plasarea comenzii de stat privind procurarea producției care este rezultatul activității de inovare și transfer tehnologic; f) acordarea de subvenții pentru anumite activități de inovare și transfer tehnologic; g) garantarea, în favoarea creditorilor și investitorilor autohtoni și străini, a obligațiilor subiecților activității de inovare și transfer tehnologic; h) reglarea tarifară și netarifară a creării produselor autohtone competitive în raport cu producția similară din străinătate; i) acordarea înlesnirilor fiscale și vamale subiecților activității de inovare și transfer tehnologic; j) acordarea dreptului de utilizare a patrimoniului statului, inclusiv a obiectelor proprietății intelectuale. (3) Pentru coordonarea, stimularea și susținerea activității de inovare și transfer tehnologic, anual, începând cu 1 ianuarie 2004, în legea bugetului de stat vor fi prevăzute mijloacele financiare corespunzătoare”.

Problema privind *Suportul tehnico-material al instruirii și cercetării universitare: evaluări curente și obiective de perspectivă* a fost discutată în ședința Senatului Universității din 25 noiembrie 2003². S-a subliniat că baza materială la multe dintre laboratoarele USM este învechită, lipsește tehnica de calcul necesară etc. La această ședință a Senatului, academicianul P. Soltan sublinia că USM „este fruntea instituțiilor care se ocupă nu numai de studii, dar și de cercetări”³. În decizia Senatului se constata că, în pofida unor neajunsuri, Universitatea de Stat din Moldova

¹ Publicat: 08.08.2003 în Monitorul Oficial Nr. 170, art Nr: 697, Promulgat: 28.07.2003.

² Raportul integral a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 218-223.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 189.

„dispune totuși de o bază tehnico-materială pentru organizarea și desfășurarea procesului de instruire și cercetare”. Concomitent, s-a atenționat și asupra faptului că „majoritatea aparatelor, utilajul, îndeosebi cel costisitor, este depășit fizic și moral. El nu mai corespunde cerințelor zilei, nu poate fi reparat, iar decontarea lui este dificilă”. Problema stringentă cu care se confrunta Universitatea era asigurarea facultăților cu aparatură modern, cu reactive, cu echipament etc. De asemenea, s-a constatat că este nesatisfăcătoare și asigurarea metrologică a utilajului folosit în scopuri științifice. Ținând cont de toate acestea, în decizia Senatul se indicau măsurile concrete de redresare a situației¹.

Senatul din 30 decembrie 2003 a discutat problema pregătirii specialiștilor de înaltă calificare în domeniul economiei la USM: probleme și perspective. În decizia Senatului se prevedea asigurarea desfășurării mai ample a cercetărilor științifice prioritare în domeniul economiei, antrenarea mai largă în această activitate a cadrelor didactice și a tineretului studios².

La ședința Senatului USM din 30 decembrie 2003 se sublinia că editarea *Analelor* este un lucru necesar, conceput ca un produs al cercetărilor fundamentale. Ar fi logic să se inițieze și editarea unei reviste științifico-practice, care să reflecte problemele socio-economice și didactice. O astfel de revistă universitară ar putea și să se numească *Foaia economică*³. Este de remarcat că, începând cu anul 2004, *Analele științifice ale USM* au fost înregistrate la Centrul internațional ISSN de la Paris și incluse în *Lista edițiilor științifice de profil din Republica Moldova*⁴, fapt despre care rectoratul USM anunța Comisia Superioară de Atestare prin scrisoarea din 13 mai 2004⁵.

Bilanțul activității științifice la USM pe anul 2003, alcătuit în baza dărilor de seamă a 58 de catedre, 2 centre și 19 laboratoare științifice, 23 de CCP și 4 grupuri de cercetare în bază de contract a fost prezentat și discutat la ședința Senatului din 23 martie 2004⁶. În *Raport* se subliniază că investigațiile științifice au fost efectuate de către 1206 cadre didactico-științifice, dintre care 128 de cercetători titulari, 278 de cercetători angajați prin cumul și, de asemenea, masteranzi și doctoranzi, în conformitate cu cele 9 direcții prioritare aprobate de Parlamentul RM, în cadrul a 50 de teme instituționale, 16 proiecte naționale și 21 internaționale⁷. În *Raportul* prezentat la ședința Senatului se mai menționează: „Analizând anumiți indici – date comparative privind activitatea de cercetare la USM, AȘM și UTM⁸, putem conchide că AGEPI-ul a menționat la justa valoare activitatea savanților universitari în cadrul Expoziției Internaționale Specializate INFOINVENT-2003, Universității fiindu-i decernat *Trofeul AGEPI pentru inovare și creativitate* pentru cel mai impunător portofoliu de obiecte de proprietate intelectuală înregistrate. Pentru prima dată în Republica Moldova eficacitatea cercetărilor științifice este apreciată cu un astfel de Trofeu⁹. Referindu-se la implementarea elaborărilor savanților universitari, în raport se sublinia că starea precară a economiei naționale împiedică implementarea realizărilor științifice ale acestora. Drept consecință, din cele 35 de elaborări, doar 9 sunt implementate în producere¹⁰. Ținând cont de această situație, „politica actuală a Universității de Stat din Moldova, de rând cu dezvoltarea științei fundamentale, este orientată spre activități investiționale în domeniul didacticii școlii superioare”¹¹. În calitate de instituție-pilot, USM actualmente

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 192-193.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 287.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 359, f. 291.

⁴ AUSM, Scrisori, 01/01-01/291, anul 2007, f. 88.

⁵ Textul a se vedea în AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 163-164.

⁶ Raportul detaliat a se vedea: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, CE USM, 2004.

⁷ AUSM, inv. 2, d. 360, f. 190.

⁸ Tabelul cu prezentarea datelor privind activitatea de cercetare pentru fiecare din aceste trei instituții: a se vedea AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 219 și următoarea filă nepaginată.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 192. Copia Diplomei a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 220.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 192.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 192.

are în derulare 11 teme de cercetare în domeniul educației¹. Publicațiile efectuate, care includ monografii, manuale, materiale didactice, articole științifice etc., „argumentează afirmarea Universității ca prestigios centru științific, inclusiv ca centru de cercetare în pedagogia învățământului superior și a politicilor educaționale actuale”². Savanții universității au obținut în 2003 28 de brevete de invenții și 27 de medalii³. În anul de referință, în activitatea de inventică s-au evidențiat A. Crăciun, V. Covaliov, Gh. Duca, A. Gulea, V. Țapcov, V. Rudic. În general, în perioada anilor 1993-2003 savanții de la USM au prezentat 269 de cereri de brevete, au obținut 206 brevete și 197 de medalii⁴.

Bilanțul pe anul 2003 conține și principalele obiective ce vizează eficientizarea managementului cercetării universitare, obiective ce prevedeau extinderea cercetărilor conform direcțiilor prioritare în baza participării la elaborarea proiectelor și realizarea programelor, proiectelor, granturilor naționale și internaționale, promovarea continuă a realizărilor științifice universitare, antrenarea mai amplă a cadrelor didactice, studenților și masteranzilor în activitatea de cercetare, crearea condițiilor adecvate pentru pregătirea cadrelor de înaltă calificare, racordarea cercetărilor științifice universitare la necesitățile economiei naționale, sporirea eficienței cercetărilor științifice la USM prin promovarea măsurilor de reformare și modernizare a învățământului universitar etc.⁵

În cadrul dezbaterilor pe marginea *Raportului* privind activitatea științifică la USM în ședința Senatului din 23 martie 2004 s-au pronunțat mai multe persoane. Academicianul Boris Melnic a subliniat necesitatea de a acorda mai multă atenție științelor umanistice, deoarece, argumenta domnia sa, „viitorul statului este învățământul universitar în înțelesul bun al cuvântului, care trebuie apreciat și ca factor al dezvoltării social-politice”⁶.

La ședința senatului din 23 martie 2004 a participat și academicianul Gh. Duca, proaspăt ales (5 februarie 2004) în funcția de președinte al Academiei de Științe a Moldovei. Domnia sa a apreciat efortul savanților de la USM drept „enorm”, ceea ce „demonstrează prezența unei forțe științifice în USM”. Menționând că știința și la universități, și la Academie se confruntă cu multe probleme, academicianul Gh. Duca amintește de o ședință convocată de el la Academie, ședință la care au participat membrii AȘM, universitarii, președintele RM, prim-ministrul și membri ai guvernului, ceea ce, în opinia sa, „este un lucru pozitiv, care vorbește de entuziasmul guvernanților în susținerea științei actuale”⁷. În continuare academicianul Gh. Duca aprecia drept „salutară reforma propusă de președintele țării, conform căreia AȘM va deveni *de facto* un minister al științei, care va concentra savanții tuturor instituțiilor de învățământ, dar *de iure* să păstreze acel element al democrației, deoarece savanții trebuie să determine care sunt prioritățile științifice și să înainteze propuneri statului, iar acesta să se adreseze societății pentru a determina necesitățile ei și ale statului”. În opinia vorbitorului, „această relație ar putea avea un impact pozitiv”. În continuare, academicianul Gh. Duca consideră că „reprezentanța structurii care se preconizează să fie formată în cadrul AȘM, trebuie să fie proporțională (a universităților, a instituțiilor, a AȘM), pentru distribuirea finanțelor”⁸. Evident, a fost menționată și necesitatea majorării salariilor, înzestrarea laboratoarelor cu echipament necesar și determinarea priorităților științifice de care are nevoie economia națională⁹.

La sus-numita ședință de la AȘM a participat și academicianul Anatol Ciobanu, care a remarcat că a rămas impresionat nu de „faptul că au asistat șefi mari, dar prin însăși abordarea problemei – știința fundamentală, inclusiv și la USM”, unde, „pe prim-plan trebuie să fie

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 193.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 193.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 206.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 207.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 232.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 174.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 175.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 175-176.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 176.

știința”, a subliniat domnia sa¹. Profesorul universitar Vladimir Guțu menționa că „USM este o locomotivă în elaborarea conceptelor” și că actualmente sunt susținute de Ministerul Educației două proiecte științifice importante – „conceptul de standarde și de curriculum universitar în învățământul superior”. În acest context, profesorul Vladimir Guțu a afirmat că nu înțelege scepticismul unor colegi referitor la aplicarea „regulilor educaționale”².

În pofida lucrurilor frumoase care s-au spus despre activitatea științifică la USM pentru anul 2003, decizia Senatului din 23 martie 2004 indică limpede și lacunele care urmau a fi înlăturate. Dintre acestea: numărul cadrelor didactico-științifice cu titlu științific este relativ mic față de numărul total al cadrelor didactico-științifice angajate la USM; lasă de dorit participarea la concursurile de proiecte naționale și internaționale; încă sunt elaborate puține proiecte ce țin de direcțiile noi de cercetare; scade volumul lucrărilor efectuate contra plată la comanda agenților economici; baza tehnico-materială nu corespunde întru totul cerințelor contemporane; savanții universitari au puține publicații în revistele științifice internaționale etc.³ În același timp, au fost formulate și obiectivele prioritare în organizarea managementului activității științifice de la USM, reliefându-se necesitatea extinderii tematicii de cercetare conform direcțiilor prioritare, crearea condițiilor adecvate pentru pregătirea cadrelor de înaltă calificare, perfecționarea structurii organizatorice a activității de cercetare etc.⁴

Între timp, Guvernul Republicii Moldova elabora o nouă strategie pentru dezvoltarea științei în Republica Moldova – proiectul Codului cu privire la știință și inovare, proiect care s-a aflat în atenția sporită a universitarilor. În ședința Senatului USM din 29 iunie 2004 s-a anunțat că în cadrul Consiliului rectorilor a fost format un grup de lucru, care includea toți prorectorii de la toate instituțiile de învățământ superior, pentru a discuta proiectul dat și pentru a înainta propuneri. De asemenea, s-a insistat ca membrii Senatului să se includă activ în discuție și să înainteze propuneri⁵.

La 15 iulie 2004 Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova a fost adoptat⁶. Odată cu intrarea în vigoare a Codului din 15 iulie 2004, Legea din 27 iulie 1999 privind politica de stat în sfera cercetare-dezvoltare și Legea din 27 iulie 2000 cu privire la Academia de Științe a Moldovei au fost abrogate. Prin Codul adoptat, politica de stat în sfera științei și inovării a fost declarată prioritate strategică, au fost stabilite scopul și sarcinile politicii de stat în sfera științei și inovării, principiile fundamentale ale politicii de stat în sfera științei și inovării, direcțiile strategice ale activității din sfera științei și inovării. Codul atribuia AȘM competențe nelimitate. Academia devenea „unica instituție publică de interes național în sfera științei și inovării, coordonator plenipotențiar al activității științifice și de inovare, cel mai înalt for științific al țării și consultantul științific al autorităților publice ale Republicii Moldova”.

Codul adoptat i-a pus în gardă pe universitari. În ședința Senatului din 26 octombrie 2004 rectorul, menționând creșterea resurselor financiare alocate USM pentru dezvoltarea științei de la 1,34 mln. lei în 2001 la 2,3 mln. în anul 2004, sublinia că acestea „nu corespund nici necesităților cercetărilor științifice, nici potențialului intelectual” al subdiviziunilor științifice de la USM. Dar, remarca rectorul, „situația lor ... se poate agrava și mai mult, dacă se va da curs Codului cu privire la știință și inovație al Republicii Moldova publicat”⁷. Declararea AȘM drept unica instituție publică de interes național în sfera științei și inovării, coordonator plenipotențiar al activității științifice și de inovare, cel mai înalt for științific al țării și consultantul științific al autorităților politice ale Republicii Moldova, universităților revenindu-le doar rolul de „membri de profil ai Academiei” genera o serie de întrebări: care va fi viitorul structurilor de cercetare din universitățile de stat? Cum vor fi finanțate acestea? În ce condiții vor participa

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 179.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 180.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 184.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 184.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 362, f. 22.

⁶ Publicat: 30.07.2004 în Monitorul Oficial Nr. 125-129, art Nr : 663.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 498, f. 11.

la concursurile de proiecte inițiate și finanțate de stat? Întrebări la care, sublinia rectorul, nu sunt răspunsuri, ceea ce creează o stare de incertitudine și chiar un anume reflux de cadre¹. Încercând să formuleze atitudinea USM după implementarea Codului, se menționa că „rectoratul rămâne un adept ferm al dezvoltării științei universitare” în subdiviziunile specializate și la catedre. De asemenea, luând în calcul statutul special al USM, de universitate națională, au fost făcute „propunerile de rigoare pentru fixarea în statutul Academiei a raporturilor ei particulare cu USM, astfel încât să beneficiem în măsură adecvată de banii publici alocați pentru dezvoltarea științei”, gestionați în continuare de AȘM. În același context, urma să fie „reactualizată ideea anunțată anterior cu privire la crearea Fondului Științei, axat nu doar pe stimularea investigațiilor științifice, ci, mai ales, pe subvenționarea științei universitare”². Se sublinia că USM „trebuie să fortifice cooperarea științifică cu diferite centre universitare europene și internaționale”, preconizându-se astfel un beneficiu dublu: menținerea potențialului științific la USM și crearea premiselor pentru integrarea USM în Spațiul european de cercetare³. Acestea urmau a fi căile de menținere a cercetării științifice la USM în condițiile în care finanțarea științei se concentra, conform Codului amintit, la AȘM.

Evident că promulgarea Codului, în condițiile în care, conform aprecierii AGEPI, anume știința universitară ocupa locul de frunte în Republica Moldova, este, cel puțin stranie. Autoritățile comuniste nu au avut niciun motiv serios să confere Academiei de Științe atribuțiile menționate în Codul Educației.

În cadrul discuțiilor la Senatul din 26 octombrie 2004 a luat cuvântul și decanul Facultății de Matematică și Informatică, profesorul universitar Gh. Ciocanu, care a subliniat nivelul scăzut al învățământului preuniversitar⁴ și beneficiile trecerii învățământului superior la sistemul de la Bologna, văzând în ciclul II, masterat, o soluție bună pentru pregătirea noii generații de cadre științifico-didactice⁵. În cadrul aceluiași discurs s-a subliniat necesitatea autoevaluării cercetărilor științifice și a laboratoarelor științifice, „restructurarea Departamentului Cercetării Științifice și Studii Postuniversitare în scopul creării a două instituții de cercetări științifice în domeniul științelor socioumane și reale, care vor deveni membri de profil ai AȘM”, cu atât mai mult că științele juridice nu și-au găsit locul potrivit în comunitatea științifică din RM. În acest context, autorul propunerii considera că „o parte din fondul extrabugetar se va transforma într-un fond de cofinanțare a cercetării și inovării”. Dintre alte propuneri referitoare la perspectivele dezvoltării științei pot fi menționate: instituirea unui fond de susținere a cooperării internaționale în domeniul cercetării și inovării; elaborarea unui nou principiu de finanțare din fondul extrabugetar, principiu ce va stimula cercetările științifice, activitatea conducătorilor științifici la doctorat⁶. Alocuțiunea decanului Gh. Ciocanu, care, de fapt, a expus un program de activitate, deosebit de cel promovat de rectorul în funcție, s-a încheiat cu cuvintele: „calitatea își are originea în cercetare, iar viitorul cercetării și inovării depinde de calitatea învățământului superior”⁷.

Rezultatele științifice ale cadrelor științifico-didactice de la USM în anul 2004 au fost destul de impunătoare, savanții publicând peste 2286 de studii, inclusiv monografii (33), manuale (63), materiale metodice (133) etc. De asemenea, au fost obținute 23 de brevete, luate 34 de decizii de acordare a brevetelor de invenții ale RM și depuse 36 de cereri cu privire la invențiile posibile. În același an, invențiile prezentate la expozițiile internaționale au fost menționate cu 10 medalii de aur, 10 de argint și 10 de bronz⁸. Pentru rezultate remarcabile obținute în procesul investigațiilor științifice, savanții de la USM au obținut numeroase premii naționale în

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 498, f. 11.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 498, f. 11.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 498, f. 12.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 498, f. 15.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 498, f. 16.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 498, f. 17.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 498, f. 18.

⁸ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, CEP, 2005, p. 3.

domeniul științei și tehnicii¹. Unele rezultate înregistrate de savanții de la USM în domeniul matematicii și informaticii, precum și în domeniul științelor socioumanistice au fost menționate și în darea de seamă pentru activitatea științifică a AȘM².

În documentul *Prevederile din Strategia Europeană a Republicii Moldova*, se făceau câteva constatări foarte importante și anume: „Cheltuielile din buget pentru știință raportate la PIB s-au redus de la 0,76% în 1991 la 0,2% în 2002. Infrastructura inovațională și a transferului tehnologic a fost distrusă. Întreprinderile mari care realizau ciclul inovațional în anii '90 fie că au fost lichidate, fie că și-au încetat activitatea din cauza insuficienței de mijloace financiare. Majoritatea agenților economici nu sunt interesați de a investi pe termen lung în cercetare și în implementarea inovațiilor din cauza gradului sporit de risc financiar. Potențialul intelectual din sfera de cercetare și inovare (cercetătorii, inventatorii, inginerii, lucrătorii serviciilor de brevetare etc.) este în mare măsură nesolicitat, fapt ce provoacă degradarea sa rapidă. Dată fiind importanța dezvoltării domeniului de cercetare și inovare în asigurarea creșterii durabile și a competitivității economiei naționale, în ultimii ani au fost adoptate o serie de acte legislative și documente strategice orientate spre ameliorarea situației create: cu privire la Academia de Științe a Moldovei, la politica de stat în sfera cercetare-dezvoltare, la politica de stat pentru inovare și transfer tehnologic, la aprobarea Priorităților strategice ale cercetării-dezvoltării pentru anii 2004–2010, la Strategia de dezvoltare a sistemului național de protecție și utilizare a obiectelor de proprietate intelectuală până în anul 2010, la știință și inovare. Luând drept reper toate acestea, se trasau următoarele obiective în domeniul cercetărilor și inovațiilor: creșterea nivelului de cercetare-dezvoltare; aplicarea eficientă a rezultatelor activității tehnologico-științifice în economie; dezvoltarea sferei inovaționale în baza comercializării lucrărilor de cercetare-dezvoltare și a rezultatelor acestora; valorificarea potențialului intelectual existent, precum și dezvoltarea continuă a potențialului intelectual din sfera cercetărilor și inovațiilor”³.

Evident, în condițiile în care AȘM deținea prerogativele care au fost menționate mai sus, unii membri ai Senatului propuneau modalități de apropiere și mai mult de Academia de Științe. La ședința Senatului din 1 februarie 2005, profesorul universitar Valeriu Moșneaga a prezentat un raport în care a abordat și problema bazei materiale a USM. El a menționat că, dacă unele facultăți sunt cât de cât mulțumite de înzestrarea laboratoarelor cu mijloace tehnice (Facultatea de Fizică, cu excepția laboratorului de Meteorologie și Metrologie), la alte facultăți situația este cu mult mai precară. În opinia vorbitorului, una dintre soluțiile care ar redresa situația ar fi „comasarea cu Instituțiile specializate de profil ale Academiei de Științe din Moldova. Efectuarea cercetărilor didactice și științifice în Instituțiile de profil ale Academiei de Științe din Moldova ar crea condiții mai favorabile pentru pregătirea mai bună a specialiștilor la USM și ar favoriza selectarea cadrelor, a „sângelui tânăr” pentru Academia de Științe. Planificarea orelor de laborator în incinta Academiei de Științe, conform principiului „modul”, ar ajuta la rezolvarea problemei spațiului liber pentru ore de curs la facultățile reale. Și nu numai. Crearea institutelor de cercetare în domeniul științelor reale și socioumane cu finanțarea cercetărilor din partea Academiei de Științe din Moldova poate (sperăm) să amelioreze situația în vederea asigurării cu echipament modern necesar”⁴.

Ulterior, la ședința Senatului din 29 martie 2005, în centrul atenției a fost problema *Codul cu privire la știință și inovare: cerințe, realizări și perspective*. Pe marginea Raportului prezentat de prorectorul pentru activitate științifică s-au încins dezbateri aprinse. După propunerea de a organiza centre, laboratoare, grupuri de cercetare în colaborare cu AȘM (USM – AȘM), a luat cuvânt profesorul universitar Anatol Ciobanu. Domnia sa a făcut o apreciere destul de înaltă

¹ Ibidem, p. 3-4.

² Raportul despre activitatea științifică și științifico-organizatorică în anul 2004, Chișinău, 2005, p. 6-7, 106.

³ <http://2011.europa.md/subpagina/arata/41/Stiinta%20si%20educatie#III>, Prevederile din Strategia Europeană a Republicii Moldova.

⁴ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 1 februarie 2005.

activității de cercetare la USM pentru anul 2004¹ și a constatat că „fiecărui savant, anual, îi revine câte 3 coli de autor editate. Este un lucru enorm, dar, a subliniat domnia sa, ar trebui să ne îngrijoreze faptul că din cei 74 de doctoranzi care au absolvit studiile la doctorat, doar 8 au susținut teza în termen”².

Profesorul universitar Vladimir Guțu, subliniind că „cercetarea devine o temelie pentru calitatea educației” și „dacă nu vom avea cercetări de calitate, nu vom avea nici specialiști performanți, deoarece cercetarea este baza pregătirii specialiștilor”, domnia sa se întreba: „Una nu-mi este clar: poate fi sub aceeași umbrelă și managementul științei și realizarea științei? Este o eroare, răspundea tot el, nu pot fi sub această umbrelă și acei care conduc, și acei care realizează, cu excepția cazului când se găsesc limitele funcționale, dar nu se suprapun, altfel s-ar ajunge la contradicție”. „Se impun, niște stipulări în *Codul* respectiv referitoare la cadrele didactice, sublinia profesorul Vladimir Guțu, fiindcă profesorii sunt și cercetători”. „Ar fi interesant, continua el, să se cunoască cine și cum (în cadrul AȘM) stabilește prioritățile – tematica reală a cercetărilor. Ea trebuie coordonată, dar cine ar putea spune ce ne trebuie exact? Pentru că cele 5 persoane responsabile nu vor putea determina temele prioritare pentru toate domeniile. Participanții la concurs nu vor fi evaluați la justa valoare și s-ar putea să câștige acei, ale căror teme nu ar prezenta interes”³.

În același context, profesorul universitar A. Gulea exprima opinia că „din perspectiva *Codului*, ar trebui să ne bazăm pe principiul consolidării forțelor cu susținere din partea AȘM”. „Cât privește colaborările dintre facultățile USM și secțiile respective ale AȘM, eu cred că se vor bucura și în continuare de un sprijin substanțial”, a menționat domnia sa⁴.

Pronunțându-se asupra *Bilanțului activității științifice la USM pentru anul 2004*, profesorul Mihai Coșcodan a observat destul de judicios că „universitarii au lucrat bine și fără *Codul* discutat și acceptat”. Apreciind *Codul*, domnia sa a ținut să sublinieze că „este bine că AȘM, prin intermediul acestui *Cod*, și-a rezolvat parțial problemele, însă *Codul* prevede o monopolizare a științei și, în special, a surselor financiare bugetare. El vizează interesele AȘM, nu ale universităților”. Vorbitorul și-a exprimat îngrijorarea că „nu putem spera că știința universitară va beneficia de finanțare din partea statului. Nici în *Cod* nu se vorbește nimic despre reglementarea finanțării bugetare a științei universitare. Universitățile și structurile lor științifice sunt puse în aceeași parametri cu muzeul științific. Eu cred, menționa domnia sa în continuare, că universitățile de stat n-au meritat o astfel de tratare, fiind coborâte la un nivel atât de jos”. *Codul*, mai sublinia vorbitorul, „într-o anumită măsură, a fost aprobat doar pentru dezvoltarea științei AȘM, dar nu a celei universitare”⁵.

În concluzie la cele de mai sus, rectorul Gh. Rusnac își exprima încrederea că „președintele AȘM va reveni la problema finanțării științei universitare. Încotro ne vom orienta, nu se știe, dar sperăm că ne vom alege cu o decizie echitabilă”⁶. Așadar, până la urmă rămâneau doar speranțele ...

În decizia Senatului din 29 martie 2005 se menționa că USM „susține politica promovată de stat în domeniul științei și inovării”, se subliniau realizările principale ale Universității: „afirmarea Universității de Stat din Moldova pe scară națională și mondială ca centru științific, educațional și cultural; crearea școlilor științifice în diverse domenii (în total 40 de școli științifice); reformarea și modernizarea învățământului universitar; pregătirea cadrelor științifice prin intermediul învățământului postuniversitar specializat, doctorat și postdoctorat (în perioada anilor 2000-2004 au fost susținute 17 teze de doctor habilitat, 155 de teze de doctor în științe și 1439 de teze de magistr); obținerea unor rezultate notabile în elaborarea de noi tehnologii, mostre, instalații-pilot protejate prin titluri de protecție (între anii 2000-2004 au fost elaborate 55 de

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Molodva pentru anul 2004. Chișinău, CEP USM, 2005.

² Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 29 martie 2005.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

tehnologii, mostre și instalații-pilot, au fost obținute 110 brevete de invenție)”. În aceeași decizie s-a constatat că „în ultimii ani cercetările științifice efectuate conform contractelor economice se reduc; indicii ce caracterizează implementarea rezultatelor științifice rămân în continuare sub nivelul așteptărilor și posibilităților personalului implicat în cercetare; potențialul structurilor didactico-științifice și de cercetare în obținerea de granturi internaționale și naționale, ca sursă de bază a menținerii și a extinderii profilurilor științifice la USM, nu este valorificat în deplină măsură; la USM nu toate profilurile de cercetare sunt asigurate cu bază logistică corespunzătoare cerințelor *Codului cu privire la știință și inovare*”. În decizie se stipulează: „A considera drept *obiective prioritare*: desfășurarea activităților științifice și de inovare în cadrul Universității în conformitate cu prevederile *Codului cu privire la știință și inovare* (Legea nr.259-XV din 15 iulie 2004, art.56); asigurarea dezvoltării științei fundamentale și aplicative; utilizarea eficientă a potențialului științific universitar în soluționarea problemelor vieții economice, sociale și culturale a Republicii Moldova; extinderea cercetărilor științifice fundamentale, aplicative, inclusiv a celor educaționale, desfășurate în cadrul Universității, în baza participării active la concursuri de programe, proiecte, granturi și teme naționale și internaționale; efectuarea cercetărilor conform contractelor economice și prestarea de servicii științifice, asigurând astfel cercetărilor un suport financiar suplimentar; intensificarea interacțiunii dintre procesul de cercetare și cel educațional, ajustându-l la standardele internaționale în conformitate cu cerințele procesului de la Bologna; elaborarea și utilizarea criteriilor de implementare a realizărilor științifice în procesul educațional universitar; inițierea procedurii de autoevaluare și de acreditare a Universității și a structurilor ei de cercetare conform cerințelor Regulamentului respectiv”¹.

În cadrul ședinței Senatului din 29 martie 2005 au fost aprobate și profilurile (direcțiile) în sfera științei și inovării la USM: „Probleme actuale ale matematicii și informaticii; Fizica și tehnologia sistemelor, structurilor și dispozitivelor optoelectronice semiconductoare; Tehnologii non-poluante și materiale noi cu proprietăți utile pentru economia națională; Biodiversitatea, securitatea biologică și utilizarea rațională a resurselor naturale; Studii filologice: lingvistică teoretică și aplicativă; istoria și teoria literaturii; Tracologie, probleme de etnogeneză și glotogeneză; Relații interetnice și internaționale; Studiul problemelor social-economice, filosofice, sociologice, politice, juridice și mediologice ale Republicii Moldova; Teoria și metodologia renovării curriculumului educațional”².

Pe data de 26 aprilie 2005, la ședința Senatului, Gh. Ciocanu, decanul Facultății de Matematică și Informatică, expunea un plan amplu al Universității-model, în care locul bine-meritat și l-a găsit și cercetarea științifică. Conform spuselor dlui decan, „În universitatea-model cercetarea științifică se consideră ca principal criteriu de evaluare a calificării academice”, iar „evaluarea activității de cercetare se reflectă prin următorii indicatori: personal direct implicat în cercetare (cercetători titulari); unități autonome de cercetare; număr de teme de cercetare; granturi de cercetare și contracte de cercetare; valoarea granturilor și contractelor de cercetare; publicații științifice: monografii, cărți (în țară, în străinătate), lucrări științifice (reviste științifice în străinătate, reviste științifice centrale, alte reviste); manifestări științifice internaționale organizate de universitatea-model; manifestări științifice studentești (naționale și internaționale) organizate de universitatea-model”. În același timp, în planul expus de Gh. Ciocanu erau schițate și câteva activități specifice: „Schimbarea radicală a metodologiei de elaborare a direcțiilor prioritare și a numărului lor; elaborarea unor standarde riguroase de evaluare, preluate de la agenții prestigioase de evaluare a cercetării științifice; introducerea sistemului referenților de prestigiu pentru publicarea rezultatelor în reviste proprii; instituirea unui fond pentru promovarea cercetărilor performante; susținerea programelor de cercetare desfășurate în cooperare cu universități de prestigiu finanțate de Uniunea Europeană, NATO și de alte organisme internaționale (*fond de cofinanțare a cercetării*); salarizarea diferențiată în funcție de performanțele științifice; redefinirea normei didactice în corelație cu performanțe-

¹ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 29 martie 2005.

² Ibidem.

le științifice; realizarea de parteneriat de cercetare-dezvoltare cu agenți economici și organe ale administrației locale; elaborarea unor politici financiare stimulativă pentru studenții cu rezultate științifice originale; modernizarea managementului cercetării; crearea unor centre de transfer tehnologic și stabilirea unor cooperări cu agenții economici autohtoni; crearea unor centre de performanță necesare evoluției universitare; transparență în gestiunea veniturilor realizate din granturi, proiecte, contracte; asigurarea condițiilor și climatului necesar dezvoltării activităților de cercetare științifică”¹.

În aceeași ședință a Senatului din 26 aprilie 2005 au fost aprobate *Raportul instituțional de autoevaluare în sfera științei și inovării la U.S.M.* și rapoartele de autoevaluare a profilurilor (direcțiilor), după cum urmează: „Probleme actuale ale matematicii și informaticii; Fizica și tehnologia sistemelor, structurilor și dispozitivelor optoelectronice semiconductoare; Tehnologii non-poluante și materiale noi cu proprietăți utile pentru economia națională; Biodiversitatea, securitatea biologică și utilizarea rațională a resurselor naturale; Studii filologice: lingvistică teoretică și aplicativă, istoria și teoria literaturii; Tracologie, probleme de etnogenază și glotogenază, relații interetnice și internaționale; Studiul problemelor social-economice, filosofice, sociologice, politice, juridice și mediologice ale Republicii Moldova; Teoria și metodologia renovării curriculumului educațional”².

Inovațiile introduse de Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare cereau modificarea denumirii publicației anuale a Universității de Stat din Moldova. Din acest considerent, la ședința Senatului din 28 iunie 2005 s-a discutat problema *Cu privire la modificarea statutului și a denumirii publicației științifice anuale Analele Științifice ale U.S.M.* Luând în considerație rigorile Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare, Senatul USM a luat decizia de a modifica statutul și denumirea „publicației științifice anuale *Analele Științifice ale USM*” (4 serii, 6 volume) care, începând cu 1 ianuarie 2006, va deveni o *publicație periodică* (revistă), cu denumirea *Buletinul USM* și seriile, după cum urmează: Fizică, Matematică, Informatică (2 numere anual); Biologie, Chimie (2 numere anual); Filologie (2 numere anual); Științe umanistice – Istorie, Filosofie (2 numere anual); Științe sociale – Drept (2 numere anual); Politologie, Jurnalism (2 numere anual); Asistență Socială, Sociologie (2 numere anual); Economie (2 numere anual); Științe ale Educației – Psihologie, Pedagogie (2 numere anual)”. Concomitent, decanii facultăților urmau să stabilească până la 1 octombrie 2005 componența colegiilor de redacție, a grupurilor de elaborare a cerințelor față de materialele prezentate și pregătirea lor pentru editare, precum și graficul de multiplicare a revistelor³. În cadrul ședinței aceleiași Senat s-a hotărât „repartizarea ajutorului umanitar, sub formă de utilaj aflat în uz, acordat Facultății de Fizică din partea Germaniei”⁴.

În raportul rectorului, prezentat în ședința Senatului din 25 octombrie 2005, se menționa că la capitolul performanțelor științifice „USM întotdeauna a fost lider pe piața internă universitară și a avut prezențe relevante pe arena europeană și internațională”, în cadrul ei afirmându-se 37 de școli științifice⁵. Dar consecințele aplicării *Codului cu privire la știință și inovare* nu s-au lăsat mult așteptate. În raportul amintit se menționa că în anul universitar 2004-2005 „activitatea științifică de la USM, ajustată parțial la *Codul cu privire la știință și inovație al Republicii Moldova*, a fost perturbată simțitor de incertitudinile dezarmante ale acestuia”, exprimându-se încrederea că, în pofida acestor vicisitudini, „USM poate și trebuie să rămână un important centru științific din Republica Moldova”⁶. Către ședința următorului Senat din 27 decembrie 2005 situația însă s-a mai limpezit: USM a fost acreditată și au devenit cunoscute rezultatele concursului național al proiectelor instituționale, o parte din care au revenit Universității de Stat din Moldova⁷.

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 26 aprilie 2005.

² Ibidem.

³ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 28 iunie 2005.

⁴ Ibidem.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 672, f. 29.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 672, f. 30.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 672, f. 378.

O consecință imediată a Codului a fost că, în perioada 10-22 decembrie 2005, AȘM a organizat pentru prima dată audierea totalurilor cercetărilor științifice efectuate în universități, rapoarte care au fost înalt apreciate, cu recomandări concrete de conlucrare și dezvoltare a investigațiilor pe viitor¹. Într-adevăr, la 22 decembrie 2005 Universitatea de Stat din Moldova a fost acreditată de stat conform Codului cu privire la știință și inovare al RM pentru 10 profiluri științifice: matematică teoretică și aplicată; probleme actuale ale informaticii aplicate; fizica și tehnologia materialelor, structurilor și dispozitivelor optoelectronice semiconductoare; tehnologii nonpoluante și materiale noi cu proprietăți utile pentru economia națională; biodiversitatea, securitatea biologică și utilizarea rațională a resurselor naturale; lingvistica teoretică și aplicativă, istoria și teoria literaturii; arheologia, probleme de etnogeneză și glotogeneză, relații interetnice și internaționale; aspecte social-economice, politologice și rolul studenților în societate; aspecte juridice la etapa contemporană în Republica Moldova; modernizarea învățământului superior în Republica Moldova în contextul integrării europene². Raportul pentru rezultatele activității științifice a USM a fost făcut și prezentat la Ședința Senatului în conformitate cu aceste profiluri³.

Tabelul nr. 101**Finanțarea științei la USM (mii lei)⁴**

Ani	Buget de stat știință și inovare	Finanțarea bugetară a științei la USM	În %
2001	/40,6	1362300	3,35
2002	/53,6	1817700	3,39
2003	/66,1	2077600	3,14
2004	70961,3 /83,3	2513,5	3,17
2005	139176,1/139,5	3401,0	2,43

Tabelul nr. 102**Evoluția potențialului științific al LCS și CCP în anii 2001-2005⁵**

Anul	LCS		CCP	
	Colaboratori	Cooptați în investigații	Colaboratori	Cooptați în investigații
2001	112	104	10	176
2002	118	159	11	183
2003	116	79	12	123
2004	104	72	9	88
2005	103	51	10	81

Noul an, 2006, începea cu o veste bună pentru savanții universitari. La 21 ianuarie 2006 Brevetul de invenție nr. 3000 prin Hotărârea AGEPI era acordat titularului Universitatea de Stat din Moldova⁶.

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 672, f. 376.

² Copia certificatului de acreditare a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 325. Discuții a provocat profilul Aspecte social-economice, politologice și rolul studenților în societate, formulare, care, în opinia unor membri ai Senatului nu este adecvată. La ședința Senatului din 25 aprilie 2006 Comisiei Naționale de Atestare și Acreditare i se solicita modificarea denumirii profilului științific respectiv în următoarea redacție: „Aspecte sociale, economice și politice ale dezvoltării societății în contextul integrării europene și al globalizării”, AUSM, F. 1, inv. 1, d. 794, f. 51.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 325-334.

⁴ Tabelul este alcătuit în baza datelor din Bugetul de Stat pentru anii respectivi și datele privind finanțarea USM.

⁵ Tabelul este alcătuit în baza datelor din Bilanțul activității științifice a USM pentru anul 2001, p.133-134; pentru anul 2002, p.153-154; pentru anul 2003, p.175-176; pentru anul 2004, p. 210-211; pentru anul 2005, p. 166-167.

⁶ Istoria sistemului național de proprietate intelectuală în date și imagini. 1992 – 2007, Chișinău, 2007, p. 93.

Rezultatele activității științifice la USM pentru anul 2005¹ au fost prezentate la ședința Senatului din 28 martie 2006 de prorectorul pentru activitatea științifică. Conform informației, către 1 ianuarie 2006 potențialul științific al USM se constituia din: Cadre didactico-științifice – 1530, inclusiv academicieni și membri corespondenți – 6, doctori habilitați – 101, doctori – 456; Cercetători titulari – 113, inclusiv doctori habilitați – 4, doctori – 46; cercetători cumularzi – 249, inclusiv, doctori habilitați – 37, doctori – 67, doctoranzi și masteranzi – 21, studenți – 52; Masteranzi și doctoranzi – 939². Investigațiile științifice s-au axat pe șase direcții strategice: edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Republicii Moldova în contextul integrării Europene; valorificarea resurselor umane, naturale și informaționale pentru dezvoltarea durabilă; biomedicina, farmaceutica, menținerea și fortificarea sănătății; biotehnologii agricole, fertilitatea solului și securitatea alimentară; nanotehnologii, inginerie industrială, produse și materiale noi; eficientizarea și asigurarea complexului energetic și al securității energetice, inclusiv prin folosirea resurselor renovabile³. În total, în anul 2005 au fost obținute 30 de brevete de invenție și 25 de medalii⁴.

Este semnificativă și colaborarea cu AȘM. În anul de referință, 2005, la 5 din cele 7 unități interdepartamentale ale AȘM activau cercetători ai subdiviziunilor științifice de la USM⁵.

În pofida tuturor dificultăților existente, în anul 2005 savanții de la USM au obținut rezultate științifice importante, care au fost înalt apreciate. În anul de referință au fost obținute 30 de brevete de invenție, iar invențiile prezentate la cele 10 expoziții internaționale au fost menționate cu 12 medalii de aur, 10 de argint și 3 de bronz⁶.

Principalele rezultate ale investigațiilor științifice ale savanților universitari în domeniul științelor istorice, lingvistice, sociologice, matematicii teoretice, matematicii și informaticii, bazelor științifice și metodologice ale educației, informaticii și tehnologiilor informaționale au fost incluse și în *Raportul privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în anul 2005*⁷. Acestea vizau valorificarea resurselor naturale, a bazelor științifice ale pedagogiei și psihologiei, biomedicinii, farmaceuticii, menținerii și fortificării sănătății, biotehnologiilor agricole, fertilității solului și securității alimentare, nanotehnologiilor, ingineriei industriale, produselor și materialelor noi, materiale, tehnologii și aparate micro- și optoelectronice etc.

Proiectul deciziei Senatului din 28 martie 2006 constata și lacunele activității de cercetare cum ar fi: nu s-a efectuat nici o lucrare prevăzută de contractele economice încheiate cu agenții economici din RM sau din străinătate; nu s-a acordat atenția cuvenită participării studenților la activitatea de cercetare; a rămas destul de mic numărul de proiecte și granturi naționale și internaționale; activitatea de cercetare nu s-a optimizat în conformitate cu cerințele *Codului pentru știință și inovare*. Ținând cont de toate acestea, au fost trasate obiectivele prioritare în domeniul cercetării științifice: modernizarea managementului activității de cercetare, eficientizarea activității de cercetare, capabilă să facă față concurenței, participarea activă la concursuri de proiecte, granturi etc., integrarea procesului educațional cu cel de cercetare științifică, promovarea mobilității internaționale a cadrelor didactico-științifice și a studenților, utilizarea tehnologiilor informaționale moderne în procesul de cercetare⁸.

¹ Raportul detaliat a se vedea: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, CEP, 2006.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 320.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 321.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 323.

⁵ Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în anul 2005. Chișinău, 2006, p. 54.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, CEP, 2006, p.4.

⁷ Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în anul 2005. Chișinău, 2006, p. 69, 71, 74, 79.80, 82, 83, 90, 96, 102, 117-118, 145-146, 150.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 337 verso.

Decizia finală referitoare la această problemă a fost adoptată de Senatul USM în ședința din 25 aprilie 2006, care a mai prevăzut și crearea unui fond universitar de 1-2% din veniturile extrabugetare, necesar pentru „consolidarea cercetărilor universitare, organizarea manifestărilor științifice ale personalului didactic și studentesc, stimularea domeniilor critice din cercetarea universitară, cofinanțarea echipelor de cercetători universitari în scopul obținerii de proiecte și granturi naționale și internaționale, perfecționarea personalului științifico-didactic”¹.

Evident, în acest context interesează opinia președintelui AȘM, a academicianului Gh. Duca, membru al Senatului USM. Domnia sa, după propria mărturie, „a rămas plăcut surprins” de raportul prezentat, apreciindu-l drept „o viziune nouă în managementul cercetărilor la USM care întru totul corespunde cerințelor *Codului Știință și Inovare*”². „Ceea ce a fost prezentat, își încheia președintele AȘM luarea de cuvânt, este un model de management al structurii științifice, care este finanțată de către stat. Eu salut acest lucru și consider că USM are mari șanse de a obține finanțări noi”³.

Profesorul universitar Vladimir Guțu nu a ținut însă cont de laudele aduse. El a schițat câteva direcții de cercetare/inovare și și-a exprimat opinia că, în general, managementul științei în Republica Moldova „conceptual este greșit”, „fiindcă știința nu poate fi dirijată dintr-o singură sursă – în cazul când aici se va comite o greșeală, toată știința va suferi. Sursele de conducere ale științei trebuie să fie diversificate și atunci știința va prospera”⁴.

Reacția dlui Gh. Duca a fost destul de violentă: el nu este de acord cu afirmațiile „că doctorantura nu trebuie să se afle în cadrul instituțiilor de cercetare”, „consider că n-am monopolizat știința în cadrul AȘM”, motivând că Academia „nu mai este cea care a fost. Acum se constituie din membri, care sunt colaboratori ai instituțiilor de învățământ. Despre ce fel de monopolism vorbim?”⁵, se întreba indignat dânsul.

Unei critici dure a fost supusă *Organigrama activității de cercetare la USM*⁶ de către Gh. Ciocanu, decanul Facultății de Matematică și Informatică, la ședința Senatului din 25 aprilie 2006. El a afirmat că Secția Managementul activității de cercetare nu este argumentată. Prezentând consecutivitatea „Rector - Senat - Consiliu de Administrație, prorector pentru activitatea științifică, Departamentul Cercetare și Inovare – secretar științific – Secția managementul activității de cercetare”, domnia sa, pe bună dreptate, întreba: „Care organ se ocupă de cercetare?”. În acest context se propunea formarea a două Secții: *Strategia activității de cercetare*, care ar efectua analiza, sinteza și ar schița evoluția cercetării și inovării la USM, ar transforma USM într-o universitate antreprenorială, unde cercetarea științifică să fie orientată spre caracterul aplicat al rezultatelor cercetărilor, inovării și transferului tehnologic” și *Secția Marketingul activității de cercetare*. De asemenea, Gh. Ciocanu mai propunea cofinanțarea științei universitare din fondul extrabugetar al universității, elaborarea unor noi criterii de remunerare a personalului didactic în corelație cu cadrele științifice și își exprima încrederea că „o calitate înaltă a învățământului universitar poate fi asigurată numai prin cercetare; calitatea va deveni competitivă numai prin cercetare și tot ea va deveni o valoare națională numai prin cultivarea unei etici științifice a personalului didactic”⁷.

În ședința Senatului din 31 octombrie 2006 rectorul a prezentat raportul *USM pe făgașul Bologna: un an de reformare a învățământului universitar*, în care a amintit de acreditarea științifică a USM în anul 2005, ceea ce semnifică „recunoașterea potențialului științific considerabil al USM, a investigațiilor științifice efectuate de universitarii noștri ... și accesul la concursurile de finanțare a investigațiilor științifice din bugetul de stat”⁸.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d.794, filă nenumărată după fila 47.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 300.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 301.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 302-303.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 306.

⁶ Organigrama a se vedea AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 336.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d.793, f. 303.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 795, f. 131.

Decizia pe marginea raportului rectorului a fost aprobată la ședința Senatului din 28 noiembrie 2006, dar la capitolul dezvoltarea științei nu s-a prevăzut nimic concret, doar generalități: „a confirma în calitate de obiective strategice pentru perioada următoare promovarea la USM a valorilor Spațiului European al Învățământului Superior”¹.

Denumirea *Buletinul U.S.M.*, aprobată, după cum s-a arătat mai sus, de Senat pentru publicația anuală a Universității de Stat din Moldova, nu s-a încetățenit. La ședința Senatului din 26 decembrie 2006 s-a luat o altă decizie privind modificarea statutului și denumirii publicației științifice anuale, *Analele Științifice ale USM*². Începând cu 2 ianuarie 2007, publicația științifică anuală *Analele științifice ale USM* (4 serii, 6 volume) este înlocuită cu revista științifică *Studia Universitatis* (5 serii: științe ale naturii, științe exacte și economice, științe sociale, științe umanistice, științe ale educației, 10 volume anual)³. Prin Hotărârea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM din 1 februarie 2007 se susținea „decizia USM privitor la transformarea publicației științifice anuale *Analele științifice ale USM* în revista științifică *Studia Universitatis* a Universității de Stat din Moldova”⁴.

În rezultatul deciziei Senatului și a Hotărârii Consiliului Suprem Pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM, a fost emis ordinul rectorului nr. 34 din 9 februarie 2007 prin care se modifica statutul și denumirea publicației anuale științifice *Analele Științifice ale USM*, în Revista științifică a Universității de Stat din Moldova *Studia Universitatis*, care va fi publicată în 5 serii a câte 2-3 numere fiecare: Științe ale naturii (Biologie, Chimie, Fizică), Științe exacte și economice (Matematică, Informatică, Economie), Științe sociale (Drept, Științe politice, Sociologie, Asistență socială, Jurnalism, Științe ale comunicării), Științe umanistice (Istorie, Filosofie, Arheologie, Antropologie, Lingvistică și Literatură, Culturologie), Științe ale educației (Pedagogie, Psihologie, Didactica particulară)⁵.

Bilanțul activității științifice la USM pentru anul 2006 a fost discutat și aprobat la ședința Senatului din 27 martie 2007⁶. Raportul *Integrarea cercetării științifice și a instruirii universitare: realizări și perspective* a fost prezentat de prorectorul pentru activitatea științifică. Conform raportului, potențialul științific al USM la sfârșitul anului 2006 era următorul: cadre didactico-științifice – 1488, inclusiv, academicieni și m.c. – 6, doctori habilitați – 453. Dintre aceștia în activitatea de cercetare finanțată erau angajați 110 titulari, 251 de cumularzi, 68 de studenți, 36 de masteranzi și doctoranzi⁷. De asemenea, a fost prezentat numărul de proiecte naționale și internaționale, volumul finanțării, lucrările publicate, activitatea științifică studentescă etc.⁸ Raportorul a menționat că s-a mărit considerabil activitatea de inventică, fiind prezentate 49 de cereri și obținute 41 de brevete de invenție⁹. La cele 13 expoziții, la care au fost prezentate rezultatele științifice, USM a obținut 36 de distincții¹⁰. În cadrul dezbaterilor pe marginea raportului prezentat au luat cuvântul mai mulți vorbitori. Profesorul Vladimir Guțu a subliniat că „vorbind despre integrarea cercetării la USM, noi realizăm niște investigații cu scopul de a oferi informații factorilor de decizie pentru a adopta anumite hotărâri în vederea promovării procesului de la Bologna”¹¹. Dar, în acest context, chiar și un student, membru al Senatului USM, a subliniat că el a ajuns la concluzia că „societatea moldovenească încă nu consideră știința ca ceva important, nu-i acordă importanța și valoarea pe care o merită”¹². În decizia Senatului din 27 martie 2007 se apreciază activitatea efectuată în domeniul cercetării științifice în anul

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 796, f. 36.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 796, f. 338.

³ AUSM, Scrisori, 01/01-01/291, anul 2007, f. 20.

⁴ AUSM, Scrisori, 01/877-01/1219, anul 2007, fila nu e indicată.

⁵ AUSM, Ordine B (generale), 2007, 01-358, f. 43.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006. Chișinău, CEP, 2007.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 253.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 254-261.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 262.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 264.

¹¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 231.

¹² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 232.

2006 și se ia decizia ca, în condițiile actuale, „cercetarea să fie considerată drept bază a pentru asigurarea calității pregătirii specialiștilor și, în aceeași ordine de idei, se prevedeau o serie de măsuri, printre care: promovarea activităților tradiționale, elaborarea și implementarea noilor modalități de eficientizare a cercetărilor în conformitate cu tendințele din strategia cercetării și învățământului superior, asigurarea realizării în ansamblu a Programului de Stat *Integrarea științei și a învățământului superior*, extinderea participării cadrelor didactico-științifice la concursuri de proiecte naționale și internaționale, atragerea mai largă a studenților și doctoranzilor la activitatea de cercetare științifică etc.¹

O colaborare fructuoasă s-a stabilit între Serviciul Meteorologic de Stat și Facultatea de Fizică, în anul 2007 acceptându-se propunerea Serviciului respectiv de a instala o stație hidro-meteorologică în incinta *Laboratorului Metrologia mediului ambiant și astronomie*, subliniindu-se importanța acesteia pentru pregătirea specialiștilor meteorologi².

Rolul important al cercetării universitare a fost subliniat și în ședința Senatului din 24 aprilie 2007. În decizia adoptată referitoare la subiectul *Mecanisme de asigurare a calității în învățământul superior* se stipula: „A considera asigurarea calității învățământului și a procesului de cercetare o direcție prioritară în activitatea tuturor structurilor universitare și a fiecărui angajat, în particular”³.

La ședința Senatului din 25 decembrie 2007 a fost discutat Proiectul bugetului USM pentru anul 2008. Referindu-se la suma de 300 mii de lei, rectorul Gh. Ciocanu a explicat că ei au fost alocați „pentru prima dată în istoria USM”, ceea ce „înseamnă ceva, prin aceasta punând accentul pe redefinirea normei didactice în conformitate cu performanțele științifice. Aceasta presupune următoarea descifrare: dacă profesorul are 360 de ore auditoriale conform normei, el poate lua 180 de ore de auditoriu, iar restul timpului va fi compensat din acest fond de 300 de mii”⁴. În final, după alte discuții și intervenții ale rectorului și ale membrilor Senatului, proiectul Bugetului pentru anul 2008 în prima lectură a fost acceptat⁵.

Referindu-se la *Codul Educației*, în cadrul discuțiilor de la ședința Senatului din 25 decembrie 2007, președintele AȘM și-a exprimat încrederea că, odată cu aprobarea acestuia, „USM va avea un loc important în sistemul educațional și cred, și sper că va fi mai bine finanțat”⁶. Totuși, câțiva ani mai târziu, la 4 mai 2011 a fost convocată Adunarea Generală a Academiei de Științe a Moldovei. Subiectul-cheie al dezbaterilor a fost propunerea pentru armonizarea *Codului cu privire la știință și inovare* în contextul elaborării proiectului *Codului Educației*. În acest context, în *Apelul membrilor AȘM și conducătorilor instituțiilor de cercetare privind reforma în domeniul managementului științei, stipulată în Codul Educației*, se sublinia: „*Codul Educației*, în redacția propusă, nu va contribui la consolidarea, ci, dimpotrivă, va conduce la dispersarea sistemului de cercetare: a instituțiilor academice, universitare și a celor de ramură, ceea ce contravine tendințelor de dezvoltare a societății contemporane privind integrarea potențialului intelectual, academic, universitar, tehnologic și din mediul de afaceri. Spre aceste deziderate trebuie să aspire întreaga societate, dat fiind faptul că o țară izolată, cu resurse naturale limitate nu va prospera decât prin cooperarea și susținerea intelectualității. Mai mult decât atât, autorii proiectului propun organizarea pe lângă Guvern a Agenției Naționale pentru Cercetare și Inovare în locul Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică existent, fără a aduce argumentele de rigoare în acest sens. În opinia comunității academice, organele de management și autoritățile decizionale din sfera științei și inovării trebuie să fie autonome și să activeze pe principii de autoorganizare”. În același context se mai sublinia: „Grație implementării prevederilor *Codului cu privire la știință și inovare*, pe parcursul a șase ani, a fost stopată degradarea științei autohtone și exodul savanților din știință. Concomitent, menționăm că în această perioadă

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 239-240.

² AUSM, Scrisori, 01/573-01/876, anul 2007, f. 23.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 927, f. 14.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 218.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 220.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 219.

au fost identificate și unele lacune care urmează a fi eliminate prin operarea unor modificări la Codul nominalizat. Considerăm că ar fi o greșeală substituirea acestui act legislativ cu altul, care va reglementa instituirea unui nou model de gestionare a științei, similar celui existent până în anul 2004, a cărui implementare nu s-a bucurat de succes”¹. Aceasta se dorea la AȘM – „operarea unor modificări” în *Codul cu privire la știință și inovare* din 2004.

Potențialul științific al USM la 31 decembrie 2007 era alcătuit din 1469 de cadre didactico-științifice, inclusiv academicieni și m.c. – 11, dr. hab. – 93, doctori – 453. Cercetători în cadrul proiectelor finanțate de la buget: titulari – 112, inclusiv dr. hab. – 4, doctori – 47; cumularzi – 344, inclusiv dr. hab. – 38, dr. – 89, doctoranzi și masteranzi – 38, studenți – 120².

Bilanțul activității de cercetare la USM pentru anul 2007 a fost discutat și aprobat la ședința Senatului din 25 martie 2008. Conform raportului, alocările bugetare pentru ultimii patru ani au fost, conform planului precizat, următoarele: în anul 2004 – 3095,5 lei, în anul 2005 – 3444,2 lei, în anul 2006 – 7798,8 lei, în anul 2007 – 11477,0 lei. În total, pentru anii respectivi - 25815,5 lei. Executarea a fost de 25759,3 lei, ceea ce constituie 99,78%³. Aportul USM pentru susținerea cercetării a fost de 2011,583 lei din bugetul USM, unde intră: „abonarea anuală la reviste și ediții științifice, baze de date; menționarea cu premii bănești a autorilor lucrărilor didactice și științifice; editarea revistei științifice *Studia Universitatis*; suplimentul cadrelor implicate în cercetare (personalul ing.-tehnic); utilizarea rețelei Internet; editarea autoreferatelor; amenajarea și deschiderea Muzeului USM; servicii comunale”⁴. Darea de seamă a fost prezentată pe cele 10 profiluri pe care a fost acreditată USM, pentru fiecare facultate în parte, luându-se în calcul mai mulți indicatori, cum ar fi: proiecte cu finanțare de la buget – 56, proiecte internaționale – 41, publicații (44 de monografii, 180 de manuale și materiale metodice, 954 de articole), participări la foruri științifice naționale și internaționale, brevete de invenție (37) și hotărâri de acordare a brevetelor de invenție, medalii la expoziții și saloane (34), premii (9), burse ale asociațiilor și fundațiilor (23), teze susținute (doctor – 39, dr. hab. – 2), manifestări științifice organizate (22)⁵.

Raportorul a făcut și o serie de propuneri, care aveau scopul de a eficientiza activitatea de cercetare la USM: „susținerea prioritară a cercetării și încurajării valorilor și performanțelor; modernizarea și eficientizarea structurii organizaționale a cercetării la USM, implementarea eficientă a managementului activității de cercetare, având în vedere și extinderea ariei cercetărilor științifice la noi domenii pe plan național și internațional; promovarea multilaterală a cunoștințelor și competențelor științifice în procesul educațional, antrenarea activă și responsabilă a cadrelor didactico-științifice, studenților și doctoranzilor la elaborarea și realizarea proiectelor de cercetare, orientarea procesului de cercetare spre rezolvarea problemelor stringente ale necesităților societății, evaluarea rezultatelor științifice conform criteriilor CNAA înaintate pentru acreditare, extinderea relațiilor de colaborare USM cu centrele și universitățile de prestigiu național și internațional, consolidarea și modernizarea bazei tehnico-materiale a cercetării”⁶.

În cadrul discuțiilor a luat cuvântul rectorul USM, profesorul universitar Gh. Ciocanu. Referindu-se la *Misiunea și valorile cercetării universitare*, rectorul a schițat două căi prioritare de evoluție a sistemului educațional: crearea *Spațiului European de Cercetare* și a *Spațiului European al Învățământului Superior* sau procesul de la Bologna⁷. În cadrul acestora se evidențiază:

¹ Apelul membrilor AȘM și conducătorilor instituțiilor de cercetare privind reforma în domeniul managementului științei, stipulată în Codul Educației (<http://www.timpul.md/articol/asm-pledeaza-pentru-reforme-rationale-in-educatie-si-cercetare-23304.html>)

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f.552.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 524.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 525.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 551.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 556.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 499.

1. „Simbioza dintre învățământul superior și cercetarea științifică, echilibrul și armonia dintre evoluția învățământului superior și a cercetării științifice, mecanismele de menținere, implementare și valorificare a acestui echilibru constituie formula optimă în asigurarea durabilității și consolidării poziției pe plan național și internațional a Universității de Stat din Moldova”¹.
2. „Sunt necesare, în regim de urgență, metodologii, acțiuni, mecanisme de restabilire a echilibrului dintre cercetarea științifică și învățământul superior, care vor fi axate pe un sistem riguros de evaluare a performanțelor personalului didactico-științific, asigurând trecerea de la rezultate cantitative la valori calitative în activitatea de cercetare și inovare, cu o remunerare diferențiată în corelație cu performanțele individuale”².
3. „Este necesară evaluarea personalului didactico-științific bazată pe patru principii efective, testate la nivel internațional: activitatea didactică, activitatea științifică, contribuția științifică și prestigiul profesional”³.

Rectorul propunea un program intermediar de acțiuni pentru elaborarea strategiei de cercetare științifică pentru anii 2008-2010 ce prevedea: identificarea potențialului științific performant, care va asigura promovarea valorilor în cercetarea științifică universitară, identificarea direcțiilor științifice prioritare în corelație cu direcțiile strategice ale dezvoltării științei și inovării în Republica Moldova, internaționalizarea cercetării la USM, instituirea fondului de cercetare științifică (300 de mii de lei), instituirea fondului pentru dotarea Bibliotecii USM (650 de mii de lei), elaborarea politicilor de selectare, promovare și angajare la USM a tinerilor dotați, atragerea celor mai buni studenți în proiectele de cercetare științifică, actualizarea acordului de colaborare cu AȘM, asigurarea condițiilor și a climatului necesar dezvoltării activităților de cercetare științifică universitară etc.⁴

În luarea de cuvânt, președintele AȘM Gh. Duca, subliniind că „știința trebuie să fie cea forță motrice de care depinde instruirea universitară,” a declarat: „Nu sunt gata să apreciez indicatorii”, adică acei indicatori care au stat la baza elaborării raportului despre știință și inovare. El s-a declarat surprins și mulțumit de procesele care au loc la USM, „rezultatele sunt elocvente și dl rector își poate înainta o viziune a sa datorită unui nou model de dezvoltare a științei”, și-a exprimat încrederea că „USM poate beneficia de finanțe serioase din partea statului”⁵. Așadar, proiectul îndrăzneț și novator al rectorului USM Gh. Ciocanu l-a „surprins” pe președintele AȘM.

În decizia Senatului din 25 martie 2008 cu privire la cercetare și inovare pe anul 2007 se indicau realizările, dar și lacunele din domeniu, dintre care menționăm: modificarea strategiei de cercetare și inovare la USM pentru a corespunde exigențelor timpului, baza tehnico-materială și informațională a cercetărilor rămâne depășită, rămâne slabă pregătirea cadrelor științifice prin doctorat și postdoctorat etc.⁶ Au fost formulate și principalele obiective referitoare la organizarea și desfășurarea activității de cercetare: dezvoltarea domeniilor prioritare în sfera științei și inovării, promovarea competenței, optimizarea și eficientizarea procesului de cercetare și inovare, sporirea eficienței pregătirii cadrelor de înaltă calificare etc.⁷

Problema activității științifice la USM a fost din nou abordată de rectorul Gh. Ciocanu la ședința Senatului din 29 aprilie 2008: „programul de modernizare a învățământului superior va include componenta științifică și performanța profesională ... Dorim să revitalizăm componenta de cercetare științifică, este necesar să determinăm cota-parte de cercetare științifică în

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 500.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 500.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 501. acestea și alte idei a se vedea: Ciocanu Gh. Misiunea și valorile Universității de Stat din Moldova. În: Universitatea de Stat din Moldova, 28 august 2008, nr.1 (90), p. 1-2.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 501-502.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 502-503.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 510 verso.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 510 verso.

norma didactică, trebuie să restabilim echilibrul dintre componenta didactică și cea de cercetare, conștientizând că numai cofinanțând activitatea de cercetare vom putea asigura imaginea, contribuția și durabilitatea Universității de Stat din Moldova”. Evaluarea performanțelor științifice a fiecărui cadru didactic era apreciată drept o cale sigură care ar „ajuta la elaborarea politicilor și deciziilor corecte în evoluția ulterioară a USM”¹.

La aceeași ședință a Senatului din 29 aprilie 2008 s-a discutat și *Programul de modernizare a învățământului superior*, raportul fiind, după cum s-a precizat la Senat, „rezultatul activității în comun a rectoratului și a decanilor care au înaintat propuneri, acestea contribuind la elaborarea acestui program”². Evaluarea activității didactice și de cercetare, a prestigiului profesional s-a făcut în conformitate cu următorii parametri: activitatea didactică, activitatea de cercetare și contribuția științifică, performanța profesională³. Referitor la activitatea de cercetare și contribuția științifică se indicau următoarele criterii: participare la proiecte și granturi de cercetare obținute prin concurs; participare la conferințe, simpozioane științifice, comunicări, recenzii; conducerea doctoranzilor; publicații științifice (monografii, articole, studii, brevete); publicații didactice (suport de curs, manuale, îndrumar, culegere, materiale didactice); indexații internaționale; dovezi ale impactului cercetării asupra predării⁴. În aceeași ordine de idei, era determinat ansamblul de competențe necesar realizării activității de cercetare științifică: „identificarea problemelor de cercetare în domeniul de specialitate; identificarea partenerilor și colaborarea în scopul realizării cercetării științifice, elaborarea proiectelor de cercetare științifică; promovarea rezultatelor cercetării în mediul academic din țară și de peste hotare; aplicarea rezultatelor cercetării în scopul dezvoltării/ evoluției domeniului de specialitate; evaluarea randamentului cercetărilor realizate”⁵. Raportul mai sublinia că metodologia evaluării va fi orientată spre promovarea excelenței academice, constatarea și aprecierea competențelor formate⁶.

În cadrul discuțiilor de la Senat s-a afirmat că prin raportul prezentat s-ar crea „impresia falsă că până acum nu s-a făcut nimic” și că „aici trebuie criticat ministerul”, dar i s-a răspuns că noutatea propunerilor constă în felul în care se pune acum problema⁷. Alți membri ai Senatului au apreciat strategia de evaluare care se preconiza a fi „o soluție pentru promovarea calității, performanței, ținutei academice”⁸. Au fost și opinii mai sceptice, care, referindu-se la activitatea științifică, au afirmat că „la noi un procentaj mic de profesori se ocupă de știință în mod serios. Ceilalți o fac de mângâiere”⁹. Pe marginea raportului și a dezbaterilor, Senatul din 29 aprilie 2008 a luat următoarea decizie: „A considera evaluarea prestației academice și a contribuției științifice drept direcție strategică în motivarea și promovarea performanțelor la USM”¹⁰.

Ulterior, la o „masă rotundă” organizată pe 22 mai 2008, rectorul USM, doctor habilitat, profesor universitar Gh. Ciocanu a prezentat raportul *Să promovăm consecvent strategia schimbării*, în care, punctând esența *Programului de modernizare a învățământului superior*, sublinia că *Programul intermediar de cercetare științifică pentru anii 2008-2010* „va stabiliza situația și va consolida cercetarea științifică universitară”. Pornind de la faptul că la USM prioritare sunt educația, cercetarea și inovarea, rectorul sublinia că se vor promova următoarele categorii de valori: „Competența profesională; creativitatea, dinamismul și personalitatea; armonizarea interesului individual cu cel comunitar; respectul, atenția și grija față de persoană și comunitate; deschiderea către mediul socio-economic național și internațional; ralierea la standardele eu-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 7.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 8.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 29.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 32.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 33.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 36.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 8-9.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 9.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 12.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 13.

ropene în educație, cercetare și inovare; constituirea unui management modern și performant și asigurarea transparenței acestuia; elaborarea unor politici de încurajare și stimulare a tineretului talentat; motivarea și stimularea personalului prin politici de salarizare diferențiată; asigurarea unui climat de lucru care să stimuleze performanța”. În același context s-a amintit și de misiunea cercetării științifice care „constă în a contribui, susține, dezvolta și promova inovarea în cercetare, dezvoltarea tehnologică și transferul de cunoștințe în scopul creării societății bazate pe cunoaștere; dezvoltarea resurselor umane prin cercetare și inovare și punerea în valoare a statutului de cercetător”¹.

La ședința Senatului din 25 noiembrie 2008 a fost discutată problema privind *Internaționalizarea activității de cercetare la USM: bilanț și perspective*. Raportul a fost prezentat de către doctor habilitat, profesor universitar Mihail Revencu, prorector pentru activitatea științifică, care, cu regret, nu s-a păstrat.. În cadrul discuțiilor a luat cuvântul președintele AȘM Gh. Duca, care a salutat procesul de internaționalizare a activității științifice la USM, a subliniat că aceasta are misiunea de a-i orienta și a-i pregăti pe cercetători, a-i asocia, de aceea este importantă organizarea training-urilor, cunoașterea limbilor străine, încheierea acordurilor științifice cu alte state (Rusia, România, Germania). În același context, câțiva membri ai Senatului au prezentat situația de la facultățile pe care le reprezintă².

Dezvoltând subiectul dat, rectorul Gh. Ciocanu a subliniat că internaționalizarea științei universitare este o problemă prioritară, obiectivul fundamental fiind, prin prisma procesului de la Bologna, ridicarea calității învățământului, excelența în cercetare a universitarilor, spiritul competitivității performanțelor. Calitatea învățământului universitar, a mai menționat rectorul, va lua avânt, numai dacă vom asigura un nivel înalt al componenței științifice și, cofinanțând această componentă, „vom obține formula optimală în asigurarea imaginii, durabilității și consolidării poziției USM pe plan internațional”. Domnia sa a mai anunțat că USM a lansat două inițiative pentru *Codul Educației* al RM: activitatea de cercetare a cadrului didactic să fie normată suplimentar și să fie stabilit statutul de universitate națională³.

În decizia Senatului din 25 noiembrie 2008 se trasau formele principale ale cooperării internaționale și se preconiza „extinderea internaționalizării cercetării științifice și inovării desfășurate în cadrul Universității drept una din sarcinile prioritare în activitatea rectoratului, decanatelor, catedrelor, Centrelor de Cercetări, Departamentului de Cercetare și Inovare”. Trei prevederi se refereau la acțiunile ulterioare ale Departamentului de Cercetare și Inovare, care urma să elaboreze „măsuri de stimulare financiară a colectivelor de cercetare, implicate în parteneriate internaționale”, să organizeze „consultații privitor la metodologia elaborării proiectelor internaționale”, să informeze „operativ colectivele de cercetare despre lansarea de programe și concursuri noi”, iar până la 1 ianuarie 2009 să fondeze *Centrul de Cercetări în domeniul științelor socioumanistice*, implicând facultățile vizate, conducătorii de proiecte, laboratoare, colective de cercetare și să determine structura acestuia, funcțiile și obligațiile subdiviziunilor din cadrul lui⁴. Comisiile rectoratului (Cercetare științifică, Finanțe și buget, Relații Internaționale) urmau să elaboreze „criteriile de evaluare a componentei care exprimă caracterul internațional al cercetărilor științifice și ponderea lor în suplimentul la salariu”, să elaboreze „un plan de promovare a programului PC7” și să asigure „participarea cadrelor didactico-științifice la sistemul de training-uri și workshop-uri în scopul implicării mai active a colectivelor de cercetare de la USM”⁵.

Activitatea Departamentului de Cercetare și Inovare de la USM pentru anul 2008 s-a aflat și în vizorul Curții de Conturi a Republicii Moldova, care, în rezultatul controlului, a ajuns la concluzia că: „unele rapoarte științifice privind lucrările finalizate în anul 2008 au fost prezentate la AȘM cu întârziere de 1-3 luni, fără a fi vizate sau recenzate pentru confirmarea faptului

¹ Universitatea de Stat din Moldova, 24 iunie 2008 nr.11(89), p. 3.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 18-19.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 20.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 22.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 21-22.

că lucrarea respectivă și-a atins obiectivele propuse. USM nu a elaborat recomandări privind utilizarea rezultatelor investigațiilor și n-a contribuit la implementarea lor în economia națională. În baza unor ordine, au fost achitate premii, suplimente și ajutoare materiale unor persoane neantrenate direct în activitatea științifică. Grupul de lucru pentru achiziții n-a executat prevederile legale, neîntocmind și nesemnând declarații de confidențialitate și imparțialitate până la deschiderea și examinarea ofertelor”. Curtea de Conturi recomanda Universității de Stat „Să racordeze actele interne privind acordarea premiilor, suplimentelor la salariile de funcție și ajutoarelor materiale la prevederile Hotărârii Guvernului nr.47 din 12.01.2007, să asigure respectarea de către membrii Grupului de lucru pentru achiziții a prevederilor legale și regulamentare la efectuarea achizițiilor publice”, iar CSȘDT al AȘM „să stabilească un mecanism pentru recenzarea tuturor lucrărilor științifice primite de la contractori”¹.

Asemenea devieri sunt fixate de Curtea de Conturi și la AȘM: „Ponderea înaltă a cheltuielilor pentru remunerarea personalului AȘM și al instituțiilor sale (care este exagerat ca număr) a fost abordată într-unul din rapoartele de audit ale Curții de Conturi, care concluzionează că remunerarea nu ia în considerare rezultatele științifice și rezultatele proiectelor și că în anul 2008 câteva instituții ale AȘM au beneficiat de plăți salariale excedentare nereglementate”².

Poziția prioritară a AȘM în domeniul științei era legiferată și în *Acordul de parteneriat între Guvern și Academia de Științe a Moldovei pentru anii 2009-2012*, aprobat prin hotărârea Guvernului din 22 ianuarie 2009: Guvernul RM „îi delegă acesteia competențele sale privind realizarea politicii de stat în sfera științei și inovării”. Printre multe alte stipulări, „Academia de Științe a Moldovei, în legătură cu cea de-a 650-ea aniversare de la crearea Statului Moldovenesc, va organiza editarea volumului special „Republica Moldova” și va asigura editarea „Istoriei Moldovei” în 5 volume”³. Cu alte cuvinte, AȘM urma să traducă în viață aberațiile guvernării comuniste din RM referitoare la problema constituirii Țării Moldovei. Evenimentele din primăvara anului 2009 au spulberat însă aceste intenții.

Problema dezvoltării științei la USM a fost fixată și în decizia Senatului din 24 februarie 2009 cu referire la aprobarea bugetului pentru anul 2009 și a algoritmului de salarizare la USM, care stipula: „promovarea armoniei dintre componenta științifică și educațională și diversificarea pe această cale a surselor de finanțare; extinderea participării cadrelor didactice și științifice la concursuri naționale și internaționale, cu antrenarea în această activitate a tineretului studios, inclusiv cea a doctoranzilor și masteranzilor”⁴.

La ședința Senatului din 29 septembrie 2009 prorectorul pentru activitatea științifică M. Revencu a prezentat o nouă inițiativă a USM, menită să activeze cercetarea științifică, și anume: *instituirea semestrului sabatic și a semestrului de cercetare*, ceea ce însemna acordarea de ajutor financiar suplimentar cercetătorului. Scopul acestor investiții viza stimularea cercetărilor cotate la nivel internațional, pentru a menține cadrele didactice și științifice, care participă la proiecte internaționale și contribuie la promovarea Universității pe plan internațional; stimularea activității cercetătorilor care efectuează cercetări cotate la nivel național, pentru a crea o bază credibilă de participare la concursuri internaționale; favorizarea sau reactivarea domeniilor critice de cercetare care, actualmente, nu sunt reflectate în direcțiile strategice naționale; susținerea cercetărilor care vizează necesitățile interne ale universității. Întru realizarea acestor obiective sunt inserate mai multe mecanisme de susținere a cercetărilor cum ar fi: instituirea semestrului sabatic, instituirea semestrului de cercetare, facilitarea participărilor la manifestări științifice, inclusiv peste hotare (preponderent pentru tinerii cercetători); susținerea financiară pentru organizarea manifestărilor științifice în cadrul universității; cofinanțări pen-

¹ Hotărârea Curții de Conturi Nr. 48 din 29.10.2009 (<http://www.transparency.md/content/view/617/46/1/9/larg.ro/>) (accesat 17.06.2014).

² Popa Ana. Cercetare, dezvoltare și inovare în Republica Moldova. Probleme și opțiuni, Chișinău 2011, p.12.

³ HOTĂRÂREA Nr. 27 din 22.01.2009 cu privire la aprobarea Acordului de parteneriat între Guvern și Academia de Științe a Moldovei pentru anii 2009-2012, Publicat: 03.02.2009 în Monitorul Oficial Nr. 19-21 art Nr: 79 (<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=330544>).

⁴ Arhiva curentă a USM, anul 2009, februarie-martie. Procese-verbale ale Senatului, f. 24.

tru procurarea echipamentului. Propunerea de instituire a semestrului sabatic și a semestrului de cercetare prevedea elaborarea Regulamentului respectiv. Programul de cercetare, obiectivele și finalitățile, argumentarea financiară se stabilesc la catedră, dar decizia finală de acordare a concediului, fie de cercetare, fie sabatic, aparține Senatului USM. În cazul în care obiectivele nu au fost atinse, iar comisia de expertiză demonstrează că pentru acestea s-a făcut vinovat solicitantul, el urma să returneze Universității toate cheltuielile făcute¹. În decizia Senatului din 29 septembrie 2009 referitoare la acest subiect s-a aprobat componența comisiei care urma să elaboreze și să prezente la ședința din noiembrie a Senatului proiectul Regulamentului². Dar proiectele *Regulamentelor despre semestrul Sabatic, Semestrul de cercetare și despre Fondul de procurare a echipamentelor și utilajului performant* au fost prezentate abia la ședința Senatului din 25 octombrie 2011³, fără a fi luată vreo decizie.

Prestația științifică a instituțiilor neacademice, inclusiv a USM este observată, spre exemplu, în cadrul concursului republican *Topul inovațiilor 2009*, organizat de Academia de Științe a Moldovei, Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic a AȘM, Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală a Republicii Moldova în perioada octombrie – noiembrie 2009, unde au fost prezentate și menționate 40 dintre cele mai valoroase inovații în diverse domenii de cercetare și inovare. Prioritate a fost acordată lucrărilor cu un impact economic pozitiv net, precum și celor cu un impact pozitiv asupra dezvoltării economiei naționale, durabilității mediului înconjurător. Dacă examinăm rezultatele concursului, observăm că din cele 10 inovații selectate, 2 aparțin Academiei de Științe a Moldovei, 2 – Instituției publice Institutul Științifico-practic de Horticultură și Tehnologii Alimentare, și câte una Universității de Stat din Moldova, Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Institutului Oncologic din Moldova, Centrului Național Științifico-practic de Medicină Preventivă, Întreprinderii de Stat Institutul de Tehnică Agricolă „MECAGRO” și SRL „Sincos-Plus”⁴. Cu alte cuvinte, majoritatea absolută a inovațiilor evidențiate sunt din afara Academiei de Științe.

Însă soarta acestor inovații era destul de precară. În timpul discuției din 27 ianuarie 2010 în cadrul Institutului pentru Inițiative de Dezvoltare Economică Avansată, s-a constatat că o simplă analiză a topului *Cele mai valoroase 10 invenții în RM în 2009* arată „utilitatea mică sau inexistentă a produselor inventate, lipsindu-le multe caracteristici ce le-ar face atractive pentru consumatori și/sau investitori”⁵. Sigur că apărea întrebarea, de ce companiile, mai ales cele locale, nu vor să investească în știință? Un posibil răspuns era că aceasta presupune investiții pe termen lung, iar lipsa de încredere în succesul descoperirilor științifice îi determină pe întreprinzători să opteze pentru investiții relativ sigure, cu anumite rezultate cuantificate. O tactică folosită de investitorii străini este aducerea în Moldova a tehnologiilor deja existente, reducând, astfel, necesitatea de a investi în tehnologii noi sau invenții. Astfel, șansa de a obține investiții străine în RM pentru inovații este destul de redusă, mai ales pentru că aceste investiții sunt orientate spre țările cu potențial uman înalt calificat, cu rezultate bune în domeniul cercetării și inovațiilor. Aici menționăm și mobilitatea înaltă a persoanelor competente din domeniul cercetărilor și inovațiilor, ce preferă să activeze în țări cu mari posibilități de finanțare și nivel de trai înalt”⁶.

La ședința Senatului din 22 decembrie 2009 s-a discutat problema *Cu privire la instituirea domeniului de Științe ale Comunicării cu înscrierea specialităților științifice ale acestui domeniu*.

¹ Universitatea de Stat din Moldova, 27 octombrie 2009, nr.3(103), p. 4.

² Arhiva curentă a USM, anul 2009, septembrie-noiembrie. Procese-verbale ale Senatului, f. 7.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1495, f. 17.

⁴ Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2009, Chișinău 2010, p. 91 (<http://www.asm.md/administrator/fisiere/rapoarte/f86.pdf>).

⁵ <http://institutulideia.wordpress.com/2010/01/27/finantarea-inovatiei-si-stiintei-in-republica-moldova-dezbatere/>.

⁶ <http://institutulideia.wordpress.com/2010/01/27/finantarea-inovatiei-si-stiintei-in-republica-moldova-dezbatere/>.

Senatul solicita CNAA al RM să opereze modificări în *Nomenclatorul specialităților științifice*, să instituie domeniul științific *Științele Comunicării* cu specialitățile: *Teoria, metodologia și istoria jurnalismului. Instituții și practici mediatice; Teoria, metodologia și istoria comunicării publice. Instituții și practici de relații publice și publicitate; Teoria și metodologia activității editoriale. Instituții și practici editoriale; Teoria și metodologia comunicării infodocumentare. Bibliografie, biblioteconomie și arhivistică* și să elimine specialitățile *Jurnalism și științe ale comunicării, Sociologia comunicării; Bibliologie, biblioteconomie și bibliografie*, și, de asemenea, să reprofileze Seminarul de profil și Consiliul științific specializat¹.

Foarte sugestiv este tabelul *Eficiența cercetărilor pentru perioada 2005-2009*, prezentat de M. Revencu la ședința Senatului USM din 30 martie 2010².

Tabelul nr. 103

Eficiența cercetărilor în perioada 2005-2009

	Investiții	Personal număr	Nr. total de lucrări (5 ani)	Lucrări per persoană (5 ani)	Pe an	Salariu lunar	Finanțare pe 5 ani per persoană
Matematică	4.5618	16.5	573	34.7	6.9	2303.9	55.295
Fizică	11.31	67	549	8.2	1.6	1406.7	33.76
Chimie	9.2525	33	614	18.6	3.7	2336.5	56.076
Biologie	9.117	63.5	713	11.2	2.2	1196.5	28.715
Șt. educației	2.0266	10.5	370	35.2	7.0	1608.4	38.602
Șt. socioumane	2.0466	14.5	5698	393.0	78.6	1176.2	28.229

Raportorul vine cu discutabila teză că „banii investiți în cercetare trebuie să producă bani”³. Discutabilă, fiindcă pare mai adevărat că cercetarea științifică trebuie să producă cunoaștere aprofundată, cunoaștere care trebuie utilizată pentru rezolvarea problemelor teoretice și practice. În acest context, bani pot aduce doar realizarea în practică a cunoștințelor obținute în procesul cercetării, fie prin vânzarea rezultatelor teoretice, fie prin vânzarea bunurilor produse, ori universitatea nu produce bunuri materiale.

Revenim la raportul în discuție, unde se afirmă că la etapa actuală investițiile în cercetare se folosesc pentru plata muncii cercetătorilor, procurarea materialelor și a echipamentului necesar, cu precizarea „la un nivel foarte departe de cel necesar”, delegații și participări la manifestări științifice, publicarea rezultatelor cercetărilor științifice. Evident, „etapa finală este utilizarea rezultatelor în economia națională – producerea bunurilor”⁴, dar ar fi de adăugat, materiale și spirituale.

În concluzie la cele de mai sus, raportorul afirma că „cercetarea universitară s-a supra-axat pe cercetarea fundamentală (orientată pe formularea de ipoteze, modele conceptuale și teorii), în detrimentul celei aplicative (bazată pe crearea de produse, tehnologii și servicii)”⁵. Poate autorul are dreptate, dar totuși o întrebare rămâne, cum putem crea produse și tehnologii noi, fără o investigare teoretică fundamentală? Întrebarea cade de la sine. În timpul dezbaterilor asupra raportului prezentat de domnul M. Revencu la Senatul din 26 iunie 2012, autorul afirma răspicat: „Dacă vrem să fim cunoscuți, trebuie să ne ocupăm de cercetări fundamentale. Cercetarea aplicativă se bazează pe cea fundamentală”⁶. Cu următoarea afirmație a autorului raportului nu putem să nu fim de acord: „se atestă un nivel scăzut (aproape nul) al colaborării cu sectorul privat”⁷. Raportorul indica principalele surse posibile de finanțare a

¹ Arhiva curentă a USM, anul 2009-2010 decembrie-ianuarie. Procese-verbale ale Senatului.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 84.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 86.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 86.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 87.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 44.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 87.

cercetării, care sunt: de la bugetul de stat, de la structurile internaționale, din contracte economice, din resurse interne universitare, din activitate antreprenorială, fiecare dintre acestea fiind prezentate desfășurat¹. Mai apoi sunt proiectate principalele direcții de cercetare la USM pentru anii 2011-2014. Din cele șase direcții strategice adoptate de Guvern, observăm că doar una, a șasea, nu se suprapune intereselor științifice ale savanților de la USM – *Eficientizarea complexului energetic și asigurarea securității energetice, inclusiv prin folosirea resurselor renovabile*². Celelalte se înscriu printre interesele științifice ale savanților și cercetătorilor de la USM: direcția strategică 01, *Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene*, în realizarea căreia sunt implicați specialiștii în domeniul istoriei, științelor politice și administrative și lingviști³; direcția strategică 02, *Valorificarea resurselor umane, naturale și informaționale pentru dezvoltarea durabilă* oferă câmp de cercetare specialiștilor în domeniul biologiei, științelor sociale, științelor matematice, științelor educației, protecției mediului, economiei, managementului și marketingului, precum și celor de la facultatea de Limbi și literaturi străine⁴, pentru direcția strategică 03, *Biomedicina, farmaceutica, menținerea și fortificarea sănătății* și 04, *Biotehnologii agricole, fertilitatea solului și securitatea alimentară* manifestă interes savanții biologi. În sfârșit, direcția strategică 05, *Nanotehnologii, inginerie industrială, produse și materiale noi* se află în atenția specialiștilor fizicieni și chimiști⁵.

În decizia Senatului din 30 martie 2010 se evidențiau particularitățile și prioritățile activității științifice la USM și se formulau obiectivele prioritare pentru următorii 5 ani: participarea activă la concursuri de programe, granturi și burse naționale și internaționale; sporirea competitivității realizărilor științifice și implementarea lor, inclusiv în procesul educațional; întocmirea rapoartelor științifice finale pentru proiecte; reacreditarea USM în sfera științei și inovării, audierea raportului privind eficiența studiilor la doctorat, consolidarea bazei tehnico-materiale și informaționale a cercetării, stabilirea componentei de cercetare drept un criteriu important în evaluarea performanțelor academice ale cadrelor didactice⁶.

Situația nefavorabilă, în care a nimerit cercetarea universitară din Republica Moldova, a determinat Consiliul Rectorilor să adopte la 21 mai 2010 o *Declarație*⁷, votată de 23 de membri și cu o abținere, prin care se dezaproba „modalitatea actuală de finanțare a cercetării universitare, în conformitate cu stipulările *Codului științei și inovării* din anul 2004, realizată prin intermediul AȘM, instituție care, de fapt, este abilitată exclusiv cu activități de cercetare științifică”. În declarație se menționează că „mecanismul existent de finanțare a cercetării științifice a condus la crearea unui dezechilibru major în finanțarea instituțiilor abilitate cu cercetarea științifică, care s-a soldat cu degradarea vădită a cercetării universitare și consecințe negative pentru întreg sistemul educațional universitar”. În continuare, în declarație se relevau câteva concluzii importante referitoare la valoarea cercetării universitare pentru dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova. În cazul în care universitățile din RM nu vor realiza un învățământ de calitate, bazat pe cercetare științifică și creativitate, așa cum prevede Procesul de la Bologna, cei mai buni studenți și cadre didactico-științifice vor prefera universitățile din străinătate, adică este previzibil exodul masiv peste hotare a celor mai bune cadre din țară. În acest context, se sublinia în Declarație, „învățământul superior de calitate, competitiv cu cel european poate fi edificat doar prin susținerea financiară a cercetării științifice universitare, cu atragerea studenților și cadrelor didactice în procesul de cercetare-inovare”. În același timp, se atenționa că „mecanismul de finanțare a cercetării în conformitate cu stipulările *Codului științei și inovării* au condus pe parcursul anilor la degradarea cercetării universitare din cauza di-

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 87-89.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 93.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 90-91.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 91-92.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 93.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1344, f. 7-8.

⁷ Textul Declarației a se vedea: <http://www.literaturasiarta.md/pressview.php?l=ro&idc=3&id=1966&zidc=1>.

minuării radicale a finanțării cercetării universitare. Constatările enunțate denotă necesitatea restabilirii unui echilibru rezonabil în finanțarea cercetării în universități, în institutele academice și ramurale. Discrepanțele existente în finanțarea cercetării ne alarmează și evidențiază deja un impact negativ pronunțat asupra asigurării calității studiilor și viitorului sistemului universitar. Neglijarea în continuare a acestor constatări incontestabile, generate de finanțarea neadecvată a cercetării universitare, va conduce la degradarea învățământului și asumarea riscului de nerecunoaștere la scară internațională a actelor de studii universitare ale specialiștilor instruiți în universitățile din țara noastră.” Consiliul Rectorilor își exprima speranța că noul *Cod al Educației* și modificarea ulterioară a *Codului științei și inovării* vor asigura, în primul rând, un echilibru rezonabil privind finanțarea cercetării în ansamblu și subliniau că „cele mai mari descoperiri și cele mai relevante inovații s-au făcut și se fac anume în universități”. Argumentele invocate în *Declarație*, referitoare la finanțarea precară a științei universitare, sunt mai mult decât grăitoare: „Pentru analiza comparativă a finanțării cercetării în ansamblu, menționez că în universități activează 2433 de doctori și doctori habilitați în științe, în institutele AȘM – 845, în institutele sectoriale – 430. Trebuie să considerăm că toți acești cetățeni au devenit, la o anumită etapă a vieții lor, oameni de știință – prin susținerea tezelor de dr. și dr. hab. în științe, conformându-se aceluiași rigori ale cercetării. Vorbind despre echilibru, vom menționa și faptul că în Legea Bugetului de Stat pentru anul 2010 sunt planificate alocații în sumă de 330 mil. lei, dintre care 35 mil. 868 mii – pentru cercetarea universitară. Constatăm că susținerea financiară a cercetării în universități, după potențialul științific existent, este de 15, 6 ori mai mică decât în instituțiile academice și ramurale „.

Luând drept bază constatările de mai sus, Consiliul Rectorilor consideră următoarele:

1. Apreciem la justa sa valoare AȘM ca instituție cu tradiții în cercetare, îi atribuim un rol deosebit în dezvoltarea societății contemporane. Susținem plenar reformele structurale efectuate în ultimii ani și extinderea cooperării internaționale în domeniul cercetării, inovării și transferului tehnologic.

2. Pornind de la necesitatea păstrării unității comunității academice și universitare privind promovarea intereselor comune în dezvoltarea cercetării științifice, pledăm pentru transformarea Asambleei AȘM în Asambleea Oamenilor de Știință cu o reprezentativitate mai largă a oamenilor de știință din universități, iar Președintele Asambleei să prezinte interesele cercetării în ansamblu, ca membru al Guvernului.

3. Pentru sporirea eficienței cercetării în toate structurile abilitate cu cercetare științifică, considerăm oportun de a include în structura organelor de management a unui consiliu cu abilități de evaluare a rezultatelor cercetării, finanțată din banii publici.

4. Pentru asigurarea unui echilibru rezonabil privind finanțarea cercetării, considerăm oportună crearea în subordinea Guvernului a unui Consiliu pentru buget și finanțe cu responsabilități de gestionare a finanțării cercetării, care ar decide cuantificarea cotelor de finanțare între instituțiile abilitate cu cercetarea științifică: institutele AȘM, universități, institute sectoriale”.

În ședința Senatului din 21 decembrie 2010 au fost discutate și aprobate rapoartele științifice despre activitatea de cercetare în perioada 2006-2010, rapoarte prezentate de directorii centrelor și laboratoarelor științifice¹. Gh. Ciocanu, rectorul USM, a promis că în buget va fi inclus și un fond pentru cercetare și s-a arătat mândru de „proiectele realizate la Fizică, Matematică, Chimie, Biologie”, de brevetele, medaliile, sutele de articole, prin care se promovează imaginea USM². Fără îndoială, dar tot așa prezintă o imagine pentru USM și miile de articole și monografii (5698) din anii 2005-2009 ale savanților de la științele socioumaniste. Nu întâmplător, în ședința Senatului din 28 septembrie 2010 profesorul universitar Ion Niculiță făcea o precizare esențială: „Nu avem dreptul să numim facultăți prestigioase și neprestigioase. Valoarea este valoare”³.

¹ Conținutul Rapoartelor a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 395-486.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 388.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1347, f. 72.

Tabelul nr. 104

Finanțarea științei la USM (mii lei)¹

Ani	Buget de stat știință și inovare	Finanțarea bugetară a științei la USM	În %
2006	199,6	5840,1	2,92
2007	307,8	9589,1	3,11
2008	340,4	10426,6	2,64
2009	378,6	9966,2	2,81
2010	341,7	9952,5	2,78

Rapoartele de cercetare din sfera științei și inovării pentru anii 2005-2009, prezentate la Centrul de Informare și Documentare în domeniul Proprietății Intelectuale de centrele științifice de la USM, atestă limpede că USM este un adevărat centru de cercetare și inovare din Republica Moldova, cercetările savanților universitari fiind, practic, axate pe toate Direcțiile strategice de dezvoltare a sferei științei și inovării: Edificarea statului de drept. Punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Republicii Moldova în contextul integrării Europene; Cercetări fundamentale. Științe reale, tehnice, economice, sociale și umanistice; Valorificarea resurselor umane, naturale și informaționale pentru o dezvoltare durabilă; Biomedicina, farmaceutica, menținerea și fortificarea sănătății; Biotehnologii agricole, fertilitatea solului și securitatea alimentară; Nanotehnologii, inginerie industrială, produse și materiale noi; Eficientizarea și asigurarea complexului energetic și a securității energetice. Resurse renovabile².

Începând cu anul 2009, se înregistrează o tendință de scădere a finanțării sferei cercetare inovare de la 0,64 la sută din PIB în 2009 la 0,4 la sută în anul 2011, fapt ce a condus la suspendarea cercetărilor în cadrul unor proiecte și programe de stat. E de menționat că în perioada 2005 - 2008 statul a realizat majorarea stabilă a resurselor financiare de la bugetul de stat pentru activitatea sferei științei și inovării. În perioada vizată cuantumul finanțării sferei științei și inovării față de PIB a crescut de la 0,37 la sută în anul 2005 până la 0,7 în anul 2008³. Cu toate acestea, o analiză mai profundă a cheltuielilor indică cheltuieli efective mai mici pentru activitățile reale de cercetare și dezvoltare. AȘM administrează un liceu și o universitate, ceea ce reprezintă o practică neobișnuită pentru o astfel de instituție. Acest lucru este foarte costisitor și nu neapărat legitim, deoarece sectorul de cercetare și dezvoltare ar trebui să fie deschis oricărei idei inovatoare și nu este obligat să instruiască el însuși un număr limitat de cercetători în domeniile în care statul este în măsură să ofere instruire. În 2010, cheltuielile pentru aceste două instituții de învățământ (liceu și universitate – I.E.) au reprezentat 4% din totalul cheltuielilor de cercetare și dezvoltare⁴. Calcule elementare atestă că aceste 4% înglobau suma de 11 251 660 de lei, pe când cercetarea științifică de la USM era, după cum atestă tabelul de mai sus, finanțată cu 9952,5, ceea ce constituie 2,78%.

Unii autori țin să sublinieze „că în perioada 2004-2008 cercetarea a fost una prioritară pentru stat, finanțarea acesteia majorându-se considerabil. Analiza raportului Academiei de Științe a Moldovei pentru perioada 2006-2010 denotă că majorarea finanțării a dat un impuls dezvoltării cercetărilor științifice în Republica Moldova atât în domeniul științelor fundamen-

¹ Tabelul este alcătuit în baza datelor din Bugetul de Stat pentru anii respectivi și datele privind finanțarea USM.

² Rapoarte de cercetare din sfera științei și inovării: Culeg. de rez. / Alcăt.: Racu P., Lupan A., Labutina O. Ch.: AGEPI, 2008. (Colecția Centrului de Informare și documentare în domeniul Proprietății Intelectuale (CID PI)), Vol.1.: (2005-2007), 172 p. (http://agepi.gov.md/pdf/publishing/research_reports/vol_1.pdf); În volumele II și III Direcțiile strategice sunt prezentate exact ca și în legislația în vigoare la acel moment. Vol. II: (2007-2009). Ch.: AGEPI, 2010. 64 p. (http://agepi.gov.md/pdf/publishing/research_reports/vol_2.pdf); Vol. 3: (2007-2009). Ch.: AGEPI, 2011. 164 p. (http://agepi.gov.md/pdf/publishing/research_reports/vol_3.pdf).

³ Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul Științei și inovării pe anii 2013-2015 (<http://www.mf.gov.md/files/files/Acte%20Legislative%20si%20Normative/CBTM/2013-2015/Anexa%2015%20Stiinta.pdf>) accesat 17 iunie 2014.

⁴ Popa Ana. Cercetare, dezvoltare și inovare în Republica Moldova. Probleme și opțiuni. Chișinău 2011, p. 11.

tale, cât și în domeniul celor aplicative. Din păcate, această perioadă a fost prea scurtă pentru a avea un efect de durată, iar astăzi observăm tendința de scădere a finanțării științei”¹.

În *Raportul privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2009* sunt menționate succesele remarcabile ale cercetării științifice din cadrul Universității de Stat din Moldova în domeniul științelor umanistice și reale: „a fost estimată consecutivitatea siturilor civile și fortificate, a davelor Saharna Mică, Saharna Mare și Saharna-la-Șanț; s-a întreprins cercetarea evoluției siturilor din zona Nistrului Mijlociu; au fost evaluate devieri de la limba română standard în mass-media din Republica Moldova și stabilite cauzele acestora la nivel lexical, gramatical și stilistic; s-a studiat impactul procesului de migrațiune în Republica Moldova”².

Rezultate remarcabile au avut în anul 2009 matematicienii. În baza investigațiilor științifice „au fost demonstrate teoremele de existență a limitelor soluțiilor problemelor singular perturbate semiliniare pentru ecuații diferențiale de tip hiperbolic-parabolic și pentru sisteme de ecuații de tip hiperbolic. Au fost stabilite condițiile pentru care problema aflării medianei scheletului 1-dimensional al unui complex abstract și omogen de cuburi n-dimensionale poate fi soluționată cu algoritmi polinomiali. Au fost stabilite condițiile când sistemul de ecuații iterative afine scalare posedă proprietatea de filare și s-a demonstrat că această proprietate are loc atunci și numai atunci când acest sistem este contractant sau strict extensiv. Rezultatele obținute pot fi folosite la soluționarea și cercetarea problemelor din domeniile economiei, fizicii și biologiei. De asemenea, ele pot fi folosite în procesul de studiu la facultățile de Matematică și Informatică din instituțiile de învățământ superior”³.

Importante realizări a obținut centrul de cercetare *Științe ale vieții*: „s-a stabilit că cultivarea spirulinei la două regimuri de temperatură în prezența compusului organic al Ge (IV) - dicloro-bis (2,4,6 trimetilfenil) german contribuie la acumularea și legarea eficientă a germaniului cu proteinele, cu glucidele și cu alte substanțe de natură organică din biomasă. A fost elaborată o tehnologie de obținere a biomasei de spirulină îmbogățită cu germaniu la cultivare în prezența compusului organic al Ge(IV)-dicloro-bis (2,4,6 trimetilfenil) german. A fost elaborată o tehnologie de obținere din biomasa de spirulină a biopreparatului cu conținut înalt de germaniu și testată acțiunea lui biologică.

Tot în cadrul acestui centru de cercetare „s-a demonstrat că stresul emoțional ca factor psihosocial acționează asupra activității cordului, circulației sangvine, ce se caracterizează printr-o reactivitate înaltă și rol important în restabilirea funcțiilor organismului. Examinarea sistemului cardiovascular în reacțiile emoționale și stările stresorice indică reactivitatea și sensibilitatea lui în mobilizarea resurselor fizice și psihice întru restructurarea rapidă a stării organismului. Investigațiile realizate indică pentru copii mărirea volumului informațional, supradozări intelectuale, hipochineză, deficiență alimentară, situații de conflict frecvente, predispunând modificări homeostatice, pierderi enorme de energie, disfuncții vegetative. Condițiile psihoemoționale încordate diminuează activitatea mecanismelor de autoreglare homeostatice, tulburând armonia intersistemică a organismului. S-a demonstrat că dezvoltarea fizică și intelectuală a copiilor depinde de factorii genetici și externi, care pot duce la mari schimbări. O influență esențială o au factorii ecologici și psihosociali, condițiile nefavorabile ale mediului ambiant, regimul de instruire și odihnă nerațional, solicitările procesului instructiv-educativ, alimentația precară, imperfecțiunea sistemului psihologo-pedagogic de susținere a elevilor, precum și asistența medicală. A fost studiată dinamica modificărilor fiziologice, cardiovasculare, hormonale, metabolice sub influența stresului educațional la copii, precum și posibilitățile de evitare a stărilor profunde cu urmări patologice prin adaptare psihoemoțională adecvată

¹ Rotaru Anatol, Cujba Rodica, Alexeeva Svetlana. Finanțarea capitalului uman în Republica Moldova. Studiu comparativ. În: Akademos, nr. 4 (27), decembrie 2012, p. 48.

² Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2009. Chișinău, 2010, p. 20.

³ Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2009. Chișinău, 2010, p. 22.

și echilibrată. Rezultatul investigațiilor a demonstrat că rezistența și gradul de adaptare a copiilor manifestă particularități individuale cu predominare de vagotonie sau simpatotonie ale gradului de maturizare anatomofiziologică. Copiii cu pregătire fizică bună sau excelentă posedă capacități de restabilire rapidă a contracțiilor cardiace și tensiunii arteriale. Au fost stabilite repercusiunile negative ale schimbărilor condițiilor ecologice asupra existenței psihoemoționale a copiilor”¹.

În același *CCȘ Științe ale vieții*, „investigațiile efectuate au demonstrat că prelucrarea semințelor plantelor de cultură, înainte de semănat, cu suspensie de alge azot fixatoare, crescute pe ape menajere ale mun. Chișinău, înlesnește procesul de germinare, sporește imunitatea plantelor contra maladiilor micotice și rezistența lor la secetă. Aceasta permite utilizarea suspensiei de *Anabaenopsis*, *Nostoc*, *Anabaena*, *Cylindrospermum* în scopul sporirii roadei plantelor de cultură. Experiențele efectuate au demonstrat că algalizarea solului sărac în azot cu inoculat de alge azot fixatoare contribuie la acumularea în sol în timpul unei perioade de vegetație până la 140–150 kg N/ha. O asemenea cantitate de azot este de ajuns pentru obținerea a 3 500–3 600 kg/ha grâu, fără a introduce îngrășăminte minerale sau organice. În legătură cu aceasta, recomandăm algalizarea solului cu inoculat de alge azot fixatoare, în scopul îmbogățirii lui cu substanțe nutriente pentru plantele de cultură. Au fost selectate 5 tulpini de alge azot fixatoare (*Cylindrospermum* licheniforme, *Anabaena propingua*, *Nostoc flageliforme*, *N. gelatinosum*, *Anabaenopsis* sp.). A fost elaborată tehnologia cultivării industriale a tuturor celor 5 tulpini selectate și a fost studiată compoziția chimică a biomasei algale obținute pe medii nutritive și pe medii cu adaos de ape reziduale de la complexele zootehnice. A fost demonstrată influența pozitivă a biomasei algale crescută pe medii cu adaos de ape reziduale, utilizată în calitate de stimulator biologic atât la creșterea puilor broiler, cât și a plantelor de cultură (tomate, castraveți, fasole). Rezultatele investigațiilor efectuate permit propunerea utilizării biomasei algale crescută pe medii cu dejecții de la păsări, porcine și bovine în calitate de stimulator biologic de mare valoare atât în zootehnie, cât și în fitotehnie. Implementarea rezultatelor investigate, efectuate în cadrul proiectului, poate aduce statului un venit de zeci de milioane de lei anual”².

În cadrul *CCȘ Chimie Aplicată și Ecologică* „au fost elaborate metode de funcționalizare dirijată a substanțelor participante la procesul de asamblare, au fost separați și individualizați produșii reacțiilor metalpromovate. A fost optimizat procesul de tratare a coloranților textili din soluțiile-model prin metoda electrochimică sau oxidarea catalitică, urmată de adsorbția lor în continuare de către cărbunii activi. S-a stabilit că eficacitatea procesului de diminuare a concentrației coloranților textili (directi și activi) din soluțiile-model prin aplicarea diverselor metode depinde de natura coloranților, stabilitatea moleculelor și concentrația compușilor organici remanenți. S-a demonstrat că procesul de distrugere fotocatalitică a compușilor din clasa benzotiazolelor (care fac parte din componența preparatelor fungicide) are un caracter treptat, în timpul căruia se formează produse intermediare, finalizând cu mineralizarea completă. A fost examinată posibilitatea intensificării acestor procese prin aplicarea curentului constant. S-a evaluat rolul radicalilor activi pentru modelarea proceselor de transformare studiate. A fost propusă o soluție tehnică nouă referitoare la tratarea apelor uzate, pe baza proceselor electrochimice și de cataliză omogen-eterogenă. Au fost depistate oscilațiile sezoniere ale componentelor chimice ale apelor fluviului Nistru și dependența formării compoziției acestora de calitatea apei ce pătrunde din rezervorul tampon din Ucraina. Au fost obținute date despre compoziția chimică a apelor afluenților Nistrului (Râut, Ichel, Bâc, Botna) și aportul acestora în formarea compoziției chimice a apelor fluviului. A fost estimată starea redox a apelor din fluviului Nistru și din afluenții săi, precum și intensitatea proceselor de autopurificare chimică a apelor obiectelor acvatice studiate. A fost cercetată influența unor pesticide asupra proceselor de fotodegradare a substanțelor organice în sistemele acvatice.

¹ RAPORT privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2009. Chișinău, 2010, p. 29.

² Ibidem, p. 36.

Considerabile sunt și realizările *centrului de cercetări Științifice Chimie aplicată și ecologică*: „Pentru cercetarea proceselor de deshidratare a ciupercilor și rădăcinilor de hrean uscate în câmpuri electromagnetice de frecvență supraînaltă s-a aplicat analiza termică complexă și au fost propuse condiții optime de obținere a ciupercilor uscate cu cel mai mare termen de păstrare. A fost stabilit că rămâne constantă compoziția chimică a uleiurilor extrase din semințe de floarea-soarelui și de migdal tratate prin diferite metode, fapt ce nu depinde de modul de prelucrare a materiei prime”¹.

În același centru „au fost elaborate metode optime de sinteză și a fost stabilită compoziția, structura și proprietățile compușilor coordinativi noi ai cobaltului, nichelului, cuprului, zincului cu tio- și semicarbazone substituie și baze Schiff ale aldehydelor salicilice substituie, piridin-2-carboxialdehyde, 2-acetil- și benzoil-piridinei. A fost testată activitatea biologică a acestor substanțe și s-a stabilit că unii din compușii sintetizați manifestă activitate anticancer și antimicrobiană selectivă avansată. Au fost preparate o serie de substanțe complexe noi pe baza Mn(III) cu bis(saliciliden) S-alchilizotiosemicarbazide cu structură tetragonal-piramidală sau octaedrică. Pentru prima dată au fost identificate produsele interacțiunii tiosemicarbazonei aldehydei salicilice și derivaților tioalchilați cu sărurile de mangan în mediu alcalin și neutru. A fost stabilită tendința de asociere în sisteme polimere. A fost pusă în evidență o nouă transformare redox a fragmentului tiosemicarbazidic, însoțită de dimerizarea agentului inițial sub acțiunea ionului de mangan și formarea lanțurilor polimerice cu proprietăți de magneți moleculari. A fost determinată structura produșilor, modul de coordonare a liganzilor asamblați și interacțiunile magnetice într-un interval larg de temperaturi. Au fost testate proprietățile de sorbție din soluții-model ale ionilor de fluorură de către polimerul AV-17, modificat cu compuși de Fe(III) și Bi(III), precum și cercetată sorbția nitriților și nitraților de către polimerul AV-17 nemodificat și modificat cu compuși de Cr(III)”².

De asemenea, „în baza semiconductorilor halogeni sticloși cu compoziția $As_4Se_3S_3$, au fost elaborați purtători fototermoplastici cu sensibilitate holografică $SDE=1,5 \cdot 10^6 \text{ cm}^2/\text{J}$ și putere de rezoluție $R=2000 \text{ mm}^{-1}$ la iradierea cu laser $\lambda=532 \text{ nm}$ și $\lambda=633 \text{ nm}$. A fost elaborată și confecționată instalația pentru înregistrarea interferogramelor și a hologramelor pe purtători fototermoplastici în scară reală de timp (nu mai mult de 3 s.). A fost semnat un contract cu Physical Optics Corporation (SUA) pentru confecționarea și implementarea unui model-pilot al aparatului pentru înregistrarea microhologramelor pe purtător fototermoplastic. S-a demonstrat că conductibilitatea termică a suprafețelor 1D este de 10-15 ori mai mică decât conductibilitatea firelor cuantice datorită excluderii din procesul de transport termic a modurilor fononice, situate în segmentele suprafeței. A fost dezvoltată teoria conductibilității termice de rețea pentru monostratul format din atomi de carbon – grafen, care ține cont, întocmai, de specificul proceselor 3-fononice „Umklapp”. Teoria dezvoltată a permis explicarea valorilor extrem de înalte ale conductibilității termice de rețea în grafen $\sim 4000 \text{ W/mK}$ la temperatura camerei, un parametru important pentru realizarea dispozitivelor termoelectrice performante. A fost determinat spectrul energetic al impurităților de Fe, Co, Ni în selenura de zinc. A fost depistată o singură bandă radiativă intensă în spectrele de fotoluminescență a cristalelor ZnSe:Co, la temperatura camerei, în intervalul lungimilor de undă 2-3 μm , cu maxim de emisie localizat la 2170 nm (0,01 at. % Co), care se deplasează în regiunea lungimilor de undă mai mari (2330 nm) odată cu mărirea concentrației Co până la 0,3 at. %. În baza straturilor subțiri (ZnS-CdS-semiconductorii calcogenizi sticloși), a fost elaborat un purtător fototermoplastic pentru înregistrarea imaginii roentghen cu rezoluția 10 mm^{-1} și expoziția minimă a radiației 50 mR. A fost determinat regimul tehnologic optim de fabricare a modulelor fotovoltaice în baza heterojuncțiunilor CdS/CdTe cu aria 25 cm^2 . La iluminarea integrală a modului (100 mW/cm^2), coeficientul de umplere constituia 0,408, $U_{cd}=0,8 \text{ V}$, $I_{sc}=271,4 \text{ mA}$, $\eta=8,67\%$. Rezultatele obținute pot fi aplicate la soluționarea problemelor din domeniul optoelectronicii, roentgenografiei,

¹ Ibidem, p. 36.

² Ibidem, p. 49.

energeticii și surselor alternative de energie, pot fi utilizate la construcția aparatelor medicale, pentru analiza materialelor (în criminologie, în defectoscopie etc.) și folosite în procesul pregătirii specialiștilor în instituțiile de învățământ superior”¹.

Raportul privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2009 reflectă și alte aspecte ale activității CCȘ de la USM, cum ar fi performanța, contribuția științifică și recunoașterea națională și internațională, relevanța economică și socială².

De asemenea, savanții de la USM s-au manifestat și la compartimentul *Cele mai valoroase realizări științifice* din anul 2009, fiind evidențiată lucrarea *Conductibilitatea termică în firele cuantice și suprarețelele 1D*, autori: m. c. E. Pokotilov, dr. I. Nica, Universitatea de Stat din Moldova³.

La centrul *Bazele științifice ale pedagogiei și psihologiei* au fost „elaborate reperele și modelul campusului curricular, ale conceptului și modelului monitoringului calității și dezvoltării învățământului în republică; au fost fundamentate strategia și metodologia evaluării calității învățământului universitar etc.”⁴

În Raportul privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică pentru perioada anilor 2006-2010 se menționează că au fost „valorificate științific monumentele traco-getice din zona Nistrului Mijlociu: Saharna Mare, Saharna Mică, Saharna-Dealul Mănăstirii; au fost identificate și elucidate principalele etape de funcționare și evoluție a acestor obiective arheologice, fiind determinată perioada transformării lor din așezări rurale în cele dave; au fost stabilite legăturile dintre așezările fortificate și nefortificate ale lumii traco-getice din nord-vestul Pontului Euxin, precum și rolul legăturilor tracilor septentrionali cu Grecia continentală și cea insulară; a fost estimată consecutivitatea siturilor civile și fortificate, a davelor Saharna Mică, Saharna Mare și Saharna-la-Șanț.

În domeniul lingvisticii au fost stabilite unele trăsături specifice ale idiomului vorbit și scris în Republica Moldova; s-au efectuat cercetări privind tipizarea și modelarea abaterilor de la norma standard a limbii române în mass-media din Republica Moldova, utilizarea terminologiei oficial-administrative și juridice cu formanți sufixali și prefixali; au fost evaluate devierile lingvistice (vorbirea neîngrijită, calchierea nejustificată a unor structuri din limbă rusă), modul de funcționare a legislației lingvistice în Republica Moldova; s-a studiat procesul interferenței lingvistice naționale ruse, manifestate activ la nivelul vorbirii și au fost formulate o serie de postulate teoretice valabile pentru știința lingvistică: diglosie, bilingvism, interferența ca fenomen activ al limbilor în contact, norma standard și uzul cotidian, specificul limbajului mass-media, evoluția semantică a unor vocabule vechi și noi, inclusiv a împrumuturilor recente (anglicisme), normarea limbajului juridic etc.; au fost propuse pentru aplicare mai multe recomandări cu referire la corectitudinea terminologiei juridice, literaturizarea elementelor regionale, utilizarea lexemelor ce țin de globalizare, reticențele de limbă română în vorbirea alolingvilor, vorbitori de limbă rusă.

A fost realizată cercetarea sociologică privind problemele migratorilor cu studii superioare din Republica Moldova și problema acestora în contextul factorilor ce determină apariția, dezvoltarea și dinamica fenomenului; au fost identificate consecințele procesului migrațional (reducerea gradului de adaptare socială, culturală și profesională a noilor rezidenți în țara recipientă, apariția situațiilor de risc din punctul de vedere al muncii prin constrângere, a diferitelor forme de exploatare etc.) și s-a estimat impactul procesului de migrațiune în Republica Moldova etc.”⁵.

Rezultatele științifice principale obținute în perioada anilor 2006-2010 de către *Centrul de Cercetări Științifice Științe ale vieții* sunt următoarele: „S-au efectuat cercetări complexe mor-

¹ Ibidem, p. 47-48.

² Ibidem, p. 183-188, 240-243, 269-272.

³ Ibidem, p. 285.

⁴ Ibidem, p. 26-27.

⁵ RAPORT privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în perioada anilor 2006-2010, Chișinău 2011, p. 28.

fologice, fiziologice, biochimice și genetico-moleculare asupra diferitor genotipuri de floarea-soarelui cultivate în Republica Moldova la acțiunea fitoparazitului *O. cumana*. S-a constatat că zece genotipuri de floarea-soarelui din cele 53 analizate manifestă rezistență la atacul parazitului, cinci au prezentat toleranță, iar treizeci și opt au fost susceptibile. Temperaturile ridicate din sol (21°C - 30°C comparativ cu 8°C - 17°C) și din atmosferă (23°C - 31°C comparativ cu 10°C - 18°C) sporesc gradul de infectare cu 8 - 30%. În urma analizei comparative a screening-ului molecular și morfologic s-a constatat că populația de lupoaie utilizată în cercetare reprezintă o rasă mai virulentă decât rasa E. S-a identificat și s-a analizat secvența genică amplificată - markerul RTS05, regiune asociată cu gena rezistenței (Or5) la rasa E, constatându-se un nivel de omologie de 86% cu gena care codifică precursorul proteinei-inhibitor al poligalacturonazei, astfel fiind adusă o nouă contribuție în elucidarea mecanismului de rezistență a florii-soarelui. A fost caracterizat mecanismul molecular al proteolizei proteinelor de rezervă ale semințelor diferitor specii de plante, a fost determinată prin analiza cu razele X structura spațială a fazeolinei modificată la proteoliza limitată; s-a demonstrat originea evolutivă a proteinelor de rezervă din oxaladecarboxilaza cianobacteriilor. Ca rezultat al cercetărilor s-au evidențiat șase genotipuri de perspectivă (FS9, FS12, FS17, FS21, FS26, FS27) și linia androsterilă ASC1, rezistente la fitoparazitul lupoaia, care pot fi utilizate pentru ameliorarea și selecția formelor rezistente de floarea-soarelui. A fost dezvoltată teoria funcționării populațiilor în ecosistemele acvatice și continentale. S-a demonstrat că pentru peștii din ecosistemele continentale este caracteristică forma intermediară dintre tipul de creștere asimptotic și parabolic. S-a constatat că rata de acumulare a unor microelemente, de exemplu, zinc este universală pentru moluștele marine și dulcicole și, de asemenea, nu depinde de poziția lor taxonomică. Atât pentru cochilie, cât și pentru masa totală a moluștelor – masa viscerală + cochilia, concentrația unor elemente este constantă în ontogeneză. S-a demonstrat posibilitatea utilizării tulpinilor selectate de alge azotfixatoare, în calitate de îngrășăminte biologice și stimulatori, acestea acumulând până la 110 mg azot/kg sol în 35-40 de zile. A fost elaborată o tehnologie de obținere a biomasei de spirulină îmbogățită cu germaniu și tehnologia de obținere din biomasa de spirulină a biopreparatului cu conținut înalt de germaniu. S-a stabilit că aplicarea fertilizanților minerali pe cernoziomul levigat contribuie la creșterea recoltei grâului până la 47,2 q/ha, sporind conținutul de gluten ... Au fost elaborate 2 procedee de obținere a biomasei de spirulină cu un conținut sporit de antioxidanți naturali (ficobiliproteine și SOD) „¹.

Centrul de Cercetări Științifice Chimie aplicată și ecologică, în perioada anilor 2006-2010, de asemenea, a obținut rezultate remarcabile : „Au fost studiate legăturile de formare a compoziției chimice și stării oxido-reducere a apelor fluviului Nistru; s-au identificat tendințele variației lor în funcție de timp și de-a lungul râului. A fost estimată influența transfrontalieră asupra calității apelor râului Nistru în procesul de management al resurselor biologice și a stării ecologice a râului Nistru. A fost studiat procesul de diminuare a concentrației acizilor humici din soluții model și ape naturale cu coagulant de aluminiu obținut la dizolvarea sulfatului de aluminiu și la dizolvarea electrochimică a anodului de aluminiu în funcție de concentrația ionilor de aluminiu, acizilor humici și timpul tratării electrochimice. S-a stabilit că efectul înlăturării acizilor humici se micșorează în prezența substanțelor refractare și această micșorare este cu atât mai mare, cu cât masa compușilor refractari este mai mică. S-a constatat că aplicarea metodelor avansate de tratare a apelor reziduale textile prin combinarea coagulării cu coagulant de aluminiu, urmată de oxidarea catalitică cu peroxid de hidrogen a coloranților remanenți din apa tratată, duce la scăderea concentrației substanțelor refractante și, ca urmare, la micșorarea lor în apele naturale. Pentru îmbunătățirea calității apelor naturale și, respectiv, a apelor tratate în scopuri potabile, se recomandă ca tehnologiile clasice de epurare a apelor reziduale textile să fie înlocuite cu tehnologii avansate de tratare care combină tratarea cu coagulantul de aluminiu, urmată de oxidarea catalitică cu peroxidul de hidrogen a compușilor remanenți, ce

¹ RAPORT privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în perioada anilor 2006-2010. Chișinău 2011, p. 45-46.

se înlătură astfel până la normele sanitare. Înlocuirea tehnologiilor clasice de epurare a apelor reziduale textile cu tehnologii de epurare avansată permite de a micșora concentrația substanțelor refractare și impactul negativ al acestora asupra calității apelor naturale care se condiționează și se tratează în scopuri potabile. Au fost elaborate procedee și instalații de ardere cu utilizarea câmpului electric permanent, alternativ și magnetic, precum și a neutralizatorului cu catalizator eterogen de gaze de eșapament, a dispozitivului de iradiere cu raze ultraviolete, care permit: reducerea combustibilului cu 92-98%; reducerea diapazonului de variație a vitezei de ardere cu 65%, a intensității cedării căldurii cu 50%; reducerea conținutului emisiilor nocive NO_x și SO_x de 1,5-1,8 ori; iar utilizarea catalizatorilor omogen și eterogen, precum și a aerului îmbogățit cu ozon permite diminuarea emisiilor nocive CO, CnHm, Nox de 1,3-3,0 ori, a consumului de benzină – cu 10% și a motorinei – cu 15%. Utilizarea acestor procese, instalații și dispozitive în industrie și la transportul auto pot asigura un beneficiu economic și ecologic considerabil. Pe baza cercetărilor preliminare privind estimarea parametrilor tehnologici principali ai proceselor de tratare au fost confecționate patru instalații de laborator pentru tratarea fotocatalitică și membranică a soluțiilor apoase, precum și instalația pentru dedurizare a apei care a fost propusă pentru aplicare în practică. Noutatea proceselor elaborate și aparatelor pentru realizarea acestora este confirmată prin 115 patente (MD), obținute în cadrul acestei lucrări. Cercetările efectuate și metodele propuse permit tratarea apelor cu conținut mare de componenți în condiții intensive și obținerea gradului necesar de epurare și înlăturare a substanțelor nocive și nedorite. Instalațiile elaborate de tip compact sunt bazate pe procese fără reagenți cu aplicarea efectelor fizice”¹.

În alte centre de cercetare științifică de la USM, în perioada anilor 2006-2010 „a fost elaborat Modelul multidimensional al monitoringului calității și dezvoltării învățământului (conceptul, obiectul, structura, asigurarea informațională, instrumentarul evalumetric, domeniile și ariile de monitorizare, sistemul de indicatori și descriptori cu referire la cantitatea și calitatea componentelor monitorizate), precum și ghidul de autoevaluare și evaluare a calității programelor de studii universitare și a instituțiilor de învățământ superior; s-a elaborat metodologia de modernizare a calității și dezvoltării sistemului de învățământ; s-au identificat sistemele de planificare și control al cantității după modelul PDCA, s-au elaborat documente de proiectare și de îmbunătățire a calității, s-au validat procedurile specifice și de sistem de management al calității; s-a fundamentat teoretic și praxiologic didactica universitară din perspectiva formării de competențe profesionale; a fost definit conceptul de curriculum universitar axat pe competențe; s-au fundamentat mecanismele de învățare din perspectiva formării competențelor cognitive și profesionale și s-au stabilit orientările de modernizare a curriculum-ului universitar; a fost argumentat sistemul de management al calității în învățământul superior; s-a stabilit corelația funcțională între sistemul de calificări pentru ciclul 1 și ciclul 2 al învățământului superior; s-au identificat anumite modalități de implicare a angajatorului în formarea profesională cu determinarea criteriilor și indicatorilor de evaluare a programelor pentru două cicluri din perspectiva formării unor competențe necesare angajării; au fost determinați parametrii finalităților de studii pentru ciclurile licență și master; s-au stabilit reperele metodice în scopul compatibilizării Cadrului Național al Calificărilor cu Cadrul European al Calificărilor; au fost fundamentate modalitățile de realizare a continuității între învățământul secundar general și cel universitar etc.”²

De asemenea, „în baza modelelor Face-centred Cubic Cell și Valence Force Field a fost dezvoltată teoria proprietăților fononice și de conductibilitate termică a heterostructurilor planare triplu stratificate, a heterofirelor cuantice cu canal conductibil din Si, Ge și GaN cu simetria „wurtzite”, a grafenului și suprarețelelor 1D și 3D Si/SiGe și InAs/InGaAs, formate din puncte

¹ RAPORT privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în perioada anilor 2006-2010. Chișinău 2011, p. 46-47.

² RAPORT privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în perioada anilor 2006-2010. Chișinău 2011, p. 50.

cuantice. A fost demonstrată teoretic posibilitatea majorării de 10 ori a mobilității electronului în heterostructura AlN/GaN/AlN cu simetria „wurtzite” prin compensarea câmpului electric încorporat cu ajutorul câmpului exterior. La calcularea dispersiilor fononice în cristalele polare de tip sfalerit a fost utilizată metoda Ewald. A fost stabilită dependența conductibilității termice și electrice de alegerea parametrilor fizici și geometrici ai heterostructurii și au fost determinate combinațiile optime ale lor. A fost descoperit efectul de majorare a conductibilității termice la trecerea de la grafen multistratificat la cel monostratificat. Au fost cercetate procesele de transfer intramolecular al sarcinii electrice în sistemele polinucleare cu valență mixtă. A fost calculată banda de transfer a sarcinii, ținând cont de interacțiunea vibronică și a fost efectuată comparația rezultatelor cu datele experimentale. A fost dezvoltată teoria interacțiunii vibronice care ține cont de oscilațiile intramoleculare în sistemele cu valență mixtă. S-a demonstrat că luarea în calcul a interacțiunii cu aceste oscilații favorizează localizarea electronului în sistem. A fost cercetată influența interacțiunii vibronice asupra proprietăților magnetice ale clusterului plan-ortogonal cu valență mixtă și transfer 2-electronic al sarcinii. În baza teoriei cuantice a fluctuațiilor s-a obținut hamiltonianul de interacție a câmpului electromagnetic coerent extern cu cvaziparticulele de tip bose în mediile biologice în aproximația de rezonanță. Au fost obținute ecuațiile Fokker-Plank și Langevine ce descriu dinamica neliniară a cvaziparticulelor în mediile biologice la interacțiunea acestora cu câmpurile electromagnetice coerente în diapazonul milimetric al spectrului, ținându-se cont de angarmonismul de ordinul trei și patru. S-au cercetat stările staționare și stabilitatea acestora după metoda lui Leapunov, precum și topologia spațiului de fază în sistemele disipative. S-a cercetat interacțiunea impulsurilor ultrascurte ale fononilor și fotonilor coerenți în mediile biologice pentru cazul când durata timpului impulsului este mai mică decât timpul de relaxare a cvaziparticulelor. Au fost elaborate bazele fizico-tehnologice de obținere și dopare cu impurități de Cu, Au, Ag, Cr, Mn, Fe, Co, Ni a monocristalelor de ZnSe. S-au obținut monocristale structural perfecte de ZnSe cu volum de până la 3 cm^3 cu densitatea dislocațiilor mai mică de 30 mm^2 . Au fost cercetate proprietățile electrice, optice și luminescente ale monocristalelor de ZnSe dopate. Au fost propuse modele fizice care descriu procesele de interacțiune între defectele native și impuritate, structura centrelor de luminescență și mecanismele recombinării radiative. S-a stabilit că impuritățile din grupa fierului modifică structura spectrului de luminescență a cristalelor de ZnSe în regiunea vizibilă a spectrului prin atenuarea intensității unui șir de benzi și conduc la apariția unor benzi noi de luminescență în regiunea IR imediat apropiată și de mijloc a spectrului ($0,9\text{--}3\text{ }\mu\text{m}$). Au fost determinate stările de sarcină ale ionilor d-elementelor din grupa fierului în cristalele de ZnSe. A fost elaborată tehnologia și obținute straturi subțiri de GaN pe substraturi de Si cu diametrul 2 inci, cu film bufer de AlN prin metoda HVPE pentru utilizare în optoelectronică. Au fost preparate celule solare cu structura In-p+InP-pInP-n+CdS-(Ag+Zn) cu puterea de generare de 150 W m^{-2} și randamentul de 14%. S-a identificat influența factorilor tehnologici și a parametrilor substraturilor asupra caracteristicilor fotovoltaiice. Au fost obținute și investigate structuri de tipul Cu – n+ITO-pSi(mc) – Al. ... A fost elaborată tehnologia de obținere a straturilor subțiri de semiconductori calcogenici sticloși în sistemul As-S-Se-Sn în formă de structuri varizonice As₂S₃-As₂Se₃ și în formă de structuri cu diverse compoziții. Au fost obținuți purtători fototermoplastici $\sim 1\text{ m}$ pe baza As₂S₃(0,73)-As₂Se₃(0,27), a copolimerului butilmetacrilat și stirolului pentru obținerea imaginilor holografice în timp real ($\sim 2,5\text{ sec}$) cu sensibilitate holografică $\sim 6,3 \cdot 10^6\text{ cm}^2 \cdot \text{J}^{-1}$ la radiația laser $\lambda = 532\text{ nm}$ și puterea de rezoluție $\sim 2000\text{ mm}^{-1}$. Valoarea maximă a eficacității de difracție $\eta = 26\%$. A fost elaborat dispozitivul autonom pentru înregistrarea hologramelor de impuls în diapazonul temporal $\sim 20\text{ ns}$, precum și metoda de determinare a dimensiunilor microobiectelor ($<250\text{ }\mu\text{m}$). Elaborările au fost brevetate și implementate la Centrul Științific Luminitco (SUA). A fost determinat regimul optim pentru obținerea celulelor solare CdS-CdTe cu aria $\sim 1\text{ cm}^2$ și randamentul 10,6%. A fost elaborat machetul și s-a amenajat camera reactor a volumului cvazi-închis pentru obținerea straturilor subțiri de CdS și CdTe cu aria 25 cm^2 prin depunerea consecutivă a straturilor de CdS și CdTe pe suporturi de sticlă cu aria 52 cm^2 ($6,5 \times 8,0\text{ cm}^2$), acoperite cu un strat conductor de SnO₂. Au fost confecționate 9 heterostructuri CdS-

CdTe cu aria de 3 cm^2 și s-a cercetat omogenitatea lor după structură pe toată suprafața. A fost elaborată structura de contact care permite conectarea elementelor modulului fotovoltaic în serie și în paralel. S-a determinat mecanismul de transport al curentului și parametrii fotoelectrice pentru elementele modulului fotovoltaic. A fost determinat regimul optim de obținere în baza heterojuncțiunilor Cd $0.7 \div 0.8 \text{ }\mu\text{m}$; iar a celui de CdTe $-12-16 \text{ }\mu\text{m}$). Au fost elaborate metode chimice de obținere a compușilor semiconductori AIIBVI (ZnS, CdS, ZnSe) și AIVB VI (PbS) în formă de straturi subțiri și pulberi cu particule ultradisperse (nanodimensionale). Au fost studiate proprietățile fotoelectrice și fotoluminescente ale materialelor obținute. Prin metoda sintezei hidro- și solvatotermale au fost obținuți compușii semiconductori PbS, CdS, ZnS, ZnSe în formă de pulberi dimensiunile particulelor constituie $20-50 \text{ nm}$. În baza rezultatelor cercetării proprietăților a fost confecționat un convertor cu radiație laser „fotoluminofor-fotosemiconductor” cu sensibilitatea $< 10 \text{ mR}$. În baza luminoforilor sub formă de pulberi au fost elaborate materiale compozite „polimer-luminofor” care sunt utilizate în calitate de elemente fotosensibile la înregistrarea radiației ultraviolete și roentgen. Au fost obținute monocristale de GaSe, GaTe și InSe și materiale compozite cu concentrația $90 \div 95 \%$ de fulereni C_{60} . Prin intercalare din faza de vapori He- C_{60} și soluție C_{60} -toluenă au fost intercalate cu C_{60} lamele de GaSe, GaTe, InSe și, totodată, obținute nanocompozite lamelare C_{60} -GaSe, InSe. Dimensiunile medii ale nanolamelor în compozit au fost de $160 \div 180 \text{ nm}$ pe suprafață și de $15 \div 20 \text{ nm}$ după grosime. Din nanocompozite lamelare semiconductor- C_{60} au fost asamblați fotoreceptori cu sensibilitate rezistivă în domeniul UV-vid – IR apropiat, precum și roentgenosensibili cu constanta de timp cuprinsă în limitele $20 \div 5 \cdot 10^{-4} \text{ s}$. Doza de saturație a roentgenocurentului este de 180 R pentru C_{60} -InSe și 110 R pentru C_{60} -GaSe¹.

Raportul privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în perioada anilor 2006-2010 oferă date interesante despre CCȘ de la USM: finanțare, resurse umane, performanță națională și internațională, relevanța economică și socială. Un interes deosebit prezintă rubrica finanțare.

Tabelul nr. 105

**Dinamica volumului finanțării CCȘ de la USM (plan executat)
în perioada anilor 2006-2010, mii lei²**

Subdiviziunea	Finanțare (mii lei)	2006	2007	2008	2009	2010
CCȘ „Chimie aplicată și ecologică”	Total	1645,1	2553,0	3059,9	2178,0	1836,3
	Din buget	1325,0	2383,6	2117,6	2178,0	1836,3
CCȘ „Științe ale vieții”	Total	1441,5	2067,1	2526,4	2434,2	2656,7
	Din buget	1441,5	2067,1	2526,4	2434,2	2656,7
CCȘ „Probleme actuale ale matematicii, informaticii și economiei”	Total	775,5	1127,2	985,6	907,1	960,5
	Din buget	775,5	1127,2	985,6	907,1	960,5
CCȘ „Materiale și Dispozitive Semiconductoare”	Total	1588,0	2887,5	2967,2	3078,6	3511,4
	Din buget	1588,0	2887,5	2720,7	3078,6	3511,4
CCȘ „Politici Educaționale în Învățământul Superior”	Total	374,8	536,9	384,5	355,2	422,1
	Din buget	374,8	536,9	384,5	355,2	422,1
CCȘ „Științe socioumanistice”	Total	282,2	535,7	436,7	467,8	574,4
	Din buget	248,2	375,5	409,1	467,8	574,4

¹ RAPORT privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în perioada anilor 2006-2010. Chișinău 2011, p. 95-96.

² Tabelul este alcătuit după: RAPORT privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în perioada anilor 2006-2010. Chișinău 2011, p. 248-355.

În octombrie 2010 Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic și Academia de Științe a Moldovei au participat la Salonul de Cercetări (Expoziția realizărilor cercetărilor științifice) și INVENTICA 2010 (a XIV-a ediție a Salonului Internațional de Invenții, Cercetare științifică și Tehnologii noi), care a avut loc în România. Savanții de la Universitatea de Stat din Moldova au obținut 5 medalii de argint și 4 de bronz. De asemenea, Premiul Academiei de Științe a Moldovei pentru realizări științifice ale tinerilor cercetători în anul 2010 a fost acordat mai multor tineri savanți, printre care și dlui Denis Nica, șef de laborator la Universitatea de Stat din Moldova, pentru ciclul de lucrări „Conductibilitatea termică fononică neobișnuită a straturilor de grafen”.

Printre realizările științifice ale savanților de la USM în perioada 2006-2010 este menționată „tehnologia de creștere a cristalelor de seleniură de zinc cu conductibilitate electrică dirijată”. Asemenea cristale nu sunt de găsit pe piața internațională, deci „este oportun de a promova elaborarea respectivă spre comercializare”¹.

Tot în octombrie 2010 în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a fost fondat *Centrul de studiere a totalitarismului* cu următoarele direcții prioritare de cercetare: represiunile politice din RASSM (1924-1940) și RSSM (1940-1941; 1944-1989); viața cotidiană în perioada comunistă; corupția în perioada comunistă; politica față de evreii basarabeni și transnistreni.

Rapoartele internaționale de evaluare a performanțelor sistemului de cercetare și inovare plasează Republica Moldova (anii 1996-2009) pe locurile 93-94 după numărul de publicații și pe locul 129 după cele de citări ale publicațiilor. În același timp, experții apreciază că „numărul brevetelor obținute este relativ mare, ceea ce poate fi explicat prin costurile reduse pentru înregistrarea invenției la AGEPI. Cu toate acestea, doar circa 1/3 din brevetele acordate de-a lungul timpului mai sunt în vigoare și numai ¼ au o durată mai mare de 5 ani, ceea ce demonstrează o aplicabilitate redusă a invențiilor, determinată de profilul economiei naționale, legăturile slabe între antreprenariat și cercetare și de cultura inovațională scăzută”. De asemenea, experții constată că „numărul brevetelor obținute la oficiile de peste hotare este nesemnificativ. Spre exemplu, în anul 2007 (cu cei mai buni indicatori), au fost înregistrate doar trei cereri de brevete din Republica Moldova la Oficiul European de Brevete, 2 cereri la Oficiul SUA pentru Brevete și Mărci și nici o cerere la Oficiul de Brevete din Japonia. Doar Muntenegru și Albania au o performanță mai redusă în domeniu”². După cum menționează experții naționali, „anume universitățile, (în special USM, UTM și USMF N. Testemițanu) sunt cei mai activi membri ai AȘM în domeniul de brevetare a invențiilor”³.

Conceptul unui *Plan Strategic de evoluție a Universității de Stat din Moldova* a fost propus de rectorul USM Gh. Ciocanu în ședința Senatului din 28 ianuarie 2011. În programele de asigurare a calității și de consolidare a componentei de cercetare a fost reflectată și problema evoluției cercetării științifice, prevăzându-se aplicarea strictă a regulamentelor și actelor normative cu privire la organizarea și desfășurarea procesului de cercetare; analiză, control și monitorizare a procesului de cercetare; cofinanțarea proiectelor științifice și comunitare; cofinanțarea procurării de utilaj și echipament; instituirea unui fond de cercetare pentru facultăți în mărime de 20 de mii de lei; susținerea financiară a publicării monografiilor, manuale și suporturi de curs, seminar și laborator; extinderea termenului pentru delegații științifice de la 10 la 30 de zile cu păstrarea integrală a salariului; introducerea stimulentei financiare pentru conducători științifici și doctoranzi în cazul susținerii tezelor de doctor; acoperirea

¹ Tighineanu Ion. Unele realizări ale secției de științe exacte și economice înregistrate în anul 2010 și pe parcursul anilor 2006/2010. În: The current problems of organization and self-organization of research and development system in the Republic of Moldova, Chișinău, 2011, p. 71.

² Cuciureanu Gheorghe. Sistemul de cercetare-dezvoltare din Republica Moldova reflectat în rapoarte internaționale (Research and development system of the Republic of Moldova reflected in international reports). În: Revista de Politica Științei și scientometrie – Serie nouă, Vol. 2, No. 2, Iunie 2013, p. 161.

³ Popa Ana, Prohnițchi Valeriu. Sectorul de cercetare, dezvoltare și inovare din Moldova: este oare necesară o reformă? Chișinău, 2011, p. 29.

totală sau parțială a cheltuielilor legate de susținerea tezelor de doctor și doctor habilitat; extinderea colaborării științifice¹.

La Senatul din 1 martie 2011 a fost aprobat *Raportul de autoevaluare a USM pe anii 2006-2010* și au fost prezentate rezultatele științifice pe 10 profiluri: Psihologia și științele educației în contextul formării profesionale inițiale și continue; Matematica Teoretică și Aplicată; Problemele actuale ale Informaticii și Economiei; Fizica și tehnologia materialelor, nanostructurilor și dispozitivelor optoelectronice semiconductoare; Tehnologii chimice non-poluante și materiale noi cu proprietăți utile pentru economia națională; Biodiversitatea, securitatea biologică și utilizarea rațională a resurselor naturale; Geneza evoluției dreptului național racordat la standardele internaționale și europene; Procese civilizatorii: unitate și diversitate istorico-culturală; Aspecte sociale, politice și demografice ale dezvoltării societății în contextul integrării europene; Lingvistică teoretică și aplicativă; Istoria și teoria literaturii².

Pe data de 1 martie 2011 Senatul USM a aprobat Raportul de autoevaluare a profilului *Geneza evoluției dreptului național racordat la standardele internaționale și europene* pentru anii 2006-2010, subordonat din punct de vedere strategic Departamentului de Cercetare al USM, iar din punct de vedere metodologic - Facultății de Drept³. Conform Raportului de autoevaluare, toți colaboratorii profilului activează în scopul realizării unui singur obiectiv – efectuarea cercetărilor științifice și implementarea acestora, implicarea studenților, masteranzilor pentru a-i pregăti atât pentru activitatea de cercetare științifică comună, cât și individuală⁴. Profilul *Geneza evoluției dreptului național racordat la standardele internaționale și europene* include investigațiile care țin „de toate ramurile științei dreptului: istoria statului și dreptului; drept constituțional; drept administrativ; drept financiar; drept vamal; drept ecologic; drept civil; dreptul familiei; drept procesual civil; dreptul afacerilor; drept fiscal; dreptul muncii; drept penal; criminologie; drept procesual penal; criminalistică; drept internațional public; drept internațional privat etc.”⁵ Conform Raportului, temele de cercetare ale specialiștilor implicați în acest profil sunt orientate spre studierea problemelor fundamentale, cum ar fi: „Bazele de constituire și dezvoltare a sistemului de drept în Republica Moldova; Optimizarea legislației penale a Republicii Moldova; Cercetarea problemelor teoretice și practice legate de tipurile și formele de proprietate, de statutul juridic al persoanelor juridice, de noile contracte civile care au apărut în legislația națională în ultimii ani; Cercetarea legislației naționale care reglementează activitatea de întreprinzător prin prisma reglementărilor existente în Uniunea Europeană; Problemele actuale ale consolidării statalității și definitivării sistemului de drept al Republicii Moldova; Reglementarea relațiilor de muncă în RM în contextul integrării europene; Probleme actuale de cercetare și reglementare a relațiilor ecologice în contextul dezvoltării durabile a societății; Implementarea dreptului Uniunii Europene în Republica Moldova în contextul angajamentelor asumate prin prisma negocierii acordului de asociere RM – UE”⁶. În perioada anilor 2006-2010 la profilul prezentat s-au înregistrat următoarele realizări cantitative: Monografii și culegeri: apărute la edituri străine

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1491, f. 12.

² Raport de Autoevaluare 2006-2010. Aprobat la ședința Senatului USM din 01.03.2011 (proces-verbal nr.6) și ședința Consiliului de Administrație al USM din 22.03.2011 (proces-verbal nr.6), p. 36-44. Rapoartele de autoevaluare a fiecărui profil a se vedea <http://www.cnaa.acad.md/dispositions/2011/30062011/>.

³ Raport de Autoevaluare 2006-2010. Profilul „Geneza evoluției dreptului național racordat la standardele internaționale și europene”, Aprobat la ședința Senatului USM din 01.03.2011 (proces-verbal nr.6) și ședința Consiliului de Administrație al USM din 22.03.2011 (proces-verbal nr.6), p. 5.

⁴ Raport de Autoevaluare 2006-2010. Profilul „Geneza evoluției dreptului național racordat la standardele internaționale și europene”, p. 6.

⁵ Raport de Autoevaluare 2006-2010. Profilul „Geneza evoluției dreptului național racordat la standardele internaționale și europene”, p. 7.

⁶ Raport de Autoevaluare 2006-2010. Profilul „Geneza evoluției dreptului național racordat la standardele internaționale și europene”, p. 95.

– 11, la edituri din țară – 86; articolele științifice apărute în reviste de specialitate din străinătate – 80 și în reviste de specialitate din țară (categoriile B,C) – 850; în alte reviste – 92; capitole din monografiile apărute în străinătate – 3 și în țară – 27; articole științifice publicate în culegeri – 76; comunicări științifice prezentate la manifestări internaționale, publicate ca rezumat – 179 și la manifestări naționale ca rezumat – 55; referate științifice prezentate la manifestări internaționale, publicate integral – 241 și prezentate la manifestări naționale, publicate integral – 70¹; manuale – 56², zeci de capitole în manuale și diverse lucrări metodice – 109³; note de curs – 11⁴, avize la proiecte de legi sau la alte acte normative – 82⁵.

Ținând cont de recomandările Comisiei specializate pentru reevaluarea activității în sfera cercetării și inovării pentru anii de activitate 2006-2010⁶, pe data de 18 iulie 2011 CNAA aproba *Planul de acțiuni privind realizarea recomandărilor Comisiei*⁷, din care atenționăm la următoarele: dezvoltarea rețelei informaționale a USM și sporirea informației digitale; inițierea activităților de promovare a revistelor științifice în registrele internaționale și sporirea numărului de publicații în limba engleză; promovarea modificărilor privind revista *Studia Universitas* a USM; fondarea incubatorului de inovare în cadrul USM; activizarea participării cadrelor didactico-științifice la proiecte naționale și internaționale, cofinanțarea proiectelor de către USM; elaborarea concepțiilor de consolidare a interconexiunii dintre educație și cercetare, cercetare și agenți economici; antrenarea în cercetarea științifică și susținerea tinerilor talentați; formarea a două centre de cercetări științifice în domeniul științelor socioumanistice: CCȘ Științe umanistice și CCȘ Științe sociale; majorarea fondului pentru organizarea cercetării; extinderea colaborării de cercetare și inovare la nivel național și internațional; extinderea planului tematic de cercetare la inițiativa catedrelor etc.

Experții naționali menționează că intensificarea „cercetării universitare este vizată într-o serie de documente de politici. Strategia Dezvoltării Educației pentru perioada 2011-2015 a prevăzut schimbări semnificative referitor la finanțarea cercetării universitare: creșterea ponderii finanțării publice a cercetării universitare până la 30% din totalul finanțării sectorului CDI până în anul 2015; stabilirea unui Fond național pentru susținerea cercetării științifice și dezvoltarea parteneriatului între învățământul superior, cercetare și antreprenariat, inclusiv în domeniul finanțării cercetării. Planul de acțiuni al Guvernului pentru perioada 2012-2015 a inclus importante reforme ale sectorului de cercetare, din care menționăm susținerea cercetării în învățământul superior și a interacțiunii acesteia cu antreprenariatul. Amendamentele la Legea învățământului cu referire la studiile superioare de doctorat, Strategia inovațională a Republicii Moldova până în anul 2020, dar și documentele de politici aflate în dezbatere (Strategia Educația 2020, Strategia cercetării-dezvoltării până în 2020, Codul Educației ș.a.) conțin suficiente prevederi, a căror implementare ar spori calitatea cercetării universitare și impactul acesteia în soluționarea provocărilor din societate”⁸.

¹ Calculele au fost făcute după Raport de Autoevaluare 2006-2010. Profilul „Geneza evoluției dreptului național racordat la standardele internaționale și europene”, p. 93-184.

² Ibidem, p. 192-194.

³ Ibidem, p. 195-200.

⁴ Ibidem, p. 200-201.

⁵ Ibidem, p. 201-205.

⁶ Detalii privind rezultatele de bază ale activităților științifice realizate de Universitatea de Stat din Moldova pe cele 10 profiluri, a se vedea: Fișa de analiză sintetică a dosarului de reacreditare a Universității de Stat din Moldova în cadrul Direcției de evaluare și acreditare (<http://www.cnaa.md/files/dispositions/2011/15062011/15062011/fisa-usm.pdf>).

⁷ Planul detaliat a se vedea file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/My%20Documents/Downloads/plan-usm.pdf.

⁸ Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova”. Coordonați: Sorin Cace, Nicolae Sali. Chișinău, 2013, p. 15.

Tabelul nr. 106

Distribuirea alocării de resurse în cadrul sectorului „Știință și inovare” pe anii 2012-2014¹

Denumirea programului	Proгноza (mii lei)			Ponderea fiecărui program		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Subprogramul I. Biomedicină, farmaceutică, menținerea și fortificarea sănătății	40,848.1	43,632.4	48,632.4	11.4%	11.2%	11.0%
Subprogramul II. Biotehnologii agricole, fertilitatea solului și securitatea alimentară	86,353.8	93,844.9	106,445.0	24.0%	24.0%	24.1%
Subprogramul III. Valorificarea resurselor umane, naturale și informaționale pentru dezvoltarea durabilă a economiei țării	76,485.7	84,020.9	96,843.4	21.1%	21.5%	21.9%
Subprogramul IV. Nanotehnologii, inginerie industrială, produse și materiale noi	39,802.6	43,440.7	49,577.0	11.1%	11.1%	11.2%
Subprogramul V. Eficientizarea complexului energetic și asigurarea securității energetice, inclusiv prin folosirea resurselor renovabile	4,269.1	4,722.0	5,504.0	1.2%	1.2%	1.2%
Subprogramul VI. Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural-istoric al Moldovei în contextul integrării europene	36,468.7	40,242.4	46,906.1	10.3%	10.3%	10.6%
Subprogramul VII. Pregătirea cadrelor științifice	21,254.2	22,261.2	24,021.4	5.9%	5.7%	5.4%
Subprogramul XVIII. Elaborarea politicii și managementului în sfera științei și inovării	17,518.5	20,684.1	23,551.2	4.9%	5.3%	5.3%
Subprogramul IX. Servicii de suport pentru sfera științei și inovării	36,674.7	38,415.7	41,222.2	10.1%	9.8%	9.3%
Bugetul de stat total	359,675.4	391,264.3	442,576.5	100.0%	100.0%	100.0%

Una din problemele importante discutate în Senatul USM din 1 martie 2011 a fost și *Politici de personal: evaluare și strategii*. Decizia cu privire la acest subiect a fost adoptată la Senatul din 28 iunie 2011, decizie care a reflectat politica Senatului și vizavi de cercetarea științifică: crearea condițiilor de muncă atractive pentru tineri, extinderea doctoratului, iar „pentru a evita pierderile de personal calitativ, generate de reduceri temporare ale contingentului de studenți, în scopul fortificării cercetării universitare, rectoratul va crea un fond de susținere din mijloacele speciale și va orienta activitatea cadrelor didactice în domeniul de cercetare”².

În ședința Senatului din 31 mai 2011 a fost discutată problema *Cu privire la raportul de acreditare a USM în domeniul știință și inovare*, informația preliminară fiind prezentată în *Raportul de evaluare a Universității de Stat din Moldova* de președintele Comisiei de Evaluare a USM, profesor universitar A. Gremalschi. În raport au fost prezentați indicatorii de evaluare, performanța și vizibilitatea internațională (72%), contribuția științifică națională (73%), relevanța economică (33%), relevanța socială (90%)³, dar și propunerile venite din partea facultăților USM, dintre care pot fi menționate: necesitatea extinderii colaborării cu AȘM și cu alte

¹ http://mf.gov.md/common/files/CCTM%202012-2014/Anexa_15_Stiinta.pdf.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1493, f. 11-12.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1492, f. 22-27.

universități, extinderea conexiunilor cercetării și dezvoltării cu mediul economic, dezvoltarea bazei tehnico-materiale, crearea de noi laboratoare științifice, atragerea tinerilor în procesul de cercetare, extinderea participării la proiecte și manifestări științifice internaționale, fondarea unor noi reviste științifice, extinderea doctoratului în cotutelă etc.¹ Ceva mai târziu, la 1 iulie 2011, în ședința Comisiei de Acreditare a CNAA au fost acreditate cele 10 profiluri de cercetare propuse, Universității de Stat din Moldova acordându-i-se calificativul – organizație cu recunoaștere internațională (categoria A)².

În temeiul acestei reacreditări din 2011 pe cele trei profiluri, *Științe exacte, naturale și socioumaniste*, USM se plasa pe locul doi cu 796 de puncte printre instituțiile de învățământ, după USMF „N. Testemițanu”, care a acumulat 839 de puncte. Autorii studiului, publicat în decembrie 2012, au ținut să sublinieze că „pentru USM rolul decisiv l-a avut punctajul suplimentar acordat de comisia specializată de evaluare”, adică pentru managementul instituției și proiectul managerial. În tabelul ce reflectă *Clasificarea profilurilor de cercetare acreditate din domeniul științelor reale ale instituțiilor de învățământ superior* Universitatea de Stat din Moldova s-a plasat pe locul al doilea, după USMF „N. Testemițanu”, cu profilul de cercetare *Chimia materialelor și tehnologii nonpoluante* și apreciată cu calificativul *foarte bine*. Conform aceluiași tabel, încă patru profiluri de la USM s-au plasat pe locurile 3, 6, 13, 14 la profilurile de cercetare *Științe matematice: aspecte teoretice și aplicative; Probleme actuale în domeniul informaticii și al științelor economice; Biodiversitatea și utilizarea rațională a bioresurselor în asigurarea securității biologice și Fizica și ingineria materialelor, nanostructurilor și a dispozitivelor*. De asemenea, conform tabelului *Clasificarea profilurilor de cercetare acreditate din domeniul științelor socioumaniste ale instituțiilor de învățământ superior*, Universitatea de Stat din Moldova s-a plasat pe locurile 1, 2, 4, 6, 8 la profilurile *Lingvistică teoretică și aplicativă, istoria și teoria literaturii; Științele educației și psihologia în modernizarea învățământului național; Științe sociale, politice și demografice – suport în dezvoltarea societății contemporane; Unitate și diversitate istorico-culturală în procesele civilizatorii; Dreptul național și sistemul judecătoresc racordate la standardele internaționale*³.

Rapoartele privind activitatea științifică și inovațională pe anul 2011 au fost prezentate de directorii LCSȘ și de directorii proiectelor pentru științe umanistice la ședința Senatului din 27 decembrie 2011⁴.

Examinarea problemei dezvoltării științei universitare de către experți conturează concluzia că „în Moldova, deși majoritatea universităților desfășoară activități de cercetare, ele nu pot fi considerate adevărate centre de inovare. Finanțate din bani publici, universitățile nu au fost interesate de creșterea resurselor provenite din sectorul privat. Astfel, cazurile de colaborare între universități și sectorul privat reprezintă mai degrabă o excepție, decât o practică obișnuită în Republica Moldova”⁵. De fapt, ceva mai jos și autoarea studiului citat, pare să înțeleagă lucrurile atunci când afirmă că implicarea efectivă a universităților în cercetare este foarte scăzută „ca urmare a *sistemului actual* (subl.- I.E.), care descurajează cooperarea cu industria și activitățile de cercetare și dezvoltare aplicată”⁶. Dar propunerile de îmbunătățire a situației, pe care le recomandă dânsa, nici pe departe un urmas să contribuie la înlăturarea sistemului actual, adică cel existent la 2011, când era publicat studiul și când cuvântul AȘM în sfera științei era definitoriu. Aceste recomandări prevedeau că „strategia de cercetare și dezvoltare a țării ar trebui să fie definită de consilii formate din oficiali guvernamentali cu funcții înalte (de ex., prim-ministru), miniștri de

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1492, f. 28-36.

² Revenco Mihail. Un examen reușit. Cu privire la reacreditarea Universității de Stat din Moldova în sfera științei și inovării. În: Universitatea de Stat din Moldova, 26 august 2011, nr.1 (124), p. 5.

³ Academician Canțer Valeriu, Academician Toma Simion, Dr. hab., conf. cerc. Minciună Vitalie, Dr., conf. cerc. Bilețchi Lucia. Evaluarea și acreditarea științifică - una din modalitățile de ierarhizare a instituțiilor de cercetare. În: Akademos, nr. 4(27), Decembrie 2012, p. 23-25.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1490, f. 209.

⁵ Popa Ana. Cercetare, dezvoltare și inovare în Republica Moldova. Probleme și opțiuni. Chișinău, 2011, p. 21.

⁶ Ibidem, p. 28-29.

la ministerele de resort (Educație, Economie, Industrie), reprezentanți ai Academiei de Științe, ai universităților și ai sectorului privat (companii implicate în cercetare și dezvoltare)”¹, dar și că „AȘM ar trebui să gestioneze în continuare cercetarea fundamentală, prin evaluarea propunerilor de proiecte, și să decidă cu privire la finanțarea publică a proiectelor de cercetare și evaluarea rezultatelor cercetării ... Prevederea privind acreditarea instituțiilor de cercetare poate rămâne în vigoare pentru cercetarea fundamentală, dar acreditarea instituțiilor ar trebui să fie transparentă și echitabilă, cu șanse egale pentru instituțiile AȘM, universități și sectorul privat”².

Experți mai atenți au pătruns mai profund în esența problemei și, evident, au observat altceva. Spre exemplu, Gheorghe Cuciureanu, într-un studiu publicat în anul 2013, prezenta sinteza experților internaționali din care reieșea că „actualul cadru instituțional pare să fie orientat spre cercetarea fundamentală. Parteneriatele cu sectorul privat, gestionate de către AITT, sunt subdezvoltate și politica curentă de inovare nu se axează pe dezvoltarea cercetării-dezvoltării în sectorul privat. Companiile private sunt, practic, excluse de la finanțarea prin intermediul bugetului de stat pentru știință, deoarece doar entitățile acreditate de către CNAA sunt eligibile. Criteriile de acreditare sunt strict orientate spre academie, fiind irelevante pentru interesele și capacitățile sectorului antreprenorial. Este adoptat un model liniar de inovare, în care instituțiile publice de cercetare efectuează cercetări, iar companiile private ar trebui să le implementeze. Unele companii private, de exemplu, din TIC, consideră, în acest context, că programele dezvoltate de către AITT (Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic) sunt de o relevanță limitată pentru activitatea lor”³.

Același autor întreba într-un articol cu denumirea sugestivă, publicat pe 14 mai 2014, *Doar cercetătorii sunt vinovați?* și concluziona: „Una din problemele-cheie ale științei din Republica Moldova este legătura slabă între cercetare și economie. Ca rezultat, implementarea rezultatelor științifice este redusă, sectorul privat nu se grăbește să investească în cercetare-dezvoltare, iar toată povara susținerii științei cade pe „umerii” bugetului de stat. Și, ca această povară să nu fie prea grea, statul preferă să trateze știința ca pe un sector secundar”. Autorul nominalizat subliniază și argumentează dezinteresul „antreprenoriatului de la noi de a investi în cercetare-dezvoltare și de a implementa soluțiile elaborate de cercetătorii noștri”. „Până la urmă, subliniază autorul, treaba unui cercetător este să-și vadă de investigațiile sale, nu să caute cine l-ar finanța, cine ar implementa ce a făcut etc. Cercetătorului ar trebui de-i lăsat cât mai mult timp pentru cercetare, deoarece cu cât mai mult se va ocupa de căutarea finanțelor și de alte chestii complementare – cu atât mai puțin se va ocupa de munca lui de bază. E altceva că mecanismele de evaluare ar trebui să-i stimuleze pe cei mai buni cercetători și să-i orienteze spre necesitățile sociale și economice”⁴.

În anul anterior, 2012, era publicat un alt studiu al experților. Prezintă poziția rectorilor întruniți în Consiliul rectorilor, autorii studiului *Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna: 2005-2011* formulau concluzia că rectorii „consideră că universitățile reprezintă nuclee mai avansate ale societății și fenomene precum corupția sau predarea unor materii învechite (subl.-I.E.) nu au cum să afecteze poziția de frunte a universităților care merită să fie extinsă și asupra domeniului științei. De aici și confruntarea lor cu Academia de Științe a Moldovei”⁵. Foarte stranie concluzie.

¹ Popa Ana. Cercetare, dezvoltare și inovare în Republica Moldova. Probleme și opțiuni. Chișinău 2011, p. 30.

² Ibidem, p. 31.

³ Cuciureanu Gheorghe. Sistemul de cercetare-dezvoltare din Republica Moldova reflectat în rapoarte internaționale, p. 162.

⁴ Cuciureanu Gheorghe. Doar cercetătorii sunt vinovați? <http://cuciureanu.wordpress.com/2014/05/14/doar-cercetatorii-sunt-vinovati/#more-468>.

⁵ Ciurea Corneliu, Berbeca Veaceslav, Lipcean Sergio, Gurin Marin. Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna: 2005-2011, Chișinău, 2012, p.83. (Acest studiu a fost elaborat la inițiativa și cu susținerea financiară a Fundației Soros-Moldova, în cadrul proiectului „Studii aprofundate cu tematici europene”. Opiniile exprimate în acest studiu aparțin în exclusivitate autorilor și nu reflectă neapărat poziția instituției finanțatoare).

Oricum, problema corupției s-a discutat în ședința Senatului din 28 februarie 2012. Rectorul USM Gh. Ciocanu a prezentat un emoționant raport intitulat *Cultura performanței universitare* în care accentul se punea pe *Codul de Etică*, adoptat în anul 2007. Acest document „presupune eliminarea conflictelor de interese; depășirea și soluționarea stărilor tensionate, prevenirea și combaterea corupției, favoritismului, falsului și uzului de fals, protecționismului, plagiatului, precum și acțiunilor de denigrare și calomnie”. „Dar cel mai important, sublinia în continuare rectorul, *Codul de Etică* poate cimenta o nouă cultură organizațională centrată pe creativitate, inovare, spirit de echipă care trebuie să conducă la noi performanțe universitare. Anume toate împreună, corelate cu efort, pot deveni cheia succesului universitar”¹. În continuare rectorul se referea la unele exemple: „protecție la examene, susținerea examenelor când studentul se află peste hotare; propuneri de cumpărare a diplomei; avem și „patrioți” corupți: de la studenții români – 300 de lei, iar de la cei ruși – 400 de lei; hărțuire financiară sau morală în instanțele de judecată unde se atacă și deciziile Senatului universitar, plecări peste hotare la odihnă fără înștiințarea administrației; „suflete moarte”, favoritism și multe altele”. Rectorul Gh. Ciocanu este absolut conștient de apariția unei pleiade de oameni „care tinde și este setoasă de putere, o pleiadă care în evoluția ei n-a trecut prin sita valorilor, o pleiadă la care pe frunte le este scris cine sunt ei și care le este propria valoare, iar noi, sau o parte dintre noi, ne facem orbi și nu dorim să le citim cele scrise pe fruntea lor”². Referindu-se la sistemul universitar din Republica Moldova, raportorul observa că „unii au transformat educația în afacere, în SRL-uri cu cadre didactice slab pregătite, cu cercetare de slabă calitate, iar despre vizibilitate internațională nici nu putem vorbi. Avem adevărate firme sau fabrici de diplome universitare”³. „Toleranța excesivă față de aceste, cum le apreciază rectorul cu limbajul lui Constantin Tănase, „lepădături talentate”, ne poate costa scump!”⁴ și, evident, la Universitatea de Stat din Moldova, ele nu au fost tolerate. În același timp, performanța universitară, în opinia sa, „trebuie tratată din perspectiva de evoluție a acestor trei aspecte: managerial, educațional și științific”, aspecte desfășurate pe larg în raportul prezentat⁵.

Din cele prezentate mai sus devine clară poziția conducerii Universității de Stat din Moldova referitoare la problemele corupției, la materiile învechite etc., invocate de autorii citați mai sus. Evident, dacă ei ar fi examinat profund situația, concluzia lor ar fi fost cu totul alta, în niciun caz aceea că anume „*corupția sau predarea unor materii învechite* (subl.-I.E.) nu au cum să afecteze poziția de frunte a universităților”.

Abordând schimbările în procesul de instruire și de cercetare tot mai clar se vede că „Academia de Științe împiedică procesul de reformare a sistemului universitar, deoarece preferă să mențină controlul asupra doctoratului și asupra cercetării universitare. Chiar dacă argumentul Academiei că cercetarea științifică nu poate fi transferată în întregime la universități pare a fi unul rezonabil, în societate este resimțit, totuși, imperativul descentralizării procesului de finanțare a științei, în favoarea universităților, care doresc să fie implicate mult mai activ în acest proces. Cu toate acestea, o asemenea descentralizare se poate produce doar odată cu implicarea factorului politic, ceea ce deocamdată nu se întâmplă”⁶. Aceiași autori mai scriu: „Principalele probleme ale autonomiei universitare în Republica Moldova rămân a fi dependența excesivă a instituțiilor de factorul politic, ineficiența procesului de finanțare a sistemului universitar și imposibilitatea desfășurării unei activități științifice serioase din cauza subordonării instituțiilor în fața Academiei de Științe”⁷. În sfârșit, autorii studiului mai cred că „mecanismul de gestiune financiară este foarte centralizat și rigid, plasând ÎS

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 5.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 6.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 8.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 6.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 6-8.

⁶ Ciurea Corneliu, Berbeca Veaceslav, Lipcean Sergio, Gurin Marin. Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna: 2005-2011, Chișinău, 2012, p. 84.

⁷ Ibidem, p. 86.

(Instituțiile de învățământ superior) la periferia procesului decizional privind planificarea și alocarea resurselor”¹.

Oricum, și în anul 2012 Universitatea de Stat din Moldova deținea poziția de frunte printre celelalte instituții de învățământ superior din Republica Moldova. La concursul *Invenția anului*, „pe primele locuri în topul celor mai active instituții de învățământ superior în domeniul brevetării invențiilor se situează: USM – 24 de cereri depuse și 21 de brevete eliberate; UTM – 16 cereri, 16 brevete; USMF „N. Testemițanu” – 13 brevete” eliberate².

Conform informației din *Raportul anual al Agenției de Stat pentru Proprietate Intelectuală a Republicii Moldova* pentru anul 2012, ca și în anii precedenți, pe primele locuri în topul celor mai active instituții în domeniul brevetării invențiilor (BI și BISD) se situează: Universitatea de Stat din Moldova – 23 de cereri depuse și 17 brevete eliberate; Universitatea Tehnică a Moldovei – 22 de cereri, 14 brevete; Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu” – 14 cereri, 13 brevete; Universitatea Agrară de Stat din Moldova – 2 cereri, 1 brevet³. În același *Raport* se mai sublinia că în anul 2012 au fost editate 4 numere ale *Revistei de proprietate intelectuală „Intellectus”*, publicație ce a fost fondată de AGEPI în anul 1995. Dintre instituțiile din țară care au publicat materiale în *Intellectus* se evidențiază USM (10 articole), UTM (7 articole), CNAA (7 articole), UASM (4 articole), USMF „N. Testemițanu” (3 articole), AȘM (2 articole) etc.⁴

Un pas important în favorizarea dezvoltării științei la Universitatea de Stat din Moldova a fost introducerea gradației de merit, hotărâre luată la ședința Senatului din 28 februarie 2012. Informația referitoare la *Proiectul pentru Fondul de performanță* a fost prezentată de rector. Proiectul explica esența gradației de merit, criteriile pentru acordarea acesteia, grila de evaluare. În decizia luată se sublinia că „factorul esențial ce determină evoluția Universității ca centru de cercetare științifică, formare profesională inițială și continuă este performanța științifico-didactică” și în scopul „motivării către performanța științifico-academică și managerială, aprecierii cadrelor didactice și a șefilor de catedră care dau dovadă de activitate performantă” se constituia „fondul de performanță al Universității de Stat din Moldova” și se aproba Regulamentul respectiv⁵.

Ca și anterior, Universitatea, ținând cont de potențialul științifico-didactic, era novatoare în introducerea unor noi specializări. Astfel, prin decizia Senatului din 28 februarie 2012, la Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative se instituia specialitatea *Studii Europene*, iar la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, specialitățile *Tehnologia comunicării infodocumentare* și *Servicii informaționale și socio-culturale*⁶.

Examinând investițiile făcute în cadrul activităților științifice, experții naționali prezintă situația USM pentru 2012 în felul următor: „Referitor la investițiile făcute în cadrul activităților științifice la nivelul universităților studiate, iată cum arată o serie de indicatori pentru anul 2012 per universitate (conform datelor și rapoartelor pentru acreditare): Universitatea de Stat din Moldova a atins următorii indicatori în 2012: finanțarea integrală a activității științifice constituie 13826 mii lei, dintre care din buget au fost acordate pentru cercetare și pregătirea cadrelor științifice 12766,8 mii lei, inclusiv 2481,1 mii lei pentru pregătirea cadrelor și 10285,7 mii lei pentru proiecte de cercetare (5286,6 mii lei pentru proiecte de cercetare aplicative și 4999,1 mii lei pentru proiecte de cercetare fundamentală). 1059, 2 mii lei pentru activitatea științifică au fost alocați din sursele proprii ale universității”⁷.

¹ Ibidem, p. 85.

² Câștigătorii Concursului „Invenția anului” omagiați în cadrul ședinței festive dedicată Zilei Inventatorului și Raționalizatorului-2012 (http://www.infoinvent.md/md/news/detail.php?ELEMENT_ID=13219).

³ Raport anual, 2012, Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală a Republicii Moldova, p. 16.

⁴ RAPORT ANUAL, 2012, p. 51.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 14-19.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 44-45.

⁷ Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova. Coordonați: Căe Sorin, Sali Nicolae. Chișinău, 2013, p. 42. Tabelul nr. 10, p. 80-81.

Conform unor constatări, în anul 2012 din numărul total al cercetătorilor științifici, 44 la sută activează în cadrul instituțiilor AȘM, 29 la sută – în cadrul instituțiilor de învățământ superior și 27 la sută – în instituțiile de ramură¹.

Problema de bază discutată în ședința Senatului USM din 26 iunie 2012 a fost *Cercetarea universitară: realități și perspective*, raportul fiind prezentat de M. Revencu, prorector pentru activitatea științifică. Potențialul științific al USM se constituia din 1134 de cadre, dintre care 4 academicieni, membri corespondenți, 90 de doctori habilitați, 364 de doctori, restul fără grad științific. Nemijlocit în activitatea științifică în LCȘ erau antrenate 67 de persoane titulari, inclusiv 2 academicieni, 3 doctori habilitați, 41 de doctori, iar prin cumul – 2 academicieni, membri corespondenți, 28 de doctori habilitați, 94 de doctori, 17 doctoranzi, 16 masteranzi, 39 de studenți². Obiectivele majore ale cercetării științifice la USM, a subliniat vorbitorul, sunt direcționate spre asigurarea suportului pentru clasarea universității în categoria instituțiilor de cercetare avansată și educație de calitate, îmbunătățirea situației universității în clasamentele internaționale³. O atenție deosebită se acordă dezvoltării potențialului de cercetare prin „atragera, menținerea cadrelor didactice și dezvoltarea competențelor de cercetare ale acestora; prin sprijinirea tinerilor în sensul formării de competențe avansate de cercetare în universități internaționale de prestigiu (doctorate în co-tutelă, stagii postdoctorale etc., prin încurajarea revenirii în țară a acestora pentru crearea de parteneriate și nuclee de cercetare; prin stimularea invitării unor cercetători cu renume; prin identificarea și crearea unor poli de cercetare interdisciplinară de excelență, cu vizibilitate internațională; prin identificarea unor teme prioritare de cercetare științifică; prin identificarea grupurilor de cercetare cu performanță ridicată etc.)”⁴. Obiectivul de bază, care se pune în fața Universității de Stat, este ca ea „să devină antreprenorială și să integreze alături de funcțiile didactice și de cercetare o funcție suplimentară – cea de dezvoltare economică și socială”⁵.

Importanța cercetării a fost subliniată și de Gh. Ciocanu, rectorul USM, care a menționat că prioritatea și specificul învățământului universitar este cercetarea. „Dacă nu avem cercetare, riscăm să devenim meșteșugari”, a mai afirmat rectorul⁶. Referindu-se la schimbările care au avut loc în ultimii 5 ani, cu investiția financiară de 8 mln. de lei, rectorul a subliniat că toate acestea „au avut doar un singur obiectiv strategic – stimularea cercetării universitare”⁷. De asemenea, pentru realizarea obiectivului de a transforma Universitatea de Stat din Moldova în Universitate antreprenorială, se preconiza crearea în toamna anului 2012 în cadrul Departamentului de Cercetare și Inovare a Oficiului pentru Transfer Tehnologic, care va „coordona și direcționa activitatea spre aplicații, spre colaborări cu mediul socio-economic în scopul formării unei culturi antreprenoriale și instituirii unor incubatoare inovaționale”⁸.

În decizia Senatului din 26 iunie 2012 referitoare la asigurarea calității cercetărilor științifice se formulau principalele obiective prioritare: „promovarea acțiunilor planificate în rezultatul acreditării activității de cercetare desfășurate la USM; valorificarea mai eficientă și în termene stabilite a alocărilor destinate pentru știință și inovare prin intermediul licitațiilor publice; optimizarea în continuare a structurii activității de cercetare desfășurate în cadrul Universității; fondarea incubatorului de inovare în cadrul USM pentru asigurarea valorificării realizărilor științifice și a transferului tehnologic; creșterea eficienței în utilizarea echipamentului științific performant, îndeosebi a celui procurat în ultimii ani; antrenarea în cercetare a

¹ Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul Științei și inovării, pe anii 2013-2015 (<http://www.mf.gov.md/files/files/Acte%20Legislative%20si%20Normative/CBTM/2013-2015/Anexa%202015%20Stiinta.pdf>), accesat: 17 iunie 2014.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 70.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 75.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 76.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 79.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 44.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 45.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 46.

tinerilor talentați și stimularea activității acestora etc.”¹

Evident, întreaga comunitate didactico-științifică din Republică aștepta promovarea *Codului Educației*. Nerăbdarea cu care era așteptat *Codul* a fost exprimată și de rectorul USM Gh. Ciocanu la ședința Senatului din 1 octombrie 2012, în mesajul de felicitare adresat universitarilor cu prilejul celei de a 66-a aniversări din Ziua fondării USM, documentul respectiv fiind perceput ca punct de plecare pentru elaborarea *Cartei Universitare – Constituția Universității de Stat din Moldova*².

Importanța cercetării științifice la USM a fost subliniată de rector și la ședința Senatului din 9 noiembrie 2012 în mesajul de salut adresat Președintelui Republicii Moldova Nicolae Timofti cu ocazia vizitei sale la USM de Ziua Mondială a Științei: „educația prin cercetare și cercetarea prin educație devine un garant al calității învățământului superior”³. Rectorul a enumerat pe scurt principalele realizări, începând cu anul 2008, anul de când cercetarea la USM s-a declarat cel mai important indicator de performanță. Atunci, pentru prima dată în RM s-a înfăptuit cofinanțarea cercetării universitare – inițial pentru conducători științifici și doctoranzi, ulterior câte 20 mii de lei pentru fiecare facultate. A urmat cofinanțarea la procurarea echipamentului de cercetare, la remunerarea echitabilă a activităților de cercetare, indiferent de facultate și, de asemenea, pentru gradațiile de merit⁴.

La ședința Senatului din 21 decembrie 2012 au fost discutate și aprobate rapoartele privind activitatea de cercetare și inovare a centrelor științifice pentru anul 2012⁵. Rezultatele activității științifice la USM pentru anul 2012 sunt reflectate în *Raportul privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2012*. Printre principalele rezultate sunt: reconstituirea, restaurarea, catalogarea și inventarierea unui „vast material privind trecutul istoric al comunităților autohtone, în baza vestigiilor și a complexelor arheologice descoperite la siturile din regiunea Nistrului Mijlociu; identificarea competențelor de limbă română și de limbă rusă ale tinerilor din grupele/școlile cu predare în limba română și limba rusă în baza rezultatelor sondajului sociolingvistic; elaborarea reperelor teoretice și metodologia evaluării calității vieții în mediul educațional din Republica Moldova, rezultatele fiind validate în cadrul unui experiment-pilot; crearea cadrului conceptual al dezvoltării curriculumului și cros-curriculumului universitar centrat pe competențe prin identificarea și fundamentarea conceptului formării profesionale inițiale și continue a specialiștilor din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți”⁶.

De asemenea, s-a stabilit „legătura dintre problema liniară singular perturbată pentru ecuații diferențiale de ordinul al doilea cu problema asociată neperturbată pentru ecuații diferențiale de ordinul întâi. A fost formulată și demonstrată teorema limită generalizată pentru variabile aleatoare libere. Au fost propuse metode de criptare cu un nivel înalt de securitate în baza descompunerii funcțiilor Booleene în seria Taylor. A fost descris în mod constructiv complexul de cuburi abstracte (caz general) pentru care mediana se calculează fără a utiliza metrica spațiului și a fost elaborat algoritmul de calcul al mediane. Au fost studiate relațiile dintre operațiile lacticeale și operațiile asupra preradicalilor în module (produse, coproduse etc.) în laticia „mare” a preradicalilor categoriei R-modulelor. A fost obținută clasificarea grupurilor de simetrie pentru diverse structuri geometrice. Au fost stabilite condiții de echivalență în raport cu atractorul pentru unele clase de sisteme dinamice multivoce cu sisteme hiperbolice de funcții iterate și a fost studiată structura atractorilor dați.”

În cadrul cercetărilor de la Centrul de *Cercetări Științifice Științe ale Vieții* „au fost stabilite valorile-reper ale parametrilor potențialului productiv la *Paramecium caudatum*, care

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1631, f. 47.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1632, f. 154.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1633, f. 5.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1633, f. 5.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1634, f. 10.

⁶ Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2012. Chișinău, 2013, p. 19.

oferă mari posibilități în testarea rapidă (test-screeningul) a efectului anticancerigen, dar și cel stimulator al substanțelor biologic active destinate pentru medicină și apicultură. S-a realizat sinteza datelor științifice referitor la plantele medicinale autohtone cu efecte pozitive asupra metabolismului. Plantele selectate conțin substanțe cu un grad înalt de bioaccesibilitate și asimilare, dau un efect colagog, sedativ și tonifiant, îmbogățesc organismul cu vitamine, microelemente, influențează benefic asupra metabolismului glucidic, asupra ficatului, măresc capacitatea de rezistență a organismului, ceea ce este foarte important în dereglările neuroendocrine.... Cu ajutorul metodelor ingineriei genetice au fost determinate mecanismele moleculare ale mobilizării globulinelor de rezervă din semințele diferitor plante de cultură, care prezintă interes pentru monitoringul procesului de germinare a semințelor. Rezistența la proteoliză a proteinelor vegetale utilizate în alimentație nu numai că reduce valoarea nutritivă, dar și reprezintă alergeni puternici. Rezultatele pot avea și un efect economic nemijlocit, deoarece proteoliza limitată îmbunătățește proprietățile tehnologice ale izolatelor proteice industriale. A fost studiată descendența de autopolenizare a formei spontane *M. piperita* (r. Hâncești) și *M. longifolia* (r. Ialoveni), au fost evidențiate formele respective pentru hibridizare, colecția a fost completată cu 5 forme noi de mentă din Canada, Cehia și Moldova. Au fost elaborate 3 modele de ecologizare a agrofitecenozelor prin utilizarea surselor alternative de azot, inclusiv azotul algal, fapt ce reduce cheltuielile de producție. Au fost stabiliți indicii fiziologici, pH-ul optim de cultivare, cantitatea de biomasă obținută și a fost identificat mediul nou de cultivare, accesibil și mai ieftin, a tulpinilor selectate. Efectele pozitive se caracterizează prin obținerea unui mediu nou format din combinația a trei tipuri de sol. În premieră națională au fost stabilite legitățile procesului de acumulare a metalelor grele în cadrul plantațiilor de viță-de-vie și identificați factorii care asigură acumularea și imobilizarea metalelor grele fără impact asupra funcționalității ecosistemului sol. În baza aplicării conceptului formării și funcționalității profilului organic al cernoziomurilor, au fost elaborate măsuri sistematice de sporire a rezervelor de materie proaspătă și humus în sol, astfel asigurându-se reacțiile organo-minerale de imobilizare a metalelor grele în sol.

Folosind metodologia activizării reactivilor chimici prin coordonare, în *CCȘ Chimie Aplicată și Ecologică* a „fost proiectat și realizat un procedeu nou de asamblare templată a sistemelor hexa- și decanucleare pe bază de mangan(III) și hemiaminalul asimetric format în urma adărierii 2-formilpiridinei la alchil tiosemicarbazonele o-oxibenzaldehidelor. A fost stabilită structura și arhitectura moleculară și cristalină a compușilor polinucleari, s-au studiat proprietățile magnetice, care au demonstrat prezența interacțiunilor de schimb de natură antiferomagnetică prin punțile de oxigen din restul aldehidei salicilice și din gruparea hemiaminalică. Au fost găsite condiții de sinteză a compușilor coordinativi în baza 4-metoxi-fenil-tiosemicarbazidelor și 2-formil, sau 2-benzoilpiridina. Structurile 2- și 3-metoxifeniltiosemicarbazonele 2-benzoilpiridinei au fost stabilite cu raze X. Structura probabilă a complexilor sintetizați a fost propusă în baza spectrelor IR și a analizei termice. Complecșii au structura monomerică. Azometinele sintetizate și compușii coordinativi ai Co, Ni, Zn și Cu, obținuți în baza lor, inhibă selectiv creșterea și multiplicarea celulelor cancerului mamar și a leucemiei HL-60 în limitele concentrațiilor 10⁻⁵-10⁻⁶ mol/l. Au fost obținuți noi precursori pentru prepararea în condiții mai avantajoase a oxidului mixt Bi₄V₂O₁₁, care poate fi folosit în calitate de electrolit pentru pilele de combustie cu electrolit oxid solid. S-au determinat legitățile cinetice ale proceselor de oxidare catalitică și fotochimică a ureei și colorantului Albastru activ direct, care explică activitatea proceselor de autopurificare chimică a apelor naturale și persistența diferită a acestora în mediul acvatic. S-a confirmat că prezența H₂O₂ în mediul acvatic contribuie la desfășurarea mai rapidă a proceselor chimice de autoepurare din cauza interacțiunii dintre oxidant și substrat. Au fost elaborate procedee de oxidare eficientă a coloranților din apele reziduale ale industriei textile. Au fost obținuți compușii complecși ai beta-ciclodextrinei cu compușii naturali cu activitate antituberculoasă din grupul curcuminei; s-a stabilit că ciclodextrinele acționează pozitiv asupra cedării și absorbției curcuminei din forme farmaceutice semisolide, iar adaosurile de săruri de zinc măresc absorbția curcuminei în compusul complex cu beta-ciclodextrina. S-a evaluat compozi-

ția chimică a apelor afluenților Nistrului, precum și cea a Nistrului în aval și amonte de vărsarea afluenților. Au fost realizate calcule privind debitul chimic al substanțelor din afluenți în Nistru și s-au făcut recomandări privind utilizarea apelor în scop de irigare. A fost estimată cantitatea și calitatea apei izvoarelor și a cișmelelor din bazinul fluviului Nistru și s-au propus izvoare pentru alimentarea populației cu apă calitativă. Au fost evidențiați poluanții, sursele de poluare și s-au recomandat măsuri de protecție a izvoarelor. Au fost perfectate pașapoartele ecologice ale izvoarelor pentru a fi incluse în lista ariilor protejate de stat. A fost elaborată și testată în condiții de laborator instalația pentru purificarea combinată a biometanului, ce include reactorul de absorbție a gazelor în mediu apos și uscarea biogazului într-un filtru cu diatomit, precum și un bazin pentru creșterea microalgelor, cu un sistem de filtrare și distribuire a apei recirculate cu un manometru electromagnetic, un dispozitiv cu raclete, lămpi cu lumină de zi cu un sistem automat de conectare și deconectare pe timp de noapte, drenaj pentru evacuarea microalgelor și un sistem de dirijare automată a procesului. Rezultatele obținute pot fi aplicate în procese tehnologice agroindustriale, iar biometanul purificat poate fi utilizat în procesele de ardere și în instalațiile pentru generarea energiei electrice și termice”¹.

În cadrul cercetărilor, s-a prognozat „teoretic dependența nemonotonă a conductibilității termice a stratului de grafen în funcție de dimensiunile lui liniare. Apariția maximului pe curbele conductibilității termice a fost explicată prin participarea în procesul de propagare a căldurii a două grupuri diferite de fononi. A fost demonstrată posibilitatea apariției polaritonilor bose – condensati, s-a stabilit legea dispersiei acestora și s-a propus un nou mecanism de interacțiune a fononilor bose – condensati, fapt ce permite explicarea fenomenelor de recuperare și tratare a diferitor patologii. A fost elaborată tehnologia de obținere a monocristalelor de ZnSe și ZnSe:Yb din două surse (ZnSe, YbSe) prin transportul fizic al vaporilor în vid cu utilizarea cristalelor de germinare, care contribuie la micșorarea densității de dislocații în cristale, iar doparea cu Yb duce la modificarea formei benzii de FL autoactivată și deplasarea ei în domeniul lungimilor de undă mai mici. A fost stabilit că în heterojoncțiunile CdS/CdTe cu electrod frontal din ZnO:Al și din SnO₂ la polarizări directe curentul este determinat de tunelare prin stările de interfață influențate de dislocații, iar concentrația dislocațiilor se reduce esențial cu 3 ordine de mărime în structurile cu strat frontal din ZnO:Al. A fost stabilit fenomenul transferului rezonant al energiei excitonilor spre centrul de luminescență al ionilor de Eu³⁺ (maximul FL la 630,6 nm) în cristalele lamelare de GaSe dopate cu Eu, cu timpul de viață a stărilor excitonice $\tau \leq 10^{-9}$ s, care are loc la concentrația dopantului $\geq 0,068$ % at. A fost elaborată tehnologia de obținere a straturilor subțiri de CdS prin pulverizarea soluțiilor apoase de clorură de cadmiu (CdCl₂) și thiourea în flux de argon pe suport de sticlă acoperit cu un strat conductiv de SnO₂, a cărui temperatură s-a menținut în intervalul 250-450°C. Mobilitatea în straturile depuse crește odată cu creșterea temperaturii suportului; în straturile subțiri de CdS obținute la 450°C are valoarea $16-21 \text{ cm}^2/(\text{V}\cdot\text{s})$ ”².

Succese remarcabile în anul 2012 la capitolul *Brevete de invenții* au obținut savanții de la Facultatea de Drept, doamna Natalia Suceveanu obținând în luna octombrie 2012 trei certificate de inovator: pentru inovația cu titlul *Forme de organizare juridică și metodologică de fondare a Centrului de analiză, creație legislativă și ajustare a legislației naționale în condițiile integrării europene a Republicii Moldova*; pentru inovația cu titlul *Metodă de studiu complex al fezabilității cadrului legislativ internațional și național*; pentru inovația cu titlul *Metodologie de analiză a corelațiilor Dreptului internațional și național în domeniul achizițiilor publice prin metoda experți*³.

Din Raportul privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2012 aflăm informații suplimentare despre CCȘ de la USM pentru anul 2012 referitoare la cadrul te-

¹ Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2012. Chișinău, 2013, p. 21-23.

² Ibidem, p. 52.

³ CV-ul doamnei Natalia Suceveanu.

matic de cercetare, la performanță și vizibilitate la nivel național și internațional, la contribuția științifică și recunoașterea națională, la relevanța economică și socială¹.

Pentru nominalizarea „Tânărul savant al anului” 2012 a fost desemnat dr. în chimie Viaceslav Boldescu, lector superior la Universitatea de Stat din Moldova, pentru ciclul de lucrări științifice „Noi compuși cu proprietăți antimicobacteriene”².

Tabelul nr. 107

Personalul din sfera științei și inovării la USM (2012)³

Denumirea organizației	Total persoane fizice	Cercetători științifici						
		Total	De bază	Doctori habilitați	De bază	Doctori în științe	De bază	C. șt. până la 35 ani
CCȘ „Chimie aplicată și ecologică”	18	14	12	1	0	6	5	6
CCȘ „Științe ale vieții”	40	34	33	1	1	13	13	13
CCȘ „Probleme actuale ale matematicii, informaticii și economiei”	14	8	5	3	3	3	1	1
CCȘ „Științe ale educației și socioumanistice”	11	6	4	0	0	4	4	0
CCȘ „Materiale și Dispozitive Semiconductoare”	54	41	34	2	1	22	18	9

Problema Universității antreprenoriale a fost discutată la ședința Senatului U.S.M. din iunie 2013, când M. Revencu, prorector pentru activitatea științifică, a prezentat raportul *Universitate antreprenorială: de la model la realitate*. În baza Raportului prezentat, Senatul USM a constatat următoarele:

- Universitatea de Stat din Moldova, de-a lungul existenței sale, a acumulat o experiență apreciabilă în domeniul cercetării științifice, fiind una dintre cele mai performante instituții de învățământ superior din Republica Moldova.
- Colaborarea cu instituțiile de profil din republică și de peste hotare constituie, de asemenea, o experiență importantă și benefică.
- Se știe că în perioada de până la 1989, cercetătorii USM au fost angajați într-o serie întreagă de proiecte de transfer tehnologic, numite în acea perioadă „contracte economice”, care solicitau angajarea cercetătorilor, laboratoarelor și institutelor de cercetări științifice în parteneriate cu instituții de profil din alte centre de cercetare, precum și cu anumite ramuri ale economiei naționale.
- Dimensiunea antreprenorială a cercetărilor științifice de la Universitate era reală, eficientă și efectivă. Ceea ce rămânea într-un con de restricții, ținea de autonomia utilizării resurselor financiare.
- Schimbările sociale, economice și politice care au survenit după 1990 ar fi trebuit să îmbunătățească dezvoltarea dimensiunii antreprenoriale a USM, dar, constatăm că lucrurile au trenat mult prea mult în procesul tranziției de la un sistem la altul.
- Adaptarea la noile condiții a luat timp, s-a produs o regretabilă scădere de fonduri și o fluctuație de cadre. Perturbarea și regresul economiei au cauzat regrese și în ceea ce numim dimensiunea antreprenorială a unei universități.

¹ Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2012, Chișinău, 2013, p. 200-202, 249-252, 269-270.

² Ibidem, p. 131.

³ Tabel alcătuit după: Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2012, Chișinău, 2013, p. 281-282.

- Relansarea acestor legături, a bunelor practici în domeniul transferului tehnologic, reciprocitatea dintre cercetare și economia națională sunt imperative de neocolit.
- Noile relații cu structurile occidentale, activitatea în consorții de universități, inaugurarea regiunilor economice ale unei Europe cu hotare voalate – sunt condiții prielnice pentru dezvoltarea cercetării și transferului inovațional în mediul economiei reale.
- Centrele de cercetări științifice (științe fizico-matematice, științe ale naturii, științe sociale) au fost implicate în acest tip de activitate mereu, deși intensitatea acestor activități a variat pe parcursul ultimelor două decenii.
- USM a beneficiat de un proiect Tempus Project Mercury „Spre modele de universitate antreprenorială de cercetare în învățământul superior din Rusia, Ucraina și Moldova”, care a avut drept scop:
 - Crearea unor noi birouri sau perfecționarea celor existente de protecție a proprietății intelectuale în universitățile din țările partenere (Rusia, Ucraina, Moldova).
 - Realizarea studiului „Triunghiul cunoașterii Educație-Cercetare-Inovare: experiența europeană și aplicarea ei în universitățile din Rusia, Ucraina și Moldova”.
 - Elaborarea de recomandări în vederea perfecționării/modificării legislației naționale în Rusia, Ucraina și Moldova cu privire la activitățile de cercetare-inovare în învățământul superior.

Beneficiile acestui proiect le prezentăm mai jos:

- A fost perfecționat biroul de Proprietate Intelectuală, unde se desfășoară seminare tematice, se oferă consultanță studenților, doctoranzilor, cercetătorilor și cadrelor didactice de la USM și de la alte instituții. În același sediu își desfășoară activitatea și echipa de coordonare, consultanță, servicii și promovare a Incubatorului „Inventica - USM”;
- A fost creată biblioteca în domeniul proprietății intelectuale cu suportul Organizației Mondiale de Proprietate Intelectuală. Materialele sunt utilizate de studenți, doctoranzi și specialiști de la USM și de la alte instituții.
- În urma obținerii unui concurs de proiecte, a fost inaugurat *Incubatorul de transfer inovațional „Inventica USM”*, finanțat din bugetul de stat, care include, la moment: echipa de coordonare, consultanță, servicii și promovare; sectorul de transfer tehnologic (rezidenții); start-up.
 - Pentru anii 2013-2014 a fost înaintată propunerea de Proiect de transfer tehnologic *Intensificarea proceselor tratării anaerobe a borhotului provenit de la producerea alcoolului cu sporirea cantității de biogaz și formarea sedimentelor utile la întreprinderea agro-industrială GARMA-GRUP SRL.*
 - Un grup de studenți de la facultatea de Fizică și Inginerie a propus în calitate de Start un proiect pentru dezvoltarea unei noi tehnici de predare asistată la calculator.
- La moment, în portofoliul rezultatelor științifice ale centrelor din cadrul USM sunt 11 elaborări cu șanse de implementare prin intermediul *Incubatorului de transfer inovațional „Inventica - USM”*.

Concomitent, Senatul atenționează asupra următoarelor puncte vulnerabile:

- Lipsa unui concept de continuitate și de impact eficient al cercetărilor științifice (în mod special, al celor din domeniile tehnologice-aplicative) asupra economiei naționale;
- Lipsa unor coerențe conceptuale între cercetările din domeniile fundamentale și cele aplicative, or eficiența acestor cercetări ar spori în cazul coordonării interdisciplinare;
- Lipsa de comunicare cu „mediile țintă” și „mediile de implementare” a cercetărilor;
- Documentarea insuficientă în ce privește necesitățile și posibilitățile pieței produselor științifice din Republica Moldova și din țările vecine;
- Dezinteresul angajaților USM pentru a propune alte servicii de transfer, implicit al cunoștințelor, către comunitate.

În virtutea celor de mai sus, Senatul USM decide ca până la sfârșitul anului 2013 „să se elaboreze un concept de transfer inovațional, tehnologic și de cunoștințe, adecvat cerințelor pieții; activitatea de inovare a USM să se orienteze la cerințele timpului; să se relanseze tipul de proiecte în baza contractelor economice, prin elaborarea proiectelor științifice în parteneriate: USM, ministere de ramură, unități economice etc.; să se extindă suprafețele și infrastructura incubatorului *Inventica-USM*; să se redimensioneze și să se intensifice activitatea *Incubatorului de transfer inovațional Inventica USM* pe următoarele dimensiuni: transfer inovațional (noi tehnologii) și transfer de cunoștințe, cu deschiderea unei serii întregi de servicii pentru comunitate (ofertă de cursuri pentru însușirea limbilor străine; instruirea contabililor inferiori; servicii de traduceri, consultanță juridică, psihologică; servicii de ghidare în carieră etc. și antrenarea studenților în aceste acțiuni. Au fost numiți responsabili pentru realizarea acestor decizii”¹.

În această perioadă la ordinea zilei sta problema *Codului Educației*. La ședința Senatului USM din 1 octombrie 2013 rectorul Gh. Ciocanu constata că Proiectul Codului Educației este o continuare a celorlalte proiecte, aduce o nouă mentalitate în managementul universitar și că prin el se dorește o fortificare a cercetării universitare².

La ședința Senatului USM din 20 decembrie 2013 președintele AȘM Gh. Duca a prezentat raportul *Cercetarea și inovarea în Republica Moldova*³. Cu părere de rău, dar raportul domniei sale lipsește din procesul-verbal al Senatului. Atât doar putem afirma despre esența lui: președintele AȘM a declarat că „acceptă” schimbările care se preconizează referitor la finanțarea științei.

Savanți de la USM au devenit laureații premiilor AȘM în domeniul științelor exacte și umanistice pentru anul 2013. Aceștia sunt: profesorii universitari Vladimir Guțu și Florentin Paladi, dr. conferențieri Denis Nica, Alina Trofim, Sergiu Dobrojan⁴.

Tabelul nr. 108

Personalul din sfera științei și inovării la USM (2013)⁵

Denumirea organizației	Total persoane fizice	Cercetători științifici						
		Total	De bază	Doctori habilitați	De bază	Doctori în știință	De bază	C. șt. până la 35 ani
CCȘ „Chimie aplicată și ecologică”	17	10	10	0	0	5	5	3
CCȘ „Științe ale vieții”	32	29	29	2	2	14	14	10
CCȘ „Probleme actuale ale matematicii, informaticii și economiei”	6	5	5	2	2	2	2	1
CCȘ „Științe Sociale și Economice”	4	4	4	0	0	4	4	2
CCȘ „Materiale și Dispozitive Semiconductoare”	40	33	33	1	1	17	17	7

Raportul privind activitatea managerială și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2013, examinat la ședința CSȘDT al AȘM din 13 martie 2014 și recomandat Asamblăii AȘM pentru aprobare, reflectă într-o anumită măsură realizările savanților de la USM pe următoarele direcții strategice: edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Republicii Moldova în contextul integrării Europene⁶; valo-

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din iunie 2013.

² Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 1 octombrie 2013.

³ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 20 decembrie 2013.

⁴ Universitatea de Stat din Moldova, 27 mai 2014, nr.10(155), p. 2.

⁵ Tabel alcătuit după: RAPORT privind activitatea managerială și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2013, Chișinău, 2014, p. 269-270. Datele pentru CCȘ „Științe umanistice” lipsesc.

⁶ RAPORT privind activitatea managerială și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2013, Chișinău, 2014, p. 5.

rificarea resurselor umane, naturale și informaționale pentru dezvoltarea durabilă¹; biotehnologii agricole, fertilitatea solului și securitatea alimentară². De asemenea, sunt prezentate cele mai valoroase realizări științifice ale USM la Secția Științe Naturale și Exacte³.

Semnificative sunt rezultatele științifice ale matematicienilor în cadrul programului de stat *Cercetări fundamentale și aplicative în matematică* (2012-2013). În cadrul acestui program au derulat 7 proiecte, care au inclus 45 de cercetători⁴. Raportul menționat prezintă principalele rezultate ale activității celor șase centre de cercetare științifică de la USM din perspectiva performanței și vizibilității la nivel internațional (monografii, capitole în monografii, culegeri – 11; articole în reviste cu impact – 33; articole în alte reviste din străinătate – 93; rezumate la conferințe științifice internaționale – 130; medalii de aur la expoziții și saloane internaționale – 16; de argint – 15; de bronz – 4) și național (monografii și capitole în monografii – 8; articole în culegeri – 19; articole în reviste naționale – 100; rezumate – 93; premii naționale – 2; premiile *Savantul anului* – 1), din perspectiva relevanței economice (brevete – 10; hotărâri de acordare a brevetelor – 15; cereri de brevete – 5;) și sociale (manuale, capitole în manuale – 4, lucrări metodice – 30)⁵.

În anul 2013 apare un nou studiu al experților consacrat evaluării capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova. Dintre concluziile principale ale studiului ar putea fi menționate următoarele: „Funcțional însă, cercetarea (științifică) neacademică are o pondere considerabilă în raport cu cea academică, evident defavorizată. Universitățile rămân doar furnizori de formare și de absolvenți (în cel mai fericit caz „de informație”, așa cum afirmă majoritatea respondenților) și reproducătoare a structurilor sociale sau își asumă rolul de a genera cunoaștere și competențe, în principal printr-o investiție financiară și morală în ceea ce generează progresul, respectiv cercetarea”⁶.

Referindu-se la cauzele dezvoltării lente a științei universitare, autorii studiului subliniau „finanțarea insuficientă pentru cercetare și pentru promovarea rezultatelor cercetării. Aceasta, la rândul ei, „constrânge la o „inovare” nefericită la nivel administrativ și birocratic: supraîncărcarea personalului angajat în cercetare cu norme didactice. De asemenea, există și reversul: folosirea fondurilor din cercetare pentru alte linii bugetare cu deficit la nivel instituțional, fapt asumat mai discret de către responsabilii sistemului. În ambele cazuri, cercetarea științifică este cea aflată în dezavantaj, alte priorități și urgențe fiind cele care condiționează angajarea de resurse în zone ce ar trebui să genereze valoare adăugată”. De asemenea, „neajunsurile birocratice sunt un alt element cu o incidență sporită, alături de activitățile administrative (de cele mai multe ori excesiv de cronofage). Faptele sunt o parte a unei realități de necontestat, însă evidențiază o altă latură slabă a sistemului: preocuparea pentru satisfacerea unor criterii (cantitative) de performanță, mai puțin pentru dezvoltarea (reală) a culturii și capacităților locale. Îndeplinirea standardelor este o formă de dublare a competitivității academice doar la nivelul aspectelor formale sau procedurale în detrimentul activității științifice propriu-zise. O posibilă soluție ar fi consolidarea expertizei tehnice/administrative, respectiv identificarea și investiția în personal competent, investită doar cu acest tip de atribuții”. În același context, „în ultimă instanță, capacitatea de cercetare științifică universitară, dincolo de numeroasele aspecte problematice, de deficiențele structurale sau de subfinanțarea sistemului, are în vedere personalul de cercetare. În cele mai multe situații acesta se consideră și (comparativ cu omologi din state europene sau vecine) este inferior salarizat, cu beneficii mai puține și satisfacții corespunzătoare. Remunerațiile sunt congruente bugetelor inconsistente, achizițiile de echipamente suferă,

¹ Ibidem, p. 12-14.

² Ibidem, p. 30.

³ Ibidem, p. 53-54.

⁴ Ibidem, p. 76-79.

⁵ Raport privind activitatea managerială și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2013, Chișinău, 2014, p. 206-210, 254-255, 263-264.

⁶ Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova. Coordonați: Căe Sorin, Sali Nicolae, Chișinău, 2013, p. 6.

iar climatul profesional contribuie decisiv la nemotivarea personalului. Atractivitatea pozițiilor didactice și a celor din cercetare (în special), prestigiul social și beneficiile scăzute nu sunt suficiente pentru a motiva studenții să se implice în cercetare sau să-și dorească o carieră academică, în ciuda eforturilor de compensare pe care conducătorii proiectelor le adoptă”. Autorii studiului mai afirmă că „există o spirală a neputinței pe care lipsa fondurilor (în special) și cea de vigoare politică (la nivel de politică a științei) o întrețin cu succes, iar acest fapt este evident în cel puțin 2 dimensiuni: sentimentul de apartenență la comunitatea științifică și apetitul pentru competitivitate și calitate. Provenind dintr-o cultură periferică, funcționând într-un mediu caracterizat de incertitudine și lipsa validării, profesioniștii din cercetarea științifică universitară sunt decuplați de la fluxul informațional și viața academică. Au posibilități limitate de a fi în contact cu tendințele propriilor arii de competență, cu oportunitățile de dezvoltare profesională, cu oportunități de finanțare sau de mobilitate. Profesionalizarea este dificilă (supraîncărcarea normei didactice, exces de responsabilități administrative, deficit de personal specializat în conceperea și implementarea de proiecte etc.), iar beneficiile sunt minime. Suplimentar (și poate nu în mod surprinzător), numeroși universitari moldoveni deplâng mediul concurențial și piața liberă, unde capacitățile individuale sau instituționale ar putea fi de folos societății și unde s-ar putea valorifica cunoașterea academică în diverse contexte instituționale (de la formularea diverselor documente de politici sau fundamentări aplicative până la aplicații de piață) sau economice”¹.

Prezentând situația din sfera cercetării științifice universitare, autorii afirmă: „Având în vedere faptul că majoritatea departamentelor de cercetare din cadrul facultăților/universităților își recrutează personalul științific din rândul absolvenților de masterat sau doctorat, o serie de experți implicați în cercetare au semnalat aspectul îngrijorător al numărului din ce în ce mai scăzut al studenților care se orientează spre domeniul cercetării. Tineretul nu vine în știință, dar nici în sfera educației la nivel universitar. [...] În marea majoritate a cazurilor salarizarea cercetării este sub orice critică”. De asemenea, „nu există posturi exclusiv de cercetători în cadrul departamentelor/institutelor de cercetare din cadrul facultăților/universităților. Astfel că activitatea de cercetător în cadrul unui departament/institut de cercetare devine o activitate suplimentară, obligatorie, care se dorește să vină ca un stimulent în domeniul cercetării. De asemenea, remunerarea specialiștilor în cercetare nu este una monetară, acesta materializându-se de cele mai multe ori prin recunoaștere profesională, promovare etc. Recompensele și sprijinul vine cel mai des prin intermediul diferitelor premii pentru recunoașterea meritelor în domeniul cercetării, prin suportul necesar promovării proiectelor, dar și prin oferirea șansei de implicare în scrierea proiectelor de anvergură în domeniul cercetării. În cele mai multe cazuri, cercetătorii mai sunt sprijiniți și prin achitarea taxelor pentru obținerea brevetelor pentru cercetare de către universitatea în cadrul căreia activează. Remunerarea financiară substanțială a cercetătorilor provine, de cele mai multe ori, din implicarea acestora în realizarea proiectelor internaționale sau chiar naționale câștigate”².

Autorii studiului citat mai subliniază că „factorii frenatori ce emerg din constrângerile financiare interferează însă puternic și puține sunt exemplele de succes privind atragerea finanțărilor din mediul privat. Cel mai puternic impediment este cadrul legal. Reprezentanții entităților private vorbesc despre imposibilitatea de a deveni beneficiar eligibil datorită criteriilor de finanțare restrictive. Cum Academia de Științe a Moldovei acordă finanțări publice integrale exclusiv structurilor instituționale membre, statutul este inaccesibil celor mai multe dintre întreprinderile/companiile private. Demersul de acreditare, sinuos și de durată, descurajează orice inițiativă în acest sens; actorii privați cu capacități tehnice adecvate consideră beneficiile nesemnificative în raport cu eforturile, iar cei ce au determinarea necesară, însă resurse insuficiente, sunt încă departe de a articula un proiect la finalul căruia să poată satisface standardele

¹ Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova. Coordonați: Căce Sorin, Sali Nicolae, p. 7.

² Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova” Coordonați: Căce Sorin, Sali Nicolae, p. 28.

în materie. Pe de altă parte, absența presiunii din partea mediului privat facilitează sau permite universităților să aibă propriile proiecte de interes. Ele pot părea relevante din punct de vedere academic și uneori chiar și sunt. Însă absența din context a unor alte perspective și abordări (așa cum sunt cele ce pot fi impregnate de mediul economic sau de controlul public și politic al cercetării-dezvoltării-inovării), reduc în mod drastic eficiența și relevanța demersurilor de cercetare ale universităților”¹.

Dintre alte concluzii ale autorilor mai poate fi evidențiată aceea că prin *Codul* din 2004 s-a creat o situație dezavantajoasă pentru finanțarea științei universitare. În aprecierea experților, „spre deosebire de institutele AȘM, care pot beneficia de o finanțare integrală a proiectelor de la bugetul de stat, universitățile de stat pot pretinde doar la statutul de membri de profil, ceea ce le permite să beneficieze de o finanțare parțială, prin concurs, de la bugetul de stat, a cercetărilor aplicate”². Este limpede spus că „din punct de vedere financiar, la nivel național universitățile sunt totalmente dependente de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM și de proiectele instituționale”³. Examinând componența CSȘDT, se precizează că acesta se constituie din „17 membri, dintre care doar 3 reprezintă sectorul universitar. În afară de acești 3, doar încă 2 sunt din afara AȘM (reprezentanții CNAA și AGEPI), astfel încât AȘM concentrează 12 din 17 membri ai CSȘDT. În conformitate cu Acordul de parteneriat, CSȘDT distribuie alocările bugetare organizațiilor din sfera științei și inovării”⁴.

Autorii examinează și problema prezenței cadrelor universitare în organele de conducere (Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică (CSȘDT), Asamblee, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare (CNAA), Comisia de Acreditare, Comisa de Atestare) și formulează concluzia „că sectorul universitar este cu atât mai bine reprezentat, cu cât organul de conducere respectiv are mai puține atribuții la distribuirea finanțelor publice de la bugetul de stat pentru știință și inovare”⁵. „Sistemul educațional moldovenesc, continuă ei, se focalizează mai degrabă pe componenta de instruire, cea de cercetare fiind secundară. Potențialul componentei de cercetare nu se poate afirma datorită deficiențelor financiare și a lipsei de susținere din partea Ministerului Educației, situație explicată de cadrul normativ în vigoare”, considerat imperfect, „care nu atribuie Ministerului Educației dreptul de a aloca fonduri pentru cercetare”⁶. „Astfel, concluzionează autorii, Academia este organismul care asigură finanțarea propriu-zisă a proiectelor de cercetare, iar investițiile în domeniul CDI depind, într-o mare măsură, de această structură care influențează accesul la fonduri a celorlalte unități de învățământ superior. Beneficiarii direcți, în speță instituțiile de învățământ superior, resping în mod critic multiplele roluri și atribuții asociate Academiei de Științe a Moldovei. Intervenția Academiei de Științe a Moldovei este considerată coercitivă și la nivelul tematicii pe care o abordează proiectele de cercetare depuse de universități. În fapt, repertoriul problemelor de cercetare finanțate nu coincide decât într-o mică măsură cu cele care interesează în mod prioritar universitățile”⁷.

Referindu-se la cauzele rămânerii în urmă a dezvoltării științei în RM, autorii concluzionează: „Una din cauze este și concentrarea întregii activități CDI sub egida unei singure instituții, AȘM, fapt ce contravine atât concepției la nivel european, cât și a celei din Republica Moldova privind funcționarea și reorganizarea sistemului de cercetare-dezvoltare. Astfel, Republica Moldova reprezintă un caz aparte al unui sistem CDI de influență sovietică, care nu a fost reformat în esența sa”⁸.

Autorii mai subliniază că „lipsa de claritate, de consecvență și de transparență în procesul de evaluare a proiectelor provoacă desconsiderare față de instituțiile abilitate. În plus, condiții-

¹ Ibidem, p. 33.

² Ibidem, p. 13.

³ Ibidem, p. 19.

⁴ Ibidem, p. 12.

⁵ Ibidem, p. 12.

⁶ Ibidem, p. 19.

⁷ Ibidem, p. 46.

⁸ Ibidem, p. 62.

ile pentru validarea proiectului se aplică diferențiat în sensul că institutele AȘM își realizează cercetările având finanțare în permanență, comparativ cu universitățile, în ciuda faptului că există laboratoare științifice și la nivel de universitate sau cercetători fără activitate didactică, ci doar științifică¹. „Din punct de vedere financiar, încheie autorii, la nivel național universitățile sunt totalmente dependente de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM și de proiectele instituționale”².

Așadar, concluzia care se desprinde din cele de mai sus este absolut evidentă: sunt necesare schimbări radicale pentru a redresa situația din sfera cercetării științifice universitare.

Lucrul acesta era înțeles destul de bine și la Universitatea de Stat din Moldova. În ședința Senatului din 25 februarie 2014 rectorul Gh. Ciocanu a prezentat *Raportul de activitate a conducerii USM*, în care a relatat despre succesele Universității³. În cadrul discuțiilor, rectorul sublinia necesitatea asigurării continue „a dezvoltării științei axate pe profesor, dar și de necesitatea aprobării *Codului Educației*”⁴. „Susținerea dezvoltării științei axate pe profesor”, ca să reluăm sintagma utilizată de rector, s-a manifestat și prin organizarea concursului cu genericul „Gradația de merit”. Prin decizia Senatului din 27 mai 2014 a fost discutat și aprobat cu unele completări *Regulamentul cu privire la gradația de merit*⁵.

Cele mai importante realizări ale USM în vederea consolidării componentei de cercetare au fost generalizate de profesorul universitar Dumitru Căldare, președintele Comitetului sindical al colaboratorilor USM într-un articol publicat în luna februarie 2014. Domnia sa remarca următoarele realizări: majorarea considerabilă a cofinanțării științifice și a celei comunitare; cofinanțarea procurării de utilaj și echipament; instituirea fondului de cercetare pentru facultăți (20 000 de lei anual); susținerea financiară a publicării de monografii, manuale și suporturi de curs, seminar și laborator; extinderea termenului pentru delegații științifice de la 10 la 30 de zile cu păstrarea integrală a salariului; publicațiile gratuite pentru angajații universitari; introducerea stimulentei financiare pentru conducătorii științifici și doctoranzi în cazul susținerii cu succes a tezelor de doctor; acoperirea totală sau parțială a cheltuielilor legate de susținerea tezelor de doctor și doctor habilitat; extinderea colaborării științifice; gradația de merit; stimularea financiară a publicațiilor științifice cu impact-factor⁶.

Succese frumoase au obținut savanții de la USM la cea de-a VI-a ediție a Expoziției Europene de Creativitate și Inovare EUROINVENT-2014, care a avut loc în perioada 22-24 mai 2014 în România. Universitatea de Stat din Moldova a prezentat 8 elaborări științifice în domeniile chimie, chimie ecologică, fizică, biologie, agricultură, care au fost apreciate cu 3 medalii de aur, 4 medalii de argint, o medalie de bronz și Diplome de Excelență. De asemenea, lucrarea inventatorului Vasile Guțanu, *Procese neordinare pe schimbători de ioni*, Chișinău, CEP USM, 2013 a fost apreciată cu Medalia de argint și Diplomă⁷.

Puțin mai târziu, în perioada 2-4 iulie 2014, tot în România s-a desfășurat Salonul Internațional al Invențiilor, Cercetării, Inovării și Transferului Tehnologic Inventiva -2014. Savanții de la USM (V. Covaliov, O. Covaliova, V. Bobeică, V. Nenno, Vasile Guțanu, T. Potlog, Gh. Duca, P. Dumitru) au prezentat patru elaborări științifice care s-au învrednicit de 4 medalii de aur⁸.

¹ Ibidem, p. 55.

² Ibidem, p. 19.

³ Raportul integral a se vedea: Ciocanu Gheorghe. Condiția primordială: calitatea formării profesionale și cultură generală. În: Universitatea de Stat din Moldova, 25 martie 2014, nr. 8(153).

⁴ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 25 februarie 2014.

⁵ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 27 mai 2014.

⁶ Căldare Dumitru. Universitatea de Stat din Moldova – prima Universitate din Republica Moldova. În: Universitatea de Stat din Moldova, 25 februarie 2014, nr. 7 (152), p. 2.

⁷ Bolboceanu Eleonora. La ora de bilanț. EUROINVENT-2014. În: Universitatea de Stat din Moldova, 24 iunie 2014, nr. 11(156), p. 3.

⁸ Bolboceanu Eleonora. Numai aurul pentru inventatorii noștri! În: Universitatea de Stat din Moldova, 30 septembrie 2014, nr. 2(158), p. 2.

De asemenea, Senatul USM din 27 mai 2014 aproba Proiectul înaintat de Facultatea Biologie și Pedologie cu privire la influența schimbărilor climaterice asupra recoltei (responsabil – conferențiar universitar Gheorghe Jigău)¹.

La ședința Senatului din 25 iunie 2014 rectorul USM, Gh. Ciocanu a prezentat raportul Managementul cercetării universitare², publicat integral pe 29 august 2014³. Amintind de câteva proiecte pentru programul Orizont 2020 și un proiect transfrontalier, *Festivalul Internațional al Educației*, rectorul sublinia că „din această clipă instituția noastră are nevoie de o nouă strategie de cercetare”, „pentru a conștientiza încă o dată importanța cercetării universitare pentru evoluția sustenabilă a Universității de Stat din Moldova”. Invocând mai multe argumente în favoarea acestor afirmații, rectorul conchidea: „Adevărata valoare a instituției de învățământ sunt școlile științifice, generațiile tinere recrutate, selectate și educate în aceste școli științifice, infrastructura de cercetare înzestrată cu utilaj și echipament modern, cu reviste științifice cu baze de date, cu softuri și tehnologii moderne de cercetare”. În opinia rectorului, „strategia de cercetare trebuie să reflecte prioritățile de cercetare la nivel local, național și internațional în funcție de relevanța pe care universitatea o dorește sau o poate demonstra”⁴.

Cercetarea științifică de la USM s-a materializat și în crearea unor veritabile școli științifice. Conform datelor oferite de Departamentele și Catedrele Universității de Stat din Moldova la Departamentul Știință și Inovare al USM, în anul 2014 la USM activau următoarele școli științifice⁵:

Facultatea de Biologie și Pedologie

- *Cercetarea proteinelor din plante* – fondator Vasili CLIMENCO, membru corespondent al AȘM.
- *Teriologie* – fondator Mina LOZANU, dr. hab., prof. univ.
- *Neuroendocrinologie și homologie* – fondator Boris MELNIC, academician, prof.univ.
- *Ficobiotehnologie* – fondator Valeriu RUDIC, academician, prof.univ.
- *Algologie și biotehnologie algală* – fondator Vasile ȘALARU, m. c. al AȘM, prof.univ.
- *Hidrobiologie* – fondator Mihail IAROȘENCO, academician
- *Metabolismul proteinelor de rezervă ale semințelor* – fondator Iosif VAINTRAUB, dr. hab., prof. univ.

Nu pot fi trecute cu vederea nici realizările profesorului universitar Grigorie Stasiev, care a publicat cca 340 de lucrări științifice, a pregătit 3 doctori în științe și este fondatorul radioecologiei din Moldova, savant consacrat studiului problemelor filosofice ale pedologiei contemporane.

Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică

- *Chimie ecologică* – fondator Gh. Duca, academician, prof. univ.
- *Stereochimia și stereodinamica reacțiilor de acumulare a combinațiilor coordinative* – fondator A. Gulea, academician, prof. univ.
- *Chimia coordinativă analitică* – fondatorul prof. universitar, membru corespondent al AȘM M. Revencu.
- *Vinilarene și polivinilarene cu conținut de azot și sulf. Compuși biologic activi* – fondatori A. Șur prof. univ. și N. Barbă, prof. univ.
- *Termodinamica complexării și cinetica reacțiilor de substituție în combinații coordinative* – fondator A. Sâciou, dr. hab., prof. univ.
- *Reactivitatea compușilor coordinativi* – fondator N. Samusi, dr. hab., prof. univ.
- *Chimia ecologică a nitraților, nitriților și N-nitrozoaminelor* – fondator M. Gonța, dr. hab., prof. univ.

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 27 mai 2014.

² Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 25 iunie 2014.

³ Universitatea de Stat din Moldova, 29 august 2014, nr.1(157), p. 2.

⁴ Universitatea de Stat din Moldova, 29 august 2014, nr.1(157), p. 2.

⁵ A se vedea și: Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu. Profesorii Universității de Stat din Moldova. 1946-2001. Dicționar istorico-biografic. Chișinău, CE CEP, 2001, p. 222-353.

Facultatea de Fizică și Inginerie

- *Teoria polaronică a stărilor impuritate și a tranzițiilor optice multifotonice în semiconductori polari și cristale ionice* – fondator Iurie PERLIN, m. c., dr. hab., prof. univ.
- *Fizica și tehnologia cristalelor și straturilor subțiri ale compușilor semiconductori* – fondator Mihail KOT, prof. univ.
- *Fizica și tehnologia heterojuncțiunilor în baza compușilor semiconductori* – fondator Alexei SIMAȘCHEVICI, academician, dr. hab., prof. univ.
- *Înregistrarea fototermoplastică a informației optice* – fondator Lev PANASIUC, dr. hab., prof. univ.
- *Teoria transportului electronic și termic în nanostructuri semiconductoare multistratificate* – fondator Evghenii POKATILOV, m. c., dr. hab., prof. univ.
- *Spectroscopia și optica stării condensate. Fizica și ingineria materialelor stratificate* – fondator Valeriu MUȘINSCHI, dr. hab., prof. univ.

Așadar, la facultățile menționate sunt atestate 20 de școli științifice. Informația despre școlile științifice de la Departamentul Lingvistică Romanică și Comunicare Interculturală, Facultatea Limbi și Literaturi Străine ne-a fost oferită cu toată amabilitatea de dl Ion Guțu, dr. conf. univ., directorul departamentului respectiv.

Școala de cercetare lingvistică Ana BONDARENCO

Ana Bondarenco, doctor habilitat, profesor universitar, cunoscută și apreciată de comunitatea științifică națională și internațională, inclusiv ca militantă a Francofoniei și a Latinității, își are aportul său considerabil în difuzarea și aplicarea tezelor fundamentale ale noilor concepții și viziuni lingvistice, ale ilustrațiilor conceptualizatori ai fenomenelor, entităților și categoriilor lingvistice.

Prin calitatea publicațiilor și prin caracterul temelor de cercetare propuse doctoranzilor săi, A. Bondarenco creează școala lingvistică a *Semanticii sintactice și a semanticii textuale a limbilor romanice* în cadrul Catedrei de Filologie Franceză a Facultății de Limbi Străine a USM. Impactul teoretico-aplicativ și continuitatea ideilor și tezelor lingvistice ale școlii se resimt în publicațiile doctoranzilor, care deja au susținut tezele de doctorat (V. Moloșniuc, A. Bujor, L. Clichici,) și ale celor în curs de susținere (O. Căpățână, C. Enicov). Cu scopul difuzării ideilor și tezelor lingvistice actuale a fost creată în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine „Școala doctorală Științele Limbajului”. La seminarele școlii participă nu numai doctoranzii Departamentului Lingvistică Romanică și Comunicare Interculturală, ci și doctoranzii altor departamente ale Facultății, inclusiv ale altor universități.

Direcțiile școlii poartă un caracter pluridisciplinar, vizând *dimensiunea lingvistică, socio-lingvistică și filozofică* a cercetărilor. Studiile asupra unităților sintaxei franceze sunt efectuate din perspectiva referențialității și a funcției referențiale a frazei, iar în calitate de unitate comunicativă fraza a permis argumentarea concepției evenimentțiale a lumii, de rând cu concepția substanțială asupra realității fizice. Prin publicațiile sale, școala dovedește rolul unităților lingvistice în reproducerea și reprezentarea aspectului evenimentțial al lumii. Interacțiunea și relația legitimă între frază și text/discurs, textualitate și discursivitate permit școlii să demonstreze capacitatea acestor entități lingvistice de a reda cele două dimensiuni fundamentale în care trăim – cea substanțială și cea evenimentțială, inclusiv dimensiunea situațională a lumii.

Activitatea științifică a școlii se integrează în comunitatea științifică a țărilor francofone, (Franța, Canada, Belgia, România) și permite o fructuoasă colaborare științifică cu somități precum G. Kleiber, M. Arrivé, J. P. Desclés, J.-M. Klinkenberg ș.a. Grație acestor colaborări, corpul profesoral al Facultății beneficiază de participarea eminentilor lingviști la colocviile internaționale, organizate de Departamentul de Lingvistică Romanică și Comunicare Interculturală. Totodată, cercetătorii școlii au participat la un număr impunător de Congrese Internaționale ale lingviștilor, la colocvii științifice internaționale organizate în Republica Moldova, Franța, România, Belgia, Canada, Polonia, Ucraina, Georgia, Spania, Brazilia, Coreea de Sud, Japonia, SUA.

În consecință, publicațiile școlii, în număr de peste 160 de lucrări, sunt apreciate prin caracterul lor aplicativ în procesul de predare a limbii franceze.

Școala de cercetare lingvistică Victor BANARU

Victor Banaru s-a impus ca o personalitate marcantă în arealul românesc de pe ambele maluri ale Prutului atât în plan didactico-științific, cât și cultural. V. Banaru este autor a peste 150 de lucrări în domeniul gramaticii, semanticii și pragmaticii, sociolingvisticii, stilisticii limbilor romanice, printre care 9 monografii, articole științifice, programe analitice, dicționare, dar și prin traduceri și publicistică. Calitatea de doctor habilitat și profesor universitar i-au permis să devină fondator al școlii de cercetare lingvistică *Gramatica, semantica și pragmatica textului literar*. Școala a fost fondată în anul 1986, odată cu susținerea primei teze de doctorat a profesoarei Silvia Sofronii. Reperele esențiale ale concepției teoretice a școlii lingvistice, continuate, nuanțate, completate și materializate în 14 teze de doctor în filologie și în 2 teze de doctor habilitat (N. Babără și P. Roșca). Direcțiile din interiorul școlii de cercetare pot fi formulate astfel:

a) *Teoria predicăției / predicativității propoziției*, ce vizează tipurile de predicăție (logică, semantică, sintactică), de la care pornesc categoriile de modalitate și aspectualitate. Aceste și alte direcții conceptuale au fost studiate în plan național în tezele de doctorat ale cercetătorilor școlii precum N. Zgardan, L. Ababii, E. Dragan ș. a., dar și internațional – T. Korotici (Ukraina), T. Imamnazarov (Uzbekistan).

b) *Teoria vectorialității*, ce vizează orientarea logico-temporară a legăturilor dintre unitățile limbii care determină dimensiunile caracteristicilor realității glotice. Aceste idei ale prof. V. Banaru străbat ca un fir roșu conținutul tezelor de doctorat ale doctoranzilor din țară ca V. Hristov, S. Sofroni, V. Chirinciuc, V. Grigore, I. Guțu și de peste hotare - E. Gonciarov (Minsk).

c) *Teoria algoritmului de analiză gramaticală* ce prevede analiza frazei complexe din limba franceză. Elaborată și fundamentată împreună cu prof. Mircea Ioniță (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți), drept un ansamblu de pași sau de procedee logico-gramaticale care conduc la studierea sistemică a realității lingvistice, această idee a fost continuată în tezele doctorilor în filologie din republică N. Crivceanschi, L. Plăcintă, dar și de peste hotare – lucrarea de doctorat a I. Pulenko (Minsk).

Continuitatea concepțiilor școlii lingvistice V. Banaru a fost asigurată și la cele trei Colocvii internaționale dedicate memoriei conducătorului științific cu genericul *Conexiuni și perspective în filologia contemporană*. Victor Banaru reprezintă un exemplu viu de lingvist original, de pedagog erudit, de fin cunoscător al limbii franceze și române, de talentat novelist. Toate aceste calități, completate de multivectorialitatea cercetărilor științifice asumate, permit școlii lingvistice banariene să perpetueze în investigarea problemelor științifice de mare interes și actualitate atât pe dimensiune națională, cât și internațională.

Școala de cercetare lingvistică Grigore CINCILEI

Profesorul Grigore Cincilei a fost și va rămâne unul din puținii savanți români - basarabeni, care au reprezentat știința filologică din spațiul Pruto-nistean dincolo de hotarele țării. Școala doctorală a fost fondată în 1977 odată cu susținerea primei teze a doctorandei Junghietu Maria. Domeniul de cercetare a școlii doctorale este *Lexematica și semantica cuvântului (domeniul limbii franceze)*. În cadrul școlii doctorale au fost susținute 15 teze de doctorat și publicate peste 200 de lucrări științifice din domeniul derivatologiei, morfologiei lexicale și gramaticale, lingvisticii contrastiv-comparative, supletivismului și semanticii.

Activitatea în cadrul școlii doctorale s-a manifestat și prin recenzii la teze de doctor și doctor habilitat, avize interne și externe, participări la congrese internaționale, colocvii naționale și internaționale, simpozioane, mese rotunde etc. Totodată, activitatea școlii a fost consacrată și prin colocvii internaționale dedicate conducătorului științific:

1. „Probleme de lingvistică generală și romanică”, Vol. I., 297 pag., Vol. II., Chișinău, 2002, 185 pag. (invitat de onoare – Morteza Mahmoudian, Elveția);
2. Actele colocviului științific internațional „Probleme de lingvistică generală și romanică”, consacrat prof. Gr. Cincilei cu prilejul aniversării a 80-a de la naștere, Ediția a 2-a, Chișinău, 2007, 259 pag. (invitat de onoare – Henriette Walter, Franța);

3. Actele colocviului științific cu participare internațională „Probleme de lingvistică generală și romanică”, în memoriam Gr. Cincilei, Ediția a 3-a, Chișinău, 2012, 236 pag. (invitat de onoare – Jean-Michel Adam, Elveția);

Continuitatea școlii doctorale este asigurată prin cercetări actuale la nivel de colocvii naționale și internaționale, teze de master, licență, ateliere științifice tematice. Cercetările au vizat diverse micro sisteme și subsisteme lexicale, gramaticale și civilizatorii în limbile franceză și în alte limbi romanice contemporane. Astfel, s-au efectuat investigații care au contribuit la dezvoltarea polisemiei paradigmatică și sintagmatică, a corelației unităților minimale semnificative în cazul limbii franceze din domeniile derivatologiei, morfematicii, morfologiei lexicale și gramaticale, lingvisticii contrastiv-comparative, istoriei limbii, supletivismului, semanticii. Școala își continuă activitatea prin colaborare strânsă cu membrii altor școli la nivel național și internațional.

Școala de cercetare lingvistică Ion DUMBRĂVEANU

Ion Dumbrăveanu, doctor habilitat, profesor universitar, este unul din fondatorii școlilor de hispanistică și italianistică din Republica Moldova. Ion Dumbrăveanu este autor a circa 300 de lucrări din domeniul lexicologiei, derivatologiei, lexicografiei, gramaticii și semanticii române, printre care monografii, dicționare, manuale, articole. Școala de cercetare a fost fondată în 2003, odată cu susținerea primei teze de doctor din cadrul școlii. Domeniul de cercetare al școlii ține de *Investigarea comparativ-tipologică a sistemelor lexicale, gramaticale, metodologice și civilizatorii a limbilor spaniolă și italiană și a altor idiomuri neolatine*. Din 2003 până la momentul actual în cadrul școlii au fost susținute 4 teze de doctorat și au fost publicate peste 350 de lucrări științifice în republică și peste hotare. Activitatea școlii de cercetare a fost consemnată în anul 2008 prin colocviul internațional, cu tema „*Probleme de derivatologie și lexicologie romanică*”, dedicat conducătorului științific la care au fost invitate personalități marcante din domeniu. Actele colocviului „*Omagiu lui Ion Dumbrăveanu la 70 de ani*” au fost publicate. Activitatea în cadrul școlii s-a manifestat și prin recenzii la teze de doctor și doctor habilitat (peste 30), avize interne și externe, participări la congrese internaționale, colocvii naționale și internaționale, simpozioane, mese rotunde, lansări de carte, de culegeri internaționale, de monografii, de manuale etc. Continuitatea școlii lingvistice Ion Dumbrăveanu este asigurată prin cercetări actuale la nivel de teze de doctor habilitat, cu conexiuni intra- și interdisciplinare: lingvistică și filosofie, lingvistică și didactică, semantică și lexicografie, lingvistică și culturologie, și de teze de doctor cu tematică ce vizează derivatologia și semantica, semantica și stilistica, terminologia juridică, concomitent cu activități științifice în cadrul colocviilor științifice naționale și internaționale. Cercetările de profunzime își găsesc continuitate și în studiul diverselor micro sisteme și subsisteme lexicale (inclusiv derivaționale), gramaticale și civilizatorii în limbile spaniolă, italiană și alte limbi romanice contemporane. Acestea sunt axate pe investigații privind sistemele și subsistemele derivaționale nominale și cele relaționale (morfosintactice) ale limbilor romanice contemporane, pe problematica compatibilității/ incompatibilității și productivității formanților afixali de origine greacă și latină în plan panroman. Analiza comparativ-contrastivă a parametrilor respectivi a demonstrat, spre exemplu, că franceza și italiana se caracterizează prin cel mai înalt coeficient de compatibilitate largită, depășind coeficientul mediu panroman al compatibilității derivaționale largite. Școala rămâne deschisă pentru colaborare științifică atât pe dimensiunea intra- și interdisciplinară, cât și pe cea intra- și interlingvistică în plan național și internațional.

Profesorul universitar Maria Bulgaru este considerată „fondatorul unei adevărate școli de cercetare în domeniul Sociologiei și Asistenței Sociale”. „Domnia sa a pus bazele învățământului în domeniul sociologiei (anul 1996) și asistenței sociale (anul 1998)”¹.

Profesorul universitar Ion Niculiță este recunoscut drept fondatorul școlii științifice de tracologie din Republica Moldova, autor a 8 monografii și a peste 200 de studii publicate în

¹ Milicenco Stela. Un destin parcurs cu demnitate (Maria Bulgaru – o personalitate de excepție în domeniul științei și învățământului). În: Universitatea de Stat din Moldova, 25 februarie 2014, nr. 7(152), p. 8.

revistele de specialitate din țară și peste hotare, conducător a mai multor teze de doctor și doctor habilitat în domeniul arheologiei din RM și România. Este caracteristic faptul că în RM, cu excepția a trei teze de dr. hab., toate tezele de doctor habilitat în domeniul arheologiei (4 la număr) au fost susținute sub îndrumarea profesorului universitar Ion Niculiță. Printre problemele prioritare de cercetare ale profesorului Ion Niculiță și a școlii întemeiate de domnia sa se numără: constituirea faciesurilor Hallstatului timpuriu din spațiul balcano-carpato-pontic, evoluția comunităților traco-getice în mil. I a. Chr., continuitatea daco-romană și procesele romanizării și creștinării, geneza romanicilor de răsărit. În ultimii 15 ani investigațiile științifice sunt concentrate la obiectivele arheologice din zona Saharna, regiunea Nistrului Mijlociu, unde, sub conducerea profesorului Ion Niculiță, funcționează șantierul-școală, în cadrul căruia se pregătesc specialiști arheologi de cea mai înaltă calificare: studenți, masteranzi, doctoranzi.

În acest context este de remarcat și școala științifică cu profilul *Lingvistica română, generală și contrastiv-tipologică* a profesorului Anatol Ciobanu, specialist notoriu în domeniul sintaxei limbii române. Munca de cercetare a Școlii Științifice se efectuează pe mai multe direcții, având la bază principiul onomasiologic, conform căruia fenomenele de limbă se examinează pornind „de la substanță (funcție) spre formă”, după formula $[S(f) \rightarrow F]$. Vom numi câteva direcții concrete de investigare științifică: a) Sintaxa funcțională, b) Sintaxa transformțională (cu evidențierea structurilor de adâncime și de suprafață), stabilirea caracterului labil între coordonare și subordonare etc., c) semantica și locul ei în gramatică, d) lingvistica zisă contrastivă cu stabilirea tangențelor și divergențelor dintre limba-etalon (engl. base language) și limba-țintă (engl. tarde language), e) sociolingvistica, abordând caracterul social al limbii, bilingvismul, polilingvismul, limbile oficiale și cele minoritare, funcțiile sociale ale limbilor, diglosia, polisemia, degradarea și dispariția unor limbi etc. f) lingvistica generală: natura semnului lingvistic, caracterul arbitrar, dar și motivat al lui; limba și gândirea, postulatele metodologice în lingvistică, saturația semantică, gramaticală, referențială, situativă, conotativă și supozițională a enunțului; g) cultivarea limbii: norma și uzul – caracterul lor istoric, schimbarea în limbă în urma contactului cu alte idiomuri, competența și toleranța lingvistică etc. Sub îndrumarea domniei sale au susținut tezele 39 de doctori, inclusiv 6 doctori habilitați. Profesorul Anatol Ciobanu are la activ circa 650 de publicații – monografii și studii publicate în reviste de specialitate și culegeri, a prezentat zeci de comunicări științifice la Congrese și Simpozioane naționale și internaționale¹.

La 17 iulie 2014, după ani buni de așteptări, *Codul Educației* era adoptat de Parlamentul Republicii Moldova, publicat pe data de 24 octombrie 2014 în Monitorul Oficial Nr. 319-324, art. Nr.634² și intrat în vigoare pe data de 23 noiembrie 2014. *Codul Educației* prevede mai multe stipulări referitoare la dezvoltarea științei în instituțiile de învățământ superior, acestea dispunând de „posibilitatea de a crea, independent sau în parteneriat, prin decizii ale Consiliului pentru dezvoltare strategică instituțională, cu votul a 2/3 din numărul membrilor, inclusiv al reprezentantului Ministerului Finanțelor, instituții publice de cercetare și inovare, centre experimentale și didactice, clinici universitare, spitale universitare, stațiuni și terenuri didactice, incubatoare de afaceri, cluburi sportive și studiouri de creație, precum și societăți comerciale, prin care să-și realizeze misiunea și să valorifice propriile rezultate ale activităților de cercetare și inovare desfășurate. Aceste decizii sunt aduse la cunoștința fondatorilor. Orice profit realizat din asemenea activități constituie venitul propriu al instituției de învățământ superior și urmează a fi investit obligatoriu în scopul realizării misiunii asumate prin Carta universitară”.

În același context, articolul 116 din capitolul IV al *Codului Educației* este consacrat în întregime cercetării științifice în învățământul superior:

¹ Cotelnic Teodor. Eminent cercetător și profesor universitar. În : Limba Română, Revistă de știință și cultură, nr. 1-3, 2004, p. 23-27 ; Membru corespondent Anatol Ciobanu : Biobibliografie. Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, 2014; CV Membrului corespondent Anatol Ciobanu; Dosarul doctorului habilitat în filologie, profesor la Universitatea de Stat din Moldova, membru corespondent al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Cavaler al Ordinului Republicii Anatol Ciobanu (Arhiva personală a m.c. AȘM Anatol Ciobanu).

² CODUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA (<http://lex.justice.md/md/355156/>).

„(1) În instituțiile ofertante de programe de învățământ superior, activitatea de cercetare, dezvoltare și inovare și de creație artistică se realizează în scopul producerii de cunoaștere și al formării profesionale a specialiștilor de înaltă calificare.

(2) În instituțiile de învățământ superior, activitățile de cercetare, dezvoltare și inovare se efectuează în cadrul catedrelor, departamentelor, laboratoarelor și altor unități proprii și/sau în parteneriat cu alte instituții, agenți economici sau autorități publice.

(3) Finanțarea cercetării în instituțiile ofertante de programe de master și doctorat se face, în baza criteriilor de calitate și performanță, prin mecanisme distincte, stabilite printr-un regulament aprobat de Guvern, și din alte surse legal constituite.

(4) Modul de organizare și desfășurare a cercetării științifice în instituțiile de învățământ superior se reglementează prin Carta universitară, prin regulamentele de organizare și funcționare a școlii doctorale, a programelor de studii superioare de doctorat, aprobate de senat, și prin alte acte normative.

(5) Finanțarea de la bugetul de stat a proiectelor de cercetare, dezvoltare și inovare, de creație artistică și sport se efectuează, exclusiv, pe bază de concurs, organizat de autoritatea națională pentru cercetare, dezvoltare și inovare.

(6) Pentru activitățile de cercetare desfășurate, instituțiile de învățământ superior pot beneficia de finanțare instituțională acordată, prin concurs, în baza evaluării relevanței internaționale și a impactului economic și social al rezultatelor obținute. Condițiile concursului, metodologia evaluării relevanței internaționale și a impactului economic și social, inclusiv volumul finanțării instituționale, se stabilesc de autoritatea națională pentru cercetare, dezvoltare și inovare și se aprobă de Guvern.

(7) Instituțiile de învățământ superior sunt deținătoare de drept a proprietății intelectuale generate din propria activitate de cercetare finanțată de la bugetul de stat și sunt autonome în valorificarea rezultatelor cercetărilor științifice.

(8) Instituțiile de învățământ superior și instituțiile de cercetare ofertante de programe de studii superioare au obligația de a recompensa autorii rezultatelor de cercetare care au devenit obiect al dreptului de proprietate intelectuală cu cel puțin 15% din veniturile obținute prin comercializarea acestora.

(9) Pentru cadrele didactice din învățământul superior în domeniul artelor sau sportului, activitatea de creație artistică sau în domeniul sportului poate substitui activitatea de cercetare științifică”.

Este de subliniat și faptul că, conform *Codului Educației*, instituțiile de învățământ superior pot dispune de „personal științific: cercetător științific, cercetător științific superior, cercetător științific coordonator, cercetător științific principal”.

Codul specifică clar și ce este activitatea de cercetare: „activitatea de cercetare, transfer tehnologic, de creație artistică și sportivă, realizată prin: efectuarea cercetărilor științifice sau realizarea creației artistice; elaborarea de curricula; elaborarea produselor de program; publicarea articolelor științifice; brevetarea rezultatelor cercetării; elaborarea și editarea monografiilor, culegerilor științifice; realizarea tezelor de doctorat; realizarea creațiilor componistice, literare, de arte plastice, decorative sau design; montarea spectacolelor; realizarea rolurilor centrale în producții teatrale, cinematografice și/sau televizate; participarea la proiecte științifice și coordonarea de proiecte științifice; participarea la conferințe științifice, festivaluri artistice și competiții sportive; alte activități prevăzute de regulamentele instituționale”.

În opinia rectorului USM Gh. Ciocanu, exprimată în mesajul de felicitare adresat comunității universitare din 29 august 2014, *Codul Educației* „deschide oportunități fundamentale de dezvoltare a sistemului de învățământ preuniversitar și universitar, ținându-se cont de necesitățile reale socio-economice și educaționale” ale Republicii Moldova. Tot aici rectorul menționa că „suntem chemați cu toții să facem astfel, încât Universitatea de Stat din Moldova să se deosebească de celelalte instituții și prin performanța și valoarea cercetării”¹.

¹ Universitatea de Stat din Moldova, 29 august 2014, nr.1(157), p.1.

Tabelul de mai jos prezintă volumul finanțării științei la USM.

Tabelul nr. 109

Finanțarea științei la USM (mii lei)¹

Ani	Buget de stat știință și inovare	Finanțarea bugetară a științei la USM	În %
2011	339784,3/336,7	11081,1	3,29
2012	360354,0/355,4	12766,8	3,59
2013	405736,4/338,9	9182,0	2,70
2014	405736,4	10428,5	2,57
2015	423658,6	12613,6	2,97

În pofida finanțării insuficiente și a altor factori obiectivi și subiectivi, savanții de la USM au obținut importante realizări științifice. În cadrul Laboratorului de Cercetări Științifice „Tracologie”, cercetările au combinat investigațiile arheologice de teren cu datele interdisciplinare și demonstrează existența fără întrerupere a comunităților de agricultori predominant sedentari în spațiul de la Est de Carpați pe parcursul mileniului I a. Chr. și perioada următoare.

În cadrul proiectului *Studierea și valorificarea patrimoniului cultural național* au fost identificate în arhive și colecții rare o serie de documente editate în patru volume. Rezultatele cercetărilor științifice au fost materializate și în 7 monografii.

Laboratorul *Evoluția situației sociolingvistice în Republica Moldova în condițiile integrării europene* a remarcat existența a mai multe probleme „spinoase” de ordin sociolingvistic, cum ar fi: legislația lingvistică învechită; funcționarea dificilă a limbii române în toate zonele și în toate sferile sociale din țară; erodarea limbii române și necunoașterea suficientă a normelor acesteia atât de către vorbitorii nativi, cât și de către alolingvi; mediul lingvistic rus-român, care generează dificultăți de exprimare; necesitatea promovării consecvente și permanente a normelor limbii literare etc., ceea ce poate genera conflicte lingvistice. Situația se poate schimba spre bine când limba de stat este susținută și promovată. De asemenea, statul trebuie să acorde atenție și dezvoltării limbilor minorităților naționale. Investigațiile realizate demonstrează că lucrurile se modifică, de exemplu, au dispărut din vorbire o serie de greșeli, se modifică și unele aspecte legislative, de exemplu, Hotărârea Curții Constituționale Nr. 36 din 05.12.2013, care a constatat că denumirea *Limba Română* este una legală și nu poate fi contestată. De asemenea, rezultatele investigațiilor demonstrează că tinerii acordă o importanță mare problemelor de limbă, iar pentru alolingvi limba română devine mai atractivă atunci când este un instrument de integrare socială².

Specialiștii de la *CCȘ Științe ale vieții* pentru prima dată au reușit să realizeze „analiza cinetică proteolizei limitate și cooperative, s-a arătat rolul proteolizei limitate în reglarea degradării masive a globulinelor de rezervă în timpul germinării semințelor. Mobilizarea rapidă, dar limitată a regiunii nestructurate a catenei polipeptidice, sensibile la atac direct al proteinazelor, reflectă nivelul inițial de control. Degradarea profundă și lentă a GR pe mecanismul cooperativ poate să apară independent de proteoliză limitată. Un nivel mai ridicat de control al degradării s-a stabilit în studiul proteolizei GR 7S de fasole, GR 11S de soia și dovleac, determinate de caracteristicile individuale ale structurii native a globulinelor de rezervă insensibile la proteoliză cooperativă. Asocierea fazeolinei în structuri supramoleculare la pH acid îi conferă rezistență fazeolinei la proteoliză. La acțiunea in vivo a proteinazelor endogene, CPPh și legumaina, PHA este scindată profund, îndeosebi în cazul CPPh, ceea ce, probabil, indică o interdependență a evoluției comune a proteinelor de rezervă și a proteinazelor cistiinice endogene.

¹ Tabelul este alcătuit în baza datelor din Bugetul de Stat pentru anii respectivi și datele privind finanțarea USM.

² Arhiva curentă a laboratorului de Tracologie. Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2014 și în perioada 2011-2014.

Rădăcinile evolutive ale legumainelor autentice din plante și animale ar fi derivat din Parabasalia și Alveolata înainte de apariția ramurilor separate respective începând cu Chlorophyta și Placozoa. Prin analiza bioinformatică au fost detectate patru tipuri de proteine bidomenice înrudite la GR a spermatofitelor și OD bacteriale.

Au fost evidențiate forme perspective de *M. spicata*, *M. piperita* și *M. longifolia* din flora autohtonă a Moldovei pentru implementarea economică. În rezultatul studierii a 10 descendențe generative, obținute în condiții de polenizare liberă, au fost obținute mai mult de 500 de plante, dintre care au fost selectate formele perspective. În total au fost studiate: mai mult de 55 de specii, inclusiv chemotipuri, 36 de hibrizi de diferită origine, 795 de puieți de la polinezarea liberă. 24 de forme de mentă au fost incluse în testarea de soi în laboratorul agrobiologic al USM. A fost supusă studiului colecția de mentă din 72 de forme ce cuprind specii, hemotipuri, ecotipuri și hibrizi perspectivi. A fost certificat soiul USIGEN de menta mentolică cu conținut înalt de mentol, înregistrat cu numărul 560.2 în Registrul Soiurilor de Plante al Republicii Moldova.

În premieră a fost elaborat un complex din plante medicinale autohtone cu proprietăți hipoglicemice, cu un grad înalt de bioaccesibilitate, ce dau un efect colagog, sedativ și tonifiant, îmbogățesc organismul cu vitamine, microelemente, influențează benefic asupra metabolismului glucidic, ficatului, măresc capacitatea de rezistență a organismului, ceea ce este foarte important în dereglările neuroendocrine. Extrasul cercetat este bine tolerat de organismul animal și nu produce reacții adverse, ceea ce permite utilizarea acestuia în stoparea apariției complicațiilor în dereglările ioddeficitare. Prezintă efect de normalizare și de reducere a simptomelor în hipotiroidismul primar și poate fi inclus în lista preparatelor de origine vegetală utilizate în tratamentul dereglărilor ioddeficitare. Acestui extras îi sunt caracteristice toxicitate scăzută, lipsa proprietăților cumulative, ceea ce ne permite a-l recomanda ca adjuvant în terapia hipotiriozelor. Preparatele date sunt simple și accesibile, cu perspectivă, deoarece sunt pregătite din plante locale și nu e nevoie de tehnologie complicată și de cheltuieli mari, fapt important din perspectivă economică și medicală.

Determinarea mecanismelor moleculare a mobilizării globulinelor de rezervă din semințe este importantă pentru monitoringul procesului de germinare a semințelor plantelor de cultură și la lucrul de îmbunătățire cu ajutorul metodelor ingineriei genetice. Rezistența la proteoliză a proteinelor vegetale întrebuintate în alimentație nu numai că reduc valoarea nutritivă a acestor alimente, dar și reprezintă alergeni puternici. Rezultatele pot avea și un efect economic nemijlocit, deoarece proteoliza limitată îmbunătățește proprietățile tehnologice ale izolatelor proteice industriale.

Analiza cantitativă a conținutului de ulei la soiurile cu rezistență diversă la secetă a pus în evidență un conținut sporit de ulei la soiurile rezistente la secetă Zodiac și S 4-04; conținutul de prolină în boabe variază în funcție de soi, atingând valori maxime la soiurile rezistente la secetă și valori minime la cele sensibile la secetă; soiurile cu reacție contrastantă la deficitul hidric s-au caracterizat prin diversitatea fracțiilor proteice, analiza calitativă a spectrelor polipeptidice demonstrând un polimorfism mai variat al fracțiilor la soiul rezistent la secetă S 4-04, cultivat în condiții optime de aprovizionare cu apă.

S-au obținut dovezi directe și argumente serioase care permit confirmarea ipotezei privind integralitatea masei organismelor monocelulare care reprezintă prototipul unor animale metazoare, ale căror celule sunt dispersate în spațiu. Variabilitatea polimorfă inter- și intrapopulațională este condiționată de factorii specifici ai biotopului. Eterogenitatea populațiilor reprezintă o strategie evolutivă și adaptivă a speciei. Analiza variabilității inter- și intrapopulaționale prin studii morfometrice a demonstrat că în cadrul uneia și aceleiași populații sau în diferite sunt prezente variații determinate de condițiile de mediu, de densitatea populației și de alți factori. Diviziunea binară la ciliate generează uniformitate pentru toate vârstele de cultivare și produce populații imense, numite clone, provenite dintr-o singură celulă. În schimbul de gene și renovarea genofondului populațional este încadrat un număr limitat de indivizi ai tulpinii.

Modificările antropogene, survenite în structura și starea funcțională a ecosistemelor acvatice din Republica Moldova au creat condiții prospere pentru speciile cu valență ecologică largă, cu strategii adaptive de succes și cu comportament agresiv interspecific, idioadaptările lor fiind: ciclul de viață scurt, plasticitate fenotipică și genotipică, eurifagia, grija față de urmași, moduri specifice de reproducere, indiferența față de substraturile de reproducere, maturitate precoce, depunerea pondei în mai multe rate, eurioxifilia, euritermia, însușiri eurihaline, rezistența la poluări persistente. Speciile alogene invazive de pești au impact major în structura și starea funcțională a ecosistemelor acvatice naturale din Republica Moldova.

A fost studiată structura taxonomică a algoflorei edafice a solului protejat care constă din 157 de specii cu predominarea cianofitelor, clorofitelor și xantofitelor. Au fost efectuate experimente în condiții de producere pe teren protejat în scopul evidențierii rolului algelor azotfixatoare *Nostoc gelatinosum*, *N. flagelliforme*, *Cylindrospermum licheniforme*, *C. licheniforme* f. *alatosporum*, *Anabaena propinqua*, și *Anabaenopsis* sp. în sporirea roadei tomatelor și castraveților. Algalizarea solului s-a efectuat cu biomasă vie și uscată. În rezultatul experimentelor s-a constatat că toate algele introduse în sol contribuie la sporirea roadei în dependență de specie și starea biomasei cu 24-25%. În variantele de sol algalizat plantele înfloresc cu 2-3 zile mai devreme și produc mai multe fructe. Calitatea fructelor în variantele cu utilizarea algelor este mai înaltă, conținutul de nitrați în ele este mult sub normele sanitar admisibile. Analiza conținutului biochimic al biomasei algale, precum și a mediului a demonstrat că algele elimină în mediul înconjurător o serie de substanțe biologic active care stimulează dezvoltarea biotei solului, contribuie la acumularea în sol a azotului, fosforului, aminoacizilor, ficocianinei, ficoeritrinei, fitohormonilor, enzimelor etc. Algele cianofite secretă în sol geluri silicace care participă activ la formarea agregatelor structurale, fapt care contribuie la reducerea evidentă a gradului de mărunțire a structurii solului. Algele azotfixatoare influențează pozitiv densitatea aparentă, porozitatea totală și cea de aeratie a solului. Ele elimină în jurul celulelor și coloniilor un strat evident de substanțe mucilaginoase, care asimilează vaporii de apă din atmosferă, acumulând umiditate în sol. Acest moment este foarte important pentru Moldova, unde perioadele secetoase se repetă frecvent. S-a demonstrat experimental că algele contribuie la mobilizarea în sol a azotului, fosforului și altor elemente nutritive ușor asimilabile de plantele de cultură și sporesc productivitatea lor¹.

Succese importante în perioada anilor 2011-2014 au fost realizate de CCȘ *Materiale și Dispozitive Semiconductoare*: „A fost demonstrat teoretic efectul neobișnuit de dependență nemonotonă a conductibilității termice a stratului din grafen de dimensiunile lui. Am arătat că, alegând parametrii optimi ai stratului, este posibil de a varia conductibilitatea termică a lui în diapazonul de la 100 W/mK până la 10000 W/mK într-un diapazon termic larg de circa 200 – 400 K.

A fost demonstrat efectul diminuării puternice a transportului de căldură în nanofirele din siliciu acoperite cu câteva monostraturi din Ge ori diamant, la fel și în nanofirele cu secțiune variabilă cu canal din siliciu datorită captării modelor fononice în segmentele nanofirelor și micșorării vitezelor de grup a fononilor. Drept rezultat, în astfel de structuri se poate realiza o micșorare de 5-20 de ori a conductibilității termice comparativ cu nanofirele omogene.

Au fost studiate proprietățile termoelectrice ale peliculelor nanodimensionale din oxizi în baza sistemului ZITO ($\text{ZnO-In}_2\text{O}_3\text{-SnO}_2$) la diferite proporții ale componentelor de bază și a adaosurilor, începând cu oxizii ordinari, soluțiile solide și terminând cu oxizii tripli și cuaternari. A fost stabilită corelația acestor proprietăți cu structura spațială a nanocompozitelor.

Cele mai înalte valori ale factorului de putere au fost obținute în sistemul binar ITO (5% at Sn), care constituie $4.5 \cdot 10^{-3}$ W/m K² la 450 OC. Ele sunt de 4-5 ori mai mari decât valorile cunoscute pentru oxizii de tip n. Conductibilitatea termică a peliculelor în acest sistem a fost estimată la valoarea de ~ 0.8 W/m K. A fost, de asemenea, studiat intervalul de stabilitate termică, estimat la valoarea de ~ 105 ore.

¹ Arhiva curentă a Departamentului Știință și Inovare a USM. Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2014 și în perioada 2011-2014. Chișinău, 2014.

A fost propus mecanismul și modelul numeric pentru câmpul Seebeck majorat, iar odată cu el și a factorului de putere, bazat pe efectul de chemisorbție și pe prezența barierei de potențial la frontierele nanocristalitelor.

A fost creată baza fizico-tehnologică de sinteză și dopare a cristalelor de ZnSe cu concentrație variabilă a impurității dopante de elemente d și f.

Pentru prima dată este elaborată tehnologia de creștere fără germinare a cristalelor de ZnSe și dopării lor duble cu impurități de elemente de tranziție și pământuri rare.

În premieră, a fost observat și cercetat experimental efectul de „purificare” a cristalelor de ZnSe de impuritățile de fon prin doparea lor cu elemente de pământuri rare și s-a stabilit mecanismul acestui fenomen. Este propus modelul de formare a asociațiilor de impurități de pământuri rare cu impurități de cupru de fon.

A fost cercetată influența concentrației impurității de elemente de pământuri rare asupra intensității radiației cristalelor de ZnSe atât în regiunea vizibilă, cât și în cea IR a spectrului într-un interval larg de temperaturi. Rezultatele experimentelor sunt interpretate în cadrul modelului propus de clusteri de interacțiune a impurităților de elemente f cu defectele native și impuritatea de fon.

S-a stabilit că doparea cristalelor de ZnSe cu ioni de crom conduce la apariția proprietăților feromagnetice ale cristalelor la concentrația impurități dopante mai mică de 0,05 % at. La concentrații mai mari a impurității dopante se formează perechi homonucleare, care manifestă proprietăți antiferomagnetice.

Au fost confecționate CS n+InP-pInP-p+InP cu strat frontal de CdS cu randamentul 12% la 300K și iluminare 100mW/cm², CS n+CdS-pInP-p+InP cu randamentul 10.7%, și CS CdS-CdTe cu randamentul 14,4%.

Prin metoda reacțiilor chimice de transport au fost obținute straturi de nGaN pe Si, cu straturi intermediare de AlN, AlGaN și de tip p dopate cu Zn, Mg. Concentrația electronilor la 300K~1019cm⁻³.

Pe baza sistemii As-Se-S și polimeri organici au fost elaborați și obținuți purtători fototermoplastici cu rezoluție spațială până la 4000 mm⁻¹, sensibilitatea holografică până la 6•106cm²/J și posibilitatea înregistrării hologramelor de impuls în diapazonul de nanosecunde a radiației laser. A fost elaborată o metodă nouă de măsurare a dimensiunii microobiectelor prin înregistrarea hologramelor în frontul de undă păstrat.

În baza filmelor nanocompozite din calcogenizi de Ga și In cu oxizi proprii au fost elaborați fotoreceptori, filtre optice și structuri fotoluminescente în diapazonul UV-IR apropiat. S-a demonstrat efectul de transfer rezonant al energiei exciton-centru de luminescență în lamele cu rezonator natural din GaSe dopat cu 1,0% at. de Eu³⁺.

La *CCȘ Chimie aplicată și ecologică* „pentru prima dată a fost demonstrată existența produsului de adiție a 2-formilpiridinei și S-metiltiosemicarbazonei aldehidei salicilice, care se stabilizează pe matrice de nichel sau mangan(III) și care este un produs intermediar în reacția de condensare. Coeziunea precursorilor prin intermediul unui atom de carbon în stare de hibridizare sp³ oferă ligandului flexibilitate, diversifică configurațiile posibile în sfera de coordonare și deschide căi de asamblare a clusterilor cu nuclearitate mărită.

Tiosemicarbazona aldehidei salicilice și derivații ei formează compuși coordinativi cu manganul(II) numai în condiții anaerobe, unde se stabilizează dimeri cu înconjurare neechivalentă a ionilor Mn(II). În prezența oxigenului se produc reacții care afectează gradul de oxidare a metalului și structura ligandului.

La dizolvarea dimerilor de mangan(II) cu tiosemicarbazona aldehidei salicilice are loc dimerizarea ligandului organic în urma unei disulfurizări oxidative cu formarea unui ligand nou bicompartimental, care formează tipuri noi de dimeri, în care manganul se stabilizează în gradul de oxidare +3, iar componenta finală a produsului este dependentă de natura solventului.

¹ Arhiva curentă a Departamentului Știință și Inovare a USM. Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2014 și în perioada 2011-2014. Chișinău, 2014.

În prezența metanolului dimerii de mangan(III) se asociază prin intermediul punților metoxi în polimeri în formă de lanțuri. Proprietățile magnetice ale acestora sunt determinate de prezența a două tipuri de interacțiuni – antiferomagnetice și feromagnetice. Au fost găsite condiții în care predomină interacțiunile feromagnetice și produsele reacției de oxidare în metanol au proprietăți de magneți moleculari. Importanța acestor cercetări se determină prin descrierea unor noi aspecte ale reactivității fragmentului tiosemicarbazidic, explicarea mecanismului de desfășurare a reacțiilor, care se soldează cu asamblarea unor liganzi asimetrice, necunoscuți anterior.

A fost studiat procesul diminuării concentrației coloranților textili în prezența surfactanților și polialcoolilor (etilenglicolul) din soluțiile model prin aplicarea metodelor fizico-chimice în funcție de concentrația inițială a coloranților, surfactanților, sulfatului de aluminiu, peroxidului de hidrogen, valoarea pH-ului și timpul oxidării fotocatalitice, electroflotării și de adsorbție. În baza cercetărilor efectuate s-au obținut soluțiile care conțin în amestec și polialcoolul (etilenglicolul) și pot fi epurate numai prin combinarea consecutivă a metodelor de coagulare, electroflotare, oxidare și adsorbție pe cărbunii activi, care duc la intensificarea procesului de înlăturare a compușilor organici și, în rezultat, și la micșorarea concentrației remanente a lor până la normele sanitare.

Au fost obținute legăturile cinetice de transformare a poluanților din diferite clase în mediul acvatic, s-au propus mecanismele posibile ale proceselor și s-a estimat eficacitatea autopurificării apelor naturale în prezența diferitor poluanți.

A fost elaborată tehnologia biochimică complexă de tratare a deșeurilor de agricultură cu utilizarea adaosurilor speciale, pentru intensificarea procesului de fermentare anaerobă, ridicarea randamentului metanogenic a vitaminei B12 și extragerea acesteia pe sorbentul natural (diatomită) pentru utilizarea lui în calitate de adaos furajer. A fost elaborat, confecționat și testat reactorul anaerob de laborator pentru determinarea parametrilor operaționali optimi. Totodată, a fost pregătit proiectul de transfer tehnologic în colaborarea cu gospodăria „Garma Grup” S.A., Fârlădeni, pentru a asigura implementarea tehnologiei propuse.

În practica mondială design-ul moleculelor cu proprietăți anticancer s-a dezvoltat ponderent în direcția sintezei combinațiilor cis-platinice și a compușilor steroidieni. Aplicarea compușilor platinici la tratarea cancerului se confruntă astăzi cu multiple efecte adverse. Problema de asamblare a unor noi agenți de inhibare a proliferării celulelor de cancer efectivi și puțin toxici rămâne a fi una actuală. La Departamentul Chimie, secția Chimie Anorganică de la Universitatea de Stat din Moldova se efectuează cercetări ample atât în domeniul sintezei dirijate a compușilor coordinativi ai metalelor nonplatinice cu liganzi chelanți și macrociclici în baza calcogensemicarbazidelor, cât și în vederea punerii în evidență a proprietăților lor anticancer. În rezultatul lucrărilor sistematice, realizate pe parcursul ultimului an, a fost obținut un șir vast de complecși ai metalelor nonplatinice cu liganzi polidentanți chelanți și macrociclici, asamblați în urma condensării tiosemicarbazidelor substituie cu aldehide și cetone. Complecșii respectivi manifestă proprietăți anticancer netriviiale. Avantajele decurg din faptul că unii din acești compuși întrec de zeci și sute de ori activitatea antitumorală, spre exemplu, a doxorubicinei, preparat utilizat actualmente pe larg în oncologie, având concomitent o toxicitate mică.

Au fost elaborate metode de sinteză a peste 80 de noi inhibitori moleculari de proliferare a celulelor de cancer (leucemia mieloidă umană HL-60, cancerul prostatei LNCaP, cancerul mamar MCF-7 și cancerul la ficat HepG2) în baza compușilor coordinativi noi ai manganului, fierului, cobaltului, nichelului, cuprului, zincului cu 4-alchil- și 4-ariltiosemicarbazone ale aldehidelor salicilice substituie. În baza datelor analizei elementale, cu razele X și studiului fizico-chimic (magnetochimia, spectroscopia RMN (^1H și ^{13}C , ^{15}N) și IR) s-a stabilit compoziția, structura și proprietățile lor. Unii din compușii sintetizați și investigați manifestă acțiune selectivă antiproliferativă sporită asupra celulelor de cancer în limitele concentrațiilor 10^{-6} - 10^{-8} mol/L. Au fost cercetate proprietățile antioxidative a 20 de inhibitori moleculari de proliferare a celulelor de cancer și s-a stabilit că ei manifestă acțiune antioxidantivă selectivă. Cele mai bune proprietăți antioxidative au fost obținute pentru CMT-67, CMT-104, CMT-122, CMD-8, CMJ-23,

CMJ-33, CMC-4, CMC-38, CMSA-4, CMSA-21, CMG-17, CMG-33, CMG-69 la care activitatea antioxidantă depășește activitatea unor asemenea antioxidanți ca Trolox, acid ascorbic și doxorubicina. Compușii coordinativi investigați au o valoare de hemoliza <10% și pot fi socotite nonhemolitice și recomandate pentru cercetări preclinice.

Au fost sintetizate șase 4-alil-3-tiosemicarbazone ale aldehidelor salicilice substituite (HL1-6). În baza acestor liganzi s-au obținut 18 compuși complecși ai cuprului și cobaltului, cu compoziția $\text{Cu}(\text{Lig-H})\text{X}$ și $\text{Co}(\text{Lig-H})_2\text{X} \cdot n\text{H}_2\text{O}$ ($\text{X}=\text{Cl}^-$, NO_3^- ; $n=0-2$). Structura 4-aliltiosemicarbazonelor aldehidelor 3-nitro-, 3-metoxi- și 4-hidroxisalicilice a fost stabilită cu ajutorul analizei cu razele X. Compoziția și structura compușilor coordinativi sintetizați a fost stabilită folosind metodele de analiză a elementelor, a conductibilității electrice, a spectroscopiei IR și a metodei magnetochimice. Compușii sintetizați au structura monomerică, în care liganzii coordonează la atomul central prin atomul de oxigen fenolic, prin atomul de azot azometinic și prin atomul de sulf. Compușii coordinativi sintetizați manifestă activitate bacteriostatică și bactericidă în limitele concentrațiilor 0,0015 – 10,0 mg/mL față de bacteriile gram-pozitive și 0,03-10,0 mg/mL față de microorganisme gram-negative.

S-a arătat că prin utilizarea fito-catalizatorilor de origine vegetală în procese biochimice este posibilă dirijarea mersului proceselor și accelerarea generării produselor dorite: a biometanului și a biohidrogenului. Partea fundamentală a lucrării include considerarea mecanismului efectului microadaosurilor asupra activității vitale a microorganismelor. Au fost elaborate bioreactorul pentru producerea biometanului și a biohidrogenului în condiții optime, reactorul special pentru purificarea biogazului și echipamentul pentru producerea sorbentului carbonizat din deșeuri agroindustriale. Rezultatele proiectului au o importanță practică esențială pentru dezvoltarea tehnologiilor de biogaz și producerea energiei alternative în RM¹. Realizările cercetărilor științifice au fost materializate în mai multe studii publicate, expuse la conferințe științifice, iar rezultatele „invențiilor au fost apreciate cu 43 de medalii de aur, 19 medalii de argint și 6 medalii de bronz la diverse expoziții și saloane de invenție”¹.

Investigațiile științifice ale savanților universitari de la *CCȘ Probleme actuale ale matematicii și informaticii* s-au axat pe mai multe direcții. „În domeniul matematicii teoretice au fost stabilite teoreme de existență a limitelor singulare pentru soluțiile problemei Cauchy pentru ecuații liniare și neliniare de ordinul al doilea. S-au obținut rezultate noi legate de stabilitatea soluțiilor ecuațiilor diferențiale, au fost stabilite condiții de existență a limitei singulare a problemei singular perturbate de tip hiperbolic-parabolic. Au fost studiate grupurile de simetrie pentru diverse structuri geometrice. S-au cercetat probleme moderne din teoria grupurilor și quasigrupurilor. Au fost obținute criterii suficiente de existență a soluțiilor quasiperiodice a ecuațiilor diferențiale de ordinul doi cu partea dreaptă monotonă după variabilele spațiale. A fost studiată rezolubilitatea problemelor singulare perturbate pentru ecuații diferențiale abstracte. Au fost stabilite proprietăți de bază ale sistemelor dinamice generalizate, ce admit filare slabă. Au fost deduse și caracterizate toate grupurile 5-dimensionale de simetrie cu un plan bidimensional invariant ce conține o dreaptă și un punct pe dreaptă fixate în planul dat. A fost studiată structura atractorilor globali ai sistemelor dinamice infinit-dimensionale aproape periodice și a fost demonstrat că, dacă sistemul este slab convergent, atunci atractorul global al sistemului aproape periodic conține cel puțin o mișcare aproape periodică. A fost formulată problema optimizării procesului de construire a compactelor plane cu ajutorul calculatorului, care a fost rezolvată pentru o clasă de compacte. Au fost demonstrate teoreme de convergență a soluțiilor problemei singular perturbate de tip hiperbolic-parabolic-eliptic pentru ecuații diferențiale liniare abstracte de ordinul al doilea. A fost caracterizată acțiunea grupurilor multiplicative și a grupurilor de substituții regulate la izostrofia quasigrupurilor și au fost determinate invarianți la izotrofia buclelor Bol. Au fost stabilite relații dintre spectrul operatorilor integrali singolari, perturbați cu operatori cu singularități punctiforme și a celor neperturbați.

¹ Arhiva curentă a Departamentului Știință și Inovare a USM. Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2014 și în perioada 2011-2014, Chișinău, 2014.

În domeniul matematicii aplicate s-au studiat grupurile de omologii ale complexului dual de relații multi-are; formularea și soluționarea jocurilor strategice pe un complex de relații, reprezentat printr-un complex de cuburi (cazul complexului 3-dimensional). Au fost studiate proprietățile problemelor de control optimal al sistemelor stocastic-discrete. S-a elaborat o metoda eficientă de determinare a strategiilor optime pentru jocuri pe structuri discrete. Au fost argumentate metode și algoritmi numerici de soluționare a ecuațiilor integro-diferențiale și a problemelor de optimizare discretă. Au fost studiate grafurile tranzitiv orientabile, stabilindu-se unele proprietăți noi. A fost obținută formula de calcul al numărului de orientări transitive ale grafurilor neorientate. Au fost studiate mulțimile d -convexe ale grafurilor orientate – caz particular al unui complex generalizat de relații multi-are. A fost descris în mod constructiv complexul de cuburi abstracte (caz general) pentru care mediana se calculează fără a utiliza metrica spațiului. Pentru problema menționată a fost elaborat algoritmul de calcul al medianei. A fost elaborat algoritmul de divizare în cuburi a unei varietăți de genul p și a fost dedusă formula de calcul a numărului ciclotomic pentru o varietate abstractă n -dimensională. A fost examinată problema amplasării optime a unor centre de deservire în cazul când modelul matematic este reprezentat în forma unui complex de cuburi abstracte de diferite dimensiuni. A fost elaborată o metodă de soluționare a problemei multicriteriale de transport cu coeficienții funcțiilor obiectiv de tip fuzzy și impunerea criteriului de tip „bottleneck”. A fost elaborat algoritmul de rezolvare a problemei propuse cu justificarea teoretică necesară. S-au elaborat, argumentat și s-au implementat algoritmi numerici eficienți pentru determinarea strategiilor optime în probleme stochastice de control optimal discret și în probleme decizionale Markov. S-au elaborat și s-au fundamentat teoretic metode numerice și algoritmi de soluționare a problemelor de control optimal definite pe sisteme stochastice cu secvență finală de stări. A fost generalizată metoda de calcul a medianei unui complex de cuburi abstracte, fără a utiliza metrica spațiului, în baza dezvoltării teoriei grupurilor de omologii directe ale complexului și ale proprietăților spațiului topologic corespunzător. A fost elaborat algoritmul de soluționare a problemei de determinare a distribuției tridimensionale a potențialului câmpului electric în domenii multiplu-conexe, folosind modele numerice pentru câmpuri electrostatice în structurile neomogene - metoda volumelor finite. Au fost elaborați și argumentați teoretic algoritmi numerici cu estimăție polinomială pentru soluționarea problemelor stochastice de control optimal discret cu perioada de dirijare infinită și timp de trecere variabil între stările sistemului dinamic. Au fost argumentate teoretic metode numerice de optimizare a valorii medii a timpului de evoluție, precum și a costului mediu de evoluție a sistemelor stochastice cu secvență finală de stări și treceri atât independente, cât și interdependente.

În domeniul informaticii au fost elaborate modele tehnologice de dezvoltare a PSC bazată pe metoda de asamblare și configurare PSC din componente reutilizabile. S-au elaborat metode tehnologice de dezvoltare a produselor software, au fost folosite metodologiile și tehnologiile PSC imperative și cu inteligența artificială cu scopul minimizării costului și timpului de realizare a produselor software complexe. S-au elaborat softuri de prelucrare a imaginilor. S-a elaborat Instrumentarul grafic Optic Meter pentru determinarea grosimii peliculelor micronanometrice semiconductoare cu microscopul interferometric MII-4. A fost realizat modelul generativ de dezvoltare a produselor software pentru domeniul de business-planificare la întreprinderi mici și mijlocii care include: prototipul framework-ului arhitectural, nucleul limbajului de modelare specific domeniului (DSL), șabloane de generare a codului. Au fost elaborate și testate pe sisteme paralele de tip cluster cu memorie partajată și distribuită programe pentru rezolvarea sistemelor complexe de ecuații diferențiale nelineare în derivate parțiale și pentru determinarea situațiilor de echilibru în jocurile informațional extinse. A fost elaborat un program și instrumentarul grafic integrat cu microscopul interferometric MII-4 pentru determinarea computațională a grosimilor și a indiciilor de refracție al peliculelor electrooptice subțiri de dimensiuni micro- și nanometrice. Au fost elaborați, portați și expediați pe infrastructura HPC regională algoritmi paraleli și programe paralele pentru rezolvarea problemelor de proiectare

și modelare a dispozitivelor semiconductoare asistată de calculator și pentru rezolvarea unor clase de jocuri cu informații extinse.

Rezultatele cercetărilor au fost raportate la diverse conferințe naționale și internaționale, printre care și Conferința MITRE-2013 organizată de Facultatea de Matematică și Informatică, CECMI și Societatea de Matematică din Republica Moldova¹.

Rezultatele obținute de *CCȘ Științe sociale și economice* în cadrul proiectului instituțional *Reconceptualizarea formării profesionale inițiale și continue a specialiștilor din perspectiva interconexiunii învățământului superior și a pieței muncii* pot fi clasificate în trei categorii: teoretice, metodologice și praxiologice.

„1. Fundamentarea unei paradigme postmoderne a învățământului superior în contextul provocărilor naționale și europene, care vine să direcționeze dezvoltarea socio-economică prin formarea competențelor profesionale, de cercetare și inovare. Au fost argumentele noi concepte, abordări, principii, legități în formarea profesională inițială și continuă pe domeniile - conceptualizarea și valorificarea marketingului educațional, dezvoltarea curriculumului și cross-curriculumului universitar centrat pe competențe și necesitățile pieței muncii, reconsiderarea metodologiei de ghidare a studenților, contextualizarea formării profesionale inițiale și continue din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți, valorificarea dimensiunii de gen în formarea profesională inițială și continuă, re poziționarea finalităților de pregătire a specialiștilor din perspectiva realizării continuității în formarea generală, formarea profesională inițială și cea continuă. Au fost elaborate bazele științifice ale dezvoltării învățământului superior, care vin să sprijine transformările operate în domeniul dat, din nevoia de schimbare, din perspectiva compatibilizării sistemului de educație cu cel european, a integrării politice, economice și valorice.

2. Au fost elaborate instrumentele de proiectare, organizare și evaluare a paradigmei de formare profesională inițială și continuă prin realizarea conexiunii cu mediul economic, precum și o serie de ghiduri metodologice pentru fiecare dimensiune a proiectului.

3. Modelele teoretice și instrumentele metodologice au fost experimentate și aplicate în cadrul universitar, inclusiv prin organizarea unei serii de conferințe științifice, mese rotunde, prin implicarea studenților, masteranzilor, doctoranzilor și reprezentanților mediului economic.

Având în vedere obiectivele proiectului, a fost efectuată documentarea și s-a stabilit instrumentarul investigațional privind conceptualizarea formării profesionale inițiale și continue, marketingul educațional, ghidarea în carieră și dimensiunile de gen din perspectiva interconexiunii învățământului superior și a pieței muncii. În plan teoretic, rezultatele investigaționale au fost materializate în:

- Concepția integralistă de formare profesională inițială și continuă din perspectiva interconexiunii învățământului superior și a pieței muncii;
- Conceptualizarea unui model de marketing educațional;
- Fundamentarea unor modele de ghidare în carieră din perspectiva necesităților pieței muncii;
- Reconceptualizarea continuității între formarea profesională inițială și formarea profesională continuă;
- Fundamentarea poziționărilor dimensiunii de gen în formarea profesională inițială și continuă în învățământul superior.

A fost elaborat și validat experimental cadrul metodologic privind formarea inițială și continuă a specialiștilor din perspectiva interconexiunii învățământului superior și a mediului economic, s-a proiectat metodologic marketingul educațional ca factor/instrument de realizare a interconexiunii învățământului superior și a pieței muncii, s-a modernizat metodologic curriculumul și cross-curriculumul universitar centrat pe competențe și pe necesitățile pieței muncii, a fost proiectată și validată metodologia de ghidare în carieră a studenților și metodologia formării profesionale inițiale și continue în contextul dimensiunii de gen, s-au proiectat

¹ Arhiva curentă a Departamentului Știință și Inovare a USM. Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2014 și în perioada 2011-2014. Chișinău, 2014.

finalitățile de pregătire a specialiștilor din perspectiva realizării continuității în formarea generală, profesională inițială și continuă.

Au fost analizate necesitățile și modelele, s-au identificat premisele praxiologice privind conexiunea învățământului superior și a pieței muncii pentru dimensiunile principale ale proiectului, care asigură stabilirea unor relații și conexiuni eficiente dintre serviciile educaționale, furnizate de către instituțiile de învățământ superior, și calitatea acestora, precum și solicitările actuale și de perspectivă ale mediului economic.

Strategia de punere în aplicare a modelelor praxiologice este adaptată la condițiile generale și specifice ale universității, la cantitatea schimbărilor implicate, la abilitățile, stilul și metodele manageriale proprii organizației. Pentru monitorizarea implementării cu succes a strategiei, a fost elaborat sistemul de acțiuni și indicatorii de eficiență privind asigurarea interconexiunii învățământului superior și a mediului economic.

Planul de acțiuni, detaliat pentru fiecare componentă a proiectului, este racordat la potențialul real al universității, stabilește obiective și acțiuni clare, termene și responsabilități.

De asemenea, este în curs de apariție monografia colectivă „Reconceptualizarea formării profesionale și continue a specialiștilor din perspectiva interconexiunii învățământului superior și a mediului economic.”

Realizarea obiectivelor Proiectului și implementarea rezultatelor cercetării mai este reflectată în:

- Codul Educației, Strategia „Educație 2020”, strategii și planuri de acțiuni privind dezvoltarea sistemului de învățământ din Republica Moldova și în alte documente de politici educaționale;

- Cadrul de referință cu privire la managementul strategic instituțional privind formarea profesională inițială și continuă a specialiștilor din perspectiva interconexiunii învățământului superior și a mediului economic”.

În cadrul proiectului „Politici publice cu privire la reintegrarea migranților de muncă în Republica Moldova din perspectiva integrării europene” au fost aplicate o serie de instrumente științifice de cercetare – studiul și sondajul calitativ, realizate prin interviuri în profunzime, cercetarea cantitativă statistică, cercetarea calitativă și analiza de conținut a materialului calitativ, care au permis identificarea specificului procesului de reîntoarcere a migranților moldoveni din străinătate și asigurarea integrării eficiente și durabile în Republica Moldova. Au fost elaborate un șir de recomandări de caracter general și aplicativ pentru optimizarea procesului de reîntoarcere a migranților de muncă, reintegrarea lor în patrie.

Problema afirmării de sine la tinerii din Republica Moldova se conturează în contextul unui parcurs individual suprapus peste o realitate socială complexă. Realitățile specifice ale Republicii Moldova relevă că precaritatea economică poate afecta afirmarea de sine, iar dezvoltarea propriei personalități și valori mai rămâne un obiectiv care urmează a fi atins de către tinerii noștri. În același timp, tinerii sunt expuși unei lumi tot mai cosmopolite, care copleșește prin diversitatea stimulilor. Întrebarea care se impune este cum fac față tinerii noștri acestor condiții istorice, cum reușesc să se afirme în termenii autenticității. Domeniul satisfacției față de viață reprezintă produsul unui sistem de relații de determinare, prin care influența se transmite atât de la general la particular, cât și în sens invers, dezvoltându-se astfel o serie de rapoarte de influențare reciprocă între satisfacția generală și satisfacția față de domeniile vieții. Din perspectivă regională, studiul a demonstrat influența redusă a locului de proveniență a tinerilor asupra satisfacției față de viață. Analiza a scos în evidență, în mod clar, că nu este suficient să ne raportăm strict la aceste rezultate, urmând să se includă variabile suplimentare pentru a face o modelare cât mai fidelă a nivelului de satisfacție. Efectuând analize de subgrupuri sociale și alte categorii de grupuri, se apreciază că se pot completa rezultatele obținute prezentând o analiză viitoare pe mai multe niveluri, ceea ce va mări interesul multor categorii de utilizatori de date și informații din domeniul calității vieții”¹.

¹ Arhiva curentă a Departamentului Știință și Inovare a USM. Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2014 și în perioada 2011-2014. Chișinău, 2014.

Investigațiile *CCȘ Științele umanistice* „au demonstrat eficiența abordărilor complexe și interdisciplinare în analiza problemelor științifice. Acestea au asigurat relevarea și soluționarea unor aspecte importante, care se materializează în noi direcții ale cercetării în domeniul umanist. Astfel, investigațiile arheologice de teren au fost combinate cu cercetări interdisciplinare, demonstrând existența fără întrerupere a comunităților de agricultori predominant sedentari în spațiul de la Est de Carpați pe parcursul mileniului I a. Chr. și în perioada următoare. Aplicarea analizei geo-spatiale a microzonei Saharna-Țâpova și verificarea prin sondaje a noilor situri a scos la iveală concentrarea așezărilor rurale și fortificate în locuri avantajoase din punct de vedere strategic. Astfel, siturile de la Saharna Mare, Saharna Mică, Saharna „La Șanț”, Saharna „Grimidon”, Saharna „La Vile”, dar și cele de la Horodiște, Buciușca, Cot etc. asigurau în perioada mileniului I a. Chr. un control eficient al căilor de acces pe r. Nistru. Destinația unor situri, mai ales cele de la Saharna Mare și Saharna Mică, era evident legată de funcționalitatea lor ca centre administrative, militare, religioase și economice.

Metodele non-invazive aplicate prin cercetarea geo-magnetică au permis evidențierea unor structuri relevante, asupra cărora s-au concentrat investigațiile de teren. Astfel, pe promontoriul Saharna Mare s-a stabilit continuitatea evoluției unei singure așezări, care a funcționat între sec. XI-III/II a. Chr. În a doua jumătate a sec. al XI-lea a. Chr. situl este întărit cu o citadelă, care prezintă cea mai veche fortificație în zona de la Est de Carpați. Pentru situl de la Stolniceni s-a demonstrat indubitabil o succesiune cronologică de scurtă durată între așezarea fortificată și complexele funerare. Investigațiile la situl de epocă romană Sobari (Soroca) relatează despre o activitate economică și meșteșugărească intensivă prin constituirea centrelor de producere a vaselor de ceramică și construcții masive din piatră. Luate în ansamblu, cercetările efectuate în cadrul proiectului asigură un fond factologic important în schimbarea vechilor concepții asupra evoluției etno-demografice și a caracterului siturilor arheologice din spațiul est-carpatic în mileniul I a. Chr. – începutul mileniului I p. Chr. Rezultatele investigațiilor au fost reflectate în Rapoartele anuale privind cercetările arheologice, într-un șir de studii și monografii.

Printre cele mai semnificative rezultate se numără și editarea unor volume de documente care conțin surse inedite, dar și unele editate mai demult, aflate în colecții de documente, practic inaccesibile astăzi în RM, documente din epocile medievală, modernă și contemporană.

Examinarea cercetării științifice la USM atestă faptul că în Rapoartele pentru știință pe CCȘ este inclusă doar cercetarea finanțată de stat, „neinventariată” rămâne știința universitară realizată, după o sintagmă sugestivă, „din proprie inițiativă”, de aceea în continuare vor fi prezentate și principalele realizări științifice de la facultăți, în conformitate cu Rapoartele privind activitatea științifică din arhivele curente ale acestora.

Investigațiile științifice ale Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării pe perioada 2012-2014 au fost axate pe următoarele teme: „Spațiul mediatic contemporan în Republica Moldova” – s-au trasat noi direcții de cercetare cu privire la subiectele referitoare la „Tehnologizarea mijloacelor de informare în masă”; „Comunicarea publică: aspecte teoretice și aplicative” și „Probleme actuale ale biblioteconomiei și activității informaționale”; „Stratificarea socială în Republica Moldova în condițiile de tranziție spre economia de piață”, „Istoria televiziunii din Republica Moldova și Produsul radiofonic – instrument de formare a culturii politice”.

Cercetarea mass-mediei a cuprins mai multe aspecte cum ar fi, studiile asupra audienței, conținutul mesajelor și conceperea mesajelor; studiile, analiza comunicatorului. Cercetările s-au concentrat asupra studierii problemelor privind comunicarea publică, mediatică și lingvistică. În vizorul cercetătorilor s-au aflat atât dimensiunile teoretice, cât și cele de ordin aplicativ ale diferitelor forme de substanțializare a comunicării ca fenomen social, printre care: activitatea de relații publice, activitatea publicitară, comunicarea politică, comunicarea societală. O atenție deosebită s-a acordat fenomenului mediatico-comunicațional contemporan în contextul edificării societății civile în Republica Moldova. În acest sens, au fost radiografiate evoluțiile și involuțiile câmpului mediatico-comunicațional autohton în condițiile democratizării vieții sociale, constituirii societății civile și articulării drepturilor și libertăților cetățeanului. A fost

studiat fenomenul dezvoltării și participării comunitare ca expresie a inițiativei civice, precum și contribuțiile controlului public în afirmarea posturilor publice de radio și TV din Republica Moldova. De asemenea, au fost investigate diverse probleme ale activității bibliotecilor și centrelor de informare și documentare: prelucrarea informației, formarea imaginii bibliotecii, accesul la informație, etica profesională, comunicarea științifică, animația culturală etc.

Investigațiile științifice au fost centrate asupra diverselor probleme ale activității instituțiilor audiovizuale din țară și de peste hotare. Cercetările efectuate analizează în dinamică cantitativ-calitativă politicile editoriale ale canalelor de televiziune în dependență de orientările politice și economice ale patronilor instituțiilor media. Au fost relevate și prezentate documente istorice, mărturisiri ale jurnaliștilor, realizatori de emisiuni TV, s-au cercetat aspectele ce țin de legislația audiovizualului din Republica Moldova, de activitatea canalelor locale de televiziune existente în toate raioanele Republicii Moldova. În anii 2012-2014 colaboratorii Facultății au participat la cca 200 de conferințe științifice naționale și internaționale, au organizat cca 20 de conferințe, mese rotunde etc., au publicat un studiu monografic, peste 20 de elaborări didactice, cca 40 de articole în revistele de specialitate de peste hotare și cca 140 de studii în revistele naționale¹.

Direcția științifică de cercetare a Facultății de Științe Economice pentru anii 2012-2015 este *Modalități de eficientizare a sistemului economico-financiar în contextul restructurării economiei Republicii Moldova orientate spre o dezvoltare durabilă*. În cadrul celor cinci catedre existente la facultate au fost determinate următoarele teme de cercetare: Aspectul financiar al restructurării economiei Republicii Moldova orientate spre o dezvoltare durabilă; Modalități de eficientizare a sistemului de management în contextul dezvoltării economiei concurențiale din Republica Moldova; Problemele calculației costurilor serviciilor acordate, contabilitatea și analiza acestora în diferite sfere; Politici de promovare a produselor și serviciilor autohtone pe piețele externe, marketing și logistică; Probleme ale teoriei și practicii economice².

În rezultatul investigațiilor efectuate în ultimii ani „au fost identificate posibilități de eficientizare a afacerilor derulate atât de către firme mici și mijlocii, cât și de către firme mari, structuri corporative; inclusiv, eficientizarea principalelor funcțiuni ale întreprinderii”, au fost determinate principiile „de proiectare a unui sistem eficient de management pentru o întreprindere, cu principalele sale subsisteme managerial, inclusiv determinarea modalităților de instituționalizare a sistemului de management în cadrul firmei”, au fost identificate principiile „conducerii de succes a personalului firmei, implicarea acestuia în procesul de conducere, asigurarea unei productivități și calități înalte a muncii”, s-au determinat oportunitățile „de realizare a inovațiilor în cadrul firmelor autohtone, de proiectare a sistemului inovațional și dezvoltarea afacerilor internaționale”. De asemenea, „a fost fundamentată procedura de inițiere și dezvoltare a unui Incubator de inovare universitar și s-au identificat posibilele facilități (avantaje) oferite de către acesta atât potențialilor rezidenți, cât și administratorului (instituției de învățământ), precum și potențialilor investitori. A fost fundamentată esența și sfera de cuprindere a sistemului de relații de mentorat și a celui de tutorat ca o condiție esențială și necesară în dezvoltarea și funcționarea eficientă a Incubatorului de inovații universitar”.

O importanță deosebită are și semnarea Acordurilor cu „privire la asocierea în cluster-ul de incubatoare de antreprenoriat inovațional „Antreprenorul inovativ” și de inovare „Nord” și cel „cu privire la crearea Clusterului Elchim-Moldova”.

În cadrul cercetărilor au fost examinate „probleme fundamentale legate de activitatea instituțiilor bancare, și anume, cele referitoare la elaborarea strategiei globale în domeniul activității bancare, la necesitatea stabilirii strategiilor pe domenii de activitate în cadrul băncii comerciale, la inovații ca factor important al competitivității în sectorul financiar-bancar, la particularitățile reglementării și supravegherii bancare în Republica Moldova în condițiile economi-

¹ Arhiva curentă a Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării. Rapoartele privind cercetarea științifică pe anii 2012, 2013, 2014.

² Ulian Galina. În pas cadențat cu imperativul zilei (bilanțul unor activități impuse de cerințele timpului). În: Universitatea de Stat din Moldova, 27 noiembrie 2012, nr.4 (138), p. 4.

ei de piață, la soluții privind organizarea auditului și controlului intern în bănci, la managementul riscului bancar. Astfel, în rezultatul cercetărilor efectuate, au fost identificate posibilități de eficientizare a mecanismului de reglementare și supraveghere a sistemului bancar în general în Republica Moldova și s-au propus soluții privind eficientizarea gestionării băncilor comerciale. Rezultatul acestor cercetări se concretizează în soluțiile oferite, a căror beneficiari pot fi teoreticienii și practicienii din domeniul financiar-bancar, organele responsabile de elaborarea și perfecționarea legislației noi și a celei existente în domeniul financiar-bancar”.

De asemenea, „au fost analizate mai multe aspecte privind finanțele întreprinderilor: fundamentarea tarifelor de costuri normate în agricultură, utilizarea teoriei haosului și instrumentelor financiare pentru optimizarea gestiunii finanțelor întreprinderii, efectuarea analizei financiare și elaborarea strategiei financiare optime a unor întreprinderi analizate (SA „Cricova“, SA „Vinuri Ialoveni“, SA „Combinatul de vinuri din Taraclia“) în ramura vinicolă, aplicarea metodei grafice de analiză financiară adaptată pentru a evalua situația economică și financiară în cadrul întreprinderilor din Republica Moldova, aplicarea formulei pentru determinarea sumei optime de împrumut, care oferă posibilitatea acoperirii lipsei de numerar la întreprindere, care este asociată cu rambursarea creditului, particularitățile stabilității financiare la entitățile agricole din Republica Moldova, justificarea mărimilor recomandate a indicatorilor analitici financiari la întreprinderile agricole din Republica Moldova”.

În rezultatul investigațiilor întreprinse, „au fost elucidate probleme legate de funcționarea sistemului financiar public al Republicii Moldova, cum ar fi: reforme în domeniul finanțelor publice din Republica Moldova; concentrarea excesivă a funcțiilor de planificare a bugetului public național în Republica Moldova în cadrul Ministerului Finanțelor; perfecționarea procedurii controlului financiar în sectorul public, accentul punându-se pe auditul performanței vizavi de controlul conformității, în contextul reformei bugetării în bază de programe în Republica Moldova și trecerii la noua clasificare bugetară; procesul privatizării în Republica Moldova privit în retrospectivă și în perspectivă: avantajele scontate ale aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană; aspecte financiare privind dezvoltarea economico-socială regională a Republicii Moldova și atenuarea disparităților teritoriale; disparitatea prețurilor: impactul economic și social, mecanisme de eficientizare a managementului finanțelor publice locale în Republica Moldova în contextul reformei descentralizării; armonizarea politicii bugetar-fiscale în vederea dezvoltării durabile a economiei Republicii Moldova etc. Au fost evidențiate diferite probleme în calcularea costului serviciilor acordate în diferite sfere de activitate și în modelarea proceselor economice. Au fost studiate diferite metode de soluționare și îmbunătățire a contabilității serviciilor acordate în diferite sfere”.

De asemenea, au fost cercetate și alte probleme, cum ar fi: „aspecte teoretice și practice ale potențialului de producere și export din economia națională; promovarea produselor și serviciilor autohtone pe piața internă și externă; aprecierea dimensiunilor calitative și cantitative ale pieței serviciilor din țară, inclusiv serviciile turistice și serviciile de transport”.

În cadrul cercetărilor au fost studiate aspectele teoretico-metodologice ale competitivității Republicii Moldova pe piața externă, diferite probleme ce țin de securitatea economică a țării, de factorii competitivității, de diferite aspecte ale experienței străine în domeniul dezvoltării competitivității.

Specialiștii în domeniul economiei au determinat „principiile de proiectare a unui sistem eficient de management pentru o întreprindere, cu principalele sale subsisteme manageriale, inclusiv determinarea modalităților de instituționalizare a sistemului de management în cadrul firmei”. Au fost identificate „posibilități de eficientizare a afacerilor derulate atât de către firmele mici și mijlocii, cât și de către firmele mari, structuri corporative, inclusiv eficientizarea principalelor funcțiuni ale întreprinderii”, principiul de conducere cu „succes a personalului firmei, implicarea acestuia în procesul de conducere, asigurarea unei productivități și calități înalte a muncii”, au fost determinate oportunitățile „de realizare a inovațiilor în cadrul firmelor autohtone, de proiectare a sistemului inovațional și dezvoltarea afacerilor internaționale”.

În cadrul investigațiilor întreprinse, „au fost analizate probleme fundamentale legate de politica monetar-creditară a BNM, politica concurențială în contextul managementului strategic al băncilor comerciale, analiza evoluției ratelor de schimb a leului moldovenesc și aprecierea consecințelor, utilizarea diferitor instrumente de finanțare a agenților economici de către băncile comerciale, probleme legate de mecanismele de finanțare la nivelul țărilor UE, probleme ale ratelor dobânzii, importanța reglementării și supravegherii activității bancare în vederea asigurării stabilității financiare.

Economiștii universitari au investigat aspectele referitoare la „finanțele agenților economici, și anume, problemele managementului sistemului de finanțare a businessului mic și mijlociu în contextul dezvoltării proceselor economice. În cadrul acestora a fost elaborat chestionarul privind activitatea și utilizarea surselor financiare pentru întreprinderile ce desfășoară activitatea în Incubatoare de Afaceri, elaborarea sistemului de indicatori și metodele de estimare a activității eficiente a Incubatoarelor de Afaceri; a fost elaborat și completat sistemul de indicatori de evaluare și monitorizare a accesului la finanțare a antreprenorilor; a fost elaborată schema-model privind procesul de incubare ce va asigura succesul tinerilor antreprenori la trecerea celor două etape, importante în formarea unei afaceri viabile și dezvoltării regionale; a fost elaborată schema-model a mini-clasterului agroindustrial specializat, orientat spre dezvoltarea mediului de afaceri concentrat în spațiile rurale; au fost propuse măsuri noi de sprijin pentru stimularea activității tinerilor fermieri, unde obiectivul general ar fi atragerea tinerilor fermieri în inițierea și dezvoltarea activităților agricole în sectorul rural, cu includerea domeniilor de acțiuni concrete”. În cadrul cercetărilor au „fost elucidate probleme legate de funcționarea sistemului financiar public al Republicii Moldova, cum ar fi impactul impozitelor asupra dezvoltării antreprenoriatului, politica fiscală aplicabilă în cazul finanțărilor externe nerambursabile, planificarea bugetului public național în contextul europenizării, probleme actuale ale sistemului de asigurări cu pensii private în Republica Moldova, rolul administrării fiscale și controlul fiscal în asigurarea stabilității macroeconomice în Republica Moldova, realizări și practici ale Republicii Moldova în domeniul controlului intern în contextul de integrare europeană, direcțiile de perfecționare a stimulării fiscale a proceselor economice, impactul impozitelor și taxelor locale asupra dezvoltării infrastructurii locale în unitățile administrativ-teritoriale, managementul datoriilor unităților administrativ-teritoriale, căile de asigurare a gradului de autonomie a administrației publice locale în condițiile Republicii Moldova.

În procesul investigațiilor științifice au fost abordate probleme „teoretice și practice ale economiei naționale”; problema „promovării produselor și serviciilor autohtone pe piața internă și externă, aprecierea dimensiunilor calitative și cantitative a pieței serviciilor din țară, inclusiv și a serviciilor turistice și de transport”; problemele ce țin de „modalitățile de sporire a competitivității economiei Republicii Moldova”, de „estimarea proceselor de cooperare internațională, integrare economică și globalizare în cadrul relațiilor economice internaționale; aprecierea parametrilor economici care corespund dezvoltării economice durabile a țărilor mici din Europa; studierea problemelor majore ale crizei economice și politicilor statului; edificarea societății internaționale, care are ca scop dezvoltarea socio-economică durabilă și creșterea bunăstării populației”.

Specialiștii de la Facultatea Științe Economice numai în anii 2013-2014 au publicat: monografii – 4; manuale – 28; capitole în monografii și culegeri – 14; articole în reviste cu factor de impact – 13; articole în reviste din străinătate – 24; articole în reviste naționale – 64; articole în culegeri naționale/internaționale – 106; rezumate la comunicări științifice – 113. De asemenea, colaboratorii facultății au participat la 273 de conferințe naționale și internaționale și au organizat 6 manifestări științifice¹.

În anii 2012-2014 Facultatea de Limbi și Literaturi Străine și-a concentrat investigațiile asupra câtorva teme de cercetare, ce țin de relațiile lingvo-culturale în promovarea multilingvismului în spațiul instructiv educațional paneuropean; filologie germanică, lingvistică generală,

¹ Arhiva curentă a Facultății Științe Economice. Rapoartele de activitate științifică pentru anii 2013-2014.

comparativă și metodică predării limbilor străine; comunicare și studii interculturale, psihologie și lingvistică, glotodidactică, lingvistica computațională, lingvistica cognitivă; didactica limbajelor specializate, probleme de didactică a limbii franceze; probleme de lingvistică generală și contrastivă, probleme de lingvistică romanică și tendințe actuale în didactica limbii franceze; probleme de lingvistică romanică și tendințe actuale în didactica limbilor romanice; procesul literar contemporan între globalizare, particularizare și reuniversalizare; noile școli teoretice și orientări ale științei literaturii; cercetări teoretice ale actului lecturii și relecturii; dinamica și pragmatica limbajului în plan interlingual (lexicul, gramatica, stilistica, nivelele limbii, discursul etc.); probleme ale traducerii specializate (traducerea tehnică, științifică, literară).

În rezultat, a fost abordată și studiată aprofundat problematica motivării sistemului în concepția prof. Gr. Cincilei și a altor lingviști, adepți ai școlii funcționale franceze. A fost abordată și problematica tehnicii traducerii literare conform concepției renumitului savant E. Coșeriu. De asemenea, s-au tratat și unele aspecte ce țin de problema împrumuturilor lexicale necesare și a împrumuturilor de lux, combătându-le pe acestea din urmă ca fiind redundante. Rezultatele investigațiilor au fost expuse la numeroase conferințe științifice naționale și internaționale și, de asemenea, în diferite publicații, după cum urmează: monografii – 1; materiale didactice (manuale, suporturi de curs, lucrări didactice – 20; studii în reviste cu factor de impact – 1; capitole în monografii și culegeri de studii – 220; articole în reviste naționale – 194 și în reviste internaționale – 27¹.

La Facultatea de Drept specialiștii și-au concentrat eforturile științifice asupra cercetării mai multor aspecte: compatibilitatea dintre normele de incriminare consacrate în legea penală a Republicii Moldova și standardele europene și internaționale în materie; strategia de reformă a sistemului de drept, adoptată în 2011 de către Parlamentul Republicii Moldova, cu două direcții de cercetare de drept procesual penal și criminalistică; implementarea în sistemul național a prevederilor diferitor instituții europene de drept procesual penal; principiile Convenției Europene a drepturilor omului; examinarea noilor tehnologii în criminalistică, îndeosebi, în tehnica criminalistică; elaborarea unor metodici contemporane de investigare a cauzelor penale, cu precădere a unor infracțiuni de tipul: spălarea banilor, evaziuni fiscale, trafic de ființe umane; evoluția istorică a instituțiilor, a organelor de conducere, precum și izvoarele dreptului; aspecte teoretico-practice ale evoluției statului și dreptului; evoluția și dezvoltarea principiului *accesul la justiție* ca principiu de drept; dreptul constituțional – ramură prioritară în sistemul de drept al Republicii Moldova; tendințe actuale în doctrina și practica dreptului internațional și dreptului relațiilor economice externe. În ultimii ani, colaboratorii Facultății au participat la diferite conferințe științifice, seminare, mese rotunde etc. în țară și peste hotare (178); au organizat manifestări științifice (10); au publicat monografii, manuale, suporturi didactice (84); articole în reviste naționale (175); capitole în monografii și culegeri (27); articole în reviste străine (4)².

Direcția de cercetare a Departamentului Filosofie și Antropologie s-a axat pe studierea *Proceselor civilizatorii contemporane din perspectiva diversității istorico-culturale și umane* în contextul noii vecinătăți cu Uniunea Europeană. În cadrul acestei direcții de cercetare investigațiile s-au concentrat asupra studierii mai multor probleme: dezbateri contemporane în antropologie, istoria filosofiei naționale și universale; probleme actuale ale filosofiei contemporane; filosofia și metodologia științei. În rezultatul investigațiilor s-a identificat setul de valori și nonvalori acceptate sau respinse de membrii comunității, măsura în care acestea contribuie la procesul de integrare în mediul cultural european. Un rol deosebit în organizarea activității de cercetare îl are CCC în Antropologie, care are menirea să influențeze discuțiile asupra politicilor, comportamentelor și organizațiilor în Republica Moldova. Evaluarea lucrului științific se efectuează în cadrul ședințelor departamentului, la seminarele metodologice republicane (5), la seminarele științifice de profil (6), la conferințele științifice universitare și interuniversitare

¹ Arhiva curentă a Facultății Limbi și Literaturi străine. Rapoarte pe activitatea științifică în anii 2013-2014.

² Arhiva curentă a Facultății de Drept. Rapoarte de activitate pe anii 2013-2014.

(31), internaționale (34), prin editarea articolelor (40 – naționale, 44 – internaționale), monografiilor (4), manualelor, cursurilor speciale și a celor de bază, culegerilor de lucrări științifice (3) etc.¹

Cercetările universitarilor ar fi mult mai rezultative, dacă nu s-ar face simțită în continuare finanțarea insuficientă pentru procurarea „materialelor și reactivelor, a echipamentului științific prin intermediul licitațiilor publice, după principiul „prețului mai mic”. Este necesar de modificat modul de selectare-procurare a materialelor după 2 indici principali: *calitate – preț*, raport ce se reflectă în caietul de sarcini (de exemplu, 80% calitatea și 20% prețul)”. Se simte impetuoasă necesitate de a eficientiza pregătirea cadrelor cu grad științific prin intermediul școlilor doctorale. De asemenea, se impune „activizarea participării cadrelor didactico-științifice și științifice la concursuri de proiecte de cercetare, inclusiv în cadrul Programului Orizont 2020, pentru asigurarea continuității activității de cercetare-dezvoltare și a procurării utilajului științific performant, eficientizarea utilizării fondurilor obținute și a utilajului unicat procurat”. Specialiștii în domeniul managementului științei universitare consideră necesar „elaborarea mecanismului de asigurare a conexiunii cercetare-educație-piața muncii”. În sfârșit, „stimularea publicării rezultatelor științifice în reviste cu factor de impact și a transferului tehnologic”² ar fi foarte benefică pentru dezvoltarea științei universitare.

Conform datelor privind *Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova*, date la care s-a făcut referință și pe 27 februarie 2014, în Republica Moldova erau cca 3600 de cercetători³. Peste 70 la sută dintre aceștia lucrează în instituțiile de cercetare publice, 18% în instituțiile de învățământ superior și 11% în sectorul privat⁴.

Gheorghe Cuciureanu, într-un studiu din decembrie 2014, scria: „Universitățile sunt, tradițional, orientate mai degrabă spre învățământ decât spre cercetare și au o colaborare limitată atât cu institutele de cercetare-dezvoltare, cât și cu sectorul de afaceri. Curricula nu este armonizată cu necesitățile industriei. Universitățile, la fel ca și institutele de cercetare, au experiență și capacități limitate pentru brevetare, licențiere etc. Nivelul scăzut al conexiunilor între companii și universități, precum și slaba dezvoltare a clusterelor, sunt confirmate de scorul obținut de Republica Moldova în GCI pentru 2013-2014 la indicatorul *Colaborare universitate-industrie în cercetare-dezvoltare* (poziția 129). Ca urmare, efectele economice ale activităților de cercetare și inovare sunt minime (de exemplu, exporturile de tehnologii înalte constituie doar 6% din exporturile de produse)”⁵.

În mesajul de felicitare din 23 decembrie 2014, adresat comunității universitare cu prilejul sărbătorilor de iarnă, rectorul Gh. Ciocanu încă o dată amintea despre rolul cercetării în viața USM: „Cercetarea științifică este o sursă nepuizabilă pentru cunoaștere, iar performanța și valorificarea cercetării științifice devine o sursă nepuizabilă de finanțare”⁶.

Conform *Ratingului național al instituțiilor de învățământ superior*, efectuat de CNAA în baza rezultatelor evaluării și acreditării științifice și publicat pe data de 31 decembrie 2014,

¹ Arhiva curentă a Departamentului Filosofie și Antropologie, USM, Darea de seamă pe anii 2010-2014.

² Arhiva curentă a Departamentului Știință și Inovare a USM. Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2014 și în perioada 2011-2014. Chișinău, 2014.

³ În interviul acordat de președintele AȘM Gh. Duca corespondentului ziarului *Flux* în iunie 2008, domnia sa menționa aceeași cifră - cca 3600 de cercetători științifici. Adică, pe parcursul a 6 ani în Republica Moldova numărul cercetătorilor științifici a rămas neschimbat.

⁴ <http://catalactica.md/studiu-2/>; A se vedea și <http://www.edu.md/ro/evenimentele-saptaminii/a-fost-evaluata-capacitatea-de-cercetare-a-universita-ilor-din-republica-moldova-15519/>.

⁵ Cuciureanu Gheorghe. Cercetarea din Republica Moldova: de la conștientizarea problemelor la abordarea lor adecvată? (Research in the Republic of Moldova: from problem awareness toward an adequate approach?). În: Revista de politica științei și scientometrie – Serie Nouă Vol. 3, Nr. 4, Decembrie 2014, p. 294. (file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/My%20Documents/Downloads/cercetarea-din-republica-moldova-de-la-constientizarea-problemelor-la-abordarea-lor-adekvata.pdf).

⁶ Ciocanu Gheorghe. Să ne axăm și să promovăm dimensiunea europeană. În: Universitatea de Stat din Moldova, 23 decembrie 2014, nr. 5 (161), p. 1.

Universitatea de Stat din Moldova se plasa pe locul trei cu 796 de puncte, după Universitatea Tehnică a Moldovei (893 puncte) și Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu” (839 de puncte)¹.

Totul este spus destul de limpede și nu avem motive de îndoială. Totuși, examinarea unui articol publicat în revista *Akademios* (nr.1 (28), martie 2013), semnat de Valeriu Canțer, Simoin Toma, Vitalie Minciună și Lucia Beleşchi, a făcut să apară anumite semne de îndoială. La compartimentul *Instituții de învățământ superior* savanții nominalizați au scris următoarele: „În lista performanțelor științifice au fost incluse 10 instituții de învățământ superior: 8 universități reacreditate pe durata anilor 2010-2012 și 2 – cu acreditare inițială în anul 2012 (Tab.11)”. Examinăm cu atenție Tabelul 11, *Ratingul instituțiilor de învățământ superior* și constatăm că punctajul celor 10 instituții incluse, corespunde exact cu punctajul aceluiași 10 instituții din *Ratingul național al instituțiilor de învățământ superior* publicat pe 31 decembrie 2014, primele trei locuri fiind exact aceleași: Universitatea de Stat din Moldova se plasa pe locul trei cu 796 de puncte, după Universitatea Tehnică a Moldovei (893 puncte) și Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu” (839 de puncte)². În schimb, în *Ratingul* din 31.12.2014, în primele 10 poziții, apar patru instituții de învățământ (ASEM, ULIM, Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova, Academia de Administrație Publică), care, în cel anterior, nu se regăseau. Evident, tot patru instituții (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Stat din Tiraspol, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „C. Stere”), sunt coborâte sub numărul 10.

Cifrele invocate din cele două *Rating-uri*, unul din 1 ianuarie 2013, altul din 31 decembrie 2014, adică diferența dintre ele este de 2 ani, timp în care punctajul a 10 instituții de învățământ nu s-a modificat, modificându-se în schimb la celelalte patru, trezesc dubii serioase și, evident, apare problema credibilității cifrelor invocate. Cu atât mai mult că *WEB rating universities*, datele căruia au fost date publicității pe 4 februarie 2015, plasează Universitatea de Stat din Moldova pe primul loc, fiind urmată de ASEM, USMF „N. Testemițanu”, ULIM, UTM etc.³.

La ședința Senatului USM din 27 ianuarie 2015, prorectorul pentru activitatea științifică, profesor universitar Florentin Paladi, a prezentat *Strategia de cercetare și inovare la Universitatea de Stat din Moldova pentru perioada 2015–2020*, adoptată prin decizia Senatului din 31 martie 2015⁴. De asemenea, Senatul din 31 martie 2015 a aprobat rezultatele științifice ale

¹ <http://www.cnaa.acad.md/i/news/2014/28122014/31.12.14.pdf>.

² Academician Canțer Valeriu, Academician Toma Simion, Dr. hab., conf. cerc. Minciună Vitalie, Dr., conf. cerc. Lucia Beleşchi. *Ratingul* actualizat al instituțiilor de cercetare acreditate din Republica Moldova: 1 ianuarie 2013, în *Akademios*, nr. 1 (28), martie 2013, p. 21.

³ www.4icu.org/md/. De fapt, conform datelor Web Ranking Universities, USM, începând cu 2013, pentru a patra oară conduce clasamentul Universităților din RM (Angela Niculiță. Rezultatele eforturilor noastre nu s-au lăsat așteptate – USM din nou prima în topul Universităților din R.Moldova. În: Universitatea de Stat din Moldova, 24 februarie 2015, nr.7(163), p. 1.).

⁴ Arhiva curentă a USM. Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 27 ianuarie 2015 și din 31 martie 2015. Aici – și textul Strategiei. Referitor la direcțiile strategice de activitate în domeniul de cercetare și inovare din cadrul USM se prevedea:

1. Optimizarea potențialului științific și a spațiului folosit pentru cercetare în funcție de valorificarea proiectelor de către LCȘ.
2. Promovarea imaginii USM prin cercetare și inovare: imaginea reprezintă un mijloc eficient de minimizare a amenințărilor externe și de potențare (susținere) a punctelor tari: pașapoartele/site-urile LCȘ (http://usm.md/?page_id=76&lang=ro), promovarea Revistei SUM (<http://studiamsu.eu/>) etc.
3. Dezvoltarea infrastructurii informaționale de suport prin acordarea a 0,5% din valoarea granturilor de cercetare pentru taxa de acces la bazele de date EBSCO, Springer, precum și a unei baze naționale de date economico-statistice, juridice, normative etc.
4. Modernizarea infrastructurii de echipamente pentru cercetare prin alocarea anuală a 3 mil. lei din bugetul USM, începând cu anul 2018.
5. Eficientizarea realizării studiilor de doctorat și susținerea în termen a tezelor de doctorat:
 - 5.1. Promovarea studiilor de doctorat în Școlile Doctorale din cadrul Institutului de Cercetare și Inovare al USM.

cercetărilor de la USM, obținute în perioada 02.01.2015-31.03.2015 în care a fost reflectată tematica prevăzută în etapa I a contractelor de finanțare a proiectelor instituționale pe următoarele direcții strategice: Materiale, tehnologii și produse inovative, Biotehnologie, Patrimoniul național și dezvoltarea societății.

În Carta USM adoptată la ședința Senatului din 31 martie 2015, printre alte misiuni importante ale Universității este și „organizarea și desfășurarea de cercetări științifice fundamentale și aplicative, orientate spre soluționarea problemelor actuale socio-economice și realizarea transferului tehnologic al rezultatelor cercetării științifice universitare”. Conform Cartei, „personalul științifico-didactic, cel științific și cel didactic are, în principal, următoarele obligații: să asigure calitatea procesului de învățământ și a activității de cercetare științifică”. Referindu-se la proprietatea intelectuală, Carta prevede: „În Universitatea de Stat din Moldova obiectivele cele mai importante ale valorificării proprietății intelectuale sunt: favorizarea cercetării cu impact-factor și a cercetării aplicative în cadrul Universității; sprijinirea difuziei rezultatelor cercetării personalului universitar; susținerea absorbției rezultatelor cercetării; stimularea cercetării academice; promovarea invențiilor brevetabile; intensificarea comercializării rezultatelor cercetării academice; stimularea activității de consultanță universitară acordată sectorului economico-social; oferirea sprijinului universitar pentru dezvoltarea start-upurilor, bazate pe tehnologie avansată”.

La ședința Senatului din 29 mai 2015 a fost aprobat planul de cercetare pentru anul 2015 la Universitatea de Stat din Moldova¹.

Dacă ne referim la potențialul științific care a activat la USM pe parcursul anului 2015, reamintim că la începutul anului de studii 2015-2016 la Universitate activau 75 de doctori habilitați și 263 de doctori în științe.

De asemenea, către 1 ianuarie 2016 în cadrul organizațiilor din sfera științei și inovării din Republica Moldova erau 441 de doctori habilitați și 1429 de doctori în științe².

În acest context, cota parte a doctorilor habilitați de la USM constituie 17%, iar cota parte de doctori în științe constituie 18 % din numărul total al doctorilor habilitați și al doctorilor în științe încadrați activ în sfera științei și inovării.

Activitatea științifică la USM în anul 2015 s-a desfășurat în cadrul mai multor direcții strategice finanțate din bugetul de stat. În cadrul Direcției strategice *Materiale, tehnologii și produse inovative* au activat trei *Centre de Cercetări Științifice (CCȘ)*, inclusiv *Chimie aplicată și ecologică*, *Probleme actuale ale Matematicii și Informaticii* și *Materiale și Dispozitive Semiconductoare*.

Dintre principalele realizări ale CCȘ *Chimie aplicată și ecologică* pot fi enumerate găsirea condițiilor „de formare în soluție a compușilor coordinativi ai cuprului, fierului, cobaltului și zincului cu diferiți liganzi din clasa tiosemicarbazinelor, stabilirea compoziției acestora, determinarea constantelor de stabilitate și variația energiei Gibbs în urma proceselor de formare”. De asemenea, „au fost elaborate scheme tehnologice de înlăturare a agenților de dispersie în sisteme model ce conțin coloranți, surfactanți și etilenglicol în ape reziduale textile”, „au fost determinate legăturile cinetice ale transformărilor fotochimice ale unor substanțe tiolice”, în cadrul expedițiilor hidrochimice a fost evaluată starea râurilor Ichel, Răut, Nistru, lacul de la Dănceni, demonstrându-se nivelul ridicat de poluare a acestora³.

5.2. Implementarea Regulamentului instituțional de organizare și funcționare a programelor de studii de doctorat în cadrul USM.

5.3. Aplicarea criteriilor și indicatorilor de performanță pentru evaluarea activității la doctorat și post-doctorat.

6. Proiectarea noii organigrame a Departamentului Cercetare și Inovare și Secției Doctorat în cadrul Institutului de Cercetare și Inovare al USM.

¹ Arhiva curentă a USM. Proces-verbal al ședinței Senatului USM din 29 mai 2015.

² Raport privind activitatea CSȘDT și Rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015. Chișinău, 2016, p. 6.

³ Mai multe detalii a se vedea în Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015, Chișinău, 2016, p. 42. Indicatorii de activitate a acestuia a se vedea Ibidem, p. 260-261.

Rezultate importante au fost obținute în cadrul CCȘ *Probleme actuale ale Matematicii și Informaticii*. În rezultatul cercetărilor s-a demonstrat „că orice sistem iterativ de aplicații affine, înzestrat cu o funcție Liapunov de tipul unei forme pătratice nedegenerate, posedă o mulțime viabilă compactă și această mulțime este caracterizată ca fiind închiderea mulțimii punctelor periodice, iar dinamica SIF-ului pe această mulțime poartă însemnele unei dinamici haotice: este sensibilă la datele inițiale și, plus la densitatea punctelor periodice, este topologic tranzitivă”. De asemenea, „au fost elaborate metode eficiente și algoritmi polinomiali de soluționare a problemelor importante din punct de vedere aplicativ: determinarea strategiilor optime în cazul jocurilor strategice pe complexe de cuburi abstracte n -dimensionale, transmiterea și recepționarea informației prin intermediul dispozitivelor sofisticate ce pot fi modelate cu ajutorul unor varietăți multidimensionale de genul p , problema de restabilire a informației la transmiterea acesteia în rețele informaționale”¹.

În cadrul CCȘ *Materiale și Dispozitive Semiconductoare* „a fost dezvoltată teoria transportului de căldură în grafenul laminat și stabilită dependența puternică a conductibilității termice de dimensiunile nanocristalitelor”, ceea ce „deschide perspective largi de utilizare a acestui material în calitate de canal de evacuare a căldurii de la punctele fierbinți ale cipurilor moderne”. De asemenea, pentru prima dată a fost elaborată „metoda interferometriei holografice de cercetare combinată a obiectelor de la distanță cu ajutorul spectrelor de emisie în regiunile vizibile și ultraviolet a spectrului. Pe baza metodologiilor dezvoltate a fost elaborat un dispozitiv optic portabil – camera de Teledetecție în Franje de Interferență pentru teledetecție și caracterizare a produselor petroliere pe suprafața apei deschise”².

Evident, elaborările științifice din cadrul Direcției strategice *Materiale, tehnologii și produse inovative* au o mare importanță teoretică și aplicativă. Este foarte important ca ele să găsească și căile pentru a fi implementate în practică.

În cadrul Direcției strategice *Biotehnologie* s-a manifestat CCȘ *Științe ale vieții*, care a studiat „ecosistemele bazinelor râurilor Nistru și Prut”, iar „capturile de material biologic constituit de larve planctonice de dreisenă, aflate la diverse stadii de dezvoltare, a permis evaluarea acestora, precum și a dinamicii efectivului și ponderii juvenilor în completarea epibiozelor existente și în constituirea unor formațiuni epibionite noi”. De asemenea, în cadrul investigațiilor au fost „evidențiați 14 hibrizi perspectivi de mentă rezistenți la secetă cu o pondere semnificativă de ulei bogat în substanțe biologic active”, s-a studiat „aportul deosebit al substanțelor bioactive din extractul de propolis în menținerea homeostazei metabolismului și formarea imunorezistenței în condițiile diabetului experimental, aplicarea cărora ar putea reprezenta o metodă eficientă de prevenire și îndepărtare a complicațiilor primare și secundare a acestei patologii”. Savanții au efectuat „experimente în condiții de producere în teren protejat în scopul evidențierii rolului algelor azotfixatoare *Nostoc flagelliforme*, *Calothrix* sp., *Tolypotrix distorta* în sporirea roadei tomatelor și castraveților”, menționând că „mediul nutritiv de origine natural optimizat permite acumularea unui conținut semnificativ de substanțe biologic active în biomasa algei *Nostoc flagelliforme*. Acest mediu nutritiv prezintă un interes practic, economic și social major, deoarece se obține din resurse naturale ieftine și nu contribuie la acumularea unor legături chimice toxice în biomasa algală”³.

În cadrul Direcției strategice *Patrimoniul național și dezvoltarea societății* a activat CCȘ „*Științele Umanistice*” cu două LCȘ: *Tracologie* și *Lingvistică aplicată și literatură comparată*.

¹ Mai multe detalii a se vedea în Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015, Chișinău. 2016, p. 43. Indicatorii de activitate a acestuia a se vedea Ibidem, p. 263-264.

² Mai multe detalii a se vedea în Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015. Chișinău, 2016, p. 43. Indicatorii de activitate a acestuia a se vedea Ibidem, p. 262-263.

³ Mai multe detalii a se vedea în: *Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015*. Chișinău, 2016, p. 68-69. Indicatorii de activitate a acestuia a se vedea: Ibidem, p. 265-266.

Savanții universitari au investigat diverse probleme ale istoriei societății din spațiul Pruto-nistean începând cu secolul al XII-lea a. Chr., încheind cu etapa contemporană. Cercetările au evidențiat caracterul sedentar al comunităților umane de agricultori și crescători de animale, apogeul dezvoltării constituindu-l civilizația getică din secolele IV-III a. Chr.; numai în zona Saharna numărul așezărilor fortificate atinge cifra de 15, iar a stabilimentelor civile – cifra de 42. Materiale relevante, un centru religios fortificat din sec. IV-III au fost descoperite la Stolniceni-Hânțești, iar perioada romană este reflectată de prezența unei paleobazilici la monumentul de la Sobari-Soroca. Investigarea moștenirii cărturărești a Arhimandritului Andronic Popovici a finalizat cu pregătirea pentru tipar a volumului II al *Istoriei Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*. Problemele de istorie contemporană țin de elucidarea unor subiecte legate de istoria Universității de Stat din Moldova, rolul directiv al acesteia în procesul evoluției școlii superioare și a institutelor de cercetare din RM. De asemenea, a fost „realizat studiul psihosociologic al reprezentărilor sociale” și s-a stabilit că acestora „le revine statutul unor forme de cunoaștere *sui generis*”. „Pe axa 3. *Literatura din Basarabia și receptarea critică și istorico-literară* s-a constatat că se modifică modalitățile românești de reprezentare a lumii, ceea ce implică modificări structurale, de perspectivă narativă, precum și modificări de limbaj. Romanul răspunde extrem de dinamic solicitărilor realității. Revine romanul de factură socială. În poezie se modifică reprezentările și ipostazele eului poetic. Se observă tendința de readucere în poezie a trăirii autentice, provocată de relația cu realul imediat. Reprezentarea eului poetic se face prin raportare la trecutul biografic și la universul rustic devenit un garant al autenticității. Poeții insinuează în poeziile lor sentimente profunde, trăiri ale unui eu marcat de tragismul existențial. În poezia tânără eul histrionic disimulează nepăsarea, jucând spectacolul angajării superficiale în existențial. Pe axa 4. *Literatura din Basarabia și receptarea ei prin traduceri în alte limbi* s-a procedat la exersare, ca ulterior, stăpânind instrumentul traducerii, să se recurgă la cercetarea efectelor de receptare a literaturii prin traduceri. Pe axa 5. *Literatura din Basarabia și receptarea ei prin politicile editoriale* s-a constatat că strategiile editoriale practicate în Republica Moldova după 1990 contribuie, parțial, la o schimbare în ceea ce privește reprezentarea imaginii/statutului scriitorului: artistul apare ca un coautor al editorului în proiecte solicitate de piață”. Lucrările eclesiastice publicate în limba română în secolul al XIX-lea au constituit o bază culturală solidă și, concomitent, o posibilitate de răspândire și utilizare a limbii române literare în Basarabia, când se manifestau vădit procesele de deznaționalizare. Limbajul tipăriturilor vremii, formele specifice de exprimare reprezintă un subiect important pentru studiu. În baza lor se evaluează și impactul acestor texte asupra formelor de exprimare în limba română a epocii. „Pe segmentul studierii literaturii ca spațiu al reprezentărilor specifice s-a stabilit că proza, în mod special romanul, se află într-un proces de diversificare a speciilor, formelor narative, compoziției. În ceea ce privește poezia, ea parcurge o modificare esențială a reprezentării eu-lui poetic”¹.

Specialiștii care au activat în cadrul acestei Direcții în anul 2015 au publicat 61 de lucrări, inclusiv 8 monografii, 10 articole în reviste din străinătate, 10 articole în reviste naționale, categoria B și C, 40 de studii în culegeri naționale și internaționale și 34 de teze ale comunicărilor științifice la conferințele științifice din țară și de peste hotare².

Tot în cadrul Direcției strategice *Patrimoniul național și dezvoltarea societății* a activat și CCȘ *Științe Sociale și Economice*. Savanții universitari au formulat „conceptul cu referire la formarea profesională – gradual, gradual-paralelă, gradual-complementară”, au „fost identificate relațiile dintre finalitățile pe cicluri și clasificatorul ocupațiilor”. De asemenea, „în vederea conceptualizării metodologice, au fost analizate conținutul și structura a diverse scale și chestionare utilizate de cercetătorii din diferite țări”. O problemă importantă investigată a fost domeniul

¹ Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015. Centrul de Cercetări științifice *Științe Umanistice*. Chișinău, 2015 (Arhiva curentă a Secției Managementul activității de cercetare și inovare a USM).

² Mai multe detalii a se vedea în: Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015. Chișinău, 2016, p. 79-80.

studiilor diasporale, fiind evaluat rolul Guvernului RM în lucrul cu diaspora¹.

Printre cele mai valoroase rezultate științifice ale Secției *Științe Naturale și Exacte* se numără următoarele realizări: CCȘ *Chimie aplicată și ecologică* cu elaborarea metodologiei strategice „de sinteză dirijată a inhibitorilor moleculari performanți de proliferare a cancerului cervical și a cancerului pancreatic în baza combinațiilor coordinative ale cuprului cu N(4) – allyl-3-thiosemicarbazone” (autori – acad. A. Gulea, dr. V. Țapcov, prof. N. Barbă). Tot în cadrul acestui CCȘ a fost elaborată „schema tehnologică și parametrii optimi de epurare a sistemelor model ce conțin, de rând cu agenții de dispersie, diferiți compuși organici: coloranți, surfactanți anionici, cationici, etilenglicol” (autori – prof.univ. M. Gonța, dr. V. Matveevici, L. Mocanu, V. Iambartev). La CCȘ *Materiale și dispozitive semiconductoare*, „în premieră a fost efectuată cercetarea conductibilității termice în oxidul redus de grafen” (autor – dr. hab. D. Nica). De asemenea, s-a elaborat „tehnologia de depunere a stratului epitaxial p^oInP din faza gazoasă în sistemul In-PCl₃-H₂ cu parametrii avansați” (autori – dr. Leonid Gorceac, dr. Vasile Botnariuc, dr. Simion Raevschi, dr. Andrei Coval, dr. Boris Cinic). În cadrul CCȘ *Științe ale vieții* „uleiul esențial de plante oleaginoase a fost determinat ca o sursă naturală de fitochimicale bioactive care poartă potențialul antimicrobian și antioxidant și care ar putea fi suplimentate pentru scopuri nutriționale și de conservare a alimentelor” (autori – dr. Vasile Ciobanu, dr. Victor Melnic, dr. Elena Peleah, ing. Maria Socinschi, Marina Bejinari). CCȘ *Probleme actuale ale matematicii și informaticii* a elaborat studiul monografic *Operatori noetherieni cu aplicații* (autor – Vasile Neagu) care „conține rezultate importante din teoria operatorilor liniari și continui, din teoria operatorilor noetherieni, precum și aplicații ale acestei teorii în studiul unor clase vaste de ecuații integrale singular în spații cu ponderi”. Tot în cadrul acestui CCȘ a fost examinată *Topologia algebrică a relațiilor multi-are. Fundamentarea teoriei complexelor de relații multi-are* (autor – Sergiu Cataranciuc)².

Referindu-ne la rezultatele științifice principale obținute în raport cu scopul și obiectivele programelor de stat, este de reținut programul coordonat de domnul Anatol Petrencu *Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940-1941, 1944-1953*, pentru anii 2015-2016. În cadrul investigațiilor efectuate au fost colectate mai multe materiale, unele din ele fiind deja publicate³.

În afară de investigațiile științifice realizate în cadrul proiectelor finanțate, colaboratorii facultăților USM desfășoară o activitate științifică intensă.

Activitatea științifică și inovațională în anul 2015 a Departamentului de Filosofie din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie s-a concentrat asupra problemei *Procese civilizatorii contemporane din perspectiva diversității istorico-culturale și umane*. Rezultatele investigațiilor au fost oglindite în 62 de publicații, inclusiv elaborări didactice (1), articole în culegeri/reviste naționale și internaționale (32/12), rezumate la conferințe naționale și internaționale (17)⁴.

Cercetările specialiștilor *Facultății de Litere* gravitează în jurul a trei mari teme, circumscrise celor trei domenii fundamentale de studiu – lingvistică și literatură română, filologie rusă. În cadrul cercetărilor s-au investigat aspecte, cum ar fi: probleme de gramatică, lingvistică, sociolingvistică și cultivarea limbii; stilistică și traducere; naratologie, imaginar, literatură română contemporană, teorie literară; estetică literară; aspecte interdisciplinare (literatură și

¹ Mai multe detalii a se vedea în: Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015. Chișinău, 2016, p. 84-85. Realizările respective au fost recunoscute printre cele mai valoroase realizări științifice, Ibidem, p. 114. Indicatorii de activitate a acestuia a se vedea Ibidem, p. 319-321. A se vedea și: Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015 (Arhiva curentă a CCȘ Științe sociale și economice).

² Mai multe detalii a se vedea în: Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015. Chișinău, 2016, p. 95-96.

³ Mai multe detalii a se vedea în: Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015. Chișinău, 2016, p.133-135.

⁴ Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015. *Cercetări efectuate în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie* (Arhiva curentă a Departamentului de Filosofie, USM).

psihologie; relația text biblic – text literar), influența reciprocă și interdependența dintre limba rusă și cea română în spațiul basarabean, folclorul naționalităților locuitoare în R. Moldova, probleme de teorie și critică literară rusă, funcționarea și specificul categoriilor gramaticale în limba rusă și cea română. Drept rezultat au fost publicate o serie de studii: monografii (1), manuale și suporturi de curs (5), capitole în monografii (1), articole în reviste și culegeri editate în străinătate (9), studii în reviste și culegeri naționale (19) etc.¹

La *Facultatea de Drept* cercetările desfășurate în cadrul departamentelor au inclus mai multe teme, cum ar fi: Reglementarea migrației forței de muncă la nivel internațional și național; Cadrul politico-juridic al cooperării în relațiile dintre Republica Moldova și Republica Turcia; Copiii – subiect al protecției speciale în dreptul internațional umanitar; Principiul proporționalității în sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului; Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958; Individualizarea răspunderii internaționale penale pentru comiterea crimelor de război; Prevenirea și răspunderea pentru pagube transfrontaliere în dreptul internațional al mediului; Interpretarea dreptului Uniunii Europene și aplicarea lui pentru Republica Moldova; Reglementarea cetățeniei Uniunii Europene din perspectiva eliminării obstacolelor din calea drepturilor cetățenilor UE; Categoriile de infracțiuni în dreptul penal comparat; Legalitatea incriminării – principiu fundamental al dreptului penal; Compatibilitatea dintre normele de incriminare consacrate în legea penală a Republicii Moldova și standardele europene și internaționale în materie; Evaluarea bazei juridice incriminatoare prin prisma previzibilității legii penale; Probleme de calificare în dreptul penal substanțial național; Noi direcții de cercetare în materia dreptului penal în spațiul UE; Răspunderea penală pentru malpraxis medical; Măsurile de constrângere cu caracter medical; Infracțiuni economice; Delincvența juvenilă; Infracțiuni care aduc atingere activității de serviciu. Dintre cele mai importante publicații pot fi menționate: monografii și capitole în monografii (11), manuale, ghiduri, suporturi de curs (13), articole în reviste și culegeri publicate în străinătate (31), articole editate în culegeri și reviste naționale, inclusiv categoriile B și C (130)².

Savanții de la *Facultatea de Limbi și Literaturi Străine* lucrează asupra mai multor teme științifice, cum ar fi: Elaborarea bazelor metodice EFL în cadrul curriculumului universitar; Filologia limbilor germanice, lingvistica contrastivă, sociolingvistica și lingvistica generală, comunicare interculturală, teoria și practica traducerii; Procesul literar contemporan între globalizare, particularizare și reuniversalizare. Noile orientări și școli teoretice ale științei literaturii. Cercetări teoretice ale actului lecturii și relecturii. Literatura europeană și etica societală; Probleme de lingvistică romanică și tendințe actuale în didactica limbilor romanice; Dinamica și pragmatica limbajului în plan interlingual (lexicul, gramatica, stilistica, nivelele limbii, discursul etc.); Probleme ale traducerii specializate (traducerea tehnică, științifică, literară); Metode de predare a diferitelor tipuri de traduceri; Terminologia plurilingvă (constituirea terminologiilor adecvate în diferite domenii ale științei și tehnicii în limba maternă și în limbile străine); Studii de interculturalitate; Învățare pe parcursul întregii vieți. Predarea limbilor străine cu scopuri specifice. Rezultatele investigațiilor științifice ale facultății au fost materializate în monografii (6), manuale și alte lucrări didactice (16), capitole în monografii și culegeri (82), articole editate în reviste din străinătate (3), articole în reviste naționale, inclusiv în reviste de categoria B și C (35), articole în culegeri naționale/internaționale (36), ediții electronice (7) etc.³.

Investigațiile specialiștilor de la *Facultatea de Economie* în anul 2015 au fost realizate de către colaboratorii a patru Departamente pe tema generală *Modalități de eficientizare a sis-*

¹ Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015. Cercetări efectuate în cadrul Facultății de Litere. Chișinău, 2015 (Arhiva curentă a Secției Managementul activității de cercetare și inovare a USM).

² Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015. Cercetări efectuate în cadrul Facultății de Drept. Chișinău, 2015 (Arhiva curentă a Secției Managementul activității de cercetare și inovare a USM).

³ Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015. Cercetări efectuate în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine. Chișinău, 2015 (Arhiva curentă a Secției Managementul activității de cercetare și inovare a USM).

temului economico-financiar în contextul restructurării economiei Republicii Moldova orientate spre o dezvoltare durabilă. Rezultatele investigațiilor au fost materializate într-o serie de publicații, inclusiv monografii și capitole din monografii (9), manuale și alte materiale metodicodidactice (12), articole în reviste cu factor de impact (3), articole în reviste din străinătate (13), articole în reviste naționale, inclusiv categoriile B și C (33), articole în culegeri naționale/internaționale (44), ediții electronice (1) etc.¹

Cadrele didactico-științifice de la *Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării* în anul 2015 au efectuat investigații pe direcțiile științifice Spațiul mediatic contemporan în Republica Moldova, Tendințe mediatice contemporane, Comunicarea publică: aspecte teoretice și aplicative, Probleme actuale ale biblioteconomiei și activității informaționale, Stratificarea socială în Republica Moldova în condițiile de tranziție spre economia de piață, Istoria televiziunii din Republica Moldova și Produsul radiofonic – instrument de formare a culturii politice. Rezultatele investigațiilor științifice au fost publicate în monografii și capitole în monografii și culegeri (4), manuale și alte lucrări didactico-științifice (5), articole în reviste și culegeri publicate în străinătate (17), articole în reviste și culegeri naționale (13) etc.²

La *Facultatea Sociologie și Asistență Socială* investigațiile științifice în anul 2015 s-au desfășurat în două direcții: Probleme sociale contemporane din perspectiva cercetării sociologice și Asistența Socială – fenomen sociocultural al lumii contemporane. Rezultatele investigațiilor au fost expuse într-o serie de publicații, inclusiv monografii (1), manuale și alte lucrări didactice (8), articole în reviste naționale, categoria B și C (2), articole în culegeri (2)³.

Activitatea științifică a colaboratorilor USM s-a manifestat pe larg și în cadrul conferințelor naționale și internaționale, fie prin organizarea acestora în cadrul Universității, fie prin participarea activă la manifestările științifice organizate la alte instituții academice din țară și de peste hotare, cu sau fără publicarea rezumatelor referatelor prezentate.

Activitatea științifică studențească este o parte componentă esențială și obligatorie a procesului de pregătire a viitorilor specialiști și urmărește scopul de a dezvolta potențialul științific al studenților, trezirea interesului față de investigația științifică prin încadrarea în diferite forme de activitate, stimularea activității lor în vederea includerii active în rezolvarea problemelor științifice actuale.

În cadrul învățământului universitar o atenție deosebită se acordă creației științifice a studenților, manifestată prin predarea cursurilor ce au o orientare științifico-metodologică, prin organizarea Cercurilor și Seminarelor Științifice Studențești, organizarea conferințelor științifice tematice și anuale studențești, atragerea studenților la cercetările științifice în cadrul temelor bugetare și prin contract. Activitatea științifică studențească se desfășoară în cele mai diferite forme sub conducerea cadrelor științifico-didactice de la USM. În linii mari, activitatea științifică studențească la USM poate fi divizată în două părți: activitatea științifică în procesul didactic (realizarea referatelor și recenziilor la seminare, activitatea în laboratoarele specializate ale USM, realizarea tezelor de an și de licență) și extracurriculară (participarea la diferite concursuri, expoziții etc. în cadrul facultății, universității, orașului, republicii; participarea la olimpiade; realizarea referatelor științifice în cadrul cercurilor științifice; participarea la conferințe tematice dedicate unei/unor personalități sau unui/unor evenimente; participarea la conferințele anuale științifice studențești, două etape la facultăți și ultima etapă, universitară; participarea la conferințe interuniversitare și republicane; participarea la conferințele

¹ Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015. Cercetări efectuate în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine. Chișinău, 2015 (Arhiva curentă a Secției Managementul activității de cercetare și inovare a USM).

² Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015. Cercetări efectuate în cadrul Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării. Chișinău, 2015 (Arhiva curentă a Secției Managementul activității de cercetare și inovare a USM).

³ Raport privind activitatea științifică și inovațională în anul 2015. Cercetări efectuate în cadrul Facultății Sociologie și Asistență Socială. Chișinău, 2015 (Arhiva curentă a Facultății Sociologie și Asistență Socială, USM).

internaționale; pregătirea și prezentarea proiectelor în vederea obținerii granturilor pentru studii sau cercetare.

Raportul privind bilanțul activității de cercetare științifică pentru anul 1990, subliniază că, în pofida unor succese remarcabile ale studenților, inclusiv participarea la Olimpiada uni-onală „Studentul și progresul tehnico-științific”, unde 8 studenți ai Universității de la diferite specialități: fizică, biologie, psihologie, drept, limba și literatura rusă s-au clasat pe locuri între 3-10, participarea la diferite conferințe unionale unde s-au învrednicit de Diplome de gradul I-III și chiar internaționale (România) etc., mai rămâne încă mult de făcut. Printre aspectele negative evidențiate în Raport se enumeră lipsa interesului de a se încadra „în cercetările științifice și insuficiența remunerării”, micșorarea „numărului tezelor de licență recomandate de către Comisiile de Stat pentru aplicație și publicație”¹, iar în încheierea raportului se sublinia că la „universitate lipsește sistemul de selectare și pregătire a cercetătorilor din rândul studenților talentați și al savanților tineri, proces absolut necesar pentru formarea schimbului științific”². Este de remarcat faptul că în anul 1990 USM a pregătit 2018 specialiști de înaltă calificare pentru economia națională³.

În anul 1990 la cercetările științifice în cadrul temelor bugetare și prin contract au fost atrași 157 de studenți, în 1991 - 115 studenți, în 1992 - 151 de studenți, cota parte din numărul total al studenților, dacă se ia în considerație și lucrul științific al studenților din cadrul catedrelor, ajungând la 16% din numărul total al studenților. În laboratoarele științifice sunt antrenați studenții de la facultățile de chimie, fizică, biologie și pedologie, istorie, matematică și cibernetică. În anul indicat, 1992, cca 10,2% din tezele de licență de la Facultățile de Fizică, Biologie și Pedologie au fost realizate în diferite instituții ale AȘM. Aceste lucrări conțin rezultate finite, iar unele dintre ele au fost publicate în prestigioase reviste de specialitate (studiul lui I. Ostrovski a fost publicat în *New Journal Chemistry*). În anul 1992 studenții Universității au participat la numeroase conferințe științifice naționale și internaționale⁴. În același timp, în Raportul privind bilanțul activității științifice, referitor la cercetarea științifică studențească se recomanda de a intensifica activitatea de atragere a studenților în lucrul științific, iar Senatului i se recomanda să „elaboreze o politică clară în ceea ce privește activitatea științifică a studenților”.

În anul 1993 studenții Universității de Stat au continuat să fie antrenați în activitatea de cercetare științifică, 144 dintre ei fiind remunerați pentru munca efectuată. Raportul estimează că în anii 1990-1993 se observă micșorarea numărului studenților coopțați la cercetările științifice. Examinându-se fenomenul dat, se indică faptul că este „greu de identificat cauza principală a acestei diminuări, deoarece se suprapun mai mulți factori: starea grea economică a țării, finanțarea redusă a cercetărilor, remunerarea mizeră etc.”⁵. În raport se subliniază creșterea calității tezelor de licență a studenților, menționându-se că 11,3 % din ele au fost înaintate spre publicare sau aplicare în practică, iar în 69,3 % din numărul tezelor realizate la secția de zi s-au obținut rezultate științifice definitive. În pofida faptului că în anul 1993 nu au fost organizate conferințe științifice studențești, o parte dintre ei au participat la diferite conferințe și colocvii internaționale, la conferința corpului profesoral-didactic, unele teze ale referatelor fiind publicate. Totuși, în raport se menționează că doar o mică parte dintre studenți manifestă interes pentru munca științifică, iar „finanțarea insuficientă nu permite organizarea unor manifestări de valoare, care s-ar solda cu editarea referatelor, cu stimularea materială sau cu alte forme de activitate”. De asemenea, profesorii „care sunt responsabili de activitatea științifică a studenților nu sunt remunerați și nici nu li se scade o parte din șarjă”, subliniindu-se că „au trecut timpurile când numai prin entuziasmul gol se puteau obține anumite rezultate”. În con-

¹ Pasecinic T.I. Totalurile lucrului de cercetări științifice ale Universității pentru anul 1990 și sarcinile de perfecționare a organizării și sporirii rezultatelor finale ale L.C.Ș. în a. 1991. Chișinău, 1991, p. 36-41.

² Ibidem, p. 62.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, f. 56.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1992. Chișinău, 1992, p. 26-28.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1993. Chișinău, 1993, p. 29.

tinuarea raportului se menționează explicit că munca pentru coordonarea activității științifice studențești „trebuie să fie plătită”¹.

Tot aici se mai atenționează și asupra altui fenomen vizibil: „în ultimul timp se pune la îndoială necesitatea acestei activități”, motivându-se, fie prin aceea că studenții sunt preocupați de business, fie prin aceea că activitatea științifică studențească ar trebui să fie planificată „unde sus”, iar facultățile și catedrele să îndeplinească instrucțiunile cuvenite. Conform raportului, problema, dacă avem nevoie de munca științifică a studenților sau rămânem numai cu procesul de instruire, este de competența facultăților, decizia finală referitoare la organizarea manifestărilor științifice studențești le aparține lor, iar „conducerea USM să atragă cât mai multă atenție acestor manifestări, mai ales prin susținerea financiară”².

În anul 1994 circa 23 % dintre studenții de la secția de zi au participat la efectuarea investigațiilor științifice, 96 dintre ei fiind salariați. Comisiile de Stat de examinare au menționat 27,6 % din totalul tezelor, iar 16,1 % au fost recomandate pentru a fi publicate sau aplicate în practică³. Studenții s-au manifestat destul de activ la conferințele științifice studențești organizate în cadrul facultăților, au participat la diferite Colocvii și Conferințe naționale și internaționale, la Olimpiade naționale, unele lucrări învrednicindu-se de premii și diplome. Pentru atenția sporită față de cercetarea științifică studențească în raport sunt menționate Facultățile de Istorie și de Matematică și Cibernetică. În același timp, raportul fixează că de la trei facultăți lipsește informația despre activitatea științifică a studenților, de unde presupunerea autorului raportului că „motivul principal este lipsa totală sau reducerea acestei activități numai la scrierea tezelor anuale și de licență”⁴.

În anul 1995 în procesul de cercetare a temelor bugetare și contractuale au participat 124 de studenți care au fost remunerați. Majoritatea studenților au participat la cercetările științifice nefinanțate, care se efectuează la catedre. Rezultatele acestor cercetări ale studenților s-au manifestat în comunicări la diferite conferințe naționale și internaționale, participări la Olimpiade naționale și internaționale, la conferința științifică a corpului didactico-științific al USM, la diferite concursuri naționale și internaționale și în teze anuale și de licență, în prezentarea referatelor la Cercurile științifice studențești. 22 % din numărul total al tezelor de licență au fost recomandate pentru a fi publicate sau aplicate în practică⁵.

Un număr de 195 de studenți remunerați au participat la cercetările științifice efectuate în cadrul temelor finanțate de la buget și în bază de contract în anul 1996, dar s-a mărit și numărul studenților atrași în munca de cercetare nefinanțată, care se realizează la catedre. Rezultatele obținute s-au manifestat în teze de an, de licență, în comunicări la conferințe, articole și rezumate publicate, participări la diferite Olimpiade, concursuri, rapoarte la ședințele ordinare ale cercurilor și seminarelor științifice etc. 31 % din numărul total al tezelor de licență au fost propuse de către Comisiile de Stat pentru publicare sau implementare. Este de remarcă și faptul că 5 % din ele au fost efectuate la comanda altor instituții⁶.

În anul 1997 la cercetările științifice, efectuate în cadrul temelor finanțate, au participat 181 de studenți, care au fost remunerați. Rezultatele investigațiilor au fost materializate în participări la conferințe naționale și internaționale, mese rotunde, olimpiade, referate la ședințele ordinare ale cercurilor etc. Studenții Universității de Stat din Moldova apar în calitate de autori sau coautori a peste 200 de lucrări științifice publicate. Din numărul total de lucrări de licență, 50% au fost menționate de Comisiile de Stat ca fiind foarte bune, iar 20 % din ele au fost recomandate spre publicare sau implementare. Participând la concursul-program *Burse de merit*, oferit de Fundația Soros Moldova, 4 din cele 5 burse anunțate de gradul I au fost câștigate de studenții de la USM, 14 din 30 anunțate de gradul II, 13 din 112 anunțate de

¹ Ibidem, p. 30.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1993. Chișinău, 1993, p.31.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1994. Chișinău, 1995, p. 31.

⁴ Ibidem, p. 33-34.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1995. Chișinău, 1996, p. 29.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1996. Chișinău, 1997, p. 45-48.

gradul III¹. Studenții au obținut numeroase diplome, medalii, iar unul dintre ei, Florin Vidrașcu, student la anul I de la facultatea de Fizică, s-a învrednicit de diploma „Cel mai tânăr inventator”. În raport se face concluzia: „Deși activitatea științifică a studenților USM s-a îmbunătățit considerabil în comparație cu anii precedenți, totuși, ținem să menționăm că la unele facultăți s-ar putea face mult mai mult decât se face în prezent”². Cu alte cuvinte, rezervele activității științifice ale studenților nici pe departe nu sunt epuizate.

Este de semnalat și faptul că, începând cu anul 1997, a fost inițiată culegerea *Anale științifice studențești*, seriile *Lucrări studențești*, *Științe naturale și Științe socioumanistice*, unde erau publicate rezumatele celor mai reușite teze de licență.

Prin ordinul nr. 58 din 20 martie 1998, în baza demersului decanului Facultății de Drept, se institua *Clinica Juridică a Studenților Facultății de Drept*³.

Despre aceea că activitatea științifică studențească se află permanent în vizorul profesorilor ne vorbește și faptul că la Senatul din 26 mai 1998 a fost examinată problema *Modalitățile de activitate științifică a studenților*. Pe marginea *Raportului*⁴ de bază vorbitorii au prezentat aspectele reușite și mai puțin reușite din activitatea științifică studențească⁵. Decizia Senatului din 26 mai 1998 constată participarea studenților la cercetarea științifică în cadrul științei finanțate, dar și a celei nefinanțate, rectoratul urmând să întreprindă mai multe măsuri în scopul asigurării în continuare a activității de cercetare științifică studențească, susținerii materiale, creării condițiilor mai favorabile, legiferării prin ordin a manifestărilor științifice studențești etc.⁶.

În anul 1998 studenții au participat activ la cercetările științifice în cadrul temelor finanțate, 103 dintre ei fiind remunerați. Autorii raportului explică reducerea numărului de studenți remunerați, comparativ cu anul precedent, „prin micșorarea considerabilă a volumului de finanțare”. Rezultatele investigațiilor științifice ale studenților au stat la baza a cca 200 de studii publicate atât în țară, cât și peste hotare. Este de subliniat și faptul că 63 % din numărul total al tezelor de licență susținute de studenții universității, unele dintre ele realizate în colaborare cu alte instituții și cu utilizarea bazei tehnico-materiale a acestora (Institutele de profil de la AȘ RM, Universitatea de Medicină, Asociația „Carmez”, Institutul Viei și Vinului etc.), au fost apreciate ca fiind cele mai bune, iar 12 % dintre acestea au fost recomandate pentru a fi publicate sau aplicare în practică. Rezumatele celor mai bune teze de licență au fost publicate în culegerea *Anale științifice ale USM*, seria „Lucrări studențești”. Studenții universității au participat și la concursul-program „Burse de merit”, anunțat de Fundația „Soros-Moldova”, obținând în total 28 de burse, ceea ce constituie 30,8 % din numărul total de burse anunțat (91)⁷. Pe parcursul anului 1998 studenții Universității au participat activ la diferite conferințe, mese rotunde, olimpiade etc., atât în țară, cât și peste hotarele ei, au obținut burse de studii în străinătate (SUA, Marea Britanie, Franța, Germania, Italia), stagii (Madrid, Roma)⁸.

În anul 1999 la cercetările științifice au participat, fiind remunerați, 50 de studenți. Reducerea bruscă a numărului de studenți angajați în investigații finanțate se explică prin reducerea considerabilă a finanțării. În pofida acestui fapt, studenții au participat activ în cadrul temelor finanțate și nefinanțate, iar rezultatele s-au materializat în cele peste 250 de studii publicate în țară și peste hotarele ei, autorii sau coautorii cărora sunt studenți⁹. De asemenea, este de remarcat și faptul că 82 % din numărul total al tezelor de licență au fost apreciate ca fiind cele mai bune, iar 12 % din acestea au fost propuse pentru a fi publicate sau aplicate în practică.

¹ Ibidem, p. 53-58.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1997. Chișinău, 1998, p. 59.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5430, f. 88.

⁴ Raportul a se vedea: AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5463, f. 30-33.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5463, f. 2-9.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5463, f. 27-28.

⁷ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1998. Chișinău, 1999, p. 62-63.

⁸ Ibidem, p. 63-68.

⁹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1999. Chișinău, 2000, p. 69.

Membrii Comisiei de examinare au subliniat buna pregătire a studenților, propunându-se ca multe dintre temele investigate să fie continuate - fie ca teze de doctorat, fie ca studii monografice¹. La concursul-program „Burse de merit”, anunțat de Fundația „Soros-Moldova”, studenții Universității au obținut în total 23 de burse, ceea ce constituie 33,3 % din numărul total de burse anunțat (69)². De asemenea, studenții Universității au participat la numeroase manifestări științifice care s-au desfășurat în țară și peste hotarele ei, obținând locuri de frunte³.

În anul 2000 la cercetările științifice au participat 45 de studenți care au fost remunerați. Autorii raportului subliniază că „reducerea volumului de finanțare a dus la diminuarea numărului de studenți angajați în investigații finanțate”. În pofida acestui fapt, studenții care s-au ocupat de cercetările științifice în cadrul temelor finanțate și nefinanțate, în calitate de autori sau coautori, au publicat peste 400 de lucrări științifice atât în republică, cât și peste hotarele ei⁴.

Studenții au participat activ și la 24 de conferințe științifice studențești organizate la universitate în cadrul facultăților, conferințe la care au fost prezentate peste 500 de comunicări științifice, dar și la conferințele organizate în alte instituții de învățământ din țară și de peste hotare. În anul de referință, 24 de studenți de la universitate au devenit bursieri ai „Fondului academicianului Birștein”⁵.

Referitor la tezele de licență, este de remarcat faptul că Comisiile de Stat au recunoscut drept cele mai bune 85 % din acestea, iar 12 % au fost propuse pentru a fi publicate sau aplicate în practică. Ca și în anii precedenți, mai multe teze au fost scrise sub formă de proiecte tehnologice și au fost elaborate împreună cu alte instituții din republică (AȘM, USMF „N. Testemițanu”, Asociația „Carmez”, Centrul de Igienă și Epidemiologie)⁶.

Studenții Universității de Stat au participat și la concursul-program „Burse de merit”, anunțat de Fundația „Soros-Moldova” și au obținut 1 bursă de gradul I (din cele 3 anunțate), 6 burse de gradul II (din cele 12 anunțate), 21 de burse de gradul III (din cele 72 anunțate)⁷. Evident, este un succes remarcabil al studenților Universității de Stat din Moldova.

În ședința Senatului din 27 februarie 2001 a fost discutat subiectul *Studentul: exigențe și autoexigențe*, problemă la care s-au referit mai mulți studenți, membri ai Senatului. Ei au menționat că micșorarea volumului de finanțare a științei s-a răsfrânt negativ și asupra remunerării studenților – doar 45 din ei au beneficiat de remunerare. În opinia lor, diverse activități care se realizau până acum, cum ar fi mesele rotunde, cenaclurile, cluburile de discuții etc., sunt pe cale de dispariție, aceste activități nu sunt remunerate și nu au niciun suport financiar. Cercurile științifice studențești predomină la facultățile cu profil umanitar, spre deosebire de la cele cu profil real, unde activează mai modest. În cadrul discuțiilor au fost semnalate lacune și în ceea ce privește participarea studenților la conferințele științifice⁸. Studenții solicitau ca să fie sporită finanțarea științei în cadrul USM, inclusiv a studenților încadrați în activitatea științifică; în mod obligatoriu să fie organizate cercuri de cercetare științifică la fiecare facultate. În același timp se solicita ca cercetarea științifică să nu se limiteze doar la conferința științifică universitară⁹.

În anul 2001 în cercetările științifice finanțate au fost implicați, temporar și cu remunerare, 49 de studenți. Cu toate acestea, ei, în calitate de autori sau coautori, au publicat peste 400 de lucrări științifice. În același timp, 86 % din totalul tezelor de licență au fost apreciate ca fiind cele mai bune, 7% dintre ele fiind recomandate pentru a fi publicate sau aplicate în practică.

¹ Ibidem, p. 69-70.

² Ibidem, 2000, p. 70.

³ Ibidem, p. 72-74.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001, p. 68.

⁵ Ibidem, p. 68-71.

⁶ Ibidem, p. 68.

⁷ Ibidem, p. 68.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 9, f. 74-75.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 9, f. 77.

Unele teze de licență au fost realizate în colaborare cu alte instituții din republică (Institutul Național al Viei și Vinului, Institutul de Fizică Aplicată al AȘM, CTC „Tutun”, Întreprinderea de Stat „Moldsilva”, Institutul de selecție a plantelor din Bălți)¹. În anul de referință, studenții au participat la numeroase conferințe științifice studentești din cadrul facultăților, la olimpiade, la mese rotunde etc.²

Studenții Universității de Stat au participat și la concursul-program „Burse de merit”, anunțat de Fundația „Soros-Moldova”, și au obținut 3 burse de gradul I, din 6 anunțate, 7 de gradul II, din 15 anunțate, și 11 de gradul III, din 49 anunțate³. În afară de acestea, mai mulți studenți de la Universitate (25) au beneficiat de bursa „Fondului academicianului Birștein”, 3 burse de la Întreprinderea mixtă „Vitanta-Intrainvest”, 5 burse de la Primăria orașului Chișinău, 6 burse de la Grupul Union Fenosa pentru 6 săptămâni la Universitatea din Salamanca⁴.

Activitatea științifică studentească a fost discutată în ședința Senatului USM din 26 februarie 2002, *Tineretul studios al USM în anul 2002: autoafirmare și evaluare*. Raportul de bază a fost prezentat de un grup de studenți. În sugestiile și propunerile referitoare la activitatea științifică studentească se preconiza organizarea obligatorie la catedre, în cel mai rău caz, la facultăți, a cercurilor științifice studentești. Pentru antrenarea cât mai activă a studenților în activitatea de cercetare științifică se preconiza acordarea premiilor celor mai activi participanți, înzestrarea laboratoarelor cu echipament necesar, sponsorizarea de către USM a manifestărilor științifice studentești, reorganizarea modalităților de realizare a conferințelor universitare, organizarea meselor rotunde, atragerea studenților la investigații științifice alături de cadrele didactice și în calitate de coautori, profesorii să efectueze mai activ îndrumarea științifică a studenților etc.⁵

În anul 2002 la cercetările științifice au fost atrași cca 90 % din studenții USM, și doar o mică parte din ei, 63 de persoane, cu remunerare. Rezultatele cercetărilor au fost materializate în tezele de an și de licență, dar și în cele peste 340 de publicații științifice, autorii sau coautorii cărora sunt studenții universității. Studenții au avut o participare activă la manifestările științifice din cadrul universității și din afara ei – conferințe, simpozioane, expoziții, olimpiade, cercuri științifice studentești etc.⁶

Studenții Universității de Stat din Moldova au participat și la concursul-program „Burse de merit”, anunțat de Fundația „Soros-Moldova” și au obținut 5 burse de gradul II, din cele 18 anunțate, și 22 de burse de gradul III, din cele 50 anunțate⁷. Comparativ cu anii precedenți, este cea mai slabă prezentare a studenților. Într-o anumită măsură, situația a fost compensată de cele 27 de burse ale „Fondului academicianului Birștein”, participarea la concursul DAAD și obținerea a două burse în Germania etc.⁸

În anul 2003 la cercetările științifice au fost atrași cca 90% din numărul total al studenților, dintre aceștia doar 54 cu remunerare. Rezultatele cercetărilor au fost valorificate în teze anuale, de licență și în peste 350 de lucrări științifice publicate, la care studenții au fost autori sau coautori. Este important de subliniat că tematica unor teze de licență a fost stabilită la solicitarea instituțiilor și agenților economici din Moldova. Studenții participă la Conferința științifică de totalizare a activității științifice, la diferite conferințe tematice, la olimpiade etc. La concursul-program Burse de merit, organizat sub egida Consiliului Rectorilor din Republica Moldova cu suportul financiar al Fundației Soros-Moldova și Moldova Agroindbank, studenții USM au obținut o bursă de gradul I (din 3 anunțate), o bursă de gradul II (din 8 anunțate), 12

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 91.

² Ibidem, p. 92-97.

³ Ibidem, p. 91.

⁴ Ibidem, p. 97.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 115, f. 116, 258.

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 103-112.

⁷ Ibidem, p. 112.

⁸ Ibidem, p. 112.

burse de gradul III (din 57 anunțate) și, de asemenea, 24 de burse ale „Fondului academicianului Birștein”¹.

Raportul privind bilanțul activității științifice pe anul 2003 propune ca la susținerea tezelor de licență să fie admiși doar acei studenți a căror notă medie pe anii de studii nu este mai mică de 8, astfel, se urmărea scopul ca teza de licență să devină o adevărată lucrare științifică. De asemenea, s-a propus ca să fie editată lunar o revistă științifică pentru studenți, care să prezinte realizările științifice ale acestora, să organizeze concursuri de cercetare cu teme concrete, iar lucrările cele mai reușite să fie premiate, să fie planificate deplasări finanțate pentru studenții care participă la conferințe științifice peste hotarele republicii².

La ședința Senatului din 24 februarie 2004, studenții au prezentat un raport destul de detaliat despre activitatea de cercetare științifică a studenților de la USM în anul 2003³. De rând cu realizările atinse, în raport sunt formulate și o serie de propuneri în vederea ameliorării activității științifice studențești. Dintre acestea: a forma cercuri științifice la facultățile unde acestea lipsesc și de a le activa pe acelea a căror activitate la moment este suspendată; a iniția cercetarea științifică interdisciplinară; a fi informați despre seminarele și conferințele științifice care au loc; a permite susținerea tezelor de licență doar studenților care au o reușită bună – media 7,50; a se oferi informații despre bursele și concursurile altor instituții etc.⁴

În anul 2004 la cercetările științifice au fost atrași cca 90% din numărul total al studenților, o parte din ei fiind remunerați. În anul de referință, 350 de lucrări, ale căror autori sau coautori sunt studenții, au fost publicate. La acestea se adaugă tezele de an și de licență realizate de către studenți. Important este faptul că unele teme au fost investigate de către studenți la comanda instituțiilor și a agenților economici din țară, ceea ce atestă încrederea acestora în potențialul științific al studenților de la USM, dar și al profesorilor care îi ghidează. Raportul menționează suportul logistic și material important din partea Fundației Soros-Moldova, Ambasadelor Franței, SUA, Chinei, Turciei în Republica Moldova, a Alianței Franceze, a Uniunii Latine, a Institutului Suedez, a Comisariatului Valon (Belgia) etc. Patru studenții au participat și în activitatea de brevetare (Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică), iar 72 de studenți au fost incluși în cadrul proiectelor de cercetare națională și internațională (de la facultățile: Biologie și Pedologie, Chimie și Tehnologie Chimică, Fizică, Matematică și Informatică). Studenții participă activ la manifestările științifice din cadrul Universității și din afara ei: la conferințe naționale și internaționale, olimpiade, concursuri, mese rotunde, conferințe tematice, în cadrul cercurilor și seminarelor științifice. La concursul-program Burse de merit, organizat sub egida Consiliului Rectorilor din Republica Moldova cu suportul financiar al Fundației Soros-Moldova, Moldova Agroindbank și UniAgroProtect, studenții USM au obținut 2 burse de gradul I (din 5 anunțate), 4 burse de gradul II (din 18 anunțate), 15 de gradul III (din 46 anunțate). 26 de studenți au devenit bursieri ai „Fondului academicianului Birștein”. Două studenți de la USM au beneficiat de bursa de merit „Ștefan cel Mare și Sfânt”⁵.

Schimbările intervenite, modificarea Legii învățământului din Republica Moldova și aderarea oficială la Procesul de la Bologna (la 5 și, respectiv, la 19 mai 2005), au determinat intensificarea lucrului cu studenții. Preocuparea de bază a profesorilor, alături de cea didactică, a devenit și antrenarea studenților în activitatea științifică, activitate care s-a manifestat prin încadrarea studenților în cercetările efectuate conform planului tematic al Universității; prin activitatea de brevetare; prin organizarea în cadrul USM a diferitelor manifestări științifice cu

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, 2004, p. 122-132.

² Ibidem, p.133.

³ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 116-121.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 360, f. 121

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 149-161.

participarea studenților (în anul de referință, 2005, fiind organizate peste 20 de conferințe), prin participarea la diferite Olimpiade, concursuri etc.¹

La concursul-program Burse de merit, organizat sub egida Consiliului Rectorilor din Republica Moldova cu suportul financiar al Fundației Soros-Moldova, Moldova Agroindbank și Voxtel, studenții USM au obținut 1 bursă de gradul I (din 5 anunțate), 4 burse de gradul II (din 11 anunțate), 5 de gradul III (din 27 anunțate). 26 de studenți ai Universității au devenit bursieri ai „Fondului academicianului Birștein”. Concomitent, 5 studenți au devenit bursieri ai Companiei MOLDCEL. Primăria Chișinăului a oferit 4 burse de merit pentru cei mai buni studenți ai USM „Pentru rezultate excepționale la învățătură, pentru activitate științifică de cercetare și pentru participare activă la viața socială”².

Raportul pentru anul 2005 conține mai multe propuneri referitoare la asigurarea activității cercurilor științifice de pe lângă catedre:

- la susținerea tezelor de licență să fie admiși doar studenții ce au o medie egală sau mai mare decât 8, prin aceasta ar spori și calitatea studiilor și cea a tezelor de licență;
- editarea unei reviste științifice studentești trimestriale, în care să fie publicate materialele mai multor cercuri științifice studentești, aceasta ar încuraja cercetarea științifică interdisciplinară;
- la susținerea tezelor de an și de licență să se ia în considerație activitatea în cadrul cercurilor și faptul că au fost publicate rezultatele cercetării;
- organizarea unor concursuri de cercetare pe teme concrete, implicarea mai activă a studenților în cercetare;
- planificarea deplasărilor finanțate pentru participarea studenților la diverse conferințe științifice peste hotare;
- organizarea conferințelor științifice interuniversitare;
- construcția unui microhotel pentru cazarea oaspeților de peste hotare;
- invitarea profesorilor de peste hotare pentru a ține cursuri;
- abonarea la reviste de specialitate³.

Ar fi de menționat și faptul că la ședința Senatului din 28 martie 2006, unde s-a discutat Bilanțul activității științifice la USM pentru anul 2005, și-au expus opiniile și studenții, membri ai Senatului. Unul dintre ei a menționat legătura indisolubilă dintre procesul educațional și dezvoltarea științei și faptul că foarte mulți studenți sunt interesați de a-și dezvolta abilitățile de cercetare. Rezultatele investigațiilor studentești au fost generalizate în peste 400 de lucrări științifice, semnate de studenți în calitate de autori sau coautori, iar în cadrul proiectelor cu finanțare de la buget au participat doar 56 de studenți. În același timp, au fost făcute și unele propuneri în vederea îmbunătățirii activității științifice studentești: să fie organizate mai multe cercuri științifice, mai multe concursuri de cercetare cu teme concrete; teza de licență să devină o adevărată lucrare științifică; să fie asigurate deplasări finanțate pentru participarea studenților la diferite manifestări științifice organizate peste hotare; să fie invitați profesori de peste hotare pentru a ține cursuri și conferințe; să fie editată o revistă științifică pentru studenți, iar conferința anuală de totalizare a activității științifice studentești să se desfășoare pe domenii de formare profesională etc.⁴

Și în anul 2006 rezultatele cercetărilor științifice ale studenților s-au manifestat în teze de an, de licență, prin participări la conferințe naționale și internaționale, prin publicarea rezultatelor cercetării. Unul dintre aspectele activității științifice ale studenților este încadrarea acestora în cercetările desfășurate conform planului tematic universitar și în activitatea de brevetare. În anul 2006 cca 90% din numărul studenților au fost atrași la activitatea științifică, cca 14% dintre ei au fost remunerați. Rezultatele au fost materializate în 550 de studii publicate de

¹ Ibidem, p. 99-106.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006, p. 115.

³ Ibidem p. 115-116.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 793, f. 338-342.

studenți, fie în calitate de autori, fie în calitate de coautori. Tematica unor teze de licență a fost stabilită la solicitarea instituțiilor și agenților economici¹.

Alte aspecte ale activității științifice a studenților vizează organizarea în cadrul USM a diferitor manifestări științifice: conferințe, mese rotunde, conferințe tematice, jubiliare etc.², activitatea în cadrul cercurilor, cenaclurilor și al cluburilor științifice, existente practic la toate facultățile, la unele dintre ele chiar câte două-trei³.

Cei mai buni studenți ai Universității participă la concursuri pentru obținerea bursei. La concursul-program Bursă de merit, organizat sub egida Consiliului Rectorilor din Republica Moldova cu suportul financiar al Fundației Soros-Moldova, Moldova Agroindbank și Voxtel, studenții USM au obținut 1 bursă de gradul I (din 5 anunțate), 3 burse de gradul II (din 12 anunțate), 10 de gradul III (din 27 anunțate). Concomitent, doi studenți au devenit bursieri ai companiei Moldcell.

La ședința Senatului din 25 mai 2007 rectorul anunța că studenții de la USM, înscriindu-se la concursul republican *Bursa de merit*, la care au participat 20 de universități, au obținut 18 burse din totalul de 52 de burse, inclusiv 2 de gradul I (din cele 5 oferite), 3 de gradul II (din cele 9 oferite) și 13 de gradul III⁴. În anul 2007 la activitatea științifică în cadrul proiectelor au participat 120 de studenți⁵.

Problema activității științifice studențești a fost abordată de către studenți în cadrul examinării subiectului *Dimensiunea socială și studenții USM* la ședința Senatului USM din 24 martie 2009. În raportul prezentat au fost expuse opinii referitoare la problema organizării științifice studențești, la evaluarea și valorificarea cercetării științifice, la conferința științifică studențească, subliniindu-se că „cercetarea științifică studențească reprezintă o componentă de bază a activității cadrelor didactice și a studenților și se realizează, îndeosebi, în cadrul cercurilor științifice studențești organizate la nivelul catedrelor de specialitate”⁶.

La ședința Senatului din 28 ianuarie 2011 rectorul Gh. Ciocanu a expus conceptul unui Plan Strategic de evoluție a Universității de Stat din Moldova. În cadrul *Programului de motivare a studenților și de promovare a aspirațiilor acestora* și-a găsit reflectare și activitatea științifică studențească, prevăzându-se susținerea financiară a conferințelor științifice studențești (600-2600 lei); finanțarea unor delegații științifice ale studenților și masteranzilor peste hotare (România, Ucraina, Rusia)⁷.

Cercetarea științifică studențească a fost abordată și în cadrul examinării subiectului *Autoguvernarea în contextul Procesului Bologna: rolul, semnificația și contribuția organizațiilor studențești în activitatea USM* la Senatul din 19 aprilie 2011. În decizia Senatului, întru eficientizarea organizării activității studenților, au fost create mai multe comisii, printre care și *Comisia pentru probleme de cercetare*⁸.

Activitatea științifică studențească la USM în perioada de referință se desfășura în mai multe forme, printre care: realizarea tezelor de an, a referatelor, a prezentărilor de informații și statistici, antrenarea în proiectele de curs, participarea la conferințe științifice, la cercuri științifice (cca 50 de cercuri) și cluburi, grupate după criterii de domeniu și specializare; publicarea materialelor științifice⁹.

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006. Chișinău, 2007, p.101-102.

² Ibidem, p. 103-114.

³ Ibidem, p. 114-118.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 927, f. 189.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1060, f. 552.

⁶ Arhiva curentă a USM, anul 2009 – februarie-martie, procesele-verbale de la ședințele senatului, f. 342.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1491, f. 14.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1491, f. 199.

⁹ Palamarcu Vladimir. Sinergia învățământului superior prin prisma dimensiunii științifice. Despre activitatea științifică a studenților și masteranzilor USM. (Informația ne-a fost furnizată de specialiștii Departamentului Cercetare și Inovare a Universității de Stat din Moldova). În: Universitatea de Stat din Moldova, 19 aprilie 2011, nr. 9(120), p. 2.

La cea de-a VI ediție a Expoziției Europene EUROINVENT-2012 un grup de studenți de la Facultatea de Fizică a prezentat câteva invenții, apreciate cu medalia de argint¹.

În *Programul de motivare a studenților și de promovare a aspirațiilor acestora*, revăzut la începutul anului 2014, referitor la activitatea științifică studențească se prevede susținerea financiară a conferințelor științifice studențești (de la 600 de lei până la 2600) și finanțarea unor delegații științifice ale studenților și masteranzilor peste hotare (România, Ucraina, Federația Rusă)². La acestea ar fi de adăugat „acordarea de către USM a dreptului de a-și continua studiile în cadrul masteratului din contul USM șefilor de promoții”³.

Dacă este să ne referim la factorii care împiedică activitatea științifică studențească, aceștia ar fi: lipsa mijloacelor financiare necesare pentru a întreține la un nivel înalt activitatea științifică studențească, pentru a menține și dezvolta baza tehnico-materială, pentru a stimula adecvat participanții la activitatea științifică studențească. Evident, nu trebuie neglijată nici lipsa de interes a unei bune părți a studenților față de activitatea științifică.

În anii următori activitatea științifică studențească s-a desfășurat în cadrul tradiționalelor conferințe științifice anuale realizate la facultăți⁴, în cadrul conferințelor consacrate diferitelor evenimente politice, culturale, diferitor personalități etc.

În concluzie la cele expuse mai sus am putea afirma cu toată responsabilitatea că, în perioada de la sfârșitul anilor '80 și până în 2015, cercetarea științifică de la USM a parcurs o cale destul de anevoioasă, caracterizată, în primul rând, prin lipsa de finanțe, ceea ce s-a răsfrânt asupra situației materiale a savanților, procurării de utilaje și materiale, publicații științifice etc.

În aceste condiții, Senatul USM, cel mai înalt for de conducere, nu s-a limitat numai la constatări pozitive. Dimpotrivă, în permanență și-a concentrat eforturile în căutarea mijloacelor pentru redresarea situației, atenționând asupra scăpărilor și neajunsurilor, prin acesta savanții de la USM fiind mobilizați spre noi realizări și performanțe.

Caracteristic pentru perioada aceasta este că savanții universitari nu și-au pierdut speranța. Ei nu au ezitat să adreseze organelor de conducere din țară, care acordau o atenție nesatisfăcătoare dezvoltării cercetării universitare, nu doar observații critice, dar și programe concrete de redresare a situației.

II.8. ORGANIZAȚIILE STUDENȚEȘTI ȘI ROLUL LOR ÎN VIAȚA SOCIAL-POLITICĂ

În societatea contemporană o componentă dintre cele mai active o constituie tinerii, în general, și studenții, în mod particular. În Republica Moldova, numărul celor din urmă, în perioada de după proclamarea Independenței, a crescut spectaculos, cota maximă fiind atinsă în primul deceniu al secolului al XXI-lea, fapt ce a favorizat și creșterea gradului lor de impunere în fața structurilor administrative de diferit nivel, deseori conservative. Studenții, în marea lor majoritate, formează categoria socială care nu au venituri proprii, sunt susținuți de părinți, nu au familii proprii, se poziționează drept viitori intelectuali, ocupația de bază a căroră sunt studiile. Aceste circumstanțe conduc la formarea unui stil de viață bazat pe libertate, nonconformism și solidaritate⁵.

¹ Universitatea de Stat din Moldova, 25 iunie 2014, nr. 11 (156), p. 4.

² Căldare Dumitru. Universitatea de Stat din Moldova – prima Universitate din Republica Moldova. În: Universitatea de Stat din Moldova, 25 februarie 2014, nr. 7 (152), p. 3.

³ Ciocanu Gheorghe. Condiția primordială: calitatea formării profesionale și cultură generală. În: Universitatea de Stat din Moldova, 25 martie 2014, nr. 8(153), p. 2.

⁴ Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2015. Chișinău, 2016, p. 215.

⁵ Bulgaru M., Bulgaru O., Barbarasa A. Studentul USM: probleme și perspective de soluționare. Chișinău, 2002, p. 4-5.

Proclamarea Independenței Republicii Moldova la 27 august 1991 și reformele ulterioare din învățământ, printre care se remarcă acordarea statutului de Universitate majorității instituțiilor de învățământ superior, a favorizat crearea unui grup social activ care va deveni tot mai vizibil în plan social și politic, iar studenții de la USM, tradițional, se regăsesc în fruntea celor mai importante evenimente din societate.

La începutul anilor 2000, la USM au fost realizate mai multe studii în care s-a încercat să se identifice problemele și perspectivele studenților contemporani, să se determine rolul studențimii în viața socială și politică a țării etc. Ca rezultat, au apărut mai multe publicații dintre care se remarcă cea semnată de M. Bulgaru, O. Bulgaru, A. Barbarasa, care a văzut lumina tiparului în anul 2002¹, și alta semnată de Gh. Rusnac, V. Moșneaga, V. Țurcan și editată în anul 2006². Studiile sociologice au vizat diferite aspecte ale vieții studențești și au definit problemele și oportunitățile studenților USM.

Situația social-politică tensionată din URSS de la începutul ultimei decade a secolului al XX-lea și-a găsit ecou și în rândul studenților USM, fapt identificat la începutul anului 1991 de către rectorul Universității de Stat din Moldova Boris Melnic. În Raportul rectorului pentru anul 1990 prezentat Senatului, se anunța că, în condițiile când schimbările care clocotesc în jur au pătruns în sălile de studiu, tineretul studios reacționează la toate spontan și vehement, dar, odată cu creșterea interesului față de evenimentele politice și sociale, scade sânguinta la învățătură și activitatea socială. Energia și timpul lor se iroiesc mai mult în discuții și manifestări, decât în activități legate de menirea lor profesională³.

Astfel, au fost evocate două direcții de implicare, care vor deveni extreme ale activismului social-politic al studenților USM pentru perioada următoare: una viza antrenarea studenților în procesul de studiu cu implicații minime în viața politico-socială, a doua extremă fiind determinată de abandonarea sălilor de curs și includerea în manifestări stradale. Pe de altă parte, și conducerea USM, dar și profesorii, la rândul lor, se aflau între limitele impuse de cerințele înaintate de studenți și presiunile exercitate de diferiți reprezentanți ai ministerelor de resort pentru a stopa mișcările studențești. Aceste limite stabilite la începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea rămân a fi valabile până în prezent.

Deseori fără a conștientiza, studenții în general, și cei de la USM în particular, în perioada anilor '90 ai secolului al XX-lea deveniseră o forță politică reală, capabilă în câteva ore să scoată în stradă și să întrunească în fața clădirilor guvernamentale un număr de persoane cu drept de vot incomparabil de mare decât ar fi putut să adune oricare structură politică din Republica Moldova.

Anul de studii 1991-1992 începea cu o zi de duminică. Calendarul a oferit o zi suplimentară pentru cei care au participat direct sau indirect la evenimentele din a doua jumătate a lunii august 1991 să conștientizeze importanța celor întâmplate.

La momentul plecării în vacanța de vară, după încheierea anului de studiu 1990-1991, organizațional, o bună parte dintre studenții USM erau antrenați în structuri formale cu implicații sociale și politico-patriotice precum comsomolul (UTCLM) și syndicatele. Un rol aparte în pregătirea politică și patriotică, inclusiv socială a studenților de la USM îl ocupa Catedra Militară, dar au apărut și organizații neformale – Liga Studenților.

Două structuri din cele enumerate, puternic politizate în perioada anterioară, către momentul independenței, chiar dacă nu și-au sistat oficial activitatea, au devenit din ce în ce mai ignorate de către studenți, fapt catalizat și de procesul, demarat oficial, de depolitizare a învățământului. Acestea au fost Catedra militară și comsomolul.

Realitățile legate de **Catedra Militară** la limita anilor '90 prezentau o situație complicată. Informația despre activitatea Catedrei Militare a USM pentru pregătirea ofițerilor în rezervă,

¹ Ibidem, p. 76.

² Rusnac Gh., Moșneaga V., Țurcan V. Republica Moldova: studențimea – actor al transformărilor social-politice. Chișinău, 2006, 164 p.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 7 din 26 februarie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4618, Februarie 1991 – aprilie 1991. f. 50-51.

semnată în mai 1991 de către I. Berzan, N. Aripovskii și A. Permjakov, anunța o frecvență redusă din partea studenților la orele de pregătire militară. În ciuda faptului că în anul de învățământ 1990-1991 studenților li s-a oferit pentru prima dată posibilitatea să se înscrie opțional la Catedra Militară, media frecvenței o constituia 50-70% din cei 662 înscriși. Uneori la ore nu se prezenta nici o persoană. Din diferite motive, în anul 1991 nu s-a realizat nici o lecție pe teren. Autorii textului explicau că acest lucru se întâmpla din cauza situației generale din sistemul de învățământ, specificându-se și acuzele aduse celor înscriși la Catedra Militară din partea unor colegi, precum și munca educativă redusă cu studenții. În același timp, se anunța și lipsa înțelegerii și a bunăvoinței dintre administrația facultăților și Catedra Militară¹.

Autorii informației solicită ca cel puțin în ajunul aniversării a 46-a a Victoriei poporului sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei și cu ocazia altor sărbători să se insiste asupra educației patriotice a studenților, dar tot ei remarcă că, în condițiile ofensivei mass-media în formarea studenților, care discreditează rolul Armatei (armata sovietică – *n.n.*), tineretul își pierde interesul față de Armată și membrii catedrei nu sunt capabili să propună metode de activizare a lui². Autorii textului insistă asupra necesității educației militar-patriotice la Universitate și, în același timp, anunță că, dacă se va decide inoportunitatea ei, va trebui exclusă din toate planurile de studiu. Începând cu anul de studiu 1991-1992, Catedra Militară la USM își încheie activitatea, astfel dispărând unul din polurile active și agresive în educația patriotică sovietică în mediul universitar.

Doar la începutul anilor 2000, în baza Legii nr. 1245-XV din 2002 „Cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei” la universități au început să fie redeschise catedre militare. Începând cu anul 2002, catedre militare au fost fondate la UPS „Ion Creangă”, Universitatea Agrară, Universitatea Tehnică, cea de Educație Fizică și Sport etc. La USM Catedra Militară își reîncepe activitatea din anul 2003, reușind să capteze activitatea unui număr impresionant de tineri. Către anul 2015 au absolvit cursurile militare speciale peste 23.000 de tineri. La sfârșitul cursului, studenții susțin examene și depun Jurământul Militar. După absolvirea cursurilor prestate de catedră, absolvenților li se acordă grade militare. Absolvind acest curs, băieții sunt eliberați de serviciul militar în forțele armate, iar fetele au posibilitatea să se angajeze în ministerele de forță. Toți absolvenții cursului de pregătire, obținând gradul de sergent, își pot continua studiile la cursurile de pregătire a ofițerilor în cadrul Academiei Militare. Educația patriotică se regăsește din nou printre obiectivele acestor structuri formative.

Organizația comsomolistă (UTCLM) către anii '80-'90 se va ciocni cu aceeași problema a absenteismului în activități, a criticii vehemente aduse atât din partea membrilor care solicitau modernizări, cât și din afară ca exponent al Partidului Comunist, aripa tânără a căruia era. În documentele secrete, păstrate în Arhiva Comitetului Central al PCM, se găsește și o analiză dedicată stării de lucruri în UTCLM în care se menționa că în iunie 1990 în lista membrilor acestei organizații figurează un număr de peste 450.000 de tineri, număr care scăzuse considerabil față de 1 ianuarie 1987 când se înregistrau peste 620.000 de membri³. În ciuda numărului încă foarte mare de tineri antrenați în structuri politice (cca 10% din populația RSSM), conducerea PCM a identificat o situație foarte complicată a tinerilor, cauzată de procesele generale din Republică. În calitate de alternativă a UTCLM, documentul anunță apariția altor organizații care pretind la rolul de lider în mediul tinerilor: Uniunea Tineretului Democratic, Uniunea pentru drepturile omului, chiar dacă se constată slaba lor organizare, se admite ridicarea rolului lor în

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 10 din 28 mai 1991, Raport al Catedrei militare. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, Mai 1991 – iunie 1991, f. 19-24.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 10 din 28 mai 1991, Raport al Catedrei militare. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4619, mai 1991 – iunie 1991, f. 23.

³ О положении в ЛКCM Молдовы и тенденциях развития молодежного движения в ССР Молдовы, în: Republica Moldova de la Perestroikă la Independență (1989-1991). Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău, 2011, p. 410.

viitor¹. Referitor la situația din instituțiile de învățământ superior – se atestă tendința de dezințare de organizațiile comsomoliste și de formare a unor organizații studențești independente. Printre astfel de organizații este numită Liga Studenților, care este apreciată ca suficient de slabă încă. Se presupunea că filialele UTCLM din instituțiile de învățământ superior pot nimeri într-o situație nefastă, în condițiile politicii de depolitizare dusă de administrațiile instituțiilor². Una dintre căile de ieșire din criză era văzută de liderii PCM în schimbarea numelui organizației în Uniunea Tineretului Socialist.

Pe data de 4 octombrie 1990 a demarat Congresul al XXI-lea al UTCL al Moldovei, care s-a încheiat pe data de 7 octombrie la 5 dimineață³. Lucrările s-au caracterizat prin discuții aprinse și certuri între organizațiile diferitor raioane de pe cele două maluri ale Nistrului, cele din dreapta fiind învinuite de reformarea organizației după criteriile naționale. Comisiile de împăcare au decis anunțarea unei pauze pentru reflecții până la 3 noiembrie 1990. Cadrul politic, însă, deja deraiașe: pe 2 septembrie 1990 a fost autoproclamată „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Transnistreană” (RSSMT), iar la 25 noiembrie 1990 a fost ales Sovietul Suprem al RSSMT, astfel concilierea nu a mai avut loc.

În ianuarie 1992 UTCLM deja este redenumit în Uniunea Tineretului Moldovei (UTM), și, chiar dacă s-a distanțat declarativ de relațiile anterioare cu Partidul Comunist al Moldovei, oricum regăsea în acest partid principalul său partener⁴. Pe data de 7 iunie 1991 PCM stabilea planul de acțiuni în domeniul tineretului, prin care demonstra că situația era scăpată de sub control și că era nevoie de anumite schimbări ale politicii și de studii sociologice pentru ieșirea din criză⁵. Evenimentele, însă, s-au derulat mult mai repede. *Puci-ul* de la Moscova din 19-21 august 1991 va marca, pe de o parte, eșecul semnării unui nou tratat unional, pierderea statutului de partid de guvernământ de către Partidului Comunist și interzicerea lui ulterioară, pe de altă parte, proclamarea independenței Republicii Moldova, evenimente după care și această organizație de tineret va dispărea din mediul universitar.

Dintre organizațiile studențești oficiale, după declararea Independenței, au reușit să se mențină doar sindicatele, reprezentanții cărora vor încerca să se adapteze la noile realități, și Liga Studenților, ultima nefiind înregistrată la Ministerul Justiției și având activități politico-sociale reduse. Astfel, începând cu anul de studii 1991-1992 tinerii admiși la facultate nu mai erau implicați în structuri politice. Deoarece durata studiilor superioare era de 5 ani, către anul 1995 vor dispărea, practic, din mediul studențesc cei antrenați în activitățile UTCLM sau UTM, realitate reflectată în evenimentele din primăvara anului 1995.

La Universitatea de Stat din Moldova depolitizarea învățământului universitar a fost realizată, în viziunea prorectorului Petru Chetruș, și prin excluderea din planurile de studii a unor asemenea discipline ca: Istoria PCUS, Comunismul științific, Ateismul științific, Istoria finanțelor, Planificarea economică și socială, în locul cărora au fost introduse cursuri noi, precum: Bazele marketingului, Management în industrie, Istoria românilor, Relațiile economice internaționale, Economia relațiilor de piață, Relațiile bancaro-financiare internaționale, Istoria mișcărilor politice în Uniunea RSS și Republica Moldova⁶.

¹ О положении в ЛКСМ Молдовы и тенденциях развития молодежного движения в ССР Молдовы, În: Republica Moldova de la Perestroikă la Independență (1989-1991). Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău, 2011, p. 411.

² Ibidem, p. 411-412.

³ О некоторых итогах работы XXI съезда ЛКСМ Молдовы, În: Republica Moldova de la Perestroikă la Independență (1989-1991). Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău, 2011, p. 418-419.

⁴ О молодежной политике Компартии Молдовы, În: Republica Moldova de la Perestroikă la Independență (1989-1991). Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău, 2011, p. 440-441.

⁵ План мероприятий по реализации молодежной политики Компартии Молдовы, În: Republica Moldova de la Perestroikă la Independență (1989-1991). Documente secrete din arhiva CC al PCM. Chișinău, 2011, p. 544-546.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 2 din 24 septembrie 1991, Informație despre lucrul colectivului universitar în anul de studii 1990-1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, septembrie 1991 – octombrie 1991, f. 46-47.

Ziua de 27 august 1991, care a adus schimbarea statutului republicii prin proclamarea Independenței Republicii Moldova, a prins o parte dintre studenți USM-ști în vacanța, iar pe alții deja în Chișinău, în pregătiri pentru noul an de studii. La 3 septembrie 1991 Senatul USM discută Declarația de Independenței a Republicii Moldova, profesorii manifestând, în marea lor majoritate, o atitudine de susținere a celor petrecute și menționând rolul important al studenților în acele evenimente. Rectorul Boris Melnic consemna că, în lupta pentru obținerea libertății și independenței Republicii Moldova, în primul rând, s-a evidențiat Uniunea Scriitorilor, Frontul Popular, studențimea, oameni de știință și de cultură. Astfel, pentru prima dată rolul studențimii în procesele politice desfășurate în republică era apreciat ca factor pozitiv în cadrul oficial al universității. Profesorul Sergiu Chircă anunța că de doi ani Universitatea parcă a ieșit din hibernare, prima grevă politică în oraș fiind organizată de studenții USM¹. Deja din anul 1989 studenții USM au fost permanent în primele rânduri la toate acțiunile politice derulate sub egida diverselor organizații politice și culturale, care promovau ideea reformelor, instituirea valorilor locale-tradiționale în învățământ, cultură, dar și în viața publică. Unii profesori manifestau și un anumit grad de scepticism și dezamăgire față de gradul de implicare a studenților de la USM în desfășurarea evenimentelor care au dus la proclamarea Independenței. Profesorul M. Lozan constata că în zilele *puci*-ului a vizitat mai multe locuri în oraș, unde se desfășurau întruniri politice și aproape nu a văzut niciun student de la Universitate. O opinie opusă în acest sens a emis Gheorghe Ciorchină, ales pe 11 aprilie 1990 șef-adjunct al Comitetului sindical studențesc de la Universitate.

La ședința Senatului respectiv a fost luată decizia de a susține întru totul Declarația de Independență a Republicii Moldova, iar în baza doleanțelor conducerii facultăților și catedrelor, dar și a unor grupe academice de studenți, de a renunța la frecvența liberă pentru studenții anilor 1-3 și a acorda acest drept studenților eminenți din anii 3-5, în baza cererilor depuse de ei și a planului individual aprobat de Catedre și de Consiliile facultăților². Frecvența liberă, un indicator al responsabilității studenților și profesorilor, pe fondalul manifestațiilor stradale va fi minimalizată și ulterior complet lichidată.

În mai 1993 demarează oficial în cadrul Senatului USM discuția privind autonomia universitară, această discuție va fi una permanentă atât în cadrul universității, cât și în raport cu ministerele de resort și mediul studențesc. Se insistă ca acest concept să fie stipulat atât într-un Statut universitar special, cât și în proiectul de Constituție al Republicii Moldova. Se preconiza ca autonomia universitară să cuprindă: autonomia organizării structurilor, autonomia financiară și administrativă, autonomia funcțională, autonomia didactică, autonomia științifică, autonomia jurisdicțională³. În aprilie 1994, se constata că reprezentanții președinției, guvernului și, personal, noul ministru al învățământului nu resping concepția de autonomie universitară în forma expusă de Senatul USM. Cu toate acestea, decizia este tergiversată, fapt constatat în octombrie 1994, cu remarcă că această se întâmplă din cauza că nu există o Constituție a Republicii Moldova. Dar și după adoptarea Constituției, care admitea autonomia universitară, o decizie pozitivă în acest sens tot nu era luată. Noul motiv a devenit lipsa Legii învățământului⁴. Soluționarea problemei autonomiei universitare va deveni una din cerințele Grevei studențești din primăvara anului 1995. În septembrie 1995 Senatul împuternicea rectorul să obțină o veritabilă autonomie universitară prin delimitarea împuternicirilor locale (universitare) și a celor statale (ministeriale), prin elaborarea cadrului juridic al tuturor unităților și subdiviziunilor universității⁵.

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 1 din 3 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, septembrie 1991 – octombrie 1991, f. 4.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 2 din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, septembrie 1991 – octombrie 1991, f. 38, 67.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 11 din 17 mai 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, martie 1993 – iunie 1993, f. 95-96, 114-118.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 1 din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4941, octombrie - decembrie 1994, f. 2.

⁵ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 1 din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, septembrie - decembrie 1995, f. 46.

Situația economică gravă din Republica Moldova se reflecta direct asupra activității USM și asupra situației studenților. În iunie 1994 rectorul Gheorghe Rusnac anunța Senatul USM că pentru buna desfășurare a procesului de învățământ în anul de studii 1994-1995 erau necesare circa 38 de milioane de lei, pe când Ministerul Finanțelor promitea 20 mln., iar cel al Economiei - numai 15 mln.¹ Una din căile de rezolvare a problemelor economice presupunea deschiderea unei farmacii și a unui market pentru studenți și profesori cu prețuri speciale. O altă propunere pentru soluționarea situației create viza micșorarea numărului de studenți de la Universitate: la anul I - cu 25% a celor cu frecvență la zi și cu 50% a celor cu frecvență redusă. Ministerul Economiei solicita reduceri cu 20%, cel al Învățământului - cu 5%, iar rectorii refuzau categoric micșorarea contingentului². Penuria de finanțe determina subdezvoltarea bazei tehnico-materiale a Universității, fapt care ducea la degradarea procesului de instruire, contribuind, pe lângă altele, la creșterea numărului de studenți cu note negative până la cota de 10,2%³. Se remarcă tendința de a renunța la ideea de frecvență liberă sau program individual. În octombrie 1994 Senatul consideră inadmisibilă suspendarea nemotivată a orelor de curs și lipsa nemotivată a studentului de la ore și, în dependență de gravitatea cazurilor, fiind recomandate exmatriculări sau privarea de bursă⁴. Această tendință de limitare a mediului de liberare a studenților, chiar dacă era motivată în cele mai dese cazuri, pe de o parte, și tergiversarea problemei autonomiei universitare în contextul agravării situației economice, pe de altă parte, vor crea premise favorabile mișcărilor studențești pentru menținerea unor drepturi.

Sindicate studențești universitare (SSU). Scopul declarat al organizațiilor sindicale, diferent de societate și organism politic, este protejarea drepturilor membrilor săi în fața angajatorilor. Și în cazul Sindicatelor Studențești ale USM, atât în perioada de până la 1991, cât și după, apărarea drepturilor studenților la toate nivelurile a fost dezideratul declarat. La fel, SSU își propun să ajute studenții la scrierea corectă a oricărui tip de cerere (pentru ajutor material, pentru eliberarea de plata contractului de studii etc.) și recomandă instanțele care pot soluționa problemele studenților; facilitează procurarea cu reducere a abonamentelor la troleibuz; pune la dispoziție fly-ere cu reduceri sau bilete gratuite pentru teatre, cinematografe, disco-cluburi; explică drepturile și îi îndrumă pe studenți cum să și le apere. În perioada RSSM poziționarea sindicatelor față de angajatori, mai ales în mediul studențesc, era, puțin spus, stranie, deoarece și administrația, în cazul dat a Universității, se declara ca apărător principal al drepturilor studenților, chiar dacă în societatea socialistă nu exista, nici măcar teoretic, vreun grup sau organizație care ar fi lezat aceste drepturi. Pe de alta parte, anume SSU erau prima instanță care solicita administrației pedepsirea studenților în cazul unor încălcări. Sindicatele universitare au fost și sunt o componentă a Sindicatelor naționale de profil și nu sunt în subordinea directă a organelor administrative ale Universității, cel puțin *de jure*. Obiectivele principale în activitatea sindicatelor studențești la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea, moștenite de tinerii sindicaliști din Republica Moldova la proclamarea independenței, erau următoarele:

- dirijarea și monitorizarea repartizării și cazării studenților în cămine;
- organizarea concursurilor cu diferit conținut între grupele academice;
- stabilirea cheltuielilor pentru participarea la concursurile și spartachiadele inter-universitare;
- acordarea ajutoarelor materiale și a premiilor studenților și activului sindical;
- repartizarea foilor la sanatorii și a tichetelor de hrană;
- stabilirea subvențiilor pentru îngrijirea copiilor pentru studenții cu copii;

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 11 din 28 iunie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4940, septembrie - decembrie 1995, f. 128.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 11 din 28 iunie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4940, septembrie - decembrie 1995, f. 128.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 1 din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, septembrie - decembrie 1995, f. 8.

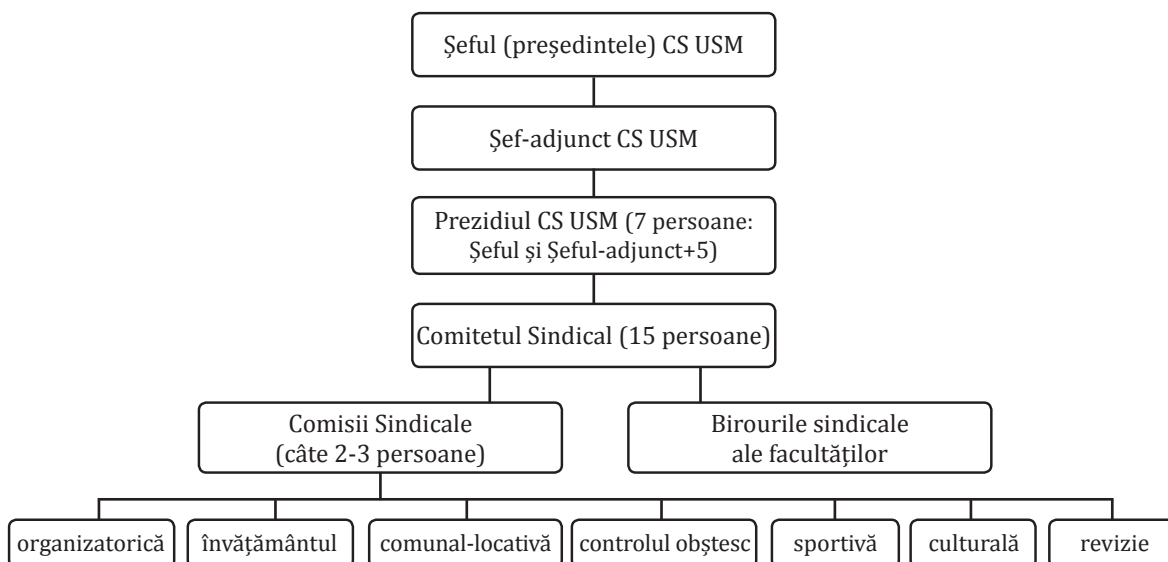
⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 1 din 4 octombrie 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, septembrie - decembrie 1995, f. 10.

- organizarea acțiunilor sociale (Ziua donatorilor de sânge, participanții erau premiați cu bani (3 ruble));

- organizarea sărbătorilor la Universitate (spre ex: Anul Nou, procurarea brazilor pentru cămine și a cadourilor pentru copiii studenților).

Organizația sindicală studențească avea o structură bine definită. Studenții, membri ai organizației sindicale de la facultăți, alegeau Biroul sindical al facultății în frunte cu un șef, care reprezenta în mod obișnuit facultatea în Comitetul sindical universitar. Membrii Comitetului sindical alegeau în fruntea organizației sindicale un președinte, iar la propunerea celui din urmă - un adjunct. Numărul membrilor Comitetului a variat în dependență de mai mulți factori (spre exemplu, numărul facultăților) ajungându-se, de regulă, la 15 persoane. Din rândul lor era ales Prezidiul Comitetului sindical, care includea 7 persoane, inclusiv președintele și președintele-adjunct al Comitetului sindical. La rândul său, Comitetul sindical forma mai multe comisii de lucru care includeau, de obicei, câte 3 membri ai Comitetului, cu scopul monitorizării diferitor aspecte ale vieții studențești. Numărul comisiilor a fost diferit la diferite etape ale activității sindicatelor studențești universitare, dar pot fi menționate câteva care au activat, practic, permanent: organizatorică, comunal-locativă, comisia controlului obștesc, comisia sportivă, comisia culturală, comisia învățământului, comisia de revizie.

Organigrama Comitetului Sindical al USM

La finele anului 1989 președinte al sindicatelor studențești de la Universitatea era Leonid Smolnițchi, iar șef-adjunct - Victor Gârlea. În ședința din 21 noiembrie 1990, Leonid Smolnițchi și-a dat demisia cu ocazia schimbării locului de muncă. În fruntea sindicatelor studențești universitare a fost ales Victor Gârlea, care va deveni neînterupt liderul acestei organizații, post în care activează până în prezent, astfel deținând recordul de longevitate în numită funcție după anul 1991.

Finanțarea sindicatelor studențești se efectua, în mod special, de syndicatele de ramură, adică din sumele prevăzute în bugetul statului și din cotizațiile membrilor. Anual erau oferite foi de tratament la sanatorii aflate în subordine republicană sau unională, precum: Camenca, Sergheevka, Odesa, Truskaveț, Pjatigorsk, Saki, Anapa etc. și foi la odihnă la diverse tabere sau pentru excursii: Leningrad, Yalta, Ujgorod etc. Grupurile țintă ale acestor oferte erau studenții cu dezabilități, orfanii, studenții din familii social-vulnerabile, dar și învingătorii la diferite concursuri și competiții sportive.

Începutul anului nou de studiu pentru SSU era marcat de activități legate de încadrarea noilor studenți în rândul organizației. În acest context, liderii sindicali erau obligați să se pre-

zinte în fața noilor studenți pentru a le explica necesitatea aderării la organizația Sindicatelor studențești. Se întâmplau cazuri când anumite grupe erau incluse în mod „automat”, fiindu-le reținute cotizațiile din bursă, fapt care va provoca la un moment dat tensiuni, iar solicitarea de a stopa fenomenul se va regăsi în lista revendicărilor studenților din timpul grevei din anul 1995.

Una dintre activitățile de bază ale Sindicatelor studențești a fost organizarea și monitorizarea procesului de cazare în cămine. La ședințele Comitetului Sindical pe parcursul anilor se constata posibilitatea de cazare, conform normelor igienico-sanitare, în căminele Universității a cca 50-60% din numărul total de studenți care aveau nevoie de spațiu locativ.

Tabelul nr. 110

Cota studenților de la USM care puteau fi cazați în cămine

Anul	1990	1991	1995	1996	2009	2012
%	cca 50%	cca 62%	cca 65%	cca 70%*	cca 31%**	cca 28,5%***
nr. celor cazați	(nu sunt date)	(1400 persoane)	(3050 persoane)	(2600 persoane)	(3500 persoane)	(2795 persoane)

* studenții anului I urmau a fi cazați în proporție de 100%. Practica de a caza toți studenții de la anul I care depun cerere va deveni una permanentă la USM.

** doar cei de la Licență, împreună cu cei de la Master – cca 25%.

*** doar cei de la Licență, împreună cu cei de la Master – cca 22,2%.

Mărirea cotei de cazare se făcea, în cele mai dese cazuri, prin „îngheșuirea studenților”, ridicarea numărului de locatari la metru pătrat, în detrimentul normelor sanitare. Încă la Senatul Universității din 23 martie 1993 se constata că în căminele universitare în fiecare cameră locuiește realmente cu câte o persoană mai mult decât prevedeau normele sanitare¹. Intendenții și Consiliile studențești ale căminelor urmăreau cu strictețe respectarea unui complex de norme de conduită în cămine, care deseori limitau drepturile studenților, utilizând diferite forme de pedeapsă, până la privarea de cămin în anul curent sau cel viitor. Senatul USM prevedea două căi de menținere a comportamentului civilizat în cămine: constrângere administrativă prin aplicarea pedepselor (privarea de cămin pentru un an sau pentru întreaga durată a studiilor) și educativă².

Pe de altă parte, tot sindicatele studențești deseori solicitau conducerii universității să ia atitudine și chiar să pedepsească intendenții care nu se conformează deciziilor Consiliului Sindical. Sindicatele universitare erau și prima instanță care lua atitudine și solicita pedepse în cazul comportamentului necorespunzător sau chiar în cazul săvârșirii diferitor infracțiuni de ordin administrativ de către studenții universității, atât în cămin, cât și în afara campusului universitar. În anumite cazuri erau discutate și conflictele care interveneau între administrația căminului (intendenți) și studenții locatari. În contextul de mai sus sunt reflectate problemele cu care se ciocneau studenții și care, în anumită măsură, au rămas viabile până azi. Spre exemplu, în luna decembrie a anului 1990 se constata că în căminul 13 de două luni funcționa un singur WC, nu erau funcționale toate bucătăriile, iar starea sanitară a căminului nu corespundea normelor în vigoare³.

Pentru confortul vieții studenților în cămin, la începutul anilor '90, Sindicatele studențești rezervau sume de bani pentru a abona diferite reviste și ziare, care puteau fi citite în camere special amenajate în cămine. Scumpirea treptată a revistelor și a ziarelor, însoțită de limitarea fondurilor pentru achiziția lor a făcut să se renunțe treptat la aceste practici, iar camerele de odihnă au fost transformate în camere de locuit.

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 23 martie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, martie 1993 – iunie 1993, f. 1-6.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 23 martie 1993. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4829, martie 1993 – iunie 1993, f. 2.

³ Proces-verbal al ședinței SSU, decembrie 1990. Arhiva curentă a SSU.

În vizorul Sindicatelor universitare se afla și activitatea Casei de Cultură a Universității și a Clubului Sportiv Universitar, care, deseori, erau susținute cu diferite contribuții, inclusiv financiare, pentru organizarea manifestațiilor culturale, a întrecerilor sportive sau pentru deplasarea formațiilor artistice și a echipelor sportive în afara orașului Chișinău. La fel și odihna studenților era monitorizată și susținută deseori prin contribuții financiare nu doar pentru organizare, ci și pentru premierea celor mai buni participanți. Unul dintre locurile de odihnă a studenților continua să rămână tabăra de la Primorsk (r. Chilia). Cu referință la această tabără, în noiembrie 1990 syndicatele universitare atenționau asupra rusificării taberei și asupra inoportunității unei funcții de locuitor al directorului pentru lucrul politic, în condițiile sociale de atunci¹.

O altă direcție continuu monitoriză a fost problema alimentației studenților. Cantitatea redusă de hrană în porții, dar, mai ales, calitatea ei și condițiile de deservire a constituit un subiect permanent de discuții la întrunirile organizațiilor studențești. Reviziile organizate de comisia responsabilă, pe lângă alte nereguli, precum calitatea proastă a alimentelor, condițiile sanitare precare, necesitatea de a repara mobilierul și de a înnoi vesela etc., a identificat și cazuri de furt al produselor alimentare procurate. În aceste circumstanțe, studenții s-au văzut nevoiți să-și pregătească singuri hrana la cămin sau la gazde din produse adus de acasă sau procurate. Din anul 1994 își începe activitatea Combinatul de alimentație pentru studenți și, în consecință, numărul persoanelor care luau hrana în cantinele Universității² s-a dublat pentru o perioadă. În același context, în noiembrie 1994 a fost deschis barul Studenților de la USM. Deși instituirea Combinatului a fost un moment benefic, scopul principal – asigurarea studenților cu bucate gustoase și ieftine – încă urmează a fi atins³. Cu toate încercările de a soluționa problema alimentației, anchetarea studenților în anul 2002 a demonstrat că doar 43,7% de studenți iau hrana la cantinele USM (Asistență Socială, Sociologie și Filosofie, FRIȘPA și Drept – cca 54%), cel mai rar se folosesc de serviciile cantinelor universitare studenții de la Facultatea de Chimie (75%)⁴.

Sindicatele studențești repartizau studenților din familii nevoiașе, invalizilor, dar și sportivilor universitari tichete de hrană la preț redus sau gratis. Începând cu luna mai 1991, la Universitate se pune în aplicare Hotărârea 254 a Guvernului RM privind subvențiile pentru hrană studenților.

Una din practicele improprii mediului universitar, dar larg răspândită până în anul 1991, era participarea studenților la recoltarea roadei sau munca la diferite fabrici, mai ales cele de conserve, în detrimentul procesului de studiu. Sindicatele erau nu doar organizatorii detașamentelor care plecau în astfel de deplasări, dar aveau și funcția de intermediar în semnarea contractelor între studenți și angajatori. Spre sfârșitul anilor '90 a început să crească numărul celor care refuzau să meargă la astfel de munci și Comitetul Sindical Studențesc în ședința din 5 septembrie 1990 s-a văzut nevoită să pună în discuție subiectul despre eschivările de la lucrările agricole. În timpul discuțiilor s-au conturat trei propuneri: plecarea la lucrările agricole trebuie să fie una benevolă și nu trebuia să fie pedepsit niciun student; excluderea celor ce se eschivează de la lucrările agricole din listele de premianți; lipsirea de drepturi sindicale. Spre surprindere, conducerea organizației, care declara scopul de apărare a drepturilor studenților, cu un vot majoritar de 14 – pro și 2 – contra a optat pentru cea mai dură formă de pedeapsă propusă în timpul discuțiilor, solicitând listele celor care nu au plecat la lucru din motive serioase către 1 decembrie 1990⁵.

¹ Proces-verbal al ședinței SSU, noiembrie 1990. Arhiva curentă a SSU.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 10 din 24 mai 1994. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4940, marie-iunie 1994, f. 85.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 28 mai 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, ianuarie 1995 – iunie 1995, f. 133-135.

⁴ Bulgaru M., Bulgaru O., Barbarasa A. *Studentul USM: probleme și perspective de soluționare*. Chișinău, 2002, p. 20-21

⁵ Proces-verbal al ședinței SSU, septembrie 1990. Arhiva curentă a SSU.

Realitățile politice din RSSM de la începutul anilor '90 și-au găsit și ele reflectare în fenomenul „deplasărilor la lucrări agricole” ale studenților. În cazul deplasării studenților USM în raioanele Grigoriopol și Vulcănești, unde se constata o situație încordată, liderii sindicali de la facultăți erau obligați să le explice studenților circumstanțele socio-politice, avertizându-i să evite conflictele de orice gen. După 1991 s-a renunțat la mobilizarea studenților în campanii agricole, atât din cauza atitudinii studenților, care nu doreau întreruperea procesului de studiu, cât și din cauza proceselor de lichidare a gospodăriilor agricole colhoznice și demararea procesului de privatizare a terenurilor agricole.

Doar în toamna anului 1995 au mai fost create detașamente, în care au fost incluși 300 de studenți de la anul I ai Facultății de Istorie, care au plecat la culesul strugurilor în comunele Hirova și Vărzărești (r. Călărași), ai Facultății de Drept – la Bahmut, ai Facultății de Politologie și Filosofie – la Dereneu pentru o perioadă de circa 4 săptămâni. Realitățile din agricultura nu solicitau în mod stringent participarea studenților la strânsul roadei. Se putea presupune mai degrabă că studenții au fost scoși în afara orașului pentru a le îngrădi participarea la mișcările de protest demarate în primăvara anului 1995 și care urmau a fi reluate în toamna aceluiași an.

Pe data de 26 august 1991, cu o zi înaintea proclamării Independenței Republicii Moldova, la Universitate a avut loc ședința Comitetului sindical. Printre invitați se regăsea rectorul universității Boris Melnic și prorectorul Mihail Postolachi, președinții birourilor sindicale ale facultăților, intendenții. În ciuda evenimentelor politice ce se produceau în republică, procesul-verbal al ședinței nu certifică niciun cuvânt referitor la acest aspect. La ședință s-a constatat pregătirea insuficientă a căminelor pentru noul an de studii, lipsa materialelor pentru reparații etc. S-a constatat că pot fi asigurați cu cămin, respectându-se normele sanitare, 62% din numărul total de studenți, mărirea numărului celor cazați contravenea acelor norme¹.

Doar pe 24 septembrie 1991, la ședința Senatului universitar, dedicat proclamării independenței Republicii Moldova, dl Gheorghe Ciorchină, ales pe 11 aprilie 1990 șef-adjunct al Comitetului Sindical Studențesc de la universitate, replica profesorului M. Lozan, care afirmase că studenții nu prea au fost văzuți la evenimentele politice ce au dus la proclamarea Independenței, că, posibil, d-lui nu a văzut studenți de la Facultatea de Biologie și Pedologie, în rest, studenții au fost foarte activi. Tot dl Gh. Ciorchină anunța că la acel moment Universitatea cuprindea un număr de 3365 de studenți, iar locuri în cămine erau doar pentru 1400 de persoane². Astfel, se invoca insuficiența spațiului de cazare în cămine, care pe parcursul următorilor ani se va acutiza tot mai mult prin tendința de creștere a numărului studenților, pe de o parte, și prin degradarea căminelor, pe de altă parte. În perspectivă nici nu se prevedea construcția de noi cămine. Tot dl Gh. Ciorchină, în replică la afirmația dlui A. Petrencu în ședința Senatului Universității, precum că o bună parte din studenți nu au bursă și sunt nevoiți să facă bișniță, a anunțat că pe data de 23 aprilie 1991 Comitetul sindical a expediat o adresare președintelui M. Snegur în care se cerea mărirea cuantumului burselor pentru studenți. Se mai menționa aici și compensația pentru mâncare în valoare de 1,50 ruble oferită de Sindicate³. Modalitatea de a obține surse de existență prin vânzarea diferitor obiecte – bișnița – într-adevăr căpăta contururi tot mai mari în perioada anilor '80 ai secolului al XX-lea. Fenomenul a fost cauzat de salariul în natură, pe care îl primeau locuitorii republicii, și de deficitul lichidităților valutare în circuitul economic în condițiile deprecierei valutei ca urmare a inflației și va dispărea în câțiva ani, odată cu epuizarea stocurilor de mărfuri și introducerea în circuit a valutei naționale.

Începând cu ianuarie 1992, președintele sindicatelor studențești va deveni reprezentant al instituției în Senatul universității. Pe fundalul deschiderii din partea conducerii Universității, syndicatele studențești vor deveni tot mai active în lipsa altor organizații, cu fonduri încă suficient de mari, atât financiare, cat și de foi de tratament și de odihnă. Astfel, în anul 1992

¹ Proces-verbal al ședinței SSU, august 1990. Arhiva curentă a SSU.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 2 din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, septembrie 1991 – octombrie 1991, f. 36-37.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 2 din 24 septembrie 1991. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4620, septembrie 1991 – octombrie 1991, f. 36-37.

sindicatelor studențești vor contribui financiar la activitatea Clubului Sportiv Universitar și al angajaților Casei de Cultură a Universității.

Tot sindicatelor studențești vor fi organizația care se va implica decisiv în viața internă a USM prin ședința din 1 decembrie 1992, la care, printre primii, vor propune la postul de rector, rămas vacant după plecarea dlui Boris Melnic, candidatura profesorului Gheorghe Rusnac la funcția de rector al USM. Aceasta va constitui una dintre cauzele contestării ulterioare a rezultatelor alegerilor rectorului.

Doar spre finele anului 1993, din cauza diminuării posibilităților financiare și a creșterii libertăților individuale ale studenților, rolul sindicatelor studențești în viața socială a studențimii începe să scadă. În anii 1993-1994 Consiliul sindical a avut activități minime, ele se limitau la discutarea și aprobarea proiectului anual de contract cu administrația USM. Numărul foilor de odihnă se reduc la minimum, ele vizând, în special, baza Universității „Dacia” de la Primorsk. Cu toate acestea, în mediul studenților care primeau bursă, se vehicula ideea că sindicatelor adună cotizații de la toți studenții, indiferent dacă aceștia au depus cerere pentru a deveni membru al organizației sau nu. Se practica metoda de înscriere a tuturor studenților de la anul I în calitate de membri ai organizației sindicale, iar dacă cineva nu dorea, trebuia să scrie o cerere specială. Mulți studenți nici nu știau că lunar li se reține din bursă o anumită sumă pentru cotizații.

La monitorizarea celor 16 cămine, rămase în gestiunea Universității după fondarea la mijlocul anilor '90 a Academiei de Studii Economice, s-au constatat mai multe nereguli: du-lapurile, noptierele, paturile erau învechite și într-o stare avariata. Începe să fie promovată practica de repartizare a locurilor la cămine, cu acceptul studenților de a face singuri reparații în camere.

Printre puținele suporturi financiare din această perioadă se remarcă ajutorul acordat formației etnofolclorice studențești pentru a se deplasa la Kiev la manifestarea dedicată aniversării a 160-ea a Universității Naționale „Taras Șevcenko”.

Starea socială complicată a studenților și tensiunea politică din țară a impus realizarea anumitor măsuri de către Comitetul Sindical studențesc. Astfel, se stabilește modul de reprezentare la Conferința universitară: un delegat de la 47 studenți, se solicită prezentarea rapoartelor de activitate și alegerea democratică a conducerii sindicale. Se procedează la o practică, care va deveni permanentă, de a stimula financiar, prin intermediul ajutoarelor materiale lunare sau bi-lunare, activiștii sindicali, de a organiza manifestații de Anul Nou și de a monitoriza activitatea Sfaturilor căminelor. Cu toate acestea, modernizarea activității sindicatelor va deveni una dintre revendicările grevei studențești din primăvara anului 1995, organizată de Liga Studenților de la Universitate și de Liga Studenților din Moldova, care își avea sediul tot la USM.

În anul 1996 Sindicatelor studențești se vor implica în organizarea manifestațiilor dedicate aniversării a 50-ea de la fondarea USM și în inițierea sărbătorii „Balul bobocilor”, în reactivarea TVC-urilor etc. Iar în anul următor, pentru prima dată de la proclamarea Independenței Republicii Moldova, Sindicatelor studențești sunt implicate în organizarea „Zilei Biruinței”, o manifestație contestată de mai mulți studenți. În toți acești ani a continuat implicarea directă sau indirectă, chiar dacă, în cele mai dese cazuri, la nivel de declarație, la organizarea sesiunii de examene, se solicita extinderea programului de lucru al sălilor de lectură în timpul sesiunii etc. Se pune problema verificării condițiilor de trai ale studenților în timpul practicilor de teren.

Începutul secolului al XXI-lea este marcat printr-o continuitate în activitatea sindicatelor studențești, în special, accentul fiind pus pe odihna studenților. Se organizează festivități cu diferite ocazii: Anul Nou, Balul Bobocilor, Ziua Femeii – 8 martie, Miss USM, diverse competiții sportive. Cu toate acestea, în anul 2002 studenții de la USM considerau modestă implicarea sindicatelor în organizarea activităților culturale: 26% au dat o apreciere pozitivă, 4% - negativă (cota maximă fiind identificată la facultățile de Istorie și Drept – peste 30%), iar 40% aveau o atitudine neutră¹. Aceste cifre arătau clar că, în ciuda încercării de a organiza timpul liber al

¹ Bulgaru M., Bulgaru O., Barbarasa A. *Studentul USM: probleme și perspective de soluționare*. Chișinău, 2002, p. 21

studenților, manifestările desfășurate rămâneau în mare parte în afara intereselor majorității studenților, fiind solicitată o organizare mai bună și o diversificare a activității culturale.

Pe lângă tabăra de odihnă de la Primorsk, deținută de USM, este procurată și inclusă în sistemul de organizare a odihnei și tratamentului studenților o tabără pe malul Nistrului, la Vadul lui Vodă – „Poenița Verde”. Foile de tratament sunt direcționate în mod special la stațiunile de la Cahul. Pentru stimularea menținerii curățeniei în cămine se revine, începând cu anul 2009, la concursurile „cel mai bun cămin”, „cea mai bună odaie”¹. Cu toate acestea, studiile sociologice indică o rată înaltă a celor nemulțumiți de condițiile de cazare la cămin: 64,1% dintre studenții chestionați s-au declarat nemulțumiți, iar procentul celor de la Facultățile de Drept și FRIȘPA este de peste 85%, condițiile de cazare fiind apreciate ca bune doar de 35,9%, cota maximă fiind atestată la Facultățile de Chimie și Litere – cca 70%². Din septembrie 2011 sindicatele reiau practica distribuirii la prețuri speciale a abonamentelor pentru transport.

În linii mari, și în ultimii ani structura sindicatelor universitare rămâne a fi foarte apropiată de cele stabilite la momentul declarării Independenței Republicii Moldova. Activează aceleași comisii: de studii (participă la întocmirea planului de învățământ, a ecranelor sesiunilor, la întocmirea orarului), culturală (serate, competiții, activități la casa de cultură), comunal-locativă (condiții de trai și cazare), controlului obștesc (alimentație, abonamente). Activitatea unora fiind vizibilă, altele însă, în contextul promovării conceptului de la Bologna, au o importanță tot mai redusă. Începând cu aprilie 2012, sindicatele studențești sunt implicate și în analiza ofertelor venite la Universitate pe filiera proiectului Work and Travel, an în care s-a încercat nereușit și crearea unui ziar/reviste „Tânărul sindicalist”³.

Chiar dacă pe anumite sectoare ale activității organizației sindicale a Universității poate fi urmărită o stagnare, în ultimii ani se încearcă o implicare tot mai activă a acestora în diverse aspecte ale vieții studențești, ca răspuns la provocările timpului.

Pluralismul de opinii promovat în societate în ultimii ani de existență a RSSM și, mai ales, anularea statutului partidului Comunist ca unic partid în țară, a generat apariția mai multor organizații de alternativă, în care se implicau activ studenții universitari dornici de schimbare.

Studenții sunt cei care au reaprins flacăra demnității naționale la sfârșitul anilor '80. Din 1987, studenții de la USM înființează o serie de cenecluri literare, care purtau numele scriitorilor Gh. Asachi, B.P. Hașdeu, M. Eminescu. Ulterior, majoritatea vor adera la celebrul ceneclu literar-artistic „Alexe Mateevici”, care își desfășoară acțiunile începând cu 15 ianuarie 1989 în parcul central din Chișinău, apoi la Teatrul Verde de lângă fostul Lac Comsomolist, astăzi Valea Morilor. Studenții și membrii ceneclurilor literare au participat la crearea Mișcării Democratice pentru Restructurare în iunie 1988 și apoi la fondarea Frontului Popular din Moldova, în mai 1989⁴.

Unii dintre cei mai importanți lideri ai mișcării studențești din anii 1987-1989 au fost studenții de la Facultatea de Jurnalism Dumitru Maxim și Virgil Zagaievschi (acesta din urmă exmatriculat pentru „naționalism”) și studenții de la Facultatea de Istorie Valeriu Mutruc și Valeriu Banari. Aceștia au creat Liga democratică a studenților, care a organizat primele pichetări ale sediului Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei în perioada anilor 1988-1989, revendicând reforme politice și declararea limbii române drept limbă de stat⁵, remarcându-se printre alții, viitorii profesori ai USM: Liliana Onofrei, Nicolae Sadovei și alții.

¹ Proces-verbal al ședinței SSU, octombrie 2009. Arhiva curentă a SSU.

² Bulgaru M., Bulgaru O., Barbarasa A. *Studentul USM: probleme și perspective de soluționare*. Chișinău, 2002, p. 19-20

³ Proces-verbal al ședinței SSU, aprilie 2012. Arhiva curentă a SSU.

⁴ Republica Moldova de la Perestroikă la Independență (1989-1991). Documente secrete din arhiva CC al PCM. -Chișinău, 2011, p. VI; Cașu Ig. Cum au fost rusificați etnicii români în RSSM. http://www.adevarul.ro/moldova/politica/cum-fost-rusificati-etnicii-romani-rssm-1_50acf4107c42d5a6638c866d/index.html (vizitat 15.03.2015).

⁵ Cașu Ig. Cum au fost rusificați etnicii români în RSSM. http://www.adevarul.ro/moldova/politica/cum-fost-rusificati-etnicii-romani-rssm-1_50acf4107c42d5a6638c866d/index.html (vizitat 15.03.2015).

Anume starea dezastruoasă din învățământ, în special, din învățământul superior, rusificarea sistemului educațional i-a determinat pe studenți să inițieze proteste împotriva regimului sovietic comunist de ocupație, care va fi răsturnat prin mobilizarea maselor largi ale populației la cumpăna anilor '90 ai secolului trecut.

Prima grevă a studenților din Republica Moldova după proclamarea Independenței a avut loc în toamna anului 1992, a durat 21 de zile și a scos mii de studenți în stradă, tinerii cerând atunci condiții adecvate de trai în cămine, burse majorate, autonomie universitară și altele. Evenimentele se derulau și pe fundalul alegerii noului rector al Universității, funcție la care va fi votat la 29 decembrie 1992 profesorul Gheorghe Rusnac, rezultatele votului fiind contestate.

Una din urmările directe ale grevei a fost fondarea la 9 noiembrie 1992 a Ligii Studenților de la USM. Studentul de la Facultatea de Istorie Oleg Cernei a fost ales președinte al Ligii, printre lideri remarcându-se Igor Grosu, Mihai Godea și alții. Înregistrarea organizației la Ministerul Justiției, obținerea ștampilei și a contului bancar a schimbat statutul Ligii din una informală, într-o forță responsabilă de dirijarea acțiunilor studenților de la USM. Lărgirea activităților sub egida Ligii Studenților și diseminarea lor, vizibilitatea ei la nivelul evenimentelor politice și sociale din capitala Republicii Moldova a dus la constituirea, în câteva luni, a unor organizații similare, independente și la alte instituții de învățământ superior din Chișinău: Liga Studenților ASEM în frunte cu Nicolae Platon, Liga Studenților de la Institutul de Artă, condusă de Valentin Balan, Liga Studenților de la Universitatea Tehnică, condusă de Albert Vartic, Liga Studenților de la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”, condusă de Sergiu Musteață etc. Reprezentanții acestor organizații se întruneau la ședințele Ligii Studenților din Moldova (LSM). Organizația inițială, creată la USM, a continuat activitatea sub denumirea Liga Studenților USM (LS USM). De la fondarea „de jure”, în fruntea organizațiilor au fost aleși studenți de la Facultatea de Istorie a USM – Mihai Godea în fruntea LS USM, iar Oleg Cernei la LSM. Aceste două organizații au canalizat activitatea studenților spre menținerea drepturilor și spre obținerea unor noi facilități. Administrația universitară, în persoana proaspătului rector – Gheorghe Rusnac, va oferi un sediu acestor organizații, auditoriul 513 (bloc central), un loc de reprezentanță în Senatul universitar (prima documentare la 23 martie 1993) și alte forme de sprijin, inclusiv financiare, a evenimentelor de factură socială organizate de LS USM sau LSM.

Pe data de 29 iulie 1994, prin adoptarea Constituției Republicii Moldova, care promova ideea limbii și a poporului moldovenesc, a fost marcată orientarea spre renașterea moldovenismului. Situația va degrada în următorul deceniu până la revenirea la forma identificată de E. Coșeriu drept moldovenism care, în mod conștient, cultivă dezbinarea, ura împotriva a tot ce este românesc și care încearcă, cu argumentele cele mai absurde, să afirme o identitate moldovenească opusă celei românești¹.

În acest context, la 16 martie 1995 Colegiul Ministerului Învățământului Republicii Moldova decide înlocuirea cursului de „Istoria românilor”. Această decizie a fost determinantă pentru demararea unei mișcări ample a tineretului studios, care va deveni cunoscută ca *Greva din primăvara 1995*. Inițiatorii grevei au fost studenții USM, organizați de Liga Studenților din Moldova (LSM) cu sediul la USM, condusă de studentul Facultății de Istorie Oleg Cernei, la care au aderat și mulți profesori de la Universitate. La ședințele LSM au fost formulate cerințele tineretului studios față de guvernare, care, la prima etapă, erau centrate pe anularea deciziei din 16 martie.

Din primele zile ale grevei, mass-media de stat și ziarele servile, în special cele de limbă rusă, au inițiat un val puternic de propagandă. Înviniuirile de antistatalitate erau argumentate pe două direcții: pe de o parte, că organizatorii-curatori ai acestor evenimente se află la București și doresc lichidarea statalității moldovenești, pe de altă parte, că evenimentele de la Chișinău toarnă apă la propaganda liderilor autoprocamatei „republici nistrene”, pe care cei de la Chișinău îi convingeau că nu mai există românism în Republica Moldova. Chiar ziarele

¹ Coșeriu E. „... Moldovenismul... nu se opune românismului, ci este o formă a lui...”, În: Revista de lingvistică și știință literară, Chișinău, 4-6, 1999; 1-6, 2000; 1-6, 2001, p. 167.

cu atitudine neutră promovau ideea că manifestările sunt ilegale, iar primăria or. Chișinău, în frunte cu primarul general Serafim Urechean, refuza de fiecare dată autorizarea lor, iar uneori nu oferea nici condiții de sonorizare prin autocarul cu portavoce amplasată pe acoperiș. Când așteptările că greva se va autoepuiza în 2-3 zile nu s-au adeverit, declarațiile antigrevă au devenit mai atente, dar nu și mai puțin acide. În loc să discute și să soluționeze cererile revendicate de studenție, se făceau încercări de a presa părinții activiștilor ca să-și îndrume copiii în sălile de studii, conducerea școlilor, colegiilor și universităților făcea presiuni atât asupra elevilor și a studenților, invocând exmatricularea, cât și asupra profesorilor, amenințându-i cu posibile concedieri.

În scurt timp, mișcarea grevistă a cuprins toate universitățile din Chișinău, colegiile, dar și mai multe licee, din rândul celor din urmă cei mai activi fiind elevii liceelor „Mircea Eliade” și „Gheorghe Asachi”. Ignorarea manifestațiilor și a revendicărilor acestora de către reprezentanții conducerii Republicii și de cei de la ministerele de resort a dus la lărgirea componentei sociale a grevei, la formarea unui Comitet de Grevă și la creșterea cerințelor față de conducere.

Revendicările înaintate de Comitetul de Grevă au fost aprobate la ședința Comitetului de grevă din 21 martie 1995, includeau 11 puncte, mai multe puncte promovate inițial de LSM: anularea hotărârii Colegiului Misterului Învățământului de la 16 martie 1995 cu privire la înlocuirea cursului de „Istoria românilor” prin cursuri de „Istoria Moldovei” și „Integrat”, păstrarea cursurilor „Istoria românilor” și „Limba și literatura română”; majorarea salariilor, pensiilor și burselor în conformitate cu coșul minim de consum; respectarea Hotărârii Guvernului din noiembrie 1992 privind transportul interurban care viza studenții; acordarea autonomiei instituțiilor de învățământ superior, anularea Decretului Președintelui RM cu privire la numirea rectorilor; menținerea școlilor normale drept instituții principale de pregătire a cadrelor didactice pentru școlile primare; săptămâna de studii de 5 zile, frecvența liberă la cursurile teoretice; neadmiterea în instituțiile de învățământ superior a metodelor de presiune și intimidare a studenților și a profesorilor; interzicerea reținerii cotizațiilor sindicale din bursa studenților fără acordul lor de contabilitățile instituțiilor de învățământ. Pentru alte categorii sociale se solicita: modificarea unor articole din Constituție cu decretarea limbii române ca limbă de stat; aprobarea Codului Funciar care ar permite împrăștierea tuturor categoriilor sociale de la sate; lichidarea tuturor restanțelor la salarii pentru toate categoriile sociale; indexarea salariilor, pensiilor, indemnizațiilor și depunerilor bănești de la Banca de Economii; anularea impozitului asupra imobilului social, asigurarea instituțiilor medicale cu medicamente și utilaje medicale; ameliorarea situației în domeniul industriei construcțiilor. Prim-ministrul A. Sangheli la finele lui martie a calificat mișcările din Chișinău ca fiind îndreptate spre „lichidarea statului și întoarcerea haosului”, atenționând că statul are suficiente mijloace de constrângere.

În condițiile lipsei de acces la televiziunea și radioul de stat, pe data de 24 martie LSM editează o publicație numită „Gaudeamus”, în format A4, multiplicată atât în limba română, cât și în limba rusă, în care prezenta Revendicările studenților aprobate la ședința Comitetului de grevă din 21 martie și Apelul LSM către populația țării.

La 28 martie 1995 rectorul USM Gh. Rusnac atenționa Senatul: „Începând cu 18.03.1995 la Facultatea de Istorie, iar din 20.03.1995 și la alte facultăți activitatea este deosebit de complicată. Comitetul a declanșat o grevă care a afectat nemijlocit USM. Sunt cunoscute deja cerințele, este nominalizată comisia de conciliere, au loc tratative, dar comitetul de grevă condus de domnul Petrenco Anatol (sub această formă este indicat numele în procesul-verbal al senatului din 28 martie 1995 – n.n.) nu acceptă propunerile rezonabile de a întoarce studenții în auditorii și a continua, în paralel, ședințele comisiei guvernamentale și a comitetului de grevă. Este cunoscut că acțiunile greviștilor contravin legii. Toți avem dreptul să protestăm vizavi de unele hotărâri sau decizii. Singura condiție însă este de a respecta legea”¹. În replică, președintele Ligii Studenților USM Mihai Godea a atenționat că la votarea Constituției se afirma că fiecare va

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 28 martie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, ianuarie 1995 – iunie 1995, f. 119-120.

R E V E N D I C A R I I E

1. Anularea Hotărârii Colegiului Ministerului Învățământului din Republica Moldova de pe data de 16 martie 1995 cu privire la înlocuirea cursului de Istorie a Românilor prin cursuri de "Istoria Moldovei" și "Integrat" și păstrarea cursurilor Istoria românilor și Limba și Literatura română.

2

2. Majorarea salariilor, pensiilor și burselor în conformitate cu costul minim de consum.

3. Respectarea Hotărârii guvernului din noiembrie 1992 privind transportul interurban.

4. Acordarea autonomiei instituțiilor de învățământ superior, anularea Decretului Președintelui Republicii Moldova cu privire la numirea rectorilor.

5. Menținerea școlilor normale drept institutii principale de pregătire a cadrelor didactice pentru școlile primare.

6. Săptămâna de studii de cinci zile, frecvența liberă a cursurilor teoretice.

7. Neadmiterea în instituțiile de învățământ a metodelor de presiune și intimidare a studenților și profesorilor.

8. Interzicerea contabilităților instituțiilor de învățământ privind reținerea cotizațiilor sindicale din bursa studenților.

Comitetul de Grevă

Figura nr. 12. Primele revendicări ale studenților

numi limba la dorință, ori română, ori moldovenească, iar deciziile de ultimă ora insistă asupra termenului de limba moldovenească. Cu asemenea tempouri se va ajunge la apariția unui dicționar moldo-român. Vorbitorul a îndemnat Senatul să ia atitudine și să se pronunțe ori în favoarea adevărului științific: istoria română, limba română sau a tezei inventate de Ceban și Lazarev privind istoria poporului moldovenesc¹. În acea zi toți rectorii universităților din Chișinău au fost invitați la prim-ministrul A. Sangheli. S-a discutat problema grevei studențești, toți rectorii exprimându-și opinia că din cauza grevei suferă procesul de instruire și educație. A fost discutată și problema autonomiei universitare, promițându-li-se și achitarea burselor restante către 1 septembrie. Rectorul USM pe parcursul grevei a încercat să manevreze, spunând fiecărui as-

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 28 martie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, ianuarie 1995 – iunie 1995, f. 136-137.

cultător ceea ce vroia el să audă, iar în anumite cazuri, unde credea că va avea rezultate, spre exemplu, în fața studenților de la Facultatea de Drept trecea și la amenințări pentru a întoarce studenții în sălile de studii.

În ziua de 29 martie 1995, în ciuda condițiilor meteorologice neprielnice pentru manifestări de stradă, a solicitărilor de stopare a grevei și a amenințărilor primului-ministru, s-a înregistrat cea mai numeroasă participare. Calculele cele mai optimiste numărau între 60.000 și 100.000 de tineri, studenți și elevi, dar și alte categorii sociale care au aderat la manifestație pe parcursul zilei. Colective pedagogice și muncitorești din diferite orașe și raioane aveau la revindicările greviștilor. Pe data de 3-4 aprilie Comitetul de grevă a continuat negocierile cu comisia desemnată de președintele M. Snegur, condusă de consilierul A. Șcerbanschi, îmbolnăvirea subită a căruia tergiversa negocierile. Studenții continuau să-și exprime nemulțumirea, considerând că s-au soluționat doar revindicările privind facilitățile în transport și cotizațiile sindicale ale studenților. Președintele M. Snegur pe data de 5 aprilie, după întrevederi cu savanții lingviști de la AȘ RM, organizează o întâlnire cu șefii secțiilor de învățământ, pentru a se lămuri ce limbă se vorbește – româna sau moldoveneasca – în țara pe care o conduce. Pe data de 7 aprilie o parte din greviști, inclusiv profesori, s-au retras din grevă pe fundalul tensionării situației și trecerii la greva non-stop, în Piața Marii Adunări Naționale fiind instaurate cca 23 de corturi încă din seara zilei de 5 aprilie. Peste 100 de studenți, reprezentanți ai tuturor instituțiilor, fac de gardă 24 din 24 de ore în fața Guvernului, începând cu data de 10 aprilie. Această formă de manifestare a făcut să fie reluate tratativele între greviști și guvernare, ultima reprezentată de consilierul I. Colesnic, constatându-se necesitatea reevaluării fiecărui punct din revindicări.

Pe data de 11 aprilie M. Popov, ministru de externe, P. Gaugaș, ministrul învățământului, D. Nidelcu, ministrul muncii, protecției sociale și familiei, A. Dănilă, prim-vice-ministru al afacerilor externe, s-au întâlnit cu reprezentanții misiunilor diplomatice în Republica Moldova în scopul informării celor din urmă despre situația social-politică din țară, în special, despre Greva studenților. Reprezentanții puterii, la televiziune și la radio, în fața populației țării au declarat că majoritatea revindicărilor au fost soluționate, iar altele necesită timp, promițând că prin dialog civilizat vor fi soluționate toate problemele.

În Informația privind activitatea USM în luna aprilie 1995, rectorul Gh. Rusnac critică acțiunile studenților și ale profesorilor, atenționând că revindicările economice ale studenților care prevăd transportul orășenesc gratis, plata a 50% din costul transportului interurban denotă o mentalitate comunistă, or în toată lumea dezvoltată pentru servicii trebuie să plătești. Aceste acuzații le aducea tinerilor cel care a fost secretar al Comitetului de partid al USM și fost membru al Comitetului Central al PCM. A atins și problema protecției sociale a studenților și profesorilor¹. Anume în mediul profesorilor reprezentanții puterii vedeau provocatorii mișcărilor studențești.

Încercările prin diferite metode ale Guvernării și conducerii Universității, care variau de la amenințări cu exmatricularea studenților și concedierea profesorilor la zeflemele privind acțiunile greviștilor și promisiuni nefondate, de a readuce studenții în sălile de studii nu aveau succes. La împlinirea unei luni de manifestări stradale, fără rezultate vizibile, s-a purces la blocarea, pentru câteva ore, a principalelor artere ale orașului, a clădirilor Guvernului, Televiziunii și Radiodifuziunii, care informau eronat populația țării despre evenimentele din Chișinău. După aceasta, greva a fost suspendată până pe 4 mai 1995, oferind Comitetului de grevă și guvernanților timp să soluționeze la masa tratativelor solicitările greviștilor, dar, în special, condiții pentru desfășurarea alegerilor locale în data de 16 aprilie 1995.

La 23 mai 1995 Senatul USM votează un Apel către Parlamentul Republicii Moldova și către toți oamenii de bună credință în care apreciază oportunitatea mesajului președintelui M. Snegur privind necesitatea revizuirii articolelor 13 și 18 ale Constituției în vederea introducerii

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 25 aprilie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, ianuarie 1995 – iunie 1995, f. 152-153.

glotonimului Limba română ca unicul adevăr științific, solicitându-se parlamentarilor să reinstaureze Adevărul pe altarul conștiinței naționale.

Pe parcursul unei luni și jumătate cât a durat greva, desfășurată în diverse forme de manifestare: marșuri, greva non-stop, blocarea transportului urban, tratative cu reprezentanții puterii LSM a fost unul dintre principalii organizatori și coordonatori ai tuturor evenimentelor, inițial de sine stătător, iar mai apoi ca membru activ al Comitetului de grevă. În cadrul acestor activități o atenție deosebită s-a acordat securității participanților. Unii tineri aveau misiunea de a menține ordinea, de a stopa provocațiile și de a coordona acțiunile cu reprezentanții forțelor de poliție. Astfel, pe parcursul grevei n-au avut loc cazuri de aplicare a forței, în ciuda unor încercări de a le provoca.

Pe fundalul unei campanii de denigrare în mass-media oficială de limba română, dar mai ales în cea de limbă rusă, a participanților la greva studenților și apropierea alegerilor locale generale, care urmau să aibă loc la 16 aprilie 1995, guvernarea s-a văzut nevoită să îndeplinească în parte revendicările sociale și cele de organizare a învățământului, iar asupra problemelor principale privind studierea istoriei românilor și a limbii române să se instituie un moratoriu pentru mai mulți ani. Greva din 1995 a dus și la divizarea fostei formațiuni de guvernământ (Partidul Democrat Agrar din Moldova) și a demonstrat puterea tineretului în Republica Moldova. Drept urmare, partidele politice încep să-și formeze „aripe tinere”, incluzându-i în rândurile lor pe cei mai activi studenți.

În vara anului 1996 Oleg Cernei și Mihai Godea alegeau Facultatea de Istorie și din acest motiv au fost organizate alegeri pentru funcțiile de conducere ale ligilor studențești. Conducerea Ligii Studenților din Moldova a fost preluată de studenți de la Universitatea Tehnică din Moldova, iar la conducerea Ligii Studenților de la USM a trecut Igor Sava (anul I, Istorie), secundat de Vitalie Ponomariov și un consiliu de administrare din care făceau parte mai mulți studenți de la istorie (Corneliu Cirimpei, Nadejda Lachi), politologie (Iurie Dumbrăveanu, Sergiu Crudu, Vasile Croitoru) etc. Pe fundalul schimbării conducerii au apărut disensiuni între grupul de la Istorie cu cel de la Politologie, cel din urmă având reprezentanți de la ani de studii mai mari și considerând, pe bună dreptate, că aveau o implicație mai mare în activitățile LS USM la etapa anterioară, deoarece să preia conducerea ligii. Ei solicitau predarea ștampilei, eliberarea sediului și alegeri noi ale conducerii LS USM. În toamna anului 1996, în lună octombrie, la TeleRadio Moldova, cu susținerea prodecanului Facultății de Istorie, a dlui dr. Igor Șarov, a fost organizată și o emisiune în care a fost prezentată activitatea LS USM și expusă situația creată. La emisiune au participat Igor Sava (președintele LS USM), Aureliu Malearciuc și Vitalie Ponomariov.

Ulterior, Vasile Croitoru, student la Facultatea de Politologie împreună cu câțiva colegi au fondat, cu susținerea rectorului USM Gh. Rusnac, Organizația Studenților de la USM (OS USM). După evenimentele din anul 1995, rectorul Gh. Rusnac avea o atitudine rezervată față de Liga Studenților USM și dorea să scape de ea. Un pas important în această direcție a fost întreprins peste câteva luni prin privarea LS USM de sediul deținut în cabinetul 513. LS USM, în lipsa unor activități concrete, s-a dizolvat de la sine către anul 1997.

Proaspăt formată Organizație a Studenților de la USM, care includea în mod special studenții de la Facultatea de Politologie, s-a bucurat de toată susținerea conducerii Universității. Activitatea ei s-a desfășurat în câteva direcții: științifică, culturală și de promovare a odihnei studenților, fiind complet exclusă componenta combativă de obținere și menținere a drepturilor studenților, astfel, în activitatea sa grevele și manifestațiile au lipsit totalmente. Activitățile OS USM, fiind focalizate, în special, în cadrul Facultății de Politologie, au deraiat de la statutul de organizație universitară, chiar dacă au reușit organizarea pe parcursul următoarei perioade a mai multor evenimente importante, precum întâlnirea studenților cu președintele Republicii Moldova Petru Lucinschi, desfășurarea TVC-urilor universitare și chiar interuniversitare etc.

La Universitate se conturează practica de a promova și a susține acele organizații studențești care demonstau loialitate față de administrație.

Începutul anului de studiu 1995-1996 urma să marcheze sfârșitul grevei din primăvară, în cazul îndeplinirii condițiilor greviștilor, ori reluarea ei. Legea învățământului, care urma să

soluționeze mai multe probleme ale studenților și, implicit, s-o rezolve și pe cea a autonomiei universitare, a fost votată de Parlament la 21 iulie 1995, dar a fost returnată Parlamentului de către Președintele țării pentru a fi reevaluat anumite chestiuni de principiu. Se crease situația când, pe de o parte, legea a fost votată, așa cum s-a convenit cu Comitetul de grevă, dar, pe de altă parte, ea nu intra în vigoare și putea suferi modificări esențiale. În septembrie 1995 Mihai Godea a ținut o pledoarie în ședința Senatului USM referitoare la starea de lucruri de la universitate, văzută prin prisma studenților și a solicitat, făcând trimitere la cerințele studenților din timpul grevei și la principiile autonomiei universitare, să nu mai fie prelungite împuternicirile dlui Gh. Rusnac la funcția de rector al USM și să fie demarat procesul de alegere a rectorului. El și-a exprimat, în același timp, rezervele privind practica de formare a unei „verticale de putere”: numirea decanilor și a șefilor de catedre, astfel rectorul devine dependent de Minister, iar decanii și șefii de catedră de rector¹, propunere care nu a fost votată.

Pentru a diminua prezența studenților de la anul I la eventualele manifestări în masă, circa de 300 studenți de la Istorie, Drept, Filosofie și Psihologie, Științe Politice au fost trimiși la lucrări agricole în raionul Călărași². Cu toate acestea, greva a reînceput la data de 18 octombrie antrenând o bună parte din studenți și profesori și a durat mai multe zile. În același context, în noiembrie 1995 structurile Casei de Cultură a USM, rectoratul și Liga Studenților au organizat ample manifestări legate de ziua Studentului (spre ex.: Balul Bobocilor, concerte la Casa de cultură și în centrul orașului Chișinău), s-a acordat ajutor material mai multor studenți orfani, studenților eminenți le-au fost înmânate premii pentru rezultate excelente la învățătură și au fost oferite bursele nominale: a Republicii, Gaudeamus, M. Eminescu, A. Lupan, V. Corobceanu, N. Dîmo, precum și bursa Senatului Universității³.

După mai multe luni de așteptare, la 9 noiembrie 1995 Legea învățământului a fost publicată în Monitorul oficial și la 30 aprilie 1996 a fost pusă în discuție la ședința Senatului USM. Un raport privind rolul studentului universitar în transpunerea în viață a Legii învățământului a prezentat prof. Pavel Cocârlă. În textul referatului, rodul muncii unei Comisii compuse din 8 persoane, se constată că, în urma anchetării a peste 230 de persoane, studenții, în ansamblu, nu cunosc Legea învățământului, ea nu este respectată, iar contribuția studenților la transpunerea ei în viață este minimă⁴. Aceasta intra în contradicție cu faptul că majoritatea studenților au participat la Greva studențească din anul 1995 și au solicitat o asemenea lege.

Legea prevedea clar mai multe drepturi și obligații ale studenților, unele dintre care la USM sunt încălcate grosolan, spre exemplu: deteriorarea literaturii, a averii universității, a bunurilor din cămine etc. Se constată că din cei 5335 de studenți ai universității sunt cazați la cămine doar 2761 de studenți, sunt dese cazurile de nerespectare a ordinii, a curățeniei, se face abuz de alcool etc. Un număr mare de studenți nu-și cunosc obligațiile și nici nu vor să le cunoască, afirma prof. P. Cocârlă⁵. În acest context, reprezentantul studenților în Comisia sus-numită Mihai Godea atenționa că la USM nu se respectă Regulamentul cu privire la cămine, adoptat în 1991, nici de studenți, nici de administrația căminelor, nu se știe cine are un rol principal în cămin – Sfatul studenților sau intendentul. Se constata că studenții nu cunosc Legea învățământului din cauza lipsei de informare⁶. Șeful Ligii Studenților Oleg Cernei reitiera că, dacă primul proiect de Lege a fost discutat la ședința rectorilor și la minister, al doilea proiect practic

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 28 martie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5073, ianuarie 1995 – iunie 1995, f. 136-137.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 2 din 24 octombrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, septembrie - decembrie 1995, f. 48-49.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 4 din 28 noiembrie 1995. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5074, septembrie - decembrie 1995, f. 115.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 30 aprilie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, ianuarie – iunie 1996, f. 111-156.

⁵ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 30 aprilie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, ianuarie – iunie 1996, f. 147.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 30 aprilie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, ianuarie – iunie 1996, f. 112-113.

n-a fost discutat. Starea materială rămânea incertă, calcule simple arătau că studentul avea nevoie de minim 260 de lei pentru trai. O problemă depistată în contextul alegerilor, anunțată de rectorul Gh. Rusnac, a fost faptul că studenții, pe de o parte, sunt suficient de activ politic, dar la alegeri participă în număr foarte redus: din numărul de 1500 de alegători din campusul de pe str. Gh. Cașu au votat doar cca 300 persoane¹. Tot în aprilie 1996 a fost documentată întrunirea la Casa de Cultură a grupului Tinerilor legionari (cuziști), fiind reprezentate facultățile de Științe politice, Drept, Biologie și Pedologie ș.a.² Chiar dacă în anii '90 s-a vorbit mult despre Mișcarea legionară, aceste idei nu au prins rădăcini în Republica Moldova, dar, cu toate acestea, au fost folosite des de către organele de conducere de pe ambele maluri ale Nistrului pe postură de sperietoare. După cazul menționat de la Casa de Cultură a USM, conducerea universității a impus hotărârea ca, în cazul solicitărilor spațiului pentru desfășurarea unor manifestări în Casa de Cultură, să fie prezentat în prealabil programul lor³. Pe de altă parte, au fost invocate motive economice pentru a periclita inițiativele creatoare ale studenților. La finele anului de studiu, analizând lista organizațiilor care solicitau spațiu în sediul Universității, regăsim între ele și câteva organizații ale tinerilor și studenților precum „Drepturile Tineretului”, „Asociația Tinerilor Psihologi”, „Liga Studenților”, „Organizația Studenților Liberi”, dar se decide ca singurele structuri care pot să-și păstreze birourile în cadrul USM sunt Sindicatele angajaților și cele studențești⁴.

În contextul alegerilor prezidențiale din 17 noiembrie 1996 și în baza Legii privind organizațiile social-politice, se atenționa că sistemul de învățământ în Republica Moldova este unul depolitizat și se interzice cultivarea și promovarea ideilor și sarcinilor oricăror partide sau organizații social-politice în cadrul orelor de curs, precum și antrenarea studenților în diferite procese electorale etc.

La 7 februarie 1997 expira termenul de activitate a Senatului universitar. În acest context, la 25 februarie 1997 s-a aprobat Regulamentul Senatului Universității de Stat din Moldova, articolul 3 al căruia stipula o cotă a personalului didactico-științific de 75%, a studenților și doctoranzilor de 15% (12 studenți și 3 doctoranzi) și a serviciilor auxiliare de 10%, numărul total nedepășind 100 de senatori⁵. Astfel, ședința din 28 ianuarie 1997 a fost ultima cu reprezentanță din partea Ligii Studenților, prezent fiind președintele LSM – Igor Sava⁶.

Începând cu 1 octombrie 1997, cu ocazia instituirii zilei Universității de Stat din Moldova, a devenit o tradiție menționarea studenților care au dat dovadă de cele mai bune rezultate la studii. În primul an numărul lor a constituit 638 de persoane. Tradiția respectivă, într-o formă sau alta este respectată până în prezent. Începe să fie marcată prin diferite activități și ziua mondială a studentului – 17 noiembrie, care a servit un bun prilej ca la 18 noiembrie 1997 studenții USM să aibă o întâlnire cu Președintele Republicii Moldova Petru Lucinschi. Iar Liga Studenților din Moldova a convocat Congresul al II-lea al studenților din Republica Moldova la care au participat rectorii instituțiilor de învățământ superior și reprezentanți ai Ministrului Învățământului, Tineretului și Sportului. Devine tradiție și evenimentul numit „Balul bobociilor”, menit să-i integreze pe noii promovați la facultate în rândurile studenților. Cu ocazia acestor evenimente se reia discuția despre necesitatea elaborării unui Regulament al Studentului USM, inițiată în iunie 1995.

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 30 aprilie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, ianuarie – iunie 1996, f. 117.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 30 aprilie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, ianuarie – iunie 1996, f. 120.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 30 aprilie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, ianuarie – iunie 1996, f. 117.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 30 aprilie 1996. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5190, ianuarie – iunie 1996, f. 117.

⁵ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 7 din 25 februarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, 28 ianuarie 1997 – 31 martie 1997, f. 103.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 6 din 28 ianuarie 1997. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5310, 28 ianuarie 1997 – 31 martie 1997, f. 196.

În ciuda organizării mai multor manifestații de diferit ordin, situația economică continua să fie una complicată. La finele anului de învățământ 1997-1998 se constata o lipsă acerbă de bani cauzată de schimbarea conducerii la nivel guvernamental¹. Din cauza restanțelor la achitarea salariilor și a burselor studenților se constată o situație de pre-grevă la mai multe facultăți. Lipsa banilor a condus la revenirea sistemului de tichete pentru studenții orfani, din septembrie 1998 încep să fie acordate ajutoare materiale sub formă de tichete – echivalente a prețului unui prânz, reieșind din suma 4 lei/zi, care erau valabile la cantinele universitare². Situația în cămine era apreciată drept una ieșită de sub control, una din cauzele principale ale dezordinii fiind activitatea intendenților, în special, colectarea ilegală a diferitor fonduri³.

Pe fundalul agravării acestor probleme, la 23 noiembrie 1999 Senatul instituie o nouă tradiție la USM – una din ședințele Senatului să fie consacrată studentului, iar cu ocazia Zilei Studentului au avut loc mai multe manifestări, precum: mese rotunde pe diferite teme, ședință solemnă la Palatul Național, ajutor material acordat studenților eminenți, studenților orfani, studentelor-mame etc.⁴ Tot atunci, în prezența unui consilier al Președintelui Republicii Moldova, în cadrul USM a fost discutată problema: „Studentul USM: preocupări curente și de perspectivă”⁵. La dezbateri au participat atât profesori universitari, cât și studenți. Reprezentanții studenților în Senat au atenționat asupra unor probleme sociale care necesitau o evaluare și soluționare imediată: problema căminelor, a cantinelor etc. Pentru prima dată se discută despre necesitatea instituirii unui cabinet narcologic, semnalându-se acuitatea problemei narcomaniei, a alcoolismului și a bolilor sexual-transmisibile.

Primăvara anului 2000 revine cu implicarea activă a studenților USM-ști în manifestațiile nesancționate ale tineretului în centrul orașului Chișinău din 17 aprilie. După ecoul evenimentelor din 1995, conducerea USM încearcă să țină situația sub control. Astfel, la 20 aprilie 2000, cu această ocazie este convocată o ședință specială a Senatului, fapt care nu s-a întâmplat în timpul mișcărilor studențești din anul 1995, dar nici ulterior. La această ședință s-a atestat o prezență minimă de doar 57 membri din cei 95⁶.

Conducerea universității, în persoana rectorului Gh. Rusnac, recunoaște că, de fapt, nu s-a întâmplat ceva deosebit, lucrurile se orientau clar în această direcție și față de studenți nu se pot înainta pretenții deosebite. Cu toate acestea, conducerea universității încercase să rezolve din timp unele dintre „veșnicele” probleme ale studenților prin reparațiile efectuate în mai multe cămine, a profilactoriului-sanatoriu, prin darea în exploatare a policlinicii studențești și a unui nou bloc de studii. Din 1999 funcționa Palatul Sporturilor, a fost procurată baza de odihnă de la Vadul lui Vodă etc., pe de altă parte, s-au constatat și anumite aspecte nefaste pentru studenți precum: cota studenților bursieri de la 01.01.1999 a fost micșorată de la 40-45% la 25%, s-a mărit taxa de trai în cămine, au fost anulate facilitățile pentru transportul interurban și pentru serviciile medicale⁷. Chiar dacă recunoștea motivele grevei, rectorul imputa necesitatea unei autorizații de grevă, lipsa unei reprezentanțe cu care să se poată duce tratative. Se uita faptul că majoritatea grevelor, apărute drept urmare a unor cauze reale, nu erau autorizate de organele abilitate, iar acele organizații studențești care ar fi putut prelua conducerea grevei în cadrul stipulat de legislație au fost anihilate și dizolvate tot prin eforturile conducerii universitare, cele loiale neavând motive să se implice, riscând astfel să piardă susținerea.

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 30 iunie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5464, 30 iunie 1998, f. 2-3.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 1 din 28 august 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, august - octombrie 1998, f. 30.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 2 din 13 octombrie 1998. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5461a, august - octombrie 1998, f. 2-5.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 4 din 23 noiembrie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617, noiembrie 1999, f. 5.

⁵ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 4 din 23 noiembrie 1999. AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5617, noiembrie 1999, f. 10-15.

⁶ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 20 aprilie 2000. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 1.

⁷ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 20 aprilie 2000. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 4.

Solicitările greviștilor au demarat cu sloganul „Jos taxa” la 16 aprilie 2000, în fața blocului central al Universității de Stat din Moldova, avându-se în vedere decizia Primăriei Municipiului Chișinău din 30 martie 2000 de a anula facilitățile la transportul urban pentru studenți. La 20 aprilie s-a ajuns la situația că s-a aruncat cu pietre și ouă în pereții Primăriei Chișinăului, anumite detașamente ale poliției intervenind în forță împotriva protestatarilor. Ministrul de Interne V. Țurcan anunțase că studenții de la ASEM și de la Universitatea Tehnică erau înarmați cu vergi metalice, pietre și bucăți de lemn cu ținte la capăt. Pe data de 17 aprilie o reprezentanță din circa 18 studenți ai diferitor universități, împreună cu Consiliul Rectorilor și primarul S. Urecheanu au elaborat un proiect de decizie a Consiliului municipal care a fost votată unanim de Consiliu, către orele 22.00 taxa fiind anulată. Tot atunci Consiliul Rectorilor a stabilit ca din banii plătiți de studenți pentru contracte, ca un impozit, să fie recuperată o parte din cheltuielile de transport făcute de Primărie. Problema a fost discutată și de premierul D. Braghiș cu protestarii, privind aceleași facilități pentru bugetari, dar nu s-a ajuns la un numitor comun. Pe lângă anularea taxelor pentru transport, către data de 20 aprilie, greviștii mai solicitau și eliberarea studenților reținuți, majorarea bursei, facilități la transportul interurban, salarizarea la timp a bugetarilor, plata pensiilor etc. Cei mai activi s-au dovedit a fi, ca de obicei, studenții de la anul I și II. Comisariatul de poliție Chișinău confirma tot atunci că din cei peste 100 de protestatari reținuți 30 erau studenți de la USM¹.

În grevă erau antrenati pasiv și profesorii. Unii dintre ei reproșau studenților că nu participă la manifestații, chiar eliberând studenții de la ore pentru a-i indemnă să meargă la demonstrații etc.

În contextul acestor evenimente, președintele SSU Victor Gârlea a anunțat că încă pe 12 aprilie 6 președinți ai comitetelor sindicale ale celor mai mari universități din Chișinău au înaintat o petiție Primăriei orașului Chișinău în care rugau ca taxa stabilită pentru transport să nu fie una „prea mare”, inițial de 5 lei, iar din septembrie să fie majorată la 10 lei, syndicatele să devină responsabile de repartizarea abonamentelor, ca acestea să nu ajungă în mâinile celor cu carnete studențești false. Din aceste considerente, Consiliul SSU a decis să nu organizeze nici o manifestare de protest, dar, între timp, studenții erau fugăriți din troleibuze, au fost documentate cazuri când li s-au rupt carnetele de student etc.² Într-un final, o parte din studenți s-a organizat într-un Comitet de grevă compus din 10 persoane, alții au declarat că din 21 aprilie vor reveni la ore.

Conducerea unor organizații studențești oficiale nu se regăsea între organizatorii grevei. Astfel, liderul Alianței Studenților Independenți Ion Ciobanu își puneă întrebarea: cine ar fi putut organiza greva, deoarece în Comitetul Sindical se anunțase că din 28 aprilie nimeni nu va mai achita taxa de transport, fapt despre care au fost informați studenții, dar s-a întâmplat altfel, în mijloacele de transport studenții au fost impuși să plătească, au fost brutalizați, bătuți, li se luau carnetele de student, așa că izbucnirea a fost inevitabilă și nimeni nu putea să-și asume răspunderea³.

S-a stabilit că studenții au fost provocați să arunce cu ouă și pietre în primărie de anumite persoane, care nu fac parte din mediul universitar. Pe fundalul evenimentelor, pentru prima dată s-a lansat informația falsă despre „existența studenților morți” pentru a instiga spiritele. Toți studenții reținuți de poliție au fost eliberați, cu excepția a două persoane care nu făceau parte din mediul studențesc. Dar în procesele-verbale întocmite de poliție au fost obligați să semneze că erau în stare de ebrietate sau drogați, pentru ca aceste documente să fie prezentate mass-mediei și difuzate în întreaga țară⁴.

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 20 aprilie 2000. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 6.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 20 aprilie 2000. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 6a-7.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 20 aprilie 2000. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 7.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 20 aprilie 2000. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 8.

Procesul-verbal, întocmit după întrunirea grupului de lucru constituit din membri ai Guvernului și reprezentanți ai studenților, prevedea: în locul cererii de scutire cu 50% a taxei transportului interurban, acordarea a 2 calatorii anual pentru rezidenții din alte localități decât cea în care își fac studiile la preț redus cu 50% din costul călătoriilor, diferență care urma să fie restituită studenților de instituțiile de învățământ la prezentarea biletului de transport la contabilitate; anularea hotărârii Guvernului din 28.01.1999 referitor la plafonarea numărului de studenți cărora li se acordă bursă, s-a decis să se ridice cifra bursierilor de la 25% la 35%, fiecare instituție fiind abilitată să stabilească media notelor pentru acordarea burselor; Guvernul, până la 15.05.2000, să ia hotărârile de rigoare, iar studenții să revină la procesul de studiu¹.

La greva din aprilie 2000 s-a atestat primul caz de aplicare a forței atât din partea protestatarilor, cât și din partea reprezentanților ordinii publice. Una din urmările imediate a fost transferarea banilor pentru bursa studenților pentru luna ianuarie, dar, dat fiind faptul că Universitatea achitase bursa pentru luna respectivă din conturile proprii, s-a decis ca din banii transferați să fie achitată bursa pentru luna februarie, la fel au fost achitate unele suplimente colaboratorilor Universității. Pe de altă parte, și Senatul USM, în decizia sa, a împărtășit doleanțele rezonabile ale manifestanților, dar a declarat că nu pot fi justificate metodele de protest în timpul cărora se recurge la manifestații neautorizate, la acțiuni violente și devastări, la utilizarea pietrelor și a bâtelor de armatură, care aduc prejudicii orașului și duc la rănirea unor persoane, la deteriorarea imobilelor și a mijloacelor de transport etc. În același timp nu pot fi justificate nici acțiunile poliției, care a aplicat forța împotriva unor grupuri liniștite de studenți, provocându-i astfel la contra-acțiune. Aceasta, însă, nu a scutit de învinuiri din partea conducerii Universității a mediului profesoral de instigare a studenților la manifestări în masă.

Conducerea Republicii Moldova a încercat să înțeleagă importanța acțiunii studențești care a avut loc și la 10 mai 2000. În ziua votării în Guvern a amendamentelor negociate cu greviștii, președintele Republicii Moldova Petru Lucinschi a avut o întâlnire cu colaboratorii Universității de Stat din Moldova cu scopul de a clarifica mai multe lucruri la fața locului. Pornind de la ideea unor întâlniri cu mediul profesoral, P. Lucinschi a menționat necesitatea solidarizării forțelor în contextul reformelor, cu atât mai mult că USM s-a aflat în centrul evenimentelor precedente². La finalul discursului a fost solicitată opinia profesorilor referitoare la problemele cu care se confruntă societatea.

În ziua următoare a avut loc întâlnirea și cu studenții USM, în lista participanților fiind înscriși cca 140 de studenți de la toate facultățile și instituțiile afiliate USM. În timpul discuțiilor au fost analizate evenimentele din 17-19 aprilie și reiterate deciziile convenite de Grupul de lucru cu reprezentanți ai Guvernului și ai studenților. Ședința a avut loc în ziua imediat următoare votării de către Guvern a deciziilor respective, deci era pe un teren favorabil conducerii. Președintele P. Lucinschi a vorbit despre greutățile prin care trece țara, despre obligațiile pe care le are în fața comunității internaționale pentru formarea principiilor democratice, cel mai mare neajuns al poporului fiind identificat drept iresponsabilitatea față de țară, chiar dacă există, în acest sens, și niște tradiții frumoase. Printre realizările anului au fost identificate plata pensiei pentru 4 luni, a salariilor, încercările de a majora bursele etc. Printre nereușite se menționa lipsa unității parlamentarilor în efortul de a ne apropia de Uniunea Europeană, membrii partidului comunist fiind, fără echivoc, împotriva³. Ca și în cazul întâlnirii cu profesorii, președintele a solicitat propuneri, sugestii care să faciliteze reformarea țării. În timpul discuției, în luările de cuvânt studenții au refuzat orice insinuări de implicație politică în demararea grevelor studențești, indicând asupra gradului mare de

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 10 din 25 aprilie 2000. AUSM, F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 40.

² Întâlnirea Președintelui R.M. cu colaboratorii USM, Ședința din 10 mai 2000. AUSM (ANRM), F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 65-69.

³ Întâlnirea Președintelui Republicii Moldova cu studenții Universității de Stat din Moldova, Ședința din 10 mai 2000. AUSM (ANRM), F. 1, inv. 2, d. 6, aprilie – mai 2000, f. 70-78.

sărăcie, de instabilitate în țară și asupra faptului că, atunci când statul se întoarce cu spatele la Om, toate declarațiile privind drepturile și libertățile rămân doar declarații. Cetățenii plătesc taxe și impozite, iar statul nu le oferă nici o asistență juridică sau medicală, ajungându-se la realitatea că 30% din populație lucrează în afara țării. S-a atenționat că societatea cade într-o prăpastie a cărei fund nu se vede, că micșorarea numărului de studenți va spori numărul tâlharilor și hoților etc. S-a evocat necesitatea unei organizații de tineret, de tipul Comsomolului, care să se ocupe de problemele tineretului și s-a pus problema inițierii unor discuții între studenți și Administrația publică locală atunci când se iau hotărâri care le afectează existența. În luarea sa de cuvânt rectorul USM a menționat că în anul 1990 în Republica Moldova își făceau studiile la buget cca 50.000 de studenți, iar în anul 2000 doar 4.000 de studenți. Doar la USM activează 14 organizații studențești care realizează lucruri frumoase, dar cele mai multe rezultate rămân necunoscute¹.

În februarie 2001 comisia sindicatelor studențești a efectuat un control al spațiilor locative de la USM. Raportul acestei comisii, împreună cu alte rapoarte referitoare la procesul de studiu, la cercetare și la odihna studenților a fost prezentat Senatului la 27 februarie 2001². S-a constatat că mulți decani ignoră deciziile Consiliilor studențești la repartizarea locurilor în cămine, personalul auxiliar: lăcătuși, lemnari, electricieni, măturători etc., deși sunt angajați ai USM, nu-și îndeplinesc obligațiunile de serviciu sau le îndeplinesc de mântuială, fiind deseori în stare de ebrietate etc., în unele cămine starea igienico-sanitară impune o deratizare urgentă, sistemul de economie a apei și a energiei electrice este unul defectuos, se atestă o lipsă acută de mobilier, cel existent fiind învechit și uzat. Tot mai des au loc conflicte între intendenți și studenți sau între intendenți și membrii sfatului căminelor, primii având tendința de a se posta pe poziții autocratice. În același timp se constată că studenții consumă alcool în cantități excesive, fumează în cămine, deteriorează mobilierul, au un comportament neadecvat, chiar dacă taxa de chirie e mai mică de 2,5 ori față de alte Universități din Chișinău³. Pentru rezolvarea acestui spectru de probleme a fost luată hotărârea de o organiza un Senat studențesc. În anul 2003 o Comisie studențească a constatat, în linii mari, aceleași probleme cu care se confruntau studenții. În ciuda eforturilor depuse pentru redresarea situației, au fost reconfirmate pe deplin datele studiului: „Studentul USM: probleme și perspective de soluționare”, realizat în februarie 2003. Ca urmare, s-a constatat că în rândul celor mai importante valori în mediul studenților sunt plasate: sănătatea, dragostea și studiile, iar în coada clasamentului se află: curățenia, educația sexuală, independența și pe ultimul loc – patriotismul⁴. În anul 2003 activau mai multe organizații ale studenților: din anul 2000 în cadrul universității încerca să desfășoare activități Consiliul Studenților USM; în republică își desfășurau activitatea Liga Națională de Dezbateri, Uniunea Națională a studenților din Republica Moldova etc.

Schimbarea conducerii de vârf a Republicii Moldova în anul 2001, orientată spre spațiul euroasiatic, a repus în scurt timp în mijlocul discuțiilor problemele privind cursurile de limbă și istorie studiate în școli și universități. Decizia Guvernului de a promova moldovenismul multicultural prin introducerea studierii limbii moldovenești și a Istoriei Moldovei în locul limbii române și Istoriei românilor, dar și de includere obligatorie a limbii ruse în școli a provocat un nou val de revolte. Demonstrațiile sub conducerea unui partid extraparlamentar s-au derulat în perioada ianuarie-aprilie 2002. La demonstrații au participat mai mulți studenți de la USM. Conducerea ad-hoc a studenților încerca să convingă studenții, deseori cu succes, să se prezinte la ore și doar în timpul liber să meargă la demonstrații.

¹ Întâlnirea Președintelui Republicii Moldova cu studenții Universității de Stat din Moldova, Ședința din 10 mai 2000. AUSM (ANRM), F. 1, inv. 2, d.6, aprilie – mai 2000, f. 78.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 27 februarie 2001. AUSM (ANRM), F. 1, inv. 2, d. 9, ianuarie – martie 2001, f. 71-86.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 27 februarie 2001. AUSM (ANRM), F. 1, inv. 2, d. 9, ianuarie – martie 2001, f. 80, 84.

⁴ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 9 din 25 februarie 2003. AUSM (ANRM), F. 1, inv. 2, d. 234, ianuarie – iunie 2003, f. 99.

Analiza situației activităților curriculare și extracurriculare, realizată de studenți în februarie 2006, a confirmat că „veșnicele” probleme ale studenților de la USM rămân actuale¹. Pe fundalul unor tradiții viabile precum: Balul bobocilor, Botezul chimiștilor, Ziua studenților, TVC, Ziua îndrăgostiților, 8 martie, 1 aprilie, diferite competiții sportive la nivel de facultate, Universitate și Universiade se perpetuează calitatea proastă a hrănilor, condițiile neigienice, deservirea proastă, prețurile exagerate, care nu corespund realității, în cantinele USM. Majoritatea studenților continuă să-și rezolve problema alimentației în mod individual. Și starea căminelor este evaluată diferit de studenți. Chiar dacă a fost rezolvată parțial problema curățeniei, a iluminării scărilor de acces spre căminele de pe str. Gh. Cașu, chiar dacă uneori este apă caldă și au fost reparate unele lavoare și dușuri, chiar dacă în unele cămine au fost instalate aragazuri noi, o parte din vechile probleme totuși rămân: mobilierul vechi, sistemul de canalizare defectat etc.

În decembrie 2007 a fost luată decizia de a institui funcția de Prorector pentru probleme studențești. Din ianuarie 2008² în funcția respectivă a fost numit dr. conf. Tudor Arnăut.

În martie 2009 studenții USM au studiat problema: „Studentul USM - 2009”. După ce anul 2008 a fost decretat Anul Tineretului, se constată că administrația USM a căutat să consolideze mecanismele de participare a tinerilor la viața Universității, care vizează mai multe aspecte: căminele, alimentația, centrul medical, Palatul Sporturilor, Casa de Cultură. Studiul realizat de studenți a scos în evidență că cele 15 cămine studențești, în ciuda necesității de reparații capitale, sunt reparate cosmetic în fiecare an cu efortul comun al studenților. Se impune reparația blocurilor sanitare și dotarea cu mobilier nou. Din cele 4 cantine și 7 bufeturi, doar cantina nr. 1 a fost reparată capital, ca urmare a intervențiilor studențești vizavi de calitatea alimentației, de modul de deservire, de prețuri etc., copiii orfani luând masa gratis. Se atestă o lipsă de transparență în activitatea centrului medical universitar, mai ales referitoare la serviciile prestate gratuit și contra plată etc. În concluzie, se constată că, în ciuda anumitor probleme, situația socială în mediul studențesc se afla în limitele normalului³.

Spre deosebire de manifestațiile studențești anterioare, evenimentele din aprilie 2009 au avut la bază predominant contextul politic. Alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 urmau să hotărască dacă Republica Moldova continuă calea spre un stat autoritar, ori se va reuși revenirea la vectorul democratic. Rezultatele preliminare anunțau o atribuire de aproape 50% din voturi Partidului comunistilor. La aceste alegeri supraveghetorii locali și cei externi s-au împărțit în tabere extreme în aprecierea corectitudinii votării – unii considerau că alegerile s-au desfășurat în conformitate cu legislația, iar alții că au fost fraudate. Partidele politice de opoziție la acel moment (PLDM, PL și AMN), deși și-au exprimat dezacordul cu rezultatele declarate, considerându-le fraudate, au decis demararea negocierilor pentru organizarea unor ample acțiuni de protest într-un viitor nedeterminat. Efortul spontan de rezistență a apărut în mediul tineretului și se va transforma într-o adevărată revoltă a tinerilor, la care studenții USM, ca și în atâtea alte cazuri anterioare, au participat într-un număr impresionant. Totul a început în urma solicitării de autorizație a unei manifestații de protest înaintată primăriei Chișinăului de către câțiva tineri, inclusiv studenți de la USM, pentru după-amiaza zilei de 6 aprilie sub motivul fraudării alegerilor. Cifrele cele mai optimiste anunțau o prezență de până la 15.000 persoane pe PMAN în acea zi. Alegerile parlamentare au fost factorul subiectiv-determinant al manifestărilor, cauzele reale fiind ascunse în nivelul de trai scăzut, sărăcirea continuă a cetățenilor, acutizarea exodului de populație la muncă peste hotare etc., Republica Moldova fiind recunoscută drept cea mai săracă țară din Europa. Guvernarea comunistă, aflată la putere din februarie 2001, nu a reușit să redreseze economia, iar manevrele în politica internă predominante de manifestări autocratice, dar mai ales în cea externă, care se efectuau pe fundalul

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 8 din 28 martie 2006. AUSM (ANRM), F. 1, inv. 1, d. 793, ianuarie – martie 2006, f. 295.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 5 din 25 decembrie 2007. AUSM (ANRM), F. 1, inv. 1, d. 930, noiembrie - decembrie 2007, f. 217.

³ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 7 din 24 martie 2009, f. 339-347.

îmbogățirii excesive a unei categorii privilegiate din societate, deveneau insuportabile pentru tineret. Pentru prima dată în istoria mișcărilor social-politice din Republica Moldova și-au spus cuvântul rețelele de socializate, prin intermediul cărora s-a convenit demararea acțiunii în ziua următoare sub genericul „Tinerii declară ziua de 7 aprilie – Zi de doliu național în Republica Moldova. Dacă nu ai votat pentru PCRM, ia o lumânare și ieși în stradă, ora 10.00, la Ștefan cel Mare”. Una din denumirile evenimentelor din aprilie 2009 a fost „Revoluția tinerilor”.

În dimineața zilei de 7 aprilie mai multe mii de tineri, în special studenți, la care s-au alăturat și o parte a locuitorilor orașului Chișinău, s-au adunat în Piața Marii Adunări Naționale. Către orele 11.00 -12.00 manifestațiile au urmat schemele demonstrațiilor tineretului desfășurate după anul 1991, respectându-se ordinea publică. Ulterior, numărul mare de participanți, care continuau să se adune, atingând cifra de peste 30.0000 de persoane, lipsa unui grup de inițiativă care să dirijeze acțiunile demonstranților, au dus la transformarea mitingului pașnic în violențe. Au avut loc altercații spontane cu poliția. Acest fapt s-a datorat și prezenței unui număr mare de provocatori, atât din mediul civil, cât și din cel al poliției și al altor organe de intervenție abilitate. Între orele 11.00-12.00 și 17.00 o parte din participanți au atacat sediile Președinției și a Parlamentului, care, după un timp de asediu, au fost devastate, într-o măsură mai mare sau mai mică. Conducerea organelor de forță acționa în mod haotic, iar măsurile întreprinse provocau și întăreau mulțimea și mai mult, în loc să detensioneze situația creată. Deasupra edificiilor statale au fost ridicate drapelele Uniunii Europene, iar pe cel a Președinției a fost arborat drapelul României, fapt care a permis conducerii Republicii Moldova să califice evenimentele drept un *puci*, o lovitură antistatală, inspirată de București și de alte state occidentale. Se încearcă blocarea internetului și a telefoniei mobile. În jurul orei 17.00, reprezentanții partidelor parlamentare s-au întrunit în clădirea Guvernului pentru negocieri. Partidele de opoziție au declarat că vor cere Comisiei Electorale Centrale anularea alegerilor parlamentare. Organele de forță au părăsit complet edificiul Parlamentului. Având acces liber în clădire, protestatari au devastat birourile demnitarilor și au extras bunuri, iar spre seară mai multe cabinete au fost incendiate. În mesajul președintelui adresat țării protestele au fost calificate drept o tentativă de lovitură de stat, care urma să ducă la desființarea statului moldovenesc.

Noaptea târziu, organele puterii au intervenit în forță asupra celor cca 200 de persoane, inclusiv minori, care mai rămăneau la acea oră târzie în piață și au transformat evenimentele din 7 aprilie 2009 într-un adevărat măcel al tinerilor. Conducerea poliției declara ulterior că cei rămași în PMAN acționau sub efectul drogurilor și al alcoolului și purceseră la spargerea magazinelor, a bunurilor imobile ale agenților economici din centrul orașului. Intervenția s-a produs prin antrenarea unui număr foarte mare de trupe ale poliției, utilizându-se armele cu cartușe oarbe, bâte, scuturi și alte echipamente speciale. După ceva timp s-a constatat că cel puțin un tânăr – Valeriu Boboc din Bubuieci – și-a pierdut viața în timpul acelor evenimente, chiar dacă presa a vehiculat mai multe nume. În zilele următoare au demarat acțiunile de reprimare. Tinerii erau urmăriți, reținuți și închiși în comisariatele de poliție din capitală. Mai mulți studenți de la Universitate au fost reținuți, atât în noaptea cu pricina, cât și ulterior, fiind ridicați din căminele universității. Dovadă pentru reținerea lor erau obiectele extrase din patrimoniul Președinției sau al Parlamentului, echipamentele din dotarea organelor de forță găsite la ei, sau alte indicii care demonstau implicarea lor în manifestația de la 7 aprilie. În alte cazuri reținerile s-au făcut în baza denunțurilor.

Potrivit datelor Procuraturii Generale, împotriva persoanelor care au participat la dezordinile în masă și la devastarea edificiilor publice, care au săvârșit acte de huliganism și au distrus bunuri materiale au fost inițiate 102 cazuri de urmărire penală. Au fost pronunțate 18 sentințe care vizau 27 de persoane. Cinci persoane au fost condamnate și li s-a aplicat pedeapsa cu închisoarea. În rândurile celor reținuți se aflau și studenți de la USM, unii ridicați în seara evenimentului din centrul Chișinăului, alții de prin cămine în zilele următoare, câțiva s-au trezit cu dosare și interdicții de a părăsi locul de trai. Au fost anchetați și unii profesori.

Conducerea USM a fost rezervată în luarea de atitudine față de evenimentele din aprilie. Senatul n-a fost convocat nici în ședință extraordinară, nici ordinară ca să ia în dezbatere parti-

ciparea studenților la aceste evenimente, iar la Consiliul de administrație din 14 aprilie 2009, în timpul discuțiilor despre situația de la USM și perspectivele polidimensionale ale Universității tema respectivă a fost ignorată. Nici la nivel de facultăți procesele-verbale nu atestă luări de atitudine, chiar dacă la nivel de culoar s-a discutat mult. Pe de altă parte, Guvernarea a folosit aceeași rețetă pentru aprecierea evenimentelor din aprilie 2009 ca și guvernarea din 1995. Diferite grupuri de interes au declarat că provocatorii ar fi fost dirijați de grupări unioniste adevărate sau false, de serviciile speciale ale regiunii transnistrene, sau ale Federației Ruse etc.

Ca și în cazul celor mai multe manifestări ale tinerilor, după ani de zile, adevărul despre derularea evenimentelor de la 7 aprilie: devastări, intervenții dure ale organelor polițienești, persoane bătute și chiar jertfe umane, nu poate fi aflat.

Speranța de instituire a valorilor democratice în societate și tendința de includere a Universității în rândul celor europene a coincis cu venirea noii echipe manageriale dirijate de noul rector Gh. Ciocanu care, după o perioadă de interimat, a fost ales în funcție în decembrie 2008. În această perioadă, se revine la problema Autogovernării studențești și la problemele legate de cămin, aprobându-se Regulamentul privind funcționarea căminelor aflate în subordinea Universității de Stat din Moldova. În cadrul Autogovernării s-au format comisii: pe probleme educaționale, pe probleme de cercetare, pe probleme sociale. Cea din urmă trebuia să realizeze un plan de acțiuni pentru ameliorarea condițiilor de trai și pentru acordarea unor servicii studențești. În noiembrie se constata că numărul studenților la USM, comparativ cu 1.01.2006 a scăzut cu 10.721 persoane, iar din cei 28.000 de absolvenți ai Universităților din Republica Moldova numai 16% s-au angajat în câmpul muncii în conformitate cu domeniul de formare profesională.

Cum bine se știe, căminele studențești au fost construite în anii 1952 (4 cămine), 1962 (6 cămine) și 1972 (6 cămine) și de atunci în niciunul nu s-a făcut reparație capitală. În anul 2012 la Universitatea de Stat din Moldova își făceau studiile circa 14.500 de studenți, peste 2.500 de masteranzi și 320 de doctoranzi la peste 150 de specialități și specializări de la ciclurile 1, 2 și 3¹. Majoritatea problemelor de ordin social ale studenților, identificate încă la momentul proclamării Independenței Republicii Moldova așa și nu și-au găsit soluționare, ori se aflau pe rol pentru a fi rezolvate, sau se planifica a fi rezolvate într-un termen nedeterminat.

O problemă stringentă rămâne a fi reglementarea vieții în campusurile universitare. Regulamentul privind funcționarea căminelor aflate în subordinea Universității de Stat din Moldova urma să fie aprobat în temeiul Regulamentului-cadru privind funcționarea căminelor din subordinea instituțiilor de învățământ de stat, publicat încă la 2 februarie 2007 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Regulamentul a fost discutat și aprobat la ședința comună a Comitetului Sindical al Studenților USM, a Alianței Studenților USM, a reprezentanților sfatului căminelor și administratorilor căminelor USM. Cele șapte capitole ale regulamentului USM prevedeau: norme generale, cazarea în cămine, organele de administrare a căminelor, drepturile și obligațiile locatarilor, stimulări și sancțiuni, normele de comportament și dispoziții finale².

În linii generale, componentele Regulamentului repetă normele existente în căminele universitare de la darea lor în exploatare, studenții fiind privați de un șir de drepturi personale contra unor facilități financiare pentru trai în or. Chișinău. De la 1 septembrie 2013 în cadrul a trei facultăți se implementează sistemul de tutorat.

Pentru următorii ani, pentru a câta oară, modernizarea campusurilor studențești se declară prioritară în cadrul politicilor sociale ale Universității de Stat din Moldova, soluționarea problemei fiind căutată în încheierea unor parteneriate public-private.

Pe lângă activismul în cadrul sindicatelor, al diverselor ligi și organizații, studenții de la USM s-au făcut remarcați, deseori pe poziție de lideri, în structuri inter- și extrauniversitare.

ASCOR (Asociația Studenților Creștini Ortodocși Români din Republica Moldova) a fost constituită la data de 6 octombrie 1995, cu binecuvântarea Î.P.S. Petru Păduraru, Arhiepiscop al

¹ Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 5 din 29 noiembrie 2011, f. 39.

² Proces-verbal al ședinței Senatului USM, nr. 7 din 19 aprilie 2011, f. 4-8.

Chișinăului, Mitropolit al Basarabiei și Exarh al Plaiurilor, de către un grup de tineri creștini și ortodocși, dornici de a face misiuni în rândul studenților la Chișinău.

La prima etapă majoritatea membrilor asociației erau de la USM, la început cele mai multe activități au avut loc la Casa de Cultura a USM. Ulterior, s-au încadrat și studenți de la UPS „I. Creanga”, Universitatea de Medicina și cea Tehnica. În fruntea organizației s-a aflat Adrian Pancu de la Facultatea de Istorie, urmat de Igor Belei.

Activitățile ASCOR erau descrise în revista „Alfa și Omega”, care a oferit 4 pagini pentru suplimentul „Studentul”. Revista a fost o continuare a unei reviste editate în perioada interbelică de către studenții de la Facultatea de Teologie din Chișinău. La acțiunile organizate la Casa de Cultura a USM nu venea prea multa lume și atunci conducerea a înțeles că temele spirituale, credința sunt cam departe de studenți. Se remarcă conferințele ținute la Casa de cultura a USM de Petru Buburuz, Antolie Telembici, astăzi episcop în cadrul Mitropoliei Basarabiei. Pe de altă parte, ASCOR se ocupa de difuzarea literaturii religioase și istorice, a revistelor religioase printre studenți, de organizarea pelerinajelor la mănăstiri, spre ex., la mănăstirea Căpriana, a întâlnirilor cu studenții ASCOR din România la biblioteca Onisifor Ghibu etc.

După o activitate destul de productivă, în anul 1998, din anumite motive, activitatea Asociației a fost suspendată¹. Reactivarea ASCOR în anul 2007 a fost realizată în afara cadrului instituțional al USM.

Pe fundalul acutizării rivalității dintre cele 2 mitropolii ortodoxe din Republica Moldova, rădăcinile cărora se regăseau încă de la Fondarea Facultății de Teologie din cadrul USM, prin greva din anul 1993 organizată de o parte dintre studenții teologi și ca urmare a schimbării statutului facultății de Teologie de la USM în Academie de Teologie, la 22 ianuarie 2002 profesori și studenți de la Academia Teologică au fondat Asociația Studenților Creștini Ortodocși (ASCO) din Moldova. La ședința de constituire au participat 112 studenți care au depus cerere pentru a deveni membri ai Asociației. Președinte al ASCO a fost ales Octavian Moșin, preot-paroh la Biserica „Întâmpinarea Domnului” a Universității de Stat din Moldova, vicepreședinți fiind aleși Mihai Vicol și Maxim Melinti. ASCO cuprinde câteva Departamente: „Misiune în Mediul Liceal și Universitar”, „Asistență Socială”, „Presă și Comunicare”; „Pictură Murală și Iconografie”, „Cântare și Muzică bisericească”, „Relații Externe”, „Turism și Pelerinaj la Locurile Sfinte”. Asociația Studenților Creștini Ortodocși activează în cadrul USM. În cadrul ei se desfășoară activități de voluntariat, se organizează pelerinaje, întruniri cu diverse personalități, discuții duhovnicești și alte activități ziditoare de suflet. În prezent ASCO are circa 300 de membri, dintre care aproximativ jumătate sunt studenți de la USM.

AIESEC este o platformă internațională pentru tineri care are ca scop descoperirea și dezvoltarea potențialului acestora în beneficiul societății. Înființată în 1948, organizație non-politică, non-profit, AIESEC permite indivizilor să-și modeleze și să-și îmbogățească propria experiență printr-un sistem complex de oportunități. Rețeaua include peste 100 de țări și teritorii, 18.000 de membri, 650 de filiale; 4.450 de tineri participă la programul internațional de schimb Exchange; anual se organizează cca 350 de conferințe internaționale, naționale, locale; 7.500 de tineri ocupă poziții de lideri; multiplele instrumente virtuale permit consolidarea rețelei; 32.000 de studenți interacționează cu mediul de afaceri la nivel internațional.

Scopul organizației este de a stimula dezvoltarea personală și profesională a tinerilor, oferindu-le posibilitatea participării la un proces de învățare unic bazat pe: apartenența la un mediu global de învățare, experiența internațională și oportunități de *leadership*. Membrii AIESEC acumulează experiență practică sub toate formele. Aceștia învață să lucreze și să conducă o echipă, să ia decizii și să-și asume responsabilități. Se pune accent, în special, pe rolul proactiv al tinerilor, pe dezvoltarea conștiinței de sine și a unei viziuni personale, pe construirea de rețele și pe abilitatea de a induce schimbarea.

Asociația reprezintă o rețea de antene în întreg spațiul european, fiind una dintre cele mai importante organizații interdisciplinare pe plan mondial. Promovând în rândul tinerilor

¹ Studentul Ortodox, nr. 1 (<http://www.scribd.com/doc/120071219/Studentul-Ortodox-Nr-1>).

ideea integrării europene și a unei Europe unite, a conștiinței europene, precum și creșterea nivelului de cultură și informare a studenților, AEGEE își desfășoară activitatea prin intermediul a 260 de antene, răspândite în 260 de centre universitare din 40 de țări ale Europei, având peste 17.000 de membri. În ceea ce privește obiectivele AEGEE acestea sunt: promovarea ideilor de colaborare și integrare europeană a studenților; mobilitatea studenților; asigurarea schimbului de experiență pozitivă între studenți în vederea creșterii nivelului de cultură și informare în rândul acestora, consolidarea ideii de unitate, înțelegere între popoare, pace, toleranță, acțiune socială și conștiință europeană.

Asociația Tinerilor Cercetători din Moldova „PRO-Știința”, activează ca grup de inițiativă din anul 2000. ATCM „PRO-Știința” este o asociație obștească non-guvernamentală, non-politică, necomercială, care are următoarele obiective: propagarea valorilor democratice, dezvoltarea spiritului de inițiativă al tinerilor cercetători; stabilirea și dezvoltarea relațiilor de parteneriat atât cu organizații similare naționale, cât și internaționale, dezvoltarea și dezvoltarea potențialului de creație a tinerilor cercetători și doctoranzi; promovarea științei și a cercetării. Beneficiari sunt studenți, tineri absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior, doctoranzi, persoane încadrate în procesul de cercetare științifică.

Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM) a fost înregistrat la 18 februarie 1999, este forul de reprezentare al structurilor asociative de tineret din Republica Moldova în relațiile cu structurile guvernamentale, forurile, instituțiile naționale și internaționale din domeniul tineretului. Reprezentând sectorul asociativ de tineret din Moldova, CNTM întrunește 41 de organizații neguvernamentale de tineret la nivel național și 3 consilii regionale de tineret din cadrul cărora fac parte peste 50 de organizații locale de tineret. Membrii acestui Consiliu sunt activi în următoarele domenii: drepturile omului, participarea tinerilor la procesele decizionale, dezvoltare comunitară, educație informală, voluntariat, sănătate și prevenirea excluderii sociale, antreprenoriat, informare, mass-media, istorie, protecția mediului, sport, cultură, integrarea socială a grupurilor minoritare.

Studenții de la USM au participat și la activitățile altor asociații precum: Asociația pentru Susținerea Inițiativelor Studenților și Tinerilor, Alianța Studenților din Moldova etc.

Moldavian Youth Association for Development (MYDA, Asociația „Tinerii din Moldova pentru Dezvoltare”). La începutul deceniului al doilea al secolului al XXI-lea studenții de la Universitate s-au implicat în constituirea unei organizații numite MYDA. Ea reprezenta o comunitate de tineri creativi și inovatori, care aveau drept scop facilitarea procesului de promovare a tinerilor talentați din Republica Moldova. Organizația urmărea mai multe obiective, cel mai important fiind implicarea tinerilor studioși în toate domeniile vieții sociale, culturale și educaționale, dorindu-se creșterea numărului de proiecte elaborate și implementate de tineri. Echipa de inițiativă a participat la mai multe întruniri ale tineretului la nivel național și internațional, a reușit să editeze două numere ale revistei „NEXT”, dar activitatea MYDA în cadrul USM au s-a redus la zero când membrii cei mai activi au absolvit Universitatea.

În ciuda importanței sporite care se acordă în întreaga lume acestui tip complex de activități, în special în sectorul social, voluntariatul la USM este reprezentat relativ modest. De activitățile de voluntariat se ocupă, ca direcție secundară de activitate, Centrul de ghidare în carieră și relații cu piața muncii, care oferă studenților servicii de consiliere în carieră. Scopul Centrului este de a susține studenții în proiectarea unei cariere de succes și de integrare în mediul socio-economic prin realizarea câtorva obiective, și anume: proiectarea carierei beneficiarilor; informarea studenților despre cerințele profesionale, despre ofertele de pe piața muncii și despre cadrul legislativ al angajării; formarea competențelor de marketing vocațional; diagnosticarea particularităților individuale (specifice, profesionale). Serviciile Centrul de ghidare în carieră și Relații cu piața muncii sunt orientate spre următoarele grupuri țintă, printre care se regăsesc și studenții anului I-IV, dar și studenții de la Ciclul II (Masterat) ai Universității de Stat din Moldova. Una dintre activitățile Centrului a fost pregătirea studenților-voluntari de a merge prin liceele republicii, pentru a-i informa pe liceenii despre ofertele universitare. A fost organizat **Târgul activității de voluntariat**, scopul căruia consta în re-

crutarea studenților în calitate de voluntari și explicarea beneficiilor acestei activități pentru viitoarea carieră¹.

În ultimii ani prinde contur și este tot mai vizibilă în mediul universitar Autogovernarea Studenților USM (**ASUSM**).

Autogovernarea a fost fondată în anul 2002 prin asocierea studenților din cadrul tuturor facultăților universitare. Autogovernarea Studenților USM (ASUSM) este o structură internă de autoadministrare studențească, constituită prin libera manifestare a voinței studenților USM în vederea realizării în comun a scopurilor determinate de parcursul curriculum universitar și cel extracurricular. Scopurile de bază pe care și le-a pus Autogovernarea Studenților USM sunt: reprezentarea studenților USM în cadrul universitar intern și în relațiile cu terții; promovarea intereselor sociale, economice, culturale, spirituale ale studenților; contribuirea la dezvoltarea autonomiei universitare; apărarea drepturilor și libertăților studenților în contextul general al drepturilor omului; căutarea și mobilizarea resurselor de diferit gen pentru realizarea programelor și proiectelor destinate studenților USM și comunității studențești în general; realizarea unor proiecte socio-profesionale și de organizare a timpului liber pentru studenți; identificarea problemelor specifice ale studenților din cadrul USM și implicarea în soluționarea lor; stabilirea și dezvoltarea relațiilor cu asociații similare naționale, regionale și internaționale. Autogovernarea Studenților USM este formată din: Biroul Permanent și Consiliile Studențești ale Facultăților. Consiliul Studențesc al Facultății se formează pe baza alegerii membrilor din rândul studenților. Candidații la statutul de membru al Consiliului sunt aleși de către Biroul permanent al ASUSM. Membrii Consiliului aleg președintele consiliului. Totodată, Consiliul delegă din partea facultății un membru în Senatul USM. Toți studenții, membri ai senatului USM, sunt întruniți deja în cadrul Biroul Permanent al ASUSM. Acest Birou își alege președintele, vicepreședintele și secretarul executiv. Biroul Permanent al Autogovernării Studenților Universității de Stat din Moldova include cinci departamente: Academic, Comunicare, Activități sociale, Cultura, Divertisment și Dezvoltare.

ASUSM cuprinde mai multe componente la nivel de facultate: Clubul Studenților Economiști USM (CSE), Consiliul Studențesc al Facultății de Drept, Consiliul Studenților din Mass-Media (CSMM), Consiliul Studențesc al Facultății de Istorie și Filosofie, Consiliul Studențesc al Facultății de Litere, Consiliul Studențesc al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Guvernul Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Consiliul Studențesc al Facultății de Matematică și Informatică, Uniunea Studenților Chimisti, Clubul Tinerilor Facultății de Fizică și Inginerie, Consiliul Studențesc al Facultății de Biologie și Pedologie.

Între activitățile ASUSM se remarcă: organizarea campaniei de binefacere „Caravana de Crăciun, 2013”; Concursul „Oratorul USM, 2014” – concurs la care au participat 140 de persoane de la toate facultățile USM; Organizarea campaniei de donare a sângelui „Donează o picătură de viață”; Evenimentul cu tematica „Halloween” în casa de cultură USM pentru promovarea imaginii casei de cultură în rândurile studenților USM; Concursul de frumusețe „Miss USM”; Organizarea evenimentului „Ziua Studentului”; Campionatul Sportiv „Paintball USM, 2013”; Campionatul Sportiv „Paintball USM, 2014”; Construirea parcărilor de biciclete pentru studenții USM; Realizarea proiectului „Boxa Încrăderii USM”; Trainguri pentru studenții USM cu genericul „Implicarea generează schimbarea”; Felicitarea Studenților USM cu ocazia aniversării a 67-ea de la fondarea USM; Concursul Universitar TVC; Lansarea campaniei „EU – Pentru Educație prin Integritate”. În cadrul campaniei au fost realizate instruirii cu studenții de la toate facultățile universitare cu referire la fenomenul Protecționismului, Plagiatului și Corupției împreună cu Centrul Național Anticorupție și au fost distribuite studenților și profesorilor insigne cu inscripția *EU nu dau mită* și respectiv *EU nu iau mită*.

¹ Raport de activitate al Centrului de ghidare în carieră și Relații cu piața muncii pentru perioada 01.09.2013 – 30.08.2014.

În raportul de autoevaluare a ASUSM, prezentat în anul 2014 Senatului USM, se constată realizările indicate mai sus, Senatul oferind, prin decizia sa, susținere misiunii ASUSM, centrată pe coagularea și valorificarea personalității studenților, încurajând și promovând ideile studenților, acceptându-le ca fiind indispensabile în procesul de edificare a viitorului european al Republicii Moldova. Iar Comisia Senatului pentru probleme studențești (președinte – Nicolae Sadovei, prorector pentru probleme sociale), își asumă responsabilitatea să ofere suportul necesar în vederea realizării scopului autoguvernării studențești în cadrul USM, să asigure în permanență implicarea studenților în rezolvarea problemelor sociale ale tineretului studios și să monitorizeze activitatea facultăților în domeniul dat. În același timp, decanatele facultăților sunt chemate să faciliteze și să asigure activitatea Consiliilor studențești din cadrul facultăților, oferind suportul necesar în desfășurarea eficientă a activităților Consiliilor și ASUSM-ului, să aducă la cunoștință, în cadrul ședințelor catedrelor, ale consiliilor facultăților informația cu privire la datele sondajului efectuat de către ASUSM și să asigure luarea unor decizii eficiente întru eliminarea oricăror acte de corupere și a altor fraude în cadrul procesului educațional universitar.

ASUSM, prin intermediul Consiliilor studențești din cadrul facultăților și în parteneriat cu Oficiul relații cu studenții, își asumă obligația să întreprindă acțiuni de informare a studenților despre inadmisibilitatea implicării în acte de corupere și în alte fraude și să desfășoare acțiuni publice pentru a evita/combate implicarea studenților în astfel de acte.

Autoguvernarea Studenților Universității de Stat din Moldova, prin intermediul consiliilor studenților din cadrul facultăților, urmează să încurajeze în continuare participarea activă a studenților în activități curriculare și extracurriculare, care au drept finalitate formarea unor profesioniști de calificare superioară, solicitați pe piața forței de muncă.

În linii mari, activitatea ASUSM se suprapune la nivel de obiective și eșantion de activități cu activitatea Sindicatelor studențești, diferența constând în faptul că ASUSM este dependentă direct de administrația universității, iar sindicatele, cel puțin la nivel declarativ, sunt considerate independente.

Astfel, în cei aproape 25 de ani care au trecut de la proclamarea Independenței Republicii Moldova, studenții de la Universitatea de Stat au dat dovadă de un interes politic și social sporit. Greva din 1995 a marcat limita între diferite perioade în activismul politic al tineretului studios, care pot fi separate în felul următor:

- 1991-1995 – perioada romantică;
- 1995-2015 – perioada complexă, cu implicări în viața social-politică pe linii autonome, dar și de partid.

Pentru prima etapă, în cazul manifestărilor în masă s-a reușit menținerea unei ordini și a anumitor relații de respect reciproc sau neutralitate în raport cu organele de forță. La cea de a doua etapă, situația a degradat continuu, atingându-se faza de dezordini stradale, bătăi și distrugerii ale bunurilor publice, în anumite cazuri urmate de acțiuni dure și chiar represive ale organelor puterii. Limita de jos a degradării respective a fost atinsă în timpul evenimentelor din aprilie 2009.

Tineretul studios, în general, și studenții de la USM, în mod particular, în al doilea deceniu al secolului al XXI-lea rămân să fie o forță care nu poate fi neglijată în toate aspectele vieții: politic, social, intelectual, științific, cultural, sportiv etc.

II.9. BAZA TEHNICO-MATERIALĂ A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA

O condiție indispensabilă pentru activitatea prodigioasă a unei instituții de învățământ superior este baza tehnico-materială adecvată. Pe parcursul timpului universitatea a fost înzestrată cu mai multe blocuri de studii. După cum s-a indicat și în partea I, compartimentul 2 al prezentului studiu, spațiile pentru procesul de studii au fost oferite USM prin decizie de guvern în anul 1946 (cele de pe strada Pirogov, astăzi str. Kogălniceanu: blocul de studii nr. 1, cu o suprafață utilizatoare de 3 987,1 m² (în cartea prof. V. Cozma – 3 976 m²)¹ și blocul nr. 2 de studii cu o suprafață de 5 074,6 m² (în monografia prof. V. Cozma – 4 133 m²)²). Următorul edificiu, destinat USM, a fost dat în folosință abia în anul 1965. Este vorba de blocul de studii nr. 4 de pe str. A. Mateevici colț cu str. A. Pușkin (cândva – blocul administrativ, principal), cu o suprafață de 16 348,0 m², actualmente sunt amplasate Facultățile de Chimie și Tehnologie Chimică, Fizică și Inginerie, Matematică și Informatică și alte structuri ale USM.

În 1972 USM a finisat de construit blocul de studii nr. 3, situat între cele două edificii mai vechi (nr. 1 și nr. 2), pe strada Kogălniceanu. Spațiile clădirii sunt de 16 348,0 m²; unde activează Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Facultatea de Biologie și Pedologie, precum și diverse centre de cultură și servicii universitare.

În 1979 a fost dat în exploatare blocul de studii nr. 5 de pe str. Gheorghe Cașu, nr. 32, cu o suprafață de 4 791,3 m². În acest edificiu își desfășoară activitatea Facultatea de Sociologie și Asistență Socială.

Blocul administrativ principal al USM, cu o suprafață de 13 777,9 m², a fost dat în exploatare în anul 1986. În afară de organele de conducere ale USM, aici își desfășoară activitatea Facultatea de Științe Economice, Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației și Facultatea de Istorie și Filosofie.

În 1989 a fost dat în folosință blocul nr. 4-a, cu o suprafață de 3 048,0 m², în anul 1999 – blocul nr. 6 de studii, unde e amplasată Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, în anul 2000 – blocul de studii nr. 2-a (684,1 m²), în 2004 - blocul de studii nr. 2 anexă cu o suprafață de 1 152,5 m² (Facultatea de Drept). În 2006 a intrat în exploatare blocul nr. 7 de studii (str. Iablocikin, nr. 2/1, Facultatea de Drept).

Așadar, în anii activității USM, din 1946 până în prezent, spațiile pentru studii, cercetări, laboratoare, funcții auxiliare etc. (în total 11 blocuri de studii) au sporit, ajungând în prezent la cifra totală de 72 345 m² (vezi mai jos tabelul sintetic privind spațiul în care își desfășoară activitatea USM).

Universitatea de Stat din Moldova are în gestiune 16 cămine, pe care le pune la dispoziția studenților. Suprafața locativă totală este de 37 939,1 m², care, conform normelor sanitare, e destinată pentru mai mult de 3 000 de studenți.

Dreptul de cazare în căminele USM se acordă studenților, masteranzilor și doctoranzilor înmatriculați la zi, care nu au domiciliul stabil în municipiul Chișinău. Nu contează dacă sunt înmatriculați la locurile de la buget sau contra plată. Criteriul principal în acordarea dreptului de cazare este media anuală obținută în anul universitar anterior și acceptare și respectarea statutului / regulilor de comportare în căminele USM.

Pentru studenții înmatriculați în anul I cazarea se face în baza cererii de solicitare a unui loc în cămin, prezentarea certificatului de sănătate și achitarea taxei respective. Acordarea dreptului de cazare se realizează de către Comisia de cazare a fiecărei facultăți, din care fac parte decanul sau prodecanul și reprezentanți ai studenților în Consiliul facultății. La cazare

¹ Informația referitoare la averea imobiliară a USM pentru perioada 2007-2014 și obligațiunile și drepturile Contabilității USM ne-a fost pusă la dispoziție de doamna Liliana Cojocaru, contabil-șef al USM, fapt pentru care îi mulțumim și pe această cale.

² Clădirile au fost construite și date în exploatare, conform datelor Contabilității USM, în anul 1946 și 1918.

au prioritate studenții orfani, semiorfani, invalizi, cei proveniți din familii vulnerabile. Adresele celor 16 cămine sunt plasate pe site-ul USM¹.

Tabelul nr. 111

Blocurile de studii ale USM, anul dării în exploatare și suprafața, în metri pătrați²

Imobilul	Anul dării în exploatare	Suprafața totală m.p.
Blocul principal	1986	13 777,9
Blocul de studii nr. 1	1946	3 987,1
Blocul de studii nr. 2	1918	5 074,6
Blocul de studii nr. 2a	2000	684,1
Blocul de studii nr. 2 anexa	2004	1 152,5
Blocul de studii nr. 3	1972	10 573,0
Blocul de studii nr. 4	1965	16 348,0
Blocul de studii nr. 4 a	1989	3 048,0
Blocul de studii nr. 5	1979	4 791,3
Blocul de studii nr. 6	1999	4 822,5
Blocul de studii nr. 7	2006	8 086,0

Baza imobiliară a USM este pestriță la capitolul dărilor în folosință a edificiilor. Unele clădiri au necesitat și necesită reconstrucții capitale. În scopul organizării reparațiilor curente, dar și capitale, menținerii în stare funcțională a apeductelor și canalizării, a sistemelor de încălzire etc., în 1974 a fost introdusă funcția de prorector pentru construcții capitale. Realizările administrației USM în anii 1974-1996 au fost deja analizate și publicate³.

În perioada imediat următoare, datorită eforturilor depuse de administrația USM, au fost reparate și înnoite blocuri de studii și cămine studențești (schimbate geamurile, sistemele de încălzire, înnoite holurile blocurilor principal, nr. 4 și altele). În prezent este în reparație capitală blocul de studii nr. 2.

Pentru buna desfășurare a activității USM, în cadrul acesteia funcționează Departamentul Aprovizionare și Logistică, condus de dl. Grigore Rotaru. În conformitate cu Statul USM, Departamentul respectiv realizează următoarele activități: planificarea, dezvoltarea, conducerea, optimizarea, coordonarea și monitorizarea activității secției achiziții publice, secției tehnice, secției aprovizionare și monitorizare; totalizarea și sistematizarea necesităților anuale ale tuturor subdiviziunilor USM în vederea aprovizionării cu bunuri și materiale, inclusiv carburanți; organizarea și monitorizarea activităților (procedurilor) de achiziții publice; organizarea și monitorizarea activităților de aprovizionare și distribuire a produselor către beneficiari; asigurarea subdiviziunilor USM cu mijloace tehnice și monitorizarea funcționalității lor; asigurarea suportului logistic necesar subdiviziunilor USM. Departamentul Aprovizionare și Logistică este format din trei secții: Achiziții publice, Aprovizionare și monitorizare, și Tehnică.

Oferim mai jos câteva date statistice, care demonstrează convingător câte investiții s-au făcut pentru întreținerea în stare bună a bunurilor imobiliare de care dispune USM⁴.

Pe parcursul anilor 2011-2014 au fost executate :

- lucrările capitale pe o suprafață de aproximativ 19 589 m²,
- amenajarea teritoriului – 2 938 m²,
- schimbarea ferestrelor – 5 285 m².

În anul 2011 au fost renovate complet Sala Senatului, birourile rectoratului, Sala Reuniunii, Sala de Ședințe, holul și coridorul adiacent cu schimbarea complexă a rețelelor de apeduct, canalizare, încălzire, ventilare și condiționare a aerului, rețelelor electrice (suprafața totală de 762 m²). Tot spațiul sus-numit a fost înzestrat cu mobilier nou.

¹ http://usm.md/?page_id=708&lang=ro.

² Date oferite de Contabilitatea USM, mai 2015.

³ Cozma V. op. cit., p. 443 și urm.

⁴ Datele referitoare la lucrările de reparație, amenajare etc. în perioada 2011-2014 ne-au fost puse la dispoziție de Departamentul Aprovizionare și Logistică, conducătorul Departamentului, dl Gheorghe Rotaru.

În anul 2011 a fost reconstruit complet Palatul Sporturilor al USM cu schimbarea rețelelor de apeduct și canalizare (suprafața de 852 m²).

Începând cu anul 2011 și terminând cu anul 2014, au fost schimbate geamurile (cele vechi pe altele, de tip termopan). A fost reparată fațada Blocului principal, precum și cele de la blocurile nr.3 și nr. 4. A fost înnoit căminul nr. 16 (suprafața totală de 5 285 m²).

În anul 2012 au fost reparate coridoarele și holurile blocului de studii nr. 1 (suprafața de 691 m²). În afară de aceasta, a fost amenajat teritoriul din fața Blocului central cu suprafața de 1 338 m² prin pavare cu plite de pavaj.

În anul 2012 a fost reparat bazinul Palatului Sporturilor cu amenajarea teritoriului adiacent (pavaj), cu o suprafață totală de 1 490 m².

În același an s-a realizat o reparație capitală, cu schimbarea tuturor rețelelor, în Biblioteca Central Universitară, sala din blocul nr. 4 (443 m²), precum și holul și coridorul din Blocul central, amenajându-se și Internet-cafea (suprafața de 735 m²).

În anul 2013 s-a efectuat reparația capitală a acoperișurilor pe toată suprafața blocului de studii nr. 3 și blocului de studii nr. 4 (total – 7 249 m²).

Tot în același an, în Blocul Central s-a refăcut încăperea Bibliotecii și s-au îndeplinit lucrări capitale, cu modificarea și amenajarea încăperii pentru Muzeul de Științe ale Naturii al USM, cu schimbarea completă a rețelelor (suprafața de 811 m²).

În anul 2013 s-au efectuat lucrările capitale și în coridorul din Blocul Central, etajul 3, precum și în blocul de studii nr. 4, etajul 2 (suprafața totală de 1 336 m²).

De asemenea, datorită eforturilor depuse de conducerea USM, a fost amenajat teritoriul în curtea blocurilor de studii nr. 1, nr. 3, nr. 4 și cea din interiorul Blocului Central (suprafața totală amenajată – 1 600 m²).

Pe parcursul anului 2014 a fost executat un șir de lucrări capitale considerabile, cu schimbarea tuturor rețelelor, cu amenajarea ulterioară și înzestrarea cu mobilier, după cum urmează:

1. Coridoarele de la etajele 1, 2 și 4 ale Blocului Central – 863 m².
2. Holul și coridorul de la etajul 1 și casa scării ale blocului de studii nr. 3 – 372 m².
3. Holul și coridorul de la etajul 1 și două scări ale blocului de studii nr. 4 – 1 211 m².
4. Căminul nr. 16 – 2 542 m².

În afară de acestea, s-a făcut reparația capitală și amenajarea într-un șir de încăperi, precum:

1. Laboratorul nr. 102 al Facultății de Chimie (blocul nr. 4, – 81 m²);
2. Sala de lectură nr. 311 a Facultății de Limbi și Literaturi Străine (blocul nr. 3 – 40 m²);
3. Decanatul Facultății de Chimie (blocul nr. 4 – 80 m²);
4. Studioul Radio al Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării (blocul nr. 4 – 31 m²).

În decembrie 2014 a început reparația capitală a Blocului 2 de studii. Conduși de dl Ghenadie Cotorobai, șef de șantier, constructorii au tencuit din nou pereții, au întărit tavanul și au schimbat acoperișul, au schimbat țevile, au modernizat sălile de studii, WC-urile (construind cabine speciale și pentru persoanele cu dizabilități), a fost instalat un ascensor pentru invalizi. Geamurile și ușile au fost schimbate, podelele au fost pavate cu placi de ceramică. Constructorii au înnoit clădirea pe din afară, redându-i aspectul istoric, ce-l avea inițial. Către 14 noiembrie 2015 lucrările de reconstrucție au fost încheiate. Conducerea USM a procurat mobilier nou pentru sălile de studii, cabinete etc. Fără îndoială, renovarea Blocului 2 de studii este o frumoasă realizare a conducerii USM.

În afară de lucrările principale sus-numite, în fiecare an, Departamentul Aprovizionare și Logistică al USM asigură spălarea hidraulică și termică a sistemului de încălzire la cămine și a blocurilor de studii ale Universității. De asemenea, cu forțe proprii, Departamentul efectuează reparații curente la cămine și în încăperile din blocurile de studii, care au nevoie de astfel de îngrijiri.

Profesorii și studenții beneficiază de trei cantine moderne (str. Pușkin, 520 m²) și altele. Unele, însă, au falimentat, nu funcționează, de exemplu, ospătăria de pe strada Tighina, cu o suprafață de 3 115 m², din incinta Casei de Cultură a USM.

Biblioteca Central Universitară (BCU) a fost constituită odată cu deschiderea USM, în anul 1946. Despre evoluția Bibliotecii în anii 1946-1996 a relatat profesorul Valeriu Cozma în monografia deja amintită mai sus¹.

Din studiile realizate am putea deduce următoarele: inițial (începând cu anul 1946) BCU și-a completat fondurile pe baza cărților trimise din Federația Rusă (Universitățile din Moscova, Leningrad, Saratov, Tomsk, Kazan etc.), după care a beneficiat de statutul Depozit legal, ceea ce a însemnat că orice carte, tipărită în URSS, obligatoriu era trimisă și BCU a USM. Deja în 1973 în fondurile BCU erau 1 161 964 de unități de păstrare, iar la sfârșitul anilor '80 erau deja 2,5 mln. exemplare de producție poligrafică. Anual BCU primea peste 100 000 de cărți, reviste, alte documente la toate disciplinele predate la USM². Dar cărțile trimise în fondurile BCU erau în limba rusă (cu câteva excepții), marea lor majoritate reprezentau operele lui K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin, ale altor conducători ai PCUS, materialele congreselor PCUS, plenarelor CC al PCUS, alte materiale propagandistice și de îndoctrinare comunistă. Cărțile publicate în limba română în perioada interbelică au fost ascunse în fonduri speciale și nu erau date pentru studiere. Același atitudine a fost și față de literatura publicată în România, deși era considerată țară socialistă ca și URSS.

Deja în anii 1985-1991 (perioada gorbaciovistă) fondurile BCU au început a fi revăzute și curățate de literatura inutilă. Acest proces de revizuire a fondurilor a sporit odată cu dizolvarea URSS și proclamarea Independenței de stat a Republicii Moldova (august 1991). Profesorul V. Cozma a alcătuit un tabel din care se vede clar că numărul cărților din fondurile BCU au scăzut, de la 2 408 149 în 1990 sau 2 350 463 în 1991 la 1 791 143 în 1995. Din numărul de unități bibliografice păstrate în 1995 în fondurile BCU, 6,4 % erau în limbi moderne, doar 10,1 % în limba română, iar restul în limba rusă³. Trecerea la învățământul național a dus la apariția deficitului de literatură în limba română. În asemenea situație, un rol deosebit de important l-au jucat universitățile din România, care au trimis mii de exemplare de cărți, reviste de specialitate, culegeri de documente etc., ceea ce a dus la o îmbunătățire a mediului universitar de la noi.

Deja în anul 1999 BCU avea 1 849 040 unități de păstrare (cărți, broșuri, publicații periodice, seriale, documente audio și video, dischete, microfilme, standarde etc.) în diverse limbi. Sursele de completare au fost: tipografia USM, schimburile de cărți, substituirea cărților pierdute, donații din partea Fundației Soros-Moldova, Mold-didactica, donații personale.

Guvernul Republicii Moldova a constituit Depozitul Legal Național de carte, de care au beneficiat Camera Națională a Cărții și doar două biblioteci – Biblioteca Națională a R. Moldova (BNRM) și BCU a USM⁴. Însă, așa cum s-a relatat în rapoarte, nu toate cărțile publicate în R. Moldova, vizate de Depozitul Legal, au ajuns în BCU.

Din 1998 doamna Ecaterina Zasmenco este directoarea BCU. Lucrătorii BCU s-au încadrat activ în elaborarea proiectelor privind noi achiziții. Astfel, în anul 2001, BCU a participat la concursurile inițiate de Fundația Soros-Moldova, întitulate „Dezvoltarea colecțiilor” și „Administrația publică și politici publice”. Proiectele înaintate de BCU a USM au fost aprobate și Biblioteca a beneficiat de un suport financiar de 2 800 dolari. La același capitol, achiziții, vom sublinia că BCU a luat parte la ultima etapă a mega-proiectului „Pușkinskaia Biblioteca” („Biblioteca pușkiniană”), inițiat de Fundația Soros din Rusia. BCU „a beneficiat de documente (atât tipărite, cât și pe suport electronic) valoroase ca și conținut și ținută poligrafică, editate de cele mai prestigioase edituri din Rusia la prețuri rezonabile, suportând doar o parte din cheltuieli; restul cheltuielilor a fost suportat de către Fundația Soros”⁵.

În 2002 BCU a continuat să-și întrească colecțiile de documente, primind 15 900 unități noi de păstrare, sursele de completare fiind diverse: cumpărare, donații, schimb de publicații etc. Administrația USM a alocat bani pentru abonarea la ediții periodice (240 de titluri de re-

¹ Cozma V. op. cit., p. 444 și urm.

² Ibidem, p. 445.

³ Ibidem, p. 446.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1998. Chișinău, 1999, p. 94-95 (autorul raportului - Tudor Spinei).

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, 2002, p. 130.

viste și ziare, din RM și de peste hotare). Una din căile sigure de noi completări a fost schimbul interbibliotecar, între partenerii BCU numărându-se Biblioteca Congresului SUA, bibliotecile centrale ale Universităților din București, Iași, Cluj-Napoca etc., dar și Biblioteca de Stat a Rusiei, Biblioteca Universității de Stat „Mihail Lomonosov” din Moscova, Biblioteca Universității Naționale „Taras Șevcenko” din Kiev și multe altele¹.

Cu scopul extinderii accesului utilizatorilor la informație, în 2003, sala de lectură nr. 3, blocul 4 de studii, a fost dotată cu 25 de calculatoare, care asigură accesul la baze de date, la catalogul electronic al BCU, accesul la Internet. Tot acolo, studenții au obținut posibilitatea de a obține informațiile de care au nevoie și de a face copii pe suport electronic. Tot în acel an a fost inaugurată Biblioteca Facultății de Sociologie și Asistență Socială².

Aderarea USM la Sistemul de la Bologna a impus modificări și în activitatea BCU. Între direcțiile prioritare ale BCU s-au numărat: acoperirea informațional-documentară a proceselor educațional și științific prin utilizarea posibilităților oferite de tehnologiile informaționale moderne, extinderea accesului utilizatorilor la informație, integrarea în spațiul informațional global, deplasarea accentului de pe servirea beneficiarilor pe organizarea accesului la informație³.

Din rapoartele prezentate se poate stabili că fondul BCU se completa tot mai mult cu cărți publicate de instituțiile științifice și universitare din Republica Moldova și provenite din Biblioteca Academiei de Științe a Moldovei, Biblioteca ASEM, Biblioteca Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Biblioteca Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți. Schimburile interbibliotecare au continuat și cu bibliotecile din țările UE și CSI.

Noile specialități deschise la USM au determinat BCU să completeze fondurile cu literatură nouă.

În plus, ceea ce a afectat activitatea bibliotecilor, inclusiv – BCU, a fost schimbările frecvente intervenite în cadrul resurselor informaționale, segmentul electronic dezvoltându-se mai dinamic decât cel tradițional⁴.

Fiind membru al Consorțiului Național eIFL Direct Moldova, BCU a beneficiat de bazele de date EBSCO Publishing care cuprindea circa 5 000 de titluri de seriale pe suport electronic: articole din reviste și ziare full-text, recenzii, referate, abstracte, în special, în domeniul științelor sociale și umanistice, în limba engleză.

Tabelul nr. 112

Dinamica numărului unităților de păstrare ale BCU

Anul	Unități de păstrare
2000	1 854 404
2001	1 836 476
2002	1 800 623
2003	1 815 410
2004	1 826 421
2005	1 837 441
2006	1 848 509 ⁵

În perioada anilor 2008-2014⁶ în cadrul Bibliotecii se produc un șir de acțiuni, determinate de prioritățile de dezvoltare a acesteia în contextul reformării învățământului superior, în general, și al universității, în particular.

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 147.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, 2004, p. 173.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 205.

⁴ Ibidem, p. 206.

⁵ Pe baza datelor cuprinse în broșurile „Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova” pentru anii respectivi.

⁶ Informația referitoare la dezvoltarea BCU în perioada 2008-2014 ne-au fost puse la dispoziție de doamna Ecaterina Zasmenco, Directoarea BCU, fapt pentru care îi mulțumim și pe această cale.

Schimbarea accentelor de pe asigurarea info-documentară a utilizatorilor pe asigurarea accesului la informații a determinat următoarele priorități în activitatea Bibliotecii:

- Dezvoltarea colecțiilor;
- Implementarea tehnologiilor informaționale și modernizarea serviciilor oferite;
- Dezvoltarea infrastructurii Bibliotecii;
- Managementul personalului de bibliotecă.

Datele statistice reflectate în Tabelul nr. 113 de mai jos demonstrează dinamica completării colecțiilor Bibliotecii cu cărți și seriale, acestea provenind din diferite surse: achiziții prin cumpărare, schimb național și internațional de documente, donații din partea diferitor organizații și persoane fizice.

În mod special e de remarcat activitatea Centrului editorial poligrafic al USM în calitate de sursă considerabilă de completare a colecțiilor Bibliotecii cu manuale, cursuri, reviste universitare, alte documente editate sub egida USM. Bibliotecarii țin în vizor special activitățile privind acumularea și păstrarea patrimoniului științific și didactic instituțional, precum și valorificarea și menținerea acestui segment din colecțiile Bibliotecii. Este de menționat și activitatea de parteneriat cu centrele universitare și științifice ce ține de schimbul de documente, în special schimbul internațional. În condițiile resurselor financiare limitate, aceste surse, de rând cu donațiile, rămân izvoarele de bază în achiziționarea documentelor din străinătate. Pe lângă acestea, schimbul de documente este un mijloc de promovare a cercetărilor efectuate de către corpul profesoral-didactic și de cercetare și materializate în publicațiile editate de USM, în special, a seriilor revistei universitare.

La capitolul donații este cazul să menționăm mai multe acțiuni generoase din partea persoanelor fizice și juridice. Astfel merită atenție inițiativa Asociației „SYLLABUS”, organizată în anul 2014 în colaborare cu Ministerul Culturii al Republicii Moldova, în urma căreia 5 biblioteci universitare, inclusiv și Biblioteca Centrală a USM, au beneficiat de un lot valoros de carte științifică și de referință din domeniile științelor sociale și umanistice (319 exemplare). Valoarea acestei donații este importantă și prin faptul că toate titlurile documentelor au fost coordonate apriori cu cererea fiecărei instituții în parte, ținându-se cont de profilul universitar, programele de studii și domeniile de cercetare, fapt ce nu cunoaște un astfel de precedent în istoria donațiilor de care au beneficiat bibliotecile universitare din Moldova.

Vom menționa, de asemenea, și numeroasele publicații, care au ajuns în colecțiile Bibliotecii grație faptului ca acestea au fost editate sau achiziționate în cadrul diverselor proiecte instituționale, naționale și internaționale, în care a fost antrenată USM.

Tabelul nr. 113

Biblioteca în date statistice

(achiziții de documente, abonamente, numărul de utilizatori, de vizite și de împrumuturi, realizate de BCU în perioada 2008-2014)

Perioada	Achiziții de documente (exemplare)	Abonare la seriale (titluri)	Nr utilizatori	Nr intrări (vizite)	Nr împrumuturi de documente
2008	8380	195	20683	760262	1305926
2009	6761	248	21988	901467	988977
2010	6812	222	20827	606859	929667
2011	6132	225	19556	537287	939643
2012	5376	277	19891	500487	824521
2013	5892	156	16931	393651	671559
2014	4465	136	15317	334392	545129

*Sursa: BCU USM

Ținem să menționăm că în perioada de referință sporește tot mai mult interesul utilizatorilor față de segmentul electronic al resurselor educaționale și științifice achiziționate de către

Biblioteca. Astfel, în cadrul Consorțiului EIFL Direct Moldova (azi REM – Resurse Electronice pentru Moldova) Biblioteca achiziționează și pune la dispoziția utilizatorilor bazele de date EBSCO, precum și un șir de alte baze de date, de care beneficiază în calitate de membru al Consorțiului (Bioone, Oxford university press, EDWARD ELGAR PRODUCTS, IOPscience, IMF eLibrary, ROYAL SOCIETY JOURNALS ș.a.).

În anul 2012, în cadrul Bibliotecii Centrale USM este inaugurată sala de lectură virtuală a Bibliotecii de Stat a Rusiei, proiect care a oferit accesul gratuit la baza de date a tezelor de doctor în texte integrale pe perioada unui an de zile. Cu regret, Universitatea nu a avut posibilitate să achiziționeze în continuare această baza de date, destinată cercetătorilor, din lipsa mijloacelor financiare respective. Dar utilizatorii pot folosi aceste resurse apelând la serviciile Bibliotecii Naționale, care beneficiază gratuit de acces în cadrul unui proiect special oferit de Biblioteca de Stat a Federației Ruse. În anul 2014 Biblioteca achiziționează accesul, pentru anul 2015, la un pachet special de resurse electronice oferit de prestigioasa editură Springer. Pachetul include cărțile editate în anul 2015 și un șir de reviste noi, dar și arhiva acestora care țin de toate domeniile științei.

În contextul aprobării Strategiei de dezvoltare a științei și inovării în cadrul USM (2015), este de menționat faptul că acest document prevede alocări financiare garantate în mărime de 0,5% din proiectele instituționale, care vor fi utilizate în scopul achiziționării bazelor de date științifice, fără de care astăzi nu poate fi realizat procesul de cercetare într-o instituție universitară.

Perioada de referință este una ce ține de un șir de acțiuni de reorganizare a colecțiilor, care a implicat eforturi colosale din partea personalului Bibliotecii. Astfel, în perioada 2012-2013 în fața Bibliotecii a fost pusă sarcina de a elibera spațiile în care urma să fie amplasat complexul muzeistic al USM. Real acest lucru însemna reamplasarea unui segment al colecției de cca 250 000 documente (domeniile științelor socioumanistice și beletristica) din cadrul serviciului Împrumut la domiciliu în alte spații. În acest scop a fost elaborat un plan bine gândit, care prevedea, pas cu pas, mecanismul de reamplasare a patrimoniului și, în primul rând, a colecției. La realizarea acestui plan a participat tot personalul Bibliotecii, dar și peste 100 de studenți. Este de menționat că toate aceste activități au fost realizate fără a întrerupe procesul de deservire a utilizatorilor. Realizarea planului respectiv continuă prin eliminarea masivă a documentelor dezactualizate din colecții, lucrări de reamplasare, reorganizare în aranjarea colecțiilor după comasare. Vom menționa că administrația a avut grijă de crearea condițiilor de muncă a bibliotecarilor, dar și a utilizatorilor în spațiile respective și, la cererea Bibliotecii, au fost realizate lucrări de reparație, precum și fortificarea sistemului de încălzire, reamenajare, echipare cu mobilier etc.

Activitatea ce ține de comunicarea colecțiilor înseamnă de fapt foarte multă muncă grea, minuțioasă, de rutină, dar care cere de la bibliotecar profesionalism și o atitudine creativă față de acest gen de activitate – fie ca e vorba de carte, fie de utilizator.

În contextul implementării tehnologiilor informaționale și comunicaționale moderne, vom menționa că în anul 2012 biblioteca achiziționează și implementează un nou sistem integrat specializat de bibliotecă TINREAD, fapt care a permis salvarea bazei de date bibliografice creată pe parcursul a peste 15 ani și implementarea modulului webOPAC – serviciu, apreciat de utilizatori la justa valoare.

Procesul de optimizare și modernizare a USM realizat în această perioadă s-a răsfrânt, respectiv și asupra Bibliotecii. Astfel, în perioada anilor 2008-2014 a urmat un șir de acțiuni ce țin de optimizarea infrastructurii. În anul 2010 a fost închis Centrul de Informare și Documentare ONU, după care au fost închise 2 filiale de facultate (Facultatea de Drept și Facultatea de Litere (2012). A urmat comasarea filialelor Facultății de Sociologie și Asistență Socială și Facultății Relații Internaționale și amplasarea acestora în blocul nr. 6 de studii (2013).

Optimizarea infrastructurii Bibliotecii a însemnat și dezvoltarea și modernizarea acesteia. În acest context, vom menționa reorganizarea și reechiparea totală a sălii de lectură nr. 2 (bl. 4, et. 2). În spațiile acestei săli a fost constituit și Centrul Multimedia echipat cu 30 de

calculatoare care oferă diverse servicii informaționale utilizatorilor. Vom menționa și îmbunătățirea considerabilă a condițiilor de lectură a beneficiarilor în sala de lectură nr.1 Publicații periodice (bl. central, et.2) prin efectuarea lucrărilor de reparație, echiparea cu mobilier și echipament tehnic. În ambele săli utilizatorilor li se oferă accesul la Internet precum și serviciul WI-FI.

Biblioteca Centrală USM, de rând cu alte 7 biblioteci universitare din Republica Moldova, este parte, cu statut de partener național, a proiectului *Modern Information Services for Improvement Study Quality* (MISISQ) din cadrul programului TEMPUS (perioada de realizare decembrie 2013- noiembrie 2016). Proiectul prevede realizarea următoarelor obiective:

- Crearea catalogului electronic unic partajat al bibliotecilor partenere;
- Constituirea depozitoriului instituțional (arhiva electronică), care vă include rezultatele cercetărilor științifice ale universității;
- Formarea culturii informației utilizatorilor.

Proiectul MISISQ este unul fără precedent pentru bibliotecile universitare din Moldova. Realizarea obiectivelor acestuia vor permite modernizarea serviciilor informaționale oferite utilizatorilor de către biblioteci întru sporirea calității studiilor.

Cel mai valoros capital al Bibliotecii a fost și rămâne personalul. Astăzi în Bibliotecă Centrală USM activează 48 de persoane cu studii superioare, dintre care 56% dețin studii în domeniu. 4 persoane dețin categoria de calificare superioară, 17 bibliotecari – categoria întâi și 9 persoane – categoria doi de calificare. Dezvoltarea și modernizarea bibliotecii nu poate fi realizată fără un personal calificat, conștient de necesitatea de a se instrui permanent și care demonstrează competențe profesionale, dăruire și devotament meseriei de bibliotecar și instituției pe care o slujesc.

Centrul de Tehnologii Informaționale (CTI) a fost format în mai 1973. Peste un an, la USM a fost instalată prima mașină electronică de calcul (ES-1020)¹. Chiar de la începuturi, tehnica de calcul a fost inclusă în procesul de instruire a studenților. An de an USM a procurat calculatoare, pe care le-a folosit în scopurile perfecționării proceselor de conducere a USM, de instruire și de control al cunoștințelor. În afară de aceasta, colaboratorii CTI au contribuit la perfecționarea sistemelor electronice de calcul, la implementarea acestora în procesul instructiv. Astfel, colaboratorii CTI au elaborat sisteme automatizate de gestiune (SAG), care au fost transpuse în practică nu doar la instituțiile de învățământ superior din RSSM, ci și din alte centre universitare ale fostei URSS. Realizările colaboratorilor CTI al USM au fost apreciate înalt de Societatea inventatorilor și raționalizatorilor din URSS.

O altă direcție de activitate a CTI a fost modelarea matematică și analiza numerică în problemele fizico-tehnice aplicate. La începutul anilor '80 ai secolului trecut, conf. univ. dr. T. Bounegru, unul dintre primii savanți din fosta URSS, a elaborat un sistem automatizat de instruire și control la chimie. Cunoștințele studenților de la chimie au început să fie verificate cu ajutorul calculatoarelor (în cadrul colocviilor). Experiența savanților de la USM a fost preluată de profesori de la alte universități (Gorki, azi – Nijnii Novgorod, Dnepropetrovsk, Simferopol, Kemerovo etc.

Datorită activității, înfăptuite de colaboratorii CTI, a fost posibilă introducerea în procesul de instruire și în cercetarea științifică a tuturor elaborărilor legate de utilizarea tehnicii de calcul.

Colaboratorii USM au participat la diverse concursuri privind înzestrarea Universității cu tehnică de calcul modernă. Astfel, în 1995, alături de alți 17 solicitanți, USM a luat parte la programul „Tempus-Tacis” cu proiectul „Modernizarea managementului universitar: aplicarea practică la Universitatea de Stat din Moldova”. Consiliul Europei a aprobat patru proiecte, inclusiv cel al USM. Prin urmare, USM a obținut posibilitatea de a moderniza (informatiza) managementul universitar. Peste un an, USM a luat parte la un alt concurs, anunțat de Fundația „Eurasia”, înaintând proiectul „Dezvoltarea nodului INTERNET la Universitatea de Stat din Moldova și in-

¹ Cozma V. op. cit., p. 451.

struirea utilizatorilor la navigare în Internet”. În rezultat, USM a obținut echipament pentru CTI și posibilitatea de a instrui 120 de profesori, colaboratori științifici, studenți¹.

Actualmente, director al CTI este prof. univ., dr. Tudor Cibotaru, care a reușit să implementeze noi proiecte privind modernizarea asistenței electronice. Astfel, domnia sa a proiectat și a organizat crearea rețelei de calculatoare pentru automatizarea activității BCU, iar în anii 1995-1996 – a rețelei administrative a USM. Tot domnia sa a creat rețeaua unică a USM și conectarea acesteia la Internet.²

Centrul Editorial-poligrafic (CEP) al USM a fost fondat în anul 1959 pentru satisfacerea necesităților didactice ale USM. El funcționează în conformitate cu planurile de editare a literaturii didactico-metodice și științifice, aprobate de Senatul USM și în baza Regulamentului de funcționare a CEP. Serviciile oferite de CEP, prestate fără plată și contra cost, sunt menite să satisfacă necesitățile USM în literatura de specialitate, precum și solicitările din afara Universității.

Pe parcursul anilor CEP și-a consolidat baza tehnică (utilajul poligrafic). Din 1988 CEP are statut de subdiviziune structurală autonomă. În perioada de activitate CEP a publicat seria de volume „Analele științifice ale USM”, literatură didactico-metodică, dar și monografiile ale profesorilor universitari, culegeri de studii și articole tematice, suporturi de curs etc. Oferim mai jos un tabel în care sunt incluse cifre ce demonstrează volumul serviciilor prestate de CEP.

Tabelul nr. 114

Lucrări scoase de sub tipar de CEP³

Nr.	Anul	Pentru necesitățile USM			Altă producție poligrafică (mii de exemplare)
		Titluri de cărți	Coli editoriale	Tirajul	
1	1999	98	760	6 700	530
2	2000	102	1 011	10 100	485
3	2001	105	700	15 700	710
4	2002	135	1 061	11 380	520
5	2003	123	961,6	13 334	478
6	2004	52	497,7	3 070	264
7	2005	67	688,4	3 000	-
8	2006	57	582,3	8 560	-
9	2007	74	721,6	4 500	277
10	2008	59	584,5	3 150	458
11	2009	78	853,4	4 800	482
12	2010-2011	85	944,8	5 600	709
13	2012-2013	102	1 253,1	5 250	563
14	2014-2015	80	682,6	4 150	585 ⁴

Așadar, CEP al USM este un centru de difuzare a cunoștințelor, necesare studenților, masteranzilor, cadrelor didactice ale USM, dar și ale altor instituții de învățământ superior.

Un rol important în formarea personalității viitorului specialist, absolvent al USM, îl joacă nu doar specialitatea propriu-zisă, dar și aptitudinile artistice, culturale, de care dau dovadă și pe care au posibilitatea să le cultive studenții. În acest sens, un rol deosebit îl are *Casa de*

¹ Ibidem, p. 459.

² Ibidem, p. 460.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 147; Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 202; Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006, p. 159; Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006. Chișinău, 2007, p. 158.

⁴ Datele pentru anii 2007-2015 au fost preluate din Darea de seamă a Secției Redactare CEP USM privind pregătirea și editarea literaturii didactico-metodice conform planurilor calendaristice pentru anii 2007-2015.

Cultură a USM, care este o subdiviziune a USM și, conform Regulamentului aprobat la 1 februarie 2007, „activează sub patronatul Rectoratului și al Comitetului sindical al Universității, își coordonează activitatea sa artistică cu Direcția Cultură de sector și execută deciziile organelor ierarhice superioare, cum sunt Direcția Cultură a Primăriei Chișinău și Ministerul Culturii al Republicii Moldova”¹.

Casa de Cultură a USM (2 750 m²) dispune de două săli de concert și teatru cu o capacitate de 650 de locuri, de trei săli de dans și 14 săli de repetiții.

În cadrul Casei de Cultură activează 8 colective artistice cu titlul „model”, după cum urmează: Ansamblul etnofolcloric „Crenguță de Iederă” (conducător artistic – Maria Iliuț), Ansamblul coregrafic „Struguraș” (cond. art. – Ion Forțu), Orchestra de muzică populară „Struguraș” (cond. art. – Iurie Tătaru), Teatrul dramatic „Dialog” (cond. art. – Octavian Grigoriu), Teatrul de revistă „Vacanța mică” (cond. art. – Adriana Dervici), Corul „Lira” (conducător artistic – Svetlana Veselovschi), Ansamblul de dansuri sportive „Elite Dance” (cond. art. – Mihail Dudnic), Orchestra de Fanfară (cond. art. – Vladimir Colț), Ansamblul de dans modern (cond. art. – Anatol Popovici)².

În Casa de Cultură a USM se desfășoară majoritatea acțiunilor culturale, prilejuite de diverse evenimente, cum ar fi: Balul „Bobocilor”, concerte dedicate Zilei internaționale a femeilor – 8 Martie, diverse adunări festive etc. Principalul obiect de activitate al Casei de Cultură este organizarea și desfășurarea obiectivelor cultural-artistice, educative, de informare și de divertisment, precum și alte servicii pentru studenți. Directorul casei de Cultură este dl Gheorghe Ciorchină, absolvent al USM.

În cadrul Casei de Cultură își desfășoară cu succes activitatea Facultatea de Arte Frumoase, condusă de decanul acesteia, prof. univ., dr. hab. Valentin Tomuleț³. Facultatea de Arte Frumoase își propune să contribuie la educarea și la formarea studenților prin mijloace specifice domeniului cultural artistic, asigurând buna organizare a procesului de instruire.

Facultatea de Arte Frumoase are drept obiective: pregătirea cadrelor de înaltă calificare; dezvoltarea aptitudinilor artistice și estetice ale tineretului studios; participarea activă a studenților la diferite manifestații culturale, concursuri, festivaluri artistice republicane și internaționale; colaborarea cu instituțiile de învățământ de profil din republică și de peste hotare etc.⁴

Înscrierea la facultate are loc în baza unor probe susținute în primele 2–3 săptămâni ale lunii septembrie. Lecțiile se desfășoară în afara orelor de curs, de 3 ori pe săptămână, în incinta Casei de Cultură a Universității ce dispune de toate condițiile necesare pentru desfășurarea procesului de instruire⁵. La sfârșitul fiecărui semestru, până la începutul sesiunii la facultățile de bază, studenții facultății susțin colocvii și examene. În anul trei de studii studenții își petrec practica în cadrul colectivelor-model ale Casei de Cultură și practica de folclor în cele 3 zone folclorice din Republica Moldova și Bucovina. După încheierea studiilor, studenții de la Facultatea de Arte Frumoase susțin examenul de stat în formă de examen-concert și primesc diplomă prin care li se conferă cea de a doua profesie, pe care o pot practica de rând cu cea de bază⁶.

Procesul de predare-învățare se desfășoară în baza unor programe speciale, aprobate de Senatul Universității. Condițiile favorabile în care funcționează secțiile Facultății de Arte

¹ Arhiva curentă a Casei de Cultură a USM (dosar nepaginat).

² Informațiile referitoare la activitatea Casei de Cultură a USM au fost spicuite din dosarele Arhivei curente a Casei de Cultură a USM, precum și de pe site-ul http://usm.md/?page_id=719&lang=ro.

³ Despre prof. univ., dr. hab. Valentin Tomuleț vezi: Anatol Petrencu. Un scurt popas necesar timpului. Chișinău, S.n., 2014, p. 314-317; Literatură și Artă, 2012, 13 septembrie; Timpul, 2012, 14 septembrie.

⁴ Tomuleț Valentin. Facultatea de Arte Frumoase. În: Universitatea de Stat din Moldova, martie 2005. Ediție specială (Ghidul candidatului 2005), p. 19. Materialul referitor la Facultatea de Arte Frumoase ne-a fost pus la dispoziție de dl Valentin Tomuleț.

⁵ Ibidem.

⁶ Tomuleț Valentin. Studenții Facultății de Arte Frumoase: examenul de licență. În: Universitatea de Stat din Moldova, mai 2004. Nr.15 (44); Serie nouă, p.12; *Idem*. Studenții-actori – cu diploma la mână. În: Universitatea de Stat din Moldova, 28 iunie 2005. Nr.11 (56), Serie nouă, p.12; *Idem*. În anul universitar jubiliar – o nouă promoție la Arte Frumoase. În: Universitatea de Stat din Moldova, 30 mai. Nr.10 (66), Serie nouă, p. 10.

Frumoase stimulează dorința studenților de a se încadra plenar în activitatea culturală a Universității de Stat din Moldova.

Pe parcursul ultimilor 10 ani de activitate, la Facultatea de Arte Frumoase și-au făcut studiile peste 1700 de studenți de la diferite facultăți ale Universității de Stat din Moldova, inclusiv: Ansambluri orchestrale – 138 de studenți, Dirijat coral – 132, Regie și măiestrie actoricească – 392, Etnofolclor – 172, Coregrafie – 861 și Croșetare și broderie – 13 studenți (aceștia fiind prima promoție la această secție). În prezent, în cadrul facultății își fac studiile circa 450 de studenți. Studiile se efectuează fără și contra plată.

Cunoștințele obținute de studenți în procesul de instruire la Facultatea de Arte Frumoase își găsesc aplicare în activitatea diversă concertistică a studenților, care participă la diferite emisiuni televizate, concursuri și festivaluri folclorice (orășenești, raionale, republicane și internaționale). Studenții Facultății de Arte Frumoase constituie de fapt, alături de studenții absolvenți, colectivele-model ale Casei de Cultură. Începând cu 1995, studenții facultății din ansamblul popular de muzică și dans „Struguraș” participă, anual, la festivalul țărilor riverane Mării Negre din orașul Trabzon, Turcia, unde se bucură de o mare popularitate. În noiembrie 2003 studenții facultății au participat la Festivalul republican de creație artistică a tineretului studios, la care colectivul coral „Lira”, colectivul etnofolcloric „Crenguță de Iedera” și colectivul de dans sportiv „Elit Dans” au ocupat primul loc; studenții colectivului de dans modern și ai orchestrei de muzică populară „Struguraș” au ocupat locul doi, iar studenții colectivului de dans popular – locul trei. Tot în cadrul acestui festival studenții colectivului teatral „Dialog” au obținut o mențiune specială pentru prezentarea spectacolului „Orchestra”, montat de lectorul superior Octavian Grigoriu. Ca rezultat, Universitatea de Stat din Moldova s-a plasat pe locul întâi între toate instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova¹.

În luna mai 2004 studenții colectivului de dans și muzică populară „Struguraș” au participat la Festivalul Folcloric Internațional din Antalia (Turcia), la care și-au dat concursul 18 țări din Europa. Studenții ansamblului „Struguraș” s-a bucurat de un mare succes, fiind menționați cu Trofeul de excelență profesională. În iunie 2005 colectivul coral „Lira” a participat la Concursul Internațional de Muzică Corală „Gheorghe Dimitriov”, ediția a XXVIII-a, ce s-a desfășurat în orașul Varna (Bulgaria) și care a întrunit colective din 25 țări: SUA, Japonia, Filipine, Suedia, Norvegia, Franța, Spania, Turcia, Ungaria, Ucraina, Rusia etc. La acest concurs ei s-au impus prin măiestria înaltă corală, prin frumusețea și calitatea interpretativă.

La 29 aprilie 2006 în Palatul Republicii s-a desfășurat Campionatul Europei la dansuri sportive, cu nominalizarea „10 dansuri” între maturi, unde au participat 25 de perechi, se reprezentau una din cunoscutele țări în lumea dansului sportiv – Rusia, Italia, Germania, Slovenia, Ungaria, România, Bulgaria, Spania etc. Medalia de argint le-a revenit duetului din Republica Moldova Ștefan Ciubotaru – Marina Bazarova, care au devenit vicecampioni ai Europei la Dansuri Sportive. Ștefan Ciubotaru este student la facultatea de Matematică și Informatică, specialitatea informatică, concomitent student la Facultatea de Arte Frumoase, secția dans sportiv (clasa profesorului Mihai Dudnic) și membru al prestigiosului colectivul de dansuri sportive „Codreanca”.

Măiestria artistică a studenților facultății a fost înalt apreciată, pe parcursul anilor, pe scenele artistice din România, Polonia, Bulgaria, Turcia, Rusia, Belarus, Ucraina, Țările Baltice etc.²

În cadrul USM funcționează cu succes câteva *muzee*, care constituie nu doar o bază fundamentală pentru studii și lecții practice pentru studenți și colaboratori științifici, ci fac parte din patrimoniul științific și cultural al spațiului românesc.

Este vorba, în primul rând, de Muzeul de antichități, înființat în anul 1973, la inițiativa prof. univ., dr. hab. Ion Niculiță. Muzeul funcționează pe lângă Departamentul Istoria Români-

¹ Tomuleț Valentin. Facultatea de Arte Frumoase. În: Universitatea de Stat din Moldova, martie 2005. Ediție specială (Ghidul candidatului 2005), p. 19.

² Tomuleț Valentin. Facultatea de Arte Frumoase. În: Universitatea de Stat din Moldova, martie 2005. Ediție specială (Ghidul candidatului 2005), p. 19.

lor, Istoria Universală și Arheologie. Exponatele Muzeului provin din săpăturile arheologice, realizate în orele de practică la arheologie de către studenții Facultății de Istorie și Filosofie, sub conducerea profesorilor USM. Piese muzeale sunt expuse în vitrine sau pe suporturi speciale și prezintă vase de ceramică restaurate, obiecte de piatră, lut etc. În incinta Muzeului se desfășoară ore teoretice și practice cu studenții și masteranzii, specializați în domeniul arheologiei, dar și simpozioane naționale, interuniversitare și internaționale.

Un alt muzeu, deosebit de înzestrat cu exponate, este cel de Științe ale Naturii (director – Stanislav Poznacomin). Actualmente Muzeul de Științe ale Naturii este amplasat la parterul Blocului Central de studii și este în proces de amenajare. Colecțiile muzeale s-au acumulat în timp. În urma expedițiilor și practicilor realizate de studenții și profesorii Facultății de Biologie și Pedologie (catedrele de Zoologie, Botanică și Pedologie), s-au acumulat colecții de specii de plante și animale, nu doar de pe teritoriul Republicii Moldova, ci și din alte regiuni ale URSS: Crimeea, Caucaz, Ural, Marea Neagră, Marea Caspică etc. Muzeul posedă piese unice. De istoria Muzeului sunt legate nume notorii de savanți – academicianul N. Dimo, profesorii V. Andreev, I. Krupennikov și mulți alții¹.

Suntem convinși: după redeschidere, Muzeul de Științe ale Naturii va deveni un punct de atracție turistică atât pentru cetățenii R. Moldova, cât și pentru oaspeții acesteia.

Palatul Sporturilor (director – dl Eduard Slobodeniuc) include un teren de minifotbal, terenuri de baschet și volei. Funcționează sala de forță și bazin de înot. Calitatea apei din bazinul de înot este verificată zilnic de chimistii USM și, o dată pe lună, de specialiștii municipali din domeniul sanitar (Sanepid); are cea mai curată apă în comparație cu alte bazine de înot din Republica Moldova. Iarna apa se încălzește. Astfel, Palatul Sporturilor cuprinde mai multe genuri de activitate. Toate capacitățile Palatului Sporturilor sunt puse la dispoziția universitarilor, fie că este vorba de studenți, fie de cadre didactice. Orele de educație fizică, destinate studenților, sunt gratuite. Orele de antrenament, care depășesc norma prevăzută de programele de studii, sunt contra plată, iar cadrele didactice plătesc 50 la sută din taxe.

În cadrul Palatului Sporturilor activează echipe de sportivi, care au participat la campionatele Moldovei la volei masculin și volei feminin, precum și baschet masculin și baschet feminin. În ultimii cinci ani, echipa de baschet masculin a ocupat locul I la campionatele Moldovei, iar echipa de volei feminin, în ultimii patru ani, a ocupat, de asemenea, locul întâi la campionatele Moldovei.

Afară de Palatul Sporturilor, la dispoziția studenților sunt puse patru săli sportive.

USM posedă șase baze pentru practică: la Bădrăgii-Vechi, raionul Edineț, la Criuleni, la Butuceni, raionul Orhei, la Schinoasa-Vale, municipiul Chișinău și altele. Dintre bazele pentru practică ale USM cea mai cunoscută este cea de la Butuceni, parte componentă a Complexului „Orheiul Vechi”, unde, ani la rând, studenții de la Facultatea de Istorie și Filosofie, specialitatea „Arheologie” și „Istorie”, sub conducerea distinsului profesor universitar, doctor habilitat în științe istorice Ion Niculiță, efectuează săpături arheologice. Rezultatele acestor eforturi susținute și-au găsit reflectarea în monografia profesorului Ion Niculiță (coautor), publicată la București².

În localitatea Lozova din raionul Strășeni, în mijlocul codrilor seculari, USM posedă un teritoriu pe care este amplasat Observatorul astronomic, unic în Republica Moldova. Aici studenții de la USM, dar și liceeni din republică, alte persoane interesate, pot îmbina fructuos lecțiile teoretice cu cele practice, științifice. Astfel, în mai 2012, Observatorul astronomic de la Lozova a fost „asaltat” de curioșii ce doreau să vadă un fenomen astronomic inedit: apropierea satelitelui natural al Pământului, Lunii, la distanța de 357 mii kilometri (Lună plină)³. Nu întâmplător Observatorul de la Lozova a intrat în lista obiectivelor turistice ale raionului Strășeni.

¹ Mai detaliat vezi: V. Cozma, op. cit., p. 466-469.

² Niculiță Ion, Zănoici A., Teodor S. Butuceni. Monografie arheologică. București, 2002, 250 p.

³ Vezi: <http://phys.usm.md/md/news/read/19>.

USM dispune, de asemenea, de baze de odihnă: la Vadul lui Vodă baza de agrement „Păduricea Verde”, în Ucraina, pe malul Mării Negre – bazele de odihnă „Bugaz” și „Dacia”.

Baza materială a USM este în centrul atenției unei subdiviziuni universitare deosebit de importante. Este vorba de *Contabilitatea USM*¹, activitatea căreia este condusă de contabilul-șef (dna Liliana Cojocaru), care se supune nemijlocit rectorului. În componența contabilității intră secțiile: Finanțare și decontări; Evidența retribuirii muncii; Evidența patrimoniului public; Decontări cu bursierii; Evidența în serviciul alimentar.

Contabilitatea asigură executarea prevederilor Legii Contabilității nr. 113-XVI din 27 aprilie 2007, Standardelor Naționale de Contabilitate, Legii bugetare anuale, actelor normative și legislative în vigoare, asigură îndeplinirea ordinelor și dispozițiilor conducerii USM, Ministerului Educației, Ministerului Finanțelor, precum și ale Academiei de Științe a Moldovei.

Atribuțiile de bază ale Contabilității sunt următoarele:

- asigurarea managementului universității;
- organizarea evidenței și gestionării eficiente și raționale a mijloacelor financiare;
- organizarea evidenței veniturilor și cheltuielilor;
- organizarea și asigurarea executării planurilor de finanțare;
- întocmește rapoartele financiare și statistice;
- asigură controlul asupra neadmiterii datoriilor;
- organizează și asigură evidența contabilă a activelor și pasivelor în conformitate cu Standardele Naționale de contabilitate și cu alte acte normative în vigoare;
- asigură în termen calcularea și plata salariilor colaboratorilor USM;
- calcularea și plata bursei, indemnizațiilor, precum și a alimentației studenților orfani;
- efectuează și verifică decontările cu agenții economici, instituții, persoane fizice;
- participă la efectuarea inventarierii mijloacelor bănești, decontărilor și valorilor materiale, întocmește rezultatele inventarierii și le înregistrează în evidența contabilă;
- exercită lunar controlul integrității stocurilor de produse alimentare;
- studiază regulamentele, instrucțiunile, indicațiile metodice vizând evidența și dările de seamă și alte acte normative ce țin de competența Contabilității;
- păstrează documentele contabile, registrele de evidență și alte documente financiare conform nomenclatorului, precum și predarea lor la arhiva universității în ordinea stabilită.

Sarcinile Contabilității sunt următoarele:

- ține evidența contabilă conform Standardelor Naționale de Contabilitate (în sistemul autogestiune cu începere din 01 ianuarie 2013) și a altor acte normative în vigoare în programul 1-C);
- organizează evidența taxei de arendă conform contractelor aprobate de minister;
- primirea și prelucrarea documentelor primare privind circulația materialelor cu întocmirea registrelor contabile;
- calcularea și transferarea la timp a sumelor ce țin de decontările privind plățile în buget;
- exercită controlul asupra integrității mijloacelor bănești și valorilor materiale;
- evidența cheltuielilor din mijloacele granturilor și donațiilor acordate;
- asigurarea evidenței și controlului în scopul evitării neajunsurilor, lipsurilor de bunuri materiale;
- evidența analitică și sintetică a veniturilor acumulate de la prestarea serviciilor cu plată;
- efectuează închiderea anuală a conturilor de evidență în autogestiune;
- exercită controlul asupra reflectării corecte în evidență a operațiunilor contabile;

¹ Materialele de mai jos ne-au fost puse la dispoziție de colaboratoarele Contabilității USM, fapt pentru care le mulțumim și pe această cale.

- întocmește rapoartele financiare și statistice și le prezintă organelor de resort în termenele stabilite;
- acordă asistența metodologică și practică privind evidența și gestionarea contabilă;
- analiza activității financiar-economice conform dărilor de seamă;
- efectuează alte sarcini la indicația conducerii USM.

Contabilitatea USM este investită cu următoarele drepturi:

- să efectueze controlul asupra consumului de produse alimentare în cantina USM;
- să verifice decontările cu agenții economici și alte instituții;
- să efectueze inopinat inventarierea bunurilor materiale, precum și a mijloacelor bănești.

În concluzie putem constata: USM posedă o bază materială considerabilă, funcțională, care a fost și este capabilă să facă față oricăror provocări ale timpului și oricăror rigori, înaintate față de învățământul universitar. Baza materială este mereu întreținută și pusă cu generozitate la dispoziția studenților, masteranzilor, doctoranzilor, cadrelor didactice ale USM.

II.10. UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Pe parcursul întregii sale activități Universitatea de Stat din Moldova (USM) a întreținut relații de colaborare cu diverse alte universități, centre de învățământ superior sau de cercetare academică. Până la proclamarea Independenței de Stat a Republicii Moldova (1991), raporturile USM s-au concentrat asupra universităților din URSS – stat centralizat, cu programe unice de învățământ universitar. Schimburile interuniversitare erau ca și cum firești, realizate în cadrul aceluiași Minister al Învățământului Superior din URSS. Nu întâmplător „Istoria Universității de Stat din Moldova. 1946-1996”, redactată de profesorul Valeriu Cozma, nu conține un studiu special, referitor la relațiile USM cu universități din afara republicii¹. Lipsa acestui domeniu deosebit de important pentru existența Universității a fost subliniată de prof. Gheorghe Rusnac, care, cu amărăciune, recunoștea că, deși a fost membru plenipotențiar al Asociației Internaționale a Universităților, USM „practic s-a aflat la periferia procesului universitar european și a celui mondial. Consecințele sunt evidente. Lumea nu ne cunoaște. Noi cunoaștem puțin lumea. Să ne descoperim reciproc. Să ne îmbogățim cu performanțele de organizare și de funcționare universitară din lume, să aplicăm în procesul de instruire practica universităților mondiale în multiple domenii. La rândul nostru, să oferim lumii tot ce avem mai valoros, păstrându-ne concomitent propria identitate”².

Ulterior aceluși discurs, profesorul Gheorghe Rusnac, rector al USM în perioada 1993-2007, a continuat activitatea de stabilire a raporturilor de colaborare cu alte universități, a extins arealul geografic al acestora și a prezentat realizările obținute în rapoartele anuale, expuse în fața Senatului USM și date publicității³.

¹ Cosma V. Istoria Universității de Stat din Moldova. 1946-1996, Chișinău, 1996, 560 p.

² Rusnac Gheorghe. Alma Mater la 50 de ani. În: Anale științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumane”, Chișinău, 1997, p. 9-10.

³ Rusnac Gheorghe. Acțiuni, realizări și obiective privind asigurarea pieței universitare. În: Anale științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumane”, Chișinău, 1999, p. 10-12; Idem. Acreditarea USM, implementarea creditelor academice – măsuri de consolidare a sistemului educațional universitar: realități și perspective. În: Anale științifice ale Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 2002, p. 12; Idem. Noi dimensiuni ale vocației educaționale și științifice a Universității de Stat din Moldova în contextul cunoașterii și realizării obiectivelor pro Bologna. În: Analele universității de Stat din Moldova, Chișinău, 2006, p. 7-8.

Acest domeniu de activitate managerială a fost fructificat cu succes de actualul rector, prof. univ., dr. hab. Gheorghe Ciocanu¹.

În condițiile independenței de stat a Republicii Moldova, USM a conturat câteva direcții principale de cooperare internațională, pe care le respectă an după an. În primul rând, este vorba de stabilirea relațiilor bilaterale sau multilaterale între USM și alte universități sau centre de studii științifice ale lumii, prin redactarea și semnarea acordurilor respective.

Odată cu dispariția URSS, a regimurilor comuniste ale blocului răsăritean din Europa și proclamarea independenței de stat a fostelor republici sovietice, statele Europei occidentale, SUA, diverse fundații au oferit programe pentru susținerea cercetărilor științifice ale țărilor din Europa Centrală și de Est. Cadrele didactice ale USM au participat activ la realizarea acestor programe.

Membrii corpului didactic al USM au participat activ la concursurile internaționale pentru obținerea burselor de cercetare, de studii și perfecționare.

Savanții USM au participat, de asemenea, la cercetări comune în cadrul programelor finanțate și acordurilor de colaborare. Un alt aspect al colaborării internaționale a USM este participarea cadrelor didactice, dar și a masteranzilor, doctoranzilor, chiar și a studenților la manifestări științifice internaționale (congrese, simpozioane, colocvii etc.), la stagii de documentare științifică. O altă direcție importantă este schimbul de specialiști și de studenți. Este foarte importantă activitatea USM în pregătirea cadrelor pentru alte state (licențiați, masteranzi, doctoranzi etc.), astfel, am evidențiat șapte componente ale colaborării internaționale a USM.

Un rol important în stabilirea și dezvoltarea relațiilor internaționale ale USM îl au acordurile bilaterale și multilaterale, semnate de conducerea USM cu universitățile și instituțiile partenere. O analiză completă a acordurilor de colaborare între USM și universitățile din alte state ale lumii nu a fost deocamdată realizată.

Iată de ce *sarcina* acestui studiu este analiza și prezentarea acordurilor semnate de conducerea USM cu alte universități și centre științifico-didactice în perioada 1991-2015, adică de la proclamarea Independenței de Stat a Republicii Moldova până la momentul încheierii actualului proiect.

Izvoarele folosite: pentru realizarea sarcinii formulate am studiat textele originale ale acordurilor bi- și multilaterale, semnate de conducerea USM, care se află în Arhiva curentă a Departamentului Relații Internaționale al USM².

O altă sursă de informare este colecția de ziare „Universitatea de Stat din Moldova”, păstrată în Biblioteca Științifică a USM. Pe paginile ziarului universitar au fost publicate diverse materiale, rapoarte, informații privind colaborarea USM cu alte instituții universitare, autorii cărora sunt responsabili de domeniul dat din perioada de cercetare. Astfel, conf. univ. dr. Alexandru Stahi a prezentat un studiu privind colaborarea USM cu alte universități (din România, Franța, Italia, Belgia, SUA, Grecia), precum și participarea profesorilor USM în diverse proiecte internaționale (programul european Tempus-Tacis, programul DAAD etc.) și la diverse simpozioane științifice, saloane de invenții etc.³. Despre participarea profesorilor USM la elaborarea și realizarea proiectelor internaționale a scris și conf. univ. dr. Leonid Gorceac⁴.

Toate universitățile și instituțiile similare, cu care USM a semnat acorduri de colaborare, sunt egale, fără nici o deosebire de țară în care ele activează.

¹ Vezi, de exemplu: Universitatea de Stat din Moldova. Raport de autoevaluare, 2006-2010, Chișinău, 2011, p. 75-80.

² Documentele se păstrează în mape, aranjate în ordinea alfabetică a statelor lumii, au număr de înregistrare (cu unele excepții). Dosarele nu sunt paginate. Mulțumim și pe această cale conf. univ. dr. Angela Niculiță, prorector pentru Relațiile Internaționale ale USM, pentru ajutorul acordat în redactarea acestui material.

³ Alexandru Stahi. Universitatea pe harta lumii. În: Universitatea. Ediție specială consacrată jubileului de 50 de ani ai Universității de Stat din Moldova, 1996, p. 5.

⁴ Leonid Gorceac. Activitatea didactico-științifică a USM în elaborarea și realizarea proiectelor (granturilor) internaționale și naționale. În: Universitatea de Stat din Moldova, 2000, nr. 3.

Am putea prezenta analiza conlucrării USM cu alte universități în ordinea alfabetică a statelor lumii. Considerăm, totuși, necesar să prezentăm partenerii USM pe baza principiului geografic, care este mai lesne de înțeles cititorilor. Prezentarea acordurilor începe cu universitățile din România, pentru că USM are cu această țară cele mai multe acorduri de colaborare în condiții distincte față de alte state. În plus, mulți cetățeni ai Republicii Moldova, care este stat românesc, au redobândit cetățenia României, ceea ce înseamnă obținerea anumitor avantaje, pe care nu le au în alte țări.

Urmează expunerea raporturilor USM cu instituțiile similare din Ucraina, vecina de est a Republicii Moldova, care, în 2014, în urma anexării Crimeii de către Federația Rusă, s-a retras din Comunitatea Statelor Independente (CSI) – organizație internațională de state, ex-republici ale URSS.

Vom analiza apoi raporturile stabilite de USM cu statele Uniunii Europene (UE), cu care Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere¹, apoi cu universitățile din țările Comunității Statelor Independente, membră-fondatoare fiind și Republica Moldova. După care vom prezenta conlucrarea USM cu universitățile din Asia, America, Africa.

În linii mari, acordurile-cadru de colaborare interuniversitară au același calapod: părțile subliniază intenția lor de a conlucra, indică scopul și domeniile de colaborare, este indicată partea financiară a acordului, termenul de valabilitate. Cu toate acestea, aproape fiecare acord semnat are aspecte specifice, precizări individuale, care merită evidențiate. Acest lucru am încercat să-l scoatem în evidență, pentru a ușura cititorilor noștri cunoașterea unor detalii contractuale.

Am evidențiat cu bold denumirile țărilor, iar cu *bold-italic* – orașele în care activează universitățile-partenere ale USM.

București este unul din cele mai mari centre academice ale României, unde activează diverse instituții de cercetare, învățământ și culturale cu care USM întreține raporturi de colaborare. Anume din aceste considerente analiza relațiilor USM începe cu universitățile și instituțiile științifice și culturale din capitală.

Primul acord de colaborare între USM și Universitatea din București a fost semnat de rectorul USM, profesorul Boris Melnic și rectorul Universității din București, profesorul Nicolae Cristescu². În martie 2008 USM a semnat un acord-cadru cu Universitatea din București pe un termen de cinci ani, cu prelungirea automată pe următorii cinci ani, dacă una din părți nu renunță la colaborare³.

În aprilie 1995, conducerea Laboratorului „Supraconductibilitate și Magnetism”, Facultatea de Fizică a USM a semnat în protocol de colaborare cu Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară, din București, care prevedea „obținerea de informații privind influența spectrului fononic al vibrațiilor rețelei asupra temperaturii de tranziție în faza supraconductoare a diferitelor materiale, clarificarea fenomenelor de apariție a supraconductibilității ionice în faza solidă a unor [indescifrabil] metalice”⁴.

Școala Națională de Studii Politice și Administrative (ȘNSPA) din București a devenit următorul partener al USM: în mai 2000 aceste două instituții de învățământ superior au semnat un Protocol privind parteneriatul universitar. Documentul semnat de cele două părți, îndrăzneț și promițător, a prevăzut înființarea unei Filiale universitare a ȘNSPA în cadrul USM, începând cu anul universitar 2000-2001, ca o unitate distinctă, fără personalitate juridică. Părțile au identificat specializarea post-universitară, pe care urmau s-o realizeze. Este vorba de „Comunicare și relații publice” (studii academice post-universitare), asigurată de Facultatea de Comunicare

¹ La 2 iulie 2014 Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană a fost ratificat în plenul Legislativului. La ședința plenară a Parlamentului European din 13 noiembrie 2014 au votat în favoarea ratificării acestui document 535 deputați, contra - 94 deputați, s-au abținut - 44 deputați. În: <http://gov.md/europa/ro/content/ce-este-acordul-de-asociere-cu-ue>.

² AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/024 RO; cu regret, pe document nu a fost indicată data semnării.

³ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/025 RO.

⁴ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/02 RO.

și Relații Publice din cadrul ȘNSPA, respectiv – de Facultatea de Științe Politice și Administrative, Institutul de Studii Politice și Relații Internaționale și Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din cadrul USM. Documentul a stipulat durata și acoperirea financiară a studiilor, condițiile de remunerare și de trai ale cadrelor didactice, venite din București la Chișinău și alte detalii. În afară de conducătorii celor două instituții (rectorii Gh. Rusnac și Vasile Secareș, acordul a fost semnat de directorul Institutului de Studii Politice și Relații Internaționale, conf. univ. dr. Platon Frunțasu, decanul Facultății de Științe Politice și Administrative, conf. univ. dr. Dumitru Strah, decanul Facultății de Jurnalism și Științele Comunicării, conf. univ. dr. Mihai Guzun (USM) și de decanul Facultății de Comunicare și Relații Publice din cadrul ȘNSPA, prof. univ. dr. Paul Dobrescu¹.

În decembrie 2005, Universitatea de Stat din Moldova a semnat un acord-cadru de colaborare cu Academia de Studii Economice din București, care a fixat formele de colaborare între cele două instituții de învățământ: realizarea în comun a proiectelor de predare și cercetare, proprii diferitelor forme de învățământ (licență, masterat, doctoranzi), participarea în comun la formarea universitară în ciclul doi – masterat, participarea la programe științifice internaționale, participarea la conferințele științifice, organizate de ambele părți, publicarea rezultatelor cercetărilor științifice și ale conferințelor etc.² Acordul a fost semnat pentru un termen de cinci ani cu posibilitatea prelungirii prin acordul părților, concretizat în redactarea unui act adițional.

La 24 iunie 2011, printr-un nou acord, USM a reconfirmat dorința sa de a prelungi colaborarea bilaterală cu Școala Națională de Studii Politice și Administrative³.

În octombrie 2010, USM a extins colaborarea interuniversitară, semnând un acord de colaborare cu Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București. Ceea ce deosebește acest document de altele de acest fel, este următoarea prevedere: „Partenerii garantează că personalul desemnat de ei pentru executarea prezentului protocol va păstra, față de orice persoană neautorizată și terți, secretul privind informațiile, cunoștințele, documentele și obiectele confidențiale, despre care va lua cunoștință sau va fi informat pentru realizarea sarcinilor aferente desfășurării activităților prevăzute de prezentul Protocol. Toate documentele elaborate, toate cunoștințele și informațiile obținute în colaborare cu părțile implicate în proiecte comune sunt și rămân proprietatea acestora”⁴.

Tot atunci (octombrie 2010) USM a semnat un acord similar cu Universitatea Europei de Sud-Est „Lumina” din București⁵.

În martie 2011 USM a stabilit relații de colaborare cu Universitatea Politehnică din București⁶, iar în octombrie 2012 – cu Centrul Cervantes-București⁷.

În mai 2012, rectorul USM, prof. Gheorghe Ciocanu a semnat un acord de colaborare cu Centrul Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău. Înțelegerea între cele două instituții prevede cooperarea și dezvoltarea relațiilor în domeniul culturii, științei și învățământului superior, consolidarea legăturilor culturale și educaționale între cele două părți, schimburi de experți, cercetători, profesori, studenți, precum și de informații și materiale științifice în domeniul culturii, învățământului superior și al activităților științifice ale celor două părți. Durata acordului este de cinci ani de la data semnării și poate fi reînnoită pentru o perioadă similară, dacă nici una dintre părți nu declară, în scris, dorința de a rezilia acordul⁸.

În iunie 2013 USM a încheiat un acord-cadru de colaborare cu Institutul Național de Cercetare Dezvoltare pentru Ecologia Industrială din București (ECOIND), pe un termen de cinci

¹ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/07 RO.

² AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/16 RO.

³ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/037 RO.

⁴ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/031 RO.

⁵ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/032 RO.

⁶ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/034 RO.

⁷ Mai detaliat, mai jos: relațiile USM cu universitățile din Spania.

⁸ AUSM, DRI, mapa România, doc. fără nr. de înregistrare.

ani, cu prelungire automată pe următorul termen de cinci ani, cu condiția nederunțării acordului de către una din părțile semnate¹.

USM a stabilit și întreține raporturi de colaborare cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din cadrul Academiei Române (din august 2014).

Însă raporturile cele mai cordiale le-am avut și rămân a fi cu Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Sute de studenți, masteranzi, doctoranzi, cadre didactice ale USM au continuat studiile de masterat sau doctorat, au avut stagii de documentare la Universitatea ieșeană. Rămânem profund recunoscători administrației și cadrelor didactice ale Universității ieșene pentru susținerea permanentă de care Republica Moldova și, în primul rând USM, a beneficiat pe parcursul multor ani.

După proclamarea Suveranității de Stat a RSS Moldova (1990) relațiile dintre cele două universități s-au intensificat vădit. În condițiile existenței URSS, în ianuarie 1991, rectorul USM (pe atunci încă Universitatea de Stat „V. I. Lenin”), prof. univ., dr. hab. Boris Melnic și rectorul Universității „A. I. Cuza”, prof. univ. dr. Călin Ignat au semnat primul Contract de colaborare între cele două instituții pentru perioada 1991-1995. Scopul declarat al Contractului a fost „continuarea și extinderea schimburilor culturale și a unei colaborări reciproc avantajoase în domeniul învățământului superior, al științei și culturii”².

În baza acordului-cadru, semnat în 1991, peste un an, Facultatea de Chimie a USM a încheiat un acord de colaborare cu Facultatea de Chimie a Universității „A. I. Cuza” din Iași, document semnat, în afară de rectori, de decanii facultăților – prof. univ. dr. Al. Cecal și prof. univ. dr. Victor Isac.

În 1997-1998 cele două universități și-au reconfirmat dorința de colaborare reciprocă, în acest sens încheindu-se un nou acord³, reînnoit în iunie 2006⁴.

În octombrie 2001 USM a stabilit relații de colaborare cu Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași⁵, inclusiv – a fost semnat un Protocol de cooperare între Catedra Ingineria Mediului (șef de catedră – prof. univ. dr. Matei Macoveanu) a Facultății de Chimie Industrială (decan – prof. univ. dr. ing. Valentin I. Popa) și Catedra de Chimie Industrială și Ecologică (șef de catedră – prof. univ. dr. Maria Gonța) a Facultății de Chimie a USM (decan – prof. univ. dr. Galina Dragalina)⁶.

Un exemplu concludent de conlucrare științifică prodigioasă între cele două universități este și proiectul comun privind cercetarea arheologică non-distructivă din Saharna Mare și Saharna-Țiglău (Republica Moldova), din august 2010. În baza Protocolului semnat pe o durată de 90 de zile (15 iunie – 15 septembrie 2010) savanții-arheologi ai celor două universități au efectuat studii de teren, soldate cu publicarea rezultatelor săpăturilor în reviste ISI⁷.

În aprilie 2011 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea „Petre Andrei” din Iași, pe un termen de cinci ani, cu prelungirea automată pe următorii cinci ani⁸.

În noiembrie 2013 USM a stabilit relații de colaborare cu Universitatea „Apollonia” din Iași, care, între altele, prevede o conlucrare la publicarea revistei „Convergențe Spirituale, Iași-Chișinău”⁹.

Al treilea centru universitar român cu adânci tradiții în domeniul învățământului superior este orașul *Cluj-Napoca*, de care USM este legată în mod constant.

Proclamarea Independenței de Stat a Republicii Moldova (27 august 1991) a deschis noi posibilități de colaborare interuniversitară pan-română. Deja la 10 aprilie 1992, rectorul USM

¹ AUSM, DRI, mapa România, doc. fără nr. de înregistrare.

² AUSM, DRI, mapa România, fără nr. de înregistrare.

³ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/019 RO.

⁴ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/018 RO.

⁵ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/08 RO.

⁶ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/09 RO.

⁷ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/030 RO.

⁸ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/036 RO.

⁹ AUSM, DRI, mapa România, doc. fără nr. de înregistrare.

Boris Melnic și rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca Ionel Haiduc au semnat primul Acord-cadru de colaborare didactică și științifică între cele două universități.

În noiembrie 1997 conducerea USM a semnat „un nou acord de cooperare didactică și științifică” cu Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca¹. Părțile semnatare au decis să întărească și să dezvolte contactele științifice dintre cele două universități, să extindă activitățile didactice și științifice ale celor două țări etc. Acordul-cadru a fost semnat pentru un termen de cinci ani cu prelungire automată pe următorii cinci ani, dacă niciuna din părțile semnatare nu va renunța la colaborare. Documentul citat prevede: universitatea care trimite specialiști va suporta cheltuielile de transport, iar universitatea care primește – cheltuielile de cazare și diurna.

În septembrie 2002 USM a stabilit legături de colaborare cu Universitatea „1 Decembrie 1918” din *Alba Iulia*. Acordul-cadru prevede elaborarea, o dată la doi ani, a unui program concret de lucru. Părțile vor organiza regulat consultații reciproce, se subliniază în document, „pentru evaluarea desfășurării activităților didactico-științifice și, de asemenea, pentru întocmirea bilanțului asupra realizării Acordului”².

În ianuarie 2006 USM semnează un acord-cadru cu Universitatea din Bacău³. Peste doi ani colaborarea s-a extins: Centrul științific „Materiale și dispozitive semiconductoare” din cadrul Facultății de Fizică a USM (responsabil – prof. univ. dr. Petru Gașin) a semnat un protocol de cooperare cu Centrul de cercetare „Inginerie Fizică și Ingineria Mediului” din cadrul Facultății de Inginerie a Universității din Bacău (responsabil – Gabriel Lazăr). Universitarii celor două instituții s-au angajat să efectueze cercetări în domeniile specifice, precizate la momentul respectiv și să promoveze proiecte comune⁴. În octombrie 2011, s-au extins și s-au concretizat relațiile dintre USM și Universitatea din Bacău, care, între timp, a acceptat numele lui Vasile Alecsandri. Documentul semnat prevede promovarea interesului comun privind dezvoltarea facultăților din cadrul Universității „Vasile Alecsandri” și din cadrul Universității de Stat din Moldova, dezvoltarea capacităților de învățământ și cercetare prin transferul de bune practici și experiențe academice, susținerea și dezvoltarea mobilității academice a studenților și profesorilor, în consens cu principiile spațiului educațional european etc.⁵

În noiembrie 1999 USM a stabilit relații de colaborare cu Universitatea din Craiova. Acordul de colaborare a preconizat conlucrare în domeniul științelor matematicii și al informaticii, cu accent pe următoarele probleme: „studiul analizei funcționale și a teoriei operatorilor (atât în aspecte liniare, cât și neliniare); studiul problemelor de evoluție, control și prognoză; calculul științific”⁶. A fost prevăzut, de asemenea, schimbul de cadre didactice, masteranzi, studenți, informații științifice etc. Au fost nominalizați responsabilii de traducerea în viață a Acordului: prof. univ. dr. Constantin P. Niculescu, pentru Universitatea din Craiova și prof. uni. dr. Petre Cojocaru, pentru USM.

La 10 noiembrie 2004, decanul Facultății de Istorie și Filosofie (atunci – Facultatea de Istorie și Psihologie), prof. univ., dr. hab. Constantin Solomon (USM) a semnat cu omologul lui de la Universitatea din Craiova, decanul Facultății de Istorie, Filosofie și Geografie, prof. univ. dr. Vladimir Osiac un Protocol-cadru de colaborare între cele două facultăți, care prevedea: schimb reciproc de cadre didactice și cadre de cercetare științifică, cărora li se oferea posibilitatea de a prezenta cursuri și de a efectua cercetări științifice în comun; elaborarea de programe de cercetare științifică în diverse domenii, care prezintă interes comun; pregătirea și perfecționarea cadrelor didactice și a cercetătorilor științifici; schimb de studenți, doctoranzi, stagiaari; participare la seminare științifice, conferințe și colocvii la invitația ambelor părți etc.⁷

¹ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/03 RO și nr. RI-09/04 RO.

² AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/11 RO.

³ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/017 RO.

⁴ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/022 RO.

⁵ AUSM, DRI, mapa România, fără număr de inventar.

⁶ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/05 RO.

⁷ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/06 RO.

Conform documentelor de arhivă, prima universitate din România, cu care USM a semnat un Protocol de colaborare după proclamarea Independenței de stat a fost cea din *Galați*, încheiat la 2 octombrie 1990, și a fost semnat de rectorul USM, acad. Boris Melnic și rectorul Universității din Galați, prof. univ. dr. Mihai Jăscanu. „Contractul de cooperare între cele două universități prietene” a prevăzut „promovarea valorilor noastre comune de istorie, cultură și civilizație și de cultivare a limbii române”¹. Documentul prezentat a fost mai mult o declarație de intenții, de planuri de colaborare pentru viitor.

Relațiile de colaborare cu Universitatea din Galați, devenită „Dunărea de Jos”, au fost extinse și concretizate în Convenția de cooperare bilaterală, semnată în noiembrie 2006².

În ianuarie 2012 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea „Danubius” din Galați (până la 19 ianuarie 2018).

În pofida distanței considerabile dintre Chișinău și *Oradea*, centrul județului Bihor din vestul României, în iunie 2006 USM a stabilit relații benefice cu Universitatea din acel oraș³, raporturi devenite remarcabile.

În ianuarie 2012 a fost semnat un alt acord de colaborare bilaterală, care, între altele, prevede organizarea și desfășurarea de către părțile semnatare de reuniuni, conferințe, simpozioane și alte forme de activități comune în domeniul învățământului superior și al științei în vederea schimbului de cunoștințe și experiență, asigurarea mobilității academice a studenților și absolvenților pentru a participa la diverse programe de schimb academic (cursuri de formare, școli de vară) etc. Acordul este valabil pe un termen de zece ani⁴.

În mai 2003 USM încheagă raporturi bilaterale cu Universitatea din *Pitești*, iar ceva mai târziu, în noiembrie 2004, Facultatea de Istorie și Psihologie a USM (decan – prof. univ., dr. hab. Constantin Solomon) a semnat un Protocol de colaborare cu Facultatea de Istorie, Filosofie și Jurnalism, Universitatea din Pitești (decan – conf. univ. dr. Geanina Cucu-Ciuban)⁵.

În februarie 2010 USM a stabilit raporturi bilaterale cu Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești, vizând colaborarea la nivelul facultăților: Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, USM, și, respectiv – Facultatea de Științe Administrative și ale Comunicării (filiala Brăila a Universității „Constantin Brâncoveanu” din Pitești) și Facultatea de Științe Juridice, Administrative și ale Comunicării Pitești⁶.

În martie 2001 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea „Ștefan cel Mare” din *Suceava*⁷.

În martie 2005 conducerea USM a semnat un nou acord-cadru de colaborare cu Universitatea „Valahia” din *Târgoviște*, reînnoind, astfel, altul semnat mai devreme⁸. În decembrie același an colaborarea USM a cuprins și Academia de Studii Economice din București⁹.

În martie 2010 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea „Petru Maior” din *Târgu Mureș*, pe un termen de cinci ani¹⁰, iar în aprilie același an – cu Universitatea „Lucian Blag” din *Sibiu*, pe un termen de doi ani¹¹.

În martie 2008 USM a stabilit raporturi de colaborare cu Universitatea de Vest din *Timișoara* (UVT). Documentul semnat de conducătorii celor două universități (prof. univ., dr. hab. Gheorghe Ciocanu, USM, și prof. univ. dr. Ioan Mihai, UVT) prevede „promovarea interesului comun în dezvoltarea Facultății de Științe politice, Filosofie și Științe ale comunicării din cadrul

¹ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/01 RO.

² AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/21 RO.

³ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/020 RO.

⁴ AUSM, DRI, mapa România, fără nr. de înregistrare.

⁵ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/12 RO și doc. nr. RI-09/13.

⁶ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/027 RO.

⁷ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/10 RO.

⁸ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/014 RO și doc. nr. RI-09/15.

⁹ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/016 RO.

¹⁰ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/029 RO.

¹¹ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/028 RO.

UVT și a Facultății de Jurnalism și Științe ale comunicării de la USM”, precum și „consolidarea capacităților lor formative și transferul de practici și experiențe între părți, dezvoltarea mobilității academice a studenților și profesorilor”¹. UVT a numit-o pe dna Tamara Petrova, lector universitar dr., reprezentant-coordonator și persoana de contact al grupului de lucru din Timișoara, iar din partea USM această responsabilitate o are prof. univ., dr. hab. Nelly Țurcan. Acordul are un termen de cinci ani cu reconfirmarea anuală a valabilității lui.

În martie 2012 USM a semnat cu Universitatea de Vest din Timișoara un acord-cadru, având valabilitatea de un an și care se va prelungi în mod automat pentru perioade de câte un an, dacă niciuna dintre părți nu declară că nu dorește să-l întrerupă, cu cel puțin șase luni înainte. Documentul citat mai stipulează, de asemenea: „activitățile prevăzute în prezentul acord trebuie duse la îndeplinire”².

În Timișoara activează nouă universități³. În afară de Universitatea de Vest, USM (Facultatea de Drept) a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea Banatului⁴.

În august 2014 USM a încheiat un acord-cadru de colaborare cu Muzeul Județean Buzău, valabil până la 31 decembrie 2015⁵.

În mai 2013, USM a semnat un acord de colaborare cu Institutul de Cercetări Eco-muzeale din Tulcea, care prevede „dezvoltarea de programe de cercetare comune în domeniile arheologie, istorie, etnografie și protejarea patrimoniului cultural; alcătuirea de colective de cercetare, formate din specialiști ai ambelor instituții care să răspundă apelurilor lansate în cadrul programelor cu finanțare internă și internațională; organizarea de manifestări științifice (conferințe, simpozioane, workshop-uri) pe tematici de interes pentru specialiștii celor două instituții; schimbul de informații, documentații și publicații științifice” etc.⁶ Documentul este în vigoare până la 31 decembrie 2018.

Așadar, în perioada 1991-2014, USM a stabilit și a dezvoltat raporturi bilaterale cu 28 de universități și instituții de învățământ superior sau de cercetare din România.

USM întreține raporturi de colaborare cu Institutul Cultural Român, filiala Chișinău, precum și cu două muzee din România.

În privința relațiilor cu universitățile din Ucraina, în octombrie 1999, USM a semnat un acord de colaborare cu Universitatea „Ivan Franco” din Lvov, care, între alte prevederi tradiționale, stipulează elaborarea, la fiecare doi ani, a unui program concret de lucru. Părțile s-au angajat, de asemenea, să practice regulat consultații reciproce privind realizarea activităților didactico-științifice stabilite⁷. Acordul a fost semnat pe un termen de cinci ani cu prelungire automată pentru următorii cinci ani.

În aprilie 2002 un acord similar a fost adoptat cu Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți⁸. În octombrie 2007 USM a semnat un Acord de colaborare cu Universitatea Politehnică de Stat „Mihail Ostrogradski” din Kremenciuk⁹.

În martie 2009 USM a semnat un acord de colaborare cu Universitatea Națională „Bogdan Hmelnițki” din orașul Cerkask¹⁰. În noiembrie 2009 USM a încheiat un acord de colaborare cu Universitatea Pedagogică de Stat „Bogdan Hmelnițki” din Melitopol¹¹, iar în martie 2010 a reînnoit acordul de colaborare cu Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți¹². Între altele, acordul prevede: costurile călătoriei vor fi suportate de universitatea care trimite sau de

¹ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/023 RO.

² AUSM, DRI, mapa România, doc. fără nr. de inventar.

³ <http://ro.wikipedia.org/wiki/Timi%C8%99oara#Universit.C4.83.C8.9Bi> (vizionat la 4 martie 2015).

⁴ AUSM, DRI, mapa România, doc. nr. RI-09/026 RO (pe document nu a fost indicată data semnării).

⁵ AUSM, DRI, mapa România, doc. fără nr. de înregistrare.

⁶ AUSM, DRI, mapa România, doc. fără nr. de înregistrare.

⁷ AUSM, DRI, mapa Ucraina, doc. nr. RI-09 / 01 UA.

⁸ AUSM, DRI, mapa Ucraina, doc. nr. RI-09 / 02 UA.

⁹ AUSM, DRI, mapa Ucraina, doc. nr. RI-09 / 03 UA.

¹⁰ AUSM, DRI, mapa Ucraina, doc. nr. RI-09 / 04 UA.

¹¹ AUSM, DRI, mapa Ucraina, fără număr de inventariere.

¹² AUSM, DRI, mapa Ucraina, doc. nr. RI-09 / 06 UA.

către persoanele care vor fi delegate spre universitatea-partener, iar universitatea care primește va suporta cheltuielile zilnice (cazare și masă sau diurnă), respectând regulamentele interne. În plus, solicitanții care pleacă sau sosesc trebuie să-și încheie în țara lor de origine o asigurare de sănătate pe durata șederii lor în străinătate.

În iunie 2011 USM a semnat un acord de colaborare cu Universitatea Națională „I. I. Mecinikov” din *Odessa*, prin care părțile contractante au decis „să sprijine deciziile Consiliilor științifice cu privire la formarea reciprocă de doctoranzi și post-doctoranzi și să invite experți de la universitatea parteneră (conducători de lucrări științifice) la ședințele Consiliilor științifice”¹.

În ianuarie 2012 USM a semnat un acord de colaborare cu Universitatea Națională „Ivan Oghienko” din *Kamenet-Podolsk*. Documentul indică concret cine sunt persoanele responsabile pentru realizarea înțelegerii: din partea USM – conf. univ. dr. Valentina Nicorici, Catedra Fizică Aplicată și Informatică, din partea Universității din Kamenet-Podolsk – profesorul Petru Atamanciuk.

În februarie 2012 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea Națională de Aviație din *Kiev*. Articolul 2 al Acordului-cadru indică clar că în fiecare caz aparte va fi elaborat un program de activitate, coordonat și aprobat de părțile semnatare, care va include graficul de lucru, anchete personale, condițiile de finanțare etc.

În mai 2012 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea Pedagogică de Stat din orașul *Pereiaslav-Hmelnițki* „Grigori Skovoroda” (regiunea Kiev), reînnoit în anul 2014.

Adăugător la cele de mai sus, cu referire la Ucraina: în 2003, USM a colaborat cu Academia Ucraineană a Comerțului Exterior (AUCE) în cadrul unui proiect, numit „Programul regional de colaborare interuniversitară” (REAP), finanțat de Ministerul Dezvoltării Internaționale a Marii Britanii. Programul a prevăzut transmiterea USM a cursurilor de studii, modulelor, noilor abordări în învățământ și în aprecierea cunoștințelor, elaborate de AUCE în anul de studii 2003-2004 cu obligația din partea USM de a le adapta și a le implementa în procesul de învățământ.

Arhiva curentă a DRI al USM păstrează o scrisoare-rugămintă, venită din partea Universității Naționale a Academiei de la Ostroh, în care se cerea redactarea unei recomandări pentru a deveni membru individual cu drepturi depline al Asociației Europene a Universităților (AEU). Răspunsul USM a fost laconic: „USM nu este membru al AEU, deci nu poate da recomandări”.

În Arhivă există și un proiect de acord de colaborare cu Universitatea de Stat Umanitară din Ismail, căruia, deocamdată, nu i s-a dat curs.

Așadar, în anii 1991-2014 USM a stabilit contacte și a dezvoltat raporturi bilaterale cu 9 universități din Ucraina.

Pe parcursul anilor nominalizați USM a stabilit și a dezvoltat relații de colaborare cu statele membre al Uniunii Europene (UE)². Astfel, în noiembrie 2004 USM a semnat un Acord cu Ministerul Federal al Afacerilor Externe al Republicii Austria, reprezentat de Ambasada Austriei la București, prin care USM a pus la dispoziția Bibliotecii Austria sala 101 din incinta clădirii de pe strada Mihail Kogălniceanu, nr. 65. Conform Acordului, Austria oferă o sumă de bani anuală pentru achiziționarea de cărți pentru această bibliotecă, precum și dotarea ei sistematică cu ziare și reviste. În plus, guvernul austriac oferă colaboratorilor Bibliotecii Austria din USM posibilitatea de a petrece patru săptămâni la Viena pentru perfecționare, alocând în acest scop suma de cel mult 2 000 euro. La rândul ei, USM s-a obligat să angajeze o bibliotecară, cunosătoare de limbă germană, să asigure Biblioteca Austria cu energie electrică, căldură, telefon, Internet³.

În prezent Biblioteca „Austria” are peste 4 000 de volume, care sunt disponibile și în format electronic. Domeniile de bază în aceasta bibliotecă sunt literatura austriacă și germană, cărți de gramatică, la fel în germană, de la A1 până la C2, dicționare de filosofie și istorie.

¹ AUSM, DRI, mapa Ucraina, doc. nr. RI-09 / 07 UA.

² Relațiile USM cu universitățile din România, membră a UE, vezi mai sus.

³ AUSM, DRI, mapa Austria, doc. nr. RI-09/02 AT.

Din spusele trei Ionela Malii, responsabilă Bibliotecii „Austria”, în fonduri sunt, de asemenea, diferite reviste ca, de exemplu, „Magazin Deutschland”, „Profil”, „News”, „Celluloid”, „Lichtungen”. Dintre ziare sunt: „Österreich Spiegel” și „Die Furche”.

Biblioteca organizează cursuri de limba germană pentru toate nivelurile, diferite seminare, prezentări de carte și demonstrații video. Printr-un regulament, semnat de directoarea Bibliotecii Centrale Universitare Ecaterina Zasmenco, acum se permite împrumutul cărților la domiciliu. În bibliotecă este o rețea de Wi-Fi care permite studenților căutarea digitală în catalogul bibliotecii sau pentru a se pregăti de seminare.

În prezent Biblioteca este condusă de Forumul Cultural Austriac din București și Ambasada Austriei în Republica Moldova (vezi în Anexe imagine din Biblioteca „Austria” din cadrul USM).

Belgia. Încă în 1991 USM a semnat o Convenție de colaborare cu Universitatea Liberă din Bruxelles pe un termen de cinci ani¹.

Ceva mai târziu, în februarie 1996 USM a semnat un acord de colaborare cu Universitatea din orașul belgian *Antwerpen* (Universitaire Instelling Antwerpen, UIA), document ce a prevăzut conlucrarea științifică referitoare la fizica corpului solid, deoarece, așa cum s-a subliniat în document, „în acest domeniu există de acum legături informaționale între Laboratorul „Theoretische Fysica van de Vaste Stof (TFVS)” al UIA, pe de o parte, și Catedra de Fizică Teoretică, Laboratorul „Fizica Structurilor Multistratificate (FSM) ale USM, pe de altă parte”².

În 2003 USM a semnat un Acord de colaborare cu Comunitatea Valonă din *Bruxelles*, Belgia, cu scopul realizării unor programe de cooperare în domeniul educației și culturii între Comisariatul General pentru Relații Externe al numitei Comunități și USM³. Arhiva DRI conține document, referitoare la candidatul selectat de Comunitatea Wallonie-Bruxelles, Catherine Ranvel, pentru un stagiu de trei săptămâni, cerut de pretendentă pentru Școala de vară 2009. Cererea i-a fost satisfăcută, timpul stagiului fiind septembrie 2009.

USM a fost încadrată în realizarea Acordului de cooperare între Guvernul Republicii Moldova și Comunitatea franceză a Belgiei, acord semnat la 24 iunie 2003 la Bruxelles. Între 6 și 7 martie 2006 la Chișinău și-a desfășurat lucrările Prima sesiune a Comisiei mixte permanente privind realizarea acordului sus-numit. Conform Protocolului semnat, USM s-a încadrat activ în programele Francofoniei, promovate de partea belgiană. Comunitatea Valonia-Bruxelles a salutat aderarea Republicii Moldova la Declarația de la Bologna (19 mai 2005). În cadrul primei ședințe a fost aprobat un program de acțiuni pentru anii 2006-2008, care, între altele, prevedea: susținerea catedrelor de limbă franceză ale Facultății de Limbi și Literaturi Străine a USM, trimiterea diferitor lucrări științifice în limba franceză ce țin de domeniul științelor umanitare, stabilirea unui parteneriat între USM și Universitatea Liberă din Bruxelles privind internaționalizarea cercetării. Comunitatea franceză din Belgia a oferit diverse burse pentru cercetare, axate pe prevederile programului elaborat.

În 2006 USM (Centrul Interuniversitar Multilingv de Excelență în Terminologie, Traducere și Inginerie Lingvistică) a semnat un Acord de cooperare cu Școala Superioară de la Bruxelles, Catedra Traducere și Interpretare (Institutul Superior de Traducători și Interpreți). Acordul prevede schimb de publicații și alte surse de importanță universitară, încurajarea vizitelor reciproce între profesori și studenți etc., este semnat pentru un termen de cinci ani, dar cu prelungire automată pentru următorii cinci ani, dacă una din părțile semnatare nu se retrage din Acord sau nu modifică condițiile acestuia.

În august 2011, rectorul USM Gheorghe Ciocanu și Directorul-prezident al Înaltei Școli „Albert Jacquard” Guy Briffos au semnat un acord de colaborare între cele două instituții⁴.

Arhiva DRI deține documente referitoare la intenția USM de a stabili relații bilaterale cu Centrul de studii ale crizelor și conflictelor internaționale al Universității Catolice din Louvain, dar, se pare, că intenția nu a fost finalizată.

¹ AUSM, DRI, mapa Belgia, doc. nr. RI-09/01 BE.

² AUSM, DRI, mapa Olanda, doc. nr. RI-09/01 NL.

³ AUSM, DRI, mapa Belgia, doc. nr. RI-09/02 BE.

⁴ AUSM, DRI, mapa Belgia, doc. fără nr. de înregistrare.

Bulgaria. În septembrie 1998, USM a semnat un acord de colaborare cu Universitatea „Sfinții Kiril și Metodii” din orașul *Veliko-Tîrnovo*, pe un termen de cinci ani, cu prelungirea automată pe următorii cinci ani, în cazul în care una din părțile semnatare nu denunță acordul¹, întocmit în limbile română, rusă și bulgară. A fost aprobat Programul de lucru al celor două instituții semnatare pentru anii 1998 și 1999, care prevedea, între altele, studierea unor probleme de istorie: „Legăturile moldo-bulgare – istorie și contemporaneitate”, „Bulgaria și Moldova în sud-estul european”, „Legăturile cultural-istorice între Bulgaria și Moldova”, „Bulgarii din Moldova: studii lingvistice, etnografice și folclorice”, precum și „Probleme actuale ale învățământului universitar”.

Un document de arhivă demonstrează că unele prevederi ale Acordului au fost realizate. Astfel, în decembrie 1998, conf. univ. dr. Radik Stoianov Kabaivanov, șeful Catedrei de Informatică a Universității „Sfinții Kiril și Metodii”, împreună cu asistenții Mariana Mateeva Petrova, Vicolai Ivanov Ciolakov și Lcezar Ivanov Lazarov au vizitat USM, au stabilit relații de colaborare cu Facultatea de Matematică și Informatică. Tot atunci, doi universitari bulgari au susținut teze de doctor în Informatică. În iunie 2001 asistenta Elena Goleva Halbantova a realizat o vizită de documentare la Facultatea de Litere a USM.

În ceea ce privește universitarii chișinăuieni, în 1998 rectorul USM Gheorghe Rusnac a vizitat Universitatea „Sfinții Kiril și Metodii”, unde i s-a conferit titlul onorific „Doctor Honoris Causa”. În 2001-2002 Universitatea bulgară a fost vizitată de prof. univ. dr. Chiril Prisacaru și conf. univ. dr. Nicolae Magariu, care au participat la conferințe științifice. Conf. univ. dr. Irina Sacară, Catedra de Filologie rusă, a participat, de asemenea, la o conferință științifică (2002).

O altă instituție de învățământ superior, cu care USM a stabilit relații de colaborare, este Universitatea „Sfântul Kliment Ohridski” din *Sofia*. Acordul a fost semnat la 22 aprilie 2003 și prevedea obiective de colaborare interuniversitară, în special – cursuri de predare a limbii și literaturii bulgare la USM, precum și stagii de perfecționare a studenților moldoveni în Bulgaria².

La 29 mai 2012 a fost reînnoit Acordul de colaborare între cele două instituții universitare³.

Estonia. În mai 2011 USM Facultatea de Fizică a semnat un acord-cadru bilateral cu Universitatea din *Tallinn*⁴, iar în aprilie 2012 acordul de colaborare între USM și Universitatea din Tallinn a for reînnoit.

În mai 2011 USM a încheiat un acord de colaborare cu prestigioasa universitate din *Tartu* – vechi centru științifico-didactic din Europa⁵.

Finlanda. În noiembrie 1998 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea din *Helsinki*⁶.

Franța. Din 1995 USM a stabilit relații de colaborare cu un șir de universități și școli de învățământ superior din Franța. Astfel, prima instituție, cu care s-a semnat un astfel de acord, a fost Universitatea Haute-Alsace din orașul *Mulhouse*, în cadrul căreia activează Școala Națională Superioară de Chimie, inclusiv Laboratorul de Foto-chimie Generală. Omologii moldoveni au fost angajați Laboratorului de Chimie Aplicată, condus de dl Gheorghe Duca⁷.

În anul 2000-2001 USM a semnat trei acorduri noi cu universitățile franceze.

În noiembrie-decembrie 2000 conducerea USM a semnat Acordul-cadru cu Universitatea de Savoie (*Chambéry*)⁸, iar în ianuarie 2001, pe baza acestui acord, a fost semnată o înțelegere de colaborare între Facultatea de Drept și de Economie a Universității de Savoie și Facultatea de Drept a USM, care, între altele, prevedea organizarea schimburilor de personal universitar

¹ AUSM, DRI, mapa Bulgaria, doc. nr. RI-09/01 BG.

² AUSM, DRI, mapa Bulgaria, doc. nr. RI-09/02 BG.

³ AUSM, DRI, mapa Bulgaria, doc. nr. 01/1 400.

⁴ AUSM, DRI, mapa Estonia, doc. nr. RI-09/01 EE.

⁵ AUSM, DRI, mapa Estonia, doc. nr. RI-09/02 EE.

⁶ AUSM, DRI, mapa Finlanda, doc. nr. RI-09/01 FI.

⁷ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/01 FR.

⁸ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/02 FR.

pentru menținerea informării reciproce asupra cursurilor organizate în fiecare din instituțiile partenere, schimb de studenți (maxim cinci persoane) cu scopul de a le permite să realizeze o parte din programul de învățământ în instituția parteneră cu perioada maximală de un an, alte condiții pentru studenți pe bază de reciprocitate. Din partea Facultății de Drept a USM acest acord specific a fost semnat de dl Iurie Sedlețchi, pe o durată de cinci ani, cu prelungiri automate pentru următorii cinci ani, dacă una din părțile semnatare nu renunța la continuarea colaborării.

În iulie 2001 rectorul USM Gheorghe Rusnac și decanul Facultății de Drept Iurie Sedlețchi au semnat un Convenție-cadru de colaborare cu Universitatea „Robert Schuman” din *Strasbourg*¹, având condiții asemănătoare cu cele semnate cu Universitatea din Chambéry, numărul studenților trimiși fiind, însă, de doi pe an, pe o durată de două semestre. Convenția-cadru, semnată pentru un termen de cinci ani, cu prelungiri automate, dacă una din părți nu reziliază acordul. Convenția prevede numirea responsabililor dintr-o parte și de cealaltă parte pentru realizarea prevederilor, stabilite de ambele părți.

În 2001 USM a mai semnat un acord, al treilea pentru acest an, cu Universitatea „Blaise Pascal” din orașul *Clermont-Ferrand*, cu referire la două specialități – chimie și fizică².

În martie 2001 USM a semnat un Acord de cooperare cu Universitatea „Montesquieu” din *Bordeaux*, pe un termen de cinci ani. Acordul nominalizează studenți ai USM, trimiși la Bordeaux să-și continue și finalizeze studiile (de ex., Mihaela Tomuleț) și profesori la perfecționare (de ex., dl Gheorghe Avornic). Acordul cu Universitatea „Montesquieu” din Bordeaux a fost reînnoit în 2006³.

În octombrie 2007 a intrat în vigoare Convenția interuniversitară de cooperare între USM și Universitatea *Montpellier I* din Franța⁴. Conform documentului, obiectul acordului este dezvoltarea schimburilor culturale, științifice și pedagogice între cele două Universități, stabilirea unui permanent schimb de cărți, alte materiale publicate. Universitățile s-au angajat să se informeze mutual despre congresele, colocviile, alte manifestări științifice, organizate de cele două instituții. Documentul semnat prevede, de asemenea, schimburi de studenți și profesori, elaborarea unor programe comune de studii, susținere de teze în co-tutelă etc.

În vara anului 2006 USM a semnat un acord de colaborare cu Institutul Național de Științe Aplicate din *Lyon*, care prevede „cooperarea de caracter general, în domeniul cultură, știință și tehnică, studii inițiale și continue, cercetări etc.”⁵.

În toamna aceluiași an USM a semnat Convenția de colaborare academică cu Școala Națională Superioară de Chimie din *Lille* și Școala Națională Superioară de Chimie din *Rennes*⁶. Se prevedea o colaborare interuniversitară în domeniul chimiei, în cadrul Programului „Socrates”, lansat de Uniunea Europeană.

În 2007 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Institutul Național Politehnic din *Toulouse*, pe un termen de cinci ani, cu prelungire prin consimțământul mutual al părților⁷.

În aprilie 2009 conducerea USM a semnat o Convenție de colaborare internațională cu Universitatea din orașul *Rouen* – capitala istorică a Normandiei. Documentul semnat prevede participarea la proiecte comune bilaterale, la programe internaționale, schimb de publicații științifice etc.⁸.

În mai 2010 rectorul USM Gheorghe Ciocanu, împreună cu decanul Facultății de Fizică, prof. univ., dr. hab. Petru Gașin și directorul Departamentului de Cercetare și Inovare, conf. univ. dr. Leonid Gorceac, au semnat un Acord de cooperare și schimb cu președintele Universității

¹ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/03 FR.

² AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/04 FR.

³ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/05 FR.

⁴ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/06 FR.

⁵ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/07 FR.

⁶ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/10 FR.

⁷ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/08 FR.

⁸ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/09 FR.

din *Strasbourg* Alain Beretz, alături de dl Jean-Pierre Munch, directorul departamentului de Fizică și Inginerie și Daniel Mathiot, directorul Institutului de Electronică a Solidului și Sistemelelor, care, între altele, prevede: schimb de studenți, până la nivel de master inclusiv, schimb de studenți post-master, conducerea în comun sau co-tutelă de teze, schimb de profesori-cercetători, schimb de cercetători, activități comune de cercetare, organizarea comună de conferințe și simpozioane, schimb de publicații cu caracter științific etc.¹

Deci, pe parcursul anilor 1991-2014 USM a stabilit și a dezvoltat relații de colaborare cu 12 universități franceze, inclusiv instituții de cercetare științifică.

Germania. În 1995-1996 USM a semnat câteva acorduri de colaborare cu instituții germane, specializate în domeniul chimiei proteinelor, biochimiei plantelor, geneticii. Astfel, în 1995 a fost semnat un acord de colaborare cu Universitatea din *Potsdam*², pe un termen de un an, înțelegere ce prevedea colaborarea în domeniul chimiei proteinelor.

Apoi, în martie 1996 a fost încheiat un acord de colaborare între USM, Laboratorul Chimia proteinelor, și Institutul de Genetică a plantelor din *Gatersleben*³.

În octombrie 1996 USM, Facultatea de Biologie și Pedologie, a încheiat un Acord de colaborare cu Universitatea „Martin Liuter”, cu Institutul de Biologie Farmaceutică a Facultății de Farmaceutică din *Halle-Vittenberg*⁴. Semnat pentru un termen de doi ani cu prelungirea pe încă un an, acordul a prevăzut schimburi de profesori și studenți, organizarea unor studii comune, publicarea materialelor etc. Acordul prevedea nominalizarea unei persoane care monitoriza desfășurarea activităților și redacta un raport anual. Responsabil de realizarea Acordurilor a fost prof. univ., dr. hab. Iosif Vaintraub⁵.

În anul 2008 USM a semnat o convenție de colaborare cu „Moldova Institut Leipzig” din *Leipzig* care prevede realizarea unor proiecte comune de cercetare, desfășurarea de manifestări comune didactice și științifice, activități de orientare pentru studenții și doctoranzii moldoveni în Germania, prin intermediul școlilor de vară comune etc.⁶. Convenția prezintă un document interesant, în special unde este vorba de condițiile publicării materialelor elaborate și siguranța spațiilor de lucru. Documentul subliniază că partea semnatară răspunde în fața celeilalte „în cazul în care colaboratorii proprii nu respectă normele de protecția muncii în spațiile de lucru și la aparatele aparținând celeilalte părți”. Și în continuare: „Fiecare parte semnatară răspunde de pagubele care rezultă în cursul implementării acestui acord, cu excepția pagubelor care au fost cauzate de un colaborator al celeilalte părți semnatare în mod voit sau din neglijență gravă”⁷. Convenția a fost semnată pentru o perioadă de trei ani, cu prelungiri din trei în trei ani, dacă părțile nu decid altfel. Prolungirea se face printr-un act adițional semnat de ambele părți.

Grecia. USM a întreținut și dezvoltă în continuare relații bilaterale cu diverse instituții din Grecia. Astfel, dintr-un document de arhivă constatăm că în perioada 2002-2004 organizația *World Wide aid and Cooperation (W.W.A.C.)* din Republica Elenă a colaborat cu USM „în vederea desfășurării diverselor consultații științifice în domeniul agriculturii, ecologiei și a științelor solului”⁸.

În martie 2012 USM a stabilit relații de colaborare cu *Leaders Qualifications* privind promovarea și încurajarea calificărilor pentru studenți, schimb de cercetători, cadre didactice și studenți pentru a participa în activitățile academice, cum ar fi expoziții, prelegeri, conferințe, simpozioane, ateliere de lucru, schimb de experiență etc.⁹

¹ AUSM, DRI, mapa Franța, doc. nr. RI-09/11 FR.

² AUSM, DRI, mapa Germania, doc. nr. RI-09/01 DE.

³ AUSM, DRI, mapa Germania, doc. nr. RI-09/02 DE.

⁴ AUSM, DRI, mapa Germania, doc. nr. RI-09/03 DE.

⁵ Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu. Profesorii Universității de Stat din Moldova. 1946-2001. Dicționar istorico-biografic, Chișinău, 2001, p. 209-210.

⁶ AUSM, DRI, mapa Germania, doc. nr. RI-09/04 DE.

⁷ Ibidem.

⁸ AUSM, DRI, mapa Grecia, doc. fără nr. de înregistrare.

⁹ AUSM, DRI, mapa Grecia, doc. fără nr. de înregistrare.

USM a stabilit relații de colaborare cu două universități din Grecia: Universitatea Națională Tehnică din *Atena*, Rețeaua Universitară AIMOS, Universitatea „Aristotel” din *Salonic*, Universitatea Națională Kapodistriană din *Atena*¹.

Italia. Încă în noiembrie 1990, în cadrul unui acord de colaborare italo-sovietic în domeniul culturii, rectorul USM Boris Melnic a semnat un acord de colaborare cu Universitatea de Studii „La Sapienza” (Universita Degli Studi di Roma „La Sapienza”) din *Roma*². Colaborarea cu universitatea din Roma a continuat și după destrămarea URSS. Astfel, în aprilie 2003, USM a semnat un nou acord de colaborare culturală și științifică cu Universitatea „La Sapienza”³, pe un termen de trei ani, cu prelungire automată pe următorii ani.

În decembrie 1995 USM a semnat un Acord-cadru de cooperare științifică cu Universitatea din *Parma*⁴, pe un termen de cinci ani cu prelungiri automate din cinci în cinci ani.

În aprilie 1997 USM a semnat un acord asemănător cu Universitatea de Studii (Institutul de Științe Politice) din *Genova*⁵, în 2003 – cu Universitatea din *Cassino*⁶, în octombrie 2005 – cu Universitatea din *Bari*⁷, iar în martie 2006 – cu Universitatea pentru Străini din *Perugia*⁸. Această instituție de învățământ superior, citim în document, „desfășoară activități de învățământ și de cercetare științifică în scopul cunoașterii și răspândirii limbii, culturii și realităților italiene sub toate aspectele lor; ea desfășoară activități didactice și de cercetare, promovare și asistență culturală și prevede să-și sporească angajamentul pentru realizarea programelor de cercetare, dezvoltare tehnologică și formarea cadrelor”⁹. Cele două universități au declarat că sunt interesate în dezvoltarea de programe de studii și de cooperare în domeniul didacticii, formării profesionale a studenților și cercetării, că doresc, prin diverse forme de cooperare academică, să contribuie la intensificarea relațiilor culturale și economice dintre țările lor. Acordul a fost semnat pe un termen de trei ani, urmând ca modificarea, reînnoirea și durata ulterioară să fie stabilite de comun acord.

În iunie 2006 USM, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, a semnat un acord de colaborare cu Universitatea din *Torino*, Departamentul de Limbi și Literaturi Străine¹⁰. Documentul prevede stabilirea de cercetări în comun; schimb de cercetători, conferențieri, personal tehnic-administrativ, alți specialiști, studenți; folosirea liberă a bibliotecilor și a altor structuri dotate, în respectivele instituții; participarea la conferințe, simpozioane, congrese de ordin științific; publicarea rezultatelor obținute în urma cooperării etc. Sunt evidențiate alte detalii, referitoare la mijloacele financiare, asigurarea medicală a persoanelor implicate în Acord și altele. Acordul a fost semnat pentru un termen de cinci ani și putea fi prelungit „numai cu aprobarea scrisă de către organele academice competente”¹¹.

În decembrie 2008 USM și Universitatea de la Bari au semnat un Acord de colaborare mai extinsă decât cel din 2005. Documentul semnat în 2008¹² a stabilit principii concrete de colaborare bilaterală, în special, e vorba de elaborarea și semnarea unor protocoale de realizare a Acordului, cu descrierea exactă a formelor de cooperare și estimarea prealabilă a cheltuielilor. Acordul a fost semnat pe un termen de trei ani, cu prelungirea automată, dacă niciuna din părți nu-l va denunța prin notificare.

În mai 2009 USM a semnat un Acord-cadru cu Universitatea Alma Mater Studiorum din *Bologna*¹³, care a inclus prevederi generale referitoare la schimburile interuniversitare de stu-

¹ http://usm.md/?page_id=58&lang=ro.

² AUSM, DRI, mapa Italia, doc. fără nr. de înregistrare.

³ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/02 IT.

⁴ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/04 IT.

⁵ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/05 IT.

⁶ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/06 IT.

⁷ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/09 IT.

⁸ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/07 IT.

⁹ Ibidem.

¹⁰ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/08 IT.

¹¹ Ibidem.

¹² AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/10 IT.

¹³ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/11 IT.

denți, cadre didactice, informații etc. Acordul este însoțit de un Memorandum în care sunt concretizate anumite domenii de schimb bilateral. În același an USM a semnat un acord de colaborare cu Parcul Științific din *Pomezia*¹, oraș din centru Italiei (provincia Roma), cu o comunitate importantă de etnici români și polonezi.

Astfel, USM a stabilit și dezvoltă raporturi bilaterale cu nouă universități italiene.

Lituania. Prima universitate lituaniană, cu care USM a semnat un acord-cadru de colaborare, este Universitatea din *Klaipeda*². Conform înțelegerii, cele două universități s-au angajat să colaboreze pe multiple planuri privind instruirea și cercetarea științifică. Acordul a fost semnat pe un termen de cinci ani și se prelungește automat, dacă niciuna din părți nu-l denunță.

O altă universitate lituaniană, cu care USM a stabilit relații de colaborare reciproc avantajoase, este Universitatea „Mikolas Romeris” din *Vilnius*³.

Polonia. USM a semnat acorduri de colaborare cu șase universități din Polonia, după cum urmează:

Prima instituție de învățământ superior, cu care USM a stabilit un acord de colaborare în ianuarie 1997, a fost Universitatea Tehnică din *Gdansk*⁴; documentul prevedea realizarea unor proiecte comune de studii și cercetări în domeniul chimiei etc.

În iunie 2001 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea din *Varșovia*⁵, pe un termen de trei ani, dar cu prelungire automată în cazul în care niciuna din părți nu denunță acordul. Documentul stipulează că „partea care primește colaboratorii suportă cheltuielile de sejur în țară, garantând cazarea gratuită, precum și plata diurnelor sau a burselor, în dependență de normele existente. Costul călătoriei, precum și asigurarea [medicală] vor fi suportate de partea care trimite colaboratorii sau de persoana interesată”⁶.

În noiembrie 2004 USM a semnat un acord de colaborare cu Universitatea „Adam Mickiewicz” din *Poznan*⁷ pe un termen nelimitat, în februarie 2005 – cu administrația Școlii Internaționale de Științe Politice (*Varșovia*)⁸.

În octombrie 2009 conducerea USM a semnat un Acord-cadru cu Universitatea din *Zielona Gora*⁹ pe un termen de zece ani, iar în ianuarie 2014 USM a semnat un acord-cadru de cooperare cu Universitatea din *Łódź*¹⁰ pe termen de cinci ani.

În cadrul USM funcționează Centrul de Limbă și Cultură Poloneză¹¹, care a fost înființat în anul 1998. Scopul Centrului este de a preda limba, istoria și cultura poloneză, precum și pregătirea studenților pentru a lucra în calitate de traducător. În Centrul de Limbă și Cultură Poloneză activează experți trimiși de către Ministerul Științei și Învățământului Superior din Polonia, în calitate de profesori de limba poloneză. Cursurile sunt ținute în cadrul ciclului I de învățământ „licențiat”, care durează 3 ani și se numește Limba engleză Aplicată și limba „B” Aplicată (limba „B” – poloneză). Recrutarea studenților se desfășoară o dată la trei ani. În afară de învățarea limbii poloneze, studenții au posibilitatea de a studia o a doua limbă străină. La începutul formării Centrului a fost limba franceză, iar din anul de studii 2003-2004 – engleză. În plus, în afară de instruirea obligatorie, la Centrul sunt organizate cursuri suplimentare și evenimente speciale, cum ar fi celebrarea sărbătorilor și aniversărilor poloneze, vizionarea filmelor poloneze, funcționarea atelierelor de lucru sau a unor sesiuni, asigurate de experți din Polonia.

¹ AUSM, DRI, mapa Italia, doc. nr. RI-09/03 IT.

² AUSM, DRI, mapa Lituania, doc. nr. RI-09/01 IT.

³ AUSM, DRI, mapa Lituania, doc. nr. RI-09/02 I.

⁴ AUSM, DRI, mapa Polonia, doc. nr. RI-09/01 PL.

⁵ AUSM, DRI, mapa Polonia, doc. nr. RI-09/02 PL.

⁶ Ibidem.

⁷ AUSM, DRI, mapa Polonia, doc. nr. RI-09/03 PL.

⁸ AUSM, DRI, mapa Polonia, doc. nr. RI-09/04 PL.

⁹ AUSM, DRI, mapa Polonia, doc. nr. RI-09/05 PL.

¹⁰ AUSM, DRI, mapa Polonia, doc. nr. RI-09/07 PL.

¹¹ Informații actualizate suplimentare, referitoare la Centrul de Limbă și Cultură Poloneză ne-au fost oferite de Kamila Kwiatkosiak, responsabilă Centrului (martie 2015).

Centrul este bine echipat cu tehnică de calcul (trei calculatoare, imprimante, scanere), echipament audiovizual (televiziune modernă, DVD-player, proiector, cameră foto, difuzoare). Centrul are, de asemenea, o bibliotecă bogată echipată cu manuale de predare în limba poloneză, dicționare, cărți despre literatură, istorie și artă, lingvistică și reviste literare, precum și cărți de specializare în traducere.

Toate echipamentele au fost achiziționate din fonduri poloneze, în special prin finanțări efectuate de Ambasada Poloniei la Chișinău, Ministerul Științei și Învățământului Superior și Ministerul Afacerilor Externe al Poloniei, precum și datorită sponsorizărilor din partea unor fundații și organizații poloneze, cum ar fi „Semper Polonia” și „Fondul de Asistență a Polonezilor din Est”.

În fiecare an studenții facultății au posibilitatea de a participa la cursurile de vară de limbă și civilizație poloneză. În ultimii doi ani, mai multe persoane au avut posibilitatea de a participa și la școlile de iarnă. Cursuri de limbi străine sunt organizate în centre universitare poloneze importante, cum ar fi Varșovia, Cracovia, Wrocław, Lublin, Rzeszów, durata medie este de aproximativ trei săptămâni. Cursurile sunt finanțate integral de către Ministerul Științei și Învățământului Superior din Polonia.

Centrul lucrează în strânsă colaborare cu consiliul editorial al polonezilor din Republica Moldova „Jutrzenka” [„Zori de zi”]. Studenții publică nu numai textele lor în revistă, dar și traduceri din autori de limbă rusă sau poloneză.

În octombrie 2013 USM a semnat un acord de colaborare cu Ambasada Republicii Polone la Chișinău¹, care prevede realizarea unui proiect, referitor la familiarizarea universitarilor chișinăuieni cu Polonia și limba poloneză, cultura și istoria Poloniei. Acordul a fost semnat de ambasadorul Poloniei în Republica Moldova, dl Artur Michalski și prevede oferirea unui suport financiar anual în promovarea programului dat.

Portugalia. În februarie 2007 USM a semnat un acord de colaborare cu Institutul „Camões” din *Lisabona*. Conform prevederilor Acordului, USM a solicitat sprijinul Institutului „Camões” în vederea deschiderii unui centru de studiere de către studenții USM a limbii, literaturii, istoriei și civilizației portugheze. Acordul a prevăzut invitarea unui specialist în domeniul filologiei portugheze; părțile semnatare au definit condițiile de selectare și remunerare a profesorului portughez etc. USM s-a obligat să ofere un spațiu pentru Centrul de Limbă și Cultură Portugheză (CLCP), iar Institutul „Camões” – să doteze cu tehnică și să asigure cu literatură științifică și didactico-metodică centrul respectiv. În plus, Institutul „Camões” s-a obligat să acorde anual burse de studiu profesorilor și studenților USM pentru stagii lingvistice și culturale în Portugalia². Acordul a fost semnat pentru anii de studii 2007-2008 și 2008-2009.

La 26 octombrie 2007 în cadrul USM a fost deschis Centrul de Limbă Portugheză (CLP) în baza Protocolului de colaborare, menționat mai sus. Scopul major al Centrului este promovarea imaginii Portugaliei, a limbii, culturii și civilizației poporului portughez. Guvernul Portugaliei a fost cel care a contribuit la crearea CLP prin dotarea acestuia cu mijloace video-auditive, mobilier de birou și literatură de specialitate. Conform unui scurt raport de activitate a CLP, semnat de Stela Verega, lector de limbă portugheză din cadrul USM, de acest centru s-au bucurat două grupe academice din cadrul Facultății Limbi și Literaturi Străine, și anume, o grupă de la anul IV, 463, Engleză-portugheză – 17 studenți și o grupă de la anul I, 171, Franceză-portugheză – 13 studenți. În ambele cazuri studenții au avut limba portugheză drept limba a doua de studii³. Conform aceluiași document, studenții USM s-au bucurat de ore de limbă portugheză, oferite de profesori din România: în aprilie 2007 studenții anului IV au beneficiat de un curs practic oferit de Antonio Ferro, profesor de limbă portugheză la Universitatea „Ovidius” din Constanța și Patricia Ferreira, profesor de limbă portugheză la Universitatea din București. În 2007 CLP, situat în sala nr. 209, blocul III de studii, USM, avea mobilier nou, două unități office computers,

¹ AUSM, DRI, mapa Polonia, doc. nr. RI-09/06 PL.

² AUSM, DRI, mapa Portugalia, doc. nr. RI-09/01 PT.

³ AUSM, DRI, mapa Portugalia, doc. fără nr. de înregistrare.

imprimantă, scanner, fotocopiator, TV și DVD. La acel moment, Centrul avea o bibliotecă de 200 de titluri, câteva filme și programe portugheze în format DVD. Săptămânal, Institutul Camoes trimitea reviste și ziare portugheze cu actualități din lumea politică, social-economică și culturală a Portugaliei.

Dintr-o notă informativă referitoare la colaborarea USM cu alte universități din Portugalia, semnată de conf. univ. dr. A. Stahi, putem deduce că în cadrul Programului Erasmus Mundus, dedicat sporirii calității învățământului superior european și promovării înțelegerii interculturale mutuale prin cooperare cu țările din exteriorul Uniunii Europene, la acel moment (2007) Universitatea de Stat din Moldova colabora cu 20 universități din țările UE, între care cu Universitatea „Algarve” din orașul Faro (Portugalia). Conform informației, prin numitul Program de mobilitate, în Universitatea „Algarve” au fost trimiși doi studenți (Ecaterina Prepelică și Ion Ciobanu) și un doctorand (Ivan Osipov) de la Facultatea de Chimie a USM, precum și studentul Stanislav Ciubotaru de la Facultatea de Matematică și Informatică.

În iulie 2011, prin mijlocirea Ambasadorului Republicii Moldova în Portugalia, dl Valeriu Turea, conducerea USM a semnat un acord de colaborare cu Școala de Științe Sociale și Politice din Lisabona¹.

În septembrie 2012, conducerea USM a reconfirmat acordul de colaborare cu Institutul „Camões”, pentru anul de studii 2012-2013, cu prelungire pentru următorii doi ani universitari (2016-2017).

Spania. În 1999 USM a semnat un Acord de colaborare cu Universitatea din *Alicante*, document în care se subliniază, pe bună dreptate, că „anume universitățile sunt instituțiile care promovează schimbul de valori științifice și culturale”². Acordul a fost semnat pe un termen de trei ani și poate fi reînnoit în mod tacit pentru o perioadă de aceeași durată.

În anul 2000 USM a semnat un acord trilateral cu Ambasada Spaniei la București și Fundația „Institutul Ibero-american de Administrare Publică”, prin care Universitatea s-a obligat să ofere sala 110 din blocul III de studii, cu o suprafață de 45 m², pentru întemeierea unui Centru de Hispanică. Acordul prevede utilizarea Centrului, în special, de Catedra de Filologie spaniolă, precum și de membrii Alianței Hispanice din Republica Moldova. Universitatea s-a obligat să acopere toate cheltuielile pentru renovarea și menținerea localului, precum și cheltuielile pentru asigurarea cu energie electrică, încălzire, curățenie și securitate. Partea spaniolă s-a obligat să contribuie la obținerea și asigurarea mijloacelor de reabilitare a sălii și de amenajare cu utilajul necesar, să promoveze reînnoirea periodică a dotației bibliografice a Centrului etc.³

În 2005 conducerea USM a semnat un acord de colaborare cu universitatea din *Sevilla*, numită Universidad Internacional de Andalucia, pe un termen de trei ani, cu prelungiri în situația nedenunțării acordului⁴. În dosarul „Spania” sunt documente ce demonstrează deschiderea către colaborare a universității spaniole. Astfel este Programul pentru profesori de limbă spaniolă din Europa de Est, cu două locuri rezervate profesorilor de la USM, pentru perioada 13 și 27 august 2005, cu reședință la Antonio Machado de la Universitatea Internațională din Andaluzia. Programul a prevăzut cursuri de perfecționare a limbii spaniole de 50 de ore, călătorii de documentare în Granada, Cordoba, Malaga, Jaen, Ubeda etc. Contribuția profesorilor moldoveni era de 150 euro. Un alt program, încadrat în același spațiu temporal și aceleași obiective de călătorie, s-a referit la studenți, patru locuri fiind rezervate USM. Studenții nominalizați urmau să achite suma de 125 euro.

Conducerea USM a extins colaborarea bilaterală cu universități din Spania. Astfel, în 2008, rectorul USM, profesorul Gheorghe Ciocanu, a semnat un Acord de colaborare cu Universitatea Deusto din *Bilbao* pe un termen de cinci ani și poate fi prelungit prin consimțământul mutual al părților⁵. Acordul de colaborare, semnat cu Universitatea Deusto, este un acord-cadru, care

¹ AUSM, DRI, mapa Portugalia, doc. nr. RI-09/02 PT.

² AUSM, DRI, mapa Spania, doc. nr. RI-09/01 ES.

³ AUSM, DRI, mapa Spania, doc. nr. RI-09/04 ES.

⁴ AUSM, DRI, mapa Spania, doc. nr. RI-09/02 ES.

⁵ AUSM, DRI, mapa Spania, doc. nr. RI-09/03 ES.

prevede elaborarea și semnarea acordurilor specifice fiecărui program de cooperare, fie că va fi vorba de schimb reciproc de cadre didactice și cadre de cercetare științifică, fie că va fi vorba de schimb de studenți, doctoranzi pentru studii sau cercetare, de programe comune de cercetare, participare la seminare științifice, conferințe, colocvii etc.

La 15 iunie 2011 rectorul USM Gheorghe Ciocanu a semnat un acord de colaborare cu una din cele mai vechi și cunoscute universități din lume – Universitatea Complutense din *Madrid*, întemeiată în anul 1499, pe baza altei instituții, și mai vechi – Estudios Generales, fondată în anul 1293¹. Conform studiilor realizate de ziarul „El Mundo” din 2009, Universitatea Complutense din Madrid ocupă primul loc în clasamentul universităților spaniole². Încheierea unui acord cu Universitatea din Madrid este un incontestabil succes al conducerii USM.

În octombrie 2012 USM a semnat un acord de colaborare cu Institutul Cervantes cu sediul la București. Conform prevederilor, Institutul spaniol oferă USM licențe AVE (Aula Virtual de Español) contra plată. 25 euro pentru licențele de 1 modul de 40 de ore și 35 euro pentru licențele de DELE on-line, nivel B1, respectiv – B2.

Suedia. În iunie 2003 USM, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine (dna prof. Eufrosinia Arseni) a semnat un acord-cadru de colaborare cu Institutul Suedez, scopul căruia a fost promovarea limbii și culturii suedeze în cadrul USM³.

În noiembrie 2006 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea din *Geneva*, Elveția, țară europeană, dar care nu face parte din UE. Termenul de valabilitate al acordului este de cinci ani (2006-2011).

În martie 2011 printr-un nou acord de colaborare, semnat de rectorul USM Gheorghe Ciocanu și rectorul Universității din Geneva Jean-Dominique Vassalli, cele două instituții universitare vor dezvolta în continuare relații bilaterale.

În aprilie 2012 USM a semnat cu Compania Leaders Qualifications un Memorandum de Înțelegere, care prevede: promovarea și încurajarea calificărilor pentru studenți, schimb de cercetători, cadre didactice și studenți pentru a participa în activitățile academice, cum ar fi: expoziții, prelegeri, conferințe, simpozioane, ateliere de lucru și schimb de experiență, promovarea și încurajarea activităților de cercetare comună în domeniul de interes comun etc.⁴

Relațiile inter-instituționale ale Universității de Stat din Moldova nu se limitează doar la raporturi între universități, instituții științifice sau culturale, ci și cu alte organisme internaționale. Astfel, în 2010 USM a semnat un acord de colaborare cu Organizația Caritas din Republica Cehă, sau Organizația Internațională pentru Migrațiune și altele.

USM întreține relații de colaborare cu un șir de universități din cadrul Comunității Statelor Independente (CSI)⁵.

Astfel, la 25 mai 2010 USM a semnat un Acord de colaborare cu Universitatea Lingvistică de Stat „Brusov” din *Erevan* (Armenia), care prevede schimb de informații, de publicații științifice, schimb reciproc de stagiați (profesori, studenți), cooperare culturală⁶.

Azerbaidjan. USM a stabilit raporturi bilaterale cu instituții din Azerbaidjan. Astfel, într-o scrisoare adresată conducerii USM, Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Azerbaidjan la Chișinău a solicitat deschiderea unei cărți de muncă Viorică Cibotaru, studentă

¹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Universit%C3%A9_complutense_de_Madrid.

² Ibidem.

³ AUSM, DRI, mapa Suedia, doc. nr. RI-09 / 01 SE și RI-09/02 SE.

⁴ AUSM, DRI, mapa Elveția, documente fără nr. de înregistrare.

⁵ Comunitatea Statelor Independente (CSI) s-a constituit în decembrie 1991. Membri-fondatori: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Kazahstan, Kârgâstan, Republica Moldova, Federația Rusă, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina și Uzbekistan. În decembrie 1993 la CSI a aderat Georgia. Ca urmare a intervenției trupelor rusești, în august 2008, în susținerea regimurilor separatiste sud-ossetine și abhaze, parlamentul georgian a votat, cu unanimitate de voturi, retragerea Georgiei din CSI. În 2014, ca urmare a anexării Crimeii de către Federația Rusă, Ucraina a părăsit CSI.

⁶ Arhiva curentă a USM, Departamentul Relații Internaționale (în continuare: Arhiva USM, DRI), mapa Armenia, doc. nr. RI-09/01 AM.

USM, Facultatea de Economie, specialitatea „Relații economice internaționale”, anul 4, care lucrează în calitate de secretar-interpret la Ambasada Azerbaidjanului din R. Moldova.

În martie 2008 USM a fost vizitată de o delegație din Baku, condusă de Irada Guseinova, viceministru al Educației din Azerbaidjan, iar la 1 noiembrie 2009 rectorul USM Gheorghe Ciocanu a semnat un Memorandum de înțelegere cu Universitatea de Stat din *Baku*, pe un termen de cinci ani¹.

Belarus. În 2007 USM a semnat cu Universitatea de Stat din Belarus (*Minsk*) un acord de colaborare pe un termen de cinci ani².

La 18 iunie 2012 rectorul USM Gheorghe Ciocanu a reconfirmat acordul de colaborare cu Universitatea de Stat din Belarus. Documentul prevede schimburi de studenți la toate programele și ciclurile de studii, schimburi și stagii de profesori și cercetători, organizarea de conferințe, seminare, reuniuni comune; acordul este nelimitat în timp și prevede următorul principiu: partea gazdă suportă cheltuielile de studii și cazare, partea care trimite la formarea profesională va acoperi costurile pentru asigurarea medicală, pentru transport etc.³

USM a stabilit relații de colaborare bilaterală cu Universitatea Comercial-economică a Cooperației de Consum din Belarus (Belarusian Trade and Economic University of Consumer)⁴.

Kazahstan. În noiembrie 2006 USM a stabilit relații de colaborare cu Universitatea „Sîrdaria”⁵ din orașul *Jetîsai*, din sudul Kazahstanului. Termenul de valabilitate este de cinci ani, cu prelungire automată pe următorii cinci ani.

Federația Rusă. În februarie 2001 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea de Stat „Mihail Lomonosov” din *Moscova*⁶.

În septembrie 2009 USM și Universitatea de Stat „Mihail Lomonosov” din Moscova au reînnoit acordul-cadru. Acest important document prevede colaborare bilaterală pe multiple planuri, pe un termen de cinci ani cu prelungire automată pe următorii cinci ani, dacă nu este denunțat de una din părți⁷.

În februarie 2009 USM a semnat un acord-cadru cu Academia Serviciului de Stat „P. A. Stolîpin” din *Saratov*, pe un termen de cinci ani cu prelungiri automate, dacă una din părți nu renunță la colaborare. Acordul prevede elaborarea unor proiecte concrete comune⁸.

În martie 2009 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea Federală din Sud cu reședința în orașul *Rostov pe Don*⁹. Între altele, acordul prevede invitarea individuală (personală) a universitarilor.

În iulie 2010 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea de Stat „Sergei Esenin” din *Ryazan*¹⁰. Cele două părți semnatare au decis: plata drumului va fi asigurată de Universitatea care trimite, iar Universitatea-gazdă va asigura cazarea.

În februarie 2011 USM a semnat un acord de colaborare cu Organizația Autonomă necomercială „Institutul Științific Republican al Proprietății Intelectuale” (abrevierea în limba rusă

¹ AUSM, DRI, mapa Azerbaidjan, doc. nr. RI-09/01 AZ.

² AUSM, DRI, mapa Belarus, doc. nr. RI-09/02 BI.

³ AUSM, DRI, mapa Belarus, doc. fără nr. de înregistrare.

⁴ http://usm.md/?page_id=58&lang=ro [ultima accesare, 9 martie 2015].

⁵ AUSM, DRI, mapa Kazahstan, doc. nr. RI-09/01 KZ.

⁶ AUSM, DRI, mapa Federația Rusă, doc. nr. RI-09/03 RU.

⁷ AUSM, DRI, mapa Federația Rusă, doc. nr. RI-09/04 RU.

⁸ AUSM, DRI, mapa Federația Rusă, RI-09/01 RU. În cazul colaborării USM cu Academia Serviciului de Stat „P. A. Stolîpin” din Saratov este important să subliniem următorul fapt. Într-o scrisoare, trimisă de Olga Litzenberger, responsabilă Academiei din Saratov, a fost formulată o cerere de participare la elaborarea și promovarea unor proiecte comune în cadrul unui concurs, anunțat de Fundația Științelor Umanitare din Rusia, care, în 2009, a semnat un acord de colaborare cu Academia de Științe a Moldovei. Proiecte comune (USM-Academia din Saratov) puteau fi depuse pe diverse domenii: 01 – istorie, arheologie, etnografie; 02 – economie; 03 – filosofie, sociologie, politologie, drept; 04 – filologie etc. Nu avem știri dacă USM a dat curs inițiativei venite din Saratov.

⁹ AUSM, DRI, mapa Federația Rusă, RI-09/02 RU.

¹⁰ AUSM, DRI, mapa Federația Rusă, doc. nr. RI-09/05 RU.

RNIIS) din *Moscova*¹. Acordul prevede diverse sfere de colaborare, accentul fiind pus, în mod special, pe ocrotirea proprietății intelectuale. La acest document-cadru a fost anexat un Program, care prevedea, între altele: în măsura împuternicirilor lor, părțile vor activa în vederea 1. creării Centrului internațional unic de transfer al tehnologiilor în cadrul Comunității Statelor Independente (CSI); 2. Constituirii Comitetului Internațional Tehnic privind Standardizarea cu titlul „Proprietatea intelectuală și inovațiile”, având un secretariat al RNIIS și 3. Fondării centrelor de Proprietate intelectuală și inovări, pe care RNIIS le va crea pe baza Centrelor Ruse de Cultură și Știință din statele-membre ale CSI, inclusiv – Republica Moldova. Conform prevederilor documentului citat, RNIIS s-a angajat, ca în 2011 să creeze la USM un Centru de proprietate intelectuală și transfer de tehnologii, realizat pe baza proiectului Comisiei Europene Tempus „Mercury”.

În iunie 2011 USM a semnat un acord-cadru de colaborare cu Universitatea de Stat de Sud-Vest din orașul *Kursk*², pe un termen de cinci ani, cu prelungire automată.

În iunie 2012 conducerea USM a semnat un acord de colaborare cu Institutul de Administrare din Sudul Rusiei – filială a Academiei Ruse de Economie și Serviciul de Stat³, instituție deschisă în orașul *Rostov pe Don*. Acordul a fost semnat pentru o perioadă de trei ani, cu prelungirea automată în cazul când părțile semnate nu se vor dezice de angajamentele luate reciproc.

La inițiativa USM a fost perfectat un alt Acord de colaborare reciprocă. Este vorba de Acordul-tip, semnat de către USM cu Universitatea de Stat din *Tiumen*, Federația Rusă, pe un termen de cinci ani (începând cu 2013) și poate fi reînnoit „pentru o perioadă similară, dacă nici una din părți nu declară, în scris, dorința de a rezilia Acordul”⁴.

USM a depus eforturi pentru a semna acorduri de colaborare și cu alte universități (cea din Sankt-Petersburg, 2003, cu Universitatea din Daghestan (Mahacikala, 2010), dar deocamdată ofertele noastre se analizează de către parteneri. O ofertă, deocamdată nevalorificată, este cea venită de la Institutul Juridic al Serviciului Federal al Penitenciarelor din orașul Vladimir.

USM a stabilit un șir de acorduri cu universități din Asia. Astfel, la 11 noiembrie 1997 USM a semnat un Acord cu Departamentul pentru Relații Externe al Comitetului de Stat pentru Învățământ, Republica Populară Chineză, prin care solicita trimiterea din China a unui profesor de limbă chineză, care ar preda acest obiect la USM (începând cu 1998) pe un termen de trei ani, cu prelungire pentru încă doi ani⁵.

În 2013 conducerea USM a semnat un Acord de colaborare cu *Beijing Union University*, acord ce prevede organizarea și participarea la conferințe și simpozioane, proiecte comune, schimb de profesori și studenți pentru documentări etc. Acordul prevede un termen de valabilitate de cinci ani și poate fi reînnoit prin acordul scris al părților semnate.

În mapa respectivă sunt materiale ce demonstrează că în perioada septembrie 2009 – iulie 2010 un grup de 10 studenți de la USM au făcut studii în China.

Coreea, Republica. În februarie-mai 2010 profesorul de literatură română Jeong Hwan Kim, șeful Departamentului de Studii Românești al Colegiului de Studii Central și Est-europene din cadrul Universității Hankuk din Seul a inițiat o corespondență cu responsabilii USM în vederea realizării unei vizite în Republica Moldova și semnării unui acord de colaborare reciprocă. USM a demonstrat deschidere față de sosirea delegației universitare din Seul. Din ea au făcut parte: prof. univ. dr. Jeong Hwan Kim, șeful delegației, prof. univ. dr. Tae Hyun Oum și prof. univ. dr. Mihai Bogdan Tănase, Universitatea București, Facultatea de Litere. S-au stabilit zilele vizitei: între 25 și 27 mai 2010. Programul vizitei a prevăzut întâlnire la Departamentul Relații

¹ AUSM, DRI, mapa Federația Rusă, doc. nr. RI-09/06 RU.

² AUSM, DRI, mapa Federația Rusă, RI-09/07 RU.

³ Până în decembrie 2014 Institutul nominalizat s-a numit Institutul de Administrare din Sudul Rusiei – filiala Instituției Federale de Stat Bugetare de Instruire Profesională de Înaltă Calificare „Academia Rusă de Economie și Serviciul de Stat de pe lângă Președintele Federației Ruse”.

⁴ AUSM, DRI, mapa Federația Rusă, fără nr. de înregistrare.

⁵ AUSM, DRI, mapa China, doc. nr. RI-09/01 CN.

Internaționale, discuții în cadrul Facultății de Litere, întâlnire cu rectorul USM, prof. univ., dr. hab. Gheorghe Ciocanu, vizitarea Muzeului de Istorie a Moldovei etc. Deocamdată acordul dintre cele două universități nu a fost semnat.

Georgia. În iunie 2014 rectorul USM, prof. univ., dr. hab. Gheorghe Ciocanu a semnat un acord-cadru de colaborare bilaterală cu Universitatea de Stat din *Tbilisi*, Georgia. Acordul este valabil pe o perioadă de cinci ani, cu prelungire automată.

Israel. În octombrie 1999 USM a stabilit relații de colaborare cu Universitatea „Ben Gurion” din *Israel* (acord-cadru)¹.

În iunie 2011 USM a semnat un Acord de lucru cu Colegiul Carmen din *Daliat Al-Carmen*, Israel. Acordul prevede realizarea în cadrul USM a unor doctorate cu frecvență redusă de către cetățenii izraeliți și din Autonomia Națională Palestiniană. Acordul prevede realizarea de către candidați a programelor de doctorat, aprobate în Republica Moldova, un dialog între conducătorii științifici și doctoranzi prin Poșta electronică, realizarea tuturor materialelor și dialogului în limba engleză; Colegiul Carmen s-a obligat să asigure servicii de traducere/escortare în timpul orelor de studii, la sesiuni de examinare și susțineri de teze².

Egipt (stat situat pe două continente, Asia și Africa). USM a semnat acorduri-cadru de colaborare cu Universitățile din *Mansour* și *Cairo*³.

Canada. În octombrie 2000, USM a semnat un acord-cadru cu Universitatea „Laval” din *Québec* pe un termen de cinci ani, cu prelungire automată în caz de manifestare a dorinței de a continua colaborarea⁴.

Statele Unite ale Americii. În 1994 USM a semnat acordul de colaborare cu prima universitate din SUA – Universitatea din *Florida*⁵, după care, în 1996 – cu Universitatea Drexel din *Philadelphia*⁶, iar în anul 2001 – cu *Montana State University*⁷.

În anul 2002 – *Johnson State College*⁸, iar în anul 2005 – cu *Keiser College*. Acordul dintre USM și Universitatea Keiser (așa e în document) este mult mai amănunțit și prevede „acordarea de oportunități studenților Universității de Stat din Moldova în obținerea titlului universitar de Bachelor of Arts-Licentiat în Administrarea Afacerilor”⁹. Termenul acordului este de 20 de ani (2005-2025). Conform prevederilor acestui acord, USM urma să solicite Ministerului Educației din Republica Moldova aprobarea tuturor programelor, oferite de Keiser College. După care, USM s-a obligat să ofere informații referitoare la programul cursurilor și informații despre profesorii, propuși pentru a fi luate în considerație în caz de transfer de cursuri la Universitatea Keiser. USM s-a angajat să recruteze și să desemneze personalul competent la program, care urma să fie aprobat de Universitatea Keiser. Documentul mai prevedea: „USM va promova, recruta și identifica studenți care vor satisface condițiile de admitere ale Universității Keiser, stabilite pentru studenții internaționali. Criteriile de admitere vor fi similare cu cele utilizate pentru studenții internaționali, admiși la Universitatea Keiser, SUA, inclusiv cerințe față de limbi străine. Lista studenților propuși pentru admitere în baza prezentului acord va fi prezentată Universității Keiser înainte de începerea fiecărui semestru”¹⁰. USM s-a angajat, de asemenea, să asigure un spațiu și alte oficii necesare pentru programele Universității Keiser, inclusiv – bibliotecă, laboratoare, acces la calculatoare. Studenții USM se conformau politicilor promovate de Universitatea Keiser, profesorii USM, implicați în Program, erau (sunt) plătiți de USM.

¹ AUSM, DRI, mapa Israel, doc. nr. RI-09/01 IL.

² AUSM, DRI, mapa Israel, doc. nr. RI-09/02 IL.

³ AUSM, DRI, mapa Egipt, doc. nr. RI-09/03 EG. În Arhiva curentă a DRI al USM se păstrează două proiecte de acord, preconizate a fi semnate cu universitățile din Cairo și Alexandria.

⁴ AUSM, DRI, mapa Canada, doc. nr. RI-09/01 CA.

⁵ AUSM, DRI, mapa Statele Unite ale Americii, doc. nr. RI-09/01 US.

⁶ AUSM, DRI, mapa Statele Unite ale Americii, doc. nr. RI-09/02 US.

⁷ AUSM, DRI, mapa Statele Unite ale Americii, doc. nr. RI-09/03 US.

⁸ AUSM, DRI, mapa Statele Unite ale Americii, doc. nr. RI-09/04 US.

⁹ AUSM, DRI, mapa Statele Unite ale Americii, doc. nr. RI-09/05 US.

¹⁰ Ibidem.

Universitatea Keiser s-a obligat să ofere 123 ore credit necesare pentru obținerea titlului Bachelor of Arts-Licentiat în Administrarea Afacerilor, în limba engleză, în cadrul USM; de asemenea, să obțină aprobări de la Comisia independentă pentru învățământ din Florida și Comisia universităților necesare pentru a oferi programul; să mențină și să exercite controlul asupra programului de obținere a titlului Bachelor of Arts-Licentiat în Administrarea Afacerilor la USM, să recunoască studenții internaționali (citește – studenții USM) ca admiși în programul Universității Keiser ca studenți proprii. Urmează diverse prevederi referitoare la obligațiunile profesorilor Universității Keiser etc. Altfel spus, USM s-a angajat să pregătească în Republica Moldova cadre tinere de specialiști în domeniul administrării pe baza unor programe, elaborate de Universitatea Keiser din SUA.

Totodată, acordul nominalizat prevedea constituirea Fundației pentru Dezvoltare cu un Consiliu consultativ, alcătuit din doi membri numiți de rectorul USM și doi membri numiți de Universitatea Keiser. Sunt indicate obiectivele Fundației: colectarea taxelor de înmatriculare și de studii și gestionarea finanțelor conform prevederilor acordului.

Așadar, studiul realizat demonstrează, că în perioada anilor 1991-2015 USM a stabilit și a dezvoltat relații de colaborare bilaterală pe multiple planuri cu 111 universități și centre de cercetare științifică sau centre de cultură din 28 de state ale lumii.

Alături de Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Universitatea de Arte „George Enescu” din același oraș, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava și Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Universitatea de Stat din Moldova a semnat un Acord de formare a Consorțiului Universităților sus-menționate. Acronimul Consorțiului este CUMRU.

Conform prevederilor Acordului semnat, obiectivul de bază al CUMRU este „stabilirea și susținerea colaborării între membrii Consorțiului”¹. Colaborarea este orientată în direcția dezvoltării proiectelor comune în domeniul învățământului, cercetării, culturii și artelor. Membrii Consorțiului, e scris în Acord, vor întreține contacte directe și vor sprijini colaborarea dintre cadre didactice, studenți, instituții și centre de cercetare.

Pentru realizarea obiectivelor formulate, membrii-semnatari ai CUMRU și-au propus să coordoneze programele lor de cercetare și de activitate didactică de interes comun.

Semnatarii documentului citat au determinat direcțiile importante în realizarea obiectivelor nominalizate, între care vom menționa: mobilități de personal didactic și cercetători științifici; mobilități de studenți, masteranzi și doctoranzi; realizarea și susținerea lucrărilor de masterat și doctorat în cotutelă (inclusiv lucrări bilingve); activitate de cercetare și documentare în biblioteci, laboratoare, centre de cercetare și institute ale partenerilor; mobilități de personal administrativ și tehnic; realizarea unor activități didactice și științifice în comun (inclusiv pentru studenți); proiecte comune de cercetare, creație artistică, formare profesională și alte activități care țin de *lifelong learning* în vederea obținerii unor granturi, burse etc.; lucrări comune cuprinzând rezultatele cercetărilor științifice; schimburi de literatură metodică, didactică, științifică, precum și de informații în versiune electronică; proiecte comune de cultură, arte și sport².

Un compartiment al documentului studiat se referă la structura CUMRU. El este format din Consiliul Consorțiului, Secretariatul Consorțiului și Grupuri de lucru constituite pe domenii de activitate.

Conform Acordului, Consiliul este organul suprem de conducere al Consorțiului și este constituit din rectorii universităților membre. Consiliul are următoarele atribuții: alege Președintele Consorțiului, adoptă și modifică prevederile Acordului CUMRU, primește sau exclude membri, definește sarcini membrilor Consorțiului, desemnează Secretariatul Consorțiului și componența lui, stabilește grupuri de lucru, reorganizează sau desființează Consorțiul.

Consiliul CUMRU ia decizii prin votul majorității membrilor prezenți. Președinția Consorțiului este asigurată prin rotație, pe durata de un an, de către universitățile membre. Ședin-

¹ Citat din textul original al Acordului, care se păstrează în Arhiva USM, DRI, fără nr. de înregistrare.

² Ibidem.

tele Consiliului sunt convocate la inițiativa Președintelui Consorțiului sau la cererea a cel puțin trei membri, nu mai rar de o dată pe an. Acestea pot fi convocate și mai frecvent în măsura necesităților.

Secretariatul Consorțiului este organ executiv. El funcționează în universitatea care asigură președinția Consorțiului. Conform Acordului, secretariatul își desfășoară activitatea sub coordonarea unui responsabil numit de Președintele Consorțiului. Documentul citat stabilește funcțiile Secretariatului: asigură informarea membrilor Consorțiului; creează și menține baza de date relevante pentru membrii Consorțiului, susține promovarea membrilor Consorțiului. Fiecare universitate membră, relevă documentul, asigură cadrul necesar activității Secretariatului.

Privind grupurile de lucru pe domenii de activitate: acestea pot fi înființate prin deciziile Consiliului Consorțiului. Fiecare grup de lucru își stabilește propria structură de organizare, iar activitatea grupurilor de lucru este coordonată de Președintele Consorțiului.

Acordul CUMRU stabilește drepturile și obligațiile universităților-membre. Astfel, membrii Consorțiului au dreptul să participe la activitățile Consiliului Consorțiului prin intermediul unui reprezentant, să propună modificări la actul constitutiv, să propună alți membri. În ceea ce privește obligațiunile universităților-membre, acestea se rezumă la următoarele: să manifeste inițiativă și perseverență în realizarea obiectivelor Consorțiului și să colaboreze cu membrii Consorțiului în cadrul stabilit de comun acord, precum și în baza acordurilor bilaterale.

Acordul prevede că „membru al Consorțiului poate fi orice instituție de învățământ superior sau academică, care solicită în scris acest lucru, exprimându-și explicit aderarea la actul constitutiv”, iar membrii Consorțiului „își păstrează independența în privința patrimoniului și a resurselor deținute”¹.

Documentul de constituire a CUMRU prevede: pentru activitatea în comun în cadrul Consorțiului finanțarea se face din veniturile proprii ale membrilor Consorțiului și din alte surse de finanțare. În continuare, Acordul stipulează: „Consorțiul nu va realiza o activitate financiară proprie, ci va formula recomandări în vederea obținerii de burse științifice, de dotări pentru proiecte și granturi de cercetare, de acorduri pentru cercetări pe bază de contract ș. a.”².

În Considerații finale este menționat că Acordul CUMRU este întocmit în limbile română, ucraineană și engleză, textele fiind egal autentice. Acordul a intrat în vigoare la data semnării – 1 aprilie 2011. Tot acolo se stipulează că Acordul CUMRU nu aduce atingere drepturilor și obligațiilor membrilor Consorțiului care rezultă din alte acorduri internaționale la care universitățile semnate sunt parte. Modificarea Acordului și a eventualelor documente adoptate ulterior poate fi realizată cu votul a 2/3 din membri.

Acordul de constituire a Consorțiului a fost semnat la Iași de următorii rectori: prof. univ., dr. hab. Gheorghe Popa (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți), prof. univ., dr. hab. Gheorghe Ciocanu (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), prof. univ. dr. Vasile Ișan (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași), prof. univ. dr. Viorel Munteanu (Universitatea de Arte „George Enescu”, Iași), prof. univ. dr. Adrian Graur (Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava) și prof. univ. dr. Stepan Melnychuk (Universitatea Națională „Iurii Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina).

După căderea Zidului Berlinului (1989), la 7 mai 1990 Consiliul de Miniștri al Comunității europene a adoptat Programul pan-european de cooperare pentru învățământul superior TEMPUS.

Programul TEMPUS a fost parte integrantă a două programe generale de ajutor comunitar, PHARE și TACIS. Programul PHARE a fost destinat pentru a favoriza restructurarea economică și socială a țărilor Europei Centrale și de Est, iar programul TACIS – pentru efectuarea reformelor economice ale statelor independente noi, foste republici sovietice și Mongolia.

Scopurile principale ale programului TEMPUS în contextul Programului TACIS au fost: promovarea calității și susținerea dezvoltării și restructurării învățământului superior în țările

¹ Ibidem.

² Ibidem.

eligibile pentru TACIS și încurajarea integrării lor crescânde și a cooperării lor cu parteneri din UE prin activități comune reciproc avantajoase. Programul TEMPUS-TACIS, deosebit de TEMPUS-PHARE din punct de vedere administrativ și bugetar, era compus din două faze: faza de Pre-proiect cu durata de un an universitar și Proiectul propriu-zis cu durata de trei ani universitari. Prima fază de un an era destinată stabilirii relațiilor între parteneri (două universități din două țări ale Comunității Europene și o universitate din țara eligibilă), studiul necesităților, perfectarea și prezentarea proiectului propriu-zis la Comisia Comunității Europene¹.

În 1994 USM a aderat la programul TEMPUS-TACIS, înaintând pre-proiectul cu tema: „Modernizarea Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării” în colaborare cu Universitatea din Madrid, Facultatea de Informație, și Universitatea „La Sapienza” din Roma în calitate de coordonator al proiectului (pentru anul de studii 1994-1995)². Proiectul a fost aprobat pentru anii următori (1996-1999), responsabil din partea USM fiind prof. univ., dr. hab. Victor Moraru, decanul Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării³. În primul an de realizare a proiectului „Modernizarea Facultății de Jurnalism...” conducerea facultății a perfecționat planurile de învățământ și programele de reciclare a cadrelor didactice de la facultatea respectivă la universitățile partenere din Madrid și Roma. Tot atunci a fost procurat echipament pentru facultatea chișinăuiană⁴.

În 1995 USM a înaintat deja cinci pre-proiecte, din care Comisia Comunității Europene l-a selectat pe cel cu tema „Ameliorarea gestiunii Universității de Stat din Moldova” (suma alocată a fost de 50 de mii de ECU). Pentru realizarea proiectului dat a fost creat un consorțiu din următoarele instituții: Universitatea din Alicante (Spania), în calitate de coordonator, Universitatea din Granada, Spania, Universitatea Bordeaux I, Franța și USM. Responsabil de proiect din partea USM a fost dl Simion Caisân, directorul Centrului de Servicii Informaționale și Tehnice⁵.

Totodată, USM a luat parte și la alte proiecte. De exemplu, în 1996, Agenția pentru Dezvoltarea Internațională (SUA) a finanțat elaborarea unui curs de navigare în Internet pentru 120 de cadre universitare, suma alocată fiind de 14 000 dolari.

În 1997 USM s-a încadrat în realizarea proiectului intitulat INTAS 96-0469, la care și-a dat concursul Catedra de Chimie Analitică a Facultății de Chimie a USM (cond. – prof. univ., dr. hab. Mihai Revencu), alături de Universitatea din Antwerpen UIA, Departamentul de Chimie, Belgia, Academia de Științe din Moldova (Institutul de Chimie, Laboratorul de Chimie Coordinațională), Academia de Științe a Federației Ruse, Institutul de Chimie Fizică, precum și cercetători din cadrul Institutului de Fizică Aplicată al AȘM, Laboratorul Internațional de Supraconductibilitate la Temperaturi Înalte⁶.

În anul următor (1998) Catedra de Chimie Analitică, Facultatea de Chimie, USM, condusă de regretatul profesor Mihai Revencu, a obținut posibilitatea de a realiza încă două proiecte. Este vorba de INTAS 97-0166 cu participarea specialiștilor de la Universitatea din Murcia, Departamentul Chimie Anorganică, coordonatorul Proiectului, (Spania), de la Universitatea „Louis Pascal” (Franța), Universitatea de Stat din Moscova, Departamentul de Chimie și Universitatea de Stat din Sankt Petersburg. Cel de-al doilea proiect – INTAS 97-1116 – a fost realizat în parteneriat cu specialiști din Universitatea „Pierre et Marie Curie”, Paris,

¹ Stahi A. Cooperare și relații internaționale. În: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1996. Chișinău, 1997, p. 59 și urm.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1994. Chișinău 1995, p. 42.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1995. Chișinău, 1996, p. 40-41.

⁴ Despre desfășurarea Proiectului în următoarele perioade, inclusiv despre stagiile profesorilor Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării, practicile studenților la Roma și Madrid etc. vezi: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1997. Chișinău, 1998, p. 71-72; Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1998. Chișinău, 1999, p. 83-84 (autor – conf. univ. dr. Alexandru Stahi, prorector pentru relații internaționale).

⁵ Mai detaliat despre realizările proiectului vezi: A. Stahi. Cooperare și relații internaționale..., p. 61

⁶ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1997, p. 72.

Franța, Universitatea din Southampton, Marea Britanie, Universitatea din Fribourg, Elveția, Universitatea de Stat din Kiev, Ucraina și Universitatea din Karakalpak, Uzbekistan.

De asemenea, a fost aprobat proiectul USM, Facultatea de Fizică, Catedra de Fizică Teoretică (cond., prof. univ. dr. V. Fomin) în cadrul Programului COPERNICUS, proiectul CRYSHAPE. Realizarea proiectului s-a făcut cu parteneri de la Universitatea din Stuttgart, Germania, Institutul de Tehnologii de Vacuum, Rusia, Centrul de Energie Atomică din Grenoble, Franța. Oamenii de știință din cadrul USM au prezentat proiecte în cadrul Programului NATO „Science for Peace”. În cadrul acestui Program, colaboratorul LCȘ „Înregistrarea fototermoplastică” I. Ciapurin a obținut *Lincage Grant* nr. 971684 pentru cercetări științifice comune între USM și Universitatea din San-Diego, SUA¹.

În anii următori savanții USM și-au extins colaborarea în cadrul Programelor internaționale. Astfel, a fost aprobat proiectul CD-CP-20597-1999 „Dezvoltarea învățământului de drept european și de drept internațional la Universitatea de Stat din Moldova”, pe termen de doi ani (suma alocată – 200 000 Euro). Un alt proiect al USM, orientat spre modernizarea managementului financiar universitar la USM s-a numit „Modernizarea și Informatizarea Managementului Financiar” (Proiectul UM-CP-20510-1999)².

USM s-a încadrat în realizarea unor proiecte, înaintate de Asociația Universităților Parțial sau Integral de Limbă Franceză (AUPELF-UREF) și care prevăd cooperare cu universitățile francofone în cadrul Programului FICU (Fondul Internațional de Cooperare Universitară). Drept exemplu: Catedra de Ecuații Diferențiale, USM, alături de Institutul de Matematică al AȘM și Universitatea din Montreal, Canada, a realizat proiectul „Metode algebro-geometrice și de calcul formal în sisteme dinamice”³. Un alt exemplu: realizarea Proiectului „Elaborarea și cercetarea sistemelor noi în bază de copolimeri carbazolici pentru înregistrare optică și holografică” (responsabilă din partea USM – prof. univ. dr. Galina Dragalina).

În cadrul Programului de mobilitate CIME (AUPELF) mai mulți studenți ai USM au obținut burse de studii în universități din Franța.

Catedra de Informatică și Tehnologii de Programare (USM, cond., conf. univ. dr. A. Tcacenco) a efectuat lucrări în cadrul Programului INCO-COPERNICUS, proiectul „Ștefan cel Mare” cu parteneri din România.

Cadre didactice de la USM au luat parte, de asemenea, la realizarea Programului Agenției de Informare a SUA. Din partea USM: colaboratorii Facultății de Științe Politice și Administrative, din partea americanilor – Universitatea PACE din New York. Programul de colaborare a inclus un „schimb de profesori, perfectarea planurilor și programelor de studii în domeniul științelor politice, ameliorarea structurii administrative a facultății, crearea unui Centru de Economie Politică, completarea bibliotecii cu literatură, învățământ la distanță și alte activități”⁴.

Începând cu anul 2000, colaboratorii USM s-au încadrat activ în realizarea activităților conform proiectelor Fundației SUA pentru Cercetare Civilă și Dezvoltare (CRDF). Primele două proiecte, finanțate de Fundația CRDF, au fost: „Tratarea anaerobă și fizico-chimică a apelor reziduale din vinificație” (partener – Universitatea din Austin, Texas; din partea USM – conf. univ. dr. Olga Covaliova, Facultatea de Chimie, Catedra de Chimie Industrială și Ecologică) și „Studierea fotonilor legați în nanostructurile semiconductoare” (partener – Universitatea Riverside din California; din partea USM – prof. univ. dr. Evghenii Pocatlov, Facultatea de Fizică, Catedra Fizică Teoretică)⁵.

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1998. Chișinău, 1999, p. 84-85.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1999. Chișinău, 2000, p. 94.

³ Ibidem, p. 96.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2000. Chișinău, 2001, p. 85.

⁵ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2001. Chișinău, CE USM, 2002, p. 114. Tot acolo sunt enumerate alte cinci proiecte, elaborate de oamenii de știință ai USM, proiecte finanțate de Fundația SUA CRDF: 1. „Dezvoltarea noilor procedee de majorare a randamentului celulelor solare pe bază de CdS-CdTe” (coordonator USM, prof. univ., dr. hab. Petru Gașin); 2. „Mobilizarea proteinei la germinarea semințelor leguminoase: producerea și reglarea enzimelor” (coordonator USM, prof. univ., dr. hab.

Așa cum sublinia conf. univ. dr. Alexandru Stahi, „tematica proiectelor și granturilor internaționale vizează cele mai stringente probleme cu care se confruntă astăzi țările din lume, inclusiv țara noastră, în scopul soluționării cărora se face un schimb util de informații între savanții diferitelor țări”¹. În următorii ani colaborarea profesorilor USM cu partenerii americani s-a intensificat. Fundația CRDF a deschis o sucursală chiar în incinta Universității de Stat din Moldova (Moldavian Research and Development Association). Unele proiecte, realizate în colaborare cu savanții USM, susținute de fundația dată, au fost încheiate cu succes, altele erau în plină desfășurare².

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative (USM) a realizat un proiect de colaborare cu Universitatea Rutgers din New Jersey (SUA), cu tema „Spre o societate civică prin activitate socială”, prevăzut pentru trei ani și care a inclus: aprofundarea cunoștințelor în domeniul educației civice și sociale; schimb de informații științifice și publicarea unor lucrări comune; perfecționarea cadrelor didactice; organizarea cursurilor de instruire privind contribuția civică și activitatea socială la dezvoltarea Republicii Moldova. Partea financiară a proiectului s-a ridicat la suma de 300 000 de dolari³.

Din 2003 în cadrul Programului TEMPUS-TACIS, USM a fost parte a proiectului PROMETHEUS JEP-23194-2002, intitulat „Promovarea Activităților Antreprenoriale și a Transferului Tehnologic în Sistemul Învățământului Superior din Republica Moldova”, prevăzut pentru 2 ani (septembrie 2003 – septembrie 2005) și care a avut următoarele obiective: susținerea și transmiterea experiențelor din domeniul antreprenorialului în învățământul superior și transferul de tehnologii, adaptarea lor la condițiile locale, perfecționarea cadrului juridic pentru operațiuni de inovație; stimularea reformelor structurale în învățământul superior din Republica Moldova; crearea unui sistem național de sprijin al activităților antreprenoriale și al transferului tehnologic în sistemul învățământului superior din R. Moldova etc.⁴

În 2004 profesorii USM au demarat cercetările prevăzute de Programul CADRUL 6 cu tema „Universitățile europene pentru antreprenoriat – rolul lor în Europa cunoașterii” (EUEREK). Durata proiectului a fost de trei ani (septembrie 2003 – august 2007). Obiectivele proiectului au fost: examinarea transformărilor organizaționale care au avut loc într-un șir de universități din Europa Occidentală și Orientală în ultimii 10 ani; plasarea acelor schimbări într-un cadru teoretic bazat pe dominația cunoașterii ca un bun economic și factor de motivare; stabilirea relației dintre aceste schimbări și eficiența acestor instituții ca centre de produce-re și transfer al cunoștințelor etc. Proiectul a fost realizat de următoarele instituții: Institutul Educației, Universitatea din Londra, Marea Britanie; Școala de Economie din Stockholm, Suedia; Universitatea din Turku, Finlanda; Universitatea Politehnică din Valencia, Spania; Institutul Internațional de Planificare a Educației, IIEP, UNESCO, Franța; Universitatea „Adam Mickiewicz”, Polonia; Școala Superioară de Economie, Rusia și Universitatea de Stat din Chișinău⁵.

În anul 2006 colaboratorii USM au extins cercetările în cadrul Programului INTAS (Asociației Internaționale pentru Promovarea Cooperării cu Comunitatea Statelor Independente). Dovadă sunt cele șapte proiecte acordate de INTAS Universității de Stat din Moldova. Colaboratorii USM – titulari ai acelor proiecte sunt: prof. univ., dr. hab. P. Gașin și prof. univ., dr. hab. E. Pocotilov (Facultatea de Fizică), conf. univ. dr. M. Gonța, conf. univ. dr. O.

Iosif Vaintraub); 3. „Componentul asimptotic al sistemelor dinamice neautonome cu aplicarea lor în Hidrodinamică, Meteorologie și Oceanologie” (coordonator USM, prof. univ., dr. hab. David Ceban); 4. „Inhibarea formării componentelor cancerigene N-Nitroso în sucul gastric simulat” (coordonator USM, conf. univ. dr. Maria Gonța); 5. „Aspecte noi ale aplicării mediilor reliefo-fazice fotosensibile în holografie” (coordonator USM, conf. univ. dr. Vasile Rotaru). Durata proiectelor – 2001-2003, volumul finanțării fiecărui grant – 35-40 de mii dolari.

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 130.

² Mai detaliat vezi: Ibidem, p. 130-132; tabelul 6.1, p. 135.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003, p. 151.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 180.

⁵ Ibidem, p. 182.

Covaliova și I. Bulimestru (Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică) și prof. univ., dr. hab. M. Bulgaru și dr. Angela Spinei (Facultatea Asistență Socială, Sociologie și Filosofie)¹.

Universitatea de Stat din Moldova continuă să fie parte a programelor TEMPUS. Astfel, în anul 2008, USM a fost implicată activ în realizarea Programului JPHES 144544 „Dezvoltarea de parteneriate cu firme din Republica Moldova”, pe un termen de 36 de luni (2009-2012). În cadrul acestui Program, în afară de USM, au luat parte: Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova, Universitatea de Stat din Comrat, Ministerul Agriculturii și Industrii Alimentare, Primarul de Chișinău², Institutul de Tehnologii Alimentare (Chișinău), Institutul Național de Standardizare și de Metrologie (Chișinău), Universitatea din Pisa (Italia), Școala Națională de Ingineri tehnici, de Industrie agricolă și Alimentară, ENITIAA (Franța), Antena „Cnam Agrocampus” (Franța), Școala de Biotehnologie Superioară din cadrul Universității Catolice (Portugalia) și Universitatea GENT (Belgia). Coordonatorul Proiectului este Institutul Superior de Științe Agricole, Alimentare, Horticultură și Peisaj (Franța).

În 2009, USM s-a încadrat în realizarea a patru proiecte internaționale noi. Este vorba de:

a) Proiectul JPCR 144746 TEMPUS „Îmbunătățirea educației privind gestionarea mediului”, pe un termen de 36 de luni (2009-2012), la care, în afară de USM, participă specialiști de la Institutul pentru Studii de Mediu de la Universitatea din Amsterdam (Olanda), Institutul de Educație Tehnologică din Atena (Grecia), Sisteme Informaționale Geografice, Universitatea Central Europeană (Ungaria), Universitatea de Resurse Naturale și Aplicate Life Sciences (Austria), Universitatea Națională Harkov (Ucraina), Universitatea Națională „Vernadsky”³ și Universitatea de Stat din Belarus. Coordonatorul proiectului dat este Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg (Federația Rusă).

b) Proiectul JPHES 144285 TEMPUS „Către un model de universitate de cercetare și de antreprenoriat în învățământul superior din Rusia, Ucraina și Moldova”, pe durata a 36 de luni (2009-2012). La proiect, alături de profesorii USM, au activat savanți din Universitatea din Alicante (Spania), Universitatea Jagiellonă (Polonia), Universitatea Electro-tehnică din Sankt-Petersburg (Federația Rusă), Universitatea Federală de Sud (Federația Rusă), Santander Universities Global Division⁴ (Federația Rusă) și Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev (Ucraina). Coordonatorul proiectului - Universitatea Saarland, Biroul de Transfer Tehnologic (Germania).

c) Proiectul JPCR 144976 TEMPUS, având tema: „Profesionalizarea învățământului în asistența socială”; coordonatorul proiectului – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași (România). La realizarea proiectului nominalizat au participat specialiști de la USM, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea din Stat „Alec Russo” din Bălți, Direcția Protecția Drepturilor Copilului, Municipiul Chișinău și Colegiul Pedagogic din Cahul.

d) Proiectul JPCR 144790 TEMPUS prevedea crearea a patru Școli „Hotelieres Supérieures d'Application” cu implicarea USM, Academiei de Studii Economice din Moldova, Universității „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul și Universității de Stat din Kokchetav (Kazahstan)⁵.

În 2010 cadrele didactice de la USM au participat la realizarea Proiectului SMHES 158980 TEMPUS. Tema proiectului: „Centrul de formare a cadrelor pentru educație inclusivă în Republica Moldova”. În afară de specialiștii de la USM, la proiect au luat parte: Universitatea

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006. Chișinău, 2007, p. 138.

² Așa e în document.

³ Universitatea s-a numit „Tavriceskii Naționalinîi Universitet imeni V.I. Vernadskogo” (Universitatea Națională „Tavriceskii” în numele lui V.I. Vernadski”), se află în Simferopol, capitala Republicii Autonome Crimeea, Ucraina. În 2014 Federația Rusă a anexat Crimeea și numita universitate a devenit „Academia „Tavriceskii” a Universității Federale din Crimeea în numele lui V. I. Vernadski”. Comunitatea internațională a condamnat agresiunea rusă față de Ucraina și nu recunoaște anexarea Crimeii de către Federația Rusă.

⁴ Așa e în document.

⁵ Informația referitoare la participarea USM la proiectele TEMPUS și ERASMUS MUNDUS ne-au fost oferite de dna Angela Niculiță, prorector pentru relații internaționale ale USM, fapt pentru care îi mulțumim.

de Stat din Bălți „A. Russo”, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, Liceul Teoretic „Mihai Viteazul”, Chișinău, Direcția Generală pentru Educație, Tineret și Sport, Chișinău, Ministerul Educației și Tineretului, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului, Ministerul Sănătății al Republicii Moldova, Universitatea din Alicante, Spania, Universitatea din Genova, Italia, și alte centre cointeresate. Termenul de realizare a proiectului a fost de trei ani (2010-2013). Coordonatorul proiectului a fost Universitatea din Alicante, Spania.

În același an, profesorii USM au luat parte la realizarea altor două proiecte din cadrul Programului TEMPUS. Este vorba de:

a) Proiectul JPCR 511303 TEMPUS, intitulat: „Programul de masterat în sănătate publică și servicii sociale”, pe o durată de 36 de luni (2010-2013). La realizarea proiectului au mai participat: Universitatea de Stat de Medicină din Erevan, Universitatea de Stat din Erevan, Universitatea de Stat din Tbilisi, Universitatea din Georgia, Tbilisi, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România. Coordonatorul proiectului - Universitatea din Cumbria, Marea Britanie.

b) Proiectul JPCR 511063 – TEMPUS, numit „Revizuirea și actualizarea curriculum-urilor cadrelor didactice”, de asemenea, pentru o perioadă de 36 de luni (2010-2013). La proiect au luat parte: Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, România, Tallinna Ulikooli Haapsalu Kolledz, Estonia și Ministerul Educației din Republica Moldova. Coordonatorul proiectului – Universitatea din Aveiro, Portugalia.

În 2011 a demarat Proiectul JPCR 516597-TEMPUS „Crearea în Moldova a unei rețele universitare tematice în Științe aplicate și Științe Economice” (2011-2014). La realizarea proiectului au luat parte: SC „Endava” SRL, Republica Moldova, Universitatea din Rennes I și Universitatea din Rennes II, Franța, Universitatea din Pisa, Italia, Universitatea Santiago de Compostella, Spania, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi”, Iași, România, Universitatea Tehnică din Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Universitatea Cooperatist-comercială din Moldova, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea de Stat din Cahul, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Consiliul Național al Organizațiilor de studenți din Moldova, Ministerul Educației al Republicii Moldova, Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicare al Republicii Moldova. Coordonatorul proiectului nominalizat a fost AGROCAMPUS OUEST, Franța.

În anul 2015 savanții USM traduc cu succes în practică alte câteva proiecte din cadru Programului TEMPUS. Astfel, este pe cale de a se încheia Proiectul SMGR 530537 TEMPUS „Dezvoltarea și asigurarea calității învățământului superior în Republica Moldova”. La realizarea Proiectului, alături de specialiștii USM, participă: Consiliul Național al Organizațiilor Studențești din Moldova, Universitatea Politehnică din București, Uniunile Naționale ale Studenților din Europa, Belgia, Universitatea din Roskilde, Danemarca, Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Stat din Tiraspol, Ministerul Educației al Republicii Moldova, Consiliul Național al Rectorilor, Universitatea din Girona, Spania, precum și Centre și servicii din Germania și Austria. Coordonatorul Proiectului este Universitatea din Leipzig, Germania. De asemenea, continuă activitatea privind realizarea Proiectului JPCR 530 599 TEMPUS, intitulat „Mass-media și jurnalismul de calitate”, coordonat de Universitatea din Passau, RFG. Colaboratori ai Proiectului sunt USM, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Universitatea de Studii Europene, Chișinău, Universitatea Națională „I. I. Mecnikov” din Odessa, Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Universitatea Națională din Dnepropetrovsk, Universitatea Națională „Tavriceskii” în numele lui V. I. Vernadski”, Universitatea de Stat din Sumî, Ucraina, Universitatea Națională Pedagogică „W. Hnatjuk” din Ternopol, Ucraina, Universitatea din Viena, Austria, Agenția de știri Info-Prim Neo, Republica Moldova, Ministerul Educației al Republicii Moldova, Ministerul Educației, Științei, Tineretului și Sportului din Ucraina, precum și un șir de alte instituții cointeresate.

Este în desfășurare și Proiectul JPGR 530621 TEMPUS, cu tema „Conducerea și gestionarea schimbărilor în învățământul superior”, pe un termen de 36 de luni (2012-2015). Alături de specialiști din USM, la Proiect participă cadre didactice de la Universitatea Agrară de Stat, Universitatea de Stat de Inginerie, Universitatea de Stat din Erevan, Universitatea de Stat din orașul Gavar (toate din Armenia), Universitatea de Stat economică, Universitatea de Economie și Comerț din Belarus (ambele din (Minsk), Universitatea de Stat Tehnică din Gomel, Universitatea de Stat Tehnologică din Vitebsk (Belarus), Universitatea Caucaz, Universitatea Pedagogică din orașul Gori, Universitatea Internațională a Marii Negre, Universitatea de Stat „Ivane Javakhishvili” din Tbilisi (Georgia). Din Republica Moldova, la acest proiect mai participă: Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea Agrară de Stat, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, precum și un șir de instituții de învățământ superior din Ucraina (din Cerkassî, Harkov, Lvov, Odessa, Luțk, Universitatea din Tesalia, Grecia, AgroSup Dijon, Franța, Institutul Politehnic din Bragança, Portugalia. Coordonatorul proiectului este Colegiul Universitar din Birmingham, Marea Britanie.

Încă un proiect, inițiat în 2012, este Proiectul SMGR 530740 TEMPUS, intitulat „Sporirea autonomiei universitare în Republica Moldova”, pe un termen de 36 (2012-2015). La realizarea Programului participă specialiști de la USM, Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Universitatea de Stat din Comrat, Consiliul Național al Rectorilor din Republica Moldova, Ministerul Educației al Republicii Moldova, Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Sindicatele din Educație și Știință (R. Moldova), Consiliul Național al Organizațiilor Studențești din Moldova, Camera de Comerț și Industrie a Moldovei, Universitatea „Stefan cel Mare” din Suceava (România), Universitatea din Gloucestershire, Marea Britanie, Institutul Regal de Tehnologie din Suedia, Universitatea „Mykolas Romires”, Lituania. Coordonatorul proiectului – Universitatea Aalborg din Danemarca. În 2013 colaboratorii USM au participat la concursurile Programului TEMPUS și au obținut succes în alte trei proiecte:

a) Proiectul JPGR 543929 TEMPUS cu titlul: „Servicii moderne de informare pentru îmbunătățirea calității studiilor”. Termenul este de 36 de luni (2013-2016). În Proiect au fost implicate, în special, bibliotecile universitare. În afară de colaboratori ai Bibliotecii Centrale a USM, la Proiect participă specialiști de la Biblioteca Centrală Medicală „Iuliu Hațieganu” a Universității de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca, România; Biblioteca și Centrul de Informare a Universității de Științe Medicale din Kaunas, Lituania; Biblioteca Științifică a Universității Tehnice din Riga, Letonia; Universitatea și Biblioteca Națională, Debrecin, Ungaria; Departamentul de Învățământ Superior, Ministerul Educației al Republicii Moldova; Consiliul Național al Organizațiilor Studențești din Moldova; Biblioteca Științifică a Universității Agrare de Stat din Moldova; Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice din Moldova; Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți; Biblioteca Științifică Medicală a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”; Biblioteca Științifică Universitară a Universității Tehnice a Moldovei și Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” Chișinău. Coordonatorul proiectului este Universitatea din Vilnius, Lituania. Responsabilă de proiect din partea USM este dna Ecaterina Zasmenco, director al Bibliotecii Centrale Universitare.

b) Alt proiect în derulare este JPGR 544191 TEMPUS, intitulat „Programe de masterat în managementul operațiunilor de cazare pentru dezvoltarea industriei turismului”, pe o durată de 36 de luni (2013-2016) și la care, în afară de specialiștii USM, participă cadre didactice de la Universitatea Cooperatist-comercială din Moldova, Universitatea „Perspectiva – INT”, Universitatea Tehnică din Azerbaidjan, Institutul de Turism din Azerbaidjan, Colegiul de Turism din Azerbaidjan, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, România, câteva instituții de învățământ superior din Georgia (Universitatea Tehnică din Georgia, Universitatea Pedagogică de Stat din Gori, Universitatea din Tbilisi „Gorgasali”), precum și specialiști

de la universități din Grecia, Italia, Spania și Portugalia (Institutul Agronomic Chania, Universitatea Telematică din Roma, Universitatea din Girona, Universitatea din Algarve). În afară de universități, la proiect participă Ministerul Educației din Republica Moldova, Agenția Turismului a Republicii Moldova, Asociația Națională de hoteluri și restaurante din Republica Moldova, Hotelul „Leogrand” Srl, Republica Moldova, Comitetul sindical al studenților din R. Moldova. Din partea Azerbaidjanului participă, de asemenea, Ministerul Educației, Ministerul Turismului și Culturii, Hotelul „New Baku Hotel”, Consiliul Republican de turism și excursii, Asociația studenților universitari din Azerbaidjan, iar din Georgia - Ministerul Educației și Științei, Agenția Națională de Turism, Asociația studenților universitari din Georgia, Hotelul „Dzveli Metekhi” din Tbilisi. Coordonatorul proiectului este Institutul Superior Espinho din Portugalia.

c) Cel de-al treilea Proiect din cadrul Programului TEMPUS, la care activează specialiștii din USM este JPHES 544197 TEMPUS, ce are titlul „Rețeaua de transfer tehnologic”, pe un termen de 36 de luni (1 decembrie 2013 – 31 noiembrie 2016). La Proiect participă: USM, Universitatea din Sannio, Benevento, Italia, Universitatea Tehnică din Iași, România, Universitatea Tehnică din Košice, Slovacia, Institutul Superior Tehnic din Lisabona, Portugalia, Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Rețeaua de Transfer Tehnologic din Republica Moldova, Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic, Republica Moldova.

În afară de proiectele din cadrul Programului TEMPUS, cadrele didactice de la Universitatea de Stat din Moldova beneficiază de Programul Erasmus Mundus (mobilitate academică). Din 2007 până în prezent au fost derulate opt proiecte, cinci din ele întinse „EMA-21”, cu participarea universităților din Spania (Universitatea din Deusto), din România (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), din Finlanda, iar beneficiari, în afară de specialiștii din USM, sunt cadrele didactice din instituții de învățământ superior din Ucraina, Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Belarus.

Un alt program, la care au luat parte cadrele didactice de la USM, a fost „Grant Contract nr. 231. 73963.333 MIS-ETC 2674” – „Programul operațional comun pentru bazinul Mării Negre, 2013-2014” (18 luni). În afară de USM, la realizarea proiectului au participat specialiști de la Centrul pentru Inițiative Civile, Consultanță și Training (Bulgaria), Universitatea „Namik Kemal” (Turcia), Fondul Universitatea Caucazului (Georgia), Liceul „Ovidius” (România), Universitatea din Simferopol „Taurida”, „V. I. Vernadski”.

Așadar, analiza realizată mai sus demonstrează cu lux de amănunte că specialiștii din cadrul USM sunt implicați activ în realizarea diverselor programe europene (dar și altor proiecte, din afara statelor UE).

Universitatea de Stat din Moldova a acordat întotdeauna o atenție sporită colaborării științifice internaționale, însumând, în acest sens, câteva direcții, și anume: studii comune cu savanții universităților și centrelor științifice partenere în vederea soluționării anumitor probleme de interes general; schimburi de delegații, grupuri de savanți sau personalități ale științei – pentru studii de documentare în diverse domenii; organizarea de stagii pentru cadrele didactice universitare și instruirea doctoranzilor; schimb de literatură științifică, schimb de cadre științifice pentru prelegeri și documentări. Una dintre direcțiile cele mai intensive este participarea universitarilor cu referate și comunicări în cadrul congreselor, conferințelor, simpozioanelor științifice internaționale.

Participarea colaboratorilor USM la congrese, colocvii, simpozioane internaționale demonstrează următoarele: în primul rând este vorba de competitivitatea corpului profesoral al USM cu ceilalți participanți la evenimentele științifice, înseamnă recunoașterea contribuțiilor la dezvoltarea științei, prestate de savanții universității noastre. În al doilea rând, în cadrul acestor evenimente se face schimb de informații și idei, care stau la temelia următoarelor etape în cercetările fiecărui participant la congres, simpozion, colocviu. Manifestările științifice internaționale dezbate problemele stringente ale științei, inițiază pe cei prezenți în noile realizări și deschid noi perspective de cercetare.

Iată de ce este important să analizăm în cele ce urmează prezența corpului profesoral al USM, dar și a doctoranzilor (în unele cazuri – a studenților) la manifestări științifice internaționale.

În 1992 conducerea USM (rector – academicianul Boris Melnic, prorector pentru știință – prof. univ., dr. hab. Teodosie Pasecinic¹) a delegat 68 de persoane pentru a lua parte la congrese, conferințe, simpozioane internaționale. Astfel, șeful Laboratorului „Chimia proteinelor” Iosif Vaintraub a participat la lucrările celui de-al IV-lea Simpozion Internațional în problemele proteinelor alimentare (Nantes, Franța), la care a prezentat un referat în formă orală și patru referate de stand². Un grup de șapte persoane, profesori universitari, matematicieni, au luat parte cu comunicări la lucrările celei de-a Doua Conferințe pregătitoare pentru Congresul Matematicienilor Români de Pretutindeni (București). Tot la București, 16 colaboratori științifici și conferențieri ai Facultății de Fizică au participat în calitate de raportori la Colocviul național de Energie Solară.

Istoricii USM au luat parte la diverse întruniri științifice internaționale. În primul rând, este vorba de patru colaboratori ai Laboratorului „Antichitate și medievistică”, USM, în frunte cu profesorul universitar, doctor habilitat Ion Niculiță, care au participat cu comunicări la cel de-al XIV-lea Simpozion de Tracologie, desfășurat la Suceava (România). Apoi, este vorba de colaboratorii Catedrei de Istoria Românilor, care au participat cu comunicări la diverse întruniri internaționale din România.

În anul următor (1993), profesorul Ion Niculiță a luat parte la ședințele Comisiei Internaționale consultative în scopul rezolvării problemelor legate de încadrarea USM în sistemul internațional de Studii Tracologice, organizată de Institutul Român de Tracologie din București. Alți trei istorici, profesorii Pavel Parasca, Ion Eremia și Gheorghe Palade au participat cu comunicări în cadrul celui de-al Doilea Congres de Studii Române, organizat la Cluj-Napoca de Colegiul Huntington (SUA)³.

În același an cinci profesori universitari de la Facultatea de Matematică au participat la lucrările Seminarului Internațional de Ecuații funcționale, Aproximare și Convexitate, for științific ce și-a desfășurat lucrările la Cluj-Napoca⁴. Profesorii Alexei Simașchevici și Petru Gașin (Catedra de fizică a semiconductoarelor, USM) au luat parte la Simpozionul Comunității Europene pentru Energia Solară (București). Profesorul universitar Alexandru Palistrant (Catedra de geometrie) a participat la lucrările Conferinței științifice „Simetrie în știință și cultură” (Belgrad, Iugoslavia), iar profesorul Lev Panasiuc – la lucrările unei conferințe științifice din Gabrovo (Bulgaria). În plus, cu acest prilej, profesorul Lev Panasiuc a întocmit un Contract de colaborare cu Institutul Electrotehnic și de Mașini din Gabrovo. Conform Raportului citat, în 1993, USM a delegat 180 de colaboratori ai săi în România (174), precum și în RFG, Italia, Bulgaria, Iugoslavia. Savanții de la USM au ținut prelegeri în fața studenților din Iași (profesor Nicolae Jitarășu), din Roma (prof. Gheorghe Duca), din Lille, Franța (prof. Aurelian Gulea) etc.

În 1994 specialiștii Universității de Stat au participat la 48 manifestări științifice internaționale.

În același an USM a înaintat un șir de proiecte privind participarea la programele Uniunii Europene (UE): TEMPUS-TACIS (program academic, scopul căruia constă în „promovarea calității și susținerea dezvoltării și restructurării învățământului superior în țările eligibile pentru TACIS”⁵), INTAS, PECO, COPERNICUS (programe de cercetare).

¹ Date biografice și activitatea didactico-științifică a prof. T. Pasecinic: Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu. Profesorii Universității de Stat din Moldova. Dicționar istorico-biografic. 1946-2001. Chișinău, 2001, p. 155-157.

² Pasecinic T. I. Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1992. Chișinău, 1992, p. 37.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1993. p. 40-41.

⁴ Ibidem, p. 40.

⁵ Stahii Alexandru. Universitatea pe harta lumii. În: Universitatea. Ediție specială consacrată jubileului de 50 de ani ai Universității de Stat din Moldova, 1996, p. 5.

Profesorii USM au continuat efectuarea unor studii comune cu savanți din România¹, Germania², din alte state, au participat la concursuri internaționale pentru obținerea burselor pentru cercetare, studii, reciclare etc.

Tabelul nr. 115

Numărul de angajați ai USM – participanți la congrese, simpozioane, colocvii internaționale în perioada 1992-2006

Nr d/o	Anul	Numărul de participanți
1	1992	68
2	1993	98
3	1994	48
4	1995	120
5	1996	95
6	1997	87
7	1998	*
8	1999	50
9	2000	82
10	2001	132
11	2002	96
12	2003	110
13	2004	158
14	2005	148
15	2006	120

Tabel alcătuit pe baza datelor statistice, publicate în broșurile „Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova” pentru anii 1992-2006.

*Nu avem date

După cum vedem în tabelul de mai sus cadrele didactice ale USM participă activ, an de an, la diverse congrese, simpozioane științifice internaționale. Este imposibil, practic, să le enumerăm pe toate. Vom menționa, totuși, unele din ele. Astfel, între 18 și 21 mai 1995, la Pittsburgh, SUA, și-a desfășurat lucrările cel de-al XI-lea Salon mondial de invenții și noi produse. Pentru prima dată la acest Salon, Republica Moldova a fost reprezentată de profesorii USM Aurelian Gulea și Valeriu Rudic. Lucrările prezentate în domeniul de sinteză dirijată a elementelor proteice și implementarea lor în biotehnologie, medicină și agricultură au fost apreciate cu două medalii de aur și două de argint. În afară de profesorii A. Gulea și V. Rudic, în colectivele de autori au colaborat conf. univ. dr. S. Șova (USM), decanul Facultății de Chimie A. Cecal (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași) și Gh. Nica, șef de secție la Institutul de Inventică (București, România). La 24 mai 1995 profesorii USM A. Gulea și V. Rudic au fost desemnați membri titulari ai Academiei de Științe din New-York³.

Între 8 și 15 noiembrie 1995, la Bruxelles și-a desfășurat activitatea cel de-al 44-lea Salon Mondial de invenții, cercetări și inovații industriale „EURECA-Bruxelles 1995”, la care au parti-

¹ Astfel, cadrele didactice ale USM au realizat cercetări în cadrul Programului „Elaborarea tehnologiilor de obținere a straturilor de tip SIS pe bază de Si și InP prin metoda pulverizării” (Catedra și Laboratorul Fizica semiconductoarelor, cond. șt., prof. A. Simașchevici. O altă temă a fost: „Aparatura de înregistrare pe materiale fototermoplastice. Procese fizice de înregistrare a informației optice” (Catedra de Electronică și LCȘ „Înregistrare Fototermoplastică”, USM, cond. prof. L. Panasiuc în colaborare cu Institutul de Fizică și Tehnologia Aparatelor cu radiații, București). Catedra de Chimie Anorganică (prof. A. Gulea) a studiat tema „Acumularea radionuclizilor de către cianobacterii și alte microorganisme fotosintetizante în vederea depoluării unor efluenți contaminanți proveniți din tehnologii nucleare” în colaborare cu Universitatea „A. I. Cuza”, Iași etc. Vezi: Ibidem, p. 42-43.

² De exemplu, membrii Laboratorului „Chimia proteinelor” din cadrul Facultății de Biologie și Pedologie, USM, au cercetat împreună cu colegii lor din Secția de Biologie Moleculară a Institutului de Genetică a Plantelor din Gatersleben, Germania. Rezultatele colaborării au fost expuse la cel de-al VI-lea Simpozion Internațional „Proteinele Semințelor”. Ibidem, p. 43.

³ Stahii Alexandru. Op. cit., p. 5.

cipat 1 200 inventatori din 49 de state. Profesorii USM au cucerit cinci medalii de aur și patru de argint, deținători fiind A. Gulea, V. Rudic, V. Isac, S. Șova, V. Covaliov, Gh. Duca, E. Savca, G. Novitchi, V. Șalaru, V. Mogâldea. Pentru merite deosebite în inventică, profesorilor A. Gulea și V. Rudic li s-a decernat ordinul Regatului Belgiei „Meritul în inventică”¹.

În perioada septembrie 1996 – decembrie 1997 profesorii USM au prezentat comunicări în cadrul celui de-al 214-lea Congres Național al Societății Chimistilor din SUA, Las Vegas, Nevada (prof. Gheorghe Duca), în cadrul Conferinței Internaționale în domeniul Opticii Difractive, Savonlinna, Finlanda (dr. I. Ciapurin), în cadrul Conferinței internaționale de Fizică ICAM-97, Strasbourg, Franța (prof. V. Casian). Profesorul USM I. Vaintraub a participat cu comunicare la Simpozionul Internațional cu tema „Proteinele alimentare”, desfășurat la Potsdam, Germania, iar profesorul N. Jitarășu la Conferința Internațională „Nonlinear Partial Diff. Equation”, care a avut loc în Kiev, Ucraina. Conf. univ. dr. Eufrosinia Axenti a luat parte la cel de-al Doilea Colocvii European „Predarea limbilor străine în Europa”, desfășurat în Austria etc.².

În anul 1999, în diverse misiuni peste hotare, au participat mai mult de 320 cadre universitare și 100 studenți. 50 colaboratori ai USM au participat la 52 conferințe, simpozioane, colocvii internaționale în Franța, Italia, Marea Britanie, Scoția, Suedia, Polonia, Bulgaria, Ungaria, Israel, Germania. Din șirul acestor manifestări pot fi nominalizate: Conferința Internațională „Marea Baltică - Marea Neagră spre o Europă integră a secolului XXI: fără linii de divizare”, Ialta, 10-11 septembrie 1999 (Gh. Rusnac); Simpozionul „Mediul și Industria”, București, 23-26 septembrie 1999 (Gh. Duca); Conferința Internațională „Desarmos l'Istoire”, Gotland (Suedia), 21-27 septembrie 1999 (E. Dragnev, I. Șarov); Simpozionul „Factori și procese pedogenetice din zona temperată”, Tulcea, (România), 23-26 septembrie 1999 (Gh. Jigău); Conferința Internațională „Organic films for photonics applications” și simpozionul anual al Societății optice americane, Santa-Clara, California (SUA), 24 septembrie - 1 octombrie 1999 (I. Ciapurin); Simpozionul în memoria lui Mieczysław Marian Domaradzki, Kazanluk, Bulgaria, septembrie 1999 (I. Niculiță); a XXV-ea sesiune națională de chimie, Călimănești, România, 5-9 octombrie 1999 (M. Revencu); Conferința „Internet – a medium for new technologies in information society”. 13-16 octombrie 1999, V. Târnovo, Bulgaria (N. Magariu, Iu. Cărăuș); Congresul Asociației Europene de Matematică a concursurilor, Spania, 20-24 octombrie 1999 (V. Guțu); Adunarea Instituțiilor din Sud-Estul Europei, Thessaloniki, Grecia, 17-20 decembrie 1999 (P. Gaugaș) și multe altele³.

În anul 2000 peste frontierele R. Moldova, în diverse activități științifice și didactice au participat 300 de angajați ai USM și circa 60 de studenți. 82 de colaboratori ai USM au prezentat comunicări la diverse întruniri științifice în SUA, Franța, Elveția, Italia, Marea Britanie, Suedia, Norvegia, Bulgaria, Ungaria, România, Rusia etc.

În anul 2001 mai mult de 331 colaboratori ai USM au mers peste hotarele Republicii, participând la diverse activități științifico-didactice. 132 din ei au participat cu comunicări la diverse congrese, simpozioane științifice etc. Iată câteva exemple: Conferința Internațională dedicată centenarului din ziua nașterii acad. I. G. Petrovski, Moscova (Rusia); Conferința Internațională „Ecuatii diferențiale parțial nelineare”, Kiev (Ucraina); Conferința Internațională IC-NODEA, Cluj-Napoca (România); Conferința Internațională SACCS, Iași (România); Conferința internațională de Chimie Coordinativă dedicată lui I. Ciugaev, Rostov-pe-Don (Rusia); Conferința Regională „Apa și Sănătatea”, Odessa (Ucraina); Conferința de Chimie și Tehnologie a Universității Politehnice din București (România); Conferința Societății Pedologilor, Minsk (Belarus); Conferința Internațională de Ficologie, Thessaloniki (Grecia); Conferința Internațională „Viața în apă și pe pământ în mileniul al III-lea”, Constanța (România); Conferința „Spectroscopia cristalelor”, Kazan (Rusia) și multe altele⁴.

¹ Ibidem.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1997. Chișinău, 1998, p. 74.

³ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1999. Chișinău, 2000, p. 99.

⁴ Mai detaliat vezi: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 2001. Chișinău, 2002, p. 117-118.

În anul 2002, 96 de angajați ai USM au participat cu comunicări în cadrul diverselor congrese, simpozioane, colocvii internaționale în SUA, Franța, Italia, Marea Britanie, Suedia, Polonia, Bulgaria, Ungaria, Germania, Federația Rusă, Israel, Elveția, Uzbekistan, Canada, Japonia, Spania, Kazahstan etc. Vom menționa doar câteva manifestări științifice internaționale, cu participarea universitarilor noștri: Conferința a XXVII-a Națională de Chimie (Râmnicul Vâlcea, România); Conferința Internațională de Matematică Aplicată (Pitești, România); Conferința Internațională „Ingineria și managementul protecției mediului” (Iași, România); Conferința Internațională de Fizică a Semiconductorilor (Odessa, Ucraina); Congresul al XXXI-lea Internațional AMPERE (Poznan, Polonia) ș. a.¹

În 2003, 110 colaboratori ai USM au prezentat comunicări științifice la întruniri peste frontierele R. Moldova. Vom remarca câteva din ele: Conferința Internațională Științifico-practică „Galvanotehnica, prelucrarea suprafețelor și ecologia în secolul al XXI-lea” (Moscova, Rusia); Conferința a XI-a de Matematică Aplicată și Industrială „CAIM - 2003”, (Oradea, România); Sesiunea a X-a de Comunicări a Grupului Român de Lingvistică Aplicată (Constanța, România); Simpozionul Internațional „МДОЗМФ - 2003” (Herson, Ucraina); Conferința Internațională „Kolmogorov and Contemporary Mathematics” (Moscova, Rusia); Conferința Internațională „L. Ciagaev” (Kiev, Ucraina); Conferința Internațională „JE-learning” (București, România); Conferința Internațională „Fullerenes and Atomic Clusters” (Sankt-Petersburg, Rusia); Congresul Matematicienilor din România (Pitești, România) Simpozionul Internațional „Semiconductorii A³B⁵” (Sankt Petersburg, Rusia); Conferința Internațională „Nonlinear Partial Differential Equations” (Alușta, Ucraina); Conferința Internațională Științifico-practică „Apa și Sănătatea” (Odessa, Ucraina); Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului (Cernăuți, Ucraina); Școala Internațională „4-th International Balcan Workshop on Applied Physics” (Constanța, România); Târgul Internațional „Universitaria 2003” (Cluj-Napoca, România); Conferința Internațională de Energetică Industrială (Bacău, România); Conferința Internațională polimerii în secolul al XXI-lea” (Kiev, Ucraina); Conferința Internațională „Euro PV - 2003” (Granada, Spania); Conferința Internațională „Great Moments of Physics” (Kabala, Grecia) și multe altele².

În anul 2004 peste 200 de cadre didactice ale USM au fost în diverse misiuni peste frontierele Republicii Moldova. Dintre acestea, 158 de colaboratori ai USM au participat cu comunicări la congrese, simpozioane, colocvii internaționale, alte 28 de persoane au avut stagii științifice de documentare, iar 21 de persoane au realizat stagii de perfecționare, documentare și specializare. Între manifestările internaționale științifice deosebite vom remarca: Salonul Internațional pentru Invenții și Inovații (Moscova, Rusia); Salonul Internațional de Inventică (Geneva, Elveția); Conferința Internațională „E - MRS 2004 Spring Meeting” (Strasbourg, Franța); Congresul Internațional „Apa: Tehnologia și Ecologia”, ediția a IV-a (Moscova, Rusia); Conferința Internațională „BXCON 2004” (Cracovia, Polonia); Conferința Științifică Internațională organizată de către Societatea Europeană de Fizică (Praga, Cehia); Seminarul româno-francez de Matematică Aplicată (Craiova, România); Conferința Internațională „Nonlinear Differential Equations and Application” (Cluj-Napoca, România); Conferința Internațională „Geometric Topology, Discrete Geometry and Set Theory” (Moscova, Rusia); Congresul Internațional „15-th EENC/32/nd AMPERE” (Lille, Franța); Școala Internațională „The Fourth International Balkan School on Nuclear Physics” (Bodrum, Turcia); Zilele Academice Ieșene (Iași, România); Conferința Uniunii Europene COST - 2004 (Iași, România); Conferința Internațională de Chimie Aplicată (Bacău, România); Conferința Națională de Chimie, ediția a XXVIII-a (Călimănești - Căciulata, România); Simpozionul Internațional „Spațiul Lingvistic și Literar Românesc din perspectiva integrării europene” (Iași, România); Expoziția Internațională „Articole și Tehnologii cu destinație dublă” (Moscova, Rusia); A 12-a Conferință Internațională de Matematică Aplicată și Industrială CAIM - 2004 (Pitești, România); Congresul Uniunii Internaționale a Juriștilor (Moscova, Rusia); Școa-

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2002. Chișinău, 2003, p. 132-133.

² Mai detaliat vezi: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2003. Chișinău, 2004, p. 152-153.

la Internaționala de Vară „14-th Jyvaskylä Summer School” (Jyvaskylä, Finlanda); Expoziția Internațională „Moldova prezintă” (Moscova, Rusia); Al IV-lea Simpozion Internațional „Remote Sensing of the Atmosphere, Ocean, Environment and Space” (Honolulu, SUA); Salonul Mondial de Invenții și Transfer Tehnologic (Bruxelles, Belgia); Conferința Științifică Internațională (Iași, România); Conferința Internațională „Cooperarea Internațională a Ucrainei (probleme juridice)” (Kiev, Ucraina); Conferința Internațională din Liege (Liege, Belgia) și multe altele¹.

În anul 2005 la diverse manifestări peste hotare au participat peste 190 cadre universitare. 148 de colaboratori ai USM au participat la conferințe științifice, simpozioane, colocvii internaționale în SUA, Franța, Italia, Marea Britanie, Scoția, Suedia, Polonia, Bulgaria, Ungaria, Germania, Spania, Turcia, Belgia, Rusia, România, Austria. Alte 28 de persoane au făcut stagii științifice peste hotare, iar 21 de persoane – stagii de perfecționare, documentare și specializare. Dintre manifestările internaționale nominalizăm: Conferința Internațională „MRS Spring Meeting 2005” (San-Francisco, SUA); Seminarul Internațional în cadrul proiectului TEMPUS JEP-23194- 2002 „Prometheus” (Sankt Petersburg, Rusia); Conferința Internațională Probleme actuale în Algologie (Harkov, Ucraina); Conferința Internațională 100 ani de la nașterea academicianului S. Nikolski (Moscova, Rusia); Salonul Internațional al Invențiilor în Protecția Mediului „ECOINVENT 2005” (Iași, România); Congresul Internațional „Waste - Tech – 2005” (Moscova, Rusia); Școala de Vară „School of the Physics of Semiconductors”, ediția a 24-a (Ias-zowiecs, Polonia); Conferința Internațională МДОЗМФ - 2005 (Herson, Ucraina); Școala Internațională de Vară „15-th Jyvaskyla Summer School” (Jyvaskyla, Finlanda); Conferința Internațională Probleme și Perspective ale dezvoltării inovaționale în economie (Simferopol, Ucraina); Conferința Științifică Internațională de Chimie Analitică cu participarea statelor din Bazinul Mării Negre (Constanța, România); Conferința Națională de Fizică (București, România); Conferința Internațională a Tinerilor Savanți (Moscova, Rusia); Conferința Științifică Internațională la Matematica Aplicată și Industrială „CIAM-2005” (Pitești, România); Conferința Științifică Internațională „Современное плодоводство: состояние и перспективы развития” (Minsk, Republica Belarus); Simpozionul Internațional Limba și Literatura Română în spațiul etnocultural daco-românesc și diasporă (Iași, România); Brokerage Event International, INTAS INLN NIP Continuing Advice (Tallinn, Estonia); Simpozionul Internațional Limba și Literatura Română: Regional, Național, European (Iași, România); Seminarul Internațional Probleme contemporane ale chimiei coordinative (Kiev, Ucraina) etc.²

Și în anul 2006 numărul colaboratorilor USM – participanți la diverse evenimente științifice internaționale a fost deosebit de mare: 120 de persoane. Ca și în anii precedenți, cei mai mulți universitari au vizitat România, Franța, Germania, Marea Britanie, SUA, Italia, Polonia, Suedia, Ungaria, Federația Rusă, Belarus. Vom selecta doar câteva exemple: Conferința internațională „The 21st General Conference of the Condensed Matter Division” (Dresden, Germania); Conferința științifico-didactică „Perspectivele învățământului superior prin prisma Procesului de la Bologna” (București, România); Salonul mondial de invenții „New Techniques and Products” (Geneva, Elveția); Simpozionul internațional de Italianistică (Iași, România); Conferința internațională „Prelucrarea și utilizarea deșeurilor din apele uzate” (Moscova, Rusia); Seminarul internațional „First Dolomites Workshop on Constructive Approximation and Application” (Trenta, Italia); Conferința internațională „E-MRS Spring Meeting 2006” (Nice, Franța); Seminarul internațional „Pregătirea cadrelor prin doctorat” (Lvov, Ucraina) etc.³

Conform informației păstrate și prezentate în formă electronică de Secția Integrarea cercetare-integrație, protecție și valorificare a elaborărilor științifice (conducătoarea secției,

¹ Mai detaliat vezi: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2004. Chișinău, 2005, p. 183-185.

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2005. Chișinău, 2006, 141-142.

³ Detalii a se vedea: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006. Chișinău, p. 140-142.

dna Tatiana Bulimaga), în anul 2011 savanții USM au participat la diverse întruniri științifice, organizate în străinătate. În baza proiectelor bi- sau multilaterale, profesorii, dar și cercetători în formare ai USM au prezentat comunicări la Conferința „Factori și procese pedogene-tice din zona temperată” (septembrie 2011, Piatra Neamț, România, conf. univ. dr. Gheorghe Jigău, drd. Maria Motelica, stagiar Ecaterina Chișlari). Aceiași universitari au luat parte la Simpozionul Internațional „Present Environment and Sustainable Development” (octombrie 2011, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași).

În cadrul Proiectului 11.817.07.29F „Studierea și valorificarea patrimoniului documentar privind istoria Republicii Moldova – schimbul de experiență privind folosirea metodei comparative în cercetarea științifică și publicarea de documente” au fost antrenați un grup de istorici: conf. univ. dr. Ion Gumenâi, la Iași, prof. univ. dr. hab. Ion Eremia, conf. univ. dr. Svetlana Suveică, la Budapesta, conf. univ. dr. Emil Dragnev, Geneva și Fribourg, Elveția.

În cadrul altui Proiect, Pr. 11.817.07.28F „E” leringul învățământului prin didactica muzeală”, au activat prof. univ., dr. hab. Ion Niculiță și regretatul conf. univ. dr. Tudor Arnăutu, care au efectuat o vizită de documentare la Universitatea și Muzeul „Ștefan cel Mare” din Suceava, România. Aceiași savanți, în cadrul Proiectului 11.817.07.28F „Realizarea și definitivarea proiectului care urmează a fi depus în cadrul programelor științifice europene”, au vizitat orașul Cernăuți, Ucraina.

Trei istorici-arheologi – conf. univ. dr. Sergiu Matveev, conf. univ. dr. Andrei Nicic și drd. Sergiu Corobceanu – au activat în cadrul Proiectului 11.817.07.28F cu tema „Comunitățile est-carpatice din mileniul I a. Chr. - prima jumătate a mileniului p. Chr. în context Sud-Est European. Cursuri teoretice și practice. Formarea abilităților practice în utilizarea instrumentelor și tehnicilor de localizare și delimitare a siturilor arheologice din microzona Saharna. Formarea competențelor privind principiile salvagădării patrimoniului arheologic din regiunea Nistrului Mijlociu prin integrarea acestuia în sfera activităților economice, turistice și a strategiilor de dezvoltare pe termen mediu și lung”.

Cu prilejul celebrării a 70 de ani ai prof. univ., dr. hab. Grigore Bostan, un important grup de profesori-lingviști ai USM au participat la Conferința științifică internațională, organizată cu acest prilej, la Cernăuți, în cadrul Universității Naționale „Iurii Fedkovici”. Astfel, în Cernăuți au mers: prof. univ., dr. hab., membru cor. AȘM, Anatol Ciobanu, prof. univ., dr. hab. Ludmila Zbanț, prof. univ., dr. hab. Iraida Condrea, conf. univ. dr. Alexandra Gherasim, conf. univ. Dr. Sabina Corniciuc, drd. Elena Leah (Proiect nr. 11.817.07.31A).

La alte întruniri științifice internaționale din 2011 au mai participat: prof. univ., dr. hab. Aurelian Gulea, prof. univ., dr. hab. Mihai Revencu, drd. Oleg Palamarciuc la Conferința Internațională de Chimie Coordinativă, Suzdal, Federația Rusă; prof. univ., dr. hab. Vasile Glavan și conf. univ. dr. Valeriu Guțu la Conferința de Matematică Aplicată, la Baia Mare, România; conf. univ. dr. Zinaida Bolea, la Conferința Internațională de Psihanaliză, „Contra-transferul în psihanaliza contemporană. Studiarea noilor abordări teoretice și metodologice în domeniul afirmării personale” (Proiect: 11.817.08.45A); conf. univ. dr. Sergiu Cataranciuc, la Congresul Internațional „Informations Systems and Technologies (Pr.10.820.08.16/BA; 10.839.08.05F) și exemplele pot continua.

În 2012 peste 50 de cadre didactice ale USM au participat cu comunicări la congrese, colocvii, simpozioane internaționale, desfășurate în România, Ucraina, SUA, Federația Rusă, Polonia, Lituania și alte state. Aducem câteva exemple. Ana Gorban a participat la Conferința Internațională „Baltic-Black Sea Intermarul: Paradigms of regional development and transformations of law”, (Proiect 11.817.07.30F), desfășurată în capitala Lituaniei Vilnius.

La întruniri internaționale au participat nu doar savanți cu renume ai USM, ci și tineri cercetători ai Universității. De exemplu, Dmitrii Crășnari și Alexandr Cocemasov au luat parte la Primul Congres al Tinerilor Savanți din Rusia (Sankt-Petersburg, Universitatea Națională de Cercetare a Tehnologiilor Informaționale, Mecanicii și Opticii).

În luna mai, același an, un grup de profesori consacrați (prof.univ., dr. hab., m. c. al AȘM Vasile Șalaru, prof. univ., dr. hab. Victor Șalaru) împreună cu dr. Sergiu Dobrojan și trei magiștri

(Evgheni Semeniuc, Alina Trofim, Natalia Donțu) au participat la un Congres Internațional consacrat problemelor de botanică (or. Kiev, Institutul de Botanică al Academiei de Științe a Ucrainei).

Prof. univ., dr. hab. Valentin Bobeică a participat la Expoziția Europeană a Creativității și Inovării „Euroinvent – 2012”, care a avut loc la Universitatea „A. I. Cuza” din Iași (mai, 2012, Pr. 11.817.04.18F), iar conf. univ. dr. Victor Covaliov a participat la Salonul Internațional de Inventică Inovații și Transfer Tehnologic IWIS-2012 (Pr. 11.820.06.10 STCU.A/5393), desfășurat la Varșovia, în octombrie 2012.

În anul 2013 la diverse congrese, simpozioane, colocvii internaționale au participat 49 de profesori universitari sau tineri cercetători (unii la două sau mai multe întruniri științifice). Astfel, dr. Sergiu Dobrojan a participat la cea de-a VIII-a Conferință Internațională practico-științifică a tinerilor cercetători în problemele ecosistemelor acvatice „Понт Эквинский – 2013”, Sevastopol, Ucraina. Academicianul Aurelian Gulea a luat parte la lucrările Salonului Mondial de Inventică în calitate de membru al juriului.

Prof. univ., dr. hab. Vladimir Guțu a participat la lucrările Comisiei pentru politici educaționale ale Consiliului Europei (Strasbourg, Franța). Conf. univ. dr. Boris Hâncu a participat cu comunicări la două conferințe internaționale importante: în mai, în Kiev la Conferința „Research and Innovation in Information and Communication Technologies”, iar în septembrie 2013, la București, împreună cu prof. univ., dr. hab. Alexandru Lungu și conf. univ. dr. Parascovia Sârbu - la Conferința internațională de Matematică Aplicată și Industrială „CAIM-2013”.

Prof. univ., dr. hab. Mihail Revencu a luat parte la Masa rotundă cu tema „Politici de management a cercetărilor și strategii internaționale de cooperare”, care a avut loc la Vilnius (Lituania) în noiembrie 2013. Profesorul dr. Victor Covaliov a participat la două întruniri științifice internaționale: la Moscova, la Salonul Internațional de Invenții și Inovații „Arhimedes-2013” și la București, la Salonul Internațional de inventică „Inventica 2013”. Prof. univ., dr. hab. Andrei Perjan, împreună cu conf. univ. dr. Valeriu Guțu, a participat la Conferința Internațională „N. Bogoliubov”, desfășurată la Sevastopol (Ucraina). Dl Valeriu Guțu a luat parte, de asemenea, la Conferința comună a Societăților Matematiche Americane și Române, care a avut loc la Alba-Iulia, România (iunie-iulie 2013). Mai mulți profesori universitari – conf. univ. dr. Vladimir Brânzari, conf. univ. dr. Denis Nica, Iulia Boris, Galina Isacova, Alexandr Cocemasov au participat la Conferința Internațională „14-th International Conference „Modern Information and Electronic Technologies”, desfășurată la Odessa, la Universitatea Politehnică. Conf. univ. dr. Alexandra Gherasim a participat la Simpozionul „Lingvistică și Comunicare „Eugen Coșeriu”, care a avut loc în septembrie 2013, la Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Ucraina. Și exemplele pot continua.

Universitatea de Stat din Moldova a organizat diverse întruniri internaționale, la care au fost invitați și au luat parte personalități notorii ale științei, administrației universitare din diverse centre de știință și instruire universitară ale statelor lumii. În plus, în fiecare an, la facultățile USM sunt invitați să prezinte prelegeri, cursuri sau cursuri speciale profesori ai altor universități.

În șirul de evenimente cu caracter științific internațional, desfășurate în cadrul USM, din lipsă de spațiu, vom evidenția, cronologic, doar unele, subliniind încă o dată, că toate evenimentele sunt deopotrivă de importante pentru comunitatea universitară și științifică a republicii. Astfel, în 1995 Facultatea de Chimie a organizat un important Simpozion Internațional de Chimie Ecologică. În anul următor, USM a fost gazda mai multor evenimente internaționale: Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, împreună cu Secția Mass-media a Consiliului Europei (CE), a organizat Seminarul Internațional cu tema „Mass-media în Societatea democratică” (octombrie 1996, 37 de invitați); Facultatea de Matematică o organizat Conferința Internațională la Matematică și Informatică (septembrie 1996, invitați din România, Federația Rusă, Ucraina, Polonia, Belarus).

USM a fost și este vizitată de personalități politice, de șefi ai ambasadelor, acreditate la Chișinău, șefi de state, conducători de parlamente sau guverne. Astfel, în anul 1995, USM a fost

vizitată de circa 50 de delegații și persoane oficiale din diverse state ale lumii. Vom prezenta câteva delegații sau personalități: delegația Consiliului Europei în frunte cu Miguel Angel Martinez – președintele Adunării Parlamentare a CE, după care USM a fost vizitată de o altă delegație a CE, în frunte cu Hille Brandt, precum și de Eric Harimos, directorul Direcției Juridice a CE.

USM a fost vizitată, de asemenea, de delegații din partea Fundației germane DAAD, OSCE, ONU, Băncii Mondiale, Fundației Soros-Moldova etc., precum și de importante personalități din România. Este vorba de o delegație de parlamentari, în frunte cu Ovidiu Gherman, președintele Senatului României. Universitatea a primit un șir de ambasadori, acreditați la Chișinău – pe cel al RP Chineze, Ungariei, Franței.

În anul 1997 USM a fost vizitată de Pierro Fassino, viceministru al Afacerilor Externe al Italiei, de Ambasadorul Georgiei în Ucraina Valeri Kekelașvili, al Chinei Lin Zhenlong, al României Marcel Dinu, al Poloniei Wiktor Ross etc. În 1998, în cadrul USM, președintelui Franței Jacques Chirac i s-a conferit titlul onorific de Doctor Honoris Causa al USM. Același titlu onorific l-au primit Arthur Bodson, președintele Consiliului de Administrație al Agenției Universitare Francofone (2000), Wayne Reginald Gomes, vicepreședintele Universității din California (2000) și Luzius Woldheber, președintele Curții Europene pentru drepturile omului. De același titlu s-au învrednicit, de asemenea, Rolf Knieper, profesor al Universității din Bremen, RF Germania, și Pamela Hyde Smith, ambasadorul SUA în R. Moldova (2002). În următorul an, 2003, USM a oferit încă trei titluri de Doctori Honoris Causa: profesorului Israel Gohberg, de la Universitatea din Tel-Aviv, profesorului Eiliv Steinnes de la Universitatea de Științe și Tehnologii din Trondheim, Noregia, precum și Secretarului General al Organizației Internaționale a Francofoniei Abdou Diouf.

În 2006, USM a fost vizitată de Gediminas Kirkilas, Prim-ministru al Republicii Lituania, de Mihai-Răzvan Ungureanu, Ministrul Afacerilor Externe al României, de Urmaș Paet, Ministru al Afacerilor Externe al Republicii Estonia, de Andrei Fursenko, Ministrul Învățământului din Federația Rusă, de Asharaf Sentso, Ambasadorul Republicii Africa de Sud în Republica Moldova, de Alexandre Vassalo, Ambasadorul Portugaliei la București, de Spiridon Bacas, Ambasador, Directorul Departamentului pentru Relațiile cu CSI, de Wahid Adin Jelal, Ambasador cu misiuni speciale ale Ministerului de Externe din Egipt, de Ecatherine Chaboud și Jean-Noel Pachoud, responsabili de Proiectul TEMPUS, de Ioan Vida, Președintele Curții Constituționale a României, de Yașâr Yakiș, Președintele Comisiei pentru Integrare Europeană a Marii Adunări Naționale a Turciei, de Edward Brown, Directorul Băncii Mondiale pentru Moldova. Universitatea a fost vizitată și de o delegație a Partidului Comunist din China¹.

Universitatea de Stat din Moldova a pregătit (și continuă să pregătească) tineri specialiști pentru multe țări ale lumii. Practica pregătirii specialiștilor pentru alte țări a continuat și după 1991, anul când s-a destrămat URSS. În anul de studii 1993-1994, la USM erau 151 de studenți de peste frontierele Republicii Moldova (48 din România, 42 din CSI, stagiați și doctoranzi – 10). În 1994 au absolvit USM 36 de persoane, sosite la universitate în cadrul programelor URSS. A fost ultimul contingent din acel program².

În anul de învățământ 1994-1995 la studii la USM s-au înscris 150 de studenți, doctoranzi, stagiați din state de peste frontierele R. Moldova (la secția de pregătire – 20 persoane, la facultăți, anul I-V – 90 persoane, dintre aceștia 53 fiind din Ucraina, 29 din România; la frecvență redusă – 14 studenți, toți din România; doctoranzi și stagiați – 25 de persoane)³.

În următorul an de studii, 1995-1996, la USM își făceau studiile 144 de persoane, dintre care 25 din România, 70 din Ucraina, 3 din SUA, 2 din Vietnam, 2 din Coreea de Sud, 1 din Israel. 18 studenți din străinătate au studiat la frecvență redusă, șase – la cursurile de pregătire, iar numărul stagiatorilor și doctoranzilor a fost de 19⁴.

¹ Mai detaliat vezi: Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 2006, p. 142-143

² Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1994, p. 46.

³ Ibidem.

⁴ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pentru anul 1995, p. 44.

În anul de studii 1996-1997 la USM învățau deja 266 de studenți și doctoranzi din astfel de țări ca România (104 persoane), Ucraina (43), precum și Turcia, Algeria, Maroc, Iordania, Israel, China, Republica Coreea, Camerun etc.¹.

Tabelul nr. 116

**Numărul studenților, stagiatorilor, doctoranzilor USM, proveniți
din afara frontierelor Republicii Moldova (1997-2007)**

Nr d/o	Anul de studii	Principalele țări de proveniență	Total studenți	Total doctoranzi
1	1997-1998	România (74), Ucraina (120), Turcia (12), China (11), Israel (3)	231	30
2	1998-1999	România (65), Ucraina (149), Turcia (10), China (10), Federația Rusă (2)	251	34
3	1999-2000	România, Ucraina, China, Turcia, Polonia	333	41
4	2000-2001	România, Ucraina, China, Turcia, Polonia	356	42
5	2001-2002	România, Ucraina, Bulgaria, China, Turcia, Albania, Polonia, Iordania, Armenia, Rusia	436	62
6	2002-2003	România, Ucraina, Bulgaria, China, Turcia	372	57
7	2003-2004	România, Ucraina, Bulgaria, China, Turcia	272	56
8	2004-2005	România, Ucraina, Federația Rusă, Belarus, China, Turcia, Azerbaidjan, Armenia	305	70
9	2005-2006	România, Ucraina, Federația Rusă, Belarus, China, Turcia, Azerbaidjan, Armenia	272	50*

*Datele au fost selectate din rapoartele anuale ale Departamentului Cercetare și Inovare. „Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova” pentru anii respectivi.

În perioada imediat următoare (2007-2015) USM a continuat să pregătească cadre de calificare înaltă pentru diverse țări.

Tabelul nr. 117

Numărul doctoranzilor, proveniți de peste frontierele R. Moldova, a fost următorul:

Nr d/o	Anul înmatriculării	Numărul de doctoranzi
1	2007	61
2	2008	67
3	2009	75
4	2010	71
5	2011	89
6	2012	74
7	2013	67
8	2014	57
9	2015	42 ²

Doctoranzii sunt cetățeni ai României, Ucrainei, Rusiei, Turciei, Danemarcei, Chinei, Suediei; Israelului, Vietnamului, SUA, Bulgariei și altor state. Specialitățile, la care studiază doctoranzii de peste frontierele R. Moldova, sunt: dreptul, economia, istoria, sociologia, științele politice, ecologia, pedagogia, chimia ș. a.

În conformitate cu Hotărârea nr. 28 din 23 februarie 2012 a Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică, organul executiv al Asambleei Academiei de Științe a Moldovei, în care au fost stabiliți indicatorii cantitativi de performanță, recomandați consiliilor de evaluare a rezultatelor cercetării științifice pe domenii, cadrele didactice ale USM s-au

¹ Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova în anul 1996, p. 67.

² Datele oferite de Secția Doctorat a USM.

încadrat activ în activități științifice, cerute de forurile superioare ale științei din Republica Moldova. Unul din criteriile de evaluare (autoevaluare) este prezența cu studii publicate în reviste internaționale cu factor de impact mai mare de 10,00, de impact cuprins între 3,00 și 9,99, între 1,00 și 2,99 etc.

Pentru a demonstra gradul profund de implicare a savanților USM în opera de cercetare științifică și de publicare a rezultatelor lor în reviste de peste hotare, vom prezenta în Anexe lista publicațiilor pentru anul 2013, apărute în reviste din diverse state ale lumii. Din Raport devine clar: universitarii au publicat 6 monografii naționale/internaționale, 22 de manuale, dicționare, lucrări didactice naționale/internaționale, 11 profesori au publicat capitole în monografii. Referitor la publicarea articolelor științifice în reviste de specialitate: au văzut lumina tiparului în reviste cu factor de impact mai mare de trei. 5 articole, 18 studii - în reviste cu factor de impact FI 1,0-2,9 și 24 cu factor de impact FI 0,1-0,9.

În același an cadrele didactice ale USM au publicat 22 de articole în Culegeri internaționale de studii, 35 de articole în alte reviste, editate în străinătate. 271 de universitari au publicat teze în cadrul conferințelor internaționale.

În concluzie, putem afirma că în perioada anilor 1991-2015 Universitatea de Stat din Moldova a semnat peste 110 acorduri de colaborare cu diverse universități ale lumii. Acordurile prezintă un cadru legal de colaborare între specialiștii din diverse domenii ale USM cu colegi din alte universități. Practica demonstrează că profesorii, conferențiarii, doctoranzii au stabilit acorduri de colaborare reciprocă, în cadrul acordurilor-tip, semnate de rectorii universităților. Dar nu toate acordurile semnate sunt și realizate obligatoriu, multe din ele au rămas doar pe hârtie. Din această constatare prezentăm prima propunere: să fie nominalizate cadre didactice ale USM, voluntari, care să fie responsabile de monitorizarea realizării în practică a acordurilor semnate cu fiecare universitate-partener, să fie convocate de două ori pe ani la Departamentul Relații Externe pentru informarea conducerii USM (dacă sunt organizate anumite activități de către universitățile partenere, la care ar putea participa reprezentanți ai USM. Sau, responsabilității de monitorizarea parteneriatului să pregătească mesaje de felicitare cu diverse ocazii, ce au loc în țările de reședință a universităților etc.).

Analiza realizată demonstrează o implicare plenară a cadrelor didactice de la USM în realizarea proiectelor comune cu universitarii din Europa Occidentală (Uniunea Europeană), SUA etc. – Programele TEMPUS, KOPERNICUS și altele. Această direcție de cooperare internațională, reciproc avantajoasă, merită susținută în continuare.

Profesorii și alte cadre didactice, dar și doctoranzi, masteranzi, studenți ai USM au participat (și participă) cu comunicări în cadrul diverselor foruri internaționale tematice sau de ordin general, ceea ce demonstrează competitivitatea universitarilor noștri. Sunt convinși: în realitate participarea universitarilor la diverse congrese, conferințe, simpozioane este mai mare decât cuprind rapoartele USM privind relațiile internaționale. Este cazul cadrelor didactice ale USM, care merg cu comunicări în străinătate, fiind invitați de organizatorii evenimentelor cu asigurarea plății drumului, cazării, mesei de cei care invită. De aici următoarea recomandare: să fie luate în considerație și deplasările, asigurate de instituțiile care invită profesorii USM. Astfel, tabloul general va fi mai complet și mai aproape de realitate.

La rândul ei, USM este gazda primitoare a diverselor personalități politice din diferite state ale lumii – președinți de state, președinți, vicepreședinți, șefi ai Comisiilor parlamentare din diverse state, miniștri, ambasadori, rectori, precum și mulți profesori, invitați pentru prelegeri sau ore practice în cadrul USM. Universitatea de Stat din Moldova a organizat diverse întruniri internaționale, în care s-au dezbătut probleme fundamentale ale științei și practicii și la care au fost prezenți specialiști de vază din diverse centre universitare de peste frontierele Republicii Moldova.

După cum s-a menționat mai sus, USM este adânc implicată în pregătirea cadrelor pentru un șir de state ale lumii, cele mai multe pentru țările vecine Republicii Moldova – Ucraina și România. Activitatea USM se extinde și în domeniul pregătirii doctorilor în diverse specialități ale științei.

Mai nou, universitarii au fost orientați clar spre colaborarea internațională în domeniul publicării monografiilor, culegerilor de studii, articolelor în reviste internaționale. Documentele demonstrează o implicare masivă a profesorilor, conferențiarilor universitari în această activitate, dar și implicarea cu studii a tinerilor savanți ai USM în revistele cu caracter internațional.

II.11. ORGANELE ELIGIBILE, ADMINISTRAȚIA ȘI SUBDIVIZIUNILE UNIVERSITARE

La sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 demara o nouă etapă în viața Universității de Stat din Moldova. Începând cu această perioadă, se fac precizările de rigoare ce țin de denumirea exactă a Universității, de denumirile facultăților și ale catedrelor. Prin ordinul rectorului Universității din 19 ianuarie 1990 se aducea la cunoștință hotărârea CC al PC al Moldovei și a Consiliului de Miniștri al RSSM din 26 decembrie 1989 prin care, ținându-se cont de modificarea parțială prin hotărârea nr. 151 al CC al PC al Moldovei și a Consiliului de Miniștri al RSSM din 16 aprilie 1970 și hotărârea nr. 202 a Sovietului Comisarilor norodnici din RSSM și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 4 martie 1946 *Cu privire la organizarea Universității de Stat din Moldova* care preciza denumirea exactă a instituției – *Universitatea de Stat „V.I. Lenin” din Moldova*. Ordinul rectorului recomanda ca în conformitate cu această denumire să fie făcute modificările necesare în documentele Universității¹.

Tot în acest timp, la nivel unional, s-a pus problema autonomiei universitare. Pentru prima dată problema lărgirii autonomiei universităților a fost pusă la întâlnirea rectorilor instituțiilor de învățământ superior cu președintele URSS M.S. Gorbaciov în mai 1990. Atunci, rectorii instituțiilor de învățământ superior vedeau în autonomie, în primul rând, posibilitatea de a lua decizii referitoare la o gamă de probleme, inclusiv activitatea internațională și finanțarea. În același timp, ei se străduiau să mențină asigurarea materială din partea bugetului de stat, comanda pentru specialiști și, odată cu aceasta, să obțină noi posibilități, care ar fi micșorat tutela din partea autorităților². Ulterior, era emis ordinul rectorului Universității nr. 203 din 30 noiembrie 1990, care, în conformitate cu decretul lui M.S. Gorbaciov, Președintele URSS, cu privire la autonomia instituțiilor de învățământ superior, cu recomandările Asociației Universităților URSS și cu hotărârea Consiliului Universității de Stat din Moldova din 27.11. 90, confirma Statutul Provizoriu al Universității de Stat din Moldova, aprobat la ședința Consiliului USM din 27 noiembrie 1990. De asemenea, prin ordinul respectiv se aproba hotărârea Consiliului Științific al Universității (Senatului) cu privire la concretizarea denumirii Universității țării: „Universitatea de Stat din Moldova”³.

La ședința Consiliului Științific al Universității din 17 mai 1993 s-a discutat din nou problema autonomiei universitare și a fost luată decizia de a se adresa Guvernului RM cu propunerea de a examina problema autonomiei USM⁴. Problema autonomiei USM a fost discutată iarăși la ședința Senatului din 25 mai 1993. Senatul a adoptat un document, *Autonomia universitară*, pe care l-a adresat guvernului Republicii Moldova. Documentul respectiv explica esența problemei și anume: autonomia organizării structurilor universității; autonomia financiară și administrativă; autonomia didactică; autonomia științifică, adică dreptul de a iniția și de a desfășura cercetări, de a realiza publicații științifice și de a avea propria editură, de a organiza în cadrul

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4409, f. 32-33. A se vedea și compartimentul I din prezenta lucrare.

² Шишкин В.Г. Концептуальная подготовка реформ высшего образования в СССР (1987-1991 гг.), с.3. http://www.history.nsc.ru/website/history-institute/var/custom/File/1VNMK/035_Shishikin.pdf, (ultima accesare 17 iulie 2015).

³ AUSM, F. 1, inv.1, d. 4411, f. 53.

⁴ AUSM, F.1, inv.1, d.4829, f. 95-96.

său institute, centre, laboratoare și grupuri de cercetare, de a organiza manifestări științifice (congrese, simpozioane, seminare etc.) cu participare națională și internațională; autonomie jurisdicțională¹. Problema autonomiei USM a fost abordată din nou la ședința Senatului din 4 octombrie 1994 și rectorul a precizat că proiectul privind autonomia Universității este la Ministerul Învățământului, dar încă nu este luată nici o decizie².

Ulterior, la Ședința Senatului USM din 28 martie 1995 rectorul anunța că chiar în ziua ședinței Senatului, rectorii instituțiilor de învățământ din țară au fost convocați de către prim-ministrul Republicii Moldova Andrei Sangheli, convocare la care acesta a abordat și problema autonomiei universitare: „acordarea autonomiei și autogestunii instituțiilor”. Dar, a subliniat rectorul USM, rectorii instituțiilor de învățământ superior nu au fost de acord cu propunerea prim-ministrului. „Noi am pledat pentru autonomie, a ținut el să menționeze, dar cu finanțare din partea statului, cum, de altfel, prevede și Constituția”³.

Pe data de 23 mai 1995 Senatul USM, în legătură cu situația tensionată din Chișinău și din Republică (grevele studențești în susținerea cursului Istoria Românilor), a aprobat prin vot deschis un *Apel* către M. Snegur, Președintele Republicii Moldova, care în ședința Parlamentului din 27 aprilie 1995 a ieșit cu inițiativa de modificare a art. 13 și 118 din Constituția RM „în vederea introducerii în Constituție a glotonimului *limba română* ca fiind unicul adecvat situației lingvistice de la noi”⁴.

În decizia Senatului USM din 26 septembrie 1995, activitatea rectorului pe doi ani de activitate a fost apreciată satisfăcător și, în aceeași decizie, au fost formulate mai multe obiective, printre care și următorul: „să se obțină o veritabilă autonomie a USM prin delimitarea strictă a împuternicirilor locale (universitare) și ale celor statale (ministeriale), prin elaborarea cadru-lui juridic al tuturor unităților și subdiviziunilor universității”⁵.

Problema autonomiei a fost reluată de rectorul USM la ședința Senatului din 30 septembrie 1997. El afirma că ideea autonomiei universitare „a fost lansată acum doi ani, când a fost pregătit chiar și proiectul de decret prezidențial”, dar atunci, continua rectorul, am fost sfătuiți să așteptăm Legea învățământului. Referindu-se la beneficiile autonomiei universitare, rectorul vorbea de o mai mare independență, libertate, dar și de obligații suplimentare în organizarea vieții universitare, prevăzând și autonomia facultăților, inclusiv la capitolul gestionare financiar-economică⁶.

În vederea realizării ordinului Ministerului Învățământului Public din RSSM nr. 74 din 13 noiembrie 1990, prin ordinul rectorului universității nr. 196 din 21 noiembrie 1990 se stipula transferarea Universității de Stat din Moldova în numele lui V.I. Lenin la noile condiții de gospodărire începând cu 12 noiembrie, iar laboratorul *Hozrasciotul Instituției de Învățământ Superior* (Хозрасчет вуза) să prezinte până la 25 decembrie *Regulamentul* despre transferarea Universității de Stat din Moldova în numele lui V.I. Lenin la noile condiții de gospodărire⁷.

În cadrul ședinței Senatului din 25 ianuarie 1994 s-a inițiat discuția referitoare la sărbătorirea zilei Universității de Stat din Moldova, profesorul B. Melnic întrebându-se cum să sărbătorim semicentenarul Universității de Stat din Moldova, ținând cont de data de 1 octombrie 1946, dacă până acum se ținea cont de data de 1 octombrie 1945. La această ședință Senatul USM a decis să fie creată o comisie universitară care să investigheze și să soluționeze problema dată⁸. Ulterior, la ședința Senatului USM din 22 februarie 1994 discuția subiectului privind stabilirea zilei de celebrare a 50 de ani de la formarea Universității de Stat din Moldova a fost reluată, informația fiind prezentată de profesorul Valeriu Cozma. În rezultatul argumentelor invocate și al

¹ AUSM, F.1, inv.1, d.4829, f. 114-116.

² AUSM, F.1, inv.1, d. 4941, f. 2.

³ AUSM, F.1, inv.1, d.5073, f. 135.

⁴ AUSM, F.1, inv.1, d.5073.

⁵ AUSM, F. 1, inv.1, d.5074, f. 46.

⁶ AUSM, F.1, inv.1, d.5312, f. 108.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 4411, f. 30.

⁸ AUSM, F. 1, inv.1, d.4829(a), f. 120-121.

discuțiilor, Senatul a decis celebrarea zilei USM la 1 octombrie 1996¹. În pofida acestor realități, în anul 2004 rectorul Gheorghe Rusnac semna o *Confirmare* adresată Ministerului Justiției al Republicii Moldova și o *Cerere* adresată Adunării generale a fondatorilor Publicației periodice *Dreptul*, în care se afirmă că Universitatea de Stat din Moldova a fost „fondată la 04.03.1946”².

În *Carta Universității de Stat din Moldova*, adoptată de către Senatul USM la 31 martie 2015 a fost găsită o nouă formulă în care se afirmă că „Universitatea de Stat din Moldova a fost înființată la 4 martie 1945 și și-a început activitatea la 1 octombrie 1946”³.

Universitatea de Stat din Moldova nu era în afara evenimentelor politice care se derulau în republică. Prin ordinul rectorului nr. 190 din 29 octombrie 1990, „în legătură cu situația social-politică complicată ce s-a creat în republică, pentru a acționa operativ în momentele oportune, a organiza și a pune la dispoziție, în caz de necesitate pentru menținerea ordinii publice, detașamente de colaboratori și studenți universitari, a coordona serviciul adăugător în blocurile de studii și în căminele studențești”, se organiza un stat major din 10 membri⁴. Statul major a activat o perioadă scurtă de timp. Prin ordinul nr. 209 din 11 decembrie 1990, ținând cont de faptul că „în situația social-politică de astăzi din oraș și din republică existența statului major nu mai este de actualitate”, statul major era lichidat⁵.

Situația social-politică din Moldova s-a agravat din nou în luna august 1991 în legătură cu puciul de la Moscova. În această situație, pe data de 20 august 1991 ordinul rectorului USM nr. 126 stipula: „în legătură cu starea social-politică complicată din țară și republică” se creează „sub conducerea mea (a rectorului - I.E., A.P.) nemijlocită statul major Universitar” în număr de 7 persoane⁶, organ care la fel a fost dizolvat ulterior.

La 23 aprilie 1992, prin decretul președintelui R.M., rectorul în funcție al USM, Boris Melnic, era numit în postul de Președinte al Comisiei Superioare de Atestare a R.M., fiind eliberat prin transfer, începând cu 28 octombrie 1992. Concomitent, Boris Melnic mai rămânea la conducerea Catedrei de Fiziologie Umană pe 0,5 unitate didactică, dat fiind faptul că a fost ales prin concurs⁷. Ulterior au avut loc alegerile rectorului USM⁸. Prin ordinul din 29 iulie 1993, în conformitate cu dispoziția guvernului R.M. nr. 250 din 28 iulie 1993, profesorul Gheorghe Rusnac lua „în primire funcția de rector al Universității de Stat din Moldova” cu salariul de 105 000 ruble⁹. Ordinul era semnat chiar de Gheorghe Rusnac¹⁰.

La ședința Senatului din 29 octombrie 1996 a fost discutată problema Statutului USM pentru elaborarea căruia a fost alcătuită o comisie din 16 persoane¹¹. Ulterior, la ședința Senatului din 24 decembrie 1996 a fost discutat și aprobat Statutul Universității de Stat din Moldova¹². Pe data de 18 februarie 1997 Statutul Universității de Stat din Moldova a fost aprobat de Ministerul Învățământului, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova¹³. Statutul preciza principiile generale de activitate a USM, structura organizatorică, organele de conducere, personalul, organizarea procesului de instruire, activitatea de cercetare științifică și finanțarea.

La ședința Senatului USM din 27 aprilie 1999 rectorul a prezentat *Concepția dezvoltării USM în primul deceniu al secolului al XXI-lea*, văzută de el, de fapt, „ca o încercare de a aborda

¹ AUSM, F. 1, inv.1, d.4829(a), f. 151.

² AUSM, F. 1, inv.2, d.499, f. 179, 180.

³ Carta Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 2015 (http://usm.md/wp-content/uploads/2015/04/Carta_USM_EDU-1.pdf).

⁴ AUSM, F. 1, inv.1, d. 4411, f. 15.

⁵ AUSM, F. 1, inv.1, d. 4411, f. 66.

⁶ AUSM, F. 1, inv.1, d. 4436, f. 197-198.

⁷ AUSM, F. 1, inv.1, d. 4718, f. 163.

⁸ Despre aceste alegeri a se vedea: V. Cozma. Istoria Universității de Stat din Moldova, 1946-1996. Chișinău, 1996, p. 476-477.

⁹ AUSM, F. 1, inv.1, d. 4818, f. 83.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv.1, d. 4818, f. 82.

¹¹ AUSM, F. 1, inv.1, d. 5191, f. 105-106.

¹² AUSM, F. 1, inv.1, d. 5191, f. 25-31.

¹³ Statutul Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 1997.

problemele generale ale învățământului universitar”. Una din probleme – investirea în învățământ, inclusiv și în utilaj modern. Astăzi, afirma rectorul, învățământul universitar, practic este scos în afara finanțării din buget. Alt moment grav asupra căruia s-a atenționat era „exodul creierilor” peste hotare – tinerii nu manifestă interes de a se ocupa cu știința. Un subiect aparte îl constituia integrarea USM în procesul universitar mondial. Referindu-se concret la sarcinile care stau în fața USM, s-au identificat următoarele obiective: de a asigura dreptul oricărui cetățean al RM de a avea acces liber la învățământ; de a concepe învățământul superior drept un sistem de pregătire și instruire continuă; de a concretiza ordinea și prioritățile cursurilor normative, speciale și umanitare; de a preciza numărul facultăților, catedrelor, laboratoarelor de cercetare, subdiviziunilor și serviciilor universitare, a aparatului administrativ; de a la stabili numărul de ore pentru cursuri, ținându-se cont de cerințele pieței și de interesele studenților; de a revedea componența calitativă a cadrelor didactice; de a schimba și sistemul de evaluare a cunoștințelor, având la bază modelele din universitățile occidentale; de a diversifica relațiile dintre savanții universitari și firme, companii și corporații private, instituții de cercetare occidentale¹.

Autonomia la USM era analizată și la nivel de facultate. Senatul USM din 1 iunie 1999 a discutat problema *Autonomia facultăților: între deziderat și realitate*. Unul dintre membrii Senatului (dr. conf. G. Dragalina) propunea ca să fie elaborat un *Regulament*, care să includă „condițiile pe care trebuie să le asigure facultatea și, în ansamblu, Universitatea, pentru a deveni autonomă”. În același timp vorbitoarea exprimă opinia rezultată din analiza anchetării efectuate: „poziția comună a facultăților este că autonomia nu trebuie să fie absolută, ci relativă”. În primul rând, finanțarea de la stat să rămână în proporție de 80-90%. De asemenea, politica statului în domeniul învățământului trebuie să fie promovată de Ministerul Educației și Științei. Autonomia facultății era percepută la nivel didactic, metodic, științific, de administrare, educațională, extradidactică, plan intern de admitere, dreptul facultății de a alege disciplinele care să fie predate, planificarea și dezvoltarea cercetărilor, finanțele de pe urma proiectelor și granturilor să fie utilizate pentru necesitățile facultății, poate chiar să existe un cont bancar al facultății etc. În același timp se sublinia că, „autonomia pe care o așteptăm presupune ca direcții importante de dezvoltare a învățământului universitar: umanizarea, învățarea obligatorie a unei limbi străine, studiarea economiei, culturii mondiale, a ecologiei, a tehnicii de calcul”². În rezultatul discuțiilor, Senatul a luat decizia ca facultățile, de comun acord cu conducerea USM și cu structurile interesate, să „depună eforturi sporite în vederea stabilirii anuale a „lotului” de necesități în specialiști”; activitatea didactică de la facultate să dispună de autonomie relativ deplină, deciziile fiind coordonate cu Secțiile Didactică și Studii de la USM; să planifice și să dezvolte, de comun acord cu Departamentul de Cercetări Științifice, activitatea de cercetare etc.³

În darea de seamă a rectorului din 26 septembrie 2000 se spunea că în anul de învățământ 1999-2000, unul dintre obiectivele strategice ale rectoratului a fost „acreditarea USM și promovarea ulterioară a autonomiei universitare”⁴. Totuși, efortul principal rămânea pentru perioada de după acreditare, sperându-se că „autonomia universitară va crea circumstanțe noi de funcționare a USM, va necesita multă responsabilitate”. Rectorul îndemna membrii Senatului să se gândească la elaborarea unui *Regulament* nou al USM, la departajarea prerogativelor universității și ale facultăților, la reforma Consiliilor facultăților etc., urmărindu-se ca „USM să fie liberă în a adopta decizii curente și de perspectivă și de a fi responsabilă prin ceea ce va face în fața societății”⁵.

Prin ordinul rectorului universității nr. 261 din 1 noiembrie 2000 se crea o comisie care urma să elaboreze în termen de 30 de zile concepția despre autonomia Universității de Stat din

¹ AUSM, F. 1, inv.1, d. 5614, f. 61-64.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5615, f. 8-11.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 5615, f. 13-14.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 52.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 8, f. 53.

Moldova¹. Ideea autonomiei USM era vehiculată și în programul electoral al rectorului, prezentat la ședința Senatului din 26 martie 2002².

O filă importantă din viața Universității de Stat din Moldova a fost acreditarea. La ședința Senatului din 30 ianuarie 2001 a fost discutată problema *Acreditarea Universității de Stat din Moldova*. În decizia Senatului se subliniază că Comisia de Evaluare Academică și Acreditare a activat la USM în perioada 26 septembrie – 30 octombrie 2000. Ea a analizat Raportul de auto-evaluare a USM, a verificat situația reală și a efectuat evaluarea activității USM. La ședința din 14 decembrie 2000 a Consiliului Național de Evaluare Academică și Acreditare a Instituțiilor de Învățământ a fost examinată Prezentarea Comisiei de Evaluare Academică și Acreditare. În rezultat, USM a fost acreditată în ansamblu și, de asemenea, subdiviziunile ei, precum și 30 de specialități, cu excepția specialității *Drept și activitate vamală*, care a primit autorizare de funcționare provizorie pe un an. Pe 24 ianuarie 2001 Guvernul Republicii Moldova a aprobat Hotărârea *Cu privire la acreditarea USM* a Consiliului Național de Evaluare Academică și Acreditare a Instituțiilor de Învățământ (nr. 3/1 din 14.12. 2000), prin care se acredita Universitatea în ansamblu, 30 de specialități, iar specialitatea *Drept și activitate vamală*, provizoriu, pe un an³.

Conform Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr.1026 din 28 septembrie 2001, Universitatea de Stat din Moldova deține statut de *Universitate Națională*, fapt subliniat în Statutul USM din 2006, 2013 și în Carta Universității de Stat din Moldova adoptată în 2015⁴.

Greutățile prin care trecea Universitatea de Stat în anii 2001-2002 au fost dezvăluite în Raportul rectorului prezentat la ședința Senatului din 29 Octombrie 2002. Dintre acestea pot fi menționate următoarele: reducerea subvenției de stat alocată învățământului superior, universitatea fiind finanțată de la buget în proporție de 23%; prin decizia autorităților publice, universitățile de stat au fost obligate de a defalca un procent din veniturile extrabugetare în contul ministerului și de a înscrie la facultățile USM 210 studenți pe contul resurselor extrabugetare; Universitatea a fost privată de dreptul de a dispune de instituții afiliate, fapt ce a dus la pierderi anuale de cca 2 mln. lei; s-a făcut încercarea de a scoate blocul 2 de studii din patrimoniul universitar la care pretindea Academia Teologică⁵.

La aceeași ședință a Senatului rectorul informa senatorii despre „tentația unor demnitari de a restrânge modelele democratice de organizare a vieții universitare, de a trece pe linie moartă chestiunea cu privire la autonomia universitară sau de a pune sub semnul incertitudinii acreditarea”⁶, fără a oferi însă alte detalii. În decizia Senatului din 26 noiembrie 2002 în Raportul rectorului pentru activitate pe anul universitar 2001-2002 se stipula: „a considera drept obiectiv major al politicilor manageriale ale USM aprobarea de către instanțele superioare a autonomiei ei, care implică extinderea competențelor Senatului, ale rectoratului, dar și ale decanatelor, ale consiliilor facultăților, responsabil fiind desemnat prim-prorectorul P. Gaugaș”⁷. Însă se lasă impresia că rectorul Gh. Rusnac mai mult mima jonglând cu autonomia.

Ulterior, la ședința Senatului din 26 octombrie 2004 rectorul constata că USM dispune de autonomie și aceasta este atestată de următoarele domenii: senatul alege rectorul, decanii, șefii de catedră etc.; universitatea singură își elaborează programele și planurile de studii; utilizează veniturile extrabugetare; efectuează construcții capitale, repară, procură utilaj; achită salarii pentru efectuarea practicii etc.⁸. Însă nu toți membrii Senatului au acceptat poziția rectorului. Spre exemplu, Gheorghe Ciocanu, decanul Facultății de Matematică și Informatică, în cadrul

¹ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 5764, f. 410.

² AUSM, F. 1, inv. 2, d. 115, f. 299.

³ AUSM, F.1, inv. 2, d. 9, f. 12.

⁴ Carta Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 2015 (http://usm.md/wp-content/uploads/2015/04/Carta_USM_EDU-1.pdf).

⁵ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 209.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 209.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 2, d. 233, f. 243, verso.

⁸ AUSM, F. 1, inv.2, d. 498, f. 14.

aceleiași ședințe a Senatului din 26 octombrie 2004 a exprimat opinia că doar elaborarea unui nou cadru legislativ va asigura „o *autonomie reală* (Subl. - I.E) a universităților”¹. Cu toate acestea, rectorul în funcție a rămas la opinia sa. La ședința Senatului din 31 mai 2005 el afirma că nu doar teoretic, dar și practic în Universitatea de Stat din Moldova autonomia universitară a devenit mai reală², e drept, fără a explica în ce constă realitatea acestei autonomii.

În opinia rectorului, autonomia aducea și primele manifestări negative. Referindu-se la angajările cadrelor didactice pe 0,25 și 0,5 normă didactică, la ședința Senatului USM din 1 februarie 2005, el constata: „Le-am acordat autonomie șefilor de catedră și ei nu au o atitudine serioasă față de acest lucru. Voi fi nevoit să minimalizez autonomia, fiindcă nu manifestați principialitate și îi angajați pe cei care suspendă orele, nu manifestă responsabilitate față de acest lucru”³.

La ședința Senatului din 26 aprilie 2005, Gheorghe Ciocanu, decanul Facultății de Matematică și Informatică, în cadrul raportului *Catedra în contextul racordării învățământului superior la rigorile europene* a expus un plan detaliat al evoluției Universității de Stat din Moldova. Conștientizând că modelul propus este unul de tranziție, domnia sa schița, în primul rând, domeniile de activitate a Catedrei unei universități-model, care, în linii mari, se reduceau la următoarele:

1. Învățământ – ansamblul activităților și acțiunilor în procesul de instruire;
2. Cercetare – cercetarea științifică;
3. Student – ansamblul de activități, probleme și acțiuni ce țin de personalul studentesc – principalul factor al unui învățământ performant;
4. Relații internaționale – cooperarea internațională și internaționalizarea învățământului și cercetării;
5. Management universitar – managementul academic; managementul administrativ; managementul calității; managementul resurselor umane; managementul financiar; managementul riscului;
6. Informatizarea – ansamblul de activități și acțiuni ce țin de informatizarea și automatizarea serviciilor educaționale;
7. Patrimoniu – baza tehnico-materială și gestionarea patrimoniului;
8. Imaginea – ansamblul de activități ce țin de publicitate, de relațiile cu societatea, comunicarea internă și externă în promovarea imaginii;
9. Antreprenoriat – interacțiunea cu mediul intern și extern după un model antreprenorial.

Analizând domeniile de activitate a facultății și a decanatului, vorbitorul menționa că „ele sunt aceleași, doar poate că unele sunt mai pronunțate. La nivel de universitate și rectorat sunt aceleași domenii, însă la acest nivel se dezvăluie adevărata esență, diversitatea și importanța lor pentru evoluția Universității – model”.

Evidențiind „această legitate comună pentru catedră, facultate și universitate, cât și faptul că catedra ocupă locul inferior în ierarhia universitară, ar fi o iluzie, o utopie, sublinia vorbitorul, dacă catedra s-ar racorda la rigorile europene, iar structurile ierarhic superioare vor continua să activeze pe vechi. În acest context, pentru a racorda un domeniu de activitate la rigorile europene, este necesar și suficient ca simultan toate structurile universitare să fie racordate rigorilor europene. Având analiza și sinteza respectivă, mai jos vom încerca să demonstrăm justetea acestui principiu, aplicând metodele managementului strategic universitar”.

Referindu-se la managementul strategic, Gh. Ciocanu sublinia că el „impune următoarele acțiuni pentru universitatea-model:

1. Elaborarea Cartei Universitare – „Constituția” academică a universității;
2. Determinarea organigramei Universității - structura academică și administrativă;

¹ AUSM, F. 1, inv.2, d. 498, f. 18.

² Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 31 mai 2005.

³ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 1 februarie 2005.

3. Elaborarea Planului Strategic al Universității (pentru o perioadă de 2-5 ani);
4. Elaborarea Planului Operațional Universitar (pentru fiecare an);
5. Elaborarea Planului Strategic al Facultății (același interval de timp - 2-5 ani);
6. Elaborarea Planului Operațional pentru Facultate și catedră (pentru fiecare an)".

Referindu-se la esența și schema de elaborare a Planului Strategic, domnia sa sublinia următoarele:

„În primul rând, în Carta Universității este declarată misiunea Universității, care evidențiază rolul fundamental în crearea valorilor culturii și civilizației; în formarea de specialiști calificați pentru învățământ, cultură și activități socioumane; în promovarea cercetării științifice la nivel național și internațional prin dezvoltarea în interiorul său a unor puternice centre de cercetare științifică; în dezvoltarea societății în cadrul unui Stat de drept, liber și democratic.

În al doilea rând, comunitatea universitară, prin dezbateri publice, își elaborează prioritățile strategice de evoluție pe un termen de 2-5 ani, ținându-se cont de obiectivele strategice ale facultăților și ale catedrelor pe această perioadă.

În al treilea rând, obiectivele strategice dezvoltă evoluția domeniilor de activitate la nivel de catedră, facultate și universitate".

Referindu-se la primele consecințe ale managementului strategic universitar, Gh. Ciocanu indica la următoarele:

- „1. Planurile de activitate ale Senatului, ale Colegiului Academic, ale Colegiului Decanilor este coordonat cu Planurile Operaționale respective;
2. Raportul anual al Rectorului, al Decanului și al Șefului catedrei este subordonat și corelat cu Planurile Operaționale respective;
3. Facultățile (iar în unele universități, chiar și catedrele) posedă surse financiare proprii, adică sistemul de finanțare este descentralizat".

Autorul conceptului examinat aici, ținând cont de faptul că Universitatea-model totuși este un model abstract, schițează „doar acțiunile specifice pentru fiecare domeniu al Universității-model, aflate în tranziție spre Spațiul European al Cunoașterii și Cercetării".

În domeniul învățământului se indicau la următoarele acțiuni specifice:

„ - Adoptarea unor mecanisme, metode și standarde care vor consolida calitatea predării și învățării;

- Redefinirea rolului studentului – centrarea procesului de instruire pe formarea și dezvoltarea competențelor, pe construirea cunoștințelor aplicative, pe învățare activă și interactivă, pe evaluare centrată pe abilități, pe schimbări și transformări în metodologia predării;

- Dotarea sălilor de curs cu proiectoare, aparate audiovizuale în scopul utilizării mijloacelor și a tehnologiilor moderne în procesul didactic;

- Elaborarea și susținerea acțiunilor pentru implementarea învățământului la distanță;

- Inițierea unor acorduri de colaborare cu universități de prestigiu în scopul elaborării unor programe comune de perfecționare, pregătire și amplificare a schimbului de personal didactic și studentesc;

- Crearea din resurse proprii a unui fond special pentru remunerarea „profesorilor invitați”;

- Motivarea personalului didactic în scopul orientării spre excelență prin diferențierea individuală a salariilor și recompenselor suplimentare în funcție de performanțele individuale;

- Un nou concept pentru sistemul de admitere".

O importanță deosebită se vedea în „constituirea **Consiliului Calității**, în crearea **Departamentului de Asigurare a Calității (DAC)** și editarea cărții „**Manualul Calității**”, care va reflecta programul de implementare a politicii de asigurare a calității prin **Sistemul de Management al Calității** în procesul de instruire, în activitățile de cercetare științifică, în activitățile serviciilor administrative (managementul total al calității)".

Acțiunile specifice în domeniul cercetării au fost elaborate reieșind din conceptul că cercetarea științifică este principalul criteriu de evaluare a calificării academice. Activitățile specifice acestui domeniu vor fi prezentate detaliat mai jos, în compartimentul **Cercetarea științifică la USM**.

O mare atenție se atrage studenților. „Opinia studenților, remarca vorbitorului, individuală sau exprimată de reprezentantul lor, sau prin sondaje efectuate cu metodologii validate constituie o modalitate importantă de autocontrol, de evaluare și armonizare a activităților universitare”. Activitățile strategice în acest domeniu prevedeau:

- „- Reformarea sistemului de acordare a burselor;
- Crearea pentru studenți a unor locuri de muncă pentru diferite servicii în spațiul universitar;
- Sprijinirea studenților pentru a-și crea instituții culturale în campusul universitar;
- Acordarea suportului necesar pentru apariția unui ziar universitar studentesc;
- Crearea „Centrului de informare și orientare profesională a studenților”;
- Recompensarea activității de cercetare științifică a studenților;
- Constituirea unor fonduri pentru participarea studenților cu rezultate științifice remarcabile la manifestări științifice naționale și internaționale;
- Încurajarea și stimularea relațiilor internaționale la nivel studentesc;
- Elaborarea unor programe selective de pregătire profesională destinate studenților dotați, valorificându-se capacitatea lor de realizare a performanței;
- Încurajarea și stimularea în scopul creării bibliotecii virtuale”.

Conceptul prezentat reieșea din premisa că „relațiile internaționale ale universității-model devin o prioritate în promovarea dimensiunii europene a învățământului și cercetării universitare”. De aici și acțiunile strategice respective pentru acest domeniu, cum ar fi:

- „- Optimizarea eforturilor rectoratului în scopul internaționalizării învățământului și cercetării;
- Cooperarea cu decanii facultăților în probleme care implică dezvoltări ale dimensiunii europene în învățământ și cercetare pentru fiecare facultate;
- Elaborarea de analize și expertize ale activității internaționale universitare;
- Stabilirea parteneriatelor și a consorțurilor universitare cu scopul de a oferi personalului didactic și studentesc oportunități de cercetare, predare, programe de studii și practică;
- Promovarea și susținerea programelor de cooperare internațională în cercetare și învățământ;
- Constituirea de filiale ale asociațiilor studentești internaționale;
- Internaționalizarea studiilor și creșterea numărului de studenți, masteranzi și doctoranzi străini în Universitatea-model;
- Evaluarea internațională a universității-model (de regulă, aceasta se realizează prin intermediul Asociației Universităților Europene)”.

Conform autorului conceptului, „Managementul universitar are la bază autonomia universitară, care se manifestă în toate verigile academice prin descentralizarea activităților și a responsabilităților, inclusiv în gestionarea resurselor financiare până la nivel de facultate (iar în unele universități, chiar până la nivel de catedră). Principiile managementului universitar sunt: principiul unități conducerii; principiul utilizării corecte și eficiente a resurselor; principiul delegării de autoritate ierarhică.

Managementul universitar conține două componente: managementul academic și managementul administrativ. Managementul academic se realizează de către reprezentanții aleși ai comunității universitare: Senatul, Comisiile Senatului, Biroul Senatului, Colegiul Academic, Colegiul Decanilor, Consiliile Facultăților, rectorul, prorectorul, decanii, prodecanii, șefii de catedre. Scopul principal al managementului academic constă în elaborarea, adaptarea și evaluarea strategiilor și a politicilor de dezvoltare a Universității-model.

Managementul administrativ este exercitat de Directorul General Administrativ (DGA) care este membru al Colegiului Academic, de șefii unităților administrative cu competențe în domeniile de referință, care asistă decanatele în administrarea facultății. Managementul administrativ are la bază descentralizarea serviciilor până la nivelul facultăților.

Managementul resurselor umane constă în angajarea, selectarea, menținerea și dezvoltarea unui personal valoros, considerând resursele umane ca un potențial strategic și simultan

care ar asigura îndeplinirea misiunii și a planurilor strategice și operaționale ale Universității-model.

Managementul financiar se concretizează în gestionarea fondurilor alocate de la buget sau obținute din alte surse (venituri proprii), iar esența constă în creșterea eficienței folosirii resurselor pentru a asigura îndeplinirea obiectivelor reflectate în Planul Strategic și în Planurile Operaționale”. Reieșind din toate acestea, principalele acțiuni în domeniul managementului erau:

- „- Asigurarea creșterii eficienței proceselor decizionale;
- Definirea funcțiilor conducerii și organizarea activității de conducere;
- Transparența actului de conducere și informarea corectă a comunității universitare;
- Motivarea și stimularea personalului prin politici de salarizare diferențiată;
- Promovarea procesului de reformă și de integrare europeană a învățământului superior în scopul asigurării excelenței în predare, cercetare și servicii academice;
- Diversificarea bazei de finanțare;
- Efectuarea unui control financiar riguros și eficient prin implementarea unui sistem de audit intern modern;
- Descentralizarea fondurilor și controlului până la nivelul facultăților;
- Elaborarea unor politici financiare de încurajare și stabilizare a personalului tânăr;
- Asigurarea unui climat de lucru care să stimuleze performanță;
- Elaborarea unor sisteme de recompensă în corelație cu performanțele individuale”.

Autorul conceptului insistă asupra importanței Departamentului de Asigurare a Calității în care „trebuie promovate persoane care să poată analiza, sintetiza și implementa, ținându-se cont de specificul Universității-model, de bogata experiență internațională în managementul calității”. În această direcție erau schițate următoarele obiective specifice:

- „- Constituirea Consiliului Calității;
- Crearea Departamentului de Asigurare a Calității;
- Elaborarea Sistemului de Management al Calității care include ansamblul de proceduri interne de asigurare a calității;
- Formarea și certificarea de auditori interni în managementul calității;
- Utilizarea resurselor interne pentru asigurarea calității tuturor activităților desfășurate de universitate;
- Asumarea unor politici orientate spre etica calității, astfel încât autoevaluarea calității să devină o componentă a culturii organizaționale, a culturii calității pentru personalul didactic, administrativ și studentesc”.

Referindu-se la domeniul Informatizare, Gh. Ciocanu amintește de Programul de Informatizare al USM pentru anii 2005-2007 și consideră că este „necesar doar ca acțiunile indicate să fie realiste și înzestrate cu termeni concreți, cu surse financiare și personal de implementare”.

În domeniul Patrimoniului se indica următoarele:

- „- Identificarea, evidența și reevaluarea patrimoniului;
- Elaborarea unui plan referitor la extinderea clădirilor, la reparații capitale și de întreținere a patrimoniului;
- Elaborarea unui plan privind dotările, echipamentele, substanțele, softurile etc. în corelație cu necesitățile facultăților;
- Transparență în cadrul licitațiilor privind elaborarea unor studii de fezabilitate, a unor proiecte de investiții, lucrări de construcții, montaj și alte servicii prestate din exterior”.

Acțiunile concrete care țin de promovarea imaginii universitare prevedeau:

„- Ziarul universitar; ziarul studentesc; postul de radio; postul de televiziune; paginile WEB ale universității și ale facultăților; materialele informative: afișele, broșurile, albumele, ghidurile, pliantele etc.”. Un rol foarte important îl poate avea Constituirea din surse proprii a unui fond publicitar pentru fiecare facultate, dar și fondarea Asociației Absolvenților Universității-model.

Referindu-se la domeniul Antreprenoriat, Gh. Ciocanu sublinia: „Universitatea antreprenorială este o universitate în care personalul academic și cel administrativ formează o echipă unită, al cărei scop este dezvoltarea instituției, asigurarea resurselor unei funcționări normale și calitative. Într-o universitate antreprenorială, cercetarea științifică este puternic orientată spre caracterul aplicabil al rezultatelor cercetării și al transferului tehnologic. Într-o universitate antreprenorială, pulsul cercetării de pe piața educației superioare este monitorizat continuu și conduce la modificarea planurilor de învățământ. Această sensibilitate poate conferi universității un caracter dinamic, plasând-o pe o poziție de vârf în preferințele potențialilor studenți, aceștia din urmă având competențe compatibile cu structura pieței muncii, aflată și ea într-o continuă mișcare. În acest context, vom remarca că într-o universitate tradițională universitarii sunt ruși de problematica financiară. Chiar mai mult, cercetarea în universitatea tradițională este axată pe acumularea de noi cunoștințe, care mai apoi se transmit comunității științifice și studențești pentru educarea unor cetățeni valoroși pentru societate. Această schimbare de percepție, de la tradițional la antreprenorial, se datorează, în primul rând, declinului finanțării publice a sistemului educațional. De aceea acțiunile antreprenoriale sunt destinate compensării acestui declin financiar. Pentru a păși pe calea antreprenorială Universitatea-model trebuie să-și formeze cultură antreprenorială, care să poarte amprente inovației și ale transferului tehnologic, să creeze un mediu favorabil inițiativelor antreprenoriale. Universitatea-model trebuie să încurajeze întemeierea companiilor-satelit, a parcurilor tehnologice, ca fiind forme veritabile ale antreprenoriatului academic. Universitatea de Stat din Moldova, din punct de vedere antreprenorial, se află în stare embrionară, dar toate inițiativele antreprenoriale merită o atenție deosebită și poate chiar o ședință a Senatului pe această temă”¹.

La finalul Raportului doamna Aurelia Crivoi, prorector pentru studii, a anunțat Senatul că Raportul prezentat de profesorul universitar Gheorghe Ciocanu a fost adus la cunoștința rectorului Gheorghe Rusnac care „a apreciat ideea Universității-model în perioada de tranziție spre Spațiul European al Cunoașterii și Cercetării, reflectarea domeniilor de activitate comune pentru catedră, facultate și Universitatea-model”².

Dl A. Petrencu, membru al „Comisiei Ciocanu” a detaliat unele lucruri: „Aș vrea să atrag atenția la ceea ce se numește organigrama managementului academic. Senatul se modifică – se formează un birou al acestui organ cu un președinte, care, bănuiesc, nu este deja rectorul USM. Judecând după această schemă, ea este asemănătoare celei parlamentare, unde există comisii. La fel ca legislativul Republicii Moldova, Senatul este un legislativ al universității, iar rectorul și prorectorii se transformă în executori care trebuie să se ocupe de realizarea deciziilor luate de Senat. Astfel, mai sunt înaintate și alte propuneri referitoare la decanat, catedre etc. Catedrele vor avea bugetul lor, fiindcă ele sunt diferite și volumul de lucru la fel este diferit”³.

În decizia Senatului din 26 aprilie 2005 referitoare la subiectul *Catedra în contextul racordării învățământului superior la rigorile europene* s-a scris:

„Luând în considerație comunicarea „Catedra în contextul racordării învățământului superior la rigorile europene”, prezentată de dl Gheorghe Ciocanu, doctorul habilitat, profesor universitar, decanul Facultății Matematică și Informatică, Senatul susține și apreciază:

- Ideea Universității-model în perioada de tranziție la Spațiul European al Cunoașterii și Cercetării;
- Reflectarea domeniilor de activitate comune pentru Catedră, Facultate și Universitate-model;
- Acțiunile strategice, tactice și specifice preconizate pentru perioada de tranziție;
- Argumentarea aplicării managementului universitar în evoluția Universității-model;

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 26 aprilie 2005.

² Ibidem.

³ Ibidem.

- Principiile de reformare și transformare a activităților universitare în contextul Procesului de la Bologna;
- Importanța Sistemului de Management al Calității pentru toate activitățile universitare în scopul elaborării unor politici orientate spre etica și cultura calității;
- Actualitatea elaborării unor strategii antreprenoriale.

Senatul

DECIDE:

1. A considera raportul prezentat drept suport pentru elaborarea unui Program de restructurare a Universității de Stat din Moldova pentru anii 2005-2007.
2. A aproba elaborarea unui program de restructurare care va include:
 - ✓ definirea misiunii Universității de Stat din Moldova;
 - ✓ determinarea Organigramei Universității de Stat din Moldova;
 - ✓ elaborarea direcțiilor prioritare ale evoluției Universității de Stat din Moldova pentru anii 2005-2007;
 - ✓ elaborarea Cartei Universitare;
 - ✓ elaborarea Planului Strategic al Universității de Stat din Moldova pentru anii 2005-2007;
 - ✓ elaborarea planurilor operaționale pentru universitate, facultăți și catedre;
 - ✓ instituirea Colegiului Decanilor și elaborarea Regulamentului de activitate al acestuia;
 - ✓ instituirea Departamentului de Asigurare a Calității;
 - ✓ elaborarea strategiei pentru descentralizarea financiară;
 - ✓ elaborarea strategiei manageriale în domeniul cercetării-dezvoltării;
 - ✓ elaborarea și actualizarea actelor normative și a regulamentelor interne ale Universității de Stat din Moldova;
3. A promova materializarea ideilor în vederea constituirii:
 - Comisiei pentru elaborarea Cartei Universitare;
 - Comisiei pentru elaborarea direcțiilor prioritare ale evoluției Universității de Stat din Moldova pentru anii 2005-2007;
 - Comisiei pentru elaborarea Planului Strategic de dezvoltare a Universității de Stat din Moldova pentru anii 2005-2007”¹.

Între timp, la 31 octombrie 2006 Senatul USM a aprobat noul Statut al Universității de Stat din Moldova. La compartimentul Autonomia Universității de Stat din Moldova se indica: „USM se bucură de autonomie universitară care se manifestă prin:

- Administrarea USM;
- Organizarea și realizarea procesului de învățământ și de cercetare;
- Elaborarea curriculei universitare;
- Normarea activității didactice și științifice a personalului universitar și aprobarea statelor de funcții;
- Acordarea de titluri didactice (academice);
- Gestiunea economică și financiară, corelată cu răspunderea USM în fața organelor ierarhic superioare, în conformitate cu legislația Republicii Moldova;
- Gestionarea creditelor bugetare și a mijloacelor speciale, remunerarea și stimularea materială a personalului;
- Stabilirea taxelor pentru serviciile educaționale și alte servicii acordate de USM;
- Gestionarea patrimoniului USM;
- Organizarea și desfășurarea de activități antreprenoriale”².

¹ Arhiva curentă a Senatului USM. Proces-verbal din 26 aprilie 2005.

² Statutul al Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 2006.

La ședința Senatului din 27 martie 2007 a fost luată decizia referitoare la organizarea și desfășurarea concursului pentru postul de rector al USM, de a scoate la concurs postul de rector al USM în prima jumătate a lunii aprilie 2007, fiindcă contractul de muncă încheiat cu rectorul în exercițiu expira pe data de 19 iunie 2007¹. La 18 iunie 2007, în legătură cu expirarea mandatului, rectorul în funcție Gheorghe Rusnac a fost desemnat rector interimar până la data numirii noului rector, anunța acesta în raportul prezentat la ședința Senatului USM din 25 septembrie 2007².

În raportul prezentat la ședința Senatului din 25 septembrie 2007 Gh. Rusnac menționa acțiunile de pionierat ale USM, care, în opinia sa, o mențin pe prim-plan în Republica Moldova:

1. USM a fost prima instituție de învățământ superior din RM care a obținut acreditare academică națională;
2. prima instituție de învățământ superior care a obținut acreditare științifică;
3. prima instituție de învățământ superior care a câștigat și implementat proiecte din cadrul programelor internaționale TEMPUS-TACIS, INTAS, ERASMUS MUNDUS;
4. prima instituție de învățământ care a elaborat standardele de formare profesională inițială și a aplicat sistemul de credite academice etc., etc.³.

La ședința Senatului din 27 noiembrie 2007, ultima ședință a Senatului moderată de rectorul interimar Gh. Rusnac, s-a dat citire ordinului prin care funcția de rector a fost delegată profesorului universitar, decanului Facultății de Matematică și Informatică, Gheorghe Ciocanu, care a promis că va „ține cont de indicațiile” președintelui V. Voronin, care a fost și el prezent la această ședință a Senatului USM⁴.

Dintre indicațiile președintelui V. Voronin vom menționa următoarele: „Nu atât de importante sunt calitățile profesionale, cât mentalitatea unui conducător”; „Cât privește noul rector, care va fi numit la USM, trebuie să-și onoreze obligațiunile, să respecte legile, actele în vigoare, să pună accent pe calitatea instruirii. USM va rămâne în continuare cea mai importantă forjerie de cadre naționale”⁵. Stranie preîntâmpinare din partea președintelui Republicii Moldova, de parcă noul rector venea în fruntea Universității de Stat din Moldova cu intenția să nu respecte legile și să nu-și onoreze obligațiile, să nu pună accent pe calitatea instruirii.

În cadrul Senatului din 27 noiembrie 2007 proaspătul rector interimar Gheorghe Ciocanu a prezentat o schiță a planului de activitate: vizite la facultăți, întâlniri cu decanii, cu membrii birourilor facultăților, ai consiliilor profesionale, ai senatului studentesc etc., instituirea unei Comisii universitare care să elaboreze planul strategic de dezvoltare a USM. De asemenea, domnia sa a declarat că va „promova în mod realist idei și acțiuni concrete, care vor asigura o atmosferă creatoare în sânul comunității universitare, cu relații coerente și transparente, corelate cu respect și grijă față de fiecare angajat”. Noul rector a mai subliniat: „Calitatea învățământului universitar este o problemă a întregului sistem educațional, iar la nivel de universitate ea poate fi asigurată numai prin cercetări științifice performante”⁶. În același context era și afirmația domniei sale că „vor fi activate mecanisme care vor evidenția performanța și excelența în educație și cercetare, vor fi instituite fonduri pentru perfecționare și cercetare la nivel național și internațional, vor fi elaborate mecanisme care vor redefini norma didactică în corelație cu performanțele științifice, vom introduce salarii și suplimente diferențiate în funcție de performanțe educaționale și științifice”⁷. În sfârșit, menționa Gheorghe Ciocanu, „vom înviora colaborarea științifică internațională, implicând și susținând financiar specialiștii din domeniile respective” etc.⁸

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 926, f. 241.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 303.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 928, f. 304.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 11.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 11.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 41.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 42.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 42.

Gh. Ciocanu a afirmat că toate cele pe care le propune pot fi realizate, dacă se va respecta următorul principiu: „În creierul uman permanent trebuie să existe un loc pentru adevăr, care niciodată să nu fie vacant, dat prin cumul sau la plata cu ora”¹.

La ședința Senatului din 25 decembrie 2007 rectorul Gheorghe Ciocanu propunea următoarele acțiuni ale managementului strategic:

1. Elaborarea Cartei Universitare – „Constituția” academică a USM;
2. Determinarea organigramei USM;
3. Elaborarea Planului Strategic al USM pentru anul 2008-2010;
4. Elaborarea planului operațional pentru fiecare an².

Planul operațional, afirma rectorul, trebuie să conțină acțiuni concrete pentru domeniile considerate principale în elaborarea Planului Strategic de evoluție al USM, inclusiv:

1. Învățământ;
2. Cercetare științifică;
3. Student;
4. Relații internaționale;
5. Management universitar;
6. Informatizare;
7. Patrimoniu;
8. Imagine;
9. Antreprenariat³.

Tot la această ședință rectorul a propus următoarele: instituirea Comisiilor permanente ale Senatului: Învățământ, Cercetare științifică, Relații Internaționale, Probleme studentești, Finanțe și Buget; instituirea postului de prorector pentru problemele studentești; instituirea fondului pentru cercetare științifică; instituirea fondului pentru activități studentești, reparația unui cămin și a cantinei de pe str. Pușkin, nivelul 2, cantină pentru profesori nivelul 1; instituirea Comisiei Universitare care va selecta și va recomanda pentru angajare tineri dotați, cu remunerare diferențiată și condiții speciale de activitate; Instituirea Comisiei universitare pentru redefinirea normei didactice în corelație cu performanțele științifice⁴.

La ședința aceluiași Senat din 25 decembrie 2007 a fost aprobat Codul de Etică al USM și Comisia de Etică⁵.

Problema autonomiei USM apare și în procesul discuției asupra *Proiectului de optimizare a structurii universitare* prezentat la ședința Senatului din 27 mai 2008, când unul dintre membrii Senatului a formulat două întrebări: Autonomia USM rămâne în vigoare? Se va păstra Universitatea cu calificativul *Universitate Națională*? Răspunsul rectorului a fost că referitor la autonomie trebuie să așteptăm aprobarea Codului Educației și că „se tinde nu spre declararea USM ca *universitate națională*, ci spre faptul că USM trebuie să satisfacă și să îndeplinească interesele statului sub acest aspect, posibil că pe viitor vom obține finanțare suplimentară”. „Sperăm la Codul Educației, care va conține elemente în favoarea noastră”, a mai afirmat rectorul⁶.

Problema statutului *universității naționale* și a priorităților pentru USM a apărut și în cadrul discuțiilor de la ședința Senatului din 30 septembrie 2008. Rectorul a răspuns că „se preconizează examinarea chestiunii respective” și, începând cu anul 2009, USM va beneficia de un statut aparte, „dar cu un alineat în buget prevăzut după anul 2009”. Rectorul își exprima convingerea că situația se va schimba, dar totuși „vom trăi și vom vedea”⁷, încheia el, pe o notă nu tocmai optimistă.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 42.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 215.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 216.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 217.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 930, f. 220.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1061, f. 381.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1063, f. 30.

La ședința Senatului din 25 noiembrie 2008, în cadrul dezbaterilor cu privire la problema internaționalizării la USM, rectorul a anunțat că din partea USM, pentru a fi introdusă în Codul Educației, a fost lansată și inițiativa referitoare la statutul de universitate națională (art.44). De fapt, este un concept bine gândit al rectorului, care merită citat integral:

„a) universitate națională constituie instituția de învățământ cu merite recunoscute în plan național și internațional în dezvoltarea educației și științei universitare;

b) statutul de universitate națională este acordat prin decret prezidențial sau hotărâre de guvern;

c) universitatea națională asigură studii competitive de licență, masterat/doctorat și postdoctorat, dezvoltă știința fundamentală și aplicativă în conformitate cu propriul statut, aprobat prin decret prezidențial sau hotărâre de guvern;

d) universitatea națională beneficiază de remunerare separată prin Legea bugetului de stat;

e) personalul didactic și auxiliar beneficiază de salarii duble în raport cu alte instituții de învățământ superior de stat;

f) universitatea națională este scutită de impozite, taxe vamale și TVA de la activitățile sale cu condiția direcționării veniturilor respective la consolidarea bazei didactico-științifice, materiale și sociale”.

Concluzia rectorului Gheorghe Ciocanu la această propunere este de-a dreptul remarcabilă: „Numai având în cadrul învățământului acest articol, vom obține o nouă strategie, corelată cu acțiuni concrete spre acordarea statutului de universitate națională. În caz contrar, vom rămâne cu declarația populistă că USM i s-a conferit deja acest statut”¹. Dar, în redacția finală a Codului Educației adoptat pe 17 iulie 2014, nu s-a ținut cont de opinia universitarilor și sintagma *universitate națională* lipsește.

Pe data de 21 octombrie 2008 Ministerul Educației și Tineretului a anunțat concurs pentru postul de rector al Universității de Stat din Moldova. Colectivele de la 8 facultăți ale USM și, de asemenea, colectivele de la Palatul Sporturilor și de la Casa de Cultură au înaintat și susținut în unanimitate candidatura dlui Gheorghe Ciocanu. Colectivele de la trei facultăți și Comitetul Sindical al USM s-au pronunțat pentru candidaturile domnilor Gh. Ciocanu și Gh. Avornic. Una dintre facultăți a înaintat și a susținut trei candidaturi, Gh. Ciocanu, Gh. Avornic și V. Canțer. O facultate a susținut candidaturile domnilor Gh. Ciocanu și V. Canțer. În sfârșit, încă o facultate a înaintat candidaturile domnilor Gh. Avornic și S. Brânză². Pe parcurs însă, dl V. Canțer și-a retras candidatura și la ședința Senatului din 25 decembrie 2008 și-au prezentat programele și au răspuns la întrebările adresate numai trei candidați, Gh. Ciocanu, Gh. Avornic și S. Brânză³. În rezultatul votării, numărul maximal de voturi ale membrilor Senatului au fost acordate rectorului interimar Gh. Ciocanu, care a și fost ales în funcția de rector al Universității de Stat din Moldova⁴.

La ședința Senatului din 29 noiembrie 2011 rectorul a prezentat raportul *Necesitățile de evoluție a USM pentru anul 2012*, în care a prezentat situația financiară precară a USM și concluziona: „Avem aici toate efectele negative ale moștenirii noastre: evoluția extensivă, gestionarea incorectă a mijloacelor speciale, lipsa reparațiilor în timp și la timp a rețelelor termice, electrice, geamurilor, optimizării infrastructurii universitare. Ca rezultat cheltuim cu 6,5 mln. lei anual mai mult în loc să investim în potențialul științifico-didactic, cercetare și echipament”⁵. În replică la cele afirmate, Gh. Avornic, decanul Facultății de Drept a declarat franc: „Nu sunt de acord cu raportul dvs. Moștenirea este bună, n-ați știut să o gestionați. Blocul 7 a fost cel mai performant de la USM, cele mai bune săli, laboratoare etc., blocul 7 a adus peste 300 de mln. de lei”⁶.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 20-21.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 478-478 verso.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 502-513.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1064, f. 501.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1495, f. 169.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1495, f. 181.

La ședința amintită a Senatului USM din 27 mai 2008 rectorul a prezentat *Proiectul de optimizare a structurii universitare*, în care au fost formulate principiile de bază, structurile organizatorice, organismele participative de management (Senat, Biroul Senatului, Consiliul Facultăților, Biroul Consiliilor Facultăților), inclusiv rectorul, prim-prorectorul, trei prorectori (pentru activitatea didactică, activitatea științifică, relații internaționale) și patru Departamente (Managementul calității, Dezvoltare instituțională, Social, Administrare patrimoniu)¹. După discuțiile asupra proiectului propus, Senatul a decis aprobarea noii structuri a Universității de Stat din Moldova².

La ședința Senatului din 28 august 2008 rectorul a prezentat situația de la USM: din cei 23 600 studenți au rămas cca 16 mii. Evident, au scăzut foarte mult și veniturile. Criza financiară, a subliniat rectorul „ne impune o reformă dură”, care are drept scop „optimizarea USM în scopul menținerii salariilor la nivelul lunii iunie 2008 pentru cei rămași să activeze în USM”. Rectorul indica acțiunile care trebuiau întreprinse pentru a concluziona: „dacă vom economisi în managementul academic 400 de unități și vom promova ideile menționate, vom putea activa în condiții favorabile până la 1 iunie 2009”³.

La ședința Senatului din 30 septembrie 2008 rectorul a prezentat raportul *Situația actuală la USM și perspectivele de optimizare* în care a fost exprimată convingerea că criza financiară din anul de studii 2008-2009 va fi depășită doar pe calea restructurărilor și optimizărilor, care însă nu se desfășoară conform prognozelor: personalul didactic urma să fie redus cu 400 de unități, dar s-a redus doar cu 307. S-a micșorat numărul studenților și masteranzilor înmatriculați la USM, ceea ce s-a răsfrânt negativ asupra situației financiare, deficitul financiar fiind de cca 10 mln. de lei, reducerea lui se prevedea prin intensificarea optimizării, prin evaluarea personalului didactic, ceea ce va duce la un nou algoritm de finanțare a personalului didactic, alocările de la buget și veniturile de la studenții restabiliți în luna septembrie 2008⁴. În decizia Senatului din 30 septembrie 2008 referitoare la problema discutată se sublinia necesitatea de a continua intensiv optimizarea subdiviziunilor USM, realizarea evaluării personalului didactic în scopul elaborării unui nou algoritm de finanțare începând cu 1 ianuarie 2009⁵. În același context, la ședința respectivă a fost aprobată și Comisia de experți pentru determinarea performanțelor la USM⁶. Ulterior, în mesajul de bun augur cu prilejul începutului noului an de studii 2012-2013, rectorul lansa lozinca *Condiția avansării noastre – modernizarea și optimizarea*⁷.

La ședința Senatului din 30 noiembrie 2010 s-a discutat problema *Perspectivele de soluționare a problemelor abordate de Consiliile facultăților*. Rectorul a menționat că conducerea USM a avut întâlniri cu toate facultățile USM, fie la ședințele extinse ale Birourilor sau Consiliilor profesionale, în cadrul cărora s-au discutat subiectele privitoare la corectitudinea normării activității didactice și revenirea la normalitate totală în baza Regulamentelor existente, salarizarea personalului didactic, evoluția bazei materiale a USM. Problema normării activității didactice, a amintit rectorul, a fost abordată la Senatele din iunie 2008 și iunie 2010, la ultimul accentele s-au pus pe orele de contact direct. Informând membrii Senatului despre „unele manipulări și speculații în jurul acestei decizii”, rectorul anunță că conducerea USM s-a adresat Ministerului Educației și a solicitat explicații suplimentare referitor la normarea activității didactice. Avizul Ministerului Educației la adresarea USM a fost pozitiv: „Decizia Senatului din 28.06. 2010 este în concordanță cu Regulamentele aprobate de Ministerul de resort; Se solicită revenirea integrală la Regulamentele din 1995 și 1996, care sunt valabile; se susține decizia Senatului din 28.06. 2010 cu privire la „normarea activității didactice pentru” cadrele didactico-științifice, „res-

¹ Proiectul a se vedea: AUSM, D. 1, inv.1, d. 1061, f. 377-380, inclusiv tabelul detaliat de la fila 408. Proiectul și Organigrama USM au fost publicate și în ziarul Universitatea de Stat din Moldova, 24 iunie 2008 nr.11(89).

² AUSM, D. 1, inv.1, d.1061, f. 383.

³ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1062, f. 303-304.

⁴ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1063, f. 27-29.

⁵ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1063, f. 30.

⁶ AUSM, F. 1, inv.1, d. 1063, f. 48.

⁷ Universitatea de Stat din Moldova, 28 septembrie 2012, nr.2 (136), p. 1.

pectarea raportului de ore de contact direct – ghidarea lucrului individual cu ajutorul formulei obținute, care asigură aportul fiecărui cadru didactic în activitatea sa”, armonizarea „salariilor în cadrul USM în funcție de postul ocupat și nu de facultate”, începând cu 1.01.2011¹. În același context, mai anunța rectorul, în Procesul-verbal al Consiliului profesoral al Facultății de Drept, se propunea revenirea integrală la ordinele Ministerului Educației din 1995 și 1996. Este vorba de procesul-verbal al ședinței Consiliului profesoral al Facultății de Drept din 3 noiembrie 2010, ședință la care a participat și rectorul Gh. Ciocanu. Domnia sa a anunțat încă o dată despre deciziile din 2008 și 2010² referitor la normarea didactică și a propus introducerea coeficientului 1,5 la prelegeri, ciclul I începând cu 1 ianuarie 2011, revenirea la Regulamentele din 1995 și 1996 privind normarea didactică; păstrarea deciziei Senatului din 2010 cu 580 ore pentru lectori și 520 ore pentru lectori superiori. Toate aceste propuneri au fost adoptate unanim³.

Din aceste considerente, apare paradoxală *Adresare*⁴ parvenită de la *Facultatea Științe Economice*, *Adresare* prezentată de rector, dar care nu se regăsește în procesul-verbal al Senatului de la ședința din 30 noiembrie 2010, dar nici comentariile rectorului la ea, comentarii care, se menționează în procesul-verbal al Senatului, au fost făcute, după care rectorul propune Senatului să dezaprobe acțiunile Conducerii Facultății de Științe Economice, propunere votată unanim⁵. În această situație, solicitarea Consiliilor profesorale, iarăși, a Facultății de Drept, dar subliniem, asemenea decizie în procesele-verbale ale sus-numitei facultăți nu este fixată, și a Facultății de Științe Economice de a crea o Comisie care să examineze și să elaboreze normative noi de cuantificare a activității didactico-științifice, nu a fost acceptată de către Senat, cu o singură excepție din partea Facultății de Drept, care a solicitat formarea unei asemenea Comisii⁶. În schimb, rectorul a propus crearea unei Comisii care să elaboreze structura-model a catedrei de la USM, cu structura unităților, limitele de posturi, numărul de ore didactice pe care le generează un student, propunere votată unanim⁷.

La ședința Senatului din 28 ianuarie 2011 rectorul Gh. Ciocanu a prezentat un raport privind activitatea în calitate de rector pe parcursul a trei ani, referindu-se la principalele aspecte. El a menționat micșorarea numărului de studenți începând cu anul 2008, când din 24 de mii au rămas doar 18 mii, de aici reducerea cadrelor cu 300 de unități, reducere care nu a fost proporțională cu numărul de studenți. Unica ieșire din situație a fost majorarea taxelor de studii, dar, mai precis, armonizarea taxelor de studii de la USM „la nivelul taxelor de studii ale altor instituții de învățământ din țară”⁸. Concomitent, s-a dublat suplimentul pentru funcția de manager - șef de catedră⁹, a fost fondată Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației și a fost modificată structura altor facultăți¹⁰.

Referindu-se la schimbările pe care le preconizează în continuare, rectorul informa despre un viitor Plan Strategic de evoluție a Universității de Stat din Moldova, care va fi centrat pe 6 Programe de implementare: „Programul de asigurare a calității; programul de consolidare a excelenței naționale și de formare a celei internaționale în cercetare și inovare; programul

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 9.

² Decizia Senatului din 2010 a fost adusă la cunoștința Consiliului profesoral al Facultății de Drept la ședința din 3 februarie 2010 (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1304, filă nenumărată).

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1451, f. 4 (nenumărată în dosar).

⁴ Încercarea de a găsi această adresare nu s-a soldat cu succes. În *Registrul scrisorilor* intrate de la Secretariatul USM, la data de 18 octombrie 2010, cu numărul de intrare 1211, este fixat *Proces-verbal cu privire la normarea activității didactice*, de la Facultatea Științe Economice. Dar Consiliul profesoral al Facultății Științe Economice, care a examinat problema *Aprobarea candidaturilor în comisia de analiză a situației cu privire la normarea didactică a FSI*, a avut loc a doua zi, pe 19 octombrie 2010. (AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1392, f. 11, 13). Anterior problema dată nu a fost discutată. Așadar, situația este destul de confuză.

⁵ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 9.

⁶ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 11.

⁷ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1348, f. 11.

⁸ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1491, f. 10.

⁹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1491, f. 11.

¹⁰ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1491, f. 12.

de motivare a salariaților și de creștere a satisfacției acestora; programul de modernizare a bazei materiale pentru desfășurarea activităților tuturor membrilor comunității universitare; programul de motivare a studenților și de promovare a aspirațiilor acestora; programul de promovare a unui management modern, participativ și de performanță”¹. Toate aceste programe sunt desfășurate pe larg².

La ședința Senatului din 27 septembrie 2011 a fost făcută propunerea de a adresa un demers pentru a schimba denumirea USM: Universitatea de Stat a Moldovei; Denumirea Universității cu numele unei personalități; Universitatea Națională a Moldovei – USM³, dar nu s-a luat nici o decizie în acest sens.

În toamna anului 2011, cu prilejul celei de-a 65 aniversări de la fondare, Universității de Stat din Moldova i s-a conferit cea mai înaltă distincție a țării – Ordinul Republicii.

La ședința Senatului din 28 februarie 2012 au fost create Comisiile permanente ale Senatului, care urmau să examineze problemele stringente ale evoluției universitare: Comisia de Etică; Comisia Învățământ și Evaluare academică; Comisia Management Universitar și Dezvoltare instituțională; Comisia pentru Activități Culturale și Sportive; Comisia pentru Probleme Studențești; Comisia Relații Internaționale; Comisia pentru Știință și Inovare⁴.

La ședința Senatului din 26 februarie 2013 a fost discutată problema privind reorganizarea Departamentului Studii, Departamentului de Relații Internaționale, Departamentului Social și a Departamentului Administrare Patrimoniu din cadrul Universității de Stat din Moldova. Reieșind din scopul propus – eficientizarea și flexibilizarea funcțională „a subdiviziunilor structurale ale Universității de Stat din Moldova în condițiile autonomiei universitare, în temeiul pct. 3.8 din Statutul Universității de Stat din Moldova”, Senatul lua decizia următoare:

1. „Se acceptă propunerea de reorganizare a Departamentului Studii, Departamentului Relații Internaționale, Departamentului Social și a Departamentului Administrare Patrimoniu.
2. Se aprobă următoarea structură a Departamentului Studii:
 - Secția Organizare și Evidență:
 - Oficiul Evidență Computerizată a Situației Academice;
 - Oficiul Gestiunea Claselor de Calculatoare.
 - Secția Managementul Calității și Dezvoltare Curriculară;
 - Secția Formare Continuă:
 - Centrul Gestionarea Platformelor Electronice;
3. Sălile de calculatoare vor trece în subordinea Oficiului Gestiunea Claselor de Calculatoare.
4. Secția Cooperare Internațională și Managementul Proiectelor din cadrul Departamentului Relații Internaționale se lichidează și se instituie Oficiul Studenți Internaționali și Oficiul Proiecte Internaționale.
5. Se aprobă următoarea structură a Departamentului Relații Internaționale:
 - Secția Imagine și Relații cu Publicul;
 - Oficiul Studenți Internaționali;
 - Oficiul Proiecte Internaționale.
6. Departamentul Social și Departamentul Administrare Patrimoniu se reorganizează prin fuzionarea acestora și crearea Secției Administrare Patrimoniu în cadrul Departamentului Social.
7. Se aprobă următoarea structură a Departamentului Social:
 - Secția Administrare Patrimoniu:
 - Blocuri Studii;
 - Baze de practică.

¹ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1491, f. 11.

² AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1491, f. 12-15.

³ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1494, f. 101-102.

⁴ AUSM, F. 1, inv. 1, d. 1630, f. 9-12.

- Secția Servicii Studențești:
 - Cămine.
 - Secția Cultură și Agrement:
 - Baze de odihnă;
 - Casa de Cultură.
 - Oficiul medical;
 - Oficiul relații cu studenții.
8. Serviciul Pază și Securitate se lichidează, funcțiile respective fiind transmise Secției Administrare Patrimoniu.
9. Rectorul Universității de Stat din Moldova va aproba și va pune în aplicare noile organe și statele de personal ale Departamentului Studii, Departamentului Relații Internaționale și Departamentului Social, cu respectarea prevederilor legislației în vigoare”.

Prin Decizia aceleiași Senat din 26 februarie 2013 se aproba Regulamentul-cadru al Departamentului academic al facultății de la Universitatea de Stat din Moldova¹ și, de asemenea, Statutul Instituției publice Universitatea de Stat din Moldova. Referindu-se la autonomia USM, noul Statut preciza că autonomia Universității de Stat din Moldova „se manifestă prin autonomie organizațională și autonomie financiară”, dezvăluind pentru fiecare competențele respective².

Măsurile luate pentru a eficientiza activitatea Universității de Stat din Moldova au dat rezultatele scontate. Conform clasamentului mondial elaborat de Consiliul Superior de Investigații Științifice din cadrul Ministerului Științei și Inovării al Spaniei Ranking Web of University, din cele 20 645 instituții de învățământ din lume, Moldova fiind reprezentată de 26 de instituții de învățământ superior, Universitatea de Stat din Moldova a fost apreciată ca fiind cea mai prestigioasă din RM, ocupând locul 3432 în topul general mondial, urmată de UTM (poziția 4220), ASEM (poziția 7220), ULIM (7696), USMF „Nicolae Testemițanu”(8254)³.

Autonomia Universității de Stat din Moldova în domeniul personalului a fost abordată de prorectorul N. Sadovei în Raportul prezentat Senatului pe 25 martie 2014. El a subliniat că USM „este autonomă în domeniul determinării politicilor proprii de personal”, iar esența acestei autonomii „constă în atribuirea dreptului comunității universitare de a-și stabili strategia instituțională proprie privind organizarea și gestionarea resurselor umane ale universității prin intermediul promovării priorităților educaționale și de cercetare, a flexibilității instituționale și securizării raporturilor de muncă ale personalului angajat, cu asigurarea respectării legislației în vigoare. Asigurarea autonomiei universitare în domeniul personalului se realizează prin intermediul mecanismelor proprii de angajare, monitorizare, motivare și flexibilizare a personalului universitar”. În același context, raportorul a prezentat esența mecanismelor de angajare, monitorizare, motivare și flexibilizare a personalului angajat la USM⁴.

Articolul 79 al Codului educației adoptat în anul 2014, în întregime este consacrat autonomiei universitare și prevede următoarele:

„(1) Instituțiile de învățământ superior dispun de statut de autonomie universitară.

(2) Autonomia universitară constă în dreptul comunității universitare de organizare și autogestionare, de exercitare a libertăților academice fără niciun fel de ingerințe ideologice, politice sau religioase, de asumare a unui ansamblu de competențe și obligații în concordanță cu politicile și strategiile naționale ale dezvoltării învățământului superior.

(3) Autonomia universitară vizează domeniile conducerii, structurării și funcționării instituției, activității didactice și de cercetare științifică, administrării și finanțării și se realizează, în principal, prin:

¹ Arhiva curentă a USM: Proces-verbal din 26 februarie 2013.

² Statutul Instituției publice Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău, 2013 (http://usm.md/wp-content/uploads/2013/STATUT%20USM%202013_1.pdf).

³ Dumitru Căldare. Universitatea de Stat din Moldova – prima Universitate din Republica Moldova. În: Universitatea de Stat din Moldova, 25 februarie 2014, nr. 7 (152), p. 2.

⁴ Arhiva curentă a Senatului USM, Proces-verbal din 25 martie 2014.

a) organizarea, desfășurarea și perfecționarea procesului de învățământ și de cercetare științifică;
 b) stabilirea specialităților;
 c) elaborarea planurilor de studii și a programelor analitice în conformitate cu standardele educaționale de stat;
 d) organizarea admiterii candidaților la studii, ținând cont de criteriile specifice profilului instituției de învățământ superior;
 e) selectarea și promovarea personalului didactic, științifico-didactic și științific, precum și a celorlalte categorii de personal din instituția de învățământ;
 f) stabilirea criteriilor de evaluare a activității didactice și de cercetare științifică;
 g) acordarea titlurilor didactice;
 h) eligibilitatea tuturor organelor de conducere, prin vot secret;
 i) rezolvarea problemelor sociale ale studenților și personalului;
 j) asigurarea ordinii și disciplinei în spațiul universitar;
 k) găsirea surselor suplimentare de venituri;
 l) stabilirea relațiilor de colaborare cu diverse instituții de învățământ și științifice, centre și organizații din țară și din străinătate.

(4) În plan financiar, autonomia universitară se realizează prin:

a) administrarea resurselor financiare prin conturi bancare, inclusiv a transferurilor de la bugetul de stat;
 b) utilizarea resurselor disponibile pentru desfășurarea activității statutare, conform propriilor decizii;
 c) acumularea veniturilor proprii din taxe, servicii acordate, lucrări executate și din alte activități specifice, conform nomenclatorului serviciilor prestate, aprobat de Guvern;
 d) administrarea bunurilor – proprietate a instituției și asigurarea condițiilor optime de dezvoltare a bazei materiale a instituției;
 e) utilizarea bunurilor – proprietate a instituției și a drepturilor aferente pentru realizarea scopurilor statutare ale instituției de învățământ superior.

(5) Instituțiile de învățământ în domeniile militare, securității și ordinii publice dispun de autonomie universitară în limitele reglementate de cadrul normativ al autorităților de resort.

Actualmente, activitatea Instituției Publice Universitatea de Stat din Moldova (USM) este reglementată de Carta USM, adoptată de Senatul USM la 31 martie 2015 și înregistrată la Ministerul Educației pe data de 17 aprilie 2015¹.

Conform articolului 29 al Cartei USM, organul colectiv suprem de conducere al USM este *Senatul*, membrii căruia sunt aleși prin vot direct și secret din rândul personalului științifico-didactic, didactic și nedidactic – aleși prin votul secret al corpului profesoral-didactic al facultăților, departamentelor, centrelor științifice; din studenți – aleși de formațiunile academice și asociațiile studențești; din reprezentanții organelor sindicale – aleși de organizațiile sindicale, în conformitate cu Regulamentul de funcționare a Senatului Universității de Stat din Moldova².

Carta USM stipulează că rectorul, prorectorii și decanii sunt membri din oficiu ai Senatului, iar membri ai Senatului pot fi persoanele ce activează ca titulari în cadrul Universității de Stat din Moldova și nu ocupă funcții de conducere în cadrul altor instituții de învățământ.

Membrii Senatului din rândul personalului științifico-didactic sunt, stipulează documentul citat, de regulă, doctori habilitați și profesori universitari, care respectă Codul de Etică al Universității de Stat din Moldova, își asumă obligația de loialitate față de Universitate și nu se află, sub nici o formă, în conflict de interese cu aceasta.

Senatul funcționează „în conformitate cu Regulamentul de funcționare a Senatului Universității de Stat din Moldova, elaborat în baza regulamentului-cadru, aprobat de Ministerul Educației”³.

¹ http://usm.md/wp-content/uploads/2015/04/Carta_USM_EDU-1.pdf (ultima accesare 24 iunie 2015).

² Ibidem.

³ Ibidem.

Documentul de bază al USM reglementează numărul membrilor Senatului (nu mai mult de 101 persoane), studenții fiind reprezentați în proporție de $\frac{1}{4}$ din numărul total al membrilor. Durata mandatului Senatului este de 5 ani, fiind sincronizată cu durata mandatului rectorului. Durata mandatului membrilor Senatului din rândul studenților este de un an, cu posibilitatea reînnoirii mandatului¹.

Președinte al Senatului este rectorul USM. Prorectorii USM, decanii, președintele comitetului sindical, directorul bibliotecii, directorul Centrului de Tehnologii Informaționale, directorii instituțiilor afiliate sunt membri ai Senatului în virtutea funcțiilor lor. Membrii Senatului sunt aleși conform unei cote reprezentative pentru fiecare facultate, subdiviziune, ținându-se cont de raportul următor: corpul didactico-științific – 75%; studenți, doctoranzi – 15%, personal auxiliar – 10%². În conformitate cu Regulamentul de funcționare a Senatului Universității de Stat din Moldova, Senatul alege secretarul.

Conform prevederilor Cartei USM, Consiliile facultăților pot alege câte un membru de onoare al Senatului, din rândul personalităților marcante din domeniu care au contribuit la dezvoltarea Universității de Stat din Moldova. Membrii de onoare au aceleași drepturi ca și ceilalți membri ai Senatului, cu excepția dreptului de vot.

Sedințele Senatului sunt deliberative, dacă la ele sunt prezenți cel puțin $\frac{2}{3}$ din numărul membrilor Senatului. Deciziile Senatului se aprobă cu majoritatea simplă de voturi ale membrilor prezenți (50% plus 1 vot), cu excepția Cartei universitare, care se aprobă prin votul a cel puțin $\frac{2}{3}$ din numărul membrilor Senatului³.

Senatul garantează libertatea academică și autonomia universitară, reprezintă comunitatea universitară și este cel mai înalt for de decizie și deliberare la nivelul universitar.

Alegerea membrilor Senatului este gestionată de către Comisia Electorală Universitară, conform procedurii electorale stabilite de Regulamentul de funcționare a Senatului Universității de Stat din Moldova.

Conform Cartei USM, Senatul are, în principal, următoarele competențe: aprobă Planul de dezvoltare strategică instituțională a Universității de Stat din Moldova și Programul de activitate curentă și de perspectivă în conformitate cu misiunea, obiectivele și drepturile statutare și legale; aprobă Carta universitară, Regulamentul de funcționare a Senatului, Regulamentul Consiliului pentru Dezvoltare Strategică Instituțională, Regulamentul Consiliului Științific, Regulamentul Consiliului de Administrație, Regulamentul de admitere la studii, regulamentele facultăților, departamentelor academice, catedrelor, precum și alte acte regulatorii de ordin intern; aprobă înființarea, reorganizarea și lichidarea subdiviziunilor structurale ale universității; prezintă candidații pentru conferirea titlurilor științifice și științifico-didactice (profesor cercetător, profesor universitar, conferențiar cercetător, conferențiar universitar), în conformitate cu legislația în vigoare; organizează și desfășoară concursurile pentru ocuparea posturilor științifico-didactice, științifice și manageriale vacante; aprobă pregătirea în domenii de formare profesională inițială și continuă, precum și programele de master, doctorat și post-doctorat; confirmă planurile de învățământ și curriculumul universitar, planurile de cercetare și de activitate științifico-metodică, planul de asigurare a calității; aprobă și recomandă autorității publice competente spre confirmare componența consiliilor științifice specializate pentru susținerea tezelor de doctor și doctor habilitat; instituie consilii științifice specializate, desemnează membrii seminarelor de profil și/sau membrii comisiilor de problemă la specialitățile acreditate și conducătorii acestora, care vor fi responsabili de estimarea tezelor de doctor/doctor habilitat; propune candidaturi pentru abilitarea cu dreptul de conducător de doctorat; confirmă sau schimbă, la propunerea școlilor doctorale, conducătorii (consultanții) de doctorat și aprobă/modifică temele tezelor de doctorat; aprobă Regulamentul de acordare a burselor pentru studenții Universității de Stat din Moldova; aprobă lista studenților propuși pentru acordarea

¹ Ibidem.

² http://usm.md/?page_id=562&lang=ro (ultima accesare 25 iunie 2015).

³ http://usm.md/wp-content/uploads/2015/04/Carta_USM_EDU-1.pdf.

burselor de merit; aprobă Regulamentul de premiere a cadrelor universitare pentru activitate didactică și științifică; acordă titlul onorific „Doctor Honoris Causa al Universității de Stat din Moldova” și propune candidaturi din rândul personalului universitar pentru a li se acorda distincții de stat și titluri onorifice; aprobă încheierea contractelor de cooperare interuniversitară națională și internațională; examinează problemele privind dezvoltarea social-economică a Universității de Stat din Moldova; aprobă structura și modalitățile de gestionare a bugetului Universității de Stat din Moldova, inclusiv sursele alternative de formare a bugetului; aprobă raportul anual al rectorului cu privire la activitatea Universității de Stat din Moldova; propune Ministerului Educației strategii de dezvoltare și reformare a sistemului național de învățământ superior în contextul integrării în spațiul european al învățământului superior¹.

Conducerea operativă a USM este exercitată de *Rectorul USM*. În ședința din 31 martie 2015 Senatul USM a aprobat Regulamentul privind alegerea rectorului USM (cu unele modificări intervenite în ședința din 29 mai 2015)².

În conformitate cu Regulamentul menționat, în postul de rector al USM poate fi ales candidatul care deține titlul de doctor și (sau) științifico-didactic și are experiență de cel puțin cinci ani în învățământul superior sau cercetare³. Una și aceeași persoană poate deține funcția de rector al USM nu mai mult de două mandate a câte cinci ani fiecare.

Conform Regulamentului, „rectorul USM este ales de către adunarea generală a personalului titular științifico-didactic, științific și didactic și a reprezentanților studenților în Senatul USM și în consiliile facultăților (adunarea generală a electorilor), cu votul majorității”⁴.

Regulamentul privind alegerea rectorului USM prevede desemnarea pretendenților la funcția de rector (de către comunitatea universitară), organizarea întâlnirilor cu pretendenții în cadrul unor adunări, la care sunt expuse programele de conducere pentru următorii cinci ani.

Organul care desfășoară alegerea rectorului USM este Consiliul pentru dezvoltare strategică instituțională a Universității de Stat din Moldova (CDSI). Alegerea rectorului are loc prin intermediul votului universal, direct, secret și liber exprimat în cadrul unei secții de votare și pe parcursul unei singure zile lucrătoare.

Regulamentul a înputernicit CDSI cu întocmirea și actualizarea listei electorale, distribuirea acesteia Comisiei Electorale Universitare (CEU), cu elaborarea modelului buletinului de vot, a formularului tipizat care folosește la calculul rezultatului votului în secția de votare, cu distribuirea buletinelor de vot, verificarea proceselor-verbale, centralizarea finală a voturilor, constatarea rezultatului alegerii rectorului USM și declararea rectorului ales. Rezultatele votării sunt anunțate Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Regulamentul citat indică amănunțit modul de organizare a alegerii rectorului USM (publicarea anunțului în presă și pe pagina web a USM, cu indicarea concretă a cerințelor față de pretendenți, documentele necesare pentru a participa la concurs, inclusiv programul de activitate pentru următorii cinci ani). Sunt indicați termenii concreți de depunere a actelor. Documentul prevede că „alegerile pot avea loc în cazul în care au fost înregistrate dosarele a cel puțin 2 candidaturi eligibile”⁵. Documentul stabilește data alegerilor (primul tur de scrutin), după care cel de-al doilea tur, la care pot participa primii doi candidați, care au întrunit cele mai multe voturi în primul tur de scrutin. Prevederile Regulamentului nu se opresc aici: „În cazul în care în al doilea tur de scrutin candidații obțin un număr egal de voturi, procesul de votare se repetă, la fiecare 14 zile, până când unul dintre candidați va obține un număr mai mare de voturi”⁶. După alegere, rectorul semnează un contract individual de muncă cu Ministerul Educației privind salariul.

¹ Ibidem. Lista nominală a membrilor Senatului USM este afișată pe pagina web a USM: http://usm.md/?page_id=562&lang=ro.

² <http://usm.md/wp-content/uploads/2010/09/Regulament-modificat-alegere-rector-USM.pdf>.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Regulamentul privind alegerea rectorului USM este un document foarte minuțios, autorii lui, se pare, au dorit să prevadă situații incredibile. În unele cazuri au fost comise repetări. Cel puțin trei lucruri ar fi de spus: este vorba, totuși, de un mediu universitar, academic, deci elevat, competent; Regulamentul se adresează unui astfel de mediu. Apoi, activitatea rectorului este bine determinată de Carta USM, de alte documente ministeriale și universitare. În sfârșit, alegerile au loc o dată la cinci ani, termen destul de lung pentru aplicarea Regulamentului și doar într-o singură instituție - USM.

În strictă conformitate cu acest minuțios Regulament, pe data de 10 iunie 2015, în cadrul USM, s-au desfășurat alegerile rectorului. La acest înalt post au pretins trei candidați, rector al USM fiind ales, din primul scrutin, prof. univ., dr. hab. Gheorghe Ciocanu.

Profesorul Gheorghe Ciocanu s-a născut la 22 ianuarie 1953, în localitatea Pârlița din județul Bălți; este absolvent al Facultății de Matematică și Cibernetică a USM (1975), este doctor habilitat în științe fizico-matematice (1995)¹. Din noiembrie 2007² dl Gheorghe Ciocanu este rector al USM (la început – interimar, apoi rector ales, în decembrie 2008³).

În activitatea sa de zi cu zi s-a condus de sloganul: „Un manager este bun dacă îi face pe oameni să creadă în el; un manager este foarte bun dacă îi face pe oameni să creadă în ei”⁴. Profesorul universitar, membrul corespondent al Academiei de Științe din Moldova Anatol Ciobanu, care a cunoscut îndeaproape rectorii USM (cu excepția primului), scria despre dl Gheorghe Ciocanu următoarele: „Este un Om de o largă și profundă cultură generală și modestie cu totul ieșită din comun (...), este un matematician forte, recunoscut departe de hotarele R. Moldova; pentru domnia sa știința stă în capul mesei, pentru că ea este putere (...), este foarte exigent, mai întâi de toate, față de sine însuși și mai apoi față de corpul profesoral didactic; în același timp, se dovedește a fi nespus de empatic, înțelegător și gata de a-i ajuta pe cei care i se adresează...”⁵

În cadrul Universității de Stat din Moldova, *Facultatea* constituie „unitatea organizațional-administrativă de bază a USM, care funcționează în baza prevederilor legislației în vigoare, regulamentelor naționale și instrucțiunilor Ministerului Educației, a Statutului USM (26.02.2013)”⁶. Facultățile activează în baza „Regulamentului Facultății USM”, aprobat de Senatul USM la 26 februarie 2013.

În conformitate cu prevederile Regulamentului, „organul suprem de conducere a Facultății este Consiliul Facultății, ales pentru un termen de cinci ani în conformitate cu „Regulamentul cu privire la modul de ocupare a posturilor didactice în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova”, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 854 din 21.09.2010 și „Regulamentul cu privire la ocuparea posturilor de conducere și alegerea organelor de conducere în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova”, aprobat prin ordinul Ministerului Educației nr. 697 din 4.XI.2011.

Regulamentul prevede următoarele: „Consiliul Facultății include cadre didactico-științifice, studenți, masteranzi și doctoranzi. În Consiliu sunt reprezentate toate subdiviziunile facultății în baza respectării principiului egalității în drepturi”⁷.

Consiliul Facultății întrunește următoarea componență:

- a. membri din oficiu: decanul, prodecanul (-ii), șefii departamentelor și/sau catedrelor, președintele comitetului sindical al corpului didactic și președintele comitetului sindical studențesc, șeful Comisiei de Asigurare a Calității.

¹ Rusnac Gheorghe, Cozma Valeriu. Profesorii Universității de Stat din Moldova (1946-2001). Dicționar istorico-biografic. Chișinău, 2001, p. 53.

² <http://unimedia.info/stiri/-2786.html>.

³ <http://www.azi.md/ro/story/811>. Din 95 de voturi ale membrilor Senatului, profesorul Gheorghe Ciocanu a acumulat 60 de voturi.

⁴ <http://www.epresa.md/interviul-saptamanii/interviu-cu-gheorghe-ciocanu-ce-inseamna-sa-fii-rector-usm-de-ce-tinerii-pleaca-sa-invete-pestre-hotare-si-cati-studenti-vor-fi-inmatriculati-in-2013>.

⁵ Ciobanu Anatol. Homo locum ornat... în Universitatea de Stat din Moldova, 2015, 23 iunie.

⁶ <http://usm.md/wp-content/uploads/2014/05/2013-REGULAMENT-FACULTATEA-USM.pdf>.

⁷ Ibidem.

- b. membri aleși: un număr egal de membri din subdiviziunile facultății, în proporție de 1 membru la 5 angajați; studenți și doctoranzi în proporție de 15 % din efectivul total al Consiliului.

Conform Regulamentului, Președintele Consiliului Facultății este decanul, vicepreședinte – unul din prodecani. Dacă în cadrul Facultății nu este prevăzut postul de prodecan, vicepreședinte este ales prin vot deschis unul dintre membrii acestuia. Activitățile de secretariat, precum și cele organizatorice privind ședințele Consiliului Facultății se atribuie secretarului Consiliului, ales prin vot deschis dintre membrii acestuia.

În conformitate cu Regulamentul, Consiliul Facultății are, între altele, următoarele atribuții: determină strategia dezvoltării facultății, corelată cu planul strategic al Universității, aprobă planul strategic al facultății, coordonează și monitorizează procesul de asigurare a calității procesului didactic la facultate, propune pentru aprobare Senatului Universității modificări în structura facultății, propune, în conformitate cu legislația în vigoare, candidaturi pentru ocuparea postului de rector al USM și de decan al facultății, examinează și prezintă Senatului pentru aprobare planurile de învățământ pe specialități și programe de masterat, curriculumurile pentru unitățile de curs/module, examinează și propune spre aprobare Senatului USM deschiderea unor specialități noi pentru studii superioare de licență, ciclul I și programe pentru studiile superioare de master, ciclul II, analizează rezultatele evaluărilor finale (din cadrul sesiunilor, stagiilor de practică etc.), examinează problemele cu privire la dinamica contingentului de studenți (promovarea, restabilirea, transferul de la o formă de studii la alta, studierea în paralel la a doua specialitate etc.), aprobă planurile individuale și planurile pentru studiile postuniversitare, înaintează conducerii instituției de învățământ propuneri privind prelungirea activității cadrelor didactice care au vârsta de pensionare, anual, aprobă și propune pentru confirmare Senatului raportul decanului cu privire la activitatea didactico-științifică și educativă a facultății etc.⁸

Conducerea executivă a facultății este înfăptuită de *decan*, care este ales pentru un termen de 5 ani în conformitate cu reglementările în vigoare privind ocuparea posturilor didactice și de conducere și alegerea organelor de conducere în instituțiile de învățământ superior universitar, aprobat de Ministerul Educației.

„Conform Regulamentului, decanul facultății are următoarele atribuții: administrează activitățile facultății, activează în numele facultății, reprezentând-o atât în cadrul instituției, cât și în relațiile cu alte persoane juridice și fizice, se subordonează nemijlocit rectorului USM și/sau, prin delegare, prorectorilor în domenii de activitate, conduce ședințele Consiliului Facultății, Biroului Consiliului Facultății și asigură executarea hotărârilor adoptate, organizează, coordonează și supraveghează realizarea procesului de studii și de cercetare științifică în cadrul facultății, aprobă planurile individuale de lucru ale conducătorilor subdiviziunilor facultății (departamentele/catedrele, laboratoarele de cercetare etc.), dirijează și controlează dinamica contingentului de studenți în cadrul facultății, supraveghează activitățile de acordare a bursei pentru studenți și de repartizare a locurilor în căminele studențești, este responsabil de asigurarea informării studenților privitor la oportunitățile de plasarea în câmpul muncii a tinerilor specialiști, absolvenți ai facultății, anual, prezintă Consiliului Facultății și Senatului USM raportul cu privire la activitatea didactico-științifică și educațională a facultății, este responsabil de organizarea și desfășurarea admiterii la facultate etc.”⁹

Universitatea de Stat din Moldova are un șir de subdiviziuni administrative, care asigură bunul mers al lucrurilor. Este vorba de *Consiliul de Administrație*, ales de Senat și constituit din rector, prorectori, decanii facultăților, șefii de catedre, șefii serviciilor și ai altor subdiviziuni universitare. Consiliul de Administrație funcționează în baza Regulamentului aprobat de Senat¹⁰.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ http://usm.md/?page_id=564&lang=ro; pe site-ul USM este prezentată lista membrilor Consiliului de Administrație a USM, 33 de persoane (ultima accesare - 14 iunie 2015).

În conformitate cu prevederile Codului Educației (iulie 2014), USM a constituit *Consiliul pentru Dezvoltare Strategică Instituțională al Universității de Stat din Moldova* și a aprobat un Regulament privind activitatea acestui organ de conducere. Conform Regulamentului, Consiliul pentru Dezvoltare Strategică Instituțională al Universității de Stat din Moldova (în continuare – CDSI), „împreună cu Senatul, Consiliul Științific, Consiliul de Administrație, Rectorul și Consiliul facultății, face parte din sistemul organelor de conducere a Universității de Stat din Moldova”¹.

Conform Regulamentului, CDSI „este organul de conducere al USM, care se întrunește cel puțin o dată în trimestru sau ori de câte ori este necesar, la inițiativa președintelui sau a cel puțin 1/3 din numărul membrilor și care are următoarele competențe și atribuții:

a) coordonarea elaborării Planului de dezvoltare strategică instituțională a USM, care cuprinde viziunea, misiunea, strategii de dezvoltare a USM și acțiunile principale pentru o perioadă de cel puțin cinci ani, care sunt prezentate Senatului pentru aprobare;

b) monitorizarea, evaluarea eficientizării utilizării resurselor financiare și prezentarea în Senat a proiectului bugetului USM pentru aprobare;

c) aprobarea contractului-tip de studii și cuantumului taxelor de studii la USM;

d) asigurarea managementului instituțional privind drepturile de proprietate intelectuală și de transfer tehnologic;

e) adoptarea deciziilor, cu avizul favorabil prealabil al Senatului, privind:

- dezvoltarea și consolidarea patrimoniului USM, cu cel puțin 2/3 din numărul voturilor membrilor CDSI;

- inițierea și închiderea programelor de studii, cu cel puțin 2/3 din numărul voturilor membrilor CDSI;

- metodologia de salarizare și stimulare a personalului USM;

- activitățile de antreprenoriat, parteneriatele public-private și cooperarea USM cu mediul de afaceri;

- angajarea în consorții și fuzionarea USM cu alte instituții de învățământ superior”².

Prin Ordinul Ministrului Educației, dna Maia Sandu, pe data de 23 aprilie 2015, a fost aprobată componența nominală a CDSI.

Președinte al CDSI a fost ales dl Leonid Culiuc, prof. univ., dr. hab. în științe fizico-matematice, academician al Academiei de Științe a Moldovei. Vicepreședinte al CDSI este dl Valeriu Lazăr, președintele Camerei de Comerț și Industrie din Republica Moldova, iar secretar al CDSI este dl Nicolae Sadovei, conf. univ., dr. hab., prorector pentru probleme sociale al USM. Membrii Consiliului sunt: dna Elena Mocanu, doctor în drept, notar, dna Natalia Rață, expert în monitorizarea și auditarea financiară, dl Vasile Ișan, prof. univ. dr. în economie, rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, dl Gheorghe Ciocanu, prof. univ., dr. hab., rectorul USM, dl Mihai Patraș, prof. univ. dr., USM și dl Victor Zaharia, doctor în drept, conferențiar universitar, doctor în drept³.

Una din cele mai importante subdiviziuni ale USM este *Departamentul Studii*. Conform Cartei USM, Departamentul activează în baza Cartei Universității de Stat din Moldova, a documentelor normative ce reglementează procesul de învățământ din Republica Moldova, a ordinelor rectorului / prorectorului pentru activitatea didactică.

Obiectivele de bază ale Departamentului Studii sunt organizarea și asigurarea tehnico-materială și didactică a procesului de învățământ, precum și formarea și evidența efectivului de studenți și masteranzi. Departamentul Studii pregătește materiale instructive, regulamente, proiecte de ordine privind organizarea și realizarea procesului de instruire, precum și proiecte de dezvoltare a sistemului învățământului universitar; promovează și stimulează implementarea noilor forme și tehnologii de evaluare a cunoștințelor; participă la formarea statelor de

¹ <http://usm.md/wp-content/uploads/2010/09/Regulament-C.D.S.I.-U.S.M.-pt.-Senat.pdf>.

² Ibidem.

³ Universitatea de Stat din Moldova, 2015, 23 iunie; vezi și: <http://usm.md/wp-content/uploads/2015/04/USM-Ordin-CDSI.pdf> (facsimilul ordinului ministerial).

funcții; asigură cu documentația respectivă și organizează desfășurarea examenului de licență, de masterat, conferirea calificării respective, organizează completarea și înmânarea diplomelor absolvenților universității; de comun acord cu secția Managementul Calității analizează dările de seamă ale facultăților și ale președinților Comisiilor pentru examenul de licență/ Comisiilor de evaluare a tezelor de master, elaborând propuneri și măsuri concrete pentru perfecționarea procesului de instruire; asigură catedrele și facultățile cu formulare, registre, fișe, borderouri, diplome, carnete de student, de master etc.; monitorizează desfășurarea sesiunilor ordinare, formele și modalitățile de evaluare a studenților/masteranzilor; verifică și analizează rezultatele sesiunilor de examinare etc.¹

Departamentul Studii asigură controlul calității și al eficienței procesului de învățământ la USM și, în acest sens, este responsabil de asigurarea metodică și tehnică a procesului de învățământ; contribuie la implementarea și utilizarea noilor tehnologii didactice în procesul de studii; analizează și evaluează eficacitatea procesului instructiv-educativ; pregătește rapoartele statistice, informațiile și materialele solicitate de instanțele superioare; efectuează controlul privitor la perfectarea documentației decanatelor (registre, fișe personale, carnete de note și de student, masteranzi etc.); monitorizează tematica tezelor de licență și de master; înaintează propuneri privitor la componența Comisiilor pentru examenul de licență / Comisiilor de evaluare a tezelor de master; elaborează graficul și orarul examenului de licență/ de master; face propuneri rectorului pentru luarea măsurilor administrative în caz de încălcare a disciplinei de către cadrele didactice și de către studenți/ masteranzi².

A treia direcție de activitate a Departamentului Studii este evidența mobilității efectivului de studenți. Astfel, Departamentul Studii elaborează regulamente și instrucțiuni privind organizarea admiterii la Universitate; asigură publicitatea în perioada admiterii (editarea materialelor metodice, îndrumărilor, difuzarea informației la Radio și TV etc.); asigură pregătirea la timp a materialelor pentru probele de concurs; organizează studierea și realizarea prevederilor actelor normative privind regulamentul de admitere; pregătește proiectul ordinului de înmatriculare a candidaților la anul I; analizează și pregătește ordinele de înmatriculare, de promovare și de admitere la examenul de licență / de susținere a tezei de master și de acordare a titlului. Analizează și organizează transferul, restabilirea, exmatricularea, acordarea concediului academic, stimularea sau sancționarea studenților³.

Șeful Departamentului Studii este conf. univ. dr. Igor Verlan.

Un rol important în promovarea progresului educațional și științific îl are *Secția Managementul calității: dezvoltare curriculară și evaluare*. Sarcina fundamentală a acestei Secții este „implementarea și monitorizarea sistemului de management al calității, procesului de formare profesională la Ciclul I Licență și Ciclul II Masterat în cadrul Universității de Stat din Moldova”⁴.

Secția și-a formulat patru obiective de activitate: a) monitorizarea structurilor de asigurare a calității învățământului în cadrul USM; b) asigurarea condițiilor curriculare de integrare a USM în spațiul unic educațional european; c) evaluarea calității condițiilor/ resurselor, procesului și rezultatelor formării profesionale inițiale în cadrul USM; și d) organizarea și coordonarea stagiilor de practică.

În domeniul asigurării calității învățământului secția organizează sistemul de asigurare a calității; elaborează indicatorii și metodologiile de asigurare a calității; monitorizează procesul de asigurare a calității; elaborează criterii de evaluare a calității; monitorizează activitățile consiliilor de asigurare a calității; elaborează regulamente interne; coordonează procesul de elaborare a programelor de studii; coordonează elaborarea și aplicarea suportului curricular⁵.

¹ http://usm.md/?page_id=1580&lang=ro

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ http://usm.md/?page_id=1586&lang=ro.

⁵ Ibidem.

Privind dezvoltarea curriculară, secția și-a formulat următoarele obiective: monitorizarea elaborării planurilor de studii; monitorizarea elaborării standardelor/ calificărilor pentru ciclul I – Licență; coordonarea procesului de elaborare a curriculumurilor, ciclul I – Licență; monitorizarea elaborării suporturilor de curs.

În domeniul evaluării, secția își propune să evalueze rezultatele academice, să determine strategii de evaluare, să acorde suportul metodic în elaborarea instrumentelor de evaluare (testelor) etc. Privind personalul didactic, secția creează condiții de realizare a procedurii de evaluare și asistență în procesul de evaluare externă¹. În plus, secția elaborează regulamente și programe (curriculumuri) de practică, colaborează cu metodiștii de practici, cu instituțiile-bază de realizare a stagiilor de practică etc.

Șefa Secției Managementul calității: dezvoltare curriculară și evaluare este dna conf. univ. dr. Liliana Rotaru.

O altă subdiviziune importantă a USM este *Secția Organizare și Evidență*, care are următoarele responsabilități: normarea activității didactice; elaborarea statelor de funcții; monitorizarea realizării sarcinii didactice; organizarea studiilor la învățământul cu frecvență redusă; monitorizarea orarului și a activității didactice la învățământul cu frecvență la zi și cu frecvență redusă; supravegherea întocmirii și executării orarului examenelor în sesiunile ordinare și suplimentare; gestionarea fondului de săli.

Secția Organizare și Evidență are un dispecerat (biroul 225, bloc central) responsabil de repartizarea corectă și eficientă a sălilor de studii în asigurarea procesului didactic; de perfectarea ordinelor, actelor și documentelor ce vizează procesul de studii (înmatriculare, restabilire, transfer, exmatriculare); de primirea actelor de la comisia de admitere și transmiterea acestora în secția Resurse Umane și de eliberarea certificatelor de confirmare a studiilor (absolvenții anilor 2000 – până în prezent).

Urmează Sectorul de eliberare a actelor de studii, împuternicit cu pregătirea documentației pentru examenul de licență/ de master, a orarului și cu supravegherea îndeplinirii acestora la facultăți, cu monitorizarea realizării prevederilor orarului de susținere a tezelor de master/ a examenelor de licență, cu supravegherea eliberării actelor de studii (a diplomelor de licență, de studii superioare universitare, a certificatelor, carnetelor de note și de student, a diplomelor de bacalaureat), cu eliberarea duplicatelor actelor de studii (în baza certificatului de arhivă, a registrului și anunțului în „Monitorul oficial”).

Sectorul Evidență și Statistică este împuternicit să asigure evidența contingentului de studenți/ masteranzi; să perfecteze informațiile lunare, semestriale și anuale; să coordoneze listele studenților cu decanatele și să supravegheze promovarea studenților de la an la an, ordinele de admitere la examenul de licență /de master, de conferire a titlului și eliberarea diplomelor de absolvire².

În afară de cele de mai sus, Secția Organizare și Evidență verifică graficele procesului de învățământ cu frecvență redusă conform planurilor de studii; verifică graficele și monitorizează Calendarul Academic la învățământul cu frecvență redusă; supraveghează orarul sesiunilor ordinare și sesiunilor de recuperare la învățământ cu frecvență redusă; verifică demersurile de la facultăți privind eliberarea borderourilor de examinare; monitorizează borderourile de examinare la învățământul cu frecvență redusă; verifică adeverințele academice, eliberate studenților³.

O altă subdiviziune importantă a USM este *Secție Personal, Secretariat și Arhivă*, împuternicită cu deservirea întregului personal al Universității și care are în responsabilitatea sa următoarele: evidența și gestionarea personalului didactic și auxiliar în conformitate cu legislația în vigoare prin utilizarea unor instrumente și tehnici adecvate (contracte de muncă, fișe individuale, statistici, fișa postului etc.); participarea la evaluarea periodică, împreună cu

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

conducerea universității, decanii și șefii de catedre, a cadrelor didactice ale universității; asigurarea evidenței militare; eliberarea și monitorizarea polițelor de asigurare medicală; evidența dosarelor studenților; lucrări de secretariat și lucrări de arhivă¹.

Așadar, în perioada respectivă au avut loc modificări esențiale în structura administrației universitare, modificări îndreptate spre optimizarea subdiviziunilor universitare, scopul urmărind fiind eficientizarea activității acestora.

II.12. UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA – PROMOTOR AL PERFORMANȚEI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

De-a lungul anilor Universitatea de Stat din Moldova și-a creat imaginea unei instituții de învățământ superior – lider în țara noastră.

Statutul de universitate (unica universitate) pe care l-a avut în sistem, precum și caracterul clasic i-au atribuit o anumită configurație a mediului academic și de cercetare.

Diversitatea domeniilor de formare profesională, tradițiile consolidate au generat o anumită atractivitate pentru cei mai buni candidați la studii. Corpul profesoral calificat (cel mai numeros în sistem), care întrunește în prezent circa 96 doctori habilitați și 106 profesori universitari, precum și 439 doctori în științe, 377 conferențieri, constituie nu doar un potențial al culturii spirituale a țării noastre, ci și un potențial-nucleu al oamenilor de știință din Republica Moldova. Savanții de referință din diverse domenii, discipoli sau titulari ai Universității de Stat din Moldova, au contribuit la fondarea sau la consolidarea unor școli științifice, care au impulsionat dezvoltarea domeniilor științifice. În acest context remarcăm activitatea multor personalități recunoscute la scară națională, regională sau mondială:

- **Grigore Cincilei**, doctor habilitat, profesor universitar, întemeietorul școlii *Derivatologie sintematică*;
- **Victor Banaru**, doctor habilitat, profesor universitar, scriitor, traducător; întemeietorul școlii *Gramatica și semantica textului – școală lingvistică internațională în semantica unităților sintactice*;
- **Ion Dumbrăveanu**, doctor habilitat, profesor universitar, școala *Hispanistică și italianistică*;
- **Sergiu Pavlicenco**, doctor habilitat, profesor universitar, întemeietorul școlii naționale de *Studii literare comparate*;
- **Boris Melnic**, doctor habilitat, academician, întemeietorul școlii *Homologie*;
- **Vasile Șalaru**, doctor habilitat, academician, fondator al școlii *Algologie*;
- **Ion Toderaș**, doctor habilitat, academician, a consolidat domeniul *Hidrobiologie*;
- **Ion Dediu**, doctor habilitat, membru corespondent al AȘM, a dezvoltat domeniul *Ecologie*;
- **Nicolae Corlăteanu**, doctor habilitat, academician, a abordat și a consolidat diverse aspecte de funcționare și dezvoltare a limbii române: *istoria limbii și gramatica istorică, lexicologie și lexicografie, fonetică și fonologie, morfologie și sintaxă, romanistică și limbi romanice, derivatologie, sociolingvistică, cultivare a limbii, istorie a filologiei*;
- **Ion Osadenco**, doctor habilitat, profesor universitar, a consolidat școala științifică de *literatură clasică română*;
- **Anatol Ciobanu**, doctor habilitat, membru corespondent al AȘM, a consolidat școala științifică de *lingvistică*;

¹ http://usm.md/?page_id=1608&lang=ro (ultima accesare 15 iunie 2015).

- **Mihail Dolgan**, doctor habilitat, academician, fondator al direcției științifice *Estetica imaginii artistice. Poetica și stilistica liricii moderne*;
- **Iraida Condrea**, doctor habilitat, profesor universitar, abordează aspecte ale *stilisticii limbii române, ale cultivării vorbirii, ale sociolingvisticii, semioticii și pragmaticii*;
- **Vladimir Andrunachievici**, doctor habilitat, academician, fondator al școlii *Algebră: teoria radicalilor și teoria structurală a inelelor și algebrei asociative; teoria aditivă a idealelor; teoria varietăților sistemelor algebrice; aplicații ale teoriei radicalilor în module și categorii; teoria inelelor și modulelor topologice, prin dezvoltarea teoriei structurale a inelelor topologice*;
- **Valentin Belousov**, membru corespondent al AȘ Pedagogice a URSS, fondator al școlii *Teoria Cvasigrupurilor*;
- **Izrael Gohberg**, doctor habilitat, profesor universitar, fondatorul școlii *Analiză Funcțională și Metode Aproximative*;
- **Constantin Sibirski**, doctor habilitat, academician, fondatorul școlii *Ecuatii Diferențiale*;
- **Petru Soltan**, doctor habilitat, academician, membru de onoare al Academiei Române, fondatorul școlii *Geometrie, Topologie și Matematică Aplicată*;
- **Alexandru Zamorzaev**, doctor habilitat, membru corespondent al AȘM, fondator al școlii *Geometrie Discretă și Cristalografie*;
- **Mihail Kot**, doctor, profesor, fondatorul școlii *Fizica semiconductorilor*;
- **Alexei Simașchevici**, doctor habilitat, academician, fondatorul școlii *Fizica heterotranzițiilor*;
- **Iurii Perlin**, doctor habilitat, profesor universitar, membru corespondent al AȘM, fondatorul direcției științifice *Manifestările interacțiunii electron-fononice în spectrele optice și caracteristicile de relaxare a cristalelor dopate*;
- **Evghenii Pocotilov**, doctor habilitat, profesor universitar, membru corespondent al AȘM, academician al Academiei de Științe Reale a Rusiei, fondatorul direcției științifice *Cercetarea teoretică a excitațiilor elementare în structurile multistratificate și în suprarețele*;
- **Gheorghe Duca**, doctor habilitat, academician, fondatorul școlii *Chimia ecologică*;
- **Aurelian Gulea**, doctor habilitat, membru corespondent al AȘM, fondatorul școlii *Stereochimia și stereodinamica reacțiilor de acumulare a combinațiilor coordinative*;
- **Mihail Revenco**, doctor habilitat, academician, fondatorul școlii *Chimia coordinativă*;
- **Alfred Șur**, doctor habilitat, profesor **Nicanor Barbă**, doctor habilitat, profesor, fondatorii școlii *Vinilarene și polivinilarene cu conținut de azot și sulf; Compuși biologic activi*;
- **Alexei Sîcirov**, doctor habilitat, fondatorul școlii *Termodinamica complexării și cinetica reacțiilor de substituție în combinații coordinative*;
- **Nina Samusi**, doctor habilitat, profesor, fondatorul școlii *Reactivitatea compuşilor coordinativi*;
- **Maria Gonța**, doctor habilitat, profesor, fondatorul școlii *Chimia ecologică a nitraților, nitriților și N-nitrozoaminelor*;
- **Maria Bulgaru**, doctor habilitat, profesor universitar, a pus bazele domeniului *Asistență socială și sociologie*.

Cercetarea științifică reprezintă pentru USM unul dintre pilonii de bază ai activității și un obiectiv principal de dezvoltare pe termen lung, a cărui scop este de a menține universitatea printre instituțiile de prestigiu la nivel național, regional și internațional.

Printre cele mai valoroase realizări științifice în ultimii 5 ani pot fi considerate:

- teoria transportului de căldură în grafenul laminat, fiind stabilită dependența puternică a conductibilității termice de dimensiunile nanocristalitelor;

- scheme tehnologice de înlăturare a agenților de dispersie în sisteme model ce conțin coloranți, surfactanți și etilenglicol din apele reziduale textile;
- inhibitori moleculari noi de proliferare a micobacteriilor de tuberculoză și microorganismelor gram-pozitive și gram-negative în baza izonicotinoilhidrazonelor 2-formilpiridinelor substituite, 4-alkil-, 4-ariltiosemicarbazonelor și compușilor coordinați ai cobaltului, nichelului, cuprului și zincului cu acești liganzi;
- noi inhibitori moleculari antitumorali în baza compușilor coordinați ai cuprului, fierului, cobaltului, nichelului și zincului cu produșii de condensare a 2-hidrazinobenzotiazolului cu 2-formil-, 2-acetil și 2-benzoilpiridina;
- inhibitorii moleculari de proliferare a celulelor de cancer în baza 4-(*o*-, *m*-, și *p*-metilfenil)- și 4-(*o*-, *m*-, și *p*-metoxifenil)-tiosemicarbazonelor aldehidei salicilice, 5-cloro-, 5-bromo- și 5-nitrosalicilice;
- procedeul de obținere a biomasei de spirulină cu conținut înalt de ficobiliproteine (25-27%), inclusiv ficocianină (cca 22%);
- studiul atractorilor compacți și globali în sisteme de control și a stabilității asimptotice a sistemelor cu transfer de comandă;
- elaborarea suportului conceptual, științific și metodologic pentru asigurarea modernizării învățământului superior din Republica Moldova, cadrul de referință al curriculumului universitar;
- identificarea a 4 hibrizi de mentă cu valori sporite ale productivității, recoltei herbei uscate și a cantității de ulei eteric la hectar.

Calitatea cercetărilor realizate la USM în anii de referință este confirmată la nivel național și internațional prin:

- decernarea a 28 de premii de nivel republican, municipal și ale AȘM;
- participări la 46 de expoziții, saloane și foruri, în cadrul cărora cercetătorilor universității li s-au conferit 141 de medalii, inclusiv: 97 de aur, 31 de argint, 13 de bronz;
- publicarea a 108 monografii, inclusiv 12 în ediții străine; 455 articole științifice în reviste internaționale, inclusiv 186 în reviste cu factor de impact și 1388 în reviste naționale;
- obținerea a 91 de brevete de invenție;
- susținerea a 13 teze de dr.hab. și 160 de dr. în științe;
- participări la peste 1780 de conferințe științifice la nivel național și internațional.

Fiind lider în domeniul său de activitate, USM rămâne a fi cea mai inovativă și dinamică instituție de învățământ, orientată spre performanță și excelență în domeniul cercetării, inovării și transferului tehnologic. În acest context poate fi menționată și conferirea de către Directoratul General pentru Cercetare și Inovare al Comisiei Europene a titlului „*Excelența Resurselor Umane în Cercetare / HR Excellence in Research*”, acordat Universității de Stat din Moldova la 17 iulie 2015.

Indiscutabil, problema calității învățământului superior și a cercetării universitare este de o semnificație deosebită. Mai mult, asigurarea calității reprezintă un obiectiv, importanța căruia perpetuează cu aceeași intensitate pe parcursul timpurilor.

E de menționat implicarea plenară a titularilor USM în elaborarea reperelor conceptuale și a bazei normative necesare funcționării unor sectoare importante ale mediului socioeconomic din Republica Moldova: sistemul de drept, sistemul asistenței sociale, sistemul educațional, sistemul instituțiilor din domeniul ecologiei și protecției mediului, sistemul financiar-bancar, sistemul mass-media etc.

Constatăm o contribuție substanțială a cadrelor științifico-didactice ale USM în elaborarea și promovarea politicilor educaționale în domeniul învățământului superior.

Specificul organizării Ministerului Educației și a managementului învățământului superior a necesitat în permanență implicarea universitarilor în conceptualizarea educației pe acest segment al sistemului, în elaborarea documentelor de politici educaționale, precum și a celor cu caracter metodic. Lipsa unei instituții specializate în acest scop și numărul redus de angajați ai Direcției Învățământului Superior și Cercetare de la Ministerul Educației, preocupați pre-

ponderent de activitatea de management, a solicitat în permanență potențialul și experiența titularilor USM organizând echipe de lucru și comisii specializate în scopul elaborării documentelor normativ-reglatorii și a suportului metodologic necesar pentru buna funcționare a învățământului superior.

În acest sens facem referință la grupurile de lucru organizate în 2005 și, respectiv, 2015, pentru elaborarea „*Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior*”. Acest document a solicitat o bună cunoaștere a standardului educațional internațional (ISCED), a tradițiilor și realităților învățământului superior din țară.

Din considerente enunțate anterior, cadrele didactice din universități au fost implicate și în elaborarea Cadrului Național al Calificărilor, care constituie un standard educațional național, determină finalitățile de studii și reflectă concepția formării specialiștilor prin studii superioare, punând accent pe relația mediului universitar cu piața muncii. Fiind o instituție de tip clasic, cu o diversitate largă a ofertelor educaționale, USM a fost responsabilă de elaborarea CNC pentru 32 de domenii de formare profesională. Munca în echipele de lucru a solicitat profesorilor USM o bună cunoaștere a domeniului de specialitate, a stării de fapt a mediului economic de pe segmentul respectiv al pieței muncii; abilități de formare a competențelor profesionale, atitudine civică în contextul realizării unei activități neremunerate.

Codul Educației al Republicii Moldova, publicat la 24.10.2014 în MO nr.319-324, a stabilit anumite priorități ale evoluției sistemului educațional și a operat modificări de funcționare a procesului de formare profesională prin învățământul superior, organizat în cicluri.

Prevederile Codului Educației au necesitat implicarea comunității academice a USM în elaborarea unor documente normativ-reglatorii, care să asigure funcționalitatea sistemului de învățământ superior în contextul noii paradigme educaționale, orientate spre sporirea funcționării achizițiilor academice, flexibilitatea și receptivitatea mediului universitar la cerințele socioeconomice, axarea procesului de formare profesională pe necesitățile beneficiarului, sporirea gradului de autonomie universitară. În acest scop au fost elaborate regulamente-cadru, ce au fost discutate și redactate de către comunitatea științifico-academică a USM.

- Regulamentul de organizare a studiilor în învățământul superior în baza Sistemului Național de Credite de studii (CME nr.4.2., din 23 octombrie 2015);
- Regulamentul cu privire la organizarea ciclului II – Studii superioare de master (HG-nr.464 din 28.07.2015);
- Regulamentul privind studiile superioare de doctorat, ciclul III (HG-nr.1007 din 10 decembrie 2014);
- Regulamentul-cadru privind organizarea examenului de finalizare a studiilor superioare de licență (OME nr.1047 din 29 octombrie 2015);
- Regulamentul-cadru privind modul de alegere a rectorului instituției de învățământ superior din Republica Moldova (OME nr.09 din 14.01.2015);
- Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea organelor de conducere ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova (OME nr.10 din 14.01.2015);
- Regulamentul de organizare a programelor de postdoctorat (ordinul nr. 563 din 15 iunie 2016 al Ministrului Educației);
- Regulamentul-cadru cu privire la modul de ocupare a funcțiilor didactice, științifico-didactice și științifice în învățământul superior și Regulamentul cu privire la conferirea titlurilor științifico-didactice în învățământul superior (ordinul nr. 255 din 01 aprilie 2016 al Ministrului Educației).

Unul dintre cele mai importante documente, ce are un pronunțat caracter instrumental, Planul-cadru pentru studii superioare (ciclul I – Licență, ciclul II – Master, studii integrate, ciclul III – Doctorat), adoptat prin Hotărârea Colegiului Ministerului Educației nr.41 din 22.10.2015, a generat schimbarea unor accente strategice în formarea profesională inițială. Drept rezultat,

cadrele didactice ale USM au elaborat noi planuri de învățământ, reconceptualizând traseul academic al specialiștilor în devenire.

Tendința de a menține performanța impune o abordare complexă, sistemică și sistematică a unui management inovativ în cadrul Universității de Stat din Moldova, proiectat în baza principiilor, regulilor și cerințelor care vor orienta instituția spre calitate și poziția de lider în sistemul învățământului superior. Prioritățile evoluției USM își găsesc reflectare în *Planul Strategic al Universității de Stat din Moldova pentru perioada 2016-2020*, aprobat prin decizia Senatului USM din 26.02.2016. Obiectivele strategice enunțate configurează direcțiile de dezvoltare a USM pentru următorii ani.

OBIECTIV STRATEGIC – dezvoltarea și consolidarea calității ofertei educaționale.

ACȚIUNI STRATEGICE:

- elaborarea planurilor de învățământ din perspectiva formării competențelor profesionale, a abordărilor interdisciplinare și a problematicii actuale a domeniului de formare profesională;
- dezvoltarea curriculumului la discipline, cu axarea procesului didactic pe student, cu accent pe realizarea lucrului individual și aplicarea tehnologiilor didactice interactive;
- realizarea parteneriatului educațional cu angajatorii / reprezentanții pieței muncii în vederea modernizării programelor de formare profesională;
- menținerea procesului de formare profesională la nivelul unor standarde de calitate, prin care să asigurăm recunoașterea competitivității studiilor la USM în țară și peste hotare;
- creșterea dimensiunii internaționale a programelor de studii (programe de studii predate în limbi străine);
- asigurarea procesului de formare profesională cu cadre științifico-didactice de înaltă competență prin formare continuă;
- utilizarea tehnologiilor moderne, inclusiv a platformelor electronice în procesul de formare profesională;
- aprecierea de către departamentele de specialitate a serviciilor de formare profesională ca și sursă de actualizare a programelor de formare inițială – modalitate de identificare a instituțiilor-bază pentru stagiile de practică și de stabilire a parteneriatului educațional;
- promovarea programelor de studii interdisciplinare;
- modernizarea și promovarea unui management al calității participativ, cu implicarea activă a structurilor la nivel de facultate (profesori și studenți) și a reprezentanților pieței muncii; implementarea unui mecanism eficient de evaluare internă și autoevaluare a calității procesului educațional; modernizarea strategiei de ghidare și consiliere în carieră a studenților;
- crearea unui mecanism de monitorizare a evoluției profesionale a absolvenților.

OBIECTIV STRATEGIC – abordarea cercetării științifice ca prioritate în activitatea Universității de Stat din Moldova.

ACȚIUNI STRATEGICE:

- dezvoltarea și extinderea cooperării internaționale cu instituții de învățământ superior și de cercetare;
- identificarea potențialelor surse de finanțare internațională în scopul elaborării, coordonării și derulării unor proiecte de cercetare în colaborare cu partenerii Universității de Stat din Moldova (mai ales, în cadrul Consorțiului Universităților din Moldova, România și Ucraina);
- identificarea oportunităților internaționale pentru perfecționarea periodică a personalului de cercetare cu atragerea surselor de finanțare necesare mobilităților internaționale;

- crearea unor echipe de cercetare cu vizibilitate internațională pentru integrarea în diferite competiții de cercetare;
- consolidarea școlilor doctorale prin susținerea instituțională și administrativă a Institutului de Cercetare și Inovare a Universității de Stat din Moldova;
- elaborarea unei strategii de evaluare și susținere logistică și financiară a cercetărilor științifice cu impact și vizibilitate internațională;
- modernizarea infrastructurii de cercetare și inovare prin procurarea de echipament și utilaj modern (începând din 2018 se va alocă un fond);
- susținerea revistei științifice „Studia Universitatis Moldaviae” pentru accederea în baze de date internaționale în scopul sporirii vizibilității și promovării imaginii USM pe diferite portaluri academice și de cercetare;
- coordonarea, stimularea și sprijinirea activității de cercetare a studenților, încurajarea participării lor la evenimente științifice naționale și internaționale;
- dezvoltarea cercetării aplicate cu impact social și contribuții la dezvoltarea durabilă a țării.

OBIECTIV STRATEGIC – sprijinirea activităților profesionale, sociale, culturale și sportive organizate de studenți.

ACȚIUNI STRATEGICE:

- perfecționarea sistemului de recunoaștere și transfer al creditelor în scopul facilitării mobilităților studenților atât pe plan internațional, cât și pe plan național;
- instituirea unui sistem de monitorizare a traiectoriei academice și de facilitare a integrării profesionale prin dezvoltarea serviciilor de consultanță și orientare profesională;
- stimularea implicării partenerilor în dezvoltarea programelor de master și doctorat care să corespundă solicitărilor mediului socio-economic;
- inițierea și susținerea unor programe de racordare a activităților de practică la mediul socio-economic și cultural;
- ameliorarea continuă, cantitativă și calitativă a serviciilor sociale pentru studenți;
- organizarea și premierea anuală la nivel de facultate a concursurilor „Cel mai bun student” și „Cea mai bună grupă academică”;
- organizarea anuală a conferinței „Absolvenții USM în fața companiilor”;
- organizarea în parteneriat cu studenții a „Zilelor Ușilor Deschise” și a caravanei studenților prin liceele din țară;
- consolidarea organizațiilor studențești care vor fi parteneri reali în identificarea preocupărilor și problemelor social-culturale, în scopul întreținerii unei bune comunicări și cooperări, a sensibilizării la punctul de vedere al studenților (cu toate vulnerabilitățile specifice vârstei respective);
- îmbunătățirea în continuare a serviciilor informatizate ale bibliotecii, dezvoltarea bibliotecii virtuale, alocarea unor spații suplimentare în campusurile universitare.

OBIECTIV STRATEGIC – intensificarea și creșterea calității activităților de colaborare universitară internațională.

ACȚIUNI STRATEGICE:

- participarea activă în programe și proiecte internaționale de cooperare universitară, în consorții la proiecte de cercetare cu finanțare europeană ;
- implicarea în rețele de cooperare universitară la nivel european și mondial;
- intensificarea activităților în cadrul Consorțiului Universităților din RM, România și Ucraina;
- încheierea de parteneriate cu instituții de învățământ superior și de cercetare de prestigiu din străinătate;
- încurajarea cooperării cadrelor didactice și a cercetătorilor USM cu partenerii din străinătate;

- atragerea de profesori invitați, cercetători de excelență internațională de la universități și centre de cercetare de prestigiu pentru activități academice în cadrul USM;
- creșterea semnificativă a numărului de publicații științifice în colaborare cu parteneri din străinătate;
- participarea activă în proiecte internaționale de mobilitate academică: Erasmus+, AUF, DAAD, CEEPUS.

OBIECTIV STRATEGIC – creșterea gradului de internaționalizare a activităților academice.

ACȚIUNI STRATEGICE:

- încurajarea și susținerea mobilităților internaționale a studenților, a cadrelor didactice și administrative;
- inițierea și susținerea programelor de studii derulate în limbi străine, în special în limba engleză;
- atragerea unui număr sporit de studenți internaționali prin participarea la diverse evenimente internaționale și prin diseminarea susținută a ofertei educaționale în rețeaua de parteneri;
- dezvoltarea și extinderea programelor de studii cu diplomă dublă și celor în cotelă;
- dezvoltarea competențelor lingvistice (prioritar pentru limba engleză) ale personalului academic, administrativ și ale studenților.

OBIECTIV STRATEGIC – consolidarea imaginii și intensificarea acțiunilor de promovare.

ACȚIUNI STRATEGICE:

- realizarea diverselor materiale de promovare a imaginii universității (broșuri, pliante, filmulețe etc.) în limbile română și engleză;
- publicarea anuală a pliantelor de prezentare a facultăților și a ofertei lor educaționale;
- îmbunătățirea prezenței pe web a USM prin dezvoltarea în continuare a site-ului Universității (în limbile română, engleză și rusă), ținând cont de criteriile de evaluare a web-clasamentelor internaționale;
- intensificarea eforturilor de menținere a USM în topul academic al instituțiilor de învățământ superior din RM;
- promovarea în presă, inclusiv on-line, a evenimentelor, de orice natură, care se desfășoară la facultăți și la universitate, în ansamblu;
- promovarea sistematică în mass-media a rezultatelor științifice deosebite, obținute de către cadrele academice ale USM, a participărilor la evenimente științifice relevante de nivel național și internațional;
- realizarea activităților de marketing în incinta liceelor din RM, inclusiv campania anuală de informare și motivare cu genericul „USM în ospetie la liceul tău”;
- realizarea evenimentelor dedicate potențialilor studenți (Ziua Ușilor Deschise, Student pentru o zi, școli de vară, training-uri, seminare etc.);
- valorificarea oportunităților de comunicare și promovare on-line pe rețelele de socializare (Facebook, Odnoklassniki, YouTube etc.);
- participarea la târguri de oferte educaționale și expoziții științifice naționale și internaționale;
- susținerea dialogului între subdiviziuni atât pe verticală, cât și pe orizontală, a lucrului în echipă și promovarea managementului participativ;
- îmbunătățirea comunicării interne prin utilizarea permanentă a adreselor de e-mail ale personalului academic, administrativ și ale studenților, precum și a site-ului USM;
- creșterea gradului de indentificare a studenților, a personalului academic, administrativ și auxiliar cu USM prin promovarea continuă a viziunii și valorilor instituției;

- eficientizarea comunicării externe prin plasarea pe site-ul universității a informației relevante actualizate, inclusiv în limba engleză;
- menținerea relațiilor de colaborare cu reprezentanții mass-media;
- expedierea Buletinului informativ al USM tuturor colaboratorilor și partenerilor;
- dezvoltarea unor relații de parteneriat cu reprezentanții mediului economic și implicarea acestora în realizarea diverselor evenimente organizate la/de către USM.

OBIECTIV STRATEGIC – dezvoltarea, modernizarea și utilizarea eficientă a infrastructurii universitare.

ACȚIUNI STRATEGICE:

- promovarea în continuare a unui program de renovare, reabilitare, întreținere și semnalizare a patrimoniului universitar;
- elaborarea și implementarea unui plan de amenajare a spațiilor noi în blocurile, căminele și campusurile universitare;
- elaborarea unui plan de amenajare, reorganizare și alocare a spațiilor în corelație cu schimbările și evoluția proceselor academice, prin consultarea tuturor facultăților;
- continuarea procesului de modernizare a spațiilor de cazare pentru studenți și tineri angajați universitari;
- întreținerea corespunzătoare a spațiilor actuale aflate în patrimoniul universității, exploatarea rațională și eficientă a resurselor existente;
- identificarea și implementarea măsurilor de reabilitare și dezvoltare a unor baze de odihnă și agrement pentru angajații și studenții universitari.

Reperetele strategice de evoluție a USM au fost prezentate în cadrul ședinței Senatului USM din 26.02.2016, unde au fost menționate cauzele și condițiile de conturare a noilor politici în formarea profesională. Drept temei al revizuirii politicii educaționale a USM a servit cadrul legal (enunțat mai sus), obiectivat prin Codul Educației și setul de regulamente-cadru și prin cauze de ordin contextual, în care există și se dezvoltă USM. Printre cauzele de ordin contextual, care impun o revizuire și modernizare a politicii educaționale a USM, putem evidenția:

- Particularitățile funcționării sistemului de învățământ superior din RM:
 - numărul mare de instituții de învățământ superior, care generează o concurență neloială;
 - politica de repartizare a locurilor bugetare (tuturor instituțiilor din sistem câte puțin, fără a ține cont de preferințele candidaților și de potențialul real al instituției).
- Masificarea învățământului superior și mobilitatea socială:
 - eterogenitatea motivației studenților;
 - eterogenitatea nivelului de pregătire a candidaților;
 - consecințele „deschiderii”, exodul absolvenților de liceu cu cele mai înalte performanțe;
 - consecințele declinului demografic;
 - schimbările în procesul de constituire a colectivului didactico-științific, în situația când mediul universitar nu oferă niciun statut material corelat cu nevoile de existență a persoanei, nici apreciere socială. Luând în considerație reperele legale și contextul funcționării USM, instituția noastră își propune anumite direcții ale politicii educaționale:
- *dezvoltarea competențelor-cheie, adaptarea ofertei educaționale la nevoile de dezvoltare a persoanei; formarea competenței de a alege, de a lua decizii pentru propria dezvoltare; responsabilizarea studentului;*
- *creșterea ponderii stagiilor de practică; conceptualizarea traseului de formare profesională prin amplasarea optimă a stagiilor de practică și îmbinarea reușită cu aspectul teoretic; crearea condițiilor de implicare efectivă a stagiilor în activitatea de producție; îmbinarea practicii de cercetare cu practica de producție, nevoile mediului economic;*

consolidarea relațiilor de colaborare dintre USM și mediul economic; identificarea proiectelor în comun cu mediul economic;

- *asigurarea continuității studiilor (ciclul I și II); obligativitatea minimumului curricular; diversitatea formelor de acumulare a minimumului curricular; diversificarea formelor de instruire (cu frecvență, cu frecvență redusă, la distanță); conceptualizarea învățământului la master cu frecvență redusă și la distanță; sporirea calității studiilor; elaborarea criteriilor de evaluare a calității pentru învățământul la distanță; elaborarea suportului didactic pentru învățământul la distanță;*
- *sporirea atractivității USM; participarea la programele de mobilitate: Erasmus +; Erasmus Mundus, Orizont 2020; formarea competențelor de comunicare în limba engleză studenților și profesorilor; modernizarea laboratoarelor;*
- *sporirea calității personalului științifico-didactic; consolidarea, dezvoltarea competențelor de predare; consolidarea competențelor de cercetare; îmbunătățirea climatului psihosocial al USM; promovarea unor politici de personal la nivel de departament, punând accent pe valorificarea potențialului seniorilor și susținerea tinerilor; implicarea continuă în activități de formare;*
- *consolidarea managementului USM; promovarea unui management participativ la toate nivelurile; responsabilizarea tuturor actorilor pentru gestionarea proceselor realizate; promovarea la nivelul departamentelor a persoanelor competente, angajate, fidele mediului academic al USM; elaborarea unor strategii manageriale eficiente la nivel de departament.*

CUPRINS

Slujire într-un... Datorie (Gheorghe Ciocanu)	5
---	---

Universitatea de Stat din Moldova la cea de-a 70-a aniversare (Ion Niculiță)	8
--	---

Partea I

Universitatea de Stat din Moldova între anul 1946 – sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea

I.1. Fondarea și începutul activității Universității de Stat din Moldova	13
I.2. Baza materială a Universității de Stat din Moldova	61
I.3. Facultăți, catedre, corpul didactico-științific	92
I.4. Rolul Universității de Stat din Moldova în evoluția școlii superioare și a instituțiilor de cercetare științifică din RSSM	119
I.5. Activitatea didactico-științifică la Universitatea de Stat din Moldova	147
I.6. Evoluția procesului de studii la Universitatea de Stat din Moldova în perioada perestroicii	195
I.7. Relațiile internaționale ale Universității de Stat din Moldova	222

Partea II

Universitatea de Stat din Moldova de la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea până în anul 2015

II.1. Universitatea de Stat din Moldova în contextul mișcării de renaștere și eliberare națională	242
II.2. Evoluția valorilor universitare: Restructurarea facultăților, catedrelor, centrelor, laboratoarelor și crearea noilor subdiviziuni didactico-științifice și de cercetare	274
II.3. Cadrele didactico-științifice de la Universitatea de Stat din Moldova	360

II.4. Evoluția procesului didactic la Universitatea de Stat din Moldova	392
II.5. Elaborarea programelor curriculare conform standardelor europene și implementarea lor în procesul de instruire	436
II.6. Sistemul de pregătire a cadrelor prin masterat, doctorat, postdoctorat	468
II.7. Cercetarea științifică la Universitatea de Stat din Moldova: probleme, soluții, realizări, perspective	500
II.8. Organizațiile studențești și rolul lor în viața social-politică	621
II.9. Baza tehnico-materială a Universității de Stat din Moldova	651
II.10. Universitatea de Stat din Moldova în relațiile internaționale	664
II.11. Organele eligibile, administrația și subdiviziunile universitare	704
II.12. Universitatea de Stat din Moldova – promotor al performanței în învățământul superior	730